

Agenda Literară 1985

AGENDA LITERARĂ 1985

Uniunea Scriitorilor din R. S. România

Numai trăind și scriind împreună cu poporul, pentru popor, participînd activ la făurirea prezentului și viitorului patriei noastre, creatorii de literatură și artă pot da opere de înaltă valoare, își pot îndeplini misiunea în formarea conștiinței revoluționare, în promovarea adevăratului umanism revoluționar al societății noastre socialiste, în care tot ce se realizează este destinat înfloririi patriei, omului, bunăstării și fericirii sale.

NICOLAE CEAUȘESCU

Ianuarie

„Ce-ţi doresc eu ţie, dulce Românie,
Ţara mea de glorii, ţara mea de dor?
Braţele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ţi mare, mare viitor!“

MIHAI EMINESCU

- 2. I. 1933 — s-a născut Ion Băieşu
- 6.I. 1802 — s-a născut Ion Heliade Rădulescu (m. 1872)
- 6/7. I. 1881 — s-a născut Ion Minulescu (m. 1944)
- 6. I. 1760 — s-a născut Ion Budai Deleanu (m. 1820)
- 6/7. I. 1897 — s-a născut Ionel Teodoreanu (m. 1954)
- 7. I. 1926 — s-a născut Mircea Santimbreanu
- 10. I. 1493 — s-a născut Nicolaus Olahus (m. 1568)
- 11. I. 1926 — s-a născut Leonid Dimov
- 12. I. 1909 — s-a născut Méliusz Jozséf
- 15. I. 1850 — s-a născut Mihai Eminescu (m. 1889)
- 15. I. 1937 — s-a născut Valeriu Cristea
- 16. I. 1942 — s-a născut Aurel Dragoş Munteanu
- 18. I. 1848 — s-a născut Ioan Slavici (m. 1925)
- 18. I. 1898 — s-a născut F. Brunea-Fox (m. 1977)
- 19. I. 1943 — s-a născut Ion Nicolescu
- 22. I. 1936 — s-a născut Mihai Negulescu
- 23. I. 1920 — s-a născut Letay Lajos
- 23. I. 1928 — s-a născut Mircea Horia Simionescu
- 23. I. 1940 — s-a născut Ileana Mălăncioiu
- 24. I. 1889 — s-a născut Victor Eftimiu (m. 1972)
- 25. I. 1931 — s-a născut Ion Hobana
- 25. I. 1936 — s-a născut Gabriel Dimisianu
- 26. I. 1925 — s-a născut Nicolae Balotă
- 26. I. 1935 — s-a născut Hedi Hauser
- 26. I. 1935 — s-a născut Corneliu Sturzu
- 29/30. I. 1852 — s-a născut I.L. Caragiale (m. 1912)
- 29/30. I. 1871 — s-a născut Gh. Brăescu (m. 1949)
- 30. I. 1932 — s-a născut Dinu Săraru
- 30. I. 1934 — s-a născut Hans Liebhardt
- 31. I. 1937 — s-a născut Mircea Micu

necesitatea literaturii locul literaturii în viața omului modern

Literatura și artele în genere reprezintă conștiința de sine și hrana spirituală a umanității.

Ea n-a fost, nu este și nu poate fi o nobilă inutilitate, un joc gratuit al spiritului, o distracție pentru „elite".

Literatura, firește, și nu impostura. Literatura mare, autentică, viață din viața poporului a avut din totdeauna și continuă să aibă un rol esențial, gnoseologic și educativ, participînd activ la toate momentele decisive ale istoriei noastre naționale, la lupta pentru salvgardarea ființei naționale, pentru unitatea neamului, independența și suveranitatea patriei.

Ea a fost o armă în strădaniile noastre pentru democrație și progres social, pentru făurirea unei societăți noi, mai bune și mai drepte.

Și totuși, în contextul exploziei informaționale și al unei lumi dominată de știință și tehnică, sîntem ispitiți să ne mai întrebăm uneori cu o anume naivitate: ce rol poate juca literatura care nu seamănă și nu seceră grîul, nu scoate cărbunele și petrolul din pîntecul pămîntului, nu zăgăzuiește ape pentru hidrocentrale, nu construiește fabrici și uzine, nici rachete și nave cosmice?

Răspunsul e simplu. Dacă literatura nu realizează toate cele de mai sus și încă multe altele, ea participă din plin la făurirea omului nou care le construiește pe toate. Ea seamănă și Bârna, V. Copilu-Cheatră, Al. Andrițoiu, Mircea Micu, Ioan Alexandru, Gheorghe Pituț și numeroși altii? Cine-ar mai fi știut de jalea iobagilor dusă în istorie de apa lină a Mureșului fără versurile rupte de anonimul popular dintr-un suflet de român chinuit, fără Goga și Lăncrănjan. Dar de oamenii mîndri și demni din Nordul Ardealului fără Coșbuc și Rebreanu, dar de cei de pe Tîrnave fără Pavel Dan și Ion Brad, satul oltean fără D.R. Popescu, Nicolae Dragoș, Dinu Săraru, Oltul fără Geo Bogza și amara periferie a orașelor fără G.M. Zamfirescu, Ion Călugăru și Eugen Barbu? Ce-ar fi fost Bucureștiul în amintirea poporului fără Ioan Ghica, Anton Pann, Nicolae Filimon, Camil și Cezar Petrescu, Ion Marin Sadoveanu și Eugen Barbu, Corneliu Leu și atîția alți scriitori care au făcut din el un adevărat personaj?

Ce-ar fi fost pentru conștiința noastră țara fără Mihail Sadoveanu, în a cărui operă patria „de la baltă la

Pictură de Sabin Bălașa

munte", de la Craiul cel vechi Deceneu ori Burebista pînă la anii socialismului a devenit un cîntec al nostru, al tuturor.

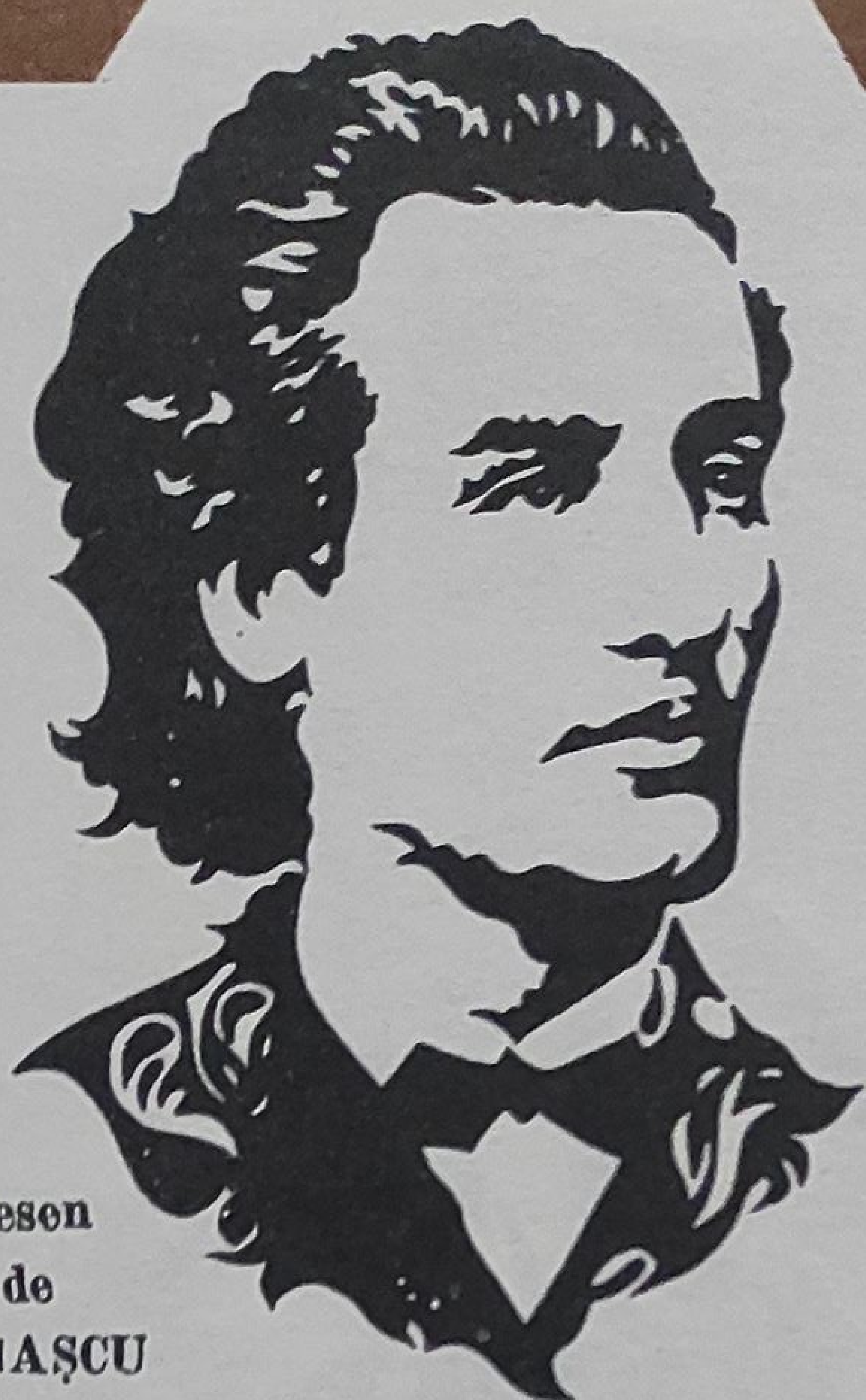
Cum ar fi arătat sufletul nostru, cu zăcămintele lui de omenie și de dor, cu setea lui de dezmărginire și împlinire, cu căutările lui chinuitoare, cu protestele sale față de nedreptăți și capacitatea lui de jertfă, dacă nu l-ar fi mărturisit lumii și veacurilor doinele celor arși de soare și ciobanul din Miorița, zidarul din Meșterul Manole, haiducul din Miu Copilul și Corbea, ori sfinții poeziei românești—Eminescu, Blaga și Arghezi?

Oricîtă documentație și ziare s-ar tipări, oricîtă istorie s-ar face, oricîte tratate savante s-ar scrie de oamenii iluștri de știință, tot s-ar ști insuficient despre vremea noastră cu toate atributele ei dacă pe lîngă unii din scriitorii pomeniți astăzi nu i-ar fi surprins tainele, mișcările din adîncurile sufletului și fizionomia, prozatori ca Dumitru Radu Popescu, Titus Popovici, G. Bălăiță, Petre Sălcudeanu, Nicolae Țic, Constantin Țoiu, Dumitru Popescu, Franz Storch, Arnold Hauser, Petre Vârlan, Constantin Chiriță, Vasile Rebreanu etc., etc., poeți precum A.E. Baconsky, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Nicolae Tăutu, Eugen Jebeleanu, Ștefan Augustin Doinaș, Dominic Stanca, Ion Horea, Aurel Rău, Adrian Păunescu, Mihai Negulescu, Cezar Baltag, Ana Blandiana, Nicolae Dragoș, Letay Lajos, Ileana Mălăncioiu, Nikolaus Berwanger, dramaturgi ca Horia Lovinescu, Aurel Baranga, Paul Everac, D. Sîrbu, Marin Sorescu, Mircea Radu Iacoban, Teodor Mănescu și mulți, mulți alții, din toate generațiile, fără deosebire de limba în care scriu.

Fără literatură, existența și istoria unui popor ar fi o enigmă înecată în negură și ceață.

Prin valoarea literaturii sale, un popor își asigură nemurirea. Prin ce altceva supraviețuiesc mai întîi în amintirea posterității, vechii greci și romanii, decît prin literatură și artă. Prin ce și-a pregătit omenirea marile salturi în istorie, marile revoluții sociale, dacă nu prin literatură și arte, care au încorporat și încorporează prin natura lor și toate cuceririle tehnicii și științelor exacte. O literatură care ar ignora asemenea cuceriri ar fi infructuoasă, ineficace și anacronică.

ION DODU BĂLAN

Desen de V. NAŞCU

ecouri internaţionale la romanul cronologic al vieţii lui EMINESCU

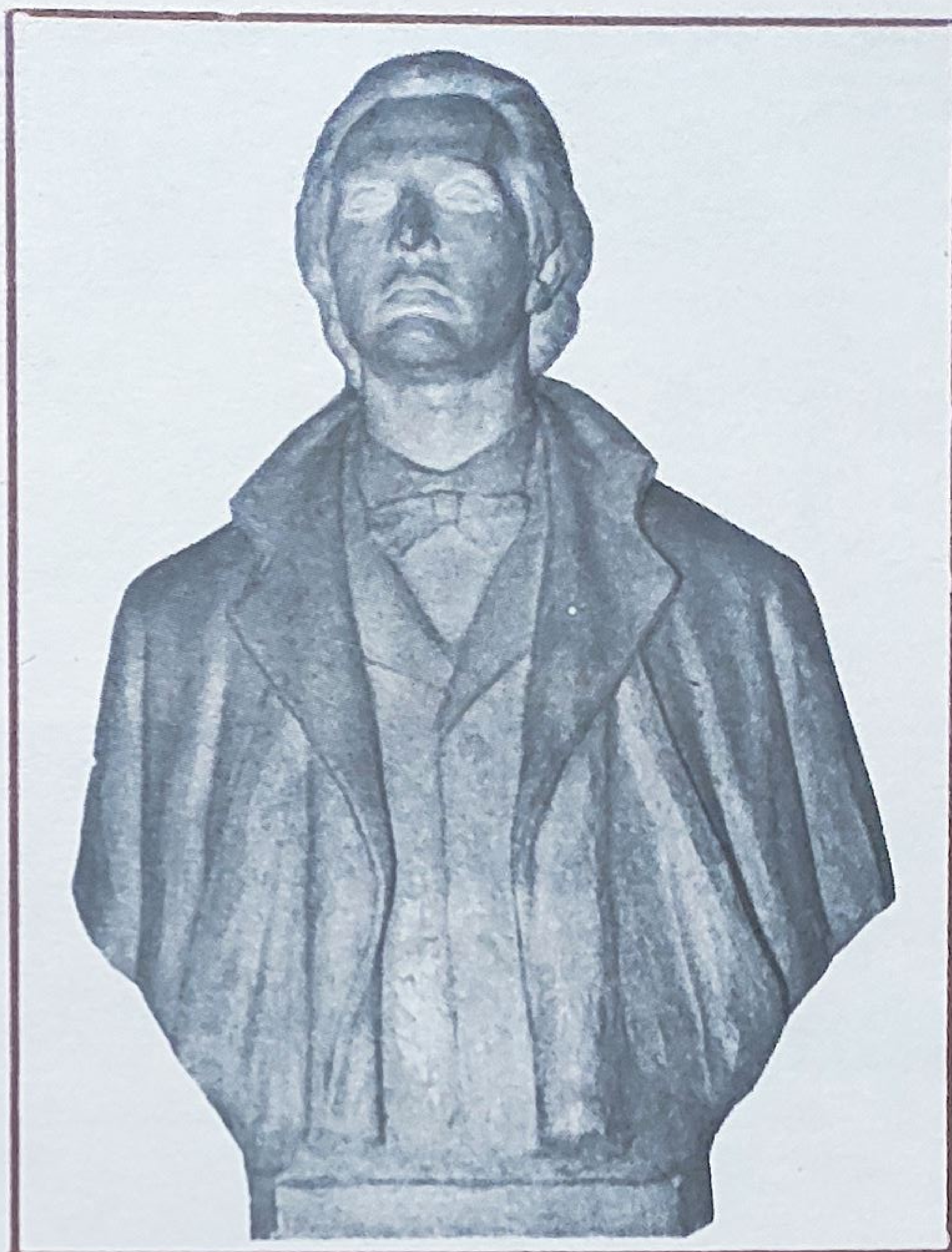
Trebuie să recunoaştem că ideea unei cronologii Eminescu nu i-ar fi venit nici unui critic. Şi, parţial, motivat; pentru că volumul în discuţie este de fapt opera unui reporter care se aplică istoriei şi nu imediatului dar exact cu aceleaşi mijloace de investigaţie. Criticul poate să scrie o **Viaţă a lui Eminescu**, adică o construcţie personală verificabilă prin faptele atestate, urmărind etapele formaţiei umane dar respectînd transformările dar şi spiritul existenţei, fără să se lase dominat de diversitatea (şi divergenţa) evenimentelor. Esenţial, volumul lui Petru Vintilă este inatacabil deoarece criteriul de elaborare e atît de comun, fără vreo complicaţie metodologică, încît procedeul iese din discuţie. Autorul a adunat şi sistematizat toate informaţiile atestate despre existenţa poetului şi le-a ordonat cronologic. Principial vorbind, autorul nu a descoperit nimic nou despre Eminescu, aşa încît să ne ofere un Eminescu nou. Nici nu a ambiţionat aşa ceva, doar un Eminescu real, în carne şi oase, nu un personaj, nu un erou, nici măcar un om genial, ci o identitate, o prezenţă civilă. Întru acest scop a depus o muncă imensă de copist medieval pentru care nu există superlative; dar nu este o muncă de critic, deoarece criticul inventează viaţa reală tocmai între hiatusurile istoriei. De exemplu, pe 27 iunie 1878 nu există nici o mărturie biografică, totuşi nu se poate ca Eminescu să nu fi făcut ceva. De aici începe munca criticului, de la supoziţia că, în această zi în afara calendarului, a gîndit.

Dar, în afara datelor laconice care-l privesc pe poet, autorul a introdus şi destule informaţii despre atmosfera epocii, lucru foarte nimerit pentru că Eminescu era un **«om între oameni»** şi, ca să-l înţelegem, e obligatoriu să-i cunoaştem şi pe ceilalţi. Sigur e greu de decis cît şi cum ar fi fost Eminescu **Altul** — între alţi companioni. Pînă aici materialul biografic se impune de la sine, dar pentru atmosfera de fundal a epocii, autorul trebuia să facă opţiuni şi, se pare, a ales întotdeauna cu îndemînare (multe ştiri sînt pur anecdotice sau pitoreşti). Aici autorul e obligat să părăsească masca impersonală şi, prin simpla selecţie, se defineşte ca individualitate. Nu consider justificate însă acele pasaje în care se caută identificarea unor descrieri din operă cu anumite referinţe reale (locuri, oameni, fapte). Sigur că pentru a descrie camera lui Dionis îi era suficient poetului să privească în jur, în mansarda sa mizeră dar, îmi place să cred, că făcea mult mai mult decît atît. Realitatea operei este mult mai puternică şi perenă decît realitatea (eventual, modelul) netrans-figurat(ă) care s-a istoricizat. Şi, ca să încheiem cu obiecţiile de principiu, autorul nu discerne prea exact literatura şi valorile; chiar «balzaciene» — acordarea acestui epitet e un act critic — nu sînt, cum le consideră autorul, pasajele cam licenţioase din **Însemnările zilnice** ale lui Maiorescu (p. 513—514). Deşi intitulată **«roman cronologic»**, cartea nu este un „roman"; sau este, dar numai la primul nivel al lecturii, adică poate fi citită ca un roman, nu al scriiturii unde se decide tipologia literară, indiferent de apropierea sau depărtarea de normele canonice ale genurilor.

Viaţa comprimată, se înţelege, numai în succesiunea momentelor de acţiune nu de gîndire, nu reprezintă şi un document psihologic. Autorul a sesizat deficienţele inevitabile ale procedurii şi a căutat să le suplinească prin date asupra psihologiei epocii, paradoxal, totuşi mai uşor de surprins ca generalitate şi indiciu de uniformizare decît ca profil interior al unui singur individ, mai ales că el este o personalitate genială.

Acest **bildungsroman,** ca să acceptăm şi să completăm terminologia dată, este înainte de toate o lecţie exemplară de morală. Drumul afirmării şi sensul contestărilor, travaliul zilnic, nomadismul perpetuu, galeria gazdelor, raţiunea (şi modul foarte divers) al prieteniilor şi adversităţilor, relaţiile sociale, totul se abstractizează treptat şi pînă la urmă nu desluşim decît semnificaţia condiţiei umane înseşi. Cartea începe cu data 1 ianuarie 1866, cu momentul afirmării, publice deci, cînd putem vorbi de talent, de valeităţi, de virtualităţi de tinereţe creativă dar nu de o personalitate creatoare. Dar este o contradicţie pentru că nu omul îl interesează pe autor ci personalitatea, cîtă vreme renunţă la perioada fără manifestare publică. Ori şi acesta era sensul obiecţiei de mai sus asupra excesului de factologie — din carte reiese mai clar individul nu individualitatea, persoana, nu personalitatea, eul empiric nu cel artistic. Şi nu individul real, ci unul contaminat de superioritatea artistului. E adevărat, toate celelalte — personaje? — îl stimează, îi recunosc valoarea dar lectorul nu are dovada directă a importanţei eroului. Toţi ştim cine (ce) este Eminescu, or, cartea, fără să ne contrazică credinţele, rămîne la acest nivel de afirmaţie fără demonstraţie — concluzia şi-o poate oferi fiecare. După părerea mea, în această carte care ar fi meritat să facă obiectul unei mese rotunde, mai ales sub aspectul deficienţelor ei — importanţa fiind indiscutabilă — pe multe pagini personajul cel mai complex este Maiorescu. Nu numai pentru că avem dovada directă a trăirilor sale prin **Însemnările zilnice** — Eminescu vorbeşte foarte, foarte rar despre sine iar cei care aduc mărturii despre el nu se ridică nici la valoarea lui, nici la cea a lui Maiorescu — îl admiră fără discuţie, dar îl înţeleg aşa de puţin. Pe urmă toţi cei care au scris despre Eminescu, au scris tîrziu, după moartea lui, cînd faima poetului copleşea amintirea, de acum estompată a omului. Toată lumea crede că vorbeşte despre om — care are deja un soclu — fără să disocieze cu exactitate unde începe artistul şi, mai ales, nimeni — în afara lui Maiorescu — nu realizează îmbinarea inextricabilă dintre eul social şi cel creator. Mult mai uman — mă rog, chiar prezentat defavorabil — leneş, arivist, intrigant — e Caragiale. Desigur, Petru Vintilă e în afară de orice culpă dar iată şi riscurile obiectivităţii: fiind foarte obiectiv cu nişte afirmaţii care nu puteau să fie decît subiective, se riscă acreditarea unei imagini false. Nu autorul — repet — e vinovat ci metoda. De aceea cred într-o biografie subiectivă, în sens de organizare personală în jurul unei **idei-matrice** a unui material factologic dat. Autorul a ţinut să dispară din paginile cărţii dar în acest fel şi eroul a rămas fragmentar. Nimeni nu este numai ce se spune despre el. Nu se rezolvă totul numai prin spionaj biografic.

Sculptură de Ion Jalea

Bustul lui Eminescu de la Ipoteşti

Grafie eminesciană (stînga jos)

Chiar dacă din 10 informaţii ştiam 8, pentru una m-am consultat bibliografic şi deci numai una ar fi noutate, efortul de unificare şi sistematizare merită toată atenţia şi stima.

Această carte utilă şi legitimă este expresia unei culturi foarte mature. Înseamnă că noi am ajuns în stadiul unei autoexprimări majore în etapa în care operele se depersonalizează şi nu-l mai reprezintă pe autor. La apariţia cărţii ce a

DIPLOMA DE MEMBRU
SOCIETAȚEI CARPAȚII
M. Eminescu

Herr Stud. phil. Mich. Eminescu hat sämmtliche von der Königlichen Universitäts-Bibliothek entliehenen Werke zurückgeliefert.

Berlin, den 21. Juli 1873

Königliche Universitäts-Bibliothek.

Dr. F. Ascherson

luat și un premiu al Uniunii Scriitorilor — autorul a trimis-o unor personalități marcante ale culturii de azi. Lui Mircea Eliade, cartea îi evocă atmosfera de la Academia Română:

«21 Februarie 1975

Mult stimate coleg,

Sincere mulțumiri pentru Romanul lui Eminescu. *L-am început chiar în ziua cînd l-am primit. De atunci citesc în fiecare seară cu sentimentul că mă aflu în Biblioteca Academiei Române, unde am intrat ultima oară acum 35 de ani!... Încă o dată, mulțumiri! Și urări de bine*

al Dumneavoastră sincer

Mircea ELIADE»

Cunoscuta românistă și traducătoare cehă, Jindra Hušcova, recent dispărută, admiratoare constantă a literaturii române în general și a lui Eminescu în special, subliniază valoarea arheologică a volumului. Scrisoarea este aproape ilizibilă, dar cercetătoarea cehă se explică la sfîrșit.

«Bratislava 16.I.75

Stimate Domnule Vintilă,

Vă admir pur și simplu că ați scris această carte atît de importantă — romanul cronologic al lui Eminescu.

Cînd am deschis și răsfoit cartea văd că ați făcut ceva foarte necesar pentru păstrarea și valorificarea justă a marelui poet român: un roman cronologic care trebuia făcut ca să se pună la punct multe cunoștințe asupra poetului Dumneavoastră național.

Vă felicit și admir perseverența Dumneavoastră. N-aș fi așteptat ca Dumneavoastră să faceți munca așa de obositoare și ingrată. Cum am sfîrșit însă paginile văd că v-ați dovedit foarte conștiincios și valoros de misiunea Dumneavoastră. Îl voi studia cu atenție și voi scrie și o cronică în gazetele noastre. O să primiți material de la mine și cu multe felicitări și mulțumiri cordiale și cu multă prietenie... Închei și vă rog să mă iertați că sînt după o operație de cataractă și scriu cît se poate de urît!

Jindra HUŠCOVA»

Diploma lui Eminescu ca membru al Societăţii „Carpaţi" • Legitimaţia poetului pentru Biblioteca universităţii berlineze • Casa de la Ipoteşti, după restaurare

Rosa del Conte şi-a descoperit sentimentele de adeziune la romanul cronologic al existenţei eminesciene.

«Roma 23.2.1975

Distins coleg,
mulţumesc pentru cartea ta şi pentru politeţea pe care ai avut-o să mi-o trimiţi, în statornicia interesului meu pentru literatura română în care se poate crede cu adevărat.

Culegerea ta documentară, condusă cu inteligenţă şi pasiune a descoperit în mine, fraternă cu Eminescu, un ecou de vibrantă emoţie. E o lectură care, pe plan uman, sugerează sentimente de dezolare şi atitudini de revoltă.

Grandoarea geniului, Eminescu a plătit-o cu lacrimi şi sînge. Încă odată mulţumiri, cu toată cordialitatea mea,

Rosa DEL CONTE»

Emil Cioran nu se fereşte să se declare adversar al romanului biografic intrînd chiar în amănuntele existenţei luceafărului poeziei româneşti, dovedind competenţă sau, cel puţin, că nu a uitat cunoştinţele acumulate în tinereţe.

«Dragă domnule Vintilă,

Vă mulţumesc pentru Eminescu, pe care l-am citit cu cel mai viu interes. Din fericire nu este vorba decît de un roman (Ce oroare!) luat dintr-o biografie, de o suită de documente şi de mărturii, unele veridice, fără îndoială, altele ce par adevărate sau de-a dreptul îndoielnice, ca acela despre indiferenţa ironică a Veronicăi Micle cînd i se anunţă că Eminescu a înnebunit. Ea tocmai juca cărţi cu un tînăr ofiţer şi a continuat ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Acest detaliu facil face suspectă întreaga mărturie.

În anumite privinţe, condiţiile de viaţă de altădată erau atît de înfiorătoare pentru un scriitor, deloc de invidiat... pentru noi... modernii.

Vă mulţumesc încă o dată pentru carte.

Cu preţuire, al Dumneavoastră,
Emil CIORAN»

Scrisorile aparţinînd lui Mircea Eliade şi Jindrei Hušcova sînt scrise în limba română; cea a Rosei del Conte — în italiană iar a lui Emil Cioran în franceză. Traducerile ne aparţin. Mulţumim scriitorului Petru Vintilă pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziţie aceste texte.

AURELIU GOCI

Monumentele sînt zestrea nepereche a neamului. Monumentele au glasul lor, știu grăi povești, asemeni marilor bătrîni ce refac, că nimeni alții, icoana vremii lor. Mărturia lor e fagure de înțelepciune, frumusețe și durată. Fiecare silabă a acestei rostiri e istorie, viață, timp, idei, caractere, omenie, creație, slavă, meșteșug, artă, fierbinte memorie, numele transformat în renume.

POP SIMION

MIHAI EMINESCU

busturi și statui

Eminescu a simbolizat dintotdeauna ce este mai nobil, mai curat, mai frumos în noi și ne-a însoțit, prin versul lui, în clipele de bucurie și restriști. E firesc, deci, ca tălmăcirea ființei și geniului eminescian să-l fi preocupat, în decursul timpului, pe cei mai de seamă sculptori ai noștri. Aproape fiecare oraș al țării are un Eminescu din piatră, bronz sau marmură. Peste cincizeci de statui ale Luceafărului poeziei românești țin vie printre noi o amintire menită perenității, stimulînd gîndul, sensibilitatea umană către înălțimi nebănuite.

Bucureștiul are 5 ipostaze ale lui Eminescu, Botoșaniul 3, Iașul 2, Timișoara 2 și, cîte una, în alte orașe și localități din țară.

Grija românilor pentru moștenirea eminesciană este de fapt marele omagiu pe care poporul îl aduce aceluia care a transpus în literatura română fiorul eternității.

La numai cîteva luni de la intrarea în nemurire a celui mai de seamă poet al neamului nostru, un grup entuziast de tineri admiratori ai lui Eminescu, membrii unei societăți literare studențești, au dezvelit în „sala de jos" a Ateneului Român din București bustul marelui nostru gînditor romantic. „Acest bust, cel dintîi care s-a ridicat poetului Eminescu — mărturisea după două decenii Corneliu V. Botez în volumul Omagiu lui M. Eminescu, alcătuit de Comitetul comemorării din Galați — a fost executat în 1889 de sculptorul Filip Marinescu (cel care realizase și masca funerară a poetului), din inițiativa subsemnatului, pe cînd eram student în drept și a altor admiratori ai poetului, grupați în jurul dispărutei reviste «România literară»". Același Corneliu V. Botez mai menționa că „pentru strîngerea fondului trebuitor" ridicării bustului, „a avut loc un festival la Teatrul „Dacia", în seara zilei de 10 noiembrie 1889".

„Am predat acest bust, prinos modest al celor mai calde simțăminte desvălite în sufletele curate ale unor tineri, Ateneului Român, în persoana președintelui său C. Exarcu".

Bustul din gips n-a rezistat însă timpului poate și datorită faptului că sculptorul nu reușise să transpună plastic trăsăturile specifice personalității genialului poet. Așadar, cinstea de a fi deschis drumul eternizării lui Eminescu printr-o lucrare plastică aparține juristului Corneliu V. Botez (1870—1928), el însuși poet de mare sensibilitate.

La un an de la moartea poetului, în fața școlii Marchian din Botoșani a fost așezat bustul lucrat de Ion Georgescu, cu fondurile strînse prin colectă publică. Solemnitatea inaugurării (10 septembrie 1890),

Bronz de Mihai Coșan

încadrată în programul Congresului Național studențesc, a luat proporții de mare sărbătoare, cu participarea a cîtorva mii de cetățeni, care au ascultat cuvîntările ținute de: V.A. Urechia, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Constantin Exarcu, T. Bacaloglu și alții.

Pe partea din față a bustului se găsește scris: „Poetului Mihai Eminescu 1850—1889. Studenții universitari români din București — Iași. Omagiu și admirațiune". Pe spatele bustului care azi se află în parcul Eminescu, flancat de tei bătrîni și pe fundal avînd lacul, sînt reproduse versurile „Vremea trece, vremea vine/ Toate-s vechi și nouă toate;/Ce e rău și ce e bine/ Tu te-ntreabă și socoate;/Nu spera și nu ai teamă,/ De te-ndeamnă, de te cheamă,/ Tu rămîi la toate rece".

Un bust monumental, opera sculptorului Gh. D. Anghel, a fost așezat în 1958 în fața Teatrului de stat „M. Eminescu", avînd imaginea poetulu la 19 ani și întruchipînd tinerețea fără de moarte a poeziei eminesciene, înaltul ei mesaj peste vreme. În locul lui, s-a așezat mai tîrziu bustul realizat de sculptorul Ovidiu Maitec, rămînînd pe soclu versurile din poezia „Împărat și proletar": „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă, /Ce lumea o împarte în mizeri și bogați".

Ziua de 14 iulie 1902 strînge pe toți sătenii din localitatea Dumbrăveni (județul Suceava) la celebrarea dezvelirii bustului marelui poet, executat din bronz, pe un soclu din piatră, de către sculptorul Oscar Späethe. Invitației lui Leon Ghica (apreciat poet în cercurile literare franceze) îi răspund diferite personalități politice și literare din întreaga țară. „La această frumoasă sărbătoare artistică și unică pînă acum la noi în țară, a asistat o mulțime de lume din împrejurimile Dumbrăveniului și numeroase persoane din țară și din țările vecine" — se menționează în „Omagiul lui Mihai Eminescu", Buc. 1909.

Poetul Cincinat Pavelescu recită „La bustul lui Eminescu". St. O. Iosif, aflat de asemenea la Dumbrăveni, creează o odă pusă mai apoi pe note de ardeleanul Liviu Tempea. Moșierul Leon Ghica subvenționează ridicarea acestui monument susținînd la început informațiile din „Fîntîna Blanduziei" nr. 27 din 16 iulie 1889 în care se afirmă (eronat) că Mihai Eminescu s-a născut la 8 noiembrie 1849 la Dumbrăveni. Pentru acest considerent, pe soclul bustului se aflau inscripțiile: „Aici s-a născut Mihai Eminescu" (15 ianuarie 1850 — 15 iunie 1889) și ultima strofă din poezia „Valurile, vînturile".

Imediat după dezvelirea bustului, St.O. Iosif și Dimitrie Anghel, în preajma conacului de la Dumbrăveni, încep tălmăciri din Verlaine. În parcul care adăpostea statuia de bronz a Luceafărului, pe scaunele lungi — scrie D. Anghel — „stînd alături, sub streașina unui tei, citeam cu glas tare și sufletele noastre se înțelegeau uimite de atîta frumusețe".

„Cînd te gîndești — spune George Călinescu — la drama lui Eminescu, apoi la aceea care pîndea pe cei doi poeți care acum traduceau, „în preajma bustului celui mai mare poet al nostru", vezi lucrurile mai omenește decît un simplu bibliograf și erudit. Cu greu în aceste tălmăciri recunoști pe Verlaine. Totul amintește peisajul moldovenesc, durerea eminesciană și discretul sentimentalism al lui St.O. Iosif și Dimitrie Anghel".

Situat în fața conacului lui Leon Ghica, bustul s-a menținut pînă la începutul celui de al doilea război

Studiu de Ion Vlasiu

mondial. Odată cu primele zile de refugiu, bustul de bronz și umerii de marmoră neagră au fost adăpostite în gospodăria cetățeanului Petrache Andrușcă, apoi sculptura lui Späethe a fost transportată la Botoșani, în parc rămînînd numai soclul.

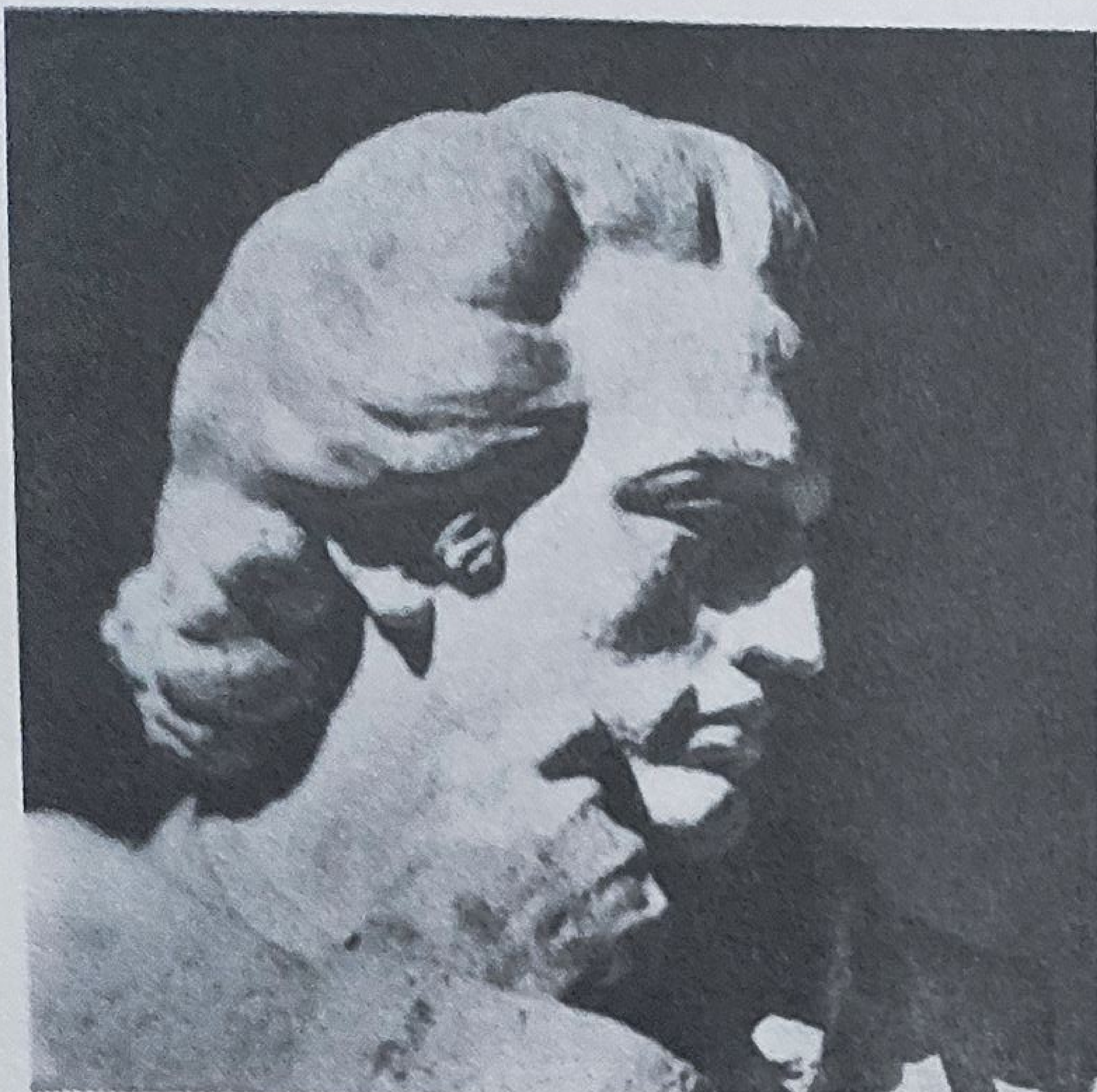
La ultima vizită pe care a făcut-o George Călinescu la Dumbrăveni, în toamna anului 1962, regretatul autor al „Vieții lui Eminescu" a făcut un călduros apel la toți intelectualii satului, rugîndu-i să cerceteze cu atenție problema „Eminescu și Dumbrăvenii". Cu privire la acest bust, a circulat mult timp epigrama lui Cincinat Pavelescu adresată prietenului Oscar Späethe: „Opera lui Eminescu / O să aibă două pete:/ Poate versurile mele/Sigur, statuia lui Späethe".

Pe soclul bustului de la mănăstirea Putna se află inscripția: „În amintirea primului congres studențesc și a primei serbări a românilor de pretutindeni ce a avut loc în anul 1871, la mormîntul lui Ștefan Voevod, prin îndemnul lui M. Eminescu; ridicîndu-se acest monument din inițiativa Cercului Studențesc „Arboroasa 1926". În fața pe soclu, se află scris: „Mihai Eminescu 1850—1889".

Statuia de la Galați, sculptată de Fr. Storck, a fost inaugurată la 16 octombrie 1911. Aceea de la Constanța — socotită ca una dintre cele mai reușite — este opera sculptorului Oscan Han și s-a inaugurat la 15 august 1934. A fost realizată prin strădania cîtorva oameni merituoși, constituiți într-un comitet "Pro Eminescu", sub președinția amiralului I. Bălănescu. Vorbind la solemnitatea inaugurării în numele Academiei Române, filologul Ion Bianu și-a început cuvîntarea cu această frază demnă de gravat pe soclul statuii: „Mărite poete, Neamul întreg îți aduce astăzi — ție, cel mai mare al lui poet — cîntăreț și gînditor — închinare și proslăvire de admirație și de recunoștință".

Sculptorul Romul Ladea l-a dăltuit în nemurire pe Eminescu în 1930, la Oravița și în 1934 la Șiria.

Ridicarea unui monument „EMINESCU" în vechea capitală a Moldovei, Iași, oraș de numele căruia Eminescu e legat prin nenumărate fibre, s-a impus încă din perioada imediat următoare trecerii marelui poet în neființă. Dar această dorință a fost mult timp amînată. Abia după primul război mondial s-a creat un Comitet ce-și desfășura activitatea pe lîngă Ateneul popular, din Păcurari. Acesta a publicat la 22 aprilie

Eminescu de C. Baraschi

1924, în ziarul „Opinia", Apelul pentru statuia lui Eminescu, în vederea strîngerii — prin subscripție publică — a fondurilor necesare ridicării primei statui a poetului. După trei concursuri succesive (ultimul la 26 mai 1928), juriul format din Mihail Sadoveanu, Oreste Tafrali, V. Costin, profesor la Școala de Bele-Arte, col. C. Manolache, președintele Comitetului pentru statuia lui Eminescu, Emilian Vasilovschi, președintele Ateneului din Păcurari ș.a., examinînd lucrările, s-au hotărît asupra uneia din machetele sculptorului bucureștean Ioan Schmidt-Faur, al cărei motto era „Luceafărul". Decizînd așa, juriul a avut în vedere ca noul monument să se integreze în peisajul ieșean, unde își aveau loc și mărețele statui ale lui Miron Costin, Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu. Macheta lui Schmidt a fost concepută „pe verticală" (statuia înaltă de 3 m., așezată pe un soclu de 5,20 m), răspunzînd, cel puțin în parte, dezideratelor impuse (crearea unui „Eminescu" grandios, impresionant și zvelt, cu linii armonioase, demn de înalta spiritualitate a celui imortalizat în bronz). Jos, aproape de pămînt, în basorelief, Cătălin și Cătălina stau îmbrățișați terestru, deși Cătălin încă îl mai invocă pe Hyperion. De deasupra pornește măreț și sobru piramida pe care poetul se ridică „spre sferele înalte", chipul lui privește dincolo de zări, rămînînd înveșmîntat într-o mantie antică, „nemuritor și rece".

În centru este statuia lui Eminescu, iar de o parte și de alta a monumentului sînt cele două figuri alegorice întruchipînd filozofia și iubirea (filozoful și femeia). Eminescu are o înfățișare impozantă, prin hlamida antică ce o îmbracă. Femeia privește spre cer. Filozoful privește contemplativ, cu capul rezemat în mînă: „Cobori în jos, luceafăr blînd,/ Alunecînd pe-o rază,/Pătrunde-n casă și în gînd/Și viața-mi luminează".

Pe spatele acestui soclul, un alt basorelief reprezentînd pe Ștefan cel Mare călare, cu coroana pe cap și cu cornul în mînă, ducîndu-l la gură; iar în fund se profilează cetatea Neamțului, cu oșteni și țărani ce poartă în mîini sulițe, arcuri și coase.

Statuia lui Mihai Eminescu a devenit parte integrantă în peisajul Iașului, fiind amplasată întîi în fața intrării Facultății de litere, apoi, după război, în vecinătatea Fundației (Biblioteca centrală universitară ce poartă numele poetului și de unde, dintr-un medalion al acestui edificiu, Titu Maiorescu pare a contempla chipul de bronz al poetului. (Desigur, este doar o coincidență fericită ca acești doi titani să fie figurați și să se întîlnească și aici în acest colț de Iași, în reprezentări artistice remarcabile).

Statuia cu hlamidă antică a lui Eminescu, de la Iași, este și o glorie a sculptorului I. Schmidt-Faur, și totodată, una dintre cele mai reprezentative pentru personalitatea covărșitoare a poetului.

Bustul din grădina Copou, executat de Ion Mateescu, are pe soclul de piatră artificială scrise cuvintele: „Trăind în cercul vostru strîmt/Norocul vă petrece,/ Ci eu în lumea mea mă simt/Nemuritor și rece". Amintim și de compoziția lui D. Căileanu, ce se află la bojdeuca lui Creangă, reprezentînd pe marele povestitor șezînd pe un scaun cu o carte deschisă pe genunchi, avînd în dreapta lui pe nepreţuitul său prieten, bădița Mihai, purtînd pe brațul stîng o pelerină.

Există un Eminescu frumos, cu trăsături feminine, frunte înaltă și bărbie senzuală, lucrat cu o daltă dulce, grecească în rotundurile zămislite, al lui Ion Vlasiu. În mai 1976 a fost dezvelită la Cluj-Napoca statuia lui Mihai Eminescu, operă în bronz a sculptorului Ovidiu Maitec.

Dar poate cel mai frumos monument al lui Eminescu se află în fața Ateneului și aparține lui Gh. D. Anghel: picioare zvelte, bărbătești, mîini de o neobișnuită noblețe, care au scris și care acum se reculeg, piept bombat și conturile feței trăind sublimul. Un Eminescu văzînd ceva greu de descris, ceva reflectîndu-se pe fiecare linie a feței, făcînd-o vie. Pentru sculptorul Anghel, Eminescu a fost obsesia unei vieți. A fost începutul și sfîrșitul operei sale. Patruzeci de ani statuia geniului a bătut la porțile gîndirii sculptorului, patruzeci de ani Eminescu avea să fie ideal de gîndire, ideal de artist, ideal de viață.

Întors de la studii din Franța, a început prin a-i închina portrete și se poate zice că toate busturile aflate la Severin, la Craiova, la Botoșani sau la București sînt preludii la capodopera care avea să vină. Cît de apropiat de oameni este Eminescu în această statuie! Simți pe chipul poetului o cutremurătoare meditație, împărtășirea durerii cu cei care sufereau pe vremea sa. Mîna poetului, voit reliefată de sculptor, simbolizează hotărîrea lui Eminescu de a-și îndeplini menirea, în pofida tuturor suferințelor și piedicilor. Cu ce puritate și noblețe spirituală l-a înfățișat — mereu aproape de noi, oamenii, și prezent peste timp, ca și poezia lui, ca și gîndirea lui dedicată adevărului și frumosului!

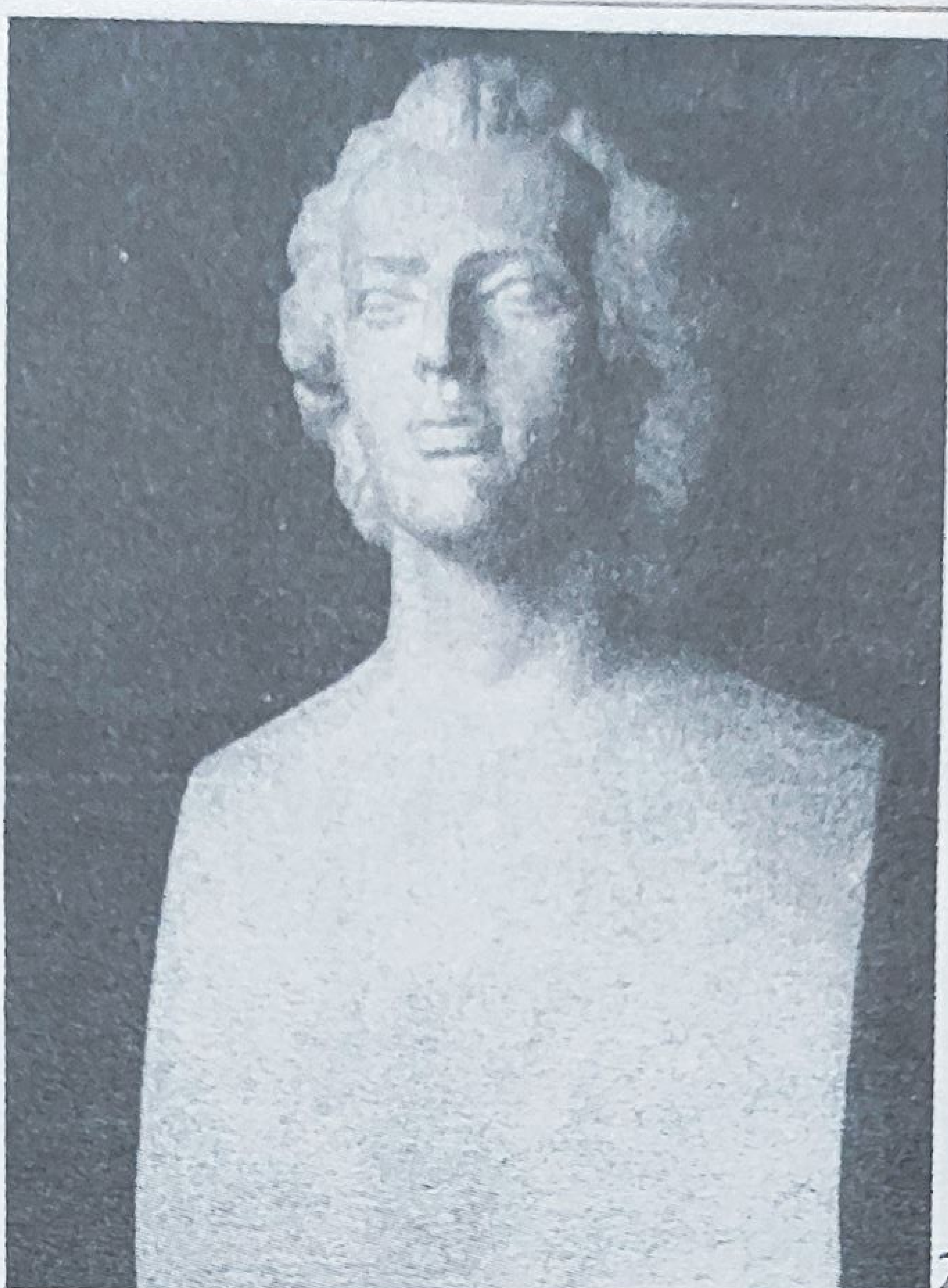
Opera sculptorului Gheorghe D. Anghel se dovedește congenială cu cea a poetului Eminescu, prin același lirism, prin aceleași înalte aspirații umaniste, prin aceeași măiestrie românească.

Statuia Luceafărului realizată de Gheorghe D. Anghel este rodul unei vieți de muncă și are în ea prețul unei vieți, în stare să măsoare veșnicia. Între cei care au încercat să aducă în lumină unul dintre neștiutele chipuri ale poetului se mai află: Cornel Medrea, Ion Jalea, Ion Vlasiu, Oscar Han, Constantin Baraschi și Mihai Onofrei.

MIHAI BURDUJA și AVRAM D. TUDOSIE

N.A. La întocmirea acestui grupaj am folosit articole (uneori citate complete) publicate și semnate de: Emil Antonovici, Petru Comarnescu, Petru Froicu, Victor Macarie, Anghel Marcu, Ion Munteanu, Iosif E. Naghiu, Gh. S. Ștefănescu și alții.

1. „Eminescu" de Oscar Han.
2. „Eminescu" (piatră) de Vasile Năstăsescu.
3. Bustul poetului, la Constanța.
4. Sculptură de Ion Jalea.
5. Bust de Ioan Cârdei.
6. Statuia poetului, la Iași.

Copie populară a gravurii lui Sadeler (1601), reproducere din lucrarea lui Veress „Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești", vol. V ● Statuia ecvestră a lui Mihai din Piața Universității bucureștene.

o statuie piatră de hotar

Anul trecut, în noiembrie, ziua 8, s-au împlinit 110 ani de la inaugurarea statuii ecvestre a lui Mihai Viteazul, în Bucureștii în care, apoi, la 9/21 mai 1877, Mihail Kogălniceanu — în calitate de ministru de Externe — avea să declare în cadrul Sesiunii extraordinare a Adunării Deputaților:

— Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare... sîntem o națiune liberă și independentă.

Minți alese și inimi înflăcărate, de autentici patrioți, muncesc fără preget — în epocă — și ard cu o incandescență unică, astfel încît aceste cuvinte să devină o realitate ireversibilă, imuabilă, așa cum, dealtminteri, se va și întîmpla... În toamna lui 1877, pe cînd armata română luptă vitejește dincolo de Dunăre, tocmai pentru a consfinți independența României, iată-l pe Mihai Eminescu începîndu-și colaborarea la ziarul „Timpul", cu articolul „Bălcescu și urmașii săi", iar Alexandru Odobescu, în anul imediat următor, editează capodopera lui Nicolae Bălcescu, „Istoria românilor subt Mihai-Vodă Viteazul", din care se cuvine a aminti cuvintele de neuitat: „Deschid cartea sfîntă unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei cîteva pagini din viața eroică a părinților lor. Voiu arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Românii, supt povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea. Povestirea mea va cuprinde numai opt ani, 1593—1601, dar anii istoriei Românilor, cei mai avuți în fapte vitejești, în pilde minunate de jertfire către patrie. Timpuri de aducere aminte glorioasă! timpuri de credință și de jertfire! cînd părinții noștri, credincioși sublimi, îngenunchiau pe cîmpul bătăliilor, cerînd de la Dumnezeul armatelor laurii biruinței sau cununa martirilor, și astfel îmbărbătați, ei năvăleau unul împotriva a zece prin mijlocul vrăjmașilor, și Dumnezeu le da biruința, căci el e sprijinitorul pricinilor drepte, căci el a lăsat libertatea pentru popoare, și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu! Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri s-au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi sentimentul datorinței ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire!"

„Viitorimea" sînt cei care astăzi, de toate vîrstele, trec pe dinaintea statuii ecvestre a lui Mihai Viteazul, din capitala României socialiste, privind-o cu pioșenia și recunoștința ce i se cuvin aceluia care, după spusele lui Iorga, „nu se poate odihni". Mihai-Vodă Viteazul tot stă de veghe!

2

Și același Iorga, în „Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc", arată: „E bine să i se vorbească unui popor de oamenii lui mari... despre dînșii trebuie să se audă pretutindeni, în graiul tuturor", deoarece „A-l uita pe dînsul [pe Mihai Viteazul] acum și întotdeauna, ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră. Să-l avem înainte de cîte ori gîndul ni se înalță mai sus de nevoile mici ale zilei ce trece și caută să zărească în depărtările viitorului. Să aducem însă sufletului său darul muncii noastre cinstite și folositoare. Căci pe aceste două temelii se sprijină mărirea trainică a unui neam: amintirea totdeauna vie a trecutului și conștiința datoriei îndeplinite de toți în fiecare clipă".

„Cel ce nu se poate odihni" are temeiuri profunde să rămînă veșnic de veghe. Experiența unică prin care a trecut, el fiind primul Unificator al tuturor românilor, l-a costat viața,

și încă în ce mod! Dar la hotarul dintre secole, în 1600, luna mai, pe sigiliul său era gravată titulatura: „Io Mihai voievod, Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei“. Și totuși, acesta este pentru Mihai-vodă Viteazul anul fatal în care plasa abil țesută de adversarii săi fățiși sau ascunși, fie otomani, fie creștini, avea să se strîngă, implacabilă... El însuși descrie împrejurările complicate, dramatice, cu o pană la fel de ascuțită ca propria-i spadă: „După aceea, intrînd eu în Țara Românească, mă văzui înconjurat din toate părțile de dușmani; de o parte de poloni, moldoveni și tătari, de alta de turci, de care era plină țara; și cu toții mă lovii de vreo cîteva ori. La urmă însă, văzînd că nu pot ținea piept cu atîta mulțime, trimisei toată artileria ce o aveam la Moise Secuiul, ca s-o dea lui George [Basta], care însă în mod volnic o dădu în mîinile dușmanului. Apoi, în sfîrșit, slobozii pe ostașii mei, nemaiavînd cu ce să-i țin, și alesei cu mine numai zece mii de călăreți, și apoi plecai spre Țara Românească de Jos și mă dusei pînă la Dunăre, unde îl găsii pe sangeacul Vidinului cu patru mii de turci intorcîndu-se cu mulți robi și vite ca să-i treacă în Turcia, și cînd dădui de el, mai curînd dorind moartea decît izbînda.

și încă în ce mod! Dar la hotarul dintre secole, în 1600, luna mai, pe sigiliul său era gravată titulatura: „Io Mihai voievod, Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei". Și totuși, acesta este pentru Mihai-vodă Viteazul anul fatal în care plasa abil țesută de adversarii săi fățiși sau ascunși, fie otomani, fie creștini, avea să se strîngă, implacabilă... El însuși descrie împrejurările complicate, dramatice, cu o pană la fel de ascuțită ca propria-i spadă: „După aceea, intrînd eu în Țara Românească, mă văzui înconjurat din toate părțile de dușmani; de o parte de poloni, moldoveni și tătari, de alta de turci, de care era plină țara; și cu toții mă lovii de vreo cîteva ori. La urmă însă, văzînd că nu pot ținea piept cu atîta mulțime, trimisei toată artileria ce o aveam la Moise Secuiul, ca s-o dea lui George [Basta], care însă în mod volnic o dădu în mîinile dușmanului. Apoi, în sfîrșit, slobozii pe ostașii mei, nemaiavînd cu ce să-i țin, și alesei cu mine numai zece mii de călăreți, și apoi plecai spre Țara Românească de Jos și mă dusei pînă la Dunăre, unde îl găsii pe sangeacul Vidinului cu patru mii de turci întorcîndu-se cu mulți robi și vite ca să-i treacă în Turcia, și cînd dădui de el, mai curînd dorind moartea decît izbînda.

a vrut Dumnezeu să-i tai pe toți în bucăți și să nu scape nici unul; și a căzut și sangeacul, al cărui steag îl dusei cu mine la Măria Sa Împăratul [Rudolf al II-lea, din dinastia de Habsburg]. După ce am făcut această ultimă slujbă creștinătății, am plecat să vin la picioarele Măriei Sale, trecînd prin Ardeal..." Starea de spirit a ilustrului domn român se rezumă, percutant, în cuvintele: „mai curînd dorind moartea decît izbînda"!... Căci învățătura dureros extrasă de Mihai-vodă Viteazul din cele întîmplate arată, fără drept de tăgadă, ce primejdii uriașe pîndesc o țară, un tron, cînd acestea se află — spusa cronicarului — la răscrucea tuturor răutăților... Textul de mai sus îi era adresat, din Viena, marelui duce de Toscana, Ferdinand I de Medici, la Florența, iar în raportul către Rudolf al II-lea, ideea imposibilității de a lupta între două focuri revine limpede exprimată: „Nu m-aș fi temut deloc numai de polonezi, dacă pe de altă parte n-ar fi reînceput războiul cu turcii". De conivență, turcii și aliații lor creștini au pus la cale și au înfăptuit înlăturarea lui Mihai-vodă Viteazul din scaunul domnesc.

3

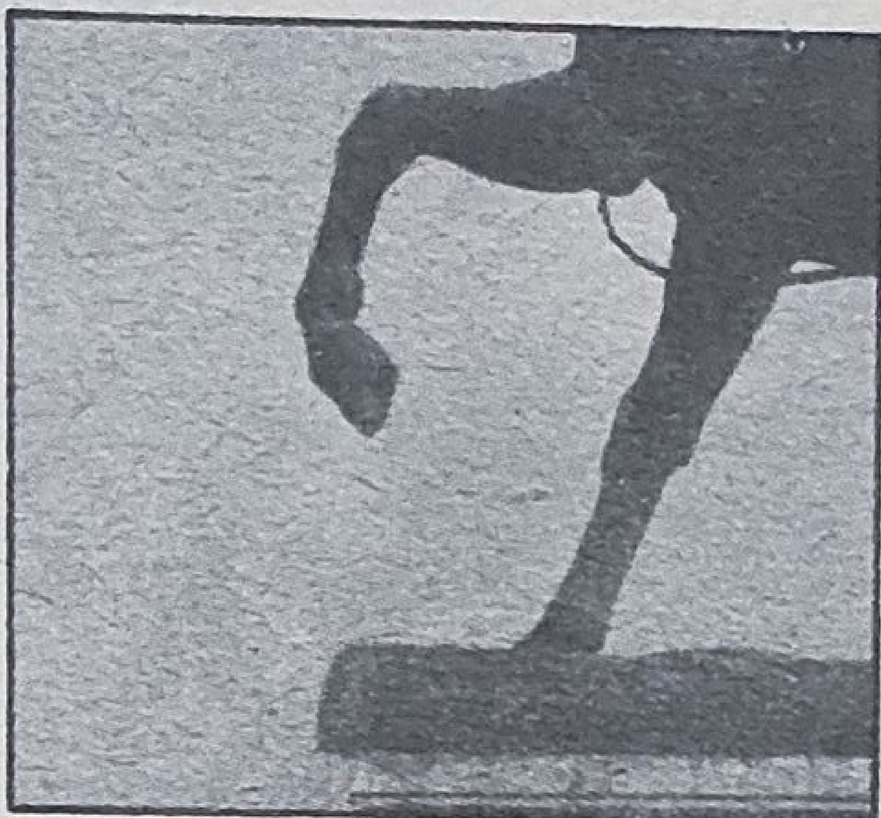
Cum îl incondeiază scribii otomani pe temutul lor dușman de dincolo de Dunăre? În fel și chip: „... Era nevoie ca să fie numit un voievod în Țara Românească. Întrucît fostul voievod, fiind un netrebnic, fusese mai înainte răsturnat de la domnie [Alexandru cel Rău], în locul său a fost găsit potrivit răufăcătorul Mihai [anterior ban mic de Mehedinți], fratele netrebnic al acelula, dar curînd după aceea s-au căit pentru aceasta; era luna șevval [20 iunie —18 iulie]. Vicleniì care veneau la Mihai în numele creditorilor îi cereau acestuia să pună biruri pentru a-și plăti datoriile, ceea ce l-a scos din răbdări. Trecîndu-i pe toți prin ascuțișul săbiei, el și-a dat pe față gîndurile sale de uneltire și răscoală pe care le ținea ascunse în inima sa. Cu ajutorul domnilor ghiauri din vecinătatea sa, s-au adunat în jurul său vreo 20 000 de rebeli răufăcători și au distrus orașul Giurgiu, iar pe locuitori i-au prins, i-au bătut și i-au schingiuit, scoțînd apoi din starea de prosperitate o mulțime de orașe și sate înfloritoare de la graniță; luna cunoscută. De asemenea și Ștefan [Ștefan Răzvan], voievodul Moldovei, care era om de cuvînt, din pricina firii sale lacome, a apucat împreună cu Mihai aceeași cale a rătăcirii. Astfel, rînduiala de la granița islamică s-a încîlcit ca părul indienilor. În timpul acesta, buna dispoziție a prea luminatului sultan Murad [al III-lea], podoaba tronului și a coroanei, s-a stricat din pricina evenimentelor puternice [dar moare curînd, la începutul lui 1595, succesor fiindu-i Mehmed al III-lea (Adil)] ... În Țara Românească, Mihai atacîndu-l într-o noapte pe neașteptate pe han [Ghirai-han], acesta a fugit de frică, lăsînd în mîinile ghiaurilor tot ce avea [de fapt, autorul se referă la luptele de la Stănești și Șerpătești, în care frații Buzești i-au respins pe tătari]... Cînd Mihai a ridicat steagul revoltei, uitînd de obligațiile sale ce izvorau din favorurile acordate, a fost trimis mirimiranul de Maraș, Mustafa-pașa, împreună cu doi voievozi. În apropiere de Rusciuk avînd loc lupte și măceluri cu răufăcătorul Mihai, cînd clocotul valurilor de sînge s-a auzit pînă în văzduhuri, cu voia lui Allah oastea binecuvîntată a suferit zdrobire și înfrîngere, iar seraskerul căzînd în adîncurile apei și ieșind apoi la suprafață, răscoala afurisitului fără de lege s-a întins așa de mult, încît el a incendiat și a distrus Rusciukul, iar pe locuitori i-a nenorocit, măcelărindu-i și luîndu-i în prinsoare. Deoarece 4 000 de rebeli netrebnici, dintre supușii acelui nenorocit, ațîțau focul uneltirilor în părțile Silistrei, mirlivaua Mustafa-bei s-a străduit să-i alunge de pe terito-

„Mihai Viteazul" de Victor Apostoliu • Medalia lui Mihai Viteazul, 1600 (Cabinetul numismatic al Bibliotecii Academiei R.S. România).

riul ţării pe cei păgîni nedemni, prin loviturile săbiilor zdrobitoare şi răzbunătoare. Dar numărul acelora care, din pricina săbiilor tăioase, apucau calea fugii era mic; luna regeb... Ferhad-paşa îndreptîndu-şi steagurile sale de serasker spre ţinuturile Ţării Româneşti, Ibrahim-paşa a devenit caimacam; luna aceea. Rebelul fără de lege, Mihai, cerînd ajutor de la cei de acelaşi neam cu el, a strîns peste 100 000 de oşteni nenorociţi. Distrugînd toate schelele, oraşele şi cetăţile de pe malurile Dunării şi ale Mării Negre, el a prigonit în toate felurile pe locuitorii de acolo; luna ramazan... Sinan-paşa şi-a condus steagurile strălucitoare ca soarele spre ţinuturile Ţării Româneşti; luna şevval... În apropierea oraşului Bucureşti oastea din Rumelia [muhafîzul Rumeliei este Hasan-paşa] a aprins printr-un atac puternic focul bătăliei în partea nenorocitului Mihai. La început, temîndu-se de înfrîngere, oastea islamică era cît pe ce să se risipească dar, cu sprijinul lui Allah, adunarea păgînilor fără de lege fiind nimicită, norocul marii cuceriri şi al biruinţei a surîs gazilor victorioşi; zil-hidjge. Prin irosirea zadarnică de unelte şi de sforţări omeneşti s-au străduit să construiască o cetate la Bucureşti [tot otomanii aveau să-i dea foc, pe drumul de întoarcere], iar după terminare Ţara Românească a fost acordată cu titlul de beilerbeilîc lui Satîrgi Mehmed-paşa; luna muharrem, anul 1004... Aflîndu-se că Mihai s-a dus tîrîş la Tîrgovişte pe la marginea Ţării Româneşti, şi a început din nou să strîngă oaste, acesta a fost atacat de serdar şi de aceea el şi-a luat şi de acolo lucrurile. Dar îndată după întoarcerea lui Sinan-paşa, care întărise Tîrgoviştea, construind fortificaţii în jurul ei şi aşezînd detaşamente de pază, mai sus-numitul rebel a apărut din nou. Curmînd viaţa înfloritoare a gaziilor însărcinaţi cu paza, el şi-a îndreptat steagul sforţării sale spre Bucureşti. Serdarul, nefiind în stare să i se împotrivească... a fugit şi a ajuns la pod pe cînd nu fuseseră încă trecute muniţiile, tunurile şi corturile, precum şi nici cea mai mare parte a oştii. De îndată ce serdarul, cuprins de teamă, a trecut de partea cealaltă, sosind călăreţii lui Mihai, focul săbiilor a început să împrăştie flăcări. Au pierit numeroşi oameni din oastea norocoasă. Atunci au căzut în mîinile asupritoare ale ghiaurilor toate uneltele şi muniţiile, precum şi cetatea Giurgiu..."

Întrerupem aici citatul din Abdul-Aziz efendi, cunoscut sub numele de Kara-Celebi-Zade, născut la Istanbul cu doi, trei ani înaintea întîmplărilor amintite, limitîndu-ne la acest unic exemplu, însă nu înainte de a conchide că destui condeieri otomani n-au excelat în obiectivitate, nici măcar în expresii diplomatice... Treaba lor! Iar păţania lui Sinan-paşa o învaţă copiii noştri încă din clasa a IV-a elementară, simplu, concis, adevărat: „... sultanul a trimis împotriva Ţării Româneşti o armată de 100 000 de ostaşi comandată de Sinan-paşa, om viteaz, aspru şi sălbac în luptă. Îmbătrînit în războaie, era socotit cel mai vestit general otoman din acea vreme. Sinan-paşa a trecut Dunărea pe la Giurgiu şi a înaintat trufaş, spre Bucureşti. La Călugăreni, pe malul mlăştinos al Neajlovului, l-a întîmpinat oştirea lui Mihai-vodă, adăpostită între păduri. Nu era mare: 10 000 de oşteni, întăriţi cu cîteva mii de transilvăneni. Pe un pod de lemn, drumul trecea peste Neajlov, cotind apoi printre dealuri. În revărsarea zorilor, puhoiul otoman s-a năpustit pe podul care trecea Neajlovul şi a atacat tabăra lui Mihai-vodă. Oştenii români s-au apărat cu mare dîrzenie, dar abia putea stăvili năvala duşmană. În clipa cea mai grea a luptei, cînd puterea otomană era gata-gata să biruie, Mihai-vodă a smuls securea cu două tăişuri din mîna unui oştean [barda aceasta figurează în statuia din Bucureşti!] şi însuşi s-a avîntat în mijlocul armatei turceşti. Văzînd curajul şi vitejia voievodului, ostaşii au strîns şi mai puternic armele în mîini. Au silit duşmanul să se retragă. Să se învălmăşească la pod. Să se înfunde în mlaştină. În aprigul iureş al bătăliei, Sinan-paşa însuşi a fost azvîrlit de pe pod în mlaştină. Şi-ar fi pierit acolo, dacă nu l-ar fi scăpat un slujitor credincios. Se zice că în această luptă marele general turc şi-a pierdut şi ultimii doi dinţi pe care-i mai avea. Românii au capturat steagul cel mare, verde şi sfînt [al Profetului], pe care turcii îl scoteau numai la caz de

mare primejdie. Asemenea înfrîngeri nu mai văzuseră turcii de pe vremea lui Ştefan cel Mare [o coincidenţă absolut grăitoare: tot în 1934, vara, la 2 iulie, s-au împlinit 480 de ani de la moartea ilustrului domn al Moldovei, Ştefan cel Mare]. Dar turcii erau de zece ori mai numeroşi. De aceea, după victorie, Mihai-vodă s-a retras cu oastea spre munte. Primind ajutorul transilvănenilor şi al moldovenilor, a pornit iar ofensiva împotriva lui Sinan-paşa, care prădase cumplit ţara. Acum au dobîndit două mari victorii: la Tîrgovişte şi la Giurgiu. Ca odinioară Mahomed al II-lea [cuceritorul Constantinopolului], trufaşul Sinan înfrînt cu totul s-a retras din faţa românilor. Vestea biruinţelor de la Călugăreni şi Giurgiu s-a răspîndit departe, peste mări şi ţări; iar numele lui Mihai-vodă şi al poporului nostru era pomenit cu mare cinste şi slavă. Astfel, prin lupta poporului şi a viteazului voievod Mihai, în 1595, Ţara Românească şi-a cucerit independenţa rîvnită de mai bine de un veac". Şi, am adăuga noi, peste alţi cinci ani, unirea dintre fraţii aflaţi de-o parte şi de alta a Carpaţilor, această coloană vertebrală a poporului român, coastele fiind ţările române. Aşa cum scria Bălcescu: „Unitatea naţională fu visarea iubită a voievozilor noştri cei viteji, a tuturor bărbaţilor noştri cei mai mari care întrupară în sine individualitatea şi cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră şi muriră".

Desigur, textul didactic destinat unor copii de 9—10 ani are anumite rigori, smplitatea doreşte să ţintească afectivitatea acestora, copiii sînt — pe orice meridian al globului — viitorul, sămînţa iubirii de patrie se cuvine a încolţi, în sufletul lor, cît mai devreme, cît mai deplin! Tocmai de aceea ştiu şi simt copiii noştri ce a însemnat, pentru străbunii lor, înfăptuirea lui Mihai-vodă Viteazul, CEA DINTÎI UNIFICARE A CELOR TREI ŢĂRI ROMÂNEŞTI (mai 1600), în condiţiuni extrem de anevoioase, aproape imposibile... O ştiu şi o simt lăuntric copiii noştri, asemenea copiilor din anul inaugurării statuii, la Bucureşti, în 1874, noiembrie. Ei, copiii de altădată, au avut un rol decisiv în precipitarea evenimentelor, în exprimarea simţămîntului public.

4

Toate bătăliile purtate de Mihai vodă-Viteazul, în imensă majoritate cîştigate, sînt pe vecie săpate în memoria generaţiilor, ca şi în soclul statuii pe care, de cîte ori, în drumurile noastre cotidiene, o zărim, proteguitoare, acolo unde se cuvine, la locul ei, cu istoria ei, cu întreaga-i simbolistică...

Atunci, în 1874, deşi statuia era gata pentru inaugurare, sub pînză, de cîteva luni, dezvelirea întîrzia. În pofida tuturor riscurilor, multiple (să nu uităm că independenţa de stat a României nu fusese încă proclamată şi dobîndită apoi — prin sacrificiu de sînge — pe cîmpul de luptă!), în ziarele bucureştene din 7 noiembrie apare, sub titlul ÎN SFÎRŞIT: „Monitorul de astăzi publică următorul program pentru solemnitatea inaugurării statuii lui Mihai Viteazul..." Dar pînă să se ajungă la inaugurarea din noiembrie, iată că-n februarie a avut loc un incident plin de semnificaţie: „BUCURESCI 7/19 BRUMAR. Mîine se inaugurează în fine statuia mult înăbuşită a lui Mihai Viteazul. Taina în care s-a ţinut alegerea acestei zile pînă lunea trecută şi încă alte împrejurări, ce se vor arăta poate la timpul oportun, denunţă îndestul copilăreştile spaime ale guvernului, ca să nu mai avem nevoie a le denunţa. Se asigură însă că guvernul are inteligenta intenţiune de a amnestia, cu ocaziunea inaugurării de mîine, pe şcolarii pe care i-a arestat ca inculpaţi de a fi voit să scape din sac statuia eroului mai înainte de termenul necunoscut în care decisese el această scăpare. De fapt, statuia rămăsese acoperită timp de ŞAPTE LUNI şi era PRIMA STATUIE ridicată unui mare român, şi încă unui mare domn, care, prin înalta idee românească ce reprezintă, aparţine mai mult decît oricare altul României întregi..."; „BUCURESCI 11/23 BRUMAR. Încercarea neizbutită a cîtorva studenţi şi şcolari, pentru a da jos de pe statua lui Mihai Viteazul zăbraul sub care se ţinea ascuns de mai multe luni, pare a se considera de către guvern ca o încercare de a răsturna ordinea politică şi socială a statului român. Măsurile ce s-au luat şi continuă a se repeta în contra teribililor copii ai acestei conspiraţiuni sînt de o extremă asprime şi imoralitate. După ce mai toţi presupuşii culpabili au fost ridicaţi, de către jandarmi, din mijlocul claselor, pe cînd profesorii le predau lecţiunile; după ce au fost duşi şi-nchişi la poliţie la un loc cu preveniţii de vagabonzi şi tîlhari, acum patru dintre ei [va mai fi arestată şi o elevă!] sînt inculpaţi c-au ultragiat forţa publică şi aruncaţi în temniţa de la Văcăreşti. Ultragiu la forţa publică? Dar nu văd junii, învăţaţii şi inteligenţii magistraţi, însărcinaţi cu instrucţiunea acestei cauze, că, printr-o astfel de calificare dată faptului, dumnealor constată că forţa publică se compune din acei bătăuşi care au lovit cu

bîtele pe studenții ce-au voit să tragă jos zăbrăul? Se zice că figurează drept corp delict lunga mustață a ofițerului de gardiști, d. Sarandi, din care mustață ar fi scurtate cîteva fire, după o constatare făcută visum et repertum medico-legal"; „BUCURESCI 13/25 BRUMAR. Școlarii întemnițați la Văcărești nu numai că n-au libertate, dar arestările încă mai continuă, depunîndu-se și alții în arestul poliției, de unde apoi sînt transportați la interogatoriu între baionete, ca niște făcători de rele. Vederea acestor neomenii este mîhnitoare, dezgustătoare"; „BUCURESCI 16/28 BRUMAR. Marți 19 curent... la tribunalul corecțional se vor judeca școlarii acuzați că, voind să dezvăluie statuia lui Mihai Viteazul, au «pricinuit răniri și vărsare de sînge» agenților forței publice... Contra școlarilor, pe care un întreg public i-a văzut în luptă numai cu bătăușii, numai cu indivizii în haine civile, rechizitoriul cere aplicarea art. 186. Acest articol prevede... de la trei ani pînă la cinci ani. Au fost poate sergenți de stradă travestiți acei contra cărora s-au apărat școlarii".

După un anunț anost: „Procesul intentat de ministerul public... s-a amînat", nu se mai vorbește nimic despre curajoșii copii bucureșteni. „Romanulu" se căznește să dea și o explicație, cît de cît plauzibilă, prea îndelungatei amînări: „Atîtea tărăgăniri, atîtea amînări, atîtea uneltiri... Apoi scandalul întîmplat cu cîteva zile mai înainte, din cauza misterului ce se păstra asupra inaugurării: apoi ziua inaugurării, anunțată numai cu trei zile mai înainte... Unde s-a mai văzut anunțîndu-se o asemenea serbare numai cu 3 zile înainte, și numai într-un oraș, de către primărie?... Mihai fu ucis prin trădare, mișelește, și guvernul actual nu-și putea permite să face o sărbătoare măreață, la care să participe toată suflarea românească, căci Austro-Ungaria... este astăzi binevoitoarea noastră protectoare și guvernul actual caută să fie cu totul devotat intereselor ei politice și economice"... Despre otomani nici atît în coloanele care văd lumina tiparului! Destinul statuii lui Mihai-vodă Viteazul repetă, într-un fel, destinul personajului sublim, turnat în bronz! Iar copiii de-atunci, din 1874, nu sînt decît bunicii și străbunicii copiilor de astăzi, pe filieră fundamentală, afectivă.

Inaugurarea multdorită: „Aspectul ce prezenta străzile și bulevardul ce duce la monument era adevărat feeric. Mii de oameni ce ocupau străzile, ferestrele, piața Universității, pînă pe acoperișurile caselor, era greu de calculat. Marele hotel al Bulevardului era decorat cu covoare și ferestrele sale ocupate, de sus pînă jos..." (8 noiembrie 1874).

Înaintea dezvelirii monumentului se rostesc cuvintele:

— Cade acum vălul care acoperea această statuie și rămîne încredințat Capitalei monumentul lui Mihai Viteazul.

„Cînd aceste cuvinte fură pronunțate, un mecanism bine combinat făcu să cadă deodată pînza care acoperea statuia de la cap pînă la soclu. A descrie uralele, strigătele de bucurie și aplauzele tuturor asistenților, a imensei mulțimi ce umpluse bulevardul, piața și străzile, ar fi imposibil... Adăugați apoi și fanfarele victorioase a patru muzici, care începură îndată imnul național, precum și salvele artileriei de la Dealul Spirei, totul în acel moment, și lesne își poate cineva da seama de frumusețea salutului cu care Capitala primi ivirea în mijlocul ei a imaginii în bronz a Eroului său iubit! Muzicile continuau a intona imnele naționale, trupele defilară... Astfel, după trei secole, Mihai-vodă cel Viteaz văzu, cu ochii săi de bronz, defilînd înaintea sa ostași români pe care el i-a dus atît de des pe cîmpul gloriei... Primul monument așadar istoric se ridică în ziua de 8 curent la București, Capitala României libere..." („Telegraful Român" — Sibiu — 1874, noiembrie 17/29).

...și rămîne încredințat Capitalei monumentul lui Mihai Viteazul... Au trecut de-atunci — împlinindu-se în noiembrie 8 al anului trecut — exact 110 ani. De-atunci, prin „ochii săi de bronz", „cel ce nu se poate odihni", scrutează prezentul, trecutul și viitorul. Ochii aceștia sînt pe deplin comparabili cu cei doi cerbi pe care Eroul i-a avut, alături, în bătălii de-ale sale, așa cum ne-a rămas mărturie de la Balthasar Walter (vizitator al Tîrgoviștei, în vara lui 1597), care amintește de „cei doi cerbi domesticiți, care au făcut cîteva drumuri împreună cu domnul și dormeau adesea lîngă cortul stăpînului, luau parte la lupte și exerciții, fără teamă, fie mergînd înainte, fie alături de el; nu-i înspăimînta nici vuietul bombardamentelor, nici trăsnetul tunurilor, ci, ridicîndu-se în două picioare, stăteau pe loc...; au fost martori neclintiți și la ultima luptă amintită mai sus, de la Călugăreni... Aci, însă, unul dintre ei murind din întîmplare, celălalt nesuportînd durerea, s-a ascuns în pădure". Fie-mi îngăduit să asemui ochii de bronz, penetranți și veșnici, ai faimosului voievod, cu perechea de cerbi însoțitori în bătălii, neînfricați: unul stingîndu-se, din nefericire, celălalt continuînd să colinde prin hățișuri, bucurîndu-se de libertate, treaz, tot așa cum însuși Mihai vodă-Viteazul, în neodihna Lui covîrșitoare, provocată de iubirea-i de neam și țară, veghează și va veghea, de dincolo de viață și de moarte, de-a pururi. Și să mai adăugăm că, atunci, la Călugăreni, bietul Sinan-pașa și-a pierdut, în schimb, doi dinți, ultimii, nicidecum două căprioare neînfricate...

MIHAI STOIAN

Arătam cu un alt prilej[1] împrejurările în care cunoscutul om politic I.I.C. Brătianu (1864—1927) a început să-și aștearnă pe hîrtie unele însemnări cu caracter memorialistic. Fragmentele publicate atunci au apărut sub titlul dat de însuși autorul lor: **Din amintirile altora și ale mele** și în scurta notă ce le preceda ne exprimam speranța găsirii și altor fragmente din manuscrisul inițial. În bună măsură, speranța ne-a fost satisfăcută. În bună măsură, căci și aceste ultime pagini depistate au tot un caracter fragmentar și nu ne pot permite formarea unei imagini clare despre ceea ce reprezenta manuscrisul integral al autorului. În orice caz, presupunem că I.I.C. Brătianu nu a avut răgazul necesar încheierii lucrării pe care o proiectase. Un proiect ambițios, desigur, căci ținînd seama de conținutul și caracterul fragmentelor publicate în perioada dintre cele două războaie mondiale (vezi, de pildă, *Viitorul*, din 13 octombrie 1922 și 26 noiembrie 1930), ca și ale acelora rămase inedite, el intenționa să realizeze o cronică mai amplă a veacului XIX și, probabil, a primelor decenii ale secolului nostru, relatînd, din spusele altora (oameni pe care i-a cunoscut, mai ales rude și prieteni de familie și îndeosebi tatăl său, I.C. Brătianu), fapte și momente importante din epoca respectivă, cînd, se înțelege, înaintașii săi au jucat un rol în viața politică a țării. El reînvie — cu un talent pe care sîntem siguri că cititorii îl vor remarca încă din lectura primelor pagini — scene și tablouri din viața social-politică de altă dată, descrie locuri, întîmplări și personaje care dau evocării savoare și substanță istorică. Se pare, de altfel, că tocmai conștiința valorii istorice a acestor consemnări îl îndemnase să le aștearnă pe hîrtie.

Lăsînd de-o parte subiectivismul de care autorul însuși este conștient că îl implică o astfel de întreprindere, însemnările pe care le punem acum în circuitul public ne dezvăluie o altă fațetă a personalității lui I.I.C. Brătianu, aceea de memorialist, de povestitor dotat cu harul reînvierii unor vremuri de mult apuse, cu capacitatea de a realiza portrete care, prin încărcătura lor generală, capătă putere de simbol. Vorbind despre oameni a căror viață s-a desfășurat de la începutul și pînă prin deceniul opt al veacului trecut, autorul face dese referiri la evenimentele ce au jalonat lupta pentru afirmarea națională a poporului român, anii revoluțiilor din 1821 și 1848, ai Unirii din 1859, ai Războiului pentru cucerirea independenței. Proces amplu, complex, care a pus în lumină confruntarea crîncenă dintre vechi și nou, aspirația forțelor vii ale națiunii spre unitate și independență, spre forme noi, moderne de organizare a societății și statului. Această confruntare a reprezentat, cum se știe, trăsătura dominantă a societății românești în veacul trecut și ea s-a manifestat cu putere în toate sferele de activitate, îmbrăcînd forme multiple. Principalul criteriu în aprecierea activității publice a unui individ, indiferent de locul pe care el îl ocupa în ierarhia socială, era acela al atitudinii sale față de ideile noi, transformatoare, idei care, firesc, ieșeau în întîmpinarea aspirațiilor maselor largi ale poporului, mai dornic decît oricînd să-și hotărască de sine stătător destinul său istoric.

Conflictul dintre vechi și nou transpare, cum vom vedea, și din portretele pe care autorul le schițează unchilor săi, Teodor Brătianu și Ghiță Enescu, membri ai unei familii în sînul căreia opțiunile politice erau atît de divergente, adesea greu de conciliat.

Dar să facem loc fragmentelor respective, cu precizarea că titlul general sub care le-am reunit ne aparține. Neavînd alte indicații pe manuscris, înlănțuirea pe care le-am dat-o s-a vrut cît de cît logică, impusă de însuși conținutul lor. Atunci cînd le-am considerat necesare, am introdus în text, marcîndu-le prin paranteze drepte, unele explicații, iar alteori am recurs la note de subsol. Amintind că am preluat întocmai textul original, păstrîndu-i particularitățile stilistice și operînd tacit numai actualizarea ortografică, îl invităm pe cititor să facă cunoștință cu un Ionel Brătianu, sperăm, la fel de interesant ca memorialist, precum a fost omul politic pe care-l cunoaștem cu toții din mărturiile contemporanilor săi și din diversele lucrări de istorie consacrate epocii în care el a trăit și a activat.

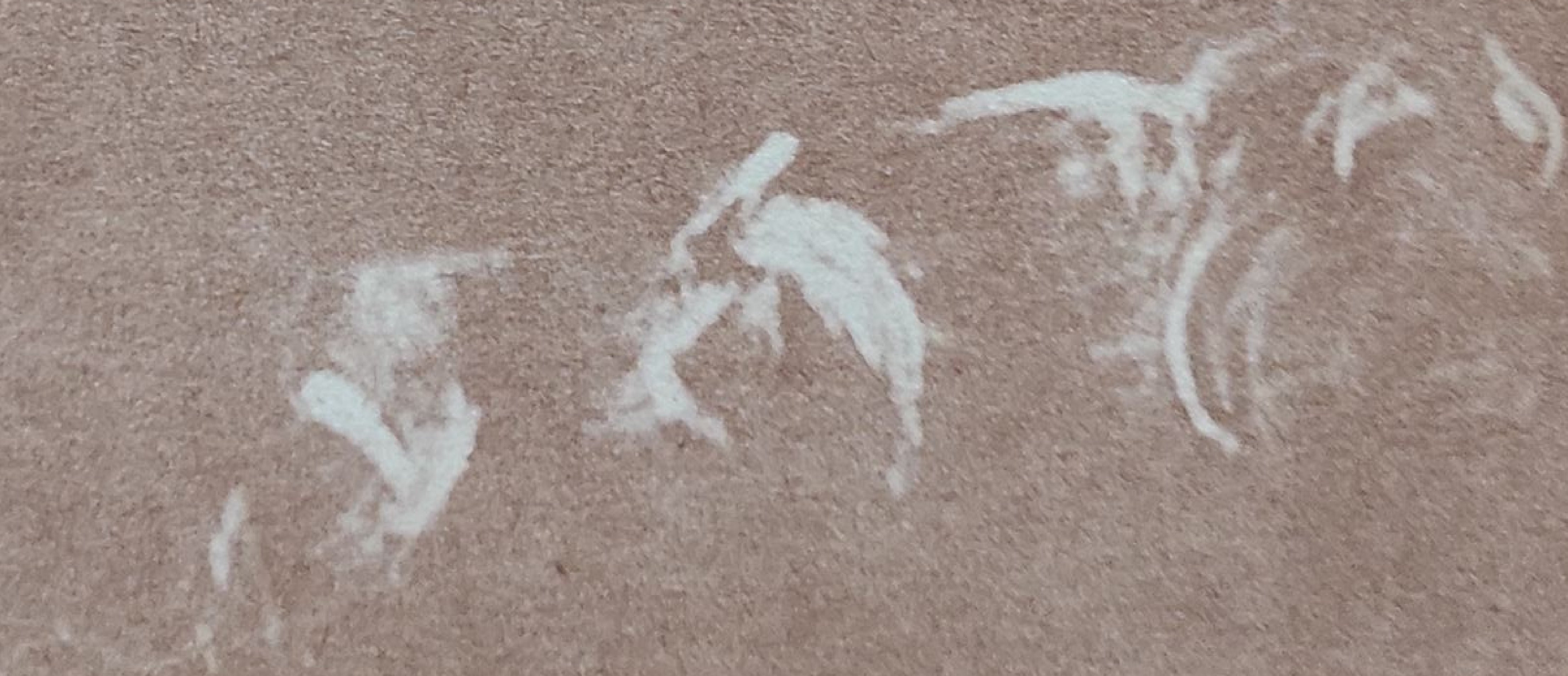
MARIAN ȘTEFAN
ANASTASIE IORDACHE

[1] „Magazin istoric", an XVIII, nr. 2 (203), februarie 1984, p. 36.

Amintiri și impresii

ION I. C. BRĂTIANU

Desen de EUSTAȚIU STOENESCU

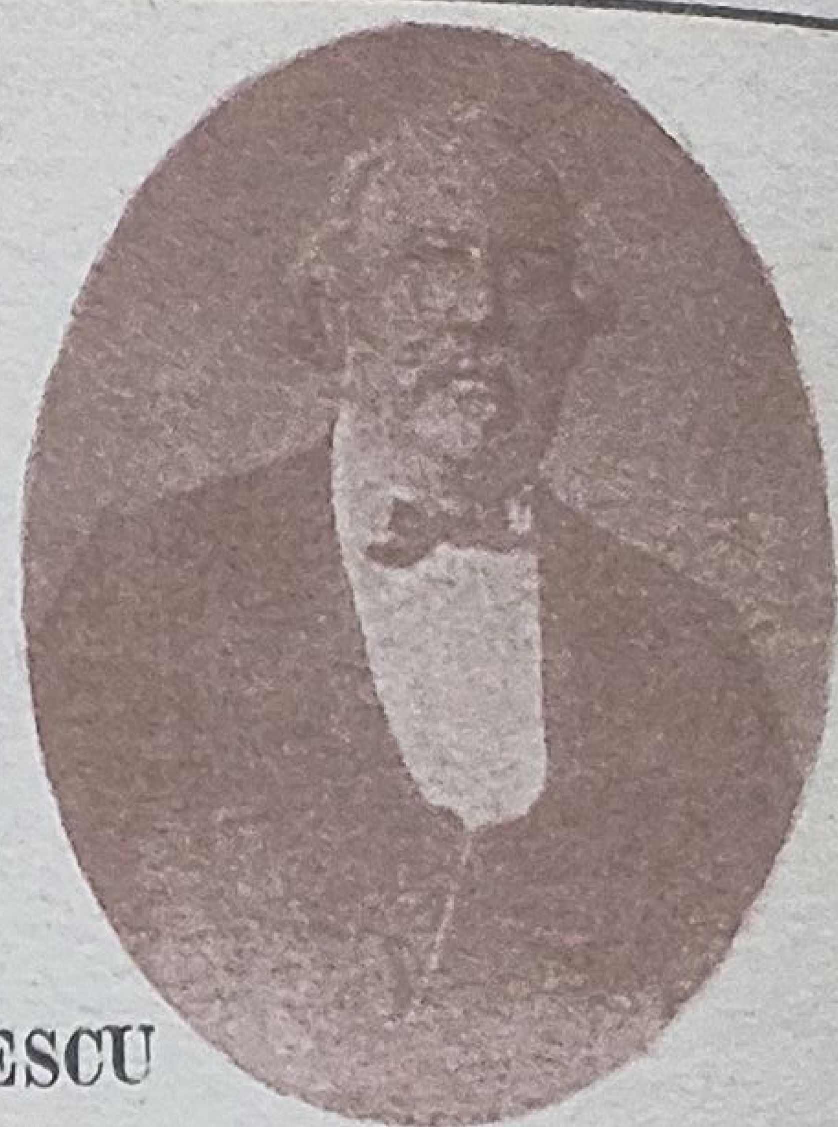
M ai întîi cîteva considerații ale lui Ionel Brătianu despre memorii și importanța lor ca document istoric:

„E desigur interesant și folositor cînd oamenii în vremea acțiunei și a luptelor lor pot, zi cu zi, să-și însemneze gîndurile și faptele. Aceasta implică însă o preocupare continuă, chiar în momentul acțiunei, care mie nu mi-a fost îngăduită. Stăpînit de rezultatul pentru care luptam, am pierdut din vedere că, pe lîngă interesul egoist și înșelător al acelui care în asemenea note își prezintă apărarea în fața posterităței, asemenea însemnări dau — întrucît sînt nu imparțiale, căci condițiunea este imposibil de realizat, dar sincere — dau un capital prețios urmașilor pentru a le înlesni stăpînirea, cîndva, a împrejurărilor ce s-ar putea repeta. Și la urma urmelor, această ultimă considerație este singura care într-adevăr ar trebui să invite la asemenea operă, căci preocuparea de a prezinta în postură favorabilă propria ta acțiune poate hotărî doar pe acei care pierd din vedere că politică numai acea apărare își are eficacitate care e înfățișată de realizarea dobîndită. Desigur, realizările cele mari nu sînt totdeauna, ba chiar sînt rar cele imediate. Nu numai contemporanii, dar chiar generațiuni succesive pot să creadă sterilă o muncă a cărei roade se manifestă însă la vremea lor și cu ele deodată arată dreptatea pe care într-altfel în zadar te-ai trudi s-o storci din cărți și din dosare.

Nici înaintașii noștri de la 1848, nici domnul Tudor nu și-au încununat prin izbîndă imediată acțiunea lor. Aceasta însă, pe deasupra interesantelor memorii și documente care o pot lămuri în amănuntele ei, se arată cu toată însemnătatea și puterea ei în desfășurarea istoriei neamului care a urmat.

Deși stăpînit de o parte de această lipsă care nu-mi îngăduia grija zilnică a notării evenimentelor, iară pe de altă parte de conștiința că o oră acordată luptei pentru triumful ideei o servea mai mult decît explicările de altă natură, mi-a fost însă dat încă de copil să trăiesc în împrejurări atît de mari și de însemnate pentru dezvoltarea neamului nostru, încît nu pot rămîne indiferent la dorința acelor cari îmi cer să nu rămîn mut pentru viitor asupra vremurilor în care am trăit. Iacă de ce mă hotărăsc, azi cînd natura activității mele politice îmi îngăduie, să scriu nu «memorii», ci amintiri și reflecții care vor putea să ajute pe cei de mîine ca să cunoască mai bine cele trecute".

La București, cînd mergeam la liceu, unchiul nostru, cumnatul tatii, Ghiță Enescu, locuia la noi în casă, în mica odaie ce-i era rezervată, între camera noastră de lecții și biroul telegrafului care îi bătea la ureche. El fusese secretar al lui Villara[1] și cămăraș la Tîrgu-Ocna înainte de domniile regulamentare (1834). Bătrînul era plin de viață, cu vorbă frumoasă și cu amintiri vii și proaspete despre o epocă cu totul dispărută.

GHIȚĂ ENESCU

Tatăl meu mă sfătuia — uitînd ce el însuși putea să-mi dicteze — să iau note din povestirile bătrînului unchi și din amintirile lui dramatice sau pitorești.

Ne spunea unchiul că pe cînd era mic copil, ieșise într-o zi de iarnă din chiliile bisericii unde învăța la dascăl și văzuse cu spaimă în Curțile domnești, aruncat afară pe zăpada înroșită, trupul fără cap al lui vodă Hangerli[2]. Nu odată asistase el la alaiul vreunui trimis al sultanului, înaintea căruia domnul de pe vremuri înainta umil și cu groaza în suflet întru întîmpinarea nedoritului oaspe, neștiutor de scopul real al vizitei pînă în ultimul moment, care putea să fie și ultimul al vieții sale.

Ne mai spunea de șoaptele prinse de urechile de copil mai mărișor, cînd boierii, vorbind în taină, cu ciubucile aprinse și cu cafelele lîngă ei, își împărtășeau nădejdile sau temerile răscolite de urmările ce putea avea misiunea la Constantinopol a generalului Sebastiani[3] în trecerea sa prin București; adusese cu dînsul fulgerări din gloria lui Napoleon, atunci la apogeu și apărînd în depărtatele noastre ținuturi deja sub forma-i de legendă și de mit.

Apoi, în legătură cu marea epopee napoleoneană, tinerețea unchiului văzuse în repede desfășurare de cinematograf: domni care fugeau, capete care cădeau, oștiri care jefuiau și sleiau nenorocita țară, sate întregi părăsite de țărani fugari, groază și sărăcie și, totodată, la București boieri care se îndeletniceau cu jocuri de cărți noi, cucoane și fete care sub ochii îngăduitori ai părinților și ai bărbaților nu se mulțumeau numai a petrece în baluri cu ofițerimea rusă, ci nerefuzînd nimic căpeteniilor ei, obțineau pentru familie favoruri, funcțiuni și foloase și mai ales toleranță pentru nemărginite abuzuri. Opinia publică, ca și la francezi, neputînd pedepsi, batjocorea în cîntece repede popularizate:

[1] Alexandru Villara, grec de origină, participant la mișcarea eteristă, membru în comisia pentru alcătuirea Regulamentului organic, ministru al finanțelor între 1833 și 1837, ministru de interne în timpul domniei lui Gh. Bibescu.

[2] Constantin Hangerli (1797—1799) a fost executat la București, din ordinul sultanului, la 18 februarie 1799.

[3] François Horace Sebastiani (1772—1851), general francez; a îndeplinit misiuni diplomatice la Istanbul, în Egipt și Siria; a participat la campaniile din Spania (1811), Rusia (1812) și la cele din anii 1814; după căderea lui Napoleon I, a ajuns mareșal (1840) și ministru de externe sub Louis-Philippe.

ANICA FURDUESCU

TEODOR BRĂTIANU

— Cine bate la fereastră,
Nevastă, nevastă,
Ghinărar cu pan-albastră,
Nevastă, nevastă,
Cine bate la fereastră,
Nevastă, nevastă,
Noapte-acum pe vremea astă,
Nevastă, nevastă,
Bate parcă și adastă,
Nevastă, nevastă.
— Omule, pisica noastră,
Bărbate, bărbate,
Bate, bate la fereastră,
Bărbate, bărbate.
— Nu-i bătaie de pisică,
Nevastă, nevastă,
Ci-i bătaie ciocoiască
Nevastă, nevastă.
— Nu-i bătaie de ciocoi,
Bărbate, bărbate,
Ci-i bătaie de cotoi,
Bărbate, bărbate,
Cotoiu vecinii noastre,
Bărbate, bărbate,
Vine la pisica noastră,
Bărbate, bărbate,
— Sau că e vre o măiastră [vrăjitoare]
Nevastă, nevastă,
Și stă aici la fereastră,
Nevastă, nevastă.
— De-o fi, bărbate, măiastră,
Bărbate, bărbate,
Treci atunci în altă casă
Bărbate, bărbate,
Căci de dînsa eu n-am teamă,
Bărbate, bărbate.
— Ba nu trec în altă casă,
Nevastă, nevastă,
Căci e om cu hain-albastră,
Nevastă, nevastă,
Și tu-l faci că e măiastră,
Nevastă, nevastă,
Ca să-l tragi pe la fereastră
Și să-l faci să te iubească,
Nevastă, nevastă.
— Taci, bărbate, fermecate,
Bărbate, bărbate,
Nu le băga-n seamă toate,
Bărbate, bărbate,
Căci măiastra multe face,
Bărbate, bărbate,
Bărbatul vede și tace,
Bărbate, bărbate.
— Frunzuliță barlaboi,
Nevastă, nevastă,
Nu v-oi prinde p-amîndoi,
Nevastă, nevastă,
Să vă jupoi ca pe oi,
Nevastă, nevastă!

În aceste versuri, boierimea, ca și mahalalele, recunoșteau pe generalul Miloradovici[4], atotputernicul comandant și jefuitor al nenorocitului prințipat.

Iar după aceea, cînd fu să se arate mult dorita pace, ea se înfățișează sub chipul lui Caragea[5], cel mai lacom și neîntrecut tiran din cîți Fanarul aruncase asupra acestei țări; și în urmă, după fuga lui, în scurtă vreme: Eteria, domnul Tudor, o încercare de patriarhală domnie a bătrînului [Grigore Dimitrie] Ghica [1822—1828] și apoi altă invazie rusă: Zaltuchin[6], cu oameni înjugați la căruțe, și din nou tot cortegiul de jafuri, de lipsuri și de epidemii al ocupației străine.

În sfîrșit, pacea de la Adrianopol[7] și primele

---

[4] K.M.A. Miloradovici (1771—1825), conte, general rus; a participat la campaniile vestitului Suvorov împotriva turcilor, încheiate cu pacea de la Kuciuc-Kainargi (1774), iar în timpul războiului ruso-turc din 1806—1812, avînd și concursul corpului de oaste muntean al domnitorului Constantin Ipsilanti, a înfrînt oștirile otomane care încercau să ocupe Bucureștii.

[5] Ioan Gheorghe Caragea, domn al Țării Românești între 1812 și 1818, al cărui nume este asociat adesea de flagelul izbucnit la un an după ocuparea tronului — „Ciuma lui Caragea" — care a durat mai bine de un an și a provocat peste 70 000 de victime. A dus o politică fiscală apăsătoare, iar pe plan extern a oscilat între Turcia, Rusia și Austria, deși manifestase simpatie pentru Franța napoleoneană.

[6] Piotr Pavlovici Jeltuhin (Zaltuhin), general rus; de la 2 februarie și pînă la 19 noiembrie 1829 „președinte plenipotențiar al Divanurilor Moldovei și Munteniei"; a fost urmat apoi în această funcție de generalul Pavel Kisselev.

[7] Tratatul de pace de la Adrianopol, care punea capăt războiului ruso-turc din 1828—1829, cuprindea importante prevederi referitoare la Țările române. Astfel, prin restituirea „cetăților turcești" de pe malul stîng al Dunării către Țara Românească, își încetau existența raialele turcești de la Dunăre, granița Munteniei cu „statele otomane" urmînd acum talvegul fluviului. Ambele principate își păstrau autonomia administrativă și căpătau dreptul de a naviga cu vase proprii pe Dunăre; totodată, prin proclamarea libertății comerțului pentru toate produsele, înceta monopolul turcesc asupra comerțului Principatelor române; domnitorii români erau numiți pe viață și se

GRIGORE BRĂTIANU

vremuri ale cîrmuirii lui Kisselev, în care toate iluziile sînt permise, în acea stare sufletească a omului care se scoală după grea boală și căruia, cu simțiri de tinerețe și de primăvară, toate îi apar mai ușoare și mai plăcute.

Își mai amintea nenea Ghiță de spusele vărului său, căpitanul de panduri Enescu, sau de acelea ale obicinuitului său oaspete la Pitești de mai tîrziu, ale episcopului Argeșului, Ilarion, confidentul și sfătuitorul domnului Tudor, din care se desprindea, aprigă și bărbătească, figura fizică și morală a primului martir al renașterii [noastre] naționale.

Povestea deasemenea bătrînul, cu surîs dulce adus de amintiri plăcute, viața veselă a tinereților de la Tîrgu-Ocna, unde, trimis de încrederea lui Villara, găsise în societatea moldovenească petrecere și voie bună. Își amintea de seratele cînd tineri boieri jucau mazurce și învățau polca în meji și antereu, de vînătorile pe zăpadă, cu sănii în care vînătorii, înfășurați în blănuri și în tătarce, se gîndeau mai mult la chefurile care îi așteptau seara, la ochii albaștri sau negri ai cucoanelor și la cîntecele lăutarilor decît la fiarele, la caprele și la iepurii pe care totuși în haite le scoteau bătăiașii din codrii bătrîni și neumblați ai împrejurimilor veselului orășel.

Ar fi fost însă îndeosebi interesante, dacă le-aș fi fixat atunci, conversațiile lui despre Villara, care avea pentru Enescu o deosebită dragoste și îi arăta o preaînsemnată încredere, astfel încît mai tîrziu îi încredințase direcțiunea educațiunei unicului său fecior. Ar fi fost interesante aceste conversațiuni, fiindcă dintre oamenii acelei epoci puțini au fost mai capabili și mai reprezentativi în însușiri bune și rele ca Alexandru Villara: destoinic și priceput, cunoscător adînc al societății și al oamenilor generațiunei lui, al slăbiciunilor și al facultăților lor, el știuse să se impuie și să aibă un rol efectiv mai mare decît acela care apare în scriptele oficiale, deși chiar ca situațiuni oficiale le dobîndise pe cele mai înalte, în afară de acelea ale băniei și ale domniei.

În acele vremuri și cu atari însușiri era firesc ca pe lîngă înalte dregătorii să-și fi făcut Villara și o avere însemnată.

Fiul său, cum se întîmplă adesea în asemenea cazuri, nu moștenise nimic din însușirile tatălui: inteligență copilărească, suflet bun și cinstit, el era totdeauna obiectul afecțiunei și al glumelor tovarășilor și numeroșilor prieteni ce-i făcea inima sa bună. Cînd fu în vîrstă de a fi trimis «înăuntru», unde deja începuse curentul tineretului doritor de luminile Occidentului, tatăl său, temător de a-l lăsa singur în lumea zbuciumată a Parisului, ceru lui Ghiță Enescu, pe atunci sameș la județul Argeș și văduv jalnic pe urma unei tinere femei pe care o iubise foarte mult, ca în îndoitul interes al fiului său și al mîngîierii pe care depărtarea putea s-o aducă mai ușor, să-și părăsească funcția și să meargă și dînsul, deși om deja în vîrstă, împreună cu tînărul Villara la Paris.

Pe nici unul din contimporani n-am auzit să povestească cu culori mai vii traiul tineretului român din cartierul Latin. Mai în vîrstă decît ceilalți, nelegat de disciplina școlară impusă de cursuri regulate sau de examene, se întipărea în el cu impresiuni colorate manifestările lumei occidentale contrastînd atît cu tot ce văzuse și trăise în viața-i anterioară.

El asculta cu inteligența-i naturală și cu căldura firească a inimii lui, aspirațiunile ce atunci păreau visuri ale generațiunei mai tinere cu care conviețuia.

În apartamentul în care locuia cu Villara și frații Brătieni, în care și alți tineri, la lumina lămpii, se întruneau, sau la cafeneaua Voltaire, pe atunci centrul micei colonii românești, tinerii din Muntenia și cei din Moldova, cu vorbe aprinse și cu simțiri și mai înflăcărate, puneau la cale țara și Europa. Auditor simpatic, dar temperat de cunoștința mai exactă a realităților românești, Ghiță Enescu reprezenta pe Sancho Panza, care obiecta, dar era hotărît să urmeze întreprinderile ce păreau atunci aventuri romanești.

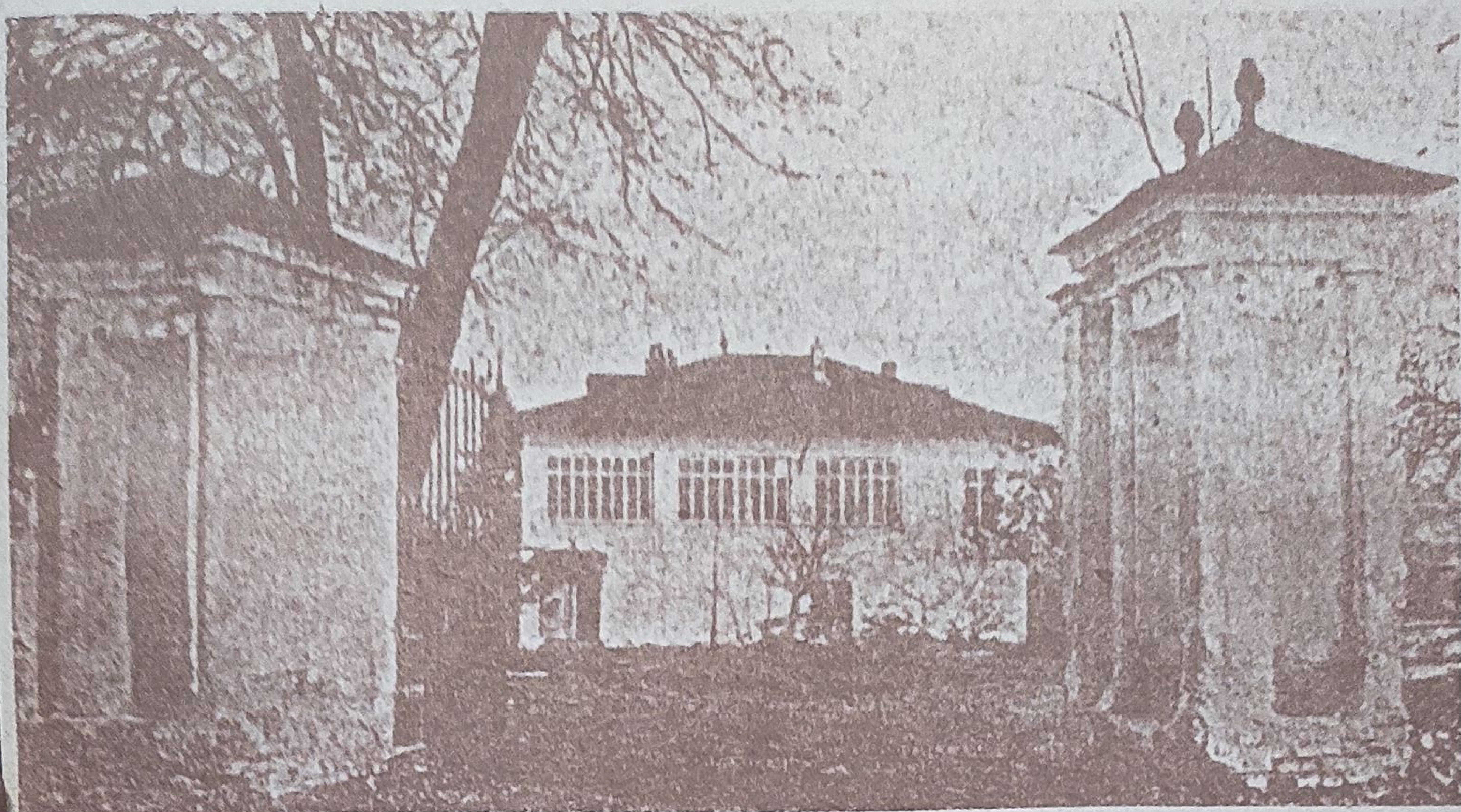
Doar la un colț de masă de la Voltaire avu loc aceasta..."

[În acest punct, manuscrisul se întrerupe, pentru a continua apoi cu următoarele fragmente]:

„Scriind aceste pagini în jurul amintirilor lui Ghiță Enescu îmi dau seama ce fărămituri necomplete răușesc să transmit pe hîrtie din atîtea povestiri vii din care pentru mine a ieșit o imagine a trecutului nostru mult mai complectă și mai vie decît tot ce-am putut culege din slovele moarte ale cărților și ale istoricilor.

Întors în țară, modest dar credincios colaborator al luptelor a căror necesitate îi apăruse în discuțiile de la Paris, Ghiță Enescu, prin viața lui de om bun și cinstit, își atrăgea simpatia și stima atît a amicilor cît și a adversarilor politici. El participă la luptele pentru unire și pentru constituțiune, iar la apusul vieței sale, ca senator al Argeșului, avu fericirea să voteze independența și regatul României. Rar poate fi dat unui om să trăiască un contrast mai îmbucurător și mai mîndru decît acela ce-l putu simți nenea Ghiță, care după ce ca copil se înspăimîntase la vederea trupului fără cap al domnului țării, i-a fost dat să meargă cu reprezentarea națională ca să ofere coroana de rege domnului învingător de la Plevna.

îngrădea dreptul de intervenție al Porții în Principate. Rusia țaristă menținea sub ocupație militară cele două Principate, pînă la achitarea despăgubirilor de război de către Turcia, care se obliga să recunoască și să confirme toate reglementările administrative elaborate în timpul ocupației rusești.

CASA BRĂTIANU DIN PITEȘTI

Firește, amintirea lui nenea Ghiță dacă evocă pentru mine cea mai vie apariție a trecutului societății românești, ea ridică și mai mișcătoare în fața-mi toată copilăria mea.

Pe povîrnișul repede din fața caselor de la Florica, pe atunci proaspăt plantat de Alex. Golescu[8], alergam, copii veseli și sburdalnici, înaintea bătrînului care, pentru a-și cruța frumoșii cai de care era mîndru, urca dealul pe jos. Sburdalnici, ne aruncam în goana mare în brațele lui, care ne striga: «Stați, țară nebună, că doar nu sînteți pajure nemțești!». Și apoi urcam împreună, de mînă cu dînsul, după ce ne umpluse buzunarele de cofeturi și alte bunătăți. Și în urma noastră suia vreun servitor cu sefertașul de aramă cositorită, împodobită cu săpături, plin cu mîncăruri de post și prăjituri gătite după fainele rețete ale gospodăriei moldovenești de către «Baba», bătrîna menajeră adusă de unchiul nostru cu 50 de ani înainte de la Tg. Ocna. Iar în ajun de sărbători, pe lîngă safertaș, un pachet misterios dar al cărui secret era ușor pătruns de ochii noștri, conținea, pe lîngă jucării, focurile de artifiții aduse la sfîrșitul curei anuale de la Elöpatak[9] și de la Brașov și care cînd înopta dădeau naștere la cele mai călduroase admirații și entuziaste veselii.

Altă dată, în seri de iarnă, la Florica, cînd în sobele cu olane bătrînești bubuia focul și afară urla vîntul, în jurul lui nenea Ghiță și al mamei Anica [Furduescu], bătrîna soră a tatălui nostru, stam copiii cu gurile căscate, auzind de la dînsa basmele minunate în care feciorii de împărați vorbeau cu caii năzdrăvani și cu păsările maestre. Rîdeam apoi de veselele glume ale unchiului sau împrumutîndu-i mătăniile de chilimbar, jucam cu toții, bătrîni și copii, iepșoara, prăpădindu-ne de rîs cînd soarta, ajutată de mătușa noastră, făcea din moșneag pe păgubașul nenorocit sau pe hoțul pedepsit. Eram noi șapte copii crescuți în intimitatea vieții de familie pe care șederea la țară în cursul anului întreg o făurise astfel încît a putut să reziste după o trecere de jumătate de veac în sufletele bătrînilor de azi.

Părinții noștri chiar de la căsătorie își făcuseră din Florica așezămîntul lor casnic. Datoriile politice îi obliga în diferite împrejurări să se mute la București. Doisprezece ani de minister și cursurile superioare ale liceului obligaseră pe părinții noștri și pe copii să-și petreacă în Capitală cea mai mare parte a anului, totuși, pentru unii ca și pentru alții, Florica era vatra și cuibul adevărat. Aceasta o simțeam într-atîta, încît copiii născuți la București rămînea avantaj celor ce se născuse la Florica și care aveau astfel o legătură mai mult cu dînsa. Tatăl meu, retrăgîndu-se de la guvern, la începutul anului 1869 ne instalarăm la Florica, de unde în curs de șapte ani rare ori și numai cîte unul din copii veneam pentru cîteva zile la București. Pentru nevoile politice tata păstrase un mic apartament în oraș, în care locuia împreună cu Alexandru și mai tîrziu cu Nicolae Golescu, sau cu vreun alt amic, cum era Grigore Caracaș.

Mama, din vreme în vreme, era silită să-l întovărășească pentru căutarea sănătății, pe care o zdruncinase în curs de 11 ani nașterea a opt copii, din care pe cinci îi alăptase ea însăși.

În lipsa părinților, mătușa noastră își părăsea, ca să vină la noi, căsuța de la Pitești îngrijită ca și dînsa și curată ca un pahar. Încă de copilă ea adoptase cu dragoste maternă pe fratele său mai mic Ion [tatăl semnatarului acestor memorii] și cu inima-i plină de nemărginit spirit de devotament și cu abnegația creștinească ce-o duse să-și sfîrșească

[8] Alexandru C. Golescu-Albu (1815—1873), unul dintre cei patru frați Golești, participant la revoluția din 1848 și la luptele pentru Unirea Principatelor în 1859.

[9] Elöpatak, numele unguresc al stațiunii balneoclimaterice din comuna Vîlcele (jud. Covasna).

zilele în chilia unei mănăstiri, ea se considera și era iubită de părinții noștri și de noi ca adevărata noastră bunică, precum bunic bun și iubit ne-a fost nenea Ghiță. Ei doi și cu institutrița noastră elvețiană, domnișoara Marie Bornand, constituiau, în lipsa părinților, autoritatea de guvern a micii noastre republici, autoritate prea indulgentă, împotriva căreia trebuia să reacționeze mama cînd se reîntorcea."

„Teodor Brătianu era fratele mai mare al tatii. Cei nouă ani, care îi despărțeau, despărțiseră copilăriile lor și îndrumaseră firele și viețile lor astfel încît le uniseră ființele de două epoci deosebite, mai depărtate între dînsele decît acele pe care în vremuri normale le despart mai multe generații, căci în acel timp, fără tranziție, se schimbă brusc seculara orientare a claselor diriguitoare românești:

În preajma păcei de la Adrianopol, generația în vigoare, născută sub vechiul regim oriental, crescuse sub intermitenta dar strașnica înrîurire a oștirilor ruse de ocupațiune, iar curînd în urmă tineretul încă în copilărie se ridica îndreptîndu-se cu avînt pasionat spre Occident.

Între aceste două fracțiuni ale aceleiași generații se resimțea în concepțiune și în obiceiuri tot spațiul care despărțea Țarigradul și Petrogradul lui Nicolae Pavlovici de Parisul lui Ludovic Filip și al lui 1848.

În casa părintească, Teodor Brătianu ședea în clădirea principală, locuința părinților cu care mînca la masă și îi mijea deja mustața cînd frate-său Ion fu adus copil de la Tigveni și așezat în camera dascălului grec din dependințele din curte.

După puțini ani, «nenea Tudorake» făcu parte din primul contingent de feciori de boieri care la înființarea oștirei românești[10] fură numiți ofițeri d-a dreptul și plecă la escadronul său, nemaifăcînd decît rare, scurte și senzaționale apariții la Pitești, unde bineînțeles elegantul și sărbătoritul ofițer avea prea puțin contact cu micul și oropsitul său frate.

De o maturitate precoce, sporită prin educațiune, serios și cumpătat, devotat serviciului, el dobîndise stima și încrederea superiorilor și repede deveni șeful unuia din cele patru escadroane din care se compunea cavaleria românească.

Prin simțul strict al datoriei și prin rigoarea reglementară care o impunea și celorlalți, el înfățișa clasica autoritate militară, cu al cărei tip se conformă și fizicul său, cu ținuta corectă, cu vorbă și gesturi măsurate, accentuării trăsăturilor regulate și fine ale feței prin sprîncene stufoase și mustăți sburlite.

Cu ochii verzi, el era mai smead și mai înalt ca tata, la care tipul Brătianilor fusese fizicește mai influențat de al Tigvenilor[11]. Ca toți frații și surorile sale, Teodor n-avea nici o tendință de obezitate.

Patruzeci de ani după ce el părăsise armata, în Pitești și în tot județul, toată lumea îl cunoște și îl respecta sub numele de «domnul Maior» Și ca copii tot astfel îl respectam și noi. Pe acea vreme, ca în Biblie, «respectul» era sinonim cu «teama» și tot la fel îl chemam precum îl auzeam numit de toți în jurul nostru; pînă cînd el, aflînd, s-a plîns părinților și ne-a impus, cînd era [de] față, să îi zicem nenea Tudorake , cum îl chemau și ei.

VINTILĂ BRĂTIANU

Ziceam că aparținea altei epoci decît aceea a părinților noștri; într-adevăr, activitatea sa militară și civilă cea mai deosebită o exercitase în perioada Regulamentului organic, iar regimul autoritar al lui Vodă Știrbey [1848–1853; 1854–1856] era cel cu care se identificase în vremea maturității sale bărbătești.

Tot sub acest regim, Teodor Brătianu dobîndise rang de protipendadă: de altminteri dl Maior în retragere fusese de asemenea numit colonel fără ca nici el nici ceilalți să fi luat în seamă această înaintare.

El ținea la autoritate și la prestigiul ei real, iar nu la formele ei de fast și de vanitate.

Astfel, mama[12] își amintea cum o impresionase simplicitatea lui la prima lor întîlnire și cu ce mirare, în ziua cununiei la mănăstirea din Ostrov, văzuse sosind ca naș la malul opus al Oltului pe viitorul ei cumnat, ispravnicul din Argeșul vecin, căci el călătorea ca totdeauna în «brașoveanca» lui cu caii în ceatlău și cu un singur dorobanț pe capră lîngă vizitiu, pe cînd rîmnicenii erau obicinuiți cu poștalioanele ispravnicilor din Vîlcea, cu șase cai înaintași, sunînd din salbe de zurgălăi, mînați în goană de surugii multicolori și zgomotoși și escortate de dorobanți călări.

---

[10] În aprilie 1830, Divanurile din Iași și București au aprobat proiectele de legi privitoare la organizarea armatei naționale, legi cuprinse apoi în Regulamentele organice din cele două Principate.

[11] Tigvenii, veche familie de boieri din Țara Românească, din care se trăgea Anastasia, mama lui I.C. Brătianu și, deci, bunica autorului acestor însemnări.

[12] Pia, născută Pleșoianu, soția lui Ion C. Brătianu și mama autorului acestor însemnări.

[13] Aluzie la acțiunile organizate de emigranții bulgari, sîrbi și greci, în anii 1841–1843, în vederea declanșării unei răscoale antiotomane. De teama reacției celor două curți, suzerană (Turcia) și protectoare (Rusia), domnitorul Al. Ghica a ordonat armatei să intervină; au avut loc mai multe arestări în rîndul emigranților sud-dunăreni stabiliți în Țara Românească.

El era însă conservator prin fire, prin educație și prin tot rostul vieții sale. Ca tînăr se distinsese cu escadronul său, cel mai bine notat, la Brăila, unde fusese trimis de Vodă [Alexandru] Ghica ca să potolească încercările de revoltă bulgărești[13] și unde fusese decorat cu Sf. Ana la sabie, distincție foarte rară pe acea vreme.

Încă șef de escadron, se căsătorise cu Lința (Elena) Drăgoiasca, nevastă frumoasă și iubită, de la care avu trei fii: George, Constantin și Grigore și care muri tînără, lăsîndu-l foarte îndurerat. El se recăsători mai tîrziu, în împrejurări mai puțin fericite, cu Marița Lerescu, de la care avu pe fiul lui, Teodor, și de care se despărți după puțini ani de căsnicie.

Ea în urmă se mărită cu Radu Fărcășanu. Teodor Brătianu o ajută să-și crească noua familie, ai cărei descendenți și azi din moștenirea lui trăiesc. Iar el regretă, tot mai mult, pînă la moarte pe prima sa soție lîngă care dori să odihnească pe veci în tinda bisericei domnești din Curtea de Argeș.

La moartea tatălui său Dincă, la 1844, Teodor părăsi oștirea cu rangul de maior, pentru a-i lua în stăpînire averea, frații săi fiind la studii la Paris. Nu trecu mult și moșteni și funcția de ispravnic al județului care fusese atîți ani a lui Dincă.

În casa lui, ca și pe vremea tatălui său, Teodor Brătianu găzduia toți oaspeții de seamă ai Piteștilor și îndeosebi pe domnitori, cînd treceau prin oraș. Această ospitalitate împodobea casa cu portretele pe care fiecare domn le dăruia la plecare și care pe rînd lua, firește, locul de onoare în salon. Dar cînd, în repedea premenire a acelor vremuri, locul de onoare era reclamat de un nou ocupant, predecesorul era nevoit să se coboare pe pereții sălei de mîncare, care, astfel, la răsturnarea lui Vodă Cuza, ajunsese o adevărată galerie de portrete princiare. Iar între intimi, cînd se exprima dorința unei schimbări de domnie, se ura doar ca «dl Maior» să îi mute portretul în sufragerie.

Cu convingerile și situațiunea lui, Teodor Brătianu era — firește — căpetenia conservatorilor din Argeș și de cîte ori nu primea prefect sau deputat; iar la Unire fu ales de Cameră ca membru al Comisiei Centrale din Focșani.

Deși în luptă politică cu ambii săi frați, el își păstra cu tărie și demnitate convingerile fără a necinsti pe cei care le erau potrivnici.

Iar mai tîrziu, cînd fiul său Grigore[14], viitorul întemeietor al Ligei Culturale, crescut de mic copil în Germania într-o familie intelectuală și liberală, reîntors în țară se simți legat sufletește de politica unchilor săi, Teodor nu cercă să întrebuințeze nimic din necontestata-i autoritate părintească împotriva acestor convingeri și se ferea acasă de orice aluzie la chestiuni de această natură.

Era o frumoasă pildă în mijlocul patimilor electorale priveliștea bătrînului conservator, cu bastonul cu mîner de fildeș în mînă, pășind larga poartă a curților sale în mijlocul celor doi fii pentru a merge la sala de alegeri, unde, pe față, tatăl lor vota pentru conservatori, între care George era candidat, iar Grigore, tot pe față, vota pentru liberali. Ba chiar odată la biroul care după vechea lege se constituia prin alegere preliminară dintre mem-

ION I.C. BRĂTIANU

brii Colegiului electoral, se întîmplă ca conservatorii să izbutească să pună președinte pe Teodor Brătianu, iar liberalii să reușească să-i așeze alături ca secretar pe Grigore. Întorși acasă, tatăl se abținu de a pomeni ceva despre cele ce făcuseră obiectul aprigilor discuțiuni de la birou.

Cultul autorității și dușmănia schimbărilor erau temeiul conservatorismului «domnului Maior». Orice prefacere îi părea primejdie și orice împotrivire stăpînirei nelegiuită. El declarase că nu se va sui niciodată în drum de fier [tren] și multă vreme circulă trenul prin Pitești pînă își călcă hotărîrea.

La drum mai lung nu întrebuința căleașca, ci călătorea cu brișca de Brașov fără arcuri, cu coviltir de piele, pe care o moștenise de la bunic. Și pînă la 1881 fuma ciubuc.

Mișcarea liberală condusă de frații săi i se înfățișa și potrivnică stăpînirei și doritoare de prefaceri. El nu-i putea fi prieten. Ea nu-l împiedica însă de a păstra relațiile cu ambii săi frați, înăsprite cîteodată prin chestii bănești și cu deosebiri între ele date de trecut, adică mai intime cu Dumitru, care, ca copil mai apropiat de vîrstă și mai răsfățat de mamă, îi fusese tovarăș de cameră și pe care nu-l avusese ca pe tata sub comandă — și sub ce aspră comandă! — juncăr în escadron.

În privința tatei, o mare schimbare aduse războiul de la 1877. Sufletul bătrînului ostaș tresărise. Acel care în ochii lui păruse vătămător pînă atunci i se arătă sub altă înfățișare, căci se impunea în țară și în afară ca o înaltă autoritate. Faptă nelegiuită devenea aceea a opoziției pe care o încercau conservatorii în contra regelui și stăpînirei. De atunci Teodor Brătianu se abținu de la manifestări politice contrarii guvernului liberal.

Grigore Brătianu ne povestea cu ce îngrijorare și dreaptă judecată a caracterelor fraților săi, tatăl său aflase la 1881 înlocuirea în capul ministerului a lui Ion prin Dumitru Brătianu, cu care s-ar fi putut crede că s-ar fi aflat mai apropiat. El zicea fiului său: «Mare greșală face Iancu. El a reușit.

[14] Grigore T. Brătianu (1849—1893), doctor în drept, membru al Curții de apel din București, deputat. A fost unul dintre inițiatori și primul președinte al Ligii Culturale.

A arătat că ştie ce vrea şi că poate. Dumitru e un visător. O să încurce treburile. Cum de nu-l cunoaşte Iancu mai bine, care a lucrat o viaţă cu dînsul?»

Noi copiii vedeam rar pe nenea Tudorake şi numai cînd eram la Florica, căci el la Bucureşti, după 1866, nu venea mai niciodată. La Florica, venea de cîte patru-cinci ori pe an, mai mult iarna, căci după Paşti pleca la Tigveni. Chiar cînd mergeam zilnic la Piteşti pentru a ne lua lecţiile la nenea Ghiţă Enescu şi ne opream totdeauna în cale ca să îmbrăţişem pe mama Anica, care şedea aproape în faţa caselor «d-lui Maior», la dînsul noi făceam cîte o vizită ceremonioasă cu părinţii abia la cîteva săptămîni.

El era naşul Sabinei [sora autorului acestor însemnări], căreia refuzase cu indignare să-i dea numele pe care îl poartă, zicînd că «e de căţel nu de femee», şi căreia îi da o deosebită atenţiune, chemînd-o «cucoana Elenca», după numele soţiei sale. La 1867 îi adusese un inel de la Expoziţia de la Paris şi declarase că avea de gînd s-o înzestreze. La căsătoria ei el era însă mort.

Cînd era la Florica, noi îi cunoşteam de departe trăsura după calul şarg, care era învăţătorul tutulor celor tineri cu care era pe rînd înhămat în cursul anilor şi după faptul că, îndeosebire cu toate celelalte trăsuri ce suiau dealul pînă la case, a «domnului Maior» se oprea devale la găinărie, căci stăpînul ei nu îngăduia asemenea grea încercare pentru iubiţii săi cai şi nu pregeta a urca coasta pe jos.

Pe atunci această coastă între casă şi găinărie, unde şedea Ilinca şi era spălătoria, nu era ca azi acoperită de arbori şi vederea era liberă pînă la şoseaua naţională, astfel că nu sosea nimeni fără să fie dinainte semnalat de vreunul din noi.

La Piteşti, ca şi la Florica, ni se arăta totdeauna drăguţ şi binevoitor, dar prezenţa lui înţelenea orice vioiciune de gest sau de vorbă din parte-ne. Sgîrcenia sa tot mai pronunţată cu vîrsta îi făcea darurile rare şi neînsemnate. De aceea cu atît mai mare ne-a fost senzaţia tuturor şi a părinţilor cînd a trimis finei sale două epe din herghelia de la Tigveni, iar tatii o vacă şi un taur svițo-olandez de la Corbeni şi trei purcei din prăsila sa, care introdusese pentru prima oară rasa mangaliţă de la contele Tisza din Ungaria.

Epele şi vacile au fost început prăsilelor de la Florica. Toţi caii noştri, pînă la războiul mondial, se trăgeau din aceste epe şi din acea Liza — dăruită mie la 1869 de Ion Fălcoianu şi pe care am învăţat noi toţi copiii călăria.

Cu antipatia unchiului pentru prefaceri, fireşte, casele părinteşti din Piteşti şi din Tigveni rămăseseră neschimbate doar cu adaus de mobilier Biedermayer.

La Piteşti, casa, actuala [în anii 1922—1924] clădire a administraţiei spitalului, era la extremitatea uneia din cele două strade principale, pe atunci numită strada Boierească, iar acum strada Brătianu. De altfel, cam din aceste două strade paralele cu rîul se compunea tot oraşul care se sfîrşea în cartierul negustoresc al braşovenilor, unde sunt acum halele.

Jos, alături de poarta beciului, era intrarea unde începea scara şi în care se deschidea uşa sufrageriei aşezată la faţa pămîntului. La capul scării, sus în foişor, dau două uşi, una a unui iatac pe care îl ocupaseră ca copii Teodor şi Dumitru şi în urmă, cît trăise, mama Catinca, sora mamei lor, iar după moartea acestei mătuşe era locuit de vărul Costică Bălteanu, fiul surorei Joica a lui Dincă Brătianu, vechilul şi omul de încredere al «d-lui Maior».

Cealaltă uşă se deschidea în sala cea mare, în fund cu vedere pe Argeş, pe munţi şi pe Florica, care despărţea casa din cap în cap şi unde, pe un biliard, pe mese şi pe canapele erau aşezate blăni şi covoare.

Pe de o parte şi alta a sălei erau odăile de locuit. În stînga, lîngă odaia lui de culcare, era biroul unchiului cu două dulapuri cu geamuri; într-unul era o mică bibliotecă militară şi hipică, în celălalt erau arme. Pe mese erau cai de bronz şi pe pereţi gravuri colorate a celor mai celebri cai de cursă.

Pe poliţe erau chesele şi borcane de dulceaţă, cutii de tutun, ceşti de cafea şi mere scoase din clăile de fîn unde se păstrau de cu toamnă şi care cu tutunul şi fumul său dau mirosul lor încăperei.

Întreg mobilierul lui Teodor Brătianu mi s-a părut că-l regăsesc cînd în 1917 am intrat la Petrograd în casa lui Petrovski — ultimul ministru de externe al Rusei ţariste, adevărat tip de bătrîn şi cinstit cinovnic împărătesc. Dar la Teodor Brătianu mai era într-un colţ, între sobă şi fereastră, lîngă un fotoliu, un raft în chipul celor pe care se reazemă puştile în corpuri de gardă, însă de palisandru şi fin lucrat, pe care se înşirau o jumătate de duzină de ciubucuri cu imomele de chihlimbar.

În odăile de culcare, pe jos şi pe pereţi, erau covoare cu culori vii şi scene de aventuri şi de vînătoare, cu cîini, tigri, lupte şi răpiri de fete pe cai în goană.

Casa era în fundul unei curţi vastă şi înconjurată de ziduri înalte şi groase. Alături de dînsa şi în contrast cu tipul ei bătrînesc era un manej modern, mare şi sistematic. La spatele ambelor clădiri se întindeau livezi de pomi cu răzoare de flori şi alei de trandafiri de dulceaţă, de coacăze, de smeură şi de afine, care se prelungeau prin grădina de zarzavaturi pînă la Argeş, pe un spaţiu de mai multe zeci de pogoane.

În dreapta curţei, făcînd colţ cu manejul, erau două grajduri încăpătoare în care se ţineau cai aduşi pentru dresaj din erghelia de la Tigveni.

De la grajd pînă la zidul stradei se înşira un rînd de odăi cu sală deschisă în faţă, unde locuiau stallmeisterul, vizitiii şi rîndaşii, iar pe latura stîngă a curţei se aflau bucătăria, magaziile, coteţele, fînăria şi stînjinele de lemne. Curtea era plină de păsări, din care ne impresionau păunii şi prea frumoşii claponi ce alergau în toate părţile cînd se scotea vreun cal din grajd, pe cînd unchiul, grav şi tăcut, privea din foişorul casei, cu ciubucul aprins, iar alături îi sta respectuos şi tot atît de grav nedespărţitul Costică Bălteanu în redingotă neagră cu brandenburguri şi în cisme dupe modă ungurească, dar pe sub haina neîncheiată în nasturi încins cu un larg brîu roşu.

Cu barba-i căruntă şi faţa-i oacheşă, vărul Costică ar fi semănat cu tata, dar fără fineţea trăsăturilor şi vioiciunea lui.

Bălteanu adoptase laconismul şi gravitatea «d-lui Maior», însă nu avea nici o însuşire ostăşească şi da o impresiune mai orientală, cu mult humour sub apăsatele şi rarele cuvinte pe care le pronunţa «grasseillînd» ca mulţi din familia noastră.

Acasă la dînsul el nu mînca decît un fel de bucate zilnic dimineaţa, la prînz şi seara acelaş.

Cînd mergeam la nenea Tudorake aşteptam sfiicioşi momentul vizitei la grajduri şi mai ales la manej unde admiram stallmeisterul neamţ în cisme şi în spenţer scurt cînd îşi arăta isprăvile pe vreun cal care sărea sau făcea pas spaniol.

Creşterea vitelor, îndeosebi erghelia era stăpînitoarea pasiune a lui Teodor Brătianu. De la bunicul şi de la strămoşi, el moştenise prăsilele de seamă. La Corbeni — în sus de Curtea de Argeş — înfiinţase o cireadă de vaci svito-olandeză. Condusă de o pereche de elveţieni care fabricau caşcavaluri în felul şvaiţerului şi care au lăsat tradiţia în localitate unde pînă azi se face aşa-numita «cremă de Corbeni».

În faţa cailor se risipea chiar cunoscuta sgîrcenie a unchiului, care îi înăsprise viaţa şi relaţiile. El îngrijea cu mare dragoste şi serioase cunoştinţe ipice erghelia moştenită de la strămoşii Tigveni, pe vremuri cunoscută pînă la Ţarigrad.

El călătorea însuşi sau trimitea pe Costică Bălteanu cu stallmeisterul în Orient şi în Ungaria ca să găsească armăsari şi epe arăpeşti şi englezeşti şi ca să aleagă pe cei mai buni nu pregeta la cheltuială. Reuşise astfel să crească cea mai bună rasă de cai în Muntenia, frumoşi, robuşti şi vii. Pe unul din ei a făcut în 1877 principele Carol campania Plevnei şi mai tîrziu bătrînul rege îşi lăuda cu căldură tovarăşul de arme.

Teodor Brătianu amintea cu mulţămire că după războiul [franco-prusac] de la 1870 el vînduse cai pentru ofiţerii germani la Lipsca.

În privinţa sgîrceniei fratelui său, tata ne povestea că în tinereţe, ca toţi ai neamului nostru, nenea Tudorake era fără mari preocupări băneşti, dar în acea vreme şefii de escadroane îşi întreţineau ei trupa şi caii, profitînd sau păgubind personal de buna lor gospodărie. Pentru hrana cailor, în timpul coasei o parte a oamenilor porneau în lagăr în întinsa cîmpie a Dunărei, pe atunci necultivată, pentru a face fîneţurile şi în toate împrejurările fiecare căpitan îşi punea în valoare, cum putea mai bine, capacitatea gospodărească.

Într-o toamnă, pe cînd magaziile escadronului se umpluseră şi clăile se clădiseră, un foc mistui totul, bietul căpitan Brătianu fu osîndit să înlocuiască toată paguba pe cheltuiala sa. Strîmtoarea ce i se impuse astfel fu decisivă pentru toată viaţa şi ceea ce ar fi fost să fie o datorie trecătoare deveni un păcat pe care vîrsta îl agravă neîncetat, aşa că la bătrîneţe adesea masa îi era redusă la o bucată de caşcaval de Corbeni şi la poame din grădină.

Sgîrcenia lui nenea Tudorake costase scump pe fraţii săi şi băneşte şi sufleteşte. În nevoile în care adesea îi aducea politica ei nu aflau la dînsul ajutorul firesc sau îl găseau în condiţiuni prea grele. Aşa, pe cînd ei erau în străinătate [în timpul exilului de după 1848], el nu voi să le împrumute bani, temîndu-se că îi va pierde.

În contrast cu această neîncredere, tata fusese adînc mişcat cînd la dl Galhau, în Westfalia, găsi, el străin dintr-o ţară aproape necunoscută, creditul pe care fratele său îl refuză. Ba Galhau nici nu voi să primească chitanţă pentru ei. Ca să plă-

tească mai repede asemenea datorie și tocmai pentru că bătrînul său prieten nu reclama nici un termen, tata se socoti silit să vîndă cu mare pagubă frumoasa moșie a Lereștilor.

În alte împrejurări, Teodor Brătianu, cînd apucase să dea bani cu împrumut fraților și surorilor, le socotea dobînzi mari la capete și la dobînzi și nu pregeta să îi silească a nu întîrzia restituirea lor. De aceea fu pentru toți o mare surprindere cînd, după războiul din 1877, Teodor renunță în favoarea fratelui său Ion la toate dobînzile ce acesta îi datora.

De altfel el nu ținea atît la cîștig cît îi era silă a scoate bani din casă și îi era dor să-i vadă reintrați; pentru că nu era atît aprig speculant pe cît pătimaș iubitor de aur, pe care îi plăcea să-l strîngă și de care îl durea să se despartă. Din averea sa, ce nu erau moșii moștenite, sta galbeni și napoleoni în lada din iatac. Sume însemnate, mai ales pentru acele vremuri, se adunau astfel și la moartea lui ele se evaluau la aproape un milion. Dar de fapt nu se găsi decît pe sfert la împărțirea moștenirei.

Bănuielile cădeau asupra fiului său George și asupra lui Costică Bălteanu, care ar fi ridicat banii în taină. Dintr-aceștia cea mai mare parte ar fi ajuns astfel în mîna preoților catolici din străinătate și a unei societăți de protecție a animalelor.

Pentru a fi drept trebuie să însemnez că tot ca și pentru creșterea cailor, nici pentru aceea a copiilor sgîrcenia nu-și exercitase efectele. Într-adevăr, cei trei mici orfani din prima căsătorie fuseseră trimiși în Germania la un profesor din Lipsca, la care Grigore rămăsese pînă își luă doctoratul, iar George pînă ce merse la Paris. Constantin, incapabil de a urma vreo școală, se întoarse singur mai timpuriu acasă. De asemenea, cu Teodor nu pregetă la cheltuieli și îl puse, cînd fu în vîrstă de școală, în pensiune la d-rul englez Mawr[15], iar după ce termină liceul îl trimise în Belgia la școala militară de la Ypres. Mai ales foarte darnic era cu George, pentru care avea o deosebită și nejustificată considerație. Dar de copiii lui voi vorbi special de fiecare.

Mai notez ca notă caracteristică — din nenorocire a întregei familii — că nenea Tudorake suferea de reumatisme, ca și Dincă Brătianu, ca și tata și fratele său Dumitru, ca și surorile lor Maximila și Anica. Această suferință îl silea să facă anual o cură la Elöpatak, pe care o făcea foarte regulat, ca și cumnatul său Ghiță Enescu, unde mergeau fiecare cu trăsura lor peste munte prin Bran și Brașov. La reîntoarcere, nenea Tudorake ne trimitea o cutie ovală de lemn subțire cu pesmeți de Brașov. Nenea Ghiță se reîntorcea cu trăsura plină de surprize pentru fiecare din noi: jucării, haine, servicii de licheururi și focuri de artificii.

Precum aminteam mai sus, nenea Tudorake a fost însurat de două ori, întîi cu Lința Drăgoiasca, în urmă cu Marița Lereasca. Atît Drăgoeștii, cît

și Lereștii erau vechi și cunoscute familii, cea dintîiu de pe Olt, cea de a doua din Muscel. Prin femei, Drăgoeștii se coborau din neamul cu același nume care a luat parte însemnată în luptele din veacul al XVI-lea și din care Radu logofăt, tăiat de Alexandru cel Rău, fusese tatăl doamnei Stanca, soția lui Mihai Viteazul.

O ramură a Bucșanilor, intrată prin căsătorie în stăpînirea moșiei Drăgoești, îi luase după obicei numele [moșiei]. Ca și vechii Drăgoești cărora urmau, ei avusese în trecut situații însemnate, înainte de domniile grecești.

Frumoasa moșie a Drăgoeștilor de pe malul stîng al Oltului a rămas descendenților pînă în ultimele decenii ale secolului trecut, cînd fu vîndută de fiii lui Teodor Brătianu, arendașului lor, tatăl lui Alex. Iliescu din Slatina. Moșia cu vechiul conac boieresc, transformat de Alex. Iliescu, fu lăsată de acesta Primăriei Slatina; via însă, cu parcul din jurul ei, rămase fratelui meu Dinu.

Casele Drăgoeștilor făceau la Pitești pereche cu acele ale Brătianilor, așezate amîndouă pe partea nordică a stradei Boierească, sus pe malul Argeșului, grădinile lor se coborau pînă în apă pe ambele părți ale drumului care duce la podurile rîurilor. Amîndouă erau clădite în același chip bătrînesc. Într-a Brătianilor e azi spitalul județean, într-a Drăgoeștilor, foarte dărăpănată, sunt servicii ale Primăriei. Între ele, chiar mai tîrziu, cînd le-am cunoscut eu, nu erau decît trei case, toate moderne, aceea a lui Costică Negulescu, a Vărzarului și verei

15 Barker John Mawr (1815—1892), medic, membru al Colegiului regal al chirurgilor și fizicienilor din Londra. În 1858, la chemarea guvernului din București, s-a stabilit în țara noastră. A fost ani în șir medic la Spitalul Brâncovenesc și la azilul Domnița Bălașa. În timpul războiului din 1877—1878, cu ajutorul unor donații sosite din Anglia, a întreținut un salon cu 30 de paturi într-un spital de răniți.

tatii, Alexandrina Pleşoianu, fiica lui Ioniţă Brătianu.

Iar în sus de casa lui nenea Tudorake şi ruptă din curtea părintească, micuţa casă a lui Iancu Furduiescu, care fusese a mamei sale «mama Anica» şi în care locuiseră părinţii noştri în primele săptămîni după căsătoria lor, pînă să-şi deretice casa de la Florica.

Din casa Brătianilor pînă la a Drăgoeştilor, pe partea cealaltă a stradei, nu erau decît o circiumă şi cîteva colibe; abea pe la 1878 s-a ridicat o casă mai de seamă cu două caturi, a primarului din acea vreme, Buzoianu, care azi e pensionat. Mai la vale, pînă în dreptul bisericii grecilor, se înşirau locuinţele — cele mai multe cu două caturi şi încă cu foişoare deschise: a Racoviceanului, altă dată a lui Dincuţă Brătianu, vărul bunicului nostru, a mamei Sultana Tigveanca, sora acestuia din urmă, ale celor două fete ale mamei Anica, care însăşi şedea la cea mai mare, Elenca Slăvescu, şi ale doctorilor Capitanovici şi Ighel, cel dintîi medic de origine macedoneană, cel de-al doilea evreu. În faţa lor sta colegul lui nenea Ghiţă, senatorul liberal Viişoreanu, boer din Oltenia, fost judecător, bătrîn aşezat şi distins, cu o cucoană prea gătită şi prea urîtă din neamul Cornăţenilor, iar la trăsură cu doi armăsari vineţi, frumoşi şi bătăioşi.

La biserica zisă a grecilor — după naţionalitatea ctitorilor — mergeau toate rudele noastre. Într-însa a odihnit optzeci ani mătuşa noastră Zinca şi aproape o jumătate de veac soţul ei Ghiţă Enescu pînă ce le-am adus rămăşiţele la Florica.

Mai jos de această biserică, pe cealaltă parte a stradei, erau vecine două case, una a Răteştilor, cealaltă, care fusese a Cornăţenilor, care amîndouă stîrneau admiraţia noastră, căci fuseseră renovate cu pseudo-coloane şi cu ciubuce şi tencuieli cu pretenţii gotice, nedeosebindu-se una de alta decît prin colorile galbenă şi albastră. Dincolo de ele se aflau faţă în faţă cele două şcoli primare, sub direcţiunile respective a lui Hernia şi a lui Micescu, unde ne treceam succesiv examenele şi din care prima pe partea sudică a stradei era aceea întemeiată de Simonide, în care tata învăţase [carte] în româneşte.

Afară de această stradă, noi mai cunoşteam din Piteşti cîteva case din strada paralelă — Şerban Vodă — unde se afla aceea a lui nenea Ghiţă, în care eram ca şi la noi şi pe care a moştenit-o fratele nostru Dinu şi a vîndut-o d-lui Rădulescu. Alături de această casă era aceea a mamii Victoria Brătianu, văduva lui Ioniţă Brătianu şi mama generalului C. Brătianu[16]. În faţă locuia bătrînul spiţer armean Ştefan Babic, burtos, domol, cu mustaţa tunsă şi barbă sub bărbie, prietenul şi contemporanul lui nenea Ghiţă.

În sus de Ştefan Babic erau curţile Budiştenilor şi a Lereştilor, iar în jos peste strada transversală, care ducea de la nenea Ghiţă «la dl Maior» şedea al treilea doctor din oraş, sasul Miller — ginerele bătrînului doctor Grunau[17] şi medicul nostru obicinuit şi puţin mai departe era casa lui Mihăiţă Negulescu, pe atunci prefect al judeţului, care şi-a păstrat pînă azi neschimbată înfăţişarea cu cinstitele-i forme bătrîneşti şi înaltul ei acoperiş.

De aci pe stradă în jos începeau prăvăliile, mai întîi prin cofetăria Purcăreanu, cu aşa-numitul «cazin» unde nenea Ghiţă şi Ştefan Babic, luînd cafele şi dulceţuri şi jucînd table sau domino, aflau toate ştirile oraşului. Aproape în faţă era spiţeria lui Babic, ţinută de sasul Eitel — fiul madamei Fany — care — ca nemţoaică în casă îngrijise de tata în copilăria lui.

Mai la vale peste drum erau librăria lui Lazăr şi prăvălia lui Nikifor — unde intram cu bătăi de inimă pentru a cumpăra din prima caiete şi creioane şi la vreo sărbătoare calcografii sau mai rar cîte o carte din „La Bibliothèque rose", cînd se întîmpla să fie. La Nikifor admiram felurite articole şi mărunţişuri şi îndeosebi alegeam la Paşti cele mai frumoase lumînări de ceară sub forme de coşuleţe şi de poame împodobite cu flori viu colorate. Ca copii nu ne interesau braşoveniile propriu-zise cu prăvălii precum mai sunt şi azi cu stofe, mintene, cismărie, curelărie, fierărie etc.

Pe cît ştiu, din toate casele în care intram nu se mai află azi nici una în posesiunea urmaşilor vechilor ei stăpînitori, afară de aceea a mamei Victoria, acum a lui Constantin Brătianu şi a fraţilor săi; mai toate familiile pe care le cunoşteam s-au stins ori s-au risipit din Piteşti."

---

[16] Generalul Constantin I. Brătianu (1844—1910), participant la războiul din 1877—1878, director superior al Institutului geografic, membru corespondent al Academiei Române.

[17] G.A. Grunau (1785—1859), medic de origină germană, născut la Göttingen şi stabilit la Bucureşti, în 1812. Trei ani mai tîrziu funcţiona la Spitalul Colţea, iar în 1831 a fost numit „ştab-doctor" al Polcului 1 din Capitală; a fost organizatorul celui dintîi spital militar din Bucureşti.

3 — Almanah „Agenda literară '85" (I)

OSCAR WILDE

povestitorul

Într-un sat era odată un om pe care-l îndrăgiseră consătenii pentru că le spunea povești. În fiecare dimineață pleca din sat și seara cînd se întorcea, toți cei ce munciseră peste zi, trudiseră din greu, se strîngeau în jurul lui și-i spuneau:

— Ei, povestește-ne: Ce-ai mai văzut azi?

El povestea:

— Am văzut în pădure un faun care cînta din fluier și făcea să joace în jurul lui un cerc întreg de spiriduși.

— Ia mai spune: ce-ai văzut? îl întrebau oamenii.

— Cînd am sosit pe malul mării am văzut trei sirene la marginea valurilor. Își pieptănau pletele verzi cu un pieptene de aur.

Și oamenii îl îndrăgeau pentru că le spunea povești.

Într-o dimineață plecă din sat ca de obicei, dar cînd sosi la malul mării, deodată văzu trei sirene la marginea valurilor, care-și pieptănau pletele verzi cu un pieptene de aur. Mergînd să se plimbe mai departe, sosind în preajma pădurii, văzu un faun care cînta din flaut ca să poată dansa un cerc de spiriduși...

În seara aceea cînd se întoarse în sat și fu întrebat ca și altădată:

— Ei, povestește-ne. Ce-ai mai văzut?

Răspunse:

— N-am văzut nimic.

JAMES THURBER

inorogul

(Din ciclul FABULE PENTRU VREMILE NOASTRE)

A fost odată ca niciodată — că de n-ar fi nu s-ar povesti — o dimineață însorită în care un bărbat ședea în colțul lui la micul dejun și ridicînd ochii de la omleta din farfurie, văzu un inorog alb cu un corn de aur, care ciugulea liniștit trandafirii din grădină. Bărbatul se repezi în dormitor, unde nevastă-sa mai dormea încă, și o trezi:

— E un inorog în grădină. Mănîncă trandafirii.

Soția deschise un ochi neprietenos și-l privi:

— Inorogul e o viețuitoare mitologică, îi spuse ea și-i întoarse spatele.

Bărbatul cobori încet scările și ieși în grădină. Inorogul era tot acolo; acuma molfăia niște lalele.

— Ia de aici, inorogule! îi zise bărbatul și smulgînd un crin i-l oferi.

Inorogul mîncă din crin cu un aer grav. În culmea entuziasmului datorat faptului că avea un inorog în grădină, bărbatul se duse sus și-și trezi iarăși din somn nevasta:

— Inorogul a mîncat un crin.

Soția se ridică în capul oaselor și-l privi cu răceală:

— Îți lipsește o doagă și-am să te internez la ospiciu.

Bărbatul, care nu putuse niciodată suferi asemenea vorbe și căruia-i plăceau încă și mai puțin într-o asemenea dimineață însorită cînd avea un inorog în grădină, stătu și chibzui o clipă înainte de a răspunde:

— În privința asta mai vorbim noi. Îndreptîndu-se spre ușă, adăugă: Are un corn auriu în mijlocul frunții.

Apoi se întoarse în grădină să admire inorogul. Dar inorogul plecase. Bărbatul se așeză printre trandafiri și ațipi.

De cum ieșise soțul din casă, soția se sculă și se îmbrăcă în grabă. Era emoționată la culme și ochii îi străluceau de o bucurie diabolică. Telefonă la poliție și apoi unui psihiatru: le spuse să vină repede acasă la ea și să aducă o cămașă de forță.

Cînd sosiră polițiștii și psihiatrul, se așezară pe scaune și o priviră cu mare interes.

— Soțul meu a văzut azi dimineață un inorog, le spuse ea.

Polițiștii se uitară la psihiatru și psihiatrul se uită la polițiști.

— Mi-a spus că inorogul a mîncat un crin, continuă ea.

Psihiatrul se uită la poliție și poliția se uită la psihiatru.

— Mi-a spus că are un corn de aur în mijlocul frunții.

La semnalul solemn al psihiatrului poliția se sculă de pe scaun și o înșfăcă pe soție. Dar n-a fost treabă ușoară s-o supună, căci ea se împotrivi din răsputeri. Pînă la urmă izbutiră totuși s-o îmblînzească. Tocmai cînd o scoteau din casă îmbrăcată în cămașă de forță, soțul revenea din grădină.

— I-ați spus soției dumneavoastră că ați văzut un inorog? îl întrebă poliția.

— Cum era să-i spun una ca asta? Inorogul e o viețuitoare mitologică.

— Atîta am vrut să știu, zise psihiatrul. Luați-o de aici. Îmi pare foarte rău, domnul meu, dar soția dumneavoastră e nebună de legat.

Așadar, o luară de acolo, în ciuda țipetelor și înjurăturilor ei, și o internară într-un ospiciu. Soțul trăi fericit pînă la adînci bătrînețe.

MORALA: Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din grădină.

Traduceri de ANDREI BANTAȘ

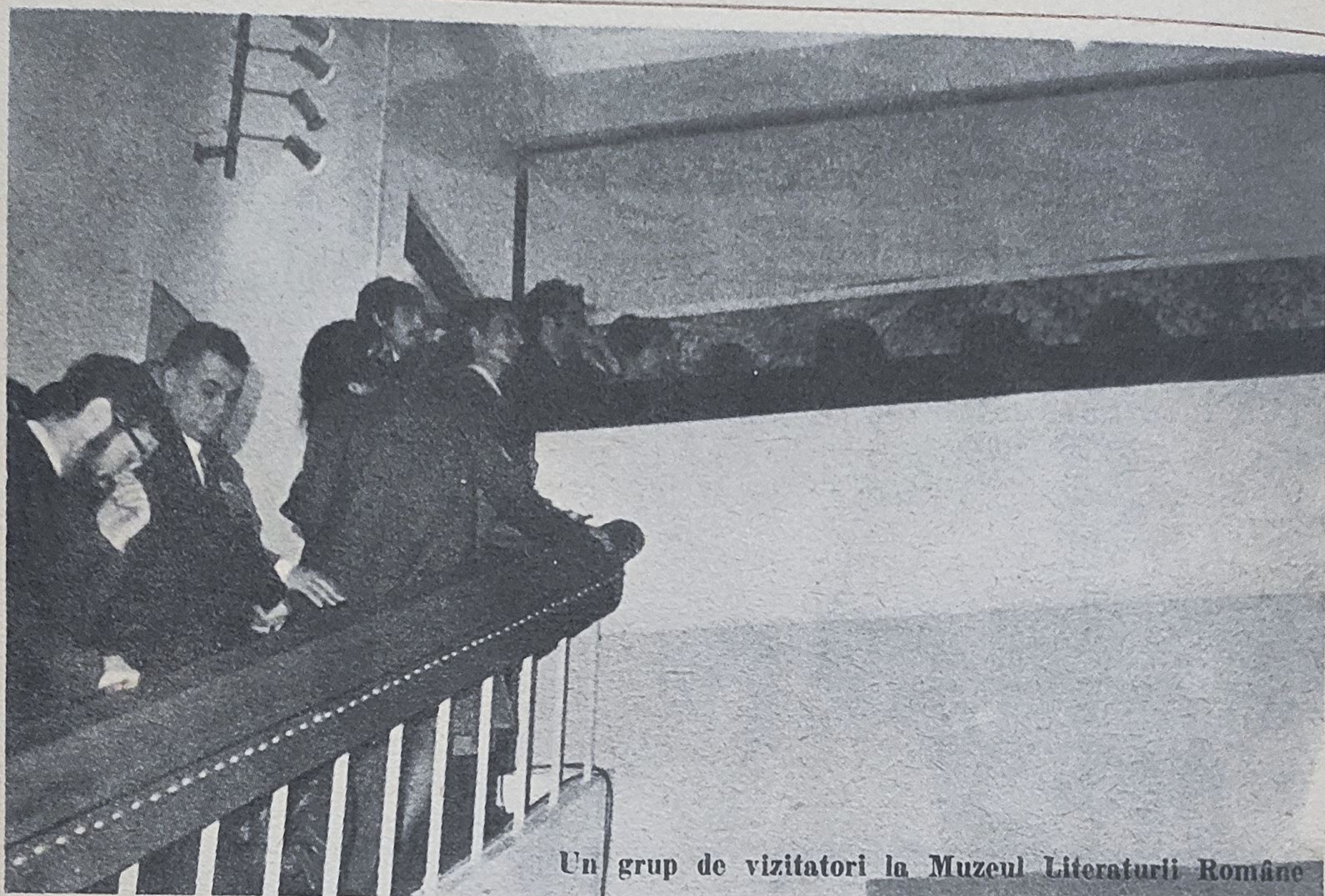
Februarie

- 1. II. 1838 — s-a născut Nicu Gane (m. 1916)
- 1. II. 1912 — s-a născut Vasile Netea
- 1. II. 1934 — s-a născut Nicolae Breban
- 3. II. 1926 — s-a născut Tudor George
- 4. II. 1809 — s-a născut Vasile Cârlova (m. 1831)
- 5. II. 1928 — s-a născut Hristu Cândroveanu
- 6. II. 1891 — s-a născut Adrian Maniu (m. 1968)
- 6. II. 1908 — s-a născut Geo Bogza
- 7/17. II. 1777 — s-a născut Dinicu Golescu (m. 1830)
- 7. II. 1932 — s-a născut Dan Hăulică
- 7. II. 1934 — s-a născut Florin Mugur
- 9. II. 1904 — s-a născut Mircea Vulcănescu (m. 1952)
- 9. II. 1908 — s-a născut Cicerone Theodorescu (m. 1974)
- 9.II.1924 — s-a născut Teodor Balş (m. 1983)
- 10. II. 1916 — s-a născut Haralambie Ţugui
- 12.II. 1894 — s-a născut Otilia Cazimir (m. 1967)
- **15. II. 1840 — s-a născut Titu Maiorescu (m. 1917)**
- 15. II. 1910 — s-a născut Paul Daniel (m. 1983)
- 15. II. 1931 — s-a născut Petre Stoica
- 19. II. 1633 — s-a născut Miron Costin (m. 1691)
- 19. II. 1936 — s-a născut Marin Sorescu
- 19. II. 1940 — s-a născut Mircea Radu Iacoban
- 20. II. 1924 — s-a născut Eugen Barbu
- 21. II. 1805 — s-a născut Timotei Cipariu (m. 1887)
- 22. II. 1814 — s-a născut Grigore Alexandrescu (m. 1885)
- 22. II. 1903 — s-a născut Tudor Muşatescu (m. 1970)
- 23. II. 1892 — s-a născut Tudor Mălnescu (m. 1977)
- 25. II. 1834 — s-a născut Al. Depărăţeanu (m. 1865)
- 26. II. 1838 — s-a născut B. Petricelcu Hasdeu (m. 1907)
- 28. II. 1754 — s-a născut Gheorghe Şincai (m. 1816)

„O critică serioasă trebuie să arate modelele bune cîte au mai rămas şi să le distingă de cele rele şi, curăţind astfel literatura de mulţimea erorilor, să prepare junei generaţiuni un cîmp liber pentru îndreptare".

TITU MAIORESCU

Un grup de vizitatori la Muzeul Literaturii Române

M.L.R. și M.S.S.

Aceste inițiale, cu aspect inițiatic, nu au nimic neclar. Nici — Doamne ferește! — de literatură științifico-fantastică.

Primul grup de litere (verzale — în limbaj tipografic) desemnează o instituție mult prea bine cunoscută.

Al doilea grup este — de ce să n-o spun? — ceva mai misterios. Căci, ce înseamnă, în definitiv, **Mss?** Pentru redactorii, colaboratorii și cititorii revistei **Manuscriptum**, specializată în publicarea de manuscrise, pentru vizitatorii M.L.R., pentru pasionații de literatură veche, pentru cei ce cunosc, de pildă, manuscrisele eminesciene sau pentru cei ce au acces la Biblioteca Academiei, pentru marii iubitori de literatură, firește că o asemenea abreviere nu are nimic fantasmagoric.

Și, totuși, ca un „gîgă", aș zice, și eu, că, în definitiv, și la urma urmei, de ce **Mss.?** Cînd unii cercetători foarte scrupuloși (ai operei lui Eminescu, de pildă) scriu, mai simplu, **Ms.?** Cînd aceste două inițiale implică, să zicem, și prezența lui Mihail Sadoveanu și ceea ce D. Micu sugera odată, într-un articol omagial pentru acesta din urmă: **Măria-Sa** (**Măria-Sa** scriitorul, voievodul cuvintelor)?!

Dar să considerăm că alții, și mai scrupuloși, dau termenului o accepție mai... romanească, reținînd un ss pe care cuvîntul nu-l înregistrează decît în derivația regresiv-progresivă a limbii române și să dăm cezarilor... ce li se cuvine (Eu însumi le-am preluat formula și — părîndumi-se mai selectă, mai intelectuală, mai ...livrescă — o folosesc în chiar titlul acestui articol), și să trecem mai departe.

De vreme ce există, au și ele, aceste abrevieri, o noimă... M.L.R. este un simbol al unui lăcaș nu numai foarte popular (și popularizat), dar și foarte scump al literaturii autohtone: Muzeul Literaturii Române, situat pe liniștita stradă a Fundației, la nr. 4. A fost înființat în 1957 de marele critic și editor al lui Eminescu — prea fericitul, cum însuși o declara, adeseori, cînd, dialoga cu cei duși dincolo, pe Cîmpiile Elisee, Perpessicius — în fosta clădire a Uniunii Scriitorilor; a fost condus, din 1971, de cunoscutul exeget al vieții și operei lui Panait Istrati — nefericitul Al. Oprea — și continuă să existe și să-și desfășoare „activitățile" spate-n spate cu Biblioteca Centrală de Stat (Secția „Amzei") pe o stradă liniștită, cum spuneam, a Fundației (i se zice — întîmplător?) care nu ajunge nici pînă la Pașapoarte, nici pînă la un centru al I.C.R.A.L.-ului, pentru că, pînă la „Tănase", și pînă la Uniunea Scriitorilor, și pînă la Institutul de sud-est-europene și pînă la „Amzei" i se suprapune ba „I.C. Frimu", ba, „N. Iorga" sau „Christian Tell". (E o stradă pe care doar autoturismele unor mai mult sau mai puțin chemați poposesc, o stră-

duţă populată (poluată?) de căţeluşi pechinezi ori de ogarii enormi ai unor doamne fără ocupaţie..., pe care trec, mai ales, pensionari spre Piaţa Amzei şi scriitorii spre Casa... lor).

Doar grupurile masive de elevi sau tineri muncitori ce vin per pedes ori cu autocarele mai animă această ... fundătură. Dar cei care vin şi intră în lăcaşul Muzeului Literaturii Române nu au ce regreta.

O expoziţie permanentă le concretizează istoria literaturii române, de la primele ei manifestări, de la primele manuscrise şi tipărituri atestate, pînă la cei mai reprezentativi scriitori contemporani: un Marin Preda, un Zaharia Stancu, un Nichita Stănescu...

Un stand de tipărituri (colecţia **Biblioteca „Manuscriptum"**, cu volume precum: **Un personaj: Mateiu I. Caragiale, 13 Rotonde 13, Alte 13 Rotonde 13, „Manuscriptum" în 50 de numere, Dialoguri/Dialoge** — volum bilingv: româno-german, editat în colaborare cu Institutul de studii „Goethe" din Weimar; un album al muzeului, alături de numeroase pliante — **Colecţia de pictură „Tudor Arghezi" de la „Mărţişor", Urmuz 6. Revistă de avantgardă. Director: Nestănescu** etc., cărţi poştale cu portretele şi autografele unor scriitori reprezentativi) îi întîmpină pe vizitatori încă de la intrare.

Aproape lunar se deschide aici cîte o expoziţie, organizată fie de muzeu, fie de vreo ambasadă a unei ţări străine. Numai în anul 1984 au fiinţat expoziţii precum „Pinochio", „Jean Cocteau", „Panait Istrati" (fotografii şi documente de arhivă), **„Ciulinii Bărăganului** în viziunea pictorului Vasile Pintea", „Comori ale Muzeului Literaturii Române" şi, bineînţeles, expoziţia vernisată la Nisa, la 26 aprilie 1984, pentru Centenarul Panait Istrati.

Binecunoscuta seară de evocări literare „Rotonda 13" îşi adună lună de lună prietenii devotaţi şi, sub patronajul spiritual al acad. Şerban Cioculescu, se deapănă amintiri şi sentimente despre marii scriitori dispăruţi şi marile lor evenimente literare. Este un loc de pioasă, dar şi de lucidă aducere aminte despre cei care au devenit

Invitaţi de onoare: Al. Graur, Henriette Yvonne Stahl, D.I. Suchianu, Al. Piru, Ion Zamfirescu

La o manifestare de la M.L.R. — Lucia Demetrius, Virgilu Monda, Horia Lovinescu şi Al. Oprea

Perpessicius

Al. Oprea

amintiri, la care iau parte critici și istorici literari de prestigiu, prieteni ai scriitorilor, membri ai familiilor celor comemorați, iubitori devotați ai operelor lor... Aceste ședințe lunare, cu public din ce în ce mai numeros, au devenit, cu timpul, nu numai tot atîtea momente de amintiri duioase sau pitorești, dar veritabile dezbateri despre creația și creativitatea românească și nu mai puțin inestimabile mărturii despre „flacăra verbului românesc" — ca să folosesc o metaforă dragă lui Perpessicius —, neuitate clipe de vibrație și mîndrie patriotică. De cîtva timp, aceste „rotonde" și-au mai asociat o formă de aderență la public: suita de prelegeri și spectacole „scriitorii și muzica", susținută cu lăudabilă pasiune de compozitorul Doru Popovici. Această suită completează — fără a li se suprapune — mai vechile de-acum spectacole în cadrul ciclului „Teatru Manuscriptum", la care și-au dat concursul un R. Vulpescu, un Tudor Gheorghe și numeroși alți artiști de frunte ai scenei românești.

În arhiva, încă inedită într-o bună măsură, a muzeului s-au adunat, cu anii, fie prin achiziții, fie prin donațiile primite, mii și mii de pagini de manuscrise, corespondență, documente oficiale, piese de mobilier, opere de artă, zeci și zeci de fotografii și metri de bandă magnetică. Un întreg serviciu specializat se ocupă de sănătatea și restaurarea documentelor de epocă.

În așa-zisul „Sanctuar al cărții" se află cărți vechi și rare, ediții unicat sau ediții **princeps**, multe cu prețioase autografe, ceea ce conferă Muzeului Literaturii Române un loc aparte în cadrul Patrimoniului cultural național.

În ceea ce privește manuscrisele unor mari scriitori, de-ar fi să amintesc doar faptul că acest lăcaș adăpostește paginile autografe ale cărților lui Mihail Sadoveanu și Lucian Blaga, sau că, pe lîngă cele aparținînd scriitorilor români, și-au găsit locul aici bibliotecile și fondurile documentare al unor mînuitori ai condeiului din rîndurile naționalităților conlocuitoare (O. W. Cisek, A.M. Sperber) și ar fi suficient pentru a proba valoarea patrimonială a arhivelor acestui Muzeu, care, în afară de ce înmagazinează în sediul central, mai patronează și casa memorială „Tudor Arghezi" de la „Mărțișor", și, de cîtva timp, Muzeul „George Bacovia", Casa lui G. Călinescu și Muzeul Teatrului Național „I.L. Caragiale".

Pentru explorarea critică și istoriografică a acestui patrimoniu — în mare parte, cum spuneam, încă inedit — în cadrul Muzeului Literaturii Române funcționează un grup de cercetători științifici a căror activitate se concretizează în anuale volume de studii și documente, de instrumente de lucru — atît de utile specialiștilor în valorificarea moștenirii literare.

Una din marile inițiative ale Muzeului Literaturii Române a fost continuarea ediției naționale a **Operelor** lui Eminescu, de la cele șase volume îngrijite de Perpessicius. S-a format un colectiv de specialiști și rezultatele n-au întîrziat. După cîțiva ani de cercetări asidue, au început să apară, și au apărut, alte volume din creația poetului național: vol. VII — **Proza** poetului; vol. IX — un prim tom de **publicistică**; vol. XIV — **traduceri**. A apărut vol. XI și se află în curs de apariție vol. XII (consacrate tot publicisticii) și se pregătesc intens celelalte volume, astfel ca pînă în anul 1989 — centenarul morții lui Eminescu — să fi cuprinsă, în această ediție critică fără precedent, toată opera antumă și postumă a poetului național.

Un specific și un prestigiu aparte și-a cîștigat în timp și Premiul „Perpessicius" al revistei **Manuscriptum** — pe care Muzeul Literaturii Române l-a acordat, anual, din 1971 încoace, în luna octombrie, celor mai valoroase ediții critice publicate de editurile românești din operele clasicilor naționali.

În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, se cuvine a fi amintită revista trimestrială **Manuscriptum**, publicație unică în felul ei, unanim apreciată atît în țară, cît și peste hotare.

Apărută în decembrie 1970, sub înaltul patronaj științific și spiritual al aceluiași neobosit Perpessicius, condusă apoi, din 1971 pînă în decembrie 1983,

Şerban Cioculescu în vervă permanentă. Iată-l la lansarea volumului „Mateiu I. Caragiale"

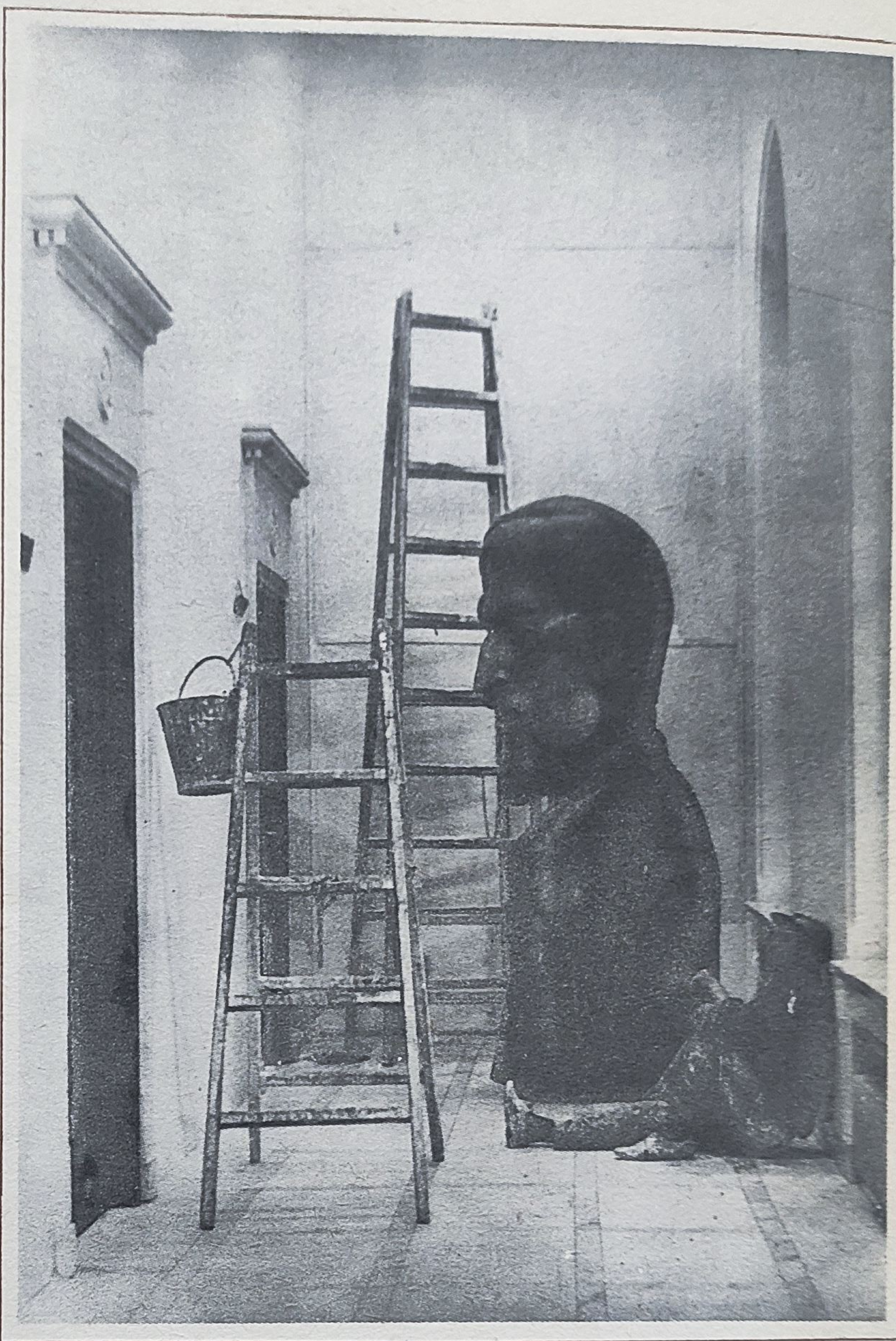
de Al. Oprea, revista **Manuscriptum** se află acum în al XV-lea an de existență. În cele 57 de numere ale ei apărute pînă în prezent, s-au publicat peste 10 000 de pagini de manuscrise literare aparținînd marilor noștri scriitori, documente de arhivă, de cel mai acut interes, peste 50 000 de fotografii mai mult sau, cu osebire, mai puțin cunoscute (dacă nu chiar inedite), care au îmbogățit aria literaturii naționale și cunoașterea ei cel puțin cu tot atît cît se realizase, să zicem, „de la Maiorescu — la G. Călinescu".

În ultimii ani s-a înregistrat, pe lîngă o concepție mai unitară, uneori chiar monografică (vezi numerele consacrate centenarelor nașterii lui Mihail Sadoveanu, Panait Istrati), o mai mare solicitudine față de valorile literaturii române actuale (cf. în acest sens, nr. 3/1984 al revistei, consacrat aniversării a 40 de ani de la actul istoric de la 23 August 1944, în cadrul căruia s-au publicat texte inedite axate pe acest eveniment sau create în anii posteriori lui, texte semnate de Tudor Arghezi, G. Călinescu, Zaharia Stancu, M.R. Paraschivescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Al. Ivasiuc, Romulus Guga, Teodor Mazilu etc.) sau față de oamenii de cultură și preocupările lor — în sens mai larg (B.P. Hasdeu, N. Iorga, V. Pârvan, Theodor Pallady ș.a.). Și, la o adică, de ce n-ar fi așa, de vreme ce literatura, ca și arta, în general, nu poate fi limitată, restrictiv, la un îngust cerc de „specialiști"?! (Cred că infinit mai mare interes prezintă, pentru publicul larg, preocupările literare ale unui Ștefan Odobleja, corespondența lui Grigore C. Moisil, un curs cu valențe literare al lui Gheorghe Țițeica decît cine știe ce amănunt biograf al unui scriitor, cu atît mai mult cu cît creația unor Lucian Blaga sau Camil Petrescu nu poate fi desprinsă de circulația de idei a timpului lor și cu atît mai mult cu cît o revistă care să valorifice opera inedită a acestor mari oameni de cultură încă nu există.)

Muzeul Literaturii Române, ediția „Eminescu" și revista **Manuscriptum** sînt, de acum, instituții de rang național.

FĂNUȘ BĂILEȘTEANU

căci nu e om să nu fi scris o poezie

Să mai repetăm adagiul celebru care afirmă că „tot românul e născut poet"? Lucrul este, dacă stăm și ne gîndim bine, valabil pentru orice nație, fiindcă poezia, ca rezultat oral sau grafic al unei stări de spirit cu totul remarcabilă prin sensibilitatea ei, rămîne nu un accident biologic, ci un punct obligatoriu de trecere, un experiment de a cărui subjugare, efemeră sau durabilă, nu îi este dat nimănui să scape, pe oricare meridian al lumii s-ar găsi. Primul poet din lume a fost fără doar și poate un amator, care nu avea nici măcar conștiința vocației sale. Această conștiință a venit mult mai tîrziu, prin proliferarea cazurilor de oameni care compuneau versuri, fiindcă, socialmente vorbind, conștiința poetică este nu afirmarea ei în individualități, ci în grupare și în breaslă, adică în curente și în școli literare, în vîrste și generații. De multă vreme un poet nu mai este poet pur și simplu, ci poet romantic sau simbolist, realist sau suprarealist.

Dintr-un noian de exemple ilustre, dar încă nu îndeajuns de cunoscute, extragem în cele ce urmează o mică antologie poetică.

Interesante documentar rămîn cele două mici încercări poetice schițate de Harieta Eminescu în scrisoarea din 29 ianuarie 1888 adresată Corneliei Emilian care patrona la Iași un comitet de ajutorare a poetului. Cele două poezii sînt încastrate în textul scrisorii și nu valoarea lor estetică interesează istoria literaturii, ci sentimentul patetic de recunoștință

care le-a dat naștere. Harieta însăși le numește „prostiile mele", dar explicația dată este de o mare delicatețe sufletească: „*Acum surioară, nu știu ce vei crede de prostiile mele, de cari sunt convinsă că sunt greșite în ortografie, rimă etc.; însă în totul, în lume se sacrifică ideia pentru rimă și în viața oamenilor inima pentru situația socială. Pentru asta sînt de scuzat, cum n-am învățat de cît abecedarul și din cauza boalei îmi lipsește chiar și aceia ce ași fi putut cîștiga umblînd în societate cu persoane culte...*". Dar iată poeziile, simple încercări diletante de album:

„O puternică plecare ce nu rabdă-mpotrivire
Mă îndeamnă să-ți scriu astă-zi acea tînără simțire
Ce numai în singurătate își are locașul său
Dar ceresc trimis în lume din sînul lui Dumnezeu.

Fie ca aceste scrisori ce curînd vor fi uitate
Să-ți aducă alinare unor zile întristate
Și resfirînd pe a lor cale niște nemernice flori,
Să-ți împrăștie necazul ș-al supărărilor nori".

A doua poezie:

„Vineri m-a făcut
Sîmbătă am crescut
Duminică m-a botezat
Luni de fiică m-a închinat.
Și de atunci fiică îmi scrie mereu.

Draga sufletului meu
Iar eu mamă o numesc
Cu simț Dumnezeesc
De care mă simt legată
Pe viața-mi toată".

Chiar și Titu Maiorescu, după cum se mărturisea într-o scrisoare către Emilia Humpel (din 3 Decembrie 1876), scria... versuri: „*Lucrînd la bibliotecă, mi-au căzut în mînă două lucruri, pe care ți le trimit alăturat: întîiu, o scrisoare veche a d-nei Panaiotescu, apoi o nouă poezie a mea din luna Iunie a acestui an. Știi doar că eu încerc din cinci în cinci ani asemenea curse cu Pegas...*". Iată poezia, scrisă în limba germană:

„Als ich dich Wieder sah, War's Klar:
Das Höchste, was uns je beschieden,
Mir bot es Deine Liebe dar.
Der regste Geist, der Herzens Frieden,
Der Sinne endlose Begier
War wunderbar vereint in Dir.

Und weisst Du, wie uns da geschah?
Als hätt'ein Traum uns überkommen,
Rünckt in die Ferne, was uns hah,
Das Jetzt ward mit dem Einst verschwommen,
Uns in des Lebens Allgewalt
Wob sich des Todes Ungestalt.

Da blicktest Du verklärt zu mir:
Ich war nicht ich. Du warst nich du,
Der Menschheit Pole waren wir,
Die sich berührt zu ew'ger Ruh,
Und plötzlich wurde unser Sein
Zu reinem, wesenlosen Schein.

Das ist der Lebens letztes Wort!
Die gegenwart ist schon vergangen,
Der Strom der zeit reisst eiland fort,
Und wir am Ufer stehn und bangen,
Bis wir das Rine ganz verstanden:
Was je vergeht, hat nie bestanden".

Dar Titu Maiorescu nu a rămas singurul critic literar atras de arta poetică. Nu pomenim aici cazurile notorii, ratificate de istoria literaturii (G. Călinescu, Perpessicius, Ovid Densusianu), ci amintim, lucru mai puțin cunoscut, despre încercările poetice ale unui tînăr.

La sfîrșitul veacului trecut, într-o epocă dominată de Vlahuță și Coșbuc, un adolescent, elev în cursul superior al liceului din Brașov, putea fi văzut trecînd solitar pe ulițele abrupte din Schei, sau pe aleile din Warthe. Era îngîndurat, totdeauna cu o carte sau cu un caiet în mînă și, hotărît lucru, avea aerul unui poet. Chiar compunea versuri, bineînțeles versuri de mică agitație erotică:

S-a dus mîndra din fereastră...
Cu perdeaua șuguește
Vîntul, veșnic călătorul,
Și o mișcă, ș-ncrețește...

S-a dus mîndra din fereastră...
Și duioasa mea privire
În zadar îi caută chipul
Să-i cerșească o iubire...

S-a dus mîndra din fereastră...
Cine știe unde este!...
La fereastra fără suflet
Ce mai stai să ceri vreo veste?

Liceanul se numea Bogdan Gheorghe-Duică și, după strălucite studii universitare în străinătate, la Iena, avea să ajungă unul din cei mai prețuiți istorici literari, eminescolog erudit și tot atît de pasionat legat sufletește de acest mare și fertil izvor al istoriografiei literare românești, pe cît de eminesciene fuseseră versurile sale de adolescent.

Poezia ocazională, semnată „*Nașul Libertății*" și dedicată soților Rosetti cu prilejul unui an de la căsătoria lor, e scrisă de I. Brătianu. Poezia începe... pillatian:

Acum un an, ți-aduci, ți-aduci aminte,
Cînd munți și mări pe noi ne despărțea,
Și-n Albion, prin sîntele-i cuvinte,
Cu soața ta un preot te unea? —
Cu trupul meu atunci eram departe,
Dar duhul meu și-atunci te-nconjura...

Dacă ținem cont că e datată august 1848 și că poezia românească era la începuturile ei, nu putem să trecem peste valoarea ei strict documentară și să-i concedem un autentic fior poetic de notă discret elegiacă. Dar poezia a fost la el un accident unic și nerepetabil, scriind pe urmă numai memorii cu caracter diplomatic și Discursuri (1868). S-a născut în 1821 la Pitești și a fost unul din fruntașii revoluției pașoptiste. A decedat în anul 1891 și a fost înhumat la Florica, pe care, mai tîrziu avea s-o cînte elegiac poetul Ion Pillat, singurul dintre urmașii săi care avea să devină poet.

Împreună cu C.A. Rosetti, I. Brătianu redactează revista „Republica română", după ce, în timpul studiilor de la Paris, fuseseră, tot împreună, membri în comitetul de redacţie al revistei „Les écoles", publicaţie condusă de Louis Blanc.

Un singur exemplu dorim să mai înfăţişăm, de astă dată al unui prozator zolist şi anume Carol Ardeleanu. La începuturile carierei sale literare părea să opteze pentru poezie. Iată un specimen apărut în „Viaţa literară" din anul 1906:

Scîntee, palidă scîntee,
Născută în cuprinsul minţei,
De tine viaţa ni se leagă
În gînd, popas al nefiinţei.

Prin tine s-a născut lumina,
Cum tot prin tine-i risipită,
Căci cugetarea-i faptul lumei,
Şi faptul lumei e o clipită...

După primul război mondial poetul a fost însă inhibat definitiv de prozatorul sumbru care a dat — între altele — romanul „*Viermii pămîntului*" unde, pe copertă, autorul apărea fotografiat, ca un argument al seriozităţii documentării sale, în straie de miner, cu o lampă în mînă, şi cu faţa mînjită de cărbune, la ieşirea din galeria minei de la Anina.

Să nu încheiem acest capitol înainte de a scoate din abisala arhivă literară încă două exemple de vocaţie lirică discretă, lipsită de tenacitate şi durată. Numele pe care le invocăm sînt ilustre, dar cîtă lume ştie azi că istorici ca A.D. Xenopol şi N. Bălcescu au înseilat cîndva şi versuri? Iată o poezie semnată A.D. Xenopol:

S'întinde codru-n depărtare
Pătat de mii culori
Prin verdele rămas se pare
Ca acoperit de flori.

Dar nu sunt frunzele uscate
Ce nu s-au deslipit
Şi roşii, galbene
Pe arbori au murit.

Un codru e şi-a mea iubire
Un codru înşălător
Speranţe, visuri, amintire
Sunt frunze uscate-n dor.

Cît despre versurile de mai jos, descoperite între manuscrisele rămase de pe urma lui N. Bălcescu, ele par să constituie un specimen folcloric, o doină populară. Cine ştie unde şi cînd a înregistrat-o înflăcăratul istoric şi revoluţionar? Dar tot atît de bine poezia poate fi o operă proprie, încercare izvorîtă din adoraţia ardentă a geniului popular:

Cînd eram copilaş mic
Ţineam drumul la colnic
Fără băţ, fără nimic,
Numai cu palmele goale,
La brîu cu patru pistoale
De luceau ca sfîntul soare.

Iar cînd mă făcui mare
Luai puşca la cătare
Eşii la drumul cel mare
Să prinz hoţul de ciocoiu
Şi să-l judec cum eu voiu.
— „Ia ascultă, măi ciocoi
Pînă cînd ai să jupoi
Şi pe ţară şi pe noi?"

Unde văz drumul cotit
Şi de frunză năpădit
Şi-m auz puşca pocnind,
Ciocoi după cal căzînd
Mă fac broască pe pămînt
Şi casc gura să-l îmbuc
Ca p-un puişor de cuc!

Oricum, exemplele înfăţişate mai sus, atunci cînd nu e vorba de încercări cu totul întîmplătoare ale unor oameni care nu priveau poezia ca o vocaţie şi ca o profesiune menită să ilustreze o viaţă întreagă de muncă şi de visuri, ele prefigurează apariţia unei noi tipologii de scriitor şi anume aceea a scriitorului multilateral, a scriitorului total. El încetează a fi numai poet sau prozator, devenind un universalist atras de graţiile întregului sobor de muze. Iorga rămîne din acest punct de vedere un exemplu zdrobitor prin cantitate, dar lista scriitorilor totali, chiar numai în literatura noastră, este uriaşă. Să-i amintim măcar pe Camil şi Cezar Petrescu, pe G. Călinescu iar dintre rîndurile noastre pe Eugen Barbu.

PETRU VINTILĂ

Fotografii de AUREL MIHAILOPOL

Întîmplări aiurite din călătorii oranj...

FĂNUȘ NEAGU

Desen de BENONE ȘUVĂILĂ

Contele

Călătoriile în afara țării au în ele ceva ireal; te desprinzi de pămîntul natal totdeauna cu sentimentul că foarte curînd vei intra într-o putere fantastică. Adevărul, pe care scepticii, nu știu de ce, vor să-l facă acru și crud, e că saltul într-o lume necunoscută se compune dintr-o lăcomie de trăiri spectaculoase, spaimă, mirări și o lungă înșiruire de zvîrcoliri amețite, ducînd de la simpatia entuziastă pentru propria-ți persoană pînă la starea hipnotică a dorului de casă. Eu personal cred, după o lungă experiență, că pentru un călător cel mai bine e pe drum. De altfel nu oscilăm noi veșnic între viitor și trecut, acordînd prezentului o privire în care vraja poartă numele unui zeu androgin? Scormonind în amintiri, voi încerca să dau la iveală cîteva jocuri ale întîmplării care mi-au înveselit clipele prin depărtări. Unora, timpul le-a schimbat culoarea, dar nu le-a alterat ploaia fragedă curgînd limpede pe fereastra sub care le ghicesc pînda energică, surîsul sau lunecarea în uitare. Așadar...

1) În 1968, decembrie, am plecat în delegație, în India, cu Alexandru Ivasiuc. Alec, a cărui dispariție o voi regreta mereu, era un tip exploziv, dominator, vorbăreț, gafeur, doldora de povești (cele mai multe simple născociri, dar născociri care-ți luau piuitul), grandoman (arborele lui genealogic, pe de-a-ntregul inventat, atingea familia regală a Suediei și o creangă din grădina împăratului Franz Iosef), politicos, elegant, furios pe cei ce nu-i iubeau îndeajuns romanele și — culmea! — foarte iertător cu cei ce-l băgaseră pe nedrept la pușcărie și-l torturaseră, fărîmîndu-i dinții cu cisma. Defecte fundamentale: se îndrăgostea de fiecare femeie frumoasă și nu consuma alcool. În această privință, eu eram opusul lui, dar numai pe jumătate, în sensul că beam aproape tot timpul și-l încurcam la cuceriri, căutînd să-i întunec succesele cu un plus de farmec verbal. În India, Alec s-a îndrăgostit simultan de soția consulului nostru comercial, de o indiancă, soție de parlamentar, cu studii la Sorbona, de două balerine din ansamblul Teatrului din Leningrad aflat în turneu la Bombay și de fiica unui diplomat american. Și cu toate astea găsea suficient timp ca să se arate plin de dispreț față de apucăturile mele. E adevărat că-i și dădusem motive de-a mă înfiera. Astfel, la escala de la Atena (la ducere), m-a cules în ultima clipă de pe scara unui autobuz cu care intenționam să ajung la Acropole ca să mă sărut cu umbra Aspaziei lui Pericle, iar la Teheran (întoarcerea) a mituit echipajul avionului ca să mă răsucească din drumul... Damascului, căci, se pare, căzusem în doaga primilor creștini, vedeam lei înfometați pe toate cărările și căutam aurul roșu desprins de pe tălpile apostolilor. Cel mai mult i-am dat de furcă la Cairo, unde am așteptat vreme de 13 (treisprezece) ore avionul de la Praga spre Djakarta, care să ne depună la Bombay. La Praga ningea și avionul nu putea să decoleze. Timp de 13 ore, Ivasiuc, călit în închisoare, s-a plimbat neobosit prin sala de tranzit, împingînd vîntul la vale, cum se spune pe la noi, iar eu am înghițit 13 cocteiluri faraon, un amestec, bănuiesc, pe bază de dinamită, venin de cobra, nămol de Nil, visul crocodilului etc, fapt care m-a făcut să urc în avion cu fruntea sus și să privesc cu bucurie vesta de salvare, cele trei cuțite cu care să spintec rechinii în caz de prăbușire în Marea Arabiei, plus instrucțiunile blondei stewardese din care n-am reținut decît cuvintele: dormiți somn lin, noi veghem. Alec s-a cuibărit în scaun și-a adormit în secunda următoare, dar eu, care am o groază neomenească de călătoriile cu avionul, m-am deplasat spre coada aparatului (știam de la un specialist că nici-un avion n-a căzut vreodată în coadă) și m-am apucat să probez tăișul cuțitelor. Un indian, pesemne mai fricos decît mine, m-a întrebat dacă nu vreau să fac schimb de vestă cu el (pe atunci eu eram slab și indianul mai gros de cel puțin trei ori cît mine). M-a cinstit cu un whisky și am făcut schimb de instrumente. Eu, din cînd în cînd, mă uitam prin hublou: jos apă, sus stele, nici-un petec de pămînt nicăieri. La un moment dat, nimerind într-un gol de aer, avionul a căzut vreo sută de metri. Indianul mi-a făcut semn să-mi pun vesta. Amîndoi ne-am echipat într-o viteză nebună și-am început să suflăm în muștiucele de cauciuc ca să umflăm colacii de salvare. Zărindu-ne, stewardesa cea blondă a dat un țipăt înalt, cum se obișnuiește probabil pe la vînătorile din munții Europei centrale, apoi, însoțită de pilotul secund, care năvălise din carlingă, convins că s-a produs o încăierare sau o tentativă de viol, s-au pornit să urle la mine și la indian că ne-am ratat șansele, toate, toate... Smuls din somnul dulce, Alec, care vorbea curent cîteva limbi și bîiguia și ceha, mi-a tradus enervat: „mă, idioților, dacă ne prăbușim în ape voi doi nu mai aveți nici-o șansă de supraviețuire, fiindcă nu vă veți putea strecura prin hublou cu vestele umflate". Eu l-am înjurat, indianul a-nceput să plîngă și, peste șase ore, ajungeam la Bombay, care e poarta Indiei, teferi, nevătămați și cu cuțitele netocite pe spinarea rechinilor. La plecarea din București, termometrul indica −7°, la Bombay, sub tropice, în zori, termometrul arăta +40°, în aeroport nu ne aștepta nimeni, duhnea a alge putrede pe tot întinsul Oceanului Indian, sudoarea curgea lac pe trupurile noastre, aș fi dat un litru de sînge pe un cub de gheață, dar, spre groaza mea și spre nespusa satisfacție a lui Alec, un puști s-a oferit să ne închirieze, spre a ne răcori cît de cît, cîte doi șerpi (avea cu el un sac plin) pe care să-i vîrîm în sîn. Dac-aș fi păstrat unul din cele trei cuțite de împuns rechinii nu garantez nici azi că micul negustor ar fi scăpat cu zile. În schimb, Alec a plătit două rupii și a-nceput să respire profund mulțumit, de parcă se afla sub brazii veșnic verzi din Bucegi. Vreme de șapte săptămîni, cît am rămas în India, eu am trăit cu groaza de șerpi și de șopîrle care mișunau peste tot. În camerele de hotel dormeam în paturi acoperite cu baldachine de tifon, ca să nu ne ciuruiască pielea puzderia de insecte pe care cele zece-cincisprezece șopîrle, prezente în

FĂNUŞ NEAGU

AL. IVASIUC

ION BĂIEŞU

orice încăpere, nu izbutesc să te înghită decît în proporţie de una la zece mii, bănuiesc. Iar la Capul Comorin, în Kerala (Ţara nucilor de cocos) am fost cazaţi într-o casă de oaspeţi, vecină cu un muzeu (dacă aşa s-o fi numind) în care figurează mii de exemplare vii din toate neamurile de şerpi care colcăie pe necuprinsul şi fabulosul pămînt al Indiei. Alec l-a vizitat în două rînduri, eu auzindu-le şuierul otrăvit, toată noaptea, tremuram ca varga şi cînd aţipeam două minute păream din somn, îmi azvîrleam o pătură în cap şi dam buzna în coridor, izbindu-mă de servitorii care dormeau buştean dincolo de pragul camerei. În fiecare oraş, ne închideam în hotel la orele 17 şi nu mai ieşeam pînă dimineaţa. Etajele, pretutindeni, erau despărţite prin grilaje de fier, închise cu lacăte enorme, ca să nu pătrundă hoţii. Funcţionarii, cu toţii, dormeau pe trotuar, de cele mai multe ori în frunte cu directorul, care avea locul lui special, delimitat cu linii trase cu creta, în dreptul uşii principale. Şi dimineaţa, cînd ne îndreptam spre micul dejun, ni se arăta totdeauna în cale cîte-un băieţandru care, contra o rupie, punea să se lupte în faţa noastră o mangustă cu o cobra sau ne deşerta la picioare, dintr-o cofă, cîte-un şarpe de peste zece metri lungime. Mă hăituia ideea că nu voi mai scăpa cu viaţă dintre atîţia balauri şi Ivasiuc, fiindcă-i declarasem, prima oară la mormîntul lui Ghandi (marele făuritor al Indiei moderne e înmormîntat într-o stîncă, la cîteva zeci de metri în întunericul Oceanului, lîngă Capul Comorin şi o singură dată pe an, de ziua lui de naştere, soarele strecoară înăuntru un mănunchi de raze, omagiu împerecheat al aştrilor pentru fruntea ce s-a jertfit spre libertatea unui popor uriaş), a doua oară în casa lui Tagore de la Calcutta, că romanele lui sînt prea greoaie pentru mintea mea pîrguită-n vorbe vesele, Ivasiuc plătea boiereşte şi-mi acoperea drumul cu cele mai scîrboase tîrîtoare. Suportase, fără să se smintească, loviturile cu vîna de bou, în închisoare, dar răzbunarea mea a fost cît pe-aci să-l dea peste cap. Alec era terorizat de ideea că leproşii, care circulau liberi pe străzi, echipaţi într-un fel de sutane, cu cagulă şi cu cîte-un clopoţel atîrnat de gît, vestindu-te astfel să te fereşti din calea lor, n-au decît un scop: să dea mîna cu el şi să-l molipsească. „E revoltător, se indigna el, de ce nu-i izolează poliţia!? Besmetic cum sînt, s-ar putea să mă izbesc de unul din ei în timp ce casc gura la un templu zigurat". Administratorul ambasadei române ne învăţase să spălăm, în fiecare dimineaţă, maşinile ce ne erau puse la dispoziţie, cu whisky. Consumul de băuturi alcoolice, în India, e strict interzis. Europenii, la coborîrea din avion, primesc cîte-o autorizaţie, compusă din cel puţin douăzeci de foi dactilografiate şi acoperite cu ştampile de toate formele care le dă dreptul să achiziţioneze, la prînz sau la cină, cîte două sticle de bere. Dar Alec, care predase cîndva un curs la Universita-

tea din Ohio, a dat la New Delhi peste un fost student de-al lui, ajuns şef al comisiei americane de ajutorare cu alimente a Indiei. Acesta ne-a dăruit două lăzi cu Bourbon (sticle de 2 litri), o soluţie de dezinfectat apa de băut şi o scrisoare de acreditare pentru toate agenţiile comerciale americane din oraşele pe care urma să le vizităm, ca să ne reînnoiască proviziile de whisky. Alec nu punea un strop pe limbă, dar vărsa nesăbuit de multe sticle pe hîrburile cu care ne mişcam de ici, colo, şi asta mă umplea de mii de draci, de aceea nu mai conteneam să-mi bat joc de obîrşia lui fals aristocratică, luptîndu-mă din toate puterile ca să-l aduc în faza de enervare paroxistică, fiindcă-mi plăcea să-l aud cum îşi procură noi argumente de nobleţe, toate probînd o fantezie întîlnită numai prin înaltele comandamente ale mirajului. Înşira titluri de nobleţe cu viteza unei maşini de cusut acţionată electric, intercalînd, la distanţe egale, pentru o derută ţintind succesul, adică năuceala mea, insulte usturătoare la adresa unor rude care degeneraseră prin căsătorii consîngene. Văzînd că preţioasele lui informaţii îmi stîrneau hohote de rîs, mi-a tăiat porţia de whisky. „N-o să te mai turteşti, golane din Brăila, cu whisky dăruit de băieţii mei din Middle West". Atunci eram la Madras. Ţin minte că ploua cu apă clocotită de vedeam literalmente cum cresc plantele. Ca şi cum am fi urmărit un film de ştiinţă popularizată rulat cu încetinitorul. O aripă a vîntului, ţîşnită parcă dintr-un roman al lui Broomfield, a pătruns în sala restaurantului şi-a scuturat un clopoţel. „Un sunet de la Ministerul aerului", am zis eu. „Ce tîmpenii îţi trec prin cap?", s-a mirat Alec. „Am halucinaţii auditive", i-am răspuns şi-n timp ce el, împreună cu nişte olandezi şi un reprezentant al Uzinelor Tractorul din Braşov, venit să asigure întreţinerea a vreo sută de tractoare vîndute Madrasului, s-au îndreptat spre terasă, ca să privească îndeaproape miracolul creşterii nestăvilite a plantelor sub ploaia musonică, eu am şterpelit clopoţelul din spatele unei statui de alamă reprezentîndu-l pe Budha şi mi-am făcut din el un aliat de nădejde. Cînd ne-am culcat, l-am legat de clanţa uşii pe dinafară. Curînd, o pală de vînt l-a scuturat şi eu am urlat unul din cele vreo zece cuvinte cîte ştiam din limba engleză: Kamin! (Come in) (intră!). „No, get out!" (nu, ieşi afară!) a răcnit Alec, şi s-a azvîrlit cu spatele în uşă. E un lepros nenorocitule, nu-i auzi clopoţelul? Au pătruns în hotel!" În noaptea aia, am ieşit să-l alung pe lepros de cel puţin zece ori şi de fiecare dată luam cu mine o sticlă de whisky ca să spăl clanţa. M-am troşcăit rău de tot şi m-am trezit tocmai a doua zi spre prînz. Alec nu părăsise camera, mă aştepta să fac ochi şi să dezinfectez iar clanţa, lucru care s-a repetat apoi mai în toate nopţile. Dac-ar fi înţeles că-l trăgeam pe sfoară, fără îndoială, mi-ar fi strecurat un pui de şarpe-n pat. Aşa, am rămas buni prieteni, care beam dimineaţa lapte de nucă de cocos ce seamănă la gust cu apa din Bărăgan amestecată cu multă rugină de lanţ, iar la orele 15 serveam ceaiul, conform ritualului englezesc, cu cîteva linguri de lapte

FĂNUŞ NEAGU

Întîmplări aiurite din călătorii oranj...

de vacă şi Alec pretindea să-i zic atunci sir şi eu il numeam cum dorea — sir, baron, prince, duce etc. — fapt ce atrăgea după sine apariţia pe masă a unei sticle de la băieţii din Middle West. Căldura şi ceaiul — altă explicaţie nu există — îl făceau pe Alec să ia parte la tot felul de serbări ciudate sau adunări electorale de unde se întorcea cu fruntea încinsă de coroniţe de flori, ca premianţii din clasele primare şi cu ghirlande de lotuşi atîrnate de gît. Nu-l însoţeam niciodată, fiindcă nu-nţelegeam o iotă din limbile bengali, urdu şi încă vreo alte cîteva sute care se vorbesc în India, şi-n aşteptarea lui mă străduiam să-nvăţ poezii de Kipling despre dragostea dintre un caporal englez şi o fată din Malabar (le-a iubit şi Baudelaire), studiam templele zigurate, suite pe roţi şi pe care le tîrau pe străzi elefanţi gătiţi sărbătoreşte, jefuiam vreun bananier, urmăream mersul unei cămile sau a unor membri dintr-o sectă ce se simţea datoare să umble în pielea goală, apreciam din ochi grosimea stratului de muşte pe carnea de oaie scoasă la vînzare în faţa unui bordei, număram vulturii care coborau să se îndoape din trupul morţilor din cimitirele parşilor (aceştia nu-şi îngroapă morţii, îi lasă pradă păsărilor, în locuri bine închise, de unde paznicii nu mai au dreptul să mai iasă niciodată în lume), mă plimbam prin grădini botanice, uimindu-mă de arborii cu stufoase rădăcini aeriene sau vîrîndu-mi degetul în corola unei flori de pe aleile mărginite de plante carnivore şi cînd simţeam că trebuie să se întoarcă Alec ardeam în cameră mirodenii şi lemn de santal. Am vizitat împreună numai Templul falic, de la Mahabalipuram, Grota elefanţilor (un fel de Insula Paştelui indiană; aici statuile, ce nu-şi vor dezvăluite secretele, înfăţişează elefanţi gigantici), unde am urcat suiţi pe nişte tărgi, ca acelea cu care la noi se transportă, la binale, lutul sau mortarul, purtate pe umeri de nişte indieni pirpirii — pe mine m-au scăpat de pe scări de două ori, pe Alec, care-i ghiftuia cu indicaţii şi comenzi, de patru ori, apoi Palatul Marilor Moguli şi mai ales baia uriaşă, prevăzută cu douăzeci de tobe şi tamburine îngropate în pereţi, pe care, cînd se scălda atotputernicul stăpîn, fete mlădioase stîrneau cu degete înfiorate ploi de sunete mîngîietoare, ne-am urcat în palatele maharajahilor, azi căzuţi în sărăcie, pe cîntarele cu care aceştia cîntăreau aurul ce-l dăruiau brahmanilor din suită de ziua naşterii lor — fiecare primea atîtea kilograme de aur cîte kilograme cîntărea în ziua aceea maharajahul şi, băgaţi de seamă, plăţile se făceau după ospăţul de la prînz —, am străbătut oraşul Benares, împodobit cu 1001 temple (i se spune şi Roma Indiei), dintre care multe închinate Dragostei carnale, şi am întîrziat ore întregi lîngă un pîlc de bătrîne ce se închinau focului şi intrau goale în fluviul Gange, să se purifice şi-am asistat la arderea morţilor, tot pe malul flu-

viului Gange. Eu, bineînțeles, în acele momente, țineam ochii închiși, dar la Bombay, cînd am străbătut, în mașină, celebra stradă, cunoscută și din filmul Mondo Cane, a iubirii tarifate i-am gogonat într-atîta de erau să-mi sară din cap. Poate că nimic mai jalnic n-am văzut în viața mea: preotesele amorului aveau de la 8 la 80 de ani. Mai mult, cred, nici nu merită să vă spun.

Dar întîmplarea cea mai de peruzea am trăit-o la Taj-Mahal, minunea fără seamăn a Indiei, o Șeherezadă tipărită în marmură, aur și pietre rare, poveste fără de sfîrșit, nemuritoare ca și tristețea omenească. Încîntați de miracolul aievea în care pătrunsesem și-i dădusem ocol împovărați de frumusețe, l-am invitat să ia prînzul cu noi pe inspectorul școlar care ne însoțea ca ghid și translator. Un tînăr de treizeci și ceva de ani, îmbrăcat modest, ca să nu zic ponosit, cu pantofii cîrpiți, îndatorat nouă în limitele acceptabilului și bunei cuviințe, gata să ne satisfacă toate dorințele, el a tresărit surprins de invitația ce i-o făcusem, și-a lățit fața într-un zîmbet fin și ironic și a răspuns, jubilînd, ca logodit cu toți zeii: „dar cum v-ați închipuit c-aș accepta domnilor?! Eu sînt brahman, teribila castă a brahmanilor, pe cînd dumneavoastră..."

Pe cînd noi, am priceput, eram oaspeții bineveniți ai Indiei și se purtase cu noi în consecință, îndeplinind toate regulile ospitalității, plus ordinele superiorilor, dar el personal făcea parte din secta de pe treapta cea mai de sus a Indiei... pe cînd noi, judecați din acest punct de vedere, nu eram nici măcar niște paria.

Uluit, nu de refuz, ci de credința îngîmfată a brahmanului, ducele, lordul, baronul și le prince orange Alec Ivasiuc i-a strigat în românește: „Retragem invitația, Inspectore! Păi știi cu cine aveai onoarea să iei prînzul, domnule? Cu un fiu de țărani din Cîmpia Brăilei și un fiu de țărani din Maramureș. Hai, mă, să luăm un pahar, că mi-am ieșit din minți".

Cu paharul în mînă, Alec a izbucnit în rîs și apoi a murmurat din Tagore: „Dragoste, strigă-ți minunile, lotușii s-au ivit din ape."

Și a fost din nou bun și vesel.

Lebede albe...

Prima oară am vizitat Bruges, cel mai frumos oraș mic din Europa (frumos ca și cele 11.000 de fecioare ale lui Memling care, trezindu-se din osînda morții, s-ar întrupa în prințese ale Flandrei ca să toarne mierea unei zile de septembrie în pahare roșii, pentru întoarcerea cavalerilor dintr-o cruciadă, cu un bob din sîngele lui Christos), îndemnat de lectura romanului lui Georges Rodenbach, **Bruges, la Morte**, pe care l-am și tradus în românește sub titlul: **Bruges, a doua moarte.** Era primăvara, în mai, pe canalele care nu mai respiră în Mare, ca ale Veneției (nisipul, mînat de vînturi, a dat portul unei morți fastuoase și orașul unei tristeți aurite în inima căreia nu mai pătrunde altceva decît glasul clopotelor din Beghinage, umbra turlelor pronunțînd tăceri neprezente-n lumea vie și poate și gîlceava spre stingere din sîmburii de mătanie prefirați între degetele noduroase ale călugărițelor), pluteau lebede albe, ca niște mici limanuri de vifor, luminînd dedesubtul de azur al apelor cu amintiri de corăbii. Iluzii fecunde ale unui blestem legendar, ele nu se opreau nicăieri, sorbeau mireasma lunii mai, purificînd-o, adîncau malurile sprijinind palate și dureri trecute pe care sufletul le adună, fără să vrea, dar și fără să sufere, — și-n urma lor misterul profeţea enigme, istoria stiliza idealul compătimirii, veșnicia deturna artele în imperiul dogmelor. La Bruges ai senzația picturală a morții. Privind, mi s-a făcut teamă: în jur colinda dorul de moarte și se îmbogățea treptat cu zeci de nuanțe, toate învăluite în culoarea inspirată a epocilor asfințite. O, nu m-aș duce în septembrie la Bruges! Geniul acestui oraș este o exaltare funestă și lebedele lui, albe, călăuzesc numai spre înrudirea cu odinioară. Bruges e frica mea de sublim, o știu prea bine, de aceea nu pot înnopta între zidurile lui; asta o pot face mereu doar în satul cel mai apropiat, Damme, acolo unde s-a născut Till Eulenspiegel. În fața bisericii în care-a fost botezat și pe care-o privește cu ochi veseli din nemurire se află totdeauna, deschisă, plină de butoaie cu bere neagră, născocită de călugări și cu vin priceput să dea peste buza stacanei, cîrciuma **La clondirul cu mătănii.** Jur împrejur, cîmpia Flandrei, și mori de vînt. Visul și mistica epitetului. Visul și demonii lui.

...lebede negre

„E seară și miroase frumos, miroase a Lisabona". Un cîntec ce umezește buzele portughezilor, cînd începe vara; scris pe etrava caravelelor; dăruit marinarilor din toate colțurile planetei în puzderia de cîrciumi din portul de unde a plecat să cucerească speranțele, necunoscutul din ființa omenească, taina depărtărilor, adevărul puțin al iubirii și adevărul mult al suferinței, strania frumusețe a aurului și exprimarea violentă a mirodeniilor, Vasco de Gama. Cel ce doarme, sub marmură, alături de poetul Camoes, autorul Lusiadei, în Catedrala înălțată pe estuarul Tejului, lîngă vadul în care, părăsind pămîntul tragic al țării Portugal, pentru a cîștiga viitorul, îngenunchea, spre a-și păstra măreția superbă și curajul mereu proaspăt, inteligența în același trup cu aventura, provocarea în același tipar cu patima, sinceritatea răbdării în același jug cu nebuloasa credință că lumi ascunse pulsează îndărătul orizonturilor bîntuite de furtuni.

Deci, era seara, în iunie și mirosea frumos la Lisabona. Fusesem la o corida și acum, în aerul cald, naiv și mîngîietor modelat de briza Atlanticului, îmbogățit de stele uriașe, ca o succesiune de idealuri atinse, se simțea mirosul vinului verde (vița care-l produce crește încolăcită pe arbori, culegătorii adună strugurii, slujindu-se de scări), al sardelelor zvîrcolindu-se pe grătar și al fructelor de mare. Pe toate străzile și în toate răspîntiile cartierelor atîrnînd cu

valuri de iasomie și buganvilia, deasupra portului. Cîte nopți de vară, atîtea petreceri: Dansul și Cîntecul. Iubirea. Magia afurisind orice gînd rău, absorbind toate dorințele și strecurîndu-le în sîngele tuturor. Mi-era sete să umblu. Și umblînd am întîlnit lebedele negre. Vîsleau ca un neam mărunt de insule de negură, cu gîturile lungi, neclintite, recepționînd parcă disproporțiile dintre generațiile ce se roteau în dans pe sub ghirlandele de hîrtie, pe sub lampioane. Întunericul lor, în loc să contrazică noaptea, o evidențiau, subliniindu-i farmecul de fîntînă răsturnată peste o fată goală. „Lebedele negre, îmi tălmăci un prieten întîmplarea, scoală spiritele plumburii ale regilor. Vrei să le luminez cu lanterna?" „Nu", am protestat, speriat să nu se destrame vraja. Apoi, îngrămădiți într-o mașină, ne-am dus la Estoril, care-i plaja miliardarilor, și am uitat de profeția prietenului. Dar a doua zi, în lepădarea amiezii, cînd chiar și fluturii își strîng aripile, într-o moarte aparentă, pe flori magnifice, și ele cu toate trăsăturile căzute, am întîlnit la poarta ambasadei noastre un bătrîn scurt, cu burta în două rînduri de gușe, elegant și lovindu-se, ușor enervat, cu o biciușcă peste genunchi. Nasul coroiat, bărbia înfiptă, ochii răi — mi se părea straniu de cunoscut, mai ales în poziția aceea agresivă, ca adus de-un nor mînios. Cineva din clădire a ieșit să-l întîmpine, dar el a izbucnit într-un strigăt aspru, ca un zvîcnet de fulger pe o bucată de fier: „nu permit să fiu ținut la uși!" — și s-a întors, cu pași îngîmfați și a dispărut, parcă într-o miriște de aur. „Fostul mareșal al palatului, Urdăreanu, mi-a explicat funcționarul ambasadei. E puțin..."

Va să zică, lebăda neagră locuia în superstiție. Sau măcar în apele ei mărginașe.

După amiază, am vizitat biserica San Vicento da More și cripta regilor Portugaliei. În mijloc, pe un soclu, două sicrie de măslin. În cel acoperit cu steagul cavalerilor de Malta (?!), Carol al II-lea. Alături, cu o treaptă mai jos (să existe și-n moarte trepte, unele ale flamurii arogante, altele ale indignării, altele ale supunerii?), Lupeasca.

Dacă nu trezise spiritele plumburii și viermănoase ale regilor, lebăda în mantilă neagră sculase strigoii lor.

În aceeași zi am fost invitat la cină de o prințesă de origină română, care locuia într-un castel situat în mijlocul unei păduri, în apropiere de Lisabona. Prințesa trecuse de optzeci de ani, iar soțul ei, numai de șaptezeci, sta la masă, cu arma de vînătoare lîngă el. „Să nu-l contrazici, m-a sfătuit prințesa, cînd apune soarele se crede în Africa, unde a doborît mulți lei, sau în India, la tigri." Am dat ton și aripă unei alte întrebări care mă frămînta: „Excelență, am zis, cînd eram copil și furam struguri ceassla, am fost împușcat în fund cu sare, aș vrea să știu dacă arma prințului e încărcată?" „Cum îți închipui c-aș permite, dragă domnule?", s-a mirat ea, și atunci am dat peste cap, unul după altul, patru pahare de **vinho verte.** „O, a exclamat prințesa, mă bucur că-ți place viața... Tocmai de aceea am să-ți dau un sfat: uite, eu și soțul meu lichidăm toată averea, și

din Portugalia și din Spania și plecăm în Australia; mi-e frică de războiul atomic, domnule; întoarce-te repede în România, lichidează-ți afacerile și mută-te în Australia, e un loc ferit". „Excelență, am îndrăznit, aș putea să-l iau acolo și pe un prieten care scrie piese, pe unul Ion Băieșu? Și ăstuia-i e frică de ciocniri armate". „Domnule, dacă-i om de onoare, voi garanta eu pentru el".

P.S.

Strict autentic, jur pe tot ce-i mai curat în această zi de la începutul lui august. Cînd tocmai isprăveam rîndurile de mai sus (eram la Neptun) a intrat în cameră soția și mi-a zis: „Jos în hol se află bătrîna prințesă G. (alta decît cea din Portugalia), te roagă s-o însoțești cîteva clipe, la plimbare, pe faleză." M-am îmbrăcat și-am coborît și, în golful pe care-l încearcă Marea Neagră în dreptul Casei scriitorilor, bătrîna prințesă mi-a zis: „domnule Neagu, îți spun un secret, rochia care e pe mine a aparținut reginei-mamă Elena, care s-a prăpădit anul trecut. O soră de-a mea, fostă doamnă de onoare a reginei, mi-a trimis un maldăr de rochii de-ale majestății sale **ca să le plimb** în România. Ce părere ai?" „Doamnă, zic, eu am văzut lebede negre la Lisabona și nu mă mai mir de nimic, în afară de faptul că Ion Băieșu nu vrea să se care în Australia cu mine".

Cîinele cu ochi albaștri

Totul pleacă de la un cal roib. Îl potcoveau la o fierărie, pe malul Colentinei, lîngă strada Plumbuita, care duce la mănăstirea unde se toarnă clopote și starețul e, în felul lui, un artist, îl găsești, cînd nu te-aștepți, prin atelierele pictorilor, cîntă romanțe, toarnă-n pahare, dar îl slujește iscusit pe Domnul și e îndrăgostit de tipăriturile vechi, i-ar fi plăcut să fie ucenicul lui Coressi. Pe calul ăla venise călare, tocmai de la Rușețu, herghelie regală pe vremuri, un fost elev de-al meu, Cojocaru (prin 1952 am funcționat ca profesor suplinitor de limba română într-un sat din Bărăgan), ca să joace la curse. Avea un pont: Roza, în Premiul Agriculturii. L-am sunat pe Băieșu: Gutză, ia-o-n galop spre hipodrom, să ne-mbogățim. Și-am cîștigat la o cotă amețitoare. Norocul ageamiilor, pe care apoi îl vor căuta toată viața, dar nici pomeneală să se mai întîlnească cu el. Are buză de iepure norocul, îi curge frica prin despicătură, dar îi lipsește complect instinctul de conservare și-și pierde simțul proporțiilor numai cînd e vorba de alții; lîngă mine a stat mereu uscat și cu legătură albă în jurul capului, un fel de japonez condamnat la moarte, fericit că se va afla în curînd la un loc cu samuraii evului mediu. Atunci, însă, întîlnindu-mă cu Cojocaru, am căzut peste combinația driverilor — și-am ieșit în lume. În Italia și Franța. Și, de la sine înțeles, însoțit de Băieșu. Atrag atenția că voiajam numai pe banii noștri; o singură dată am fost noi doi pe diurnă și-o să vedeți cîte ni s-au întîmplat. Nu durata și rostogolirile neprevăzutului, ci magia, care e o constantă orientală, ține-n apă proaspătă superstiția unui drum departe. Tot așa cum sania trasă de cerbi fixează legenda iernilor vechi, poate și sania copilăriei sau rîul înghețat. Valoarea care consacră o călătorie e foamea. Am îndurat-o ca pe-o umbră aurită. Eram tineri și din ceața viitorului curgeau spre noi, pe căi invizibile, dubloni, lire, dolari și nici-o dezamăgire. Faptul sau fapta nu s-a împlinit și zarurile cad în continuare pe muchie.

Dar să trecem din drama îngîndurării în sfera dezinteresului patetic. Odată, n-am mîncat nimic, timp de trei zile, pe ruta Paris — Monte Carlo — Ventimiglia — Milano — Veneția — Viena. Ne-am oprit totuși cîteva ore la San Remo, așezat în cîmpii de garoafe; ca să facem o baie în Mediterană și să dăm ocol Cazinoului. Știam cu certitudine că la Milano ne vom simți ca un bondar pe un scaiete înflorit și vom săruta fluturi galbeni, pere umplute cu coniac franțuzesc, pulpă de miel în cimbru. Dar omul care trebuia să ne aștepte în gară, lipsea. I-am telefonat și-am primit o invitație la... Cimitirul monumental: își îngropa, în ziua aceea, și mama și soacra. Am declinat invitația și ne-am îndreptat spre locuința unui italian bătrîn și bogat cu care un vecin de-al meu împărțise camera în clinica doamnei Aslan. Ne împrieteniseм întrucîtva, la București, și contam pe un

Desen de Costel Badea

mare ospăț. Fantezia cea mai înfierbîntată nu poate descrie mutra pe care am luat-o cînd am aflat de la fiul său că bătrînul se înzdrăvenise complect și era plecat la schi în munții Alpi. Multe și multiple milioane de salutări doamnei doctor Aslan, care a săvîrșit pur și simplu minuni. „Anunță-l, zice Băieșu, că azi sîntem dublu îndoliați și nu primim mesaje". Italianul ne-a dăruit o ladă de vin negru, vechi și ne-a condus la gară. La Veneția Mestre (terra ferma), firesc, am pierdut legătura pentru Viena și am stat o noapte în gară. Scotocindu-mă în buzunare, după țigări, am dat peste o monedă de 25 de lire (un fel de 5 bani) cu care am extras două dropsuri dintr-un aparat pe care l-am fi dorit construit din lemn de esență moale și cu becul de deasupra stins. Asta ne-a făcut sete, setea potolită cu vin negru ne-a dat curaj, Băieșu și-a desprins ceasul de la mînă, a ochit un domn de stare mijlocie în sala de așteptare și i-a oferit obiectul spre vînzare. Ei, bine, a nimerit tocmai peste un polițist. **Il maresciale** l-a privit fix în ochi, apoi a ridicat alene brațul stîng, ca și cum și-ar fi trosnit oasele după un somn bun ori s-ar fi scărpinat de purece și i-a făcut semn spre pistolul care-i atîrna în toc, la subțioară. Lui Gutză i-a pierit graiul, ceasului i-au stat minutarele. Dar de mărțiș tot n-a scăpat, ceasul. L-am atîrnat, în Ungaria, pe brațul unui anume Janos, care trăise vreo douăzeci de ani la Cluj și-și cîștiga viața, acum, vînzînd pe tren, sandvișuri, bere, palincă. Redau dialogul cu voiosul negustor ungur.

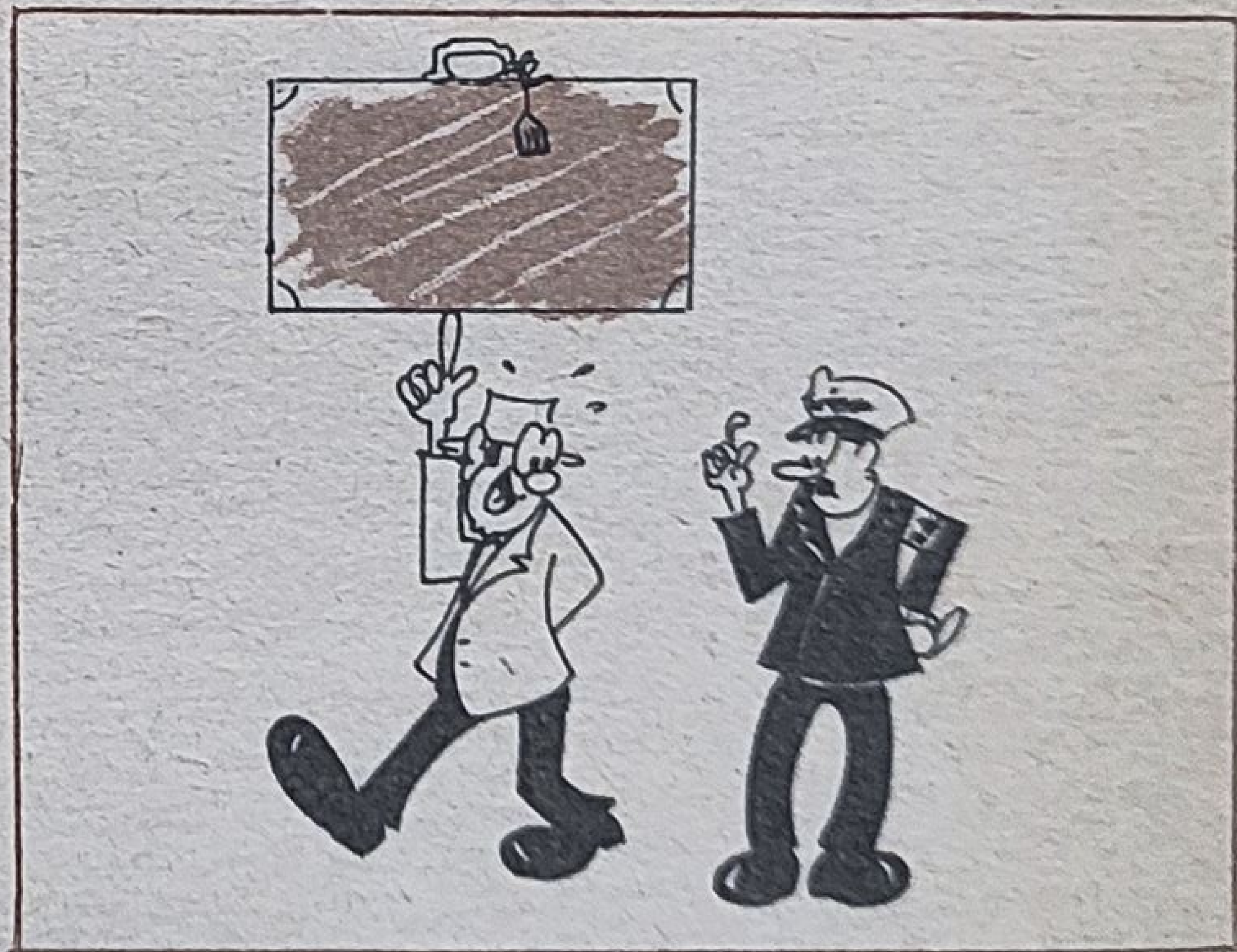
El: — Cum e **dincolo?**

Băieșu: — Vine Crăciunul, toate străzile sînt împodobite cu brazi luminoși, miroase a cozonac cu stafide, romul gîlgîie în prăjituri.

El: — Lasă astea, mi-nchipui eu de ce-s în stare ăia, altceva vreau să știu: te ofensează grănicerii?

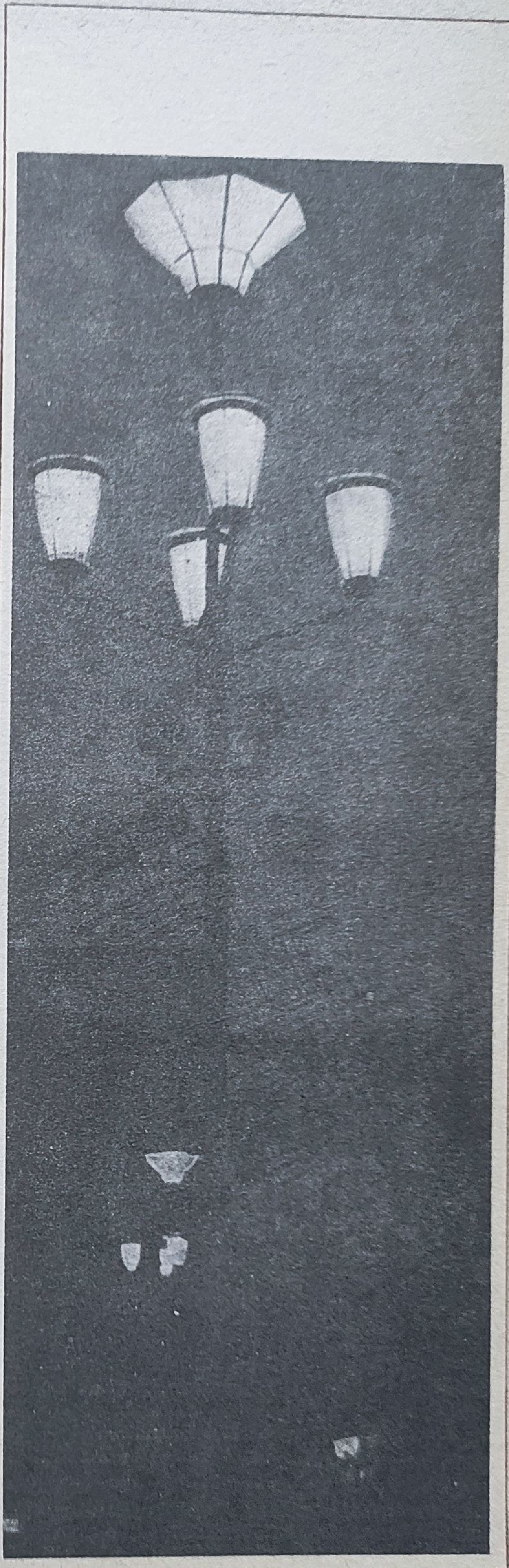
4 — Almanah „Agenda literară '85" (1)

Băieşu: — Nu, sînt foarte politicoşi. Şi unii şi alţii.
El: — Asta pentru că aveţi paşapoarte.
Băieşu: — Păi altfel cum?! ne-am mirat noi.
— Domnilor, a-nceput să ne lumineze Janos, turnîndu-ne palincă, dinamica vieţii mele se petrece pe o idee precisă. Eu vreau să trec **dincolo** şi n-am noroc. Dar am răbdare. Multă. Sînt şase ani de cînd am părăsit România. Din şase ani, patru i-am trăit ca vînzător pe tren pe distanţa România—Budapesta. De doi ani, am avansat. Vînd pe distanţa Budapesta spre Viena. Dar cu patru staţii înainte de graniţa cu austriecii sînt mereu dat jos. Trag nădejde ca în viitorii doi ani să cîştig încrederea autorităţilor şi să fiu lăsat să desfac marfă pînă la frontieră. Spuneţi-mi, e adevărat că pichetul grănicerilor noştri e în coasta unei păduri? Şi cam cît măsoară pădurea aia în adîncime? Cîinii sînt legaţi? Sînt dogi germani? Din cîţi paşi poţi traversa ţara nimănui?... Eu am deschiderea mică. A pasului, vreau să zic. Uitaţi-vă puţin cum merg şi calculaţi.
Calcă bine, suplu, satanic şi cu credinţă totodată, pentru că peste cîţiva ani l-am zărit pe... Pont-Neuf, la Paris. Ne-am strîns mîinile şi el mi-a zis:
— Ai văzut, eu sînt efectul bombelor cu explozie întîrziată. Unde-i ăla micu?
Ăla micu', adică Gutză Băieşu era paşă, vizir şi sultan pus pe o decapitare falnică. Zăcea exotic într-un hotel de lîngă Gare de l'Est, cu faţa spre Sacre-Coeur, dar mai precis spre Place Pigalle şi construia în gînd ghilotine sub care să-l împingă pe R.B. de la ziarul Sportul, om alcătuit numai din zile de marţi, cînd se-mpleteşte negura cu lapoviţa şi din zile de sîmbătă, care aparţin, fără excepţie, periferiei şi regretelor căznite că în săptămîna care-a trecut omenirea n-a mestecat destule ghemotoace de cîlţi. Atrag atenţia că acum ne aflam în străinătate cu diurnă, ca trimişi ai ziarelor **Scînteia tineretului** (eu) şi **Munca** (Băieşu) la turneul final al Campionatului mondial de fotbal din Anglia. Ar fi trebuit să fim la Londra, însă cu două zile înainte, citisem în Paris Turf că, seara, se aleargă la Longchamp, Premiul Cetăţii lumină şi Băieşu luase foc: „măi, cap sec, simt în aer vestea c-a răsărit şi pentru noi arborele de pîine". În vocea lui pluteau coşuri de ananas, mango, struguri. „Îmi spune inima că vom umfla un sac cu aur, dacă n-o fi aşa îmi fac harakiri, nu cu pumnalul ritual, ci c-un cuţit de desfăcut conserve". I-am dat biletele de tren lui R.B. de la Sportul (el locuia într-un hotel din centru, noi la nici o sută de metri de gara de unde urma să luăm trenul spre Pas de Calais) ca să le vizeze pentru dimineaţa următoare şi ne-am îndreptat, eleganţi, cu mînecile suflecate de luptă şi buzunarele pregătite să primească arginţii, spre Bois de Boulogne. Ne-am fotografiat, îngrămădiţi sub coastele calului de bronz Gladiator din faţa tribunei principale, am plătit vreo cincizeci de mertice de ovăz cailor din şapte curse (drept răzbunare am sărit peste cină), Băieşu m-a anunţat solemn că-i port ghinion mai mult decît o uscătorie de prune cehoslovacă (!?), eu i-am răspuns că degeaba-şi plimbă mutra pe sub zidurile Luvrului, n-o să-i crească-n veci flori de buganvilia în bătătura stînii: „fiu de cioban de la poalele Penteleului, eşti convins că Venus din Milo şi-a rupt mîna cărînd căldări cu zer la piaţa din Simileasca Buzăului... ehe, nu v-ajunge c-aţi golit munţii de oi!" „Din cauza unor cretini ca tine, mi-a întors-o el, care-aţi **desfiinţat transhumanţa,** da! şi-i puneţi pe-alde tata să transporte oile dintr-o parte în alta a ţării cu trenul şi ele mor cu sutele şi cu miile în vagoane, stressul, dacă ştii ce-i aia, tu ăsta care-ai supt lapte cu trestia de la nagîţii din Balta Brăilei". Şi ca doi ziarişti de marcă din Balcani, cum eram, am dat gata cîte-o sticlă de vin şi ne-am culcat fiecare cu faţa la alt perete şi-am visat amîndoi că nişte fete de tătar din Dobrogea spărgeau ulcioare la cişmeaua din satul Pecineaga şi pentru că tătar de vei visa, de suliţă-n coastă vei avea parte, a doua zi am stat în Gare du Nord vreo şase ore, aşteptînd să apară R.B. cu biletele. El a trecut pe lîngă noi, nu ne-a văzut, l-a săgetat prin dovleac ideea că ne-am suit în trenul de ora 8,00 (de ce nu în ăla de 7!?) şi nu s-a mai oprit decît în capitala Regatului Unit al Marii Britanii. Aproape de prînz am înţeles că devenisem parizieni de profesie, ne-am reîntors la hotel Verdun (numele hotelului se potrivea cu victoria noastră), l-am înjurat cu spume la gură pe valahul de la Sportul (franţuji pînă-n vîrful unghiilor!) şi dintr-odată m-a luat groaza şi s-a făcut carnea pe noi numai broboane: după amiază se juca pe Wembley primul meci din World Cup, iar noi trebuia să ne transmitem cronicile. O fanfară neagră cînta marşuri vinete pe pereţii camerei. Dirijorul tocmai se pregătea să atace imnul special scris pentru doi

kamikaze din vadul unde munţii Buzăului lunecă sub gorganele scitice din ţinutul Brăilei, cînd îl aud pe Băieşu: „Ascultă, mă, ţie-ţi spune ceva numele de Toulouse Lautrec?" „Place Pigalle", răspund. „Şi mai precis", insistă el. „Moulin Rouge". „Bravo, mă laudă, o să faci carieră frumoasă, urmează-mă imediat cu încredere, fiindcă chiar sub paletele morii la care ţi-ar place ţie să macini, vreo două mii de ani, cerealele pe care le-au mîncat măgarii ăia de cai de la Longchamp, a instalat televiziunea franceză un ecran uriaş pe care se pot urmări toate meciurile din Anglia". Ne-am dus acolo

și am văzut partida Uruguay-Chile și m-am luat în clonț cu un negru, fiindcă eu țineam cu echipa celestă și făceam un tărăboi ca-n Giulești, iar el nu ținea, cred, cu nimeni, dar răcnea și mai al dracului decît mine. S-a ivit un polițai și: „vos papiers, monsieurs!" Pașaportul îl lăsasem la hotel, polițistul m-a pus să cumpăr două jetoane de telefon și m-a luat cu el într-un bar apropiat, ca să se informeze la recepția de la „Verdun" dacă spun adevărul. În treacăt, am mîrîit în românește spre Băieșu: „Cît lipsesc cu catîrul ăsta, holbează ochii cît sarmaua la toate fazele și notează corect numele ăluia care-o să înscrie, dac-o să înscrie un gol vreun gogoman". Treaba a mers iute, hotel Verdun a confirmat că da, există unul Neagu Fănică, înalt, blond, fără semne particulare, născut undeva pe lîngă Brăila, cu toate vizele în regulă, — așa că l-am salutat pe polițist și-am dat să mă întorc la locul unde-mi cîștigam pîinea. El m-a oprit, a comandat două beri și mi-a zis: „domnule, faceți-i plăcerea unui catîr și beți un pahar cu el; de mult nu m-a mai înjurat cineva în românește". „Mă scuzați, am îndrugat, roșindu-mă, eram supărat pe negrul ăla, lui i-am zis catîr, fiindcă am impresia că e negru american și la ei, știți, catîrii... Faulkner însuși le închină o pagină celebră..." și alte fonfăieli, de-astea, pe care polițistul, zîmbind, — bine, bine... — s-a prefăcut că le-nghite. În schimb redacțiile care ne trimiseseră la Londra au înghițit pe nemestecate toate hălcile de friptură tăvălită prin mirodenii latine pe care le-am azvîrlit, seara, prin fir direct: că la Londra, englezii s-au înlănțuit pe după umăr cu brazilienii și dansează samba, în fața palatului Buckingam, italienii oferă tuturor trecătorilor prin Soho porții duble de înghețată Motta și Allemania, bulgarii coc mititei (kebabcita) pe trotuarele din cartierul East-End, în Hyde Park englezii cîntă și aplaudă cocoțați prin copaci, deasupra Turnului Londrei ard neîncetat clăi de artificii și efigia unui lord, duce sau prinț trădător, e înecată din zece în zece minute într-un butoi cu vin de unde și sărbătoarea englezilor de la 5 noiembrie, care datează de aproape o mie de ani etc. Cînd, peste două zile, am ajuns, în sfîrșit, la Londra (biletele ni le-a adus un tovarăș de la ambasadă, care se întorcea în țară, dar R.B. traversase Canalul Mînecii cu tichetul de vapor al lui Băieșu și la Pas de Calais am plătit șperț unui marinar ca să-l strecoare pe Gutză într-un puț de lanț în care sînt încarcerați membrii echipajului cînd fac cîte-o boacănă), la Londra, am constatat că englezii se comportau ca și cum World Cup s-ar fi jucat la distanță de cîteva mii de mile de ei, mestecau gumă, plimbau cîini, călăreau cu plăcere prin Hyde Park, beau bere caldă, nu purtau sute de insigne la melon sau joben, se duceau ca și mai înainte la servici, făceau afaceri în City, vîsleau pe Tamisa și nu ședeau s-arunce măcar o privire brazilienilor sau mexicanilor care rătăceau cuminți prin forfota străzii și numai pe stadion s-apucau să bubuie din tobe, să desfășoare steaguri și să cînte, și-n general, londonezii ăștia păreau să nici nu știe că la ei acasă se desfășoară niște bătălii pe viață și pe moarte, pentru dobîndi-

rea unui potir de aur și platină și despre care doi rechini de presă făcuseră să bată violent inimile cititorilor și-i siliseră pe redactorii responsabili de la cîteva publicații bucureștene să-și admonesteze reporterii trimiși pe frontul sportului rege că ei de ce nu transmit mai colorat, ce, sînt orbi, ei nu văd explozia de entuziasm din jurul lor? nici gura infernului? nici dezlănțuirea tinereții? V-ați îmbîcsit în ideea preconcepută că englezii sînt conservatori. Dați drumu condeiului sau întoarceți-vă acasă!

Avînd bani, ne-am instalat la un hotel în centru. Colegii ceilalți, mai rupți în coate sau mai economi, locuiau claie peste grămadă într-o pensiune. Treceam pe sub streașina lor și-i fluieram în derîdere. Nababi. Pînă într-o zi — ah, era sîmbătă, cele trei ceasuri rele, junghiul și toate zoaiele blestemelor — cînd distinsul dramaturg din Buzău poposește în cameră, tîrînd sub braț două mulinete (judecînd după instrumente și costumele cu care calcă pe bălți mai ceva ca Isus, pe el și azi îl costă kilul de pește în jur de 3000 lei) și întreabă, insidios: voi, acasă la Grădiștea, ați avut din toate timpurile ceas? Cine-i scula pe străbunii tăi să plece la cîmp, în caz c-aveau patima să dea cu sapa sau să secere?" „Cocoșul". „Ești băiat isteț, zice, și-o să te duc odată la Rîmnicu-Sărat, să-ți arăt liceul unde-am căzut la examenul de capacitate. Pîn-atunci, ne vom urca pe imperiala unui autobuz și vom pătrunde în Soho. Mergem în pros-pec-ție. Cred că știi ce-i aia, că doar ai făcut destule filme mizerabile".

În Soho, la luptele de cocoși. N-am pariat, oameni buni. Bookmakerii închiseseră casele, degeaba am trîntit cu pumnii în obloane, nu i-am clintit din sminteala că e prea tîrziu. Tîmpită treabă cu tipii ăștia flegmatici. Preț de jumătate de oră, cam cît să dea o supă-n fiert, doi cocoși, unul porumbac, celălalt roșu aprins, fiecare purtînd la picioare lame de brici și asmuțiți de proprietarii lor, niște indieni coborîți din Peru, și-au rupt crestele, și-au smuls penele și carnea, și-au ciugulit ochii, s-au crestat și s-au tăiat, și publicul din sala sau din hangarul ăla de scînduri aruncate de mare la țărm, urla, tropăia, fluiera, chițcăia, și-n jur mirosea a gin, heringi, pofte dospind de lăcomie, tutun de colonii, cefe transpirate și din nou gin și fulgi și sînge. În toiul luptei, cineva de lîngă mine a rostit în italiană, speriat: dacă mai stăm, pierdem cursele de cîini de pe Wembley. Gutză, ca și mine, într-o frîntură de clipă, a priceput că destinul ne chema, fluturînd eșarfele, spre cealaltă arenă cu migdali — și, fiindcă ai lui suiseră munții cu dulăi ce răsturnaseră urși și lupi și mistreți, iar ai mei hrăniseră cu mămăligă și oase haite de javre pe care să le dea în jujău de lăsata secului, și pe deasupra, ca buni români, auzisem amîndoi de-atîtea ori cîinii lătrînd în Giurgiu, am luat-o la picior după fiii Romei. Ne-am urcat în tren și ne-am îndreptat spre Wembley căci cu trenul se ajunge acolo, și nu cu troica sau cu săniuța, precum sugerasem noi în reportajul inaugural. Stadionul arhiplin, cum avea să mai fie doar la finala Anglia-RFG. N-am plătit taxe de intrare, aveam legitimații, ne-am instalat în tribuna presei și un crainic argentinian (ăștia transmit un meci cîte cinci inși deodată) și unul dintre ei, amicul nostru, nu face altceva decît să răcnească reclame comerciale: beți vin alb spaniol, Rioja, cumpărați cuțite de argint Santa Fé, zdrăngăniți numai chitara Boldijar, în care tangoul se naște singur etc.) ne-a inițiat în tainele jocului, o partitură foarte asemănătoare cu aceea de pe hipodroame. Se aleargă șapte curse, cu minimum șapte-opt partanți, care gonesc pe distanțe fixe în urma unui iepure acționat mecanic pe care, fiind uns și îndopat, pesemne, cu tot soiul de bunătăți, trag să-l sfîrtece și să-l înfulece și nu-l ajung niciodată. Înaintea fiecărei curse, partanții sînt scoși la promincă — un fel de repetiție ce-l pune pe parior în temă cu calitățile și valoarea cîinelui, dar care mai mult îi împleticește mințile, îi răscolește nervii, îi sfîșie nările, îl fierbe-n răcori, îl scaldă-n călduri. Ați auzit, probabil, vestitul cîntec **Les milionaires de dimanche**, dedicat turfiștilor parizieni și speranțelor lor deșarte — aflați că noi eram milionarii de sîmbătă și asta-n lire sterline. Și pentru că numai neofiții, ci nu și profesioniștii (și noi eram alde profi) joacă în toate cursele, noi ne-am avîntat spre bookmakeri tocmai la cursa a treia. „Gutză, i-am zis lui Băieșu, la promincă, îl vezi pe-ăla bălțatu'? Fii atent, am o presimțire că datorită lui voi restaura biserica în care-am fost botezat, voi înălța o lojă specială pentru șase persoane la restaurantul Pescăruș și voi construi o cale ferată de la Brăila pînă la Grădiștea. Vreau să rămîn nemuritor în istoria satului

FĂNUȘ NEAGU

Fănuș Neagu, suporterul, își dă și haina de pe el cînd este vorba de fotbal adevărat. Adrian Păunescu și-a dat-o mai de mult.

rea unui potir de aur și platină și despre care doi rechini de presă făcuseră să bată violent inimile cititorilor și-i siliseră pe redactorii responsabili de la cîteva publicații bucureștene să-și admonesteze reporterii trimiși pe frontul sportului rege că ei de ce nu transmit mai colorat, ce, sînt orbi, ei nu văd explozia de entuziasm din jurul lor? nici gura infernului? nici dezlănțuirea tinereții? V-ați îmbîcsit în ideea preconcepută că englezii sînt conservatori. Dați drumu condeiului sau întoarceți-vă acasă!

Avînd bani, ne-am instalat la un hotel în centru. Colegii ceilalți, mai rupți în coate sau mai economi, locuiau claie peste grămadă într-o pensiune. Treceam pe sub streașina lor și-i fluieram în derîdere. Nababi. Pînă într-o zi — ah, era sîmbătă, cele trei ceasuri rele, junghiul și toate zoaiele blestemelor — cînd distinsul dramaturg din Buzău poposește în cameră, tîrînd sub braț două mulinete (judecînd după instrumente și costumele cu care calcă pe bălți mai ceva ca Isus, pe el și azi îl costă kilul de pește în jur de 3000 lei) și întreabă, insidios: voi, acasă la Grădiștea, ați avut din toate timpurile ceas? Cine-i scula pe străbunii tăi să plece la cîmp, în caz c-aveau patima să dea cu sapa sau să secere?" „Cocoșul". „Ești băiat isteț, zice, și-o să te duc odată la Rîmnicu-Sărat, să-ți arăt liceul unde-am căzut la examenul de capacitate. Pîn-atunci, ne vom urca pe imperiala unui autobuz și vom pătrunde în Soho. Mergem în pros-pec-ție. Cred că știi ce-i aia, că doar ai făcut destule filme mizerabile".

În Soho, la luptele de cocoși. N-am pariat, oameni buni. Bookmakerii închiseseră casele, degeaba am trîntit cu pumnii în obloane, nu i-am clintit din sminteala că e prea tîrziu. Tîmpită treabă cu tipii ăștia flegmatici. Preț de jumătate de oră, cam cît să dea o supă-n fiert, doi cocoși, unul porumbac, celălalt roșu aprins, fiecare purtînd la picioare lame de brici și asmuțiți de proprietarii lor, niște indieni coborîți din Peru, și-au rupt crestele, și-au smuls penele și carnea, și-au ciugulit ochii, s-au crestat și s-au tăiat, și publicul din sala sau din hangarul ăla de scînduri aruncate de mare la țărm, urla, tropăia, fluiera, chițcăia, și-n jur mirosea a gin, heringi, pofte dospind de lăcomie, tutun de colonii, cefe transpirate și din nou gin și fulgi și sînge. În toiul luptei, cineva de lîngă mine a rostit în italiană, speriat: dacă mai stăm, pierdem cursele de cîini de pe Wembley. Gutză, ca și mine, într-o frîntură de clipă, a priceput că destinul ne chema, fluturînd eșar-

FĂNUȘ NEAGU

fele, spre cealaltă arenă cu migdali — și, fiindcă ai lui suiseră munții cu dulăi ce răsturnaseră urși și lupi și mistreți, iar ai mei hrăniseră cu mămăligă și oase haite de javre pe care să le dea în jujău de lăsata secului, și pe deasupra, ca buni români, auzisem amîndoi de-atîtea ori cîinii lătrînd în Giurgiu, am luat-o la picior după fiii Romei. Ne-am urcat în tren și ne-am îndreptat spre Wembley căci cu trenul se ajunge acolo, și nu cu troica sau cu săniuța, precum sugerasem noi în reportajul inaugural. Stadionul arhiplin, cum avea să mai fie doar la finala Anglia-RFG. N-am plătit taxe de intrare, aveam legitimații, ne-am instalat în tribuna presei și un crainic argentinian (ăștia transmit un meci cîte cinci inși deodată și unul dintre ei, amicul nostru, nu face altceva decît să răcnească reclame comerciale: beți vin alb spaniol, Rioja, cumpărați cuțite de argint Santa Fé, zdrăngăniți numai chitara Boldijar, în care tangoul se naște singur etc.) ne-a inițiat în tainele jocului, o partitură foarte asemănătoare cu aceea de pe hipodroame. Se aleargă șapte curse, cu minimum șapte-opt partanți, care gonesc pe distanțe fixe în urma unui iepure acționat mecanic pe care, fiind uns și îndopat, pesemne, cu tot soiul de bunătăți, trag să-l sfîrtece și să-l înfulece și nu-l ajung niciodată. Înaintea fiecărei curse, partanții sînt scoși la promincă — un fel de repetiție ce-l pune pe parior în temă cu calitățile și valoarea cîinelui, dar care mai mult îi împletіcește mințile, îi răscolește nervii, îi sfîșie nările, îl fierbe-n răcori, îl scaldă-n călduri. Ați auzit, probabil, vestitul cîntec **Les milionaires de dimanche**, dedicat turfiștilor parizieni și speranțelor lor deșarte — aflați că noi eram milionarii de sîmbătă și asta-n lire sterline. Și pentru că numai neofiții, ci nu și profesioniștii (și noi eram alde profi) joacă în toate cursele, noi ne-am avîntat spre bookmakeri tocmai la cursa a treia. „Gutză, i-am zis lui Băieșu, la promincă, îl vezi peăla bălțatu'? Fii atent, am o presimțire că datorită lui voi restaura biserica în care-am fost botezat, voi înălța o lojă specială pentru șase persoane la restaurantul Pescăruș și voi construi o cale ferată de la Brăila pînă la Grădiștea. Vreau să rămîn nemuritor în istoria satului

Fănuș Neagu, suporterul, își dă și haina de pe el cînd este vorba de fotbal adevărat. Adrian Păunescu și-a dat-o mai de mult.

natal". „Nu face să cheltuieşti atîtea parale, mi-a răspuns el, pentru că, socotind cîţi cai au furat cei din neamul tău, aveţi nemurirea asigurată în toată cîmpia română". Ca să vezi ce limbă spurcată! Dar n-am replicat nimic, mă ardeau în palmă 10 (zece) lire sterline, aşa c-am luat loc la coada de la casă, în rînd cu o femeie limpede, care mi-a zîmbit cuceritor, şi mi-a spus ceva în engleză, din care eu n-am înţeles nimic. O femeie limpede, înseamnă o femeie tînără, într-o rochie de mătase chinezească (în caz de nevoie mătasea poate să fie şi din India, mătase pentru un sari), o femeie limpede poate nici să nu vorbească, e deajuns să intuieşti negrăitul din ea, înflorirea şi clipa ei unică, irepetabilă, armonia, fluxul imprimat de Crucea Sudului în scădere... şi pot să latru aşa pînă mîine, fiindcă atunci i-am zis în gînd: singur Dumnezeu ştie ce spui, şi numai dracu ştie ce-o să iasă. Şi cum nu mi-am muşcat imediat limba, jigodia aia bălţată n-a pornit din start, a rămas şarla pe loc, lăsînd o biserică în ruină, o cale ferată neîncepută şi şase persoane fără lojă rezervată la un restaurant de lux. Crainicul argentinian, cercetîndu-mi tichetele, m-a întrebat, uimit: „Păi, de ce n-ai făcut ce ţi-a spus doamna?" „Ce mi-a spus?" „Te-a sfătuit să nu joci pe cîinii cu ochi albaştri, scrie şi-n horoscopul săptămînii".

La întoarcerea în oraş, nici-o vorbă, nici-un scîncet, nici un muget. În cameră, Băieşu mi-a poruncit scurt: „strînge bagajele, ne mutăm". Jos, în hol, unde funcţiona pînă la miezul nopţii o agenţie de pariuri pentru fotbal a scos 10 (zece) lire şi a mizat pe Coreea contra Italiei la cota de 18:1. „Vocaţie de sinucigaş", am scîrţîit eu, aruncînd 8 (opt) lire pe Italia, cota 5:1 — la Squadra azzura juca extremul stînga Bulgarelli, ehe! — şi am pornit-o cu geamantanele spre pensiunea unde locuiau colegii fără stil acaju. Bănuiesc că mikadoul, capitulînd necondiţionat, arbora un zîmbet mai puţin slut. Am primit paturile cele mai proaste, dar n-am cîrtit, iar dimineaţa, la breakfast, am luat notă, fără să ne strîmbăm mutrele, că în viitoarele două săptămîni, vom ajunge, datorită cafelei, care anunţa cu atîţia ani înainte binefacerile nechezolului din zilele noastre, şi mai cu seamă fulgilor de ovăz, căci aşa se numeşte pleava aia în unele pensiuni londoneze, mult mai înguşti în şolduri decît cîinele ăla bălţat şi netrebnic care, cred, pentru că m-am rugat toată noaptea pentru asta, a sfîrşit atîrnat în şbilţ sau strivit sub roţi sau înecat sau sfîşiat de şacali.

Joi seara, Italia a pierdut cu Coreea (0,1), Băieşu a încasat 180 (o sută optzeci) de lire sterline, iar eu am rămas complect lefter. Am intrat în serviciul lui şi l-am slujit cu credinţă. Mai întîi, am cumpărat, contra o liră, două paturi la fereastră, ca s-avem vedere asupra oraşului. Priveam îndelung spre Turnul Londrei şi prefiram între degetele închipuirii aurul şi mărgăritarele imperiului. Vineri la prînz, am anunţat întregul colectiv că plec să fac cumpărături pentru trei zile. „Cine vrea, îmi dă bani şi-i cumpăr vin, pe timpul week-end-ului, toate magazinele vor fi închise". Nu s-a ivit nici-un muşteriu. Bossul din Buzău mi-a atîrnat coşul de braţ şi-am pornit să-l umplem cu pui, şuncă şi douăsprezece sticle de vin Riojas — să mai zică cineva că reclama comercială la posturile de radio argentiniene nu-şi atinge scopul. Seara tîrziu, cînd toată lumea a „despachetat" pentru cină, noi doi am scos de la frigiderul gazdei, închiriat special, cîte-o butelcă, ne-am aşezat turceşte în mijlocul patului şi-am pornit să ne udăm gîtlejurile. În jur mirosea vag a salam de Sibiu şi foarte pronunţat a ceapă şi s-auzeau din ce în ce mai multe buze lipicoase sorbind aromele Castiliei, miresme vii din trupul Granadei, abur de trandafiri din Alhambra. „Scumpe Gutză, a suit un glas spre fereastră, nu vinzi o sticlă?" „Mi-e imposibil, a răspuns Băieşu, cheia se află în buzunarul Brăilei". „Vinzi?", mi s-au adresat şi mie. „O liră paharul". Au muţit cu toţii. Ceva mai puţin de-o liră era preţul unei sticle de-un litru. 3 şilingi, apoi 4, apoi 5, apoi 6... N-am cedat. Cînd unul dintre ei s-a apropiat şi mi-a întins o liră, m-am schimbat: o guinee, adică o liră şi unu sau doi şilingi. Ceapa ustura pe suflet. Pe calităţile ei am contat. Şi am învins. Dar o singură clipă într-o călătorie de-o lună. Cel ce-a înşfăcat sticla s-a retras cîţiva paşi şi mi-a aruncat în obraz: „Cîine! Cîine cu ochi albaştri!" Am rîs: îmi găsisem iepurele... Dar am rîs mînzeşte, căci a trebuit să car de-a latul Europei geamantanele lui Gutză Băieşu, încărcate cu piese de schimb pentru o maşină care făcuse două războaie mondiale. Oh, voi cîini cu ochi albaştri, femei limpezi şi voi cai roibi.

Fănuş Neagu, cititorul de publicistică sportivă, delectîndu-se cu... dările de seamă din unele gazete.

Bucureștii lui Coco

Un artist longeviv, înamorat cu patimă durdulie de Capitală, a fost fără dubiu Tudor Arghezi. Născut par hasard în București, poetul și-a altoit eminent oltenia genelor cu alpinitatea helvetică și cozeria galică, iar din colaborarea lor, publicistică, a înnădit frumoase vrajbe și suculente otrăvuri encomiastice forjînd Bucureștilor, de-a lungul atîtor decenii, medalioane destule, unul mai picant decît următorul. Ori pe care ai alege, tușa păstrează arome tari, conturul e viguros și amănuntele sînt slobode. Voi risca, de aceea, o ikebana fatalmente simplificatoare dar care, totuși, să dea seama despre parfumul, lujerii și corolele argheziene.

De-ale urbanismului

Impresia de sat pretențios și răzlețit a Bucureștilor începutului de secol (din care, încă, mușcăm dibace) n-a fost străină pelerinului prin regiuni europene puternic și curat urbanizate: „Bucureștii orașul... tuturor absurdităților de arhitectură, al caselor idioate și meschine, al hotelurilor dezgustătoare, al birturilor împuțite, al prăvăliilor sulemenite pe dinafară... Bucureștii tramvaielor cu gloabe... Bucureștii monumentelor pompoase și umflate... metropola... Societății Scriitori-Români, a magazinelor internaționale de modă ... a zdrențelor fastuoase... a fricoșilor și obraznicilor... Alinierile cele mai fantastice, igiena cea mai scîrboasă, planurile cele mai efemere". De ce? Fiindcă, e dispus poetul să proclame, „Bucureșteanul e foarte des un animal oriental, un amestec de pătlăgele roșii, de țiri, de smochine și de bostan... Bucureșteanul e foarte des tipul servitorului fără demnitate; el suferă totul, primește totul". Cînd te aștepți mai puțin, răsună gongul unei mulțumiri: „Dar se găsea în acest București și pentru acești bucureșteni o grădină de arbori seculari, o grădină admirabilă, uitată cine știe cum în cartierul teatrelor: Parcul Oteteleșeanu", iute răsturnată într-un subiect „de ciudă și de răcnet", deoarece „ceea ce-i însă hidos și neînchipuit este că Parcul Oteteleșeanu a fost vîndut ca să fie distrus, nu de către un oarecare tîmpit de proprietar, dar de către însăși Academia Română, academia bunului gust, a religiei artelor; paznica lucrărilor frumoase..." Anii trec, și cît noroc închide trecerea lor! Iată, Arghezi observă și concede „Totuși, Bucureștii sînt un oraș frumos, și care se mai înfrumusețează... Deschizăturile mari ale Bucureștilor: Șoseaua, Cotrocenii, Oborul, Văcăreștii, Filaretul sînt ca niște imense bijuterii în amurg. O frumusețe cu sute de bolți descrescute face drumul de aur și cerul de peruzea galbenă și rubinie, din răscrucea Bulevardului cu Calea Victoriei, către Ciurel... Bulevardul Dinicu Golescu, pardosit cu lanuri de flori, e o grădină englezească lină și corectă. Bulevardul cel nou, ivit după suprimarea peninsulei din dreptul palatului Șuțu, strălucește cu un desen de splendidă puritate. Bulevardul Schitu Măgureanu... e un centru de mare lumină citadină... Și pretutindeni... liniile electrice ale tramvaielor intră zilnic cu globurile lor astrale și cu jucăria vagoanelor iluminate în farmecul perspectivelor... Ne deschidem ochii. Orașul nostru e frumos și se aseamănă numai cu el însuși". Ba chiar insistă, apăsînd pedala euforiei: „vom repeta că Bucureștii sînt un oraș frumos și ne vom mai bucura o dată că frumusețea lui sporește o dată

la şapte zile". Apoi, despre inaugurarea arterei, ruptă astăzi în denumiri învecinate: Bălcescu, Ana Ipătescu, Magheru, poetul se înfoaie ditirambic: „Ei bine, totuşi, noul bulevard se deschide ca o imensă sală de bal, în mijlocul căreia s-a rînduit linia de sateliţi electrici... Caii de carne şi caii de benzină valsează slobod şi tramvaiele, pe două laturile şoselei, bătută cu mozaic, întreţin un cadril permanent. E-o perspectivă de port cu bazar şi de intrare triumfală în perspectiva mării, printr-un iarmaroc de cadîne" ca să încheie cu nelipsitele sugestii, anume pentru care, parcă, au şi fost croite laudele de mai sus: „Un ideal municipal împlinit cu atîta frumuseţe trebuie să coincidă cu o recrudescenţă de viaţă determinată de comerţ. Cîteva teatre, cîteva panouri cu reclamă luminoasă, cîteva colţuri cu ştirile şi fotografiile unui serviciu de presă special, expuse subt lămpi cu mii de lumini, vitrine de blănuri, de parfumerie, de feminităţi, ar putea să concentreze viaţa oraşului pe noul bulevard pînă la şoseaua Kiseleff". Din nou trec anii, atîta se pricep ei să facă, şi americanizarea urbei scoate scîntei şuierătoare de pe ilăul poetului: „Bucureştii au intrat adînc în transa betonului armat şi a esteticii lui... Domnul proprietar e obsedat de o schimbare radicală... Vrea plat şi extraplat... îşi dărîmă casa şi o vinde cu căruţa... Vine betonul. Înălţimea odăilor vechi fracţionată şi lărgimile de odinioară divizate dau naştere acelor splendide caricaturi cu zeci de etaje şi sute de apartamente, care încep să înfăţişeze Bucureştii ca un oraş cu cavouri... Am parcurs unul din cele mai vaste monumente de asemenea factură, clădit ca o superbă operă de nevroză şi streche în douăzeci şi patru de ore". Şi continuă cu o hiperbolă rezistentă, azi, numai ca figură de stil. E la mijloc, dacă mi-e îngăduit să bag de seamă, o maliţie nu retrogradă, nici nutrită de-o pastorală, cît o claustrofobie de cetăţean cu respiraţie de lan şi curte-cu-grădină. Poetul însuşi, mai în vremea noastră, îşi va obişnui radios privirea cu stilul „plat şi extraplat", al unor construcţii (Cf. **Cu bastonul prin Bucureşti**, precum şi tabletele de călătorie din cîteva ţări, în special din URSS.)

Hotelul Cariton

De-ale circulaţiei

O metropolă, cum erau pe cale Bucureştii să devină, are trebuinţa expresă a unei reţele stradale grandificate corespunzător. Şi, fireşte, a unui parc de mijloace de transport asortate. Avîntul electrificării şi al motorului cu ardere internă e coroborat unei concepţii deschise în largi bulevarde şi esplanade aerisite. Cel puţin teoretic. Fiindcă, în realitate, oamenii şi metehnele lor se hurducă simultan şi alternativ într-un tempo derutant pentru pietonul-poet, cel izolat în gloata „unei burghezii languroase, promovată în aristocraţie", caterisit şi sarcastic: „Problema circulaţiunii consistă în a se afla mijlocul de a călători cu viteza de o sută de kilometri pe oră în plin oraş, pentru toată lumea, nu numai pentru cîţiva privilegiaţi care răstoarnă felinarele şi intră cu radiatorul în vitrină". Maliţia lui Arghezi turcă, avertisment, pînă la Primărie, unde stăpîn, momentan, e dl. Dobrescu, altminteri aplaudat de poet, în anii trecuţi, pentru altele. Sau, negru pe alb: „Şoseaua Viilor, una din cele mai greu circulate artere... era cel mai prost drum pentru transporturile cu camioanele mari... Din Şoseaua Viilor nu a mai rămas nimic. În mijlocul lui septembrie, aspectul ei fotografic nici nu o mai aduce aminte, pierdută între două maluri paralele de pămînt galben, de o plasticitate admirabilă pe vreme de ploaie... Domnul primar face asfalt... Acum trei ani, i-am arătat iadul de circulaţie al unui punct sinistru din capitală: cotitura din faţa liceului Şincai. De atunci, au mai murit în coastă cîteva zeci de cai şi s-au mai răsturnat cîteva sute de poveri". Drumurile ca drumurile, s-or mai fi găsind şi unele mai practicabile, dar ce te faci cu regulile şi regulamentele, pietonii, dobitoacele şi şoferii năzuind fiecare să aibă întîietate?! „Strada Lipscanilor, observă Arghezi, se comportă ca un trotuar înghesuit de lume, la orice oră din zi publicul preferînd să meargă la mijlocul ei... Dacă şofeurul claxonează, pietonul se supără de un deranjament al urechii: dacă băşica şofeurului tace, el se supără iar. Şi înjură... V-ar surprinde

să vă declar că pietonul nu știe niciodată unde-i stă dreapta? Dacă aș adăoga că nici automobilistul nu o știe totdeauna, cred că vom cădea de acord". Concluzia unui nou silogism, cu premise variabile, sună vindicativ sub paloarea ei comică: „Incontestabil că în București e mai mult zgomot decît activitate... Bucureșteanul înjură mașina cînd claxonează, că a claxonat și o mai înjură și cînd, înfiorat de tăcuta lunecare a cauciucurilor trecute pe lîngă el, nu a claxonat. Propozițiile care încep cu Idiotule! sînt făcute pentru toate cazurile unui automobil în funcție".

Dîmbovița înainte de canalizare

De-ale gurii

Gastronomia bucureșteanului a fost și va rămîne eclectică. E hazul (și necazul?) ei. Cîndva, orașul picotea în cutume și mirosuri patriarhale. Cultiva pătlăgeaua, vița, vînata și porumbul îndeolaltă cu purceaua, mîța și soborul păsăresc (puii de baltă fac o mult mai recentă descoperire). Suind în evul 20, grajdurile și cotețele ajung una cu pămîntul. Vor fi înlocuite cu abatoare, sere, măcelării și piețe, cam nestatornice la începuturi. Ceva mai statornic a înflorit negoțul prin ceea ce numim azi, din import, restaurante. „Că n-a fost om nebun, ăl de-a pus cîrciuma-n drum" s-a zis și, poate că așa stăteau lucrurile (cel puțin dintr-un punct de vedere...) Oraș al bisericilor cu duiumul, cîteva dintre ele monumente de artă, chiar, Bucureștii s-au ostenit și în cîrciumi, bufete, birturi, cafenele, braserii, ceainării, berării, locante izvorînd toate din străbunicele hanuri. Se consumau oricînd de toate și de către toți? Așa îmi place să cred. Totuși, așa să fi fost?... Arghezi, prin 1911, dă cu barda susținînd ironic că „domnii de la București au alte mădulări decît ale săteanului". Prin urmare, „domnului de la București, o mîncare îmbelșugată îi face nesfîrșit de mult bine, pe cînd țăranului nu i-ar face decît un rău care l-ar putea și ucide. Deci țăranului i se dă popă și nu i se dă mîncare". Trecînd peste alte accente argheziene — acela asupra programului nocturn al berăriilor e de tot hazul — mă opresc la indignarea lui, tot voalată ironic, privind „legea repaosului duminical". Aici, poetul indică premisele negative și pozitive și încheie silogismul deviind, aparent și strategic, de la subiect arătînd că „un mare ziar ... publică extraordinara ofertă de serviciu a magazinului de ciocolată **Suchard** din Calea Victoriei, care avînd nevoie de o casieriță, îi cere: să cunoască limbile română, franceză, germană și engleză; să aibă o **garanție bănească** și să accepte să nu se clintească de pe altarul magazinului **de la opt dimineața pînă la zece seara încontinuu**". Te poți întreba, alături, ministrului „în chestie" ce i se pretindea în tot acel an de grație 1928...? Cinci ani mai tîrziu, poetul generalizează sociologic: „Apoi, cel puțin în București, localurile de petrecere sînt permanent pline, bulevardele și Calea Victoriei murmură de forfota unei lumi imense, bine dispusă, bine îmbrăcată și frumos încălțată. Cît despre periferii, nunțile sînt zgomotoase, ca în vremurile numite bune, și sîmbetele roiesc de bucuriile paharului". Merci, Cocò.

De-ale vacanțelor

Sigur e că și cu, și fără repaos duminical oficializat, bucureștenii de sută și de pol își aranjau (meteahnă veche, deci!) cîte o vacanță sau chiar un concediu împestrițat cu zile și nopți trecute după voia inimi și grosimea pungii. Poet cu vocația abisului sufletesc, dar om cu generozitatea echilibrului în cotidian, Arghezi nu-și ascunde umorile și humorul. Admiră, așa, bulevardul proiectat să unească măgura Văcărești cu Abatorul și să răspundă pînă la Universitate „ca o cale imperioasă... cu două șosele despărțite pe toată întinderea ei de un covor oblung (=neted) de pajiște verde". Locuri de plimbarea ochiului și-a pingelelor, fermecătoare și gratuite, fructul unor cumsecade inițiative oficiale „în care natura, tehnica și gustul estetic au colaborat sub impulsul și supravegherea lui riguroasă" (adică, ale primarului Dobrescu, organizatorul și al amenajărilor de la Snagov). Bucureștenii cu ștaif și cu monoclu puteau da o fugă pînă la Teatrul Național să audă „bocetele lui Romeo și răcnetul sentimental și țuguiat al grăsunei Juliete", în vreme ce mojicimea anonimă se mulțumea cu circul, unde sunau „ca într-un bărăgan de stei și vîrtejuri zurgălăii celor douăzeci și unu de armăsari dresați" sau să se-oprească la Moși, în dreptul pavilionului femeii cu barbă; aici, „la picioarele ei, o fetiță cu o strachină, primește gologanii vizitatorilor, la spune, fetițo, întreabă unul, femeia asta cu barbă e mama ta? — Nu, domnule, e tata!" Sau, de ce nu, după plimbări în zig-zag și pe diagonale curbate prin Cișmegiu, omul de toată condiția și vîrsta se înghesuia, sub lucoarea mălăiață a lanternei unui cicerone cu fustă, prin sălile celor cîteva zeci de

cinematografe. Cine nu mai prididea înăuntru, să se fi mulțumit și cu „orga veche a flașnetei, cu polcile încurcate și peltice". Că tot venea o nouă zi de la Dumnezeu și puteau s-o ia de la capăt, bătînd țala zările Bucureștilor, în care „grădinarii au fixat... cîteva tablouri vaste, zugrăvite cu dragoste și cu talent, din care Cișmigiul și Șoseaua sînt rezultatele aproape geniale ale unei tenacități inspirate. Din Piața Victoriei pînă la curba Bănesei, expoziția de pictură vie, se desface pe dreapta și stînga în panouri decorative vaste..." Fiindcă, devenise limpede pentru oricine, „Bucureștii, oricît s-ar lepăda de el pripășiții și nervoșii unui romantism izmenit, sînt un oraș de mare și variată frumusețe fermecătoare și mai interesant decît multe capitale din Apus". Așa cum netedă s-a dovedit și inițiativa „plăjilor de nisip, pe marginea bazinelor cu apă proaspătă, denumite în termen destul de nou **ștranduri**". Iar cînd soarele amurgea — și amurgul de București e o vorbuliță ce se va impune, literar și internațional, — bucureștenii aveau voie să se cultive, neinterzicîndu-le nimeni să se grăbească la Ateneu unde, două seri la rînd s-a produs Kreisler „împărechind demența mistică a sunetului cu o întîlnire de corzi dureros cerească", și nu numai dînsul. Pătrunși, siderați, bucureștenii erau gata-gata să uite că-n agenda ambițului lor zăcea și-o altă notă, încă nebifată, despre „probele pentru o cupă Jean Bart". Ce fel de probe? Păi, la ștrandul Kiseleff, Liga Navală Română a organizat întrecerile secolului, cînd „toată lumea a înotat dezbrăcată. Și iată ce program s-a executat: 400 m liber domni — 100 m spate domni — 200 m piept doamne — 100 m spate doamne"...

MIRCEA CONSTANTINESCU

Pentru acest documentar s-au folosit: **Bilete de papagal**, nr. 168, 59, 207, 222 din 1928, nr. 358/1929, nr. 482/1937; **Facla**, nr. 34/1911, nr. 3/1912, **Adevărul literar și artistic**, 395/1928, nr. 775/1935, **Adevărul**, 16961/1947; **Dimineața** nr. 9613/1933; **Scrisul românesc**, nr. 2/1927; **Auto-jurnal** nr. 4/1933.

ANTHONY QUINN — ARTIST PLASTIC

În afara marii lui pasiuni, care este filmul, marele actor care este Anthony Quinn are încă alte două hobbiuri, cărora le dedică tot timpul său liber. Sau care crede el că este liber...

Este vorba despre sculptură și pictură.

„În ultima perioadă îl văd pe Anthony numai la masă", se plîngea Yolanda, soția lui.

Dar interpretul lui Zorba parcă n-ar auzi. El lucrează cu febrilitate întrucît crede ca în curînd să deschidă o expoziție de pictură și sculptură într-una din marile galerii din New York.

Să-i urăm succes și să-i ținem pumnii strînși...

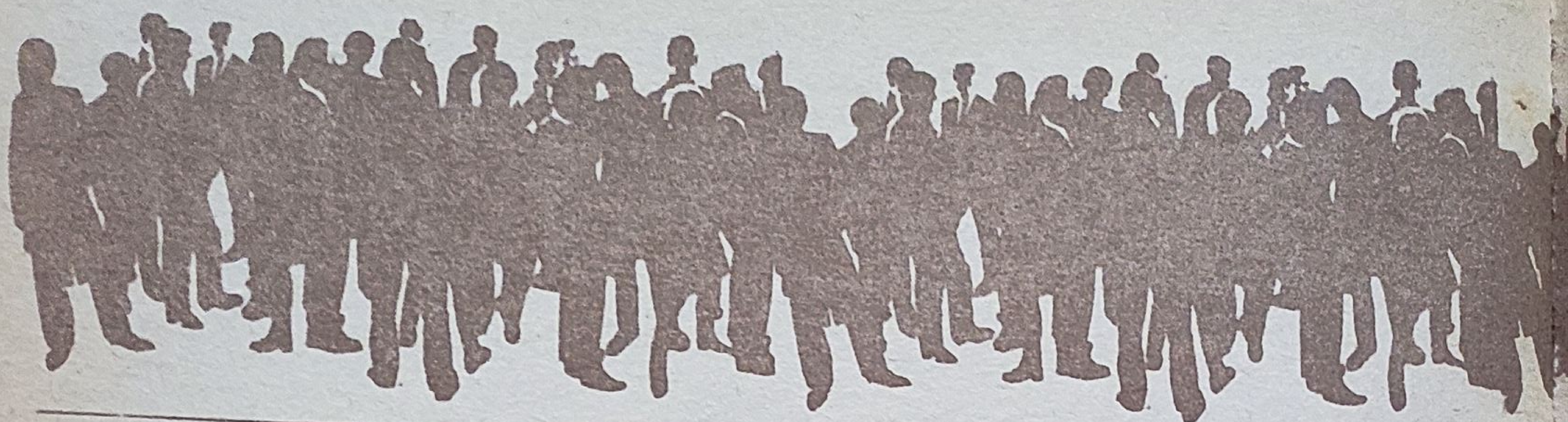

BELMONDO și DELON — OAMENI DE AFACERI

Cei doi celebri actori francezi — Jean Paul Belmondo și Alain Delon — sînt din nou împreună. De data aceasta însă nu pentru a da viață eroilor unui film pe al cărui generic să apară amîndoi, ci în calitate de oameni de afaceri.

Cei doi au hotărît să construiască împreună, cu cote părți egale, pe Costa del Sol, pe litoralul spaniol, un mare centru turistic și distractiv. Aflat în stadiul de proiect, centrul Belmondo-Delon va avea o sală mare pentru diferite reprezentații, discotecă, cîteva piscine, hoteluri etc.

Se așteaptă de la cei doi vestiți ași ai ecranului să ajungă și doi vestiți oameni de afaceri...

DRUMURI

Dimineața rugă să i se cheme un taxi din Piața Catedralei. Un „boy" somnoros cără jos valizele impunătoare, care fură înghesuite în portbagaj. Iar Fordul prăfuit porni. Domnul Bălan avu prilejul să constate pe pielea lui că drumul pietruit e infinit mai prost decît cel asfaltat și că praful stîrnit nu te lasă să respiri. Ceea ce, mergînd cu căruța, în verile copilăriei, nu băgase de seamă. Pe la Zerindul Mare ar fi dorit să se dezmorțească. Dar șoferul, un ins morocănos, masiv, protestă cu un mormăit din care se înțelese că și așa pierdea mult timp cu această cursă îndepărtată. Mirat oarecum de insolența omului, care era și proprietarul acelui taxi prăfuit, domnul Bălan rezistă eroic pînă la Salonta, unde țîșni afară din mașină în timp ce șoferul umbla cu bonurile de benzină. Țopăind și mișcîndu-și mîinile, ca eliberat de o mare povară, se uită cu vădită plăcere spre Turnul Haiducilor, făcîndu-și socoteala cam în ce parte ar trebui să fie drumul spre Tinca, satul unde mergea cîndva la o văduvă tinerică și cu pielea fierbinte. Momentul de dezmorțire trecu repede, căci șoferul grăbea spre Oradea fără să mai țină seama de dorințele clientului său. Acolo însă trebuiră să se oprească de-a binelea ca să mănînce. La „Pisica albastră", ceru domnul Bălan aflînd că acela nu este chiar cel mai scump restaurant al orașului și bănuind că va trebui să plătească și masa șoferului. Pentru că îi plăcea să trăiască bine, dar nu-i plăcea să risipească. Baciul Andru, din tinerețea lui, spunea mereu: „strînge bani albi pentru zile negre". Cu vremea, umblînd prin străine locuri, domnul Bălan rezumase în felul lui această zicere: „dacă dai n-ai". Și nu i se întîmplase vreodată să se abată de la ea. Ba chiar se surprindea gîndindu-se cu nedumerire la cei care îl ajutaseră în clipele de restriște, deși nimic nu-i silea la asta. Pe urmă, ce-i drept, îi părea rău pentru gîndurile lui. Simțea bine că acest fel de a fi ținea de „scoarța" lui întărită cu vremea. Își spunea asta de fiecare dată după ce refuza vreun cerșetor ori vreun hatîr cuiva. Și-o spunea strîngînd din dinți și gîndindu-se că înăuntru, totuși, ar trebui să păstreze căldura omenească cea adevărată, cu care fiecare om se naște.

De la Oradea încolo domnul Bălan, sculat foarte de dimineață, începu să moțăie și abia spre Carei se trezi de-a binelea. Revăzu Prefectura și Parcul Mare. Mașina merse încet, împiedicată de țăranii aflați pe jos ori în căruțe, cu coase noi, oblojite în hîrtie de sac legată cu sfoară, cu garnițe care urmau să fie opărite și să primească peste cîteva luni untura porcului. Domnul Bălan își aminti cu bucurie că e sîmbătă și zi de tîrg, că e pe sfîrșite cositul finului, că tată-său tot din Carei își cumpăra fierul de coasă la întoarcerea din Arad. Cînd ajunse la Satu Mare încă se mai gîndea la vremurile trecute și aproape tresări zărind coșurile de la „Frații Prinz" și „Textila ardeleană". Șoferul, care avea miros bun la clienți grași, deveni subit politicos acum, la sfîrșitul cursei. Trase Fordul în fața hotelului „Dacia" și se oferi să ducă chiar el valizele în hol. Domnul Bălan asistă impasibil la concurența dintre el și „boy", cu o morgă aproape americănească, apoi plăti corect, dar nu în plus, indiferent la plecăciunile celor doi. Ceru funcționarului de la recepție să nu fie deranjat. Spre seară, după încă un somn bun, se hotărî să iasă într-o scurtă plimbare. Din Piața Brătianu, unde era hotelul, coti spre Vaida Voievod către Liceul industrial. Apucă să vadă într-un boschet o statuie nouă și citi dedesubt: „Vasile Lucaciu", iar mai jos numele sculptorului: C. Medrea. „Ei, e ceva", își spuse dîndu-se un pas înapoi ca s-o admire. Încolo, liceul era neschimbat, parcă mai cenușiu decît îl știuse, la fel de sever, chiar amenințător în liniștea înserării. Pe geamul farmaciei din colț zări, nemișcate precum în urmă cu cincisprezece, douăzeci de ani, firma veche „Apotheke" și capul șarpelui. Se întoarse pe Ștefan cel Mare și văzu lumea agitîndu-se prin fața vitrinelor luminate. Era o lume — i se păru lui — veselă și liniștită. Simți și el că se destinde. „Ăștia habar n-au ce-i pe pămînt", își spuse amuzat și cumva superior.

Făcu în aceeași seară un drum de-a lungul străzii Iacobeni, spre fabrica „Lomas", ultimul loc de muncă de unde plecase, în condiții atît de stranii, în urmă cu mai bine de un deceniu, să mănînce — vorba tatălui său — pîinea amară a străinului. Fabrica i se păru parcă mai mică decît o știuse — „o fabricuță", gîndi — cu gardul ei de sîrmă, cu poarta unde doi inși controlau de zor traistele celor care ieșeau din schimb. Chiar se amuză: „Patron tîmpit! Cam ce-ar putea fura amărîții ăștia dintr-o fabrică de scînduri?"

Domnul Bălan mîncă apoi la restaurantul „Daciei". Îl dureau tălpile de atîta umblat. Nu văzu figuri pe care să le recunoască. Se gîndi cam ce-o mai fi făcînd baci Andru. Avea să-i ia urma de la Ocol. Și, după ce l-o vedea, să plece în drumul său.

Dimineața deci domnul Bălan se trezi bine dispus și hotărît să rezolve totul pînă la prînz. Cum însă era duminică, nu găsi la Touring Club decît pe omul de serviciu. Se felicită în gînd că schimbase bani încă de la Arad. O luă apoi de-a lungul Some-

şului, coti pe Calea Traian şi începu să se învîrtă pe străzile din preajma gării, socotind din ochi şi din amintire cam pe unde-ar putea fi casa bătrînului Andru. În sfîrşit, i se păru că o recunoaşte. Ciocăni cu curaj la poarta de lemn frumos lucrată. „Ca la Negreşti", îşi aminti. Izbucniră lătrături furioase. „Ţine dulăi ca la stînă", continuă comentariul lui interior. Apoi auzi o voce hîrîită şi paşi tîrşiţi. Apăru o bătrînă cu nişte papuci prăfuiţi, din stofă vişinie, cu vîrfurile de pînză albastră, cu o fustă de doc creaţă, alburie de atîta spălat, cu tivul destrămat. De sub el se iveau picioarele negre ca nişte vreji uscaţi. Purta o zdreanţă de flanelă neagră, din care ieşeau la gît şi la umeri colţii odată brodaţi cu galben ai unei cămeşi oşeneşti. Ţinea mîna stîngă încleştată ca o ghiară pe băţul cu care pipăia drumul, iar dreapta, pusă streaşină la ochi, de parcă şi-ar fi apărat de soare nu doar vederea, ci capul însuşi, prea greu pentru subţirimea gîtului. Un cap legat cu o basma neagră, trecută peste frunte şi peste colţul gurii, dar din care izbutiseră să ţîşnească afară, chiar deasupra sprîncenelor subţirele, cîteva fire de păr complet albe, strălucitoare.

— Baci Andru aicea stă? întrebă el spre verificare, deşi era sigur că nu se înşeală.

— Ha? făcu bătrîna şi mută mîna de la ochi la ureche.

— Baci Andru! strigă domnul Bălan şi văzu cum pe chipul bătrînei se aşterne o spaimă fugară, apoi o umbră de durere şi, în cele din urmă, rămîne, stăruitoare, o privire curioasă întoarsă către străin. Apoi, chibzuind o clipă, spuse cu voce ascuţ tă, ţîşnită printre hîrîituri nenumărate:

— E mort. Da' cine eşti?

— Am lucrat la Ocol, zise Bălan încet, brusc întristat, ca şi cînd pierderea ar fi datat chiar din clipa aceea.

— Ha? făcu iar bătrîna.

— De la Ocol! strigă Bălan, iar chipul femeii se încreţi în cute mărunte, în timp ce vîrful băţului se desprinse de pămînt şi descrise un arc de cerc spre interiorul ogrăzii. Era o invitaţie, sau domnul Bălan o interpretă ca atare, căci pătrunse pe poartă şi o luă repejor pe cărăruie, spre casă. Auzea paşii tîrşiţi şi respiraţia precipitată în urma lui, în timp ce se chinuia să-şi amintească numele bătrînei. Nu reuşi. Se opri lîngă prispa joasă, cu mîna pe pălimar, se întoarse şi strigă în urma lui:

— Da' cum a murit? De mult?

— Ehe heee... auzi vocea hîrîită a babei.

Domnul Bălan se aşeză pe ultima treaptă a prispei ca şi cînd ar fi decis că vrea o explicaţie. Bătrîna culese scăunelul cu trei picioare, cu o petică de sac aşternută pe el, se aşeză punînd cu grijă băţul alături şi se apucă se cojească în tăcere fasolea, operaţie de la care se vedea că fusese întreruptă.

După o vreme întrebă:

— Da cine eşti?

— Bălan. Am lucrat cu baci Andru la Ocol. Mi-a fost ca un tată... Ce om!... Da' ce-a păţit?

Mîinile femeii mergeau repede. Îl privi scurt, cu luare aminte, o altă vîrstă, mai ageră, se simţi în privirea ei. Ca şi cînd s-ar fi temut de descoperirea acestui lucru, pleoapele îi coborîră şi începu să vorbească aproape fără să-şi mişte buzele:

— Păi ce să păţească... Acu' zece-unspce ani l-or adus mort. C-ar fi căzut un buştean peste el în pădure de l-o schilodit. Că-şi beuse minţile la o stînă.

— Şi?

— Da n-o fost aşé. Nu era Andru omu' să-i cază stejaru-n cap cît de bolunzit să fi fost. Şi el nu cădea-n cărare din palincă. Şi ce-o avut el erau urme de cuţit.

— Atunci?

— Eh... socoteli. L-or omorît.

— Cine?

Bătrîna dădu din umeri a neştiinţă, se uită pe furiş la domnul Bălan şi întrebă:

— Da' de unde vii?

— M-am înstrăinat, mamă. Viu din altă ţară.

Mîinile femeii înţepeniră o clipă, gura i se deschise într-un fel de „Ha" nerostit. Tăcu iarăşi o vreme. Apoi spuse cu totul altceva:

— La capul străzii e o casă mare. Un palat. E al unuia Ştefan Negrea. Venit de la Borşa cu deştu'n gură. Să fie vreo cinsprăzece ani. Mare tîlhar! Mai an şi-o omorît nevasta şi n-o pătimit nimică. Mîncă averea cu lingura. O zîs la crîşma a mai faină că pe unde intră el, un ministru n-are bani nici să steie portar.

Domnul Bălan clipi de cîteva ori mărunt, ca asupra unei mari lumini ori asupra unui întuneric ţîşnit înlăuntrul său. Se simţi deodată singur, ca şi cînd s-ar fi golit de o parte însemnată din puterea ce-l ocrotea. O slăbiciune a genunchilor îl făcu să priceapă că umbra primejdiei sub care stătuse baci Andru nu-i fusese nici lui străină. Doar plătise altfel. Şi iată, rămăseseră astfel legaţi şi după ce unul din ei nu mai era. Şi prin urmare rămînea să afle singur rădăcinile răului. Nici el nu pricepu de ce, dar simţi, brusc, nevoia să se ridice şi să plece.

În ziua următoare domnul Bălan se învîrti cam fără rost prin preajma gării, sperînd să găsească pe cineva care avea drum la Borşa. Cum însă, pe o distanţă atît de lungă şi fără drumuri bune nu mergea nimeni, luă pînă la Baia Sprie un trenuleţ ciudat. Era destinat în principal transportului minerilor. Cele două vagoane de linie îngustă fuseseră construite în întregime din lemn. Geamurile erau fixate cu totul sau lipsă cu totul, iar în mijlocul fiecărui vagon se afla o sobă de tuci dată cu bronz alb. Lîngă ea, o tablă pentru pus lemnele. Burlanul se încîrliga în chip primejdios pe deasupra unor scaune şi ieşea apoi victorios printr-o spărtură special făcută în acest scop.

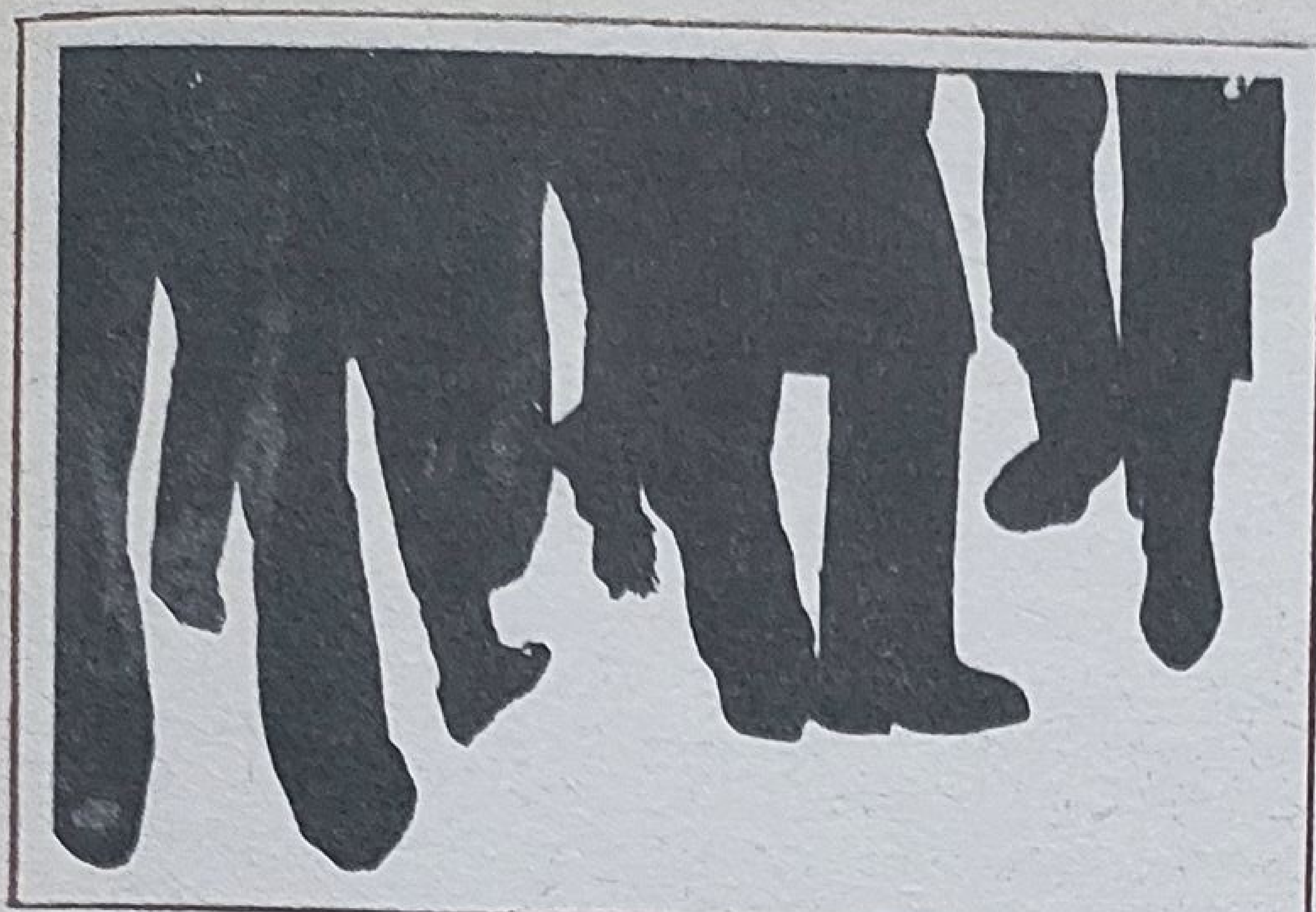
Mecanicul privi cu nedumerire la domnul Bălan, neobişnuit cu ţinuta sa. Pantalonii bufanţi îl făcură chiar să caşte gura a rîs. Pe urmă locomotiva începu să pufăie iar trenuleţul să se legene cînd pe lîngă un drum de căruţe, cînd pe lîngă o baltă ori un lan de porumb. Domnul Bălan nu mai era, în tot vagonul, decît cu doi inşi, fiindcă ora intrării în schimb trecuse de mult. Cei doi erau o femeie

tînără, împlinită, foarte blondă și pistruiată, și un bărbat de vîrstă nedefinită, cam între patruzeci și cincizeci de ani. Dinții lipsă, cutele adînci, înnegrite ale obrazului, salopeta ferfenițită și lopata de care-și sprijinea mîna mare, neagră și ea, nu spuneau mai mult. Instinctiv parcă oamenii se strînseră unul lîngă altul. Se priviră o vreme, apoi intrară în vorbă. Pretextul fu binoclul domnului Bălan, instrument nemaivăzut prin partea locului, ori cel puțin necunoscut celor doi. Din vorbă-n vorbă, domnul Bălan află că femeia e din Coștiui și stă la Rozavlea. Se ducea la Sighet după tîrguieli. Bărbatul era din Moisei. Lucrase la mină și, după ce făcuse silicoză, ieșise pe pămînt și lucra cu ziua la terasamente. Domnul Bălan nu trebui să insiste prea mult ca să afle despre ei o mulțime de lucruri. Se destăinuiau fiecare cu sentimentul că „uite, viața mea așa este. Hai să vedem cu toții ce-ar mai fi de făcut". Femeia spuse, de pildă, că s-a măritat fără voia maică-si după un om sărac — șapte frați la o mamă văduvă — că ai ei n-au mai

vrut a-i da zestre, că a plecat cu omul ei și au luat-o de la lingură. „Tăt e de pre mînurile noastre", încheie ea cu mîndrie, strîngîndu-și la ceafă basmaua înflorată și potrivindu-și fusta creață, roșie. Domnul Bălan se uita la colții brodați cu migală ai cămeșii ei albe. Nu zicea nimic. Doar cu privirea o îndemnă la vorbă. „Am luat casa de la o mătușă bătrînă. Două odăi și-o tindă. Am făcut-o după noi. Am lipit-o. Acu' mă duc la Sighet după ceva pînză. Pentru casă și pentru pruncuți. Pînă ne-om cuprinde mai e. Am luat văcuță". Femeia oftă, își mîngîie fusta cu palma, ușurel, și se uită cu ochii senini la ceilalți. „Taica tot nu voiește să mă vadă," spuse și zîmbi trist. Tăcu dintr-odată cu sfială, se uită întrebător la domnul Bălan și parcă așteptă un verdict. „Și cîți ani ai?" întrebă omul celălalt. „Douăzeci și unu". „Și cîți prunci?" „Trei". „Grabă mare", spuse domnul Bălan cu un zîmbet parcă de încuviințare. Femeia roși, plecă ochii și nu mai vru să vorbească. Oricum, aflase ceea ce părea că voise să știe. Calea pe care mergea ea era încuviințată. Nu făcuse rău mergînd după omul ei.

Cît despre bărbatul cu lopata, domnul Bălan află că lucrase la mina „Emeric" treizeci de ani și-l cunoscuse pe bătrînul Negrea, care se prăpădise cu multă vreme în urmă. Bătrînul nu-și școlise decît un fecior din trei cîți avea. Își căpătuise fetele, afar' de a mare, care dusese greul gospodăriei. „Nu, bătrînul Negrea n-avusese parte de femeia lui. Se dusese pe ceea lume la nașterea pruncului al optulea. Ai mici se ridicaseră pe la cele două bune, femei aprige amîndouă, și amîndouă rămase, din puterea vîrstei, fără bărbați. Una era mai coprinsă. Făcea palincă și-o vindea. Le mai cumpăra pruncilor încălțări. Cealaltă era și ea gospodăroasă, țesea velințe în război toată iarna, de le-a făcut fetelor zestre. Dar de ce-l interesează pe domn bătrînul Negrea?" „Nu-l interesează... Dar dacă veni vorba... El a cunoscut un Negrea la Satu Mare." „Poate să fi fost din neam. Omul nu mai știa. El știa doar pe unul, de lucra tot la mina „Emeric". „O să se sfîrșească și el ca tată-său de nu fuge mai degrabă. Oricît ți-ai spăla gîtul cu palincă, praful tot intră și tot la cimitir te trimite. Păi n-o făcut el bine c-o plecat?" Omul întinde gîtul, înghite, nodul omușorului i se mișcă cu greu sub pielea pergamentoasă și plină de țepi. „Nu mai cîștigă atît, dar vede sfîntul soare, cosește fînul, mulge vaca. Poate și el să-și ducă zilele cîte le-o mai avea. Pruncii-s rostuiți"... Omul se uită pe geam. Tace de parcă ar fi uitat deodată cuvintele. Într-un tîrziu se uită cu coada ochiului la domnul Bălan. Așteaptă. Și el și femeia așteaptă povestea lui. O simte prea bine. Dar a pierdut de mult obiceiul de a vorbi altora despre sine. Ba chiar a căpătat obiceiul de a se teme de asta. „Dacă, cine știe, mai află și alții... Eh, prostii..." Și domnul Bălan încearcă să spună ceva: cum vine el de departe, cum vrea să vadă ce mai e prin locurile pe unde-a fost tînăr... Dar simte că povestea lui n-are spor, sună fals. Sună astfel pentru că lui îi lipsește credința pe care ceilalți doi o au. Femeia și bărbatul se vindecă povestind întîmplările vechi, trăiesc cu încuviințarea obștii și de aceea au puterea s-o ia de la capăt, să meargă înainte. El nu s-ar vindeca. S-ar îmbolnăvi de teama de a se ști cunoscut. Puterea lui e numai tăcerea. De aceea și tace sporovăind despre porumb, despre case, întrebînd. Ceilalți parcă se uită unul la altul nedu-

meriţi. „M-am depărtat de oamenii locului" se gîndeşte. O părere de tristeţe pluteşte, aproape materială, între cei trei. Fiecare ocoleşte privirea celuilalt. În vagon năvăleşte deodată zgomotul ostenit al micii locomotive, pe care nimeni n-o auzise pînă atunci. Se apropie Baia Sprie, unde trebuie să coboare. Gara, numai pentru linie îngustă, pare să fie părăsită. Un miros puternic de excremente urcă dintre linii. Domnul Bălan, cu binoclul într-o mînă şi servieta în cealaltă, priveşte cu nădejde spre pădurea depărtată. Pe peronul îngust se mişcă ceva. E un bătrîn aşezat jos, chiar lîngă linie, cu doi motani uriaşi, unul roşu şi altul negru, culcaţi alături. Îi mîngîie şi le vorbeşte încet, împroşcînd cu salivă printre buzele vinete. Un firicel subţire i se scurge pe la colţul gurii. Ochii tulburi privesc absent la cei ce se apropie. Motanii sar şi-o iau la fugă. „E slab de minte", spune omul. „De cînd i-or murit toţi feciorii în mină la o prăbuşire". Îşi face cruce. Domnul Bălan se zgribuleşte de parcă i-ar fi frig. O ia spre biroul cu tăbliţa „Şeful Staţiei" ca să întrebe cum poate ajunge la Borşa peste munte. „Cu muncitorii de la carieră", i se spune. „Şi de acolo cu pădurarii. Drum de două zile. Dar, dacă are noroc, să se grăbească să-l prindă pe inginerul de la carieră care e aici cu maşina lui." Domnul Bălan se grăbi. Inginerul fu uimit la apariţia sa, fiindcă venise să-şi aştepte soţia, dar se oferi să-l ia şi să-l lase la carieră, el urmînd apoi să se ducă la Sighet. Pe drum domnul Bălan încercă, întocmai ca şi în tren, să întrebe urmărind cîte ceva. Numai că inginerul îi semăna mai mult lui decît oamenilor de pe aici. Tot ce reuşi să afle fu că omul era de fapt brăilean dintr-o familie de negustori şi făcuse studii în Germania. Era admirator fervent al spiritului german, dar domnul Bălan nu reuşi să priceapă cam ce părere avea despre actuala politică a Germaniei. Se însurase de curînd cu o fată bogată, de prin partea locului, şi voia să intre în afaceri. Îi arătă în depărtare un vîrf golaş şi-i spuse lui Bălan:

— Se cheamă Jelezno. Asta vine de la fier. Şi apele care ies din munte sînt feruginoase. Am făcut ceva prospecţiuni şi cred că toponimia nu e întîmplătoare. O să scot fier.

— Şi cui îl vindeţi?

— Germaniei. Pe calea ferată de la Tisa. Nu-i nici un ocol. Singura problemă e o linie îngustă de la gura minei pînă la Vişeu. Dar se rezolvă. Mai sînt cîţiva interesaţi.

Pe urmă, inginerul, aflînd cu cine are de-a face, îi propuse să intre în afacere gîndindu-se la înlesnirea de a aduce instalaţii moderne. Văzuse el undeva un şteamp canadian cu opt came... Domnul Bălan promise să se intereseze. Făcură schimb de adrese şi pe urmă fu lăsat la barăcile carierei. Erau nişte barăci de scînduri. Printre ele văzu înfiptă cu grijă hîrtie de sac şi se îngrozi la gîndul că va trebui să doarmă acolo o noapte. Se îndreptă spre singura baracă mai acătării, spoită cu var şi din hornul căreia ieşea un firicel de fum. Mai spre vale, la vreo cincizeci, o sută de paşi, o vacă, doi porci negri şi doi cai împiedicaţi păşteau, aparent în bună frăţie. Domnul Bălan ciocăni. Dar cum nu-i răspunse nimeni, împinse uşa şi intră. Înăuntru văzu o plită, patru-cinci mese făcute din buturugi de lemn cu scaunele aşijderea şi o tejghea. Dincolo de ea, raftul pentru sticle, aproape gol. Un om cu căciulă neagră de miel şedea, întors cu spatele la uşă, lîngă plită şi amestecă într-o oală uriaşă ceva ce i se păru domnului Bălan a fi fasole cu afumătură. O sticlă golită pe jumătate părea uitată pe una din buturugi. „Ziua bună" spuse şi povesti pe scurt ce doreşte. Află că de dormit poate dormi în oricare baracă dacă nu se sperie de ploşniţe. Domnul Bălan se scărpină la ceafă cu un gest pe care nu-l folosise de foarte multă vreme, chiar credea că l-a uitat, îl privi gînditor pe omul acela, care-şi împinse căciula de pe frunte pe ceafă parcă a sfidare. Îl întrebă dacă n-ar fi dispus să-i închirieze pînă la Borşa unul din cei doi cai. Omul nu fu dispus, urma să se ducă după făină de mălai, dar se oferi în schimb să-i închirieze pe amîndoi, împreună cu el însuşi, pentru o zi şi o noapte, adică drumul dus-întors şi dormitul la Borşa. Bun înţeles, pe domnul nu-l putea sili să se întoarcă. Despre mîncare spuse că nu-i vorba, îşi ia pentru el — şi arătă desaga din cuiul înfipt în uşă — ia şi pentru cai — şi întinse degetul arătînd undeva, spre văioaga cu iarbă. Domnul Bălan, speriat încă la gîndul de a fi mîncat de ploşniţe pe vîrful muntelui, se învoi din preţ mai repede de cum îi era obiceiul şi purceseră la drum. Îi era foame tare. Trăgea cu mîna din servieta legată în faţa lui, între genunchi, cîte o bucată de pită şi rodea cîte puţin caş. Se întuneca. Pădurea era cînd mai rară, cînd mai deasă, cu umbre prelungi. Domnul Bălan dibui în servietă brişca şi o trecu în sîn. Omul aflat pe cal, în faţa lui, povestea ceva despre pădure. „Aici îi zonă de fag. Da' l-or fost tăiat cu nemiluita şi cînd or început viiturile s-or cercat să puie brad. Numai decît n-o mers aşe bine. Muntele s-o umplut de rîpi şi de borhuturi."

Spre miezul nopţii ajunseră la Borşa. Omul cunoştea bine locurile, căci trase la unicul han existent, duse caii la grajd, le puse fînul dinainte, apoi, cu domnul Bălan după el, intră înăuntru. Era o încăpere lungă, plină de fum, cu mese şi bănci negre de murdărie. Chipurile cenuşii, ostenite, înjurăturile, podeaua plină de mucuri de ţigară, de scuipat şi de băutură, mirosul de drojdie proastă şi sudoare îi tăiară foamea domnului Bălan. Ceru o odaie unde să doarmă singur, o obţinu, o plăti, îi plăti şi omului cu care venise, întorcîndu-i apoi spatele ca şi cînd nu l-ar fi cunoscut. Se culcă îmbrăcat, cu capul pe servieta cu pită, slană şi caş, apucînd să-şi mai spună, înainte de-a adormi, că povestea baciului Andru, a lui Negrea şi a lui trebuie să se întîlnească pe undeva. Şi că el avea să afle negreşit unde.

ECATERINA ŢARĂLUNGĂ

Înaintea tuturora în timp, dar și ca semnificație a mesajului, se cade a fi așezat cunoscutul testament al lui Ienăchiță Văcărescu:

Urmașilor mei Văcărești
Las vouă moștenire
Creșterea limbei românești
Și-a patriei cinstire.

El rămîne și azi o declarație patetică în gradul cel mai înalt, simplă și plină de ardoare, transferul fabulosului tezaur fiind adresat viitorimii literare considerată în totalitatea ei.

I-a fost dat unui reprezentant al aceleiași dinastii poetice, și anume Elenei Văcărescu, să lase un grațios ecou la testamentul unchiului ei, un text ce sună ca un poem în proză și care, scris în ziua de 5 noiembrie 1954, este de fapt un elogiu al Casei Văcăreștilor: „*O, Văcărești iubit, cînd va veni ceasul în care harul minunat de-a admira și de a mișca inimile va suna din nou în lume, cînd eu nu voi mai fi decît o biată amintire, țărnă fericită de-a se amesteca în armonia a toate, tu vei avea la sînul tău încă poeți. Ei vor veni să-și îmbogățească lirismul lor la tine. Ei vor avea seri violete, ore trandafirii. Fîntîna Corbului și celelalte puțuri și ierburile sălbatice sub ruinele legendelor. Poeți și umbra mea firavă printre ei*".

Elena Văcărescu

„*Scris în dimineața zilei în care eu, prin testament, am lăsat partea mea din parc și din casa de la Văcărești și cîteva hectare Academiei Române, cu îndatorirea de a găzdui la noi în fiecare vară cîțiva poeți.*" (cf. A.Z.N. Pop, „Testamentul literar al Elenei Văcărescu" — în „România literară" 1969).

Moartea lui C.A. Rosetti a fost precedată de două gesturi cu semnificație testamentară. Cu o săptămînă înainte de a-și da sfîrșitul, trece direcția ziarului „Românul", pe care-l condusese cîteva decenii la rînd, fiului său Vintilă, apoi, doar cu cîteva zile înainte de moarte, adresează Pinacotecii municipale București această scrisoare:

„*Constantin Daniel Rosenthal a iubit România ca un adevărat român, și i-a jertfit chiar viața.*

La 1878 a făcut o schiță în care, cu cîteva trăsături de penel, a reprezentat România dela 1848 oferind tutulor ramura de măslin.

În exil a făcut un tablou prin care reprezenta România la 13/25 Septembrie 1848 (batalionul pompierilor în contra turcilor) sub trăsăturile unei țărance care salvează în luptă drapelul naționalității, al libertății și al justiției.

Cît timp am trăit, nu am avut puterea să mă despart de aceste tablouri.

Îndeplinesc acum, prin soția și fiii mei, dorința ce mi-a exprimat prietenul meu Rosenthal, aceea de a le depune, în numele său, la Muzeul Național".

C.A. Rosetti

În ziua de 7 aprilie 1885, C.A. Rosetti a murit. A doua zi a fost deschis testamentul marelui cărturar și luptător pașoptist, exemplu superb de modestie și puritate sufletească:

„*Acum cinci ani mi-am scris testamentul. Era personal și politic.*

Acest testament a ars, ori a dispărut ca atîtea alte lucruri, în incendiul a căruia victimă am fost la 25 Ianuarie.

Nu mai fac astăzi testament: scriu numai aici cîteva rînduri pentru ai mei.

Exprim soției sentimentele mele de recunoștință pentru bucuriile de tot felul ce mi-a dat în toate zilele și la orice oră dela 31 August 1847 și pînă azi.

În totd'auna bună și blîndă pentru toți, întotd'auna indulgentă pentru toți, întotd'auna devotată pentru toți, întotd'auna senină, ea a împrăștiat în jurul ei lumina și căldura adevăratei virtuți și adevăratei fericiri, aceea de a lucra, de a iubi, de a ierta, de a se jertfi fără a reclama altă răsplată de cît satisfacția de a acoperi pe toată lumea cu iubirea ei nesfîrșită spre a îndulci orice suferință fizică și morală. Ea m'a făcut să iubesc viața spre a mă hotărî ca, prin faptele mele, să mă fac demn de iubirea ei și spre a gusta fericirea pe care inteligența ei, bunătatea și dulcea ei veselie împrăștie în jurul ei. Dacă sufer fiindcă plec, e numai fiindcă ea va suferi de această despărțire. O rog, dar să facă pentru mine acest sacrificiu, de a-și stăpîni durerea și de a continua să răspîndească seninătatea în jurul a lor noștri. Cred că fiica și fiii ei vor lupta cu putere, spre a face ca ea să nu vadă o singură minută că nu mai sunt lîngă ea: cred că o statornică tandrețǎ o va mîngîia.

TESTAMENTE LITERARE

Exprimîndu-i din nou sentimentele mele de admirație, de iubire și de recunoștință, o rog, precum și pe fiica și pe fiii noștri, să execute ultimele mele rugăminte.

Să nu se facă nici o ceremonie la înmormîntarea mea.

Totul să se petreacă cum a fost pentru Mircea.

Un singur preot.

Un car simplu cu doi cai.

Nu doliu nici în camere, nici la poartă, nici pe cai.

Nici o invitație, doar un simplu anunciu în ziar fără invitațiune.

Nici o paradă și de loc jandarmi. Poliția să fie sigură că lumea nu are nevoe de jandarmi pentru ca bunele conveniențe să fie respectate.

Am luptat cu putere pentru naționalitate și libertate dar fără un pic de ură pentru ori cine. Rog, dar, pe cei pe cari i-am combătut să mă ierte dacă am fost sever în timpul luptei, și-i asigur că nu ura dar iubirea m'a făcut ca să-i combat.

Recomand tutulora și, mai cu seamă, fiilor mei, să iubească poporul și pe țărani și de a lucra cu dragoste pentru fericirea tutulor. O sărutare fiicei mele și fiilor mei și o ultimă rugăminte tutulor să aibă grijă de soția mea și să o mîngîie."

C.A. Rosetti

Grigore Lăcusteanu, autorul faimoaselor „Amintiri“, are în memorabilele sale pagini aceste rînduri care sună ca un testament: *„Sunt în al șaselea an dela ieșirea Mișului din lume și camera lui este intactă. Mobilierul, uniforma, equipamentul sînt așezate așa după cum le-a lăsat Mișul meu. Deasupra patului de fier, unde dormea, sunt sfinte icoane; mai la vale este portretul în plină uniformă de cavalerie, scos în chromolitografie și pus în cadran de bronz (adus dela Paris). O candelă arde ziua și noaptea.*

O mică bibliotecă a Mișului am dăruit-o oștirii, trimițînd-o cu adresa Ministerului de Rezbel în anul 1866.

Un ceasornic deșteptător de masă l-am dăruit Senatului ca să slujească stenografilor în zilele de ședință (trimes cu adresa mea, fiind eu questor al Senatului, în anul 1870). Un ceasornic de aur, chronometru, i s-au furat în momentele fatale. O pereche de pistoale pentru cobururi dăruite de mine Mișului și o pușcă cu două țevi, dăruită de unchiul său Nae Bițcoveanu, i s-au furat peste doi ani. Sabia de purtare și chipiul sunt așezate în cuer de Mișu, iar sabia lui de paradă, gravată cu numele lui, este între armele mele, care se va păstra în veșnicie (îmi exprim dorința)“...

Ca o curiozitate și ca o glumă ușor macabră cum și era de fapt, merită a fi reținută autoironia testamentară comunicată de Caragiale lui Paul Zarifopol într-o carte poștală datată 4 Iunie 1912, așadar cu cîteva zile înainte de a muri: *„Sunt tare ahotnic de un colțișor simpatic în grădinița mea burgheză de la otelul meu favorit, unde sper că, îndată după trecerea mea la cele vecinice, sfatul orașului Lipsia și Primăria Ploieștilor vor bate o tablă comemorativă cuprinzînd următoarea inscripțiune, bine simțită: «Aici îi plăcea iubitului Herr Direktor să se dea la speculațiuni transcendentale»*“.

Un testament public și mult prematur se află pe tabloul de familie (reprodus în atîtea rînduri!) și care-l reprezintă pe tatăl lui Vasile Alecsandri, cu tînărul poet și cu Ion Alecsandri, fratele poetului, în uniformă de iuncăr. Bătrînul boer, îmbrăcat cu anteriu de modă fanariotă, ține în mînă un sul de pergament pe care pictorul a scris vizibil acest text evident testamentar.

„Iubiților mei fii, / Vasile și Iancu, să / urmați povățuirilor / ce vă în sămnez. / Pe Dumnezeu și pe părinți să nu uitați. / Epitrop și chizăș să nu / vă faceți. / Să fiți credincioși pa-/trii și neîmpotrivi-/tori ocîrmuirii. / Trebile de astăzi să nu le lăsați pi a doua zi, / Pe săraci să-i miluiți“. (Inscripția este grafiată cu litere chirilice.)

Un testament tot atît de prematur redactat se află claustrat în paginile volumului 3 al „Însemnărilor zilnice“ de Titu Maiorescu. Iată documentul în cauză, precedat de cîteva cuvinte explicative, datînd din 23 decembrie 1887: *„avînd a pleca singur pe 4 zile la Liège, mi-am făcut următorul testament scris pe hîrtie deosebită.*

Testamentul meu,
scris, datat și subscris cu propria mea mînă.

1. Jumătate din toată averea mea o las ca parte legitimă fiicei mele Livia.

2 A patra parte din avere o las fostei mele soții Clara, născută Kremnitz.

3. Cealaltă pătrime din avere o las soției mele Ana născută Rosetti.

Pătrimea soției mele Ana i se va da în numerar din primii bani disponibili. Dacă moștenitorii nu vor voi să vîndă casa mea, situată în București, str Mercur 1, o evaluez eu la 100 000 franci și rog să se respecte această evaluare pentru a se putea face îndată calcularea pătrimei din averea mea totală.

4. Afară de acea pătrime din avere, soția mea Ana va lua și toate obiectele mobile din casă, precum și toate manuscriptele, scrisorile, tablourile și gravurele.

5. Însă micul tablou („grisaille“) de Eustache Lesueur îl las vechiului meu prieten Dr. W. Kremnitz.

6. Soția mea Ana va locui încă un an după moartea mea în casele din strada Mercur 1 și va avea în acest timp casa întreagă la dispoziția ei, fără a fi supărată de nimeni.

7. Din biblioteca mea își vor alege mai întîi soția mea Ana (pentru sine și pentru soru-mea Emilia) și fiică-mea Livia (pentru sine și pentru maică-sa Clara) cărțile ce le vor voi.

Din cărțile rămase după această alegere, soția mea Ana va da cîte una drept aducere-a-minte la studenții mei înscriși la Facultatea de Filosofie și Litere din București în mom(entul) morții mele. Iar restul cărților se va trimite drept dar din parte-mi Gimnaziului român din Brașov. Costul transportului acestor cărți se va preleva deosebit din banii succesiunii.

8. Rog pe d. Teodor G. Rosetti să binevoiască a primi sarcina de executor testamentar, sperînd că simplele dispoziții de mai sus nu-i vor da prea multă osteneală. București, 23 Decembrie 1887.“

Titu Maiorescu

Dar adevăratul testament Titu Maiorescu l-a redactat cu puțin timp înainte de a muri, în ziua de sîmbătă 23 ianuarie 1916. El cuprinde — între altele — și această prețioasă informație documentară:

„De manuscriptele ce se vor găsi la mine, după multele ce le-am ars, va dispune fiică-mea Livia sau, în lipsa ei, d-l și d-na Racottă, în înțelegere cu amicii literari: Iacob Negruzzi, Simion Mehedinți, d-nul și d-na Rădulescu-Pogoneanu. Poate unele din manuscripte („Jurnale“, scrisori literare și politice) ar fi de hărăzit Academiei Române“.

Tot aici se încadrează firesc această *„Cugetare testamentară“* a lui Hasdeu: *„O scînteie pentru cine va vrea să sufle și s-o aprinză la înmormîntarea mea: În ziua morței Iuliei Hasdeu a murit și tată-său. El nu mai putea să mai trăiască. Din părinți și din moși, el moștenise trei iubiri: patrie, știință, femee. Tot ce e mai pur în aceste trei iubiri, chintesența lor, el o concentrase în fie-sa. Mare patriotă, mare geniu, mare femee, dînsa devenise pentru el prisma tuturor iubirilor sale. Murind ea, patrie-știință-femee — totul a murit pentru el...*

Putea oare să mai trăiască?“

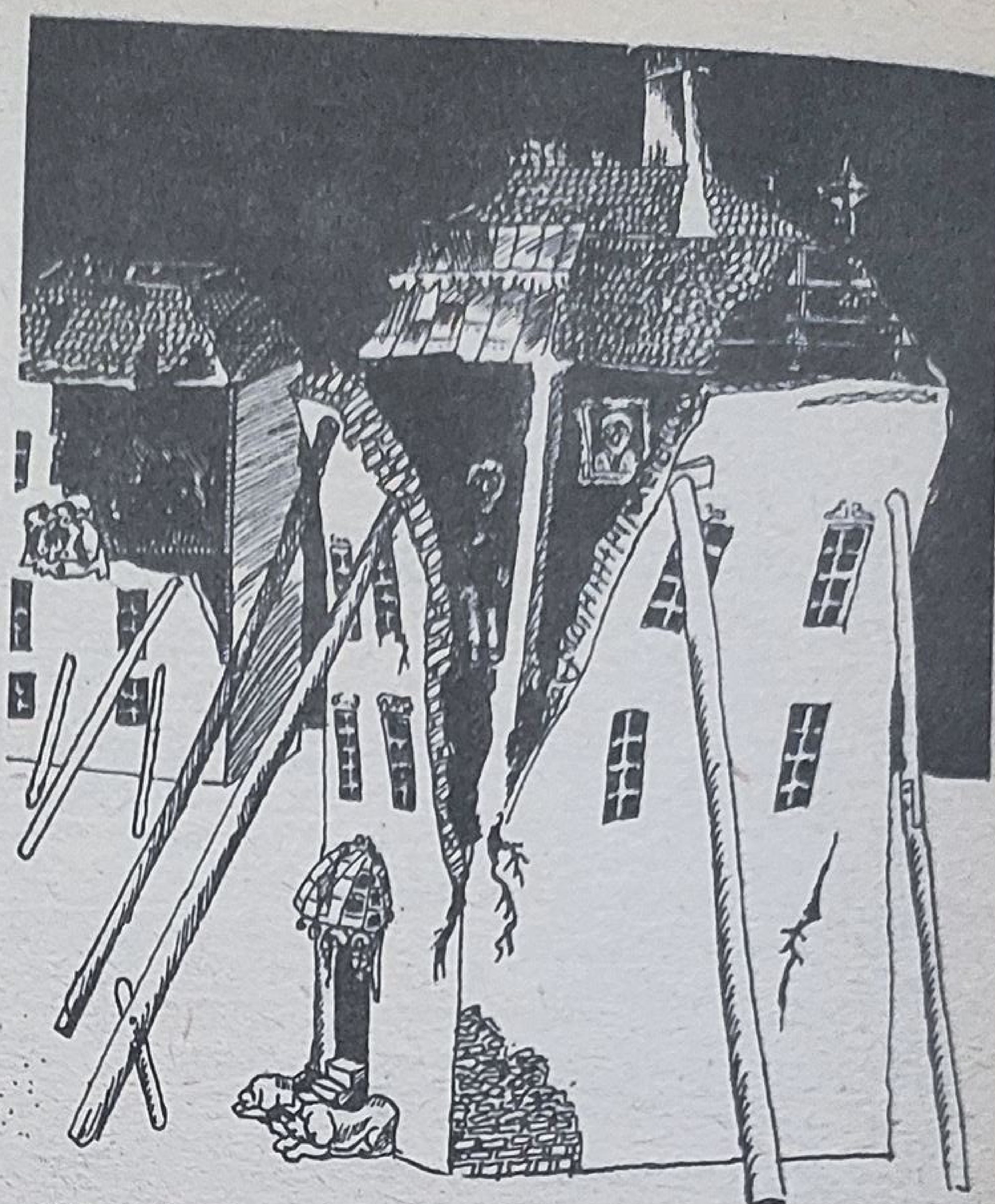
Literar vorbind, testamentele scriitorilor constituie o specie tristă și pioasă.

PETRU VINTILĂ

VIRGINIA WOOLF

o casă bîntuită

o casă bîntuită

La oricare ceas al zilei te trezeai, se auzea cum se închide o uşă. Păşeau din odaie în odaie, mînă-n mînă, ici ridicînd ceva, dincolo deschizînd, să fie siguri de ce e acolo, un cuplu fantomatic.

— „Aici am lăsat acest lucru“ — spunea ea —şi el adăuga: „A, dar şi aici!“. „E sus“, murmura ea. „Şi în grădină“, şoptea el. „Domol, să nu-i trezim.“

Dar nu-i vorba că ne-aţi trezit.

Tu îmi puteai spune: „Caută comoara, trag perdeaua.“ Şi astfel citeam mai departe două-trei file. „Acum au găsit-o“, te încredinţai, oprind creionul pe marginea paginii. Şi apoi, ostenit de citit, puteai să te ridici şi să vezi cu ochii tăi casa pustie de la un capăt la celălalt, cu uşile larg deschise, doar guguştiucii gungureau de mulţumire şi plutea dinspre fermă zumzetul treierătoarei. „De ce am venit aici? Ce doream să găsesc?“. Mîinile îmi erau goale. „Atunci, poate ţinta căutării se află sus?“ Merele erau în pod. Şi astfel cobora iarăşi, grădina rămînînd tăcută ca întotdeauna, doar cartea lunecase din mînă în iarbă.

Dar au găsit în salon. Deşi nimeni nu-i putea zări vreodată. În geamuri se răsfrîngea imaginea merelor, a trandafirilor, în sticlă toate frunzele erau verzi. Dacă se mişcau prin salon, merele doar întorceau spre ei latura lor galbenă. Totuşi, în clipa următoare, dacă se deschidea uşa, ceva se răspîndea deasupra pardoselii, spînzura pe pereţi, atîrna de tavan — ce anume? Mîinile îmi rămîneau goale. Peste covor trecea umbra unui sturz; din cele mai adînci fîntîni de tăcere guguştiucul scotea bulbuci de sunet. „Sigur, sigur, sigur“ — pulsul casei bătea lin.

„Comoara îngropată, odaia...“ — pulsul se oprea brusc.

A, aceasta era comoara îngropată?

Peste o clipă, lumina pălise. Afară, în grădină, atunci? Dar copacii prefirau beznă peste o rătăcitoare suliţă de soare.

Atît de gingaşă, atît de rară, scufundată răcoros sub suprafaţa străvezie, raza căutată de mine ardea totdeauna îndărătul geamului. Moartea era sticla; moartea se afla între noi; venea mai întîi pentru femei, cu sute de ani în urmă, cînd casa fusese părăsită, pecetluind toate ferestrele, încăperile erau înecate în umbră. El părăsise totul; el o abandonase, se dusese în nord, se dusese în răsărit, văzuse cum se rotesc stelele pe firmamentul sudului; căutase casa, o găsise doborîtă sub Vicisitudini. „Sigur, sigur, sigur“ — bătea bucuros pulsul casei. „Comoara îţi aparţine.“

Vîntul vuieşte de-a lungul aleii principale. Copacii se încovoaie şi se apleacă încolo şi-ncoace. Razele lunii băltesc lumina şi o revarsă fără hotar în bătaia ploii. Dar fîşia de lumină a lămpii cade dreaptă din fereastră. Lumînarea arde cu flacără dreaptă şi liniştită. Rătăcind prin casă, deschizînd ferestrele, şoptind ca să nu ne trezească, cuplul fantomatic umblă, căutîndu-şi străvechea bucurie.

„Aici dormeam“, spune ea. Şi el adaugă: „Sărutări fără număr“. „Ne trezeam dimineţile“... „Era argint printre copaci“. „Sus“. „În grădină“, „Cînd vine vara“...

„Iarna, la vremea ninsorilor“... Uşile se închid tot mai departe, ciocnindu-se uşurel, ca bătaia unei inimi.

Cei doi vin tot mai aproape, se opresc în prag. Vîntul cade; ploaia îşi lunecă laméle de argint în josul geamului.

Ochii ni se întunecă, nu auzim paşi lîngă noi, nu zărim nici o doamnă care-şi întinde mantia de nălucă. Mîinile lui fac pavăză flăcăruii tremurătoare a felinarului. „Ia te uită“ — şuşoteşte.

„Dorm adînc. Pe buzele lor se citeşte dragostea.“

Aplecîndu-se, ţinînd deasupra noastră lampa lor de argint, cei doi ne privesc îndelung, absorbiţi. Poposesc multă vreme. Vîntul suflă drept către ei, flăcăruia pîlpîie, se încovoaie uşor. Raze năuce de lună străbat podeaua şi peretele şi, întîlnindu-se, pătează chipurile aplecate, chipurile celor doi care cîntăresc ursita; chipurile care îi cercetează pe cei adormiţi şi caută bucuria lor ascunsă.

„Sigur, sigur, sigur“, bate semeaţă inima casei.

„Ani îndelungaţi...“ — suspină el. „M-ai regăsit. Aici, murmură — dormind, în grădină citind, rîzînd, rostogolind mere în pod. Aici ne-am părăsit comoara...“

Aplecîndu-se spre noi, lumina lor îşi ridică pleoapele peste ochii mei. „Sigur, sigur, sigur“, ba e frenetic pulsul casei. Trezindu-mă, scot un strigăt:

„aceasta este comoara voastră îngropată? Lumina din inimă.“

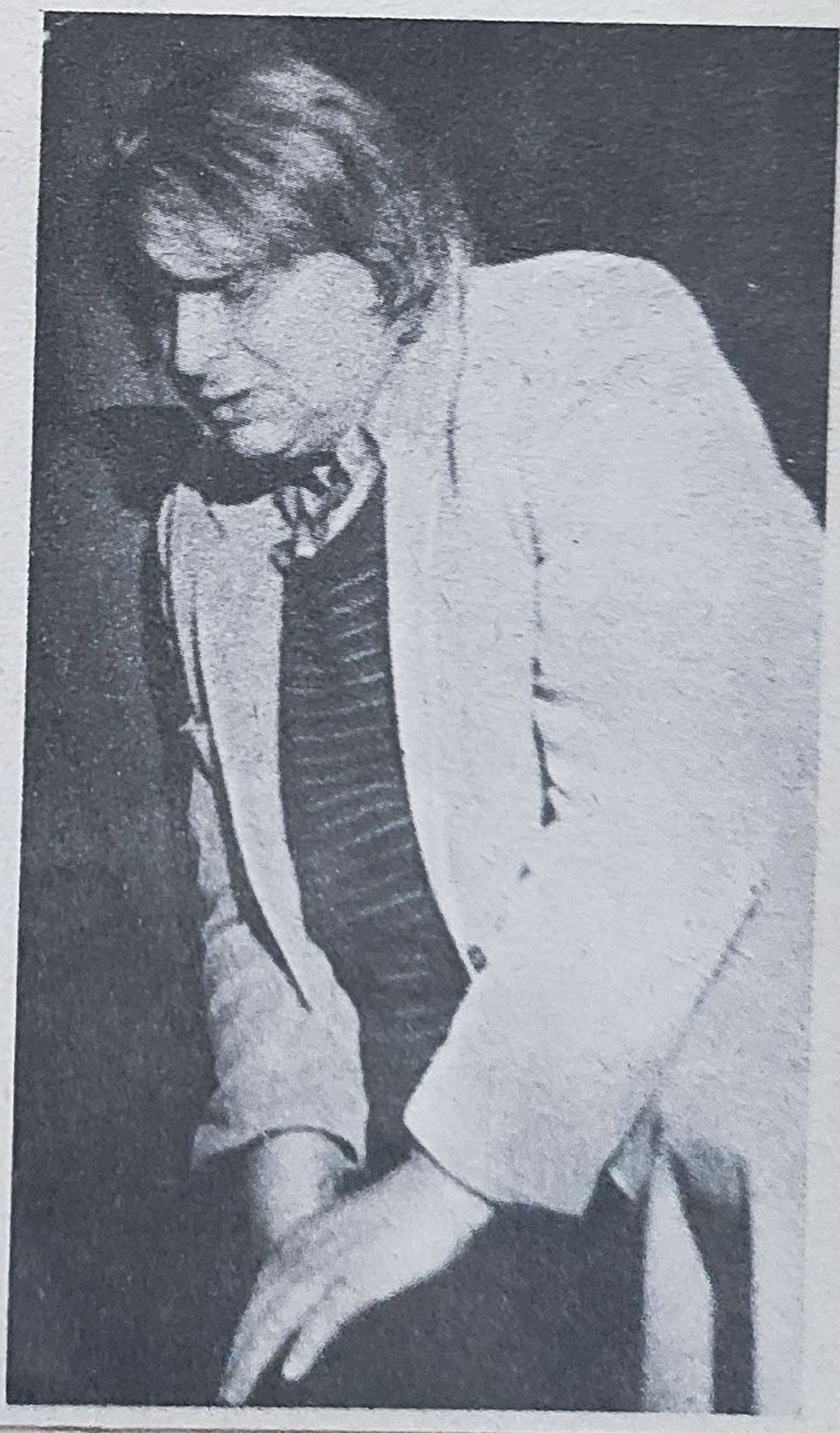
Traducere de EUGEN B. MARIAN

Martie

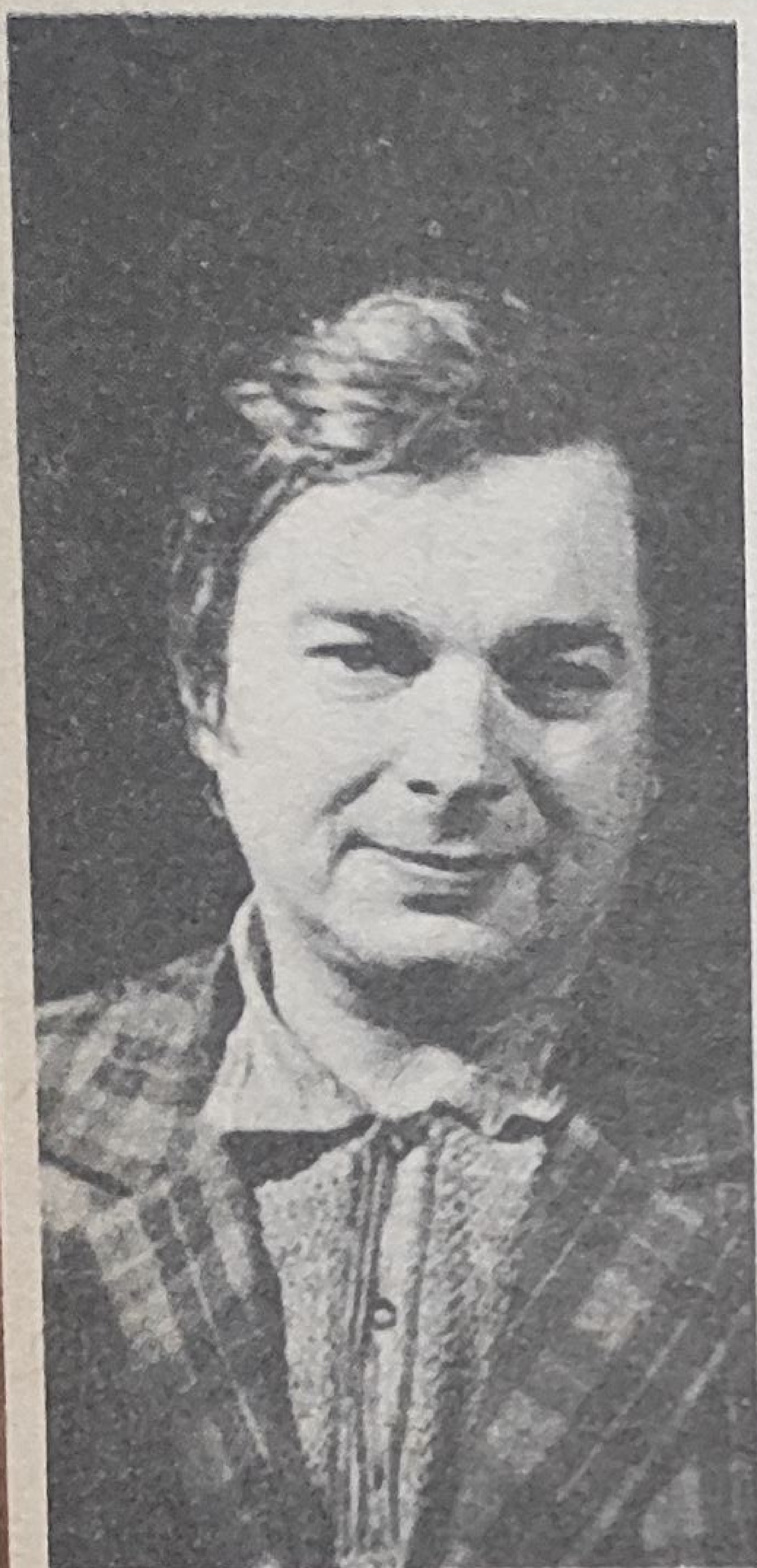
- 1.III.1590 — s-a născut Grigore Ureche (m. 1647)
- 1.III.1788 — s-a născut Gh. Asachi (m. 1869)
- 1.III.1926 — s-a născut Viniciu Gafița
- 1.III.1930 — s-a născut Alecu Ivan Ghilia
- 2.III.1837 — s-a născut Ion Creangă (m. 1889)
- 2.III.1932 — s-a născut Petre Ghelmez
- 6.III.1934 — s-a născut Dim. Rachici
- 8.III.1910 — s-a născut Radu Tudoran
- 8.III.1917 — s-a născut Dimitrie Stelaru (m. 1971)
- 9.III.1906 — s-a născut Radu Boureanu
- 9.III.1907 — s-a născut Mircea Eliade
- 11. III. 1891 — s a născut Ion Pillat (m. 1945)
- 11.III. 1929 — s-a născut N. Tertulian
- 11.III.1932 — s-a născut Iosif Naghiu
- 12/25.III.1885 — s-a născut Mateiu Caragiale (m. 1936)
- 12.III.1925 — s-a născut Constantin Chiriță
- 13.III.1935 — s-a născut Romulus Rusan
- 14.III.1854 — s-a născut Al. Macedonski (m. 1920)
- 14.III.1919 — s-a născut Al. Paleologu
- 16.III.1897 — s-a născut Margareta Sterian
- 16.III.1936 — s-a născut Bujor Nedelcovici
- 17.III.1921 — s-a născut Valeriu Anania
- 17.III.1939 — s-a născut Mihai Ungheanu
- 17.III.1944 — s-a născut Paul Cornel Chitic
- 17.III.1819 — s-a născut Alecu Russo (m. 1859)
- 17.III.1883 — s-a născut Urmuz (Dem. Demetrescu-Buzău, m. 1923)
- 18.III.1909 — s-a născut Barbu Brezianu
- 18.III.1926 — s-a născut Romul Munteanu
- 19.III.1895 — s-a născut Ion Barbu (m. 1961)
- 20.III.1886 — s-a născut George Topîrceanu (m. 1937)
- 20.III.1943 — s-a născut Marius Robescu
- 21.III.1930 — s-a născut Tiberiu Utan
- 21.III.1941 — s-a născut Constanța Buzea
- 22.III/4.IV.1868 — s-a născut Mihail Dragomirescu (m. 1942)
- 23.III.1882 — s-a născut Romulus Cioflec (m. 1955)
- 24.III.1921 — s-a născut Traian Coșovei
- 25.III.1813 — s-a născut Cezar Bolliac (m. 1881)
- 25.III.1902 — s-a născut George Lesnea (m. 1979)
- 25.III.1935 — s-a născut Niculae Stoian
- 26.III.1891 — s-a născut Felix Aderca (m. 1962)
- 26.III.1923 — s-a născut Valentin Lipatti
- 26.III.1931 — s-a născut Mircea Ivănescu
- 28.III.1888 — s-a născut Al. Kirițescu (m. 1961)
- 28.III.1925 — s-a născut Victor Tulbure
- 29.III.1908 — s-a născut Virgil Carianopol
- 31.III.1929 — s-a născut Arnold Hauser
- **31. III. 1933 — s-a născut Nichita Stănescu (m. 13.XII.1983)**

„Nu spun că alte limbi, alte vorbiri nu ar fi minunate și frumoase. Dar atît de proprie, atît de familiară, atît de intimă îmi este limba în care m-am născut, încît aproape nu o pot considera altfel decît o iarbă."

NICHITA STĂNESCU

NICHITA STĂNESCU — inedite

(A fi frumos...)

A fi frumos înseamnă a fi departe
Atît de departe încît nu-ți trebuie decît un singur cuvînt
Ca să numești cu el
Primul lucru fără de nume
Care ți se arată
Și care se îmbogățește cu orice depărtare a ta
Mult mai aproape de frumusețe
Decît de tine

A fi frumos înseamnă a fi departe
De un bărbat care cîntă
Noaptea tîrziu într-un cub de lemn
Piatra tîrziu într-o piramidă de verde
Stînga tîrziu într-un fără de sens
Oho și Oho
Tîrziu și departe
Frumos și departe
Și atît de departe...

Nichita

(nov. 1967)

(Comunicată de Cristina Tacoi)

(Pinten aș dori...)

Pinten aș dori să am în ceafă sau în tîmplă
Zeul cînd încalță ca pe-o cismă
Capul care astăzi se întîmplă
Să mi-l țin pe umeri ca mirosul peste ismă

Oh, să dea mărețul zeu cu fruntea mea
Cea împintenată, cea înaltă
În fugarul cal pe care-l călărea
Oh, demult, de data cealaltă

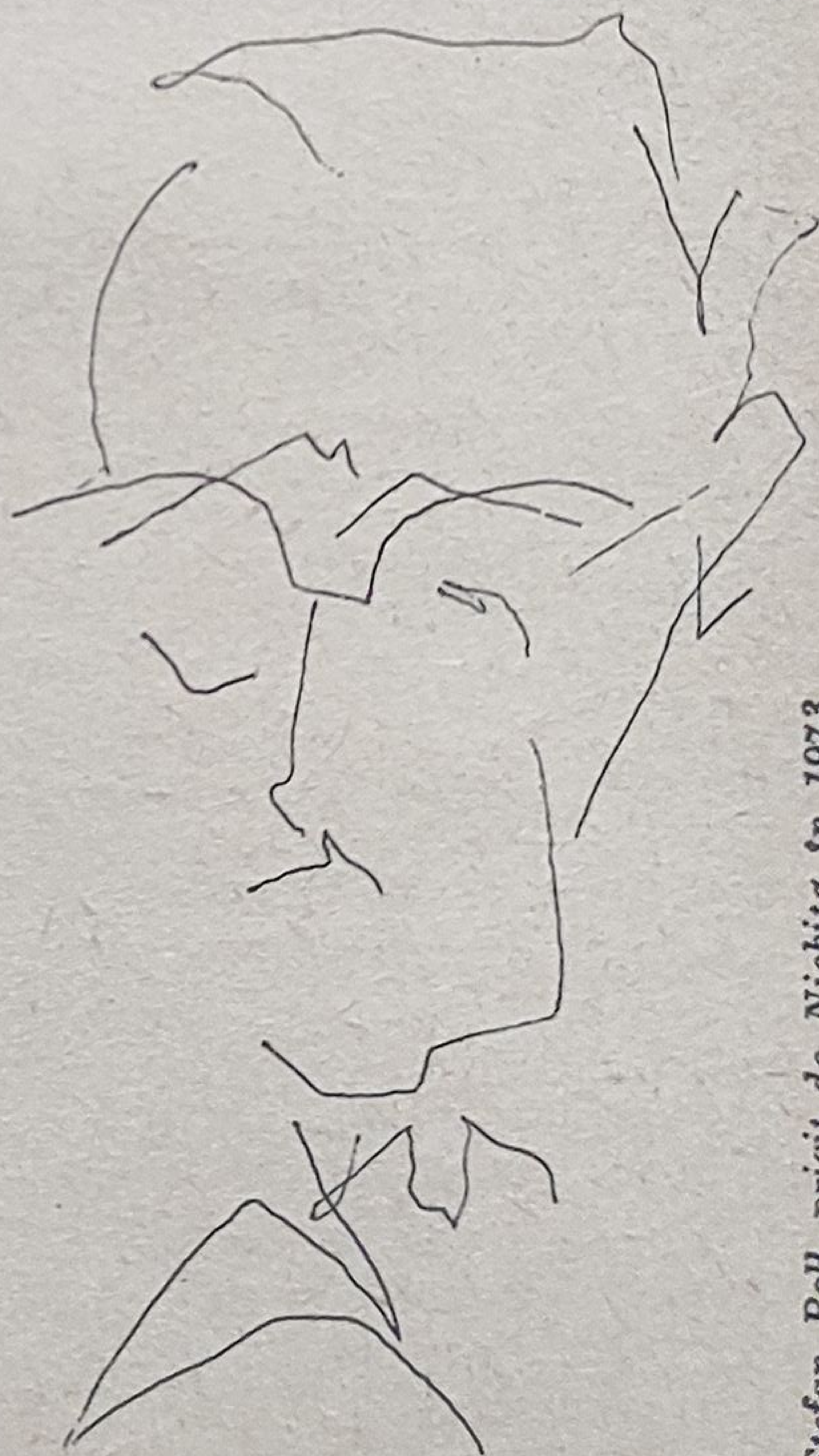
Să necheze dar și să se-nalțe
Animalul cosmic, sîngerat
Oh, pe zeu ducîndu-l sus, mai sus
Și frumos și întristat

Și să dea cu mine-n coasta mare
Să-mi înfigă mintea-n burți de cai
Zeul călărind pe animale
Pururea din iad spre rai.

Nichita

(1967 — toamna)

(Comunicată de Cristina Tacoi)

Ștefan Roll privit de Nichita în 1973

(Azi mă mușcă raza de la stea)

1. *(Către Ioan Flora)*

Azi mă mușcă raza de la stea
vorbită cu gura ta,
cîine tu de piatră rece
și coroană de la rege.
Mai strivesc cîte-o caisă,
mai sufoc cîte-o narcisă,
un abis cu o abisă,
cristu-mi-să
cristu-mi-să...
De cădeau cuțite lungi,
limbi de vulturi, ochi ce plîngi,
aer respirat de mama
cînd îi dispăruse teama,
cînd îi apusese toamna
și o argintase iarna.

2.

Un cer fără de stele cuvintele erau,
un verb plin de inele
saturnele plimbau
cînd codrii toți în noapte
prelung și des dormeau,
cînd peștii de din mare
spre mine mieunau
iar eu băgasem mîna
vîrîtă pîn' la cot
de întorsei Carpații
de la Buzău cu tot,
de i-am lăsat pe greieri
doar ei să zică gri-gri-gri.
Oi mai fi fost vreodată
sau oare oi mai fi...
(.......................................)
Bat înecații-n țărmuri!
O, Doamne, vînăt bat!
Eu stau șezînd pe trepte
la mine în palat.

3.

Gemeau de foame ierburile de pe cîmp
gemeau de foame stelele
iar eu eram de tot flămînd
înconjurat de stemele
acestui loc sfințit și nedescălecat,
acestui loc fierbinte
pe care îl aveam ducat
și mamă și părinte.
Aici eu voi muri de foame
păzindu-l cu străşnicie,
e-aici atîta veșnicie,
e plin de oameni și de oame.
Veni-vor fetele morgane
în jurul gurii mele să danseze,
stau voievozii-ntinși pe sub gorgane
în după-amieze.
Eu stau și eu păzesc și sunt
portarul porții-acestui sfînt pămînt.

(Oh, tu care...)

Oh, tu care îmi ești
uneori atîta de drag,
cum cerului gurii mele un frag
cum mia din mine
o căpșunime
ce rău îmi pare că tu
nu ești de mîncare!
Ca o durere mi-apari
ca zarea din zare
ca litera din cuvînt
ca eul din sînt
ca vulturul în zbor
nimișcător.

Nichita

(Comunicată de Corneliu Vadim Tudor)

(Ți-e ochiul...)

Către Gheorghe Pituț

Ți-e ochiul peste umăr îndesat
Iar io te caut, te caut, te caut, te caut
Nimic din gîtul tău nu e de spînzurat
Iar urletul tău nu e dintr-un flaut.

Na, greul pămîntului, na, steaua cerului
Na Născătoarea cu vorbe
vorbesc doar morții mormîntului
cu depărtare doar zarea.

Nu umbre cad din tine, nu umbre cad
Ci doar vaduri cu pietre
Bolovani care decad
În al treilea strigăt de cocoși al lui Petru

Te-am mirosit pe la subțiori
Te-am mirosit pe la șale
Ai, vai, deal uneori,
Alteori deal vale deal vale.

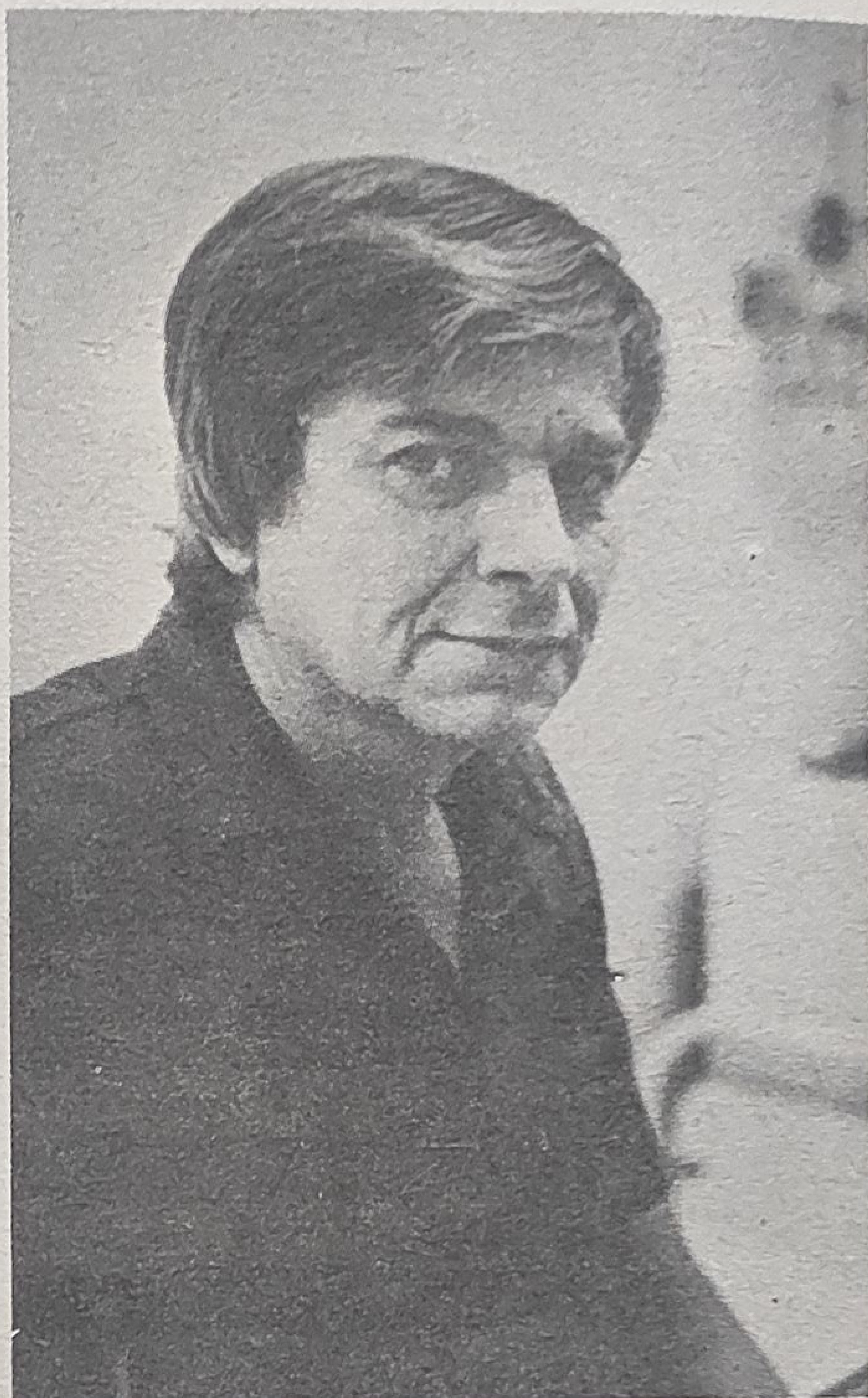
De neîmpuns erai nici cu privirea
Pată neagră ca sexul Mariei
Din care Mesia
Dădu bir veșniciei.

Dar tu taci și nu ești de spînzurat
Dar tu taci și nu ești de ucis
Lumina căzută neapărat
Înapoi în stele Narcis.

Nichita

Azi

(Comunicată de Gheorghe Pituț)

(Ca niște rădăcini...)

Către Gheorghe Pituț

Ca niște rădăcini de ierburi pe sub mare
peștii mișunau
fără verdeața firului de ierburi
și fără de plugul ce le-ar fi arat
Voi scufunda în mări un Ararat
să le astup de apă, să-i sufoc pe pești.

O, Domnule cel mîndru de țăran
ce mai ne ești
mai omorîndu-ti și părinții
de nu le sunt cuviincioși
spărgîndu-ți perlele din dinții
ce mușcă gît de albatroși

Noi fi-vom Țară fără păsări migratoare
ci doar cu cai și doar cu cale
pe pietrele Domniei Tale
pe care le-ai udat cu trei izvoare
și-apoi le-ai și umplut cu pești
și cu de stele din cerești.

Din cerești pînă la vale
este trupul dumitale
dealul vale
deal și vale
și marea cea Neagră mare
cu insule șerpuitoare
făr' de orizont.

Nichita

Azi

(Comunicată de Gheorghe Pituț)

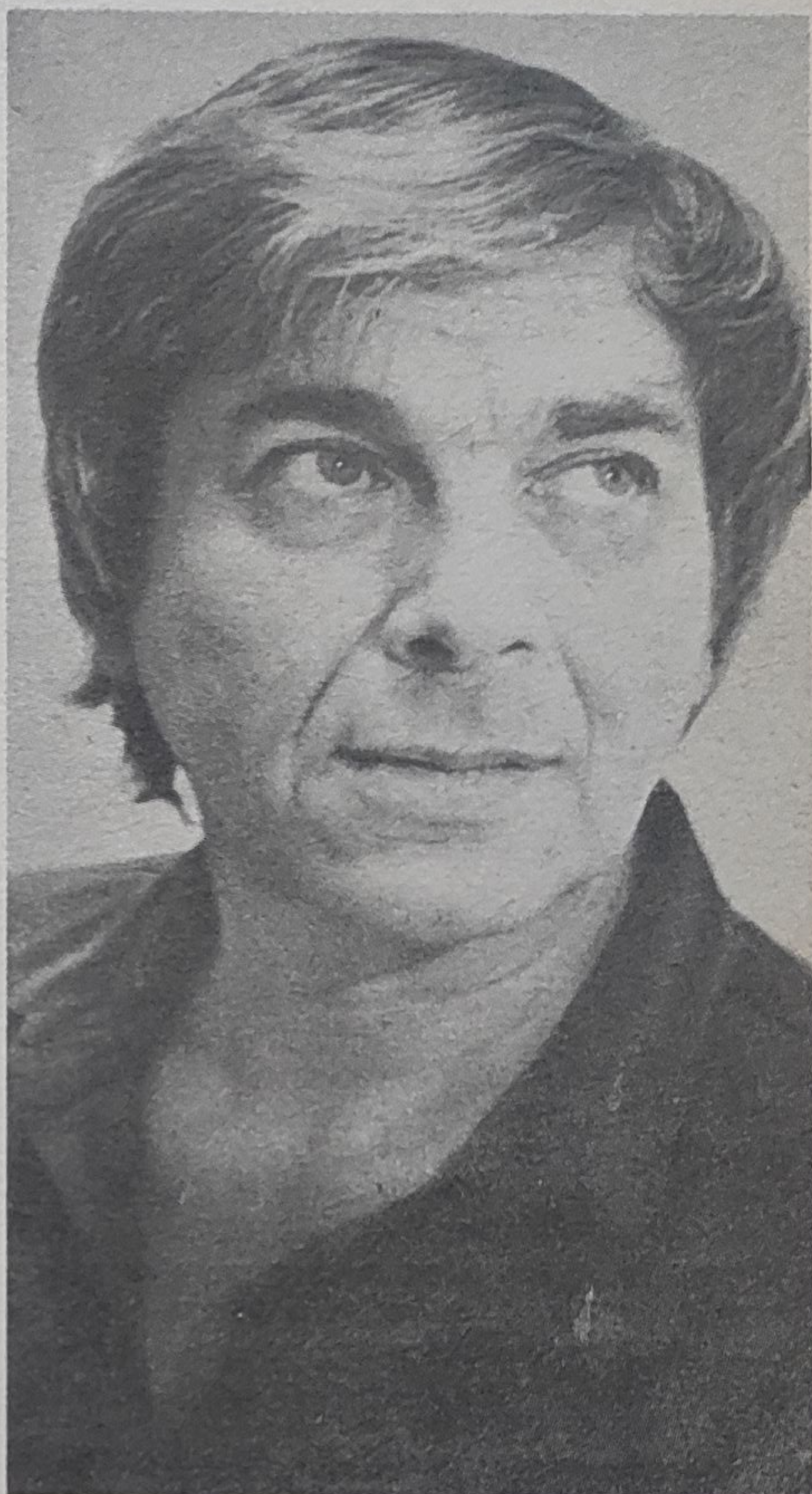
(Verdeață dădeau stelele...)

Lui Ion Donoiu

Verdeață dădeau stelele în jos
în chip de raze și madone
Iisus era un Făt-Frumos
pe Amazoane și pe Amazone
Pe Ion l-am prins cînd repara
cu stinghii umbra cea de la stejar
de care nimeni nu se mai și spînzura
iar soarele-n apus era doar jar.
Am mai vorbit ce-am mai vorbit
și după-aceea am tăcut
eram ca anotimpurile negreșit
sculptați pe-al lui Achile scut.
Cît despre Troia, ah, ningea doar cu sesterți
ningea cu tetradrahme
deasupra mai planau ereți
cu ouăle în doamne —
potcoavă deci nu ou de vultur
steaua Canopus a-nviat
mai stau un pic și nu mă scutur
de cea coroană de-mpărat
care în patru ochi cu patru suliți
ne-nfipse răstigniți
de stăm și azi bolînzi pe ulițí
și de neveste părăsiți

1981

(Comunicată de Ion Donoiu)

Amin

Eu la copaci
nu mă închin
Le spun Amin!
Nici verbul limbii
nu-l declin:
Îi spun Amin!
O tu iubito,
dulce chin
Îți zic Amin!
Și cerule de tot
senin
Îți zic
Amin

(Comunicată de Ion Donoiu)

Ființa, – ființei lui Toma

Se zbate, pasărea poate
Se trunchi, pasărea unde
Se plînge, pasărea strînge
Și se
sunetul „Re"
Și, și –
sunetul „Si"
Avem înfășurat un
mormîntul!

Avem în de sine
a vieții lesime
Avem în de noi
cerescul noroi.
Se zbate, se zbate
nisipul curgînd

GHEORGHE TOMOZEI
MISTERUL CLEPSIDREI

în de noi fiind
cu noi în tot trecînd
vrînd un mormînt
pe sub un pămînt
al cerului, –
și faptului, sunt. că nu sunt.

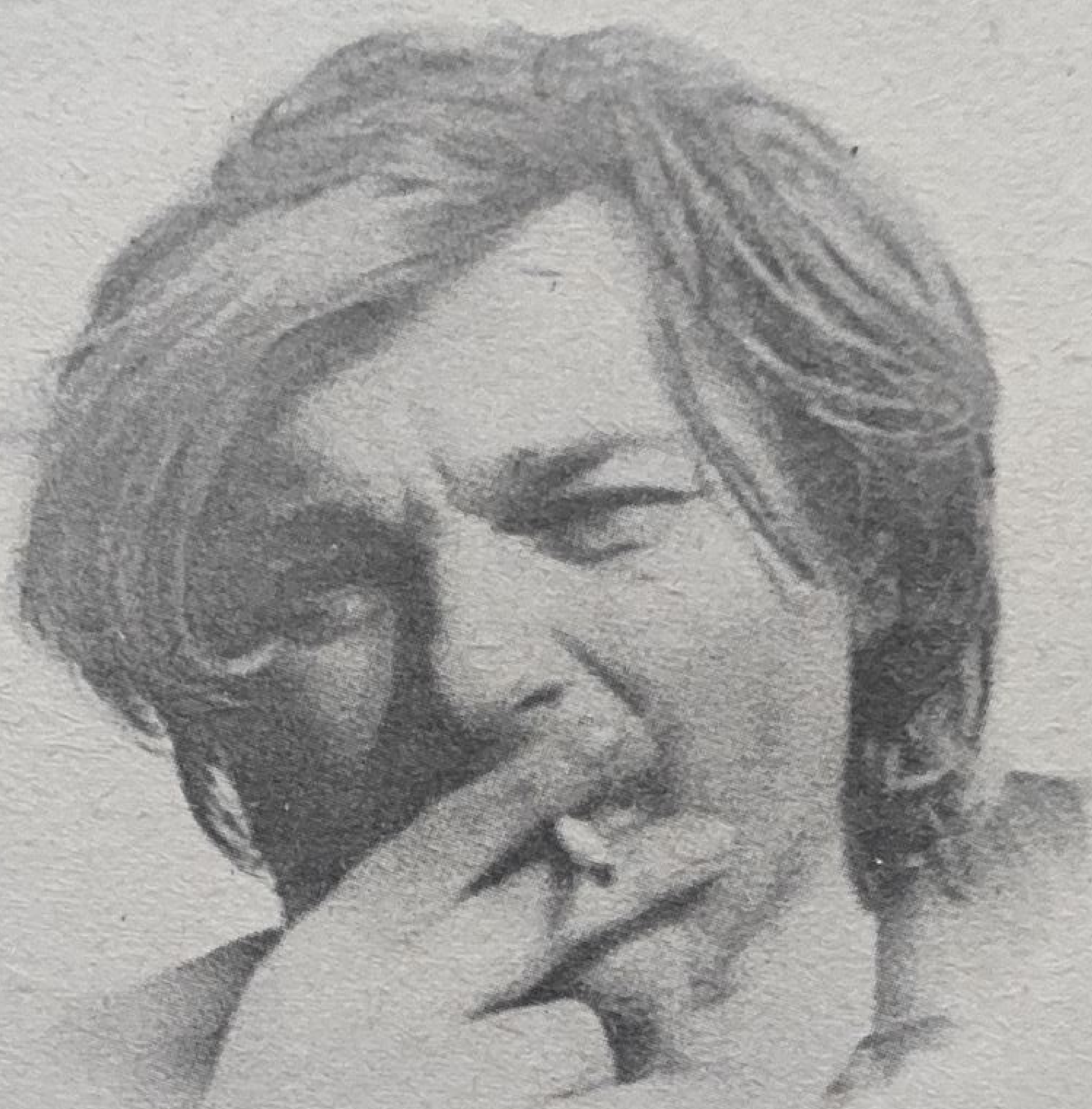
Nichita 22.1.1973, în chiaș.

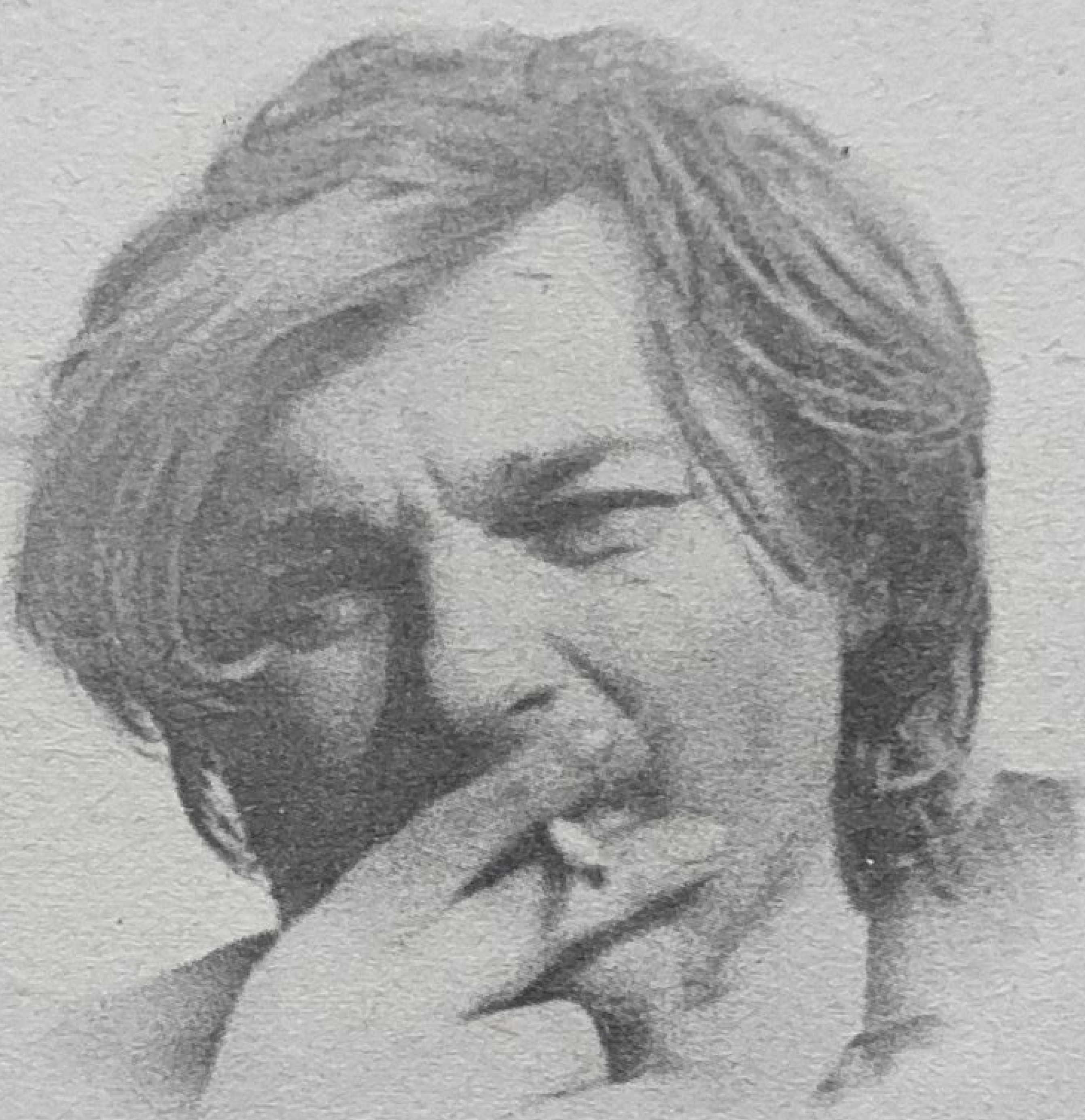
„În memoria lui Nichita Stănescu, 1984 – din partea prietenilor numismați".

„Pe de rost știu numai dorul
care mă cuprinde.
În rest
totul e amintire.”

Nichita Stănescu

„Pe de rost știu numai dorul
care mă cuprinde.
În rest
totul e amintire."

Nichita Stănescu

Nichita

Astfel era
ca o spadă de sticlă,
vulnerabil adică
precum o stea.

Nici nu mai știu
a fost sau mai este.
E o poveste
pentru tîrziu.

Tîrziu de tot
cînd ne vom duce
la loc de cruce
și taragot.

Astfel a fost
fără de vină
mînca lumină
în zi de post.

Nici nu s-a dus
îmi stă pe umăr.
Nu pot să-l număr
e ca Iisus!

MIRCEA MICU

SINGUR,

Cine a murit ?

Ni se întîmplă uneori ceea ce credem că nu li se poate întîmpla decît altora. În fiecare zi mor, mai aproape sau mai departe de noi, cunoștințe ori necunoștințe, fără însă ca aceasta să ne facă să nu mai trăim ca și cum am fi nemuritori. Ne facem prieteni ori dușmani, iubim sau urîm, muncim sau nu muncim cu același optimism pe care l-au avut toți cei dinaintea noastră și pe care nu și-l vor pierde, sînt sigur, nici cei ce ne vor urma. Mă și mir cîteodată de unde atîta forță inconștientă de a trăi există în noi, teama de moarte fiind, la cei mai mulți, doar ocazionată și trecătoare. Ocazionată de morțile altora ori de boli, trecătoare...

Mai sunt însă și oameni care, chiar dacă se află că au murit, supraviețuiesc miraculos, pentru că, pur și simplu, verbul **a muri** nu poate fi predicatul numelor lor. Simplă propoziție **Nichita a murit** are subiect gramatical **Nichita,** dar acesta nu răspunde, nu poate să răspundă în nici un fel, întrebării **cine a murit.** Este o inadecvare atît de mare, încît renunț la a o mai replica.

Cum l-am cunoscut

Cei mai mulți l-au cunoscut pe Nichita pentru a fi cunoscuți de acesta, lumina poetului luminîndu-i cu aceeași blîndețe pe toți cei buni și pe toți cei răi, pe toți cei cu talent și pe toți cei fără de talent, pe toți cei inteligenți și pe toți cei proști. Sub lumina lui generoasă s-au îngrămădit mulți, dar și mai mulți decît aceștia l-au iubit citindu-i poeziile. Eu așa l-am iubit sau, mai bine zis, așa am aflat de el. De altfel, imediat după 1960, nici nu era greu să afli că există un poet Nichita Stănescu, pentru unii de atunci, mai mari, nu era un mare poet, ci un stricător de poezie (sînt convins că aceiași cred și astăzi același lucru, dar nu mai au curajul să se exprime).

Sigur, față de Labiș, idolul revoluționar romantic din zilele acelea, Nichita era un abscons, un abstract, un modernist, chiar un suprarealist și, cum se obișnuia, la rubrica fals atribuită cititorilor revistelor literare, ori în cenacluri, destui protestau cu vigoare împotriva unei asemenea poezii din care nu înțelegeau nimic. Astăzi, deși nu înțeleg, nu mai protestează, statuia poetului impresionîndu-le simțul burghez al respectabilității. Deci, cine a zis și zice că Nichita a fost primit, cînd a venit de la Ploiești, pe peronul Gării de Nord, cu flori și discursuri, ori nu știe adevărul, ori minte. Pe Nichita nu l-a răsfățat nimeni, el ne-a răsfățat cu geniul lui pe noi.

Cum l-am văzut

Un mesteacăn alb plimbîndu-se solitar prin fața Universității, așa mi-a părut Nichita cînd l-am văzut cu adevărat prima oară; „uite-l pe Stănescu", mi-a șoptit un coleg care scria versuri, „care Stănescu"?, am întrebat, „Nichita Stănescu", „a, Nichita", am zis cu caldă afecțiune, fără să-mi dau seama că-l numesc ca pe un prieten (nici un merit: așa a fost și așa este

LÎNGĂ EMINESCU

cunoscut chiar şi de către necunoscuţi — Nichita). Poetul arăta ca un poet. Era slab, purta un loden sau un pardesiu lung, pletele blonde îi săreau pe umeri, iar ochii, cărora le schimba culorile după plac, erau de data aceea albaştri: un mesteacăn alb sub un cer albastru, ce ar fi putut fi mai frumos într-o lume de plastilină, fără viaţă. Mi se întîmplă şi azi, cînd văd un mesteacăn alb într-un cer albastru, să-l închipui pe Nichita, pe acel romanov, dragul de el, din poveştile căruia nu înţelegeam niciodată cine a făcut o mezalianţă, tatăl lui, regele Ploieştilor, ori mama sa, prinţesa. Se legăna uşor cînd mergea, mergea repede, era înalt, vedea mai departe decît ceilalţi şi deci nu trebuia să se uite mereu unde calcă.

N-am apucat să văd atunci mare lucru din el, nu citisem multe poezii semnate de Nichita, nu citeam, în general, poezii. Mai tîrziu abia, peste cîţiva ani, aveam să-l văd mai des, poate că ni s-a făcut şi cunoştinţă abia după ce devenisem un admirator al poeziei lui, deşi alţii se lăsau atunci admiraţi cu orice altceva decît cu poezie. În sfîrşit, cîtva timp nu-mi mai amintesc nimic, eram eu prea tînăr, era el prea tînăr, oricum, eram tineri amîndoi, nu aveam timp de pierdut împreună, deşi acum regret, dar cum regret, inconştienţa mea imberbă.

Cum m-a cunoscut

Şi totuşi... Ţin bine minte, într-una din zilele acelea care pot fi numite oricînd fericite — o zi însorită, frumoasă, primăvăratică, în care obţinusem un împrumut de bani şi nu ştiam ce să fac cu el, cu cine să-l împart — mi-a **răsărit** în faţa Nichita. Părea nedormit, oricum obosit, atunci avea vreme să nu doarmă şi să obosească singur, mai tîrziu le-a împărţit şi pe astea cu alţii. „Ce faci?", m-a întrebat, făcîndu-mă să tresar, tocmai voiam să-l salut şi să trec mai departe, „nu ştiu", i-am răspuns, „cum nu ştii?", s-a mirat el viclean, era totuşi mai mare decît mine din toate punctele de vedere, „nu ştiu, am luat nişte bani, aveam mare nevoie dar acum nu mai ştiu ce să fac cu ei", „aha, atunci ţine astea", mi-a zis, întinzîndu-mi primul dar al lui (aveau să urmeze atîtea altele), un pumn de brelocuri din plumb, macabre, schelete, cranii, oase... Le cumpărase pe toate dintr-un mic atelier de pe Filantropiei. De ce le cumpărase nu voi şti niciodată, nu erau pentru mine, erau pentru el. „Şi acum, a zis, hai să jucăm la loz în plic, dacă tot nu ştii ce să faci cu banii". Am luat o pungă şi Nichita m-a învăţat cum să joc la loz în plic fără să mă plictisesc. „Cîştigi de la stat, cîştigi şi de la mine, de pierdut pierzi la amîndoi". Am fixat o miză noi între noi şi am început, iar pînă la urmă am pierdut amîndoi toţi banii la stat. Ajunsesem însă prieteni, mai ales că Nichita nu uita nici cînd fila cel mai palpitant loz să mă întrebe de mine, mărturisindu-se, pentru a nu mă stînjeni, pe sine. Ne-am spus tot ce aveam, pentru că multe nu erau care să ne mai despartă. Atunci am vorbit şi eu cu Nichita, simţeam privindu-l că ştie totul despre mine înainte de a mă întîlni atît de neaşteptat cu el în Piaţa Filantropiei. Pe masă, între zecile de hîrtiuţe apăreau bizarele brelocuri, cred, dar nu ştiu, că Nichita era destul de trist, dacă nu de-adreptul disperat cînd le cumpărase, iubea un înger negru care-şi întindea „părul negru de la uşă pîn'la pat/ să nu-şi greşească bărbatul / drumul său predestinat". Am pierdut? Să fi pierdut ceva atunci? Ori, mai tîrziu, după atîţia ani, cînd, văzîndu-l nemuritor, l-am lăsat singur, lîngă Eminescu?

IULIAN NEACŞU

un pămînt numit ROMÂNIA
chiar așa se numește pămîntul și poetul său

Într-o zi de primăvară. Mă abat din Calea Victoriei spre Piața Amzei și după cîțiva pași intru pe sub burta unui bloc într-o curte interioară luminată de cîțiva plopi canadieni, între care și unul cu care îmi făcuse cunoștință poetul altădată: Gică. Îl salut și ridic privirea spre ferestrele de la scara C, etajul 4. Doi porumbei vineții ca două vinete coapte, grași și importanți, sar de colo-colo pe balustrada blocului. Asta ar putea să însemne că poetul nu este acasă sau că este, cum rareori i se întîmplă de la o vreme, singur. Și totuși, văd, fereastra din dreapta este deschisă. Soneria clănțăne muzical, se aud pași, sînt privit prin vizor, mi se deschide. Poetul, într-un pulover împletit gros și larg, mă întîmpină „cu vederea sa ageră fără memorie", cu expresia sa, de care se bucură nu numai prietenii, „cordială și încurajatoare". Apartamentul este mic. Din vestibul (unde poetul, neluîndu-mi în seamă protestele, mi-a agățat „din politețe ploieșteană" pardesiul în cuier) intru în prima cameră, o cameră aproape nemobilată, cu o masă rotundă sub o lampă joasă, cu cîteva tablouri ale unor pictori contemporani pe pereți. Din această cameră se vede iar balconul, dar cei doi porumbei au zburat. Mai este o cameră mică, îngustă, cu un pat și un televizor alb pe un scaun. Interior modest, care nu mă surprinde. O sărăcie de obiecte potrivită unui poet care nu le-a iubit niciodată, cu excepția celor pe care le-a colecționat. Simt însă că „E literă scrisă de jur împrejur/ Cum aerul de jur împrejurul globului". Îl privesc în sfîrșit. Tăiat de lumina dimineții, pare un gras, „numai înalt și foarte voinic", cum scria Lampedusa despre prințul de Salina. Fruntea sclipește albă sub șuvițele de păr, sprijinindu-se pe bolțile largi ale ochilor verzi-cenușii. Dialogul începe greu și este întrerupt de lungi tăceri, atunci cînd nu se aude soneria, iar aceasta se aude atît de des, încît ușa ar putea lipsi. Mi-amintesc, așteptînd, „să ne încălzim", versuri, frînturi din cronici, interviuri (multe), dar mai ales o mărturisire mai veche a poetului care mă inhibă: „Eu, de fapt, de foarte puține ori am dialogat, am stat de vorbă. Ori mi s-a întîmplat să am o explozie de cuvinte în creier și atunci am vorbit tot timpul, ori mi s-a întîmplat să stau mut și să ascult ore în șir, fără să simt nevoia să scot nici un cuvînt".

— *Nichita Stănescu, într-un alt interviu, ați declarat:* «Singurele dialoguri reale pe care le-am purtat au fost cele convenționale, de tipul:„ vă rog frumos, spuneți-mi cît e ceasul?"... „Este ora cinci și jumătate". „Vă mulțumesc din suflet"». *Acum este ora 11.*

— I-am spus asta poetului și prietenului meu, Florin Mugur, adevărat.

— *Trebuie să recunoașteți că după o asemenea mărturisire îmi este destul de greu să sper într-un interviu.*

— Recunosc, dar putem încerca. Întrebare.

— *O întrebare: cum mai arată Nichita Stănescu, autorul „Epicii Magna".?*

— Și al „Operelor imperfecte" al cărui semnal abia l-am primit. Sînt două cărți frumoase, nu? (Le așează una lîngă cealaltă, le răsfoiește).

— *E adevărat. Sînt dintre cele mai frumoase cărți de poezie apărute. Sînt cărți care pot fi oricînd dăruite prietenilor și pe care prietenii le pot dărui înapoi autorului ca să nu-l sărăcească.*

— Sînt frumoase și lauda i se cuvine prietenului Sorin Dumitrescu.

— *Dar cum arată poetul...*

— Ca o cuneiformă tinzînd spre alfabetul grec.

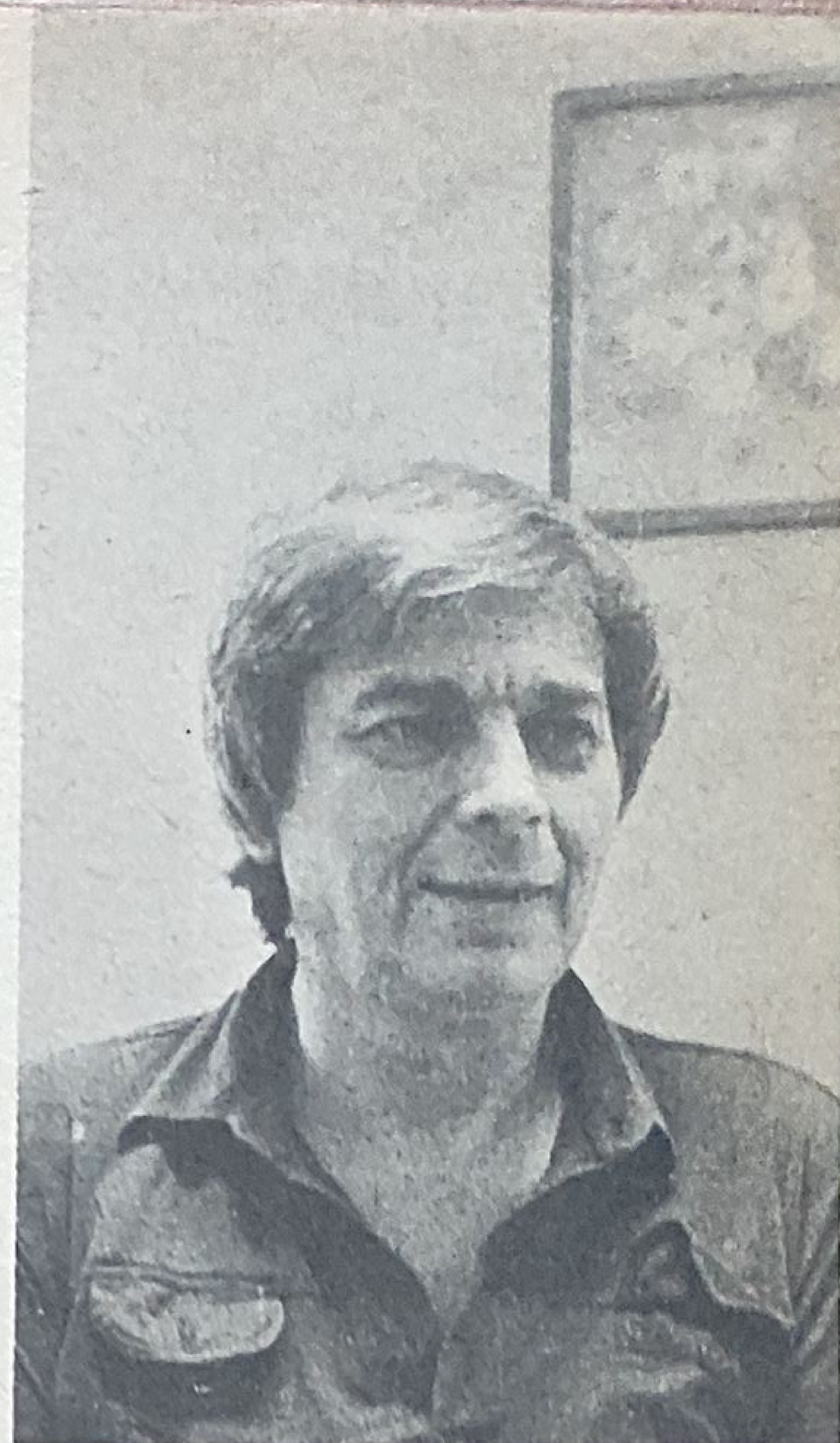
— *În fața oglinzii. Vă rog faceți-vă un autoportret ca autor al acestor ultime două cărți, numărîndu-vă eventual și ridurile care s-au adăugat scriindu-le. Cum mai arată Nichita Stănescu? întreba, nu știu de ce, un cititor de-al dumneavoastră într-o librărie, de curînd.*

— El arată ca propria sa mirare scrisă pentru alții.

— *Înfățișarea unei cărți, cred eu, este determinată, paradoxal, și de înfățișarea autorului ei, nu numai de grafician. Dimensiunea unei cărți, aspectul grafic (atunci cînd autorul s-a preocupat de el) îl poate exprima uneori „în sine" pe cel*

BIBLIOGRAFIE:

• Debut în revista „Tribuna" (1957) • Sensul iubirii (1960) • O viziune a sentimentelor (1964) • Dreptul la timp (1965) • 11 elegii (1966) • Roşu vertical (1967) • Alfa (1967) • Oul şi sfera (1967) • Laus Ptolemaei (1968) • Necuvintele (1969) • Un pămînt numit România (1969) • Poezii (selecţie; 1970) • În dulcele stil clasic (1970) • Cartea de recitire (1972) • Măreţia frigului (1972) • O literă în oglindă (1972) • Clar de inimă (1973) • Starea poeziei (selecţie; 1975) • Epica Magna (1978) • Opere imperfecte (1979).

care a conceput-o. De exemplu, eu îmi închipui cu greu o carte mică, subţire, săracă semnată de Sadoveanu. Dumneavoastră aţi spus că „Epica magna" şi „Opere imperfecte" sînt cărţi frumoase, tipărite şi ilustrate cu rafinament. Or, ele au apărut aşa nu întîmplător, dimpotrivă, forma în care au apărut a implicat şi sacrificii materiale din partea dumneavoastră. Ştiu, aţi apus odată: „Despre înfăţişarea mea fizică, pot să mărturisesc în mod sincer că ştiu foarte puţine lucruri. Îmi amintesc că, adolescent fiind, dimineaţa, cînd mă sculam din somn, rămîneam mirat că sînt tot eu, că locuiesc acelaşi loc şi mai ales că locuiesc aceeaşi memorie. O dovadă e faptul că întotdeauna rămîn surprins cînd mă văd în fotografii..." *De aceea vă întreb din nou, dar altfel: cum vă vedeţi în acesta două cărţi atît de frumoase?*

— Ca o biserică înclinată la vale pe panta unui dîmb ce dă spre rîu. Deschizîndu-i porţile mari de lemn şi mucegăite, dai înlăuntru nu de o podea din dale de piatră, ci de ierburi şi flori, haotic crescute, şi aloe de întuneric şi umezeală. Calci peste prag şi aluneci la vale, în unghii. Nimereşti cu mîinile în altar, dar cele două aripi de lemn ale lui zbătătoare, cu canatul în mîinile mele deschise şi cu lacătul în şira spinării mele, aripi inverse, izbite cu fruntea îmi fac loc şi cad cu fruntea în fluviu. Aici sînt peştii piranha care se reped să mă mănînce.

— *...?!*

— Deodată mă trezesc din vis în rugăciuni şi căţărîndu-mă... şi agăţîndu-mă de ierburile albe, viguros de albe, din inte... riorul unei biserici înclinate cu altarul spălat de-a pururi într-un fluviu, în piciorul soldatului latin mărşăluind, ajung în fine pe un drum de asfalt şi acolo, eh, doamne, ce căldură tropicală după atîta umezeală neagră. Ţin un cub în palma dreaptă şi-l asvîrl peste ocean. Şi zic: du-te, dragul tatii acasă, şi cazi în farfuria de ciorbă de perişoare făcută de mama pentru tata.

— *...?!*

— Cît despre mine îmi este foarte somn. Cînd visez cu ochii deschişi, smulgerea ochiului este aproape un menuet... un dor faţă de posibila smulgere a limbii cea în spirală, plină de consoane şi silabe, — a amărîtului cuvînt, material al tristeţii mele mărturisite şi lacrimă a sării mele plînsă de ochiul nimănui. Întrebare.

— *Există „o generaţie Nichita Stănescu"?*

— Refuz întrebarea. Dumneata zici.

— Nu numai eu. Aproape toţi contemporanii dumneavoastră — critici, poeţi, prozatori sau simpli cititori — zic.

— Refuz din nou întrebarea dumneavoastră.

— *Atunci v-aş ruga să-mi spuneţi astăzi, cînd au apărut atîtea generaţii într-o succesiune aproape anuală, ce poate fi o generaţie? Cum apare ea? Poate ea să fie numită, decretată, se poate autocontempla de la distanţe infime?*

— Eu nu cred că există o generaţie. Eu cred că există o specie.

— *Nu înţeleg.*

— Caii nu au avut primul război mondial, din punctul de vedere al cailor, iar căpşunile nu de atracţia pămîntului devin zeamă, ci numai din apăsarea căpşunei peste căpşună. Zeama lăsată de apăsarea omului de către om, de nu e cuvînt, atunci sînge se numeşte.

— *Nefiind deci, din punctul dumneavoastră de vedere, „o generaţie", cum priveşte Nichita Stănescu „din specie" „generaţiile" de poeţi?*

— Să nu confundăm sufocarea cu absenţa aerului. Ţăran aş fi de-aş putea să ar cerul cu respirări... dar mă tem că vorbesc mult prea mult. Vîntul bate numai pentru acel care nu are plămîni. Frig este numai pentru acel care are febră. Să ne întoarcem la specie, vă zic, căci altfel riscăm să confundăm moaşa cu naşterea. Am mai zis-o şi încă o dată mai zic că: nu există poeţi, ci numai poezie. Rolul maieutic i se cuvine celui pe care noi îl numim poet. Poezia este o dimensiune a tuturora. Tăierea buricului de este confundată cu buricul, vai ce eroare! Cînd soa-

rele răsare, de lumină este vorba, iar nu de mișcarea unui corp ceresc pe un orizont îngust aidoma unui arc barbar din care, de neputință, nu se mai trage cu săgeata. Lumina nu este o bucurie, iar ochii noștri nu sînt o frumusețe. A vedea este primul sens și prima apropiere de lumină. Dar îți spun, d-le, lumina nu trebuiește văzută ci înțeleasă. Ea nu este măreață din pricina faptului că nu orbește, ea este pur și simplu, cum este cuvîntul — un vehicol care transportă mirarea către o piatră.

— Și totuși...

— Am văzut supraviețuirea lui Homer în gura unei căprioare. Rostogolirea pe spate a lui Shakespeare pe spinarea noului născut și nespălat încă și roșcovan de sîngele mamă-si. O continuitate de tristă materie, o împietrire de sensuri în chip de dinți de lapte. Întrebare.

— Sînteți, dacă citim bibliografia, un scriitor care ați scris și despre care s-a scris mult. Păreți totuși pentru unii, paradoxal, un poet nu atît de fecund...

— Fecunditatea scriitorului este un act al gîndirii însoțit cu o nesuferință a formei căruia îi ești conținut. Ea e un curaj al singurătății, o prietenie tandră cu ridicolul, un dor de Sancho Panza. Prietenul meu, copacul Gică...

— L-am salutat.

— Și a răspuns. Plop canadian. El nu a vrut să mă lase să mor într-o noapte ridicîndu-și locurile apte de ștreang, adică ramurile. A putea să mai fii după ce ai fost, ca nașterea de copii ai nimănuia — și ce bogăție de timp inutil!

— Sînteți atît de bătrîn?

— Nu sînt bătrîn, sînt străvechi.

— Ați scris „Roșu vertical" și „Un pămînt numit România".

— Eu am scris „Roșu vertical" și „Un pămînt numit România". De ce mă întrebați?

— Pentru că nu știu ce credeți dumneavoastră aici, acum, despre ele.

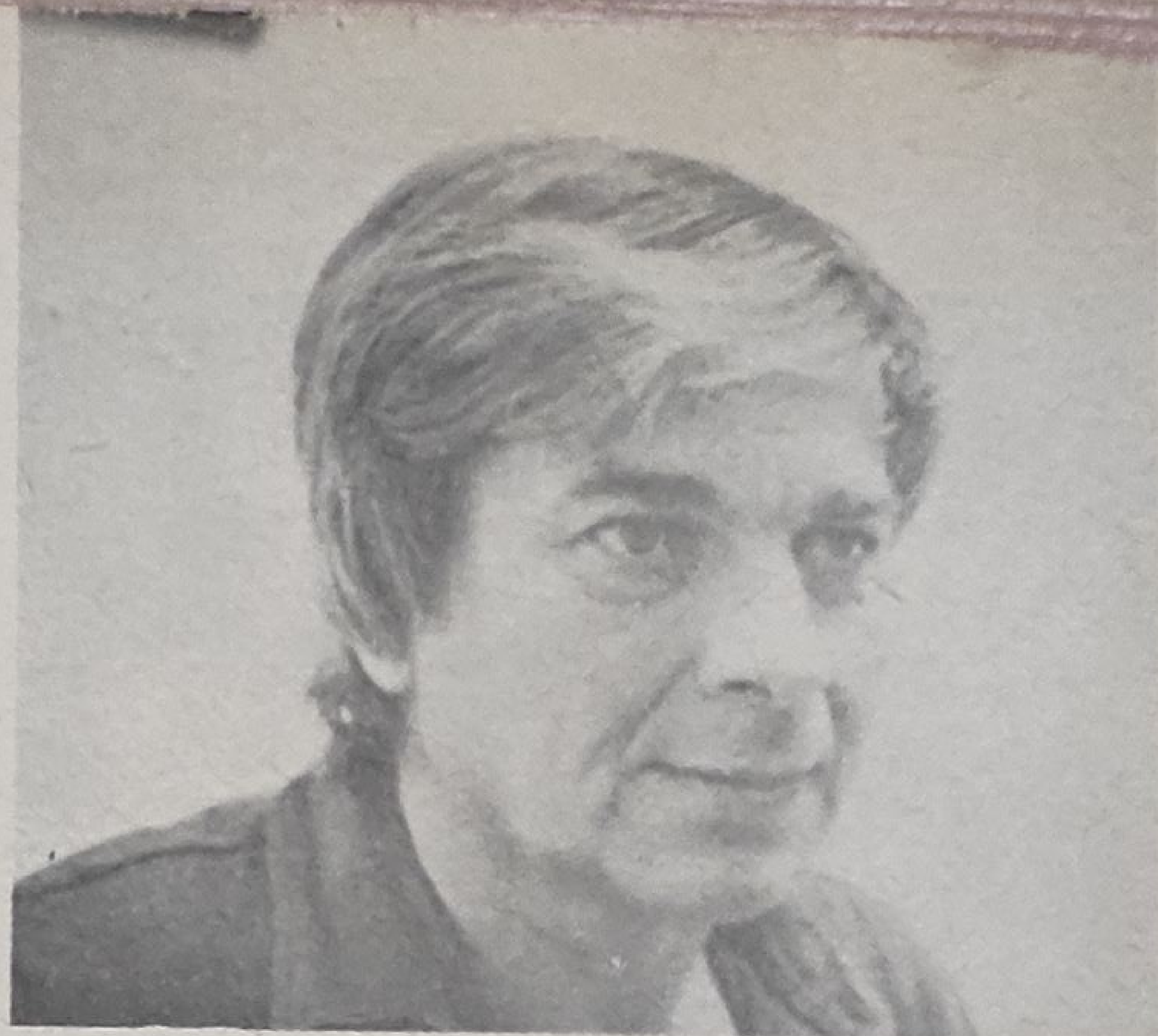
— „Roșu vertical" este o carte de dragoste și cine are timp să o înțeleagă va vedea că în ea este măcar un vers atît de cinstit, încît superficialitatea celorlalte este spontan anulată. „Un pămînt numit România" — chiar așa se numește pămîntul și poetul său.

— De curînd am recitit „Cartea de recitire". M-a impresionat atitudinea dumneavoastră de „recititor" absolut original al unor vechi texte pe care mulți nici nu mai știu cum să le citească și pe care dumneavoastră le-ați transcris în versuri. M-am gîndit la viabilitatea clasicilor istoriei literaturii române mai vechi sau mai noi printr-o astfel de interpretare, repet, originală.

— Nu există viabilitate, există numai viață, iară dînsa tinde spre specie, nu spre individ. Adevărul nu are nevoie de el însuși decît în degradarea sa proprie. Ca să fii ciorchine nu ai nevoie de adevăr. Ca să fii prinț ai nevoie de principat.

— Și?

— Numai lumina se plînge de orbire. Absența culorii e nepustiitoare, agresivă, leneșă și cu coșmaruri, dormindă. Răspunsul la întrebarea dumneavoastră este NU, dar nu un NU intim, ci un NU atît de generalizat încît interiorul lui și naiva întrebare dorm și visează că se doare.

— În aceeași carte apar și scurte eseuri despre scriitori în care credeți...

— Dacă este să cred despre cineva, cred de Avram Iancu și de George Bacovia. Minune a fost aceea în care unii m-au orbit văzîndu-i și m-au necinstit crezîndu-i. Grijă față de monadă și respect față de specie. Ei sînt mari și iubiți de către noi care încă mai sîntem vii și în lucrare, dar din nefericire ei mai ales au fost. Îi iubesc din toată inima mea pe acești vechili, pe acești mari doritori de propriile lor cisme cu pinteni, pe acești călători de aburi pe sufletul sublim și-stătător al acestui neam. E bine ca servitorii de lux să ne obrăznicească inima. Numai așa, în timp, vom deveni stăpînii lor. Ce noroc de noi că i-am avut pe ei! Altfel de unde un baroc al caracterului, o mîngîiere protectoare a clopotniței. Vidanjori sublimi, ei au transportat și au dat afară stele mîncate de rațiunea noastră. Cum să nu-i iubim? Cum să nu-i adorăm? Raza mîncată miroase a privire...

— ?!

— Ei sînt nuntașii timidității spiritualității noastre. Amintirea lor se îndreptățește prin pîine și sare, niciodată prin piramidă. Pot zice cu o urare tristă și geamănă cu tristețea națiunii noastre. Zic: să ne fi trăit, ce bine nouă! Ca să putem să zicem: Să ne trăim! Văzut-ați voi, oare, căruță fără roate? Spițe fără de scrîșnet la roate căruții, văzut-ați? Dar am răspuns: văzut-am pe aceștia și pe alții ca dînșii. Și atunci mă întorc și zic: Merge căruța? Merge.

— Cînd ați început să scrieți „Epica magna"?

— „Epica magna" am început-o încă de mic copil, cînd se făcea că mama mă născuse. Cînd se făcea că mă alăptase și că mă crescuse. Cînd se făcea că eu creșteam ca răul și răutatea umbrei de pe sub un ram. Se făcea că eram izgonit dar nu dintr-un pîntec, ci dintr-un mit. Se făcea că mă înecasem în tot ce aflasem. Și se mai făcea, și se mai făcea că eram cînd nu eram că era cînd nu era. Întrebare.

— Spuneați altădată: „...Proba focului este proba succesului. În fața zeiței Niké se aleg cei care sunt împreună. Psihologia pierderii este o psihologie a generoșilor. Dar aceea a cîștigului, a realizării? (în datele ei, bineînțeles relative). Psihologia succesului, dureroasă expertiză, e aptă de transfuzii de interes, de atenție..." *Sînteți unul dintre poeții care ați „pierdut" puțin publicîndu-vă cărțile, cititorii și critica în majoritate așteptînd apariția fiecărui volum ca pe un eveniment editorial. Poeții v-au dedicat poezii, prozatorii v-au recunoscut ca prieten, iar criticii (cînd*

nu sînt și poeți) v-au comentat cu un entuziasm constant. Și totuși nimeni nu ar putea spune că sînteți un om privilegiat în viață.

— Numai o operă literară justifică o existență. Sînt oameni care au trecut ca și cum n-ar fi fost. În urma lor nu rămîne nimic. Cărțile mai și crapă după ani și ani de zile, atunci cînd nu sînt unitare. Pentru mine „11 elegii" este cartea mea cea mai unitară. Întrebare.

— *Un critic tînăr și talentat, Dan Alexandru Condeescu, scria, după ce alți critici își exprimaseră anumite regrete față de „Epica magna".* „Epica magna este cartea unei metamorfoze poetice, a unei chinuitoare nașteri de sine și a unei încă și mai dureroase morți ritualice. Dificultatea definirii vine din transformarea insesizabilă a trăsăturilor cunoscute în alt timp liric. Este momentul cînd ultimele fire din clepsidra unei forme și vîrste poetice se scurg lăsînd doar formule goale și măști definitiv consemnate de critica literară. Și tot acum, odată cu partea finală a volumului, asistăm la răsturnarea fluidului liric într-o altă cupă a vîrstei și înfățișării poetice. Derutată de prima parte a cărții, critica nu a acceptat dialectica procesului și dinamica interioară a acestuia, apărînd sau negînd doar vechile formule poetice și implicit vechile interpretări." *Este adevărat ce scrie criticul din punctul dumneavoastră de vedere? Cum credeți că va fi întîmpinată „Opere imperfecte" în acest context critic?*

— Nu știu cît de adevărat este sau nu este. Mă tem însă că la ultima mea carte se va exagera și într-un sens și în celălalt. Mai bine să nu mai vorbim despre asta. Să vorbim despre altceva.

— *Atunci recitați-mi, vă rog, o poezie a dumneavoastră.*

— Pe de rost știu numai dorul care mă cuprinde. În rest totul e amintire.

— *De ce ați intitulat ultima dumneavoastră carte* „Opere imperfecte"? *Este o dovadă a modestiei, ori, dimpotrivă, a unui orgoliu disimulat cu abilitate de un poet recunoscut și ca mare autor de titluri?*

— Fără pricină sau cu o foarte mare pricină. Dar să închei dialogul nostru cu o glumă...

— *Vă rog, nu înainte de a-mi spune dacă ați luat o clipă în serios afirmațiile unora că, după atîtea cărți, filonul poetic s-a epuizat, că ați putea sfîrși.*

— Nu de sfîrșire e vorba, ci de supraviețuire. Atît.

— *Și gluma?*

— Gluma s-o spună Ea.

— Doi șerpi veninoși în deșert. Unul dintre ei îl întreabă pe celălalt: ssspune-mi! Mussscătura noassstră esste mortală? Celălalt îi răspunde: essste, dar de ce întrebi? Ssstii, mi-am musscat limba.

IULIAN NEACȘU

O amintire prelinsă ca o lacrimă

În aceste succinte însemnări, fără pretenţii tranşante, vreau să creionez măcar parţial profilul genialului poet Nichita Stănescu ca om de mare omenie, întrucît ca poet l-a nemurit propria lui operă lăsată nouă drept moştenire, precum au lăsat Văcăreştii urmaşilor lor, cu atîta dragoste şi largheţă sufletească.

Într-o zi, după ce genialul poet a aflat că opera lui poetică a fost încununată cu premiul internaţional Herder, ne-am întîlnit întîmplător cu Nichita Stănescu în biroul minunatului poet Traian Iancu şi înţeleptului director al Uniunii Scriitorilor, birou sub cupola căruia zilnic se desfăşoară atîtea ceremoniale originale şi de neuitat. După ce poetul Traian Iancu şi-a jucat impecabil rolul studiat cu ani de zile înainte de începerea scurgerii clipelor fatidice din nemuritoarea operetă „Ne daţi, ori nu ne daţi", i-a spus lui Nichita Stănescu cu voce gravă şi făcîndu-mi complice cu ochiul, parte integrantă din gesticulaţia lui solemnă, adecvată fiecărui personaj aflat în faţa-i şi mereu conformă momentului inedit:

— Nichita, te ţuc pe fruntea ta de „herderian" şi te rog să ai grijă de sănătate şi peană aşa cum am eu grijă de toţi scriitorii breslei noastre şi nevoile lor. Pleacă sănătos la Viana şi întoarce-te la fel de sănătos la Bucureşti, dar nu cu trenul, nici cu avionul, nici cu diligenţa, ci numai călare pe Pegas... Altfel n-o să te mai recunosc. Şi pe pe cei care eu încep să nu-i mai recunosc... e bai mare. Poetului îi şade bine numai călare pe Pegas chiar şi cînd doarme: Încă o dată te ţuc Nichita şi te rog sărută înfocat din partea mea şi a tuturor scriitorilor români toate casele din Viana în care a locuit luceafărul nostru Eminescu...

Nichita Stănescu, şugubăţ ca deobicei, i-a răspuns, rîzînd cu o poftă de zile mari, poetului Traian Iancu care s-a sculat în picioare parcă împins de un resort invizibil de la masivul său birou şi în sertarele căruia se înghesuie, precum calicii la pomană, jalbele în proţap ale atîtor scriitori, şi a rămas ca o stană de piatră în faţa celuia care de acum înainte urma să bată lumea-n lung şi-n lat numai călare pe Pegas...

— Traiane, Trăienele, pui de cuc şi pui de lele, directore tare şi avarule mare, omule cum se cade şi baladistule coborît din balade, te ţuc şi eu de o mie de ori mai ales acuma după ce ai catadixit să aşterni pe jalba mea boţită unul dintre cele mai căutate şi apreciate autografe scrise de mînuţa ta, precum ţi-a dictat inima... Şi nu ştiu de ce cînd citesc unele din autografele tale însăilate mai de voie, mai de nevoie, pe mereu boţitele mele jalbe în proţap îmi vine să zbor. Să zbor ca o pasăre măiastră care a fost slobozită de un nou Leonardo da Vinci* din laţul în care a intrat de bună voie şi nesilită de nimeni. Te asigur că voi săruta dimineaţa, la prînz şi seara pereţii tuturor caselor din Viana în care a şezut la măsuţa lui de brad Eminescu şi între pereţii cărora s-a gîndit nespus de mult la mama mamei lui, Limba română, şi la viitorul ei sub cerul acestei mereu trecătoare lumi. Şi te mai asigur, poete, că voi aprinde şi cîte o candelă pretutindeni, unde voi da de cîte o amintire,

veselă sau tristă, despre cel care a meşterit din toate vorbele limbii române numai giuvaeruri şi nestemate.

Traian Iancu şi cu Nichita Stănescu s-au îmbrăţişat şi s-au sărutat de mai multe ori într-o tăcere mormîntală iar în ochii mei ei, aşa îmbrăţişaţi, s-au zărit ca o nouă Poartă a sărutului a lui Brâncuşi...

Apoi împreună cu Nichita Stănescu, care era în culmea fericirii, am poposit la mine acasă pentru a ciocni un pahar de vin şi a-l asculta pe divinul poet vorbind...

Clipele se deşirau din caerul orelor în voia lor, iar Nichita îmi vorbea cu o pasiune de-a dreptul debordantă despre Eminescu şi Bacovia, despre literaturile rusă şi franceză pentru care el avea o afecţiune aparte şi la sînul cărora se simţea cel mai în largul lui...

Discuţia noastră se desfăşura pe un fond muzical brodat de un potpuriu de cîntece populare române şi ucrainene ale căror melodii mereu se revărsau prin odaia mea de lucru.

La un moment dat Nichita Stănescu, scuturîndu-şi scrumul ţigării în scrumieră, s-a oprit pentru o clipă asupra ei probabil pentru a-i scruta adîncul poleit de un fum alblunar, iar apoi, bătut de gînduri aşa cum numai el era în stare să fie, mi-a spus pe un ton dojenitor:

— Bătrîne, pe poeţi niciodată să nu-i urăşti, niciodată să nu le faci vreun rău şi mereu să încerci, iar de este nevoie să-ţi dai silinţa, să-i înţelegi. Poeţii sînt cele mai tari fiinţe de pe lumea asta, dar, din păcate, şi cele mai vulne-

din tolba de amintiri despre Nichita

rabile. Poeţii niciodată nu pot fi uciși ci pot fi doar schilodiţi sau striviţi. Cei ce se joacă cu soarta poeţilor se joacă cu focul. Şi nu cu un foc oarecare, ci chiar cu focul divin, iar focul divin poate fi aprins numai de scînteile care scapără în urma unei catastrofe cosmogonice, iar aceste, e adevărat rare, catastrofe se produc atunci cînd roiurile gîndurilor poetului se ciocnesc cu muntele vrăjit și imaculat al hîrtiei. Uite, eu nu urăsc pe nici un poet, prin intermediul condeiului ci din contra pe toţi îi iubesc deopotrivă. Toţi în sufletul meu trăiesc fără nici o discriminare. Toţi poeţii în viziunea mea sînt poeţi adevăraţi. Nu-i împart pe căprării și nici nu le acord atenţie după ranguri. Toţi poeţii în ochii mei sînt niște piramide locuite de fel de fel de taine. Toţi sînt geniali și numai timpul are dreptul să-i judece și să-i așeze acolo unde merită. Pentru mine nu există invidie și ranchiună, ci doar iubire și admiraţie. Toţii poeţii lumii își au locurile lor predestinate în literaturile care i-au născut și cărora aparţin, așa cum toate elementele naturii își au locul bine definit în celebrul tabel chimic al lui Mendeleev... Cel ce se naște poet, trăiește din plin viaţa unui poet, trebuie și să moară tot poet. Citește-i, bătrîne, din scoarţă în scoarţă pe Eminescu, Bacovia, Sevcenko și pe toţii robii cuvîntului scris și vei vedea că între viaţa și opera lor nu există nici un fel de discrepanţă, ci domnește o armonie perfectă, nici o faptă nu le întinează drumul spre Golgota Verbului, dar nici nu-l iluminează cu o lumină falsă. Eu, îţi jur, nu știu ce-i ura și pizma, chiar de-mi dau seama că unii confraţi slobozesc asupră-mi destule săgeţi tocite...

Cînd vorbea marele și inegalabilul Nichita, îmi plăcea să tac mîlc și să memorez totul, pe cît omenește e posibil, ce fără încetare se împerechea pe buzele lui mereu arse de setea unui munte de sare și mereu iluminate de același zîmbet enigmatic, giocondian. Şi trebuie subliniat de cîte ori se ivește ocazia că Nichita își exprima părerile atît de natural și atît de convingător, chiar revoltător de convingător, că pur și simplu nu puteai să-l mai contrazici, chiar de aveai suficiente argumente la îndemînă.

În toiul peroraţiei lui Nichita Stănescu despre poeţi și operele lor a sunat soneria: venise de la școală fetiţa mea, Deea...

Soacră-mea care știa bine cine a trecut pragul apartamentului nostru și pe cine a avut cinstea să-l servească i-a spus fetiţei pe un ton poruncitor:

— Deea, la noi în casă se află cel mai mare poet român în viaţă. Du-te și sărută-i mîna, apoi uită-te bine la el ca să-i ţii minte chipul toată viaţa, căci va veni vremea cînd te vei lăuda copiilor și nepoţilor tăi că l-ai văzut pe Domnul Nichita Stănescu în carne oase. Şi nu uita că după ani și ani el va ajunge un sfînt al limbii române așa cum au ajuns Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu și mulţi, mulţi alţii. Asemenea întîlniri au loc foarte rar în viaţa unui om, deși el le dorește cu fervoare și le caută cu luminarea aprinsă...

Ce a simţit în acele clipe biata mea fetiţă, nu știu, dar știu bine că a intrat în camera mea de lucru fără a mai bate

în ușă și fără a scoate vreun cuvînt s-a repezit la poet să-i sărute mîna și să-i memoreze chipul pentru totdeauna așa cum a povăţuit-o atotștiutoarea bunică...

Nichita, marele și scumpul și în veci neînlocuitul nostru Nichita, a ghicit intenţia fetiţei care la vîrsta ei încă n-a auzit de el și nici nu i-a citit opera, nu i-a permis să-i sărute mîna, ci a ridicat-o în braţe și după ce a sărutat-o îndelung pe frunte, rîzînd din tot adîncul fiinţei sale, mi-a zis:

— Bătrîne, iată unicul și cel mai frumos poem scris de tine vreodată. Îţi ajunge. Şi fii mulţumit chiar și cu atîta! Tu scrii în limba ucraineană, dar acest poem care se cheamă „Deea" nu are nevoie de nici o traducere, căci el a fost scris în limba universală... Să știi că eu iubesc copiii, precum iubesc toate poeziile scrise pînă acuma pe această lume și care se vor mai scrie mult și bine.

Ştiu și eu și toată lumea știe că Nichita Stănescu iubea nespus de mult copiii, iar fetiţele lui Fănuș Neagu și Mircea Micu, copiii lui Gheorghe Pituţ și ai atîtor scriitori pot confirma oricînd acest lucru căci și azi pe frunţile lor strălucesc ca niște sori sărutările lui Nichita Stănescu și care, la rîndul lor, se vor transmite urmașilor ca niște peceţi ale sfintelor taine, iar darurile primite din partea lui au rămas talismane mereu aducătoare de dulci amintiri despre cel care a scris cu sufletu-i de aur cele „11 Elegii" și între degetele căruia pana se simţea alfa și omega chiar și atunci cînd

din tolba de amintiri despre Nichita

rabile. Poeţii niciodată nu pot fi ucişi ci pot fi doar schilodiţi sau striviţi. Cei ce se joacă cu soarta poeţilor se joacă cu focul. Şi nu cu un foc oarecare, ci chiar cu focul divin, iar focul divin poate fi aprins numai de scînteile care scapără în urma unei catastrofe cosmogonice, iar aceste, e adevărat rare, catastrofe se produc atunci cînd roiurile gîndurilor poetului se ciocnesc cu muntele vrăjit şi imaculat al hîrtiei. Uite, eu nu urăsc pe nici un poet, prin intermediul condeiului ci din contra pe toţi îi iubesc deopotrivă. Toţi în sufletul meu trăiesc fără nici o discriminare. Toţi poeţii în viziunea mea sînt poeţi adevăraţi. Nu-i împart pe căprării şi nici nu le acord atenţie după ranguri. Toţi poeţii în ochii mei sînt nişte piramide locuite de fel de fel de taine. Toţi sînt geniali şi numai timpul are dreptul să-i judece şi să-i aşeze acolo unde merită. Pentru mine nu există invidie şi ranchiună, ci doar iubire şi admiraţie. Toţii poeţii lumii îşi au locurile lor predestinate în literaturile care i-au născut şi cărora aparţin, aşa cum toate elementele naturii îşi au locul bine definit în celebrul tabel chimic al lui Mendeleev... Cel ce se naşte poet, trăieşte din plin viaţa unui poet, trebuie şi să moară tot poet. Citeşte-i, bătrîne, din scoarţă în scoarţă pe Eminescu, Bacovia, Sevcenko şi pe toţii robii cuvîntului scris şi vei vedea că între viaţa şi opera lor nu există nici un fel de discrepanţă, ci domneşte o armonie perfectă, nici o faptă nu le întinează drumul spre Golgota Verbului, dar nici nu-l iluminează cu o lumină falsă. Eu, îţi jur, nu ştiu ce-i ura şi pizma, chiar de-mi dau seama că unii confraţi slobozesc asupră-mi destule săgeţi tocite...

Cînd vorbea marele şi inegalabilul Nichita, îmi plăcea să tac mîlc şi să memorez totul, pe cît omeneşte e posibil, ce fără încetare se împerechea pe buzele lui mereu arse de setea unui munte de sare şi mereu iluminate de acelaşi zîmbet enigmatic, giocondian. Şi trebuie subliniat de cîte ori se iveşte ocazia că Nichita îşi exprima părerile atît de natural şi atît de convingător, chiar revoltător de convingător, că pur şi simplu nu puteai să-l mai contrazici, chiar de aveai suficiente argumente la îndemînă.

În toiul peroraţiei lui Nichita Stănescu despre poeţi şi operele lor a sunat soneria: venise de la şcoală fetiţa mea, Deea...

Soacră-mea care ştia bine cine a trecut pragul apartamentului nostru şi pe cine a avut cinstea să-l servească i-a spus fetiţei pe un ton poruncitor:

— Deea, la noi în casă se află cel mai mare poet român în viaţă. Du-te şi sărută-i mîna, apoi uită-te bine la el ca să-i ţii minte chipul toată viaţa, căci va veni vremea cînd te vei lăuda copiilor şi nepoţilor tăi că l-ai văzut pe Domnul Nichita Stănescu în carne oase. Şi nu uita că după ani şi ani el va ajunge un sfînt al limbii române aşa cum au ajuns Eminescu, Creangă, Caragiale, Sadoveanu şi mulţi, mulţi alţii. Asemenea întîlniri au loc foarte rar în viaţa unui om, deşi el le doreşte cu fervoare şi le caută cu luminarea aprinsă...

Ce a simţit în acele clipe biata mea fetiţă, nu ştiu, dar ştiu bine că a intrat în camera mea de lucru fără a mai bate

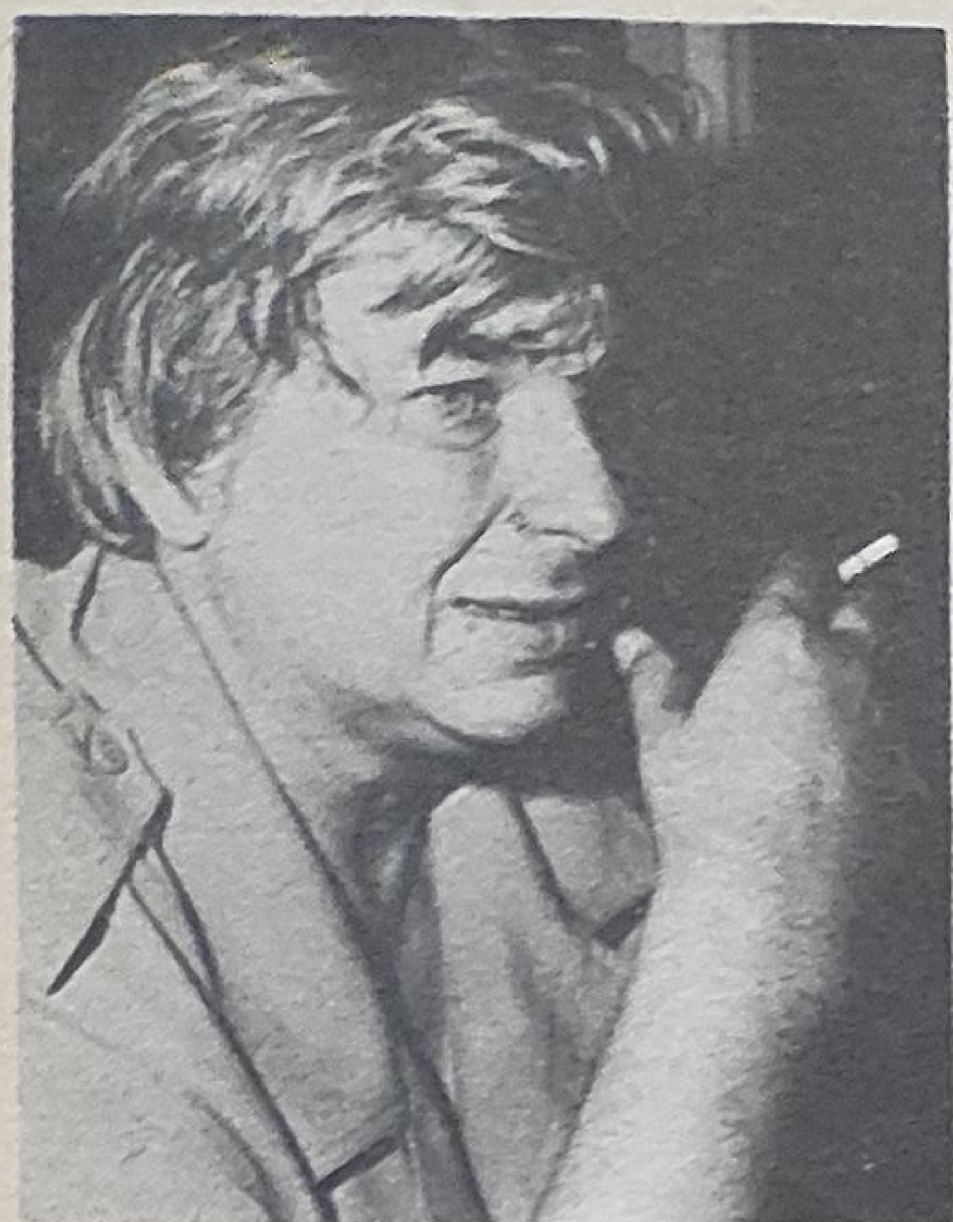

în uşă şi fără a scoate vreun cuvînt s-a repezit la poet să-i sărute mîna şi să-i memoreze chipul pentru totdeauna aşa cum a povăţuit-o atotştiutoarea bunică...

Nichita, marele şi scumpul şi în veci neînlocuitul nostru Nichita, a ghicit intenţia fetiţei care la vîrsta ei încă n-a auzit de el şi nici nu i-a citit opera, nu i-a permis să-i sărute mîna, ci a ridicat-o în braţe şi după ce a sărutat-o îndelung pe frunte, rîzînd din tot adîncul fiinţei sale, mi-a zis:

— Bătrîne, iată unicul şi cel mai frumos poem scris de tine vreodată. Îţi ajunge. Şi fii mulţumit chiar şi cu atîta! Tu scrii în limba ucraineană, dar acest poem care se cheamă „Deea" nu are nevoie de nici o traducere, căci el a fost scris în limba universală... Să ştii că eu iubesc copiii, precum iubesc toate poeziile scrise pînă acuma pe această lume şi care se vor mai scrie mult şi bine.

Ştiu şi eu şi toată lumea ştie că Nichita Stănescu iubea nespus de mult copiii, iar fetiţele lui Fănuş Neagu şi Mircea Micu, copiii lui Gheorghe Pituţ şi ai atîtor scriitori pot confirma oricînd acest lucru căci şi azi pe frunţile lor strălucesc ca nişte sori sărutările lui Nichita Stănescu şi care, la rîndul lor, se vor transmite urmaşilor ca nişte peceţi ale sfintelor taine, iar darurile primite din partea lui au rămas talismane mereu aducătoare de dulci amintiri despre cel care a scris cu sufletu-i de aur cele „11 Elegii" şi între degetele căruia pana se simţea alfa şi omega chiar şi atunci cînd

toate pronosticurile literare se aflau în derivă, iar starea poeziei trăia pe propria ei piele Timpul, „probabil..."

În seara aceea de neuitat, Nichita mi-a vorbit cu o nea-semuită afecțiune și o legendară venerație despre bunii și statornicii lui prieteni: Constantin Chiriță și Fănuș Neagu, D.R. Popescu și Nicolae Breban, Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, Nicolae Manolescu și Gheorghe Pituț etc.

Nichita Stănescu a fost într-adevăr un genial poet și un genial om de omenie și așa a rămas în sufletele și inimile noastre. El a ars ca o torță în întuneric pînă a ajuns una dintre cele mai sfinte icoane ale limbii române, icoană care va dăinui în vecii vecilor, precum Dunărea și Carpații, Miorița și Balada Meșterului Manole...

Sînt convins că Nichita, chiar dacă avea dușmani, niciodată nu a fost dușmănit în adevăratul sens al cuvîntului, ci, din contra, a fost admirat și venerat pentru că el era singurul poet din acest Univers care credea doar în bine și în minunea limbii române, în rostirea și nemurirea ei.

Cuvintele limbii române și necuvintele veșniciei ei pentru Nichita Stănescu reprezentau totul. Și în acel tot sublim și peren el a rămas un cîntec unic fără de moarte și sfîrșit.

ȘTEFAN TCACIUC

• Leonardo da Vinci avea obiceiul să umble prin piețe, să cumpere toate coliviile cu păsări și apoi să le redea libertatea tuturor păsărilor.

Mă întreb cîți dintre cei care l-au cunoscut, văzîndu-l zilnic ori poate o singură dată, pe Nichita Stănescu păstrează un semn al dărniciei senioriale care-l locuia cu o patimă egalată doar de aceea ce-i răbufnea prin toți porii, transformîndu-se în poezie.

Și ce nu dăruia Nichita?

Ceasuri, monezi rare, portrete făcute în cîteva secunde, cu un uluitor simț al decupării expresive, versuri de-ale lui, improvizații scrise, dictate ori doar recitate, unele urmărindu-l obsesiv pînă cînd, șlefuite pînă la lacrimă, își găseau locul în paginile unei cărți. Pentru că, deși părea că improvizează tot timpul, el nu scria versuri ci cărți, argumentînd strîns o teză poetică, așezînd carne lirică pe un schelet ideatic, De aceea poezia lui e vie, deși se mișcă nu într-un timp natural ci într-unul logic, cum ar spune C. Noica. Mi-ar place să scriu cîndva un eseu despre logica poeziei lui Nichita Stănescu, deși e mai degrabă treabă de filosof aceasta.

Grec dionisiac altoit pe trunchi scitic, ploieșteanul fermecător care făcea haz de băcănia tatălui său și construia fastuoase genealogii pe spița maternă, asemeni unor Mateiu Caragiale ori Alexandru Ivasiuc, știa să te facă să iubești ceea ce iubea el. Dacă erau oameni, ei se numeau Gheorghe Tomozei, Petre Stoica, Modest Morariu, Mircea Ivănescu, Matei C., Eugen Simion, Nicolae Breban, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Stavros Deligiorgis, Aurel Covaci, Adam Puslojić, Anghel Dumbrăveanu, Peter Jay, Alexandru Ivasiuc, Mircea Micu, Sorin Dumitrescu, Constantin Chiriță, Ion Donoiu sau Doina, Gabriela, Rodica, Dora. Dacă erau cărți nu era nevoie de un prilej special să-ți fie înmînate și te trezeai curînd cu un raft al bibliotecii în care stăteau alături: Ghilgameș, Platon în „Pleiade", cumpărat de la librăria din pasajul Kretzulescu, o ediție rară din Avicena, cele două ediții românești ale lui Lao ți, „Fenomenologia spiritului", o istorie a celui de al treilea Reich semnată de Shirer, un catalog de monezi romane, Marc Aureliu, Solomon Marcus, Vasko Popa, „Istoria logicii" a lui Nae Ionescu, cărți pe care, cu memoria lui fascinantă, te obliga într-o tandră tiranie prietenească să le reciți împreună cu el, urmărindu-le cum se transformă în versuri sau sclipitoare eseuri orale, în care paradoxul juca un rol de seamă. Paradoxul la Nichita Stănescu (remarcat subtil de Solomon Marcus), precum și ființarea heideggeriană (pe care nu-l citise în original dar ale cărui preocupări îi erau familiare) sunt teme care își așteaptă comentatorii. Acolo unde se găsea Nichita (și îl puteai găsi în cele mai neașteptate locuri, la orele cele mai neașteptate) începea curînd un symposion ce dura de multe ori zile și nopți la rînd, pînă la istovirea convivilor, cînd Socrate își găsea un Alcibiade cu care să continue discuția. Se afla întotdeauna prin apropiere cîte o „grădină de vară a lui Akademos", numită Cireșica, Pescăruș, Cina, Lido, doamna Candrea... Mă gîndesc că dacă Socratele care a fost Nichita nu și-ar fi fost singur Platon, ar fi meritat fără doar și poate unul.

De o rară incisivitate orală, nu țin minte să fi semnat vreunul din pamfletele pe care le rostea cu pasiune la adresa adversarilor de moment. Scrisul era pentru el **laudatio.** Atunci cînd o cunoștință comună se muta se peste noapte dintr-o cămăruță aflată prin Popa Nan într-o somptuoasă vilă la Șosea, comenta cu umor bonom nu modificările de caracter pe care observasem cu ochi ironic la

DARUL LUI NICHITA

Gheorghe Suciu, Gheorghe Pituț, Ion Lăncrănjan, Nichita Stănescu și Florin Pucă la Uniunea scriitorilor, în 1982.

31 martie 1983 — acasă la Nichita Stănescu, cu ocazia împlinirii a 50 de ani.

Gheorghe Pituț, Gheorghe Tomozei și Nichita Stănescu.

personajul cu pricina, ci faptul că în holul vilei se găseau suficiente perechi de papuci pentru invitați, care erau poftiți să se descalțe dacă nu erau și persoane simandicoase de față și mobila greoaie, cu sculpturi în gen medieval, ce umplea încăperile, părînd o moștenire de familie, toată lumea ignorînd tacit plăcuțele metalice cu număr de inventar ce se puteau zări pe la colțuri ori erau cusute pe dosul amplelor covoare de care papucii ți se împiedicau întîmplător. Evitîndu-l pe fanfaron, Nichita nu uita să-i elogieze cărțile deși... uita să le mai citească. Amnezia era forma sa de supărare extremă.

Cînd, la un moment dat, păreri diametral opuse în cazul unui plagiat literar ne-au făcut să ne vedem doar întîmplător ani la rînd, căldura fostei prietenii înmuia reproșurile. Spiralele destinelor noastre se desfăcuseră iremediabil, dar nu din pricina „friabilității caracterului" său, cum spunea într-un interviu un critic literar, ci din pricina temperanței orientale ce-l locuia profund. Prietenia noastră lăsase o dîră adîncă, marcîndu-l mai mult pe cel mai tînăr cu zece ani dar și pe celălalt, mărturie rămînînd o serie de dialoguri despre cărți și idei, făcute la radio, la televiziune, la studioul „Sahia", care prin 1970, sub titlul „Letopiseț", avea generozitatea de a oferi o oră de peliculă de arhivă personalităților de seamă ale culturii noastre. Poate că acea generozitate n-a fost în van și colegii de la „Sahia" vor ști să o transforme într-un film despre Nichita. Toate din jurul lui mai sunt încă vii.

Poate că n-ar fi lipsit de interes să-i mai semnalez viitorului biograf al lui Nichita o serie de dialoguri aflate în arhiva „Revistei literare radio" pe care o redactam prin anii '68—'69. Și o altă serie de dialoguri difuzate la Radio prin '75—'76, prin amabilitatea excepționalului redactor care este Constantin Vișan. Toate acestea, transcrise cu grijă, ar putea împlini fericit imaginea celui ce se numea, mai în glumă mai în serios, „uzinele de metafore N. Stănescu". Ultimul dialog — formă de expresie pe cale de dispariție, din păcate, în favoarea monologului țipat pe stadion — ne propusesem să-l dedicăm „Jurnalului de la Păltiniș" al lui Gabriel Liiceanu, carte incitantă, paradigmatică, despre care am vorbit îndelung. N-a fost să mai fie. .

Mă gîndesc la toate acestea ca la un dar pe care Nichita ni l-a făcut tuturor, alături de marele dar al poeziei sale, și cred că îi revine unei instituții ca Muzeul de istorie a literaturii române sarcina gravă de a prelua grabnic moștenirea risipită generos de autorul celor „11 elegii", de a crea un colectiv a cărui sarcină să fie editarea științifică a operei integrale, preluarea mărturiilor despre un mare scriitor, înainte ca imaginea sa să fie deformată de trecerea timpului și de anecdoticul nesemnificativ. Pentru că (de ce să n-o spunem?) au existat mai mulți Nichita Stănescu, dar poetul simbolizînd deschiderea spre poezie autentică în literatura postbelică era unul singur și conturul său, cu lumini și umbre, nu trebuie să se piardă.

Așa cum spunea Virgil Mazilescu la cîteva zile după ce poetul nu mai era decît operă și amintire și gust amar al plecării prea grabnice: „Iertați-mă dacă l-am vorbit uneori de rău pe Nichita. Mi se părea că e nemuritor." Nu ți s-a părut, Virgil, el este, după cum și tu ești. Poezia ESTE!

ION DRĂGĂNOIU

NOPȚI PARIZIENE CU NICHITA

La „Club des Poètes" din apropierea ambasadei noastre, ne-a dus și ne-a recomandat poetul Teofil Bălaj, pe atunci atașat cultural. Dar cum aveam o diurnă consistentă, începusem să-l frecventăm singuri pînă ce Nichita a decretat că acel club e o speluncă ordinară taman cum știa el una într-o mahala din Ploiești, pe vremea cînd era licean. Și cam avea dreptate Nichita.

Clubul avea ifose mari și se dorea o rampă de prezentare pariziană a tuturor poeților străini reputați. Era un club cabaret de dimensiunea unei garderobe de restaurant bucureștean mai acătării. Bucătăria era ocrotită numai de un paravan, așa că bieții consumatori simțeau aromele tuturor mîncărurilor comandate. Avea însă o estradă liliputană, în disensiune cu afișele mari, de pe perete, care vesteau nume de poeți celebri, prezenți odinioară la seratele clubului: Alberti, Quasimodo, Evtușenko și alții. Fiecare nou poet prezentat de club — deci și noi — era așezat cu fanfaronadă caragialescă în constelația poeților respectivi — cam în felul următor: „După ce v-ați delectat, domnilor, săptămîna trecută, cu poemele lui Rafael Alberti, iată că astăzi aveți rara ocazie să-l ascultați pe un mare poet român, de talie universală, într-o seară de poezie ce va rămîne — sînt sigur — încrustată în bronzul memoriei Domniilor-voastre". Or, tocmai această comedie retorică a prezentărilor îl făcea pe Nichita să revină, în serile libere, la Club și să exclame — „Ca la moși, ca la tîrgul moșilor, Sandule !"

Proprietarul clubului-cabaret, un poet de mîna a doua, Rosnay, era — se spunea — rudă cu Malraux dacă nu chiar cu Charles de Gaule și avea uneori emisiuni la televiziune. Numai așa se explică prezența acolo a unor actori tineri de la „Comedia Franceză", care recitau ad-hoc, după o scurtă parcurgere a hîrtiilor, din poemele poeților invitați.

De aceea prețurile erau, la început, foarte piperate, dar, după ce deveneai prietenul proprietarului și, dacă e posibil, chiar admiratorul versurilor sale, prețurile scădeau vertiginos, ba se mai soldau și cu cîte o sticlă de vin cadou din partea „conducerii clubului". Țin minte că, odată, fiind împreună cu actrița Irina Petrescu, invitații lui Teofil Bălaj, cînd poetul-proprietar a făcut nota de plată, sărmanul Teofil s-a făcut alb ca varul și a fluierat a pagubă. Era o sumă incredibilă. S-a motivat că am consumat specialități (nu consumaserăm) și vinuri alese (era același vin obișnuit), așa că omul a plătit și s-a jurat că nu va mai călca în veci în „sanctuarul internațional al poeziei".

Deci, după ce ne-am săturat de placa stereotipă a seratelor de la Club, ne-am mutat reședința la un restaurant cochet ca o bombonieră, destul de ieftin și foarte aproape de hotelul nostru, undeva pe lîngă catedrala Saint Germain. Restaurantul se chema „La Comanderie" și am aflat că acest cuvînt înseamnă locul în care își așezau cavalerii medievali halebardele. Două halebarde ornamentau ușa de intrare. Proprietară era o femeie superbă, Claudette (dacă nu mă înșel), de profesiune văduvă, cum ar spune Caragiale. Era localul la care trăgeau și unii români parizieni; un local mult mai încăpător și, deși la subsol, bine aerisit, pentru ca fumul luminărilor de la ușă, care iluminau „fendalice" vizuina, să nu înăbușe comesenii.

Claudette purta o rochie subțire, suflată în argint, pe trupul gol-goluț, fapt ce-l puteam constata, seară de seară, de zeci de ori, cînd patroana urca scările spre bucătărie, iar luminările de la scări erau anume puse în așa fel, încît să-și treacă razele prin rochia fictivă a femeii. Și avea un trup ca al statuilor ce închipuiesc perfecțiunea. Iar noi îl priveam — zicea Nichita — cu ochii scăpărători, ca ai pisicilor cînd se pregătesc să sară spre șoareci.

1968 — La Menton, Franța. La masă, de la dreapta la stînga: Al. Andrițoiu, Nichita Stănescu, Al. Oprea, Teofil Bălaj.

Atmosfera de la „Comanderie" era cu totul alta. Gloria literară ne-o lăsam la garderobă și trăiam, în jurul meselor, un sublim anonimat. Dar și acolo ni s-a întîmplat o dandana, pe care Nichita o trecea în seama mea de „ardelean tîmpit", iar eu în seama lui de „ploieștean găzar căzut în moalele capului". Iată ce se întîmplase: pe masa din mijlocul localului, printre mostre de mîncăruri, se afla și un balon mare de sticlă, plin pînă la jumătate de un lichid verde și gros ca veninul. Nu era piperment. Și nici absint (acesta interzis în Franța), ci naiba știe ce băutură drăcească, foarte tare și îmbibată cu ardei iute, pe care trebuia să o dăm repede de dușcă, fără să respirăm. Era gratuită și făcea — zice-se — o foame ca de lup. Nouă însă nu ne-a făcut foame; văzînd că e gratuită, ne-am turnat din abundență în pahare și am început să o bem încet, tacticos, ca pe o băutură obișnuită. Rezultatul e că ne-am înecat și ne-au ieșit ochii din orbită de parcă cineva ne gîtuia, gata să ne omoare. Spre hazul consumatorilor din apropiere. Apoi ne-am acuzat reciproc. În fine, ne-am văzut de consumație pînă după miezul nopții, cînd ne-am luat tălpășița, am hotărît să facem o plimbare pe străzile apropiate. Pe atunci viața Parisului era liniștită, nu erau atentate și nu foiau tîlharii ca azi.

— Trebuie să fie cineva idiot să doarmă cînd vine la Paris numai pentru cîteva zile. Are timp destul să doarmă acasă, zicea apostrofînd Nichita.

Și ne-am plimbat evocînd lecturi adolescente din romanele lui Eugène Sue, apoi mai rafinate, din memoriile lui Carco, pînă ce un zgomot ciudat ne-a atras atenția. Ne-am dat repede seama că sînt ecourile unui joc de popice și ne-am dus, pe firul zgomotelor, pînă am dat de popicărie. Era dosită în spatele unui bloc din apropierea librăriei Gallimard.

Intrarea în popicărie era magistrală: ușă cu încrustări frumoase, în lemn, pe bare de metal lucitor. Înlăuntru o lumină egală, tandră, ca de paradis. Pe de margine, mese din lemn masiv cu copcii de aramă. Pe mese pahare cu whisky, cu cognac, cu vin ale celor vreo zece popicari care, după ce-și terminau loviturile de bile, veneau la pahare și vorbeau puțin de tot, ca la cuminecătură.

Înfățișarea lor era însă de speriat. Nici în filmul „Salariul groazei" nu văzuserăm asemenea căutături. Poate că se speriaseră de apariția noastră care le tulbura tribul — poate ne socoteau iscoade sau, în orice caz, martori neplăcuți la întîlnirea lor nocturnă și clandestină.

Nichita mi-a făcut semn să ne ținem tari. Ne-am așezat la o masă goală sub ochii pironitori ai popicarilor, care întrerupseseră jocul și ne priveau cu dușmănie.

— Vă rog frumos, trei kilograme de Beaujolais (vinul nostru preferat, că era... ieftin), într-o baterie de la rece! a comandat Nichita chelnerului îmbrăcat ca un cioclu. Comanda era ritmată cu un hexametru dactilic.

— De ce trei deodată, cînd puteți comanda pe rînd, cîte una, a răspuns chelnerul năucit de o comandă atît de insolită (francezii comandă cîte puțin — și nici nu beau mult, dealtfel).

— Pentru că așa vrem noi — am zis eu, cu emfază — să simțim sticlele aproape de inima noastră.

Observînd, după accent, că sîntem străini și văzînd că sîntem consumatori de vin (excelentă carte de vizită în ochiul francezului), popicarii s-au mai liniștit, și-au mai descrețit frunțile. Totuși, ochii lor se opreau cu insistență pe cele trei sticle aduse de chelner și nu puteau pricepe nici în ruptul capului de ce am cerut trei deodată și nu cîte una, pe rînd. Unul, ca inspirat, a exclamat:

La Paris, 1968: Teofil Bălaj, Al. Oprea, Al. Andrițoiu, Vasile Nicolescu, Nichita Stănescu

— *Ah! desigur sînteți sovietici!*

— *Nu! răspunse Nichita. Sîntem români, din România, cu capitala...*

— *La București, a reluat unul cu chip de urangutan. Soră-mea și cumnatul meu au fost, vara trecută, la Mamaia. E frumos și ieftin acolo! Sper că și dumneavoastră...*

Am înțeles aluzia. Voiau să mărturisim că am venit cu gînduri bune.

— *Bineînțeles că sîntem. Doar de aceea sîntem români. De gintă latină, ca dumneavoastră, francezii — zicea Nichita.*

— *Exact! a subliniat unul bondoc și zburlit. Și ca italienii, spaniolii sau portughezii.*

— *Băutori de vinuri ca ei, — am adăugat eu. Unde ați mai văzut dumneavoastră băutori de vin cu suflet rău?*

Popicarii au aprobat, au surîs și s-au apropiat de noi în rate, privindu-ne ca pe niște extratereștri. Apoi au început să ciocnească cu noi un pahar.

— *Cin-cin! zise unul.*

— *Cin-cin e la italieni, a corectat Nichita. La noi se spune* **Noroc**, *adică* **bonne chance!**

— *Olala! Alors bonne chance, messieurs!*

Ghiața a fost spartă. Ne-am împrietenit repede. Francujii ne-au întrebat dacă știm juca popice. Știam amîndoi. Nichita mai bine, el jucase în țară și pe popicării cu parchet — eu numai pe cele cu lut sau beton. Priceperea noastră în ale popicăriei a valorat cît toate pașapoartele din lume luate la un loc. Nichita îmi spunea, ulterior, că tot așa la Ploiești, dacă jucai bine biliard, cucereai toate mahalalele.

Am terminat sticlele. Am cerut încă o sticlă pentru acasă. Nichita a așezat sticla într-o sacoșă de tip sportiv, în care erau cîteva romane polițiste pentru lectura din tren la reîntoarcere. Se revărsa de ziuă. Am cerut să facem plata dar popicarii achitaseră deja totul. Cînd am insistat, s-au arătat jigniți. Am dat să plecăm, dar am văzut că Nichita rămîne cu gura căscată, chinuindu-se să ridice sacoșa: popicarii ne-o umpluseră cu sticle pînă la refuz. De vin și cognac. Erau deci oameni cu bani: coniacul era de stirpe aleasă și costisitoare. Nu ne-au lăsat să plecăm pînă ce nu am ciocnit cu ei un pahar de cognac Courvoisier, după obiceiul franțuzesc. Apoi, în sfîrșit, ne-am despărțit cu îmbrățișări și efuziuni sentimentale. Nu ne-au mai poftit să trecem pe acolo, nu ne-am schimbat cărțile de vizită, nu ne-am întrebat unii pe alții ce profesiuni avem. Aceasta era rigoare a tainei bine păstrate. Ne-am dovedit proverbialii români buni și inimoși. Și, firește, discreți.

Cînd am ajuns la hotel, cărînd, cu schimbul, sacoșa — Al. Oprea poreclit dulce (de Nichita) amicul Nello, „după un străvechi obicei din republica Ploieștilor" — dormea dus. L-am trezit, l-am servit cu un pahar de vin și i-am istorisit întîmplarea cu popicăria.

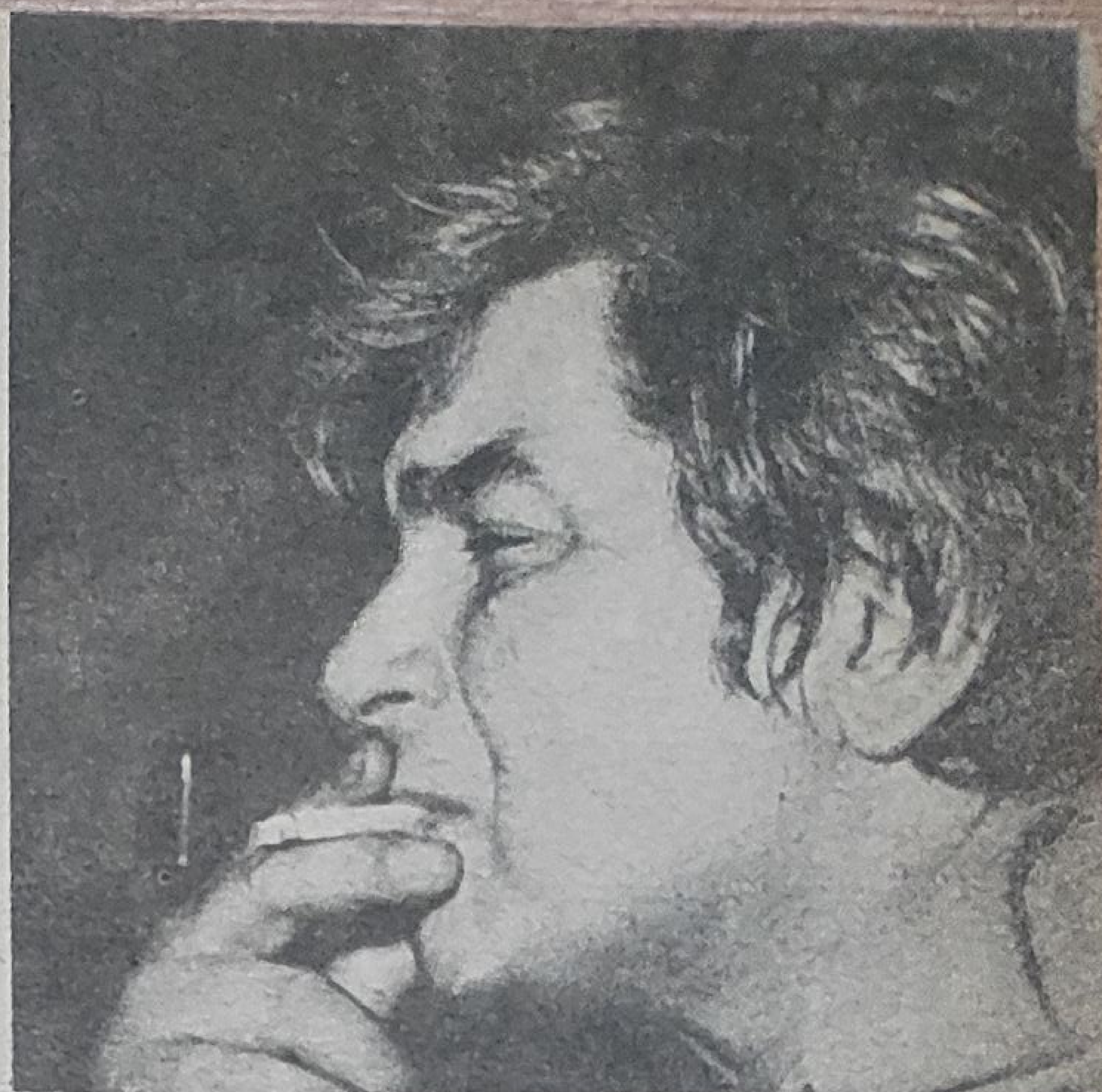
— *Puteau să vă rămînă acolo oasele, nenorociților! a exclamat Nello, patern ca totdeauna.*

— *Banul cel rău nu piere cu una cu două! l-a încontrat Nichita.*

— *Pînă la proba contrară. Ar fi bine să mai stați noaptea pe acasă! a conchis Sandu Oprea, apoi, cu o fină aluzie, și-a pus perina pe cap să doarmă. Noi am priceput aluzia și am plecat, lăsîndu-l să viseze mari latifundii de critică și istorie literară.*

AL. ANDRIȚOIU

CU NICHITA STĂNESCU ACUM DOI ANI...

Mă uit la calendar şi nu-mi vine să cred. Iată că au trecut aproape doi ani de cînd (în după-amiaza şi seara şi noaptea de 25 martie 1983, cu 6 zile înainte de a împlini 50 de ani, cînd, sărbătorit fiind, atunci, de toată lumea, inclusiv de trompetistul Constantin Gherghina, fotoreporterul Vasile Blendea a avut inspiraţia să ia cu sine „la Nichita" nu numai aparatul de fotografiat, dar, mai cu seamă, un radiocasetofon: el a fost, pare-se, singurul inspirat care a înregistrat acest eveniment memorabil: sărbătorirea populară, în familie, a semicentenarului lui Nichita Stănescu), noi, cei de la **Manuscriptum** (adică Adrian Bota, Adrian Hoajă, Florin Vlad şi cu mine) am petrecut o seară de dezlegare (de la soţii?!) în casa lui Nichita Stănescu. Nu e cazul să intru în amănunte. Important rămîne faptul că mersesem la Domnia-Sa să-i arătăm cum „a ieşit" portretul lui Eminescu, ieşit mai înainte, de sub pana sa, pe coperta revistei noastre şi să-i solicităm şi alte colaborări. (Care, după alte cîteva vizite în „castelul" său din Piaţa Amzei, s-au concretizat într-un spiritual micro-album **Urmuz — 6, revistă de avantgardă — Director: Nestănescu,** apreciat de cititori şi de participanţi la „zilele M.L.R." din octombrie 1983). L-am mai vizitat de alte două ori (o dată cu poeţii Adrian Alexandru Basarab şi Valeriu Veliman, de faţă fiind şi M.N. Rusu, Adrian Frăţilă, şi mai tîrziu, Ioana Crăciunescu şi Florin Zamfirescu; altă dată — singur, necăjit) şi tot puneau la cale o colaborare a sa la un almanah **Manuscriptum**, colaborare care nu numai că îi surîdea, dar îl şi pasiona teribil. Că, din cînd în cînd, îmi tot zicea:

— Hai, bre, chiar nu vrei să scoatem un almanah?! (Eu eram acela care „temporizam", invocînd condiţiile tehnico-rentabile ale revistei pentru o deplină edificare asupra posibilităţilor.) L-am revăzut, apoi, în acel prînz obosit de octombrie al „Zilelor M.L.R.". cînd, asistînd la vernisajul unei expoziţii privind avangarda românească, ne-a spus — tuturor — o vorbă de, paradoxal, atît de bun simţ (că, adică, I.L. Caragiale n-ar fi „tatăl" atîtor creatori de absurd ci tatăl, natural, al lui Mateiu) şi cînd, trecînd în „sala Sadoveanu", ne-a făcut o „introducere" în pictura lui Mihai Olos mai abitir decît orice critic...

Şi l-am mai revăzut peste vreo 3 săptămîni înainte de..., tot la Muzeul Literaturii, solicitat să participe la deschiderea expoziţiei consacrate împlinirii celor 65 de ani de la Unirea din 1918 (cînd, iarăşi, a spus o vorbă mare: că, adică, la 1 decembrie 1918, „s-au unit românii cu românii").

Cu trei zile înainte de a afla funestul său sfîrşit, în ziua de luni, 12 decembrie(!), îl sunam acasă pentru o... colaborare. Era plecat în provincie. Mai dibaci decît mine, colegul Adrian Bota obţinuse totuşi acea, necesară, frază pentru suplimentul **Al. Oprea. In memoriam** pe care graficianul revistei noastre, Victor Maşek, fără a putea bănui ce va fi peste cîteva zile, a aşezat-o pe prima pagină, alături de portretul îndoliat al lui Al. Oprea.

N-am fost — se subînţelege — unul din prietenii intimi ai poetului, nu l-am vizitat zilnic cu revistele sub braţ, să i le ofer, nu i-am luat interviuri şi nu m-am tutuit cu Domnia-Sa. (Deşi mi-a cerut acest din urmă lucru şi mi-a dedicat, ad-hoc, şi cîteva poezii. Deşi nu-i erau străine preocupările şi chiar cărţile mele. Despre una din ele se pronunţase, pe neaşteptate, cu obişnuita-i generozitate, într-o emisiune la radio, despre o alta, care-l interesase şi pe care nu reuşisem să i-o ofer, mi-a zis: „Lasă, bre, bătrîne, că trebuie să ne mai şi cumpărăm cărţile; ce se fac librăriile dacă noi nu mai trecem prin ele?" o avea în bibliotecă şi, spre surprinderea mea, o şi citise.)

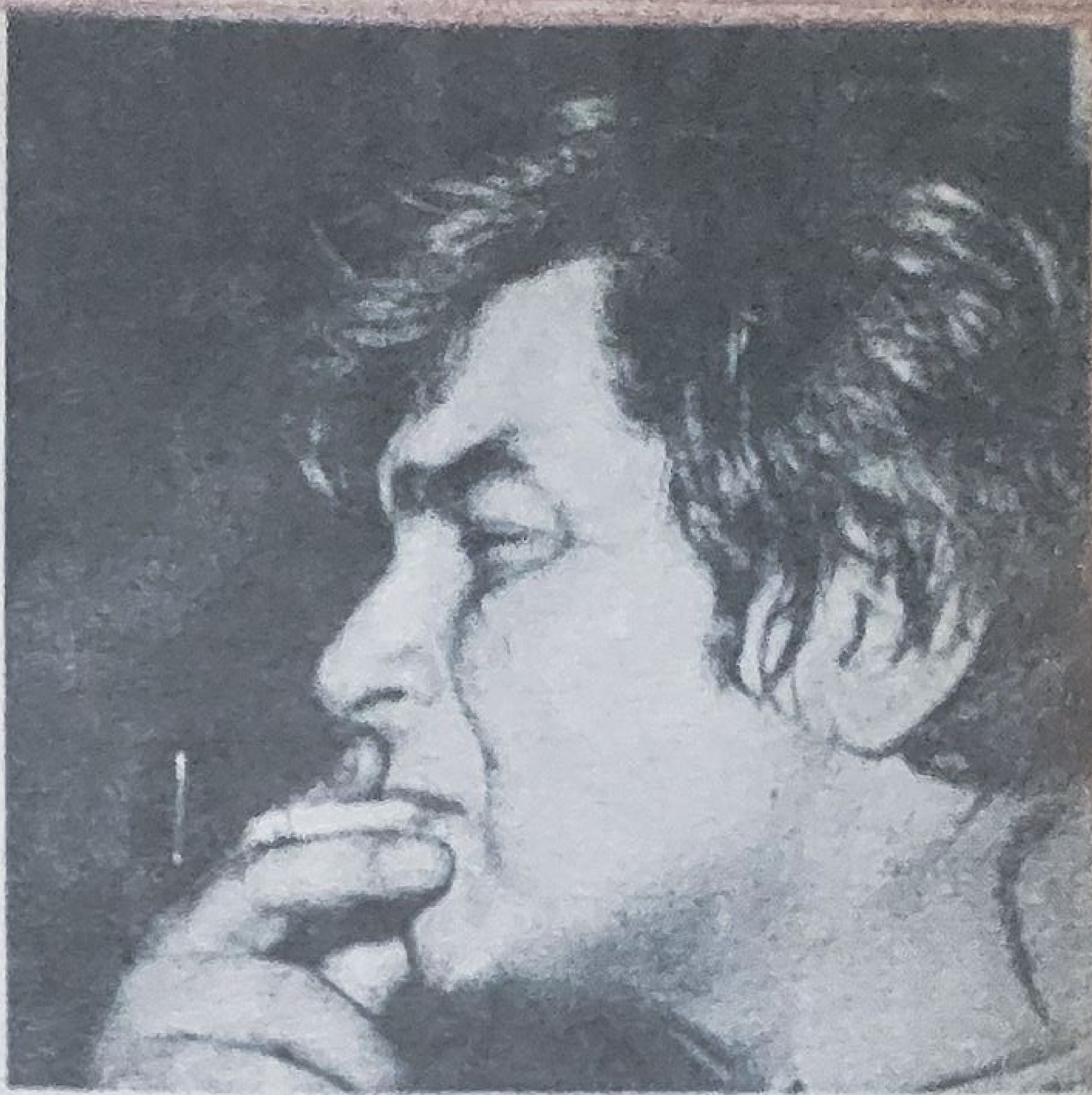
N-am fost, cum spun, unul din oamenii săi de casă. Întîmplarea nefericită a făcut ca nici pe ultimul drum să nu-l pot conduce. (L-am văzut doar în holul Casei Scriitorilor...) Dar nu m-am putut linişti — ca şi după moartea lui Marin Preda, ca şi după cutremurul din 1977 — pînă n-am pus pe hîrtie cîteva rînduri care cu excepţia celor consacrate „dragostei de Marin Preda", cum ar fi zis Domnia-Sa, n-au văzut lumina tiparului. N-am îndrăznit parcă... să le trimit în afară.

Iată ce scrisesem în nopţile de 13—15 decembrie 1983 (martori îmi sunt colegii mai sus numiţi, cărora, într-o seară mohorîtă de sfîrşit de an, le-am citit):

„După ce a fost un principiu de disoluţie, adulat, a devenit unul de coagulare, contestat.

După ce a scris poezie supra-realistă, a început să scrie poezie clasică, şi clasicistă.

CU NICHITA STĂNESCU ACUM DOI ANI...

Mă uit la calendar şi nu-mi vine să cred. Iată că au trecut aproape doi ani de cînd (în după-amiaza şi seara şi noaptea de 25 martie 1983, cu 6 zile înainte de a împlini 50 de ani, cînd, sărbătorit fiind, atunci, de toată lumea, inclusiv de trompetistul Constantin Gherghina, fotoreporterul Vasile Blendea a avut inspiraţia să ia cu sine „la Nichita" nu numai aparatul de fotografiat, dar, mai cu seamă, un radiocasetofon: el a fost, pare-se, singurul inspirat care a înregistrat acest eveniment memorabil: sărbătorirea populară, în familie, a semicentenarului lui Nichita Stănescu), noi, cei de la **Manuscriptum** (adică Adrian Bota, Adrian Hoajă, Florin Vlad şi cu mine) am petrecut o seară de dezlegare (de la soţii?!) în casa lui Nichita Stănescu. Nu e cazul să intru în amănunte. Important rămîne faptul că mersesem la Domnia-Sa să-i arătăm cum „a ieşit" portretul lui Eminescu, ieşit mai înainte, de sub pana sa, pe coperta revistei noastre şi să-i solicităm şi alte colaborări. (Care, după alte cîteva vizite în „castelul" său din Piaţa Amzei, s-au concretizat într-un spiritual micro-album **Urmuz — 6, revistă de avantgardă — Director: Nestănescu**, apreciat de cititori şi de participanţi la „zilele M.L.R." din octombrie 1983). L-am mai vizitat de alte două ori (o dată cu poeţii Adrian Alexandru Basarab şi Valeriu Veliman, de faţă fiind şi M.N. Rusu, Adrian Frăţilă, şi mai tîrziu, Ioana Crăciunescu şi Florin Zamfirescu; altă dată — singur, necăjit) şi tot puneau la cale o colaborare a sa la un almanah **Manuscriptum**, colaborare care nu numai că îi surîdea, dar îl şi pasiona teribil. Că, din cînd în cînd, îmi tot zicea:

— Hai, bre, chiar nu vrei să scoatem un almanah?! (Eu eram acela care „temporizam", invocînd condiţiile tehnico-rentabile ale revistei pentru o deplină edificare asupra posibilităţilor.) L-am revăzut, apoi, în acel prînz obosit de octombrie al „Zilelor M.L.R.", cînd, asistînd la vernisajul unei expoziţii privind avangarda românească, ne-a spus — tuturor — o vorbă de, paradoxal, atît de bun simţ (că, adică, I.L. Caragiale n-ar fi „tatăl" atîtor creatori de absurd ci tatăl, natural, al lui Mateiu) şi cînd, trecînd în „sala Sadoveanu", ne-a făcut o „introducere" în pictura lui Mihai Olos mai abitir decît orice critic...

Şi l-am mai revăzut peste vreo 3 săptămîni înainte de..., tot la Muzeul Literaturii, solicitat să participe la deschiderea expoziţiei consacrate împlinirii celor 65 de ani de la Unirea din 1918 (cînd, iarăşi, a spus o vorbă mare: că, adică, la 1 decembrie 1918, „s-au unit românii cu românii").

Cu trei zile înainte de a afla funestul său sfîrşit, în ziua de luni, 12 decembrie(!), îl sunam acasă pentru o... colaborare. Era plecat în provincie. Mai dibaci decît mine, colegul Adrian Bota obţinuse totuşi acea, necesară, frază pentru suplimentul **Al. Oprea. In memoriam** pe care graficianul revistei noastre, Victor Maşek, fără a putea bănui ce va fi peste cîteva zile, a aşezat-o pe prima pagină, alături de portretul îndoliat al lui Al. Oprea.

N-am fost — se subînţelege — unul din prietenii intimi ai poetului, nu l-am vizitat zilnic cu revistele sub braţ, să i le ofer, nu i-am luat interviuri şi nu m-am tutuit cu Domnia-Sa. (Deşi mi-a cerut acest din urmă lucru şi mi-a dedicat, ad-hoc, şi cîteva poezii. Deşi nu-i erau străine preocupările şi chiar cărţile mele. Despre una din ele se pronunţase, pe neaşteptate, cu obişnuita-i generozitate, într-o emisiune la radio, despre o alta, care-l interesase şi pe care nu reuşisem să i-o ofer, mi-a zis: „Lasă, bre, bătrîne, că trebuie să ne mai şi cumpărăm cărţile; ce se fac librăriile dacă noi nu mai trecem prin ele?" o avea în bibliotecă şi, spre surprinderea mea, o şi citise.)

N-am fost, cum spun, unul din oamenii săi de casă. Întîmplarea nefericită a făcut ca nici pe ultimul drum să nu-l pot conduce. (L-am văzut doar în holul Casei Scriitorilor...) Dar nu m-am putut linişti — ca şi după moartea lui Marin Preda, ca şi după cutremurul din 1977 — pînă n-am pus pe hîrtie cîteva rînduri care cu excepţia celor consacrate „dragostei de Marin Preda", cum ar fi zis Domnia-Sa, n-au văzut lumina tiparului. N-am îndrăznit parcă... să le trimit în afară.

Iată ce scrisesem în nopţile de 13—15 decembrie 1983 (martori îmi sunt colegii mai sus numiţi, cărora, într-o seară mohorîtă de sfîrşit de an, le-am citit):

„După ce a fost un principiu de disoluţie, adulat, a devenit unul de coagulare, contestat.

După ce a scris poezie supra-realistă, a început să scrie poezie clasică, şi clasicistă.

După ce a fost un **homo ludens**, a devenit, doar, un **poeta ludens.**

Dar era, se pare, prea tîrziu. Zarurile fuseseră aruncate şi intraseră, secret, în traista destinului. A fugit cu ele omul rău. Şi a revenit, cum a revenit, noaptea, pe gheaţă, şi ni l-a răpit.

Ce poţi să mai zici decît ce zicea şi Domnia-Sa în momente de cumpănă:

— Lasă, bătrîne, lasă, bre, să fim sănătoşi şi... realişti. Că facem poezie! Ce, nu-i aşa?!"

N-aş fi scris aceste rînduri şi n-aş fi dat publicităţii aceste gînduri (de n-am făcut-o „la minut", cine mai aşteaptă fotografii întîrziate?!) dacă, scormonind prin dosare, pentru cu totul altă treabă, nu aş fi dat peste o „tăietură" din revista **Luceafărul** (nr. 16/22 aprilie 1978), peste un text selecţionat de mine: **Respirări. Mărturie despre Topîrceanu** de Nichita Stănescu (pag. 8, jos, stînga). E, aici, o „mărturie" de mare sinceritate:

„Mărturisesc că ani de zile mi-a fost ruşine să spun că-l iubesc şi că-l admir şi că-l înţeleg pe Topîrceanu. Mărturisesc cu ruşine că abia tîrziu l-am înţeles. Elev al lui în clasele primare, abia acum am ajuns să-i fiu elev în clasele primordiale".

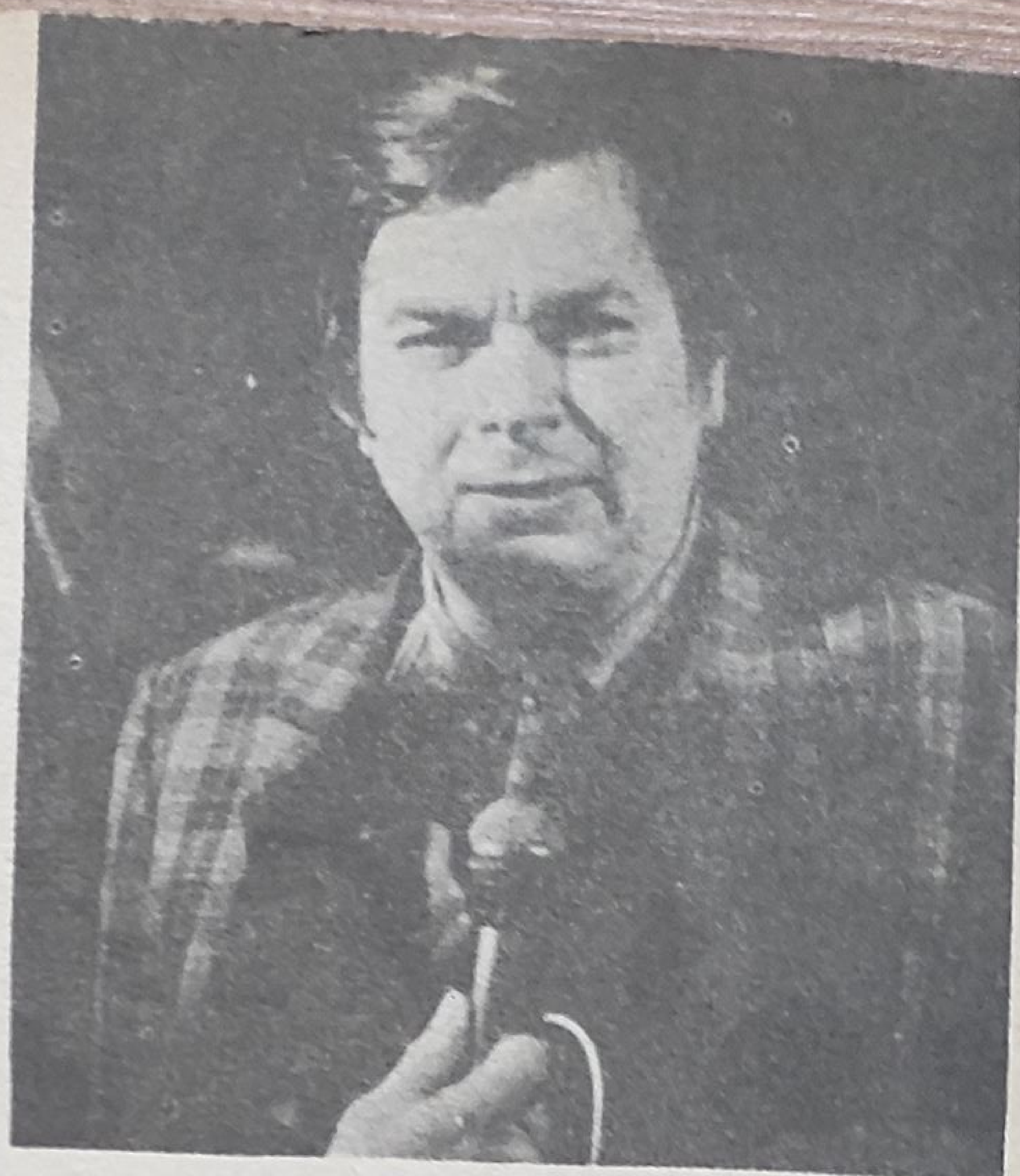
Cine ar mai fi avut curajul s-o facă public? Nici chiar între prieteni nu-ţi vine să spui, că, uneori, îl preferi pe Topîrceanu sau Minulescu lui Bacovia ori Blaga.

Ştii ce te aşteaptă...

Şi, totuşi, iată că Nichita Stănescu, în felul lui paradoxal de simplu şi copilăros, şi, de aceea, atît de „gîfîit", adesea, a avut un asemenea curaj. Şi nu numai că a avut curajul afirmaţiei, dar şi-a şi demonstrat supoziţia. În felul său — aforistic, precum ajunsese să fie în ultima parte a vieţii (Cum — să cred? — sunt, de fapt, toţi artiştii mari: Eminescu ajunsese în 1883, de la nebuloasa viziunilor din „postumele" primilor ani de creaţie la simplitatea cristalină a **Glossei** şi **Luceafărului;** Blaga, după ce inventase un sistem filosofic, ajunge la o poezie erotică neoclasică; Brâncuşi, după ce se luptase—şi biruise—cu toate himerele avangardei şi abstracţionismului, ajunge să sculpteze... broasca ţestoasă şi, vorba lui Marin Sorescu, să caute nordul, steaua polară — pentru cea mai elementară orientare.)

Iată ce spune, printre altele, Nichita Stănescu: „Topîrceanu pe noi adolescenţii unei vîrste a Ploieştului ne-a salvat de vulgaritate [...]. Te iubesc e imposibil a se spune la Ploieşti". (Parcă şi la noi, în Oltenia, e la fel: verbul „a iubi"nu se pronunţă cu gura deschisă, în public. E ceva ruşinos. Oamenii sinceri, chiar tineri, nu se iubesc, se plac. Vorba lui Brâncuşi: „stau în acelaşi pat şi în acelaşi cimitir". Cum zice Nichita Stănescu, referind despre Topîrceanu: „Dragostea şi iubirea iau chipul amorului"). Şi, mai departe: „Ironia lui (a lui Topîrceanu — n.n.) ne-a scos pe mulţi din vulgaritate". Căci: „În poeziile lui Topîrceanu e un fel de a privi nou".

Mă opresc aici cu exemplificările; pentru că nu pot trece peste fantastica invenţie de limbă a lui Nichita Stănescu. Iată, în chiar fraza de mai sus, fugind de locul comun, poetul face din obişnuitul adjectiv „nou" un adverb. Din adverbul „altfel", puţin mai jos, va face substantivul „altfelul" şi, tot astfel, de la clasele „primare"

ajunge la cele „primordiale", precum s-a văzut.

Există la Nichita Stănescu un urmuzianism latent care, bazat pe o deplină stăpînire a limbii, răstoarnă şi topica frazei, bulversează categoriile gramaticale, zgîlţîie din ţîţîni tot ce este vechi şi perimat. După cum ne-a demonstrat fie şi numai în pliantul **Urmuz — 6,** Nichita Stănescu era în stare să imite orice, să scrie **à la manière de** oricine. Dar, mai presus de bucuria jocului avangardist, el avea înnăscut un simţ al proporţiei, al demnităţii, al echilibrului.

Paradoxal, dacă nu chiar abracadabrant uneori, în ceea ce scria, făcea sau spunea, autorul **Necuvintelor** avea un respect — aş zice — religios al Cuvîntului, pe care l-a ridicat adesea la o demnitate princiară. De-ar fi să mă refer numai la „derizoria" prepoziţie „de" şi ar fi destul. Iată această mărturisire: „Încerc să-l pot vedea (pe Topîrceanu — n.n.) cu puterea unor cuvinte, **de altfel de dragoste**" (s.n.). Un suprem elogiu s-a tradus şi transmis o dată, memorabil, tot prin această prepoziţie, încărcată cu sensul ei din limba spaniolă: „Geo **de** Bogzia". (s.n.).

Vreau să spun, în fine, că Nichita Stănescu avea nu numai ştiinţa (lingvistică) şi că, vorba lui Fănuş Neagu, ştia nu numai 101 de sensuri ale conjuncţiei **şi**, dar, cînd pronunţa sau scria, fie şi o prepoziţie ca **de**, orice cuvînt, orice literă se încărca — aidoma unui acumulator — de o întreagă filosofie. O analiză complexă (matematico-statistică, structurală sau stilistică) a limbajului său (acelaşi în definitiv, şi în „proză" şi în „poezie") va confirma, sunt convins, aserţiunile lui Constantin Noica despre „rostirea filosofică românească", despre „creaţia şi frumosul" limbii noastre.

Fac această afirmaţie întru o oarecare cunoştinţă de... efecte. Unii critici i-au contestat lui Nichita Stănescu orice grăunte de meditaţie, de cuget filosofic. Din puţinele clipe pe care le-am trăit alături, mi-am dat seama că meditaţia privea nu numai „poezia de (cum se zice) cunoaştere", dar chiar felul său de a fi. Gîndea în felul său. Pentru că citea enorm de mult şi filtra totul prin mintea sa. Ce-i drept, atinsă de aripa geniului.

FĂNUŞ BĂILEŞTEANU

Din amintirile unui redactor

OCTOMBRIE 1981

Mircea Dumitrescu, bunul meu prieten și coleg, graficianul Editurii Sport-Turism, mă anunță în cursul dimineții că Nichita Stănescu mă roagă să trec pe la el ca să definitivăm, în sfîrșit, structura și cuprinsul volumului „Respirări".

— I-a spus Dorei în fața mea să nu deschidă nimănui ca să poată reciti în liniște tot manuscrisul pînă vii tu, caută să mă convingă, văzîndu-mă puțin sceptic.

În jurul orei 8 sînt în Aleea Amzei. În ciuda căderii întunericului, cei cîțiva plopi, care se întrec în înălțimi cu blocurile din jur, se încăpățînează să-ți amintească sosirea toamnei.

Înainte de a urca la poet, vreau să mă asigur că e acasă și privesc spre fereastra lui. Lumină!

Iau liftul și mă opresc la etajul IV. Bat discret în ușă. Îmi deschide Dora, care mă recunoaște după glas.

— Te salut, bătrîne, și te îmbrățișez, mă întîmpină Poetul. Te anunț că am reușit să parcurg tot manuscrisul „nostru". Și asta datorită Dorei, care nu m-a lăsat să ies nici măcar pînă la Uniune ca să mănînc de prînz. Noroc că a încropit ceva la bucătărie, că altfel muream de foame.

— Nu m-ai rugat, tu, Nichita?

— Eu, dragă Dora, bineînțeles! exclamă el. Și, cu un gest tandru, și-o apropie de pieptul lui și o sărută pe frunte. Și acum, te rog să-mi aduci încă un pahar. Bei puțin vin, nu?

— Mai tîrziu!

— Atunci să trecem la treabă. Trage un scaun mai aproape de masă și-mi face semn să mă așez lîngă el. Ba nu! Mai întîi altceva. Se ridică greoi, se îndreaptă către mica lui bibliotecă, ia unul din discurile recent imprimate cu poeziile sale, și mi-l întinde. Se dăruiește redactorului meu.

Îi mulțumesc emoționat, dar îl rog să-l dăruiască, dacă nu se supără, fiului meu.

În timp ce scrie mica dedicație pe mapa discului („Lui Alexandru de la Macedon"), privesc cînd la fotografia din tinerețe, tipărită în sepia, cînd la figura de acum a poetului. Părul bălai a căpătat mult argint, unele cute ale feței s-au accentuat puternic, privirea însă a rămas neschimbată, dezvăluind marea lui combustie interioară.

— Mi-ai spus data trecută că ești de părere să renunț la cîteva bucăți incluse de mine în volum. Care anume?

— Mă gîndesc, în special, la „Căprioara fermecată din pădurea de pupi", „Melancolia elefantului alb", „Note asupra căldurii și ideii de căldură" și „Știința fizicii ca răsfăț al trupului ființei".

— Se scoate! Le-am recitit și cred că ai dreptate. În plus, te anunț că renunț și eu, nesilit de nimeni, la încă trei: „Lirismul și sfera realului", „Lecția despre păcat" și „Un taur despre Europa". De acord?

— De acord!

Bătăi puternice în ușă mă fac să cred că oaspeții, care se anunță zgomotoși, mă vor împiedica și de data asta să continui discuția asupra manuscrisului.

Poetul însă, care ne face un semn copilăros, cu degetul la

Cu Dora

gură, ca să păstrăm liniște, îmi dă curaj, mă convinge că este hotărît să nu primească în continuare pe nimeni.

— M-am gîndit să structurez volumul pe șapte capitole, îmi spune după ce încetează orice mișcare afară. Cam așa! Și îmi citește fiecare titlu care ar urma să intre în capitolul respectiv.

— Nu credeți că ultimul capitol e puțin eterogen?

După un minut de gîndire, îmi răspunde:

— Cred că ai dreptate! Și cum îl vezi?

— Aș face un capitol cu glosse și poeme în proză, altul cu însemnări cu caracter filozofic, moral, iar ultimul cu elogiul fanteziei poetice.

— De acord! spune iar, cu ton categoric. Cred că e mai bine așa.

— Și cum să-l intitulăm?

— Simplu! Capitolul VII, „Scrisori de dragoste", capitolul VIII, „Pagini de jurnal", iar capitolul IX, „Să iubim pe visători".

— Înainte de a discuta cîteva probleme de amănunt aș vrea să vă cunosc părerea în legătură cu coperta și ilustrația cărții.

— Coperta o vreau simplă. Albă. Titlul la negru. Eventual cu un desen. Și știi care?

— Nu!

— Desenul meu cu lupi, tipărit și de englezi pe coperta volumului de poezii apărut anul trecut la ei. Dora, te rog dă-mi volumul meu tipărit la Londra.

Imediat ce mă uit la desen, îl întreb:

— Nu credeți că ar fi interesant să semnați dumneavoastră și desenele din interior?

— Nu m-am gîndit pînă acum la asta. Îmi place ideea și o rețin.

Din nou bătăi în ușă.

Mă uit disperat la Dora, iar ea la Poet, care însă îi face semn să deschidă ușa, întrucît recunoaște glasul lui Constantin Piliuță.

— Să trăiești, Nichita! Nu te deranja — dar am mare nevoie de tine.

În timp ce poetul și pictorul se îmbrățișează, în cameră intră și cîțiva tineri.

Masa devine neîncăpătoare. Unii din noii veniți își caută loc pe divanul improvizat. Se aduc pahare și încă o scrumieră. În scurt timp, fumul de țigară ne învăluie cu totul.

— Nichita, știi de ce am venit eu la tine?

— Nu! Dar bănuiesc că ai să-mi spui tu pînă la urmă.

— Am venit să te rog să-mi scrii cîteva rînduri la albumul meu „Peisajele amintirii" care o să apară la anul în Editura Sport-Turism. Domnul Damirescu este redactor.

— O să încerc, dacă ții neapărat și-ți face plăcere.

— Țin neapărat și sînt convins că o să-mi scrii. Ne leagă prea mult amintirile... Îți mai amintești, Nichita, de tinerețea noastră? Îți mai amintești, Nichita?

Poetul, în loc de răspuns, îi toarnă nostalgic vin în pahar.

— Măi băieți, strigă Piliuță după ce dă, dintr-o răsuflare, vinul pe gît. Știți voi în casa cui v-am adus eu? În casa celui mai mare poet al nostru de azi. Ar trebui cu toții să-i sărutăm mîna.

Unul dintre tineri, pirpiriu și pletos, așezat în stînga poetului, se apleacă și vrea să-i ia mîna.

— Te rog să încetezi cu prostiile. Nu-ți permit!

Nimeni nu mai scoate nici un cuvînt. În cameră se aud, din ce în ce mai tare, aidoma unui ceas pendulă, bătăile nervoase din picior ale gazdei.

— S-a făcut tîrziu și trebuie să plec, îi spun cînd îl văd că și-a recăpătat calmul. Credeți că pot veni mîine să continuăm lucrul?

— Cred că da! Îți trimit, oricum, vorbă la redacție.

Mă ridic de la masă și-mi iau rămas bun de la oaspeți.

Poetul mă conduce, ca de obicei, pînă la ușă.

— Știți, îi spun înainte de a ne despărți, noi am dori ca volumul să apară cît mai repede.

— Știu, bătrîne! Știu! Și eu doresc să-l termin, ca să pot așterne pe hîrtie și alte gînduri de-ale mele. Dar pentru asta am nevoie de liniște, de liniștea de început. Îmi este greu însă să o am, nu numai din cauza prietenilor, dar și a mea, pentru că nu pot să trăiesc fără ei.

GRIGORE DAMIRESCU

31 martie 1983. Acasă la poet

Interviu inedit după Struga

UN POET „CORONAT"

Reporter: Această emisiune îți este dedicată. Este vorba de Nichita Stănescu încununat, „coronat", cum ar fi spus Alecsandri și Bolintineanu. Acum, iată, abia întors de la Struga, îngăduie-mi cîteva întrebări, încă sub febra emoției. Cum te simți, ca laureat al noului premiu?

Nichita: Vestea acordării acestui premiu de către Festivalul de la Struga poeziei mele m-a prins, ca să spun așa, total nepregătit. Evident că m-am bucurat, aș fi fals să spun că nu m-am bucurat extraordinar de mult, dar în același timp m-am gîndit că cel mai de seamă poet al românilor, Mihai Eminescu, n-a avut nici un fel de premiu și asta nu l-a împiedicat să fie cel mai mare poet al românilor, spre diferență de Alecsandri, un alt mare poet al nostru, care a luat la vremea lui un fel de Nobel al poeziei acelei vremi, numit „Premiul Latinității". Aceasta nu l-a împiedicat pe Eminescu să fie recunoscut ca și cap, și începător al poeziei românești. Că marelui George Bacovia n-a apucat să i se decerneze decît „Ordinul Meritul cultural clasa a treia" și atît, și asta nu l-a împiedicat să fie unul dintre cei mai fantastici poeți de după Mihai Eminescu încoace.

Dar lăsînd la o parte toate aceste considerente și socotind că un premiu întotdeauna îndreptățește pe cineva și neîndreptățește pe alții, cum este și firesc, pentru că poezia, dacă ar fi să stăm drept s-o judecăm, nu este un fapt de concurență, nu este ca la fotbal, fiecare poet este mai bun decît numai față de sine însuși, sau mai slab față de sine însuși.

Și-am să vă spun, iubite și stimate om care mă auzi acuma vorbin-

Geo Dumitrescu și Nichita Stănescu

du-ți, că moartea lui Labiș, care a fost resimțită ca o imensă durere națională și pe care eu personal ca poet am resimțit-o ca imensă durere personală, prin faptul că el nu mai scrie, nu înseamnă că ceilalți colegi ai lui au devenit mai buni decît el. Dacă el ar fi trăit poate că încă tîra după el o trenă de spiritualitate și mai mare.

Reporter: Mă bucur că ai punctat, ca să zic așa, aceste fapte care țin de istoria „premianților" din lirica românească. Ajunși la punctul Labiș, să ne apropiem de generația pe care o reprezinți...

Nichita: Spre norocul poeziei noastre noi avem foarte mulți poeți buni la ora actuală, poeți de talie europeană și chiar de talie mondială și asta nu e numai afirmația mea și credința mea personală, e și credința lor, dar e și credința multor alți martori ai noștri, scriitori străini și ai presei străine, care din cînd în cînd făceau și fac acum curent astfel de afirmații. De ce am primit cu bucurie acest premiu? El înseamnă o decomplexare nu a mea personală, pentru că eu n-am avut niciodată complexe, ci o decomplexare a poeziei noastre naționale, o depășire de graniță a spiritualității noastre românești, o impunere a școlii românești, a modului de a gîndi în poezia românească, asupra altor moduri de a gîndi în poezie. Să nu uităm că literatura noastră a fost foarte primitoare în influențe; la un moment dat ea a fost chiar mult prea generoasă cu influența spiritului francez. Dar spiritul francez nu i-a acordat reciprocitatea cuvenită. Mă și gîndesc la un moment dat de ce atîta multă iubire pentru o literatură care nu ne-a acordat o iubire aidoma. În fine, asta este un lucru al meu personal. Însă ieșirea peste hotare a spiritualității românești nu înseamnă o evadare a spiritualității românești de pe plaiurile natale ci o impunere a spiritualității noastre în alte culturi, cu merit de egalitate, de la spiritualitate la spiritualitate, pentru că, după opinia mea, nu există popoare mari și popoare mici, sînt popoare care au avut bucuria istorică să se înmulțească mai mult, altele tăcerea istorică de a se înmulți mai puțin.

Spiritualitatea tuturor popoarelor are exact aceeași valență cosmică și totală. De aceea eu consider, și nu numai de aceea, consider că literatura noastră are ceva de spus fantastic universalității noastre. Criticul Marin Mincu, într-un articol foarte inspirat care l-a scris despre evenimentele de la Struga, a avut o remarcă deosebită. Spunea că dacă Blaga, Barbu, Arghezi sau Bacovia, sau la vremea lor, dacă Eminescu sau Macedonski ar fi fost receptați cu aceeași posesivitate cu care noi receptăm alte culturi, de bună seamă că ei ar fi lăsat o dîră cutremurătoare în istoria spiritualității universale. Se pare că intră în destinul generației noastre să facem primul pas către această spiritualitate, către această universalizare a spiritualității noastre naționale și după ce ne-am umplut pînă la refuz de spiritualitatea altora a venit vremea să răspundem altor spiritualități cu propria noastră spiritualitate. În acest sens am înțeles premiul de la Struga, iar nu într-un sens meschin și egoist, în acest sens profund l-am înțeles pentru că acest premiu, cum am mai și spus-o de nenumărate ori la fel de bine, putea să-l ia oricare altul dintre cei cinci, șase, șapte, opt, nouă sau zece mari poeți români de talie națională și europeană totodată.

UN POET „CORONAT"

Reporter: Cu ce impresie a venit încărcat poetul Nichita Stănescu, atent, cu

Ion Lăncrănjan, Nichita Stănescu și Florin Pucă (1982)

acest prilej, mai vîrtos, la spiritul poetic iugoslav, care are meritul de a recepta atît de alesele culmi ale liricii universale actuale.

Nichita: O impresie covîrșitoare asupra mea a lăsat spiritualitatea iugoslavă, înfăptuită cu precădere de profesorii de liceu, de învățători, de muncitori, de țărani, de soldați, pe care i-am văzut adeseori prinzîndu-se unul cu altul de mînă la un cîntec tradițional din Republica Macedonia, bunăoară, intitulat **Macedonia, Macedonia sufletului meu** (într-o traducere aproximativă românească), un fel de horă a noastră, neînchisă ci deschisă, începută în capăt îndeobște de o femeie tînără și frumoasă, după care se prindeau în șir, într-un lanț nebun, tandru, plin de sentiment și de cosmicitate în același timp, de confraternitate în același timp, de parcă retrăim momentele pașoptiste de la noi, profesori universitari ținînd de mînă cîte un soldat, un soldat ținînd de mînă o actriță, o actriță ținînd de mînă un muncitor, un muncitor ținînd de mînă un poet, un poet ținînd de mînă o țărancă, și așa mai departe, dar atît de firesc, atît de neformal, atît de natural, atît de înfipt în spiritualitatea Republicii macedonene, din cadrul Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, care fiecare are faima și frumusețea ei particulară, încît m-au copleșit de emoție.

Reporter: Cum au decurs „Serile" de poezie? Cum s-a produs evenimentul? Cum sînt cititorii de poezie de acolo, ce „grai" liric ai descifrat alături de ei?

Nichita: Mi-aș aminti de una dintre minunatele seri de poezie de la Belgrad, în care în fața echivalentului Uniunii Tineretului Comunist la noi, mi se pare că la ei se cheamă Liga Uniunii Tineretului Comunist (cam așa ceva, nu am reținut exact formularea însă esența este aproape identică cu esența UTC-ului de la noi) unde cei mai faimoși scriitori ai Iugoslaviei au venit ca să mă asculte împreună cu tineretul fruntaș, cu tineretul minunat, cu tineretul intelectual, muncitor. Printre care unul dintre marii poeți contemporani cu noi și ai Iugoslaviei și ai lumii, Miodrag Pavlovici, mi-a făcut deosebita cinste să participe la această întîlnire, lucru care m-a și stîrnit să-i dedic întîlnirea cu tineretul iugoslav lui, marelui poet Miodrag Pavlovici. După aceea menționez solicitudinea ziariștilor iugoslavi atît de îndrăgostiți toți de țara noastră, de felul nostru de a fi, de felul nostru de a gîndi, de felul nostru de a exista în lume: a oamenilor din televiziunea iugoslavă care aproape neîntrerupt au dat știri, filme și reportaje televizate despre delegația de peste douăzeci de scriitori români care au participat cu toții acolo, și care, cu toții, mi-au făcut cinstea să se bucure de bucuria mea și să împartă cu mine bucuria acestui premiu distins. Și asta a fost și un dar al nostru, care noi l-am făcut Iugoslaviei; nu le-am trimis o vedetă s-o încoroneze la Cannes, ci le-am trimis o pleiadă de scriitori ca să arate că ei nu au încoronat numai un poet ci o întreagă poezie, lucru pe care l-au resimțit ca pe un ales dar care s-a făcut spiritualității iugoslave de către spiritualitatea română. Vedeți, mi-e foarte greu să relatez, o să las timpul să se depene și să capăt obiectivitate...

1982

Interviu radiofonic de VICTOR CRĂCIUN

UN POET „CORONAT"

Nichita Stănescu

Nichita Stănescu voia la un moment dat (prin 1975—1976) să lanseze **școala de poezie de la București.** Îmi telefonează într-o zi și, cu un glas hotărît, aproape mesianic, îmi spune că trebuie să mă vadă numaidecît căci are să-mi comunice lucruri capitale. Locuia, atunci, pe strada Bateriilor, lîngă Sapienția lui I. L. Caragiale și Antimul lui G Călinescu. Ne-am întîlnit și am aflat că poetul Nichita Stănescu, ajuns la o anumită experiență și la un grad satisfăcător (*satisfăcător*, repeta el) al conștiinței sale profesionale, s-a gîndit să inițieze o școală de poezie pe care s-o numească **Școala de la București.** Dacă a existat, justifica el, **Școala de la Praga** în lingvistică, de ce n-ar putea exista la București o școală de poezie? Îmi cerea să particip la constituirea ei și eventual (Nichita Stănescu adopta, în momentele lui solemne, stilul protocolar) să stabilesc eu, în calitate de critic literar, programul noii grupări. De acord, dar m-ai luat prin surprindere, i-am zis. Ai cumva vreo idee despre ce ar trebui să fie **Școala de la București?** Nichita Stănescu avea totdeauna idei. Îi lipseau altele, dar nu ideile. Mi-a expus rapid punctul său de vedere. Estetica noi școli trebuie să se bazeze pe o deplasare de accent de la autor (poet) la cititor. Cititorul să fie implicat în actul poetic, receptarea poeziei să devină o temă predilectă a poeziei.

Nichita Stănescu avea în toate împrejurările argumente solide și, în jurul unei idei, fabrica o lume fascinantă. Estetica rămînea, totuși, obscură și, voind să mă lămurească mai bine, am revenit la conceptul de bază. Se gîndește, cumva, Nichita Stănescu că poezia trebuie făcută de toți, nu numai de unul singur (vechi deziderat suprarealist) sau vrea ca poezia să-și implice lectorul ei prin mijloacele anchetei reporterioești? Să devină poezia un instrument al opiniei publice sau, pe măsură ce poezia este scrisă, să fie

confruntată cu un număr rezonabil de cititori?! Nichita Stănescu nu avea soluții, avea doar o idee și, anume, că trebuie să se nască o școală de poezie în orașul nostru.

N-am căzut de acord asupra programului estetic, a rămas să ne mai gîndim, să găsim o formulă originală... Această școală există, i-am spus altă dată, este școala de poezie pe care o ilustrează poetul Nichita Stănescu și cei care îl urmează, **nichitienii,** poeții aceia care zboară într-o aripă

VARIANTĂ LA UN PORTRET

de pasăre și au populat cerul cu himerele lor... Da, dar Nichita Stănescu voia o școală adevărată, cu un program care să intre în istoria literaturii, cu o revistă (visul etern al scriitorului român), un număr de partizani și, neapărat, o penetrație internațională. Să se știe în lume că există o **Școală de poezie** la București originală și competitivă.

N-a reușit s-o lanseze, a abandonat după oarecare vreme ideea, a descoperit între timp numismatica și s-a pasionat de ea. Și-a creat un nou cerc de prieteni, și-a format o colecție și, după un timp, vorbea cu autoritate de împărații Antonini și despre monedele ce-i reprezintă. Dăruia piesele pentru ceasuri (o pasiune mai veche), ceasurile pentru cărți rare, cărțile pentru alte obiecte. Mi-a dăruit într-o zi, pe cînd lucram împreună la **Gazeta literară**, un ceas Seiko. Nu mai merge de mult, dar îl păstrez în amintirea poetului care se lepăda ușor de toate bucuriile materiale. Pasiunile lui colaterale (să le numim astfel) erau intense și scurte. Reprezentau, desigur, o fugă a spiritului său spre o lume de obiecte din afara poeziei. Cît de **afară?** Asta numai Nichita Stănescu ar fi putut-o spune. Ce-l lega pe el, ca poet, de acele monede vechi pe care le cerceta cu lupa, le controla identitatea în cataloage de specialitate, le discuta îndelung cu prietenii săi numismați?

Poetul își crea, îmi vine să zic, disponibilități, evaziuni care-i înnoiau și îmbogățeau spiritul. Trăia cu ardoare, pentru oarecare vreme, în interiorul unei pasiuni și își construia un univers de obiecte pe care îl însuflețea cu extraordinara lui fantezie. Cînd dispărea pasiunea pentru obiecte, dispăreau și obiectele ca atare. Macedonski dăruia tinerilor din cenaclul său false pietre prețioase, cultivînd iluzia geniului bogat și risipitor. Nichita Stănescu dăruia ceasurile, tablourile, cărțile, monedele, poemele sale cu un sentiment ciudat de orgoliu și recunoștință. Nu voia să-ți facă o favoare, voia să-și dăruiască sieși o plăcere. Era sărac lipit pămîntului și se purta ca un boier valah din alte timpuri. Dacă ar fi avut moșii, le-ar fi dăruit, probabil, și pe acelea. Pentru el, nu păstra decît un pulovăr sur de lînă groasă și un pantalon larg de cow-boy. Călugăria lui Nichita Stănescu se oprea la veșminte. Veșnic dator, trăia cu fervoare sentimentul complex al risipitorului. Existența putea fi pentru el, chiar în aceste condiții, o lungă și spectaculoasă petrecere.

EUGEN SIMION

Nichita împreună cu artistul fotograf Vasile Blendea

Feţele poetului

Nichita Stănescu mărturisea o admiraţie geloasă pe Nicolae Labiş. **Moartea căprioarei** i se părea un poem de neatins. Autorul Necuvintelor a început ca emul al lui Nicolae Labiş de care nu s-a dezis. Dintr-o generaţie fără dascăli, Nichita Stănescu este şi el unul dintre cei care şi-a inventat dascălii, conştient de faptul că actul cultural înseamnă continuitate. Alături de alţi colegi de generaţie a simţit supărătorul gol cultural în care se mişcau şi a gîndit o rectitorire a literaturii române. Acolo unde nu era povestire trebuia să apară povestirea şi Povestitorul. Acolo unde nu era nuvelă trebuia să apară nuvela şi Nuvelistul. Acolo unde nu era roman trebuia să apară romanul şi Romancierul. Acolo unde nu era poezie trebuia să apară poezia şi Poetul. Şi aşa mai departe. Nichita Stănescu a făcut parte dintr-o generaţie fericită pentru că a avut conştiinţa necesităţii unui nou început şi şi-a asumat-o. Oamenii acestei generaţii şi-au propus să arate că orice hiatus este zadarnic acolo unde pot să apară pe golurile create Povestitorul, Nuvelistul, Romancierul, Criticul, Dramaturgul, Poetul, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Este în această demonstraţie o încercare de anulare a istoriei care le-a reuşit, o încercare de a arunca într-un timp imemorial vremea „comisărilor ideologici" cum i-a numit odată poetul. Figurile scriitorilor acestei generaţii literare par atît de fireşti încît mulţi uită din ce plămadă dramatică s-a ridicat nufărul. Încercarea lor de a resorbi golul literar a avut drept consecinţă şi resorbirea istoriei care l-a creat. Istoricul literar n-o poate trece însă cu vederea. N-a uitat-o nici poetul atunci cînd împrejurările i-au impus atenţiei realităţi pe care le crezuse defuncte.

Moartea poetului a lichidat începutul de contestare la care era supusă poezia lui în acel moment. Pentru marele public Nichita Stănescu rămîne, în ciuda oricăror încercări de redimensionare, Poetul. Ceea ce înseamnă că demonstraţia lui reuşise.

În adevăr între colegii lui de generaţie Nichita Stănescu şi-a propus să fie Poetul. Adică nu doar un autor de volume de versuri ci o persoană care prin toate gesturile şi ipostazele existenţei ei să însemne poezia şi Poetul. Coeficientul de spectacol din viaţa lui Nichita Stănescu a fost covîrşitor. Viaţa lui devenise un bun public. Nichita avea o curte, care-l însoţea pretutindeni, care-i preîntîmpina dorinţele, care-i reţinea şi transcria versurile, care-i difuza

Poetul

El a scris Dreptul la timp
Și n-a avut acest drept.

Lui îi spuneam Bătrînul Nichita
Și n-a ajuns să fie bătrîn.

El a scris cele mai adînci elegii
Și noi n-avem puterea
Să ajungem pînă la el
Cu sunetele unei elegii.

El ne-a dăruit nouă
Sensul iubirii
Jertfindu-se El pentru a-l afla.

Taci, suflete, nu te-ntrista
Prin dreptul cuvîntului
Fulger viu El a trecut.

Și cuvîntul lăcrima
Și cuvîntul se bucura.

NICOLAE DRAGOȘ

formulările. Diminețile poetului erau ca „leverul" regilor, un spectacol cu mulți privitori și un singur actor în rolul principal: Poetul. El era proba vie și zilnică a permanenței poeziei, a faptului că nici poezia și nici poeții n-au murit. O probă deliberată, continuă, fără dubluri. Cei veniți în pelerinaj puteau să pună mîna pe poet: era el, n-avea nici o sosie, care să-l înlocuiască în marele spectacol literar care a fost toată viața lui și pe care l-a creat și scris din mers. Puțini actori au jucat un rol atît de lung, atît de lipsit de pauze și atît de dens. Nichita nu trișa, era autentic și fără rival în spectacolul său cotidian. De aceea a și plecat poate mai repede dintre noi: pentru că a vrut să convingă pe oricine că poezia n-a murit, că Poetul există. Prin el generația lui s-a achitat de o misiune pe care și-a propus-o singură și pe care a dus-o cu strălucire la îndeplinire.

Mai există însă un alt Nichita dincolo de acest fastuos spectacol de inteligență, de improvizație, de lirism pe care poetul ținea să-l ofere cu generozitatea marilor apostoli? Credem că da și cînd ecourile acestei dispariții pretimpurii se vor stinge, figura complexă și adevărată a poetului va ieși la iveală. Ea nu va modifica datele existente, dar le va completa și va schimba poate accentele. Într-o noapte, undeva pe Calea Griviței, în apartamentul unui coleg la fel de blond alături de alții, de Grigore Hagiu, de Costantin Țoiu, Nichita a dat, cu profilul încă pur, unul din spectacolele sale de vervă și de inspirație. Era în vremea cînd toți cei ce erau acolo, și alții ca ei, trăiau cu iluzia înfrățirii generale. Era adică prin anii 1968. Și deodată la un ceas din noapte tîrziu poetul Quadrigăi retras într-un dialog cu un alt confrate, mai tăcut, a început să vorbească despre tristețea lui. Mărturisea existența unui ce dramatic, a unei dureri lăuntrice, fără explicație sau poate fără dorința de a o mărturisi pînă la capăt. Tentativa de a convinge a unui om care știe că nu este crezut și devine cu atît mai insistent. Era într-adevăr trist și singur deși încerca să comunice. Suferea de neputința de a convinge că lăuntric era mîncat de o boală necunoscută a sufletului. A adormit pe covor, cum adorm copiii, cu o mînă aruncată în lături, străin de veselia generală și arătînd drept ceea ce era și ceea ce a fost probabil pînă la sfîrșitul vieții: un adolescent mare și singur, incapabil să-și înfrîngă singurătatea.

S-a zis că un scriitor devine personaj de biografie atunci cînd a intrat în legendă, a ajuns un mit. Nichita și-a clădit legenda și mitul din timpul vieții. Dar legenda este mai bogată și mai surprinzătoare. L-am văzut pe Nichita în postura combatantului. În situații cînd apăra un confrate, și nu doar între confrați, cînd apăra idei care se cereau apărate pentru a apăra demnitatea scriitorului. Sînt și acestea liniile unui portret, chiar dacă ele n-au fost preferate de Nichita Stănescu în spectacolul lui zilnic. Merită a fi menționate pentru claritatea și decizia cu care au fost spuse cîteva din afirmațiile pe care poetul a ținut să le pronunțe într-o împrejurare solemnă cum este aceea a întîlnirii unor scriitori. Suavul poet, mînuitor celest de cuvinte a zis răspicat: „M-am săturat să fie înjurați comuniștii pe banii comuniștilor!" și este sigur că știe ce spune pentru că repeta cu ostentație fraza, devenită din enunț încheiere a unui discurs scurt care refuza poltroneria jocurilor duble. „M-a săturat, a mai zis poetul, ca România să fie un aerodrom pentru Paris!" și zicînd și acestea avea în vedere aceleași conduite pe care Nichita Stănescu, urmaș sublim al revoluției ploieștene, nu le admitea. Pe lîngă testamentul literar al poeziei lui este și acesta un testament pe care-l dăm spre întrebuințare publică.

M. UNGHEANU

Autoportret

Ca o frunză de platan
smulsă de vînt,
pleoapă căzînd peste cuvînt.
strivind ochiul și ucigîndu-l
odată cu gîndul

Posteritatea imediată

onstat, cu uimire tristă și alarmantă, că timpul meu biografic, în ultimii ani, se arată teribil de încăpățînat în a înregistra și restitui memoriei mele afective tot ce mi se întîmplă și li se întîmplă celor din jurul meu cu o exactitate fotografică halucinantă, continuu dătătoare de neliniște interioară, avînd în vedere realitatea adesea dramatică și nu o dată tragică a faptelor întîmplate. Ajung astfel să constat că ideea unanim acceptată potrivit căreia doar memoria întîmplărilor de viață plăcut idealizante, precum, mai ales, acelea ale copilăriei, adolescenței și ale primei tinereți, își conservă întocmai conținutul, devenind amintire vie, statornicită pentru totdeauna în fragment de biografie palpabil, își are reversul ei, deloc euforic și deloc nostalgic. Mai mult decît atît, am chiar senzația că timpul biografic recent este atît de tiranic încît pare că încearcă să închidă căile de acces la datele tezaurizate de amintirea anilor îndepărtați. Încredințez aceste gînduri propoziției scrise acum, cînd, la un an de la trecerea lui din viața pămînteană (eveniment pe care, prin cel mai straniu joc al întîmplării, mi l-a comunicat telefonic inegalabil de minunatul om care a fost Laurențiu Fulga), doresc să spun cîteva cuvinte din adîncul inimii mele vulnerabile și pentru totdeauna vulnerate despre Nichita Stănescu. Și îmi dau deci seama în ce barieră de netrecut se constituie amintirea dimineții de 13 decembrie a anului 1983, și a anului ce i-a urmat, în calea dorinței mele de a vorbi despre anii studenției noastre filologicești, despre anii nu neapărat de tot entuziastei noastre tinereți literare, sau, în sfîrșit, despre indescriptibilele noastre dialoguri foarte puțin vorbite și mai mult tăcute ori privite, din anii ce au trecut de atunci.

De altminteri, admițînd că la un moment dat bariera în cauză va fi înlăturată (ceea ce nu văd cum s-ar putea întîmpla), mă întreb cu ce drept mi-aș îngădui să cred că amintirile mele sînt în măsură să-l exprime pe Nichita Stănescu cel adevărat, adică pe acel Nichita Stănescu numai de el, mai exact, numai de opera sa cunoscut. Or, înțelegînd într-un asemenea chip lucrurile (și sîntem obligați s-o facem!), este de datoria noastră, a acelora care, fiindu-i contemporani și avînd amintiri despre el, să ne întrebăm dacă nu cumva riscăm alunecarea — să admitem, involuntară — în impietate, nutrind trufașa convingere că ceea ce credem noi că știm despre omul Nichita Stănescu este tot una cu ceea ce a fost cu adevărat omul Nichita Stănescu. Este drept că dat fiind ilimitatul și fatalul său dar de a se risipi în tot și pentru toți, Nichita Stănescu însuși poartă „vina" unui atare risc vizînd confuzia de neiertat dintre eul său fenomenal și eul său profund, eminamente inaccesibil, de om al eternității. De aceea nu pot să nu-mi exprim starea de adîncă amărăciune observînd că în anul ce s-a scurs de la plecarea sa dintre noi, așa-zicînd, posteritatea imediată a poetului este literalmente asaltată de avatarul anecdotismului neavenit și al „mărturisirilor" de o autenticitate îndoielnică, străbătute adesea de inabil disimulata dorință (în meschinăria ei) a multora de a-și agăța efemerele lor nume de hlamida genialului poet. Și toate acestea se petrec în timp ce, pe de altă parte, efortul de cunoaștere al lui Nichita Stănescu cel adevărat, așa cum numai în înmărmuritoarea ei genialitate opera sa îl „conține", deocamdată, nu se bucură, practic, de aproape nici o atenție. Sincer vorbind, anul literar 1984 nu înregistrează nici un fapt demn de atenție în ce-l privește pe poet, fie că este vorba de exegeza, fie că este vorba de (re)editarea operei sale. Am în față pios întocmitul album memorial Nichita Stănescu (editat de revista *Viața Românească* și redactat de poetul Gheorghe Tomozei), din sumarul căruia relevante mi se par mai ales masivele cicluri din poezia postumă nichitastănesciană, și mă gîndesc cu strîngere de inimă că îngerul lui Nichita s-ar fi apropiat, poate, mai mult de noi dacă l-am fi întîmpinat și cu o *carte a cărților* lui Nichita Stănescu. Ce se va întîmpla în anul (anii) ce urmează, este întrebarea care s-ar cuveni să neliniștească încă de pe acum.

NICOLAE CIOBANU

Legendă de durere...

lui Nichita Stănescu

Un izvor năvalnic murmură în lume,
O Lumină-n raze, dintr-un dar ceresc,
De la steaua, care, văzînd marea-n spume,
Dorea să coboare pe malul lumesc...

Şi cum sta pe cerul nopţii, nu vedea,
Scăldată-n lumina căilor lactee,
Cum fiorul vieţii, rînd pe rînd sfîrşea,
Pe pămîntul nostru, viaţa, fără cheie...

Şi-ntr-o iarnă, Noaptea, cuprinsă de dorul,
De-a sta strajă lunii, de pe-acest pămînt,
Steaua-mbrăţişează cu priviri izvorul,
Vrînd ca şi pămîntul, Cer să-l facă, sfînt!..

Dar atuncia, moartea ieşi la lumină,
Spunîndu-i să plece iarăşi stea pe cer,
Şi că are treabă, să facă senină
Lumea de sub iarbă... Pămînt şi mister...

Şi luînd curajul, a mutat izvorul,
Sub pămînt!... Ard flăcări mari de poezie;
Nu ştiu, cîtă vreme, va rodi ogorul,
Pîn-se-ntoarce iarăşi, din călătorie?...

Pîn-atuncia, steaua stă în amintirea,
Secolelor care vor veni mereu;
Şi va arde-n slova, ce-a lăsat iubirea,
Pentr-ntreaga lume, Visătorul meu!...

Chiar la miezul nopţii, răsar pe ascuns,
Izvor lîngă steauă, stea lîngă izvor...
Fiindcă nu-i durere să plîngă de-ajuns...
Pe Plămăditorul simfoniei lor!...

TRAIAN IANCU

Apariţiune

Imaginea acelui Înger blond
Cu Ochiul cosmic, ager ca pirita,
Pe care zeii l-au numit Nechita,
Învăluie întregul mapamond!

*

Cometa Halley şi-a vestit orbita —
Periplul veşnic cu solar rebond —
Pe cînd seraful Înger vagabond,
Urmînd celestul lui exod, pornit-a!

*

Odată la un secol poate că
Mai trec asemeni îngeri ori comete
Pe calea lor cea singuratecă,
Precum ţi-nscrii destinul tău, Poete!

*

Un duh astral, ca tija unui crin,
Nimbează-Autograful Tău, divin!

TUDOR GEORGE

NICHITA STĂNESCU — inedit

Către Teofil
te-arătaseşi dornic tu doar de un Dineu
Teo, teo, teofile
Căci stăteam din nou mereu
Teo, teo, teo, fi-le
Ieram eu nu ieram eu
Teo, teo, teo file.
Ce rămâne
=
Şi ce scade
Şi ce urcă
Şi se umblă
Cu piron bătut în stâncă
Teo teo Teofile
Nichita

Către Teofil

Te-arătaseşi dornic/
tu doar de un Dineu
Teo, teo, teo, file,
Căci stăteam din nou mereu
Teo, teo, teo, fi-le
Ieram eu nu ieram eu
Teo, teo, teo file.
Ce rămâne
Şi ce scade
Şi ce urcă
Şi se umblă
Cu piron bătut în stîncă
Teo teo Teofile

Nichita

(Comunicată de Teofil Bălaj)

Elegia a XII-a

Ceea ce îi atrage pe lupii tineri pe culoarele revistelor literare este negreşit gloria. Încă mai este în viaţă, şi prin lupii tineri se nemureşte, condiţia byroniană a poetului, premiul publicului şi îngenuncherea de bună voie a damelor de la toate etajele societăţii.

De ce sunt lupi? Pentră că trebuie să mănînce redactori de poezie, singurii, în imaginaţia lor, care stau în calea izbîndei lor absolute, publicarea productelor proprii.

Nichita Stănescu a fost mult timp redactor de poezie. După retragerea lui s-a constatat că lupii tineri nu l-au mîncat şi o mulţime de lupi şi de foşti lupi îl aclamă sau îl regretă.

Regretul lupilor este, emoţionant, un semn de nemurire.

M-am văzut şi am vorbit cu Nichita Stănescu preţ de două decenii. Ţin minte tot ce mi-a spus şi tot ce am spus. Uneori mai era cineva de faţă. Unii dintre cei de faţă s-au retras şi ei, alţii s-au bejenit în silă şi de bună voie.

Eu nu vorbesc despre mama mea oricui, iar Nichita Stănescu mi-a vorbit despre mama lui, ceea ce dovedeşte că nu se temea că vreau să-l mănînc pe el sau pe mama lui.

Mă oblig să cred că încă nu-mi e vremea să scriu memorii şi mă pedepsesc amintindu-mi că, la înmormîntarea lui T. Mazilu, l-am îngrozit pe Fănuş Neagu, zicîndu-i din senin: „Vorbiţi, dragă, înainte de a ajunge în situaţia lui Mazilu“.

În ajunul morţii lui Nichita Stănescu, dialogasem şi despre el cu un prieten belgrădean Sveta Lukić şi un tînăr scriitor albanez. N-am mai publicat dialogul de supărare şi necaz. A doua zi am scris despre Nichita Stănescu. Ceea ce am scris nu s-a publicat pentru că scrisesem că m-am întîlnit cu Eugen Barbu care plîngea fiindcă aflase că a murit Nichita Stănescu. Sunt mîncaţi numai cei ce pot fi mîncaţi. Este o lege estetică şi nu trebuie să sperie pe nimeni. Cînd i-am spus de ce a murit Nichita Stănescu, Eugen Barbu a băgat mîna în buzunar şi mi-a dat o sută de lei.

Numai „Leoaică tînără iubirea“ conteaza, dar „Leoaică tînără iubirea“ doarme pe jos la Paris împreună cu Nicolae Breban, ştire dureroasă adusă în ţară de marele Caragiale al zilelor noastre: Guţă Băieşu.

N-a murit numai Nichita Stănescu. E ceea ce cred că trebuie să strig pentru sufletul lui Nichita Stănescu. A murit o divizie de poeţi români: Ovidiu Hotinceanu, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Alexandru Grigore şi A. E. Baconsky. Ultimul e îngropat în două morminte. Singur şi cu Clara.

Cel ce mi-a cerut să scriu aceste rînduri m-a ameninţat că dacă n-or să-i placă n-o să mă publice. Ar însemna să pierd aproximativ două sute de lei. Dar poate că nu vreau să cîştig două sute de lei scriind despre Nichita Stănescu. Aş fi preferat să trăiască. Ultimul meu dialog cu Nichita Stănescu a fost următorul:

„Ce zi fericită să te vedem, Nichita!“

„Nu mai puţin pentru mine, Ioane!“

Nici o instituţie n-a înălţat mai des steagul de doliu ca Uniunea Scriitorilor şi-mi răsună în urechi, după zece ani de la moartea sa, cuvintele lui Zaharia Stancu strigate lui Eugen Jebeleanu: „Nu vreau ca Uniunea Scriitorilor Adevăraţi să devină Uniunea Scriitorilor Neadevăraţi.“

Cine altcineva decît scriitorii trebuie să-i explice acestei lumi ce preţ plătim pentru a ţine în viaţă splendoarea limbii române şi focul poeziei române?

La moartea lui Nichita Stănescu, în gura lupilor tineri s-a făcut tăcere, dar ei continuă să-şi prelingă trupul rănit şi sufletul sleit pe culoarele revistelor literare.

Cîndva, Nichita Stănescu îmi spusese că: „noi poeţii nu prea avem parte de Uniunea Scriitorilor; după lunga domnie a lui Stancu va urma lunga domnie a lui Preda“. La înmormîntarea lui Marin Preda i-am văzut pe admiratori călcînd în picioare florile de pe mormîntaullui Mihai Eminescu.

Aş propune să ne certăm cu colegii noştri pietrari de la Uniunea Artiştilor Plastici, dar mă tem să dau apă la moară celor care se măgulesc cu ideea că aş fi bolnav. Nu-s, l-am văzut pe Nichita aşa cum venise în Bucureşti, tînăr şi frumos şi îndulcit cu leoaice otrăvite cu fragi.

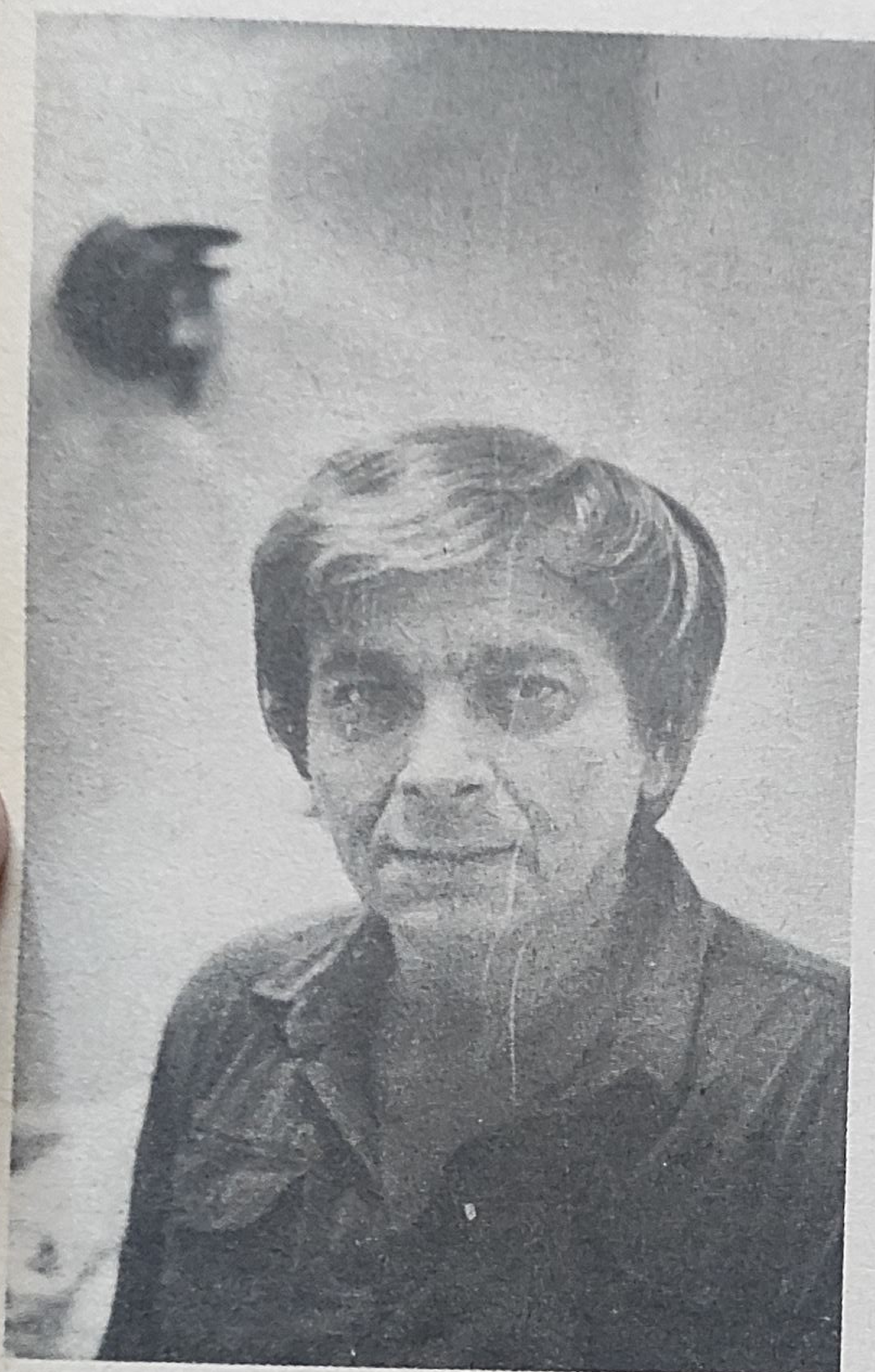
Dacă aş fi fost bolnav aş fi aprins o luminare în curtea Uniunii Scriitorilor; dar n-am aprins-o. Luminările de ceară sunt pentru ochii muritorilor. Pe unde trec poeţii iubirea aprinde lumînări nevăzute.

Taci, tinere lup. Îngenunche iubirea.

ION NICOLESCU

Bucureşti, 28 XI 1984

Pentru cei care au înțeles misiunea pe pămînt a unui om ca Nichita Stănescu e limpede că și moartea care l-a cercetat pe poet nu e decît una din genialele lui figuri de stil. La Nichita Stănescu viața și opera s-au contopit atît de deplin și irevocabil, încît ai sentimentul că prin modul lui poetic se perpetuează în posteritate, sublimat, însuși modul lui de existență. Poate doar un vers dintr-o variantă a **„Odei (în metru antic)“** de Eminescu să mai sugereze abstracta maiestate înfrigurată a unei asemenea combustii: **„Pe-al meu propriu rug mistuit mă mîntui“.** Sînt puțini marii poeți ai lumii care s-au jertfit cu atîta voluptate și la o atît de înaltă și inefabilă temperatură a spiritului în corpul limbii lor materne, încît să nu-i mai poți disocia de ea. Unul dintre aceștia e autorul **„Măreției frigului“**, el și limba română se presupun reciproc și pînă în cel de pe urmă al lor amurg vor face desăvîrșită pereche, precum emisferele din Magdeburg. De la o vreme Nichita Stănescu nici nu-și mai scria poemele, doar le rostea. Se găsea întotdeauna în preajma sa o ființă, o stea, o mare, un podiș, un pahar de tristețe sau un lanț de munți care să i le transcrie. Asemenea limbii sale, el trăia într-un continuum de revelație. Asemenea limbii materne, el nu mai avea manuscrise, manuscrisele lui erau scrise de altă mînă.

Pe o planetă îndepărtată, un soldat

În acest climat mi-a fost dat să fac cunoștință poetului. În total ne-am văzut doar de trei ori și am fost îmbrățișat de el o singură dată. Dar mi-a fost îndeajuns să fac din aceste întîmplări un fel de dogmă mistică a lui Unu-Trei, să-l pot defini prin vibrație și să-mi însușesc acel inconfundabil și fără moarte „clar de inimă“. Ca unuia dintre locotenenții lui pe pămînt să mi se îngăduie astăzi să-i sărut ochii și falangele / cu Nilul și Gangele.

Pledoaria Pleiadei

Eminescu a cerut înaintea morții un pahar cu lapte.
Văzîndu-l pe Voiculescu în Cișmigiu
copiii strigau împietrind: „Uite-l pe Dumnezeu!“
și abia după ce bătrînul dispărea
mai mișcau pietrișul unui „bună-ziua“ sau „sărut-mîna“.
Mircea Eliade urmează un tratament cu aur.
Mai multe decenii Sadoveanu n-a băut vin mai tînăr de opt ani.
O catedrală care se înalță la cer
lăsîndu-și enoriașii pe un petec de ciment
în mijlocul gurii de rai, Noica
se retrage la Păltiniș să taie cu Zalmoxis lemne
fericit întru gîndirea sa
ca într-un nor de aromă aromână.

și Pleiada continuă:

Ioan Alexandru are cinci copii
pe cînd Bach zămisli douăzeci
și-l văd pe Bach între cele două soții ale sale
sortîndu-i în lumina slabă a filogenezei
cum ai decortica orezul amestecat cu diamante.

Și Pleiada continuă:

Între vînzătorul de fructe și vînzătorul de oameni
e o deosebire de la cer la pămînt.

Și Pleiada continuă:

Mumia lui Ramses al II-lea
are o șuviță blondă și pe fața o dîră albastră ca de cerneală.
Nichita Stănescu e și el acolo, așadar.
E tînăr și tandru și pal.
Pe o planetă îndepărtată un soldat face de gardă
lîngă o pată de sînge regal.

ION MIRCEA

ULTIMELE FOTOGRAFII

Gata, îngerul...

Gata, îngerul este spre plecare
S-a smuls din paturile noastre
ne-a văduvit de încă o zare
ne-a văduvit de stelele albastre
Mai stai mai stai
rămîi rămîi
Noi l-am rugat cu vorba cea dintîi
dar el s-a dus s-a dus s-a dus
era un cui în palma lui Isus

NICHITA STĂNESCU

ALE LUI NICHITA

Amintindu-mi

Vor trece veacuri după veacuri și glasul poeziei lui Nichita se va auzi tot mai distinct. Deși a trecut un an de cînd s-a retras brusc dintre noi, mie, nici azi, nu-mi vine să cred că am privilegiul de a mai sta în preajma făpturii lui fără asemănare. Zidul de om care era Nichita și casa lui erau mai primitori decît Gara de Nord care primește pe oricine. Ca și cerul înstelat al nopții de vară, Nichita era în toată ființa lui un cîntec fără sfîrșit. Mulți bolnavi s-au însănătoșit lîngă el. An de an admirația iubitorilor de poezie față de Nichita a crescut în așa măsură încît la data cînd el împlinea o jumătate de viață prin casa lui s-au perindat, vreme de douăzeci și patru de ore, cîteva mii de oameni.

N-am să uit niciodată drumul lui Nichita în județele Satu Mare și Maramureș unde l-am condus în toamna anului 1979. Toți oamenii care l-au văzut pe Nichita nu admiteau ca poetul să se mai întoarcă la București. În Maramureș s-a întîmplat ca de la o depărtare de peste 25 km să vină trei bărbați într-o căruță (cu doi cai superbi pe ale căror spinări puteai să dormi ca pe un pat) care nu s-au lăsat pînă nu l-au convins pe Nichita să se lase dus în satul lor, unde toată suflarea s-a adunat să-l vadă.

Dacă am avut norocul să trăiesc vreme de cîțiva ani în apropierea ființei Poetului, mă mîndresc și mai mult cu faptul că la aniversarea celor cincizeci de ani ai lui Nichita am scris cel dintîi că el este un poet genial. Mi-am reamintit acest fapt cu prilejul Festivalului de poezie NICHITA STĂNESCU de la Ploiești, unde un mare număr de scriitori, profesori, studenți, elevi și, desigur, prieteni ai marelui Poet ne-am adunat pentru a-i cinsti memoria. Am revăzut-o acolo și pe doamna Tatiana Stănescu și-am ținut să-i aduc, și atunci, ca și acum, un profund și pios omagiu pentru că, dînd viață și zidire din făptura ei delicată unui Poet genial, a devenit o mamă cosmică.

Azi, cînd se împlinește un an de la plecarea lui Nichita, cei care l-am iubit să lăsăm să cadă cîte o lacrimă pe inimile noastre care au mai îmbătrînit cu un an.

GHEORGHE PITUȚ

13 decembrie 1984

REMEMORĂRI

Noapte albă

Nu l-am mai văzut trecînd prin Piața Amzei cu mersul său atît de ciudat, de albatros coborît pe țărm, înalt, frumos și îngîndurat și ușor speriat de vălmășagul orașului.

De aproape un an nu m-a sechestrat telefonic ținîndu-mă ore și ore, fascinîndu-mă ca-n prima zi și îndurîndu-se să mă elibereze înarmat cu un ucaz de iertare către consoartă semnat cu un N imperial înflorit în vîrful colțului drept.

Nimeni nu mă va suna ca el, la cele mai neașteptate ore, făcîndu-mi cele mai surprinzătoare confesiuni, scoțîndu-mă din casă în crucea nopții, persuasiv sau patetic, de drag de prieten sau de teama singurătății.

De un an de zile nu m-a abordat jucînd sfiala, întrebîndu-mă, conspirativ, ce face draga de Onuța, logodnica mea?

De un an de zile cînd s-a ascuns, orașul e pustiu fără el.

Nu-mi amintesc să-mi fi dedicat vreodată o poezie. Nici nu i-am cerut de altfel. Mi-a făcut însă alte daruri. Inexplicabil de multe, mie dar mai ales fetiței mele. Astfel că, zi de zi, învîrtindu-ne în casă, ochii noștri întîlnesc cîte un obiect dăruit de el și ne pomenim întrebînd: oare ce mai face Nichita?

Nu demult, am recuperat de la Titus Popovici un ceas de buzunar frumos și bătrîn care-mi era inițial destinat, dar, printr-o împrejurare de moment, a fost dăruit celui mai sus pomenit. Mai aveam un ceas de la Nichita.

Un Ruhla cu cadran albastru al cărui mecanism obosit s-a oprit brusc înainte ca Nichita să fi împlinit jumătate de veac. După două luni de odihnă a început să ticăie iar, abia auzit. Cestălalt ceas, născut în 1905, are și el inima vie. Stau alături sub fotografia lui și, uneori, noaptea cînd mi-e dor, le pun inimile în mișcare. Nichita zîmbește îngîndurat din poza aburoasă. Îl strig și nu mă aude. Îl sărut și nu mă simte. Îl înjur și nu-mi răspunde. Vreau să-l evoc drapîndu-l în cuvinte frumoase și nu se lasă prins. Fuge! Departe, aproape, fuga lui perpetuă. Și nu mai am cuvințe și nu mai știu să mă tîngui.

Stau în fața hîrtiei albe ca în fața unei ghilotine. Trece iute noaptea de decembrie. Au mai trecut și alte nopți la fel de iute și la fel de pustii. Spre dimineață, mai bine zis, chiar în zori de zi, de undeva din memoria mea obosită, îmi vine în minte o frază: „Mi-e dor de el ca veveriței de un brad"...

MIRCEA MICU

Mi-am furat trupul de copil,
L-am înfășat
Și l-am pus într-un coș împletit, —
Și l-am azvîrlit în fluviu
Să se ducă și să moară în Deltă.

Nenorocitul, tristul și tragicul de pescar
milos
Mi-a venit cu el în brațe
Tocmai acum!

Nichita Stănescu

Tronul lui Macedonski

Un demn descendent al lui MACEDONSKI

După cum se cunoaște, genialul poet **Alexandru Macedonski** a avut o familie numeroasă. Primul copil, **George,** s-a născut în februarie 1884 și a murit în august 1886. Cel de al doilea copil, **Alexis,** s-a născut la 21 aprilie 1885 și după studii în Italia și la Paris, a devenit pictor stabilindu-se în sudul Franței, apoi în insulele Baleare. Al treilea copil, **Nikita,** s-a născut la 17 iunie 1888, a scris literatură ocazională și s-a specializat în **chimie,** fiind inventatorul „sidefului artificial". La 17 august 1893, s-a născut cel de-al patrulea copil, **Pavel,** care avea să devină cu adevărat un demn descendent al tatălui său, scriind versuri, proză, teatru, editînd numeroase publicații, realizînd sute de traduceri din limba română în limba franceză, și purtînd o vie corespondență cu numeroși scriitori prestigioși din Europa vremii respective. La 4 noiembrie 1896, s-a născut cel de-al cincilea copil, **Constantin-Hyacint** (Dinu), care va deveni actor. Cu un an mai înainte, în 1895, se născuse singura fiică a marelui scriitor, **Nina,** care mai tîrziu avea să se căsătorească, în împrejurări pe care le-am relatat în volumul „Autografe", cu prestigiosul scriitor **Mihail Celarianu.**

...12 iulie 1984. În sfîrșit, o zi caldă de mijloc de vară, după numeroase zile ploioase. Sun la parterul blocului de două etaje din șoseaua Iancului nr. 52. Mă întîmpină însăși soția fostului scriitor, **Pavel Macedonski,** de care am amintit mai sus, al patrulea fiu al genialului poet (care a purtat numele unuia din străbunicii lui, fost dragoman și paharnic, precum și prieten bun cu Tudor Vladimirescu).

Sînt invitat într-o cameră spațioasă cu mobile ce poartă patina vremii.

— În camera aceasta, mă informează gazda, am locuit o vreme împreună cu **Ana Macedonski,** soția strălucitului poet. Camera făcea parte din spațiul locativ ce i se acordase odinioară de către primăria Capitalei — lui Mihail Celarianu, cumnatul meu, pe care dacă vrei îl poți vizita chiar acum sus, unde locuiește și în prezent...

— Deocamdată v-aș ruga să-mi vorbiți despre soțul dumneavoastră, **Pavel Macedonski,** unul dintre scriitorii noștri azi uitați, despre care într-adevăr nu s-a mai scris de multă vreme.

— L-am cunoscut, pe vremuri, în holul Editurii Fundațiilor, apoi l-am reîntîlnit la o șezătoare ce avusese loc la Liceul Lazăr din Capitală. Eu m-am numit ca domnișoară **Elena Ghițescu,** iar tatăl meu a fost profesor la o școală de arte și meserii din Iași...

— Probabil că erați foarte tînără în epoca acestei cunoștințe.

— Da, mă aflam în clasa a 6-a de liceu, iar Pavel conducea acel cenaclu de la Liceul Lazăr, unde se țineau ședințe săptămînal. Pe scurt, după cîtăva vreme, Pavel a venit la părinții mei și m-a cerut în căsătorie. (Marele poet Macedonski murise încă din 1920.)

— Ar fi interesant să precizăm cînd a murit Pavel Macedonski?

— La 26 octombrie 1946, în urma unui infarct. Avea 54 de ani.

— Ana Macedonski se mutase în șoseaua Iancului?

— Da, mi se pare că am precizat — în vila ce i se repartizase lui Mihail Celarianu, ca și lui Al. Cazaban, Carol Ardeleanu, D. Karnabat și Mihail Sorbul de către primăria Capitalei. (Actul de repartiție pentru Al. Cazaban se află în posesia mea, dăruit de acesta, n.n.) Dînsa ocupase apartamentul de jos, cel în care ne aflăm în momentul de față, iar Mihail și Nina Celarianu, cel de la etaj.

— Dar dumneavoastră cînd v-ați mutat în șoseaua Iancului, împreună cu copiii?

— Cu aproximativ șase luni **înaintea** morții Anei Macedonski, care atinsese vîrsta de 96 de ani. Dar trebuie reținut de cercetarea literară că Ana Macedonski a locuit cu noi, și în str. Răsuri și în str. Vasile Lascăr, înainte de a se muta împreună cu Nina și Mihai, în șoseaua Iancului.

— Știm că Pavel Macedonski a fost membru al „Societății Scriitorilor Români". Dar pe atunci trebuia să dispui totuși de un venit cît de modest, iar cărțile literare apăreau greu și rar. Ce a întreprins el ca să-și întrețină familia?

— Urmînd exemplul tatălui său, s-a dedicat cu trup și suflet în primul rînd publicisticii. A scos numeroase ziare și reviste dintre care amintesc numai „Raza literară", cu sediul în str. Polonă 78, „Zorile", „Viața literară și artistică" (ce apărea și în limba franceză), „Opinia cetățenească", „Societatea Vasile Alecsandri" și altele.

Copiii lui Al. Macedonski — Dinu, Nikita, Pavel și Nina (lipsește Alexis, cel care a îmbrățișat meseria de pictor).

— Dintre fiii lui Macedonski, cine vă vizita mai des?

— Firește, Nikita, cel care inventase sideful sintetic și care se dedicase și picturii, și azi aflîndu-se în unele familii anumite tablouri realizate de el pe care le acoperea cu „sideful" inventat. Celălalt frate, **Alexis,** care studiase în Italia și la Paris între 1906 și 1912, era plecat și se întîlnea cu tatăl lui îndeosebi, în capitala Franței. În legătură cu aceste plecări la Paris ale lui Alexandru Macedonski, deși ne îndepărtăm de portretul lui Pavel Macedonski, poate merită să vă relatez, din cîte știu, o întîmplare ce pare necunoscută pînă azi. Anume, la 4 octombrie 1910, Al. Macedonski plecase la Brașov la o șezătoare literară. Dar în loc să-i trimită soției sale o telegramă ori să-i dea un telefon de acolo, el i-a telegrafiat din... Paris! Își stabilise „cartierul general" chiar în atelierul pe care Alexis îl ocupa, ca pictor, în 19 rue Bonaparte. La Paris, Alexandru Macedonski a dus timp de doi ani o pitorească boemă literară, frecventînd vestitele localuri „Closerie des Lilas" „La Vachette", „La Brasserie du Jubilé" și altele. Ce e drept, pe lîngă vizitele pe care le făcea împreună cu Alexis, Nikita și Oreste (care veniseră și ei acolo) la unele familii de români, cum era Maria Pillat, ori la unii scriitori francezi ca Pierre Quillard, Charles Fuster, Alexandre Mercerau sau Paul Fort, **Alexandru Macedonski** a tradus în 1911 „Les Balalaiks", povestiri scito-slave și se pare că a terminat și piesa „Le Fou". S-a înapoiat în țară abia în luna iulie 1912 **după o absență de doi ani.**

— Bine, dar în acest timp cum s-au descurcat Ana Macedonski și ceilalți copii ai săi?

— A continuat să lupte scoțînd ca și mai înainte revista „Literatorul". Și este suficient de înțeles cîtă muncă a trebuit să desfășoare pentru a acoperi cheltuielile necesare hîrtiei, tiparului, distribuției la chioșcuri etc.

— Cum v-ați înțeles dumneavoastră personal atît în str. Vasile Lascăr, cît și aici, în această cameră, cu **Ana Macedonski?**

— Pot să spun că nu mi-a fost soacră, ci o adevărată mamă, de o rară gingășie și bunătate. Găsea întotdeauna cîte o vorbă blîndă pentru Pavel cînd se înapoia de la numeroasele lui treburi scriitoricești și gazetărești. Spre bătrînețe, nu mai izbutea să ne ajute la treburile menajului, dar cuvintele ei blînde și calde, rememorările pline de sfaturi înțelepte ne încălzeau sufletele.

— Stabilisem, așadar, ca an al morții lui Pavel Macedonski, 1946.

— Da. Peste cîteva zile, înainte de a se stinge, urma să aibă loc, în organizarea lui, care desfășurase și o susținută activitate de conferențiar cultural, o mare serbare în cadrul „Salonului literar român" pe care el îl conducea și pentru care obținuse sala „Casei femeilor antifasciste". A fost înmormîntat în cavoul familiei, alături de Alexandru Macedonski și de fratele său, Nichita. Precizez că Dinu (Constantin-Hiacynt) împreună cu soția sa, Viorica, își cumpăraseră un alt loc de veci, în altă parte a cimitirului Belu.

— Istoria literară a înregistrat amănuntul că **Pavel Macedonski,** printre altele, a desfășurat și o bogată corespondență cu numeroși scriitori din Franța, Belgia, Olanda și alte țări. Ce s-a păstrat din aceste scrisori ori din colecțiile multor reviste și ziare pe care le-a editat?

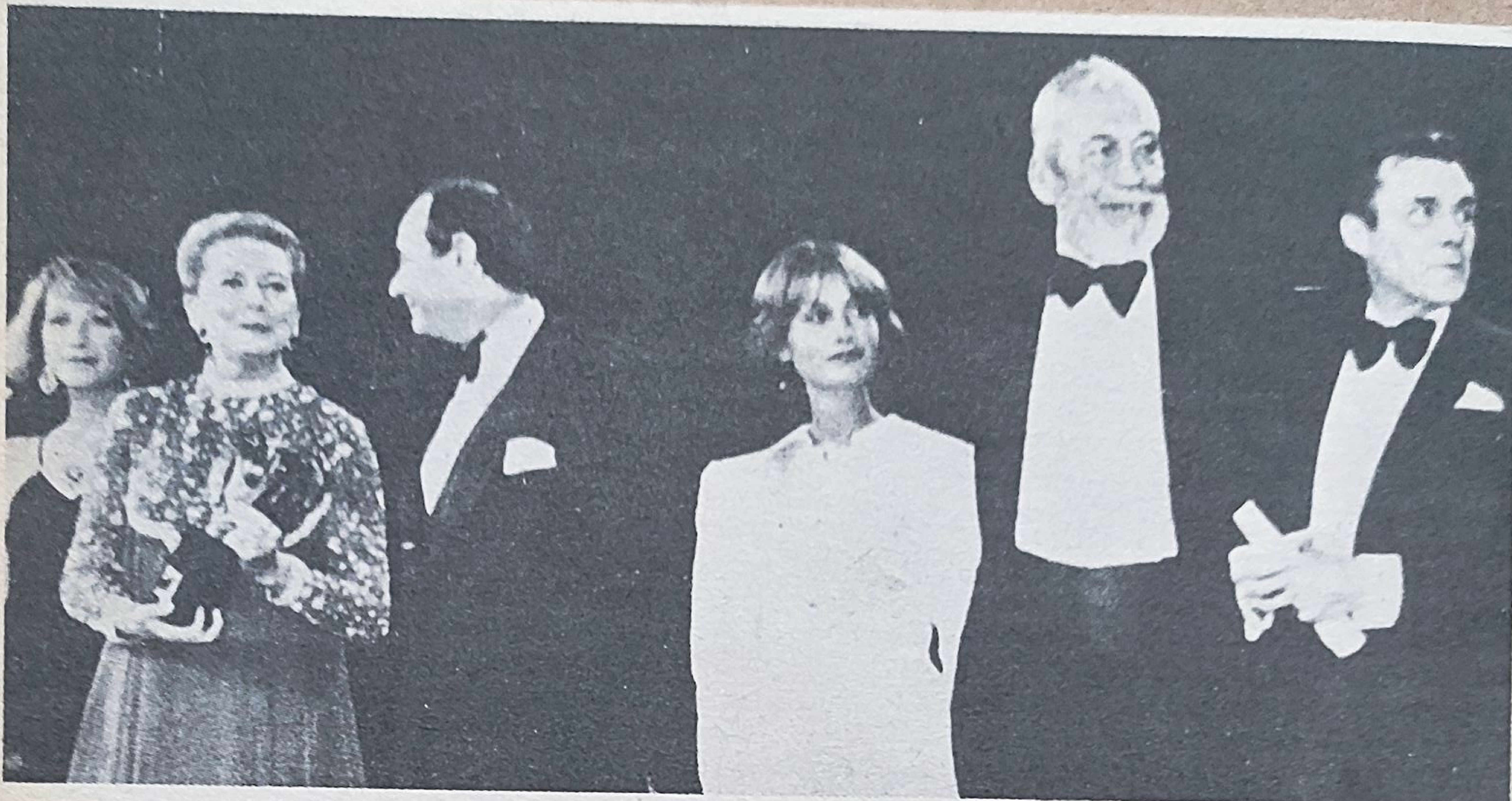
— Din colecții aproape nimic, pentru că obișnuia să folosească „portrete", însemnări, note, articole, publicate anterior, pe care le relua în alte reviste, **tăindu-le direct,** lipindu-le pe file separate și dîndu-le la tipar! În ce privește scrisorile, ele s-au pierdut cu anii și îmi pare rău că nici eu, nici copiii mei, Magdalena, Cantemir și Alexandru, nu au păstrat unele din aceste adevărate documente literare care ar fi fost utile cercetării, în prezent.

— Și o ultimă întrebare: care sînt lucrările beletristice ale lui Pavel Macedonski pe care, desigur, le păstrați în biblioteca pe care o văd aici?

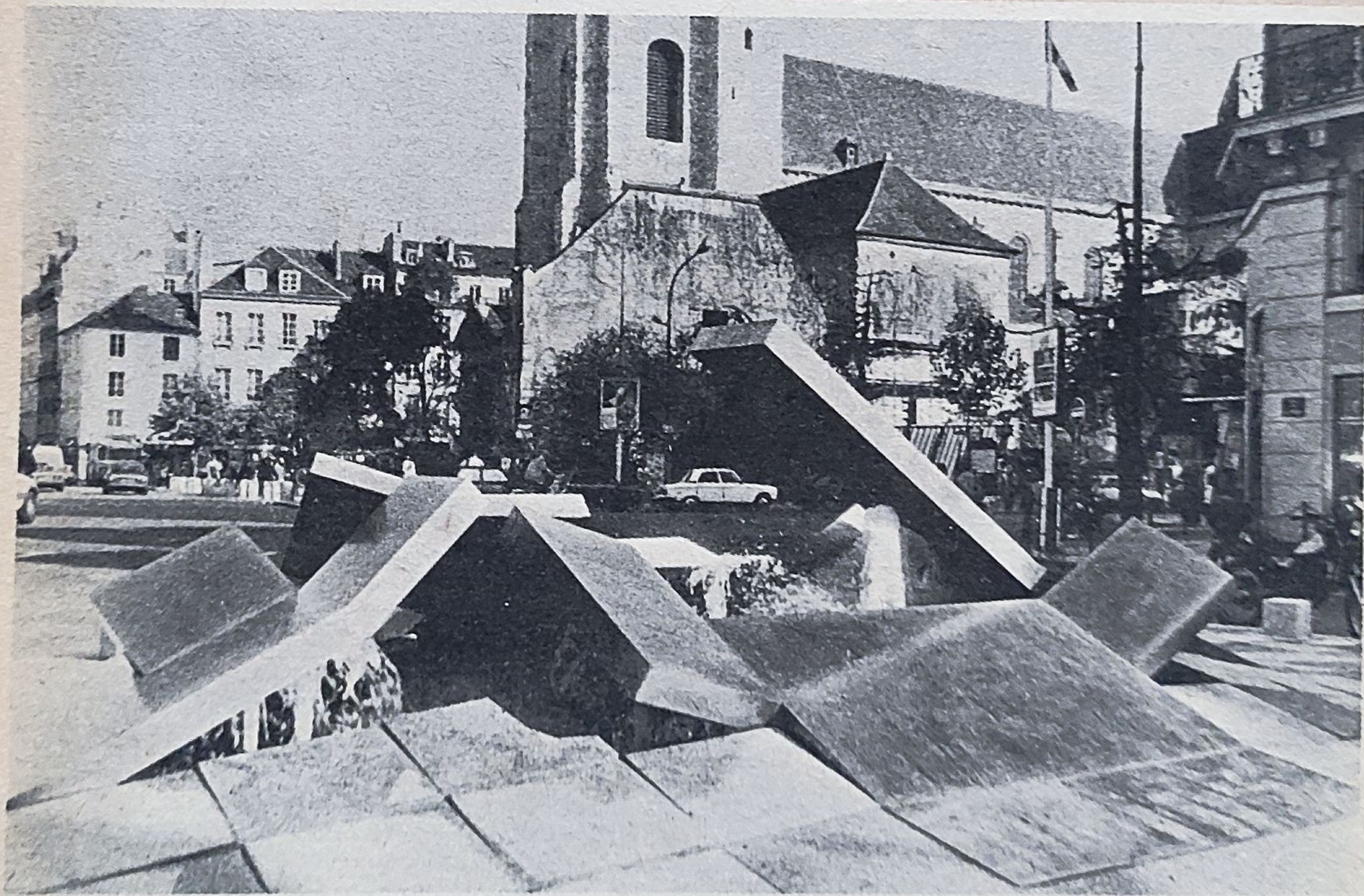
— Cîteva titluri ar fi: „Fluturi de azur", poeme, volum apărut, concomitent și în limba franceză sub titlul „Le scarabé d'or". Apoi, volumul masiv de „Nuvele" urmat de piesa de teatru „Cărăbușul de aur". Alte cărți dedicate dramaturgiei ar fi „Cetatea morților" și comedia „Lacheul contiței". Din păcate, nu vă pot arăta nici una din lucrări, deoarece le-am donat, cum a procedat și cumnatul meu, Mihail Celarianu, — în cazul mobilierului rămas de la Alexandru Macedonski, aflat în prezent la Muzeul Literaturii Române, Muzeului din Craiova, locul de baștină al familiei marelui nostru poet, muzeu pe care nu l-am putut refuza, cînd ni s-a adresat cererea respectivă...

AL. RAICU

Din lumea largă...

„Omagiu pentru Kerr şi Huston" la al 37-lea Festival de la Cannes. La ceremonie au participat (de la stinga la dreapta): Nathalie Baye, Deborrah Kerr, Alfredo Tina, Isabelle Huppert, John Huston şi Dirk Bogard (după decernarea premiilor).

MOZAIC

O sculptură deosebit de originală ridicată în jurul unei fîntîni atrage atenţia trecătorilor în Piaţa Quebec din cartierul parizian Saint-Germain-des-Pres. Aceasta este opera artistului canadian Charles Daudelin şi a fost oferită capitalei franceze de guvernul de la Quebec din Canada. Sculptura-fîntînă măsoară 6 m lungime, şi 1,90 înălţime, purtînd numele de „Embacle".

Aprilie

- 1.IV.1881—s-a născut Octavian Goga (m. 1938)
- 1.IV.1900 — s-a născut Alexandru Al. Philippide (m. 1979)
- 1.IV.1936 — s-a născut Gheorghe Grigurcu
- 1.IV.1940 — s-a născut Gheorghe Pituţ
- 3.IV.1893 — s-a născut Damian Stănoiu (m. 1956)
- 3.IV.1906 — s-a născut Szemler Ferenc (m. 1978)
- 5.IV.1932 — s-a născut Fănuş Neagu
- 5.IV.1933 — s-a născut Romulus Vulpescu
- 6.IV.1930 — s-a născut Al. George
- 9/22.IV.1894 — s-a născut Camil Petrescu (m. 1957)
- 9.IV.1924 — s-a născut Francisc Munteanu
- 10.IV.1912 — s-a născut Anton Breitenhofer
- 10.IV.1914 — s-a născut Maria Banuş
- 11.IV.1858 — s-a născut Barbu Ştefănescu Delavrancea (m. 1918)
- 11.IV.1898 — s-a născut Mircea Ştefănescu (m. 1982)
- 11.IV.1942 — s-a născut Virgil Mazilescu (m. 1984)
- 12/25.IV.1899 — s-a născut Tudor Teodorescu-Branişte (m. 1969)
- 12.IV.1904 — s-a născut Mihail Steriade
- 13.IV.1936 — s-a născut Nicolae Velea
- 15.IV.1926 — s-a născut Huszar Sándor
- 16.IV.1879 — s-a născut Gala Galaction (m. 1961)
- 16.IV.1896 — s-a născut Tristan Tzara (m. 1936)
- 17.IV.1895 — s-a născut Ion Vinea (m. 1964)
- 17.IV.1916 — s-a născut Magda Isanos (m. 1944)
- 17.IV.1935 — s-a născut George Bălăiţă
- 18.IV.1928 — s-a născut Dumitru Popescu
- 19.IV.1848 — s-a născut Calistrat Hogaş (m. 1917)
- 22.IV.1850 — s-a născut Veronica Micle (m. 1889)
- 23.IV.1894 — s-a născut Gib I. Mihăescu (m. 1935)
- 24.IV.1911 — s-a născut Eugen Jebeleanu
- 24.IV.1919 — s-a născut Mihu Dragomir (m. 1964)
- 26.IV.1922 — s-a născut Şt. Augustin Doinaş
- 26.IV.1938 — s-a născut Dan Claudiu Tănăsescu
- 29.IV.1936 — s-a născut Gheorghe Tomozei

„Literatura naţională înseamnează a prinde într-o formă artistică criteriile specifice ale diferenţierii de suflet, gama dinstinctivă a unei plămădeli etnice."

OCTAVIAN GOGA

Octavian Goga

UN JURNAL INEDIT

PRECIZARE

De la Octavian Goga ne-au rămas puține pagini inedite. Cele ce le vom publica aici sînt cîteva dintre ele. Pentru a le înțelege spiritul critic tăios, pamfletar, necruțător față de toată lumea, e absolut necesar să vedem contextul în care au fost scrise imaginile de viață reală din care s-a inspirat poetul.

La 27 august 1916 România declară război Austro-Ungariei. Ostașii români înaintează în Transilvania pînă la marginea Sibiului și în apropierea Sighișoarei. Perioada o găsim descrisă în Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război a lui Camil Petrescu. Frontul din Dobrogea mergea, însă, prost. Pentru a-l întări se iau trupe din Transilvania. În noiembrie, germanii pătrund pe Jiu spre Craiova. O altă armată germană trece Dunărea pe la Zimnicea. Românii se retrag spre București. Filogermanii noștri încurajează acțiunea fără a fi pedepsiți. Capitala cade în mîinile dușmanului la 23 noiembrie 1916. Armatele noastre și o bună parte a populației se retrag spre Moldova. Octavian Goga a vrut să lupte cu arma în mînă alături de fratele său Eugen în regimentul 80 Infanterie, dar generalul Presan nu-l lasă spunîndu-i: „Am făcut o socoteală simplă, transformat în efect militar, efectul moral al cîtorva pagini scrise de dumneata echivalează cel puțin cu două divizii. Nu sînt dispus să distrug două divizii, ca să-ți fiu dumitale pe plac". Și Goga va fi chemat împreună cu alți scriitori și gazetari la Cartierul general pentru a scoate ziarul de front „România", la 2 februarie 1917. În articolele scrise aici Goga va elogia eroismul ostașilor români, spiritul de jertfă al țăranului nostru. Lunile petrecute la Iași pînă la apariția acestei publicații sînt grele și apăsătoare și durerea lor va izbucni puternic în jurnalul pe care-l va ține, în capitala Moldovei. E iarna anului 1916. Pămîntul Moldovei e înțesat de morminte. E zăpadă și ger cumplit și oamenii sînt vînzoliți ca fulgii de ici — colo. Pretutindeni instabilitate și neliniște. Mizeria, foametea, tifosul exantematic se întind ca un imens păianjen negru. Peisajul e înfiorător, răni sîngerînde (fratele său, Eugen stă în spital pe patul morții cu mîna dreaptă frîntă), fețe mutilate, pretutindeni cîrje și bandaje și durere.

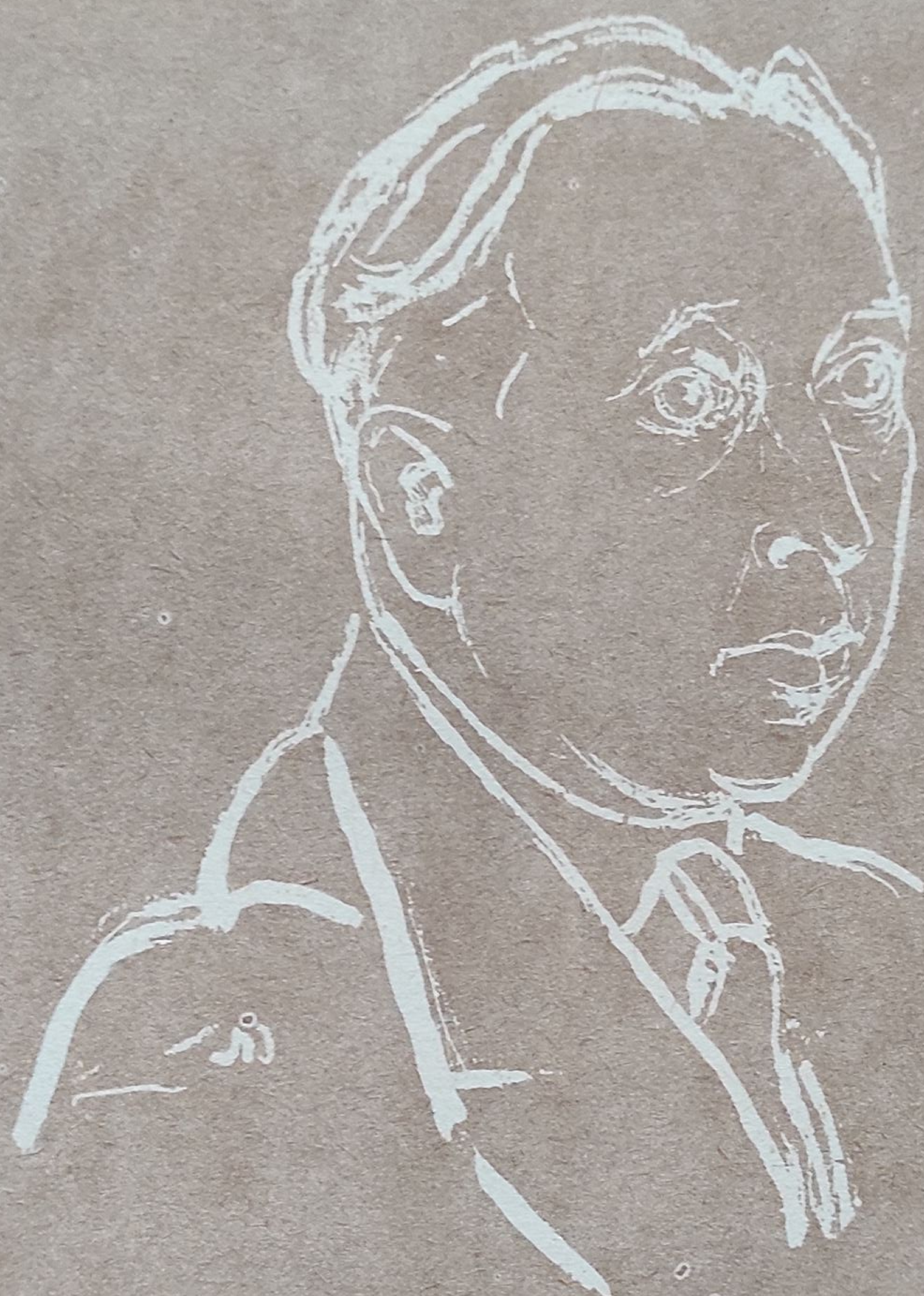
Guvernul e în derută și dă semne de lașitate. În mijlocul unor atari imagini dezolante, Goga, căzut într-o neagră disperare care-l face să-i condamne pe toți, fără deosebire de neam și clasă socială, începe la Iași, în ziua de 17 noiembrie 1916 jurnalul intim, Fărâmituri dintr-o prăbușire, pe care-l ține pînă la 26 decembrie a aceluiași an.

Redactat într-un blocnotes de buzunar, format 9/16 cm, pe 47 de file cu pătrățele, dintre care 39 sînt scrise cu creionul și 8 cu cerneală neagră. Manuscrisul inedit ce se află în posesia noastră mai conține o pagină pe care este notată adresa: „Raveica Pop N. Not în Borgaluseni (Bistrița)", iar dedesubt : „Plutonierul Vasile Popp — care mi-a lăsat 800 franci cînd a plecat pe cîmpul de luptă". Urmează apoi manuscrisul poeziei Cărbunii.

Firește nu toate judecățile lui Goga sînt drepte. Ele conțin chiar unele impietăți, dar ceea ce e important în acest jurnal este starea generală de spirit, dorința de luptă și ura față de dușman.

ION DODU BĂLAN

OCTAVIAN GOGA
Portret de CAMIL RESSU

Fărămituri dintr-o prăbușire

17. Nov.

Scriu în pripă acest titlu de-asupra rîndurilor cari vor veni... Nu găsesc altul pentru dezastrul dinaintea mea... Nici nu știu dacă voi fi în stare în spovedaniile astea să arunc barem cîte ceva pe hîrtie... Le încep acum, probabil însă peste cîteva zile, copleșit de toropeala generală, am să las condeiul la o parte, deși îmi dau seama că unul dintre oamenii mari ai neamului ar fi acela, care ar putea scrie pe hîrtie, limpede și fără nici o exagerare, ce-i văzură ochii în biata țară românească...

Va să zică la Iași...

Bucureștii, acum după trei luni de război, e aninat de-un fir de păr, evacuat, dezorganizat, părăsit de lume, așteptăm să cadă în toată ziua... Iașul, tixit de fugarii din capitală, să sbate să-i hrănească. Jur împrejur se frămîntă mulțimea de băjenari, strigă, se agită, caută camere... Pe fețe, cu toate astea nu vezi întipărită tragedia prăvălirii unui popor. Aceleași femei ușurele, aceleași glume curente la politiciani. Note de cinism, o universală lașitate, ofițeri cu duiumul pe străzi fără să fi văzut frontul, ajunși de batjocura Rușilor, cocote de la București cu obrazul spoit. Un spirit de renunțare, o pregătire pentru fugă mai departe. Critică pe toată linia, inacțiune absolută...

Țară căzută rușinos la examenul de capacitate în fața Europei... Aici ne-au adus politicianii ordinari, hoții improvizați astăzi în moraliști, miniștri cari s'au vîndut o viață întreagă, deputații contrabandiști...

Am maimuțărit occidentul, ne-am spoit pe repezeală o fațadă, amăgindu-ne că după ea, avem aceleași rosturi și noi ca și oamenii civilizați... Acum fațada a crăpat și'n urma ei ni s'a desvălit dincolo de paravan cel mai murdar colț de orient putred...

Brătienii, mici negustori sectari, girează cu numele lor falimentul public... Va mai avea atîta putere furnicarul ăsta nenorocit, să-i mături cîndva, cu toată șleahta de bandiți și găinari cari mișună în umbră?... Cine știe, nu-mi mai vine să cred că generația noastră morbidă de astăzi va mai fi capabilă de-un val de repulsiune morală.

Niciodată n'am crezut că în suflet mi se poate acumula atîta dispreț, cît simt astăzi pentru lumea de-aici pusă la frunte. Nu ne prăbușim nici de numărul dușmanului, nici de armamentul lui, boala o avem în suflet, e o epidemie înfricoșată de meningită morală. Țara în care un Morțun e ministru de interne, un așa zis Porcu stîlp de partid, cu conducători simpli hoți de drumul mare, trebuia să ajungă la marginea prăpastiei...

Să vedem ziua de mîine ce aduce...

Știri și svonuri pretutindeni, fără temei... S'ar părea că guvernul, barometrul panicei tuturora, nu vine încă la Iași. Să vedem, să vedem... Eu însă cred puțin, iar alții nu mai cred deloc...

Fragment dintr'o conversație cu generalul Constantinescu, fratele Porcului, zis Naie Minciună. Vorba lui mergînd în tren:

— Trebuia să ajungem acolo unde suntem, fiindcă corupția e la baza acestei țări; toți fură, în zadar strigă bietu Alecu...

— Astea le spunea Naie Minciună, general la partea sedentară, scos la pensie pentru hoții, îmbogățit pe repezeală, iar Alecu este Porcu, straşnicul Porc, tipul resumativ al situației care din avocat de provincie a ajuns astăzi multimilionar... — Bietu' Alecu...

OCTAVIAN GOGA
VĂZUT DE M. IANCU

18 Nov. — *Comunicatul spune că luptele se dau la Glavacioc, o localitate în Vlașca, la 40 chil. de București. După toate semnele orașul vesel al neutralității va trece subt stăpînirea Nemților. Un val de optimism care revine mă face să mai cred într-o scăpare, deși toate elementele de judecată arată limpede deruta. Armata e în descompunere, urmînd pilda întregei societăți cu moralul nul. În fața tragicului dezastru — aici apatia se menține. Piața Unirei cu aglomerația ei — nu-ți dă aspectul unor zile de îngropare, oamenii se freacă unii de alții liniștiți, aproape senini. Pe la colțuri trece cîte-un milionar proaspăt, avînd aierul că e preocupat de soarta țării... — Probabil își face planul unde să găsească un colț de siguranță mai confortabilă.*

Germanofilii ridică capul... Cei cari vin de la București spun că Marghiloman oprește lumea acolo „pe răspunderea" lui. Panica a făcut un om al zilei din acest cameleon imbecil — unul din figurile tipice ale politicianismului din România — cu toată aparența manierelor occidentale suprapuse pe-un scîrbos fond balcanic. El primește acum, el făgăduiește, el calmează lumea alarmată. Totul pe socoteala Nemților pe cari îi așteaptă. Guvernul, firește, privește liniștit manopera asta, ia și el măsuri administrative, introducînd filogermani cunoscuți în funcții publice pe cari să-i lasă la București, înlesnind astfel opera de organizare nemțească. Astfel cea mai înfricoșată catastrofă a neamului se urzește într'o atmosferă de calm, cu conștiința limpede și rațională a guvernului.

De-aceia într'o asemenea configurație morală, nu mai e nimic de așteptat. Conducătorii țării au luat toate măsurile pentru funerariile neamului.

Guvernul n'a venit încă la Iași, afară de Costinescu și Porumbescu. Va veni mîine însă, pecetluind astfel cu prezența lui prăbușirea Munteniei.

În vremea asta, — a cărei expresie n'o găsim decît în Debacle *al lui Zola, — rușii trec pîlcuri pe subt ochii noștri, hăulind cu cîntecele lor, fără ca să-și poată ascunde o linie de dispreț la adresa noastră...*

19 Nov. — Ce vis lung și stupid... — Toată noaptea am văzut ocuparea Bucureștilor... Nemți pe străzi, muzici militare, fotografi, Carp-Stere, trupele bavareze pe Calea Victoriei... Ce coșmar, mă dor toate încheieturile — și cînd te gîndești că poate numai 24 de ore i-a avansat visul realității.

Și'n vremea asta noi stăm la Iași, facem provizii pentru iarnă, discutăm înainte și Jockei Club Rusu Abrudeanu joacă cărți...

Je suis l'empire à la fin de la decadence — spune în sonetul lui celebru Verlaine, — ce să spunem noi, cari înmormîntăm sfîrșitul unui început?...

Săracul popă... Ieri l-am văzut și pe el... Vechea lui manie nu l-a părăsit nici acum... Mi-a bătut prin geamul unei case și m'a oprit... Era în ședință și-aici, cu președintele Ligii din București refugiat, și cu președintele secției din Iași... discutau ce să facă cu refugiații ardeleni și plănuiau o audiență la Costinescu...

— Aici ne întîlnim părinte Lucaci... — Bietul om s'a uitat la mine plîngînd...

Pe drum cum mergeam alături îmi spunea că se gîndește să plece în America, s'aducă emigranții din Ardeal... Lîngă consulatul rusesc se salută cu un om mare și mi-l prezintă: Prințul Gagarin, primul secretar de legație... Un individ, tăiat parcă din bucăți enorme de lemn, se uită la noi cu un fel de buonomie impasibilă... La o aluzie a mea că ne găsim la Iași, Rusul zîmbește nu fără oare-care dispreț și ne spune că Iașul e mai pitoresc decît Bucureștii.

M'am despărțit plictisit de acest Muscal, mare, călău și indelicat. Simboliza pentru moment toată politica rusească, înceată, fără spor și indiferentă la durerile celor mici...

Mi-au venit în minte cuvintele cinice spuse de Maiorescu deunăzi la București. — Muntenia subt Nemți, Dobrogea subt Bulgari, Moldova subt Ruși — Doamne, acesta să fie idealul național?

Seara

Ultima licărire de speranță. Comunicatul anunță luptele la Comana, 20 de chil. de București. Într'un colț la Glavacioc un mic succes: cîteva sute de prizonieri. Diferite svonuri, ca de obicei alarmante, prea optimiste sau prea rele. Conversații de telefon ar anunța că situația s-ar fi îmbunătățit puțin. Între alte vești, a circulat astăzi și svonul că Gen. Iliescu s-ar fi sinucis. Oameni veniți de la București spun că la îngroparea lui Zatu (?) lume din popor scuipa covoarele de la groapa lui.

Într-o conversație de-o 1/2 de oră cu Posdewski (?) mi-a spus că Brătianu a pus totdeauna la o parte chestiunea prizonierilor români din Rusia, de care s'a desinteresat. — Rusul a fost foarte amabil, dar părea cam desamăgit de noi...

Fermo (?) mi-a spus, că Take Ionescu a dat scrisori de recomandație lui Fagure și Honigman, cei doi ferieiți frați, cari astăzi, posesorii unui milion, pleacă în străinătate. Ei vor reprezenta cauza noastră (Ardealul pe mîna lui Honigman!) — gentilul Take le deschide drumul la Briand și Sir Eduard Grey...

Și asemenea oameni să reformeze România de mîine!, România muncei și-a idealului...

Iată de ce, acum la miez de noapte cînd stau singur în camera mea și mă frămînt, nu pot crede în saloanele Bucureștilor...

Capitala politicianismului venal, cetatea de carton, a samsarlîcului liberal și-a takismului libertin trebuie *să cadă...*

20 Nov. Se mențin încă svonurile de îmbunătățire a situației. Ministrul Anghelescu, venit azi-noapte spune că generalul Presan care comandă armata din fața Bucureștilor ar fi declarat că suntem în superioritate de număr și că 80 de șanse la sută avem să ieșim biruitori. De altă parte se spune că Rușii au luat ofensiva pe frontul Moldovei și în Dobrogea, unde ar fi ocupat Constanța—Cernavoda...

Aegri somnia vana,

nici o putere nu mă poate face să cred că organismul nostru bolnav se poate însănătoși de azi pe mîine și că societatea care a tolerat pe-un Morțun ministru mai poate fi capabilă de-un efort în fața clipei supreme...

— Să vedem, mîine se alege...

O notă interesantă care lămurește sufletul imbecil al guvernului. Între puținele măsuri luate în fața invaziei nemțești se remarcă numirea unor cunoscuți germanofili în diferite posturi. Se organisează, va să zică, viața pentru Nemți. Astfel a fost numit Lupu Kostake, delegat secretar general al ministerului de interne.

— Înțeleg să mori, dar să te înțelegi înainte cu viermii cari te vor mînca, asta n'o poate concepe decît capul lui Vintilă Brătianu...

21. Nov.

Comunicatul de astăzi ar îndreptăți oare-cum speranțele de mai bine. Se spune că am bătut o divizie turcă și grosul armatei germano-bulgare pe Neajlov-Glavacioc... Se vorbește însă de retragerea noastră spre Titu...

O nouă contribuție pentru psihologia unor oameni „conducători" ai țării.

Dșoara Fălcogeanu sosită astăzi îmi spune că fiind la Dna Cezianu a venit Gr. Cantacuzino, care le-a zis să nu fie triste:

— Mai așteptați încă cîteva zile, au să vie nemții la București, vom lumina orașul a giorno, veți avea muzică militară, veți avea teatru...

— Cînd l-am văzut pe-acest cioclu, mi-am făcut bagajul și-am plecat, — a încheiat — dș. Fălc. — Iată oamenii cari la 1916 sînt descendenții familiilor boierești din țară...

Viața la București se organizează înainte pentru primirea Nemților. Prefect de poliție a fost numit generalul Mustață, cunoscutul germanofil cumpărat de Nemți în timp de pace, toate ministerele își au delegații lor, Marghiloman este omul zilei, Carp, Maiorescu, Stere sunt cu toții în așteptare. — Rețeta de duplicitate a guvernului imoral de pe vremea neutralității se menține și-acum în război. — Măsuri și lașe și absurde, fiindcă prin intrarea cuceritorului se introduce o nouă ordine de drept care nu va ține seamă de nici una din rînduielile celui învins.

22. A sosit și ziua grozavă.

A căzut Bucureștii.

Armata noastră a fost bătută. Guvernul s'a refugiat la Iași.

23. Agonia e mai lungă. Bucureștii n'a fost încă ocupat de Nemți. S'a vorbit la telefon cu Capitala. Comunicatul spune că armata se găsește la est și sud est de București. Militărește se zice că e virtual ocupat. Armata noastră e în retragere pe tot frontul în drum spre linia Focșani—Galați. Valea Prahovei o părăsim. S'au distrus de către ingineri englezi toate sondele și destilăriile de petrol, angajîndu-se cu despăgubirile de vre-o 600 milioane Franța și Anglia. Din cercurile guvernului transpiră că tot se mai speră o apărare a Bucureștilor. Dela asta

19 Nov. — Ce vis lung și stupid... — Toată noaptea am văzut ocuparea Bucureștilor... Nemți pe străzi, muzici militare, fotografi, Carp-Stere, trupele bavareze pe Calea Victoriei... Ce coșmar, mă dor toate încheieturile — și cînd te gîndești că poate numai 24 de ore i-a avansat visul realității.

Și'n vremea asta noi stăm la Iași, facem provizii pentru iarnă, discutăm înainte și Jockei Club Rusu Abrudeanu joacă cărți...

Je suis l'empire à la fin de la decadence — spune în sonetul lui celebru Verlaine, — ce să spunem noi, cari înmormîntăm sfîrșitul unui început?...

Săracul popă... Ieri l-am văzut și pe el... Vechea lui manie nu l-a părăsit nici acum... Mi-a bătut prin geamul unei case și m'a oprit... Era în ședință și-aici, cu președintele Ligii din București refugiat, și cu președintele secției din Iași... discutau ce să facă cu refugiații ardeleni și plănuiau o audiență la Costinescu...

— Aici ne întîlnim părinte Lucaci... — Bietul om s'a uitat la mine plîngînd...

Pe drum cum mergeam alături îmi spunea că se gîndește să plece în America, s'aducă emigranții din Ardeal... Lîngă consulatul rusesc se salută cu un om mare și mi-l prezintă: Prințul Gagarin, primul secretar de legație... Un individ, tăiat parcă din bucăți enorme de lemn, se uită la noi cu un fel de buonomie impasibilă... La o aluzie a mea că ne găsim la Iași, Rusul zîmbește nu fără oare-care dispreț și ne spune că Iașul e mai pitoresc decît Bucureștii.

M'am despărțit plictisit de acest Muscal, mare, călău și indelicat. Simboliza pentru moment toată politica rusească, înceată, fără spor și indiferentă la durerile celor mici...

Mi-au venit în minte cuvintele cinice spuse de Maiorescu deunăzi la București. — Muntenia subt Nemți, Dobrogea subt Bulgari, Moldova subt Ruși — Doamne, acesta să fie idealul național?

Seara

Ultima licărire de speranță. Comunicatul anunță luptele la Comana, 20 de chil. de București. Într'un colț la Glavacioc un mic succes: cîteva sute de prizonieri. Diferite svonuri, ca de obicei alarmante, prea optimiste sau prea rele. Conversații de telefon ar anunța că situația s-ar fi îmbunătățit puțin. Între alte vești, a circulat astăzi și svonul că Gen. Iliescu s-ar fi sinucis. Oameni veniți de la București spun că la îngroparea lui Zatu (?) lume din popor scuipa covoarele de la groapa lui.

Într-o conversație de-o 1/2 de oră cu Posdewski (?) mi-a spus că Brătianu a pus totdeauna la o parte chestiunea prizonierilor români din Rusia, de care s'a desinteresat. — Rusul a fost foarte amabil, dar părea cam desamăgit de noi...

Fermo (?) mi-a spus, că Take Ionescu a dat scrisori de recomandație lui Fagure și Honigman, cei doi ferciți frați, cari astăzi, posesorii unui milion, pleacă în străinătate. Ei vor reprezenta cauza noastră (Ardealul pe mîna lui Honigman!) — gentilul Take le deschide drumul la Briand și Sir Eduard Grey...

Și asemenea oameni să reformeze România de mîine!, România muncei și-a idealului...

Iată de ce, acum la miez de noapte cînd stau singur în camera mea și mă frămînt, nu pot crede în saloanele Bucureștilor...

Capitala politicianismului venal, cetatea de carton, a samsarlîcului liberal și-a takismului libertin trebuie să cadă...

20 Nov. Se mențin încă svonurile de îmbunătățire a situației. Ministrul Anghelescu, venit azi-noapte spune că generalul Presan care comandă armata din fața Bucureștilor ar fi declarat că suntem în superioritate de număr și că 80 de șanse la sută avem să ieșim biruitori. De altă parte se spune că Rușii au luat ofensiva pe frontul Moldovei și în Dobrogea, unde ar fi ocupat Constanța—Cernavoda...

Aegri somnia vana,

nici o putere nu mă poate face să cred că organismul nostru bolnav se poate însănătoși de azi pe mîine și că societatea care a tolerat pe-un Morțun ministru mai poate fi capabilă de-un efort în fața clipei supreme...

— Să vedem, mîine se alege...

O notă interesantă care lămurește sufletul imbecil al guvernului. Între puținele măsuri luate în fața invaziei nemțești se remarcă numirea unor cunoscuți germanofili în diferite posturi. Se organisează, va să zică, viața pentru Nemți. Astfel a fost numit Lupu Kostake, delegat secretar general al ministerului de interne.

— Înțeleg să mori, dar să te înțelegi înainte cu viermii cari te vor mînca, asta n'o poate concepe decît capul lui Vintilă Brătianu...

21. Nov.

Comunicatul de astăzi ar îndreptăți oare-cum speranțele de mai bine. Se spune că am bătut o divizie turcă și grosul armatei germano-bulgare pe Neajlov-Glavacioc... Se vorbește însă de retragerea noastră spre Titu...

O nouă contribuție pentru psihologia unor oameni „conducători" ai țării.

Dșoara Fălcogeanu sosită astăzi îmi spune că fiind la Dna Cezianu a venit Gr. Cantacuzino, care le-a zis să nu fie triste:

— Mai așteptați încă cîteva zile, au să vie nemții la București, vom lumina orașul a giorno, veți avea muzică militară, veți avea teatru...

— Cînd l-am văzut pe-acest cioclu, mi-am făcut bagajul și-am plecat, — a încheiat — dș. Fălc. — Iată oamenii cari la 1916 sînt descendenții familiilor boierești din țară...

Viața la București se organizează înainte pentru primirea Nemților. Prefect de poliție a fost numit generalul Mustață, cunoscutul germanofil cumpărat de Nemți în timp de pace, toate ministerele își au delegații lor, Marghiloman este omul zilei, Carp, Maiorescu, Stere sunt cu toții în așteptare. — Rețeta de duplicitate a guvernului imoral de pe vremea neutralității se menține și-acum în războì. — Măsuri și lașe și absurde, fiindcă prin intrarea cuceritorului se introduce o nouă ordine de drept care nu va ține seamă de nici una din rînduielile celui învins.

22. A sosit și ziua grozavă.

A căzut Bucureștii.

Armata noastră a fost bătută. Guvernul s'a refugiat la Iași.

23. Agonia e mai lungă. Bucureștii n'a fost încă ocupat de Nemți. S'a vorbit la telefon cu Capitala. Comunicatul spune că armata se găsește la est și sud est de București. Militărește se zice că e virtual ocupat. Armata noastră e în retragere pe tot frontul în drum spre linia Focșani—Galați. Valea Prahovei o părăsim. S'au distrus de către ingineri engleji toate sondele și destilăriile de petrol, angajîndu-se cu despăgubirile de vre-o 600 milioane Franța și Anglia. Din cercurile guvernului transpiră că tot se mai speră o apărare a Bucureștilor. Dela asta

Am năzuit cu toţii să ne aţintim privirile spre cer, dar avînd picioarele bine înfipte în pămîntul ţării

OCTAVIAN GOGA

ar depinde soarta gen. Iliescu, care ar fi sacrificat numai în cazul cînd nu s'ar putea apăra Bucureştii. Guvernul a amînat deschiderea camerelor, din nou, pînă la 9 Dec., contrar constituţiei care nu prevede propagarea decît prin decret regal. — Se spune că această amînare are de scop ca în acest timp guvernul să-şi asigure majoritatea. Toţi vorbesc că mijlocul de acaparare de care uzează guvernul este înlesnirea creditului pentru deputaţi ca să poată pleca în Rusia. Între altele se spune că guvernul va făgădui o desdăunare generală a particularilor după războı...

În acest timp la Bucureşti, cîtă vreme este încă stăpînit de noi se organizează viaţa pentru primirea Nemţilor. Cunoscuţii germanofili stau în capitală, ca delegaţi ai guvernului. Marghiloman şi-a deschis registrele partidului şi operează subt ochii guvernului, făgăduind protecţie în puterea lui de prieten al Nemţilor. Stere în uniformă de Colonel român rămîne la Bucureşti şi aşteaptă Nemţii...

Ori-ce om cuminte se întreabă: Cînd s'a mai văzut undeva o catastrofă naţională organizată pe seama duşmanului de însuşi guvernul ţării? Ideea cea mai elementară a suveranităţii de stat român refuză astfel de aranjamente pe seama inamicului, care ocupînd capitala ta în puterea lui de cuceritor le va nesocoti pe deantregul, învestind tot teritoriul cucerit cu atribuţiile fireşti ale suveranităţii lui.

De ce atunci numirea generalului Mustaţă ca prefect de poliţie, a acestui om cumpărat de Nemţi, neutilizat în armată tocmai din pricina vînzării lui? De ce nu sunt arestaţi exponenţii principali ai curentului germanofil — de ce se îngăduie propaganda lor, care ne acopere de ruşine în faţa noastră, iar în faţa aliaţilor stîrneşte neîncredere şi-o foarte firească jenă morală?...

De ce?... — Fiindcă se păstrează linia de consecvenţă a acestui guvern cu suflete meschine de neguştori cari nu pot avea o linie dreaptă, cari şi pentru vreme de război, acum cînd ne găsim la marginea prăpastiei, uzează de aceleaşi reţete ale neutralităţii imorale, care n'a avut altă busolă decît duplicitatea...

În astfel de împrejurări — unui om care vede prăvălirea, care-şi dă seama că propaganda filogermană care ne sapă existenţa nu e stînjenită de guvernul slab sau neînţelegător, — unui om cu mintea limpede nu-i rămîne altceva de făcut decît să apeleze la ambasada Rusiei, în ale cărei mîini suntem acum şi care singură ne mai poate scăpa de Nemţi, — să facă apel că Rusia să îndeplinească această purificare, cerînd guvernului nostru în mod categoric stîrpirea radicală a propagandei nemţeşti...

Cît despre Morţun sau Porcu, cine dracu poate aştepta ceva dela ei? Te pomeneşti că şi astăzi în fiecare lună la zi întîi îşi trag în regulă leafa în mărci dela Berlin...

Ceialaltă parte a monedei ca să ne vedem limpede şi să privim mai bine şi-n sufletul din Ardeal, nenorocit şi desorientat...

Sfetea librarul din Bucureşti, refugiat aici, îl văd pe stradă;

— Ce-i cu Coşbuc?

— A rămas la Bucureşti...

Va să zică nici Coşbuc n'a înţeles că trebuie să prefere un drum al pribegiei în faţa umilirii nemţeşti...

— „Poetul ţărănimii", care de doi ani n'a avut un singur accent pentru moartea dela noi, acum stă liniştit ca ori-ce băcan şi aşteaptă trupele din Brandemburg în piaţa teatrului...

Am năzuit cu toţii să ne aţintim privirile spre cer, dar avînd picioarele bine înfipte în pămîntul ţării

OCTAVIAN GOGA

ar depinde soarta gen. Iliescu, care ar fi sacrificat numai în cazul cînd nu s'ar putea apăra Bucureştii. Guvernul a amînat deschiderea camerelor, din nou, pînă la 9 Dec., contrar constituţiei care nu prevede propagarea decît prin decret regal. — Se spune că această amînare are de scop ca în acest timp guvernul să-şi asigure majoritatea. Toţi vorbesc că mijlocul de acaparare de care uzează guvernul este înlesnirea creditului pentru deputaţi ca să poată pleca în Rusia. Între altele se spune că guvernul va făgădui o desdăunare generală a particularilor după războî...

În acest timp la Bucureşti, cîtă vreme este încă stăpînit de noi se organizează viaţa pentru primirea Nemţilor. Cunoscuţii germanofili stau în capitală, ca delegaţi ai guvernului. Marghiloman şi-a deschis registrele partidului şi operează subt ochii guvernului, făgăduind protecţie în puterea lui de prieten al Nemţilor. Stere în uniformă de Colonel român rămîne la Bucureşti şi aşteaptă Nemţii...

Ori-ce om cuminte se întreabă: Cînd s'a mai văzut undeva o catastrofă naţională organizată pe seama duşmanului de însuşi guvernul ţării? Ideea cea mai elementară a suveranităţii de stat român refuză astfel de aranjamente pe seama inamicului, care ocupînd capitala ta în puterea lui de cuceritor le va nesocoti pe deantregul, învestind tot teritoriul cucerit cu atribuţiile fireşti ale suveranităţii lui.

De ce atunci numirea generalului Mustaţă ca prefect de poliţie, a acestui om cumpărat de Nemţi, neutilizat în armată tocmai din pricina vînzării lui? De ce nu sunt arestaţi exponenţii principali ai curentului germanofil — de ce se îngăduie propaganda lor, care ne acopere de ruşine în faţa noastră, iar în faţa aliaţilor stîrneşte neîncredere şi-o foarte firească jenă morală?...

De ce?... — Fiindcă se păstrează linia de consecvenţă a acestui guvern cu suflete meschine de negustori cari nu pot avea o linie dreaptă, cari şi pentru vreme de războî, acum cînd ne găsim la marginea prăpastiei, uzează de aceleaşi reţete ale neutralităţii imorale, care n'a avut altă busolă decît duplicitatea...

În astfel de împrejurări — unui om care vede prăvălirea, care-şi dă seama că propaganda filogermană care ne sapă existenţa nu e stînjenită de guvernul slab sau neînţelegător, — unui om cu mintea limpede nu-i rămîne altceva de făcut decît să apeleze la ambasada Rusiei, în ale cărei mîini suntem acum şi care singură ne mai poate scăpa de Nemţi, — să facă apel că Rusia să îndeplinească această purificare, cerînd guvernului nostru în mod categoric stîrpirea radicală a propagandei nemţeşti...

Cît despre Morţun sau Porcu, cine dracu poate aştepta ceva dela ei? Te pomeneşti că şi astăzi în fiecare lună la zi întîi îşi trag în regulă leafa în mărci dela Berlin...

Ceialaltă parte a monedei ca să ne vedem limpede şi să privim mai bine şi-n sufletul din Ardeal, nenorocit şi desorientat...

Sfetea librarul din Bucureşti, refugiat aici, îl văd pe stradă;

— Ce-i cu Coşbuc?

— A rămas la Bucureşti...

Va să zică nici Coşbuc n'a înţeles că trebuie să prefere un drum al pribegiei în faţa umilirii nemţeşti...

— „Poetul ţărănimii", care de doi ani n'a avut un singur accent pentru moartea dela noi, acum stă liniştit ca ori-ce băcan şi aşteaptă trupele din Brandemburg în piaţa teatrului...

Să fie un reflex postum al ardelenismului copleșit de respect în fața „Împăratului", sau să fie un caz simplu de ramolire a unui om, lipsit de ori-ce răsunet în fața durerilor publice?...

Nu știu, în ori-ce caz Coșbuc e prin activitatea lui o figură reprezentativă și din atitudinea lui se poate descifra un fenomen sufletesc al vremii și-al societății...

24. O lungă conversație cu Duca. Ne-am revăzut în Palatul mitropolitului de-aici. Trei miniștri sunt instalați aci, el cu Vint. Brătianu și Morțun... Discuția cu Duca de două ciasuri, a fost liniștită și resemnată, ca de obicei. Îmi esplică cum prevederile lui s'au realizat... Tragedia care planează peste capul nostru n'a putut smulge în două ciasuri accente mai puternice. I-am arătat toate nemulțumirile cari năvălesc asupra guvernului, manifesta oarecari temeri, de atitudinea opoziției, cînd însă i-am spus că și în partidul lor văd oameni cari își afișează amărăciunea, Duca mi-a răspuns cu un fel de calm:

— Nu-i nimic, am făcut pontajul...

În acest răspuns grabnic, involuntar, se comprima toată concepția fanariotă de politicianism a acestor oameni, cari și în situația actuală, nu au alte rețete, decît acapararea indivizilor prin favoruri și terorizări — simplu șantaj electoral — mijloace vechi și uzate cari au adus țara aici, la marginea abisului...

— În sfîrșit, am văzut că Generalul Iliescu e pe cale să fie sacrificat... — Am ieșit dela Duca cu convingerea că deruta militară e perfect secondată de cea politică.

30. Nov. — Vreme de 6 zile n'am scris nimic. — Bucureștii și Ploeștii au căzut. Cu toate că deruta mi se părea inevitabilă, totuși faptul înlocuind ipoteza, m'a demoralizat și m'a aruncat într'o stare de paralizie morală, de care suferă astăzi toată lumea de-aici...

Nemții au intrat în București la 23 Noemvrie. Zi sinistră, va rămîne în istorie ca o aniversară a unui biet popor aruncat pradă pe mîna hoților și inconștienților. Se vorbește, că părăsirea Bucureștilor se datorește faptului că divizia comandată de generalul Socecu n'a fost dusă în luptă — și mulțimea care ar vrea să aibă o sancțiune morală pentru păcat — spune că gen. Socecu (străin de origină) ar fi fost împușcat.

Ocuparea Capitalei rămasă pe mîna sinedriului (?!) germanofil adunat acolo sub ochii și probabil cu învoirea guvernului, n'a sguduit cu-o putere deosebită lumea de-aici. Nici poporul, nici figurile de politiciani refugiați la Iași, nu le-am văzut resimțind cu vre-o reacțiune mai puternică groaznica catastrofă. E ceva straniu în toată ființa noastră, nici voință, nici revoltă, suntem poporul cel mai nepregătit politicește și cu nivelul moral cel mai scăzut. Nu ne-am putut ridica încă ca nație la concepția unui ideal politic, care să ne stăpînească nervii și să ne agite. Nu este nici o putere de tresărire, nici un gînd de pedeapsă, nici o revoltă a moralului pălmuit. Politicianii venali și țărănimea flămîndă, nu pot susține credința într'o idee. Neam bolnav fără vreme, cu un trecut trist, aproape fără istorie, cu o alcătuire socială nenorocită, cu-o clasă conducătoare în care s-au amestecat o mulțime de elemente străine, hotărît nu suntem un popor războinic. Impulsurile vechi de vitejie mai răsar pe ici pe colo pe la soldații smulși din țărănime, dar nefiind susținute de-o conducere pricepută sau îndrăzneață rămîn fără rezultat. Piramida noastră

socială e morbidă, — vîrful bolnav de sifilis, temelia de pelagră. A trebuit acest cataclism ca să crape mincinoasa fațadă occidentală, ca să vedem în dosul ei...

Într-o asemenea situație tragică, cu elementele de-aici, nefiind o țară de opinie publică sau de libertate constituțională, nu se așteaptă nimeni la vre-o schimbare de politică internă. Guvernul, care în Franța ar fi căzut din primele zile și în Italia ar fi fost asasinat, e tot atît de sigur la locul lui. Miniștri instalați prin casele bunicelor își mențin vechea inacțiune, guvernul nu se gîndește nici la retragere, nici la remaniere. Se menține Porumbaru la externe, un biet imbecil ramolit care probabil nici astăzi nu știe că Nemții sunt la Craiova, Brătianu cu frații lui, șeful unui angrenaj de exploatare a mulțimei, păstrează și mai departe răspunderea. Nu cred că va fi pedepsit acum, dar istoria va stigmatiza odată obrazul acestui om vinovat, meschin dictator oriental, înconjurat de eunuci politici și de slugi păcătoase. Oricît de evidentă catastrofa, el nu se retrage, fiindcă își dă seama că o cădere astăzi ar echivala cu-o îngropăciune. De-aceia, nădăjduind într-o îmbunătățire a situației prin ajutorul Rușilor, se cramponează de guvern și așteaptă...

Alaltăieri, la 28 Nov. a fost aniversarea luării Plevnei. După treizeci de ani, pe urma noului examen în fața morții, o serbăm cu Dobrogea ruptă, cu Muntenia ocupată și cu armata sdrențuită. Nici nu se poate închipui un certificat mai real al guvernării de trei decenii, decît această stare sinistră. Regele Carol, exploatatorul egoist al slăbiciunilor românești — și politicianismul fără suflet, — să răspundă în fața istoriei...

Toate veştile ne arată că armata noastră e în disoluţie, decimată şi strivită. Din Ialomiţa pînă la Buzău, se retrage necontenit. Se vorbeşte că vor rămînea numai patru divizii pe front şi va fi înlocuită cu Ruşii. Mari, greoi, mătăhăloşi şi laţi în spete, soldaţii Ţarului curg într-una ca un puhoi enorm de barbari. Rîndurile lor masive, cîntecele, carele, privirile lor îţi dau o impresie penibilă, cînd vezi alături de ei strecurîndu-se ostaşi de-ai noştri, timizi şi anemici, atinşi parcă de ftizie... Deunăzi am oprit un Rus şi i-am dat ţigări. Mi-a mulţumit româneşte. Era basarabean.

La întrebarea dacă-i moldovean mi-a răspuns: da. Mi-a spus însă că vorbeşte şi ruseşte, că aşa e mai „ghine", că aşa vin toate cărţile şi scrisorile. Se uita cu dispreţ la soldaţii noştri şi-mi povestea cu multă mîndrie: — Numai noi şi Ghermanii ne batem bine. Mergem acum pe Moldavschi front, în locul Rumânilor că Rumânii au fugit...

Admirabile impresii, frumoasă conştiinţă de rasă... — Săracul vis al unităţii noastre...

Dar opoziţia, ce face în aceste zile de teribil dezastru? Cînd nu-şi pregătesc paşapoartele, discută. Obişnuita vorbărie de pe vremea neutralităţii s'a reluat. La fostul ministru conservator Greceanu — un om cinstit şi simplu — „Acţiunea naţională" se adună din nou. Acelaşi ceai, aceleaşi înjurături sterpe. Popa Lucaci în frunte la o masă cu-o coală de hîrtie, are însemnată ordinea discuţiei şi ordinea oratorilor...

Toţi au argumente de spus, frazele se umflă, retorica sbîrnăie deşanţată, întretăiată de întreruperile nenorocitului Mîndrescu — şi prost şi maladiv —: „— Am să fac eu ceva cu Ardelenii mei".

E atîta potriveală între aceşti burghezi şi între mamelucii guvernului. Aceiaşi croială, acelaşi diapason moral. Nu văd în ei nici conspiratori, nici răsturnători ai vechiului putregai...

Iorga, ex-apostol al mulţimii, devenit blînd animal domestic, a început să-şi scoată gazeta. Scrie articole cu Kaizărul şi cu Hindenburg. În schimb nici o vorbă de critică la adresa guvernului care-l patronează... O deplorabilă „demi-vièrge" politică această figură de retor răsuflat, care-şi menţine numai virginitatea anatomică, celelalte le face toate şi primeşte şi cadouri...

Curierul guvernului, omul care trebuie să îndulcească lumea, să convingă partizanii, să facă pe şiretul, şi să pregătească echilibrul este Duca care se învîrteşte pe la toţi...

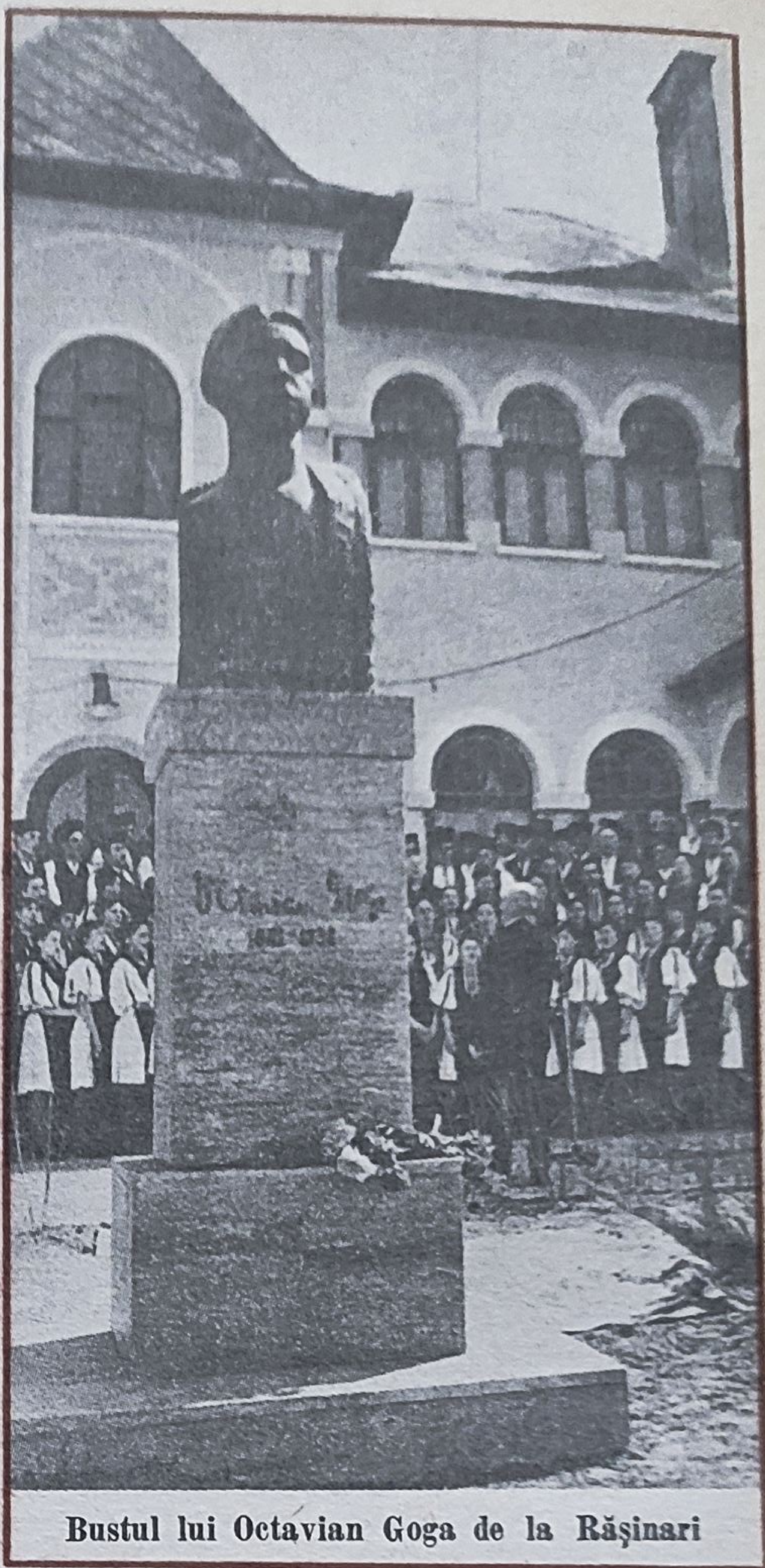
Ce rol urît şi la ce vîrstă a luat acest omuşor asupra lui!... La 35 de ani în alte ţări oamenii politici se găsesc încă în perioada idealismului vizionar...

Are să ajungă departe tînărul „Laufbursch" (?!) în ţara românească...

1. Dec. În Piaţa Unirii am văzut silueta lui Delavrancea. A venit şi el dela Vaslui să vadă ce mai este... Suflet bun, antipolitic ca totdeauna.

Împreună ne-am dus la Costinescu să-i vorbim, să-l întrebăm, să ne plîngem. Bătrînul cu faţa de patriarh, l-am găsit obosit, descurajat. Reumatic şi sdrobit fiziceşte, abia mai păstrează în ochi vechea licărire şireată...

Ne-a spus că nu ştie, dacă măcar aici la Iaşi ne vom opri... S'a plîns de Ruşi cari se mişcă încet, a amintit de marea presiune nemţească la Oituz, unde Ruşii nu merg deşi sunt în ţară peste 400 mii şi generalul Leschitzki i-a instalat la Roman cu un scut (?!) de Rege al Poloniei, cu peste 120 de adiutanţi. Mi-a spus că suntem cu totul în mîinile lor şi că tezaurul Băncii Naţionale l-am transportat la Moscova. Ne-a vorbit cu oare-care mulţumire că în sfîrşit după repetatele lui insistenţe Brătianu rămînînd de astădată singur în consiliul de miniştri l'a sacrificat pe generalul Iliescu, avînd să fie înlocuit cu Presan. La observaţia mea că guvernul nu lucrează şi că Brătianu pare inexistent, mi-a răspuns: — Mai bine ar fi să nu existe... A arătat lupta lui îndelungă cu Brătianu care i s-a plîns de opoziţia ce i-o face zicîndu-i: „Un om am şi eu în minister şi acela e contra mea"...

Bustul lui Octavian Goga de la Răşinari

Vizita la Costinescu ne-a lăsat o impresie de dărăpănare. Se părea că moşneagul ăsta şchiop şi hodorogit reprezintă un simbol al întregului sistem de politică liberală... Negustoria ajunsă la faliment...

Ca să defileze România politică mai în detaliu înaintea noastră, am văzut şi pe Take Ionescu. — Acelaşi om pripit cu treizeci de soluţii pe minut, aceeaşi neobosităte oşoară. Ne-a spus că Germania a făcut propuneri de pace, că se vorbeşte de căderea cabinetului Briand şi că Lloyd George ar fi venit

în Anglia în locul lui Asquith — lucru care l-ar bucura, fiindu-i amic personal. Cu Brătianu, zice, nu poate face nici o înțelegere, fiindcă acesta i-a declarat că nu cedează la nici o presiune, nici internă nici externă și că nu e dispus să facă o remaniere ministerială, decît în cazul cînd în parlament nu s'ar ivi din partea partidului conservator nici o notă disonantă. La întrebarea mea de ce nu scoate măcar ziarul „La Roumanie", mi-a zis mai întîi că n'are bani, al doilea că nu vrea să fie cenzurat de Duca. Ne-a spus că are să ia cuvîntul la deschiderea camerei, să spuie tot, și-apoi să plece în străinătate, unde crede că-și poate servi țara mai bine...

O conversație de-o jumătate de ceas cu T. Ionescu are aproape o valoare strategică în împrejurările de astăzi. Cuvintele, aprecierile, judecățile și sufletul acestui om fost ministru și iar ministru, toate au darul să justifice prin prizma politicianismului romanesc, deruta noastră militară...

Astăzi consfătuire a majorității, subt prezidenția lui Brătianu. Întrunirea s'a desfășurat în calmul tradițional, menținîndu-se ca totdeauna spiritul ierarhic și toată puterea de sugestiune a șefului. Brătianu a apărat pe Iliescu, a spus că aliații — pe cari nu-i poate învinui astăzi — au multă răspundere, că planul de bătaie a fost lucrat în înțelegere cu ei, că lipsa de artilerie grea nu ni se poate imputa deoarece nici Rușii n-au, că e perfect împăcat cu conștiința lui, că n'a venit la Iași decît cu hainele de pe el, că și-a lăsat mama și surorile la București, că se vor despăgubi toate daunele de război și poate asigura pe deputați că guvernul va îngriji de ei în cazul cînd ar trebui să plece în străinătate. — A sfîrșit că și astăzi, dacă ar fi la 14 August, ar lucra la fel...

Nici un desacord în întrunirea liberală. S'a votat încredere guvernului...

Din toate părțile aud vorbindu-se că directorul poștelor, colonelul Verzea, n'a vrut să părăsească Bucureștii și s'a declarat bolnav de pneumonie tocmai în ajunul ocupării. Mi-a confirmat acest svon căpitanul Dumitrescu de la cenzura militară, care rămăsese în București să plece cu Verzea în ultimul moment. Duca în fața căruia vorbeam cu acest căpitan, făcea din cap, spunîndu-mi că nu e bine lămurit încă, dacă a fost trădător sau ba...

Soarta vrea să confirme încă odată intuiția mea asupra oamenilor. De cînd îl știu, individul acesta, tip al ardeleanului parvenit pretențios și gol, obraznic și umil, mi-a făcut impresia a ceea ce se chiamă în trivialul jargon dela București: lichea...

3\. Dec. *Dintr-o lungă conversație cu Duca, un amănunt nostim asupra unei ființe interesante. E vorba de* Marta Bibescu. *Femeie cu trecut sbuciumat, frumoasă, inteligentă și stricată. Mai de multe ori m'a invitat la ea, unde m'a dus vărul ei Brâncoveanu. Deși se zvonea că în calitatea ei de fostă amantă a Kronprințului are simpatii nemțești, deși mi se spunea că dela Paris a fost invitată să plece, fiind considerată spioană, totuși văzînd-o anturată de toată diplomația Quadruplei în convorbirile pe cari le aveam, îi vorbeam deschis, fără rezerve. Era inițiată în toate secretele diplomatice și militare, îmi spunea de lungile discuții ce-avea cu Brătianu, cu a cărui nevastă e vară, și trăda în tot momentul tendința de-a lua o parte activă, militantă, la jocul politic. Înainte de războiul nostru cu trei săptămîni, plecat la Paris, de unde s-a întors prin Londra și Petrograd la București, pe la sfîrșitul lui septembrie. — Duca l-a chemat la el la masă spunîndu-i că a venit și vrea să mă vadă. Peste cîteva zile cînd începuse declinul nostru militar, am luat masa la ea cu Duca și Brîncoveanu. Pînă la miezul nopții aceeași discuție liberă asupra* tuturor tainelor *noastre. Duca dormea la Mogoșoaia în fiecare seară de teama aeroplanelor.*

— Astăzi vorbind cu Duca, îl întreb: Ce-i cu Marta Bibescu?

Prințesa Marta Bibescu împreună cu fiica sa Valentina

El îmi zice: — A rămas la București.

N-a avut teamă de Nemți? — zic. El, pe cel mai natural ton din lume: — Marta Bibescu o va duce mai bine decît noi toți. Rămîne 3—4 luni acolo și are s-o evacueze Kronprințul, unde vrea ea, cu vagon special, după cum îi făgăduise în telegramă, că orice s-ar întîmpla poate conta pe amiciția lui.

Astăzi sînt convins că femeia asta, — un tip ciudat al Renașterii, rătăcit la București — a fost spioană. Ce interesant însă, cum Duca, care dormea zilnic la ea, le spunea toate astea atît de liniștit...

26 Decembrie. *A doua zi de Crăciun. Sunt gripat, stau acasă, iau aspirine și-n calmul improvizat al unui început de boală reiau continuarea notelor, întreruptă de ședințele camerei și alte mizerii. Afară e alb, ieri a căzut prima zăpadă. S-ar părea că natura care s-a conjurat contra noastră ne-a făcut un act de clemență din prilejul sărbătorilor. Pînă acum a fost soare și cald, cea mai potrivită vreme pentru ofensiva Nemților. — Eram în tranșee la Buzău, îmi spunea deunăzi unul, și soldații se rugau lui D-zeu să plouă și să ningă. A și dat un soare care ne bătea drept în ochi de ne orbea, trebuia să punem palma la ochi, ca să-i vedem pe Nemți. În schimb ei, erau așa de avantajați că soarele avea rolul unui reflector nemțesc. — S-au menținut aceleași relații atmosferice pînă ieri și acum Crăciunul alb îmi dă o senzație vagă și întîrziată din Crăciunurile de demult de la Rășinari...*

De trei săptămîni situația militară a mers din rău în mai rău. S-au pierdut pe rînd: Mizilul, Rîmnicul Sărat, Focșanii, Brăila. Întreaga Dobrogea au evacuat-o Rușii. Astăzi s-au așezat pe linia Siretului, ultima linie de Rezistență. Dacă se sparge frontul aici, atunci a căzut Moldova, s-a deschis poarta Basarabiei spre Rusia și războiul european

în Anglia în locul lui Asquith — lucru care l-ar bucura, fiindu-i amic personal. Cu Brătianu, zice, nu poate face nici o înţelegere, fiindcă acesta i-a declarat că nu cedează la nici o presiune, nici internă nici externă şi că nu e dispus să facă o remaniere ministerială, decît în cazul cînd în parlament nu s'ar ivi din partea partidului conservator nici o notă disonantă. La întrebarea mea de ce nu scoate măcar ziarul „La Roumanie", mi-a zis mai întîi că n'are bani, al doilea că nu vrea să fie cenzurat de Duca. Ne-a spus că are să ia cuvîntul la deschiderea camerei, să spuie tot, şi-apoi să plece în străinătate, unde crede că-şi poate servi ţara mai bine...

O conversaţie de-o jumătate de ceas cu T. Ionescu are aproape o valoare strategică în împrejurările de astăzi. Cuvintele, aprecierile, judecăţile şi sufletul acestui om fost ministru şi iar ministru, toate au darul să justifice prin prizma politicianismului romanesc, deruta noastră militară...

Astăzi consfătuire a majorităţii, subt prezidenţia lui Brătianu. Întrunirea s'a desfăşurat în calmul tradiţional, menţinîndu-se ca totdeauna spiritul ierarhic şi toată puterea de sugestiune a şefului. Brătianu a apărat pe Iliescu, a spus că aliaţii — pe cari nu-i poate învinui astăzi — au multă răspundere, că planul de bătaie a fost lucrat în înţelegere cu ei, că lipsa de artilerie grea nu ni se poate imputa deoarece nici Ruşii n-au, că e perfect împăcat cu conştiinţa lui, că n'a venit la Iaşi decît cu hainele de pe el, că şi-a lăsat mama şi surorile la Bucureşti, că se vor despăgubi toate daunele de război şi poate asigura pe deputaţi că guvernul va îngriji de ei în cazul cînd ar trebui să plece în străinătate. — A sfîrşit că şi astăzi, dacă ar fi la 14 August, ar lucra la fel...

Nici un desacord în întrunirea liberală. S'a votat încredere guvernului...

Din toate părţile aud vorbindu-se că directorul poştelor, colonelul Verzea, n'a vrut să părăsească Bucureştii şi s'a declarat bolnav de pneumonie tocmai în ajunul ocupării. Mi-a confirmat acest svon căpitanul Dumitrescu de la cenzura militară, care rămăsese în Bucureşti să plece cu Verzea în ultimul moment. Duca în faţa căruia vorbeam cu acest căpitan, făcea din cap, spunîndu-mi că nu e bine lămurit încă, dacă a fost trădător sau ba...

Soarta vrea să confirme încă odată intuiţia mea asupra oamenilor. De cînd îl ştiu, individul acesta, tip al ardeleanului parvenit pretenţios şi gol, obraznic şi umil, mi-a făcut impresia a ceea ce se chiamă în trivialul jargon dela Bucureşti: lichea...

3. Dec. *Dintr-o lungă conversaţie cu Duca, un amănunt nostim asupra unei fiinţe interesante. E vorba de* Marta Bibescu. *Femeie cu trecut sbuciumat, frumoasă, inteligentă şi stricată. Mai de multe ori m'a invitat la ea, unde m'a dus vărul ei Brâncoveanu. Deşi se zvonea că în calitatea ei de fostă amantă a Kronprinţului are simpatii nemţeşti, deşi mi se spunea că dela Paris a fost invitată să plece, fiind considerată spioană, totuşi văzînd-o anturată de toată diplomaţia Quadruplei în convorbirile pe cari le aveam, îi vorbeam deschis, fără rezerve. Era iniţiată în toate secretele diplomatice şi militare, îmi spunea de lungile discuţii ce-avea cu Brătianu, cu a cărui nevastă e vară, şi trăda în tot momentul tendinţa de-a lua o parte activă, militantă, la jocul politic. Înainte de războiul nostru cu trei săptămîni, plecat la Paris, de unde s-a întors prin Londra şi Petrograd la Bucureşti, pe la sfîrşitul lui septembrie. — Duca l-a chemat la el la masă spunîndu-i că a venit şi vrea să mă vadă. Peste cîteva zile cînd începuse declinul nostru militar, am luat masa la ea cu Duca şi Brîncoveanu. Pînă la miezul nopţii aceeaşi discuţie liberă asupra tuturor tainelor noastre. Duca dormea la Mogoşoaia în fiecare seară de teama aeroplanelor.*

— Astăzi vorbind cu Duca, îl întreb: Ce-i cu Marta Bibescu?

Prinţesa Marta Bibescu împreună cu fiica sa Valentina

El îmi zice: — A rămas la Bucureşti.

N-a avut teamă de Nemţi? — zic. El, pe cel mai natural ton din lume: — Marta Bibescu o va duce mai bine decît noi toţi. Rămîne 3—4 luni acolo şi are s-o evacueze Kronprinţul, unde vrea ea, cu vagon special, după cum îi făgăduise în telegramă, că orice s-ar întîmpla poate conta pe amiciţia lui.

Astăzi sînt convins că femeia asta, — un tip ciudat al Renaşterii, rătăcit la Bucureşti — a fost spioană. Ce interesant însă, cum Duca, care dorm a zilnic la ea, le spunea toate astea atît de liniştit...

26 Decembrie. *A doua zi de Crăciun. Sunt gripat, stau acasă, iau aspirine şi-n calmul improvizat al unui început de boală reiau continuarea notelor, întreruptă de şedinţele camerei şi alte mizerii. Afară e alb, ieri a căzut prima zăpadă. S-ar părea că natura care s-a conjurat contra noastră ne-a făcut un act de clemenţă din prilejul sărbătorilor. Pînă acum a fost soare şi cald, cea mai potrivită vreme pentru ofensiva Nemţilor. — Eram în tranşee la Buzău, îmi spunea deunăzi unul, şi soldaţii se rugau lui D-zeu să plouă şi să ningă. A şi dat un soare care ne bătea drept în ochi de ne orbea, trebuia să punem palma la ochi, ca să-i vedem pe Nemţi. În schimb ei, erau aşa de avantajaţi că soarele avea rolul unui reflector nemţesc. — S-au menţinut aceleaşi relaţii atmosferice pînă ieri şi acum Crăciunul alb îmi dă o senzaţie vagă şi întîrziată din Crăciunurile de demult de la Răşinari...*

De trei săptămîni situaţia militară a mers din rău în mai rău. S-au pierdut pe rînd: Mizilul, Rîmnicul Sărat, Focşanii, Brăila. Întreaga Dobrogea au evacuat-o Ruşii. Astăzi s-au aşezat pe linia Siretului, ultima linie de Rezistenţă. Dacă se sparge frontul aici, atunci a căzut Moldova, s-a deschis poarta Basarabiei spre Rusia şi războiul european

trece într-o fază nouă, mult mai favorabilă Nemților. Se remarcă pe front o oarecare inacțiune din partea Rușilor, nu e limpede încă motivul ei, nepregătirea, oboseala sau indiferența. S-aud plîngeri asupra atitudinii lor față de populație. Se spune că jefuiesc, și în deosebire în retragere pustiesc totul. Cît privește jaful, nici ai noștri nu sînt mai prejos, unde ajung devastează; au devastat carele lui Filipescu la Filipești și pe Vlahuță la Dragoslaveni.

Întrunirea deputaților n-a făcut decît să confirme micimea sufletească a României de astăzi. Camera cu ședințele ei este cel mai elocvent brevet de incapacitate și boală morală. Opoziția care avea toate motivele ca să ia frînele guvernului printr-o atitudine de critică implacabilă s-a lăsat cumpărată pe ieftin. Take Ionescu, omul tranzacțiilor, nu putea avea stofă de Cromwell. A lansat ideea unei campanii parlamentare numai ca să intimideze pe Brătianu și să-i smulgă cîteva portofolii. Dealtfel și Brătianu a făcut pe bățosul la început, numai ca pretențiile opoziției să nu fie prea exagerate. În acest chip, șantajîndu-se reciproc, au izbutit să cadă de acord.

Personajul cel mai indicat să realizeze acest legămînt nu putea să fie altul decît Porcul, în a cărui zodie se desfășoară de decenii toată politica românească. Porcu, deci, s-a prezentat la Take I. cu propuneri din partea lui Br. pentru remanierea guvernului. A mai fost trimis și Antonescu. Take a fost gata imediat să trateze. Dintre toți leaderii conservatori, singur M. Cantacuzino s-a opus. I-a mijit o clipă gîndul, că printr-o opoziție parlamentară dîrză s-ar putea ridica deasupra, peste ruinile celorlalți, dar, om al vechiului regim, n-a avut puterea să stăruie în ideea lui. Take n-a conceput un minister de muncă, ci un minister de reprezentație. Planul unei refaceri în pragul dezastrului a fost abandonat de la început. S-a aplicat de amîndouă părțile rețeta politicianismului din bătrîni. Prin reciproce compensații de tarabă, s-a smuls, s-a cumpărat tăcerea în fața păcatului, ca din ea să facă o plapumă căldicică, — pentru acoperirea tuturor.

S-a format deci ministerul nou — asigurîndu-se mutismul parlamentar. Deputații liberali, prinși în angrenajul disciplinei de partid, cointeresați au tăcut, — iar conservatorii atinși de adierile proaspete ale puterii au amuțit și ei. Camera a fost, deci, ca totdeauna, o adunare de eunuci politici.

Am asistat la ședințele lor. Din loja mea, m-am uitat la aceste capete și din primul moment mi-am dat seama că astfel de indivizi nu puteau să îndeplinească visul unității naționale. Veseli, inconștienți, rîzînd cu ochii spre femeile din loji, ploconindu-se miniștrilor, nediscutînd decît chestiunea plecării în Rusia, preocupați de diurnele lor, aceste biete marionete nu puteau face altceva decît să primească totul...

Întreagă povestea deci a fost netedă. Singur discursul lui Cuza a tulburat apa puțin. Bine construit, limpede spus, acest discurs, dacă ar fi fost ținut de altcineva, ar fi putut primejdui guvernul. Cuza însă, cu atitudinea lui din care se desprindea oarecare cinism, n-a fost în stare decît să enerveze pe Brătianu, care, melodramatic și caraghios, a părăsit ședința. Cuza însă, nu putea să taie unde mai adînci. Situația tragică în care ne găsim nu se pretează la epigrame, cere îndrăzneală superioară și o largă suprafață morală.

Președinte al camerei a fost ales Morțun în locul lui Ferechide. Un simplu șnapan a luat locul unui condotier emigrat în lumea ministerială.

Discursul lui Iorga a fascinat camera. Era firesc ca grămezile de vorbe să epateze pe cei logodiți cu tăcerea. Ca totdeauna Iorga a fost retorul grandilocvent, omul vorbelor mari, adulator al regelui, mînat de mici ambiții, incapabil să țintuiască păcatul ori să privească realitatea în față ca să deie soluții. Cuvîntarea lui n-a făcut decît să ușureze sarcina lui Brătianu să creeze o atmosferă mai prielnică pentru iertarea păcatelor... Nu voi uita niciodată gestul larg al tribunului care striga: Mai bine să ne mănînce cînii pămîntului acestuia decît să-l părăsim... — în vreme ce mulțimea aplauda, cînd bine știam cu toții că și orator și auditor sînt cu pașapoartele în buzunar, gata să plece în Rusia... Ardealul a dispărut de la ordinea zilei în cameră, s-a pus numai problema egoismului local. Nici un accent de ură înverșunată împotriva germanofililor, care pe la colțuri își debitau în liniște teoriile fără nici o violență la adresa celor rămași la București, care au putut fi scuzați și apărați în cameră...

Diapasonul moral al societății românești, scăzut cum se știe, a rămas tot același și camera s-a închis pe urma discursului strașnic de slab și anemic al lui Brătianu, — într-o atmosferă de banalitate absolută, ca un congres de esperantiști.

Sînt convins în toate fibrele sufletului, că asemenea oameni n-au dreptul la biruințele și la bucuriile ei înalte. Triumful lor ar fi o siluire a ordinei morale, un act de nedreptate pe care tendința de echilibru universal al moralei politice o refuză...

În acest sfîrșit de renunțare meschină s-a desfășurat prima întrunire a parlamentului după declararea războiului. Mi-au rămas vorbele lui Disescu, care în tonul lui răgușit, de păcătos îmbătrînit îmi spunea: — Suntem ca niște condamnați la moarte, în ajunul spînzurării, care nu avem altă speranță decît întîmplarea oarbă că o să moară călăul...

Singura figură superioară prin demnitate și curățenie e Regele... Așa bîlbîit, nehotărît, slăbănog, omul ăsta este un suflet cinstit. A renunțat la casa de Hohenzollern pentru noi, a fost dat afară din ea, ca să vie aici la Iași unde să-l tragă ușile și ferestile pribeag ca noi toți.

Zilele trecute am fost invitat la Cartierul general împreună cu cîțiva gazetari aleși de Duca. Ne-a primit Generalul Presan, care ne-a spus planul lui de a înființa o gazetă pentru front. Presan face impresia unui om cinstit, hotărît, fire delicată, cu oarecari nuanțe feminine, trădează multă ambiție: A fost foarte gentil cu mine și mi-a spus că vrea ca directorul gazetei să fiu eu. Am simțit însă că guvernul nu agreiază această idee. De o parte se teme de Presan căruia îi atribuie intenții de dictatură, de alta nu vede în mine omul căruia i s-ar putea inspira aprecieri favorabile actualei alcătuiri... Nu știu deci ce se va alege, să vedem...

În legătură cu plecarea care e în mintea tuturor mi s-a vorbit din partea mai multora și de ideea înființării unei gazete de propagandă la Paris... Văzînd că toți își scot pașaport — mi-am scos și eu: cine știe, dacă această hîrtie nu e ultima pe care mi-o eliberează o autoritate românească?

Și la Bîrlad, și aici, roiesc în toate părțile ardelenii fugiți. Pe străzi, prin cafenele, la localul Ligii, e plin de acești pribegi nenorociți. În armată nu-i primește, din școlile militare sînt dați afară ca trădători. Strașnică politică din partea conducătorilor acestei țări, care vor să cucerească Ardealul ca pe o colonie, luînd toate măsurile ca să pregătească ura ocupaților de mîine. Sunt atît de batjocoriți și vexați, încît în sufletul lor se trezesc toate îndoielile și-i văd întrebîndu-se prostiți: — Era oare mai rău subt unguri decît aici subt ciocoi?

Despre chestiunea prizonierilor români din Rusia i-am vorbit și lui Presan. Mi-a arătat că se interesează de ei, dar în același timp mi-a spus că guvernul o tratează cam vitreg și că Regele nu are deplină încredere în acești prizonieri...

O poezie necunoscută a lui Octavian Goga

Un prieten care lucrează la ziarul „Agricultura", **Pompiliu Voiculescu,** mi-a pus la dispoziție o veche revistă intitulată „Spiritul vremii", care apărea cu jumătate de secol în urmă, în comuna Băneasa, județul Teleorman. La pagina a 9-a a acestei publicații (anul I nr. 1, noiembrie 1934) condusă de Lucian Bildirescu, este publicată o poezie intitulată „Jianu", scrisă, așa cum se menționează: „În albumul prințesei C.B.," cu adăugirea lui Goga „Strănepoatei..."

Cu mai mulți ani în urmă, cînd trăia Veturia Goga, i-am scris în această problemă, semnalîndu-i poezia, dînsa răspunzîndu-mi că ar putea fi vorba de o prințesă Bibescu și că din cîte știe poezia respectivă nu a fost inclusă în nici unul din volumele apărute pînă în prezent.

Într-o seară, aflîndu-mă la cenaclul „Tudor Vianu" condus pe atunci de scriitoarea Virginia Șerbănescu, un vechi scriitor căruia i-am semnalat cazul mi-a precizat că este vorba în mod sigur de prințesa **Colette Brîncoveanu** care, într-adevăr, fusese una din strănepoatele lui Jianu. Iată poezia respectivă:

Consemnare de AL. RAICU

Jianu

Strănepçatei C.B

Te văd atît de bine... Sub plopi cu frunza rară.
Tovarăș bun cu Oltul, tu stărui pe cărare,
Și cum se țese-amurgul din umbrele de seară.
Făptura-ți crește parcă, mai mare, tot mai mare...

Haiduc purtat în cale de-a codrilor povață
Icoană ce din neguri, senin mi se desface
Tu ai în ochi lumină, în suflet dimineață,
Și'n inimă ai plînsul bordeielor sărace...

Viteaz, pornit să nărui a neamului Gomoră,
Boier de legea veche, te blestemă ciocoii,
Dar te visează pururi nevestele la horă
Și te doinesc țăranii, cînd ară-ncet cu boii...

O volbură aprinsă, o flacără tîrzie,
Desprinsă din fiorul mîndriilor străbune,
Cu flinta grea pe umăr, așa-mi apari tu mie
Vestind o viață nouă în vremi de'ngropăciune.

Copil pribeag al firii prin cîmpuri, prin poiene,
În nopțile cu lună, în zilele cu soare,
Ai prins atîta farmec, că nu mă mir, Jiene,
Că'n urma ta eu astăzi, am întîlnit o floare.

Paris, noiembrie 1918

OCTAVIAN GOGA

Prea onoratului
Domn
Giorgiu Sion
Poetul moral al
Românilor către
timpul său

Aron Pumnul

Iulie, 1865.

în semn de stimă
cea mai profundă

Rînduri despre o CARTE RARĂ

Am terminat de citit de curînd o carte publicată în 1865, al cărei autor, Aron Pumnul, profesor de limba și literatura română la gimnaziul din Cernăuți, scrie despre „fondul bisericii drept credincioase răsăritene din Bucovina“, după „adeverințe autentice sau unice“.

Lucrarea, extrem de interesantă și de bine documentată, exprimă date și fapte semnificative în legătură cu mai multe mînăstiri din Bucovina, ca de exemplu Moldovița, Putna, Voronețul, Sucevița, Dragomirna, precum și o serie de relatări despre unii dintre voievozii țării și familiile lor, despre „merituoșii bărbați care au contribuit la înflorirea mînăstirilor“.

Dar trebuie subliniat de la început că acest opus este străbătut de la un capăt la altul de patriotism, de dorința de a scoate în relief măreția trecutului poporului român, precum și datoria urmașilor de a se călăuzi după pilda luminoasă a înaintașilor.

Chiar în prefață, autorul scrie că paginile cărții sînt **„închinate tuturor românilor din toate provinciile locuite de dînșii cu scop ca să se insufle cu toții de spiritul străbunilor noștri și să-și dea silința a-i imita și a-i și întrece în măretele lor făptuințe“**.

Astfel, la capitolul dedicat mînăstirii Moldovița, se face un portret elogios lui Alexandru Vodă cel Bun, despre care se spune că „dorea ca, în rästimul domniei sale (1401—1433), să-și poată ferici poporul, să-și poată ridica patria la înflorire și la cultură în toate privințele. Și aceasta s-a și întîmplat, căci el a organizat țara și biserica după legile cele mai bune, mai drepte și mai înțelepte, ce erau cunoscute pe timpul acela și pentru ca prin aceia să încurajeze pe bravii săi romîni la... virtute, la vitejie și la jertfirea pentru apărarea patriei, a națiunii...“

„El a înființat la Suceava școala mijlocie (un fel de gimnaziu, cum era pe timpul acela) și școli înalte, le-a înzestrat cu averi și a adus de la Constantinopole profesori care predau științele juridice în limba latină și în cea greacă, iar științele teologice în limba greacă și în cea veche slavonă (păcat că n-a introdus atunci și predarea științelor și limba dulce românească, care să trăiască!)“...

Vorbind apoi de Ana, „doamna lui Alexandru cel Bun“, autorul ne povestește că ea „a pus pe călugărul Gavril, vestitul caligraf de pe atunci, de i-a scris o biblie frumoasă, în limba veche slavonă, în anul 1429. Doamna a pus de aceia să-i scrie biblia, pentrucă pe atunci nu se afla tipar“... „Bi-

Închinatæ

Tuturor Rumînilor

de'n toatè provinţele locuite de dînşiĭ,

cu scop

ca sæ se insufle cu toţiĭ de spíretul stræbunilor noştri, şi sæ-şi dea nevoinţæ a-ĭ imitá şi a-ĭ şí întrece în mæreţele lor fæptuinţe!

de cætræ

Autoriul.

blia a cumpărat-o mai tîrziu, de la urmaşii lui Alexandru cel Mare, un negustor italian, care după aceia o vîndu vestitei biblioteci englezeşti Oxford, unde se află şi astăzi (1865), şi unde o văzură dumnealor Marele vornic Constantin Hurmuzachi, Săftica Sturza născută Hurmuzachi şi învăţatul bărbat August Treboniu Laurianul, inspectorul şcoalelor din Moldova, cu ocazia călătoriei ce au făcut-o prin Germania, Franţa şi Anglia, în anul 1855, cu care ocazie vornicul Constantin Hurmuzachi află cartea cea tipărită a tratatelor englezeşti încheiate cu alte împărăţii şi într-aceea descoperi şi tratatul de comerţ încheiat de către Petru VII Vodă Şchiopul, domnul Moldovei, cu Elisabeta, regina Angliei, la 27 August 1588, prin domnul Viliam Hareborne, solul din Constantinopole al acelei regine, care carte o şi cumpără şi o aduse cu sine.

Prin acest tratat s-a dovedit apoi mai tîrziu, la timpul său, de pe tribuna adunării obşteşti din Moldova, că Moldova a fost SUVERANĂ şi după tratatul întîi al Moldovei cu turcii, încheiat de către Bogdan III, cu sultanul Baiazid II, la anul 1511.

Iată cîte lucruri minunate şi preţioase — scrie mai departe autorul — pentru inima oricărui român simţitor ies la iveală din uricele unei singure mînăstiri, a întemeitorilor ei"...

Apoi, Aron Pumnul povesteşte un episod edificator din istoria Moldovei: ...„La anul 1686, regele Polonilor, Ion Sobieschi, ocupă partea de sus a Moldovei împreună cu capitala Iaşi, pe care o predă în răstimp de 14 zile necurmată. ...După aceea intră în Arhiva Statului, luă hîrtiile cîte se aflau acolo, şi împreună cu acelea şi autograful tratatului încheiat de către Bogdan III Vodă cu sultanul Baiazid II, la 1511, despre suveranitatea Moldovei, merse şi arse acel autograf în mijlocul Iaşilor în public zicînd, pe cînd ardea: finis Moldaviae! adică: acum e sfîrşitul Moldovei! Iată întîmplarea şi urmarea întîiului tratat al Moldovei încheiat cu Turcii. Sobieschi credea, în îngîmfarea şi neînţelepciunea sa, că Moldova va rămîne de atunci înainte supusă Polonilor pe vecii vecilor...

Sobieschi se încredinţă în scurt timp despre deşertăciunea gîndurilor şi planurilor sale"...

„Şi fiindcă luase bani de la Papa de la Roma să lupte contra turcilor şi tătarilor şi nu făcuse nici o ispravă de doamne-ajută"... „ha-i-da asupra românilor moldoveni din cetatea Neamţului ca să-şi arate vitejia cea mare şi să ia cetatea. Dar ştiu că a păţit-o. El mege la Cetatea Neamţului, în munţi, în care se aflau atunci numai optsprezece plăieşi (puşcaşi de munte) moldoveni, că ceilalţi locuitori... fugiră... în lotru în munţi. Deci Sobieschi începe a bombarda cetatea cu tunurile, şi o bombardă patru zile şi patru nopţi neîntrerupte, fără să o poată lua.

...Dintre plăieşi căzură în această bătălie 8 morţi, 5 răniţi, iar 5 rămăseseră încă teferi"...

Autorul relatează mai departe despre încheierea unui armistiţiu; plăieşii rămaşi vor preda cetatea, iar Sobieschi le va permite plecarea lor cu arme cu tot. Dar văzînd că din cetate ies doar cinci plăieşi, care duc în spate pe alţi cinci răniţi, regele polon se înfurie şi era cît pe ce să-i spînzure.

...„însă Iablonovschi, mareşalul coroanei polone, l-a reţinut... zicîndu-i că se cuvine să-şi ţină cuvîntul regesc... Atunci le dete drumul şi bravii plăieşi plecară liberi şi veseli, cîntînd, spre plaiuri de munte".

Şi Aron Pumnul încheie relatarea sa astfel: „Iată vitejia şi isteţimea de român moldovean! Cerul să-şi reverse binecuvîntarea sa asupra ei, să o înmulţească şi să o întărească".

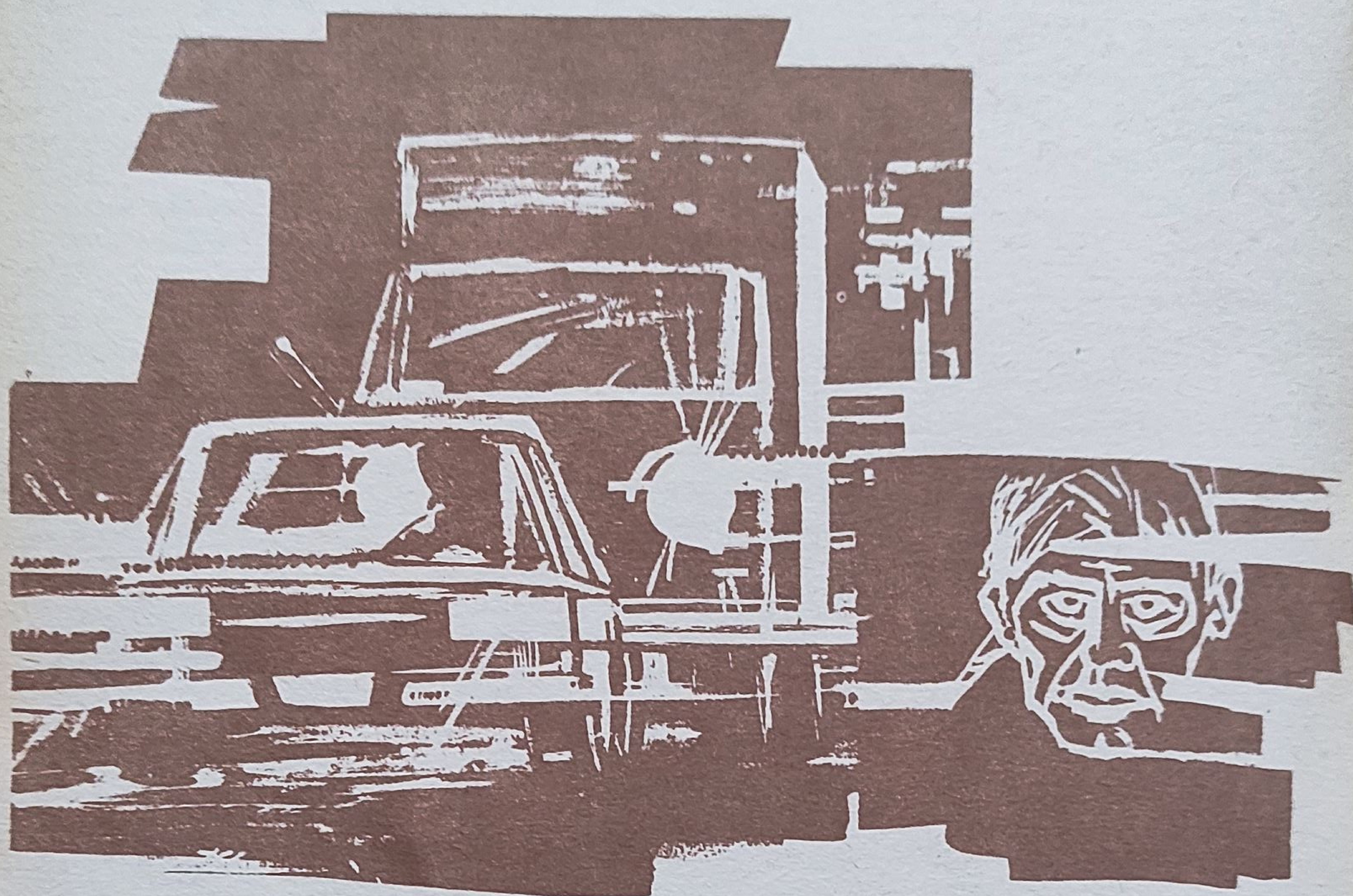
Dar cîte lucruri interesante şi emoţionante nu se pot întîlni în această carte! Pe exemplarul pe care l-am citit se află şi un autograf al lui Aron Pumnul dat lui George Sion, al cărui text este următorul: „Prea onoratului Domn Giorgiu Sion, Poetul moral al Rumânilor de pe timpul său — Arun Pumnul — Juliu, 1865, în semn de stimă cea mai profundă".

Asemnenea lucrări, din păcate rare, îmbogăţesc zestrea noastră culturală şi bucură inimile cititorilor cu pagini inedite care vorbesc despre trecutul glorios de luptă al poporului nostru, pentru ca noi, urmaşii străbunilor noştri, să ne dăm silinţa, cum scria Aron Pumnul, la vremea sa, să-i imităm şi să-i întrecem în măreţele lor înfăptuiri.

RADU VAIDA

ROBERT SHECKLEY

PELERINAJ PE TERRA

satiră ştiinţifico-fantastică

Alfred Simon se născuse pe Kazanga IV, o mică planetă cerealieră din vecinătatea lui Arcturus, unde îndeletnicirea lui de bază era practica agriculturii mecanizate pe o combină; serile asculta cîntece de dragoste în înregistrări primite de pe Pămînt.

Existenţa era destul de plăcută pe Kazanga; fetele, vesele, deschise, pline de viaţă, gata oricînd să spună da, — erau minunate tovarăşe pentru excursii la munte, sau partide de înot, la rîu — într-un cuvînt, camarade de ispravă. Romantice, nici cît negrul sub unghie! Te puteai distra frumos pe Kazanga, cu haz şi voie bună berechet. În zadar ar fi căutat însă şi altceva afară de asta.

Simon simţea parcă lipsa unui lucru în existenţa lui fără de griji. Într-o bună zi descoperi care era pricina.

La bordul unei nave spaţiale sosi într-o zi pe Kazanga un agent comercial. Era costeliv, cărunt, uşor dezechilibrat. În cinstea lui s-a dat atunci o mare serbare, noutăţile fiind la mare preţ pe planetă.

Agentul comercial puse pe toată lumea la curent cu ultimele zvonuri şi veşti: despre războiul vamal dintre Detroit II şi Detroit III, despre pescuitul pe Alana, despre rochiile doamnei preşedinte de pe Moracia, despre felul foarte curios în care vorbeau oamenii de pe Doran V. În cele din urmă, se auzi un glas: — „Povestiţi-ne ceva despre Pămînt."

— Ehei, reluă agentul comercial, ridicînd din sprîncene. Doriţi ştiri despre planeta mamă? Stimată adunare, nu-i loc pe lume ca bătrînul Pămînt; Pămîntul e fără de pereche. Acolo, domnii mei, totul e cu putinţă, nimic nu este refuzat.

— Nimic? întrebă Simon.

— Nimic, explică agentul chicotind. S-a dat mai de mult o lege oprind orice interzicere. Şi nu s-a găsit niciodată nimeni care s-o calce. Pămîntul e altă socoteală, domnii mei. Dumneavoastră aici v-aţi specializat în culturi cerealiere, nu?

Ei bine, cei de pe Pămînt sînt specializaţi în lucruri mai puţin practice, de pildă în nebunie, frumuseţe, război, ebrietate, puritate, groază, şi altele ca acestea, — şi lumea vine de la depărtări de ani-lumină să experimenteze produsele lor.

— Şi dragostea? întrebă o femeie.

— Cum să nu, răspunse afabil agentul comercial. Pămîntul e singura planetă a galaxiei unde mai există dragoste. Detroit II şi Detroit III au încercat s-o experimenteze, dar găsind-o prea costisitoare, au renunţat la ea; pe Alana s-a ajuns la concluzia că e nerentabilă; pe Moracia şi Doran V s-a renunţat la ea din economie de timp. Dar, cum vă spuneam, Pămîntul e profilat pe elemente nepractice, aşa că o menţine în exploatare.

— În exploatare? întrebă un fermier spătos.

—Dar de bună seamă! Pămîntul a îmbătrînit, rezervele de minereu s-au dus, terenurile au devenit aride. Coloniile şi-au proclamat independenţa, iar locuitorii lor, nişte inşi cumpătaţi ca şi dumneavoastră, doresc valoare pe marfa lor. Prin urmare, ce să mai producă bătrînul Pămînt dacă nu tocmai acele elemente fără importanţă care să facă viaţa vrednică de a fi trăită?

— Dumneavoastră vi s-a întîmplat să iubiţi, acolo pe Pămînt? întrebă Simon.

— Dacă am iubit? Da, răspunse agentul comercial, cu o anume amărăciune în glas. Am iubit şi acuma voiajez. Domnii mei, aceste cărţi...

Contra unui preţ exorbitant Simon achiziţionă o carte veche de poezie, şi tot citind din ea, începu să viseze la o iubire pătimaşă pînă dincolo de luna sublunară, la zori de ziuă luminînd buzele muşcate de patimă ale îndrăgostiţilor, la trupuri înlănţuite pe un ţărm de mare în asfinţit, trupuri bete de iubire, asurzite de foşnetul talazurilor.

Şi cînd te gîndeşti că aşa ceva nu era cu putinţă decît pe Pămînt! Pentru că aşa cum bine spusese agentul comercial, fiii Pămîntului — răspîndiţi acum pe atîţia aştri —, erau mult prea absorbiţi luptînd să-şi agonisească traiul pe planete vitrege. Grîu şi porumb se cultiva pe Kazanga, industria propăşea pe Detroit II şi Detroit III. Pescăriile de pe Alana erau subiect de discuţie în întreaga zonă stelară sudică; pe Moracia trăiau animale primejdioase, pe Doran V se purta o luptă neabătută împotriva vitregiei naturii. Toate acestea erau bune: erau aşa cum trebuiau să fie.

Dar noile lumi erau austere, planificate cu grijă, sterile în perfecţiunea lor. Un ce rămăsese rătăcit pe undeva în spaţiul interplanetar, Pămîntul singur cunoştea iubirea.

Aşadar, Simon se apucă să muncească, să economisească şi să viseze. La vîrsta de douăzeci şi nouă de ani îşi vîndu ferma, îşi împachetă cu grijă lenjeria imaculată punînd-o într-un geamantan, îmbrăcă cel mai fin costum de haine, încălţă o pereche de pantofi mai trainici şi se îmbarcă la bordul Metro-Navei Kazanga, cu destinaţia Pămînt.

După un timp, ajunse pe Terra, — locul unde toate visele sînt obligate să fie aduse la îndeplinire, — întrucît există chiar o lege interzicînd să se năruiască.

În cea mai mare viteză Simon fu trecut prin vamă la Astrodromul din New York şi apoi înghiţit neîntîrziat de un tunel subteran care-l depuse după cîteva momente în Times Square. Se pomeni dintr-odată în lumina orbitoare a soarelui, ţinîndu-şi strîns geamantanul, — căci fusese pus în gardă împotriva hoţilor de buzunare, a banditilor şi a altor declasaţi ai cetăţii.

Cu răsuflarea tăiată de uimire, începu să privească în jur.

Primul lucru care-i fură ochii era un nesfîrşit şir de teatre şi cinemascoape prezentînd atracţii în două, trei sau patru dimensiuni, în funcţie de preferinţele spectatorilor. Şi ce atracţii!

La dreapta o reclamă ţipătoare proclama: AMOR PE VENUS! REPORTAJ AMĂNUNŢIT CU PRACTICILE SEXUALE ALE LOCUITORILOR INFERNULUI VERDE! ŞOCANTE REVELATORI

Simon dădu să intre. Dar vizavi rula un film de război. Afişul în litere de-o şchioapă suna: CUCERITORII SOARELUI! UN FILM DEDICAT INFANTERIŞTILOR ÎMPIELIŢAŢI DIN FORŢELE DE DEBARCARE SPAŢIALĂ! Iar ceva mai jos, o altă producţie: TARZAN ZDROBEŞTE TEMNIŢELE LUI SATURN!

Îşi aduse aminte că Tarzan era numele unui străvechi erou etnic al Terrei.

Totul era minunat, dar atît de necuprins! Zări mici magazine unde se puteau procura alimente de pe toate planetele, dar în primul rînd feluri de mîncare pămîntene, — ca pizza, crenvurşti, spaghete, plăcinte cu carne. Alte prăvălii desfăceau mărfuri din stocurile supranormative ale flotelor spaţiale pămîntene, alte localuri nu desfăceau decît băuturi.

Simon nu ştia cu ce să înceapă. Tresări brusc cînd din spate se auzi un pocnet puternic de armă.

Era un stand de tir în forma unei galerii lungi şi înguste pictate în culori ţipătoare; la intrare era o tejghea unde stătea instalat un brunet grăsun, cu o aluniţă pe bărbie; acesta zîmbea către Simon.

— Poftiţi vă rog, poftiţi să vă încercaţi norocul!

Simon intră şi constată că în loc de ţinte obişnuite, la capătul galeriei se aflau patru femei în carne şi oase, îmbrăcate foarte sumar şi aşezate pe nişte scaune ciuruite de gloanţe. Purtau puncte de ţintă desenate pe frunte şi pe deasupra fiecărui sîn.

— Spuneţi-mi, dar aci se trage cu gloanţe adevărate? întrebă Simon.

— Păi cum altfel? răspunse directorul.

Legea interzice reclamele false, aici pe Pămînt. Gloanţe adevărate, femei adevărate! Haideţi, nu mai staţi pe gînduri, intraţi şi ochiţi la alegere una!

Una din femeile-ţintă începu să strige:

— Ce mai aştepţi, bobocule! Hai, pe cît că nu mă nimereşti?

Alta zbieră:

— Uitaţi-vă la el; n-ar fi în stare să-ţi nimerească latul unei astronave!

— Tacă-ţi gura, fii sigură că e în stare, ripostă a treia. Hai, curaj bobocule!

Simon îşi şterse fruntea îmbrobonită, străduindu-se să pară cît mai puţin surprins. În definitiv asta era Pămîntul: locul unde totul e permis, cu condiţia să fie, din punct de vedere comercial, rentabil.

— Există şi galerii unde se pot împuşca bărbaţi? se adresă el directorului.

— Cum să nu, răspunse grăsunul. Nu cumva sînteţi un practicant de perversiuni?

— Nici gînd!

— Din altă planetă, nu?
— Da. Cum de-ați ghicit?
— După costum. Totdeauna după costumul de haine. Grăsunul clipi din pleoape și întoră din nou: Haideți, poftiți vă rugăm, împușcați o femeie! Eliberați-vă de refulări și înfrînări ! Apăsați pe trăgaci: veți simți violența ancestrală crescîndu-vă în inimi! Mai eficace ca orice masaj! Mai bun ca bețial Poftiți, vă rugăm, împușcați o femeie!
Simon întrebă pe una din fete dacă rămîneau nemișcate în timp ce erau împușcate.
— Nu fi cretin, răspunse femeia.
— Bine, dar șocul...
Femeia dădu din umeri:
— Aș putea și mai rău.
Simon se tot întreba ce voise să spună cu asta, cînd directorul se aplecă peste tejghea șoptindu-i confidențial:
— Fiți atent, stimabile. Ia uitați-vă ce am aici.
Simon aruncă o privire peste tejghea și zări o mitralieră.
— Pentru o taxă extrem de mică, vă las să folosiți automatul, spuse directorul. Puteți trage peste tot, puteți sparge în dreapta și-n stînga, să ciuruiți toți pereții, orice poftiți. Drăcia asta, împușcă ca un tun: cînd îi dai drumul, cel puțin știi că împușcă, nu jucărie!
— Nu, nu mă interesează, răspunse Simon cu un aer neutru.
— Dacă vreți, am și o pereche de grenade. Desigur, fragmentare. Ați putea într-adevăr...
— Nu!
— Pentru prețul prevăzut de regulament mă puteți împușca chiar pe mine, dacă asta e ceea ce doriți, — cu toate că n-aș fi crezut. Ce părere aveți?
— Nu, niciodată. E oribil!
Directorul îl privi siderat.
— Nu prea aveți chef, pe cît se pare? O.K. Avem program non-stop, 24 de ore din 24. Ne vedem poate ceva mai tîrziu, stimabile.
— Niciodată! răspunse Simon îndepărtîndu-se.
— Să știi că te așteptăm, iubițelule! strigă după el una din femeile-țintă.
Simon se îndreptă către un stand cu răcoritoare unde ceru un pahar de coca-cola. Mîinile începuseră să-i tremure. Cu o sforțare le stăpîni și-și sorbi liniștit paharul. Își aduse aminte că nu trebuia să judece Pămîntul după propriile lui standarde de gîndire. Și ce dacă oamenilor de pe Pămînt le plăcea să ucidă și să împuște, și victimelor puțin le pasă? Ce era de obiectat în această privință?
Sau poate totuși ar fi fost ceva de obiectat?
Pe cînd cugeta la eventualitatea unor obiecții, auzi un glas șoptindu-i dintr-o parte:
— Noroc și sănătate!
Simon se întoarse și văzu în dreptul cotului un bărbat mic de statură și sfrijit, și cu uitătura șireată, îmbrăcat într-o manta de ploaie prea lungă pentru el.
— Provincial, nu? întrebă omulețul.
— Da, răspunse Simon. Dar de unde ați ghicit?
— Pantofii. Întotdeauna după pantofi. Cum vi se pare mica noastră planetă?
— E cam... derutantă, zise Simon cu prudență. Adică, vreau să spun, știți, nu m-aș fi așteptat, cum să vă explic...
— Da, sigur, reluă omulețul. Păi, sînteți un idealist, nu? Dintr-o singură privire am ghicit ,asta de pe fața dumneavoastră. Ați venit, desigur cu un scop anume, nu?
Simon încuviință din cap. Omulețul continuă:
— Cunosc și scopul pentru care ați venit aici. Căutați război, războiul care să asigure pacea și liniștea lumii, și ați nimerit-o foarte bine. Avem aici în permanență cîte șase războaie mari în curs de desfășurare simultană, și nu-i de așteptat niciodată pentru cine ar dori să joace un rol de seamă în vreunul din ele.
— Regret, dar...
— Chiar în acest moment, reluă omulețul cu multă emfază, muncitorii jecmăniți din Peru se află angajați într-o luptă desperată împotriva unei monarhii corupte și decadente. Un om în plus ar putea tranșa această dispută. Dumneavoastră, domnul meu, ați putea fi omul acela! Ați putea garanta izbînda părții muncitorești!
— Nu-mi place războiul în nici un fel, răspunse Simon.
— De fapt, vă dau dreptate, cine v-ar putea găsi vină în aceasta? reluă omulețul, clătinînd iute din cap. Războiul înseamnă iad. Așadar, ați venit pe Pămînt după dragoste, nu-i așa?
— Cum de știți?
Omulețul surîse cu modestie. Iubirea și războiul sînt bunurile principale de consum ale Pămîntului, continuă el. Nu facem decît să le exploatăm la maximum, și asta încă de la începutul timpurilor.
— Să fie oare dragostea un lucru greu de găsit? întrebă Simon.
— Mergeți drept înainte, pînă treceți de două intersecții, se grăbi să răspundă omulețul; nimeriți apoi la sigur. Să spuneți că v-a trimis Joe.
— Dar nu e cu putință! Cum adică, mergi așa pe stradă, și dintr-odată...
— Ce știți dumneavoastră despre dragoste?
— Nimic.
— Perfect, noi pămîntenii sîntem experți în materie.
— Eu nu știu decît ce-am citit prin cărți, reluă Simon. Patima sublunară lumei...
— Sigur, și trupuri înlănțuite pe malul mării în asfințit, trupuri îmbătate de plăcere, asurzite de foșnetul talazurilor.
— Ați citit cumva cartea?
— Este broșura-tip de publicitate. Acum trebuie să vă las. Nu uitați: a doua intersecție. Imposibil să nu nimeriți.
Și salutînd cu simpatie din cap, Joe se pierdu în mulțime.
Simon își termină paharul de coca-cola și o apucă încet pe Broadway, în sus, cam îngîndurat, dar totuși hotărît totuși să nu facă nici o judecată pripită.
Cînd ajunse în dreptul străzii 44, zări o uriașă firmă de neon fulgerînd cu lumini orbitoare. Inscripția era LOVE, Inc.
Dedesubt, cu litere mai mici, stătea scris: *Deschis. 24 de ore din 24*
Și mai jos: *Urcați la etaj*.
Simon se încruntă, căci o groaznică bănuială îi încolțise în minte. Urcă totuși treptele și pătrunse într-o mică sală de așteptare mobilată cu gust. De acolo fu îndrumat pe un lung coridor pînă în dreptul unei camere cu număr pe ușă.
În încăpere se afla un bărbat elegant, cu părul cărunt; de îndată ce Simon intră se ridică în picioare

de la biroul majestuos la care era așezat, și-i întinse mîna cordial, întrebîndu-l de-a dreptul:

— Ei, ce vești ne-aduceți de pe Kazanga?

— Dar de unde știți că vin de pe Kazanga?

— Cămașa. Cămașa spune totul. Întotdeauna mă uit la cămașă. Numele meu este Tate; sînt aici pentru a vă oferi serviciile mele. Numele dumneavoastră este...

— Simon, Alfred Simon.

— Vă rog să luați loc Mr. Simon. — Cu ce vă putem servi? O țigară? sau poate un păhărel? Sînt convins că n-o să vă pară rău că ați venit să ne vizitați. Firma noastră e prima întreprindere de desfacere a dragostei de pe pămînt, cu mult mai veche și mai importantă decît societatea rivală *Passion Unlimited*. În plus, tarifurile noastre sînt mult mai mici, și calitatea produsului incomparabil mai bună. Îmi pot permite să vă întreb cum de-ați ajuns la noi? Ați dat probabil cu ochii de pagina noastră publicitară din *Times?* sau poate...

— Nu, am fost îndrumat de Joe, răspunse Simon.

— Ah, Joe; bun băiat, și foarte activ, spuse Mr. Tate, făcînd un gest jucăuș din cap. Ei, domnul meu, bănuiesc că n-avem nici un motiv să pierdem timpul. Ați venit cale destul de lungă pentru dragoste, așa că veți fi servit cu toată promptitudinea. Și întinse mîna spre un buton deasupra biroului, dar Simon îl opri.

— Nu vă supărați, n-aș vrea să vă par cam deplasat, dar știți...

— Dar, vă rog, spuse Mr. Tate cu un zîmbet încurajator.

— Nu înțeleg un lucru, exclamă Simon roșind pînă în vîrful urechilor, broboane de sudoare îi acoperiră fruntea. Mă tem că am greșit adresa. Eu n-am venit de atît de departe pe Pămînt doar pentru... Adică, vreau să spun, n-am impresia că dumneavoastră chiar *vindeți* iubire, nu-i așa? Nu-i vorba de *iubire*... Nu-i vorba de adevărata dragoste...

— Dar cum să nu! Tocmai despre asta e vorba! replică Mr. Tate gata să sară de pe scaun de uimire. Chiar asta e! Dacă e vorba, oricine poate cumpăra sex. E cel mai ieftin lucru de pe lume, firește, după viața omenească. Dar *dragostea*, dragostea e rară, iubirea e o marfă specială, ce nu se poate procura decît la noi, aici pe Pămînt. Ați citit probabil broșura noastră?

— Trupuri înlănțuite pe țărmul mării în asfințit?, întrebă Simon.

— Da, chiar asta e. Cartea a fost scrisă de mine. Nu-i așa că reușește să comunice un sentiment? Adevărul e că nu poți experimenta un atare sentiment față de oricine, Mr. Simon. Așa un sentiment nu poate fi obținut decît de la sau pentru cineva care iubește.

Simon replică cu oarecare ezitare:

— Totuși, n-o să-mi spuneți că e vorba chiar de iubirea autentică?

— Dar sigur că da, despre ea este vorba! Dacă am desface aici dragoste simulată, am eticheta-o ca atare. Legile publicității sînt de altfel extrem de stricte aici pe Pămînt, vă rog să mă credeți. Avem dreptul să vindem absolut orice, dar sîntem obligați să etichetăm lucrurile drept ceea ce sînt. Asta înseamnă principii etice, Mr. Simon!

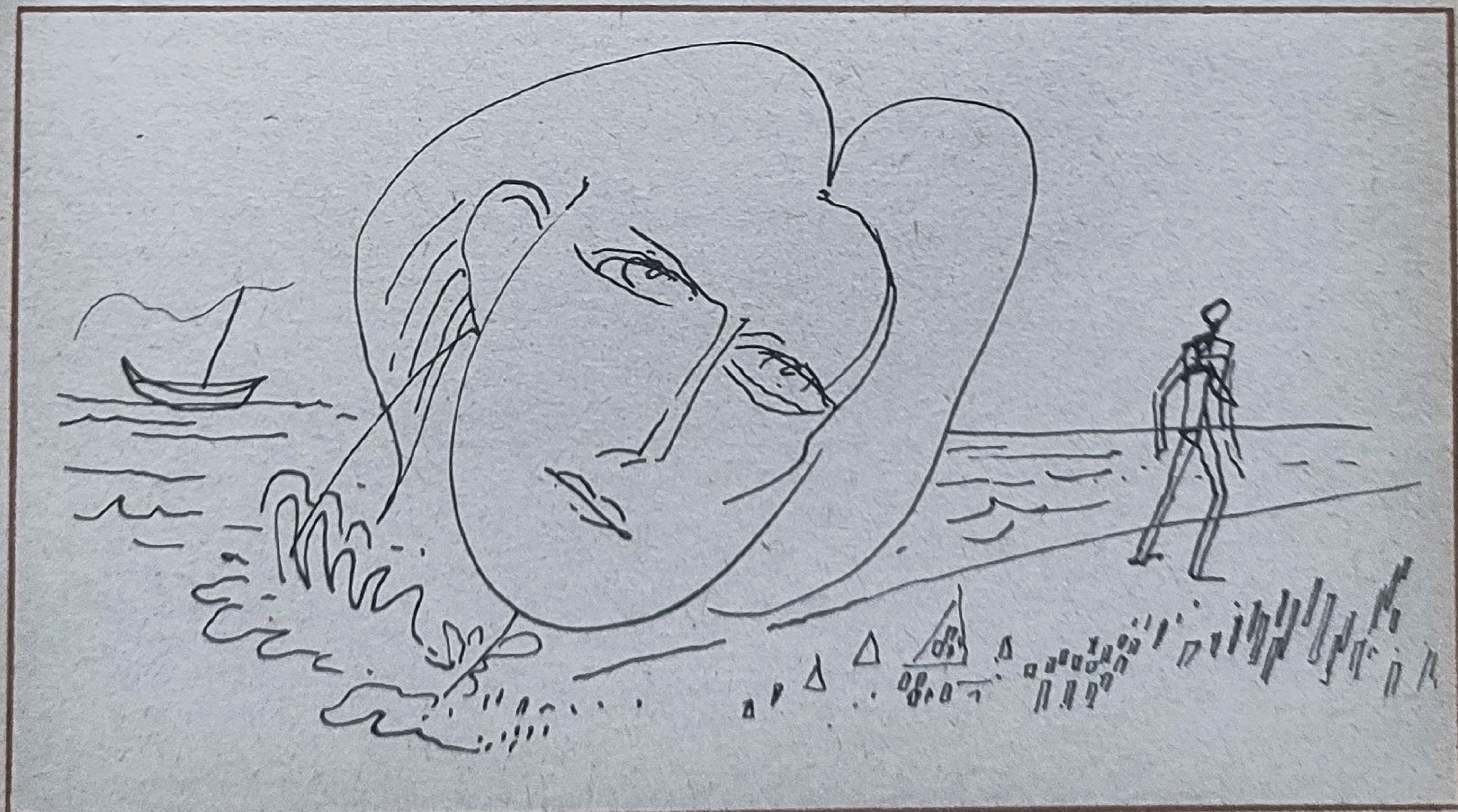
Mr. Tate își trase puțin răsuflarea și continuă pe un ton stăpînit:

— Nu, stimate domn, produsul nostru nu e un erzaț. Dimpotrivă, este exact acel sentiment care a fost cîntat de atîția poeți și scriitori timp de milenii. Grație minunilor științei moderne, sîntem astăzi în măsură să vă oferim același sentiment preambalat în modul cel mai atractiv, complet de uz individual și pentru un preț de nimica.

Simon opină:

— Îmi închipuiam totuși ceva mai... cum să vă spun, ceva mai spontan...

— Spontaneitatea își are farmecul ei, recunoscu Mr. Tate. În prezent institutele noastre de cercetări au în planul lor de lucru tocmai acest element.

Vă rog să mă credeți, atunci cînd vă spun că nu există nici un lucru pe lume pe care știința să n-ajungă să-l poată produce, — cu condiția, firește, să existe și piața de desfacere respectivă.

— Nu-mi place nimic din toate astea, răspunse Simon ridicîndu-se în picioare. Cred c-am să mă duc să văd un film...

— Un moment! sări Mr. Tate. Vă închipuiți probabil că noi am avea de gînd să vă băgăm pe gît cu forța cine știe ce. Vă imaginați că vă vom face cunoștință cu o fată care se va purta cu dumneavoastră ca și cînd v-ar iubi, fără ca în realitate să vă iubească. Nu-i așa?

— Cam așa ceva, spuse Simon.

— Dar n-aveți dreptate! Nici pomeneală de așa ceva! Ar fi de altfel mult prea costisitor. Nu vă dați seama ce consum inutil și colosal de sentiment s-ar cere din partea partenerei? Lăsînd la o parte faptul că din punct de vedere psihologic ar fi pentru ea ceva profund nesănătos să încerce a trăi astfel, sub *stress*, o minciună de așa adîncime și anvergură.

— Dar atunci cum procedați?

— Folosim la maximum cunoștințele noastre științifice și inteligența umană.

Lui Simon explicația îi suna destul de fals, așa că se îndreptă spre ușă.

— V-aș ruga să-mi spuneți un singur lucru, îl rechemă Mr. Tate. Arătați un tînăr inteligent. Nu vă dați seama că n-ar fi cu putință să nu puteți distinge dragostea adevărată de un substitut??

— Fără îndoială.

— Păi asta e și garanția! Sau dumneavoastră, în calitate de client, vă declarați satisfăcut, sau, în caz contrar, nu sînteți obligat să plătiți o singură centimă.

— Am să mă mai gîndesc, spuse Simon.

— Dar ce rost are să amînați? Psihiatri de renume au dovedit că dragostea adevărată e un fortifiant, un factor cu pondere mare în menținerea și restaurarea sănătății: adevărata dragoste e ogixen pentru un psihic traumatizat, ea restituie echilibrul hormonal, menține frumusețea tenului. Iubirea desfăcută prin firma noastră se caracterizează printr-un profil complex și polivalent: o afecțiune profundă și trainică, dezlănțuiri pasionale fără reținere, fidelitate desăvîrșită, un atașament cvasi-mistic atît față de defectele cît și față de calitățile partenerului, o nețărmurită dorință de a plăcea, și, — în plus — lucru pe care doar „LOVE Inc" vi-l poate oferi, acea incontrolabilă scînteie de la început, — momentul acela de orbire delicioasă a iubirii la prima vedere!

Mr. Tate apăsă pe un buton. Simon șovăi încruntat o fracțiune de secundă. Ușa se deschise, o fată intră în cameră, și Simon încetă să se mai gîndească. Era înaltă și subțire, cu părul brun-arămiu. Simon n-ar fi putut spune nimic cu privire la fizionomia ei, decît că îți aducea lacrimile în ochi. La o întrebare de genul „ce fel de corp avea", Simon te-ar fi strîns de gît.

— Miss Penny Bright, spuse Tate, îmi permiteți să vă prezint pe Mr. Alfred Simon.

Fata încercă să spună ceva, dar nu reuși să lege un singur cuvînt; Simon părea și el lovit de muțenie. O privi și pricepu. Nimic nu mai avea importanță. Pînă în străfundul inimii, Simon știa acum că e iubit de-adevăratelea și cu desăvîrșire.

Plecară imediat, mînă în mînă; un mini turboreactor îi transportă la o vilișoară albă situată undeva pe malul mării, la umbra unui crîng de pini; au stat de vorbă mult, au rîs, s-au iubit cu nesaț; în amurg Simon văzu pe aleasa inimii sale învestmîntată în aurul asfințitului, și părea o zeiță a vîlvătaiei flăcării. Mai tîrziu, în lumina albăstruie a înserării, îl privea cu ochii ei enormi și întunecoși, — trupul ei, deși cunoscut, redeveni acum o taină. Apoi răsări luna, strălucitoare somnambulă, prefăcînd trupurile în umbră: și fata începu să plîngă și să-l bată peste piept cu pumnișorii ei strînși, iar Simon plînse și el, deși nu știa de ce. În cele din urmă se crăpă discret de ziuă: lumina zorilor mîngîie buzele lor mușcate, trupurile lor înlănțuite; cadența talazurilor le cînta asurzitor în urechi, îi înnebunea, erau ca beți...

La prînz se aflau din nou în birourile firmei „LOVE Inc." Penny îl strînse puternic de mînă timp de o clipă, apoi se făcu nevăzută pe o ușă de serviciu.

— A fost dragoste adevărată, domnule Simon? întrebă Mr. Tate.

— Da!

— Sînteți satisfăcut din toate punctele de vedere?

— Da! A fost adevărata iubire, iubirea reală. Nu înțeleg însă de ce a fost nevoie ca Penny să insiste să revenim la New York.

— Ordinatorul post-hipnotic, răspunse Mr. Tate.

— Ce?

— Dar ce v-ați imaginat? Toată lumea dorește iubire, dar puțini sînt dispuși să-i achite costul. Poftiți nota de plată, domnul meu.

Simon plăti, într-o stare de extremă agitație.

— Nu cred că era cazul să procedați în felul acesta, adăugă el. Puteți fi sigur că aș fi plătit tot ce vă datoram pentru faptul de a ne fi prilejuit întîlnirea. Dar spuneți-mi, unde-i acuma? Ce i-ați făcut?

— Vă rog, stimate domn, zise Tate, adoptînd un ton împăciuitor. Căutați să vă păstrați cumpătul.

— Nu vreau să-mi păstrez nici un cumpăt, urlă Simon. O vreau pe Penny!

— Asta n-o să fie cu putință, spuse Mr. Tate cu un glas cît mai puțin glacial. Vă rog insistent, încercați să nu vă dați în spectacol aici.

— Aha, înţeleg, doriţi să mai scot nişte bani! zbieră Simon. Perfect, plătesc oricît! Cît pretindeţi ca s-o pot scoate din ghearele dumneavoastră? Cît? Şi Simon îşi smulse portofelul din buzunar şi-l azvîrli pe birou în nasul lui Mr. Tate.

Mr. Tate respinse portofelul cu un deget foarte ţeapăn:

— Puteţi să-l puneţi la loc în buzunar, spuse el. Sîntem o firmă veche şi respectabilă. Dacă ridicaţi glasul din nou, mă voi vedea silit să vă expulzez cu forţa.

Simon făcu un efort pentru a se linişti, îşi puse banii în buzunar şi se aşeză pe scaun. Respiră profund şi spuse foarte calm:

— Vă rog să mă scuzaţi.

— Aşa mai merge, zise Mr. Tate. Să ştiţi că nu accept să se ţipe la mine. Oricum, dacă sînteţi rezonabil, la rîndul meu voi fi rezonabil. Aşadar, care e necazul?

— Cum adică: necazul?

Simon începu să se înfierbinte din nou. Îşi controlă însă tonul şi adăugă: Mă iubeşte.

— Desigur.

— Atunci cum vă permiteţi să ne despărţiţi?

— Nu văd ce are a face una cu alta, zise Mr. Tate. Şi continuă: Iubirea e un minunat interludiu, o relaxare, o binefacere pentru intelect, pentru psihic, pentru echilibrul hormonal, pentru ten. Dar cine-i omul care să dorească interludii fără sfîrşit?

— Eu! spuse Simon. Dragostea noastră a fost excepţională, unică...

— Toate-s excepţionale, unice, îngînă Mr. Tate. Dar după cum prea bine cunoaşteţi, toate sînt obţinute într-un fel asemănător.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Vreau să spun că aveţi probabil idee despre mecanismul producător al fenomenului iubirii.

— Nu, răspunse Simon. Am crezut că e un lucru ...firesc.

Mr. Tate negă din cap.

— Cu secole în urmă, — la cîtva timp după Revoluţia Mecanică — urmă el, am renunţat la selecţia naturală. Procesul se dovedise prea lent, nerentabil din punct de vedere comercial. Ce rost avea să te încurci cu asemenea socoteli, atunci cînd orice sentiment putea fi declanşat la cerere, prin condiţionarea şi stimularea adecvată a anumitor centri cerebrali? Rezultatul: Penny — ca să dau un exempu — vă iubeşte la nebunie! Propriile dumneavoastră înclinaţii, potrivit calculelor noastre estimative, şi avînd, fireşte, în vedere caracteristicile tipului ei somatic, au îndeplinit toate condiţiile pentru a duce fenomenul la capăt. De regulă, proiectăm aici întotdeauna ţărmul mării, umbrele înserării, luna, lumina palidă a zorilor...

— Asta înseamnă că aţi fi putut s-o faceţi să iubească pe oricine... completă Simon.

— Că am fi putut-o *programa* să iubească pe oricine, corectă Mr. Tate.

— Doamne, dar cum de-a ajuns Penny în această slujbă infamă? întrebă Simon.

— S-a prezentat şi a iscălit în mod cît se poate de normal un contract, răspunse Tate. Trebuie să ştiţi că e un serviciu foarte bine remunerat. La expirarea contractului, personalitatea salariatei revine integral la trăsăturile ei de bază, şi vă r g să notaţi, — fără nici un fel de mutaţie sau alterare! Nu înţeleg de ce numiţi o asemenea slujbă infamă, doar nu-i nimic condamnabil în dragoste.

— Dar asta nu era dragoste! strigă Simon.

— Dimpotrivă: e dragoste autentică. Institute ştiinţifice de cercetare au experimentat-o în modul cel mai obiectiv prin diferite testări, făcînd comparaţia cu reacţiile naturale caracteristice aceluiaşi sentiment: în totalitatea cazurilor concluzia a fost că nimic nu poate rivaliza cu produsul nostru atît din punctul de vedere al profunzimii, cît şi al pasiunii, înflăcărării, atotcuprinderii.

Simon închise ochii şi strînse pleoapele cu putere; apoi exclamă:

— Vă rog să ştiţi un singur lucru. Puţin îmi pasă de testările dumneavoastră ştiinţifice. O iubesc, mă iubeşte, asta-i tot ce contează. Lăsaţi-mă să-i vorbesc! Vreau să mă căsătoresc cu ea!

Mr. Tate strîmbă din nas în semn de ofensă adusă bunului gust:

— Hai, hai, fiţi vă rog serios, domnul meu! N-o să-mi spuneţi că doriţi să vă însuraţi cu o fată ca Penny! Dacă într-adevăr lucrul care vă interesează e căsătoria, firma noastră e profilată şi pe probleme matrimoniale. Vă putem oferi o căsătorie din iubire — idilică şi cvasi-spontană, cu o tînără avînd „virginitatea garantată prin controlul medical de stat..."

— Nu! Eu o iubesc pe Penny! Măcar daţi-mi voie să-i spun două cuvinte.

— Asta e cu totul imposibil, răspunse Mr. Tate.

— Dar de ce?

Mr. Tate apăsă pe un buton.

— Dar ce vă închipuiţi oare? Nu vă daţi seama că programarea dumneavoastră a fost definitiv anulată prin ordinator? În prezent Penny iubeşte pe altcineva.

Într-un sfîrşit Simon pricepu. Înţelese că în clipa aceea chiar Penny îl privea în ochi pe altul, cu o privire identic de pătimaşă, privirea bine cunoscută lui, că simţea pentru acela aceeaşi dragoste necuprinsă şi totală — sentimentul pe care firme ştiinţifice obiective îl cercetaseră atît de amănunţit, ajungînd la concluzia că e cu mult mai valoros decît demodata şi nerentabila selecţie naturală; în clipa aceea chiar, pe ţărmul mării, după cum scria şi în broşură...

Se repezi să-l strîngă pe Tate de gît. Doi funcţionari care intraseră în încăpere cu cîteva momente mai devreme îl înşfăcară şi-l împinseră spre uşă.

— Nu uitaţi! strigă Tate. Asta nu infirmă cu nimic valoarea experienţei noastre.

Simon îşi dădu seama că diabolicul Tate avea dreptate.

Apoi se pomeni în stradă.

Prima lui dorinţă fu aceea de a evada cît mai curînd de pe Pămînt, unde comercializarea lucrurilor neesenţiale depăşea capacităţile lui de înţelegere. Începu să alerge; se făcea că Penny îi ţinea companie, cu faţa strălucind de dragoste, pentru el, pentru el, şi iarăşi pentru el, — şi pentru altul, şi încă altul...

Ajunse fatalmente şi în faţa standului de tir.

— Poftiţi, poftiţi vă rog, încercaţi-vă norocul! îl îmbie casierul de la tejghea.

— Sînt al dumneavoastră: puneţi-le să stea drepţi, ceru fără şovăire Alfred Simon.

Traducere de ANDREI BREZIANU

Al. Philippide

Un gazetar de talent a avut ideea de a dramatiza romanul „L'armature“ al academicianului francez Paul Hervieu. Odată extrasă din substanța romanului, piesa a fost încredințată Teatrului „C.I. Nottara“, beneficiind de prețioasa recomandare a scriitorului Al. Philippide, document pînă astăzi necunoscut; în ciuda călduroasei aprecieri, piesa nu a văzut niciodată lumina rampei.

Întrucît personalitatea lui Al. Philippide este bine cunoscută, vom contura, succint, profilul spiritual al autorului piesei, Mircea Libros (23 noiembrie 1886–29 august 1978).

Prin 1908, Mircea Libros studia dreptul la Paris, fiind, totodată, colaboratorul prestigiosului cotidian „Comoedia“, echivalentul „Rampei“ de la noi (detaliu pe care îl aflăm în excepționalele „Memorii ale unui gazetar, 1927–1937“, datorate lui A.P. Samson (Cartea românească, București, 1979, p. 120). Reîntors în țară, a scris la ziarul Argus, la conducerea căruia se va găsi după eliberare, dată de la care va mai lucra în Ministerul Propagandei, la Agerpres etc.

Gazetarul Mircea Libros poseda o solidă pregătire intelectuală și o bogată experiență, ceea ce a determinat utilizarea lui în diverse alte activități. O desăvîrșită cinste profesională, o inteligență deosebită, fermele sale convingeri democratice și antifasciste — sînt cîteva dintre calitățile care l-au caracterizat. El este autorul a nenumărate articole, cărți și broșuri informative și documentare, urmărind să prezinte străinătății realizările regimului nostru, multe dintre articolele sale fiind reproduse în presa din diferite țări.

De Al. Philippide îl lega o sinceră și veche prietenie atestată, între altele, de dedicațiile înscrise de eminentul poet și om de cultură pe volumele sale de versuri, proză și traduceri. Ne vom referi doar la cîteva dintre acestea. Pe volumul de poeme **Stînci fulgerate**, editura Cultura națională, București, 1930: „D-lui Libros cu deosebită prietenie. Al. Philippide, Buc., Martie 1930“; pe volumul de poeme **Visuri în vuetul vremii**, Fundația pentru literatură și artă, București, 1939: „Lui Mircea Libros, cu toată dragostea și prietenia, Al. Philippide“; pe volumul **Flori alese din Les fleurs du mal**, editura Cultura națională, București, 1934: „Lui Mircea Libros, cu toată prietenia. Al. Philippide“; pe volumul de nuvele **Floarea din prăpastie**, Editura Contemporană, București, 1942: „Lui Mircea Libros, cu veche prietenie și aleasă prețuire. Al. Philippide“, și, în fine, pe o nouă ediție, adăugită, din **Flori alese din Les fleurs du mal**, editura Forum, București, 1946: „Lui Mircea Libros, cu toată prietenia. Februar 1946, Al. Philippide.“

Este greu să datăm, în timp, începutul prieteniei dintre Mircea Libros și Al. Philippide. Cert este, însă, că nu s-au cunoscut la Paris, în timpul studiilor primului, Philippide urmînd studii de economie politică în acest oraș în intervalul 1924–1926, cînd Libros se întorsese de mult în țară. La Paris, Mircea Libros era integrat unui grup din care făceau parte — așa cum o confirmă „dialogul prietenilor“ din romanul **Iubita din Paris** al lui Horia Furtună — Ion Pillat, Alfred Moșoiu, Horia Furtună, Ionel Lugojanu, Alexandru Băbeanu ș.a. Alexandru din acest dialog nu este Philippide, ci Al. Băbeanu, fost director al Eforiei spitalelor civile. În schimb, Mircea Libros figurează în această companie de nume, după cum ține să precizeze însuși Horia Furtună, într-o splendidă dedicație înscrisă pe pagina de gardă a romanului: „Lui Mircea Libros, nedespărțitul tovarăș al tinereții mele, în amintirea tuturor visurilor noastre înflorite în Paris, această carte martură a vremilor acelora, cu admirație pentru spiritul său universal, cultura sa unică, sufletul său dumnezeesc, prietenia lui incomparabilă, de la Horia“.

Romanul **Iubita din Paris** prezintă, însă, interes și din alt punct de vedere, și anume al genezei înseși a piesei lui Mircea Libros. Astfel, în roman apar, cu numele lor reale, numeroase personalități pariziene din acei ani (1908–1915) și cunoscute de autor, inclusiv de anturajul său: Bergson, Barrès, Paul Bourget, Paul Hervieu, Edmond Rostand, Anna de Noailles ș.a. Nu este deloc exclus ca hotărîrea lui Mircea Libros de a încerca traducerea sau dramatizarea unuia dintre romanele lui Paul Hervieu să fi încolțit încă de pe atunci.

La fel de adevărat este și faptul că tema romanului nu era străină sferei lui de activitate ziaristică, Mircea Libros fiind specializat în probleme economice.

Întrucît semnificația piesei este pusă în evidență de „referatul“ lui. Al. Philippide, vom relata, pe scurt, în încheierea acestei prezentări, subiectul piesei.

În 6 tablouri (piesa însumează 134 pagini dactilografiate), subiectul acesteia se polarizează în jurul unui leit-motiv, **armătura,** al cărui sens este dezvăluit fără echivoc de către un personaj: „un ansamblu de piese metalice, care susține și menține părțile mai slabe, mai șubrede ale unui obiect... Ei bine, pentru a susține familia, pentru a menține societatea, pentru a da acestei lumi elegante ținuta riguroasă pe care i-o vedem, există o armătură de metal, făcută din banul ei. Pe deasupra acestei armături vine garnitura — opera de artă a civilizației — adică: principiile, sentimentele, îndatoririle — simple ornamente, care nu sînt partea rezistentă, ci aceea care se uzează și se schimbă — sau se preschimbă — cînd e nevoie! Mai mult sau mai puțin ascunsă, armătura e, de obicei, invizibilă; dar pe ea se sprijină societatea, cînd survin furtunile neprevăzute, care stîrnesc adîncurile, destramă urzeala sentimentelor și surpă principiile de la temelie... Și cînd survin, ea — armătura, banul — prin permanența

inedit

Al. Philippide

Armătura de Mircea Libros este o piesă construită pe o temă dintr-un roman al lui Paul Hervieu. Pe această temă, care în linii generale s-ar putea numi puterea demonică a banului, Mircea Libros a înjghebat un edificiu dramatic foarte personal, împrăştiind într-un dialog extrem de viu o vervă excelentă şi conducînd cu îndeminare o acţiune cu întorsături senzaţionale. Piesa este interesantă prin tema pe care o dezvoltă şi ea trăieşte cu vigoare prin vioiciunea dialogului, prin scînteerea replicilor, prin pregătirea meşteşugită a surprizei. Armătura lui Mircea Libros dă din belşug dovadă de aceste calităţi absolut necesare pentru reuşita unei piese. El posedă o îndelungată experienţă a stilului dramatic, deşi, pînă astăzi, într-o lungă activitate de publicist, n-a publicat decît articole şi studii excelent gîndite şi foarte bine scrise. Pasiunea teatrului, vocaţia de dramaturg s-au însoţit la el cu o mare exigenţă în ce priveşte lucrările sale în genul dramatic.

Piesa aceasta nu este de fapt un debut ci rezultatul unor succesive încercări în teatru. Fără erou central, dar cu multe personaje care alcătuiesc toate la un loc un multiform personaj cu multe feţe care este societatea, o anumită societate, condusă de pofta cîştigului şi de egoismul plăcerii, Armătura merită să fie reprezentată. Autorul dezvăluie cîteva ruaje şi resorturi psihice ale omului modern şi care, oricît ar fi ascunse de ipocrizie, nu încetează o clipă să lucreze. Armătura lui Mircea Libros le expune fără înconjur, îmbinate într-o acţiune plină de efect. Piesa aceasta este o bună satiră socială care dă o satisfacţie de ordin estetic şi are, totodată, fără nici o urmă de intenţie didactică, un puternic efect moral, obţinut numai prin dramatismul acţiunii şi puterea de viaţă cu care autorul îşi mişcă personajele.

Recomand, pe temeiul acestor calităţi, cu toată căldura, această piesă atenţiei oamenilor noştri de teatru.

30 oct. 1969.

Al. Philippide

lui (sic) menţine forma şi aparenţa familiei şi a societăţii, suportînd reparaţia de care are nevoie faţada mondenă!" (Tabloul I, p. 23—24; p. 29 din roman.)

Piesa debutează printr-o recepţie ocazionată de inaugurarea somptuosului palat al baronului Saffre, om al marii finanţe, oferind, între altele, imaginea unei „parfumate pepiniere de femei" din care nu lipsesc prinţese, ducese, contese, baronese, marchize. Intră în scenă şi cei doi gineri ai baronului — Olivier Bréhand, căsătorit cu Julienne, şi contele de Grommelain, căsătorit cu Marie-Blanche, fiica mai mare a baronului. Baronul îşi detestă ginerii, văzînd în ei exact ceea ce sînt — Bréhand, un imbecil în căutarea căilor care duc spre „lumea bună", de Grommelain, un aristocrat arogant, vînător de zestre. Contele Jacques d' Exireuil, care, în urma pierderii unei mine de cărbuni moştenite, ajunge un scăpătat, este şi el prezent cu soţia sa, Giselle, în speranţa obţinerii unui sprijin financiar din partea bancherului Saffre.

Tabloul al II-lea prezintă situaţia critică în care se găseşte d'Exireuil, căruia cămătarul îi dă un ultimatum, prelungindu-i cu o lună — în schimbul unei mari dobînzi — termenul de predare a importantei sume datorate. Contele întrevede posibilitatea atrag[illegible]i bancherului Saffre într-o afacere, considerată drept un „proiect grandios", „lovitură îndrăzneaţă" şi care constă în... concesionarea produselor naturale dintr-o insulă.

În tabloul III, contele de Grommelain, căruia tocmai i-a picat o moştenire, se plînge baronesei de infidelitatea lui Marie-Blanche. Doamna Saffre consideră „trădările" fiicei sale drept

— *Nu ţi-e ruşine?... Să-mi spui imediat numele acestei femei!...*

„accidente banale". Acesta vrea să divorțeze, informînd-o, totodată, pe baroneasă despre apropiata ruină a soțului ei, ceea ce o determină pe respectiva să treacă la acțiune pentru a-și salva cel puțin averea ei personală. La rîndul ei, Marie-Blanche cere ajutorul tatălui său, care o acuză, și el, de infidelitate conjugală. Știind că d'Exireuil era întreținut de baron, devenit între timp amantul Gisellei, fiica persiflează moralitatea moralistului, a cărui gravitate nu se armonizează cu „autoritatea" lui.

În cel de-al IV-lea tablou, d'Exireuil află că Giselle îl înșeală cu baronul. Ea se explică, pozînd în victimă, spunînd că a fost constrînsă să accepte propunerile bancherului pentru ca Jacques să poată obține sprijinul de care avea imperioasă nevoie și pe care, altfel, l-ar fi solicitat zadarnic. Contele hotărăște să se răzbune, premeditînd uciderea baronului.

Substanța tabloului al V-lea o constituie explicațiile dintre soții Saffre, baroneasa anunțîndu-l că a introdus o cerere de separație de bunuri pentru a salva măcar partea ei de la naufragiu. Baronul care trăia în ultima vreme cu spectrul bancrutei, al falimentului și, deci, al corecționalului este atins de demență, sub forma nebuniei furioase, urmate de o totală stupiditate. Astfel încît d'Exireuil, care voia să-l ucidă, văzîndu-l într-o astfel de stare se mulțumește doar să-l scuipe. Inevitabilul se produce: baronul decedează.

În final (tabloul VI), de Grommelain renunță la divorț primind ca despăgubire, în schimbul iertării infidelității soției sale, un castel. Catastrofa lui Saffre nu are nici un fel de urmări asupra celorlalți, cu alte cuvinte nu vor încerca să-și schimbe modul de viață, fiindcă — ultima replică a piesei este edificatoare — în lumea lor „mai presus de libertate, dragoste și demnitate este încă armătura — trainica legătură a banului — care, ea singură și numai ea, hotărăște raporturile sociale, relațiile mondene și atașamentele intime!... Și ea a rămas intactă... inalterabilă, ca o lege a naturii!".

GEORGE CORBU

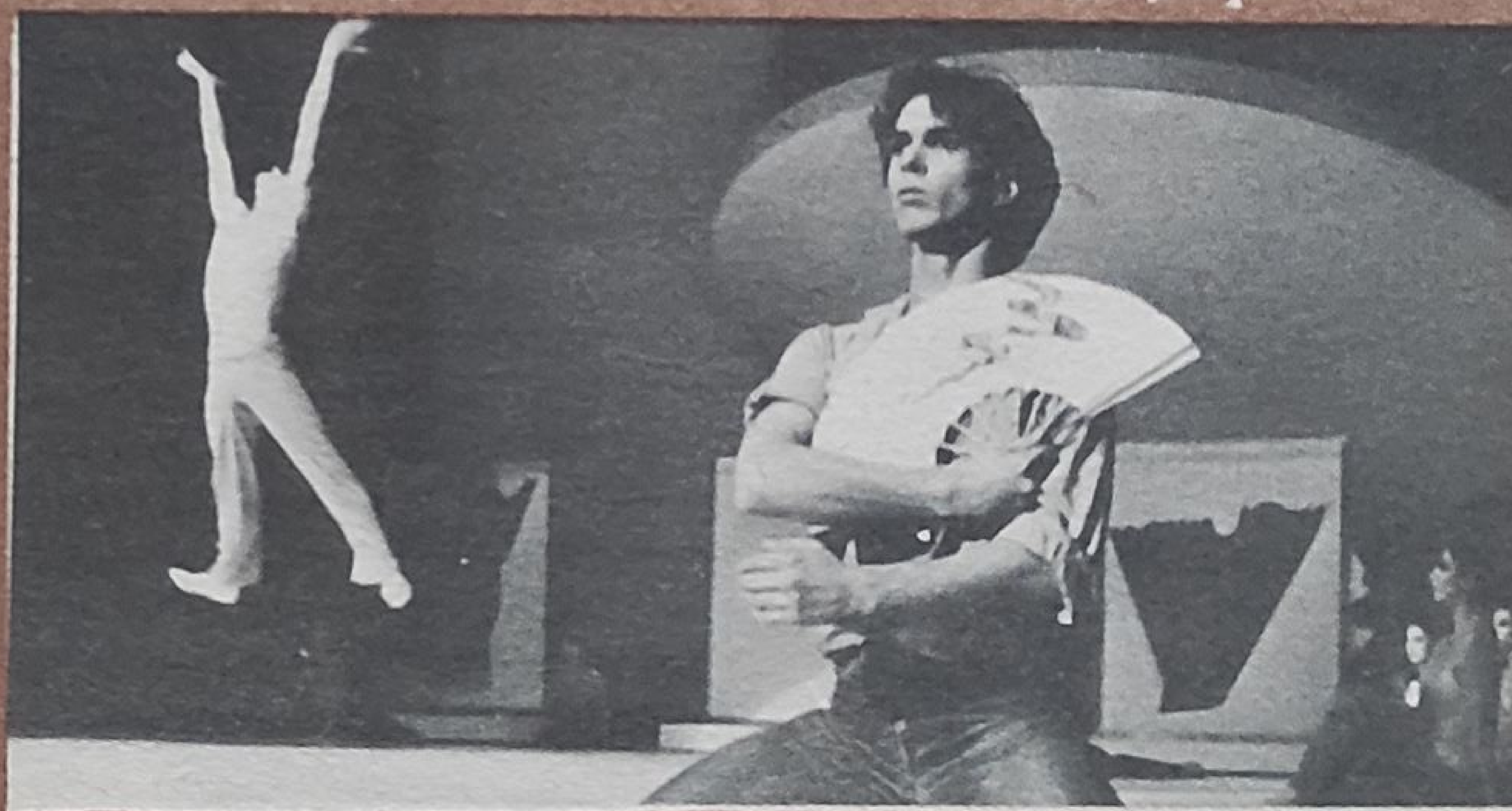

Mitsuo Yamada și soția sa Miyo au confecționat aceste instrumente tradiționale japoneze din ceramică, și au intenția de a fabrica atîtea instrumente cîte sînt necesare pentru a organiza un concert, în exclusivitate, „ceramic".

Grupul american de jazz „The golden gate Quartet" a împlinit 50 de ani de activitate artistică.

O imagine din show-ul pe care cvartetul l-a oferit publicului parizian pe scena faimosului teatru „Olympia".

„Messă pentru timpul viitor" — se intitulează baletul conceput și pus în scenă la începutul anului 1984 de celebrul coregraf Maurice Béjart împreună cu trupa sa — „Baletul Secolului XX" — din care vă prezentăm această imagine surprinsă la repetiția generală.

Libretul spectacolului aparține lui Dom Helder Camaro și tema sa este aceea a omului mecanizat pe care roboții îl vor învăța iubirea. Pentru a realiza muzica baletului său, timp de peste un an, Béjart a adunat o cantitate impresionantă de documente sonore din întreaga lume, eliminînd tot ce era prea contemporan din muzica actuală și optînd pentru selecțiuni din muzicile tradiționale.

În vara anului 1935, N. Iorga primea la Văleni vizita unor oaspeți din străinătate. Istoricul notează în însemnările sale zilnice, la 8 august: «*D-ra Văcărescu și sora ei la cursuri. Cetește în romînește un îndemn de a ne gîndi, pentru Societatea Națiunilor, la problema omului modern și aduce versuri ale ei traduse în romînește. Cursiștii o primesc cu cîntece. E adînc mișcată. Plînge și o mărturisește public*».

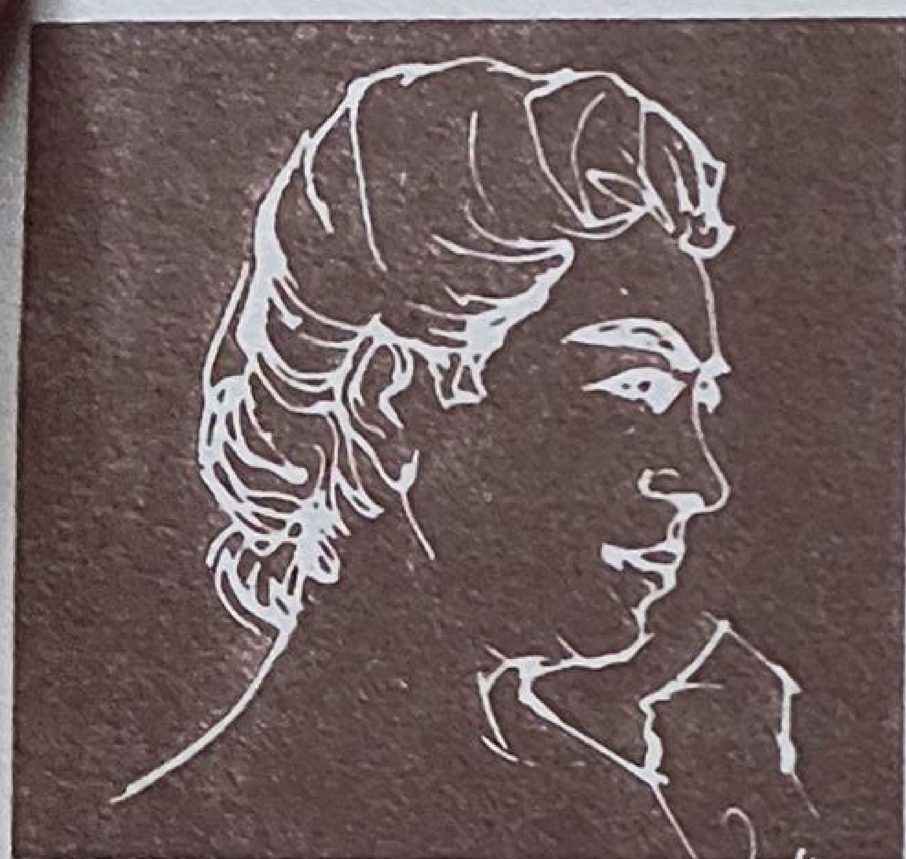
Elena Văcărescu, a cărei activitate la Liga Națiunilor a fost evocată în amintirile regretatului profesor G. Oprescu[1], luase parte în aprilie 1935, la Nisa, la o dezbatere despre **Formarea omului modern,** tema unui volum din seria de **Entretiens** publicate de Institutul internațional de cooperare intelectuală. Reluarea contactului cu țara i-a prilejuit o emoție vizibilă încă în scrisoarea adresată, după două zile, «scumpului și marelui» ei «prieten». O anumită emfază mondenă, ca și volubilitatea, la care singură face o aluzie ironică —în primul rînd pentru gazdă —, țin de temperamentul scriitoarei. Același temperament impune unele rezerve față de versiunea pe care o prezenta istoricului cu privire la oamenii în jurul cărora trăise în tinerețe și pe care acum îi ridica în slăvi sau îi denunța vindictei publice.

Cîtă exagerare se cuprinde în acuzațiile aduse Mitei Kremnitz e mai greu de spus. Tălmăcitoarea lui Eminescu în germană, a cărei apropiere de Poet nu s-a mărginit — se știe — numai la atît, pe cînd relațiile ei cu Maiorescu au fost și ele interpretate în fel și chip, devenise la un moment dat biografa oficială a familiei regale. Mite Kremnitz a cunoscut toate secretele unei curți pe care mai tîrziu a descris-o crud, sub pseudonime transparente. E chiar probabil că, vorbind de «suferințele» îndurate de Elisabeta din partea favoritei sale dizgrațiate, Elena Văcărescu are în vedere cartea răzbunătoare **Am Hofe von Ragusa.** Deși îi recunoaște fostei rivale însușirile intelectuale, Elena Văcărescu îi păstra, după cum reiese din scrisoare, un resentiment tenace. De aici, învinuirea de spionaj care, neîndoielnic, pleacă de la unele constatări exacte: raporturile amicale cu von Bülow, ambasadorul german la București, și atitudinea ostilă României din timpul războiului, dar pentru care lipsesc încă acele dovezi documentare cărora li s-a bănuit existența în arhivele vieneze.

Prietenia dintre Elena Văcărescu și Nicolae Iorga, criticul care îi remarcase talentul, contribuind la cunoașterea operei sale în România, este semnificativă pentru legăturile pe care poeta înțelegea să le păstreze cu țara ei de baștină. Acestor relații, care au durat treizeci de ani și mai bine, le datorăm, pe lîngă fotografia alăturată, și următorul document epistolar de o netăgăduită valoare.

ANDREI PIPPIDI

O scrisoare a Elenei Văcărescu

Personal

10 august 1935

Scumpe și mare prieten,

Sîntem în excursie! Vălenii de Munte mi-au lăsat o impresie adîncă, de neșters! Ai făcut acolo o operă măreață și fără seamăn în Europa. Am de gînd să vorbesc despre ea peste tot. Păstrînd proporțiile, am limba ageră și răsunătoare, ca și a d-tale. Aș dori atîta să vorbim despre studiul d-tale uimitor asupra Carmen Sylvei[2]. Ai demonstrat de minune caracterul prometeic (cutez să mă exprim astfel) al firii, inspirației și vieții sale. În paginile d-tale intuiția se împletește cu deducția, deopotrivă de exacte. M. K. era o spioană pe care însușirile ei intelectuale o împiedicau să pară suspectă. Și-apoi, pe vremea aceea, nu se cunoștea adevăratul geniu al rasei germanice, care se aplică mai ales la spionaj[3]. Eu sînt cea care l-a introdus pe Pierre Loti la regina Elisabeta[4]; la fel și cu Leconte de Lisle. Am să-ți povestesc toate acestea, ale căror dovezi le păstrez. Fără nici un gînd politic ascuns — cum l-aș fi putut avea la o vîrstă cînd altele erau năzuințele mele! — am izbutit să trezesc acestei femei admirabile interesul pentru literatura franceză. Revelație, entuziasm. Din clipa aceea am fost, ea și cu mine, condamnate. Mite K. lucra pentru Goluchowski[5] și Bülow[6], după cum desigur arată arhivele de la Viena. Uriașul istoric care ești d-ta trebuie într-o zi să descurce toate astea. Ai ghicit și pentru Deficit[7]*! Subiectul cărții și toate amănuntele i-au fost oferite C[armen] S[ylvei] de Miss Allan, guvernanta noastră englezoaică. Am să-ți arăt la Paris o dedicație către dînsa pe primul exemplar al romanului, care dovedește sinceritatea și recunoștința reginei. Și asta a scos-o din fire pe Mite Kremnitz, care, ținută la o parte, se simțea acum de prisos. Ce a avut de suferit din partea ei regina e de nedescris. Mii de gînduri afectuoase scumpei doamne Iorga, vouă și tuturor vie recunoștință.*

Elena VĂCĂRESCU

1 G. Oprescu, **Amintiri, evocări,** *1968, pp. 176—186.*
2 N. Iorga, **Pour se souvenir de la reine Elisabeth de Roumanie,** în **„Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine"**, XIX (1932), 1935, pp. 1—50.
3 După cum se vede, la Elena Văcărescu, francofilia degenerase în germanofobie.
4 Mite Kremnitz își atribuise acest merit (**Carmen Sylva,** pp. 252—253).
5 Contele Agenor Goluchowski (1849—1921), ministru de externe al Austro-Ungariei între 1895 și 1906.
6 Bernard von Bülow (1849—1929), fost ambasador al Germaniei la București, cancelar în 1900—1909.
7 Roman cu subiect irlandez, apărut în 1893.

9 — Almanah „Agenda literară '85"

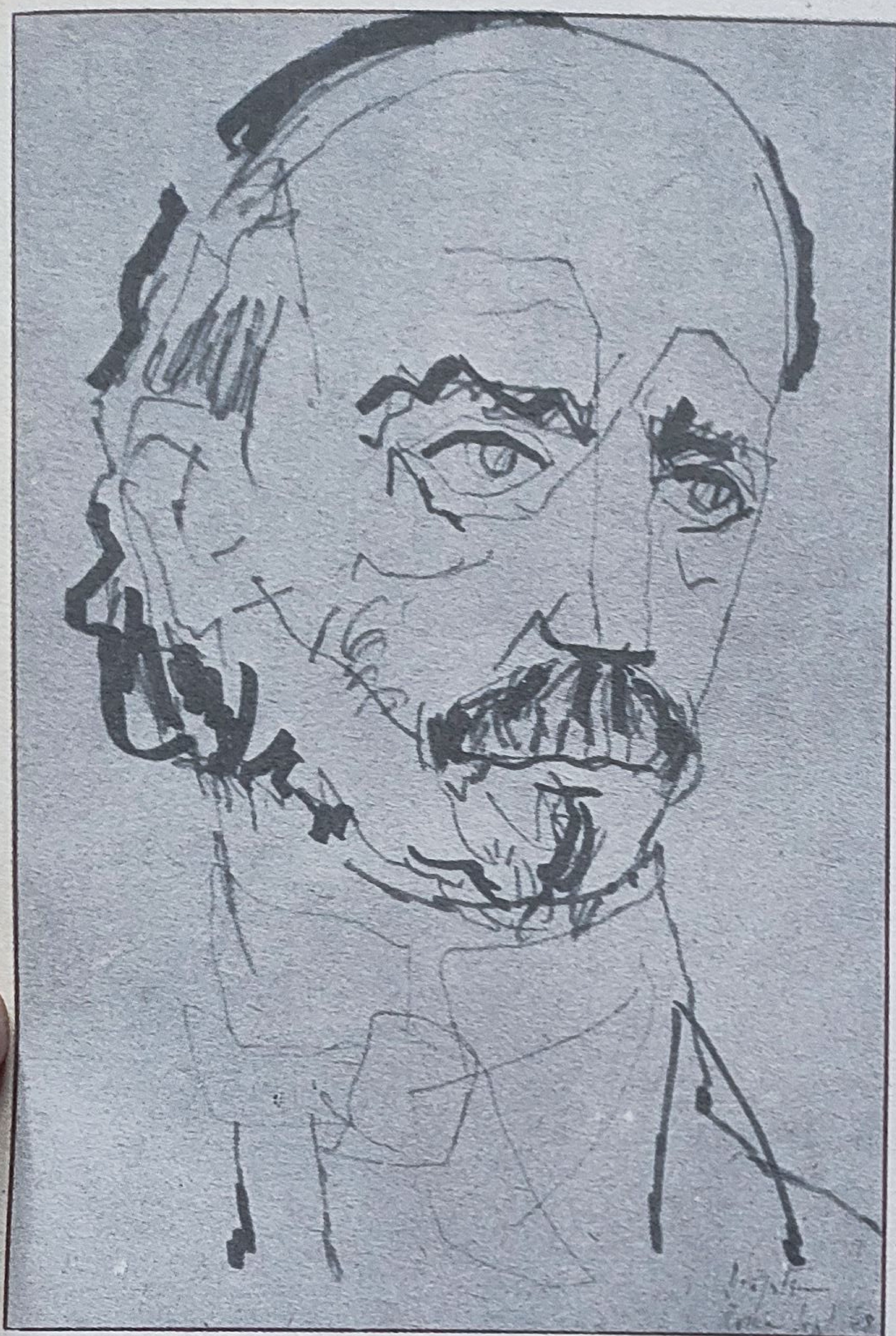

CĂLĂTORILE lui Dimitrie BOLINTINEANU

Spirit proteic, devorat de pasiunea scrisului, cu mai multă sau mai puţină autoexigenţă, stimulat poate şi de necesităţile epocii de formare şi consolidare a literaturii române moderne, Dimitrie Bolintineanu a abordat, simultan, aproape toate genurile şi speciile literare, trecînd de la poezia lirică la epopee, de la fabulă la poemul dramatic, de la balada istorică şi fantastică la satiră, de la roman la teatrul istoric, de la publicistica literară şi politică la vieţi romanţate etc. Printre aceste multiple şi variate coordonate ale operei sale, un loc de primă însemnătate îl deţin memorialele de călătorie. Cultivînd acest gen de scrieri, D. Bolintineanu se înscria pe una din direcţiile esenţiale ale romantismului.

Însemnări de călătorie s-au scris şi s-au publicat, evident, şi înainte de apariţia romantismului, însă ele au căpătat o structură şi o substanţă cu totul aparte, s-au dezvoltat impetuos, şi-au lărgit aria de explorare şi viziunea odată cu afirmarea noului curent literar. O primă eflorescenţă a relatărilor de călătorie s-a produs în Renaştere, datorită vastului ei orizont de cultură şi civilizaţie. În perioada clasicismului, cînd orizontul devine îngustat de dogme şi reguli imuabile, genul relatărilor de călătorie cunoaşte o stagnare, e practicat extrem de puţin. În clasicism, scriitorii erau sedentari, aveau fixaţiunea spaţiului şi timpului dat, neîncercînd nici o desprindere din cadrul limitat al existenţei lor şi al surselor de inspiraţie. În cunoscuta sa lucrare **Criza conştiinţei europene** (tradusă şi în româneşte, în 1973), Paul Hazard sintetizează astfel imobilitatea scriitorilor din epoca clasicismului: „Cînd Boileau mergea la băi la Bourbon, i se părea că se află la capătul pămîntului; îi era de ajuns Auteuil. Lui Racine îi era de ajuns Parisul; şi amîndoi, Racine şi Boileau, au fost foarte stînjeniţi cînd au fost nevoiţi să-l urmeze pe rege în expediţiile sale. Bossuet n-a fost niciodată la Roma; nici Fénelon. Molière nu s-a dus niciodată să revadă prăvălia bărbierului din Pézenas. Marii clasici au fost sedentari." Spre sfîrşitul secolului al XVII-lea şi în prima jumătate a secolului al XVIII-lea se produce însă o profundă mutaţie în conştiinţa europeană, determinată în primul rînd de cunoaşterea altor zone geografice şi umane, cu complexitatea şi varietatea lor de manifestări spirituale şi materiale. Călătoriile întreprinse în această epocă, în scopuri diferite, atrag după sine apariţia şi dezvoltarea unui nou gen de scrieri, memorialele de călătorie. „Gen literar cu graniţe nedefinite, — subliniază Paul Hazard — comod întrucît putea cuprinde de toate, disertaţii erudite, cataloage de muzee sau poveşti de dragoste, Călătoria triumfă. Putea fi o relatare greoaie, îmbibată de ştiinţă; sau un studiu psihologic; sau un adevărat roman; sau toate acestea la un loc. Unii îl criticau, alţii îl lăudau; dar atît laudele cît şi criticile dovedeau locul important pe care-l ocupase şi faptul că nimeni nu se mai putea lipsi de el."

Resuscitarea interesului pentru literatura de călătorii s-a produs mai accentuat în epoca luminismului european, care avea să facă tranziţia de la clasicism la romantism. Călătoria e încă departe de a constitui un prilej de încîntare în faţa unor peisaje pitoreşti, de euforie a sensibilităţii umane, punînd accentul în primul rînd pe informare, cu finalitate congnitivă şi instructivă, adresîndu-se cu deosebire spiritului, cu intenţia majoră de a-l lumina, de a-l cultiva şi educa, propunînd schimbul de idei, compararea realităţilor dintr-o ţară cu cele din alta, în vederea dinamizării progresului în multiplele direcţii ale vieţii sociale şi morale, transmiţînd un mesaj etic, filozofic şi estetic. Odată cu apariţia romantismului, călătoria dobîndeşte însă sensuri cu totul noi, cu reverberaţii prelungi în sensibilitatea celui ce peregrinează, adresîndu-se, desigur, şi spiritului, satisfăcîndu-i nevoia de cunoaştere, însă, într-o şi mai mare măsură, percutîndu-i afectivitatea intimă şi declanşîndu-i imaginaţia prin inedit şi exotic. Aceasta s-a datorat în primul rînd faptului că sentimentul naturii, ostracizat în clasicism, e reabilitat şi introdus în literatură. De la admiraţia naturii se trece la o mistuitoare pasiune de a peregrina, izvorîtă din nestatornicia şi învolburarea sensibilităţii romantice, din necesitatea deseori simţită de a confrunta realitatea exterioară cu meditaţia interioară, uneori din atitudinea de nemulţumire faţă de realitatea înconjurătoare. În plus, romanticii sînt propulsaţi de o aprinsă sete de cunoaştere, de aspiraţia către pitoresc şi inedit, trăiesc intens sentimentul evaziunii şi al reveriei, sînt stăpîniţi de tentaţia şi farmecul exoticului.

Jurnalul de călătorie în China al lui Nicolae Milescu Spătarul este o operă de mare interes istorico-literar, însă cu totul aparte, care nu se circumscrie în accepția modernă a memorialului de călătorie. Un prim scriitor român tentat să-și comunice impresiile de călătorie este Gheorghe Asachi. Între anii 1807—1812 s-a aflat în Italia, însă nu în ipostaza de călător, ci de tînăr venit pentru studii. Mult mai tîrziu, aproape peste trei decenii, începe să-și depene amintirile, în **Însemnarea călătoriei unui moldovan la Roma**, publicată în **Albina românească**, nr. 5, din 17 ianuarie 1837, urmată, iarăși peste aproape trei decenii, de **Fragment din memoriile călătoriei unui român din 1808**, apărut în **Adaos pentru D.D. abonați la Monitorul Oficial al Moldovei**, din aprilie 1861. Mai înainte însă de a-și comunica impresiile din perioada studiilor sale la Roma, Gheorghe Asachi întreprinde o călătorie oficială în Rusia, la Petersburg, ca membru al comisiei de redactare a Regulamentului Organic, pe care o relatează în **Albina românească** din 1830, sub titlul **Extract din jurnalul unui călătoriu moldovan.**

În literatura română, adevăratul inițiator al memorialului de călătorie este Dinicu Golescu, „întîiul român modern", după expresia lui Pompiliu Eliade, prin a sa **Însemnare a călătoriei mele**, care vede lumina tiparului în 1826. Un al doilea călător român a fost Ion Codru Drăgușanu, însă celebrul său memorial, **Peregrinul transilvan**, deși a fost scris între anii 1835—1848, a apărut mult mai tîrziu, în ziarul **Concordia**, din 1863—1864, iar în volum apare în 1865.

Scriitorii români din secolul al XIX-lea călătoresc mai întîi în Occident, unde radiau luminile epocii. După aceea, sub înrîurirea puternicei tentații romantice, se îndreaptă spre Orient, ca și alți mulți scriitori europeni. Un echilibru între aceste două direcții îl constituie călătoriile în spațiul național. Peregrinările scriitorilor noștri pe meleaguri străine s-au datorat în primul rînd impulsului romantic, dominant în epocă, dar și altor cauze, cum ar fi completarea studiilor în marile capitale apusene, deplasările oficiale, misiunile diplomatice etc. Un fenomen cu totul aparte, caracteristic literaturii române, care a avut drept consecință apariția multor memoriale de călătorie, s-a produs după înăbușirea revoluției din 1848. Mulți dintre participanții activi la revoluție, printre care și Dimitrie Bolintineanu, sînt siliți să apuce calea amară a exilului, peregrinînd în diferite țări, uneori în căutarea unor condiții umane de supraviețuire, alteori împinși de setea de cunoaștere, de neliniștea și nostalgia altor orizonturi, caracteristice sensibilității romantice. Departe de a fi considerate doar importante surse documentare, memorialele de călătorie ale pașoptiștilor proscriși, cum sînt și cele ale lui Dimitrie Bolintineanu, s-au metamorfozat, în mod salutar, în veritabile lucrări literare, cu incontestabile valori artistice intrinseci, contribuind substanțial la îmbogățirea literaturii române cu acest gen de scrieri. Anterior lui D. Bolintineanu, primul scriitor pașoptist care își așterne pe hîrtie tribulațiile din perioada imediat următoare înăbușirii revoluției, a exilului, este Ion Heliade Rădulescu, în 1850 publicînd volumul **Souvenirs et impressions d'un proscrit.**

În general, scriitorii români din secolul trecut nu s-au avîntat, la început, prea departe, întreprinzînd călătoriile în primul rînd în interiorul țării,

din perspectiva programului estetic național, preocupați de a releva frumusețile pămîntului românesc, bogăția și farmecul naturii noastre, trăsăturile morale și fizice ale oamenilor din popor, vestigiile istorice care atestau vechimea și continuitatea neamului românesc pe aceste meleaguri, monumentele de artă, comorile de gîndire și simțire ale folclorului național. O primă călătorie în interiorul țării, avînd ca obiectiv principal mînăstirile din Oltenia, întreprind Grigore Alexandrescu și Ion Ghica, în vara anului 1842, memorialul scriindu-l Grigore Alexandrescu și publicîndu-l în gazeta **Vestitorul românesc,** între 13 octombrie și 6 noiembrie 1845. În toamna anului 1843, Vasile Alecsandri întreprinde o „preumblare" prin munții Moldovei, alături de Alecu Russo și Mihai Cuciuran. Ca urmare, poetul tipărește cunoscuta sa evocare **O preumblare la munți,** în **Propășirea** din ianuarie-februarie 1844. În vara lui 1845, Dimitrie Bolintineanu participă, alături de Cezar Bolliac și August Treboniu Laurian, la o călătorie pe malurile Dunării, în Oltenia și Muntenia, memorialul acestei călătorii publicîndu-l Cezar Bolliac în **Curierul românesc** din august 1845. La șirul memorialelor de călătorie în interiorul țării mai adăugăm **Impresiuni de călătorie în România** de Alexandru Peliman, apărut în 1859, și **Impresiuni de călătorie în Moldavia** de Pantazi Ghica, publicat în gazeta **Independența** din 1863.

Înainte de 1848, printre cei dintîi scriitori români care se îndreaptă spre Occident, în postura de călători, după perioada studiilor în străinătate, s-a numărat Mihail Kogălniceanu. În 1844 vizitează Viena, notîndu-și impresiile într-un jurnal publicat postum, în revista **Floarea darurilor** din 1907. Peste doi ani, în 1846, călătorește în Spania, redactînd un scurt memorial intitulat **Notes sur l'Espagne,** al cărui preambul e scris în limba franceză, iar restul în românește. Din păcate, nici acest memorial nu a fost tipărit în timpul vieții lui Mihail Kogălniceanu. L-a semnalat mai întîi N. Iorga, în **Neamul românesc** din 25 octombrie 1918, după care N. Cartojan publică o prezentare mai largă, însoțită de fragmente, în **Anuarul gimnaziului „Ion Maiorescu" din Giurgiu pe anul școlar 1918–1919.** Integral a fost tipărit de Dan Simonescu, în volumul **Scrisori. Note de călătorie** de Mihail Kogălniceanu, apărut în 1967. În aceeași perioadă, în 1846–1847, se consumă drama vieții iubitei lui Vasile Alecsandri, Elena Negri, pe care poetul o însoțește în Italia, pentru îngrijirea sănătății. În afară de notațiile de ordin sufletesc, referitoare la relațiile dintre Elena Negri și Vasile Alecsandri, jurnalul redactat de poet, în limba franceză, conține numeroase descrieri ale locurilor pe unde și-au purtat pașii, constituindu-se într-un veritabil memorial de călătorie. A fost publicat tot postum, de către C.D. Papastate, în volumul **Vasile Alecsandri și Elena Negri, cu un jurnal inedit al poetului,** în 1947. Cel dintîi memorial de călătorie în Occident, structurat pe toate coordonatele specifice acestui gen de scrieri, este cel al lui Nicolae Filimon, **Escursiuni în Germania meridională,** publicat în 1860, ca urmare a călătoriei întreprinse în 1858.

Tentația Orientului, dominantă în literatura europeană din prima jumătate a secolului al XIX-lea, determinată de noul val romantic, a avut ecouri vii și în literatura română. Prima relatare de călătorie în Orient este **Jurnalul mergerii boierilor deputați la Țarigrad,** scris chiar în anul călătoriei, 1822, și atribuit, de Mihail Kogălniceanu, lui Alecu Beldiman, iar de N. Iorga lui Iordachi Rîșcanu. Este însă departe de structura memorialului de călătorie în accepția modernă a noțiunii. La fel de departe este și cartea lui Teodor Codrescu, **O călătorie la Constantinopole,** tipărită la Iași, în 1844. Autorul refuză picturalul și pitorescul, interesîndu-l utilitarul și elementul civilizator. O călătorie la Constantinopol a întreprins și Vasile Alecsandri, în august 1845, dar însemnările sale, în limba franceză, au rămas în manuscris, fiind publicate prima dată de G. Bogdan-Duică, sub titlul **Întîia călătorie la Constantinopole,** în **Viața românească,** nr. 1 din 1922.

În condițiile specifice istoriei noastre, cînd Imperiul otoman devenise atît de mult implicat în destinele țărilor românești, călătoriile la Constantinopol erau, într-un anume sens, explicabile. Aici vor fi proscriși și mulți revoluționari români de la 1848, printre care și Dimitrie Bolintineanu. De la Constantinopol, unii dintre ei se vor avînta și spre alte orizonturi, vor călători și în alte țări din Orient, datorită fie condițiilor impuse de exil, fie dorinței de cunoaștere. Înainte de 1848, în țara piramidelor se pare că a călătorit Teodor Codrescu, publicînd o **Ochire asupra Egiptului** în **Icoana lumei** din 1 mai 1846. După 1848, primii care au călătorit mai departe de Constantinopol, în Siria, Palestina și Egipt, au fost revoluționarii proscriși Al. Christofi, Christian Tell și N. Pleșoianu, în 1851. Descrierea călătoriei a fost făcută de Al. Christofi, mult mai tîrziu, în **Biografia domnului Alex. Christofi,** scrisă de el însuși și publicată în 1897. Un valoros memorial publică Dimitrie Ralet, în 1858, intitulat **Suvenire și impresii de călătorie în România, Bulgaria și Constantinopole.** Singulară în epocă a fost **Călătoria în Africa** a lui Vasile Alecsandri, întreprinsă în toamna anului 1853 și descrisă în trei părți, prima fiind publicată în **România literară** din 1855, a doua în **Foaia soțietății de literatură și cultură din Bucovina** din 1868 și a treia în **Convorbiri literare** din 1874.

În evoluția literaturii noastre de călătorii, momentul cel mai important l-a înscris Dimitrie Bolintineanu, ale cărui memoriale au apărut, succesiv și masiv, la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Călătoriile lui Dimitrie Bolintineanu au o dublă determinare. Una o constituie condiția sa de pașoptist exilat, silit să peregrineze prin țări străine. O altă determinare o reprezintă înrîurirea romantică a epocii, în care călătoriile și literatura de călătorii cunosc o mare amploare. Spirit romantic, D. Bolintineanu era și el devorat de neliniști, era stăpînit de voluptatea plecărilor, de che-

marea nostalgică spre alte orizonturi, de dorința de a rătăci pe țărmuri necunoscute, de a cunoaște vestigiile unor civilizații apuse. Marea pasiune a epocii romantice era pentru Orient, pentru Egipt și Locurile Sfinte, pentru vechea Eladă și fabuloasele ținuturi persane și arabe. Deși nu dispunea de posibilități materiale, poetul nostru se hotărăște să viziteze locurile atît de mult căutate de marii romantici europeni.

Memorialul **Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria,** apărut în 1858, descrie peregrinările lui D. Bolintineanu din două perioade de timp. Prima etapă, cu un caracter retrospectiv, evocă împrejurările care au succedat înăbușirii revoluției de la 1848, cînd fruntașii ei, printre care și Dimitrie Bolintineanu, sînt proscriși în țări străine. A doua etapă înfățișează episoadele centrale ale drumului pe care îl parcurge, în toamna anului 1851, de la Paris la Constantinopol, determinat de condiția sa de exilat. Pe cînd se afla proscris în Imperiul otoman, D. Bolintineanu împrumută o mare sumă de bani de la Constantin Polihroniade, un român bogat stabilit la Constantinopol, sumă pe care nu o va putea restitui integral nici pînă la sfîrșitul vieții sale, și pornește, la 9 martie 1854, într-o călătorie la Ierusalim și în Egipt, descrisă în memorialul apărut inițial, în 1856, cu titlul **Călătorii la Ierusalim în sărbătorile Paștelui și în Egipt.**

Pe vaporul „Merse", pe care se îmbarcă, se mai aflau „un englez, născut în Orient, în vîrstă de cincizeci și cinci de ani", „o damă bătrînă ce se ducea în Palestina, însoțită de un cățel", „un pașă turc cu douăzeci de șerbi după el", „o jună fată, engleză, însoțită de părintele său, un lord bătrîn" și alții. Prin Dardanele, intrară în Marea Egee, primul popas făcîndu-l la Smirna. De aici, prin fața insulelor Chios și Samos, ajung la Rodos, Latachea și Tripoli. Se îndreaptă apoi spre Beirut, iar după o scurtă escală pleacă direct către Iaffa, unde debarcă. La Iaffa, D. Bolintineanu și tovarășii săi de drum voiră inițial să tragă „la schitul latinilor, unde se primesc călători de toate ritele și unde, după cum ni se spusese, era să fim foarte bine tratați". Își schimbară însă intenția, dorind „a cunoaște un local despre care nici un călător n-a scris și a vedea totodată cum primesc grecii pe românii care au înzestrat aceste monastiri cu venituri atît de mari". Schitul grecilor îl deziluzionează însă, fiind „o grămadă mare de piatră zidită fără artă, fără gust, fără nici o țintă, cu curți multe și mari", iar cei ce îl locuiau i se părură „o laie de țigani în călătorie".

De la Iaffa, după o cale de trei ore, ajunge la Ramla. A doua zi vizitează Lida, „un burg în vecinătate", după care se întoarce la Iaffa. Drumul continuă spre Ierusalim, în care intră prin poarta Betlehemului, una din cele șapte porți ale sale. Aici, parcurge locurile unde legendele biblice situează viața și faptele lui Isus, Muntele Măslinilor, Grădina Getsimani, valea lui Iosafat etc. De asemenea, pătrunde în convoiul de pelerini la rîul Iordan, dar nu cu scopul „ca să ne scăldăm..., nici să vizităm urmele cetăților biblice, cum fac turiștii Europei, nici ca să spargem splinul, cum fac englezii", ci ca să vadă „această mare procesie, atît de curioasă și importantă". După ce admiră Marea Moartă și Ierihonul, se întoarce la Ierusalim, unde asistă, în sîmbăta Paștelui, la slujba Învierii. Merge apoi la Betlehem, renunțînd la Nazaret și muntele Tabor, din cauza sumei prea mari cerută pentru închirierea cailor. Ajunge din nou la Iaffa, unde se îmbarcă pe o corabie, „avînd drept coperămînt bolta cerului de azur", cu care se îndreaptă spre Egipt.

Călătoria în țara piramidelor începe în portul Alexandria. De aici vizitează coloana lui Pompei și băile Cleopatrei. De la Alexandria se îndreaptă spre Cairo „pe calea de fier", pînă la Nil, unde se îmbarcă „pe un vas cu vapor", plin cu „pelerini sau hagii turci, ce mergeau să se închine la Meca". Ajunge mai întîi la Bulac, „portul Cairului", parcurgînd drumul pînă în oraș cu „un omnibus tras de doi catîri". Vizitează geamia Calaum și „monastirea St. George". Punctul culminant al călătoriei în Egipt l-a constituit, desigur, vizitarea piramidelor și a sfinxului. În apropiere de Cairo are imaginea bizară a „pădurii împietrite", o „mulțime de trunchiuri de piatră, cu forma de arbori culcați la pămînt, ca niște cadavre despoiate, și răsturnați în toate felurile". Îl impresionează, de asemenea, ruinele fostei cetăți Memfis și piramidele de la Sakkarah. De aici se reîntoarce în Alexandria, așteptînd „pînă ce casa fraților Polihroniade îmi trimise banii trebuincioși de a urma călătoria în alte părți".

La 11 iunie 1854, D. Bolintineanu întreprinde o altă călătorie. Se îndreaptă către românii din Macedonia. „Voiam să văd cu ochii dacă acest popor există, dacă păstrează limba, datinele sale" și „cată să aibă conștiința naționalității sale", mărturisește în volumul **Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa-Agora,** apărut în 1863. Ideea de a trimite pe cineva în ținuturile cu locuitori de origine română, pentru a le menține trează conștiința națională, amenințată de politica de deznaționalizare a stăpînirii grecești, era o idee mai veche a lui N. Bălcescu, din 1849. La 26 octombrie îi scria lui Ion Ghica: „Eu aveam hotărîre, viind la Constantinopol, de a mă așeza între cuțo-vlahi, căci socot de neapărat a developa naționalitatea într-acest avanpost al românismului. De ai putea trimite un om zdravăn acolo, ca să ne facă un raport asupra stării morale și politice a lor, apoi am căuta o școală, și să dăm de lucru la atîția tineri ce mor de foame. Ar trebui ca trimisul său să se ia acolo bine cu popii și cu episcopii și a căpăta fonduri pentru deschiderea unei școli." Ideea lui N. Bălcescu

Mirii grămosteani împreună cu părinții, cumnații și bunica.

se materializează abia în vara anului 1854, prin grija și sprijinul lui Ion Ghica, investindu-l pe D. Bolintineanu cu această misiune. Pentru a obține asentimentul Porții Otomane, în favoarea trimiterii poetului printre aromâni, Ion Ghica făcea apel la Sadyk-efendi, alias Mihail Czaykowski, general și scriitor polon trecut la musulmani, căruia îi scria: „Indépendamment des Principautés de Moldavie et de Valachie, il y a encore dans l'Empire plus de deux millions de Roumains qui habitent pour la plupart sous le nom de Coutzo-Vlahs (valaques boiteaux ou demi-valaques). Ils parlent le roumain et ont les mêmes moeurs et les mêmes habitudes que ceux dés Principautés... Je compte y envoyer Mr. Bolintineano, un de nos poètes les plus en renom, homme sérieux et très propre à réveiller la nationalité de cette population et faire naître chez elle une tendance politique autre que celle des Grecs. Je n'ai pas voulu donner corps à mon idée sans vous en prévenir, afin que vous en informiez le gouvernement de la Porte, pour que plus tard on ne puisse pas ajouter foi à des interpretations calomnieuses que la malveillance ne manquera pas d'inventer. Je vous serai bien obligé si vous vouliez vous employer pour me faire obtenir une lettre de la Porte au nom de Mr. Bolintineano, pour les autorités de Janina et de Monastir".

D. Bolintineanu se îmbarcă pe un vas al companiei austriece „Lloyd", trecînd prin Dardanele, prin fața Salonicului, lăsînd la dreapta „grupa grațioasă de insule" Lemnos, Imbros, Samotracs, Thosos. Primul popas îl face în Salonic, unde întîlnește un „onorabil cosîngean" ce purta același nume de familie ca și tatăl său, Cosmad, bucurîndu-se, din partea acestuia, de o caldă primire. Împreună cu Cosmad, însoțiți de „un arnăut armat de la cap pînă la picioare" și de „un șerb purtător de merinde", poetul se îndreaptă spre muntele Olimp, „acest loc unde zeii antici aveau locașul lor". În drum, trec prin satul Caterina, invitați de subprefect, care îi tratâ „cu cafele și ciubuce". În timpul nopții se odihnesc la mînăstirea Scala sau Scara, la poalele Olimpului. A doua zi încep urcușul. De la Olimp, admiră valea Tempei și rîul Peneu, „micșorate foarte". Nu pot ajunge însă pînă la vîrful Olimpului, din cauza frigului și a zăpezii veșnice, ceea ce îl face să se îndoiască de spusele mitologiei: „Închipuiți-vă că acesta este Olimpul, unde zeii se adunau în consiliu, și mai des încă în banchete, unde curgea nectarul în cupe de aur, unde mirosea ambrozia! După spusa poeților antici, locul zeilor trebuia să fi fost în vîrful muntelui. Dar acest vîrf este coperit de nea; aerul înghețat, zeii și mai ales zeițele nu erau bine coperite; dimpotrivă lăsau să se dorească mult, sub acest raport. Poate că acea adunare se făcea mai jos, în locul monastirii de astăzi, spre exemplu. Oricum va fi adevărul, noi nu mai puturăm a lupta cu frigul și coborîrăm, plîngînd pe bieții zei, expuși la nea și la frig". Poetul era totuși mulțumit că „am pus picioarele pe acest Olimp, atît de renumit de mai multe mii de ani".

Întorcîndu-se în Salonic, rămîne patru zile, după care pornește spre Monastir. Pe parcurs, se oprește la Pella, unde vizitează ruinele vechii cetăți, „urme ale gloriei atîtor poporațiuni ce nu mai sînt". De aici, înaintează către Edesa, vechiul oraș ce-și schimbase numele în Vodena. Ajunge apoi la Ostrov, preocupat de a cunoaște mai bine limba aromână. În cele din urmă intră în Monastir sau Bitolia. Din nefericire, se îmbolnăvește, cade „lînced de friguri intermitente", ceea ce-l determină să se întoarcă la Salonic și de aici la Constantinopol.

Dimitrie Bolintineanu stă la Constantinopol pînă în vara anului 1856. De aici merge în insula Samos, unde Ion Ghica fusese numit bei, adică prinț, cu rang de domnitor. E găzduit de A. Zane, care fusese adus aici în calitate de inginer, pentru construirea de poduri și șosele. După cum însuși poetul mărturisește, a stat zece luni în Samos. În acest răstimp, s-a bucurat, din nou, de afecțiunea prietenească a lui Ion Ghica. La invitația acestuia, pornesc împreună într-o scurtă călătorie pe coastele Asiei Mici. În portul Vathi, capitala Samosului, se îmbarcă „pe un bric de rezbel otoman cu zece tunuri și optzeci de oameni de echipagiu", cum precizează în volumul **Călătorii în Asia Mică**, apărut în 1867. Trec pe lîngă „frumosul munte Mycale", de pe țărmul Ioniei, ancorînd în Panormus, unde vizitează ruinele „celebrului templu al branhizilor, consacrat cultului lui Apolon Didimien". De aici, se îndreaptă spre fosta cetate Milet, în care „științele și arțile frumoase au făcut gloria Ioniei". După o noapte petrecută pe bric, ridică pînzele „către anticul Halicarnase", întîlnind aici pe un consul englez

Newton, prieten cu Ion Ghica, admirînd împreună mormîntul regelui Mausol şi al soţiei sale Artemise. În ziua următoare poposesc în „micul port de la Kos", primiţi cu toate onorurile oficiale şi „cu multă distincţiune" din partea guvernului local, în cinstea lui Ion Ghica, „domnul Samosului". Noaptea dorm din nou pe bric, după care pornesc înapoi, spre Samos. Neavînd însă vînt prielnic, nu mai pot înainta, rămînînd pe mare trei zile „nemişcaţi şi nefăcînd altceva decît prinzînd peşte cu undiţa, sau uitîndu-ne cum turcii trăgeau cu tunurile la semn în spinarea unei stînci rîpoase despre Samos".

După cîtva timp porneşte într-o altă călătorie, la Smirna. Primul popas e la Scala-Nova. De aici, călare, poetul se îndreaptă spre ruinele Efesului, ajungînd apoi la Smirna. În continuare, vizitează ruinele de la Assos şi admiră rămăşiţele vestitului templu „de ordinul doric" de pe Acropolis. Tot cu acest prilej a străbătut insulele Tenedos şi Canaris, despre care a relatat în **Fragment din călătoria d-lui D. Bolintineanu în Arhipel**, publicat în **Calendar istoric şi literar pe anul 1860.**

Dimitrie Bolintineanu părăseşte Constantinopolul în ziua de 20 septembrie 1857, pornind spre patrie. Cei nouă ani de exil, de zbucium şi peregrinări, de suferinţă morală şi fizică, luară sfîrşit. Poetul se îndreaptă spre pămîntul strămoşesc cu entuziasmul patriotic ce l-a caracterizat întotdeauna, cu dorinţa fierbinte de a se dărui propăşirii ţării şi poporului român. În timpul drumului cu vaporul pe Marea Neagră şi apoi pe Dunăre, D. Bolintinenu era stăpînit de senzaţii tumultuoase, avea impresia că timpul trece enorm de încet, era muncit de gîndul reîntîlnirii cu cei dragi şi apropiaţi odinioară. Mărturie stau în acest sens însemnările din **Călătorii în Moldova, publicate în Calendar istoric şi literar pe anul 1859,** din care cităm: „Este peste putinţă a descrie impresia ce încearcă cineva, după o lipsă de zece ani, înturnîndu-se în patria sa. Mi se părea că vaporul umblă prea încet şi cugetele mele zburau înaintea lui, să întîlnească rude, amici, cunoscuţi, mulţime dorită, ce ni se pare că ne aşteaptă cu braţele deschise, cu lacrimi de bucurie în ochi. Astă dată îmi aduceam aminte că timpul schimbase faţa şi inima celor ce iubeam, căci nu mă vor recunoaşte încă şi voi fi mai strein între ai mei, decît în streintate, şi atunci aş fi dorit să mă înturn de unde plecasem. Se uită cel ce lipseşte.

Locul său la banchetul amiciei se pierde, numele său se şterge; şi cînd se înturnă, se află strein între ai săi, şi de multe ori întoarcerea lui este privită ca o indiscreţie."

Aceste gînduri negre aveau însă să-i fie spulberate, de îndată ce va păşi pe pămîntul patriei. Ajungînd la Galaţi, întrerupse călătoria şi merse la Brăila, spre a-şi revedea nişte vechi prieteni. În port, „omul cu legile", probabil ofiţerul de grăniceri, „ce nu avea mai mult de nouăsprezece ani", fu cuprins de o adîncă emoţie cînd citi pe paşaport numele lui D. Bolintineanu: „Mă luă de mînă, cătă să mă sărute", notează poetul.

Întorcîndu-se la Galaţi, plecă cu diligenţa spre Iaşi. În capitala Moldovei fu primit cu entuziasm, cu căldură prietenească. Îndată după sosire este invitat în cercul deputaţilor din partida naţională, în fruntea cărora se aflau Mihail Kogălniceanu şi Costache Negri. Asistînd la discuţii, e impresionat de modul în care aceştia stabileau unitatea punctului de vedere ce trebuia apărat în divanul ad-hoc: „Ca să nu se întîmple certe sau discuţii în Divan asupra unor chestii noi, se adunau să le dezbată în particular, unde se vărsa toată furia deputaţilor şi sfîrşeau prin a se înţelege într-un fel: astfel a doua zi erau toţi uniţi".

De asemenea, se bucură de invitaţia personală a caimacamului Moldovei, cunoaşte multă lume din protipendadă, din rîndurile boierimii ieşene, dar nu se simte bine în acest mediu, căutînd nu fastul şi opulenţa, ci sinceritatea şi modestia, după cum însuşi mărturiseşte: „Poetul nu ţine de nici o clasă, se hrăneşte cu aer, se adapă cu rouă; răpit de vise, ca spiritele divine, el nu poate fi dintr-o clasă, nefiind din lumea aceasta, şi

Newton, prieten cu Ion Ghica, admirînd împreună mormîntul regelui Mausol și al soției sale Artemise. În ziua următoare poposesc în „micul port de la Kos", primiți cu toate onorurile oficiale și „cu multă distincțiune" din partea guvernului local, în cinstea lui Ion Ghica, „domnul Samosului". Noaptea dorm din nou pe bric, după care pornesc înapoi, spre Samos. Neavînd însă vînt prielnic, nu mai pot înainta, rămînînd pe mare tei zile „nemișcați și nefăcînd altceva decît prinzînd pește cu undița, sau uitîndu-ne cum turcii trăgeau cu tunurile la semn în spinarea unei stînci rîpoase despre Samos".

După cîtva timp pornește într-o altă călătorie, la Smirna. Primul popas e la Scala-Nova. De aici, călare, poetul se îndreaptă spre ruinele Efesului, ajungînd apoi la Smirna. În continuare, vizitează ruinele de la Assos și admiră rămășițele vestitului templu „de ordinul doric" de pe Acropolis. Tot cu acest prilej a străbătut insulele Tenedos și Canaris, despre care a relatat în **Fragment din călătoria d-lui D. Bolintineanu în Arhipel**, publicat în **Calendar istoric și literar pe anul 1860.**

Dimitrie Bolintineanu părăsește Constantinopolul în ziua de 20 septembrie 1857, pornind spre patrie. Cei nouă ani de exil, de zbucium și peregrinări, de suferință morală și fizică, luară sfîrșit. Poetul se îndreaptă spre pămîntul strămoșesc cu entuziasmul patriotic ce l-a caracterizat întotdeauna, cu dorința fierbinte de a se dărui propășirii țării și poporului român. În timpul drumului cu vaporul pe Marea Neagră și apoi pe Dunăre, D. Bolintinenu era stăpînit de senzații tumultuoase, avea impresia că timpul trece enorm de încet, era muncit de gîndul reîntîlnirii cu cei dragi și apropiați odinioară. Mărturie stau în acest sens însemnările din **Călătorii în Moldova, publicate în Calendar istoric și literar pe anul 1859,** din care cităm: „Este peste putință a descrie impresia ce încearcă cineva, după o lipsă de zece ani, înturnîndu-se în patria sa. Mi se părea că vaporul umblă prea încet și cugetele mele zburau înaintea lui, să întîlnească rude, amici, cunoscuți, mulțime dorită, ce ni se pare că ne așteaptă cu brațele deschise, cu lacrimi de bucurie în ochi. Astă dată îmi aduceam aminte că timpul schimbase fața și inima celor ce iubeam, căci nu mă vor recunoaște încă și voi fi mai strein între ai mei, decît în streintate, și atunci aș fi dorit să mă înturn de unde plecasem. Se uită cel ce lipsește.

Locul său la banchetul amiciei se pierde, numele său se șterge; și cînd se înturnă, se află strein între ai săi, și de multe ori întoarcerea lui este privită ca o indiscreție."

Aceste gînduri negre aveau însă să-i fie spulberate, de îndată ce va păși pe pămîntul patriei. Ajungînd la Galați, întrerupse călătoria și merse la Brăila, spre a-și revedea niște vechi prieteni. În port, „omul cu legile", probabil ofițerul de grăniceri, „ce nu avea mai mult de nouăsprezece ani", fu cuprins de o adîncă emoție cînd citi pe pașaport numele lui D. Bolintineanu: „Mă luă de mînă, cătă să mă sărute", notează poetul.

Întorcîndu-se la Galați, plecă cu diligența spre Iași. În capitala Moldovei fu primit cu entuziasm, cu căldură prietenească. Îndată după sosire este invitat în cercul deputaților din partida națională, în fruntea cărora se aflau Mihail Kogălniceanu și Costache Negri. Asistînd la discuții, e impresionat de modul în care aceștia stabileau unitatea punctului de vedere ce trebuia apărat în divanul ad-hoc: „Ca să nu se întîmple certe sau discuții în Divan asupra unor chestii noi, se adunau să le dezbată în particular, unde se vărsa toată furia deputaților și sfîrșeau prin a se înțelege într-un fel: astfel a doua zi erau toți uniți".

De asemenea, se bucură de invitația personală a caimacamului Moldovei, cunoaște multă lume din protipendadă, din rîndurile boierimii ieșene, dar nu se simte bine în acest mediu, căutînd nu fastul și opulența, ci sinceritatea și modestia, după cum însuși mărturisește: „Poetul nu ține de nici o clasă, se hrănește cu aer, se adapă cu rouă; răpit de vise, ca spiritele divine, el nu poate fi dintr-o clasă, nefiind din lumea aceasta, și

astfel este nobil prin grația cerului de-a dreptul ca regii. Într-această cualitate mă introdusei în cercul boieresc. Cu toate acestea îmi veni gust să mă cobor în clasa a doua. Aici aflai mai puțină etichetă, mai puțin fast, dar aflai inimă, aflai franchetă."

D. Bolintineanu, împreună cu Marin Serghiescu-Naționalu, a asistat la memorabila ședință din 7/19 octombrie 1857 a divanului ad-hoc din Moldova, în care s-a votat Unirea țărilor românești: „Moldova își aduse aminte de vechea sa mărire. De mulți secoli nu se arătase a fi atît de frumoasă pentru această vară, căci într-acea zi sufletul lui Ștefan trecuse în sufletul deputaților. Bucuria strălucea pe toate fețele moldave; poporul se îmbăta de speranța fericirilor ce strălucesc în viitor". După participarea la această ședință, pornește într-o călătorie pe la mînăstirile din Moldova, peste tot făcîndu-i-se o primire plină de căldură și admirație.

La mijlocul secolului al XIX-lea, cînd literatura română se afla încă în faza inițială a procesului ei de modernizare, scriitorii noștri nu aveau suficient de clară noțiunea memorialului de călătorie. Astăzi, astfel de scrieri sînt judecate și apreciate în mare măsură, dacă nu exclusiv, după coeficientul cantitativ și mai ales calitativ al impresiilor personale, spontane și originale pe care le comunică autorii lor, în raport cu realitatea văzută nemijlocit. Desigur, în jurnalele de călătorie contemporane întîlnim deseori și numeroase elemente din sursă livrescă, dar acestea, în cele mai fericite cazuri, constituie suportul pe care se așează senzațiile, emoțiile, observațiile și ideile personale ale autorului, referitoare la obiectivele zugrăvite prin cunoașterea directă. Autorii memorialelor de călătorie de la mijlocul veacului trecut puneau însă accentul principal pe informarea cititorilor, pe comunicarea unui cît mai mare număr de date referitoare la realități total necunoscute. De aceea, însemnările lor de călătorie au un caracter dominant livresc, sînt, în fond, mici tratate enciclopedice, furnizînd date de ordin istoric, geografic, cultural, demografic, artistic, etc., extrase din diverse lucrări de specialitate, din scrieri mai vechi sau mai noi, axate pe temele respective. De multe ori nici nu erau indicate sursele de informare, traducîndu-se, preluîndu-se sau adaptîndu-se pasaje întregi, cu o uimitoare dezinvoltură și nepăsare față de paternitatea lor.

Prima delegație a aromânilor balcanici venită la Constantinopol în 1892 pentru a cere obținerea autonomiei bisericilor aromânești.

Un astfel de caracter au și însemnările de călătorie ale lui D. Bolintineanu. Obiectivul principal al poetului nu a fost acela de a-și exterioriza propriile senzații și constatări, ci de a contribui la informarea, la instruirea contemporanilor săi. Așa se face că memorialele sale conțin prolixe excursuri de factură enciclopedică, în care aglomerează date strict documentare, prea puțin sau deloc filtrate prin prisma sensibilității și gîndirii personale. În mod frecvent, ajungînd în fața unei localități, a unui fluviu, trecînd pe lîngă țărmurile sau hotarele unei țări, poposind în fața unui lăcaș istoric etc., D. Bolintineanu întrerupe firul narațiunii și deschide o largă acoladă de informare documentară.

Pentru introducerea datelor informative, documentare, D. Bolintineanu a apelat într-o largă măsură la o serie de lucrări mai mult sau mai puțin cunoscute, fie din antichitate, fie din contemporaneitatea sa, punîndu-le la contribuție în mod masiv. Cele mai utilizate au fost **Istoria** lui Herodot, pe care o și publică în traducerea sa, în 1859, **Itinéraire de Paris à Jérusalem** de Chateaubriand, **Voyage en Sirie et en Egypt** de Volney, **L'Egypte** de P. Gisquet, **Asie Mineure** de Le Bas, **Palestine** de Munk, **Asie Mineure** de Ch. Texier, **L'Egypte ancienne** de Champollion-Figeac, **La Bulgarie Chrétienne** de Henri Cantel și altele, pe care le și avea în biblioteca sa, scoasă la licitație cu puțin timp înainte de a muri, în împrejurările cunoscute.

Deși au un caracter dominant livresc, însemnările de călătorie ale lui D. Bolintineanu nu sînt lipsite de o anume notă personală, de o savoare particulară, care le asigură o audiență plăcută chiar și la cititorul de azi. De bună seamă, realitățile văzute și descrise cu peste un secol în urmă s-au transformat radical, unele au dispărut total, însă paginile scriitorului nostru au păstrat intacte parfumul trecutului, culoarea locală de odinioară specifică ținuturilor îndepărtate prin care a peregrinat, atmosfera seducătoare a exoticului, imaginea de stranie atractivitate a multor moravuri, fizionomii, fapte și întîmplări caracteristice unor inedite zone

umane și sociale. Cu o veritabilă intuiție de reporter a selectat detaliile expresive, nuanțele pitorești, expunîndu-le cursiv, cu naturalețe și exactitate, în măsură să capteze curiozitatea și atenția cititorului. Admirabile, în acest sens, sînt, de pildă, paginile care descriu ambianța și practicile din cartierul Pera al Constantinopolului, cartierul elitei, al corpului diplomatic. Scriitorul nostru sesiza cu disimulată malitie discrepanța dintre poziția socială a peroților și cadrul cotidian, comun: „Stradele Perei sînt strîmte, necurate. A ieși fără galoș în zile de iarnă este cu neputință; trăsurile lipsesc; fanarul este neapărat, din două cauze, una căci astfel este ordinul poliției; alta, mai serioasă, căci, fără fanar, riscă a-și frînge picioarele. Fanarul oamenilor de rînd este de hîrtie, cu o singură lumină; cei bogați umblă cu un fanar de sticlă cu trei lumini, pe care îl poartă un fecior ce merge înainte. Aceasta este aici ceea ce însemnează la Paris o trăsură cu doi cai. Cînd trece un asemenea fanar, onorabilul public se dă la o parte să treacă înalta nobilime, care, în lipsa trăsurilor înoată prin tină. Mai este un mod de transport prin oraș: scaunele închise ce le poartă oamenii pe brațe.

Damele ce țin de corpul diplomatic, silite să îmble pe jos și voind să se distingă de ceilalți muritori, au cîte un cavaz ce merge înainte și face loc, dînd cu toiagul, ca Moise cînd trecu Marea Roșie; undele poporului se despică îndată sub pașii lor și, mai ales, sub loviturile toiagului, și se închid după ei. Aceasta s-a făcut obicei, astfel încît acele persoane nu pot să mai îmble fără cavaz. Se zice că o damă se plîngea într-o zi că toate consolesele și altele de rang mai mic se însoțesc de un cavaz și, ca să se deosibească de aci înainte neghina de grîu, ar fi bine fiece cavaz să poarte în spinare un stindard cu armele puterei de care ține fiece damă."

În însemnările sale de călătorie D. Bolintineanu a utilizat cu iscusință ironia, umorul fin și suculent, fie în sublinierea contrastelor dintre esențe și aparențe, în spulberarea unor mituri și legende, fie în nararea unor întîmplări picante, care nu depășesc însă limitele decenței. Călătorul nostru se amuză discret și combate astfel, indirect, legenda că unele piramide au fost construite de curtezane egiptene din veniturile acumulate prin practicarea amorului profesionist. Referitor la fabula acreditată chiar de către Herodot, că o piramidă s-a înălțat din pietrele de construcție cu care era plătită curtezana, poetul observă că „piramida cea mică este zidită din trei sute mii de pietre și că acea jună princesă n-a putut să aibă trei sute de mii de amanți". Ironia lui D. Bolintineanu este însă mai evidentă și mai acidulată atunci cînd dezvăluie esența mult prea terestră a unor legende biblice și practici religioase. Într-o vreme în care pelerinajul la Locurile Sfinte constituia țelul suprem al multor oameni, călătorul nostru prevestea pe intransigentul sfetnic și colaborator al lui Cuza în înfăptuirea secularizării averilor mînăstirești. De pildă, ascultînd legenda că piatra de pe mormîntul lui Isus s-a crăpat printr-o minune, care a avut drept consecință convertirea unui turc la creștinism, consemnează că un „călugăr mai mintos ne spune că o dată arabii, cerînd această frumoasă marmură să o întrebuințeze în folosul lor, călugării de atunci, de frică să nu o ia arabii, o crăpară". După care D. Bolintineanu afirmă, semnificativ: „Această părere se pare mai probabilă". Călătorind prin Locurile Sfinte, poetul n-a fost stăpînit de cucernicia unui hagiu, ci a arborat permanent scepticismul romantic. Botezul în Iordan al miilor de pelerini i se pare un spectacol grotesc, determinat de interese mercantile, de impulsuri prea puțin sau deloc evlavioase: „Beduinii și cavalerii turci deschiseră calea. Această armie de pelerini, compusă de oameni, de femei, de copii din mai toate națiile, pe cai, pe asini, pe cămile, pe jos, se silea să ajungă pe mergătorii înainte cu torțe aprinse în mînă. Toți se îndesau, se loveau unii pe alții; femeile și copiii țipau de prin coșurile în care se aflau pe cămile; caii nechezau; asinii răspundeau prin niște țipete neplăcute urechilor nededate cu melodioasele lor concerte. Arabii, voind să puie ordine prin rînduri, făceau mai mare larma și încurcătura... Turcii, arabii, beduinii mergeau la Iordan pentru un interes material, pentru o sumă de bani; călugării, să împlinească o datorie cumpărată cu bani de către călători; o mare parte din călători, ca să treacă prin toate formalitățile impuse acelora ce vor să poarte titlul cel dorit de dînșii, de hagiu; europenii, de curiozitate... Femei de toate vîrstele și albețele, cu cămăși subțiri, altele fără cămăși, despletite, se aruncau în apă, printre oameni, și își expuneau astfel corpul lor la vederea arabilor surîzători. Ar fi crezut cineva că vede o scăldătoare a nimfelor din mitologie. Atîta numai că cele mai multe din aceste nimfe îmbătrîniseră și se urîțiseră acum. Un preot grec intrase în apă îmbrăcat, și acolo citea pe o carte...".

Scepticismul și melancolia de esență romantică sînt atribute caracteristice însemnărilor de călătorie ale lui D. Bolintineanu. Sensibilitatea sa pulsează mai ales în fața lucrurilor enigmatice, în fața aspectelor funerare, generatoare de tristeți și stări elegiace, în fața realităților dezolante. Privind mormintele regilor Iudeei, meditează melancolic pe tema preferată a romanticilor, preluată din **Cîntarea cîntărilor**: zădărnicia zădărnicilor, toate sînt zădărnicii. „Cînd gîndește cineva la timpii trecuți — scrie D. Bolintineanu —, la gloria, mărirea,

puterea acestui popor, pe cînd arta și îndestularea înălță aceste monumente, și apoi trece la starea de azi, cine poate să nu verse o lacrimă asupra deșertăciunei lucrurilor omenești? Acest sentiment se face cu atîta mai dureros, cînd gîndim că aceste popoare au trecut și nu s-au sacrificat ele singure. Oricare popor, oricare ar fi mărirea lui, va pieri într-o zi și urmele lui însuși se vor șterge sub greutatea secolilor! Ferice însă acele popoare, care prin virtuțile lor vor afla mijlocul să amîie sosirea orei de pieire!... Orice popor cade, se stinge, el însuși este vina căderei sale, a suferințelor sale..."

În partea veche a orașului Cairo, privind panorama Nilului și a piramidelor, simte cum impresiunea dureroasă a locurilor ce vedea se împletea cu „sîngeroasele suvenire de care vorbește istoria lor", ajungînd la concluzii pesimiste, de sfîșietoare melancolie: „Oriunde ochiul se oprește, oriunde piciorul călătorului calcă acest tărîm, pulberea acestor locuri este amestecată cu țărîna eroilor. Ferice pămîntul care produce încă inime nobile și generoase!... Dar iarăși nu este un singur loc unde piciorul călătorului să nu calce pe lacrimile, pe sîngele acestui popor nefericit! Încă din noaptea secolilor, într-un spațiu de multe mii de ani, acest tărîm fu prada tuturor nefericirilor, zilele de bucurie ale locuitorilor lui pot să se numere, fiecare, cu un secol din timpul de suferință.

Oh, dacă zilele noastre de durere ar putea să fie egale la număr cu cele de fericire, cît de dulce ar fi încă această viață mincinoasă! Căci orice durere se stinge fără urmă în razele unei bucurii și niciodată fericirea nu este mai dulce decît după o durere. Dar nu, aceasta nu s-a dat omului!

Sub orice parte a cerului, soarele răsare numai ca să lumineze o crimă, o barbarie, o nedreptate omenească! Pretutindeni relele au întins umbra împărăției lor! Virtutea se înclină umilită înaintea crimei ca o frumoasă și timidă fecioară ce atrage înfruntările unei femei nerușinate, fără să poată să se apere; și soarele nu se întunecă, cerul nu se despică încă? Totul pare părtinitor celor răi! Nu mai este nici o speranță de a se vedea vreodată împlinite visele inimilor frumoase!"

Melancolia romantică, tristețea în fața aspectelor dezolante, stările afective elegiace sînt transpuse în pagini poematice, cu gravitate melodică. În armonia ritmurilor epice distingem însă lirismul pur al poetului. Peisajul Iordanului, cu o vegetație aridă, contorsionată, încît „iarba și arborii parcă se cred că se umilesc de a crește", îi smulge poetului călător accente de autentic patetism liric, potențat prin rezonanța zbuciumului provocat de continua pendulare între trecut și prezent: „Pretutindeni prada, dezolația ne aduc aminte de răutatea omului din toate locurile, din toate timpurile! Oare cartea trecutului, scrisă cu lacrime de sînge, nu vădește că viitorul nu va fi mai ferice? Tristă și dureroasă cugetare! Cît de mult trebuie să sufere omul cel bun la această gîndire!... Prezentul se amestecă încă și mărturisește că nu este speranță pentru visele dulci ale inimilor nobile și generoase. Amar acelora ce în zborul imaginației lor și-au format o patrie, o societate ideală și frumoasă ca sufletul lor! Vine o zi cînd tot ce este verde, tot ce este tînăr și inimă îmbătrînește și se usucă! Ferice încă de acela pe care moartea îl cosește înainte ce trista realitate nu a cosit încă florile inimei sale."

Cu un remarcabil simț pictural sînt surprinse fizionomiile umane deznădăjduite, plasate într-un cadru straniu: „Munții ce treceam începură din ce în ce să ia o fizionomie mai tristă, mai sălbatecă, verdeața încetă cu totul și calea se făcea anevoioasă. Din cînd în cînd vedeam, pe marginile drumului, ridicîndu-se, asemenea morților, ce imaginația poeților germani îi vede ridicîndu-se din morminte, cîte o ființă omenească, cîte un beduin, jumătate gol, cu chipuri palide, zbîrcite și sinistre pe care rătăcea un zîmbet amar ce făcea și mai sinistră fizionomia lor. Aceste fantasme întindeau o mînă neagră, ce ai fi crezut transparentă, să primească bacșișul..." De asemenea, îl impresionează figurile cadaverice, oamenii parcă pietrificați de mizerie, cum sînt musulmanii de la Cianac-Alesi de pe coasta Asiei Mici, adunați în fața cafenelei în poziții mortuare: „Aci aflarăm o mulțime de turci, cu chipuri galbene și posomorîte. Ei nici nu se mișcară, nici ridicară ochii să ne vadă, precum fac alții la venirea unor călători. I-ar fi luat cineva, văzîndu-i, pentru o adunare de morți în mijlocul mormintelor,

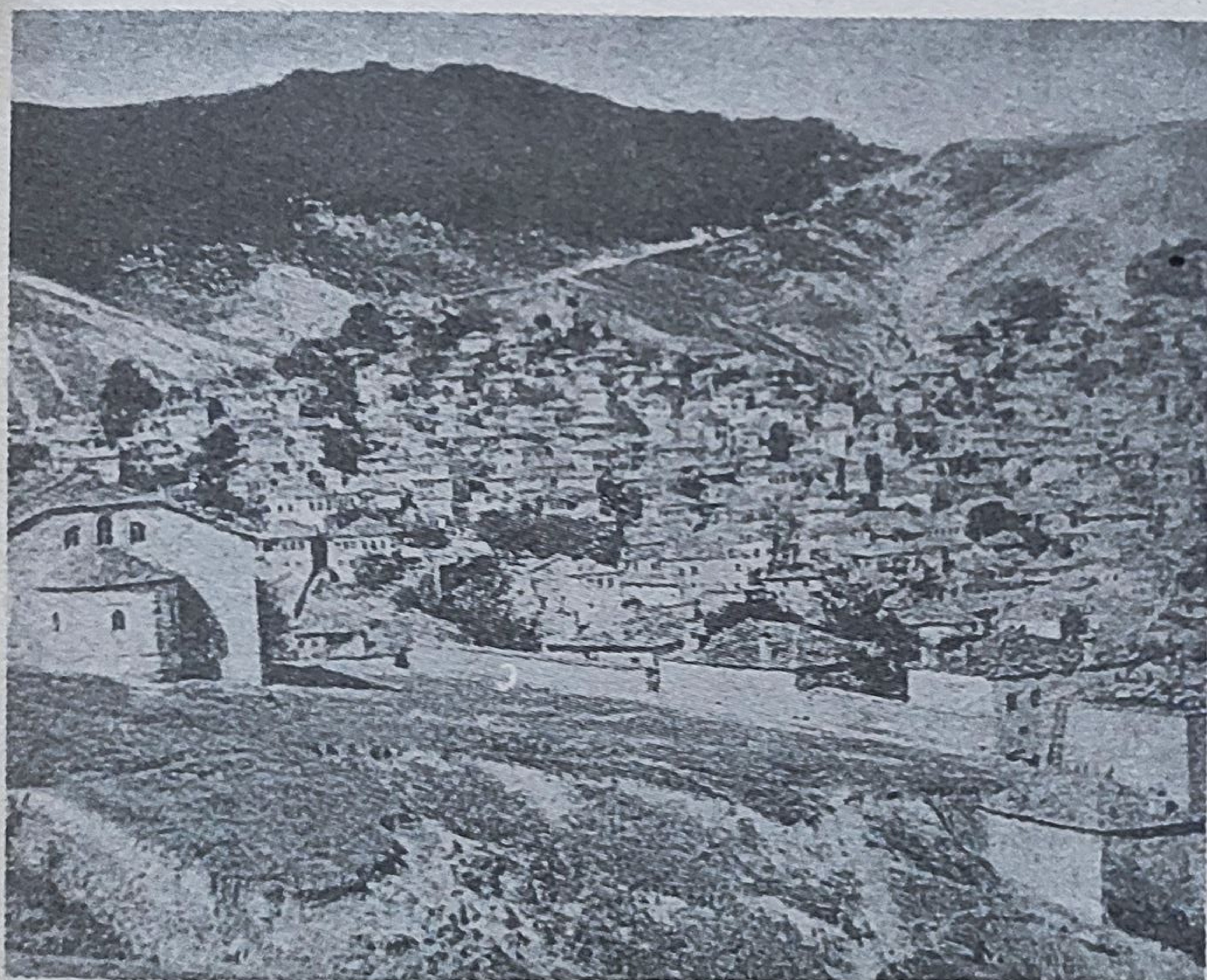

A patra parte a satului Clisura ce pare a fi un mic orășel.

precum se zice în baladele fantastice ale Occidentului..."

În memorialele de călătorie ale lui D. Bolintineanu nu întîlnim prea multe descrieri de natură, lucru surprinzător la un poet înzestrat cu un acut simț al vizualului. Totuși, puținele pasaje descriptive încîntă prin puterea lor de sugestie cromatică, prin simetrie și cadență, prin gradarea senzațiilor de la viziunea estompată la dezvăluirea largă a perspectivei: „O aură lină și plăcută răcorea aerul, malurile Nilului, ce de la un timp începuseră a pierde mai mult cununa lor de verdeață, înotau acum în valuri de umbră și de lumină, în tăcere și întristare, pale și albe ca satele, ca arborii de curmali, mai rari pe aici. Unele din sate, mai depărtate, apăreau și se pierdeau în fundul umbrei și al deșertului. Departe, printre raze, printre umbrele serii, printre valurile mării de nisip cu mulțime de fețe, văzurăm piramidele."

Întreprinse în lunga perioadă a exilului politic, toate peregrinările lui D. Bolintineanu au stat sub semnul unui nestins dor de patrie. Paginile însemnărilor sale de călătorie sînt străbătute de concepția sa militantă, de idealurile pașoptiste, de un fierbinte patriotism, dar și de durerea de a fi departe de țara și poporul pentru a căror libertate își dăruise toată simțirea și energia. Navigînd pe Dunăre, prin fața țărmului românesc, poetul își simte sufletul învolburat, bucuria de a revedea pămîntul patriei alternînd cu tristețea celui înstrăinat cu forța: „Exilat de mulți ani din patria mea, cu cîtă tristețe și cu cîtă plăcere mă uitam la malurile țării natale. Cu tristețe, căci îmi era oprit a pune piciorul pe acest tărîm, totdeauna prada enimicilor și a fiilor lui cei vitregi, cu plăcere, căci oricare ar fi cauzele ce mă depărta din aceste locuri, oricît de triste și monotone ar fi fost zilele într-această țară, și cît de frumoasă ar fi trecut viața în străinătate, nu uită cineva lesne locul unde ochii noștri au văzut soarele pentru prima oară." Poetul nostru se umple de admirație în fața multor vestigii mărețe ale unui îndepărtat trecut istoric, are momente de intensă încîntare spirituală, dar uneori e cuprins de o copleșitoare melancolie, se simte singur, rătăcitor fără țintă, cu „sufletul obosit de durerile vieții, de amărăciunile unui lung exil". În astfel de momente, gîndul și-l îndreaptă spre patrie, îndurerîndu-se mai mult de suferințele ei, întristat că se află departe de ea, neavînd alt țel în viață decît acela de a o vedea fericită: „O, patria mea! țară frumoasă și întristată! Pot eu vorbi de o mare suferință, fără să-mi aduc aminte de tine? Străinătatea a încrețit fruntea mea încă de tînăr; departe de tine, de amorul tău, care este românul ce ar fi ferice? Primăvara vieții mele a înflorit și a scuturat florile cununei ei în străinătate, la umbra singurătății. Departe de tine, nu am cunoscut bucuria. Dar străinul, nici inamicul tău nu s-au bucurat văzînd curgînd lacrimile din exil; ele au picat în tăcere și în umbră, ca roua nopților... Eu nu m-am hrănit cu laptele vieței tale. Mîna ta nu a răsfățat fruntea mea. În cartea fiilor tăi, numele meu este șters. Nimic nu-ți sînt dator și cu toate acestea nu pot să te urăsc; și fericirea ta poate încă să-mi aducă zile de bucurie. Ah! o zi numai de fericire pentru acest pămînt și voi fi ferice!... dar o cugetare amară se întinde ca umbra pe inima mea; mormîntul se va închide peste anii mei, înainte de a vedea această țară fericită!"

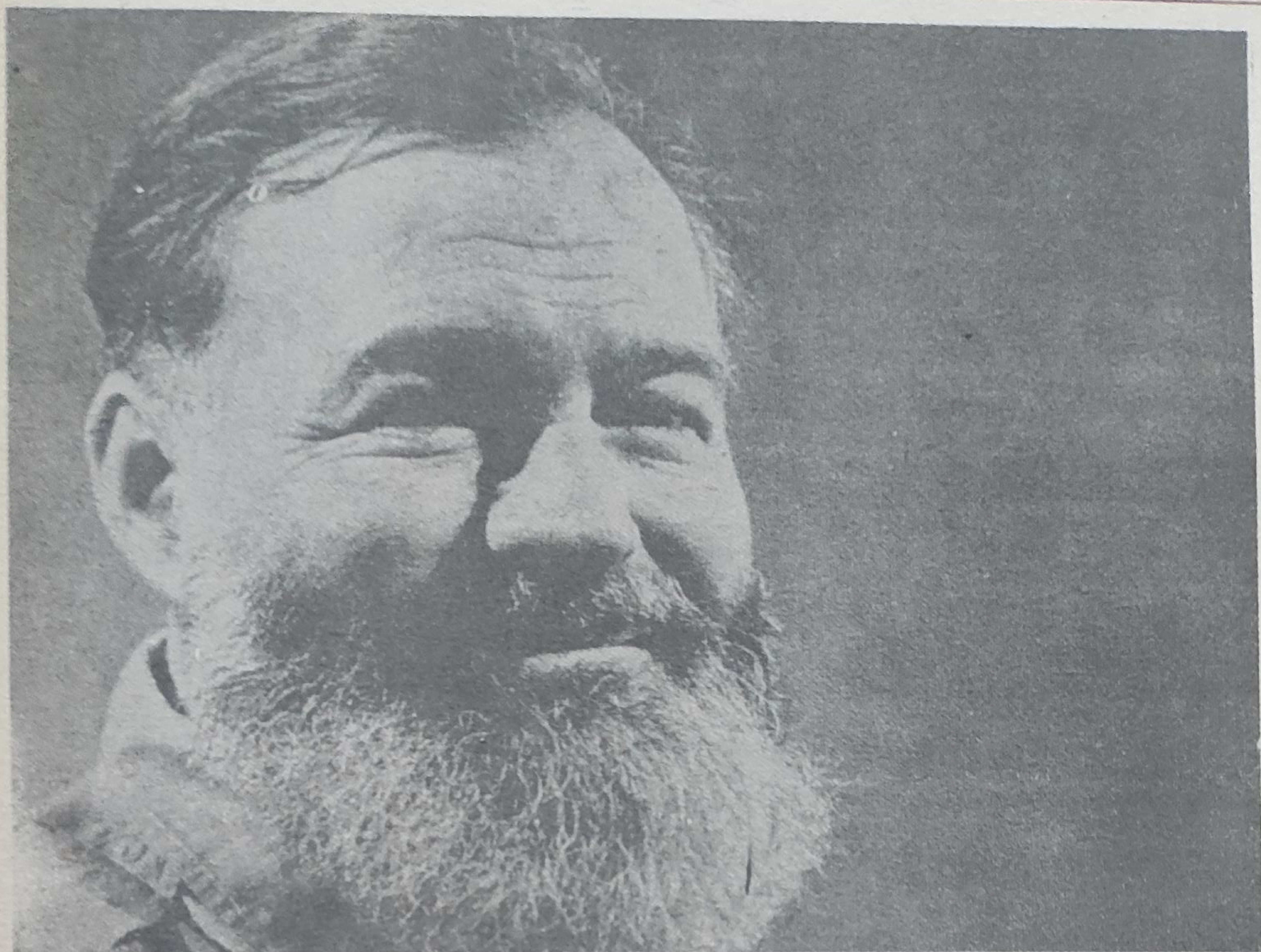

Imagine a vestitului sat aromânesc Crușova

Pe lîngă aceste efuziuni lirice ale patriotului proscris, întîlnim evocate detailat, retrospectiv, în volumul **Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria**, evenimentele care au succedat înăbușirii revoluției de la 1848 și anume arestarea fruntașilor revoluției și închiderea lor la Cotroceni, transportarea sub pază pînă la Giurgiu, mersul chinuitor cu ghimia pe Dunăre, popasul la temnița din Fetișlan, întîlnirea emoționantă cu Maria C.A. Rosetti, care îi secondase cu mari sacrificii, pe malul Dunării, cu copilul în brațe, în sfîrșit evadarea de sub escorta turcească și trecerea în Transilvania. Paginile respective atrag în mod deosebit atenția și aprecierea nu numai prin valoarea lor documentară, provenind de la un participant direct la evenimentele descrise, ci și prin vibrația evocării, prin intensitatea epică a narațiunii, prin dinamicul ei ritm interior, sugerînd expresiv dramatismul întîmplărilor.

În ansamblul lor, însemnările de călătorie ale lui D. Bolintineanu se numără printre cele mai interesante scrieri de acest gen ale literaturii române din secolul al XIX-lea.

TEODOR VÂRGOLICI

ERNEST HEMINGWAY

BĂTRÎNUL VÎNĂTOR DE ILUZII

În jurnalul în care-şi consemna, cu convenţional optimism şi cu umoare nedezminţit lirică, micile şi marile evenimente ale vieţii cotidiene, doamna Grace Hemingway, soţia cunoscutului doctor din Oak Park, Clarence E. Hemingway, nota la data de 21 iulie 1889: „Prihorii au intonat astăzi cel mai dulce cîntec al lor pentru a ura micului străin bun venit pe această lume..."

„Micul străin" era Ernest Miller, fiul cel mai mare al soţilor Hemingway, cel care avea să-şi sfîrşească viaţa nu în cîntec de prihori, ci în brutalul bubuit al unei carabine de vînătoare pe care şi-o descărcase singur în gură. Pleca de pe această lume cel care, copleşit de o legendă mai tiranică decît viaţa, avea să o ia înainte sfîrşitului precar al acestei legende. O întreagă existenţă dedicată unei neîncetate împotriviri faţă de întîmplare, faţă de forţele ostile ale nefiinţei, pentru afirmarea şi construirea unui destin. O luptă dusă esenţial prin cuvînt şi apoi, cînd cuvîntul nu a mai avut puterea magică de la început, prin legendă şi apoi...

Această invocare a aspectului tragic al existenţei, şi de ce nu, şi al operei lui Hemingway, ar putea să pară excesivă. Scriitorul care a exaltat mereu isprăvile pline de bravură ale atîtor eroi vitali, care e neîntrecut în sesizante descrieri ale plăcerii simţurilor, ale participării nereţinute la dinamismul mişcărilor naturii, nu pare a fi la prima vedere marcat de întunecate prevestiri. Un om a cărui apetenţă pentru toate satisfacţiile vieţii era mărturisită atît prin scris cît şi prin tot felul de performanţe sportive, un aficionado al luptelor cu taurii, al vînătorii şi al navigaţiei, ar părea că e departe de a putea fi caracterizat ca o figură tragică. Şi totuşi...

Eroii celor mai cunoscute povestiri şi romane ale sale sfîrşesc dramatic, după profunde dar scurte clipe de iluzie a reuşitei, pe toţi îi pîndeşte

85 de ani de la naşterea scriitorului

în fapt un final al eşecului. „Zăpezile de pe Kilimanjaro", „Scurta viață fericită a lui Francis Macomber", „Adio, arme", „Cui îi bate ceasul", „Bătrînul şi marea" — această impresionantă parabolă a unui bilanț al neizbutirii după o aparentă izbîndă — toate privesc spre sfîrşit, toate sînt o aşteptare mai stăpînită sau mai nereținută a sfîrşitului...

Într-o recentă dezbatere desfăşurată prin revistele literare americane, unii critici au încercat să demonstreze, cu argumente deajuns de exterioare şi superficiale, că opera scriitorului e o nedezmințită şi exlusivă apologie a plăcerilor vieții, a nenumăratelor bucurii ale existenței, ignorînd total cealaltă față... O privire mai atentă relevă însă că hedonismul hemingwayan, empirismul său vitalist, e numai un aspect al încercării de a exorciza de fapt ceea ce s-ar putea numi un copleşitor „mal de vivre". Şi că, într-adevăr, ceea ce e durabil, ceea ce e impresionant din punct de vedere artistic, e forța cu care această tensiune dintre ceea ce ştiu eroii săi că-i aşteaptă şi stăpînirea cu care îşi continuă o existență condamnată dinainte, acea faimoasă „grace under pressure", este realizată în scrisul său.

De altfel, cunoscutul critic american Malcolm Cowley care a contribuit într-o bună măsură la consolidarea popularității scriitorului prin culegerea sa „The Portable Hemingway", scria: „Revenind la opera lui, după mai mulți ani e ca şi cum ai reveni pe malul unui rîu unde ai pescuit de multe ori şi ai constata că pădurea e tot atît de deasă şi răcoroasă ca şi în trecut... Dar ceva s-a schimbat, fiindcă de această dată umbre pe care nu le-ai observat înainte joacă în undele rîului şi ai senzația acum că pădurea pare a fi bîntuită..."

Nu am intenția aici de a discuta mai pe larg această problemă, dar e de menționat că şi într-o perioadă de succes literar al scriitorului aceste umbre sînt vizibile. Ele se vor simți astfel, la o lectură mai atentă, a celor două corespondențe care urmează şi care au fost trimise revistei „Esquire" între anii 1933—1935. Le-am ales pentru că mărturisesc, înainte de toate, cu deosebită elocvență ce însemna pentru, şi cu cîtă seriozitate privea Hemingway scrisul.

În prima, scriitorul îşi bate joc cu un umor tăios, amintind pe cel swiftian, de prejudecățile şi de falsele opinii cu privire la „facilitatea" scrisului şi la aşa zisele beneficii materiale rezultate de pe urma acestei trude. În cealaltă se încearcă a se contura şi un crez estetic, îmbinat cu sfaturi practice pentru prozatori şi, mai ales, pentru romancieri. Fără a intra într-o analiză mai susținută a acestor opinii, se poate remarca stăruința cu care Hemingway revine la deosebirea dintre o lume „observată" şi o lume a ficțiunii, recreată, „inventată", cum spune el. Lumea creată, prin cuvinte, a scriitorului trebuie să fie, în opinia sa, o re-dare cititorului a lumii faptice, o cufundare a cititorului într-o experiență umană cu semnificații mai profunde, ce nu trebuie să-i fie comunicate în mod abstract. Esențial, arată Hemingway, e modul în care scriitorul reuşeşte să aştearnă pe hîrtie: „to get it down", acel moment sau momente imaginate dintr-o memorie a observației pătrunzătoare, personală şi deosebit de acută. Şi Hemingway se opreşte asupra unor detalii practice pentru că le consideră extrem de importante, avînd pentru el, valoarea, ai zice, a unui ritual magic, menit să garanteze reuşita. Prin aceste sfaturi, de fapt o deghizată confesiune, este evident că scriitorul încearcă să exorcizeze influența acelor presiuni sau forțe externe adverse, care pot anula eforturile sale creatoare. A inventa, a vedea, a lucra pentru un scriitor, spune Hemingway, e o trudă extrem de dificilă care este pîndită permanent de un eşec, ce poate face fără sens o întreagă existență. De aceea, dincolo de opiniile emise cu un vag zîmbet autoironic se simte mereu teama de a nu mai putea scrie, teama de a nu mai avea nici un rost de îndată ce eşti secat şi nu mai poți „inventa", şi te „împotmoleşti" şi ce-ai scris nu mai „face nici două parale". Atunci, poți să te împuşti, îl sfătuieşte maestrul pe ucenic. Zîmbetul pare a nu-l părăsi pe scriitor cînd rosteşte aceste cuvinte, dar iată că ele aveau să-şi găsească o tragică adeverire în clipa în care Hemingway s-a hotărît să nu cedeze bolii, epuizării şi neputinței de a mai scrie ca în trecut...

Şi întrucît lumea creată din cuvinte prin care încercase să se apere de viață, dîndu-le o viață mai puternică decît viața însăşi, îl părăsise, a preferat tăcerea, o tăcere mai violent grăitoare decît orice cuvînt.

La 21 iulie, în trecuta vară, ar fi împlinit 85 de ani.

RADU LUPAN

CE ESTE DE VĂZUT PE STRADA WHITEHEAD...

Casa în care locuiește în prezent corespondentul dumneavoastră* are numărul 18 pe lista de patruzeci și opt de curiozități pe care turiștii trebuie să le vadă în Key West. Și nu e deloc greu oricărui turist să o găsească, ca și oricare alta din atracțiile orașului, deoarece autoritățile FERA** de prin partea locului au realizat o hartă ce urmează să fie distribuită tuturor vizitatorilor. Corespondentul dumneavoastră e un tip retras și modest și nu vrea să se ia la întrecere cu Galeria de bureți (numărul 13), cu Bazinul broaștelor țestoase (numărul 3), Fabrica de gheață (numărul 4), Acvariul tropical în aer liber, unde se află bibanul uriaș de 627 funzi (numărul 9). Ambiția nu-l împinge pe corespondentul dumneavoastră să concureze nici măcar cu Casa veche tipică (numărul 12), cu Biserica Ley M.E. (numărul 37) sau cu Fabrica de țigări părăsită (numărul 35). Totuși îl veți găsi pe corespondentul dumneavoastră la numărul 18, între Livada tropicală a domnului Johnson (numărul 17) și Farul și cuștile de păsări de la numărul 19. Ceea ce pentru exagerata mîndrie a corespondentului dumneavoastră e foarte măgulitor, dar cînd e vorba de lucrat se dovedește a fi extrem de anevoios.

Ca să-i descurajeze pe vizitatori atunci cînd lucrează, corespondentul dumneavoastră a angajat un bătrîn negru care să-i oprească la intrare.

. . . .

Ieri după amiază, pe cînd stătea pe verandă și fuma o țigară de foi, corespondentul dumneavoastră l-a auzit pe bătrîn delectînd un grup de turiști, mai degrabă îngroziți, cu o istorisire despre modul în care a scris o carte, căreia stăruia să-i spună: „Chemarea la arme". Într-un chip inexplicabil încurcase acțiunea cărții cu un alt best-seller „Coliba lui Moș Tom". Felul în care descria împrejurările scrierii episodului cu Missy Catherine Barkley urmărind cu copoii armata italiană pe gheață ar fi stîrnit rîsul dacă n-ar fi fost atît de realist. Unul din cei care-l ascultau cam în silă îl întrebă de ce scrie la persoana întîi și bătrînul, o clipă, păru că a fost pus în încurcătură, dar în cele din urmă răspunse:

„Nu, domnule. Greșești, domnule. Eu nu scriu la persoana întîi. Eu nu mă încurc cu nici o altă persoană. Scriu direct la mașină".

. . . .

Cînd bătrînul e liber sau în zilele de sărbătoare națională, unii vizitatori pătrund cîteodată și în casă. Și deoarece casa e trecută pe lista oficială a locurilor interesante de văzut, corespondentul dumneavoastră socotește că e dator față de autoritățile FERA să-i mulțumească pe acești vizitatori pentru osteneala lor. Un turist de acest fel a fost și Domnul care tot pune întrebări, cunoscut om de afaceri și membru în Player's Club, care ne-a onorat nu de mult cu vizita sa. Corespondentul dumneavoastră abia terminase o zi grea de lucru și era cam obosit, cînd ușa se deschise și ce să vezi, apăru Domnul care tot pune întrebări:

„A, salutare Domnule care tot pui întrebări", ai spus.

„Tocmai treceam pe aici, spuse Domnul care tot pune întrebări. Am văzut că ușa e deschisă și te-am zărit șezînd și citind. Astăzi n-ai fost la pescuit?"

„Nu. Am lucrat".

„Ha, ha. Zici că asta se cheamă lucru. Și cît ți se plătește pentru așa ceva?"

„Ei, depinde. Cîteodată un dolar cuvîntul. Alteori șaptezeci și cinci de cenți. Cînd ai ceva mai deosebit urci prețul la doi dolari. Desigur, chestiile pe care le scriu copiii se vînd mai ieftin."

---

* *Între anii 1933—1936, Hemingway trimitea revistei „Esquire" corespondențe, aproape în fiecare lună.*

** Federal Environmental Registry Agency — *Agenția Federală pentru evidența și protecția mediului înconjurător.*

„Nu știam că și copiii dumitale scriu".

„Ei, la drept vorbind, doar unul din ei scrie cu adevărat. Băiatul cel mare, Bumby. Ceilalți doar dictează".

„Și poți vinde ce scriu ei ca fiind scris de dumneata?"

„Fiecare cuvințel. Firește, trebuie să mai ai grijă puțin și de punctuație."

„Vasăzică scrisul ăsta e o adevărată afacere, spune Domnul care tot pune întrebări, devenind foarte interesat. Nu știam că se cîștigă atît de bine cu treaba asta. Și cam cît îți aduce scrisul băiețeilor?"

„Băiatul cel mare ia cam 25 de cenți pe cuvînt. Ceilalți, proporțional ceva mai puțin".

„Chiar și așa, ăștia sînt bani".

„Pe Dumnezeul meu că da", zici dumneata. „Totul e să-i faci pe afurisiți să lucreze".

„E greu?"

„Nu-i ușor. Cînd îi bați prea tare scriu niște lucruri atît de triste, încît nimeni nu le cumpără decît la 10 cenți cuvîntul. Și eu vreau să le țin ștacheta sus".

„Pe legea mea, așa e, spuse Domnul care tot pune întrebări. Mai spune-mi cum vine asta. Habar n-aveam că scrisul e o treabă atît de interesantă".

„Johnson însă ne-a făcut-o cu copiii, zici dumneata. A încercat să spună că pentru copii asta e muncă forțată, și băiatul are peste zece ani. A trebuit să mă duc la Washington pe chestia asta. Ascultă Hugh, i-am zis, puțin îmi pasă ce faci cu Richberg. Dar băiatul meu lucrează, știi? Apoi (fără să mai aștept să-mi răspundă) am plecat. După asta l-am pus pe puști să realizeze zece mii de cuvinte pe zi, dar cam jumătate din ce scrisese era atît de trist că am cam pierdut la afacerea asta".

„Chiar așa, spuse Domnul care tot pune întrebări, banii-s bani".

„Desigur sînt bani. Dar nu-s bani ca lumea".

„Aș vrea să-i văd lucrînd".

„Îi pun să lucreze noaptea, îi zici. Nu e bine pentru ochi, dar se pot concentra mai bine. Și după aceea, dimineața pot să revăd ce-au făcut".

„Și nu-ți pasă că pui totul pe numele dumitale?"

„Nu, desigur, că nu. Numele e un fel de marca fabricii. Lucrurile mai puțin izbutite le vindem sub alt nume. Am inventat prea multe nume, așa că a scăzut și cererea pe piață".

„Și dumneata nu mai scrii deloc?"

„Numai așa, cîte puțin, ca să-mi păstrez forma. Băieții fac o treabă foarte bună și sînt mîndru de ei. Cînd vor fi mari o să le încredințez întreaga afacere. N-o să uit niciodată ce mîndru am fost cînd Patrick, mezinul, a venit cu manuscrisul terminat al „Morții în după-amiază". Scrisese totul dintr-o suflare. Grozavă treabă. A văzut odată alaiul funerar al unui negru trecînd pe lîngă Fiii și Fiicele Durerii Răsplătite, un fel de agenție de asigurare foarte cunoscută pe aici, și cum asta se întîmpla într-o după-amiază i-a venit ideea titlului. Apoi puștiul s-a dus și a dictat întreaga istorie doicei lui în mai puțin de-o săptămînă."

„Extraordinar, spuse Domnul care tot pune întrebări. Tare-aș mai vrea să am și eu de-a face cu așa ceva".

„Ei, acuma o să scriem o mare epopee. Băieții lucrează la ea zi și noapte. Bumby e cu istoria. Pat scrie dialogurile iar Gregory se ocupă de intrigă. După cum vezi, am trecut la un nou domeniu. E o epopee despre Războiul civil, dar necazul cu cele mai multe din epopeele astea e că nu sînt atît de lungi încît nimeni să nu le poată citi ca să spună că sînt proaste. Avem intenția să ajungem la vreo trei mii de pagini. Dacă scoatem pe ea un milion, îl trimitem pe Gregory la școală, că plînge mereu că vrea să se ducă la școală și o să-l las pe Pat să-și deschidă un birou pe coastă. Tot timpul nu vorbește decît de asta: «Tăticule, cînd o să plec pe coastă?» Așa că astăzi i-am spus: „Termină epopeea și dacă e așa cum trebuie, ai să pleci pe coastă. Așa sînt copiii, ciudați."

„Știi, cred că trebuie să plec, zise Domnul care tot pune întrebări, dar în glasul lui era acum o nuanță de respect. Poate că ai treabă".

„Niciodată, cînd e să mai stăm de vorbă puțin. Vino oricînd, numai să fi terminat de lucru. Nathaniel îți poate pregăti oricînd ceva de băut".

„La revedere, Hoggelway", zice Domnul care tot pune întrebări. Nici nu știi cît de interesant a fost tot ce mi-ai spus".

„Detaliile muncii oricui sînt întotdeauna interesante".

„La revedere și-ți mulțumesc foarte mult".

„La revedere."

Domnul care tot pune întrebări a plecat și-l chemi pe Nathaniel.

Nathaniel: „Da, domnule Emmings".

D-ta: „Nathaniel, ai grijă întotdeauna să încui ușa de la intrare".

Nathaniel: „Da, domnule. N-a fost vina mea că Domnul care tot pune întrebări a intrat în casă".

D-ta: „Bine, Nathaniel. Dar ai grijă. Nathaniel, să încui ușa. Cînd îți forțezi imaginația atît de tîrziu, ești în primejdie să dai greș. Da, îți mulțumesc, Nathaniel. Da, încă unul".

MONOLOG

Acum vreun an şi jumătate se ivi la uşa de la intrarea casei din Kay West un tînăr şi ne spuse că a venit cu autostopul tocmai din Minnesota[1], ca să-i pună corespondentului dvs. cîteva întrebări despre scris. Sosit în ziua aceea din Cuba, trebuind într-o oră să conducă nişte prieteni la gară şi între timp să scrie şi cîteva scrisori, corespondentul dvs., măgulit dar şi îngrozit la perspectiva discuţiei, îi spuse tînărului să vină a doua zi după amiază. Tînărul era înalt, părea foarte serios, avea mîini şi picioare mari şi părul tăiat scurt şi ţepos.

După cît se părea, voise să devină scriitor de cînd lumea. Crescuse la o fermă, făcuse liceul şi absolvise universitatea din Minnesota, lucrase ca ziarist, ucenic tîmplar, muncitor agricol, lucrător cu ziua şi vagabondase de-a lungul Americii de două ori. Voia să devină scriitor şi avea cîteva subiecte bune de povestit. Le spunea foarte prost, dar se vedea că e ceva în ele dacă ar fi reuşit să le relateze aşa cum ar fi trebuit. Era atît de teribil de serios pe chestia scrisului, încît ai fi zis că seriozitatea asta îl va face să biruie orice obstacol. Petrecuse un an, singur într-o cabană pe care şi-o construise în Dakota de Nord şi scrisese tot timpul. Nu-mi arătă nimic din ce făcuse atunci. Totul era foarte prost, spunea el.

Mi-am închipuit că o face din modestie, pînă cînd mi-a arătat o povestire pe care o publicase într-unul din ziarele din Minneapolis. Era scrisă îngrozitor. M-am gîndit că şi mulţi alţii au scris prost la început şi că băiatul e atît de serios încît o fi ceva de capul lui: o adevărată seriozitate în ceea ce priveşte scrisul, fiind una din cele două calităţi necesare. Cealaltă, din păcate, e talentul. În afară de scris, tînărul mai avea o obsesie. Întotdeauna dorise să meargă pe mare. Pe scurt, l-am angajat ca paznic de noapte pe vas, ceea ce i-a asigurat un loc unde să doarmă. Ziua lucra două-trei ore la curăţenia vasului şi avea o jumătate de zi liberă ca să scrie. Ca să-i îndeplinim dorinţa de a merge pe mare, i-am promis că-l vom lua cu noi cînd vom pleca în Cuba.

Era un paznic de noapte excelent şi pe vas muncea zdravăn, pe mare însă era o calamitate, împiedicat cînd trebuia să fie iute şi părînd să aibă patru picioare în loc de două mîini şi două picioare; era nervos şi încordat, fiind înclinat în mod incurabil să aibă rău de mare şi, ca orice ţăran, să nu asculte de comenzi. Totuşi dovedea bunăvoinţă şi dacă-l lăsai în voia lui muncea din greu.

Deoarece cînta la vioară l-am botezat Maestro şi pînă la urmă i-am prescurtat numele în Mice[2]. Orice vînt mai puternic îi încetinea atît de tare coordonarea mişcărilor, încît într-o zi corespondentul dvs. i-a spus: „Mice, trebuie neapărat să devii un scriitor grozav de bun, pentru că, hotărît lucru, nu eşti bun de nimic altceva".

Scrisul lui, totuşi, se îmbunătăţea mereu. S-ar fi putut să fi fost un scriitor. Dar corespondentul dvs., care e cîteodată iute la mînie, s-a jurat că n-o să mai angajeze niciodată în echipajul vasului vreun alt scriitor aspirant şi nici n-o să mai petreacă o altă vară în largul coastelor Cubei sau al altor coaste, fiind hărţuit cu întrebări şi răspunsuri referitoare la practica scrisului.

. . . .

Corespondentul dvs. priveşte practicarea scrisului, spre deosebire de scrierea acestor misive lunare, cu toată seriozitatea, dar îi displace total să vorbească despre acest subiect aproape cu oricine ar fi. Trebuind să discute vreme de o sută şi zece zile despre multiplele aspecte ale scrisului cu bietul şi bunul Maestro, cînd, de cele mai multe ori, corespondentul dvs. nu mai ştia cum să-şi învingă dorinţa de a zvîrli cu ceva în capul lui Mice ori de cîte ori acesta deschidea gura şi pronunţa cuvîntul scris, el s-a apucat aci să aştearnă pe hîrtie o parte din aceste discuţii.

Dacă ele vor împiedica pe cineva să se apuce de scris, să-l împiedice. Dacă ar putea fi de folos cuiva, corespondentului dvs. i-ar face plăcere. Dacă vă plictisesc, sînt în revistă o mulţime de ilustraţii la care vă puteţi uita în schimb.

Singura scuză pentru prezentarea lor e că ar fi valorat pentru corespondentul dvs., cînd avea douăzeci şi unu de ani, vreo cincizeci de cenţi.

Mice: Ce înseamnă pentru d-ta. a scrie bine şi a scrie prost?

Corespondentul dvs.: A scrie bine înseamnă a scrie adevărat. Cînd cineva scrie o povestire, ea va fi adevărată pe măsura cunoştinţelor sale despre viaţă şi a conştiinciozităţii lui, aşa că dacă inventează ceva e ca şi cum acel ceva s-ar fi petrecut cu adevărat. Dacă nu ştie cum gîndesc şi cum acţionează oamenii, norocul îl poate salva un timp sau scrisul despre lucruri închipuite. Dar dacă va continua să scrie despre ceea ce nu ştie, se va pomeni că trişează. Şi după ce va trişa de cîteva ori, nu va mai putea scrie în mod cinstit.

Mice: Atunci cum e cu imaginaţia?

Corespondentul dvs.: Nimeni nu ştie ceva despre treaba asta, în afară de faptul că o capeţi pe gratis. Poate că e vorba de o experienţă atavică. Cred că e foarte posibil să fie aşa ceva. E lucrul pe care în afară de cinste, trebuie să-l aibă scriitorul. Cu cît învaţă mai mult din experienţă, cu atît poate imagina mai adevărat. Dacă e în stare să imagineze lucruri deajuns de adevărate, oamenii vor considera că faptele pe care le relatează s-au întîmplat cu adevărat şi că el le aduce doar la cunoştinţă.

Mice: Şi atunci cum se vor deosebi de reportaj?

Corespondentul dvs.: În cazul în care e reportaj,

[1] Stat aflat cam la 2000 de kilometri nord de Key West, Florida.

[2] De la pronunţarea cuvîntului Maestro (Mais-tro). Mice în engleză înseamnă şoareci.

PENTRU MAESTRO

nu-şi vor mai aminti de ele. Cînd descrii ceva ce s-a întîmplat în aceeaşi zi, actualitatea faptelor îi face pe oameni să le vadă în închipuirea lor. După o lună însă, acest element temporal dispare, relatarea lor devine plată şi oamenii nu şi le mai închipuie şi nici nu-şi mai amintesc de ele. Dar dacă le închipui în loc să le descrii, le poţi face mai rotunde şi mai întregi şi mai trainice şi le dai viaţă. De bine, de rău, le-ai creat. Sînt imaginate, nu descrise. Sînt tot atît de adevărate pe cît poţi să le faci să fie şi pe cîtă cunoaştere ai pus în ele. Mă urmăreşti?

Mice: Nu chiar.

Corespondentul dumneavoastră (arţăgos): Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, să vorbim despre altceva.

Mice (neclintit): Vorbeşte-mi ceva mai mult despre tehnica scrisului.

Corespondentul dvs.: Ce vrei să spui? Cum se scrie cu creionul sau cu maşina de scris? Ce dracu!

Mice: Da.

Corespondentul dvs.: Cînd începi să scrii, plăcerea o simţi tu şi nu cititorul. Aşa că mai degrabă foloseşte maşina de scris, pentru că aşa e mai uşor şi o să-ţi facă o mai mare plăcere. După ce-ai învăţat să scrii, obiectivul principal e să transmiţi cititorului totul, orice senzaţie, tot ce vezi şi simţi, orice loc şi orice emoţie. Ca să reuşeşti trebuie să lucrezi asupra a ceea ce ai scris. Dacă scrii cu creionul, vei avea trei posibilităţi diferite ca să-ţi dai seama dacă va simţi cititorul ce vrei să-l faci să simtă. Prima, cînd revezi ce-ai scris, apoi cînd textul e bătut la maşină ai încă o ocazie să-l îmbunătăţeşti şi apoi iar în corectură.

....

Mice: Cît ar trebui să scrii pe zi?

Corespondentul dvs.: Cel mai bun lucru e să te opreşti cînd îţi merge mîna şi cînd ştii ce se va întîmpla a doua zi. Dacă faci aşa în fiecare zi cînd scrii la un roman, nu te vei poticni niciodată. Acesta e lucrul cel mai preţios pe care ţi-l pot spune, aşa că încearcă să-l ţii minte.

Mice: E-n regulă.

Corespondentul dvs.: Să te opreşti întotdeauna cînd îţi merge mîna şi să nu te mai gîndeşti la asta şi să nu-ţi mai faci griji pe chestia asta pînă a doua zi, cînd începi să scrii din nou. În acest fel subconştientul tău va lucra tot timpul. Dar dacă te gîndeşti sau îţi faci griji din cauza asta în mod conştient, atunci ai omorît-o şi mintea îţi va fi obosită înainte de a începe iar. Odată ce eşti în mijlocul romanului, e tot atît de prost să-ţi faci griji dacă a doua zi o să-ţi meargă mîna, ca şi atunci cînd îţi faci griji dacă trebuie să întreprinzi ceva ce e inevitabil. **Trebuie** să continui. Aşa că n-are nici un rost să-ţi faci griji. Trebuie să înveţi treaba asta ca să poţi scrie un roman. Partea cea mai grea la un roman e cum să-l scrii.

Mice: Cum poţi învăţa să nu-ţi faci griji?

Corespondentul dvs.: Să nu te gîndeşti la asta. De îndată ce începi să te gîndeşti la asta să te opreşti. Să te gîndeşti la altceva. Trebuie să înveţi treaba asta.

Mice: Cîte trebuie să revezi înainte de a începe să scrii din nou?

Corespondentul dvs.: Cel mai bun lucru e să citeşti în fiecare zi totul de la început, făcînd corecturi în acelaşi timp şi după aceea să continui de unde te-ai oprit în ziua anterioară. Cînd ai scris mai mult şi nu poţi face această operaţie în fiecare zi, să citeşti vreo două sau trei capitole din urmă şi apoi la fiecare săptămînă să citeşti totul de la început. În felul acesta totul va fi ca dintr-o bucată. Şi nu uita să te opreşti cînd treaba merge bine. Asta te ajută să poţi merge înainte, în loc să fi nevoit să te opreşti cînd vrei să continui şi să nu mai ştii ce să scrii. Dacă ţi se întîmplă aşa ceva, a doua zi eşti în aer şi nu mai poţi continua.

Mice: Procedezi la fel şi în cazul unei povestiri?

Corespondentul dvs.: Da, numai că se întîmplă uneori să scrii o povestire şi într-o zi.

Mice: Cînd scrii o povestire ştii dinainte ce se va întîmpla?

Corespondentul dvs.: Aproape niciodată. Încep să scriu şi se întîmplă ce trebuie să se întîmple pe măsură ce merg mai departe.

Mice: La colegiu te învaţă să scrii cu totul altfel.

Corespondentul dvs.: Nu ştiu cum e acolo. Eu n-am fost la nici un colegiu. Dacă ar şti să scrie, nenorocitul acela n-ar trebui să predea la colegiu cum ar trebui să scrii.

Mice: Dar şi d-ta. mă înveţi cum să scriu.

Corespondentul dvs.: Fiindcă sînt un nebun. Şi în afară de asta aici eşti pe un vas, nu la colegiu.

Mice: Ce cărţi ar trebui să citească un scriitor?

Corespondentul dvs.: Ar trebui să citească totul, ca să ştie pe cine trebuie să învingă.

Mice: Dar nu poate citi totul.

Corespondentul dvs.: Eu nu zic că poate. Spun că ar trebui. Fără îndoială că nu poate.

Mice: Atunci ce cărţi îi sînt necesare?

Corespondentul dvs.: Ar trebui să citească „Război şi Pace" şi „Anna Karenina" de Tolstoi; „Aspirantul Easy", „Frank Mildmay şi Peter Simple" de căpitanul Marryat[3], „Doamna Bovary" şi „Educaţia sentimentală" de Flaubert, „Buddenbrooks" de Thomas Mann, „Oamenii din Dublin", „Portretul artistului" şi „Ulysse" de Joyce, „Tom Jones" şi „Joseph Andrews" de Fielding, „Roşu şi Negru" şi „Mînăstirea din Parma" de Stendhal, „Fraţii Karamazov" şi încă alte două romane de Dostoievski, „Huckleberry Finn", de Mark Twain, „Vasul deschis" şi „Hotelul albastru" de Stephan

[3] Frederick Marryat (1792—1848), navigator şi romancier englez.

ERNEST HEMINGWAY

PENTRU MAESTRO

nu-şi vor mai aminti de ele. Cînd descrii ceva ce s-a întîmplat în aceeaşi zi, actualitatea faptelor îi face pe oameni să le vadă în închipuirea lor. După o lună însă, acest element temporal dispare, relatarea lor devine plată şi oamenii nu şi le mai închipuie şi nici nu-şi mai amintesc de ele. Dar dacă le închipui în loc să le descrii, le poţi face mai rotunde şi mai întregi şi mai trainice şi le dai viaţă. De bine, de rău, le-ai creat. Sînt imaginate, nu descrise. Sînt tot atît de adevărate pe cît poţi să le faci să fie şi pe cîtă cunoaştere ai pus în ele. Mă urmăreşti?

Mice: Nu chiar.

Corespondentul dumneavoastră (arţăgos): Atunci, pentru numele lui Dumnezeu, să vorbim despre altceva.

Mice (neclintit): Vorbeşte-mi ceva mai mult despre tehnica scrisului.

Corespondentul dvs.: Ce vrei să spui? Cum se scrie cu creionul sau cu maşina de scris? Ce dracu!

Mice: Da.

Corespondentul dvs.: Cînd începi să scrii, plăcerea o simţi tu şi nu cititorul. Aşa că mai degrabă foloseşte maşina de scris, pentru că aşa e mai uşor şi o să-ţi facă o mai mare plăcere. După ce-ai învăţat să scrii, obiectivul principal e să transmiţi cititorului totul, orice senzaţie, tot ce vezi şi simţi, orice loc şi orice emoţie. Ca să reuşeşti trebuie să lucrezi asupra a ceea ce ai scris. Dacă scrii cu creionul, vei avea trei posibilităţi diferite ca să-ţi dai seama dacă va simţi cititorul ce vrei să-l faci să simtă. Prima, cînd revezi ce-ai scris, apoi cînd textul e bătut la maşină ai încă o ocazie să-l îmbunătăţeşti şi apoi iar în corectură.

. . . .

Mice: Cît ar trebui să scrii pe zi?

Corespondentul dvs.: Cel mai bun lucru e să te opreşti cînd îţi merge mîna şi cînd ştii ce se va întîmpla a doua zi. Dacă faci aşa în fiecare zi cînd scrii la un roman, nu te vei poticni niciodată. Acesta e lucrul cel mai preţios pe care ţi-l pot spune, aşa că încearcă să-l ţii minte.

Mice: E-n regulă.

Corespondentul dvs.: Să te opreşti întotdeauna cînd îţi merge mîna şi să nu te mai gîndeşti la asta şi să nu-ţi mai faci griji pe chestia asta pînă a doua zi, cînd începi să scrii din nou. În acest fel subconştientul tău va lucra tot timpul. Dar dacă te gîndeşti sau îţi faci griji din cauza asta în mod conştient, atunci ai omorît-o şi mintea îţi va fi obosită înainte de a începe iar. Odată ce eşti în mijlocul romanului, e tot atît de prost să-ţi faci griji dacă a doua zi o să-ţi meargă mîna, ca şi atunci cînd îţi faci griji dacă trebuie să întreprinzi ceva ce e inevitabil. Trebuie să continui. Aşa că n-are nici un rost să-ţi faci griji. Trebuie să înveţi treaba asta ca să poţi scrie un roman. Partea cea mai grea la un roman e cum să-l scrii.

Mice: Cum poţi învăţa să nu-ţi faci griji?

Corespondentul dvs.: Să nu te gîndeşti la asta. De îndată ce începi să te gîndeşti la asta să te opreşti. Să te gîndeşti la altceva. Trebuie să înveţi treaba asta.

Mice: Cîte trebuie să revezi înainte de a începe să scrii din nou?

Corespondentul dvs.: Cel mai bun lucru e să citeşti în fiecare zi totul de la început, făcînd corecturi în acelaşi timp şi după aceea să continui de unde te-ai oprit în ziua anterioară. Cînd ai scris mai mult şi nu poţi face această operaţie în fiecare zi, să citeşti vreo două sau trei capitole din urmă şi apoi la fiecare săptămînă să citeşti totul de la început. În felul acesta totul va fi ca dintr-o bucată. Şi nu uita să te opreşti cînd treaba merge bine. Asta te ajută să poţi merge înainte, în loc să fi nevoit să te opreşti cînd vrei să continui şi să nu mai ştii ce să scrii. Dacă ţi se întîmplă aşa ceva, a doua zi eşti în aer şi nu mai poţi continua.

Mice: Procedezi la fel şi în cazul unei povestiri?

Corespondentul dvs.: Da, numai că se întîmplă uneori să scrii o povestire şi într-o zi.

Mice: Cînd scrii o povestire ştii dinainte ce se va întîmpla?

Corespondentul dvs.: Aproape niciodată. Încep să scriu şi se întîmplă ce trebuie să se întîmple pe măsură ce merg mai departe.

Mice: La colegiu te învaţă să scrii cu totul altfel.

Corespondentul dvs.: Nu ştiu cum e acolo. Eu n-am fost la nici un colegiu. Dacă ar şti să scrie, nenorocitul acela n-ar trebui să predea la colegiu cum ar trebui să scrii.

Mice: Dar şi d-ta mă înveţi cum să scriu.

Corespondentul dvs. : Fiindcă sînt un nebun. Şi în afară de asta aici eşti pe un vas, nu la colegiu.

Mice: Ce cărţi ar trebui să citească un scriitor?

Corespondentul dvs. : Ar trebui să citească totul, ca să ştie pe cine trebuie să învingă.

Mice: Dar nu poate citi totul.

Corespondentul dvs.: Eu nu zic că poate. Spun că ar trebui. Fără îndoială că nu poate.

Mice: Atunci ce cărţi îi sînt necesare?

Corespondentul dvs.: Ar trebui să citească „Război şi Pace" şi „Anna Karenina" de Tolstoi; „Aspirantul Easy", „Frank Mildmay şi Peter Simple" de căpitanul Marryat[3], „Doamna Bovary" şi „Educaţia sentimentală" de Flaubert, „Buddenbrooks" de Thomas Mann, „Oamenii din Dublin", „Portretul artistului" şi „Ulysse" de Joyce, „Tom Jones" şi „Joseph Andrews" de Fielding, „Roşu şi Negru" şi „Mînăstirea din Parma" de Stendhal, „Fraţii Karamazov" şi încă alte două romane de Dostoievski, „Huckleberry Finn", de Mark Twain, „Vasul deschis" şi „Hotelul albastru" de Stephan

[3] Frederick Marryat (1792–1848), navigator şi romancier englez.

Hemingway la Paris

Hemingway în Kenia, în 1953

Crane[4], „Salut și drum bun" de George Moore[5], Autobiografiile lui Yeats, tot ce e bun din Maupassant, tot ce e bun din Kipling, tot Turgheniev, „Departe, departe și de demult" de W.H. Hudson[6], povestirile lui Henry James, mai cu seamă „Doamna de Mauves" și „Răsucitul șurubului", „Portretul unei doamne", „Americanul"...

Mice: Nu le pot scrie pe toate atît de repede. Cîte mai sînt?

Corespondentul dvs.: Restul o să-ți le spun altădată. Mai sînt încă de vreo trei ori pe atîta.

Mice: Și chiar trebuie scriitorul să le citească pe toate?

Corespondentul dvs.: Toate astea și multe altele. Altfel nu știe pe cine trebuie să întreacă.

Mice: Ce vrea să însemne „trebuie să întreacă?"

Corespondentul dvs.: Uite ce e. N-are rost să scrii ce-a mai fost scris decît dacă poți să scrii mai bine. În zilele noastre scriitorul trebuie să scrie ceva ce n-a mai fost scris sau să-i întreacă pe scriitorii morți. Singurul mod în care poate ști cîte parale face e să se întreacă cu scriitorii morți. Cei mai mulți din scriitorii de azi de fapt nu există. Faima lor e creată de critici care au nevoie de un geniu la fiecare anotimp, de cineva pe care să-l înțeleagă pe deplin și cu care să se simtă siguri lăudîndu-l, dar cînd aceste genii mor, au pierit cu totul. Singurii cu care un scriitor serios trebuie să se întreacă sînt scriitorii morți pe care-i știe că sînt buni. El e asemeni unui atlet care ar alerga contra cronometru, în loc să încerce să întreacă pe ceilalți alergători din aceeași cursă. El nu va ști niciodată ce e în stare să facă decît dacă aleargă contra cronometru.

Mice: Dar lectura tuturor scriitorilor buni te poate descuraja.

Corespondentul dvs.: Atunci înseamnă că trebuie să fi descurajat.

Mice: Care e cea mai bună pregătire pentru un scriitor?

Corespondentul dvs.: O copilărie nefericită.

Mice: Crezi că Thomas Mann este un mare scriitor?

Corespondentul dvs.: Ar fi un mare scriitor și chiar dacă n-ar fi scris nimic altceva decît „Buddenbrooks".

Mice: Cum se poate pregăti un scriitor?

Corespondentul dvs.: Privește cu atenție ce se întîmplă azi. Dacă vom da de pește, privește cu grijă ce face fiecare. Dacă te vei bucura cînd peștele mușcă nada, adu-ți aminte exact ce anume ți-a produs această emoție. Fie că a fost firul care a zvîcnit din apă și felul în care s-a încordat ca o strună de vioară și picăturile de apă au prins să picure de pe el, fie cum a plesnit peștele apa împroșcînd cînd a țîșnit din mare. Ține minte ce zgomote ai auzit și tot ce s-a spus. Caută să afli ce anume ți-a produs acea emoție; ce anume te-a făcut să vibrezi. După aceea așterne pe hîrtie ce ai simțit și fă-l pe cititor să vadă limpede și să simtă ce-ai văzut și-ai simțit și tu. Acesta e doar un exercițiu de digitație.

Mice: Am înțeles.

Corespondentul dvs.: Încearcă apoi să intri în mintea cuiva. Cînd zbier la tine, încearcă să-ți închipui ce gîndesc eu și în același timp ce gîndești tu despre treaba asta. Cînd Carlos îl înjură pe Juan, gîndește-te ce se întîmplă în mintea fiecăruia. Nu te gîndi doar la cine are dreptate. Lucrurile sînt așa cum sînt sau cum n-ar trebui să fie. Ca om poți ști cine are dreptate și cine nu. Trebuie să te hotărăști și să-ți pui hotărîrea în practică. Ca scriitor însă nu trebuie să-i judeci. Trebuie să-i înțelegi.

Mice: Am înțeles.

Corespondentul dvs: Acum ascultă. Cînd oamenii vorbesc, ascultă-i cu atenție și pînă la capăt. Nu te gîndi ce vrei să le spui tu. Cei mai mulți oameni nu te ascultă deloc. Nici nu observă nimic. Trebuie să fii în stare să intri într-o încăpere și cînd ieși să știi tot ce-ai văzut acolo și nu numai atît. Dacă acea încăpere ți-a produs vreo impresie, trebuie să știi exact ce anume ți-a produs acea impresie. Încearcă să faci asta ca un exercițiu. Cînd ești în oraș, du-te în fața teatrului și observă cum se deosebesc oamenii cînd ies din taxi sau din mașină. Există o mie de feluri în care poți să te exersezi. Și întotdeauna să te gîndești la ceilalți oameni.

Mice: Crezi că voi deveni scriitor?

Corespondentul dvs.: Cum dracu să știu? Poate că n-ai talent. Poate că nu-ți dai seama cum sînt ceilalți oameni. Ai niște subiecte bune pentru cîteva povestiri, numai să le poți scrie.

Mice: Cum să știu?

Corespondentul dvs.: Scrie. Dacă după cinci ani de lucru ai să-ți dai seama că nu faci nici două parale, poți să te împuști, și atunci, ca și acum.

Mice: N-o să mă împușc.

Corespondentul dvs.: Atunci să vii la mine și o să te împușc eu.

Mice: Mulțumesc.

Corespondentul dvs. : Ești oricînd binevenit, Mice. Și acum n-ar trebui să vorbim despre altceva?

Mice: Ce altceva?

Corespondentul dvs.: Orice altceva, Mice, prietene, orice altceva.

Mice: Bine, dar...

Corespondentul dvs.: Nici un dar. S-a terminat. Discuția despre scris s-a terminat. Gata. Pentru astăzi s-a terminat. S-a închis prăvălia. Patronul a plecat acasă.

Mice: Bine atunci. Dar mîine vreau să te întreb despre alte cîteva lucruri.

Corespondentul dvs.: Sînt convins că o să-ți placă să scrii după ce-ai să știi cum vine treaba asta.

Mice: Adică?

Corespondentul dvs.: Știi tu. Plăcere. Bună dispoziție. Te simți minunat. Să scrii o capodoperă dintr-un foc.

Mice: Spune-mi...

Corespondentul dvs.: Încetează.

Mice: Bine, dar mîine...

Corespondentul dvs.: Desigur. În regulă. Firește. Dar mîine.

Traducere de **RADU LUPAN**

---

4 Stephan Crane (1871–1900), poet, prozator și ziarist american.
5 George Moore (1852–1933), romancier, critic și dramaturg irlandez.
6 William Henry Hudson (1841–1922), naturalist și scriitor englez.

O pagină de istorie

VOTUL UNIVERSAL

Amendamentul propus, cu ocaziunea discuției răspunsului la Mesagiu, de D. V. G. Morțun, în numele celor 27 deputați.

1892.

Și ca o mai mare dovadă de buna voința ce avem pentru populatiea rurală, ne socotim datori să ajutăm pe guvernul Majestatei Voastre și în îndeplinirea făgăduinței date de a introduce Votul Universal cu represintarea proporțională.

V. G. Morțun

GG. RUSSU CORNA

După ce o delegație de muncitori din România participă la primul Congres al Internaționalei a II-a ținut la Paris în 1889, sub conducerea lui Fr. Engres, în anul următor, 1890, bucureștenii trăiesc întîia manifestație de 1 Mai, zi transformată în simbol și armă de luptă care leagă în mod indisolubil pe toți cei ce muncesc.

În 1893 în urma primului din cele 5 Congrese ale muncitorilor din țara noastră, Congres ținut la București la 31 martie/12 aprilie, cu care prilej se întemeiază Partidul social-democrat al muncitorilor din România, ca partid politic, se hotărăște lupta pentru Votul Universal, vot propus prin amendamentul cu ocazia discuției răspunsului la Mesaj, încă din 1892, de așa-numiții „generoși" — intelectualii adepți ai ideilor socialiste — în frunte cu D.V. Morțun, Gh. Diamandi, Alexandru Radovici, precum și cei 27 deputați, semnatari ai actului de față, act ce constituie documentul fundamental prin care s-a pornit lupta pentru obținerea votului universal, cucerire istorică a democrației românești.

LIA DRACOPOL FUDULU

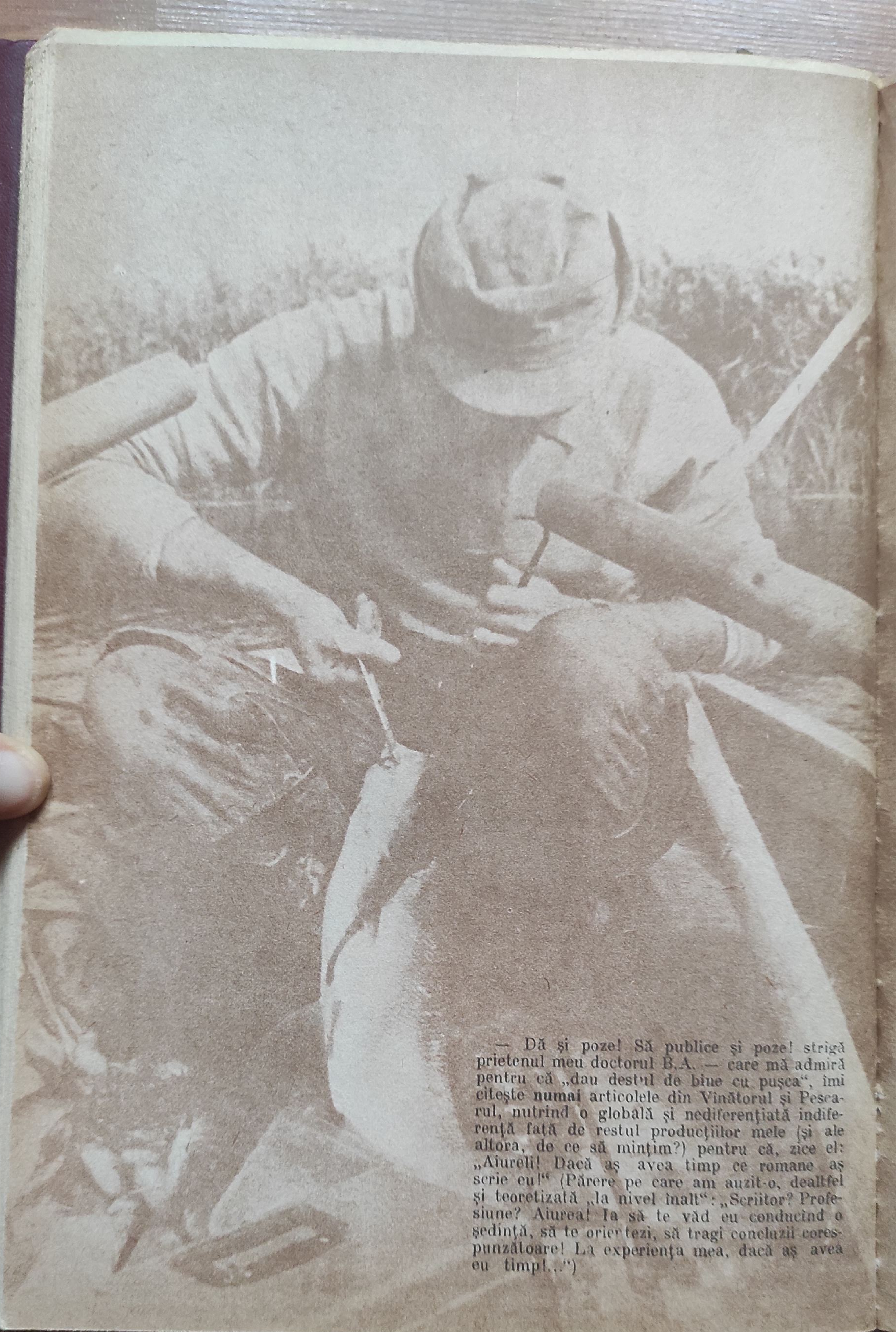
Mai

Ne ducem prin tomnatice păduri,
Tristețea să ne-o pierdem în lumină.
Ne amăgesc cu mii de june guri
Brîndușile ivite pe colină.
Și rupem crengi, răzbatem prin desiș,
Și, roșu, ghimpele nu se dezminte.
Simțim pe buze greu păienjeniș,
Dar mergem înainte, înainte.

LUCIAN BLAGA

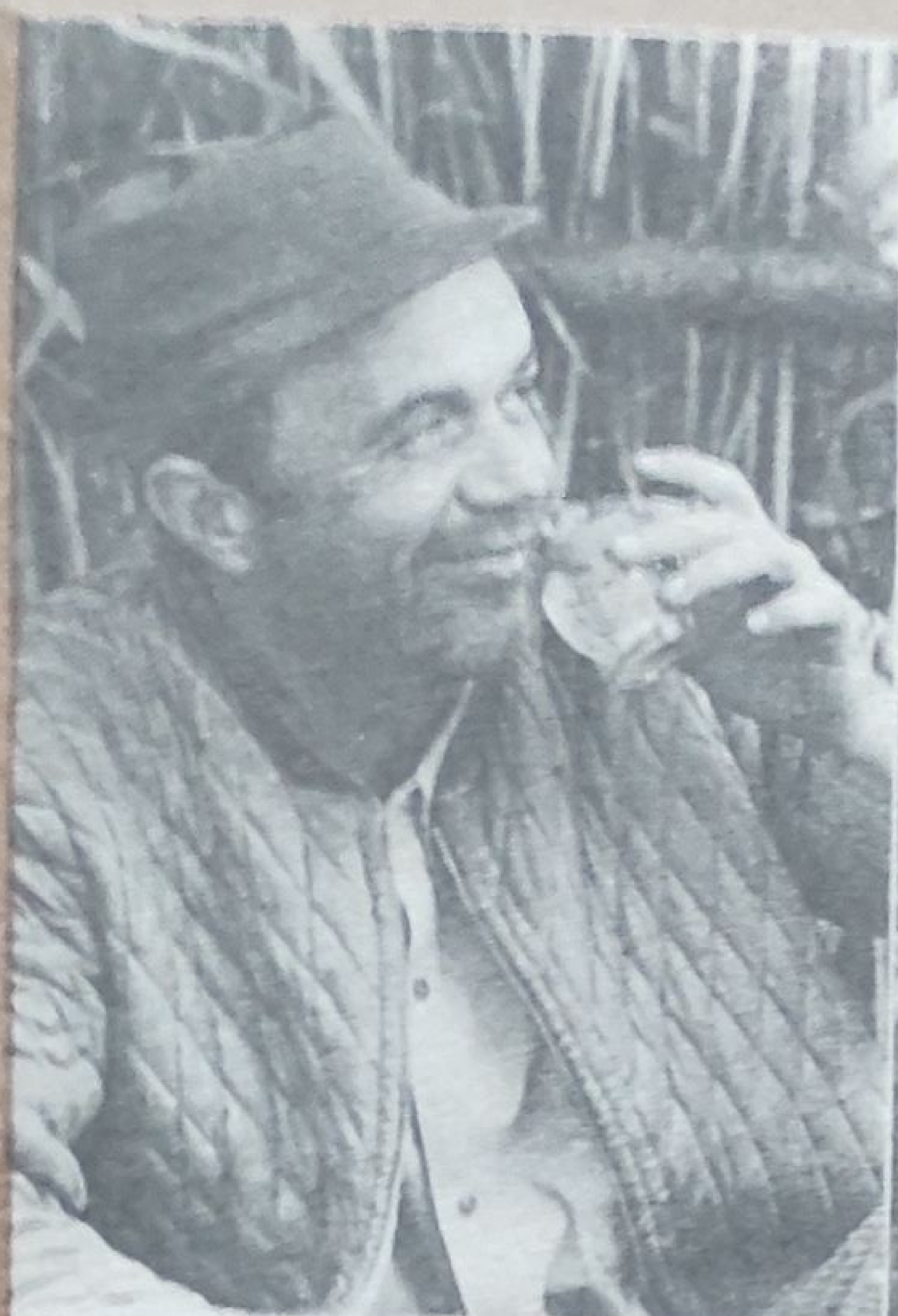

- 1.V.1895 — s-a născut Ury Benador (m. 1971)
- 1.V.1896 — s-a născut Mihai Ralea (m. 1964)
- 1.V.1928 — s-a născut Ion Ianoși
- 2.V.1940 — s-a născut Ion Lotreanu
- 5.V.1919 — s-a născut Mihnea Gheorghiu
- 6.V.1943 — s-a născut Laurențiu Ulici
- 8.V.1923 — s-a născut Traian Iancu
- 8.V. 1937 — s-a născut Darie Novăceanu
- 9.V.1895 — s-a născut Lucian Blaga (m. 1961)
- 10.V.1858 — s-a născut D. Teleor (m. 1920)
- 10.V.1929 — s-a născut Ion Horea
- 12.V.1916 — s-a născut Constantin Ciopraga
- 12.V.1934 — s-a născut Lucian Raicu
- 15.V.1925 — s-a născut Aurel Martin
- 16.V.1930 — s-a născut Titus Popovici
- 17.V.1886 — s-a născut Emil Isac (m. 1954)
- 17.V.1901 — s-a născut Pompiliu Constantinescu (m. 1946)
- 17.V.1920 — s-a născut Geo Dumitrescu
- 18.V.1923 — s-a născut Domokos Géza
- 18.V.1939 — s-a născut Laszlóffy Aladar
- 18.V.1940 — s-a născut Eugen Seceleanu (m. 1979)
- 21.V.1855 — s-a născut C. Dobrogeanu-Gherea (m. 1920)
- 21.V.1880 — s-a născut Tudor Arghezi (m. 1967)
- 21.V.1914 — s-a născut Franz Johannes Bulhardt
- 21.V.1933 — s-a născut Horia Zilieru
- 22.V.1816 — s-a născut Andrei Mureșanu (m. 1863)
- 22.V.1908 — s-a născut I.C. Chițimia
- 22.V.1928 — s-a născut Márki Zoltán
- 23.V.1871 — s-a născut Garabet Ibrăileanu (m. 1936)
- 23.V.1902 — s-a născut Vladimir Streinu (m. 1970)
- 24.V.1812 — s-a născut George Bariț (m. 1893)
- 25.V.1933 — s-a născut Eugen Simion
- 25.V.1942 — s-a născut Ana Blandiana
- 26.V.1916 — s-a născut Vintilă Corbul
- 27.V.1933 — s-a născut Constantin Georgescu
- 28.V.1913 — s-a născut George Macovescu

— Dă și poze! Să publice și poze! strigă prietenul meu doctorul B.A. — care mă admiră pentru că „dau destul de bine cu pușca“, îmi citește **numai** articolele din Vînătorul și Pescarul, nutrind o globală și nediferențiată indiferență față de restul producțiilor mele (și ale altora, de ce să mințim?) pentru că, zice el: „Aiureli! Dacă aș avea timp ce romane aș scrie eu!“ (Părere pe care am auzit-o, dealtfel și teoretizată „la nivel înalt“: „Scriitor? Profesiune? Aiurea! Ia să te văd eu conducînd o ședință, să te orientezi, să tragi concluzii corespunzătoare! La experiența mea, dacă aș avea eu timp!...“)

— Dă și poze! Să publice și poze! strigă prietenul meu doctorul B.A. — care mă admiră pentru că „dau destul de bine cu pușca", îmi citește **numai** articolele din Vînătorul și Pescarul, nutrind o globală și nediferențiată indiferență față de restul producțiilor mele (și ale altora, de ce să mințim?) pentru că, zice el: „Aiureli! Dacă aș avea timp ce romane aș scrie eu!" (Părere pe care am auzit-o, dealtfel și teoretizată „la nivel înalt": „Scriitor? Profesiune? Aiurea! Ia să te văd eu conducînd o ședință, să te orientezi, să tragi concluzii corespunzătoare! La experiența mea, dacă aș avea eu timp!...")

TITUS POPOVICI

ÎNTÎMPLĂRI al căror destin e să nu fie crezute!

crie cum ai puşcat ursu' ăsta, zice prietenul meu doctorul tolănindu-se pe blana bogată, de toamnă şi muncind cu sîrg asupra paharului, să-mi dai emoţii, să se încrînceneze carnea pe mine, să mi se ridice măciucă în creştetul capului, puţinul păr care mi-a mai rămas, să...

— Bine, îi răspund, am să scriu, dar n-o să mă creadă nimeni, chiar dacă public şi poză. Ce ştii tu, prietene, despre trucaje? Au dispărut oameni din fotografii istorice şi au apărut alţii în locul lor, mare scofală cu un sărman urs, împuşcat la Rotunda, dincolo de Gura Apii?

— Pînă la urmă adevărul iese la lumină, tot astfel cum se scurge ţuica asta de Bihor în gîtlejul meu însetat... (E timpul să-l prezint: Doctorul B.A. are doi metri, cîntă la vioară şi la un anume cîntec despre un tîlhar bătrîn, la care muierile nu se mai uită şi singura bucurie ce i-a rămas e pipa ş-un pahar de vin, ne îmbrăţişăm şi plîngem. Cine ce are cu noi? Suntem în dricul muntelui, la Gura Zlata şi vorba altui cîntec:

De s-o-ntîmpla să mă-mbăt,
Numa' tufele mă văd...

Dar nu se întîmplă. Decît rareori. Doctorul bate satele din munţi pe o Mobră, şi cît e de namilă pare că ar călări un iepure, să urmărească evoluţia însănătoşirii pacienţilor lui; are şi maşină, dar cum în provincie benzina... I-am adus de la Dallas, Texas o pălărie de cow boy, i-am mai făcut cadou un „pince-nez", ce mai, suntem ţicniţi amîndoi cît cuprinde...)

— Scrie dom'le povestea cu ursul! Frumoasă blană!... Acuma ca să închei portretul trebuie să adaug că B.A. e săcui, zice „frumos blană" şi cînd se mînie rău pe cineva îl trimite în...

„Eram în Deltă, în B... ghiolul nostru misterios, pe care într-un moment de inconştientă lăudăroşenie l-am trădat şi el m-a pedepsit devenind un ghiol ca oricare altul"...

— „Să mă bată dumnezeu, dacă nu eşti bolund! se înfurie doctorul, cum vreţi să vă citească cineva porcăriile! Slavici ori Jókay Mór v-ar da un picior şi v-ar trimite în c.... p...."

„Tolea, care petrecea luni de zile în Deltă, pictînd sfinţi în biserici, uitat de lume şi uitînd lumea, într-o pijama răpănoasă, cu o basma roşie în cap, ars de soare ca un pirat, mi-a destăinuit la un pahar (formă eufemistică pentru un număr indefinit de pahare) că există un ghiol, B... dar că nu ajungi la el decît dacă te pui bine cu Alioşa, primarul din Sfîntu Gheorghe. A doua zi mă găseam în vasul cu zbaturi care, duduind, scîrţîind, şpriţuind făcea drumul de la Tulcea pînă la Sfîntu în vreo 10 ceasuri după program şi în nu se ştie cîte, după legile lui proprii... Tolea nu mă putuse însoţi, aşa că, singur, cu un purcoi de bagaje, constînd esenţialmente din sticle şi scule de pescuit, priveam un grup de lipoveni moderni şi probabil cadre (adică fără barbă, cu cămăşi de nylon, costume de tergal, pantofi-papuc) care-şi petreceau după datină, aceasta, din fericire, rămasă neschimbată. Cel ce părea mai mare peste ei, chel, rotofei, cu ochi albaştri, semănînd uluitor cu conducătorul, pe atunci, al marelui şi bunului nostru prieten din răsărit, mă întreabă de la un timp: „Tu undi mergi? „La Sfîntu'". „Ci cauţi tu acolo?" „Pe Alioşa S. primarul". „Cunoşti pe el?" „Foarte bine, suntem prieteni." „Atunci hai bei cu noi". Am băut, am cîntat, cînd am ajuns la Sfîntu' rotofeiul a zis: „Eu sunt Alioşa. Să vii dormi la mine şi altădată să nu minţi". Povestea cu morunul şi icrele negre o las pentru altă dată.... După două zile de „dregeri" masive, i-am amintit că **totuşi** eu am venit să pescuiesc; nu ştie el vreun loc aşa mai bunicel, unde... „Ce umbli cu fofîrlicu, pe tine trimis Tolea, să aranjez la tine să ajungi în B.... Bine. Ai să mergi. Dau la tine om. Bun. Foarte bun. Da' vezi, el om «decret» nu tot întreba la el... Scriitor, asta şpion!"

A doua zi a apărut un bărbat slăbuţ, de vreo 60 de ani, ras proaspăt, cu bluza de molton, cizmele lungi, mîinile crăpate, arse de apă şi sare; numai faţa nu i se potrivea. Trăsături subţiri, foarte fine, creţuri mărunte, multe, invizibile aproape... Am vrut să-l cinstesc, să ne împrietenim. A zîmbit subţire. „Nu mai merge. Serdţe bolit". Ne-am urcat în lotcă şi aşa bolnav de inimă a vîslit în contra Dunării, 24 de kilometri, cu mişcările acelea line, secret-puternice, pe care n-am reuşit să le prind niciodată. „Găsim ştiucă mare?" „Poate da, poate nu". Eram novice şi nerăbdător, malurile mi se păreau monotone. sălciile toate la fel, vai, de neiertat prezumţie! Nu ascultam nici fîşîitul Dunării mîngîind bordurile cătrănite, voiam să ajungem mai repede, să prind monştri, să am cu ce mă lăuda, personaj antipatic ca toţi agitaţii. Safronie vîslea egal, privind prin mine. Într-un tîrziu, spre amurg (şi nu vedeam nici soarele acela uriaş, nici norii bulucindu-se, ca şi cum ar fi vrut să se între ucidă, nu învăţasem încă să văd şi să tac.) Moş Safronie a tras lotca la mal.

— Unde e ghiolul? am întrebat eu, începînd să-mi montez lansetele cu frenezie...

— Acolo... a făcut el un semn vag, arătînd peste o pădure de stuf.

— Şi cum ajungem acolo?

— Dezbrăcăm, trecem prin canalul ăsta. Prea mic acuma pentru lotcă. Iei barca de cauciuc în cap...

Era Octomvrie şi mersul, desculţ, pe cumplita greblă a trestiilor tăiate sub apa de o palmă, ori înfundîndu-mă brusc pînă la şold într-un nămol rece, pe care-l bănuiam forfotind de vietăţi scîrboase n-a fost prea plăcut... Şi deodată...

...deodată s-a deschis în faţa ochilor mei o nesfîrşire de ape clipocind sub soarele stins, numai pentru mine, numai a mea... O apă parcă fără fund, neagră, neliniştitoare ca ochiurile pe care le visezi cînd ai febră, care te atrag şi mergi spre ele, ţipînd, împotrivindu-te, ştiind că nu vei mai scăpa niciodată din îmbrăţişarea lor mătăsoasă...

Moş Safronie mi-a umflat barca de cauciuc. „Ai grijă. Să nu înţepi. Foarte adînc." „Ştiu să înot". „Aici nu ştii"...

La prima lansare o zmucitură dumnezeiască era să-mi smulgă lanseta din mînă. Acolo, în adînc, un monstru îmi înhățase năluca argintie, mă trăgea, mă ducea unde voia el, ca un motor... Și a durat foarte mult și am scos o știucă de 8 kile... Și pînă s-a înnoptat de-a binelea încît nu se mai zărea decît clipocitul focului pe care-l aprinsese Safronie pe plaur, am mai prins numai trei: una de patru, una de două și una de șapte...

Am pornit spre casă, după ce în întunericul ca zmoala Safronie a dibuit canalul, m-a legat de cureaua lui să nu fac vreun pas alături și să mă duc sub vreun cocioc... Pe lîngă noi treceau șalupe vechi, pufăind, săltîndu-ne pe coame mari de val, pe care lotca noastră le tăia de-a curmezișul... (Peste ani am făcut și eu odată manevra asta și m-am pomenit în Dunăre). Iar eu vorbeam fără încetare și-i povesteam ce senzații am simțit, și cu ce măiestrie am manevrat aceste știuci uriașe... „Da, ai avut paleașca bună"...

La Sfîntu' după ce ne-am făcut socotelile („Cît crezi dumneata domnu' Titea") l-am rugat să-mi dea adresa, să-i scriu la anul cînd vin, să mă aștepte...

— Aștept pe tine, acolo, pe malul Dunării. Tu să spui cînd vii și eu aștept...

— Bine, dar... cine știe ce poate interveni...

— Tu să spui cînd vii și eu aștept.

— La 21 Septemvrie.

— Bine. Am să aștept acolo.

Anul următor cu corturi, butelii de aragaz, bucătării „de campanie" cum botezase cu gravitate Dan G. „Barbișon" niște farfurii de aluminiu vîrîte unele într-altele, lansete, zeci de linguri, pișcoturi, blinkere, rotarive, gafe, mincioace, am pornit spre B... Aveam ca însoțitor un amic, astăzi „fost amic" om plin de complexe (dar eu nu știam, sau mai bine zis nu voiam să știu), pescar de București, avînd orori nemărturisite față de viața în sălbăticie, pe care o accepta însă pentru că i se părea că-i conferă o virilitate, altfel deficientă (nesfîrșitele povești despre cuceririle sale amoroase erau pe cît de insipid-adolescentine, pe atît de triste cînd îi priveai tîmplele ce au început să încărunțească). Niciodată nu mi-am putut ierta că am scris cîteva articole elogioase despre lucrările lui, altfel destul de modeste, dar asta, vorba lui Kipling, e altă poveste și pe deasupra neinteresantă. Atunci țineam la el și cum niciodată nu m-am putut bucura singur de nimic, voiam să prindă și el știuci imense, să mă prefac că sunt mort de invidie și admirație. Asta l-ar fi stabilizat pentru o lună, l-ar fi crescut în propriii săi ochi. Și, mai ales, voiam să-l cunoască pe moș Safronie... „E omul de care, timp de zece zile, depinde viața noastră. Zece zile, pînă cînd vine vasul să ne ia..."

Cînd vasul a cotit și în fața noastră s-a deschis malul drept al Dunării curb ca o imensă seceră, l-am văzut acolo, mic, departe, făcîndu-ne semne cu mîna...

Pentru niște nepricepuți, instalarea corturilor, împleticeala printre scule, boarfe, haine, vase, sticle, lăzi cu apă minerală, votcă și vin e o operație înnebunitoare: eram nervoși, nu ne găseam fiecare pe ale sale, deștile dese, în loc să ne poto-

lească ne agitau, simţeam o surdă duşmănie unul împotriva celuilalt, moş Safronie se aşeza sub o salcie cu tot calabalîcul său (ceaunul, plasa de tifon împotriva ţînţarilor şi... şi atît. Mai tîrziu am ajuns şi eu la această milenară simplificare şi m-am simţit liniştit şi împăcat, ca acei **„desnudos hijos del Mar“** ai lui Machado...)

În fine, a dat dumnezeu de ne-am culcat, aşteptînd să treacă vipia amiezii. Peste vreo două ore, amicul scoate capul din cort: Safronie era tot acolo, privind cerul pălit de apropierea înserării. „Măi, Safronie, adu-mi cizmele!“ zise aspru, arătîndu-i respectivele obiecte care erau la nici un metru de mîna lui. Am sărit cu gura, rău de tot, simţind furia aceea care mă face să văd roşu cînd cineva apropiat mie este jignit şi nu ripostează, face exact ce a făcut bătrînul: a zîmbit, a zis „Lasă, domnu' Titea“, s-a sculat, i-a adus cizmele, „Poftiţi, domnule.“ (Singura „pedeapsă“ a fost că timp de zece zile, cît am stat acolo nu i-a spus niciodată pe nume)... Seara cînd frigeam în spuză bibani graşi, a căror carne avea gustul castanei coapte şi beam celebrul vin 1001 în căni de tinichea de un litru, bătrînul stătea cu noi, cu picioarele încrucişate sub el şi spatele foarte drept. Nu bea nici o picătură. „Serdţe bolit“... Ziua curăţea ştiucile, le punea la saramură, apoi la timpul potrivit şi ştiut numai de el, le scotea, le înşira la vînt... „Acasă puneţi în apă, mai bine în lapte şi ştiuca parcă e proaspătă. Alături malasolcă.“... Dar eu nu duceam la Bucureşti decît una-două, pentru amici; moş Safronie umplea lotca pînă rămîneau doar două degete deasupra apei... Vremuri ferice, dormiţi în pace, îngropate sub lespedea amintirii! La plecare, moş Safronie mi-a spus doar atît: „Domnul ăsta să nu mai vină“...

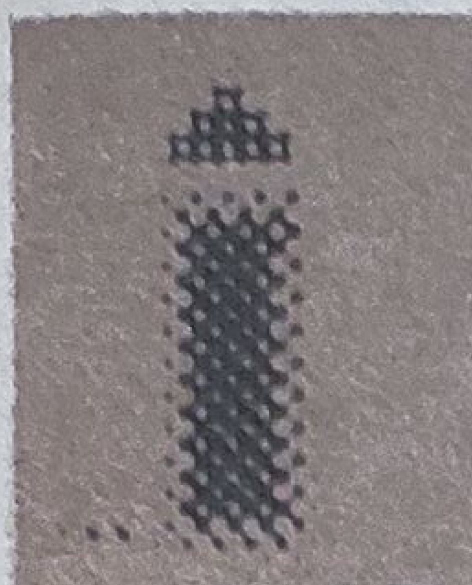

...şi ani la rînd, la 21 Septemvrie cînd vasul dădea cotul, vedeam silueta măruntă, făcîndu-ne semn cu şapca şi o vagă umbră de surîs apărea pe faţa veşnic proaspăt rasă, de unde

...şi ani la rînd, la 21 Septemvrie cînd vasul dădea cotul, vedeam silueta măruntă, făcîndu-ne semn cu şapca şi o vagă umbră de surîs apărea pe faţa veşnic proaspăt rasă, de unde înţelegeam (sau speram) că bătrînul ţine puţin la mine... Şi în ghiolul acela, al cărui nume ne legasem cu jurămînt cei doi-trei prieteni care **meritau** să vină aici, că-l vom ţine sub veşnică pecete de taină, se întîmplau lucruri de mirare: într-un an, observasem cum apăreau pe faţa lină spinările rotunde şi aripioarele ascuţite ale unor peşti pe care însă nici nu-i puteam apropia, necum prinde... Pînă cînd într-o seară, întîrziind mai mult pe ghiol, vîntul molcom care adia toată ziua, vălurind apa şi fiindu-ne prielnic la înşelarea ştiucii cu momelile noastre metalice, a căzut brusc. Faţa apei a devenit netedă, ca mătasea o clipă numai; în clipa următoare a început să fiarbă de atacurile unor avaţi uriaşi, care probabil intraseră în B... odată cu apele de primăvară... Fiecare lansare era un peşte; nici unul sub trei kilograme... Lansam ca turbaţii, să prindem mult, cît mai mult, cuprinşi de o frenezie primitivă; se trezise în noi sălbatica bucurie a strămoşului în clipa cînd norocul îl ajuta să asigure hrana tribului pentru multe zile, norocul atît de schimbător şi capricios al vînătorului şi pescarului... Barca se umpluse de peşti dolofani, călcam pe ei, alunecam, eram plini de sînge ca nişte măcelari, urlam; la un moment dat cîrligul nălucii mi s-a agăţat în turul pantalonilor, ce să-l mai desgăţ? am scos cuţitul din teacă, am tăiat pantalonul, am aruncat cu bucata de stofă prinsă în ancoră... Şi pe urmă, nu ştiu după cît timp, trebuie să fi fost doar cîteva minute, mie mi s-a părut o veşnicie, totul a încetat, apa a devenit oglinda moartă a unei lumi pustii; numai noi, transpiraţi, cu părul în ochi, cu priviri rătăcite, ne priveam gîfîind...

Sau ştiuca aceea uriaşă care a rupt firul prietenului I. şi pe care am prins-o eu, în aceeaşi zi, la celălalt capăt al lacului (patru-cinci kilometri) în aceeaşi zi! cu lingura lui I. atîrnîndu-i din gura de crocodil, ca o podoabă africană de alamă... Şi chinul strecurării lotcii prin canalul îngust de o jumătate de metru, cu chila tîrîndu-se pe fund, sau agăţîndu-se în grozava cursă a unor ierburi adezive şi votca răcită în fundul Dunării şi ciorba de peşte a lui moş Safronie, din care mîncam pînă ni se umflau burţile ca la copiii malarici şi nesfîrşitele comentarii ale întîmplărilor de peste zi şi interdicţia severă de-a întreba „în ce zi suntem“ şi „cît mai avem“ şi somnul în cort cu grozavele sforăituri ale lui I. exilat la treizeci de metri, de unde ne trimitea cumplitele sonuri de rinocer rănit ori de copil sugrumat şi dimineţile cu ierburile arse de brumă şi oboseala care ne încleşta oasele şi sfîntul soare roşu, rotund, depărtat, neprietenos, **dar al nostru** şi încă o zi, cu aventuri tragicomice şi foarte tristul moment cînd se auzea pufăitul şalupei, „bătrîna carapace“, cînd adunam corturile şi, într-un holocaust expiatoriu ne ardeam bluejeanşii deveniţi ţepeni ca tinicheaua căci ne ştergem direct în ei de smacul cleios al peştilor prinşi... Şi silueta, tot mai mică a tăcutului moş Safronie, făcîndu-ne semne şi apoi suindu-se în lotca lui, gata să se cufunde sub greutatea peştilor săraţi şi uscaţi în vînt...

În anul acela, tovarăş îmi era Dan G. „barbişon", fiul unui vestit comandant de oşti din primul război mondial, mort însă înainte de naşterea lui Dan. Înalt, subţire, mefistofelic, priceput la toate, posedat însă de un hipertrofiat simţ dramatic, care făcea ca toate gesturile vieţii lui să aibă tensiunea şi concentrarea unui duel pe viaţă şi pe moarte, a urcării Everestului, a trecerii înot a fluviului Amazon, plin de vorace piranhas... (Îl auzeam, din celălalt capăt al bărcii, spunînd sec: „Sunt atacat!", asta însemna că agăţase o ştiucă; ori, la sosire, scoţînd o sticlă în care se afla o misterioasă licoare vîscoasă de o culoare lugubră: „Pentru văduva neagră" ...văduva neagră fiind un fel de scorpion care, zice-se, s-ar afla prin Deltă dar pe care nu l-a văzut nimeni, necum să fi fost muşcat de cleştele ei)... Oricum, o expediţie cu Dan G. se deosebea de toate celelalte, mai ales după aceea, cînd întîmplările căpătau proporţii şi accente homerice... (De altfel pe lîngă Dan îl chema şi... Ulisse!) Primii ani de şcoală îi făcuse în Franţa, aşa că, din cînd în cînd, dar fără nici o intenţie de-a snoba, ori de-a face impoliteţea să vorbească într-o limbă pe care alţii n-o înţelegeau, scăpa — din reflex — un cuvînt sau o frază franţuzească...

Aşa şi în seara aceea. Frigeam în spuză clasicii bibani şi Dan a zis ceva, nu mai ţin minte ce, în limba lui Voltaire. Pe urmă s-a dus să se culce; se prezerva, părea cu zece ani mai tînăr decît cei peste 50 cîţi îi avea, fuma numai o singură ţigară după masă, bea un singur păhărel de băutură foarte bună, **oui, c'était un Monsieur...** Am rămas singur, se apropia plecarea, voiam să prelungesc cît mai mult liniştea aceasta niciunde altundeva întîlnită, **liniştea Deltei**, alta decît a Tăului Negru din Retezat, ori a Sălii Urşilor din Peştera Meziadului... Atunci s-a apropiat de foc moş Safronie şi m-a întrebat:

— Mais vous croyez, mon ami, que je ne parle pas le français, moi?

Singura expresie care-mi poate traduce starea este una, excelentă de altfel, folosită de foiletoniştii secolului trecut: „Trăznetul de ar fi căzut la picioarele sale nu s-ar fi simţit mai uluit".

— Maintenant, si vous voulez bien, je boirais un peu de ce bon Cognac français que vous avez dans la tente... Il y a si longtemps que...

Am adus sticla, am umplut paharele. „Cul sec!"! a zis bătrînul, l-a dat peste cap, mi-a întins paharul să i-l umplu din nou... L-a băut, apoi cu mîna la o vizieră imaginară: „Căpitaine Ivanoff de l'Armée de Wranghel..."

Şi pînă în zori, într-o franceză cu un moale accent slav mi-a povestit tragica odisee a vieţii lui: intelectual, prins în vîrtejul neiertător al războiului civil, eşuat după eşecul lui Wranghel la Constantinopol, de acolo, în Deltă, de acolo la Paris... Emigraţia, intrigile ei, nostalgia ei ucigătoare, auto-devorarea dezrădăcinaţilor, speranţele fără zi de mîine... „Et puis, voilà..." A privit sticla goală de Courvoisier, a aruncat-o cu un gest obosit în Dunăre... „Allez dormir, vous allez être fatigué demain, Monsieur... Titea..."

Nu ştiu nici cît am mai dormit, nici cum. Cînd m-am trezit moş Safronie se plimba foarte nervos prin faţa corturilor. Am înţeles. Îi părea rău că vorbise. Şi atunci, cu un ton răstit, arătîndu-i cizmele de cauciuc care se uscau la intrarea cortului, am spus: „Moş Safronie! Adu-mi cizmele!"

Ne-am surîs scurt, spre seară a venit „Bătrîna carapace" ne-am strîns calabalîcul, am incendiat pantalonii, la revedere, la 21 septemvrie... „Am să aştept"...

Anul următor am luat-o pe soţia mea cu mine. Cînd vasul a cotit şi în faţa noastră s-a desfăşurat evantaiul larg al malului drept, în zare, lîngă salcia scorburoasă, pe care o ciopîrţisem ani la rînd pentru focul de seară, o siluetă ne făcea semn...

Cînd vasul a acostat am rămas interzis. Era un altul, un bărbat cu faţa aspră, pometi mari, dinţi laţi galbeni.

— Moş Safronie a murit. A spus că puteţi avea încredere la mine. Mă cheamă Prohor Ivanovici...

— Şi cine era acest Prohor Ivanovici? întreabă doctorul umplînd paharele... Atunci am început să-i spun, a cîta oară? cum a fost cu ursul cel dintîi.

E cunoscut că răpunerea marilor fiare conferă bărbatului roşul blazon al curajului: ghiarele de urşi grizzly atîrnate colier de gît erau semnul că tînărul indian nord-american a devenit bărbat. La noi blana meşterit tăbăcită, artistic întinsă într-un cadru de oţel, să se mai adauge ceva punctajului, simbolic tivită cu postav verde, oferă celui mai modest birou de scîrţa scîrţa pe hîrtie simpla măreţia a cabanei de lemn a lui Davy Crockett. Fără îndoială nu sunt de neglijat primejdiile prin care trece fericitul posesor al unei rîvnite autorizaţii „de a recolta un urs carnivor" cum se scrie într-o frumoasă limbă română, cînd urcă pe scara de lemn în „hoştandul" (adevărată garsonieră cocoţată într-un arbore: eu am văzut una care avea şi W.C. cu un burlan coborînd de-a lungul trunchiului!) şi aşteaptă cu inima în pragul stopului cardiac (iată pericolul, cîţi oameni mor ucişi de urşi şi cîţi de infarct?) să apară ursul în poiană, să se îndrepte spre hoitul bine legat cu lanţ de un alt arbore, la distanţa de 25—30 de metri. Cîte eforturi asupra-ţi să stăpîneşti ţeava armei de mare calibru care, în clipele acelea, capătă o existenţă autonomă şi un fel de epilepsie... (Am avut şi eu odată în viaţă privilegiata ocazie de-a aştepta fiara într-un asemenea bine întocmit loc de pîndă. Bineînţeles n-am tras, cum era să trag? Asta mi-a adus din partea bătrînului pădurar ardelean un „Habt Acht"! în cel mai pur stil K. und K. şi fraza: Să mă ierte Luminăţia Ta că am crezut că sunteţi tovarăş"... Dar asta e o întîmplare care s-a petrecut multă vreme după cea pe care încep s-o istorisesc acum, istoria celui dintîi care, ca istoria celei dintîi iubiri...

mi intrase în cap ideea că dacă pînă împlinesc 40 de ani nu împușc un urs, în singurul fel demn de el și de mine, **la dibuit** (adică umblînd **pe jos**, căutîndu-l, înșelîndu-i simțurile ascuțite, mai ales mirosul care e monstruos) sunt un nime'n drum, ins făcînd degeaba umbră pămîntului, nemernic prigonitor de iepuri, lipsit cu desăvîrșire de orice har, ca să nu vorbim de calitățile virile fără de care scriitorul e un limfatic cu aparență de ftizic alcoolizat. Făcusem și un Legămînt Secret, „secret" pentru că nu eram, totuși, sigur că am să-l pot ține: „Dacă pînă împlinesc 40 de ani, adică pînă în ziua de 16 Mai 1970 nu împușc urs, **la dibuit,** vînd armele, trec la colecționarea de timbre, la lipit abțibilduri, ard hainele de parașutist, îmi cumpăr papuci de molton „cu scăriță", într-un cuvînt abdic de la existența activă. Cumplite hotărîri cu care voiam să speriu sau să înduioșez pe cei din jurul meu, cu deosebire pe cei trei prieteni ai mei de la Gura Zlata: Ioan Babău, zis Murariu, paznic al Rezervației Academiei, fost sergent de Vînători de Munte în care armă făcuse războiul din prima zi pînă în ultima și care, cu toată articulația cotului zdrobită de un glonț în Caucaz, trăgea cu carabina ca Ochi-de-Șoim al lui Fenimore Cooper și al copilăriei mele; Pătru Mărgău, înalt, cu mustață scurtă porumbie și ochi albaștri, foarte scump la vorbă, fumînd țigară de la țigară și urcînd cu țigara în colțul gurii pe cele mai cumplite grohotișuri, cu dezinvoltura cu care bucureștenii străbat străzile lor, ce-i drept nici ele nu lipsite de așa zisele hîrtoape. **În tinerețele sale** Pătru fusese un cumplit braconier; avea o armă Musin-Nagant din primul război mondial, din pricina căreia cînd l-au prins totuși, l-au acuzat că e partizan bolșevic, l-au purtat în lanțuri, din post în post, pînă la Sibiu, l-au condamnat la muncă silnică, pe urmă l-au trimis pe front.

Prin Iunie 1944, la Iași, Pătru a decis că lui unul i-a cam fost destul; și-a umplut masca de gaze cu cartușe, a luat de la un mort un automat și a pornit spre casa lui din Clopotiva, peste munți, trăind din produsele acestora, vegetale și animale... Ochiului său albastru-verzui nu-i scăpa nimic, de cînd un om inteligent (sunt și dintre aceștia!) l-a agajat paznic de vînătoare: trecea pe la casa mea din Gura Zlata, să bem un păhărel și cînd mă așteptam mai puțin îmi spunea: „Joi ați fost la păstrăvi, **la Dorna lu'Domnu Titus"...** (Da! Invidiați-mă! Unii scriitori au străzi care le poartă numele, eu am o dornă cu apă de smarald și cotloane întunecate unde odată, spre seară, cu o muscă albăstrie făurită de Dragoș cel Schiop...) „De unde știi bace Pătru?" mă cruceam eu. Iar el îmi explica ce i-au spus lui urmele pe care le lăsasem, urme invizibile pentru orice ochi omenesc (căci, orișicît, nici eu nu sunt chiar de ieri de alaltăieri) dar pentru el mai evidente decît dacă m-aș fi iscălit cu pensula cu zmoală pe fiecare metru pătrat... Odată, trăgînd cu o carabină străină, a mea se defectase, am rănit un țap de capră neagră. Pătru m-a purtat fără milă, șapte ore; șapte ore nesfîrșite, de infern, pe urmele animalului care lăsa ici și colo, pe frunzele roșcate, covor gros, cîte-o picătură de sînge. Îmi arăta (dar eu nu vedeam nimic!) și urma copitei în patul de frunze și pînă la urmă l-am găsit, așa cum cere datina crudei noastre patimi: să nu lași animalul să se chinuiască. Pătru avea la activul lui mai mulți urși decît inamici, pentru că — pe front, povestea el, „eu cu bună știință în om n-am tras, neavînd nimic cu el. Eu cu jindarii aveam ce aveam".

Al treilea era bătrînul Ioachim Foarce, zis Burghie, care nu mai dădea așa de bine cu pușca din pricina predilecției manifeste pentru sucul distilat de prună bistriță. Văzuse atîtea (printre altele, ca să nu cadă prizonier la Sevastopol, s-a avîntat în mare pe o scîndură și a plutit aproape o săptămînă, pînă l-a cules un vas militar), trăise atîtea în materie de vînătoare încît acum era de partea cealaltă, de partea fiarelor pădurii și-i prigonea pe vînătorii pe care slujba de pădurar îl obliga să-i conducă „să-și recolteze trofeul", purtîndu-i zile întregi prin locurile cele mai înspăimîntătoare ale Retezatului, pînă cînd își blestemau și ceasul în care s-au născut. „Unde **ți-s** caprele?" întrebau ei la capătul puterilor, pe pragul lacrimilor.: „Apă' domnule dragă, p-aici îs..." Și într-adevăr erau peste tot, puzderie, dar trebuia să știi **să le vezi** (mie mi-au trebuit vreo trei ani) iar dacă pădurarul nu vrea să le vezi poți umbla pînă te prinde prima nea în munte și în afară de lăsăturile lor, rotunde și negre ca niște măslinuțe, nu zărești nimic.

Cu acești trei prieteni, care în stima mea erau mai presus decît imensa majoritate a semenilor cu care aveam obligația să conviețuiesc, stăteam seara cînd se iveau stelele mari cît pumnul și atît de apropiate, ciuciți în fața unui foc, sorbind păhărele cu licori aurii. Eu le ascultam poveștile și făceam cum făceam, că aduceam vorba despre „ursul pe care-i musai să-l pușc". Moș Ioachim se uita la mine cu milă: „D'apoi ce ai cu el, domnișor?" În schimb ceilalți doi, cărora le căzusem cu tronc, nici eu nu știu de ce, îmi făgăduiau că-l „doborîm" negreșit. „Nu-l **doborîm.** Eu ÎL DOBOR. **Singur"...** „Bine" au zis ei după ce m-au supus la nenumărate probe de tir.

Veneau, cînd nu te așteptai, să mă ia să mergem după urs, sus, la stîne unde dădea iama. Ciobanii ne primeau așa cum popoarele asuprite își primesc eliberatorii. Cine n-a mîncat **balmoș** făcut **cu drag** (nu din obligație) acela nu știe ce înseamnă una din puținele bunătăți ale acestei lumi... Ne informau cu gravitate: „Da, ursul vine în fiece noapte. Ii mare." „Cît de mare?" întrebam eu, care visam recorduri mondiale. „Cît on măgar!" „Taci, mă, că nu știi! Îi cît on boulean." „Și are blana frumoasă?" continuam eu cu întrebările tîmpești, sub privirile pline de milă ale celor trei vînători. Cum drac' să aibă blană frumoasă, în toiul verii, în iunie?

Cînd venea noaptea, vremea ursului, cîinii erau legați, să nu-l sperie, deși, zicea baciul „nice sătana nu-l sparie, că nu să teme nice de

Titus Popovici și ursul pe care... nu l-a vînat!

om, nice de cîine". Eu, cu Pătru ne culcam afară, sub un scorțar, acoperămînt precar din scoarță de mesteacăn, proptit în doi pari. Cucăiam îmbrăcat, cu car bina la îndemînă, după ce-i pusesem pe ceilalți să jure înfricoșat că ei nu vor trage dacă ursul apare în partea opusă a țarcului, că mă vor chema pe mine...: O, nopți de neliniște, de așteptare, de nesomn, de nădejdi... Au început să latre cîinii legați, sălbatic, zbuciumîndu-se în lanț. „Ursuuuu! Ursuuuu!" strigă ciobanii agitînd făclii și lanterne chioare. Cu arma în mînă mă arunc în noaptea neagră ca păcura, ca într-o bulboană. Nu-i. Cîinii se potolesc. Lanternele și făcliile se sting. Oile rumegă. Cine știe ce vis urît; nu numai noi oamenii le avem. Mă ghemuiesc sub scorțar. „Ce facem bace Pătru?" întreb și, doamne iartă-mă, parcă îmi gîlgîie vocea ca unui copil pe pragul plînsului. „Apă, amu'dormim, lasă-l dracului domnu' Titus, că vine. Îs mulți ca gunoiu' fac prăpăd, vine, n-avereți grije, dormireți..."

Și așa treceau nopți în șir și nu venea. Ziua moțăiam în soare idioțit de oboseală, mușcat de muște ,cu nădejdile tot mai subțiate. Într-un timp sosea cineva de la Stîna din Stevie, un băiețandru cu păr vîlvoi, ori o fetișcană ce-și părăsiseră frumosul lor port pentru atotbiruitorii „blue-jeansi" neapărat **originali.**

— Venireți repede, ca de două zile ne prăpădește ursu'! Și acuma-i acolo, pe hoit, ziua-n amiaza mare!"

Goneam prin pădure, pe cărări tainice, peste grohotișurile ca o furie împietrită a muntelui, peste poieni care străluceau în singurătăți înalte; ajungeam la Stîna din Stevie, tupilată printre niște stînci cenușii, uriașe. „Unde-i?"... „Tomna' amu' s-o dus, da vine la noapte, poftiți că v-am așteptat cu on balmoș."... Și așa o luam de la început cîte-o săptămînă, cîte zece zile, neras, nespălat. Ursul simte orice miros străin cu o acuitate diabolică. „Știți de ce n-am izbutit?" găsea pînă la urmă explicația iscusitul moș Ioachim: „ursu o fi simțită unsoarea de la pușca lu' domnu' Titus, îi unsoare de pușcă străină, nu-i învățat cu ea, l-o cuprins bănuiala".

Mirosind a fum, a oaie, a norori frămîntat cu baligă, cu ochii arzînd de nesomn, mă întorceam acasă, mă așezam la masa mea de lucru, cu ochii țintă pe geam afară, la Cioaca Radeșului, unde avea obicei un urs să iasă, dar **numai** cînd eram eu la București...

L-am căutat primăvara, la „toriște", iarba grasă și fragedă care răsare în bătătura bine îngrășată a stînelor și pe care ursul o hăpăie ca să-și provoace purgația ce-i îndepărtează dopul de rășină. Așa se zice. Eu cred. Însumi am văzut asemenea „dopuri" pătate cu sînge.

...Urcam într-o strălucitoare zi de Mai, numai Ioan Pătru și cu mine, Ioachim avusese o nedee și avea trebuință să-și vină în fire, sau cum se zice pe aici „să-și vină în ori". Cerul avea o lucire nebunească, sub bolta brazilor era răcoarea străvezie a primăverii; beam din izvoare a căror apă ardea ca spirtul. „Să ne cam grăbim" zise deodată Ioan, să nu ne prindă furtuna". Mă uit la ei: își bat joc de mine? Dar nu, deoarece amîndoi își schimbă mersul obișnuit, mersul acela întins pe care-l pot păstra neschimbat, zile la rînd, dacă trebuie... Nu mă mai pot ține după ei. Gîfîi. Îmi pierd minunata șapcă „U.S.A. Marine Corps", care-mi dădea un aer atît de feroce; cureaua carabinei îmi taie umărul, gleznele mi se înmoaie, sudoarea mă frige în ochi, mă orbește, dar mai de grabă aș muri decît să recunosc că nu mai pot; privesc doar cu o uimire revoltată cerul senin, vîrfurile nemișcate ale brazilor.

Ajungem la o stînă părăsită. „Tăiați crengi. Iute!" mi se poruncește și tai. Cei doi adună lemne, repară acoperișul de șindrilă putredă. Undeva, pe cer a apărut un punct negru; la început mi s-a părut că e un vultur, crucificat în tăria translucidă; apoi am văzut că e nor. Ce nor? O umbră, o iluzie de nor.

Și într-o jumătate de ceas am trăit cea mai groaznică furtună, cu trăznete care spintecau brazii în jurul nostru, cu rostogoliri înfricoșate care păreau că vin și din cer și de sub pămînt, cu urletul de durere aproape omenesc al brazilor chinuiți, cu stînci care se prăbușeau în hăuri, mugind, cu niagare de apă prăvălindu-se dintr-odată asupra șubredei dar trainicei noastre alcătuiri. Stăteam într-o lumină spectrală pe elasticul pat de cetină, așezată în șiruri simetrice, ca niște solzi... În noaptea aceea mi-a povestit (propriu-zis i-am scos eu din gură povestea, cu cleștele) Ioan Babău istoria rănirii sale, în munții Caucaz; am scris-o; poate peste 50 de ani va putea și apărea... „Mîne-zi, îl găsim neapărat" spunea în răstimpuri, ca pe o litanie, Pătru, punînd lemne pe focul atît de prietenos, atît de **al nostru.**

Și nu l-am găsit. Nu l-am găsit trei ani la rînd, încît am ajuns să cred că sînt „legat" și în mod sigur așa era, îmi dădeam seama de asta după fețele cu adevărat nedumerite ale prietenilor mei. Nici ei nu înțelegeau. Retezatul mișună de urși. Galbena, Petreanu, Fețele Netișului, Pîrîul Aradeșului. Patria lor...

„Să cumpărăm on cal bătrîn, să punem hoit" a zis Ioachim de la o vreme. „Asta niciodată! am strigat eu. La dibuit am zis, la dibuit o fi. Dacă nu, nu!" (Cîte am citit eu despre urși în timpul acesta nu mai spun: purtam mereu un săculeț cu cenușă, ca să aflu direcția vîntului, să-i pot ieși cu vîntul în față; hainele mele aveau un miros indicibil, parcă erau ale Marișcăi, vrăjitoarea, pe care, după trei zile de la înmormîntare, au dezgropat-o, la miezul nopții, pentru că n-avea pace, se întorcea acasă și zgîlțîia ferestrele. Au deschis sicriul și Pătru i-a tras un glonte în inimă... Ho, oprește-te, despre asta, cînd ți s-a povestit, sub pecete, ai făgăduit să nu scrii decît peste alți 50 de ani, cînd baba Mărișca nu-i va mai putea face nimic lui Pătru și nimănui... nu mai foloseam săpun, mă spălam numai cu apă din rîu și mă frecam cu nisip; pe dinți cu sare; inexorabilul termen se apropia...

În aprilie 1970, la Londra, în muzeul Wallace priveam minunatele arme ieșite din mîna lui James Purdey, printre care o carabină pe care regele Carol II Stuart voia s-o ofere amantei sale, frumoasa Lady Castlemaine; Majestatea Sa poruncise ca glonțul să fie în formă de inimă și, ca să intre pe țeavă, meșterul Purdey o făcuse răsucită, ca un vrej delicat de oțel. Atunci, oftînd i-am spus prietenului Sergiu C., vînător împătimit și el, trista odisee a obsesiei mele. „Îl vei împușca. **Mai avem** peste trei săptămîni", a zis diplomatul cu atîta convingere, încît din clipa aceea mi-a devenit, pînă azi, cel mai bun prieten. (Sergiu C. are un ochi infailibil în descoperirea detaliilor, insolite la prima aparență, dar cu semnificații pline de delicii, pentru niște bolnavi, ca noi, de ceea ce se numește pompos „filozofia istoriei". Astfel, tot în acel aprilie, în Tower la muzeul Regimentului Royal Fusilliers, în odaia care adăpostește relicvele anului 1823, an fără vreo bătălie memorabilă în care să se fi ilustrat regimentul care, la Waterloo, capturase una din săbiile lui Napoleon, prietenul meu vede într-o vitrină... o cizmă mare de fier, prevăzută cu vreo trei lacăte grele. Ne apropiem intrigați. Pe cizmă, cu litere albe, scria: **„Acest obiect a fost confecționat din ordinul Colonelului Anderson, comandantul regimentului și și-a dovedit utilitatea** (and prooved to be usefull) **în cazul soldatului** (Private) **John Hopkins, care acuza grave rosături la picior, rosături ce-l împiedicau să efectueze exercițiile regulamentare. Fiindu-i închis** (imprisoned) **piciorul în acest obiect, rosăturile i s-au vindecat, ceea ce dovedește că el și le întreținea cu substanțe corosive, pentru a trage chiulul. Drept care a fost pedepsit cu douăzeci de bice.")**

— Ce legătură are asta cu ursul? urlă doctorul, gata să-mi spargă în creștet sticla golită.

— Are, așa cum toate lucrurile sunt legate între ele, după cum ne învață dialectica. Pînă una alta însă, mi-a plăcut această formă primară și naivă de manifestare a acelui principiu democratic conform căruia dovada vinovăției cuiva trebuie s-o facă cel ce acuză, nu acuzatul să aducă proba inocenței sale...

Oricum, sau mai bine zis conform legilor sus-amintite, arma Ladyei Castlemaine și cizma colonelului Anderson l-au adus pe Sergiu C. în casa mea din munții Retezat. Se înarmase cu un aparat de filmat, „dovadă", zicea „că sunt atît de sigur că ai să-l împuști încît am încărcat aparatul cu peliculă Kodak Special".

Un început de Mai lugubru, cu ploaie, cu zloată, vînt acru, vreme de stat la foc, de băut țuică fiartă în cănuțe de pămînt ars, de pus la cale treburile universului, de jucat nesfîrșite partide de șah cu gîndul aiurea, ascultînd bătrînul cuc al ceasului bunicii mele, cumpărat acum o sută de ani, care merge mult mai bine decît scamatoriile electronice ale frumosului nostru secol. Dacă nu uiți să-l ungi o singură dată pe an cu o pană de gîscă muiată în gaz perfecțiunea lui e uluitoare. Dar la urma urmei nici nu contează: la Gura Zlata ora e aceea pe care o arată ceasul bunicii.

Și astfel, în ziua de 6 Mai 1970... (Cum se înscriu marile date ale omenirii în conștiința

Între ei ...vînătorii

scriitorilor angajați!) dimineața, nu prea în zori (căci noi ne culcaserăm în zori) bate cineva în fereastră și aud vocea bacelui Ioachim Foarce, zis Burghie: „No, scoal' de grabă, să merem să-l pușcăm!“

Nici cel mai antrenat soldat din trupele de comando ale Legiunii Străine n-ar fi fost gata în atît de puține secunde.

— Unde-i?

— În Lănciți... (Lănciți e o poiană prelungă, între două spinări de pădure de brad, la nici o jumătate de ceas de mers bărbătește.)

— Da'i acolo? Sigur?

Moș Ioachim mă privește cu ochii săi de faianță de Delft. Îl văd că și-a luat carabina... dar nu zic nimic. (E bine să fie o armă în plus, mai ales că bătrînul e atît de sigur că ursul e acolo.) Bineînțeles, de tras **trag numai eu.** Cu toate acestea...

Pășim fără zgomot pe cărarea udă. Pădurea e neagră: are tristețea aceea misterioasă dinaintea exploziei de primăvară. Nu e melancolia amară a toamnei tîrzii: e o spaimă, o întrebare, o neliniște ca înaintea unei ciudate nașteri.

Cunosc drumul, l-am făcut de atîtea ori: în stînga spumegă Zlătuia sub pereți de bazalt. În dreapta e „Grădina cu Cerbi“ (unde peste șapte ani, la 14 Noiemvrie 1977, dar cine putea ști atunci, cine?), dincolo peste Cioacă e „Mormîntul“, locul unde, nu foarte demult, un cioban a pus prinsoare că „tună“ (frumosul termen muntenesc pentru „a coborî“) pînă jos, la Rîul-Mare și se întoarce înapoi cu o cofă de apă, într-o jumătate de ceas. S-a ținut de cuvînt și a căzut mort ca osteanul de la Marathon. Iar dincolo, într-o vale afundă și umedă, niciodată lînsă de vreo rază sunt celelalte morminte, șase la număr, ale unora care au plătit cu viața pentru un ceas de aur dăruit de un Lord din Anglitera unei femei-bărbat pe care am mai cunoscut-o și eu înainte de-a muri singură, beată, în coliba ei; dar nici taina asta nu sînt slobod s-o istorisesc. Deocamdată.

Băgat-ai glonț pe țavă, să nu te apuci să clănțănești cînd ajungem acolo?

— Da, șușotesc, sugrumat.

Îi văd spatele ușor încovoiat, cu ranița veche, scorojită, pătată, decolorată, în care e pita, clisa și glaja. Pe neașteptate îmi dau seama pentru prima oară că Ioachim e bătrîn.

— Cuțitu' cela nemțesc, cu care te fălești, luatu-l-ai?

— Înseamnă că dumneata ești sigur că-i luăm pielea?

— D'apoi cum?

Zlătuia se aude vîjîind sălbatic, aproape. În curînd o trecem pe un podeț putred, care se clatină peste volbura de spumă.

Ioachim pășește mai rar, mai săltat și deși calcă peste crengi căzute la pămînt, peste frunze, nu se aude nimic. Încerc să-l imit. Vai! (Dar nu zice nimic. Nu-mi aruncă nici o privire de reproș. „Îi aproape dăstul de bine pentru unul ca dumneata“, mi-a spus odată.) Pe neașteptate în fața noastră se deschide lunga poiană a Lănciților.

Pete de zăpadă. Pămînt negru. Mozaic monoton, trist.

— No, iacătă-l. Acolo-i, îmi șoptește moș Ioachim în ureche.

Încremenesc. Nu-l văd. Aud cum Sergiu armează aparatul de filmat.

— Unde-i?

— D'apoi nu-l vezi? Acolo. Pata aceea neagră, care mișcă.

Văd nenumărate pete negre. Toate mișcă. Nici una nu mișcă. Pun binoclul la ochi. Degeaba. Moș Ioachim îmi îndreaptă și binoclul și mîinile care-l țin, nu cu prea multă siguranță.

Baci Ioachim — un alt Ipu

Da! L-am văzut. E ursul! Suntem în 6 Mai. N-am împlinit încă 40 de ani.

— No, ai zis că vrei să-l puşti singur. Du-te şi puşcă-l.

Îmi pun în priviri toată charisma, poate-l sugestionez să se ofere să mă însoţească. Moş Ioachim s-a aşezat, îşi scoate pita, clisa, îi oferă glaja lui Sergiu. „N-ai plecat" pare că mă întreabă.

Un pîrîiaş curge de-a lungul poienii. Pornesc în susul lui, ca ursul să nu mă poată simţi, apa îmi duce mirosul la vale. Încerc să mă analizez. Mi-e frică. Dar nu de ce mi s-ar putea întîmpla. Mi-e frică să nu-l scap. Mi-e frică pentru că e primul urs. Pentru că, deşi am citit o sumedenie de cărţi, nu ştiu ce se poate întîmpla. Mă surprind dorind să nu-l găsesc.

Cînd l-am văzut era în dreptul stînişoarei din stînga. Sunt acolo. Despiedic arma, îmi pipăi fiorosul pumnal „Puma" care pînă acum a servit doar la tăiatul slăninei în felioare. Ies din pîrîu. Ursul nu e nicăieri.

Şi atunci încep să urlu, din răsputeri: „Veniiiiţi! Nu-i aicii! O plecat! Prietenii sosesc degrabă. Aprindem ţigări. Ioachim pare nedumerit.

— Unde drac' să să fi dusă, că doară era aici?

Acum îmi pare rău că a plecat. Atît de rău încît încep să tremur uşor. Îl împuşcam sigur. N-am noroc.

— Apăi, om şedea aici şi l-om aştepta, zice bătrînul pufăind, numai să vină'napoi...

O nevoie pe cît de subită pe atît de imperioasă, mă face să mă depărtez cîţiva paşi, spre pîrîu.

Ursul e acolo, cu toate urletele mele, cu tot fumul de ţigară, cu toate vorbele rostite! Se mişcă greoi printre brusturii uriaşi. E numai la treizeci de paşi, îi aud răsuflarea. „JOS!" fac eu semn, mă arunc pe burtă în zăpadă. Îi văd flancurile umflîndu-se ca nişte foale. E în blana frumoasă, de iarnă, cafeniu deschisă. Urs mare, bătrîn. Cătarea mi se pare că-l acoperă. Încerc prin lunetă. Crucea joacă de la stînga la dreapta. Îmi aduc aminte tot ce-am învăţat la armată. Mă înşurubez. Îmi ţin respiraţia. Dar mi se aburesc ochii. Răsuflu. Crucea lunetei joacă iar. Simt fizic nerăbdarea celorlalţi. O singură soluţie: cînd, în tremurarea ei imposibil de stăpînit, crucea lunetei e în dreptul LUI am să trag. Apăs „schnellerul"; acum la o simplă atingere a trăgaciului...

Bubuitura hăuleşte. Văd cum glonţul a izbit piatra, deasupra lui, **la un metru!** Ursul se întoarce şi mă priveşte. Sar în picioare şi trag. Trag toate cele cinci cartuşe R.W.S. 8×57 JR, din magazie. Ursul o ia la goană peste clinul înzăpezit. Văd cum gloanţele pişcă neaua şi pămîntul în urma lui, mult în urma lui... Alte focuri. Moş Ioachim, cu arma rezemată pe bîtă, trage şi el. Mai rău ca mine. Ursul se face nevăzut în desişul negru. Eu mă întorc spre ceilalţi. Aud un bîzîit ciudat. Sergiu C. mă filmează.

— Acuma ce facem?

— Apoi, ne facem că n-am venit pe aici, zice bătrînul.

*

Peste două zile, la Rotunda, dincolo de Gura Apei, găsindu-mă în pielea goală (îmi pusesem la uscat hainele leoarcă de transpiraţie) am puşcat ursul, cel dintîi, — dar povestea asta e lipsită de interes.

— Să vă ia dracu' cu povestirile voastre moderne! spune doctorul. Vă bateţi joc de cititori, nu le daţi nici o satisfacţie. Rebreanu şi Jokay Mór v-ar fi dat un picior în fund.

(Din volumul „Dincolo de rîu, printre arbori" — care va apărea, cîndva, în mod sigur.)

Nuntă la Monaco

Prinţesa Caroline de Monaco, în vîrstă de 28 ani, s-a căsătorit în anul 1978 cu playboy-ul Phillipe Junot, de care a divorţat după nici doi ani.

Iată însă că la sfîrşitul anului 1983 ea a apărut din nou pe copertele celor mai mari reviste occidentale. La 29 decembrie 1983 ea s-a căsătorit pentru a doua oară, de data asta cu Stefan Cassiraghi în vîrstă de 32 ani, fiul unui mare industriaş italian.

Se spune că toată lumea e mulţumită, chiar dacă Vaticanul consideră că prinţesa a rămas tot la... prima căsătorie. Cu alte cuvinte, ar fi tot nevasta lui Junot. Toate eforturile răposatei mame a Carolinei, Grace, pe lîngă papă pentru a admite divorţul au rămas fără rezultat.

Dar, după cum se vede pe chipurile tinerilor însurăţei, ei nu-şi prea bat capul cu astfel de probleme. Papa cu ale lui, ei cu ale lor.

În prima fotografie, Caroline este cu Junot. A fost, adică...

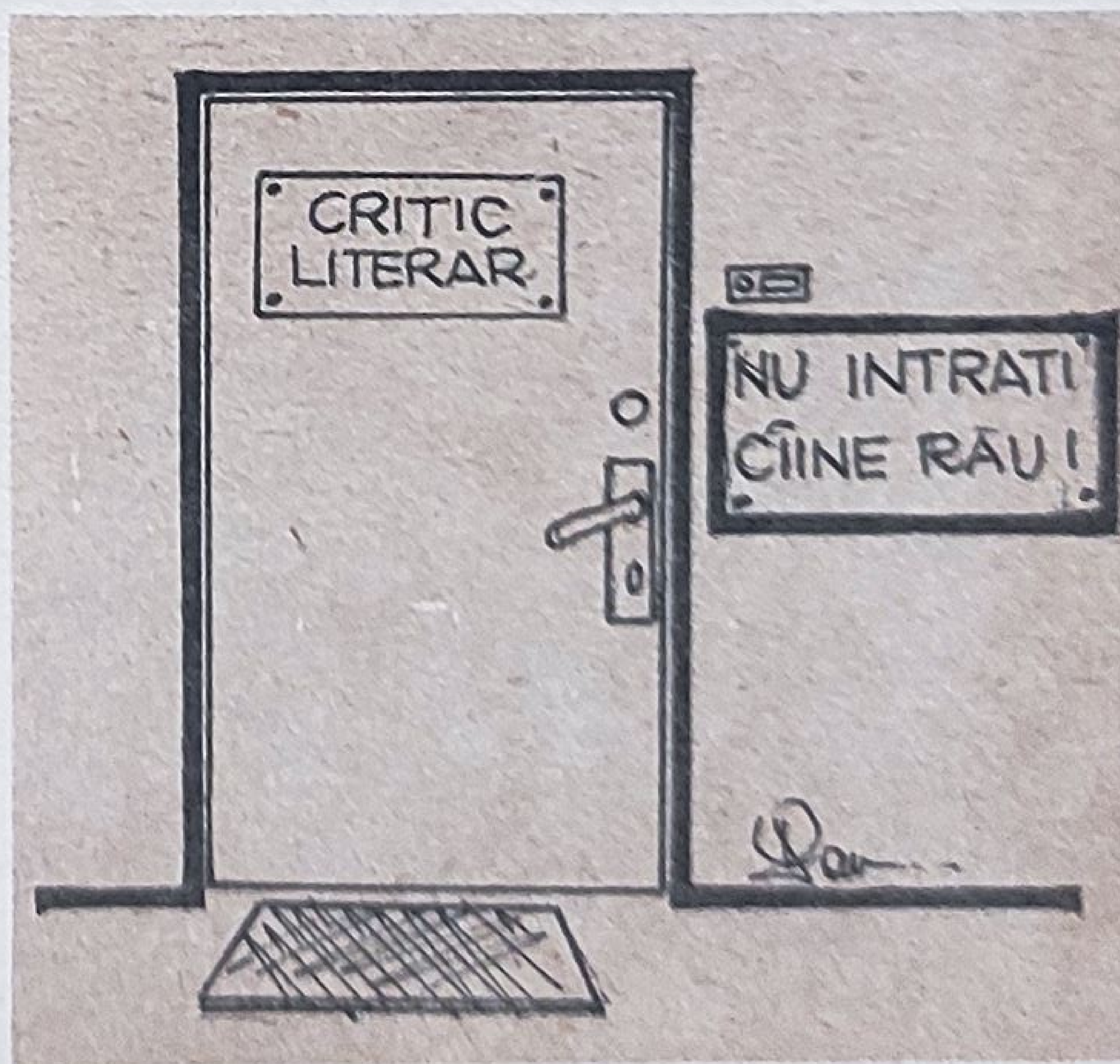
Liv şi Linn

Marea actriţă norvegiană LIV ULLMANN şi-a entuziasmat totdeauna spectatorii, fie că apărea pe marele ecran, fie pe scenele teatrelor, în filme ca „Fragii sălbateci“ sau „Emigranţii“, ori în piese ca „Nora“ de Ibsen.

În ultima perioadă, Liv Ullmanh s-a dedicat activităţii pe tărîm social, în special în cadrul UNICEF, în numele căruia călătoreşte în toată lumea, urmărind să atragă atenţia oamenilor politici asupra situaţiei grave a copiilor din lumea a treia.

Din anul 1982 ea trăieşte la New York, la rugămintea fiicei ei Linn, în vîrstă de optsprezece ani. Linn studiază şi lucrează ca fotomodel, în timp ce Liv joacă în filme sau pe scenele unor teatre şi scrie piese.

Amintim că Liv Ullmann este şi autoarea unui remarcabil volum de memorii intitulat „Prefacerile vieţii mele“, care s-a bucurat de o primire extraordinară din partea publicului.

BRIGITTE BARDOT

„Cu trecerea timpului, talentul ei ne apare tot mai evident..."

1. Totul a pornit de la „ŞI DUMNEZEU A CREAT FEMEIA"

La 28 septembrie 1984 Brigitte Bardot va împlini o jumătate de secol! Nu, nu se poate! O jumătate de secol e prea mult. Cincizeci de ani sună parcă altfel...

Aşadar, iat-o şi pe celebra Brigitte Bardot schimbînd prefixul: Peste cîteva luni îl va avea şi ea pe 5 în faţă...

În întîmpinarea acestui eveniment, televiziunea franceză a pregătit şi prezentat nu de mult un film în trei serii intitulat „Brigitte cea adevărată." Dar dacă există Brigitte cea adevărată, înseamnă că trebuie să fie sau să fi fost şi una neadevărată, nu?

Aşa să fie....?

Cu ocazia Anului Nou 1968 Brigitte Bardot ura francezilor, prin intermediul televiziunii, un an fericit, plin de bucurii şi succese. Cu această ocazie celebra B.B. era îmbrăcată doar în faldurile steagului naţional al Franţei. Această imagine a devenit simbolul Franţei, B.B. simbolizînd Franţa aşa cum o simbolizau generalul Charles de Gaulle sau Uzinele Renault. Cel puţin Franţa anilor '60.

Apoi, în anul 1973, după turnarea celui de al patruzeci şi şaselea film al său, B.B. s-a retras de pe platourile de filmare. Ziarele au apărut atunci cu titluri de-o şchioapă: „Brigitte Garbo", „Primul adio..." etc.

Brigitte Bardot s-a ţinut însă de cuvînt, după acest an ea nu a mai apărut niciodată în faţa camerei de luat vederi...

Şi iat-o acum, după o absenţă atît de îndelungată, apărînd din nou, de data asta pe micul ecran, în faţa milioanelor de francezi. A venit simplu, fără nimic senzaţional. Totul a fost de o simplitate dezarmantă.

Cînd vorbea despre ea trecea repede cu toate că spunea lucruri foarte exacte și adevărate.

Încă nu și-a pierdut forța ei magică de seducție iar spectatorii și-au putut da seama că amintirile Brigittei erau de fapt propriile lor amintiri.

Așadar...

Data nașterii: 28 septembrie 1934.

A văzut lumina soarelui într-o familie de micburghezi din Saint-Germain-des-Prés. Copilăria și-a petrecut-o în chip de fetiță „închisă și timidă", crescînd sub influența tatălui care, ca poet, „a traversat lumea cu o floare în mînă." La șapte ani a simțit prima dată dorința de a fugi de acasă: „Mă simțeam străină în casa părinților... Poate de aceea am avut apoi mai multe case, pe care le-am aranjat după gustul meu ca să mă pot simți cu adevărat acasă la mine."

După propria-i mărturisire, căsuțele acestea i-au fost niște adevărate cuiburi. Mai ales cea din Saint-Tropez botezată „La Madrague" după numele unei așezări de pescari din apropiere.

Prima ei mare pasiune a fost dansul, iar diploma de absolventă a Conservatorului dovedește din plin că avea și talent în acest sens. La paisprezece ani făcea primele fotografii ca model foto, dar s-a plictisit repede de această ocupație părăsind-o.

Apoi l-a întîlnit pe Roger Vadim, regizorul care a văzut-o „așa cum era". El a fost primul care i-a... citit posibilitățile. În anul 1952 cei doi se căsătoresc, pe cînd Brigitte avea numai optsprezece ani. În această perioadă obține primele aplauze ale vieții ei pentru interpretarea unui rol episodic din piesa lui Anouilh „Invitație la castel."

Zvăpăiată cum era, B.B. nu s-a împăcat cu omul rece care era Vadim. „Eu eram încă o fetișcană, purtam ciorapi albi și guler alb studențesc, cu butonieră". Patru ani mai tîrziu însă, în 1956, Roger Vadim a dezbrăcat-o de ciorapii ei albi și de toate celelalte care o făceau... fetișcană, și a făcut din ea senzația numărul unu a ecranului mondial. Cu alte cuvinte, a realizat filmul „Și Dumnezeu a creat femeia", în calitate de regizor și coscenarist. Filmul ca atare nu s-a bucurat de succesul scontat. Brigitte a repurtat însă un adevărat triumf. Chiar dacă presa a criticat-o pentru feminitatea ei agresivă, pentru silueta ei imposibil de suportat, pentru lipsa de sensibilitate...

2. ...şi a continuat cu

„IAR DIAVOLUL A CREAT-O PE BARDOT"

Acesta a fost sloganul cu care presa şi televiziunea americană a primit-o pe B.B. la traversarea Oceanului. Pentru americani era foarte greu s-o aşeze într-o anume categorie de femei. Şi pentru că n-au avut cum îi spune foarte pe scurt, au spus că ea reprezintă Femeia (cu F), egocentrismul, frumuseţea, neliniştea, dansul, soarele şi marea...

Apariţiile ei pe marele ecran — cam sumar îmbrăcată, ce-i drept, ca să nu spunem... dezbrăcată — a trezit mînia unora. Vaticanul a excomunicat-o din rîndurile bisericii catolice iar la Expoziţia mondială de la Bruxelles, din anul 1958, la pavilionul Vaticanului, B.B. a fost decretată ca simbol al Răului (cu R).

Şi dacă!?

Tinerele fete o copiază însă întru-totul. Era doar epoca în care moda nu se mai făcea la casele de modă, iar coafurile nu se mai aduceau din pieptene şi foarfece prin saloane luxoase şi costisitoare. Coafura se aranja acum în plină stradă. Cu toatele voiau să se îmbrace ca ea, să se pieptene ca ea... Să fie ea!

Băieţii îşi modificau în buletine data naşterii pentru a putea pătrunde în sălile de cinema pentru a-i admira perfecţiunea fizică...

În tot acest timp, Brigitte Bardot a încercat să mai şi trăiască din cînd în cînd. Dar ca şi în filmele în care juca, ea nu recunoştea nici o convenţie.

Am spus deci că fetişcana B.B. nu se împăca cu omul rece care era Roger Vadim... Gurile rele zic că l-a părăsit pentru că acum era gata lansată..

Fapt este că se desparte de Roger Vadim pentru a se căsători cu actorul Jaques Charrier, partenerul ei din „Adevărul". Din această căsnicie a venit pe lume singurul copil al lui B.B., Nicolas, astăzi un bărbat în toată firea la cei douăzeci şi trei de ani ai săi. Rolul de mamă n-a prins-o niciodată.

„Nu l-am ştiut educa pe Nicolas — spunea ea — nu puteam avea grijă de un copil atîta vreme cît eu însămi aveam tot timpul nevoie de o mamă..."

Brigitte este convinsă că această a doua căsnicie a eşuat din pricina ziariştilor: „Nici nu vă puteţi imagina cum a fost. Şi nu puteam face nimic. Ei au exagerat totul, au mărit totul pînă la dimensiuni incredibile."

A încercat şi o a treia căsătorie, de data asta cu Günther Sachs, un playboy vestgerman. A impresionat-o teribil faptul că acesta trecea cu elicopterul personal pe deasupra casei ei de unde îi lansa buchete enorme cu trandafiri... Se-nţelege că l-a părăsit şi pe acesta.

Şi nici că a mai încercat-o pe cea de a patra..

În anul 1960, după ce filmul lui Clouzzot „Adevărul" a rulat pe ecranele franceze, dar şi din alte ţări, critica de film a recunoscut că B.B. are şi talent, nu numai fizic. Fapt este că Brigitte Bardot nu a putut fi înghesuită în nişte şabloane, de aceea ea le-a părut multor drept lipsită de talent...

Vadim și B.B. în viziunea lui José-Louis de Vilallonga

Cu trecerea timpului, talentul ei ne apare tot mai evident. În plus, ea și-a păstrat atît frumusețea și armonia fizică, cît și pe cea sufletească.

Dar lucrul cel mai important este altul: ea a reușit să-și apere dreptul de a fi ea însăși! Iar pentru a-și putea păstra identitatea, la momentul pe care ea l-a considerat cel mai potrivit, nu a ezitat să părăsească lumea filmului, ocupație care începuse s-o plictisească și pe care o ura.

Și a trecut astfel, nesilită de nimeni, în conul de umbră al popularității ieftine.

De atunci ea a mai apărut în fața publicului doar în calitate de apărătoare a animalelor. Există două lucruri pe lume pe care Brigitte Bardot le urăște din întreaga sa ființă: fotografii și uciderea animalelor.

„Îi urăsc pe fotografi, ei nu ne lasă să trăim. Din această cauză înțeleg animalele pădurii care sînt urmărite de țeava puștii. De aparatul de fotografiat mă tem precum animalele pădurii de țeava puștii vînătorului...", a declarat ea.

Iubește cu precădere patrupedele, dar și celelalte animale. Acum de pildă, ea și-a făcut un crez de viață din a apăra de la pieire focile. Și trebuie să recunoaștem că în această privință ea are merite incontestabile. Datorită luptei ei neobosite, de lungă durată, ea a reușit să impună guvernelor țărilor membre ale Pieței Comune să semneze documente prin care să se interzică importul în țările acestei comunități al pieilor puilor de focă...

Cum arată astăzi B.B, vajnica apărătoare a animalelor?

Are un moral sănătos, părul îl are tot lung iar în colțul buzelor și în ochi același zîmbet de copil ștrengar.

Recunoaște că este obsedată zi de zi de ideea morții. „Este pedeapsa noastră. Ne-o merităm. Sînt dominată de ea. Ne străduim toată viața să avem grijă de trupul nostru apoi, într-o bună zi, el se prăbușește..."

*

Ce poate însemna această stea, care de bună voie și nesilită de nimeni, s-a abătut de pe orbita ei, pentru tineretul de azi?

Un răspuns concludent la întrebare ni-l oferă cifrele. În primăvara anului 1982 „Le Journal du dimanche" a organizat o anchetă cu tema „Femeile în viața politica a Franței". La întrebarea: „care este femeia care întruchipează cel mai reprezentativ Franța?" Brigitte Bardot a obținut 40% din voturile celor participanți la anchetă, clasîndu-se a doua, înaintea lui Catherine Deneuve (34%). Dar elementul cel mai important l-a constituit faptul că tinerii între 18 și 25 de ani au situat-o pe primul loc în preferințele lor.

La o altă întrebare, referitoare la femeile care au făcut cel mai mult pentru îmbunătățirea condițiilor femeii, ea s-a clasat pe locul al șaselea, dar tinerii au situat-o și de data aceasta tot pe locul întîi.

Desigur, cifrele nu pot vorbi doar prin ele însele, dar este cît se poate de limpede că mitul B.B. este departe de a se fi stins. Și este suficientă o pauză de un deceniu pentru ca oamenii să o uite pe B.B. „cea veche" și să o îndrăgească pe... noua B.B. Asta în pofida unor declarații cum este cea aparținînd lui Jaques Séguél, specialist în reclame: „La bursa stelelor, exact ca la bursa hîrtiilor de valoare, francezii cumpără numai ce este durabil, integru și înțelept. Holbăm ochii la sînii Lolobrigidei, mîngîiem în gînd picioarele Sophiei Loren și ne culcăm în gînd cu Brigitte Bardot, dar de iubit le iubim pe Michele Morgan, Rommy Schneider și pe Deneuve..."

ALICE THEODORESCU

VASILE REBREANU

MAI PRESUS DE VULTURI ȘI TIMP

[Fragment din romanul „Legați-vă centurile de siguranță"]

Timidul Tom se retrăsese într-adevăr de cîteva zile în mica lui rezervație de lîngă pădurea Băneasa. Cînd sosi la el Cascadorul, terminase memoriul și, împreună cu paznicul, tocmai dădea fîn superbilor cerbi albi, miraculoșilor cerbi albi cu ochi albaștri, apoi intrară în casă și începură să bea, amestecînd vinul roșu al lui Tom cu vodka adusă de Imperator. Se încălziră, acum grecul se simțea eliberat, cerbii îi spălară sufletul, îl smulseseră din lumea absurdă, coruptă în care se învîrtise și pe care o descrisese în acel memoriu. Voise să i-l citească Cascadorului, dar, bînd în neștire, își aminti de calculul lui Moisil, și filosofă graseiat, imitîndu-l pe marele matematician căruia îi purta o mare admirație și care venise odată aici, într-o primăvară, să-i admire nemaipomenita minune. Bătrînul savant îi adusese un

acvariu în care era o broască țestoasă și un peștișor; îi spusese atunci că nu putuse veni așa, îi adusese și el o broască țestoasă, dar nu una obișnuită; această broască țestoasă — care avea să atingă o vîrstă matusalemică, e una vrăjită, o broască țestoasă care s-ar putea la un moment dat — spre deosebire de suratele ei din mlaștini — să zboare, și marele savant își suflecă mîneca și își vîrî mîna lui groasă, de țăran, o mînă păroasă, în apă și cu mișcări liniștite o răsturnă pe spate.

— Privește, îi zise surîzînd, și nasul lui mare, cu vîrful gros și bombat, se înroși și mai tare — iată, spusese Moisil, observă-i labele... Nu-i așa că par niște aripi?! Această tîrîtoare visează văzduhuri, se crede — și va ajunge — în tării, acolo unde nici vulturii nu pot ajunge... I-am adus și un peștișor, să nu-i fie urît... Am știut că unui posesor al cerbilor albi nu pot să-i aduc altceva; văzuseră cerbii, pe care savantul îi contemplă într-o desăvîrșită tăcere — spre deosebire de puținii vizitatori care aveau acces în această neobișnuită rezervație, îi strînsese cu mîna lui puternică brațul și surîse clătinînd din cap.

— Fiecare om are dreptul să bea un pahar de vin — spunea Tom, imitîndu-l pe Grigore Moisil, dar omul, după ce bea un pahar cu vin, devine alt om. Acest alt om are și el dreptul, săracul, să bea un pahar de vin. Dar a devenit alt om. La rîndul lui acest alt om are și el dreptul să bea un pahar de vin... graseia Tom asemenea bătrînului academician, în timp ce amîndoi ciocneau tot mai des.

— Fiecare om are dreptul să se îndrăgostească și să facă dragoste cu o femeie, traduse Cascadorul, dar după ce a făcut dragoste cu acea femeie, devine alt om. Acest alt om are și el dreptul să iubească o femeie, dar iubind-o, făcînd *amoare* cu ea, devine, după aceea, alt om.

— Iar acest alt om...

Rîseră și trecură apoi la lumea lor, a cinematografiei și Tom își revărsă veninul, cu glas timid, scîrbit, dar în dosul căruia se ghicea tunetul de stentor vindicativ.

— Trăim într-o eră a suspiciunilor. *Era suspiciunilor*, apăsă el pe cuvinte. Eu nu vreau să contribui la mărirea acestor suspiciuni, am făcut cîteva însemnări...

— Despre felul cum îi analizează fecalele lui Huniade echipa de medici..., zise Cascadorul, și în glasul lui se ghicea batjocura, disprețul suveran al rivalului... Un impostor, zice că a văzut lumea, că e șlefuit, dar să bage oameni nevinovați la ocnă... Ei, ce zici, tăticu?!... *Of course, oh, my horse*... să jugănească, să castreze un tînăr în floarea vîrstei că a avut milă și i-a f... fata, ei, de asta ce zici, tăticu... Asta, da, desigur călușul meu... traduse el și se cutremură și fața i se crispă, devenindu-i deodată lividă, cutremurat, cuprins de frisoane, de negre presimțiri și înșfăcă sticla de vodkă și, fără să-și toarne în pahar, bău cu disperare; dinții îi clănțăniră pe sticlă, ochii i se dilatară și lăsîndu-o pe masă, urlă deodată cuprins parcă de o durere dincolo de margini, demențială, urletul castratului.

— *Of course, oh, my horse*, reluă Tom, eu nu la el mă refer.

— Ai auzit că Huniade vrea să cultive banane în România?! A făcut propunerea sus! Altă nebunie, ca și cea de acum cîțiva ani... Încă aia, mai treacă-meargă, dar chestia cu bananele...

— O, și eu am scris, apropo de film, și chestia cu anotimpurile, cum se joacă ei cu anotimpurile, rosti Tom cu spaimă. Trebuie să tai chestia asta. Eu nu mă vîr în cercurile zeilor.

— Eu m-am vîrît.

— E bine să iubești zeii, my horse, dar să stai departe de ei, filosofă Tom și bău și el încet, degustînd, savurînd licoarea roșie.

— Tăticu, îl apelă Cascadorul, ascultă la mine, tăticu, eu iubesc nu zeii, ci zeițele și stau nu aproape de ele. *Stau pe ele*.

— *My horse*, rîse Tom.

— Sînt un armăsar. Îmi place riscul...

— De aceea vînezi vipere?

— Trăim într-o lume de vipere, de ce să nu le vînezi?! ... Sînt cele mai periculoase. Ascultă la mine, tăticu. Chestia cu șerpii, cu cobrele, vax, și îi povesti cum meseria de îmblînzitor de șerpi este una dintre cele mai vechi îndeletniciri din India, documente antice atestînd-o încă din veacul al III-lea î.e.n. De fapt, spunea Imperatorul — Vînător de vipere — îmblînzitorii stabilesc contactul cu șerpii nu cu ajutorul melodiei cîntate din flaut, ci cu cel al gesturilor, cărora spectatorii nu le acordă importanță. Astfel, de exemplu, cobra își ridică brusc capul și își umflă „gulerul“ numai cînd se simte în primejdie: Îmblînzitorul îi provoacă această stare stropind-o ușor cu apă rece. După aceasta începe să cînte îndreptînd flautul spre șarpe. Aerul ce iese din instrument atinge corpul șarpelui și din această cauză el începe să se ridice. Un alt element pe care mizează îmblînzitorul — continuă Vînătorul de vipere, devenind în chip surprinzător deodată lucid — dar toți îmblînzitorii de șerpi, adevărații îmblînzitori, așii, și mizează pe frica spectatorilor de șerpii veninoși și pe emoția ce le provoacă impresia că îmblînzitorii își riscă în orice moment viața. De fapt, ei nu au de suportat nici un risc serios, întrucît șerpii sînt inofensivi: fie că le-au fost scoși dinții veninoși, fie că le-au fost închise canalele de aducțiune a otrăvii. Așa e, tăticu, cu șerpii...

— Și cu viperele?

— Ei, cu viperele e altceva..., făcu el gînditor.

— Și cu zeii?

— Şi cu zeii e altceva. Ceva asemănător cu şerpii — se gîndeau amîndoi la Huniade — deşi cred că o să mă reprofilez... Am şi început să le scot dinţii, să le închid canalele de aducţiune a veninului, tăticu...

— *Oh, my horse*

— Îţi poate surprinde o convorbire ce crezi...

— Rahat! Ascultă la mine, tăticu, căluţule. Am confecţionat un dispozitiv care cînd este închis pare o servietă diplomat şi care serveşte la transmiterea de mesaje telefonice... scrise. În acest scop, mesajul este compus cu ajutorul unei mici claviaturi. Instantaneu, la celălalt capăt al liniei cuvintele apar pe un ecran similar celui al dispozitivului de transmitere. Un microordinator codifică şi apoi decodifică mesajul la intrare şi la ieşire, pentru a-l feri de urechile sau, mai bine-zis, de ochii indiscreţi... Aşa că, tăticu, băiatul este înarmat. Am arme pentru toate anotimpurile.

— Dar nu pentru Huniade... Crezi că el nu are instrumente şi mai sofisticate?!

— O fi avînd, dar aşa ceva, nu!

— Şi ce faci cu el?

— Mă apăr. Mă apăr de tovarăşul director, de zei.

— Ca să le poţi iubi... zeiţele?

— Da! făcu Imperatorul... Ori îl vînd în străinătate... De aceea ţin să facem filmul, coproducţie. Fac rost de bani, am date complete ale corăbiilor scufundate, mă fac căutător de aur, subacvatic!

— Ori te apuci de făcut bani, bancnote.

— Nu, tăticu, Imperatorul îşi respectă tratatele. Primesc simbria convenită şi nu mai fac sute... Corăbiii, lingouri, comori incaşe... Ţi se pare absurd, dar, află grecule, nu te superi, tăticu, că-ţi spun grec...

— Dar sînt grec, de ce m-aş supăra...

— De aceea tot vorbim de zei.

— Tu ai ajuns în Olimp!

— Tu, cu cerbiii ai ajuns în Olimp. Eu cred că cerbii tăi albi cu ochii ca marea Egee sînt nişte zei din Olimp.

— Sînt convins de aceasta, surîse Tom.

— Află, tăticu, că-mi fată mintea. Invenţia cu *servieta diplomat* — şi mai am una.

— Podul peste Atlantic...

— Lasă podul, că-i vine rîndul. Află că nu-i o nerozie, cum cred unii, dar am una cu ochelari... dar, deocamdată, o ţin secretă... dar abia aştept să ajung iar în America — şi voi ajunge — şi dacă vînd chestia cu servieta la ăia devin miliardar. Şi mă ocup şi de corăbii... Şi să-ţi mai spun una, grecule, că de aceea îţi tot spun grec, că e vorba de Grecia: acum cîteva zile a fost descoperită de Societatea arheologică greacă epava unei nave datînd din secolul VIII înaintea erei noastre — da, a fost descoperită în largul portului Eritrea, în Eubeea. Nava, care se crede că ar putea fi scoasă la suprafaţă pînă la sfîrşitul anului, transporta — ghici ce? — nici mai mult, nici mai puţin decît *o jumătate de-tonă-de-aur şi chihlimbar*, s-a precizat la Atena, încheie el ca într-un comunicat şi privi fascinat spre Tom să vadă ce efect a avut această uluitoare comunicare asupra interlocutorului. Tom însă continua să tacă, sorbind încet din pahar — Să înnebuneşti, tăticu! Să-ţi zbori creierii!... Nu-ţi mai spun ce-au făcut americanii. Uite, Societatea Naţională de Geografie din S.U.A. a făcut cunoscut că s-a reuşit cu ajutorul hidrolocatorului — o mare şmecherie de care şi eu m-am ocupat — deci cu hidrolocatorul s-a reuşit mai întîi să se descopere, iar apoi să se şi fotografieze vasul britanic cu pînze *Breadlabain*, scufundat la 21 august 1853. Aparatul a fost coborît în apă şi remorcat de vasul de cercetări. El a trimis un semnal sonor, care, tăticu, ce făcea? — după ce a atins pereţii epavei, s-a reîntors la sursă, conturînd imaginea navei scufundate. Pe imagine s-au putut distinge clar unele părţi ale catargelor şi corpului vasului. Trebuie să-ţi spun că iniţial această hidrolocaţie — de care îţi precizez din nou că m-am ocupat şi eu şi îi prevedeam un mare viitor — cum îţi spuneam, la început această hidrolocaţie a fost utilizată pentru simple măsurători ale adîncimii mării, apoi pentru alcătuirea de hărţi, ale fundului mărilor. Acum — lucru pe care eu l-am prevăzut — se pot obţine imagini ale obiectelor aflate sub apă...

— Şi?

— Ce şi, tăticu?

— Şi cum faci tu rost de... şmecheria aia?

— Păi dacă ajung în America! Dacă îmi vînd patenturile... Toate vasele cu lingouri, că am lista lor, sînt ale mele.

— De ce nu-i vinzi... servieta diplomat lui Huniade?

— Deocamdată o folosesc numai pentru... zeiţe.

— Pentru... amîndouă?

— Fireşte, *my horse*...

— Şi dacă...

— Ce *dacă?* Care dacă, tăticu? Care dacă?

— Dacă zeul se prinde?

— Aiurea!
— Dacă se prinde și nu te lasă?
— Mai întîi că nu mă prinde.
— Și dacă nu te lasă în America, admițînd prin absurd că se face totuși coproducția...
— *Atunci i-o vînd lui*. Și ajung academician. Ginda o să mă facă. O să fie numită ceva mare.
— Ginda?
— Da, ce te miri, tăticu. Ginda Huniade, ministrul peliculei... E clar?
— E clar, oftă Tom și se gîndi cui mama dracului să înainteze el memoriul.
Băură iar, două pahare unul după altul, cu sete și grabă, cu mințile înfierbîntate, în tangaj, între derută și încredere.
— Și dacă te prinde și îl pune pe dulău, pe buldog să te sfîșie, așa, de beregată, ca din întîmplare.
— Pe cine?
— Da, pe King.
— Dacă Ginda ajunge ministru, King va fi, după cum îi și zice, rege, pricepi tăticu!?
— Și Huniade?
— Hă, Huniade... și ducînd iar sticla de vodkă la gură, Cascadorul și văzu mișunînd sub cearceafurile imaculate ale baldachinului oastea lui de vipere... Era încă cu sticla la gură, cu fața întunecată, cînd ușa se izbi de perete cu o violență neașteptată, cei doi tresăriră, cutremurați, fulgerător le trecu prin minte că cineva îi ascultase. Cascadorul se și vedea castrat. O clipă se lăsă o desăvîrșită, grea liniște, care le zumzăi în urechi. Cascadorul stătea cu spatele la ușă și văzu spaima care desfigura chipul ingenuu al inteligentului grec. Lăsă încet, cu o mînă moale, așezînd fără zgomot, ca în vid, sticla pe masă și, încet, întoarse privirea spre ușă. Dreaptă, cu o privire sticloasă, de nepătruns, cu cravașa ținînd-o strîns de pudelul de aur, Frederika îi privea neclintită, ochii Cascadorului se întîlniră cu ai fetei și o sclipire — zîmbet oare? — se ivi în ochii ei.

— Frederika, șopti el, încurajat de surîsul ei straniu și misterios, și se ridică — *My horse*, ce cauți tăticu aici, ce surpriză, bine-ai venit, căluțule! și se apropie surîzător, cu brațele desfăcute — Frede..., o șfichiuitură ca de foc o simți pe față, apoi încolăcindu-i gîtul, ca un șarpe fierbinte. Întîi avu o reacție de furie, să se repeadă la ea, s-o calce în picioare, s-o sfîșie, s-o răpună, s-o facă terci, dar șarpele i se descolăci cu aceeași iuțeală din jurul gîtului și o altă plesnitură o simți peste față și gît, peste cămașă, și un gust sărat, de sînge cald îl simți în gură, inundîndu-i apoi chipul. Văzu ochii ei măriți ca de atropină, auzi abia acum tictacul grav al unui ceas. Privi în jur, fără să-și șteargă fața pe care și-o simțea inundată de sînge și văzu că Tom se ridicase și el, privi mobila de lemn sculptat, pe care n-o observase pînă acum, cum nu observase nici nenumăratele obiecte de cristal așezate pe console, micile vaze cu flori proaspete, nici rățuștile de lemn atîrnate pe pereți cu capul în jos, totul făcut să creeze o atmosferă de liniște și confort, ca o perdea împotriva furtunilor de afară. Dar furtuna irupse și aici și avea înfățișarea Frederikăi, furtună care mocnise în cele trei zile și trei nopți în care ea îl așteptase, roasă de gelozie, gelozie ce se insinuase în ea și care devenise certitudine, după întîlnirea cu Guru, după clipa aceea de moarte, cînd simțise mișunarea otrăvită a viperei sub pătura mirosind a sudoare de cal, îl șfichiui iar, cu o față impenetrabilă, din care ura dispăruse, doar ochii păreau și mai dilatați, privi în jur, căutînd pe cineva, avea încordarea unei pume australiene.

— Unde-i curva? întrebă ea șoptit, și se repezi spre Tom care simți, în fugă, arsura cravașei pe ceafă, apoi grecul dispăru în întunericul coridorului și se închise în baie; fata se învîrtea acum prin odaie ca un demon al distrugerii, și negăsind-o pe cea pe care o căuta, începu mai întîi să răstoarne cu o forță nebănuită canapeaua, apoi deschise ușa dulapului, smulgînd hainele grecului, sfîrtecîndu-le. Dîndu-i ușile în lături, îl răsturnă cu aceeași forță, făcînd același lucru cu un bufet cu vase scumpe, pe care le călca în picioare; progromul era în plină desfășurare, Cascadorul stătea nemișcat, urmărind-o cu o vădită curiozitate; lovite cu cravașa, micile vase zburau de pe console, prăbușindu-se în cioburi, rățuștele de lemn căzuseră de pe pereți, acvariumul plesni și călcînd cu cizmele micul peștișor izbi broasca țestoasă și o bufnitură grea se auzi, lustra începu să se clatine în vociferări de cristale și ea o biciui, becurile, în formă de lumînare, se stinseră, nu se opri din turbare pînă nu mai rămăsese nimic de făcut țăndări.

— *Quittez ce bordel immediatement*, îi zise ea calm, *et suivez-moi*, vorbea ca și Ginda, nu-și explica această bruscă... „incivilizație", găsi el cuvîntul, această oarbă brutalitate, care ascundea nu se știe cîtă sensibilitate vulnerată, dijmuită și disperare. Bărbatul își luă cu grăbire gambeta și și-o puse pe cap și țîșni afară, în întuneric, cu gîndul ascuns — știa că a venit cu mașina — de a se urca și a o lăsa acolo, în pustietate, de Tom nu-i păsa, uitase de el, poate fugise în cîmp, în pădure, înghițit de întuneric. Dar așezat la bordul mașinii, căută cu înfrigurare cheile: era clar, le luase cu ea, prevăzuse totul. Coborî și în lumina becului ce atîrna la intrare o văzu în pragul ușii, cercetînd, sfredelind întunericul, ascultînd... Percepînd mișcarea, hîrjoneala cerbilor în țarc, Cascadorul auzi pașii ei repezi, scrîșnind pe pietriș și o

văzu cum se îndreaptă spre cerbii care păreau nişte misterioase făpturi de nea în întuneric. Sigur, o căuta pe Ginda, deşi gestul ei era absurd.

— Ce cauţi acolo? — îi strigă prin întuneric, cuprins de spaimă să nu dezlănţuie progromul şi asupra acelor fiinţe superbeşti, de o gingăşie şi frumuseţe nelumească.

— Îmi caut mămica, se auzi glasul ei, glas neutru, descărcat de ură.

— Dar mămica se mărită. Credeam că eşti la nuntă, tăticu, ripostă el şi ridică din umeri în întuneric. Simţi cum i se încheagă sîngele pe faţă, pe cămaşa încă umedă de transpiraţie.

Auzi poarta ţarcului scîrţîind şi, nu după mult, o văzu apărînd călare, lovind uşor, cu cravaşa spinarea cerbului alb care, cu paşi de vis, se îndrepta spre casa luminată acum de singurul bec de la intrare. Frederika stătea dreaptă, ca o regină superbă, stranie şi frumoasă pe spinarea nelumescului animal.

— Urcă! — spuse ea şi el nu ştiu dacă glasul ei e poruncă sau rugăminte. Se apropie cu paşi nesiguri, stătu o clipă în faţa ei, privind-o suveran, deloc umilit, dar nu se urcă, luă cerbul de coarne şi se îndreptă astfel spre staul, închise apoi poarta care scîrţîi iar, şi fata sări de pe spinare şi stătu o clipă dreaptă privindu-l prin întuneric. Se răsuci apoi şi se duse în faţa cerbului, îi luă cu ambele mîini botul şi îl sărută pe fruntea lui ca de stea, pe botul umed, întrebîndu-l ceva de neînţeles, şoptit, ca un scîncet de dragoste. Plîngea.

Cascadorul, marele vînător de vipere, căutătorul de corăbii scufundate încărcate de lingouri masive de aur, de nemaivăzute comori, inventatorul năstruşnic realiză în clipa în care fata scoase acea bijuterie plată de la piept şi văzînd-o cum bea pe nerăsuflate din ea că se afla într-o primejdie de moarte, că jocul nu mai ţinea, că cercul fatidic se strîngea în jurul lui; aceasta i se confirmă cînd îi auzi glasul ca o sentinţă şoptită în întuneric:

— Sînt trei asemenea vase în tot Bucureştiul. Sper că ştii cui aparţin.

Ca o prevestire rea, ca ţipătul unei bufniţe, se auzi departe, stins, ca un ecou, toaca, lemn în lemn, ca o părere, lovind ciudat, într-un ritm nemaiauzit, ritm păgîn, ritm disperat, batjocură, ritm satanic, chinuit, şi îşi spuse că destinul lui este pecetluit şi parcă simţi o rană între picioare şi îşi simţi coapsele ude de sînge.

— Desigur, o, căluţul meu ştiu, cui aparţin.

— Ai dat una şi scumpei mele mămici.

— *Of course, oh, my horse.*

— Vrei să bei? întrebă ea şi-i întinse vasul plat, lucitor.

El îl duse la gură şi o auzi izbucnind în rîs. Vasul de argint era gol. Frederika i-l smulse din mînă şi apoi îl vîrî în buzunar, cu un gest decis îi încolăci cu biciul cravaşei picioarele şi îl trase spre ea, apoi, împingîndu-l cu pieptul, îl dirijă astfel pînă cînd el simţi sub picioare fînul şi se rostogoli trăgînd-o spre el, apoi o răsturnă, smulgîndu-i înfrigurat hainele de pe ea, aruncîndu-i-le, simţind-o fierbinte, zărindu-i printre ochii tumefiaţi, ca ai boxerilor, trupul alb, auzind suspinul, plînsetul, şi îi spuse — amintindu-şi de cuvintele Gindei, mireasa perpetuă, şuierînd gemut, sacadat:

— *Dis-moi...*

Rămase aşa, sub privirea albastră a cerbilor albi, albă în întuneric, era din nou nu numai Imperator al artelor ştiinţifice, ci Neînvinsul, simţind că poate cînta aceeaşi perversă şi halucinantă melodie la două instrumente, era Stăpînul şi îşi aprinse cu gesturi sigure ţigara.

— Spune că-ţi plac...

— Îmi placi...

-- Am să te tatuez cu jar.

— Da...

Şi el îşi aprinse altă ţigară.

— Nebunule, spuse ea. Să nu dăm foc cerbilor.

— Numai căprioarelor.

— Da, căprioarelor...

Tîrziu, cînd auzi maşina pornind în scrîşnituri frenetice, Tom ieşi din baie, căută chibriturile, aprinse lumînarea pe care o ţinea în cămară şi — intrînd în odaie, călcînd peste cioburi, neimpresionat de „progrom", căută broasca ţestoasă, şi parcă ştiind că este căutată, ea se mişcă vrînd să-şi trădeze, să-şi semnalizeze astfel prezenţa. Şi o găsi, o luă în palmă, simţind-o vie, simţindu-i labele mişcîndu-i-se, capul clătinîndu-i-se şi o duse la piept, apoi, aplecat, căută printre sfărîmături peştişorul şi în lumina pîlpîitoare a lumînării, printre cristaluri, îl găsi strivit, cristal gelatinos din care viaţa dispăruse.

Ieşi apoi afară, cu lumînarea într-o mînă, cu broasca ţestoasă în cealaltă, intră printre cerbi, cercetîndu-i, bucuros că nu sînt vulneraţi, observă că ţinea în mînă lumînarea stinsă, răsuflarea unui cerb îi stinsese flacăra şi abia atunci îşi dădu seama că e linişte, că luna scălda acest colţ mai frumos decît lăcaşul zeilor şi că el ţinea acum broasca ţestoasă cu labele în sus, ce păreau mici aripi gata să-şi ia zborul spre văzduhurile şi tăriile lunare, spre care el privi turmentat de frumuseţe, destrămat pînă la dezagregare de sublim. Ştia că uneori triumful e mai dureros decît înfrîngerea, el ce era oare, un înfrînt sau un triumfător — Un... *dureros...*, îşi răspunse şi zîmbi încet, în lumina palidă a revărsatului de zi. Se auzeau depărtat ape rostogolindu-se, „Iubirea mişcă soarele şi celelalte stele" gîndi el inundat de frumuseţea acestei dimineţi, cuprins de fericirea că, iată, e om, că trăieşte, că are aceşti cerbi albi, că e posesorul lor, şi această broască ţestoasă, care e mai presus de vulturi şi de timp...

Le danger de l'ignorance

— fragmente —

ROBERT ROJDESTVENSKI, URSS

Pe cînd vizitam America am văzut la televizor un film de desene animate al cărui erou principal era lupul. Acest personaj avea o mulţime de defecte — era laş, nesăţios, crud, mincinos, etc. Pentru ca fiara să fie încă şi mai înfiorătoare, avea desenată o stea roşie pe piept, iar pe şapcă purta secera şi ciocanul. Repet, era un desen animat destinat celor mici, care n-au auzit încă nimic despre politica adulţilor. În faţa unui asemenea primitivism nu poţi decît să ridici din umeri şi să surîzi: „Prostii!" Numai că mie nu-mi venea să rîd.

Cînd copiii americani vor creşte şi vor merge la şcoală, li se va explica că există popoare diferite în diferitele ţări din lume. Şi că există oameni buni şi oameni răi, insetaţi de sînge, care vor să cucerească întreaga lume. Asta se spune apropo de sovietici. Copiii vor deschide cartea de istorie. Istoria URSS se termină pentru ei odată cu dispariţia ultimilor ţari. Mai departe nu este decît un nor compact de ignoranţă şi haos.

Aceste filme, ca şi altele zise de „aventuri" şi „spionaj" nu au nici o valoare artistică, dar sînt difuzate în fiecare săptămînă. De altfel, ele fac parte din numeroasele produse de consum curent anti-comunist, cum sînt emisiunile TV speciale, articole în ziare şi reviste, cărţi, jucării, etc.

În timpul şederii mele în America am avut posibilitatea să iau cuvîntul în numeroase universităţi americane. Aceste întîlniri nu pot fi uitate. Îmi amintesc de ambianţa sinceră şi cordială a sălilor de cursuri si conferinţe. Şi-mi vin în minte deasemenea întrebările care mi se puneau. Nu toate, ci acelea care m-au pus în încurcătură. La început am crezut că studenţii rîd de mine, judecînd după bizareria întrebărilor. Judecaţi şi dumneavoastră: „Se fabrică şi se vînd particularilor automobile în Rusia?", „Aveţi televizoare în casele dvs.?", „Este adevărat că învăţatul limbilor străine este interzis în ţara dvs.?", „Cînd vă duceţi în alt oraş, vă este necesară o autorizaţie specială din partea autorităţilor?", „Pentru a vă căsători vă trebuie aprobarea comitetului de partid?", „La dvs. femeile sînt proprietate comună?", „Ce faceţi cu urşii care se plimbă în plin centrul oraşului?" Care urşi? Am crezut că n-am înţeles bine. Mi s-a explicat: „La dvs. toate oraşele sînt înconjurate de păduri adînci şi noi am citit că uneori urşi se plimbă pe străzi..."

Iată genul de întrebări care mi se puneau. Puteam pur şi simplu să rîd şi să-mi ironizeze interlocutorii. Dar de fapt nu era greşala studenţilor. Idei ca acelea de mai sus cu privire la URSS sînt inoculate cu bună ştiinţă. Este mult mai uşor să-i prezinţi pe sovietici ca barbari, ca neevoluaţi. Şi este încă şi mai uşor apoi să acumulezi minciuni si să clamezi „pericolul militar sovietic" pentru a-ţi speria concetăţenii.

Totuşi, vorbind despre un nou război, de fapt, poporul american nu ştie cu adevărat ce au fost războaiele precedente. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ei erau desigur pe front. Fiii în uniforme ai poporului american mureau pe cîmpul de luptă. Ei mureau în Normandia, în Ardeni, în Sicilia, pe Rin, în Marea Nordului şi în insulele Pacificului. Ei se războiau cu fascismul. Ei apărau America. Luptau cu curaj, sînge rece

şi abnegaţie. Mai tîrziu ei au murit în Corea şi Vietnam. Au murit în Laos şi Cambodgia. Au murit în Grenade şi Liban, devastînd teritorii străine şi neaducînd nici o glorie Americii. Mureau neştiind nici pentru cine şi nici de ce...

Da, au luptat... Şi totuşi americanii nu ştiu într-adevăr ce este războiul.

Întotdeauna ei au reuşit să se lupte departe de America, departe de oraşele lor, de munţii şi pădurile lor. În toată istoria Americii, nici o bombă străină n-a căzut pe casele frumoase şi confortabile, pe autostrăzile americane sau pe terenurile fertile şi cultivate cu dragoste.

Americanii nu ştiu ce înseamnă cînd acoperişul casei tale se prăbuşeşte cu un zgomot asurzitor, cînd printre dărămături îţi moare fiica sau mama, sau cînd printre ruine auzi gemetele fiului tău pe care nimeni nu-l poate ajuta, pentru că totul în jur este ars, distrus, pustiu. Americanii nu cunosc momentele cînd şi piatra se topeşte, fiarele se răsucesc în aer de pe urma exploziilor şi un nor gros de fum ascunde cerul. Toată ţara geme şi mamele, pietrificate de durere, nu mai au forţa şi lacrimile pentru a plînge...

Ei nu cunosc adevărata faţă a războiului.

În această ignoranţă rezidă pericolul enorm cu privire la soarta planetei noastre.

(Traducere şi adaptare după publicaţia „Je Journaliste democratique" no. 5/84)

ELISA MADOLCIU

ENIGMATICII AGATHYRSI
și gîndirea lui Platon

Herodot este acela care ne aduce primele știri despre agathyrsi și el afirmă că sînt oameni foarte luxoși și poartă podoabe de aur (Herodot, IV, 104). Ei își tatuau îi își pictau fața și tot corpul iar părul și-l vopseau în albastru după cum ne relatează Pliniu cel bătrîn (**Naturalis Historia,** IV, 20). Se tatuau desigur după obiceiul tracilor cu un ac și cu o culoare albastră ce nu se ștergea, iar în afară de bijuteriile lor de aur spălat din nisipul rîurilor mai purtau și diamante.

I. — Cea mai mare parte a datinilor și obiceiurilor agathyrsilor erau la fel cu cele ale tracilor, scrie Herodot despre ei (IV, 106) și aceasta înseamnă că, deși au putut exista infiltrări sporadice ale sciților în ținuturile locuite de agathyrsi, la data cînd scrie Herodot — prima jumătate a sec. V î.e.n. — sciții erau complet asimilați în masa tracă. Acestea sînt dealtfel și concluziile unui valoros studiu apărut recent și făcut de Valentin Vasiliev (**Sciți agatîrși pe teritoriul României,** Cluj-Napoca, 1980, p. 132) care scrie: „după mijlocul sec. al V-lea î.e.n. grupul scitic este asimilat și dispare ca etnitate etno-culturală din provincia intracarpatică a României". Astfel agathyrsii trebuie considerați ca traci iar sciții în număr foarte redus au putut locui doar o vreme printre ei. Agathyrsii erau traci și prin vitejia lor care i-a făcut să nu se supună perșilor lui Darius I, cum făcuseră toate popoarele vecine și atunci cînd oștile persane s-au apropiat de hotarele lor ele au fost vestite prin crainici că agathyrsii se vor lupta împotriva lor. Iar perșii intimidați și nedorind să lupte în munți s-au retras. (Herodot, IV, 125). Luptîndu-se de asemenea cu sciții, agathyrsii îi biruiesc și reușesc chiar să ucidă pe regele lor, Spargapithes.

Agathyrsii își creaseră un stat în Transilvania pe văile Mureșului și în părțile de apus ale Moldovei care se pare că a dăinuit pînă către sfîrșitul sec. III î.e.n. Căci Aristotel care scria către sfîrșitul sec. IV î.e.n. îi menționează pe agathyrsi, ca și Pomponius Mela (II, 100) din sec. I î.e.n. și Vergiliu (Eneida, IV, 146) dar și Pliniu cel bătrîn (sec. I e.n. menționează pe agathyrsi, ce nu erau prea demult dispăruți, astfel că trebuie să admitem că ei au existat, așa cum ne arată și alte surse istorice pînă în sec. III î.e.n.

Dar statul tracilor agathyrsi are o serie de caractere cu totul unice în Antichitate. Trebuie să folosim termenul de „stat" cînd vorbim de societatea tracilor agathyrsi, fiindcă ea era guvernată de legi scrise într-un codex pe care tinerii îl învățau pe dinafară și mai ales îl învățau să-l cînte. Informația acesta ne este adusă de Aristotel, care precum se știe a adunat constituțiile tuturor popoarelor cunoscute (Aristotel, **Probleme fizice,** IX, 28), deși nu a ajuns pînă la noi decît „Constituția atenienilor".

Se pare că, după spusele lui Herodot, tracii agathyrsi au urmărit ca în poporul lor să nu fie nici ură, nici pismă, adică au vrut să constituie o societate în care oamenii să se îndrăgească între ei, și să nu existe ostilitate și luptă pentru ca fericirea să domnească, toți fiind frați și astfel foarte strîns uniți între ei. În acest scop în statul lor se instituie

comunitatea femeilor, desigur pornind de la premisa că femeile pot aduce dezbinare și ură între bărbați (Herodot, IV, 104). Nu știm care era modalitatea prin care se făceau aceste uniri între bărbați și femei, dar faptul că bărbații erau foarte luxoși, că se tatuau, că se vopseau, adică faptul că acordau atîta însemnătate aspectului lor exterior, apoi faptul că purtau podoabe de aur, dovedește că voiau prin frumusețea și eleganța lor să cîștige inimile aleselor lor și că alegerea se făcea atît de bărbați cît și de femei.

De asemenea dacă femeile erau în comun, cum afirmă Herodot, și bunurile și averea trebuie să fi fost tot în comun, pentru că neexistînd o familie nu avea cine să aibă grijă de bunurile personale, de vite de pildă, de casă, de gospodărie. Iar așa precum vom arăta în continuare, comunitatea femeilor în istorie a fost asociată totdeauna cu comunitatea bunurilor.

Zeița Bendis de pe reversul unei monede dacice de tip Jiblea (imagine mult mărită)

II. — În ceea ce privește credințele religioase ale agathyrsilor putem afirma cu destulă certitudine că ei nu aderau la cultul lui Zalmoxis și la Misterele sale, adică la riturile prin care se conferea nemurire geto-dacilor. Aceasta întrucît tracii agathyrsi duceau o viață foarte puțin ascetică, aveau relații cu multe femei și purtau podoabe de aur, fiind și tatuați și vopsiți spre a place femeilor. Or, pare destul de sigur că în cultul lui Zalmoxis exista o interdicție de ordin religios — în acord cu ascetismul și cu simplitatea vieții adoratorilor lui Zalmoxs (a se vedea de exemplu alimentația frugală a geților lui Dromichete) — de a nu purta obiecte și bijuterii de aur (cfr. Stelian Stoica, **Ethosul dacogeților,** Buc., 1982, p.51) fiindcă se constată o absență totală, pînă și în mormintele ce par a fi ale nobililor, a obiectelor și podoabelor de aur. I.H.Crișan scrie cu privire la această problemă: „Rămîne în continuare deschisă problema ciudată a dispariției obiectelor de aur în secolele ce au precedat cucerirea romană, atîta vreme cît izvoarele literare ne atestă clar existența lor" (**Burebista și epoca sa,** Buc., 1977, p.432). Iar Vasile Pârvan scrie: „Ceea ce trebuie să mire mai mult decît lipsa chihlimbarului, e lipsa aurului de la Tèn-ul getic" (**Getica,** ed. 1982, p.558/312). Ar fi fost cu totul paradoxal ca oamenii ce aderau la credințe ce impuneau înfrînarea și simplitatea vieții să poarte podoabe de aur. O interdicția similară pare să fi existat și în Egiptul antic (cfr. Constantin Daniel, **La prohibition du fer dans l'Egypte ancienne,** în „Studia et Acta Orientalia" VII, 1968, p.17) și se știu relațiile care au fost atestate de antici între Egiptul antic și Zalmoxis, poate și prin intermediul lui Pythagora.

Agathyrsii par a fi fost adoratori ai lui Dionysos, zeul viței de vie, dar și ai orgiilor prelungite. Se știe că Dionysos, zeu al cărui nume îl aflăm și în scrierea creto-miceniană a alfabetului linear B, în tăblițe de la Pylos în așa-zisul palat al lui Nestor din sec. al XIII î.e.n., era așadar un zeu care fusese adoptat de acheeni micenieni înainte de războiul troian. El se află menționat și în **Iliada** (VI, 130—137) împreună cu adoratoarele sale, numite de Homer „doici" dar care sînt denumite **menade** sau **thyade** în Misterele sale, precum și în riturile și ceremoniile legate de acestea. Fiind Dionysos divinitatea protectoare a viței de vie și a vinului este evident că măsura stîrpirii viței de vie în Dacia pe vremea lui Burebista și a marelui preot Deceneu era în ultima instanță un act de ostilitate vădită împotriva lui Dionysos și a riturilor sale orgiastice. Lucrul nu trebuie să mire întrucît chiar în **Iliada** se arată cum un rege trac Lycurg urmărește cu țeapa sa vrînd să le ucidă pe adoratoarele lui Dionysos, curmînd o scenă ce pare a fi o parte din Misterele ce se desfășurau în cinstea lui Dionysos. (cfr. Constantin Daniel, **Două culte de mistere rivale în Dacia preromană,** în „Luceafărul", 1984 no. 1144, 1145 și 1146). Este de înțeles că împotriva orgiilor din riturile lui Dionysos trebuie să existe o mare ostilitate a asceților ca posteau necurmat și se înfrînau de la orice plăceri trupești, care formau grupul adoratorilor lui Zalmoxis. Într-adevăr cultul lui Dionysos avea un caracter orgiastic comportînd ceremonii care se desfășurau la anumite intervale, în care se bea mult vin, se cînta, se jucau hore noaptea

la lumina făcliilor, se striga și se alerga peste dealuri și munți în chiote, rituri la care luau parte despuiate sau îmbrăcate în costumații stranii femei amestecate cu bărbați. Și de fapt aceste Mistere ale lui Dionysos au fost interzise în anul 186 î.e.n. la Roma de către senatul Republicii ca punînd în primejdie siguranța statului și moralitatea publică (cfr. **Enciclopedia Civilizației Romane,** Buc. 1982, art. Bacchanalia, p.124). Căci, după adversarii acestor Mistere ale lui Dionysos, în cursul lor „nu se considera nimic interzis de morală".

III. — Un autor latin Valerius Flaccus (VI, 135) îi numește pe agathyrsi, **Tyrsagetae** „geții cu thirs", apelație care nu trebuie confundată cu **Thyragetae,** „geții de la fluviul Thyros (Nistru)". Această apelație a lui Valerius Flaccus ne dezvăluie sensul real al acestui nume de „agathyrsi" și ne arată originea acestei denumiri, care așa cum crede și I.H.Crișan reprezintă o poreclă dată tracilor din Carpați care n-a fost evidențiată pînă acuma (cfr. I.H. Crișan, în **Strămoșii poporului român geto-dacii și epoca lor.** Buc., 1980 p.252). Dar această denumire **thyrsagetae,** „geții cu thyrs" înseamnă că agathyrsii erau adoratori ai lui Dionysos pentru că în multe din reprezentările grafice ale acestui zeu, el poartă thyrsul (cf. E. Rohde, **Psyché,** tr. fr. Paris, 1928, p. 277, nota 3) și de fapt thyrsul era emblema zeului Dionysos și era constituit dintr-un toiag de lemn sau de trestie care la cap era încununat cu frunze de viță de vie sau de iederă. Mai toți adoratorii lui Dionysos purtau emblema acestui zeu, thyrsul, și în literatura greacă el apare către anul 430 î.e.n. În marele **Dictionnaire des antiquités grecques et romaines,** Paris, 1898, întocmit de Daremberg și E. Saglio, în articolul consacrat thyrsului, marele elenist A.J. Reinach arată că pentru autorii antici, agathyrsii erau geții cu thyrs, adică adoratori ai lui Dionysos, și se interpreta numele de „agthyrsos"prin „acela care agită thyrsul". Căci prima parte a acestei denumiri **aga-** este verbul grec bine cunoscut **ago** „a duce, a conduce" iar **thyrsos** este numele thyrsului însuși. Deci agathyrsul este acela care umblă mereu cu thyrsul în mînă semnalîndu-și astfel calitatea de adorator al lui Dionysos. Grecii care îi vedeau mereu pe geții adoratori ai lui Dionysos cu thyrsul în mînă i-au poreclit agathyrsi. De fapt nu numai geții din spațiul carpato-dunărean umblau mereu cu thyrsul în mînă ci și alți adoratori greci ai lui Dionysos, precum aduc mărturie o serie de termeni grecești ca: **thyrsophoreo** „eu port thyrsul", **thyrsomanes,** „cel ce este exaltat de Dionysos și poartă mereu thyrsul", **thyrsophoria** „purtarea thyrsului", **thyrsohares",** cel ce-i place să poarte thyrsul, **thyrsotinaktes** „cel ce agită un thyrs", **thyrsophoros,** „cel ce poartă un thyrs" (cfr. M.A. Bailly, **Dictionnaire français-grec,** Paris, 1935, **sub voce).** Dar purtarea thyrsului mereu era oarecum ridicolă, de unde apelativele grecești menționate mai sus.

Această etimologie a numelui agathyrsilor — singura deocamdată pe care o cunoaștem — exclude bineînțeles orice posibilitate ca agathyrsii să fi fost sciți, pentru că vița de vie nu creștea în ținuturile locuite de ei — iar Dionysos nu era un zeu adorat de sciți. Ba mai mult, un rege scit care a fost inițiat în cultul lui Dionysos a fost izgonit de pe tron din acest motiv și apoi ucis (Herodot, IV, 80), tocmai fiindcă și sciții erau ostili ca și romanii sau ca unii dintre greci cultului orgiastic al lui Dionysos.

IV. — S-a scris de către W. Tomaschek (cfr. Pauly Wissowa, art. Agathyrsoi) dar și de către H. Stein (Herodot, editat de H. Stein, Berlin, 1901, p. L00 nota 1) că agathyrsii sînt dacii de mai tîrziu, și afirmația acesta este făcută și de I.H.Crișan (**Op. cit.** p.252) care scrie că „agathyrsii pe limba lor se vor fi chemat întotdeauna daci". Este foarte probabil că agathyrsii este o poreclă dată de grecii din cetățile portuare ale Pontului Euxin traco-geților din Transilvania pentru că umblau mereu cu thyrsul în mîini, dar trebuie arătat că aceștia nu erau închi-

Monedă dacică cu chipul zeiței Bendis

•

Cerb, figurînd de lut dacică, reprezentînd animalul zeului Dionysos.

nători ai lui Zalmoxis, ci erau adoratori ai lui Dionysis, ale cărui Mistere le celebrau în orgii rituale, iar reformele lui Burebista și Deceneu au avut ca scop extirparea acestui cult.

De fapt este logic să admitem că la agathyrsi comunitatea femeilor era o prelungire și o continuare a orgiilor în care, pe lîngă excese bachice propriu-zise, exista și o orgie sexuală.

IV. — În lumea antică existența comunității femeilor nu se constată decît la agathyrsi. Nici o cetate grecească nu a instaurat asemenea legi, deși a existat **poliandrie** ca la Sparta de pildă, unde mai mulți bărbați aveau o singură femeie, fiind deobicei frați între ei. Herodot (IV, 172) relatează că un popor din Africa, nasamonii „au fiecare deobicei mai multe femei, dar le folosesc pe toate în comun. Cînd un nasamon se căsătorește obiceiul cere ca în prima noapte soția să treacă de la un oaspe la altul.“ Tot așa masageții nu aveau femeile în comun, dar se puteau uni cu orice femeie ar fi vrut. Însă promiscuitatea propriu-zisă n-a existat la nici un popor niciodată. (N. Petrescu, **Primitivii**, Buc., 1944, p. 129) și nici comunitatea femeilor n-a existat la vreun popor vreodată (**Ibidem**, p.157) Familia denunită **punalua** era o familie de grup, dar se pare că în insulele din Pacific văduvele erau în comun (**Ibidem**, p. 225). În Tibet a existat se pare mult timp **poliandrie**, mai mulți bărbați pentru o singură femeie, și la britoni (celții din Bretania), Iuliu Cezar a descris același tip de căsătorie, o femeie fiind în comun la 10—12 bărbați frați sau veri (**De bello gallico**, V, 4). În aceeași problemă Traian Herseni scrie „cu atît mai puțin poate fi vorba de vreo promiscuitate care nu există nici la celelate popoare, și care ar fi constituit un izvor permanet de conflicte între bărbați, dar și, ceea ce se uită deobicei, o reacție ostilă din partea femeilor“ (**Sociologie**, Buc., 1982, p.351). Și marele sociolog român continuă: „Deci monogamia pare a fi un fenomen social originar, o caracteristică chiar a tranziției de la societatea antropoidă la cea umană“ (**Ibidem**), poligamia înflorind doar în culturile mai avansate.

Așadar, comunitatea femeilor care exista la agathyrsi (utilizăm această transcriere care este a lui Vasile Pârvan, singura dealtfel științifică, și nu denumirea de **agatîrși**, incorectă, care contravine grav regulilor de transcriere a alfabetului grec în limba română, știut fiind că în greacă nu există vocala î și nici consoana ș iar litera **theta** se transcrie prin **th** (precum precizează **Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație**, editat de Academia R.S. România, Institul de Lingvistică al Universității din București, ed. IV, 1983, p.p. 31—32), nu era un fenomen social originar ci fusese introdusă pe cale de legiferare, iar „legiferarea nu apare decît la popoare aflate în stadii înaintate de desvoltare“ (Traian Herseni, **Ibidem, p.** 403) Căci în statul agathyrsilor știm că existau legi care se învățau pe dinafară și se cîntau, după cum ne asigură Aristotel. (**vide supra**). Asemenea legi cîntate regăsim și la africani la triburile **bantu** despre care C.I. Gulian scrie: „La africanii **bantu** tineretul învață cîntece, **printre care** cele mai importante sînt așa zisele «cîntece ale legii.» Această semnificativă denumire arată care este conținutul lor: sînt îndemnuri adresate tinerilor pentru ca să se poarte respectuos față de oamenii cei mai stimați. Aceste reguli morale sînt între țesute cu cîntece care glorifică expedițiile de jaf împotriva altor triburi“ (**Lumea culturii primitive**, Buc., 1983, p.336). Se pare de asemenea că și la celți barzii cîntau legile pe care le făceau cunoscute tineretului.

Precum am arătat, comunitatea femeilor la agathyrsi presupune că fiecare bărbat putea să-și aleagă iubita sa, cu condiția ca aceasta să-l accepte. Și de aceea bărbații se împodobeau cît mai frumos, se tatuau și își pictau corpurile (**picti agathyrsi**, scrie Vergiliu în **Eneida**, IV, 146) purtînd podoabe și giuvaeruri de aur. Textul lui Herodot indică faptul că doar bărbații se purtau atît de

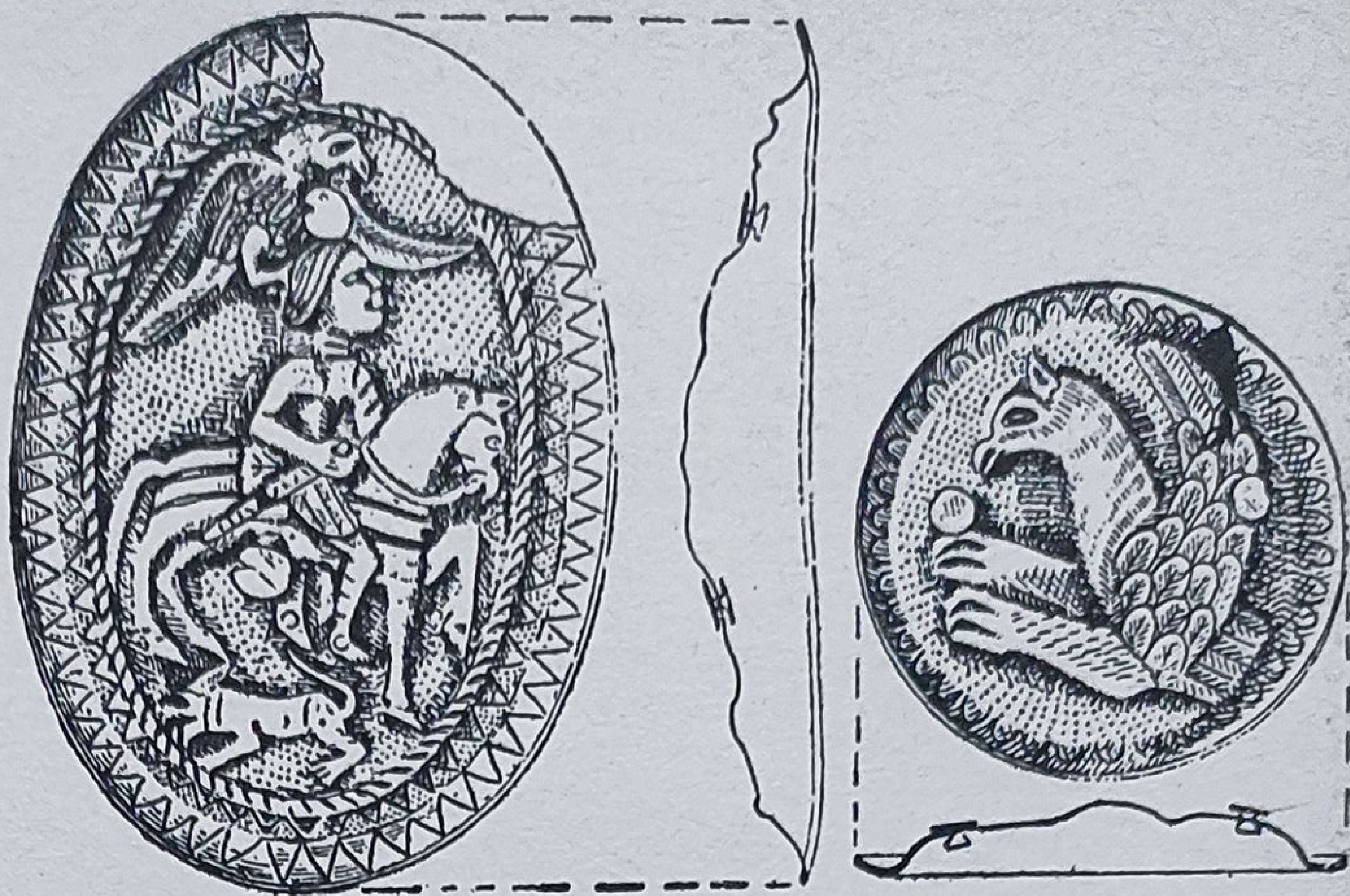

Monede dace de tip Jiblea, reprezentînd pe un zeu tînăr, probabil Dionysos, pe avers și pe revers pe zeița Bendis călare

•

Medalion de lut ars reprezentînd probabil pe zeița Bendis, găsit la Sarmizegetusa.

luxos, desigur spre a cuceri pe aleasa inimii lor. Astfel bărbaţii erau mult mai frumos îmbrăcaţi şi împodobiţi decît femeile, şi această deosebire se regăseşte întocmai la unii locuitori din Pacific unde „bărbaţii se decorează (prin tatuaje, zugrăveli) şi se împodobesc cu coliere, brăţări etc. mai mult decît femeile" (Traian Herseni, **Op.cit.**, p. 388). Dar şi actualmente în portul popular din Maramureş şi din nordul Transilvaniei se poate constata că bărbaţii sînt foarte frumos împodobiţi, în contrast cu ce se observă în Oltenia, în Muntenia sau în Moldova de sud unde femeile au costume mult mai frumoase şi sînt mai fastuos împodobite decît bărbaţii. Desigur comunitatea femeilor implica şi o comunitate a bunurilor precum am arătat, şi dealtfel ştim din textele lui Horaţiu (III, 24 şi V, 11—16) că la geţi, deci şi la agathyrsi „ogoarele sînt neîmpărţite şi produc roade comune". Dar comunitatea femeilor la agathyrsi suprima desigur sălbatecul obicei al sinuciderii văduvei rămase după moartea soţului ei, aşa cum era datina la unii geţi (cfr. Pomponiu Mella, în „Izvoarele Istoriei Românilor", Buc., 1965, vol. I, p. 389 şi Herodot, V, 5). Este posibil ca această comunitate a femeilor să fi fost instituită spre a se suprima datina jertfirii văduvei rămase după moartea soţului său, datină care se ştie că a persistat pînă în sec. al XIX în India sub numele de **sati** (Jeannine Auboyer, **Viaţa cotidiană în India Antică**, tr. rom. Buc., 1976, p. 243). Pe de altă parte faptul că alegerea depindea de femei, pentru că doar astfel putem interpreta eleganţa şi luxul agathyrsilor, le dădea acestora un rol mult mai mare în societate şi o autoritate considerabilă. Dacă avem în vedere că în societatea agathyrsilor era o continuare a riturilor din Misterele lui Dionysos, ai cărui adoratori erau aceştia, atunci femeile erau întrutotul egale cu bărbaţii şi la fel ca în Misterele lui Dionysos nu erau cu nimic mai prejos decît bărbaţii, ba mai mult, aveau poate un rol mai mare fiindcă în ceremoniile Misterelor lui Dionysos, femeile numite bachante sau menade sau thyade, femeile adoratoare a lui Dionysos, erau cele care organizau desfăşurarea însăşi a acestor ceremonii.

Podoabe de argint (falere) găsite la Surcea (jud. Covasna) de origine traco-getă care au putut aparţine agathyrsilor ce locuiau în acea regiune.

V. — Dar în regiunile de sud-est ale Europei, ocupate de traci, a mai locuit un popor fabulos în care femeile erau acelea ce îşi alegeau bărbaţii. Mitologii au numit acest popor mitic cel al **amazoanelor** al căror nume s-ar trage de la **a** privativ şi grec. **mazos** „mamelă" pentru că fetelor li s-ar fi tăiat mamela dreaptă spre a li se uşura folosirea armelor, încă din copilărie. Tradiţia relatată de mitologi afirmă că poporul mitic al amazoanelor ar fi emigrat din Asia în Asia mică, unde în Capadocia în centrul Asiei mici, ar fi întemeiat un stat a cărei capitală a fost numită Themiscyra. Statul lor, avînd în frunte o regină, se compunea numai din femei, dar bărbaţii erau primiţi odată pe an spre a se înmulţi neamul lor. Amazoanele s-ar fi instalat apoi în insula Lesbos şi Samothrace şi ar fi intrat în Grecia continentală în Beoţia şi Attica de unde ar fi atacat Athena, dar au fost respinse. Amazoanele adorau pe Artemis (Diana) şi pe Marte (grec. Ares), zeităţi care erau adorate şi de traci. S-a spus că mitul amazoanelor s-ar fi format pe temeiul unor realităţi istorice, căci amazoanele sînt menţionate în **Iliada** (III, 189) unde ele se luptă cu şefii frigienilor, iar în războiul Troii ele luptă de partea troienilor, fiind aliate ale lor. Deşi au locuit regiuni ocupate de traci şi sînt reprezentate în costum trac avînd boneta frigiană în cap, este greu de făcut orice ipoteză privitoare la apartenenţa lor etnică, dar comportamentul lor sexual cu alegerea partenerului le apropie de agathyrsi, dar şi de eroinele unor comedii ale lui Aristophan care voiau şi ele să-şi aleagă orice bărbat ar fi voit, şi despre care vom menţiona în continuare.

VI. — Marele gînditor grec Platon (născut la 427 î.e.n. şi mort la 374 î.e.n. la Atena) în marea sa operă **Statul** (sau **Repubica**) închipuieşte un tip de stat în care, credea el, toţi îşi vor găsi fericirea deplină. Statul lui Platon era format din trei tagme de cetăţeni. Filozofii care conduceau statul **(sophoi)**, războinicii pe care Platon îi numeşte păzitori **(phylakes)**, în fine meseriaşii, plugarii, negustorii, adică cei ce desfăşurau o muncă manuală şi care erau cei mai numeroşi. Nici filozofii, nici războinicii nu aveau voie să posede vreo avere personală sau vreun bun şi nici familie. Comunitatea femeilor exista

doar pentru filozofi şi războinici, căci pofta de proprietate şi interesul familial ar fi putut să-i îndepărteze de la slujirea devotată a statului, scrie Platon. Tot aşa şi copiii vor fi în comun şi părinţii nu vor cunoaşte pe copiii lor şi nici aceştia pe părinţii lor (Platon, **Republica,** V, 457,d). Căsătoriile sînt uniri provizorii de scurtă durată determinate de tragere la sorţi, dealtfel trucată de către filozofi, astfel ca, cei mai buni războinici să se însoţească cu femeile cele mai alese. (**Ibidem,** 459, e). Copiii luaţi de la naştere de la mamele lor şi crescuţi prin grija statului nu trebuiau să cunoască niciodată pe adevăraţii lor părinţi, ci vor numi tată şi mamă pe toţi cei ce erau de vîrsta părinţilor lor reali. Apoi vor numi frate şi soră pe toţi cei de o vîrstă cu ei. „După ce femeile sau bărbaţii au depăşit vîrsta procreării de copii, Platon vrea să lase deplina libertate suprimîndu-se şi căsătoriile efemere ale tuturor. Femeile şi bărbaţii să se unească cu cine ar vrea ei, în afara rudelor lor de sînge" (**Republica,** V, 461, b-c).

Desigur Statul gîndit de Platon era profund nedrept şi

Coif de aur găsit la Coţofeneşti (jud. Bacău) similar podoabelor purtate de agathyrsi.

constituia o gravă alienare a spiritului omenesc. Vom observa însă că în Antichitatea greacă au mai fost scriitori

care au conceput o societate în care să existe comunitatea femeilor, cu dispariţia familiei şi a bunurilor personale de orice fel. În primul rînd trebuie citat în acest sens pe Aristophan (născut la 445 î.e.n. şi mort la 388 î.e.n.) care în comedia sa **Adunarea femeilor** ce a fost reprezentată pentru prima oară în 392 î.e.n. descrie cum femeile din Atena ajung stăpîne asupra Adunării Poporului şi fac să fie votate măsuri care desfiinţează proprietatea, apoi familia, iar toate femeile putînd să se însoţească cu cine ar voi devin ale tuturor. Dar Aristophan care era din partidul aristocratic expune în comedia sa mai sus menţionată consecinţele negative ale acestei reforme familiale şi piesa este o satiră a ideilor ce se vehiculau desigur la Atena în epoca aceea. Existenţa acestei comedii dovedeşte că se discuta despre comunitatea bunurilor şi a femeilor la Atena la începutul sec. IV. î.e.n.

Trebuie să admitem că lui Platon nu i-a fost deloc teamă că va fi ironizat după apariţia operei sale **Statul,** şi glumele lui Aristophan din comedia sa n-au avut nici un impact asupra opiniei atenienilor, de vreme ce Platon propune un tip de societate similară celeia din **Adunarea femeilor,** comedia lui Aristophan. Dealtfel Platon aminteşte de opoziţia pe care o vor întîmpina ideile sale care ar putea să fie luate în rîs (cfr. A. Croiset et M. Croiset, **Histoire de la littérature grecque,** Paris, 1909, vol. IV, p. 299, nota 2) dar nu le acordă nici-o însemnătate, deşi opera sa este posterioară **Adunării femeilor.**

Mai tîrziu filozoful de origine feniciană Zenon din Citium care a trăit pe la 315 î.e.n. admitea că instituţia familiei ar fi principala sursă de conflicte în societate şi de aceea proiectează pentru viitor un stat ideal în care ar exista comunitatea femeilor, lipsa familiei şi bunuri obşteşti (cfr. Lileta — Stoianovici-Donat, **Mitul vîrstei de aur în literatura greacă,** Craiova, 1981, p. 208—209). Desigur ideile lui Zenon, fondatorul şcolii stoice, descind direct din **Statul** lui Platon. Dar şi aceste idei, în violentă contradicţie cu dorinţele şi aspiraţiile oamenilor de totdeauna, n-au avut nici-un răsunet în lumea mediteraneană.

VI. — Ajunşi la acest punct al discuţiei noastre, se cade să ne întrebăm care este originea concepţiilor lui Platon asupra comunităţii femeilor. S-a pretins că Platon s-a gîndit la societatea existentă la Sparta, cînd a conceput structura Statului său, dar deosebirile erau mult prea mari între societatea spartană şi cea visată de Platon. Nici femeile nu erau în comun la Sparta, nici bunurile, apoi în societatea proiectată de Platon lipseau hiloţii. Totuşi nu putem să admitem că Platon n-a avut în minte un model, un **analogon** după care a imaginat această societate, după cum nici Aristophan n-ar fi putut vorbi de ea, chiar ridiculizîndu-o, dacă n-ar fi existat undeva şi nu s-ar fi discutat despre ea. Şi de fapt ea exista, şi era foarte aproape de Grecia iar Platon o cunoştea desigur.

În orice caz, atît Platon cît şi Aristophan cunoşteau bine **Istoriile** lui Herodot şi ştiau deci că agathyrsii care locuiau în nordul Greciei şi aveau fără îndoială legături cu aceasta aveau legiuiri care impuneau comunitatea femeilor. Nu putem deci numi Statul lui Platon o **utopie** cum îl definesc unii elenişti, pentru că totuşi el a existat nu departe de hotarele Greciei, în Transilvania şi în Moldova, constituind statul agathyrsilor. Este verosimil că Platon a avut informaţii despre situaţia socială la agathyrsi şi a aflat că o

societate în care femeile sînt în comun este viabilă. De altfel o asemenea societate a fost realizată — desigur după modelul lui Platon şi al agathyrsilor, de către un reformator social din Iranul sasanid, Mazdak (cfr. O. Klima, **Geschichte einer sozialen Bewegung in sassanidischen Persien,** Praga, 1957) şi ea a putut dura în Iran vreme de peste 30 ani. Începută în vremea regelui Kawad (488—531 e.n.) mişcarea socială a lui Mazdak impunea desfiinţarea familiei, comunitatea femeilor ca şi a oricărei proprietăţi, afirmînd că originea răului în lume este posesiunea oricărei averi şi existenţa familiei. Unii adepţi ai lui Mazdak cereau ca nimeni să nu mănînce carne (desigur influenţaţi de budism şi de manicheism) şi alţii, să nu fie ucis nici un animal sau peşte. De fapt Mazdak a fost un continuator al lui Manes, fondatorul manicheismului, dar regele Kawad a văzut în doctrinele sale mijlocul cel mai eficace pentru a distruge influenţa aristocraţiei şi de aceea a susţinut difuziunea lor în tot imperiul persan, unde au fost aplicate integral atît în comunitatea femeilor cît şi a oricărei forme de posesiune personală. După regele Kawad i-a urmat la domnie fiul său Khosrau I, numit de grecii bizantini Chosroes (531—579 e.n.). De abia în cursul domniei acestui rege s-a revenit la vechea stare de lucruri. Copilul a cărui origine era dubioasă (căci sub influenţa doctrinei lui Mazdak s-a instituit comunitatea femeilor pretutindenea) trebuia să fie considerat că aparţine familiei unde se afla el, şi moştenea pe tatăl căruia îi fusese atribuit. Femeia căsătorită trebuia să fie restituită soţului ei (Clement Huart et Louis Delaporte, **L'Iran antique,** Paris, 1943, p. 393).

VII. — De aceea nu putem califica drept **utopie** Statul lui Platon, cel puţin nu în sens etimologic, fiindcă utopie are sensul de „nici un loc" (ou „nu" şi **topos** „loc"). Or, apare din relatarea lui Herodot asupra agathyrsilor dar şi din istoria mişcării lui Mazdak din Iran că state similare celui visat de Platon au putut exista.

Pe de altă parte agathyrsii nu se aflau la o prea mare depărtare de Grecia şi de Athena, iar Platon cunoaşte pe geto-traci bine (cfr. Charmides, 156, d-e), apoi ei nu erau contemporani cu epoca în care a scris Platon. Căci ei sînt menţionaţi ca existînd **încă,** de către Aristotel care a fost elev şi posterior lui Platon, cfr. Aristotel, **Probleme,** XIX, 20. (A se corecta textul din **Isvoare privitoare la istoria României,** vol. I. Buc., 1964, unde termenul grec **eti** este tradus în mod eronat prin „însă" nu „încă" cuvînt care indică clar că agathyrsii existau pe vremea cînd a scris Aristotel), adică după 330 î.e.n. În fine Platon, care nu era chiar lipsit de simţ al realului, n-ar fi putut propune un model de societate, dacă undeva nu s-ar fi dovedit că un asemenea stat poate exista şi poate fi viabil.

Platon era prea mîndru de calitatea sa de elen ca să scrie că a împrumutat un model de stat perfect de la un popor barbar cum erau pentru el, agathyrsii. Dar acest model de stat trebuia să existe undeva şi să funcţioneze în bune condiţiuni ca să fie propus de Platon ca stat ideal, perfect în care toţi aveau să-şi afle fericirea. Aşa cum scrie Herodot „căci (agathyrsii) fiind aşa de înrudiţi cu toţii, să nu resimtă unii împotriva altora nici ură nici pismă" (Herodot, IV, 104) întrucît sînt fraţi între ei. Nu putem admite în mod logic că existînd un asemenea stat în vremea lui, cum era acela al agathyrsilor, Platon să nu ştie de existenţa lui, şi să propună un model de stat similar celui al agathyrsilor, fără să se gîndească şi să aibă în minte acest stat care exista deja. De asemenea nu putea să propună ca model de stat desăvîrşit statul agathyrsilor, dacă în acest stat ar fi existat nemulţumiri şi tulburări. În afară de aceasta, apropierea de Grecia a agathyrsilor ar fi adus informaţii precise despre starea de lucruri de acolo şi Platon ar fi putut fi dezminţit şi ridiculizat uşor dacă propunea ca stat model o societate în care erau nemulţumiri, conflicte şi ură între membrii săi.

*
* *

VIII. — Dovada peremptorie şi dificil de eludat că Platon în opera sa **Statul** a luat ca model societatea agathyrsilor geţi este că această scriere a marelui gînditor grec **începe chiar de la primele rînduri prin relatarea ceremoniilor instituite de atenieni în cinstea zeiţei traco-gete Bendis (Statul,** I, 1 sq.). Adică orînduirea fericită în care toţi vor trăi ca fraţi este pusă de la început chiar sub egida, patronajul şi ocrotirea zeiţei Bendis, protectoare a femeilor.

În felul acesta statul lui Platon este oarecum **sacral** fiind instituit sub oblăduirea şi apărarea zeiţei traco-gete Bendis.

Cultul zeiţei Bendis fusese introdus la Atena în vremea lui Pericle (495—429 î.e.n.) şi avea un templu lîngă cel al lui Artemis Munichia şi un alt templu la Salamina, pe lîngă altul la Alexandria Egiptului. Teplul ei era numit **bendideion.** Sărbătoarea celebrată în cinstea zeiţei Bendis de care face menţiune Platon consta dintr-o procesiune, o întrecere de alergare noaptea la lumina făcliilor şi o sărbătorire nocturnă care ar fi avut un caracter orgiastic (Pauly-Wissowa, V-er Halfband, col. 269). Ceremoniile în cinstea zeiţei Bendis se numeau **Bendideia** la Athena în Pireu şi aveau loc în ziua de 19 **thargelion** (= primăvara în luna mai).

Vom trage concluzia că statul geto-agathyrsilor din actualele hotare ale României a putut sluji drept model pentru formularea structurilor esenţiale din societatea visată de Platon în opera sa **Statul.**

CONSTANTIN DANIEL

„Ca un rîs aruncat asupra durerii"

În anul 1967 se scriau, într-o scrisoare, aceste rînduri cutremurătoare privind existenţa poetului. Nevoia de a comunica apăsătoarea stare de prea plin sau prea gol a sufletului îl făcea adesea pe Emil Botta să scrie cîteva rînduri puţinilor săi prieteni adevăraţi. Unul dintre ei a fost Atena Parascopol, prietenă de o viaţă a poetului, martoră frămîntărilor sale sufleteşti. Domnia sa, Atena Parascopol, a avut bunăvoinţa de a ne da una din aceste scrisori. O publicăm, cu mare emoţie, pentru mesajul ei cutremurător: singurătatea, deşi la graniţa dintre uman şi absolut, şi totuşi, singurătatea poetului pe această lume.

IOANA DIACONESCU

O SCRISOARE A LUI EMIL BOTTA

Mult iubită Alichi,

Aş fi vrut să scriu aceste cuvinte, spirituale ca un zîmbet, ca un rîs aruncat asupra durerii. Dar iată, în clipa aceasta şi şi nici în clipele care vor urma, nu am umor; sunt ca în tragedia elină, acel ciudat personagiu, „Cîntăreţul TRISTEŢII SALE*", cineva cu sufletul bolnav.*

Domnia-ta, Alichi, eşti o făptură cum rar, cumplit de rar am întîlnit; eşti un exemplu unic care face cinste societăţii.

Nici nu pot exprima exact sentimentul de profundă afecţiune şi recunoştinţă pe care ţi-l port.

Eu sunt acelaşi, fidel mie însumi, nefericit că trăiesc într-o lume care mă îngrozeşte.

Iată un citat spaniol care mie îmi spune mult: toda esta gente me espanda — toată această lume mă înspăimîntă. (Cervantes).

Sa te văd sănătoasă, Alichi, repede, repede.

Emil B.

17 XII 1967

FEBRUARIE 1953

Camil Petrescu mi-a mai trimis azi o parte din manuscrisul „Un om între oameni".

Citesc paginile în cursul primelor ore ale dimineţii şi, telefonic, fixez o întîlnire cu autorul pentru după-amiază ca să-i comunic „cele dintîi impresii" de cititor.

Mă prezint la el acasă în jurul orei şase. Locuieşte lîngă Cişmigiu, într-un mic apartament construit între cele două războaie.

Femeia de serviciu îmi deschide şi mă invită în bibliotecă.

În lumina lămpii de birou abia îl văd. Maldărele de cărţi îţi lasă impresia că-l sufocă.

— Te rog să iei loc şi să aştepţi puţin, îmi spune de îndată ce mă vede. Am găsit într-un volum procurat de la Academie un document cu privire la Eliade, teribil de interesant şi nu pot să-l las din mînă pînă nu-l parcurg în întregime.

Mă uit în dreapta şi în stînga, dar nu văd nici un scaun liber. Toate sînt ocupate de cărţi şi iarăşi cărţi în legătură cu anul 1848.

Încep să răsfoiesc şi eu cîteva.

— Interesant! Teribil de interesant! Ce faci? mă întreabă cînd termină de citit. Stai în picioare? Te-am rugat să iei loc.

— Unde?...

— Într-adevăr, cărţile mi-au invadat întreaga locuinţă.

Se ridică de la birou, eliberează un scaun şi mă pofteşte să mă aşez.

— Nu pot să inventez decît în limitele unei perfecte acoperiri documentare. Îmi pare rău că nu eşti istoric, că m-ai fi ajutat şi dumneata în această problemă.

— Şi totuşi, în urma discuţiilor purtate cu Editura Tineretului, aţi căzut de acord să amplificaţi viaţa satului, unde, singur ne-aţi mărturisit, nu prea aţi avut la dispoziţie documente.

— Aici m-am folosit de cîntecul popular, care constituie în ultimă analiză tot un document, dacă avem în vedere epoca de la 1848. Cîntecul popular a însemnat atunci, pentru sat, ceea ce a însemnat foaia volantă pentru oraş. Să nu uit! Te rog să adaugi la pagina 92 a manuscrisului, ca notă de subsol, aceste pagini. Ele se referă exact la ceea ce tocmai discutam.

— Îmi este greu. Dactilograma este şi aşa foarte încărcată cu noile dumneavoastră intervenţii în cerneală.

— Nu te-am auzit. Te rog să repeţi, îmi spune în timp ce îşi fixează mai bine aparatul acustic.

— Intervenţiile dumneavoastră în manuscris sînt extrem de multe.

— Nu-i nici o problemă. Tipografii s-au învăţat cu manuscrisele mele, iar cît priveşte eventualele dumitale greutăţi, mă angajez să le rezolv eu.

Femeia de serviciu intră cu o tavă în mînă. După un minut de ezitare mută puţin mai încolo cîteva cărţi de pe birou şi lasă două ceşti de cafea. O aromă plăcută se răspîndeşte în toată camera.

— Într-o lună cred că voi putea să dau tot volumul I. Cînd crezi că mai pot primi un avans de la editură?

— Vorbiţi cu directorul.

— Trebuie să vorbesc neapărat. Am absolută nevoie de bani. Nici nu-ţi închipui cît de mult doresc să-mi cumpăr şi eu o căsuţă, unde să lucrez în linişte şi mai ales unde să pot să-mi aranjez cărţile şi miile de fişe pe care le tot întocmesc de cînd scriu despre evenimentele de la 1848. Am găsit ceva mulţumitor pe Calea Dorobanţi, dar îmi cere mult.

Mă roagă apoi să-i spun ce părere am despre paginile pe care le-am citit. Îi mărturisesc că am rămas surprins mai ales de modul cum a reuşit să prezinte viaţa satului.

— Domnule Camil, îi spun la sfîrşitul discuţiei, aş vrea să vă întreb şi eu ceva.

— Ce anume?

— De ce sînteţi aşa de necruţător cu Eliade?

— Pe Eliade trebuie să-l sacrific nu numai din prea multă dragoste faţă de Bălcescu, dar şi pentru faptul că altfel îmi este greu să realizez confruntarea dramatică a unor idei.

Şi, după ce mai soarbe o gură de cafea, începe să-mi vorbească din ce în ce mai înflăcărat despre conducătorul revoluţiei de la 1848, omul integru, îndrăzneţ şi neînfricat.

La plecare am avut impresia că, în semiobscuritatea camerei, pe scaunul de la birou, l-am zărit pentru o clipă pe Bălcescu, care purta pe cap o tichie aidoma cu cea pe care o poartă de obicei în casă Camil Petrescu.

MARTIE 1977

Încerc să mă cufund în lectura unui manuscris, dar îmi este imposibil.

Muntele de moloz, ivit pe locul unde acum cîteva zile zăream blocul „Scala" şi ştirile care năvălesc în redacţie din moment în moment cu privire la numărul celor aflaţi sub dărîmături mă readuc la realitate.

— La telefon, Grigore! Te caută bătrînul Giurăscu, mă anunţă la un moment dat poetul Florentin Popescu, colegul meu de redacţie.

— Vă salut, domnule profesor!

— Sănătos? Şi ai dumitale?

— Da! Toţi. Spaima însă a fost grozavă.

— Te rog să treci pe la mine să-ţi dau manuscrisul de la albumul „România". Ţi l-am promis pentru astăzi. Te aştept.

Invitaţia mă deconcertează. Lumea încă nu şi-a revenit bine din coşmar, şi profesorul mă cheamă la el să-mi dea manuscrisul exact la data fixată. Rămîn cu receptorul în mînă.

— Alo! 199? se aude vocea centralistei. Dacă nu mai vorbiţi, vă rog să închideţi. Sîntem foarte solicitaţi din afară.

Închid telefonul şi încerc să mă regăsesc.

În cîteva minute sînt în staţia din Piaţa Palatului. Lume multă. Nu se vede nici nu autobuz. O pornesc pe jos.

Ajung în strada Berzei, trec prin aleea îngustă, puţin întunecată, şi imediat îmi apare în faţă frumoasa casă în stil românesc a familiei profesorului. Pe acoperiş zăresc cîţiva muncitori care repară de zor coşurile căzute.

Urc scările de piatră, protejate de o scoică imensă din fier forjat, şi sun. Mă primeşte chiar profesorul. Este proaspăt bărbierit. Cămaşa, de un alb imaculat, contrastează puternic cu vişiniul halatului de mătase. Aşteaptă să-mi atîrn trenciul în cuier şi apoi mă conduce în bibliotecă. Pe birou, cîteva cărţi şi mai multe mape, toate într-o ordine desăvîrşită, precum şi o tavă de alamă cu două ceşcuţe de cafea din care mai ies încă aburi.

— Ai întîrziat, îmi spune în timp ce îmi face semn să iau loc pe o banchetă. Te ştiam punctual.

— Ştiţi... Nu e vina mea, autobuzul!

— De la editură şi pînă aici se poate veni şi pe jos.

— Asta am şi făcut pînă la urmă, încerc eu să mă scuz.

— Uite manuscrisul. L-am terminat azinoapte. Te rog să-l dai dumneata la dactilografiat. Eu nu mai am timp. Plec din nou în America. E de datoria mea să fac tot ce îmi stă în putinţă pentru a se cunoaşte în străinătate adevărata istorie a poporului meu. Am reuşit mult cu prilejul celor două călătorii şi sper şi acum să am cîştig de cauză.

— Înseamnă că mă pot pregăti pentru tipărirea ediţiei a III-a a „Jurnalului de călătorie"?

— Bineînţeles.

— Domnule profesor, unde aţi fost în timpul cutremurului?

— La masa de lucru, ca de obicei. O clipă am avut impresia că se prăbuşeşte casa pe mine. Dar de ce mă întrebi?

— Pentru simplul motiv că mă uluiţi. Nu mi-am închipuit niciodată că un om care a trecut prin asemenea clipe ar putea să-şi continue munca imediat, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Eu, unul...

Din camera alăturată se aude telefonul.

— Scuză-mă cîteva minute, mă caută probabil cei de la paşapoarte.

Întors în birou, ia un plic şi îl pune în servieta de pe scaun. Apoi continuă:

— Omul trebuie să fie pregătit să înfrunte orice. Ce s-ar fi întîmplat cu mine, dacă mi-aş fi pierdut cumpătul în momente poate tot atît de grele ca şi cele trăite acum cîteva zile? Ce-ar fi însemnat istoria noastră dacă nu am fi avut tăria să înfruntăm nu numai vicisitudinile ei, dar şi capriciile naturii? Iartă-mă, trebuie să plec imediat. Dacă vrei, reluăm discuţia după întoarcerea mea din America. Să nu uit. Te rog să-mi prezinţi neapărat şpalturile să le citesc. Sînt cîteva date pe care vreau să le aduc la zi. Dacă cumva nu am sosit încă în ţară, te rog să i le dai lui Dinu.

În clipa cînd sosesc la redacţie aflu că una din echipele de soldaţi a reuşit să mai scoată de sub dărîmăturile de la „Scala" un supravieţuitor — o femeie.

GRIGORE DAMIRESCU

O viață în slujba geniului

„Fie ca oamenii să privească cu înțelegere ființa, căreia de foarte tînără i-a fost dat să poarte pe umerii firavi împovărătoarea menire de a fi soția unui geniu", scria în 1913 contemporanilor ei Sofia Tolstoi, după ce timp de aproape jumătate de secol a trăit alături de titanul de la Iasnaia Poliana. Această înțelegere a dobîndit-o mai tîrziu. La început, în acea zi de septembrie 1862, cînd fiica medicului de la Kremlin, Sofia Bers a devenit contesa Tolstoi, soția cunoscutului deja scriitor rus, n-a putut întrevedea traiectoriile neobișnuite ale destinului său. Ea nu știa, nici nu avea de unde să știe, că drumul alături de contele-scriitor îi va fi deosebit de greu, cu nenumărate urcușuri și coborîșuri, care la urma urmei viza mai mult viitorul unei spiritualități, decît niște biografii izolate. Înzestrată de natură cu minte și perseverență, Sofia Andreevna și-a împlinit cu cinste rolul anevoios și totodată de mare importanță pentru creația tolstoiană. Cu timpul această femeie energică a devenit ajutorul de neînlocuit al lui Lev Nicolaevici Tolstoi, redactîndu-i și copiindu-i (uneori de mai multe ori) operele pentru editare. Și asta o viață de om! Dacă ne gîndim și la cei șaisprezece copii născuți de Sofia Andreevna, efortul de ajutorare al scriitorului devine temerar și unic. Datorită inteligenței sale neobișnuite și instrucției sistematice, Sofia Tolstoi, cu timpul, s-a implicat cu totul în imperiul marelui prozator. „Lev Nicolaevici n-a avut un critic mai necruțător decît soția sa" scria P.A.Serghenko. „E o femeie sinceră, cu un caracter puternic", o caracteriza M. Gorki.

Marile calități ale Sofiei Tolstoi reies cu cea mai mare pregnanță din memoriile sale adunate în două volume masive. Totodată, pe parcursul lecturării jurnalelor intime putem lesne observa că Sofia Tolstoi deseori dădea dovada unui caracter dificil, ba impulsiv, ba înclinat spre pesimism, cu reacții din cele mai neașteptate. Simbioza impulsivității cu pesimismul se amplifică după moartea mezinului Vanecika Tolstoi, iubit de tot clanul și considerat, datorită precocității, un veritabil urmaș al titanului.

Această durere năprasnică i-au accelerat Sofiei Andreevna reacțiile considerate de către cei din jur anormale și păgubitoare pentru reputația scriitorului.

O bună parte din aceste reacții sînt determinate de imixtiunile lui V.G.Certkov în viața intimă a familiei Tolstoi. Dar cine era V.G. Certkov? Strălucit ofițer de carieră aparținînd aristocrației petersburgheze apropiate de curtea imperială, care în urma unei puternice crize de conștiință se dezice de clasa sa devenind adept, prieten și propagator fanatic al tolstoismului. În privința caracterului V.G.Certkov era despotic și unilateral. Apărînd cu fanatism credința idolului său, Certkov nu admitea nici cea mai mică derogare de la cele scrise în noile canoane elaborate de Lev Nicolaevici. Treptat, treptat, cu ajutorul lui Certkov, bătrînul conte-scriitor intră în conflict cu neprețuita sa colaboratoare și soție, care culminează cu fuga de moartea marelui scriitor. Înfruntările ambelor părți abundă în tot felul de hărțuieli și etichetări de un subiectivism dezarmant, care, bineînțeles, aduce o pală de umbră peste îndelungata armonie creatoare de la Iasnaia Poliana. Cum se întîmplă totdeauna cu bătăliile între spiritele ardente și în cazul conflictului Certkov-Sofia Tolstoi, adevărul sălășuiește undeva pe la mijloc. Pentru istoria literară, însă, paginile jurnalului Sofiei Tolstoi din anul morții marelui scriitor, datorită bogăției de detalii privind preocupările și munca de zi cu zi a lui Lev Nicolaevici Tolstoi, se înscriu în cel mai prețios fond documentar al spiritualității ruse.

GRUIA S.

Tolstoi în 1908
la Iasnaia Poliana

TRAGICA DESPĂRȚIRE

L. N. Tolstoi și Sofia Andreevna la 10 septembrie 1910

1910, 1 IULIE, SEARA

Toată ziua am corectat noua ediție a **Roadelor instrucției**, simțindu-mă prost din toate punctele de vedere. Scrisoarea mea adresată lui Certkov nu i-a plăcut lui Lev Nicolaevici. Ce să fac? Totdeauna, în asemenea situații, trebuie spus numai adevărul fără nici un fel de menajament, așa că eu am trimis-o. Seara, cu ușa încuiată s-au adunat: Lev Nicolaevici, Sașa și Certkov, purtînd o discuție tainică, în care am auzit de mai multe ori pomenindu-se numele meu. Sașa ieșea deseori spre a se convinge dacă nu le ascult convorbirile și, văzîndu-mă pe balcon, a dat fuga să-i anunțe pe ceilalți că spusele lor îmi sînt cunoscute, și din nou mi s-a strîns inima într-o durere năprasnică. Atunci eu am intrat în camera lor și după ce le-am spus bună seara m-am adresat lui Certkov: „Altă conspirație împotriva mea?" S-au pierdut cu toții și Lev Nicolaevici împreună cu Certkov au început să îngîne ceva încîlcit despre jurnalele soțului meu, încît n-am înțeles absolut nimic, iar Sașa pur și simplu a părăsit camera.

Am început o discuție apăsătoare cu Certkov după ce Lev Nicolaevici a ieșit să-l întîmpine pe fiul Mișa. Eu i-am repetat cele scrise în sus-amintita scrisoare, rugîndu-l să-mi spună: cîte din caietele jurnalului sînt în posesia sa, unde se află și cînd le-a luat?

La aceste întrebări, Certkov s-a aprins, răspunzîndu-mi că din momentul în care Lev Nicolaevici și-a pus în el toată încrederea, nu-i este dator nimănui cu nici un fel de explicație. Iar Lev Nicolaevici i-ar fi încredințat jurnalul pentru a scoate din el tot ce este intim și de prost gust.

Cîteva minute Certkov a devenit mai pașnic, propunîndu-mi ca împreună cu el să-l ocrotim pe Lev Nicolaevici și să trăim în umbra vieții și intereselor sale. Ca și cum eu n-aș fi făcut acest lucru o viață de om, adică 48 de ani. Și în acest timp, între noi, n-a existat nici un intrus. „Two is company, three is not". Iată că al treilea ne-a distrus viața. În același timp Certkov mi-a declarat că el este duhovnicul spiritual (?) al lui Lev Nicolaevici și că timpul mă va obliga să mă împac cu starea aceasta de lucruri. De-a lungul întregii discuții, Certkov a debitat o sumedenie de vorbe și gînduri vulgare. A strigat de pildă: „Vă temeți să nu vă acuz cu ajutorul acestor jurnale. Aș putea să vă arunc în spate tot felul de neplăceri și mizerii (ce frumos se exprimă acest om de treabă!) și dumneavoastră și familiei. Am destule legături și posibilități să o fac, iar dacă nu mi-am dus la îndeplinire aceste gînduri, de vină e iubirea față de Lev Nicolaevici." Ca să-și dovedească spusele, Certkov l-a dat de exemplu pe Karleil, a cărui nevastă a fost compromisă, pe baza unor jurnale intime.

Cîtă meschinărie în gîndurile lui Certkov! Ce-mi pasă că după moartea mea un oarecare ofițer tîmpit mă va acuza în fața unor domni rău-voitori. Eu sînt încă în viață iar sufletul se află în fața lui Dumnezeu. Pînă acum am trăit într-o iubire dogoritoare față de Lev Nicolaevici, încît unui oarecare Certkov îi va fi imposibil să șteargă acest trecut. E vorba de aproape jumătate de veac de iubire față de soțul meu.

Mi-a mai strigat Certkov că dacă ar fi avut o soție ca mine s-ar fi împușcat ori ar fi fugit în America. După aceea, întîlnindu-se cu fiul meu Lev, pe scară, i-a spus despre mine: „Nu înțeleg asemenea femeie care se ocupă toată viața cu uciderea soțului său".

E cam înceată această ucidere dacă soțul meu a ajuns la 82 ani. Toate acestea i-au fost băgate în capul lui Lev Nicolaevici și din pricina lor sîntem nefericiți la bătrînețe.

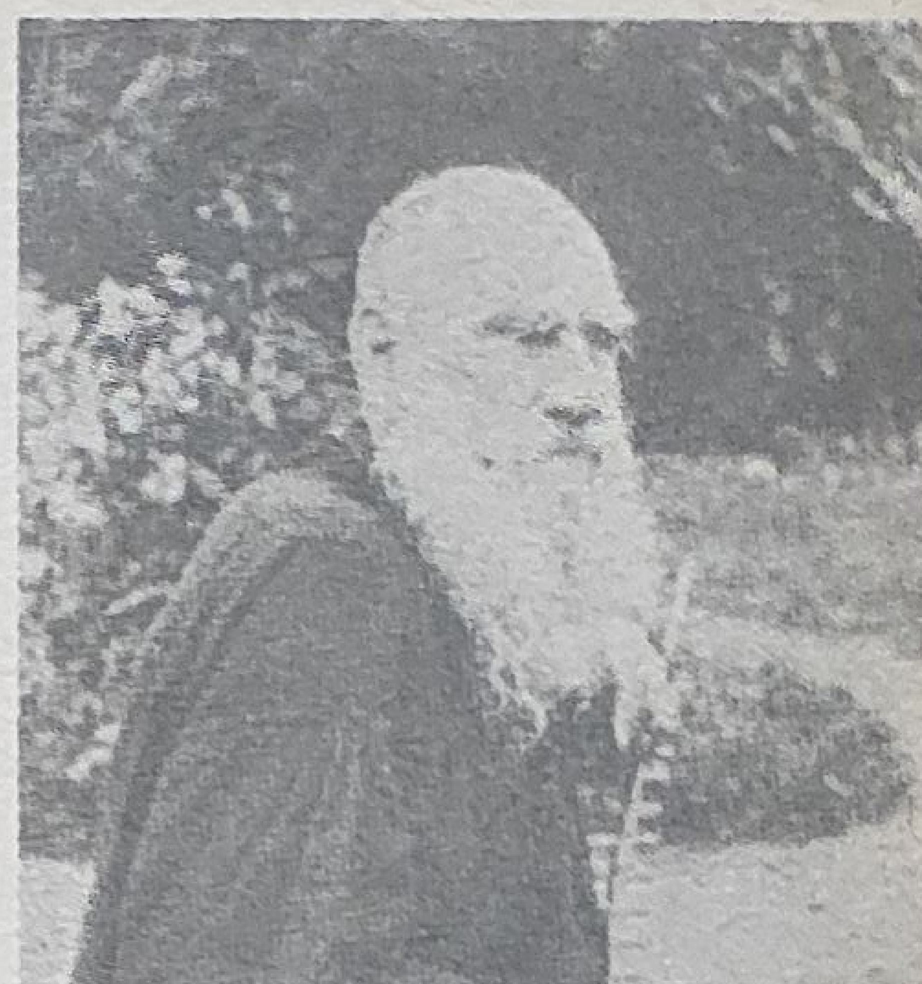
Ce să fac acum? Doamne! Trebuie să mă prefac în asemenea fel, încît să nu-l pierd de tot pe Lev Nicolaevici. Luna aceasta voi fi bună și îngăduitoare atît cu Certkov cît și cu familia sa, cu toate că treaba aceasta va fi pentru mine insuportabil de grea. Trebuie să fiu mai des pe lîngă ei și să nu-l supăr deloc pe Lev Nicolaevici cu aluzia că a devenit instrument în mîinile lui Certkov. Îndelungata mea influență, cît și iubirea, le-am pierdut pentru totdeauna dacă Dumnezeu nu mă mai ajută. Și cît mi-e de milă de Lev Nicolaevici! E nefericit sub jugul despotului de

Tolstoi în 1856

Tolstoi în 1868 (la Moscova)

Tolstoi în 1893 (la Iasnaia Poliana)

Certkov. Cînd comunica numai cu mine era fericit.

Cu ocazia dispariţiei jurnalelor, am obţinut de la Certkov o declaraţie, în care se obligă să i le înapoieze lui Lev Nicolaevici după ce va termina lucrul la ele. Iar Lev Nicolaevici a promis că o să mi le dea mie. La început a vrut să-mi dea în scris, dar s-a speriat, dezicîndu-se pe moment de promisiune. „E caraghios să-i dau soţiei declaraţie scrisă, a spus el. Am promis şi o să ţi le dau".

Dar eu ştiu că atît declaraţiile scrise, cît şi promisiunile sale sînt amăgiri (cum s-a şi întîmplat cu Lev Nicolaevici, care nu mi-a dat jurnalele, ci le-a depus la banca din Tula). Certkov ştie foarte bine că Lev Nicolaevici nu mai are mult de trăit şi va trage de timp cu pretextul că lucrează la jurnale, nedîndu-le nimănui.

Iată adevărata istorie a tragediei mele din ultimii ani. De azi îşi scrie jurnalul în fiecare zi.

A venit Nicolaev. Pentru scurtă vreme a venit fiul Mişa, care e de neînţeles, liniştit şi plăcut. I-am povestit despre puternicile mele emoţii, dar el m-a privit cu indiferenţă liniştită. Sînt foarte grele relaţiile mele cu Saşa. E fiică-trădătoare. Dacă cineva i-ar propune să-l ducă pe Lev Nicolaevici cît mai departe de mine sub pretextul liniştei, ar face-o. Astăzi m-au incitat şoptirea ei interminabilă cu tatăl său şi cu Certkov şi spionările ei ca nu cumva să aud ce se discută despre mine. Da, în jur mi-au ridicat un zid moral de nepătruns. Sînt pedepsită să-mi port crucea grea a singurătăţii pentru greşelile mele.

5 IULIE.

Viaţă insuportabilă. Inima lui Lev Nicolaevici s-a transformat într-un bulgăre de gheaţă. L-a luat Certkov în mîinile sale. Dimineţa Lev Nicolaevici a fost la el. Seara a venit Certkov la noi. Lev Nicolaevici şedea pe o canapea joasă, Certkov s-a aşezat lîngă dînsul, iar eu eram întoarsă pe dos de tristeţe şi gelozie. Pe urmă a început o discuţie despre nebunie şi sinucidere. Eu am ieşit de trei ori afară, întorcîndu-mă din nou, pentru că voiam să-mi beau ceaiul împreună cu ei şi de cîte ori reveneam, Lev Nicolaevici se întorcea cu spatele la mine, privindu-şi idolul, reluîndu-şi vorbirea despre sinucidere şi analizînd cu sînge rece toate simptomele, străduindu-se să le raporteze la suferinţele mele de acum. Spre seară el a declarat cu cinism că a uitat totul. Pînă şi operele şi le-a uitat. L-am întrebat: „Ai uitat şi viaţa trăită în mijlocul celor apropiaţi? Înseamnă că trăieşti numai cu clipele de faţă?" „Da, numai cu clipele de faţă" mi-a răspuns Lev Nicolaevici. Răspunsul a creat o impresie groaznică. Probabil că moartea noastră fizică în iubirea de odinioară ar fi fost mai binevenită, decît nefericirea de acum.

În casă atîrnă un fel de apăsare grea, care mă copleşeşte şi mă va ucide. Mi-am impus să mă liniştesc şi să fiu în relaţii bune cu familia Certkov. Nu mi-a ajutat la nimic. Lev Nicolaevici are aceeaşi inimă de gheaţă, privindu-şi idolul cu acelaşi extaz.

Am croit pentru Maria Alexandrovna nişte cămăşi, am cusut la maşină o fustă şi am tăiat nişte batiste.

Au fost la noi Bulîghin, N.N. Ge, Goldenveizer. Vai, cît îmi este de greu, cît mă doare şi cît îl rog pe Dumnezeu să-mi aducă moartea. Oare nu se va întreprinde nimic şi Certkov va rămîne să locuiască în Teleatniki?*

Vai de tristeţea mea! Aş vrea să citesc jurnalul lui Lev Nicolaevici, dar toate la el sînt încuiate sau predate lui Certkov.

Şi toată viaţa între noi n-a existat nici un secret. Ne citeam unul altuia **toate** scrisorile şi toate jurnalele, **totul** ce scria Lev Nicolaevici. Nimeni nu-mi poate înţelege suferinţele, ele sînt atît de chinuitoare, încît numai moartea le poate pune capăt.

6 IULIE.

N-am dormit toată noaptea. În faţa ochilor mi-a stat Certkov, care se afla lîngă Lev Nicolaevici.

Dimineaţă m-am dus să mă scald şi tot drumul am spus rugăciuni. Doar cu ajutorul rugăciunilor voi ieşi din această stare. Iar dacă nu, atunci aceste scăldări zilnice îmi vor întări gîndurile asupra sinuciderii şi în cele din urmă mă voi îneca în draga mea Voronka. Chiar şi astăzi mi-am adus aminte cum demult, Lev Nicolaevici a venit la scaldă, unde făceam baie singură. Toate sînt uitate şi inutile; de bun augur sînt doar prietenia şi comunicările sincere...

Cînd m-am întors, Lev Nicolaevici a vorbit cu mine tan-

* Sat învecinat cu Iasnaia Poliana

dru, iar eu pe loc m-am liniştit înveselindu-mă. A plecat călare împreună cu Duşan Petrovici, nu ştiu încotro.

Lev (fiul) mă tratează cu deosebită dragoste şi înţelegere. A venit la rîu să vadă în ce stare mă aflu. Eu mi-am impus să mă liniştesc şi să-l văd cît se poate mai puţin pe Certkov.

M-am dus pînă la Zveghinţeva. Ea m-a primit cu bucurie şi am vorbit ca femeile, ajungînd la aceleaşi concluzii în privinţa lui Certkov. Am întîrziat la masa de prînz. Lev Nicolaevici n-a vrut să mănînce. În urma insistenţelor mele şi-a mîncat cu plăcere tot prînzul pregătit special pentru stomacul său: supă-cremă, orez, ou, afine pe pîine muiată în lapte de migdale.

Seara i-am cusut fusta Mariei Alexandrovna. Au venit Certkov, Sutkovoi şi Nicolaev, iar mai tîrziu Goldenveizer, care ne-a cîntat o sonată opus 90 de Beethoven, o rapsodie de Bramhs şi o frumoasă baladă a lui Chopin.

Pe urmă Lev Nicolaevici a vorbit cu Sutkovoi despre secta dobroliubţilor din Gubernia Samara. Lev Nicolaevici spunea că mai întîi de toate trebuie să-l cunoaştem pe Dumnezeu din structura noastră.

7 IULIE. DIMINEAŢA.

Ploaie, vînt, aer umed. Am revăzut corectura la „Roadele instrucţiei" şi am terminat fusta Mariei Alexandrovna. Am luat de pe divanul lui Lev Nicolaevici corecturile de la „Învierea", pînă nu le-a mirosit Certkov. Fără să ţină seama de vreme, Lev Nicolaevici s-a dus la idolul său. Cu toate că ultimele file de jurnal ale lui Lev Nicolaevici sînt foarte interesante, gîndeam azi, ele au fost compuse pentru Certkov şi alţii ca el. Acum Lev Nicolaevici nu îndrăzneşte să-mi adreseze în jurnalul său nici un cuvînt de dragoste. Nu i-ar plăcea lui Certkov, iar jurnalele sînt în stăpînirea sa. În mîinile mele se află doar bogăţia sincerităţii, gîndurile şi simţămintele.

Foarte rău erau supravegheate manuscrisele lui Lev Nicolaevici. Dar el nu mi le-a încredinţat niciodată, ţinîndu-le în lada canapelei. Abia cînd am pus problema ducerii lor la Muzeu am putut să le răsfoiesc.

Sofia Andreevna în 1889 (la Moscova)

agenda literară '85

Sofia Andreevna şi Lev Tolstoi (23 septembrie 1899, la Iasnaia Poliana)

Lev (fiul) s-a certat ieri cu brutalul idiot Certkov.

Plouă, e frig, iar Lev Nicolaevici a plecat călare la Certkov. Eu l-am aşteptat în verandă alarmată, blestemînd vecinătatea cu Certkov

SEARA.

Nu, pe Lev Nicolaevici încă nu mi l-au luat. Slavă Domnului! Toate străduinţele mele, toată energia iubirii faţă de el au străpuns gheaţa care s-a format între noi. Nu poate sta nimeni în faţa legăturilor noastre de inimă. Sîntem legaţi de o puternică iubire într-un timp îndelungat. Am intrat la el cînd s-a culcat, şi i-am spus: „Promite-mi că n-o să pleci niciodată de la mine, pe furiş". La asta el mi-a răspuns: „N-am de gînd să o fac şi îţi promit să nu te părăsesc niciodată. Eu te iubesc". Glasul îi era tremurat. Eu am plîns, l-am îmbrăţişat şi i-am spus că mă tem să nu-l pierd, pentru că îl iubesc. Lev Nicolaevici mi-a spus că iubirea e reciprocă şi că n-are de ce să-mi fie frică, că legătura între noi este atît de puternică, încît nimeni n-o poate nimici, iar eu am simţit că acesta este adevărul şi bucuroasă m-am îndreptat spre camera mea, mulţumindu-i că mi-a dat jos pietroiul de pe inimă.

La scurtă vreme după ce am intrat în camera mea, uşa s-a deschis şi a intrat Lev Nicolaevici.

„Nu vorbi, mi-a spus, vreau să-ţi mărturisesc cît de bucuros am fost în urma convorbirii noastre de adineaori". Şi l-a cuprins plînsul, m-a îmbrăţişat şi m-a sărutat... „E al meu! E al meu!" îmi vorbea inima, de acum voi fi mai liniştită şi voi încerca să fiu mai bună cu toţi şi voi încerca să fiu în relaţii mai bune cu Certkov.

El mi-a trimis o scrisoare în care încearcă să se justifice. L-am chemat azi la împăcare, spunîndu-i că dacă se pretinde a fi om corect, va trebui să-şi ceară scuze măcar pentru cele două fraze grosolane: 1. „Aş putea să vă arunc în spate tot felul de neplăceri şi mizerii dumneavoastră şi familiei. Am destule legături şi posibilităţi să o fac, iar, dacă nu mi-am dus la îndeplinire aceste gînduri, de vină e iubirea faţă de Lev Nicolaevici. 2. Dacă aş fi avut

o soție ca dumneavoastră m-aș fi împușcat, ori aș fi fugit în America".

Dar n-a vrut să-și ceară scuze, spunînd că nu i-am înțeles tîlcul vorbelor sale, și așa mai departe.

Ce tîlc în cele spuse? E un om îngîmfat, rău și foarte prost. Unde sînt principiile creștine de împăcare, iubire și supunere? Totul la el e prefăcătorie și minciună. Pînă și cea mai simplă educație îi lipsește.

Coborînd scările, Certkov mi-a spus că în fraza a doua el se socotește nedrept față de mine și, dacă scrisoarea nu mă mulțumește, el e gata să-și exprime **compasiunea** pentru a rămîne în relații bune cu mine. Numai că scrisoarea nu exprima altceva decît șiretlicuri și fățărnicie.

Acum toate îmi sînt indiferente. Sînt neclintită în bucuriile mele, pentru că Lev Nicolaevici mi-a adus iubirea și inima sa. Pe ceilalți îi detestă. Cocoșii cîntă, se crapă de ziuă. Vîntul șopotește prin frunze.

8 IULIE.

Tandrețea soțului m-a liniștit pe deplin și astăzi mi-am petrecut ziua într-o dispoziție normală. Am ieșit la plimbare adunînd pentru Lev Nicolaevici un imens buchet de flori de cîmp, apoi am transcris scrisori vechi adresate soțului, găsite mai demult printre hîrtiile sale.

S-au adunat aceiași: Certkov, Goldenveizer, Nicolaev, Sutkovoi. Plouă, e vînt și frig. Sașa nu se simte bine. Are un guturai zdravăn și e supărată pe mine. Lev Nicolaevici ne-a citit cu glas tare o frumoasă povestire a noului scriitor francez Mille. Și ieri i-a plăcut povestirea „La biche écrasée". Dacă nu l-ar chinui constipația ar fi sănătos.

14 IULIE.

N-am dormit toată noaptea și am fost la un pas de sinucidere. Niciodată cuvintele nu vor putea exprima starea prin care am trecut. A intrat Lev Nicolaevici și eu într-o învolburare neobișnuită i-am spus că în talerele balanței se află: de o parte — înapoierea jurnalelor, de cealaltă parte — viața mea. Să aleagă. Iar el a ales, îi mulțumesc, primul taler și mi-a

Lev Tolstoi — „Corespondență, memorii, jurnale", Editura Univers.

agenda literară '85

Lev Tolstoi la Iasnaia Poliana

înapoiat jurnalele de la Certkov. Sașa a plecat după jurnale la Certkov cu o scrisoare din partea lui Lev Nicolaevici. Sufletul mi-e încă negru, pentru că gîndul la moarte s-a cristalizat pentru totdeauna și de cîte ori inima mea bolnavă se va crispa de durere, voi fi gata să-mi pun capăt zilelor.

Iată ce sfîrșit se întrevede pentru lunga mea viață conjugală atît de fericită cîndva. Totuși, sfîrșitul nu pare a fi atît de aproape. Scrisoarea de azi a lui Lev Nicolaevici îmi aduce o firavă rază de fericire.

Jurnalele au fost împachetate de fiica mea Tania și mîine le va duce cu soțul meu la banca din Tula. Chitanța va fi făcută pe numele lui Lev Nicolaevici, dar și cu înscrisul moștenitorilor. Numai de nu m-ar păcăli din nou. Să nu scoată din nou, pe tăcute, iezuitul de Certkov jurnalele de sub ochii îngăduitori ai lui Lev Nicolaevici!

De trei zile n-am pus nimic în gură și toți sînt alarmați, cu toate că nu acest lucru este cel mai rav... Totul pornește de la marile supărări și nervi.

Îmi pare rău și mă căiesc pentru faptul că mi-am supărat copiii, pe Lev și pe Tania. Mai ales pe Tania. Ea manifestă atîta compasiune față de mine și e atît de bună. O iubesc foarte mult. Trebuie să-i permit lui Certkov să ne viziteze din nou, cu toate că acest lucru este foarte neplăcut și greu de acceptat. Dacă nu îngădui aceste întîlniri, va apărea o întreagă literatură clandestină, cu epistole gingașe, ceea ce e și mai rău.

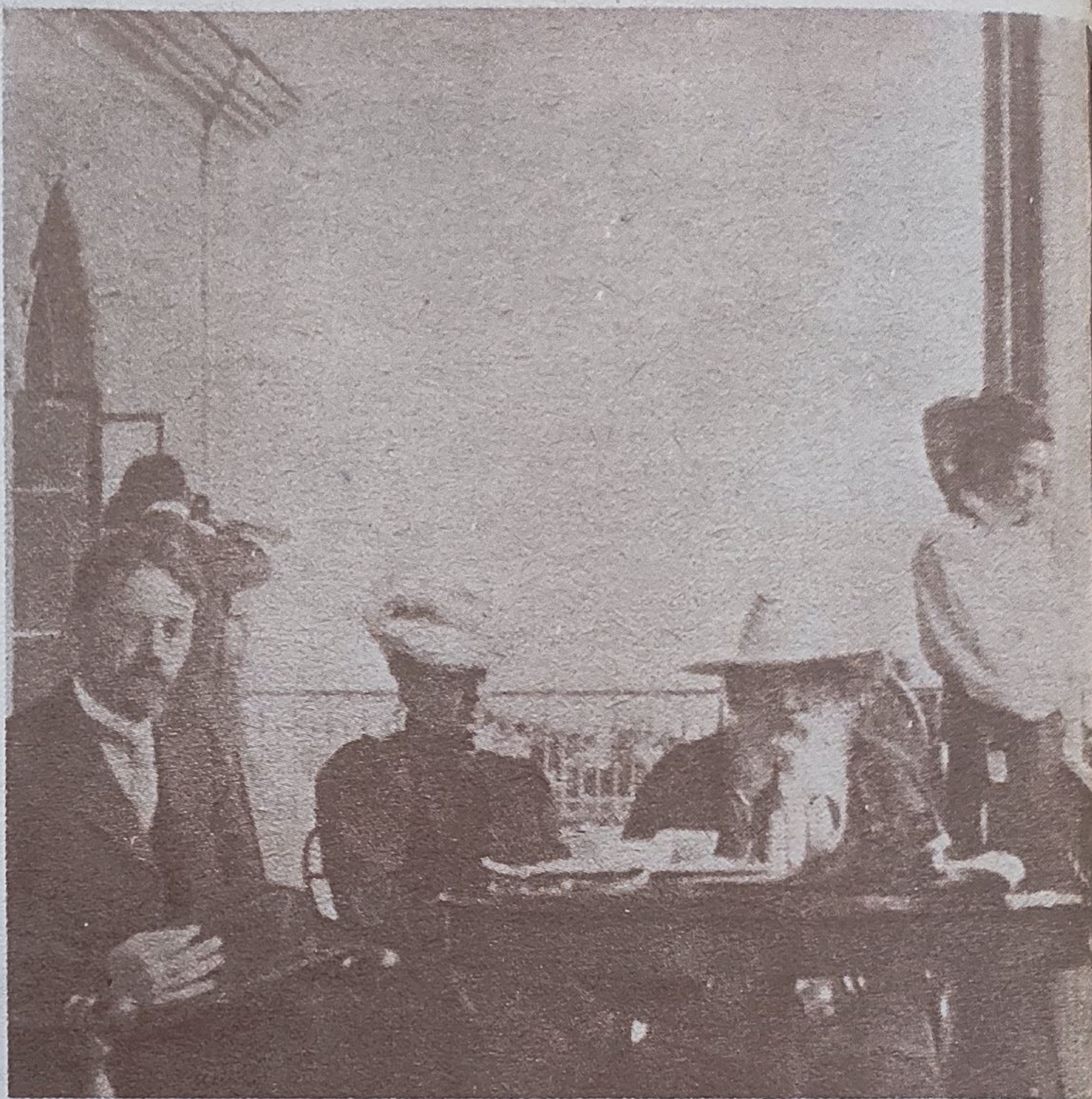
15 IULIE.

N-am dormit toată noaptea gîndindu-mă la ușurința cu care Lev Nicolaevici s-a dezis în scrisoare de promisiunea făcută de a nu mă părăsi. Tot așa el poate să-și ia înapoi toate cuvintele și promisiunile și atunci ce mai rămîne din **adevăratele cuvinte de credință?** Nu mă agit în zadar! Doar mi-a promis de față cu Certkov că o să-mi dea jurnalele mie și m-a mințit pentru că le-a depus la bancă. Și cum să te mai liniștești și să te însănătoșești cînd tot timpul trăiești sub amenințarea: „te părăsesc".

Mă doare îngrozitor capul, ceafa mai ales. Să fie vreun șoc nervos? Ar fi bine dacă un ase-

menea şoc ar aduce şi moartea. E foarte dureros să fi ucisă de propriul soţ. Azi dimineaţă, după o noapte nedormită, l-am rugat pe Lev Nicolaevici să-mi dea mie chitanţa de la jurnalele ce vor fi duse mîine la bancă, să fiu liniştită că nu-şi va lua cuvîntul înapoi şi că nu le va da lui Certkov, mai ales că el se dezice foarte uşor de cele promise. El s-a supărat îngrozitor, spunîndu-mi: „Nu. Pentru nimic în lume! şi a luat-o la fugă. Din nou puternică criză de nervi, la care am vrut să beau opium, dar mi-a fost frică. L-am minţit pe Lev Nicolaevici că am făcut-o, dar mi-am recunoscut imediat minciuna, plîngînd în hohote. Mă doare şi mi-e ruşine şi... dar nu mai zic nimic. Sînt bolnavă şi epuizată.

. . . . Împotriva voinţei mele, i-am dat voie lui Certkov să ne viziteze, iar eu, cu toate că sufeream cumplit, am fost **atentă** cu el. Le-am urmărit mişcările şi privirile. Lev Nicolaevici şi Certkov erau prudenţi. Cît îl urăsc pe omul acesta! Mă chinuie prezenţa sa, dar voi răbda **văzîndu-i** împreună, ştiind că nu se întîlnesc pe furiş şi că nu îşi scriu epistole interminabile.

Cehov, Sofia Andreevna, Lev Tolstoi şi Obolenskaia în 1910, la Gaspra

20 IULIE.

De două zile Certkov n-a venit şi e linişte. Doctorii au plecat. Nu cumva au fost aduşi aici ca să certifice nebunia mea? Venirea lor aici a fost zadarnică. Dacă toate zilele ar fi ca azi, nu m-aş plînge de sănătate. Lev Nicolaevici a călărit împreună cu bunul şi prostul grăjdar Filka, iar toată seara a stat la el în balcon unde a scris, a citit şi s-a odihnit în linişte. A venit Goldenveizer, cu care a jucat şah şi a băut ceai. Mi-e tare milă de fiul Lev. Azi a fost trist şi gînditor. Să fie din cauza celor trăite la Paris, sau e alarmat de faptul că nu i se eliberează hîrtia pentru paşaport, sau e nervos şi a obosit din pricina grelei noastre vieţi familiale?

M-am dus să mă scald cu Liza Obolenski, Saşa şi Varvara Mihailovna. O căldură insuportabilă. Multe ciuperci albe. Se coseşte ovăzul.

24 IULIE.

Aseară a venit din nou Certkov. Am auzit ce şi-au şoptit. Lev Nicolaevici a întrebat: „Sînteţi de acord cu cele scrise de mine?" I-a răspuns: „Bineînţeles că sînt de acord. " Din nou o conjuraţie. Miluieşte-mă, doamne!

Cînd am început din nou să-l întreb cu lacrimi în ochi despre ce fel de acord este vorba, Lev Nicolaevici şi-a compus o faţă răutăcioasă, o faţă străină, respingîndu-mi rugăminţile cu răutate şi încăpăţînare.

E de nerecunoscut! Şi din nou sînt disperată şi din nou sticla cu opium se află pe masa mea. Dacă însă nu l-am băut, e numai pentru că nu vreau să le aduc tuturor şi Saşei în acelaşi timp, bucuria morţii mele. Dar **cum** mă mai chinuiesc ei!/ Sănătatea lui Lev Nicolaevici e mai bună. Face totul ca să trăiască mai mult decît mine. Să-şi continue viaţa cu Certkov. Aş vrea să beau această sticlă şi să-i las lui Lev Nicolaevici un bilet: „Eşti liber".

Astă seară Lev Nicolaevici mi-a spus cu duşmănie: „Am hotărît azi că voi fi liber şi nu-mi mai pasă de nimic". Vom vedea cine va ieşi învingător dacă şi el îmi va declara război. Arma mea este moartea. Ea va fi şi răzbunare şi ruşine atît lui Lev Nicolaevici cît şi lui Certkov. Lumea îi va acuza că m-au omorît. Lumea va zice: nebuna! Dar cine m-a adus în halul acesta?

Familia lui Mişa a plecat, iar Olga cu copiii a mai rămas. Izbăveşte-mă, Doamne, se pare că m-am hotărît... şi totuşi mi-e milă de iubitorul Levuşka de odinioară... Şi acum eu plîng.

Să mai ai curajul să scrii despre **iubire** cînd îţi chinuieşti în halul acesta pe cel mai apropiat om — soţia!

Şi el, bărbatul meu, m-ar putea salva dar nu vrea...

29 IULIE.

Un vînt dinspre vremurile de odinioară ne-a adus linişte şi fericire. Viaţa a intrat pe făgaş normal Slavă Domnului! Certkov n-a venit la noi de cinci zile şi nici Lev Nicolaevici nu s-a dus la el. Dar amintindu-mi despre el şi despre posibilitatea unei noi apropieri mi se ridică ceva din fundul sufletului, apoi, fierbe şi mă chinuieşte

Bine că măcar deocamdată mă odihnesc.

Zosia Stahovici e plăcută şi ne-a adus multă veselie. M-am apucat de corectura „Cazacilor" cu admiraţie. În comparaţie cu această operă cît de sărace şi de străvezii sînt ultimele povestiri.

3 AUGUST.

Aflînd că mister Maude a demascat faptele reprobabile ale lui Certkov în biografia sa despre Lev Nicolaevici, cu toate că nu i-a dat numele, însemnîndu-l cu litera X, soţul meu s-a umilit în asemenea hal, încît l-a **rugat** în scrisoarea din 23 iulie să şteargă din biografie urîtele adevăruri luate de biograf dintr-o scrisoare a defunctei fiice Saşa, care scrie urît despre „idol". Astăzi am primit din partea lui Maude două scrisori: una adresată mie, iar cealaltă adresată lui Lev Nicolaevici. Îngrozitor este faptul că Lev Nicolaevici în asemenea hal îl iubeşte pe Certkov, încît este gata la orice umilinţe pentru a-l acoperi, chiar cu ajutorul tăcerii sau al minciunii.

Cum am mai spus, rugămintea lui Lev Nicolaevici faţă de Maude se referea la un fragment din scrisoarea defunctiei noastre Saşa, care a scris urît despre Certkov. O asemenea demascare a lui Certkov n-a fost pe placul lui Lev Nicolaevici, mai ales că ea venea din partea fiicei favorite Saşa, care multă vreme a fost prietenă cu Certkov şi care i-a înţeles pînă la urmă manevrele.

Am primit astăzi o scrisoare plină de reproşuri din partea E.I. Certkova. Ca mamă o înţeleg: ea îşi idealizează fiul fără să-l cunoască. Eu i-am răspuns cu reţinere, politeţe, dar şi cu mîndrie. Cu împăcarea, însă, nu sînt de acord.

Am vrut să-i explic lui Lev Nicolaevici izvorul geoloziei mele faţă de Certkov şi i-am adus o pagină a jurnalului său din tinereţe, mai precis din 1851, în care el scrie că nu s-a îndrăgostit niciodată de femei, ci numai de bărbaţi. Credeam că el, ca şi P.I. Biriukov şi doctorul Makoviţki îmi va înţelege gelozia, liniştindu-mă, dar în loc de a mă linişti, Lev Nicolaevici s-a făcut palid, înfuriindu-se cum nu l-am văzut niciodată: „Pleacă! ieşi afară!" mi-a strigat. „Am spus că am să te părăsesc şi o voi face!". A început să alerge prin camere, iar eu îl urmam îngrozită. Apoi s-a încuiat în camera sa, refuzînd să-mi dea drumul. Eu am înlemnit. Unde-i iubirea? Unde-i smerenia? Unde-i creştinismul? Şi unde-i la urma urmei dreptatea şi înţelegerea? Oare bătrîneţea pietrifică inima omului? Ce i-am făcut? Cînd îmi amintesc de strigătele sale, de faţa plină de răutate, mă ia cu frig.

Pe urmă eu am intrat în baie, iar Lev Nicolaevici, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, a ieşit în salon, unde a băut ceai cu poftă, ascultîndu-l pe Duşan Petrovici, care citea cu glas tare traducerea sa din slavă despre Piotr Helciţki.

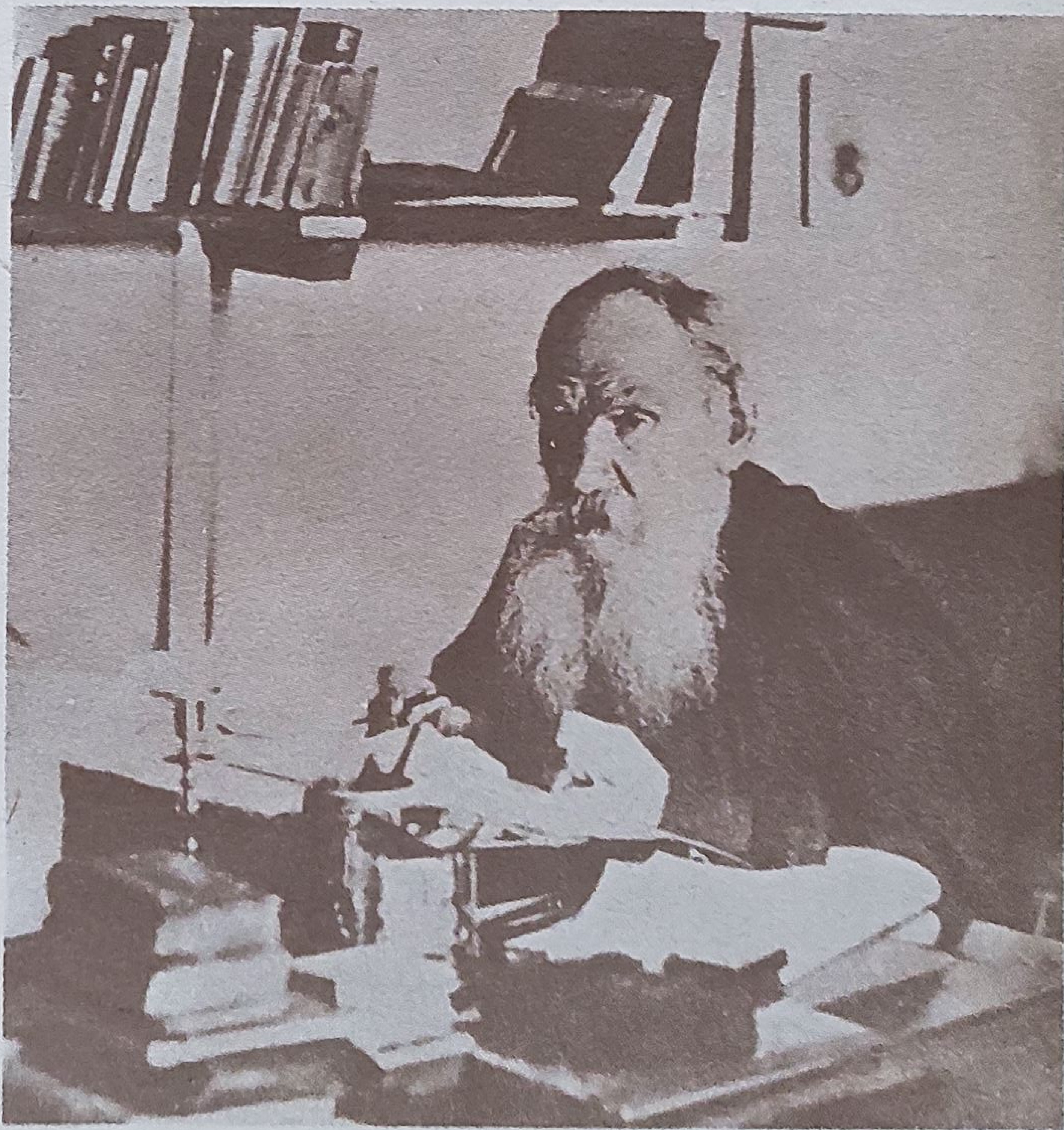
După ce s-au despărţit, Lev Nicolaevici a venit la mine în dormitor, spunîndu-mi că a intrat să-şi ceară iertare. Pe mine m-a apucat tremurul de bucurie. Dar cînd, conducîndu-l spre camera sa, am încercat să-i spun gîndurile mele privind viaţa noastră viitoare, care ar fi trebuit să se desfăşoare în deplină înţelegere, el m-a împins, ameninţîndu-mă că dacă nu plec o să-i pară rău că a intrat în dormitorul meu. Cată de-l înţelege!

22 AUGUST.

E ziua mea de naştere, am 66 de ani şi mă simt plină de energie şi pasiune, într-un cuvînt — tînără. Numai ultimele două luni m-au îmbătrînit, dar poate dă Domnul şi se termină cauzele. M-am sculat obosită de nesomn şi am ieşit în parc să mă plimb.

Frumuseţe peste tot: bătrînele alei cu tot felul de copaci, din nou înfloritele flori de cîmp, ciuperci, linişte şi singurătate. Sînt singură cu Dumnezeu. Am umblat tot timpul şi m-am rugat. M-am rugat pentru smerenie şi pentru liniştirea sufletului. M-am rugat lui Dumnezeu să-mi întoarcă iubirea bărbatului meu. Eu cred că această iubire îmi va fi redată, pentru că am pus în rugile mele prea multe lacrimi.

M-au felicitat toţi copiii şi Lalea. În timp ce mă plimbam, Lev Nicolaevici m-a căutat de două ori. Măcar de ochii lumii

Tolstoi la masa de lucru (în 1909)

trebuie să-şi felicite soţia cu ocazia zilei de naştere. Mă uit în ochii lui să surprind un licăr din iubirea de odinioară. Cînd îl voi găsi, probabil mă voi împăca şi cu Certkov. Cu toate că e greu.

23 AUGUST.

Mi-am petrecut ziua în linişte dar nu şi în sănătate. Aceeaşi idee fixă: apropierea lui Lev Nicolaevici de Certkov. Mă doare inima, mă doare sufletul, iar prin cap Dumnezeu ştie ce se mai întîmplă. Toată partea dreaptă a capului mă doare... În curînd va veni sfîrşitul. E dureros să-mi las bărbatul în mîinile lui Certkov.

27 AUGUST.

Rana dureroasă a geloziei mele faţă de Certkov nu se mai vindecă. Pentru ce mi-a mai deschis Dumnezeu ochii la toate?

M-am trezit plîngînd în hohote pentru că am avut un vis chinuitor. De fapt, acest plînset m-a trezit.

În faţa mea îl văd pe Lev Nicolaevici îmbrăcat în scurtă îmblănită, cu başlîk legat la spate şi cu căciulă înaltă de miel, iar faţa îi este ostilă, provocatoare. Îl întreb: „Unde mergi?" El îmi răspunde degajat: „La Goldenveizer şi la Certkov. Cu ultimul trebuie să răsfoiesc şi să clarific un articol".

Sînt disperată că Lev Nicolaevici nu şi-a ţinut promisiunea. De asta am plîns în hohote, de asta m-am şi trezit. Iar acum, abia scriu, fiindcă îmi tremură şi inima şi mîna.

28 AUGUST.

Ziua de naştere a lui Lev Nicolaevici. Împlineşte 82 de ani. Zi frumoasă, senină, de vară. Noaptea n-am dormit. M-am sculat din pat îngrijorată. M-am dus la soţ să-l felicit şi m-am emoţionat.

I-am urat viaţă îndelungată, dar fără înşelăciuni de tot felul, fără taine şi ambuscade, iar principalul: spre sfîrşitul vieţii **să ne iluminăm cu adevărat.**

El şi-a compus pe loc o mină rea a feţei; sărman obsedat! se crede împreună cu Certkov pe cea mai înaltă treaptă a purităţii spirituale. Sărmanii de ei! Orbi şi mîndri! Cu ani în urmă, Lev Nicolaevici era într-adevăr la înălţimea purităţii spirituale. Tendinţa sa de odinioară era spre sinceritate şi simplitate, spre dezicerea de bogăţii, spre bunătate, adevăr şi cele mai înalte perspective ale spiritului. Acum el se distrează la scenă deschisă; îi place şi mîncarea bună şi un cal de rasă şi cărţile şi muzica şi şahul şi companiile vesele şi pozarea în sute de poziţii în faţa aparatului de fotografiat.

În relaţiile sale cu oamenii este bun cu linguşitorii, care îi fac curte, îngăduindu-i toate slăbiciunile. Simţămintele de compătimire şi înţelegere i-au dispărut. Nu cumva sînt de vină anii?

Au venit Varia Nagornov şi nora Maşa Tolstoi. M-am bucurat foarte mult de venirea lor. Dar simt că toţi se uită la mine ca la o nebună şi privindu-se pe furiş mă ocolesc. Mi-e foarte greu!

Dacă m-aş simţi vinovată în faţa alor mei aş încerca să mă îndrept. Dar Certkov m-a jignit **pe mine,** soţul nu mă mai iubeşte **pe mine,** toţi se ascund **de mine,** mă atacă tot **pe mine** şi atunci cum să mă îndrept? Să-l iubesc pe Certkov? Nici o speranţă! Iar rana pricinuită de el mă doare şi durerea mă pune într-o situaţie îngrozitoare.

Lev Nicolaevici a zis azi că idealul creştin constă în viaţa fără căsătorie şi castitate deplină. La observaţia mea cum că cele două genuri au fost create de Dumnezeu din voinţa sa şi că de ce să mergem împotriva legilor naturii, Lev Nicolaevici mi-a răspuns că în afară de faptul că omul este animal, el are inteligenţă şi această inteligenţă trebuie să fie mai presus de natură, că omul trebuie să fie spiritualizat şi nu să se ocupe de perpetuarea speţei umane.

În aceasta constă diferenţa sa faţă de celelalte animale.

Toate acestea ar fi explicabile dacă Lev Nicolaevici ar fi monah, ascet sau măcar misogin. La cele spuse de el adaug: am rămas gravidă cu Lev Nicolaevici de şaisprezece ori. Am născut treisprezece copii vii şi trei morţi.

Acum, după 48 de ani, stau în faţa sa şi mă simt vinovată pentru cele întîmplate, simţind că e în stare să mă urască şi să se dezică de cele trăite, încercînd să creeze acea **împreunare spirituală** cum a motivat Certkov cînd i-a luat hîrtiile, cum reiese şi din sutele de fotografii ori din nenumăratele întîlniri tainice între Lev Nicolaevici şi „idol".

SEARA.

Greutatea vieţii mă apasă din ce în ce mai mult. Cum se vor termina toate? Dumnezeu ştie, numai el, Dumnezeu mă poate

L. A. Bers — mama Sofiei Andreevna

Băieţii lui Lev Tolstoi (în 1904) la Iasnaia Poliana: Lev, Ilia, Serghei, Andrei, Mihail.

ajuta. Iată ce s-a întîmplat: seara ne-am dus cu toţii să vedem cum sînt scăldaţi copiii în cadă. După ce m-am întors, m-am aşezat să croşetez, gîndindu-mă la cele spuse de Lev Nicolaevici, i-am replicat cu privire la acel ideal de castitate: „Dacă ăsta ar fi adevărul, atunci n-ar exista copii, iar fără copii nu s-ar putea vorbi despre împărăţia cerurilor". Cele spuse l-au înfuriat pe Lev Nicolaevici, încît a început să ţipe la mine. (Mihail Sergheevici mi-a spus mai tîrziu că în acel moment Lev Nicolaevici a pierdut cea de-a treia partidă de şah). Lev Nicolaevici spunea că idealul poate fi atins doar în **aspiraţie**. Eu îi zic: „Dacă se ignoră ţelul final, adică naşterea copiilor, atunci aspiraţia nu are nici un sens. La ce foloseşte această aspiraţie?" „Tu nu vrei să înţelegi nimic şi nici nu asculţi cu atenţie", mi-a strigat el furios.

Sufletul bolnav n-a putut suporta tonul răutăcios al lui Lev Nicolaevici, încît am plecat plîngînd în camera mea. După ce a terminat partida, el a venit la mine, zicîndu-mi: „De ce te-ai supărat"? Ce puteam să-i explic? Că el nu vorbeşte cu mine niciodată, iar dacă o face este nedrept, supărat şi rău? Discuţia s-a transformat încet, încet într-un şir de imputări, dureroase din partea mea şi deosebit de răutăcioase din partea lui Lev Nicolaevici. Au apărut mai vechile reproşuri privind boala mea, iar în ceea ce priveşte apropierea noastră, el a arătat cu răutate spre masa unde se aflau corecturile, strigîndu-mi: „Vreau să renunţ la drepturile de autor! Vreau să renunţ la pămînt! Vreau să trăiesc într-un bordei!" Eu îi răspund: „Bine, dar vom trăi fără persoane şi influenţe străine. Vom trăi între ţărani, dar numai noi doi". Văzînd că nu sînt de acord cu cele propuse de el, Lev Nicolaevici se repede spre uşă, strigînd a deznădejde: „Ah! Dumnezeul meu, lasă-mă, vreau să plec!" ş.m.d. A mai spus: „nu poţi fi fericit dacă urăşti jumătate din speţa umană". Apoi s-a corectat singur: „Ei, am greşit spunînd jumătate". „Dar pe cine urăsc eu?" l-am întrebat. „Urăşti pe **Certkov şi pe mine.**" „Da, pe Certkov îl urăsc, dar nici nu mă gîndesc să te alătur lui". Şi iar am simţit înţepături în inimă. Din nou iubirea nebunească faţă de idol, de care nu se poate despărţi şi care constituie pentru el jumătate din omenire. Şi din nou mi s-a întărit convingerea că trebuie să fac totul pentru a-l desprinde pe Lev Nicolaevici de idolul său, chiar dacă ar trebui să-l omor pe Certkov. Pe urmă, fie ce-o fi! Şi aşa viaţa ne este iad.

Varenka a înţeles totul. Maşa are o judecată mărginită. Spre fericirea ei, nu cunoaşte multe lucruri şi altele nu le înţelege. Ar fi bine, totuşi, pentru ea să deschidă ochii asupra iubirii lui Lev Nicolaevici faţă de Certkov. Atunci ar înţelege poate toate suferinţele mele.

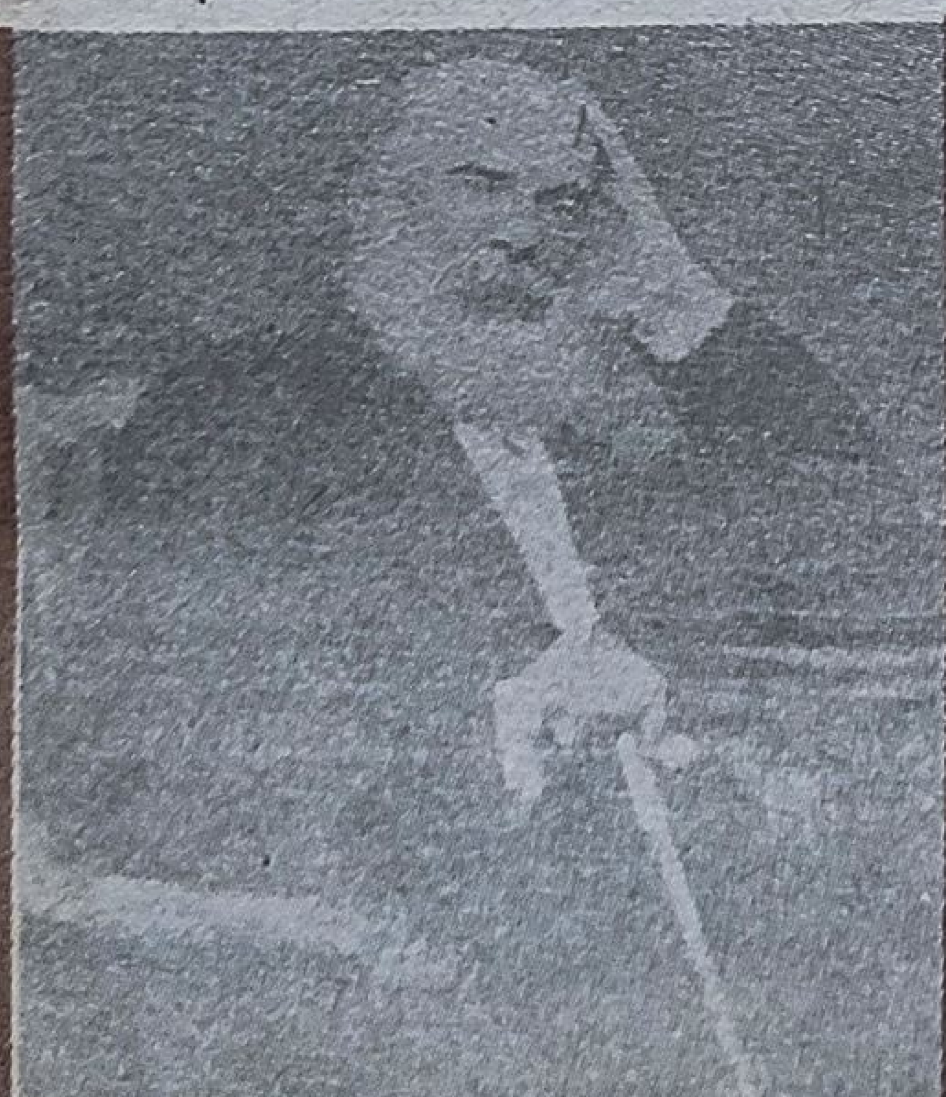
Să trăieşti în bordei! Iar astăzi, plimbîndu-se, Lev Nicolaevici a împărţit mere la copii, seara a jucat şah vreo două ore şi jumătate şi vreo două ore wist. Fără distracţii se plictiseşte. Bordeiul şi traiul în bordei sînt doar pretexte să se supere pe mine. Face totul să joace rolul de sfînt şi de martir.

29 AUGUST.

Răutăţile lui Lev Nicolaevici de ieri atît de greu au apăsat asupra mea, încît nu am dormit toată noaptea. Am plîns, m-am rugat, iar dis-de-dimineaţă am ieşit să mă plimb prin parc şi prin pădure. Pe urmă m-am dus la frumoasa felceriţă Ana Ivanovna, care, împreună cu bătrîna ei mamă m-au consolat. Lev Nicolaevici m-a căutat peste tot, negăsindu-mă. Am intrat la el. Mi-a vorbit că întăreşte cele promise: 1) să nu-l mai vadă pe Certkov, 2) să nu-i dea jurnalele şi 3) să nu se mai lase fotografiat, punîndu-mi o singură condiţie: pace. Ieri ţipa la mine şi din nou **eu sînt vinovată**. Din nou îmi va căuta nod în papură ca să-l vadă pe Certkov, supărîndu-mă cu bună ştiinţă şi călcînd în picioare promisiunea. Iată de ce mi-e frică. Atunci voi pleca **probabil**. Să mai retrăiesc odată cele suferite, n-are nici un sens.

26 SEPTEMBRIE.

De dimineaţă toate au fost bune şi paşnice. Saşa cu Varvara Mihailovna au plecat la Taptîkovo s-o viziteze pe Olga, iar cu noi a rămas Maria Alexandrovna. Eu copiam fotografii. Trecînd prin cabinetul lui Lev Nicolaevici, am văzut că portretul lui Certkov, pe care eu, în lipsa soţului, l-am mutat pe un perete mai depărtat, înlocuindu-l cu portretul socrului, e din nou atîrnat deasupra jilţului în care totdeauna şade scriitorul. Mi se punea un greu pe suflet văzînd portretul acestui

A. E. Bers — tatăl Sofiei Andreevna

Sofia Andreevna în 1908 la Iasnaia Peliana

om insuportabil, în fiecare zi deasupra capului lui Lev Nicolaevici, cînd veneam în fiecare zi să-i spun bună dimineața; de asta l-am îndepărtat.

Faptul că Lev Nicolaevici l-a repus în dreptul jilțului mi-a provocat din nou o depresiune sufletească îngrozitoare. Nevăzîndu-l, el nu se poate despărți de portretul lui Certkov. Eu l-am dat jos de pe perete, l-am rupt bucățele și l-am aruncat în closet. Bineînțeles că Lev Nicolaevici s-a supărat, amenințîndu-mă cu îngrădirea libertății (asta-i acum amenințarea lui cea mai frecventă), lucru la care altă dată nici nu s-a gîndit. Putea fi vorba despre **libertate**, cînd noi toată viața ne-am iubit, pricinuind unul altuia numai bucurii și plăceri?

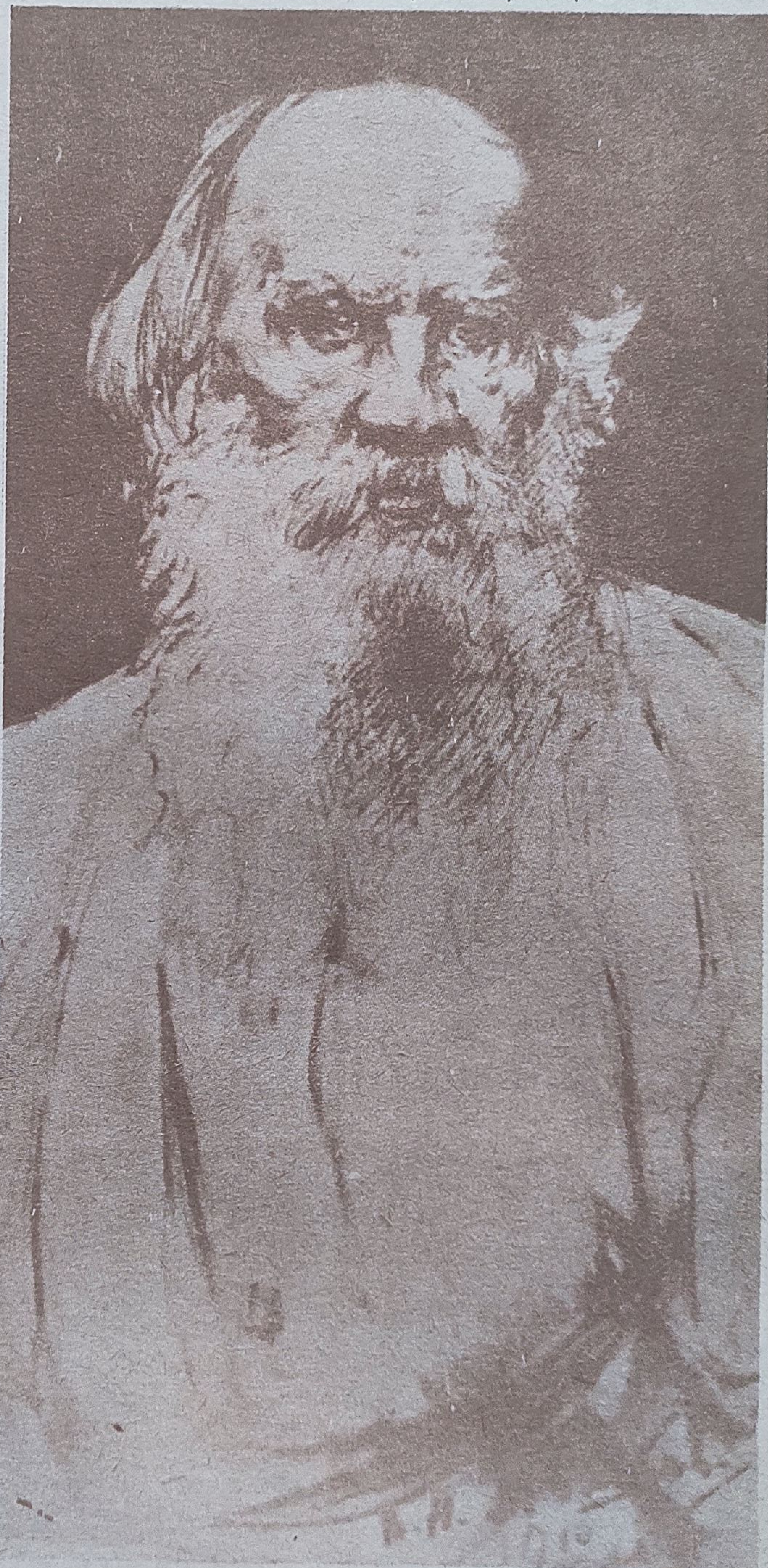
Din nou am căzut într-o depresiune nebunească, din nou mi-a revenit gelozia față de Certkov, din nou plîng pînă nu mai simt capul de durere. M-am gîndit la sinucidere, m-am gîndit să dispar din viața lui Lev Nicolaevici, m-am gîndit să-i dau libertatea dorită. M-am dus la mine în cameră, unde am tras cu revolverul fals, gîndindu-mă că ar trebui să-mi fac rost de unul adevărat. Pe urmă, cînd Lev Nicolaevici s-a întors de la partida de călărie am mai tras de cîteva ori, dar n-a auzit nimic.

M.A. Schmidth, crezînd că am tras dintr-un pistol adevărat, a trimis scrisoare la Taptîkovo să vină repede Sașa că s-a împușcat mama, sau ceva asemănător.

Noaptea aud o trăsură și bătăi în ușă. Era foarte întuneric și mă gîndeam mirată cine ar putea fi. Cînd am ieșit, am văzut-o pe Sașa și pe Varvara Mihailovna. Eram uluită. „Ce s-a întîmplat?" le-am întrebat. Și deodată, cele două voci au început să-mi toarne atîtea reproșuri grosolane, încît m-au amețit. Am început să urc scările, dar Sașa și Varvara Mihailovna veneau strigînd după mine. Pînă la urmă mi-am pierdut răbdarea și m-am înfuriat. Ce le-am făcut? Cu ce sînt vinovată?

Din păcate, am început să țip și eu, spunînd că le dau afară din casă, că de mîine n-o mai primesc în casă pe lingușitoarea Varvara Mihailovna. Maria Alexandrovna Schmidth și-a înțeles greșeala și a început să plîngă și să se roage de cele două să iasă din camera ei.

Numai că scandalagioaicele nu s-au liniștit imediat. A doua zi și-au luat lucrurile, caii, cîinii, papagalul și au plecat la casa Sașei din Teleatniki. După ce sînt vinovate, mai dau dovadă și de nepolitețe.

Ultimul portret al lui Lev Nicolaevici Tolstoi. Autor: pictorul V. Meșnicov (1910)

29 SEPTEMBRIE.

E înţelegere şi linişte cu Lev Nicolaevici, din care cauză e bine! Cînd şi-a luat micul dejun, eu m-am aşezat lîngă el şi am mîncat şi eu o clătită cu brînză, mi, se pare. Trebuia numai să-l vezi cît s-a bucurat cînd la întrebarea: cui îi pun clătita, eu i-am răspuns: „Mie". „Ah, cît sînt de bucuros că ai început să mănînci, în sfîrşit!" Pe urmă, cu o vizibilă iubire, mi-a adus o pară şi m-a rugat s-o mănînc neapărat. În general, fără străini el e ca şi odinioară bun şi tandru cu mine, iar eu simt că e **al meu.**

12 OCTOMBRIE.

Încet, încet aflu şi alte mîrşăvii puse la cale de Certkov. El l-a convins pe Lev Nicolaevici să lase o împuternicire ca după moartea sa toate drepturile de autor să nu rămînă copiilor, ci să treacă în folosinţă obştească, iar actul să fie socotit ultima operă a scriitorului. Şi cînd soţul meu a vrut să aducă acest lucru la cunoştinţa familiei, domnul Certkov **s-a supărat** şi nu i-a dat voie lui Lev Nicolaevici să se adreseze soţiei şi copiilor. Ticălos şi despot! L-a luat pe bietul bătrîn în mîinile sale murdare, obligîndu-l să facă numai fapte rele. Dar, dacă eu voi mai fi în viaţă, îi voi plăti în aşa fel, încît să mă ţină minte toată viaţa. Mie mi-a furat inima şi iubirea soţului, copiilor şi nepoţilor mei le-a furat bucăţica de pîine de la gură, iar pentru fiul său depune în băncile engleze milioane. Şi banii lui Certkov nu sînt ca ai noştri, munciţi. Azi i-am spus lui Lev Nicolaevici despre împuternicirea sa. Avea o înfăţişare jalnică, de om vinovat şi tăcea tot timpul. I-am vorbit că treaba asta nu-i bună, pentru că pregăteşte ruină şi tot felul de rele, că urmaşii săi nu se vor dezice de drepturile lor. Mă doare foarte mult că pe mormîntul omului iubit se vor produce răutăţi şi reproşuri grele! Da, duhul cel rău lucrează cu mîinile lui Certkov, nu degeaba numele lui se trage din cuvîntul **ciort** (drac), iar Lev Nicolaevici simţea ceva cînd scria în jurnalul său:

„Certkov m-a antrenat în luptă. Şi această luptă este grea şi dezgustătoare pentru mine."

Am aflat şi despre nedragostea lui Lev Nicolaevici de acum pentru mine. El a uitat, a uitat pînă şi cuvintele scrise în jurnalul său: „Dacă nu mă acceptă, mă împuşc." Eu nu numai că nu l-am refuzat, dar am trăit cu el 48 de ani, iubindu-l pînă în momentul de faţă.

Seara, i-am arătat lui Lev Nicolaevici jurnalul său din 1862, transcris mai demult de mine, cînd s-a îndrăgostit de mine şi mi-a cerut mîna. La început parcă s-a mirat, apoi a zis: „Cît îmi este de greu!"

Pentru mine jurnalul este o consolare, pentru că e trecutul meu. Lui, bineînţeles, îi este greu. Pentru că a schimbat tot ce era luminos, curat, adevărat şi fericit pe minciună, necurăţenie şi răutate.

13 OCTOMBRIE.

Gîndul despre sinucidere încolţeşte din nou, mult mai puternic decît în alte dăţi. Am citit azi în gazete că o fetiţă de cincisprezece ani s-a otrăvit cu opium şi a murit uşor, adormind. Eu m-am uitat spre sticla mea, dar încă nu m-am hotărît.

Viaţa se face tot mai imposibilă. Parcă ai trăi sub bombardament, cu bombe aruncate de gaspadin Certkov. Din iunie, cînd l-a vizitat, Lev Nicolaevici a căzut cu totul sub influenţa sa. „Il est déspote, c'est vrai" — mi-a spus despre Certkov mama lui.

Şi iată că acestui despotism îi cade victimă un biet bătrîn. El este obligat **să-i placă** spiritul acestui idiot şi să-l asculte întru totul. Şi totul a început cu aceea că despotul a luat toate manuscrisele lui Lev Nicolaevici şi le-a dus în Anglia. Pe urmă a luat jurnalele pe care le-am redobîndit (deocamdată în bancă) cu preţul vieţii. Apoi a pus cît a putut sechestru pe însuşi Lev Nicolaevici, vorbindu-i faţă de mine şi în lipsa mea tot felul de inepţii, ca aceea spusă fiului Lev, cum că mă ocup cu uciderea soţului.

În sfîrşit, el l-a influenţat şi convins pe Lev Nicolaevici să se dezică de drepturile de autor după moarte (încă nu ştiu sub ce formă a fost făcut actul), dar cu aceasta el a reuşit să ia pîinea de la gura copiilor şi nepoţilor în viitor. Dar şi copiii şi eu, cît voi fi în viaţă, vom lupta pentru aceste drepturi!

Bestia! De ce se amestecă în treburile familiei noastre?

Va mai inventa şi alte rele acest fariseu, care m-a minţit de atîtea ori, încredinţîndu-mă că este **cel mai apropiat** prieten al familiei noastre.

De dimineaţă am ieşit să mă plimb prin Iasnaia Poliana. Ger şi soare. Foarte frumos. Nici un gînd nu mi-i mai drag decît cugetarea despre moarte. Trebuie să termin odată cu aceste chinuri. Nu de alta, dar mîine domnul Certkov îi va da ordin să mă ducă la casa de nebuni. Şi Lev Nicolaevici **să-i placă**, în slăbiciunea sa bătrînească, va îndeplini acest ordin, tăindu-mi orice legătură cu lumea şi chiar cu moartea. Din răutate şi răzbunare că l-am demascat, el poate să-l convingă pe soţul meu să plece cu dînsul cine ştie unde şi atunci ieşirea nu-i alta decît: opiul, apa, rîul din Tula, o creangă în pădurea Cepîj. Dar parcă mai uşor şi mai de nădejde este opiul.

Cînd i-am spus ieri lui Lev Nicolaevici că dezicîndu-se de drepturile de autor după moarte fără să se consulte cu familia a făcut rău, el a tăcut cu încăpăţînare. Şi în general el dă doar un singur răspuns: „Tu eşti bolnavă şi eu sînt dator să te suport, dar eu voi tăcea, urîndu-te în suflet."

Imixtiunea ticăloasă a lui Certkov cu motivaţia că eu reprezint numai **interesul** l-a contaminat pe Lev Nicolaevici. Ce interes poate să mai aibă o bătrînă bolnavă, de 66 ani, care deţine şi case, şi pămînturi, şi păduri, şi capitaluri şi „Însemnări" şi jurnale, şi scrisori şi tot ce se poate tipări?,

Mă doare influența proastă a lui Certkov. Mă doare că peste tot sînt secrete față de mine. Mă doare că **testamentul** lui Lev Nicolaevici va naște multe certuri, procese.

Îmi amintesc de o poveste pe care o citeam copiilor, în care era vorba de o fetiță rea, care trăia între bandiți, a cărei distracție preferată consta în trecerea unui cuțit pe sub gîturile animalelor din preajmă — căprioarelor, cailor, măgărușilor, amenințîndu-i cu tăierea. Așa ceva simt eu în momentul de față. Cuțitul acesta este în mîna soțului meu. Amenințările sînt diverse: dezicerea de drepturile de autor, părăsirea mea în taină și multe alte amenințări răutăcioase... Noi vorbim despre vreme, despre cărți, despre faptul că în miere se află multe albine moarte, dar despre ceea ce mocnește în sufletele noastre — nici un cuvînt. Or, tocmai această mocnire ne împuținează viața și ne micșorează iubirea.

Eu sînt atît de speriată de răutățile și strigătele soțului, încît mi-e frică să mai stau de vorbă cu el. Lev Nicolaevici crede că mă poate vindeca cu ajutorul țipetelor și răutăților sale.

M-am plimbat mult. E ger de 4 grade. Am fost la Iasenka la poștă.

14 OCTOMBRIE.

M-am trezit în zori și i-am scris soțului o scrisoare. Cînd am deschis ușa cabinetului lui Lev Nicolaevici, el mi-a strigat pe dată: „Nu mă poți lăsa în pace?" Eu n-am zis nimic. Am închis ușa și n-am mai intrat la el. A venit Lev Nicolaevici la mine. Din nou reproșuri, din nou nu vrea să răspundă la întrebările mele și din nou se complace într-un fel de răutate.

A venit doamna Ladîjenski, căreia i-am spus tot felul de prostii. Ce să fac dacă inima îmi dă ghes să-mi destăinuiesc suferințele? Lev Nicolaevici a fost călare pînă la stația Zaseka să întrebe dacă am fost pe acolo. Știa că trebuie să mă duc și mi-a făcut plăcere că s-a interesat de mine. S-a întors veșted și obosit. A uitat s-o mai salute pe doamna Ladîjenski și s-a dus să se culce. La prînz a venit Gorbunov. Lev Nicolaevici s-a sculat vioi. Citește „Frații Karamazov" al lui Dostoievski și zice despre carte că este foarte proastă. Unde sînt descrieri, e bine, dar unde sînt dialoguri, e foarte rău. Peste tot vorbește Dostoievski iar nu personajele romanului. Vorbirea lor nu-i caracterizează.

21 OCTOMBRIE.

Azi am văzut în ziarul „Iskrî" fotografia noastră de la nuntă, în care mă țin de mînă cu Lev Nicolaevici. Las-să ne vadă împreună o sută de mii de oameni cum ne-am ținut de mînă și cum ne-am trăit viața! Am stat de vorbă mult cu Sașa. Ea nu cunoaște deloc viața, nici oamenii și de asta multe nu îi sînt de înțeles. Pentru ea tot universul se află în jurul soțului Teleatniki, unde își are gospodăria și unde peste drum domnește atmosfera tîmpită a lui Certkov.

Citesc în continuare broșurile lui Lev Nicolaevici pentru o nouă ediție și le găsesc plictisitoare datorită unilateralității. Eu susțin cu ardoare dispariția războiului și a oricărui fel de violență, tortură și omucidere. Dar nu înțeleg dispariția guvernelor. Există o necesitate a oamenilor de a avea conducători, stăpîni, diriguitori. Fără el nici un sistem social n-are sens. Totul e ca acest conducător să fie înțelept și drept cu supușii săi.

Tolstoi în 1910

Lev Nicolaevici se plînge de dureri la ficat și sigur din această pricină e veștejit și trist. Dar, poate că e trist și din cauză că nu-l vede pe Certkov, cu toate că azi chiar Sașa mi-a spus că pe tatăl ei nu-l întristează faptul că nu-l **vede** pe acest domn, ci îl întristează ura mea față de acest om și faptul că nu are libertate de acțiune, deoarece întîlnirea lor îmi provoacă mie suferințe. În fiecare din ultimele zile gîndesc: „Ei, slavă Domnului, a mai trecut o zi și Lev Nicolaevici nu s-a dus la Certkov"

23 OCTOMBRIE.

Nefiind Certkov pe aproape, Lev Nicolaevici a devenit parcă mai apropiat. A început să vorbească, iar azi am avut două bucurii, bucurii datorate

atenției dragului Levocika față de mine. Dimineața devreme, cînd a plecat Nadia Ivanova și a început umbletul și mișcarea prin clădire, Levocika a crezut că eu mă agit, fiind îngrijorat din pricina mea, lucru pe care mi l-a și spus. Iar ziua el mînca o pară foarte gustoasă pe care a împărțit-o cu mine. Oare multă vreme va fi bine și liniște ca azi? Lev Nicolaevici a plecat călare împreună cu Dușan Petrovici la Zaseka, unde soldații le-au alergat o vulpe. Dimineața, ca întotdeauna, a lucrat. În ultima vreme a fost nemulțumit de cele scrise. A început să scrie și despre socialism și despre sinucidere și despre nebunie. Ce a scris azi dimineață nu știu.

Am ieșit cu cîinii Markiz și Belka în pădurea Zakaz, pe urmele cailor încălecați de Lev Nicolaevici și doctorul Dușan Petrovici. Toamna e plictisitoare. N-o iubesc. Plimbarea mai mult m-a răscolit decît să mă liniștească. Aceleași **idées fixes** m-au chinuit tot timpul.

25 OCTOMBRIE.

M-am sculat devreme și am citit șase coli de corectură. Am fost și la școala din sat. Învățătorul e fără experiență și are 84 de elevi și eleve. Seara a venit fiul Serioja, care a jucat șah cu tatăl său, apoi a cîntat la pian. Vizitele lui Serioja sînt plăcute totdeauna. I-am citit domnișoarei Almendingen „Însemnările" mele din viața de fată și din timpul nunții. Se pare că i-au plăcut.

Azi Lev Nicolaevici a corespondat cu Galia Certkov. Eu l-am întrebat despre conținutul scrisorii. El mi-a răspuns că a uitat. I-am cerut scrisoarea Galiei, iar el mi-a răspuns că nu știe unde a pus-o. Din nou neadevăr. Spune: „Nu vreau s-o arăt". Dar în ultima vreme minte. Cît de mult i-a slăbit moralitatea! Cîtă lipsă de bunătate, claritate și adevăr! Trist și apăsător! Chinuitor de trist! Din nou inima îi este ferecată, iar în ochi îi lucește ceva rău. Și mă doare inima, și din nou nu mai vreau să trăiesc, și nu mai pot pune mîna pe nimic.

Duhul rău tronează în casă și în inima soțului meu.

„Să învie Domnul și să se împrăștie dușmanii lui!"

Îmi închei acest jurnal îngrozitor, istoria suferințelor mele și îl sigilez pentru multă vreme.

Fie blestemat Certkov pentru cele pricinuite mie! Iartă-mă, Doamne.

7 NOIEMBRIE.

Pe data de 7 noiembrie, la orele 6 dimineața, Lev Nicolaevici a murit.

9 NOIEMBRIE.

Cele întîmplate la 26 și 27 octombrie n-au fost notate. Pe data de 28 octombrie, la ora 5 dimineața, Lev Nicolaevici a plecat din casă pe furiș, împreună cu D.P. Makovițki. Pretextul fugii sale consta în faptul că noaptea i-aș fi cotrobăit prin hîrtiile de pe biroul său, cu toate că eu nici n-am intrat în cabinet, iar pe masă nu se afla **nici o hîrtie**.

În scrisoarea adresată mie (și lumii întregi) pretextul este: viața plină de lux și dorința de a pleca în **solitudine** să trăiască în bordei, ca țăranii. Atunci de ce trebuia s-o mai cheme și pe fiica Sașa cu camerista ei Varvara Mihailovna?

Aflînd de la Sașa și din scrisoare despre fuga lui Lev Nicolaevici, de disperare m-am aruncat în rîu. M-au scos de acolo Sașa și Bulgakov. Pe urmă, cinci zile nu am mîncat nimic, iar la 31 octombrie, orele 7 1/2 dimineața am primit o telegramă de la redacția revistei „Russkoe slova": „Lev Nicolaevici se află în Astapovo. E bolnav. 40 grade temperatură." Am plecat cu fiul Andrei și cu fiica Tania de la Tula la Astapovo cu trenul. La Lev Nicolaevici nu mi-au dat voie să intru. M-au ținut cu forța, mi-au încuiat ușa, mi-au sfîșiat inima. Pe data de 7 noiembrie la ora 6 dimineața, Lev Nicolaevici a murit. Pe data de 9 noiembrie l-au înmormîntat la Iasnaia Poliana.

Traducere de GRUIA S.

Sofia Andreevna la mormîntul lui Tolstoi de la Iasnaia Poliana, în 1912

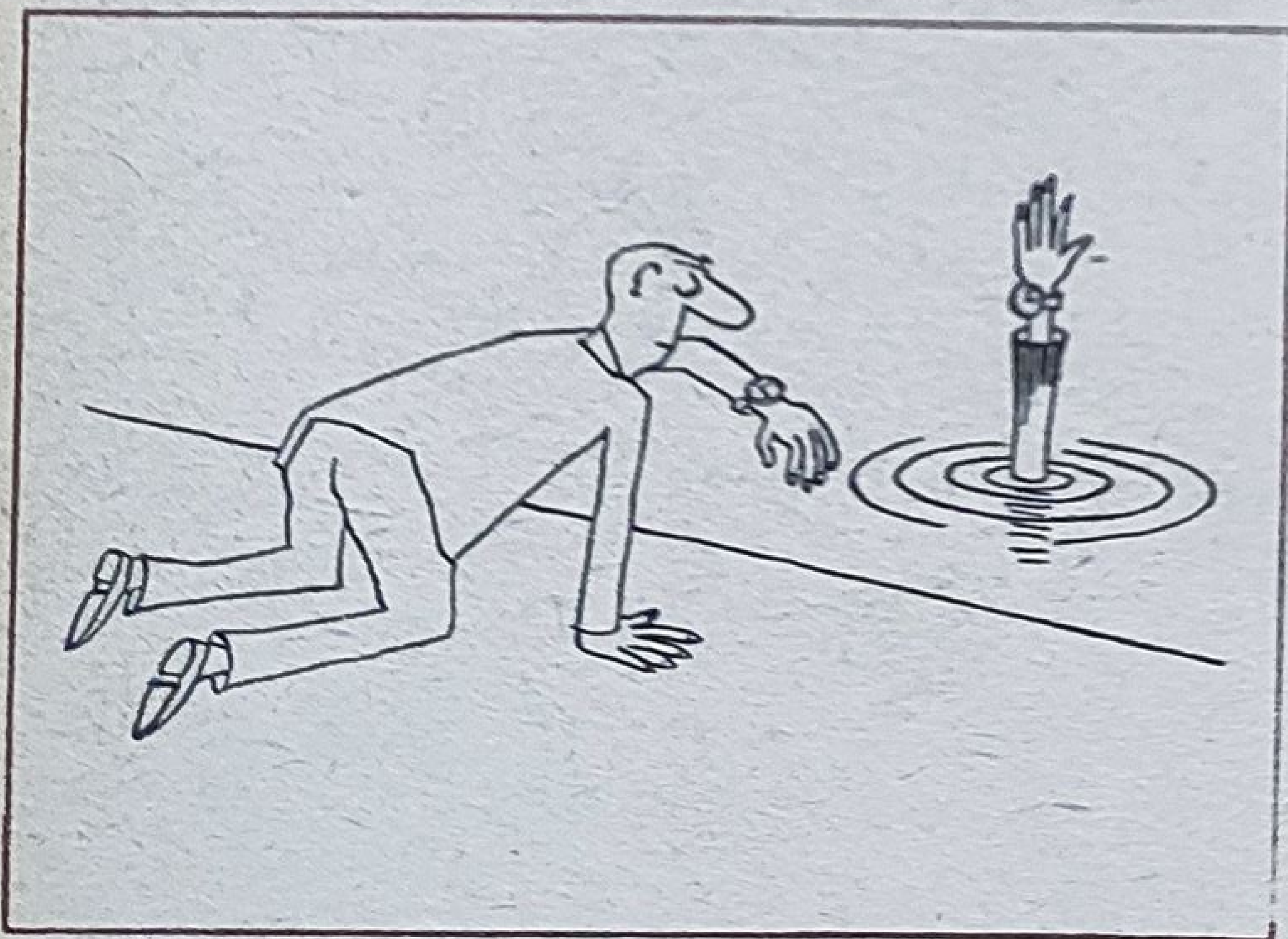
NU-MI ÎNCHIPUI CĂ EXISTĂ PRINTRE CITITORII „Agendei literare" vreunul care să nu o recunoască pe frumoasa negresă din fotografie. Dacă totuşi există, pentru a vă ajuta să-i aflaţi identitatea, pot să mai precizez că se numeşte Liz Mitchell. Nu-i suficient? Atunci mai adaug că este cîntăreaţă.

Nici asta nu-i suficient?

În această situaţie nu-mi rămîne altceva de făcut decît să vă spun că este cîntăreaţă în formaţia celebră „Boney M".

Bine, vor spune unii dintre dv., dar atunci bărbatul din stînga ei trebuie să fie vestitul Max! Sigur, aşa ar trebui să stea lucrurile dacă Liz Mitchell s-ar afla pe scenă, înconjurată de ceilalţi membri ai grupului. Numai că în fotografia noastră ea nu se află pe scenă, nu cîntă deci, dar cu toate acestea este foarte fericită.

Fericită alături de soţul ei, actorul american de culoare Thomas Pemberton, cu care s-a căsătorit de curînd. Casă de piatră şi succese şi în viaţa de familie ca pe scenă!

CAMPIOANĂ MONDIALĂ LA... CULTURISM. Nu demult a avut loc la Los Angeles campionatul mondial la culturism-femei. Juriul şi publicul au trebuit să aleagă dintre 40 de finaliste care n-au etalat numai frumuseţe, dar şi... muşchi.

Campioană a lumii a devenit Lisa Lyon, absolventă a facultăţii de literatură din Los Angeles. În prezent ea lucrează în calitate de consultant de specialitate la Asociaţia „American International Pictures".

Lisa a început să practice culturismul în urmă cu doi ani, preocupîndu-se cu pasiune şi perseverenţă de hobby-ul ei.

„Sînt convinsă — a declarat noua campioană a lumii — că prin cultivarea muşchilor frumuseţea femeilor nu are de suferit. Şi, în plus, datorită forţei lor, culturistele se pot apăra şi pot pune la respect orice individ care le-ar ameninţa în vreun fel..."

Din lumea largă...

Iunie

„Între elementele care formează comoara sufletească a poporului românesc, nici unul nu cuprinde mai mult şi nu oglindeşte mai adevărat decît însăşi limba lui."

NICOLAE IORGA

- 2. VI. 1939 — s-a născut Romulus Guga (m. 1983)
- 5. VI. 1779 — s-a născut Gheorghe Lazăr (m. 1823)
- 5. VI. 1871 — s-a născut Nicolae Iorga (m. 1940)
- 5. VI. 1903 — s-a născut Stefan Roll (m. 1974)
- 6. VI. 1899 — s-a născut Franz Liebhard
- 10. VI 1839 — s-a născut Ion Creangă (m. 1889)
- 10. VI. 1853 — s-a născut Ion Pop Reteganul (m. 1905)
- 11. VI. 1901 — s-a născut Alexandru Bădăuţă (m. 1983)
- 12. VI. 1916 — s-a născut Al. Balaci
- 12. VI. 1922 — s-a născut Petru Vintilă
- 15. VI. 1893 — s-a născut Ion Marin Sadoveanu (m. 1964)
- 15. VI. 1909 — s-a născut Virgil Teodorescu
- 15. VI. 1911 — s-a născut Ferenc Laszlo
- 16. VI. 1925 — s-a născut A.E. Baconsky (m. 1977)
- 17. VI. 1934 — s-a născut Valeriu Bucuroiu (m. 1980)
- 19. VI. 1899 — s-a născut G. Călinescu (m. 1965)
- 20. VI. 1913 — s-a născut Aurel Baranga (m. 1979)
- 21. VI. 1917 — s-a născut Silvian Iosifescu
- 23. VI. 1834 — s-a născut Alexandru Odobescu (m. 1895)
- 23. VI. 1909 — s-a născut Ovidiu Papadima
- 24. VI. 1939 — s-a născut Sânziana Pop
- 24. VI. 1947 — s-a născut Dinu Flămând
- 26. VI. 1904 — s-a născut Petre Pandrea (m 1968)
- 29. VI. 1819 — s-a născut Nicolae Bălcescu (m. 1852)

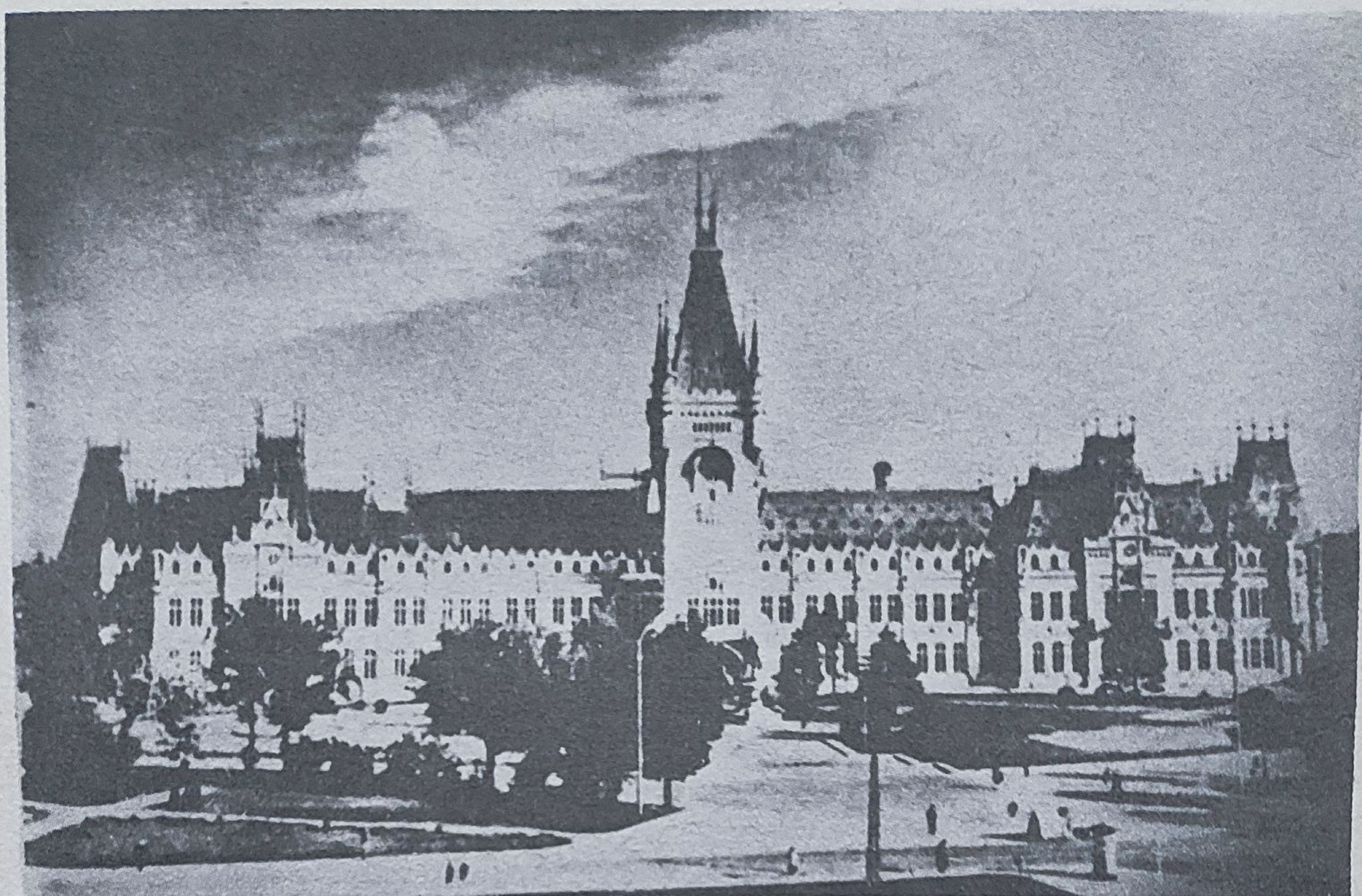
Restituiri

P. P. NEGULESCU

Descendenţii liniei maioresciene practică o autonomie care poate merge, faţă de spiritul rector, pînă la independenţa radicală. Referirea nu se opreşte doar la Mihail Dragomirescu. Venit între junimişti prin acţiunea d recrutare iniţiată de Maiorescu, el va găsi printre ei şi pe alţi tineri studioşi. Conlucrarea acestora, realizată prin colaborări regulate la **Convorbiri,** prin prezenţa la seratele Junimii şi, lucru extrem de însemnat, prin angajarea alături de Maiorescu în campanii susţinute relative la chestiuni literare, ştiinţifice şi ideologice, avea să dea cercului o dimensiune militantă. Cînd la moartea lui Negruzzi, Maiorescu opina: „Junimea din Iaşi a fost — şi acum putem vorbi de ea ca de un lucru trecut — o adunare privată de iubitori ai literaturii şi ştiinţei..."[1] el avea în vedere vechea Junime, Junimea marilor comandamente. Persistă, însă, prin lucrarea cîtorva colaboratori şi se exercită în pregătiri laborioase spiritul critic junimist. Participarea lui P.P. Negulescu, D. Evolceanu, M. Dragomirescu la continuarea **Direcţiei nouă** şi după 1890 merită să facă obiectul unei cercetări mai extinse. În apreciabila misiune a noilor junimişti Maiorescu joacă mai departe rolul central. Lui îi revine calitatea să-i îndrume înspre cariere publice, să-i invite în vacanţe peste hotare (suportînd cheltuielile ocazionate de respectivele deplasări), să ratifice obţinerea de burse. Prins între numeroasele solicitări, Maiorescu se îndeletniceşte continuu cu stimularea celor mai talentaţi. Dar operaţiile de păstrare a liniei junimiste, prin scrieri aplicative, prin destrămarea coaliţiilor duşmănoase, în replica cerută de atacuri insistente sînt paranteze, cu loc tot mai esenţial în viaţa Junimii. Complexa lor convergenţă şi-o asumă, cu expresa aprobare a lui Maiorescu, noii veniţi. Peisajul se schimbă în consecinţă. Nu va fi unul de perfectă puritate. Relieful ondulat, cu sensibilităţi deplasate, cu intemperii şi fenomene crepusculare păstrează prea puţin din vechea anatomie. Totuşi dincolo de cultul pentru zeul tutelar al locului, o desprindere întregitoare de liniamentele iniţiale salvează de epigonismul steril progresiva statornicire a maiorescienilor într-un plan secund. Maiorescu pregătindu-i să preia ştafeta crede că au „focul sacru". Îi este de ajuns. Va fi destul de dureros să ia cunoştinţă, într-un fel sau altul, că s-a înşelat. Pe de o parte în tînăra echipă se produc curînd disensiuni. I.A. Rădulescu duce cît duce corvoada, pe urmă pleacă la studii în Germania. Motru e cam ocolit, duşmănit de Dragomirescu. Negulescu şi Motru concurează pentru aceeaşi catedră (Iaşi, filozofie). Fr. Robin şi Basilescu nu sînt chiar ceea ce se cheamă spirite conducătoare. D. Evolceanu e boem şi singurul care vrea să facă treabă, să aibă sentimentul „datoriei împlinite"[2], constată cu melancolie că nu are cu cine colabora. Dealtfel în jur nici nu se

Mihail Dragomirescu

Palatul Culturii (vedere generală)

putea încrede în persoanele modeste, obositoare prin pedanterie, care aglomerează dispozitivul. Acesta este Mihail Dragomirescu și iată ce mărturisește despre el Evolceanu însuși: „...face corecturi la **Convorbiri...** și muncește ca un nenorocit fiindcă parazitul de Dan, pe care-l ținem de pomană de mai bine de un an, nu se-ndură să corijeze o pagină ori să facă trei pași pentru **Convorbiri literare**"[3].

Unele semne de înnoire apar, cu toate acestea. Sub raport estetic selecția polemică, nivelul de pregătire universitară eclipsează alte forțe exegetice din cercuri vecine sau ostile Junimii. Acomodarea la post-maiorescianism s-ar fi produs mai masiv și mai durabil, asta este sigur dar cu intervenții nu neapărat conjuncturale se poate legitim presupune că unii dintre redactorii **Convorbirilor** și mai ales Dragomirescu erau perfect îndrituiți să ocupe pozițiile dominante la care aspirau.

Din păcate pentru revistă, și nu în ultimul rînd pentru Dragomirescu, Maiorescu ceruse, în mod eronat, schimbări și de sumar și de conducere fără a dispune de criterii, de posibilități pe măsură. De sumar, prin locul preponderent pe care îl obține capitolul știință; de conducere, aducîndu-i în comitet pe I. Bogdan și pe S. Mehedinți. Ținuta remaniată a revistei nu înseamnă și o adecvare la cerințele de combativitate ale unui periodic chemat să adopte o formulă activă în dezbateri și o grafică mai puțin vetustă. Dragomirescu, din nou, trage semnalul de alarmă. Într-o scrisoare din iulie 1899 consideră o reușită prezența lui Duiliu Zamfirescu cu un fragment de proză, prevenindu-l pe Maiorescu de primejdia monotoniei. Iată ce îi scria Dragomirescu: „...activitatea istorică devine copleșitoare (...). Acest fapt se datorește, cred, în primul rînd activității asidue a tinerilor istorici, a căror dragoste de adevăr le indică un loc în jurul **Convorbirilor**"[4]. Este de reținut că le concede lui Iorga, Onciul și Bogdan „un loc în jurul **Convorbirilor**", dar se teme de inundarea paginilor numai cu materiale istorice.

Gîndul i se întoarce spre momentul de răsunătoare faimă, cînd întinse studii de filozofie, estetică, bogate culegeri de versuri și promițătoare proze confereau revistei interesul ei major. Din păcate, Maiorescu nu ia notă favorabil de atari avertismente și **Convorbiri** se înglobează într-o alcătuire de magazin cultural fără alte veleități. Revitalizarea întîrzie pînă la punctul involuției fără salvare.

Dacă, pe fondul atîtor schimbări neinspirate și al ascendenței grupului Mehedinți, vorbim totuși de o școală critică junimistă o facem ținînd seama de realizările — cîte sînt — inserate în **Convorbiri** sub semnături întîlnite ulterior în afara zonei literaturii dar care pentru cîțiva ani, între 1885 și 1900, reprezintă cea mai certă făgăduință de maturizare. Forma sub care vom înregistra această sumă de promisiuni este desigur recenzivă. În pragul dispariției lui Maiorescu, simpla descriere a scrierilor în cauză implică o comentare a obiectivelor în sine ale acelor scrieri cît și asocierea acestor obiective criticismului maiorescian. Cred că meritul lor principal nu este acela de a-l repeta pe Maiorescu (nici n-ar fi avut cum) cît de a des-

chide drum larg esteticii şi criticii modelatoare schiţate de mentorul junimist. A respinge sămănătorismul, tezismul îngust şi a preciza — cu o incontestabilă radicalitate — materialul de inspiraţie pentru scriitori, alarma trasă în ce priveşte pericolul socializării excesive a esteticului sînt cîştiguri de substanţă pe care un Lovinescu, revendicîndu-le, va opta pentru un concept al esteticului infuzat de tendinţe etice şi patriotice de nedisociat.

Alături de Mihail Dragomirescu o parte de merit pentru afirmarea capacităţii de luptă a primilor post-maiorescieni revine lui P.P. Negulescu.

Gherea demonstrase, în ipostaza ei evoluată, ce va să însemne „critica ştiinţifică" adică acea metodologie deschisă examenului operelor estetice desăvîrşite. Marxist, el a situat ansamblul acestora în sfera conştiinţei sociale, fiind pe deplin convins că valorile spirituale, apelînd la expresivitate, au o necesară specificitate estetică. Cum în dezvoltările sale criticul de la **Contemporanul** acreditează această specificitate cu un coeficient de înaltă dependenţă de mediul înconjurător (lucru pe deplin explicabil) detractori ai săi ori numai adversari de bună credinţă i-au reproşat înţelegerea dată operei de artă. Pentru pricini pe care le-am mai discutat, **Convorbiri** nu poate lăsa nesancţionate toate susţinerile sale şi dă mandat lui P.P. Negulescu (investit personal de Maiorescu) să intervină. P.P. Negulescu nu e încîntat şi ar vrea să se sustragă sub pretextul preocupărilor de altă natură.

La insistenţele lui Maiorescu, acceptă să intre în discuţie. „A trebuit să mă execut", scrie el într-o evocare[5] menită să clarifice în ce fel i-a fost impusă de către corifeul junimist însărcinarea cu pricina.

Era în 1892 şi confruntările legate de raportul fond/formă atinseseră apogeul. Maiorescu nu se mai putea baricada în spatele nepăsării faţă de Gherea. Acesta era un critic de aleasă notorietate, iar cercurile largi ale tineretului îi făceau credit. Reflecţiile sale, susţinute de un nivel teoretic robust, sînt prea remarcate pentru a mai fi tratate cu nonşalanţă. Acestui moment îi răspunde P.P. Negulescu, care are de rezolvat, mai exact de elucidat, o controversă estetică în lupta de idei a acelor ani.

Evident, hotărîrea lui Maiorescu de a recurge la un tînăr recrut e o simplă figură de stil. Cîmpul de afirmare nu fusese deschis oricui, iar P.P. Negulescu — chiar debutant — făcuse anterior dovada dotării. Totul depindea acum de gradul în care Maiorescu socotea urgentă intrarea elevilor săi în arenă. Pentru cenaclu, alegerea se inserează deci într-un plan de bătaie fixat şi ale cărui ţeluri erau elaborate.

Cînd în 1895, P.P. Negulescu editează la librăria Carol Müller volumul **Polemica** cuprinzînd două studii, **Impersonalitatea şi morala în artă** (tipărit în vara anului 1893 în **Convorbiri)** şi **Socialismul şi arta,** înfruntarea nu pierduse din fierbinţeală.

Z. Ornea, într-un dens articol, **P.P. Negulescu — un estetician uitat**[6], evocă cu binevenite detalii fazele de agregare ale primei colaborări în polemica purtată cu Gherea de către adeptul lui Maiorescu. După succintul text maiorescian, **Contraziceri?** (1892) elegant şi distant, Negulescu vine cu un material de valoare, extins pe spaţiul a trei numere, şi care va fi **Psihologia stilului** (în volum, în 1896), deci după **Polemice.** Ne rămîne să le discutăm în ordinea sugerată de apariţia în revistă.[7]

Confruntarea începe între maiorescieni şi Gherea de la sursele teoretice. Gherea care face, înainte de toate, studii sociale citise pe Marx, Taine şi Brandès, Negulescu pe Spencer, Fechner, Bain, Mill, Guyau, Proudhon, iar dintre scriitori pe Goethe, Gautier, Flaubert, Eminescu, Creangă.

Considerînd că prin stil se pot lămuri deopotrivă afecte dar şi soluţiile alese spre a face cunoscute în limbajul artei emoţiile şi forma de transmitere, P.P. Negulescu forţează chestiunea mai întîi filozofic, ca o încercare de raportare la teze de variat registru metodologic. Acest fapt, adică referirea la Spencer, Souriau, Guyau, Hennequin, Bourget indică fără îndoială că avem de-a face cu un avizat. Eseul citează mult şi conform cu tehnica reglată a specializării academice, nu e o simplă compilaţie. Pledoaria în favoarea esteticii autonomiste îl pomeneşte pe Gherea numai în note de subsol atunci cînd sînt direct vizate opiniile criticului despre Eminescu (V. **Studii critice** vol. I). Dar deferenţa şi elocvenţa analizei îl onorează pe Negulescu, dispus să nu se limiteze la reportarea vederilor celuilalt. Pusă pe teren filozofic şi numai apoi estetic, tratarea operei de artă ca produs complex nu face abstracţie de reflexul uman, fiziologic şi de cel psihic, idealist, născut în conştiinţă de elementele componente ale operei. Vitalismul uman care la Guyau îndeamnă să admitem că există **un coté intime,** cu nesfîrşite implicaţii în procedarea stilistică, îl reţine pe Negulescu. De aici şi ecoul făcut şcolii psihologiste europene (Ribot, Fechner, Souriau) competent receptată şi pusă la contribuţie în explicarea determinantelor stilistice. Săgeţile polemice din note, adresate lui Gherea, marginale faţă cu principiul din care se revendică, depăşesc sensul dat de acesta teoriei excitaţiei. Se vede limpede că Maiorescu însărcinase pentru replică pe cineva înarmat pînă în dinţi, chiar dacă armele competitorilor sînt şi de alt calibru şi de fabricaţie opusă.

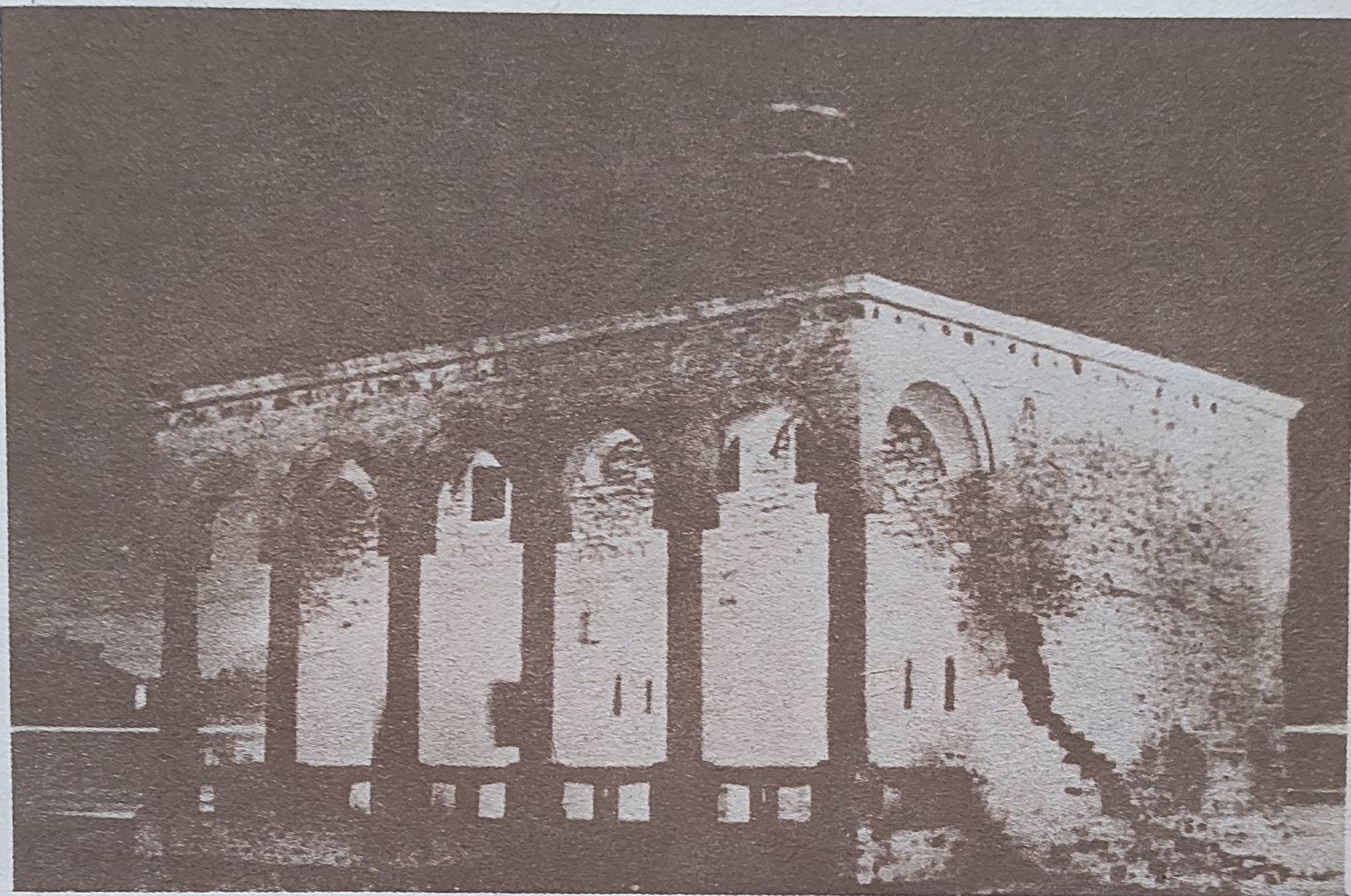
Acum, autoritatea necesară pe care o invidia Dragomirescu venise şi în teren se aflau aşezaţi în dispoziţii ofensive ambii luptători. Gherea împinsese departe frontul ciocnirilor. În replică la primele şi neîndestulătoarele motivaţii ale unui N. Petraşcu[8] sau Bogdan din anii 1890—1891 nu se mai pune problema de a admite că Gherea are unele modeste merite ci de a-l lua în serios la nivelul lui de înrîurire.

După cele dintîi schimburi de focuri se produc dezerţiuni în tabăra maioresciană. N. Petraşcu, de pildă, adoptă brusc o atitudine mult mai mobilă, ca să nu spun revizuită. În 1893, în cartea sa **Figuri literare contemporane** crede că exigenţa modernă cere să vedem în poezie „mai mult gîndirea de dedesubtul ornamentelor", iar în lucrarea artistului, dincolo de talentul individual, „ceea ce aduce poporul din care acel

scriitor face parte, ce aduce epoca şi împrejurările sociale..." Schimbarea la faţă decurge din convingerea că „trebuie mult mai multe consideraţii şi aprecieri, mult mai multe cercetări şi concluzii.

terare. Iată imputările ce unii fac criticii d-lui Maiorescu. Cei ce le fac însă nu trebuie să uite că numai prin critica d-sale am putut păşi mai departe. O dată terenul curăţit de atîtea prejudecăţi literare, de atîtea

luat acum ca tipul unei întregi perioade culturale la noi, perioadă pe care am numi-o de mediocrizare şi vă puteţi închipui că nu sînt numai socialiştii care o formează. Şi constituiesc masa, curentul — care,

Casa memorială „Dosoftei" (faţadă cu portic)

Metoda istorică şi ştiinţifică, nu înlătură metoda veche literară, ci numai o completează.."

Obiecţiile cad masiv la adresa lui Maiorescu şi ceea ce nu mai e deloc minor, trădează o îngrijorare deloc mascată. Se profilează net cum Gherea nu mai putea decît greu să fie menţinut în faza menţionării aluzive. N. Petraşcu încheie într-o notă de publică desolidarizare de Maiorescu, chiar dacă Gherea nu e citat personal şi nu i se dă satisfacţia recunoaşterii nominalizate a punctului său de vedere: „Aceasta e în prezent direcţiunea criticei în Europa. D. Maiorescu fie că principiile sale nu-i mai permiteau să se modifice, fie că alte reţineri îl opreau nu voi să se pună în curent cu această direcţiune. D-sa continuă a se preocupa, ca şi în primele sale lucrări, de forma poeziei şi de a semnala defectele şi calităţile operelor literare, de atîtea confuzii — rezultatul activităţii critice a d-lui Maiorescu — a fost lesne să ne gîndim la ce ne rămîne de făcut potrivit curentului ideilor nouă"[9]

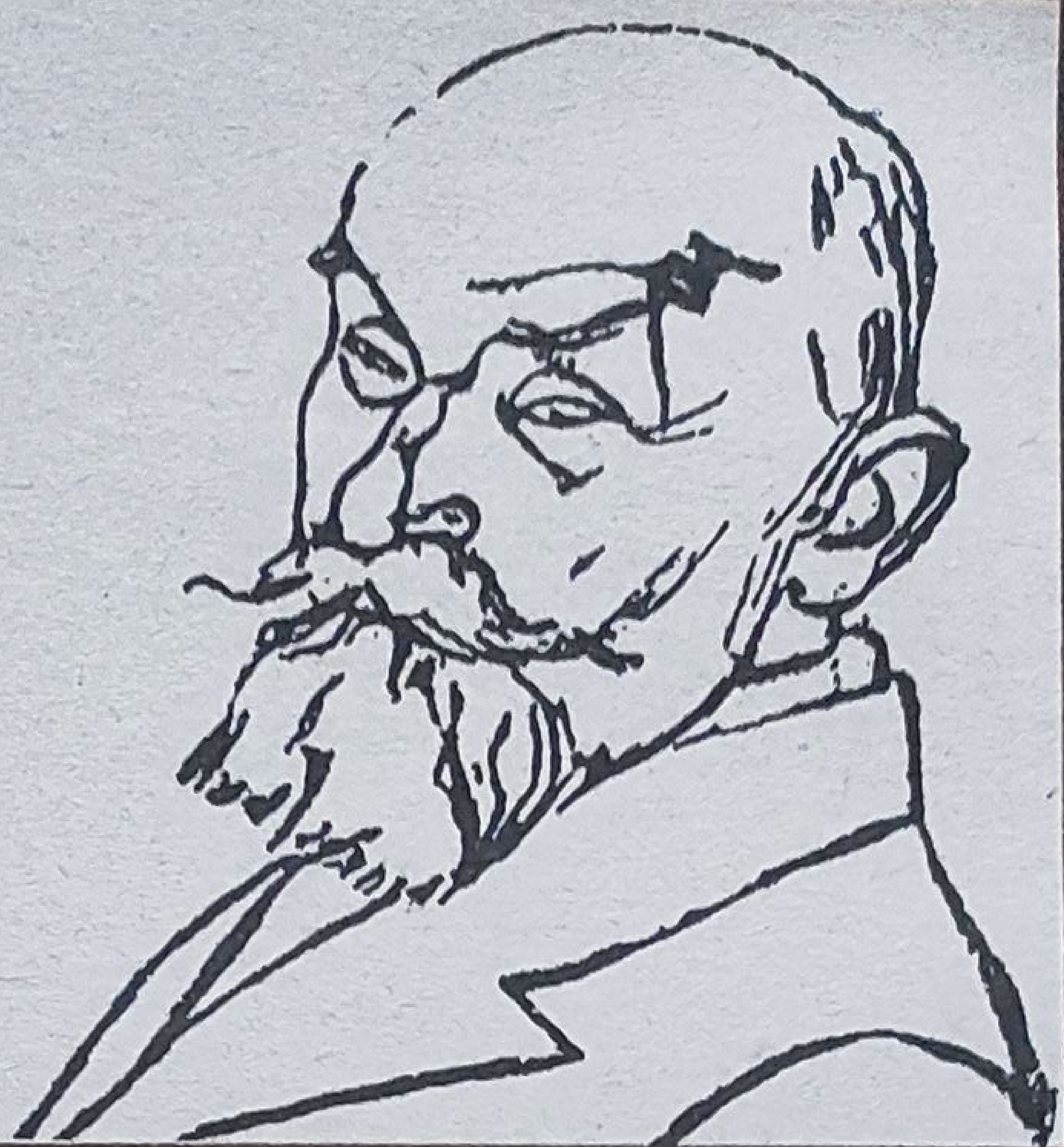
De fapt asemenea fisuri se întrezăresc în sînul junimiştilor încă după 1890 cînd şcoala literară a **Contemporanului** semănase primele seminţe de îndoială în justeţea tezei esteticului pur. Să fie oare falsificare a adevărului susţinerea potrivit căreia Gherea subliniase interdependenţa artei de societate şi a creatorului de idealul social, moral politic al vremii lui, cum avea să scrie M. Dragomirescu lui Maiorescu, înciudat că o foarte serioasă presiune asaltează estetica anacronică: „... mi-aş fi simţit totdeauna conştiinţa neîmpăcată[10] dacă m-aş fi mărginit la microscopicul Gherea şi nu m-aş fi gîndit şi la izvoarele tulburi, de unde s-a adăpat... Gherea anume e orice s-ar zice, în timpurile din urmă s-a lărgit dar nu sînt izolaţi... E mult şi poate periculos ce-mi propun să fac. Dar trebuie. Trebuie."[11]

Acest dureros de grav „trebuie" să fi sunat în confesiunea din 17 februarie 1894 ca o certificare a avansului luat de Gherea? Nu încă, dar lucrurile ajunseseră la un stadiu preocupant. N. Petraşcu, dizidentul din 1893, într-o conferinţă, **Noi în 1892**, deşi respinge zolismul fiindcă nu are sens „să imităm în mod inconştient", crede de cuviinţă să declare următoarele: „Domnilor, curentul mare care domneşte azi în spiritele Europei, ştie toată lumea, e curentul ştiinţific, curentul pozitiv. Toată activitatea omenească porneşte din observaţie, din ceea ce cade sub simţuri şi se poate controla prin simţuri. Metafizica, idealismul transcendental, himerele fantastice, eresurile, credinţele

par pe cît cu putinţă înlăturate din toate manifestările muncii omeneşti. În adevăr, n-a fost nici o epocă unde natura văzută, simţită să fie studiată mai mult de capete geniale în laboratoare, în cabinete zi şi noapte. Întrebînd această natură, cercetînd-o spre a-i scoate tainele ce stau ascunse în ea: mineralogi, botanişti, biologi, chimişti, psihofisiologi, toţi gîndesc la ţesătura, la mişcările atomului spre a-l surprinde în secretele lui cele mai intinse. Natura şi iar natura în toate. În arte toţi se apropie de ea, o imită, o surpind."[12]. Reluînd şi rezumînd, Petraşcu defineşte procesul fără a mai numi termenul de contrast, dar subînţelegîndu-l. Aluziv, el condamnă menţinerea pe poziţii discreditate: „Ei bine, domnilor, trebuia ca acest şuvoi, această mreajă universală să ne ia şi pe noi românii. Această evoluţie omenească venea cu puterea unei cataracte şi aducea o întreagă lume nouă."[13]

Cînd în noiembrie 1894 **Convorbirile** încep să dea la iveală studiul **Critica ştiinţifică şi Eminescu**, violenţa de ton confirmă iritaţia junimiştilor ortodocşi (Petraşcu e considerat un patent detractor iar Gherea un impostor). În acelaşi timp se vădeşte că orientarea ofensivă a partidei maioresciene are de făcut faţă şi acelor aliaţi moderaţi desprinşi din front şi acum în grav dezacord cu dogmatismul esteticii imanentiste.

Oricum Maiorescu însărcinează pe Negulescu să explicitezе diferendul şi să rezolve, prin invalidare, concepţiile gheriste. Dialogul nu mai e blînd, deşi P.P. Negulescu, după ce se sileşte să fie dur, recunoaşte seriozitatea discuţiei şi abandonează pe traseu violenţele de limbaj. **Impersonalitatea şi morala în artă** se sprijină, crede autorul, pe obiectivitate, verificată istoric, în înţelesul dat de uitarea de sine „care e măsura şi caracteristica emoţiunilor estetice." Confuzia nu e de terminologie, zice Negulescu, e cauzată de cecitate la faptul de conştiinţă care visează contemplaţia, deci sfera emoţiei estetice. Gherea nu iese micşorat din confruntare, rezultă însă că P.P. Negulescu are „stofă", şi că dispune de un amplu arsenal de lecturi pentru acreditarea ideii că tezismul aserveşte

C. Dobrogeanu-Gherea; portret-schiţă de Iser

arta. Rămînea de demonstrat ce fel de tezism, formula socialistă neputînd fi condamnată doar prin pomenirea persiflantă a pieselor **Ştefan Hudici** şi **Zulnia Hîncu**. În plus, surprinde confuzia făcută de exeget între tezism şi tendenţionism. Net didactic, tezismul este transferat naturalismului. Dar chiar programatic zoliştii reclamă reproducerea exactă a naturii, prin urmare un grad înalt de obiectivitate! Originalitatea, dacă se poate vorbi de aşa ceva în materie, rezidă în repudierea dogmatismului. P.P. Negulescu îl citează pe Victor Hugo.

În prefaţa acestuia la drama **Cromwell** marele romantic ceruse „la liberté de l'art contre le despotisme des systhèmes". Tot el: „Le dogmatisme dans l'art est ce qu'il faut avant tout". Esteticianul român se întreabă: „Poate fi ceva mai categoric decît aceste cuvinte?" Cauza pe care o apără s-ar putea dispensa de dogmatism numai cu condiţia să depăşească invectivele şi să sacrifice adevărul inveterat: că materialismul în încleştarea celor două şcoli a şi produs contribuţii importante. Postulatele scientiste sînt admise ţinînd seama de progresele civilizaţiei şi de substituirea religiei, în declin total, cu arta şi morala!

De aici încolo se vădeşte noutatea de cugetare a lui P.P. Negulescu. El rămîne credincios esteticii maioresciene cît priveşte elementele de bază însă e hotărît să-i corecteze excesele. Astfel, deşi nu neglijează latura polemică, acceptă să ia în discuţie rolul social al artei şi să anunţe ca posibilă creşterea acestuia pe măsură ce societatea rezervă creaţiei „un îndemn de activitate ideală, de ridicare peste materialitatea mărginită a vieţii de toate zilele".

De asemenea, conspectînd cartea lui Ribot, **La psihologie des sentiments,** notează: „Plăcerea estetică neexistînd independent de un conţinut de imagini, idei, sentimente şi fiind produsă numai de imagini, idei, sentimente contemplative, impersonale, dezinteresate, nu e decît coloritul particular pe care îl iau elementele noastre psihice cînd sînt contemplative, impersonale, dezinteresate".

Z. Ornea se opreşte la distincţia făcută de estetician între noţiuni ca **impersonal** şi **dezinteresat,** sesizînd o nuanţare preţioasă, întrucît discriminează între structuri utile şi altele ieşite dintr-o stăruinţă gratuită. Tînărul estetician se arată preocupat de combaterea esteticii de tip sociologic tocmai pe latura finalităţii. Z. Ornea descifrează în intenţia sa o clară abatere de la tipul rigid normativ al studiilor aşteptate de Maiorescu. Impersonalitatea implică dezinteresarea subiectului dar nu şi pe aceea a obiectului. Ea presupune, în acest caz, lipsa finalităţii obiective, nu subiective. Această distincţie îngăduie separarea plăcerii produsă de o cercetare ştiinţifică, care poate fi

impersonală și subiectivă, dezinteresată, dar nu și estetică, pentru că nu e și obiectiv dezinteresată de vreme ce are drept scop declarat nu să facă plăcere, cît să descopere adevărul.

Prima parte a studiului gîndit astfel întîrzie destulă vreme. Maiorescu îl primește în aprilie 1894. Mai încolo i se fac observări de către Rădulescu Pogoneanu și sub șocul lor filozoful face apel la Maiorescu să tranșeze disputa (nu intru în detalii aici, nu e cazul). Maiorescu mediază, dar greoi și încet. Rețin întîmplarea pentru că era conștient de precara coeziune a grupului junimist și, în plus, nu dorea să subscrie punctului de vedere istorist de care Negulescu începuse să se apropie.

În aportul polemic adus de P.P. Negulescu dominantă este disponibilitatea, dovedită o dată cu sacrificarea studiilor filozofice, cum se ceruse, pe urmă aptitudinea publicistică și studioasă călăuzită de încrucișarea (decentă și deslușit erudită) de opinii. Față de Gherea, uneori primar în expresie și obsedat de temeiurile demonstrațiilor sale, de unde și un retorism redus cîteodată la vulgarizări, P.P. Negulescu enunță elegant, apreciabil și rafinat justificările sale. El nu va face greșeala de a desconsidera pe adversar, semn de amenitate, pe cît și de seriozitate.

Calificarea și urbanitatea sînt cuceriri prin care P.P. Negulescu se dovedește viabil în ținută și vrednic de interes în delimitări.

Estetica tainistă nu e respinsă radical, iar credo-ul ei estetic menționat în amplitudinea lui cauzală, chiar dacă la mijloc nu e pe de-a-ntregul ocolită nuanța concesivă. Într-un studiu relevabil[14], el se întreabă

Din lumea largă...

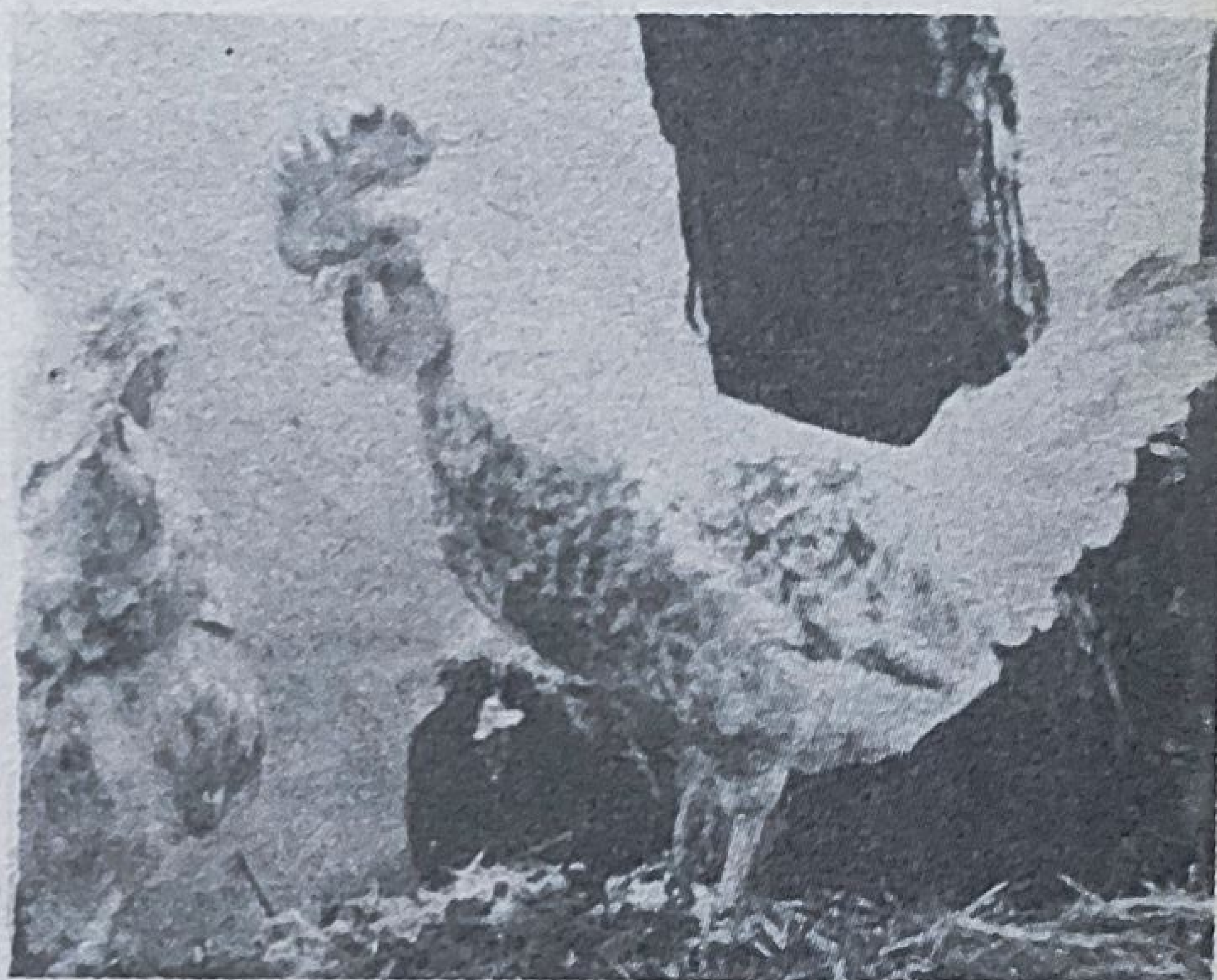
Minivioară

Ați audiat vreodată un concert pentru miniviori? Dacă nu, probabil că în curînd veți avea această posibilitate. Deoarece Tsonyo Tonev de Popovo din Bulgaria a construit deja această mică vioară, despre care afirmă că poate cînta la fel de bine ca una de dimensiuni obișnuite.

Incredibil dar adevărat !

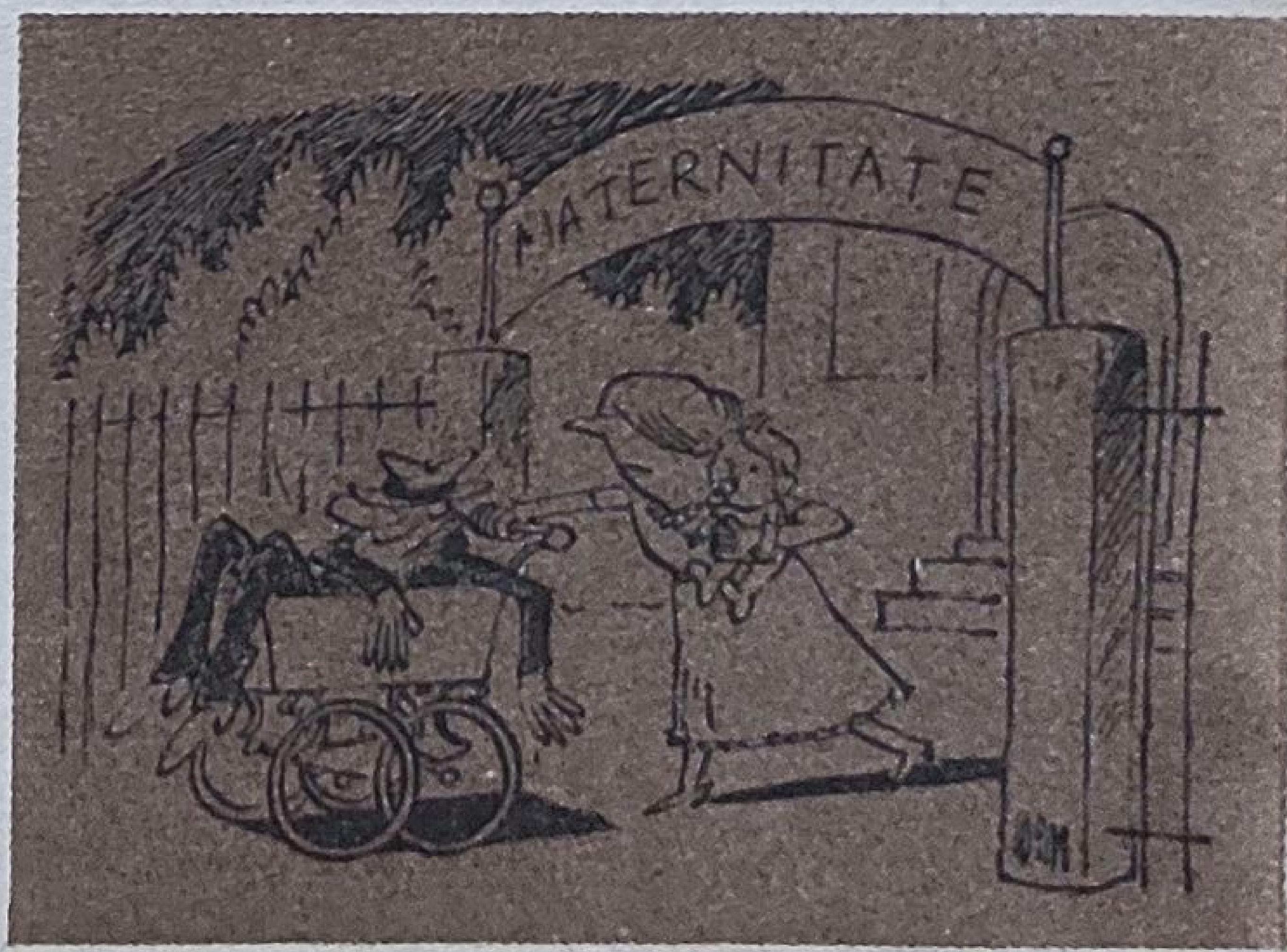
Acest elegant cocoș (prim-plan), avînd grijă de găinile sale, obișnuia să facă cîte un ou în fiecare zi, în urmă cu două luni.

Apoi, în cîteva săptămîni, păsării i-au crescut o frumoasă creastă și pene.

Acum el trezește gospodăria în fiecare dimineață cu cucurigul său.

Stăpînii lui (sau ai ei?!) care trăiesc într-un orășel din nordul Italiei au schimbat numele din femininul „Chicca" în masculinul „Chicco".

dornic să concilieze concretul istoric şi general-umanul: „Ce iau artiştii de la oamenii în mijlocul cărora trăiesc? Ideile şi sentimentele particulare lor, care alcătuiesc din această cauză atmosfera moralei particulare locului şi timpul lor? Sau, din contră, ideile şi sentimentele comune lor cu întreaga omenire care, din această cauză, nu joacă rolul de elemente distinctive în atmosfera morală a locului şi timpului lor? În **realitate ambele cazuri se întîmplă**..." (subl. ns.) Convins încă de superioritatea general-umanului el nu va uita că pe temelia acestuia viziunea istorică dă rezistenţă sentimentelor eterne. Autorul **Filozofiei renaşterii** preţuieşte, între permanentele sale problematice, gîndirea disociativă. Aşa se explică de ce a rămas rezervat ori de cîte ori a sistematizat în doctrină relaţia **opera de artă — mediul moral.** Ţinînd seama că nutrea reală aversiune pentru artiştii inferiori, incapabili să-şi pună întrebări dintre acelea care preocupă posteritatea, este uşor de presupus reacţiunea de spirit cu care întîmpina consideraţiile limitative, vulnerabile ale lui Gherea, privindu-l, să zicem, pe Caragiale. Gherea nota: „Caragiale rîde şi rîde cu poftă, nu se simte nici amărăciunea, nici revolta în rîsul lui, şi de aceea rîsul lui nu poate să aibă acea adîncă seriozitate, acea mare însemnătate socială, pe care ar putea s-o aibă, dacă autorul nostru ar rîde, cu acelaşi talent, dar pătruns de un ideal social înalt"[15]. Cum comediile lui Caragiale satirizează regimul politic existent în România la sfîrşitul secolului trecut, este de neînţeles scepticismul lui Gherea.

Sesizînd lacuna, P.P. Negulescu marca un punct deopotrivă în direcţia tacitei intimităţi între fond şi formă (la Gherea prima fondul), cît şi în direcţia îndoielii că I.L. Caragiale nu ar fi produs cu aceleaşi mijloace de care dispunea operele proprii fondului său de idei.

Exemplul la care m-am oprit nu ne depărtează de complexiunea altor judecăţi de situare. Era de prevăzut că un estetician atît de sigur pe instrumentele sale nu va pierde ocazia să-l execute pe Gherea şi la alte capitole. Mi se pare remarcabilă, bunăoară, analiza la care supune P.P. Negulescu romanul lui Flaubert, **Doamna Bovary.**

Stabilind că dualitatea flaubertiană (realism împletit cu romantism) prelucrase la fel de acut trecutul cartaginez în **Salammbô,** cum asigurase prezentului provincial un loc de marcă în pictura bovarismului, esteticianul stabileşte o analogie între armonia totului şi supunerea la obiect. P.P. Negulescu încheia cu justeţe un întreg paragraf al studiului din care citez cu cuvintele sale o dreaptă formulare: „Niciodată deci, în operele de artă, în adevăratele opere de artă, **nu poate lipsi fondul** de idei şi sentimente. Aşa încît ceea ce atacă şi condamnă critica socialistă sub denumirea de artă pentru artă, este, nu arta lipsită de fond, căci o asemenea artă nici nu poate exista, ci arta lipsită de un **anume** fond..."[16].

Subliniez, prin repetare, **dreaptă,** deşi mai sus justeţea rezultă din încercuirea ei negativă. P.P. Negulescu ştia că acel **anume** fond invoca împrejurări şi manifestări ale lirismului, era reflexul lor exact şi mobilizator. Repunerea în termenii polemicii a noţiunii fundamentale a finalităţii artei filtrează încrederea esteticianului în literatura aptă să formeze o opinie publică tocmai prin claritatea rostirii ideilor înalte. Subliniind tensiunile subiectivităţii, o asemenea literatură conduce la o bogată adecvare a mişcărilor sufleteşti la lumea fenomenală.

HENRI ZALIS

note

[1] *T. Maiorescu.* **Critice.** *Vol. II, Bucureşti, E.P.L, 1967, pag. 357*

2 *Apud Z. Ornea.* **Junimea şi junimismul.** *Buc. Edit. Eminescu, 1975, p. 96 (din T. Maiorescu. Jurnal, Caiet 16, B.A.R., par. 3657, p. 28).*

[3] *I.E. Torouţiu.* **Studii şi documente literare,** *vol. IX, p. 116.*

[4] *V. Fond. Maiorescu. B.A.R. S 8 (15) XIII.*

[5] *P.P. Negulescu. Ceva despre Junimea În:* **Convorbiri literare,** *1937, p. 55.*

[6] *V. Z. Ornea.* **Trei esteticieni.** *Buc., E.P.L., 1968, p 177—209.*

[7] *Pe parcurs, în ajutorul lui P.P. Negulescu mai vin şi alţii. Nici unul cu satisfacţia că substanţa lui ideatică a introdus un distinguo de o fineţe la fel de pătrunzătoare ca aceea a semnatarului* **Psihologiei stilului.**

[8] *Dezarmarea lui Gherea de către acest improvizat polemist pare pur artizanală. Nicolae Petraşcu crede că pesimismul eminescian este pur inferior, nu are origini sociale şi că unica lui provenienţă este de căutat în raportul dintre inteligenţă, voinţă şi credinţă.*

[9] *N. Petraşcu.* **Figuri literare contemporane.** *Buc., Stabiliment grafic I.V. Socec, 1893, pag. 57—58*

[10] *Conştiinţa lui Mihail Dragomirescu era demult acaparată de antinomia între estetica personificată de Maiorescu şi aceea întruchipată de Gherea: „Şi acum parcă simt (sîntem în 1929—n.n.) greutatea şi apăsarea pe creier cînd am scris* **Critica ştiinţifică şi Eminescu** *(...) Rezultatul acestei scrieri a fost dublu: o avalanşă de injurii din partea gheriştilor şi o înverşunată opoziţie din partea prietenilor sub privirea olimpică a lui Maiorescu, care nu voia deloc să mă sprijinească."*

[11] *V. Fond. Maiorescu. B.A.R. S 8 (7) XIII*

[12] *N. Petraşcu.* **Noi în 1892,** *Buc. Tipogr. Gutenberg, p. 20—21.*

[13] *Op. cit. p. 22.*

[14] *P.P. Negulescu. Lucrări vechi. În:* **Convorbiri literare,** *32, nr. 12, 1 dec. 1897 şi 33, nr. 1, 15 ianuarie 1898, p. 33*

[15] *Const. Dobrogeanu-Gherea.* **Studii, critice,** *vol.I, Bucureşti, 1890, pag. 387.*

[16] *P.P. Negulescu.* **Polemice,** *Bucureşti, 1895, pag. 52.*

ŞTEFAN ROLL

Dialog de Revelion

1962: *Deschide uşa,*
dă de perete cerul, norul,
deschide şi fereastra.
Împroaşcă mii de petale
glastra, ecuatorul.
Eu: *Sînt aici, cum cangurul,*
cu traista cusută de pîntec,
mi-au ţîşnit conductele toate,
îmi rînjesc pe tîmple misterele,
mi-s sburlite arterele
şi sînt hăituit de uragane,
sînt doldora de cîntec!
1962: *Vino!*
Te aştept cu scutul pe lună,
cu umărul proptit în furtună,
orele-ţi roiesc de poezii,
ca piaţa San-Marco de columbe,
ca paiete-ţi lucesc metaforele,
fac tumbe!
Eu: *O, voi stele cu ochi tîrzii,*
cînd crinii, toţi, se vor trezi,
eu, cu zăpezile mele,
ca miresele iernii, îngheţate pe geamuri,
ca fantomele fructelor pe ramuri,
— unde vor fi, unde vor fi?
1962: *Să-ţi aduc eu aminte:*
Era într-un amurg,
luase-şi oraşul tot pe aripi
şi te-ai dus.
Eu: *Da. Cerul era ca un ochi spălăcit*
şi cu totul murg.
Blestemele vîntului erau toate sfinte,
1962: *Cădelniţa-n biserica de lemn*
era o căniţă cuminte
purtînd vinul în ea ca o lacrimă fierbinte.
Eu: *Atunci, cu mîinile ei de mătase*
dădu lumina la o parte,
adică, o mutase.
Şi mă ţinea de după gît ca în vis.
Ce? intrarea e interzisă în paradis?
1962: *Pe cap' îţi şiroia poezia,*
ca nişte plete de migrenă.
Revoluţia zburlise zilele, istoria, feeria.
Cu flăcări roşii, ca o trenă,
oamenii, murind, înviau
şi goneau ca statuile,
prin spaţiul de purpură şi sgură,
planetele, toate, aplaudau
şi, zîmbetul se zărea ca un călăreţ,
fugărindu-se sălbatec,
sus, pe gură.
Eu: *Scheletul îmi părea un pom în chiciuri,*
de incendii şi mai albe înconjurat.
Mergînd, pomii, lăsau în urma lor steme.
1962: *Şi tu ascultai,*
cu urechea ca un zăvor de fier,
prea sfintele blesteme?
Eu: *Ale uraganelor, ale revoluţiei,*
Nu te teme: pămîntul rămîne mereu rotund,
chiar atunci, cînd îi ţîşnesc
uralele armelor din fund,
numai cetăţile de cristal se năruie-n priviri
şi călăreţii veacului trec mai departe.
Ele nasc mereu noi şi noi poeţi
cu spini clocotind în trandafiri
Şi izbucnesc alte cetăţi,
de diamant, de sînge, de ură
şi de uragane de dragoste
care se ridică-n piscul orelor,
cetăţi noi din clocotele de sgură,
ale vîntului.
1962: *Ca vrăbii rănile să-ţi gîngure în jur*
şi tu să vezi stelele ca printr-un ciur,
vulturii să ţi se încaere sub pat
cînd tu vei fi de vise albe sfîşiat.
Degetele să le simţi crescute-n cîlcîi,
să vrei să fi cel din urmă
şi să ieşi mereu întîi,
genunchii să-ţi meargă înainte ca ceasul.

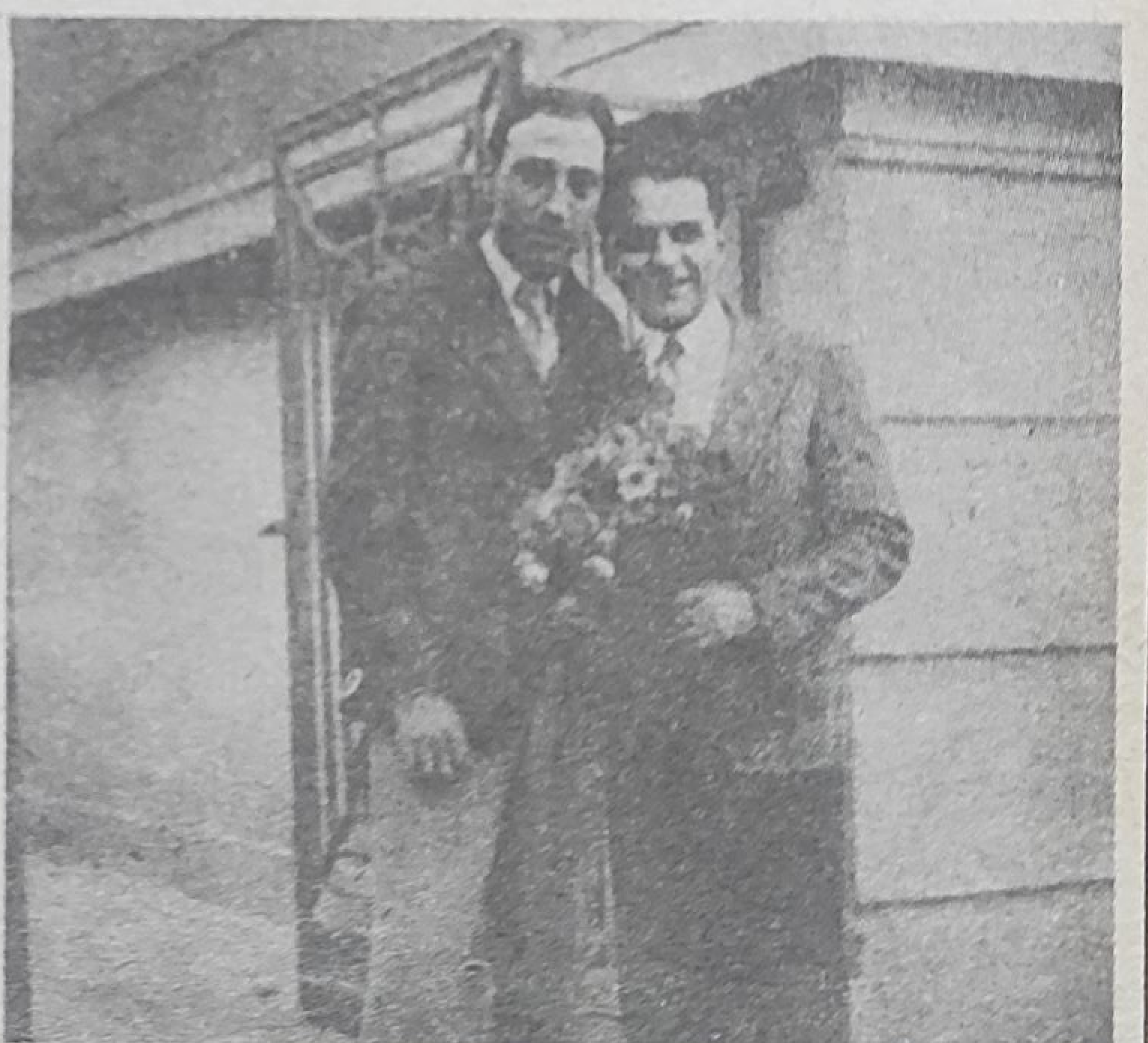
▶

Gheorghe Dinu (Ştefan Roll), portret la maturitate

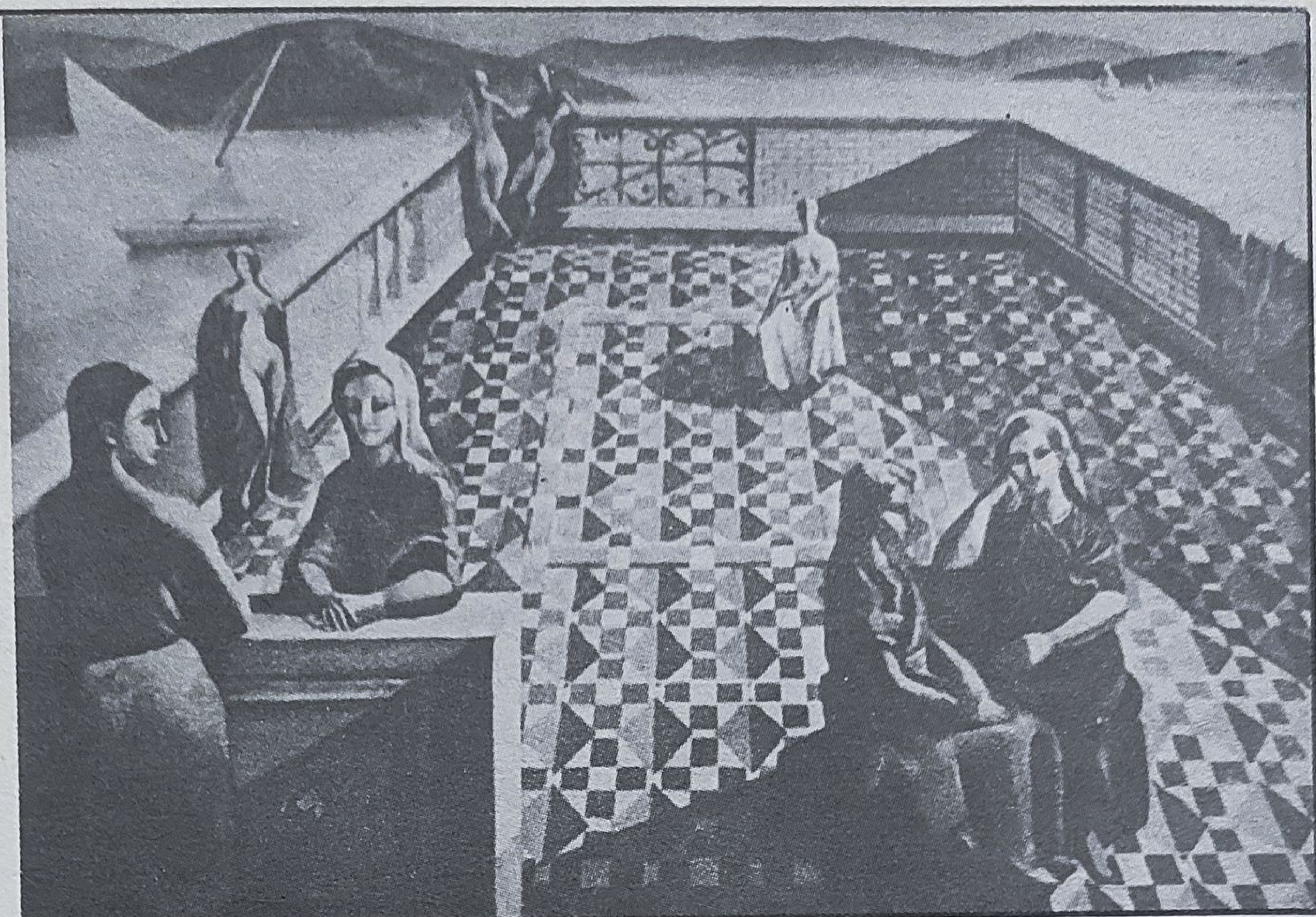

1. Ştefan Roll şi Marcel Breslaşu. 2. Alături de prietenul său Mihail Sebastian. 3. Reporteri... desculţi: Ştefan Roll şi Brunea Fox. 4. În urmă cu 35 de ani la redacţia ziarelor „Facla" şi „Rampa", alături de: Liviu Rebreanu, Mihail Săulescu, N.D. Cocea, Mihail Sorbul. 5. Pe „soclu" alături de Eugen Jebeleanu, în 1939. 6. Ilarie Voronca şi Ştefan Roll în 1927.

steagurile să ți se sucolească
pe pîntec
ca cucoșii cu gîtul retezat.
Eu: *Și abia, după ce ai tăcut din cîntec,*
să-ți auzi, plîngînd glasul.
1962: *Pe limbă să-ți joace iatagane,*
ascuțite de demente uragane,
după ce au pulverizat mii de corăbii.
Eu: *Femeile să se apropie de tine,*
goale, cu două tăișuri, ca niște săbii.
1962: *Dinții să-ți latre într-o gură de cîine*
incendiile să-ți pară
brutării,
unde foamea-și rumenește
ultima ei pîine.
Eu: *Porumbeii, pe care-i aștepți astăzi*
să nu-ți vie, în cotețul pălmii nici mîine.
1962: *Totuși, în noaptea aceia,*
ți s-a părut că toate viorile
sînt florile
și că toate florile
sînt viorile.
Eu: *Că zefirul era un arcuș*
într-un continuu urcuș
cu miresmele, ca o promoroacă pe coarde
de zîmbete astrale.
1962: *Știu, știu*
dar unde sînt zăpezile dumitale?
Eu: *Mie mi s-a părut*
că toate zăpezile
furaseră freziile
și că frunțile
erau punțile
pe care se fugăreau cavalcadele în alb.
1962: *Umbrele năpăstuitelor mirese,*
privindu-te cu pleoapele de vise sumese.
Eu: *Cărora, buzele,*
murmurînd pudorile și scuzele,
treceau în cor ca panselele.
Vecinele,
cu șorțul plin de bube,
privind printre perdele,
ascultau cum le gem,
pe sînii de jilțeșuri fierbinți,
clavecinele.
1962: *Și ca melci mici, buricele*
erau pupile de cîrtițe albe.
Eu: *Pe care, privirea mea*
le reteza în gînd ca buricele?
O inefabilă rezonanță
îmi spune că două pulpe
nu sînt o absurdă asonanță
a violetului tumult de culpe.
1962: *O fi! dar sălciile*
aveau priviri morganatice
ca luminile.
Eu: *Ale căror sfîrcuri se holbau pe sîni*
cu lava fierbinte
din spînzuratele
de propria lor cumpănă, fîntîni.
1962: *Mai sus de glezne,*
privirea ta, urcă parcă mai lezne..

Acolo unde pe lîngă fluerul piciorului
scîncește ca un orb flaut
turmentatul prunc al dorului.
Eu: *Nu cumva și la ușa amorului*
e intrarea interzisă?
1962: *Da! Chiar dacă itinerariile lui Eminescu*
pe lîngă plopii fără soț
te ling cu flăcări sub sandale.
Pe ele am venit acum să le caut.
Unde sînt, unde sînt zăpezile dumitale?
Eu: *Pîntecul îmi este plin de un clocot de clisă,*
din refulatele insomnii ale lui Isus.
1962: *Fii prudent! lîngă coapse,*
mai jos sau mai sus
e mult dibuita crisantemă...
Eu: *Ca o pălălaie*
care-ți dogorește cumplit visele,
îți anină de tîmple abisele
și-ți sărează în sudorile nopții
narcisele.
1962: *Ce dulce e aici anatema?*
Eu: *Un juvaier de jar,*
o funingine de sînge, mereu încinsă.
1962: *Pe care o cauți ca pe un nenufar*
în pulpana nopții de besne erotice linsă?
Eu: *Nopțile, noaptea, sînt ca liliecii*
cu aripile acoperind planeta.
Mă tot întrebi mereu:
Unde sînt zăpezile mele?
Dar mie nămeții-mi păreau
că-s lumina zilei,
toată,
sub coviltirul nopții adunată.
Și-mi venea să iau,
așa deodată o lopată
și să gonesc toți liliecii
ca să nu mai aibe întunericul
de ce să se reazime
și toată făina
din neaua cernută prin flăcări
s-o adune cei de vise hămesiți
și să îmbrace toată casa
cu constelații de azime.
1962: *Să sfîrșim!*
Vîntul, înebunit la ferestre,
își sfîșie în zbierete mătasa,
copacii, toată noaptea,
au zgîriat
cu crengile lor de țurțuri cerul
așa că, în zori,
bolta avea o hemoragie albă
și de pe streașina soarelui
a început să picure încet
azurul.
Atunci, lacheii, cu livrele de flăcări
au început să care în saloanele cerului
lumina
pînă cînd din noapte a rămas,
ca o cicatrice a întunericului,
doar gaura cheiei

1962, 1 Ianuarie

Lino Spilinbergo (Argentina)
TERRAZA, 1931

vînătoare de pantere cu doi papagali

Nu m-a atras nicicînd vînătoarea, deşi în Teaca mea natală cel mai important semn de distincţie (deoarece fusese iniţial legat şi de cumpăna averilor) era acela de vînător, şi cei mai faimoşi bogătaşi saşi nu pregetau să pornească, în zori de zi, la o expediţie cinegetică, purtînd în spate puşca şi pe umăr tolba (în care zăceau două-trei sticle de vin răcit după cuviinţă, şi, pentru orice întîmplare, o butelcă de rachiu tare), renunţînd la binemeritata odihnă sub umbrarul de viţă ce le acoperea cerdacul. Că jertfind patimii vînătorii aceşti vrednici jupîni îşi asigurau şi posibilitatea de a controla, de pe costişa unde se odihneau în umbra vreunui nuc bătrîn, sorbind tacticos din sticla cu vin şi mestecînd friptură rece cu pîine moale, dacă zilerii de pe ogoarele lor din vale se mişcă destul de harnici (supraveghere pe care nu ar fi putut-o socoti decît meschină dacă ar fi fost făcută fără acoperirea excursiei cinegetice), este o chestiune cu totul secundară, care nu ştirbeşte cu nimic nobleţea unei pasiuni dezinteresate. Cu atît mai dezinteresate cu cît seara s-ar fi întors la casele lor cu tolba goală (căci băutura se terminase iar iepurii se dovediseră prea vicleni şi prea rapizi pentru mişcările lor frînate de osînză şi pentru ochii încetaţi de aburii vinului bun) dacă nu ar fi avut prevederea de a trece, din întîmplare, pe la Hertai ori pe la Hermeşteder, cei doi braconieri binecunoscuţi şi ţinuţi la mare cinste de tot tîrgul, pentru a cumpăra iepurele care le salva onoarea de ţintaş şi le justifica mersul cam şovăelnic (căci la vîrsta lor, cu burţile lor, nu era tocmai uşor să baţi coclaurii ca să dai de iepuri într-un hotar cutreierat de mai mulţi vînători decît de iepuri). Este greu de spus dacă patima vînătorii a devenit molipsitoare la Teaca pentru că ea îngăduia intrarea în rîndul celor mai stimaţi locuitori ai tîrgului sau pentru că vinul din tolbele jupînilor cu vii faimoase era prea bun, dar răspîndirea molimii a luat o amploare îngrijorătoare, înfrîngîndu-i pe medic, pe pretor, pe judecător, pe aproape toţi funcţionarii de la pretură, primărie, percepţie şi judecătorie, ca şi pe cei mai vrednici (şi mai înstăriţi) meşteşugari, dînd naştere pericolului ca tîrgul nostru, cunoscut pînă atunci doar prin calitatea vinurilor pe care le pritocea şi prin vrednicia meşteşugarilor săi, să ajungă un sălaş de vînători atît de pasionaţi încît îşi uitaseră de toate celelalte îndeletniciri. Această probabilitate era cu atît

mai tristă cu cît vînatul existent în hotarul tîrgului nu ar fi putut fi îndestulător nici măcar pentru doi puşcaşi mai ca lumea.

Eu am scăpat, după toate semnele, de molimă, fie datorită vîrstei prea fragede (căci cei ce-i căzuseră victime se aflau dincolo de cel de-al patruzecilea an), fie mulţumită buzunarelor prea goale pentru a îngădui patimi costisitoare. Noroc, însă, că am scăpat.

Pe urmă a început războiul şi am ajuns curînd vrăjmaş neîmpăcat al vînătorii, căci ajunsesem eu însumi vînat.

Dar pasiunea vînătorii îşi croieşte drum în noi adeseori în feluri întortocheate şi viclene, aşa cum a încercat să mă înşele şi pe mine. Nu pot atribui decît acestei viclenii faptul că prin 1960 am ajuns în Argentina pentru a continua la institutul condus de profesorul Houssay (care dobîndise în 1947 premiul Nobel prin cercetările sale privitoare la glandele endocrine, şi studia acum mecanismele fiziologice ale celulei, explorînd domenii puţin cunoscute ale inframicrobiologiei) timidele mele experienţe privind celula canceroasă, începute sub oblăduirea profesorului Grigore Benetato, la început la Cluj şi apoi la Bucureşti. Cineva dintre cei ce hotăresc acordarea burselor Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii a citit probabil comunicarea despre aceste experienţe, publicată de mine într-o revistă medicală franceză, şi bănuind în cercetările mele rezultate cu eventuale consecinţe practice a încercat să-mi facă loc ca bursier al OMS la faimosul **Rockefeller Institute for Medical Research,** unde însă concurenţa celor ce se inghesuiau să pătrundă era atit de mare încît în plin război rece şansele unui român de a dobîndi cîştig de cauză erau practic nule, aşa] că oblăduitorul meu necunoscut a trebuit să se mulţumească (spre marea mea bucurie) cu locul de cercetător oferit la Buenos Aires. Ei da, o şedere în Argentina era un vechi vis al meu, nu numai pentru că numele capitalei argentiniene promitea un aier excelent, dar şi pentru că îmi făceam vise fierbinţi despre frumoasele creole din ţara tangoului. Aşteptările mele s-au dovedit însă zadarnice, căci aşezat lîngă imensul estuar de ape dulci, mîloase, numit Rio d: La Plata nu pentru că valurile sale leneşe ar fi argintii — ele fiind, dimpotrivă, gălbui, mîloase, ceea ce l-a făcut pe un poet argentinian să-l numească „rîul cu culoare de leu“ — ci pentru că descoperitorii săi l-au socotit cale spre ţara argintului, pe care o căutau cu zel sute de aventurieri, Buenos Airesul e învăluit în respiraţia pîcloasă a apelor somnoroase, umiditatea atmosferei depăşind adesea 90 la sută, ceea ce înseamnă, în practică, obligaţia de a respira mai mult apă decît aier şi de a regreta că ai plămîni şi nu branchii. În ceea ce priveşte frumoasele creole, ele erau păzite cu străşnicie de soţi, taţi sau fraţi gata să sancţioneze cu cuţitoiul naţional numit **facon** orice tentativă de apropiere necugetată (şi neblagoslovită la ofiţerul stării civile), iar tangoul era exilat în zona suburbiilor şi a cîrciumelor marinăreşti din **Boca,** lumea bună din Buenos Aires preferind ultimele dansuri sofisticate aflate la modă în SUA.

În schimb Houssay s-a dovedit mai amabil decît mă aşteptam, şi bunăvoinţa pe care mi-a arătat-o a fost puternic stimulată de grija cu care i-am flatat din prima clipă orgoliul, declarîndu-mă fericit că am reuşit să ajung în institutul său, scăpînd cu greu de eforturile depuse de cei de la Rockefeller Institute de a mă acapara, iar colaboratorii săi, în majoritate tineri şi plini de viaţă, care nu prea credeau că un tînăr savant trebuie să se închidă în laborator şi să iasă de acolo cel mult pentru a merge la bibliotecă spre a controla vreo informaţie, au pornit o adevărată întrecere: care va putea să-mi arate aspecte mai interesante, mai insolite şi mai captivante din viaţa oraşului lor. S-au străduit să-mi arate în primul rînd marea metropolă, în care se adunase jumătate din populaţia ţării, aflîndu-se cu ceva peste nouă milioane. Războiul mondial se dovedise benefic pentru Argentina, principalele sale produse: carnea, lîna, pieile, dar şi o seamă de metale socotite „strategice“ se vindeau la preţuri pe care nu le mai atinseseră niciodată, iar americanii au obligat marea producătoare din conul sudic să le vîndă toate cantităţile disponibile deoarece se temeau c-o să ajungă pe mîna nemţilor, fără să se obosească nici măcar să le transporte din ţara unde le achiziţionaseră, depozitîndu-le pe loc, probabil în principal pentru că nu aveau vase disponibile, ele fiind mai necesare pentru marile transporturi de oameni şi materiale în Europa. Argentina se îmbogăţise, guvernul şi-a putut permite să ia o serie de măsuri pentru ridicarea salariilor, generalizarea contractelor colective şi menţinerea preţurilor la un nivel scăzut, ca şi pentru îmbunătăţirea asistenţei sociale care devenise excelentă. Perioada de după război, cînd Europa secătuită plătea oricît pentru a obţine cereale, carne, piele şi lînă, iar guvernul lui Peron s-a arătat gata chiar să livreze pe credite cu termen scurt, aşa că Argentina se bucura de un belşug cum nu mai cunoscuse în nici un moment al istoriei sale. Mi se povestise că mii de imigranţi săraci, îndeosebi italieni şi germani, mîncau ani de zile carne gratuită, mergînd prin măcelării ca să ceară „puţin ficat pentru pisică“, ştiind că măruntaiele se dădeau gratuit. Şi lumea mînca într-un mod pantagruelic, înfulecînd cantităţi neverosimile de carne de vacă, fără garnitură, doar cu pîine, şi compensînd carenţa de vitamine produsă de nefolosirea alimentelor vegetale prin faimosul ceai **mate,** pe care-l socoteam oribil de amar, şi care-mi devenise nesuferit deoarece oriunde mergeai puteai fi sigur c-o să ţi se ofere în cupe scobite dintr-un soi pitoresc de dovleac, tubul prin care se sorbea circulînd din mînă-n mînă (mai bine zis din gură-n gură) chiar şi în cele mai pretenţioase case, ca un fel de mărturie de creolism şi de acceptare a obiceiurilor populare vechi. Prima mea experienţă cu porţiile argentiniene de grătar mi-a fost prilejuită de invitaţia la un restaurant tipic, făcută de doi colegi. Era un restaurant elegant, unde chelnerii serveau în smoching, iar grătaragiul, care supraveghea hălcile de carne la focul uriaş din vatra de lîngă intrare, era îmbrăcat, ca într-o operetă, într-un costum de **gaucho,** de mult dispărut din lumea paznicilor de vite. Am rămas oarecum mirat de zgîrcenia dovedită de colegii mei, auzind că pentru trei persoane, cîte ne aflam la masă, au cerut două porţii de grătar. Am înţeles înţelepciunea lor doar atunci cînd chelnerii şi-au făcut apariţia purtînd o tavă uriaşă pe care se aflau mormane de fripturi, de cîrnaţi, de fudulii, de momiţe şi de măduvioare, pe care au aşezat-o cu toată solemnitatea pe un recipient de metal cu picioruşe,

Valerio Ledesma (Argentina)
PEISAJ CU LEU (cărbune)

plin de jăratec. Am făcut tustrei eforturi eroice pentru a dobîndi biruinţă asupra acelor munţi de carne, ajutîndu-ne şi cu numeroase sticle de vin roşu, dar a trebuit să ne recunoaştem înfrînţi. Totuşi, m-am obişnuit destul de încet cu mormanele de carne devorate de cîte o familie. Aşa că într-o fierbinte duminecă, fiind dus cu maşina de un coleg ca să-mi arate exodul populaţiei spre rarele pădurici din cîmpiile din jurul oraşului, văzînd o femeie trebăluind în jurul unui grătar cam de un metru patrat, în timp ce bărbatul şi doi copii de 10—12 ani pîndeau cu nerăbdare rumenirea lentă a fripturilor, am întrebat cu naivitate: „Probabil că mai sînt vreo 5—6 prieteni de-ai lor, care stau acum la umbră?", pentru ca prietenul meu să mă privească mirat: „De ce? Păi ceea ce au pe grătar este tocmai cît trebuie pentru ei patru!"

Tot atît de neobişnuit mi s-a părut modul firesc cum cei aşezaţi în umbra vreunui copac din vecinătate, cu grătarul încins mai tîrziu, se apropie de necunoscuţii mai fericiţi ale căror fripturi au prins să se rumenească răspîndind o mireasmă ispititoare, şi-şi taie fără prea multe vorbe o bucată cît palma din halca socotită mai suculentă. Am rămas încremenit cînd, plimbîndu-ne cu unul dintre prieteni, pe străzile înguste şi umbroase din vecinătatea Pieţii San Martin (căci există în oraş cel puţin 20 de străzi şi pieţe purtînd numele eroului naţional, şi orice cartier care nu s-ar putea mîndri cu acest ilustru nume s-ar considera dezonorat!) cînd am văzut grătarul unor lucrători care reparau asfaltul, aşezat pe o roabă de metal în care strălucea mormanul de jăratec, şi examinîndu-l cu interes am descoperit că printre altele pe el se rumeneau şi frumoase exemplare de sîngerete, de care nu mai dădusem de la plecarea mea din Transilvania, şi am spus: „Uite, domnule, există şi la dumneavoastră cîrnaţii cu sînge caracteristici provinciei mele natale!" Prietenul a ridicat, profesoral, degetul, spunîndu-mi: „La noi se numesc **morcilla** şi se numără printre cele mai ieftine alimente." Apoi întorcîndu-se către lucrătorul care făcea pe grătaragiul îi spuse: „Ia dă-i, frate, o bucată de **morcilla** colegului meu străin... Ar vrea să guste cum facem noi **morcilla**." „Bine o facem", zîmbi omul, punîndu-mi pe un codru de pîine moale o bucată dolofană de sîngerete. Am ezitat, dar prietenul rîse: „Ia-l, omule, căci la noi aşa-i obiceiul."

Încetul cu încetul m-am obişnuit cu obiceiurile, cu graiul, cu carnea mîncată fără garnitură. Ba am devenit atît de argentinian încît într-o vreme cînd medicul îmi recomandase un regim alimentar sever, fără carne (căci făcusem prima mea criză de podagră, numărîndu-mă astfel printre ilustrele persoane dintre care ne onorează îndeosebi Henri IV, Carol Quintul, Ludovic al XIV-lea, Ştefan cel Mare, Churchil şi... măcelarul Wagner Mitşi din Teaca) mă mulţumeam la prînz cu o jumătate de raţă îndopată, cu cartofi, cu ceapă şi varză roşie, într-un restaurant nemţesc, iar seara cu un paprikaş de peşte într-un restaurant cu specialităţi ungureşti, socotind că orice carne în afară de cea de viţel este... dietetică.

Nu mai puţin uimitoare mi s-a părut viaţa culturală intensă din Buenos Aires. La Teatrul „Colon" din centrul oraşului (marcat printr-un imens obelisc de ciment) asistam la concerte în care puteam admira cei mai faimoşi dirijori ori solişti din Europa sau din Statele Unite, spectacole de operă cu marile stele celebre ale acelor ani, în librării se găseau cele mai noi cărţi franceze, engleze sau germane, Argentina socotindu-se pe vremea aceea un

Să rîdem cu Ei...

1. „Pe lîngă că ea nu cuprindea nimic, chiar acest nimic n-a reprezentat nimic şi s-a mărginit la mai puţin decît nimic" **(T. Arghezi)**.
2. „Definiţia germanilor: ascultători şi cu picioare lungi..." **(Nietzsche)**
3. „Nici o fecioară nu s-a îndrăgostit niciodată de un mînz şi nici nu şi-a biciuit bunica" **(Magazinul**, nr. 72/1937).
4. „Acum însă ochii îl trădau încă o dată, dar trădau mereu ceva ce nu trădau..." **(N. Breban)**.
5. „Jobenele mi se par atît de înşelătoare; e ca şi cum ai purta pe cap o cauză pierdută" **(J. Galsworthy)**.
6. „Oricum, nimeni nu vrea să-l aibă de duşman, căci prieteni n-are" **(A. Buzura)**.
7. „Toată lumea ştie ceva sigur. Nimeni nu ştie nimic" **(T. Arghezi)**.
8. „Desigur că o veche şi bogată vilă italiană este deosebit de autentică atunci cînd printre tufişurile de trandafiri zace un prinţ mort" **(Th. Wilder)**.
9. „Aurel nu mai avu ochi pentru zgomotele ce se auzeau din fîn" **(P. Sălcudeanu)**.
10. „Dar se pare că-i atît de proastă, încît îi lipseşte pînă şi complexul de inferioritate" **(A. Buzura)**.
11. „Cum stătea aplecată, se uită printre propriile ei picioare, spaţiu avea destul..." **(P. Sălcudeanu)**.

ILEANA LIMAN

fel de prelungire culturală a Europei. Am cunoscut, în societăți selecte în care eram invitat datorită lui Houssay sau colegilor mei, mari scriitori argentinieni ca Jorge Luis Borges, Ernesto Sábato, Leopoldo Marechal, David Viñas și mulți alții, ca și scriitori străini care aleseseră ca loc de exil Argentina, după ce fuseseră obligați să-și părăsească țara ca să scape de prigoana dictaturilor instalate în ele. Am reușit astfel să mă împrietenesc, în ciuda marii diferențe de vîrstă (pe care, totuși, ei se simțeau prea tineri ca s-o simtă) în primul rînd cu Miguel Angel Asturias și cu Rafael Alberti.

Cu Alberti prietenia s-a legat repede, căci poetul spaniol iubea tot atît de mult whisky-ul și vinul ca și mine, iar eu mă găseam în fericita situație de a obține de la Legația română (bucuroasă că are un „bursier" pe care să-l oblăduiască), periodic cîte o sticlă-două de whisky la prețul accesibil asigurat de scutirea de vamă, și un coș plin de sticle cu vin de Tîrnave (căci ministrului plenipotențiar îi plăcea vinul dulce din care își asigurase cîteva sute de butelii de **Chateauneuf du Pape**, și nu permitea ca la mesele sale să se servească alt vin alb, ceea ce împinsese vinul de Tîrnave spre o zonă de umbră și de dispreț) și cu aceste prilejuri ne puneam cu poetul pe lungii libații care îi ațîțau spiritul scînteietor. De Asturias m-am apropiat mai greu, căci romancierul (care cu cîțiva ani în urmă fusese ministru consilier la Ambasada Guatemalei din Paris, în anii președinției lui Arbenz) fusese atît de pasionat consumator de șampanie că se alesese cu o gravă boală de nervi iar acum se ferea de alcool ca dracul de tămîie. Dar se adeveri și în cazul său că nu aduce anul ce aduce ceasul. Într-o seară eram invitat la dineu la poetul suprarealist Oliverio Girondo, bărbat foarte bogat, care vroia să-mi arate colecția sa neprețuită de statuete precolumbiene de aur, provenind din cultura **chibcha** care își avusese principalele centre în Venezuela. După masa copioasă, bine udată cu vinuri franceze (singurele admise de Girondo), poetul ne-a arătat în fine faimoasa lui colecție, într-adevăr demnă de toată admirația. Asturias, care părea ieșit dintr-un basorelief maya, cu nasul său puternic, coroiat, și cu fruntea sa înaltă și teșită, fu atît de mișcat de vederea acestor capodopere încît începu o lungă disertație despre culturile precolumbiene, ajungînd curînd la calul său obișnuit de bătaie: concepția magică aflată la temelia acestor culturi. Pentru romancier nu exista nici o îndoială că această viziune magică a lumii corespunde întru totul realității, și dădu glas ideii care-l obseda (și pe care o reia și un romancier român, atribuind-o, corect, unui scriitor latino-american și trecînd cu discreție peste numele acestuia) că dacă cunoaște formula magică necesară un om aflat într-o temniță adîncă și cu pereți groși de piatră, este suficient să deseneze o corabie cu pînze pe zidul celulei sale, ca această corabie să apară cu adevărat și să-l scoată din închisoare. (Peste doi dau trei ani Asturias avea să fie arestat de dictatorul instalat printr-o lovitură de stat, generalul Lorrio — pe care peste cîteva săptămîni l-au debarcat chiar colegii săi, speriați de nebunia sa, și l-au obligat să plece din țară — pentru care toți scriitori erau comuniști și reprezentau un mare pericol pentru stabilitatea socială și securitatea țării, și a fost ținut în condiții neomenoase în pivnița unei secții de poliție; din nefericire romancierul nu avea nici un instrument de scris, ca să deseneze corabia, sau a fost atît de zguduit încît a uitat formula magică, dar el nu a reușit să scape prin acte magice și a trebuit să depunem mari eforturi și să facem numeroase intervenții pentru a-l salva.)

Societatea în care ne aflam era însă alcătuită din bărbați prea lucizi pentru a accepta teorii magice, și însăși gazda interveni, mîngîindu-și bărbuța de marchiz spaniol specialist în dueluri cu floreta: „Mda... Și pe urmă se transformă în vas fantomă..." Romancierul era prea însuflețit de teoriile sale pentru a sesiza ironia poetului, așa că spuse grăbit: „După toate probabilitățile... După toate probabilitățile". Cineva îl întrerupse iritat, uitînd de respectul cuvenit: „Ei, mai slăbește-ne, Miguel-Angel... Doar nu vrei să ne faci să credem și în corăbii fantomă!". Am intervenit, deși preferam să asist mut la discuții, căci astfel mă amuzam mai mult: „Dar cum s-ar putea să nu credem? Ce, există cineva care să nu creadă?" Cei din jurul nostru mă priveau, mirați dar și curioși, și unii zîmbeau, bănuind că voi face o glumă, așa că nu m-a întrerupt nimeni. „Păi să vă spun eu o întîmplare reală, care arată că vasele fantomă nu sînt o simplă poveste: Pe vremea ultimului război marina noastră avea un submarin de mare tonaj, considerat spaima Mării Negre. Numai că el fusese cumpărat probabil la fier vechi, căci la suprafață se deplasa relativ normal, dar de scufundat nu se putea scufunda. S-a scufundat o dată la doi metri și n-a putut fi scos decît punîndu-se la muncă toate macaralele plutitoare din porturile noastre. Așa că nimeni nu s-a mai gîndit să folosească «Delfinul» — căci așa se numea vasul — ca submarin. Se credea însă cu tărie că însăși prezența sa, nemișcarea sa amenințătoare, umple celelalte flote de îngrijorare, obligîndu-le să se gîndească mereu: Oare încotro vrea să se îndrepte? Toate ar fi fost bune, dacă țara mea nu ar fi avut un dictator zelos: mareșalul Antonescu. Om dur și încăpățînat. Care vizitînd baza marinei militare a aflat cu consternare că submarinul «Delfinul» nu este folosit și nu există nici măcar probabilitatea ca el să fie folosit vreodată. Deprins cu măsuri ferme, el a ordonat ca submarinul să fie urgent reparat și după două săptămîni să intre în acțiune. Specialiștii au încercat să-și explice punctele de vedere, dar mareșalul nu era dispus să asculte pe nimeni, amenințîndu-i în schimb pe toți cu degradarea și trimiterea pe front, în linia întîi. Așa că au început reparațiile, în al căror rezultat nu avea încredere nimeni. La termenul fixat, mareșalul și-a făcut din nou apariția la baza navală. Voia să asiste la pornirea submarinului. Specialiștii au încercat iar să explice, dar bățosul militar nu voia să audă nimic. El voia să vadă submarinul în submersiune, și gata! Și a început submersiunea. Iar «Delfinul» a dispărut definitiv. Nimeni n-a putut afla vreodată ce s-a întîmplat. Unii spuneau că s-a scufundat, și aleluia. Dar această părere prozaică a fost dezmințită de știri care soseau din cele mai neverosimile locuri ale Mării Negre, arătînd că «Delfinul» a fost din nou văzut. După un timp, comandantul flotei a ordonat ca în lista vaselor sale, în dreptul numelui submarinului, să se scrie: Transformat în vas fantomă! Iată deci, am terminat victorios, că însuși comandantul unei flote militare recunoaște că există vase fantomă! Quod erat demonstrandum!"

Cei din jurul nostru rîdeau pe înfundate, întorcîndu-se și prefăcîndu-se că admiră vitrinele lui Oliverio Girondo, ca să nu-l jignească pe romancier. Iar acesta nu observă nimic, bucuros că ideea sa despre realitatea vaselor fantomă a fost atît de convingător confirmată.

În această selectă societate, care se obișnui să considere că fac parte din ea de foarte multă vreme, l-am cunoscut într-o seară pe Rodolfo Araoz Alfaro.

Era un bărbat înalt, svelt, cu fața arsă de soare și mustață deasă, lăsată să cadă peste gura amară, cu o privire scrutătoare dar plină de o vagă tristețe, care se afla la cumpăna celui de-al șaizecilea an dar nu-și arăta vîrsta, pungile albăstrii de sub ochi părînd mai curînd semne de oboseală, iar mișcările agile și sigure trădînd puterea trupului care nu cedase asaltului anilor. Doar petele maronii de pe dosul mîinilor și de pe obraz vorbeau de vîrsta mărturisită de proasta funcționare a ficatului. Avea totuși faima de **gourmet** și de cunoscător de vinuri, și era nelipsit de la marile dineuri unde găsea întotdeauna cele mai potrivite cuvinte pentru aprecierea felurilor de mîncare. Era unul dintre cei mai buni avocați din această metropolă plină de concurenți foarte înzestrați, dar părea mai mult un moșier venit pentru cîteva zile în Capitală, pentru a-și revedea cunoscuții, dar plictisit de zarva obositoare a marelui oraș, dornic să se întoarcă printre cirezile sale, sub cerul nesfîrșit al pampei. Și într-adevăr, așa cum am aflat după ce ne-am întîlnit de nenumărate ori la fel de fel de mese (la care eu eram invitat exclusiv pentru faptul că eram un medic venit din Europa — mulți dintre comeseni nici nu știau de unde, dar nici nu-i interesa, deoarece pentru ei, obișnuiți cu marile distanțe din țara lor, mica Europă părea o unitate firească, de parcă nu ar fi fost brăzdată de sute de frontiere, sau părîndu-li-se acestea mai mult niște delimitări administrative ca acelea ce separau provinciile din patria lor). Rodolfo avea o moșie de vreo 5 000 de hectare undeva pe lîngă Cordoba, în nord-vestul țării, unde între pampe semideșertice se strecurau ultimele ramuri ale Anzilor, dar ea era socotită prea mică pentru a fi rentabilă, și unii dintre prietenii săi spuneau că o bună parte a onorariilor avocatului era înghițită de deficitul cu care se încheia an de an gospodăria „latifundiarului". Rodolfo era privit de toți cu o simpatie îngăduitoare, așa cum sînt priviți artiștii, deși nu avea nici o preocupare de acest gen, ci numai o atracție pentru societatea artiștilor și scriitorilor pe care-i socotea mai puțin plictisitori decît ceilalți oameni, și la moșia sa de lîngă Cordoba — unde Pablo Neruda a trăit multe luni după fuga sa din Chile — erau adeseori invitați scriitori sau artiști despre care Rodolfo afla că se luptă cu greutăți materiale. Nu era însă mîndru nici de succesele sale avocățești și nici de faima sa de prieten al unor mari creatori, dar era extrem de orgolios că se trage din cei vreo șaizeci de întemeietori ai Buenos Airesului, nu din participanții la prima întemeiere, din februarie 1536, căci aceștia s-au retras în 1541 din fața atacurilor necurmate ale indienilor **pampa**, așezîndu-se la Asunción, ci din cei ce au înfăptuit, sub conducerea lui Juan de Garay, cea de-a doua întemeiere a orașului, în 1580, care nu s-au lăsat speriați de nici o dificultate. Se trăgea anume, spunea Rodolfo cu mîndrie, din cei vreo zece întemeietori născuți în Spania, căci ceilalți se născuseră în careva din coloniile americane. Cu aceeași mîndrie îmi povesti Rodolfo despre străbunicul său, Juan Ramón, participant la revoluția din 1810 care a proclamat independența țării, devenit după executarea lui Dorrego în 1828, adept înfocat al lui Juan Manuel Rosas (care a fost ultimul aliat al lui Dorrego, cu care a suferit împreună înfrîngerea de la Navarro). Admirația străbunicului pentru Rosas — devenit cel mai sîngeros tiran din cîți a cunoscut Argentina (care, totuși, nu a prea dus lipsă de tirani în cursul frămîntatei sale istorii)— a fost trainică și l-a făcut să-l alunge din casă pe cel mai mare fiu al său, adept al „unitarilor" adversari ai dictatorului, și nu a fost curmată decît de șocul simțit atunci cînd poliția lui Rosas, faimoasa „mazorca", i-a aruncat pe geam capul tăiat al fiului iubit, în timp ce călăii strigau rîzînd: „pepeni, pepeni". Străbunicul nu era din soiul celor ce se dumiresc greu și iau hotărîri cu și mai mare greutate, căci în aceeași noapte a trecut estuarul la Montevideo, centrul luptei anti-rosiste, și s-a prezentat în armata pe care Urquiza o strîngea pentru a-l doborî pe dictatorul de la Buenos Aires, participînd astfel la lupta de la Monte Caseros, din februarie 1852, în care Rosas a suferit o înfrîngere deplină și a fost obligat să fugă pe un vas englez și să se stabilească în Anglia.

În a treia zi a șederii mele la Totoral, Rodolfo mi-a mărturisit că pentru ziua următoare îmi pregătise o mare surpriză: o vînătoare de pume! Iată că blestemata de vînătoare nu renunțase să lupte pentru a mă cuceri! L-am privit pe Rodolfo cu îndoială, sperînd că glumește, dar văzînd mulțumirea sa deplină mi-am dat seama că nu mai există nici o salvare: va trebui să devin vînător. Dar dacă era așa, eram îndreptățit să știu măcar ce va trebui să vînez. Așa că l-am întrebat, plin de curiozitate, pe Rodolfo: „Și ce-i, mă rog, puma asta?" Rodolfo crezu la început că glumesc, dar văzînd stăruința mea, începu să-mi explice cu entuziasm: „Oh, dar e un vînat splendid. Este cel mai periculos animal carnivor de aici, din conul sudic al Americii. E o panteră, un jaguar, sau frate bun cu ei. Dar nu are pete, ci o blană de culoarea nisipului din Sahara, aidoma cu cea a leului! Motiv pentru care i se spune „león", leu. Trăiește în hățișuri foarte greu de străbătut, de unde o să-l scoată hăitași foarte pricepuți, învățați să se strecoare prin tufele dese de plante țepoase, dintre care noi am reveni nu numai fără haine dar și fără piele! O să vezi mîine! E ceva pasionant, ceva periculos, demn de bărbați adevărați, nu o vînătoare ridicolă de iepuri. Ceva care o să-ți pună sîngele în mișcare!" Nu pot să nu recunosc că m-am speriat de-a binelea. Ce, omul ăsta e nebun? El crede că am evitat urșii din Carpați sau lupii din iernele noastre scitice ca să mă ofer pentru dejunul unei pantere argentiniene? Am pus la bătaie ultimul argument: „Bine, dragă prietene, dar nu am nici măcar o pușcă, necum echipament!" „Ei asta-i, rîse Rodolfo de îngrijorarea mea. Am eu arme pentru un pluton întreg! Hai să-ți alegem una potrivită." M-am trezit făcînd exerciții cu o pușcă împodobită cu frumoase incrustații, cu două țevi. „E o pușcă excepțională, mă asigură Rodolfo. Tata o folosea aproape exclusiv la vînătoarea de pume! Aș spune chiar că e atît de obișnuită să ucidă pume încît ar fi în stare s-o facă singură, fără ca tu să ai nevoie să ochești!"

Am fost trezit a doua zi în zori, la o oră cînd mi se părea neverosimil că un om s-ar putea trezi, m-am urcat pe jumătate adormit într-un jeep care o porni grăbit pe un drum plin de gropi şi de curbe neaşteptate. Soarele nu răsărise cînd m-am aflat plasat într-o margine de pădure, într-o largă răritură, sub o dungă de copaci înalţi, la poalele cărora se zvîrcolea un ocean de mărăcini.

A trebuit să treacă un anumit timp pînă să-mi dau seama că ceva mă deranjează teribil, mă enervează şi mă neliniştește. Lumea era invadată de un zgomot necontenit, sîcîitor, strident, insuportabil. Şi abia atunci am observat papagalii. Pe fiecare ramură a copacilor din marginea hăţişului atîrnau ciorchini mari de papagali de toate culorile, ca nişte frunze stranii, ca nişte fructe multicolore şi sonore. Erau papagali mici, nu mai mari decît vrăbiile noastre la sfîrşitul verii, dar cîrîitul lor părea de monştri gigantici. În acest zgomot infernal, m-am gîndit îndată, puteau să năvălească asupra mea haite întregi de pume fără să pot auzi nimic, fără să-mi dau seama de pericol. Şi din clipa aceea frica mea se transformă în groază, în fiecare secundă mi se părea că în spatele meu lunecă o fiară groaznică. Iar departe, în mijlocul mării de mărăcini încîlciţi începură să bată încet tamburinele hăitaşilor, menite să pună în mişcare pumele dar să nu le sperie, ca să nu le facă dispuse să atace cu orice preţ tot ceea ce li se va ivi în cale. Au trecut astfel cîteva ore, care mi s-au părut o veşnicie. Bătaia lină a tamburinelor se apropia tot mai mult, şi mă gîndeam cu oarecare uşurare că hăitaşii vor ajunge îndată în marginea pădurii şi că toată acea aşteptare înspăimîntată va lua sfîrşit. În clipa aceea mi-am dat seama că papagalii tăceau şi o linişte de început de lume cuprinsese totul. Iar imediat după aceea am zărit puma. Era sus, aproape în dreptul meu, pe o creangă de copac, şi mă privea cu atenţie, derutată probabil de nemişcarea mea. Mi se părea că îi văd muşchii încordaţi sub blana linsă, de culoarea „nisipului din Sahara", vorba lui Rodolfo. Mi-a trecut o clipă prin minte că ar trebui să ridic arma şi să trag. Dar mi-am dat imediat seama că fiara şi-ar executa saltul înainte de a putea eu ridica arma la umăr, şi şi-ar înfige colţii în mine înainte de a putea să ochesc. Şi pe urmă, e uşor să spun „să ochesc!" Dar cu ce şanse, dacă n-am tras niciodată, nici măcar într-o vrabie, necum într-o panteră! Sudoarea îmi curgea pe obraji şi cămaşa îmi ajunsese udă leoarcă. „Jur că nu mă mai vede nimeni la vînătoare!" îmi spusei în gînd. Şi în secunda aceea, liniştită parcă de promisiunea mea solemnă, puma făcu un salt graţios spre stînga, probabil spre o altă creangă, şi dispăru. Papagalii îşi reluară îndată ţipetele infernale. Mai sus, pe costişă, auzii sunetul unei tamburine, şi doi oameni ieşiră liniştiţi din mărăciniş. De departe răsună puşca lui Rodolfo, semn că goana s-a terminat, să nu se mai tragă. Atunci am făcut doi paşi înainte şi am golit ambele ţevi ale puştii mele în ciorchinele de papagali. Spre marea mea surprindere, nu căzură decît doi, rotindu-se ca nişte frunze în toamnă. I-am ridicat totuşi, şi am pornit-o cu ei în mînă spre locul unde trebuia să-l găsesc pe Rodolfo. Acesta mi-a privit mirat prada, apoi începu să rîdă: „Ai dreptate. Dacă nu vînăm nici o pumă să vînăm măcar doi papagali". Şi o porni rîzînd spre maşină.

FRANCISC PĂCURARIU

Attilio Rossi (Argentina)
PUERTO NUEVO (din ciclul „Buenos Aires")

Attilio Rossi (Argentina)
PEISAJE, RIVADAVIA Y YERBAL

Doctorul FAUST
un iluzionist de geniu ?

● Ciudata existență a unui personaj legendar ● Un Faust sau doi ? ● Doctorul Faust în Transilvania ? ● Un sacrificat pentru știință ? ● Un personaj în atenția a 14.000 de autori ● În tezaurul culturii universale.

În orașul Knittlingen din Republica Federală Germania se află o statuie ce-l înfățișează pe **Doctorul Johann Faust.** Întrebător și puțin mirat privește doctorul pe toți cei care-l vizitează. Tot aici se află și un muzeu, organizat în casa în care s-a născut. În ce privește venirea sa pe lume — nu se poate vorbi de o dată certă. Se crede că micuțul Johann a văzut lumina zilei între anii 1480—1485 în această casă, care pe atunci aparținea familiei Gerlach. Trebuie spus că familia Gerlach l-a ajutat pe tînărul Johann Faust să studieze la Universitatea din Heidelberg, unde el a absolvit Facultatea de teologie. Mai tîrziu Johann Faust urmează la Cracovia **„cursul de magie naturală“.**

Astăzi existența unei astfel de discipline la o universitate pare mai mult decît ciudată. Dar întorcîndu-ne în timp, înspre acel secol (al XV-lea), cuvintele „vrăjitorie“, „magie“, „alchimie“ ș.a. erau, ca să spunem așa, la modă. Ele circulau din gură în gură. Nu stîrneau mirare, dar nu erau cu totul lipsite de pericole.

Da, într-adevăr, după o lungă perioadă de scolasticism, de hibernare a gîndirii, Europa se trezea. Idei prometeice brăzdau cerul întunecat al continentului european, aidoma unor stele căzătoare. Europa era dornică de schimbări, pe care numai minunile le mai puteau realiza. Deocamdată „minunile“ erau așteptate de la magicieni, astrologi, vraci, alchimiști, filozofi ș.a. Cuvintele „pact cu diavolul“ nu lipseau din vorbirea curentă, dar mai ales din actele de acuzare ale inchiziției, care puteau conduce la arderi pe rug pe cei „vinovați“ de vrăjitorie.

În acest context nu trebuie să ne surprindă vîlva iscată în jurul Doctorului Johann Faust, care, cum se va vedea, nu era lipsit de talente, de spirit de cercetare — într-un domeniu științific (chimia), dar și în ceea ce numim astăzi iluzionism.

Informațiile despre Doctorul Faust sînt în mare parte incerte și contradictorii. Vom încerca să le limpezim și vom vedea că ne așteaptă unele surprize. Să citim mai întîi o scrisoare a unui abate către un prieten în care e vorba de Doctorul Faust — scrisoare care poartă data de **20 august 1507: „...acest Georg Sabellinus** (vom vedea mai tîrziu ce se ascunde sub acest nume, considerat de unii autori a fi o poreclă dată Doctorului Faust) **este un vagabond, palavragiu și escroc. Se lăuda a cunoaște toate științele și a avea o memorie atît de prodigioasă, încît dacă toate lucrările lui Platon și Aristotel ar fi uitate, el le-ar putea reconstitui după memorie“.** Și tot în această scrisoare putem citi în continuare: **„În acest an el a venit la Kreuzenach și tot așa se lăuda cu arta sa, afirmînd că este cel mai mare filozof și alchimist“.**

Johann Wolfgang Goethe, în 1776. Se știe că între anii 1773—1775 Goethe a scris o primă variantă a lui Faust, intitulată Ur-faust.

Doctorul FAUST un iluzionist de geniu ?

● Ciudata existență a unui personaj legendar ● Un Faust sau doi ? ● Doctorul Faust în Transilvania ? ● Un sacrificat pentru știință ? ● Un personaj în atenția a 14.000 de autori ● În tezaurul culturii universale.

În orașul Knittlingen din Republica Federală Germania se află o statuie ce-l înfățișează pe **Doctorul Johann Faust.** Întrebător și puțin mirat privește doctorul pe toți cei care-l vizitează. Tot aici se află și un muzeu, organizat în casa în care s-a născut. În ce privește venirea sa pe lume — nu se poate vorbi de o dată certă. Se crede că micuțul Johann a văzut lumina zilei între anii 1480—1485 în această casă, care pe atunci aparținea familiei Gerlach. Trebuie spus că familia Gerlach l-a ajutat pe tînărul Johann Faust să studieze la Universitatea din Heidelberg, unde el a absolvit Facultatea de teologie. Mai tîrziu Johann Faust urmează la Cracovia **„cursul de magie naturală“.**

Astăzi existența unei astfel de discipline la o universitate pare mai mult decît ciudată. Dar întorcîndu-ne în timp, înspre acel secol (al XV-lea), cuvintele „vrăjitorie“, „magie“, „alchimie“ ș.a. erau, ca să spunem așa, la modă. Ele circulau din gură în gură. Nu stîrneau mirare, dar nu erau cu totul lipsite de pericole.

Da, într-adevăr, după o lungă perioadă de scolasticism, de hibernare a gîndirii, Europa se trezea. Idei prometeice brăzdau cerul întunecat al continentului european, aidoma unor stele căzătoare. Europa era dornică de schimbări, pe care numai minunile le mai puteau realiza. Deocamdată „minunile“ erau așteptate de la magicieni, astrologi, vraci, alchimiști, filozofi ș.a. Cuvintele „pact cu diavolul“ nu lipseau din vorbirea curentă, dar mai ales din actele de acuzare ale inchiziției, care puteau conduce la arderi pe rug pe cei „vinovați“ de vrăjitorie.

În acest context nu trebuie să ne surprindă vîlva iscată în jurul Doctorului Johann Faust, care, cum se va vedea, nu era lipsit de talente, de spirit de cercetare — într-un domeniu științific (chimia), dar și în ceea ce numim astăzi iluzionism.

Informațiile despre Doctorul Faust sînt în mare parte incerte și contradictorii. Vom încerca să le limpezim și vom vedea că ne așteaptă unele surprize. Să citim mai întîi o scrisoare a unui abate către un prieten în care e vorba de Doctorul Faust — scrisoare care poartă data de **20 august 1507: „...acest Georg Sabellinus** (vom vedea mai tîrziu ce se ascunde sub acest nume, considerat de unii autori a fi o poreclă dată Doctorului

Johann Wolfgang Goethe, in 1776. Se știe că între anii 1773—1775 Goethe a scris o primă variantă a lui Faust, intitulată Urfaust.

Faust) **este un vagabond, palavragiu și escroc. Se lăuda a cunoaște toate științele și a avea o memorie atît de prodigioasă, încît dacă toate lucrările lui Platon și Aristotel ar fi uitate, el le-ar putea reconstitui după memorie“.** Și tot în această scrisoare putem citi în continuare: **„În acest an el a venit la Kreuzenach și tot așa se lăuda cu arta sa, afirmînd că este cel mai mare filozof și alchimist“.**

Filmul „Faust" — în interpretarea lui Gösta Ekman, Emil Jannings și Camilla Horn

Să lămurim acum ce-i cu acest Georg Sabelinus și ce legătură există între el și Doctorul Faust. Se pare că este vorba de două persoane diferite. Atunci de unde confuzia? Pentru că în realitate este vorba de două persoane cu același nume, fiindcă Georg Sabelinus se intitula Faust junior. Iar, mai tîrziu, fantezia populară i-a contopit pe ambii Faust într-o singură figură legendară.

În orice caz, faima, ca să spunem așa, destul de proastă atribuită lui Faust provine de la acest Faust junior, respectiv Georg Sabelinus, căruia autoritățile îi interzic accesul într-o suburbie a orașului Nürnberg, cum rezultă din documentul din 10 mai 1532 din arhivele acestui oraș: **„Doctorului Faust, marelui sodomit și necromant accesul în Furth îi este interzis".** (Furth se numea această suburbie a Nürnbergului). În jurul anului 1540, Faust-junior moare, datorită unei violențe. S-a apreciat atunci că sufletul lui Faust junior „a fost luat de diavol".

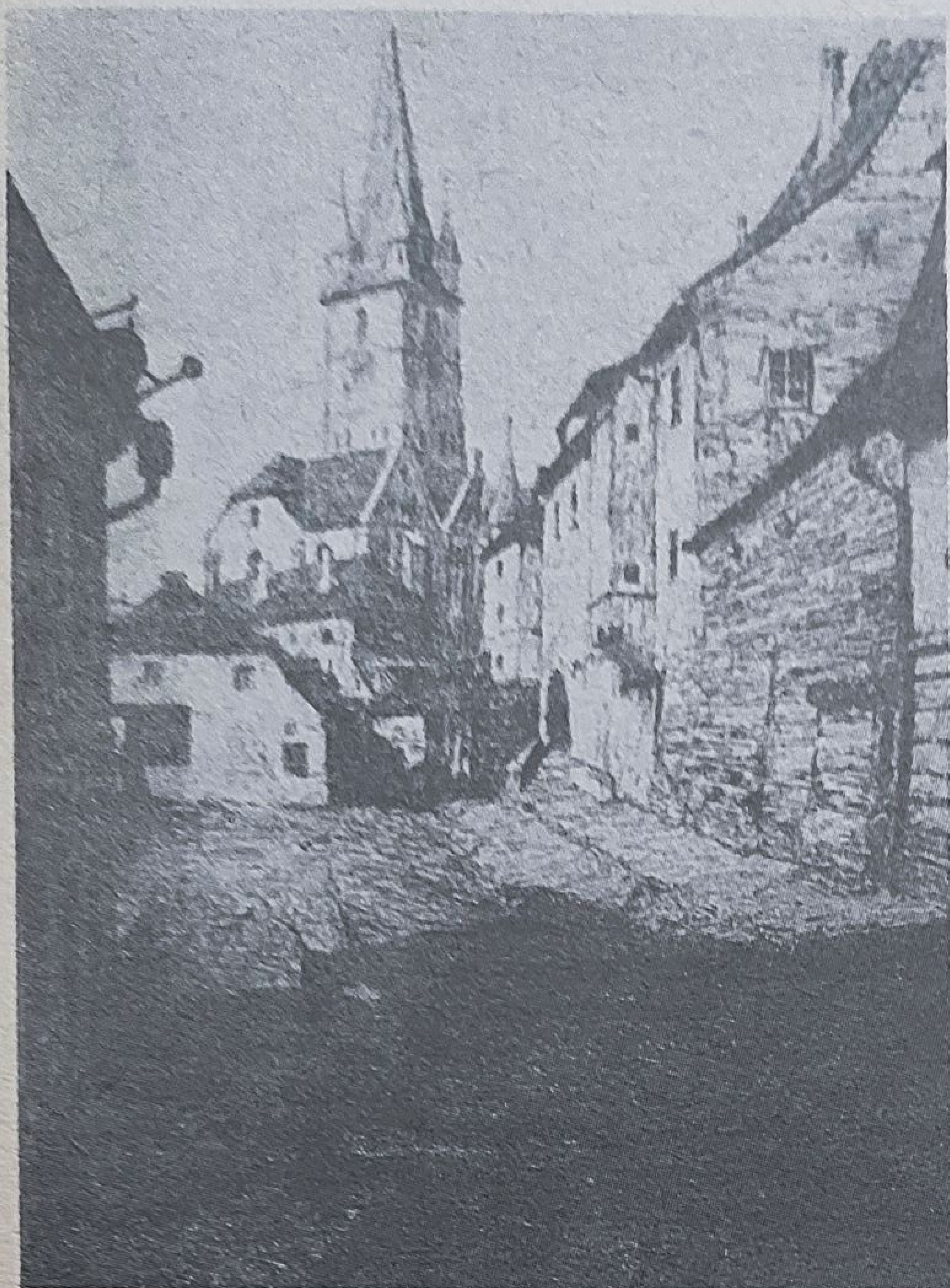
Să vedem acum ce se întîmplă cu celălalt Faust. Din arhiva Universității din Heidelberg aflăm că el a continuat să studieze și în anul 1509 și obține diploma de bacalaureat în științele teologice, cu un rezultat foarte bun, fiind clasat primul din 15 studenți.

Dar, numit profesor la o școală din localitatea Kreuzenach este pînă la urmă dat afară pe motiv, că-i **„corupe pe elevi"**. Mai tîrziu i se întîmplă același lucru și la Universitatea din Ingolstadt, așa cum rezultă din procesul verbal al Consiliului orășenesc din 17 iunie 1528, pe motivul, că **„mai mult se ocupa cu magia neagră decît de cursurile universitare".**

Ne putem pune întrebarea: în ce anume constau „minunile" pe care le făcea, ce i-au adus o faimă europeană? Aflăm de la un tovarăș de luptă al lui Luther, pe nume Melanchton, că „la Veneția — Faust a încercat, cu ajutorul diavolului să se ridice în aer, dar n-a reușit și tot atît de repede s-a întors pe pămînt."

Dar nu toate numerele de iluzionism se terminau atît de lamentabil, cum aceasta s-a întîmplat la Veneția. Faust a călătorit din oraș în oraș și a uimit publicul de atunci, destul de pestriț, ca să spunem așa; țărani, meșteșugari, burghezi, nobili, studenți ș.a. ș.a. În fața lor el „rechema" — figurile legendare ale antichității, ghicea în palmă, alcătuia horoscoape (pentru care primea onorarii destul de „grase"), reușea să vindece unele persoane și alunga din mănăstiri și din alte locuri „duhurile rele" (cum dealtfel făcea și Ivan Turbincă, eroul unei povestiri de-a lui Creangă al nostru).

Drumurile lui Faust se pare că erau uneori destul de lungi. Spunem așa pentru că, judecînd după culegerea lui Friedrich Müller — **„Legende transilvănene"** și traducerea în românește a trei fragmente din acestea — rezultă că Doctorul Faust a vizitat și Sibiul și a făcut acolo unele demonstrații de iluzionism. Firește, credibilitatea acestora este destul de fragilă, dar cu toate acestea să le cităm totuși: **„O femeie din Reghin** — povestesc legendele — **foarte înaintată în vîrstă, care acum vreo zece ani a murit, spunea nepoților ei următoarele: Vestitul Doktor Faust, despre care se știe atîtea peste tot, fusese mult timp la Sibiu. Bunicul meu care lucra acolo calfă știa să povestească multe isprăvi pe care acela**

Aspect din Sibiul medieval. În fund — este vizibilă biserica evanghelică, înălțată către sfîrșitul secolului al XIV-lea. Turnul are 74 m înălțime. Să se fi cățărat pe el Doctorul Faust?

le-a făcut acolo. Așa, sub înfățișarea unui cavaler jucase o dată popice în Piața Mare, cu bile zdravene de piatră; cu bile care în timpul rostogolitului se schimbau în capete de oameni și la oprire erau iarăși pietre. O altă dată se plimbase sub înfățișarea prim-preotului orășenesc de atunci și anume pe acoperișul bisericii și, în urmă, spre spaima oamenilor care-l priveau, se așezase în cap pe bila turnului...; (figură care putea fi o dovadă și de talente echilibristice sau de sărituri, ca și în cazul Veneției...)

Mai sînt și alte fapte, care mai de care mai năstrușnice, relatate de aceste „Legende transilvănene", ce s-ar fi petrecut la Sibiu — dovezi certe de iluzionism și acrobație. Poate că Doctorul Faust ar fi vizitat și alte localități din Transilvania — nu știm însă mai mult decît ne spune legenda.

O atestare a demonstrațiilor de iluzionism a Doctorului Faust ne-o poate dovedi și citirea mai atentă a operei lui Goethe — „Faust". Astfel se știe că Goethe era un mare cunoscător al Evului Mediu și al practicilor magilor de atunci. Îi erau cunoscute destule trucuri de iluzionism, pe care le regăsim în opera sa: vinul țîșnește cu putere din masă, apoi ia foc; Margareta reușește să scape din strînsoarea lanțurilor cu destulă repeziciune; Mefistofel vorbește despre un om decapitat, care își poartă capul sub braț...

Se pare că Doctorul Faust făcea și unele experiențe cu un final destul de prost. Spunem așa, pentru că Doctorul Faust a fost acționat și în judecată, cum s-a întîmplat la Heidelberg în anii 1528 și 1532. Exploziile au avut loc în mai multe case, provocate de **sodomistul, alchimistul și practicianul magiei negre — Faust.**

Și moartea Doctorului Johann Faust se datorește unei explozii, care a avut loc la miezul nopții, într-o casă din regatul Württemberg. După acest accident, în dimineața zilei următoare, trupul neînsuflețit a fost găsit, „sufletul fiind dus" — după părerea contemporanilor, ca și în cazul lui Faust junior — „în iad". Posibil ca acest accident să se fi datorat unor reacții chimice violente, atribuite de contemporani „unor forțe supranaturale", fiindcă, fără îndoială, Doctorul Faust făcea unele cercetări și experiențele sale îndrăznețe nu erau scutite de riscuri. Exprimîndu-ne în limbajul actual îl putem considera un sacrificat pentru știință.

Acum după mai bine de 400 de ani de la dispariția Doctorului Johann Faust poate n-ar prezenta mare importanță că în loc de unul au fost doi Faust, că numerele sale de iluzionism au uimit lumea de atunci. Și nici părerile contemporanilor. Doctorul Faust a fost omul nou, în conflict cu timpul său. De aceea l-a preluat aura legendei, de aceea l-au folosit în operele lor: **Marlowe**, dramaturg englez, precum și **Calderon, Lessing, Lenau, Thomas Mann, Paul Valéry** și alții, mulți alții — atît de mulți că într-o lucrare, **Faust-Bibliographie**, alcătuită de **Hans Hanning** în anul 1966 sînt citați nu mai puțin de **14 000 de autori**, care au folosit motivul faustian în operele lor, din care n-au lipsit nici compozitorii **Berlioz, Liszt, Gounod** și **Wagner**. N-au lipsit nici filme cu subiect faustian, din care unele cu artiști celebri: **Gösta Ekman** (în rolul lui Faust), **Emil Jannings** (Mefistofel) **Camilla Horn** (Margareta), pe care îi puteți vedea în fotografie. Reamintim și filmul **Frumusețea diavolului** în magistrala interpretare a lui **Gérard Philipe.**

Nu pot fi încheiate aceste note fără a spune cîteva cuvinte despre Goethe, care are meritul principal de a fi ridicat povestea lui Faust pe piscurile cele mai înalte de unde se pot vedea mai bine sensurile adînci ale legendei care formează nucleul operei. **„Operă cu uriaș răsunet universal, prin care Goethe se situează alături de marii creatori ai omenirii, de un Homer, Dante sau Shakespeare"** — se spune pe bună dreptate în notele ce însoțesc un volum de texte comentate de Hertha Perez, apărut în 1982 în Editura Albatros.

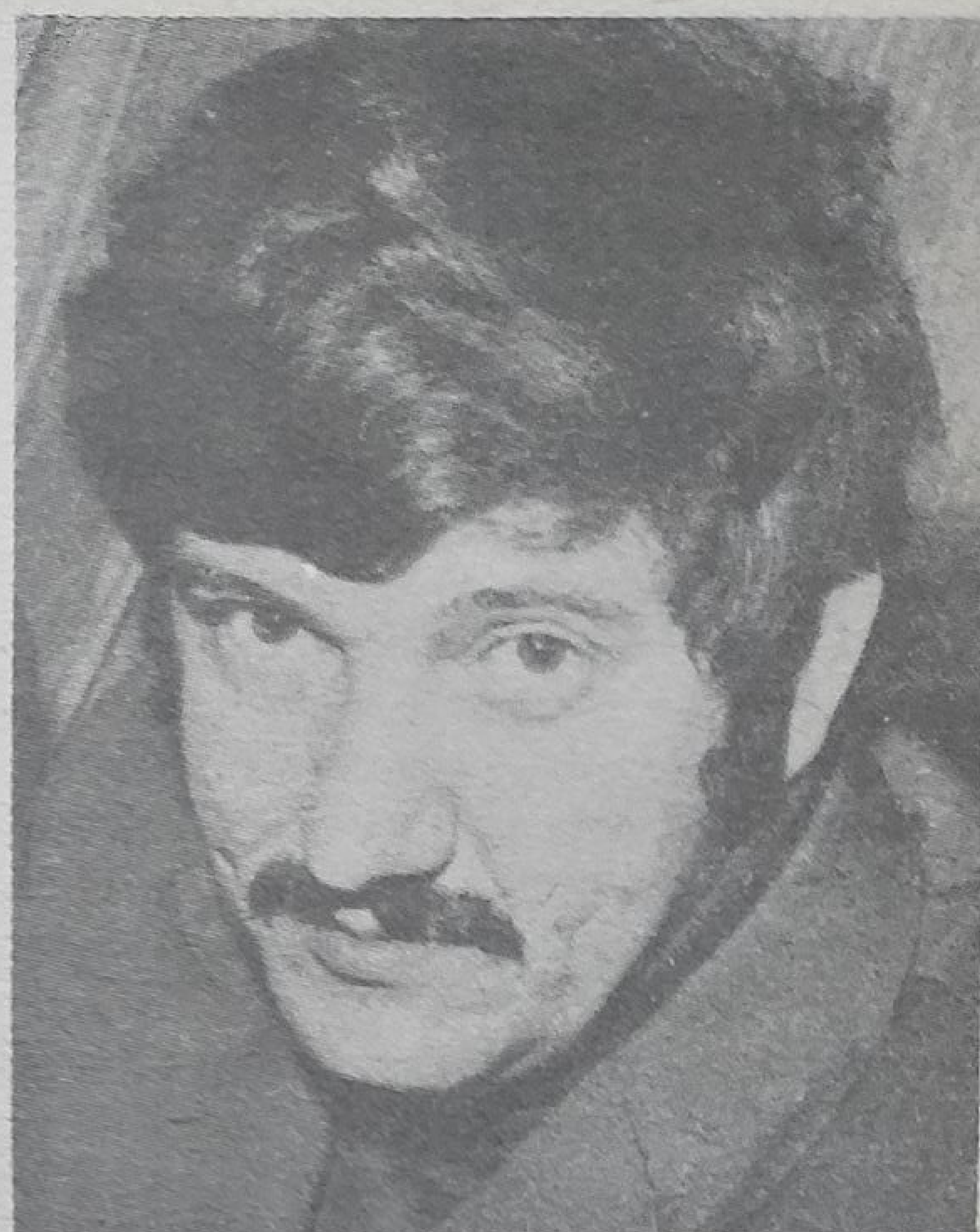
EUGEN PANIGHIANȚ

Bibliografie:

M. GOLDMAN: Faust — a fost sau n-a fost?, revista „ZNANIE SILA" nr. 3 din anul 1981;
A. VADIMOV, M. TRIVAS: De la magii antichității la iluzioniștii zilelor noastre, Edit. Iskustvo, 1970;
GH. RAȚIU: Faust în Transilvania, Revista TRANSILVANIA nr. 6/72;
HERTHA PEREZ: Johann Wolfgang Goethe, texte comentate, Editura ALBATROS 1982.

MIRCEA MICU

Delfini, ciobani, aviatori și peștișori mincinoși

FIȘE DE ROMAN

1.

Sfîrșit de zi de vară pe o limbă de plajă mai sălbatică și mai puțin cercetată. Pe poteca tăiată în malul lutos coboară în șir indian patru bărbați cu coasele în spinare. Au cămăși albe și pălării moi de fetru trase pe ochi. Se grupează ceva mai departe de noi, cei mai sumar înveșmîntați, așează coasele cu grijă sprijinite de mal apoi se întorc și se descoperă în fața mării cu pietate și uimire. Pe fețele lor bronzate sudoarea strălucește auriferă. Rămîn așa cu ochii pierduți pe întinderea albastră. Se sfătuiesc adunați în cerc. Aruncă priviri furișe de-a lungul plajei și încep să se dezbrace cu sfială. Întîi cămășile albe, apoi sandalele, apoi, așezînd pe nisip, pantalonii lor de lucru. Izmenele lungi, de pînză, flutură în bătaia vîntului. Intră încet în mare, pipăind apa înfiorați de atingerea răcoroasă.

Nu se încumetă prea mult, grupați doi cîte doi, scoțînd strigăte scurte.

Se spală pe spate reciproc, metodic și cu nădejde. Termină și ies pe mal așezîndu-se pe pietre, cu capul sprijinit în mîini, privind întinderea necuprinsă, nemișcați ca niște statui. Gînditori de Hamangia...

2.

Două cumetre urcînd pe scările ce duc la faleză. Amîndouă înalte, bronzate metodic, șerpuitoare, mirositoare a șpreiuri cu nuanțe exotice, cu slipuri minuscule și pălării tip sombrero. În timp ce escaladează numeroasele scări, cea din spate exclamă cu totală dezamăgire:

— Dragă, cu regimul ăsta sever de economii nu mai găsești un bărbat să-ți facă un pic de curte...

3.

Trece fotograful pe plajă îmbrăcat în costum de marinar. Are un fluier la gît cu care dă semnale scurte. Un cîine lup prelung și frumos îl urmărește privindu-l inteligent. Se oprește odată cu stăpînul care-și rostește tirada: „Veniți să vă pozați cu cîinele Romeo / de la circul Amadeo. / Zice mamă, zice tată / zice plajă adorată / toate patru deodată. / Hai, încălecați pe el / că e blînd ca un purcel..."

Fluieră și cîinele face sluj și copiii se adună în jurul lui încercînd să-l mîngîie. Speculînd momentul psihologic, fotograful continuă: „Hai copii, plîngeți să vă fotografiați că părinții cred în lacrimi"...

4.

Luna ca o geamandură propulsată în cer...

5.

După furtună, marea doarme învelită în plăpumi de mătase.

6.

Un delfin eșuat între două pietre, cu spinarea pe jumătate afară. Pielea lui strălucește metalic și ochiul cu care ne privește are rugăminți omenești. Îl desprindem ușor, și cu oarecare greutate, purtîndu-l spre larg.

Stă cîteva clipe nemișcat, după care zvîcnește înainte dispărînd între valuri. După amiază, în același loc, înainte de apus, apare împreună cu perechea lui, probabil, și face tumbe și se zbenguie în semn de recunoștință. Timp de o săptămînă, invariabil la aceeași oră, apărea în fața noastră, recunoscîndu-ne după semne numai de el știute și se juca grațios scoțînd strigăte scurte și neînțelese.

7.

Un părinte admonestîndu-și plodul:

— Dacă te-am adus la mare stai pe plajă că de aia am plătit...

8.

Meduzele sînt lacrimile delfinilor zdrobiți de stînci.

9.
Ultima zi de mare. Plec în amurg spre plaja izolată, nu departe de cherhana, acolo unde am scos dintre două pietre un delfin imobilizat.
N-am mai fost un timp aici unde el se arăta imediat din valuri începînd să facă tumbe. Sînt curios dacă va apare. Aştept cam o jumătate de ceas plimbîndu-mă pe nisip. Deocamdată nimic. Pe apele liniştite plutesc doar pescăruşii solitari. Sînt gata să mă întorc cu un soi de tristeţe difuză în trup. Deodată, din mătasea apei încreţită, prietenul meu a ţîşnit în zbor arcuit şi elastic. Mai aproape, tot mai aproape...
S-a zbenguit jucîndu-se ca un veritabil acrobat, multă vreme, ca şi cum ar fi simţit că e ultima noastră seară. Şi am rămas urmărindu-l în dezlănţuirea lui pînă ce luna a răsărit din mare ca o geamandură de fosfor. M-a însoţit un timp, a făcut un ultim salt spectaculos şi a dispărut în adîncurile reci şi misterioase. Încep să cred în povestea lui Pliniu care vorbea despre un delfin ce plimba pe spinare, peste apele Mării Negre, un copil...
10.
Un cunoscut îmi relatează că anul trecut, pe o mare agitată, a fost izbit de un val şi băgat la fund cum se zice. Şi-a pierdut conştiinţa şi s-a trezit la policlinică după ce fusese, practic, reanimat.
S-a interesat cine sînt salvatorii. I s-a spus că, de fapt, l-a scos din adîncuri un bărbat care l-a urcat în barca salvamarilor. A întrebat băieţii de la salvamar dar aceştia nu ştiau nimic despre necunoscutul salvator. A dat un anunţ la radio-vacanţa, dar degeaba. Cel care-l savase de la înec preferase să rămînă *anonim*.
11.
Alături de mine făcea plajă Nea Sile, băiat glumeţ, fumător de superlog şi responsabil de aprozar. E oripilat de faptul că stau toată ziua cu nasul în cărţi. Într-o după-amiază văzînd că nu vreau să-i fiu partener de table zice cu năduf:
— Mai lasă-l încolo de citit că pe soarele ăsta poţi să te tîmpeşti. Eu n-am citit în viaţa mea o carte şi uite că mă descurc...
12.
Într-o zi cu valuri un băieţel îi spune mamei sale:
— Uite, mamă, marea a fost la coafor...
13.
Marea zvîrlind dantele de borangic pe ţărm...
14.
Pescăruşii umblînd seara pe plajă ca nişte bătrîni reumatici.
15.
Nu mai ştiu bine dacă aveam treisprezece ani sau poate mai puţin şi în lungile vacanţe şcolare petrecute în pustă, unica, absoluta şi de neînlocuit distracţie era pescuitul. Făcusem rost de trei beţe de alun lungi şi elastice de vîrful cărora legasem fir rezistent de cînepă uns cu săpun. Cîrligele erau ace de siguranţă călite în foc. Plutele de cocean de porumb bine uscat. Mergeam vreo trei sau patru kilometri pînă la un rîuleţ leneş ce se numea sugestiv Teuz. Aveam locul meu, un ochi de apă înconjurat de nuferi cu potecă tăiată între trestii. Multă vreme n-am prins decît un fel de somn pitic, somn american îi ziceam noi, mustăcios şi cu două ace aşezate lateral sub bronhii. Într-o după amiază pluta a zvîcnit altfel ca de obicei şi cînd am ridicat băţul elastic, la capătul sforii s-a arătat o minune de peşte.
Era cu totul şi cu totul de aur, semăna a biban dar avea înstelări şi o spinare mult mai mărcată şi mai trufaşă şi aripioarele roşii-gălbui, păreau calcifiate. L-am desprins cu greutate din cîrlig, mi-a sîngerat mîinile şi l-am lăsat să cadă în iarba pufoasă şi verde. Se zbătea cu o putere neobişnuită şi scotea parcă mici strigăte, nişte chiţăieli, de fapt.
Citisem legenda peştişorului de aur şi încă mai credeam în ea. Aşa că l-am prins de coada sîngerie şi rugîndu-l să-mi îndeplinească cele trei dorinţi l-am aruncat în unda limpede şi rece. Am aşteptat pînă seara tîrziu şi multe zile mai apoi. Zadarnic...
Peştişorul de aur n-a mai apărut niciodată. Uneori, cînd îmi este foarte dor de copilărie, mă gîndesc la peştişorul mincinos şi-l visez, şi-i aştept să-mi îndeplinească cele trei dorinţe.
Şi el nu mai vine. Dar, de fapt, de ce-ar mai veni cînd eu însumi nu mai ştiu prea bine ce i-am cerut?
16.
Dialog surprins pe plaja de la Neptun:
— Mamă, hai să mergem pînă la buturugi, zice un ţînc arătînd stabilopozii bine înfipţi pe picioarele lor cu forme antedeluviene.
Mama se jenează de incultura băieţelului şi-l corectează întrebînd:
— Bine, mă, ălea e buturugi?
— Da' ce e? se miră mucosul.
— Alea e stînci, prostule...
17.
Nu de mare mă cutremur ci de culorile ei.
18.
Mă invită un prieten la o cină de peşte. Pe o tavă nichelată bucăţi mari şi albe prăjite la grătar. Gust cu circumspecţie de ardelean încercînd să dibui oasele. Nu există. Gustul cărnii

e delicios, puţin straniu, metalic parcă. Îmi zic că e din pricina mujdeiului. Înfulec cu dezinvoltură şi plăcere patru-cinci hălci serioase. Nu găsesc nici un os şi mă simt mîntuit. Termin şi întreb despre ce soi de peşte a fost vorba.

— Ţi-a plăcut? zice amicul.

— Foarte mult.

— Păi, să-l recomanzi ardelenilor, că văd că l-ai devorat fără cricnire.

— Ce peşte a fost? insist eu.

— Rechin de Marea Neagră!

Belesc ochii, vorba unui prozator contemporan, şi aştept reconfirmarea. Amicul îmi explică în detaliu cum devine chestia: că e mic, că nu e carnivor, că are multe proteine, că se prinde cu peşte viu, că, în sfîrşit, ce mai, e rechin de Marea Neagră.

Mă ridic de la masă, mă duc în cameră după ce mulţumesc şi mă întind în pat aşteptînd să mi se facă rău. Degeaba...

După două zile îl întreb cu umilinţă:

— Domnule, era rechin sau nu?

— Da! Rechin era.

— Şi de ce nu mi-ai spus ce voi mînca?

— Mi-era frică să nu crezi că are oase. Voi ardelenii căutaţi oase şi în carnea de broască ţestoasă...

19.

N-am să înţeleg niciodată călătorii abia urcaţi în avion care se afundă în scaunele confortabile, îşi leagă centurile şi cad, ca la comandă, într-un somn letargic. Bănuiesc că adorm de frică.

Personal am o groază imensă faţă de acest mijloc de a te deplasa, suspendat între cer şi pămînt şi de fiecare dată am privit cu un aer de prostească neînţelegere geamul solid pe care scrie nici mai mult nici mai puţin: „Spargeţi în caz de pericol!“

Adică, în caz că avionul se prăbuşeşte, tu, pasager lucid şi disciplinat, dai un cot geamului, aduni cioburile şi plonjezi în eter calculînd o distanţă cît mai apropiată de pămînt.

20.

La prima călătorie cu avionul am fost atît de înspăimîntat încît n-am dormit toată noaptea. Trebuia să plec undeva peste hotare şi mi se înşurubase atît de fix ideea că voi avea parte de o catastrofă aeriană, încît, la aeroport, palid de frică, am declarat că mi-am uitat biletul acasă.

Funcţionara s-a uitat la mine mirată şi văzînd că e vorba de o delegaţie oficială a cerut confirmarea telefonică a Agenţiei de bilete TAROM.

Spre disperarea mea, mi s-a dat talonul de îmbarcare. Am trecut în punctul de tranzit şi am băut pe nerăsuflate o sticlă de Cabernet fără să întrerup gîlgîitul. În avion ni s-a servit şi o porţie de coniac avînd darul să-mi insufle o doză de curaj vecină cu ridicolul. Călătoria a durat trei ore şi în tot acest timp m-am plimbat cu un aer de suveran dispreţ printre pasagerii ce mă priveau cu admiraţie convinşi că sînt un fost pilot pensionat pentru acte de indisciplină. Cu cinci minute înainte de aterizare am adormit răpus într-un fotoliu şi comandantul avionului m-a ajutat să-mi recunosc bagajul de pe turnanta care se învîrtea năucitor în faţa mea. La despărţire, m-a bătut pe umăr amical şi-a zis:

— Colega, nu-i aşa că ai făcut lecţii de zbor fără motor?

21.

Urcă în avionul de Sibiu un ins îmbrăcat ciobăneşte cu pălăriuţă neagră în vîrful capului şi bundă miţoasă pe umeri. Are o desagă de lînă în dreapta şi o bîtă noduroasă în stînga. Dă să se aşeze, schimbă vreo trei locuri şi după decolare începe să se tînguie şi să se roage tuturor sfinţilor să nu cadă avionul. Vorbeşte în dialect şi declară că e prima dată cînd se urcă în pasărea asta cu coadă — dar şi ultima. Neliniştea şi agitaţia lui îmi sporeşte teama paralizantă şi-l sfătuiesc să ia loc. El nu şi nu, roagă să oprească drăcovenia că vrea să coboare, declară că el, de fapt, vroia să meargă cu trenul nu cu *aeroplanul*.

Vine stewardesa şi rîde amuzată şi-l calmează cu un coniac mic. Iese şi un secund şi pînă la urmă căpitanul şi toţi îl consolează zicîndu-i *bade* şi făcîndu-i cu ochiul.

Ciobanul blestemă invenţia drăcească şi zice că mai bine venea la Bucureşti călare pe măgar.

Cu puţin timp înaintea aterizării e invitat de stewardesă în cabina pilotului. Ies printre ultimii sleit de puteri şi curaj şi, deodată, îl văd pe vrednicul ciobănaş ieşind din cabina comandantului, braţ la braţ cu acesta şi amuzîndu-se nevoie mare. Nu mai are bundă ciobănaşul. Nici pălăriuţă nu mai are. Nici desaga. E îmbrăcat într-un costum bleu şi pare deosebit de degajat.

La coborîrea din avion o întreb pe doamna care împarte surîsuri şi bomboane contra presiunii:

— Cine-i, doamnă, sonatul ăsta?

— E fostul nostru căpitan de zbor. S-a pensionat şi în timpul liber se mai distrează şi el, săracul...

22.

— Dragă, îmi declară un prieten pilot în pragul pensionării, e atîta aglomeraţie jos pe pămînt încît după ce am să mă las de meseria asta am să mă rog să devin pasăre.

Pe urmele lui
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

oamenii din MACONDO

1.

În seara unei zile cu totul și cu totul obișnuite a lunii decembrie 1982, într-un anume sat tropical din Columbia se răspîndise vestea despre un eveniment ieșit din comun, cel puțin pentru locurile din acel capăt de lume.

La orele acelea oamenii din Aracataca stăteau în hamacele lor și se încălzeau la soarele care apunea ca o portocală în apa rîului Magdalena. Vestea? Una neobișnuită, după cum am mai spus: scriitorul Gabriel Garcia Marquez, laureat al Premiului Nobel pentru literatură, consătean cu cei din Aracataca, urma să treacă pe la casa părintească...

O veste colosală, nu?

Din seara aceea de decembrie toate s-au schimbat la Aracataca. Pe un perete de dimensiuni mari, vopsit în alb, au apărut fără să se știe cine le scrisese, următoarele cuvinte: **„Lui Gabriel Garcia Marquez: Tu ești, Aracataca, leagănul care ai dat lumii un geniu!"**

Pe un alt perete, la fel de mare și tot vopsit în alb, un alt text: **„Astăzi răsună tobele în plantațiile de banane în cinstea ta, laureatule al Premiului Nobel!"**

În fine, pe un întreg oblon lateral al unui camion se putea citi: **„Aracataca, capitala mondială a literaturii"**

Sentimentul de mîndrie nu i-a fost străin nici guvernatoarei provinciei Magdalena, Sara Valencia Abdel, care scria astfel în telegrama adresată lui Marquez: **„Ne-ai arătat cine sîntem între popoarele lumii iar noi—în cinstea ta—vom aduce la Aracataca lumină, telefon și alte minuni".**

Învățătorul Rafael Dario Jimenez i-a închinat un poem, iar proprietarul celui mai vestit cocoș-luptător din Aracataca și-a botezat celebrul înaripat cu numele lui Gabriel.

Din clipa în care scriitorului i-a fost atribuit Premiul Nobel pentru literatură, muncitorii de pe plantațiile de banane din provincia Magdalena spun tot mai adesea **„la noi în Macondo".** Macondo este astăzi numele pe care îl poartă un număr impresionant de hoteluri, restaurante, străzi. Macondo este și numele unui pepene de dimensiuni neobișnuite cultivat în regiune și al unei agenții de publicitate. Cea mai bună echipă columbiană de polo pe apă se numește tot Macondo...

Numele acesta magic nu este, așa cum s-ar putea crede, rodul fanteziei lui Marquez. Macondo este denumirea pe care negrii africani au dat-o unui copac care crește în Sierra și care are o coroană asemănătoare unei pălării imense. Macondo mai este și denumirea unui joc vechi la care pot lua parte doisprezece jucători, precum și numele unei vechi și cunoscute plantații de bumbac.

2

Anul trecut, în primăvară, oamenii sosiți la Aracataca s-au trezit strigați de bărbați cu glasuri aspre: **„Gabito! Gabito! Bine ați venit! Vreți să vedeți casa lui Gabito?"**

Sîmbătă. Din popicărie se auzea zgomot de popice doborîte, din han zgomot de "pietre" pentru domino, în vreme ce în tîrg peștele degaja arome amețitoare și vînt de mare. Sticlele de bere sclipeau în soare, iar întregul sat făcea ceea ce făcea în fiecare sîmbătă de la o bună vreme: bea.

Toastul s-a schimbat. E unul singur acum: **„Trăiască Gabriel Garcia Marquez!"**

În jurul meselor puteau fi văzuți doctorul veterinar care

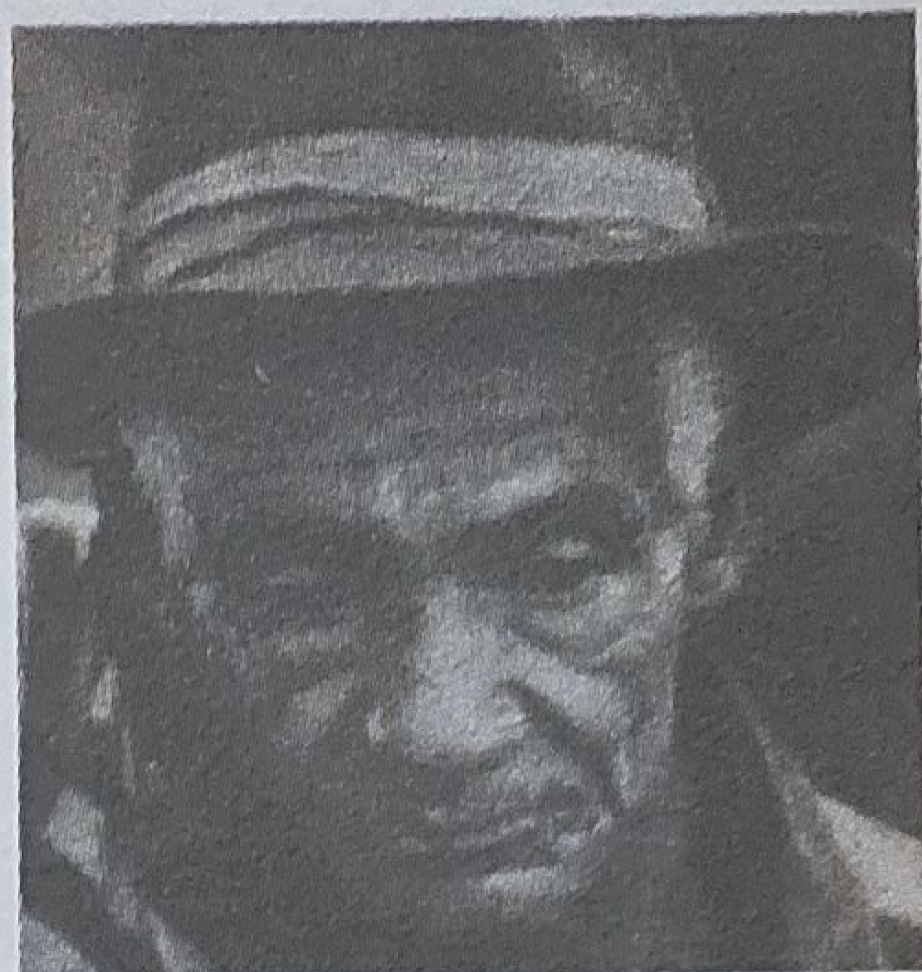
profesează fără a avea diplomă, polițaiul satului în cămașă sport și slip pentru baie... Era de față și cel mai dihai băutor din sat, care o are la o masă pe frumoasa Juana, botezată „Pescărușul", a cărei menire era de a-i atrage pe bogătași și pe turiști.

Cîntă cu toții un cîntec devenit șlagăr iar cînd ajung la refren bat cu degetele în ce apucă și strigă în ritm:"

„UN-VEAC-DE-SIN-GU-RĂ-TA-TE"

O casă și o curte: casa în care s-a născut Gabito. O suprafață de ciment unde și-a făcut Aureliano Buendia experiențele sale alchimiste. În spate o grădină mare inundată de soare, unde crește ceva ce nu le este arătat străinilor. De fapt, sînt cele două culturi care au marcat mărirea și decăderea așezării: bananele și marijuana...

Masacrul de atunci a fost acoperit de uitare. El a fost reînviat abia în romanul „Un veac de singurătate", unde este descris prin prisma amintirilor lui Buendia.

3.

Cucerirea acestor locuri a început în urmă cu o sută de ani. Aidoma fregatelor spaniole sau a vaselor-pirat ale lui Francis Drake, expediția lui United Fruit Company din Boston s-a îndreptat spre țărmurile acestea **„pe o mare nesfîrșită, cu spume cenușii"**, după cum spunea însuși Marquez. United Fruit Company a început să cumpere ferme și să racoleze muncitori, iar în scurtă vreme Macondo a devenit un **boom** al bananelor, așa cum în America Latină unele țări sau zone au devenit centre ale cafelei, trestiei de zahăr sau arborelui de cauciuc.

Se părea că El Dorado fusese cucerit fără vărsare de sînge...

În timp ce United Fruit Company îi exploata la sînge pe cei care trudeau pe plantații, doamnele se strîngeau la ceaiul de la ora cinci, se parfumau abundent și dansau în saloane acompaniate de piane adesea nepermis de dezacordate.

În timp ce fetele dansau **cumbia** ele nu țineau în mîini lumînări aprinse — așa cum se obișnuia prin părțile locului — ci bancnote de dolari aprinse...

Totul trebuia să fie după modelul european.

De la Paris au fost aduse aici fete ușuratice, de la Veneția oglinzi, din Germania acordeoane, iar din Belgia dantele. Un amestec teribil de praf de pușcă și arome de parfum, de carnaval și colonialism.

„În timpul nopții intrau în rol pistoalele iar locuitorii din Macondo se duceau repede la culcare", după cum scria în anul 1924 ziarul „El Pais".

United Fruit Company înghițea hectar după hectar, fermă după fermă. În scurtă vreme a ajuns să stăpînească jumătate din Macondo. Acela dintre autohtoni care avea nevoie de bani putea și avea de unde să-i împrumute. **„Trebuia însă să-și amaneteze casa și gospodăria"**, după cum ne informează același ziar.

Columbienii au numit acest acord de tip sclavagist „Carta de esclavitud"...

Revolta bananelor — act absolut firesc și legitim — a izbucnit în toamna anului 1926. Era prima grevă de masă din istoria Columbiei. Prima măsură: greviștii au barat căile ferate. În ziua de 5 decembrie aproximativ 20.000 de muncitori de pe plantații au organizat un marș spre gara din orașul Cienaga. Acolo însă au fost întîmpinați de mitralierele armatei columbiene.

În dimineața zilei următoare, la Cienaga domnea o liniște de mormînt. Soldații îi îngropaseră într-o groapă comună pe cei uciși încă în timpul nopții. Nici pînă astăzi nu se cunoaște numărul exact al celor uciși atunci.

După cum spunea însuși Marquez, în America Latină se pot da uitării și trei mii de oameni dacă așa poruncește legea...

4.

United Fruit Company a părăsit Macondo iar acesta a rămas în ruine. Cărările din cîmpurile de banane au fost invadate de arbuști, vagoanele de lemn au luat foc sub arșița soarelui tropical. În felul acesta, Macondo a ajuns o ruină pe parcursul unei singure generații.

Tropice triste...

Veacul de aur îl mai amintesc astăzi pavilionul din marmoră albă din piața orașului Cienaga, simbol al cuceririi coloniale. Aici au mai rămas rame aurite mîncate de sarea mării, precum și scările din marmoră galbenă din interiorul curții unde, pe vremuri, se beau cele mai bune coctailuri și lichioruri.

Tot aici se mai găsesc scaune și fotolii stil Ludovic al XVI-lea, lustre, hamacuri iar pe pereți fotografii ale unor femei pe care lucrătorii de pe plantații nu-și amintesc să le fi văzut vreodată...

Din „Noua Veneție" — cum era botezată Macondo — a plecat și dascălul pentru că leafa i se plătea neregulat, sau nu i se plătea. Biserica a fost abandonată, iar în jurul capului Fecioarei Maria liliecii și-au creat un imperiu al lor...

Într-o casă veche din Aracataca trăiește însă o madame uitată de vreme. Timpurile de glorie ale Elvirei Rosa Erray au apus de mult. În timpul grevei era frumoasă și avea un iubit. Cu dolari mulți. Dar asta nu l-a putut face nemuritor...

Aceasta este Elvira Rosa Erray

Odată cu plecarea lui United Fruit Company colonialiştii au luat cu ei şi secretul cultivării bananelor iar columbienii n-au avut altceva de făcut decît să-nveţe să lupte pentru a putea supravieţui.

Elvira Rosa a început — din acest motiv — să-şi închirieze casa cu ora. Drept hotel.

Într-o bună zi însă, locuitorii din Aracataca şi-au adus aminte că Elvira Rosa reprezintă lumea şi epoca banilor mulţi şi nemunciţi, a luxului exorbitant. E-adevărat, toate astea dispăruseră de mult, dar Elvira Rosa rămăsese ca un simbol al lor. Iar acesta nu putea fi uitat.

Cotidiana vînătoare a vrăjitoarei durează la Aracataca de o jumătate bună de secol. Cînd copiii ies de la şcoală, ei fug spre casa „vrăjitoarei", aruncă cu pietre pe acoperişul de tablă, rup parii de la gard iar bătrîna se poate apăra numai cu mare greutate.

Are acum optzeci de ani şi ar fi fost desigur moartă de mult dacă vecinii nu i-ar fi adus zilnic cîte o farfurie cu banane fierte, amestecate cu ceapă şi roşii...

„Sat mic, infern mare", spune un proverb columbian.

5.

Din anul marelui masacru nu s-a schimbat nimic la Macondo. Locuitorii miraculoşi şi prorocii se plimbă în voie de colo-colo prin sate, precum odinioară ţiganul Melquiades. În tîrgul din Cienaga se află un oarecare Pedro, comerciant ambulant de lucruri vechi care aduc fericirea. El umblă din tîrg în tîrg cu cufărul şi vinde obiectele vechi pe care nu cu mult timp în urmă le cumpărase şi el de prin magazine. Mai ales figurine vopsite în lac negru, fabricate pe bandă rulantă.

Ele reprezintă „doctorul invizibil". Credinţa în acest doctor este aici mai veche de cincizeci de ani. El există şi în cartea lui Marquez. La un moment dat, Buendia îl imploră să-l vindece.

În multe case figurina este atîrnată de perete, dar ea nu lipseşte din casa nici unui bolnav. Figurina simbolizează spiritul chirurgului Jose Gregorio Hernandez, mort în anul 1920 într-un accident de maşină, şi care, cred cei din Macondo, îi poate vindeca de toate bolile.

Omaira Marriago, o fată de prin partea locului, afirmă că l-a implorat pe Gregorio să o lecuiască de tumora de sîn de care suferea, lucru petrecut într-o noapte pe cînd ea dormea...

La rîndul lui, hangiul Antonio Cast o susţine sus şi tare că doctorul Gregorio i-a făcut, noaptea, o injecţie miraculoasă, lecuindu-l pentru totdeauna de boala de intestine de care suferea...

6.

11 decembrie 1982.

Locuitorii provinciei Magdalena îl sărbătoresc pe laureatul Premiului Nobel printr-un marş triumfal al bătrînului tren al bananelor. Se aude din nou şuieratul locomotivei sfîrtecînd liniştea satelor tropicale, îşi face încă o dată apariţia trenul **„care a adus la Macondo atîtea promisiuni şi atîta nefericire"**, după cum mărturisea Marquez.

Cinci mii de oameni se grăbesc prin sat dintr-o parte în cealaltă, ca şi cînd s-ar duce la o ceremonie în onoarea zeilor. Hălci de carne se distribuie gratuit. Oamenii dansează pe uliţi, iar din gîtlejurile lor inundate de praf se aude des „Viva Gabito!" Consăteanul lor laureat al Premiului Nobel, adică.

Pentru locuitorii din Aracataca este ziua marilor iluzii. Mulţimea strigă „Gabito!" aşa cum argentinienii strigau „Evita!" (numele soţiei fostului preşedinte Juan Domingo Peron, care se bucura de o popularitate excepţională) sau cum, tot ei, strigă astăzi „Maradona!"

Aracataca, aşezarea de pe tropice, localitatea oamenilor fără loc de muncă, se retrage pentru o zi în liniştea fructelor sale blestemate, în liniştea provinciei în care înainte era stăpînă armata iar astăzi marijuana.

Nimeni nu se simte, în această zi, altfel decît ruda lui Buendia.

În această zi nimeni nu trăieşte în republica bananelor, în ţara fructelor pe care se aplică simplu eticheta „Chiquita".

În această zi ei sînt cu toţii locuitori ai statului literar Macondo...

„Iluziile nu se pot mînca — spunea Marquez — cu toate acestea ele hrănesc".

NICOLAE NICOARĂ

I se spunea CELENTANO

Cerul era mai albastru decît în toate celelalte zile (așa cum e întotdeauna în ultima zi la mare!) și Erasmus îl simți cu toți porii mai întîi și abia apoi îl înregistră și privirea, așa fel că atunci cînd ridică ochii, ochii lui aveau deja semnul acelei seninătăți și nici un fel de surpriză nu se citi în ei. Era ca o împlinire a științei dinainte știute, satisfacția unei bucurii construite cu migală și care nu poate da greș. Tresări doar, cumva fără să tresară, de parcă toate celulele lui interioare aspirau în același timp, în fața ligheanului cu apă rece și gîndi:

„O, doamne, cîți proști ne mănîncă timpul, cîte lucruri de nimic ni se par importante, esențiale, cîte complicații ne gonesc în labirintul lor, ce multe curse are viața asta care-i atît de simplă în esența ei! O, doamne, cum ne îndepărtăm de esență! Cît de des uităm simplitatea și rigoarea naturii? Iată aerul, iată apa, iată copacul! Oamenii, o, doamne, au construit labirintul de legi, scrise și nescrise, care le rod încheieturile. VIAȚA NOASTRĂ-I FĂCUTĂ DIN UITAREA VIEȚII! Trăim fiindcă cineva ne-a dat brînci, și pe culoarele laterale ale vieții ne bălăngănim pașii și sufletele într-un du-te vino scandalos atunci cînd totul poate fi și este atît de simplu. Dar iată, tocmai acesta-i cuvîntul pe care în fond îl detestă cel mai mult; avem nevoie de funde și fundițe pentru a ne evidenția; față de cine, doamne, cînd destinul nostru este pînă la urmă și din prima clipă de a fi SINGURI?!...“

Apa rece îi spălă trupul curățindu-i și sufletul. O bucurie nebună de viață îl cuprinde. Se simțea sănătos și împăcat, gata pentru orice lucru minunat pe care ziua aceasta i l-ar fi scos în cale, pentru că bineînțeles numai lucruri minunate zăceau în arsenalul ei. Își tăie cu mare plăcere roșiile culese din grădină, după ce mai întîi îndepărtă mica frunzuliță cu verdele ei atît de crud (nu fără regret, privindu-le o clipă ca pe niște obiecte perfecte cu o plăcere care depășea foamea, o lăsa în urmă). Presără sarea, prinsă mecanic între degete cu aceeași bucurie a redescoperirii gesturilor primare, naturale. Untul scos din fîntîna gazdei nu era prea rece și se întindea ușor pe pîinea tăiată în bucăți mari.

Bătrîna tăcuse. Parcă respecta și ea momentul mesei chiriașului acesta ciudat și singuratic. Cîinele legat cu o sîrmă la colțul gardului hămăi de două ori scurt și, deși de la locul lui Erasmus nu-l putea vedea, ridică ochii și privi buruienile și, dincolo de ele, gardul, cîmpul pe care gîfîia un tractor minuscul. Privi movila care însemna, după cum îi spusese olteanul, granița noastră, spațiul nimănui și apoi movila care era granița lor. Pescărușii zburînd de colo-colo. „Ai noștri, ai lor?...“, se întrebă el. Văzu florile ciudat de albastre ale buruienilor și i se păru că au un farmec special. Nu mai luă în seamă gardul cu sîrmă ghimpată, ruginită și prost întinsă; i se păru neesențial, simplu obiect de decor, la fel cum nu-l mai impresionară cele două lighene sparte și aruncate cum se nimeriseră. Parc-ar fi privit o pictură, pînza unui realist de geniu. Doar cele două movile îi reținură atenția. Se gîndi: „viața noastră e făcută din ceea ce vrem să vedem și nu din ceea ce e ea făcută de fapt... Din ceea ce putem noi vedea... Din cît putem vedea. Ea are culoarea pe care-o putem noi da lucrurilor exterioare. Nimeni, dar absolut nimeni nu ne poate face să vedem gri ceea ce vedem noi roz. Și nici roz ceea ce vedem noi gri. O lege care impune, încearcă să impună astfel de voințe e o lege inumană, împotriva naturii, ca legea, ca voința care-a zis: movila asta e a noastră și movila cealaltă e a lor, și OMUL E DATOR, nu obligat, dar dator să o încalce. JOS BARBARIEI!“, declamă Erasmus în timp ce-și spăla farfuria la același robinet la care mai înainte se spălase el însuși — „Un nu hotărît!“, repetă el cu satisfacție o lozincă mai veche, privind pescărușii alungați de zdupăitul tractorului harnic care nu se știe pe pămîntul cui zburda și nici pentru ce...

„Da, fata mamii, îhi, îhi“, răspunse în felul ei, din odaia întunecoasă, bătrîna bețivă...

...„Viața e făcută din baba olteanului care-și înghite acum sughițul, vaietele sau oftaturile ca să mă lase să mănînc. Din olteanul rău (înrăit?!) care fură lumina statului, (a meșterit ceva la stîlpul electric din fața porții și a tras curent direct din rețea: da' ce, vrei să zici?, da' ce?, statu' nu mă fură pe mine? cum domnu'? lasă dumnata domnu', *clatină el din capul ascuțit, ridat, ars de soare, „nu mai are mult și va arăta ca o căpățînă umplută cu nisip și pusă la uscat în parii gardurilor din satele antropofagilor!“, se gîndise Erasmus), olteanul care-a spălat deja putina și se duce la ai lui ca să se laude. Din casa asta de piatră, lungă și neterminată, terminată de fapt pentru că desigur nimeni nu va mai pune mîna să-i facă ceva* (e bună ș-așa!, *zice olteanul,* merge!, *zice olteanul), stînd resemnată în arșița verii așa cum e cu fundul spre mare* (da' ce-mi trebuie, domn' inginer, *pentru cine toți chiriașii sînt domnr' inginer,* ce-mi trebuie să mă uit din pridvor la mare? și ce să văz la ea?, că n-are nimic pe dînsa... *Și Erasmus îi dă dreptate, „n-are chiar nimic...“) Din closetele cu uși de scînduri meșterite de oltean cu găuri pentru respirat în formă de inimă (azi e prima dată cînd n-am mai înțepenit stînd în poziție acolo sus pe lada de lemn). Din via aceasta pitică, din care desigur toamna își scoate proprietarul molanul lui.“*

* *

Privește toate astea și trece de ele prin poarta atîrnînd într-o rînă, spînzurată în două sîrme ruginite de uștiorii (de fapt, doi trunchi de salcîm, strîmbi și cioplîți grosolan de mîna înrăită a olteanului, pe care el îl văzuse la lucru, făcînd toate treburile cu o dușmănie lehămitoasă). Latura de jos a porții a săpat în pămîntul lutos un semicerc pe care alunecă ca pe-o șină cu zvîcnituri și opinteli. O trage după el zmucind-o cu mult mai multă forță decît ar fi nevoie și parii de salcîm se zbat în urma lui și tot gardul flutură de parcă i-ar face cu mîna a despărțire. Fluturare pe care el n-o vede pentru că a și pornit, privirile lui, pline astăzi de ceva mai mult decît i-ar da peisajul

prăfos, de sărăcie poleită, același din fiecare zi de pînă acum au și pornit înaintea lui cu un pas, cu zece, cu o sută de pași și aleargă libere peste spațiul din jur din care astăzi el nu vede decît poleiala.

Totul i se pare frumos pentru că fără să știe a și devenit amintire. Înregistrează fără efort și cumva fără să bage de seamă, dar cu aviditate, accidentele de teren, drumul tocit în iarba săracă. Dincolo de el cîmpul e răscolit de zbaterea de noapte a pușcașilor marini care în ultimele zile făcuseră trageri. Cîteva tranșee plutesc în palma acestui cîmp ca niște zgîrieturi inutile, gropile individuale stau și ele înșirate la intervale egale arătînd ca adînciturile din care-au fost furate bomboanele de pe o colivă lăsată la îndemîna copiilor și dau măsura exactă despre utilitatea omului pe acest pămînt, dar mai ales despre apetitul nemilitarist al locuitorilor săi. În fața fiecărei gropi cîte o mînă de paie tocate de cotul omului și poate de tremurul lui pe patul armei automate, lucește acum auriu.

„Lux de exercițiu în vreme de pace". zîmbește Erasmus.

Din fundul unei astfel de gropi se ridică un copil tuns zero pe umerii căruia alunecă la fiecare mișcare, în dreapta ori în stînga, o cămașă mult mai mare decît el (a vreunui frate mai vîrstnic, dacă nu chiar a tatălui).

„Ai găsit ceva?", îl întreabă, dar mutra copilului vorbește pentru el și Erasmus știe deja că *„nimic!"*, pentru că știe și povestea copiilor satului care se scoală cum dau zorile să culeagă tuburile de la cartușele trase de marinari, pe care în întuneric aceștia n-au cum le găsi cu toate că au ordin să le predea. La șase dimineața cînd se întoarce ofițerul cu o grupă pentru cules nu mai găsește nimic și nu înțelege unde dracu' au dispărut pentru că tălpile goale nu lasă urme. Ar putea vedea la gîtul multora sfoara de care atîrnă cîte un cartuș, podoaba cea mai prețuită în acest sezon.

Mai departe, între „găurile de colivă" și așazisul loc de țintă, pîlcuri de scaieți își concentrează dominația. Florile lor galbene și violete înfruntă soarele ca niște drapele. Cele galbene au cuprins mai mult teren, dar celelalte de un violet proaspăt, electric, sînt mai robuste, mai semețe. „Meșterul strică și drege de frică", mîna omului distrugînd cu inconștiență dezinvoltă minunile lumii, pentru că nu vede bucuria și frumusețea lumii așa cum e, pentru că vrea s-o amenajeze conform unui program pe care slavă Domnului că nu-l realizează, pentru că dacă l-ar realiza lumea ar deveni

cea mai igienică închisoare și nimic n-ar mai respira liber. În făgașurile acestea saltă alergîndu-se doi cîini, cine-știe cum scăpați din lanțul care-i ținea în curțile lor. El îi depășește urmînd cărarea ce se desenează clar și o taie în diagonală, trece peste mormanul de cochilii de „melci japonezi" pînă la fîșia lată pe care camioanele n-au avut nevoie să pătrundă pînă acum.

„Aici încă lucrează cu forța natura, marea e încă vie. Da, da", bolborosea el, „să așteptăm marile furtuni nivelatoare ca pe-o răsuflare a zeului, marile furtuni care să întoarcă dezordinea omului în ordinea naturală, pe care, doamne, pînă la urmă poate o vom pricepe cu toții!" Pașii lui se tîrîie ușori peste nisipul „plajei pudice", făcîndu-și loc printre costumele bălțate, culori imposibile, pe gustul cine-știe cărei responsabile de comerț și care se piaptănă cu un pahar în coc. „Mai bine dincolo, mult mai bine dincolo!", și-au spus mulți și-și spune și el, traversînd micul „fluviu" al cărui singur nume este „canal de irigație" și care în mod rațional n-ar trebui să ajungă pînă la mare dacă eficiența ar veghea să nu se pompeze mai multă apă decît ar putea sorbi pămîntul. Apa se tulbură sub tălpile lui și e caldă, călduță. La vărsarea ei în mare apa limpede și rece, oricum mai rece a mării, se retrage nevrînd parcă să primească acest corp străin care-o vulgarizează.

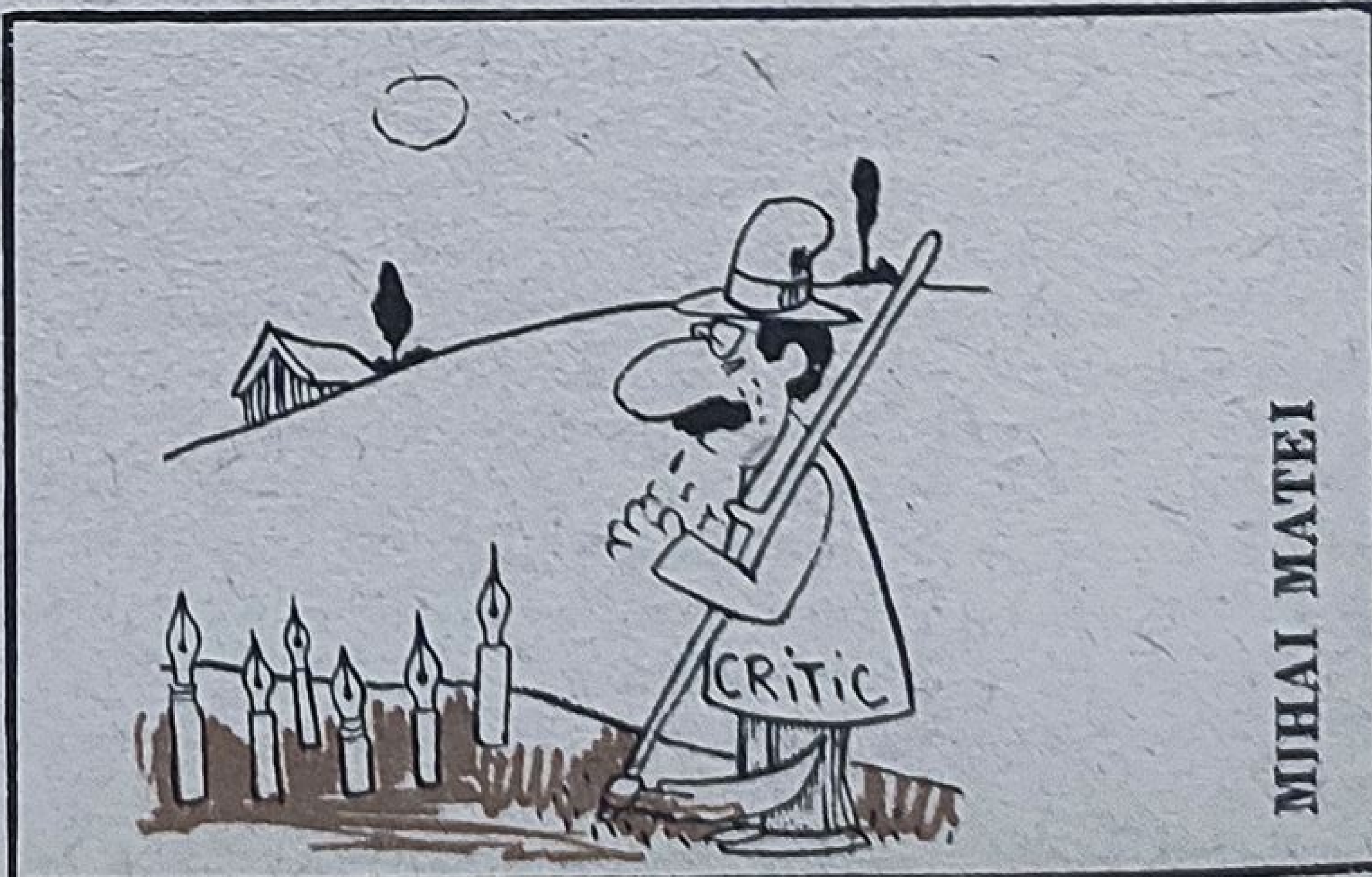
Trupurile goale, respiră în soare o altfel de viață: viața lor, liniștite, eliberate, victorioase, arătînd a ceea ce sînt: trupuri de oameni liberi.

* * *

Își trîntește lucrurile, tenișii pe care de la traversarea „marelui fluviu" i-a purtat în mînă, prosopul, pantalonii scurți și restul, lîngă Sinzianu pe care are surpriza să-l găsească instalat deja:

„Salut bătrîne", îi zice, *„ai reușit să te trezești!"*, și ochii gri — cu un alb dur, violent injectați ici și colo de sticlirea luminii lămpilor atîtor nopți reflectată de pagina albă și de paharele în care Sinzianu își caută alinarea eșecurilor atîtor file

mototolite, rupte și aruncate la coș, cînd nu găsise „energia declanșatoare a cuvîntului adevărat, care trebuie să rupă barajul vorbelor și adevărurilor convenționale și neesențiale și neadevărate după care viețile oamenilor se ascund", cum însuși Sînzianu îi explicase cîndva, „ochi de hidalgo besmetic", gîndește Erasmus — jucau cu o vioiciune neașteptată după o noapte ca a lor.

„Am îmbătrînit. Nu mai pot dormi tîrziu, mai ales dacă beau", zîmbește Sînzianu văzîndu-i privirea care i se pare critică și n-are nevoie să zică pentru că se vede ușor: părul albit, mai mult alb decît negru, fața cu ridurile ascunse de o barbă albită și ea (în mai mică măsură decît părul). Transpirația se prelinge dintre șuvițele înmuiate prin aceste riduri, spălîndu-i cei cîțiva pistrui cu care obrazul lui e însemnat. Erasmus face doar un semn din mînă, pentru că știe, își cunoaște prea bine prietenul și-atunci Sînzianu îi întinde paginile scrise peste noapte, nu fără o oarecare rezistență totuși, o rezistență mai mult timidă decît cochetă:

„Nu vrei să-ți citesc eu", zice el.

„Nț", face gura țuguiată ștrengărește a lui Erasmus, înșfăcînd foile:

„I SE SPUNEA CELENTANO DAR N-AVEA DARUL CÎNTATULUI CI DOAR PE TOATE CELELALTE"

«Un vînt de belea mare, nedus la biserică și pe la alte uși sfințite, umpluse buzunarele cusute cu har în dimineața nașterii lui în suburbiile reci și igrasioase, pline de un noroi binecuvîntat de copitele oilor urcate și coborîte ca-n Miorița pe latura aceea de lume și de plai.

Venise nesimțit de nime', nebăgat în seamă, de-ai fi zis că nici nu-i, fantomatic, ușor ca o plutire de abur, nevăzută nici aceea. Da' el îl văzuse, oprise la dînsul.

„Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie vîntul acesta binecuvîntat!", își zicea ținînd laturile buzunarelor cu osîrdie mare și, știind ce hram poartă cu dînsul — ce trebuie să facă și să dreagă în folosul harului ce-i era dat lui și numai lui.

Avea suflet de haiduc mare și belicos în coajă subțire de fruct acru, „fie-i țărîna ușoară" ziceau unii, care-l și îngropaseră în tihnă, în vreme ce el încă mai trebăluia de zor la surparea lumii pe care harul lui pofticios îl îndemna să se cațere.

Își alesese nevastă, la vîrsta alegerii, frumoasă, înstărită și supusă, dintre colegele de carton pe care fiica gazdei i le prezentase, suflet creștin ca și gazda de altfel, cu milă creștină, care-l ținea ca un tată și ca o mamă bună să-și încropească studiile și mai ales să-și perfecționeze harul, de care ținea cu dinții mîinilor ca nimeni să nu prindă de veste, privind la slăbiciunile semenilor pentru a-și uita de slăbiciunile lui.

Haiducul, care-n vremea aceea încropise spre treizeci și cinci de kile, mîncînd pe ascuns ca armăsarul din legendă din tava cu jar păstrată-n frigiderul pîntecos al fericiților părinți ce urmau să dispară din viața prea mare pentru niște adoptivi atît de mici ai lui Celentano acesta, își luase curînd cartonul la subraț și se mutase în casa pavată cu mochetă „de dincolo" a „dragilor de socri" și se pusese să-i iubească luîndu-le celuloza de la gură (ca orice bun domn schelele meșterilor) pentru că nu vroia el și nu mai aveau ei nevoie să construiască o alta mai dăruită și mai impodobită decît aceea pe care-o făcuseră pentru el și iar numai pentru el.

Doar că-ntr-o zi turlele poleite dietetic ale casei părintești, ce cuprindeau două dormitoare mari și două mici, două saloane, cramă zisă și bar și sală de sport și biliard, bibliotecă ghiftuită cu tipărituri nemțești și șvaițărești și frîncești și inglezești, cărora el le citea titlulețele și le-nvăța pe dinafară spre a se ajuta cu dînsele în cazuri de discuții, se clătinară. Harul de belea mare al vîntului personal nu mai suporta îngemănarea cu căldurica trupurilor de sugativă scoasă din uz a bătrînilor. Sufletul lui de treizeci și cinci de kile și ce mai adăugase cu cititul cotoarelor, avea nesațiul libertății de exprimare, al spațiului ireductibil, al temperaturilor înalte. Ce mai, simțea că se sufocă sub umbrela de grijă ținută cu grație și cu schimbul de cei doi socri rotitori ca luna și soarele, umbrelă cu care se învățase atît de tare că ajunsese să o confunde cu aureolele din icoane și era convins că va sta acolo, deasupra capului său și după ce va porni la drumul cel mare, pentru care simțea c-a venit momentul în ciuda îngrijorării, venită din bunul său simț nativ, venit deodată cu generozitatea și puterea de dăruire, care toate la un loc făceau marea lui forță, pe care-o simțea, simțindu-și uneori, în momente de mare concentrare, buzunarele cam fleșcăite ale trupului său de uriașă floare de nu-mă-uita.

Căci nu-mă-uita era numele și deviza lui. Și pentru că descoperise din propria lui experiență că lucrurile bune nu durează și se șterg din memorie, azvîrlea în dreapta și în stînga, în marea lui generozitate, doar cu reversul medaliei, așa ca nimeni să nu îndrăznească a zice vreodată că are două fețe, să nu-l uite, să nu-l confunde.

Pe terasa noii sale case stă acum. Așteaptă din nou marele vînt. Și pentru ca așteptarea să fie activă și-a pus nevasta ca o trestie gînditoare să tremure din cartonul ei de evantai japonez, și-a pus socrii să-i stîrnească vînt cu umbrela, și-a pus prietenii să sufle. Doar, doar... Și nu oricum, pentru că nu-i place dezordinea, anarhia. Le-a împărțit sarcini: tu un kil, tu șapte, tu trei, fiecare după zăduful foalelor, etichetați de mîna lui dăruită și drămuitoare. Stă și așteaptă activ îmbărbătîndu-i cu reversuri ale medaliei."

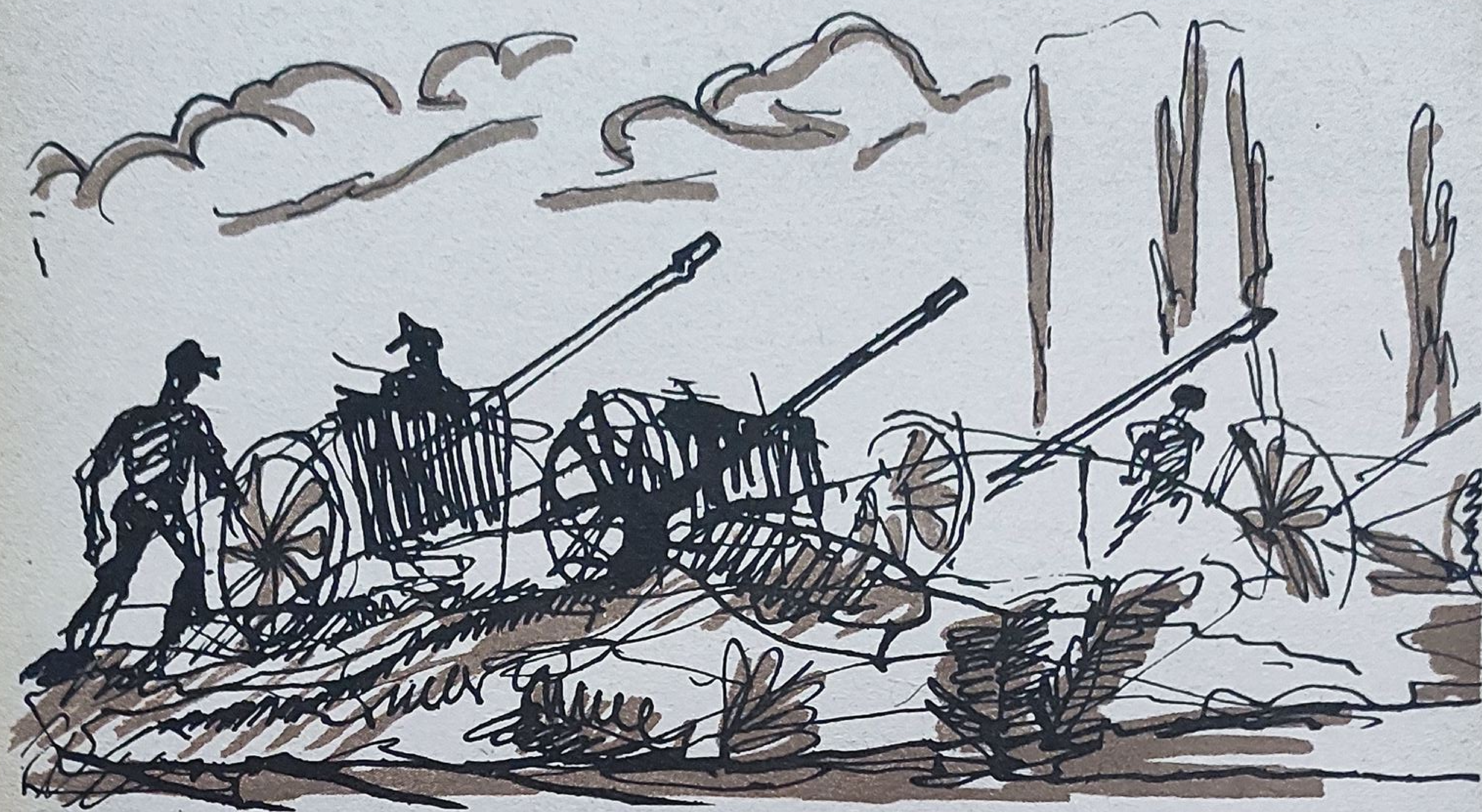
La sfîrșitul lecturii celor cîteva foi scrise la mașină, cu foarte puține ștersături, Erasmus se gîndi la imprudența lui Georgescu. „Cine dracu'-l pune să nu se ferească din calea unuia ca Sînzianu? Cînd sînt ca ăsta oamenii ar trebui să fugă din preajma voastră", îi spuse el lui Sînzianu. „Și poate că tot așa arată cei care vă declară pericol public!..."

*
* *

Apoi tăcu. Își lăsă lucrurile și-i întoarse pur și simplu spatele. Intră în mare și starea lui de jubilație se întări, se fortifică. Avea aerul că nu-l va mai părăsi niciodată. Înotă mult, spre vaporul eșuat, care stătea mare și semeț „în continuare semeț ca o gogoașă", se gîndi Erasmus, „ca o gogoașă care nu știe, săraca de ea, că va fi mîncată", semeț ca o promisiune a unor călătorii nebănuite și întruna sperate și fiind de fapt chiar simbolul acestor călătorii.

DAMIAN NECULA

15 — Almanah Agenda literară '85

HERMANN și ULRIKE

1

Prin aer pluteau aromele unui ospăț din carne scrumită și leș. Deprimant de greu, pentru păsări, să poată bănui de pe ce meleaguri ajungea duhoarea la ele. O perfidă neliniște colinda pe deasupra barăcilor, prin coroanele mestecenilor, otrăvind tihna cloncanilor ce vegetau prin frunzișuri. Cîțiva se ridicară în văzduh, fîlfîind scurt din aripi pe deasupra lagărului de prizonieri, de unde coborîră agitați, în picaje violente. Le urmară alții și mereu alții. La urmă se adunară, tineri și bătrîni, pe vîrfurile copacilor în ciorchini gălăgioși. Zăpăcitorul praznic făcu pe mulți să saliveze. Se alegea greu din această hărmălaie ideea de a porni spre locurile mult rîvnite. Se încăierară, și se iscară lupte aprige...

De pe crengi, se desprinseră o sumedenie de zburătoare adulte, și se înălțară sus, tot mai sus, doritoare să descopere ademenitorul ospăț. Păsările funinginoase credeau că vor face numai o scurtă călătorie, de unde să se întoarcă grabnic cu vestea mult așteptată la colonia semirăpitoarelor.

Prizonierii asistau admirînd corbii ce se zbăteau, croncănind răgușit, izbindu-se cu aripile, cu ciocurile, însîngerîndu-se. Priviră apoi contrariați cum păsăretul se înălța într-un zbor spiralat, pe o curbă trasată cu negru de fum, pe albastrul de turcoază al cerului; o elice a cărei ecuație sofisticată, greu de stabilit matematicește, era ridicol de simplificată mulțumită memoriei magnetitei din craniul păsărilor. Ca puncte de orientare, zburătoarele aleseseră constelațiile Cassiopeia și Andromeda...

Cloncanii uracu într-un zbor pieptiș, poftitori să ajungă curînd la stîrvuri. Și pe măsură ce altitudinea sporea, parfumul hoiturilor devenea amețitor. De la un timp, îi stînjeneau norii străvezii și jilavi; le umezeau penele, îngreunîndu-i nefiresc. Stolul era mare, cu puține excepții, mai toți corbii adulți din colonie ținuseră să fie de față la descoperire. Se găsea în văzduh și perechea Hermann și Ulrike, pereche ce-și avea obîrșiile prin pădurile umbroase ale Bavariei. Aerul se răcise și penele li se brumaseră de promoroacă; un balast incomod și lipicios...

Sub cloncani se întindea Volga; apă întinsă, albastră, în care peștii forfoteau. Fluviul se pierdu în zare sub un orizont dungat, vărsîndu-se într-o mare tainică. Se desenară spinările cafenii ale Elbrusului, apoi pata verde a cîmpiei Turanului. Apăru un pămînt arid în culoarea blănii de asin. Spre miazănoapte, țărmul Novaiei Zemlia scînteia ca o diademă în soarele scăpătat sub geana nopții polare. Dincolo de insulă, pe apa rebegită a nordului, ghețarii pluteau în derivă, decupîndu-se sclipitori pe panourile indecise ale cerului. Se lăsase un frig afurisit care le pătrundea la os. Păsările lopătau anevoie pe arcul vîslirii. Hermann și Ulrike se instalaseră în fruntea stolului...

Norii rămaseră jos, fumurii; niște cîmpii de zăpadă prăfuită de cenușă; semănau cu terenurile lor de hoinăreală, iarna, de pe lîngă orașele industriale de acasă. Prin spărtura largă a unui nor cumulus, se desena o halcă a pămîntului, cu toate culorile reliefului pe ea, și pe care tremurau șerpișorii argintii ai rîurilor, încrețiturile plumburii ale valurilor unui lac; se legănau, sulemenindu-și chipurile în apă, lanuri unduitoare de trestii...

Boarea se întețea. Corbii își imaginară grămezi impresionante de cadavre, care îi așteptau. O stranie excitație îi stăpînea pe Hermann și Ulrike. O nelămurită panică îi tîrcolea; teama să nu ajungă tîrziu la hoituri, și alte păsări de pradă să nu se înfrupte înaintea lor. Între timp, gerul mai slăbise și zborul li se ușură. Stolul se rîndui într-un șir monoton; un lanț din verigi ca muiate în păcură. Și acest lanț suia în văzduh, pieptiș, și tot mai neliniștit.

Taigaua se descoperea verde, cu mestecenii vibrînd, uneori, în vînt ca niște arcuri, foșnind mătăsos, sub răsuflarea de vară a Siberiei. Se iți dintr-o coastă a zării curbate cîmpia Siberiei de est. Urmară podișurile dinspre Urali și Pacific. Se descoperiră pe rînd, din eșarfele stranii ale zării, vîrfurile pietroase ale Tian-San-ului, podișul Tibetului, pustiul Gobi, Baikalul, Amurul...

Îngrijorarea păsărilor părea să se mai fi ostoit. Orizontul încețoșat se limpezi, sticla cerului deveni străvezie, și-și desenară conturile, ieșite din mare, insulele Japoniei. Începură să se distingă munții, pădurile, livezile de cireși, plantațiile de ceai și orez, lanurile de trandafiri, de lalele, trestia de zahăr, în toate culorile, și undeva, mai spre sud, apărură locurile de unde se ridicase acel balsam răscolitor. De poftă, păsărilor, din gușî, li se prelinse o zeamă alburie...

Se găseau într-un loc, pe cer, de unde vedeau pulsînd aștrii unor galaxii depărtate. Ținură un alt sfat. Cele mai multe dintre înaripate coborîră. O amăgitoare ciupercă lîncezea între cer și pămînt, și din ea cădeau cînd și cînd trunchiuri de arbori, oameni arși de vii, acoperișuri de case, animale și păsări pe jumătate carbonizate...

Hermann și Ulrike uitară de praznic. Fantastica ciupercă de foc și fum îi ademeni și vîsliră din aripi, pe arcul spiralat din nou reconstituit, desenînd pe tăriile ce se retrăgeau o neasemuită curbă, de un negru metalic, sclipitor, o linie ce unea cerurile cu acel loc...

2

O ciudată toropeală o cotropise pe Ulrike. O anume imagine, pe care n-o putea depărta de ea, i se instalase în fața ochilor. Dormita în curbura aripii lui Hermann; se simțea slăbită, ca fără țară, convalescentă după o boală devastatoare. Numai că era între vis și trezie, poate era mai mult vis, pentru că, undeva, pe cer, se prefigură un tren cu prizonieri rulînd pe o linie cu ecartamentul larg. Pe acoperișul unui vagon se întrezări pe ea și pe Hermann. Mai erau lîngă ei Herta și Basille, părinții ei, și Karl, socrul său, tatăl lui Hermann, un corb sfiicios, dar totuși sălbatic, atunci cînd îi căuta gîlceava, rămas stingher prin moartea Jitkăi, o corboaică de prin Moravia. Karl măsura acoperișul, cu pasul său cadențat. Ea, Ulrike, clocea într-un cuib; un paner din nuiele întrețesute cu plante fără sevă. Tic-tacul joantelor aducea cu cel al trenurilor normale, unde Herta se împerecheașe cu Basille. Garnitura rula, acum, peste o ramificație. Radierul metalic ce urmase reverberă zgomotele roților. Cît cuprindea cu privirea, stepă la nesfîrșit. Ici-colo, așezări estompate de albăstriul depărtat al cîmpiei. Hermann îi adusese un șoarece de cîmp și i-l mărunțea. Apoi perechea sa privi printr-o spărtură din acoperiș pe unde ieșea respirația caldă a prizonierilor nemți duși într-un lagăr. Mută cuibul, ca să fie deasupra găurii și ca aburul oamenilor să-l încălzească. Karl trudise cîteva zile și nopți și făcuse și el un vizor în plafon prin care se uitau pe rînd. Ulrike văzu un prizonier cum își dezlipea un păduche de pe piele și-l storcea între unghii...

O altă imagine. Se înseră și locurile albite de omăt alergau în stînga și în dreapta trenului. Un oraș martirizat de război. O sumedenie de cratere în caldarîm: pîlnii de explozii pline cu apă. Peste tot, tancuri și piese de artilerie ferfenițate de proiectile, năpădite de rugină, și, printre ele, copiii locului, împărțiți în tabere, se jucau de-a războiul. O altă zi. Fluierul locomotivei îi năvăli în creier: restricție de circulație. Mașinăria încinsă rulă cu prudență peste cocoașa unui pod. O haltă, ca multe altele. Corbii, conform obișnuinței, se ridicată. Văzduhul se funingini. Reveniră, după ce trenul demară, fiecare la locul său. Ea, Ulrike, n-a zburat. Auzise piuiturile străbătînd coaja oului. Karl, care își alesese o nouă pereche, pe Zaska, o corboaică de prin Javorina, pășea solemn pe acoperiș, așteptînd cu emoție să-și boteze nepoții. Hermann veghea și el alături de ei. Îi simțea tot timpul ciocul cald, surîzător, lipit de tîmpla ei...

Firele de curent lunecau spînzurate pe crucile stîlpilor. Prin deschizătura croită de Karl, corbii cercetau oamenii ajunși la aman. Unii captivi vizitau tot mai des putina din colț. O altă stație. Scrîșnetele le înțepară auzul; saboții de frînă se rodeau pe bandaje, tampoanele se îndesau unele într-altele. Se deschise un oblon și aerul primenit, al stepei, spălă răsuflările captivilor. Ei se ridicară de pe acoperișuri, în afara Ulrikăi. În noaptea ce trecuse, puii primiseră nume. Pentru că erau rîrîiți, odraslele se chemau Ritta și Ruiz. Basille se arăta ofuscat. De ce Ruiz?! Cunoscuse și el pe corbul andaluz, un străvechi amic de-al Hertei, nașa puilor, pe care îl părăsise, pentru nestatornicia arătată de Ruiz, dar de care își aducea deseori aminte... În aer plutea mirosul pastramei de batal. Un marmitier, cu ochii oblici, cu tenul măsliniu și cu umerii obrajilor ieșiți în afară, răsturna un polonic plin cu ceai fierbinte în gamele. Pe cornul capelei cu urechi, strălumina roșie steaua sovietică. Starșii-serjeantul — într-o manta ponosită, în cizme cu fețele din pînză, unul dintre mulții ostași sovietici, care îi învinseseră pe nemții, pe care ei, cloncanii, îi urmaseră peste tot, în Europa și Africa, ajungînd la un moment dat sub zidurile Stalingradului — dădu de mîncare și ultimilor prizonieri, care zăboviră istoviți pe putina de necesități; făcu apoi să lunece ușa îndărăt și apăsă cîrligul în urechea de metal.

Noaptea întorsese spatele zilei și vîntul tăia mai rău decît tăișul briciului. Dimineața se spoise cu fluturi mîțoși și albi de zăpadă. Tot mai greu procurau merinde pentru pui. Pe acoperiș, Ulrike văzu că stăpînește o gheață subțire, pătată de

găinaţ. Pe jos, de la captivi, ajunse la ei mirosul stîrvului de om. O altă oprire. Cît cuprindeai cu ochii, o nălucitoare stepă de graminee, ca în cele mai înaripate visuri şi potrivită pentru hoinăreala de iarnă a corbilor. Prizonierii coborîseră. Mulţi erau în haine de vară. Zburătorimea îşi umplu guşile cu seminţe, se zbengui. Alte păsări se răcoriră înghiţind hulpav omizile albe ale iernii. Corbii-străjeri, de pe coroanele înalte ale mestecenilor, pîndeau adăposturile pe unde se puneau prizonierii. Fluierul locomotivei repetă semnalul şi o groază dintre captivi abia se puteau ridica, de slăbiciune, de pe unde se chinciseră. Pe un teren viran se adînciseră gropi pentru cei răposaţi de pîntecăraie. O ciovică, pe jumătate putredă, atîrnînd pe un calcan de casă, parcă scoasă acolo de dumnezeul corbilor, fu adusă Ulrikăi, şi mărunţită pentru Ritta şi Ruiz. Karl rupsese şi el o bucată de carne din obrazul unui mort, ocolind iscusit cazmalele groparilor... La drum. Iscodind prin crăpătura tainică, văzură captivii vizitînd tot mai des colţul urît mirositor. Mirozna sîngelui din fecale răsculă penele de pe corbi. Chiar şi Ritta şi Ruiz croncăneau rîrîit, neliniştindu-se sub pieptul cald al Ulrikăi. Auziră bătăile violente ale unui captiv în oblon. Un fost războinic prusian cerea insistent mai multă apă. Urmă înjurătura santinelei tulburate de la somn. Sărăţimea pastramei trebuie ostoită. Lucrurile rămaseră însă aşa; Ulrike urmări cum o sfoară aruncată afară din vagon se tîra prin băltoacele vecine drumului de fier. Fu trasă îndărăt prin ferestruica de aerisire. O gură de om supse lichidul din ea. Karl şi Hermann dădură din capete a dezaprobare...

Amurgea. Cătrănit, soarele scăpăta printre copacii unei liziere. Ajunseră la ei gemetele unui feldwebel. Omul înjura un sfînt; era pămîntiu în obraz şi ochii îi căzuseră în fundul orbitelor. Cu o zi în urmă, ţinuse în mînă o fotografie pe care erau două fete: Ruth şi Christa; copiii lui. Alături de muribund, un altul, încovrigat de crampe, rîcîia scîndura cu unghiile. Al treilea îi dădu să bea ceai, dar lichidul i se prelinse pe obraz. Omul de pe podea mirosea a stîrv. Puii erau flămînzi. Dihorul vînat pe cîmp de Hermann şi Karl se isprăvise. Mai rămăsese un copan pentru Ritta şi Ruiz.

Zorii erau reci şi agresivi. Ninsese şi acoperişul era presărat de cuneiformele păsărilor. Aburii veniţi de jos brumaseră locurile de privit. Ulrike vîrîse ciocul prin tăietură şi trăsese sus, pentru joaca puilor, o stalactită de gheaţă.

Stepa fu întreruptă de o gară. Pe peron, o sumedenie de sanitari împărţeau leacuri suferinzilor. Hermann şi Ulrike, urmaţi de Basille şi Herta, zburară în vagonul de sub ei. Găsiră firimituri de pîine şi resturi grase de pastramă. Ulrike smulse greu un nasture de metal de la o haină, pentru hazul puilor. Pe cîmp, cîţiva corbi rupseră dintr-un cîine mort. În zborul îndărăt, căzură trăsniţi de otrava pusă de vînători în hoit. Noaptea a bătut un vînt umed. Viforniţa mătură acoperişul şi corbii se adunară pe lîngă cuib. În dimineaţa care a urmat, într-o haltă, în dreapta trenului, o mirişte ninsă întreruptă ici-colo de maroniul pămîntului, şi pe ea mai mulţi corbi dădură roată ocolului unei gospodării, unde o localnică hrănea cu grăunţe puiandrii de găină. Se lăsară hoţeşte în ogradă şi cînd se înălţară, din bătătura femeii, plecată în casă, nu mai rămăsese nici picior de pui. Ce zi! Pe vagon a urmat un adevărat festin... Alt crepuscul. Ajunse la ei miros de băutură şi cîntece. Prizonierii schimbaseră, într-o staţie, cîteva „Karandaş" rezervor, pe votcă. Doi dansau, atîrnaţi unul de celălalt, pe melodia, „Damen Tango". Într-alt colţ, se fredona „Lilly Marlen"...

3

Sus, în aer, urcuşul ameţitor continua. Timpul, comprimat straniu, pendula într-un spaţiu fără capăt. Ciuperca uriaşă se tot depărta, ca o fata morgana. Nu se simţeau aşa tare nici aromele exalate de hoituri. Ulrike efectuă un viraj domol şi se postă în faţa lui Hermann. Toţi ceilalţi corbi abandonaseră cursa şi coborîseră la ospăţ...

Rămăseseră numai ei doi. El o admira cum vîsleşte în aerul cald parcă adus acolo de o briză domoală a vreunui deşert. Da, Ulrikăi i se potrivea un superlativ al frumuseţii; părea zidită din toate legendele cu corbi ale pădurilor din Europa. Întîlnirile lor de dragoste erau de o dulceaţă cotropitoare. Îşi aparţinea unul celuilalt ca boaba de strugure cu coaja ei. Din înălţimile eterice, unde ajunseseră, locul festinului dispăruse. Ce văzuseră la Hiroshima şi Nagasaki îi îngroziseră. O teamă vagă, vecină cu disperarea, îi cuprindea treptat. Panica nelămurită de a nu împărtăşi soarta celor carbonizaţi, a celor volatilizaţi, a păsărilor ologite, a altora ce se zbăteau, nefericitele, între viaţă şi moarte, a oamenilor muribunzi, îi tortura şi acum..

Numai că tăriile cerului se răsturnaseră. Ecouri bizare sosite de pe alte planete, şi în care desluşeau ademenelile destinului lor, li se reverberau în cranii. Se pripăşise în ei senzaţia unei irealităţi. Croncăneau temători, tulburînd cînd şi cînd tăcerea cosmică, spărgîndu-şi unul celuilalt membranele încrederii în şansa zborului...

Iuţeala corpurilor, devenite parcă două rachete, creştea continuu. Încetaseră să mai lopăteze din aripi; le desfăcuseră asemeni unor frîne, încercînd să întîrzie înaintarea într-un spaţiu străin, ce devenea cu fiecare moment tot mai ostil...

Numai că în închipuirea lor, corbii se găseau mai departe pe acel tren cu prizonierii germani, ştiind că acolo unde erau ei, tunurile începeau să tragă şi exista hrană din belşug. Vagoanele zăboveau într-o haltă şi, prudente, multe dintre păsări se mutară pe o mirişte.

Nu venea de nicăieri nici o primejdie şi găsiră seminţe din belşug. Karl, grijuliu, descoperea perechii sale locuri bogate în hrană. Acelaşi lucru îl făcea Hermann pentru Ulrike. Se reîndrăgostise de ea. Darul matrimonial o făcuse mai frumoasă decît se păstra în amintirile lui. Era mai suplă, şi în această călătorie adoptase o subtilă gamă de gesturi, care o făcea mai drăgălaşă, îi reliefa mai mult tulburătoarea ei feminitate. Guşile le erau doldora de hrană. Un hoit de vulpe fu ocolit de teamă; le era frică să nu fie otrăvit. Cloncanii de jurnă păşeau cadenţat, la marginea stolului, veghind prînzul păsărilor suspicioase.

Cînd reveniră pe acoperişuri, văzură la o margine de peron morţii coborîţi din tren şi stivuiţi ca lemnele tăiate în steri. Pîntecăraia făcea tot mai multe victime. Se rotiră deasupra lor şi nici Basille şi nici Karl nu izbutiră să smulgă carne din ei: scăpară ca prin minune de lopeţile groparilor. Hermann, urmărit de noroc, descoperi un hîr-

OSTAŞI ROMÂNI — MITRALIORI — IN TRANŞEELE DE PE TERITORIUL UNGARIEI.

ARTILERIŞTI ROMÂNI ÎN LUPTELE DE STRADĂ DUSE PENTRU ELIBERAREA BUDAPESTEI (IANUARIE, 1945).

DRAMELE RAZBOIULUI NU TREBUIE UITATE NICIODATĂ...

ciog rebegit la uşa vizuinii. Îl aduse în gheare, ca pe o delicateţe de preţ; îl mărunţi pentru Ulrike şi pentru Ritta şi Ruiz...

4.

Gerul devenise de neîndurat. Prin crăpătura tavanului Ulrike auzi vaetul unui muribund. Îl cunoştea. Cu trei zile în urmă suise scara ce ducea pe vagon şi se holbase la corbi, ca la nişte arătări de vis rău. I-a cam speriat. Şi-a făcut cruce, a privit înălţimile cerului înmiresmat de mesteacăn, şi a dispărut. Ulrike se înfoiase ca o cloşcă, escamotînd iscusit cuibul sub aripile ei de o impresionantă anvergură.

O altă zi de iarnă limpede ca o sticlă. Casele satelor erau mai arătoase, spoite în culori stridente, gările şi ele arătau neatinse de război. Lunecau printre nişte coline albite pe creştet, apoi trenul urmă ţărmul unei gîrle, întinse ca o mare, în care dormitau apele colinelor Moscovei... Altă gară geruită. Un feroviar controla unsoarea din cutiile de grăsimi ale osiilor. Păsărlle se ridicară după hrană. Şi de sus, de unde se găseau, zăriră, nu prea departe, o sumedenie de barăci înconjurate de sîrmă ghimpată, în vecinătatea unei păduri întinse de mesteacăn...

Călătoria lor părea că nu se va mai termina. Văzduhul rămăsese tot răsturnat, iar mirajul oraşului martirizat avea din nou deasupra ciuperca înfricoşătoare de fum şi foc. Prăpădul arăta ca într-o fotografie văzută în foaia unui ziar ce dezvăluia ororile nemaiîntîlnite pe pămînt, pe locurile unde căzuseră primele bombe cu atomi aruncate de om, spre a-şi arăta puterea distructivă a inteligenţei. În acel miraj, văzură corbii plecaţi odată cu ei, veghind, de pe cioturile copacilor carbonizaţi, cum brancardierii scoteau de sub ruine ultimii morţi şi răniţi fără speranţă, cărîndu-i spre furgoanele crucii roşii, ori spre bărcile ce poposeau pe braţele de apă ale deltei, pe care rîul Ote le făcea înainte de vărsare.

5.

Picotea şi gîndurile lui Hermann îl conduseră la nişte fapte petrecute cu mulţi ani în urmă. Abia se împerechease cu Ulrike. Pe atunci întîlnirile lor de dragoste erau noi ca şi locurile unei văioage, unde se iubiseră prima oară. Ulrike nu mai cunoscuse un alt corb. Fericirea de a gusta pe săturate, unul din celălalt, le-a fost înceţoşată de Herr Kreizer. A fost momit de acesta cu un pui de găină şi prins într-un laţ. Ulrike şi-a sacrificat libertatea, venind de bunăvoie în captivitate. Le-au fost scurtate aripele. Au fost domesticiţi de Kreizer, alături de alţi corbi. Ulrike începuse să se comporte straniu. Intruziunea ei în familia omului ucisese ceva în sufletul lui. Kreizer o lua cu el peste tot. Ea se lăsa mîngîiată, alintată de acesta. Mînca la masă cu el tot felul de delicatese: boabe de rodiu, cireşe amare, avocado, şoricei albi fătaţi de curînd, cu miros de placentă. Kreizer îi pregătea pentru un spectacol, ce-i aducea o groază de parale. Hermann era ros de o durere reală: durerea celui care vede că Ulrike îl neglija, că preferă societatea acestui dresor şi stăpîn, traiul ghiftuit, ce o ferea de grijile vieţii. Suferea şi pentru faptul că privirea ei de dulce complicitate, împărţită pînă atunci cu ochiurile de apă din pădure, acum o împărţea mai tot timpul cu Kreizer, cînd acesta o mîngîia.

Ultimul spectacol. Corbii trebuiau să zboare într-o pivniţă înaltă şi boltită, tapisată cu un brocart cu păuni şi sturzi ţesuţi cu fir de aur. În aplice, pîlpîiau torţe cu becuri de voltaj redus. Pe mese se găseau băuturi exotice: merissa, o bere sudaneză şi arak. Mîncărurile tot orientale. Mirodeniile ajungeau la ei în dosul cortinei şi-i ameţeau: friptură de batal, lişiţă cu orez, nucă de cocos, verdeţuri. Le cunoşteau din vilegiatura lui de nuntă cu Ulrike în nordul Africii. Din scafele plafonului picura o lumină violacee. Atenţia i-a fost atrasă de vasta scenă a localului scăldată de un răsărit rozaliu, cum nu mai întîlnise, decît pui fiind, pe vîrfurile unor carpeni din şesul Rhein-ului. Un fluviu ornat de palmieri şi portocali sclipea în lumina aurorei. Razele dezmeticite de somn plutiră pe apele Nilului, la Attbara, revelînd, din penumbră, gîşte şi raţe sălbatice. Fete cu pielea cafenie ieşiseră din corturile albe ale satului brumate de frigul nopţii şi coborau spre scaldă. Pulberea zorilor le poleia sînii înfioraţi, coapsele netede, ca sculptate în abanos. Privirile Ulrikăi frigeau. O undă maliţioasă trecea prin luminile lor negre. Pentru prima oară croncănea furioasă la Hermann ce privea licenţios nubienele; nişte exemplare de rasă ale deşertului nubian. Bătaia tobelor se muie şi un ritm lasciv curse pe apa nămoloasă, spre piramidele înceţoşate din fundal. Fetele dansară la început cuminte, decent, numai că degetele nubienilor exaltară treptat tobele şi gesturile femeilor deveniră tot mai sacadate. Dansul era frenetic, cu un ritm aţîţător, cu o desăvîrşită sincronizare. Ar fi vrut atunci să fie om, să atingă sînii dansatoarei care îl fascinau. Se căina că nu veniseră pe lume, el şi Ulrike, oameni, să aibă în casă o oglindă ovală, ca şi a lui Kreizer, în care Ulrike se fandosea atunci cînd patronul o lua la el în dormitor; să-i facă Ulrikăi cadouri: inele şi brăţări din aur lucitor, să uite de el şi de ea, stînd amîndoi pe ţărmurile mărilor exotice, pe sub palmieri, să admire picajele în mare ale pescăruşilor vînători de heringi...

6

În pivniţa locantei reflectoarele ţesură jocuri complicate de lumini colorate în nişte oglinzi, apoi proiectară în sală, pe ecrane fantomatice, dansatoarele în mărimea lor naturală. Nubiana lui poposise aproape de el. Ar fi putut s-o atingă. Îi simţea mirosul părului cîlţos îngrăşat cu ulei de susan. I-ar fi putut mîngîia, dacă ar fi fost om, sînii, şoldurile înnebunitoare. Ulrike se lipise de el. Ochii ei trişti şi plînşi îi căutau pe ai săi. Era puţin după miezul nopţii. Ziua următoare ar fi trebuit să fie grea; urma o altă dresură istovitoare. Nubiana lui o nelinştea pe Ulrike care cîrîia ofensată. Kreizer o mîngîia, consolînd-o, să-şi ţină durerea înferecată. Sudaneza era însă un exemplar splendid, aşa cum Ulrike era printre corbi... Cîntecul pluti peste sfîntul fluviu din decor, ducînd spre mare nostalgia locurilor Nubiei. Cloncanii intrară în rol. Zburară, travestiţi în flamingo, lopătînd în ceaţa groasă a localului şi poposiră pe coroanele înalte ale palmierilor din mucava. Luminile scăzuseră şi se zărea Suezul, calea de navigaţie atît de rîvnită de germani, la care Rommel şi Afrikakorps n-au ajuns niciodată.

Dansul continua. Ritmul devenise sincopat; mişcările lascive se iuţiră şi mai mult, melodia era perversă. Coapsele nubienelor se mişcau spasmodic, desenînd curbe impudice, invitaţii ostentative la o destrăbălare misterioasă, omenească. Trunchiurile picioarelor, ca sculptate în mahon, acolada neagră a braţelor, sînii înfioraţi de patima artei, toate se estompară însă treptat, sub voalul fulgilor de nea, voal dungat de rozul flamingilor, al corbilor travestiţi, ce zburară spre locurile însorite ale scenei. În sală se aşternu rumoarea. Nu era nici o iluzie. Zăpadă cădea de sus şi cristalele albe, mitoase se topeau pe trupurile calde ale dansatoarelor, asemeni diamantelor. Şi în acel asfinţit, vocea unui muezin pluti pe deasupra turlelor sidefate ale minaretelor, dintr-un oraş ce aducea uimitor cu Medina; un oraş deasupra căruia cerurile islamice se deschideau.

Hermann şi Ulrike îşi lepădaseră travestiul şi zburaseră spre o lucarnă de aerisire, urmaţi de ceilalţi corbi. De pe pervazul ferestrei, mai priviră o dată în sală. Nubiana lui rămăsese, asemeni celorlalte, cu braţele încrucişate, ca pentru implorarea divinităţii, prosternîndu-se spre obscuritatea fremătătoare a sălii. Mai văzu lumina izbucnind dureros de albă, alungînd siluetele fantasmelor. Kreizer îi căuta de zor cînd orchestra europeană îşi reîncepu repertoriul. Cîntăreţul interpretă o melodie din filmul „Îngerul Albastru". Zburară izbăviţi spre dulcea libertate...

7

Undeva, într-o rînă a tăriilor, mai persista mirajul celor două oraşe martirizate. Hermann şi Ulrike discutaseră mult pe seama celor văzute. Ducînd o mare durere în suflet, se hotărîseră să nu se mai întoarcă pe pămînt. Îl aveau acolo pe Karl, şi ai lor erau pe mîini bune. Locurile pe unde navigau erau tot mai calde. Globul aprins al soarelui se mărea îngrijorător. Chiar pînă aici nu ajunseseră niciodată în plimbările lor. Priviră uluiţi minunea aprinsă, dătătoare de viaţă. Se înţeleseră să-i dea ocol, s-o vadă cum arăta şi pe partea cealaltă, aşa cum făcuse de atîtea ori cu luna. Acel cald leşinător le răspîndea la amîndoi o dulce moleşeală, cunoscută mai ales de Ulrike în ultimele zile ale clocitului. Ar fi vrut să fie iarnă, să fie ger, un ger aspru cu viforniţă, aşa cum fusese într-o anume zi cînd însoţiseră prizonierii la pădure. Mestecenii erau stivuiţi în sanie. Ofiţerii şi ostaşii nemţi mai luaseră pe umeri, doi cîte doi, tulpini tinere de copaci. Înotau prin zăpadă, tăind troienele ridicate de vîntul dinspre Urali. Ea şi cu Hermann erau flămînzi. Omătul acoperise cîmpul şi ca un făcut nu vînaseră nimic. Cu ei veniseră: Basille, Herta, Karl, Zazka; Ruiz şi Ritta rămăseseră să se giugiulească. Cu două zile înainte se împerechiaseră; trăiau fiorii dragostei.

— ... doi, trei, patru! Doi, trei, patru! auzea şi aici, comanda starşîi-serjeantului Vasea Ciumakov. Bîstro, ghermanski!

Captivii urmau sania şi alegeau şleaurile tălpicelor. Ei zburau la joasă altitudine, pîndind momentul cînd să-i atace cu folos. Văzură o haită turbată de lupi, lihnită de foame, alergînd să-i întîmpine. Vijelia era un blestem al firii ce-i chinuia pe prizonieri. Aveau obrazurile vinete, rebegite de ger, sprîncenele şi mustăţile albite de promoroacă. Mantăile se scorţoşaseră. Peste urechi, mai fiecare, avea urechere din foaie de cort. Corbii dezlănţuiră lupta. Începutul l-a făcut Ramirez,

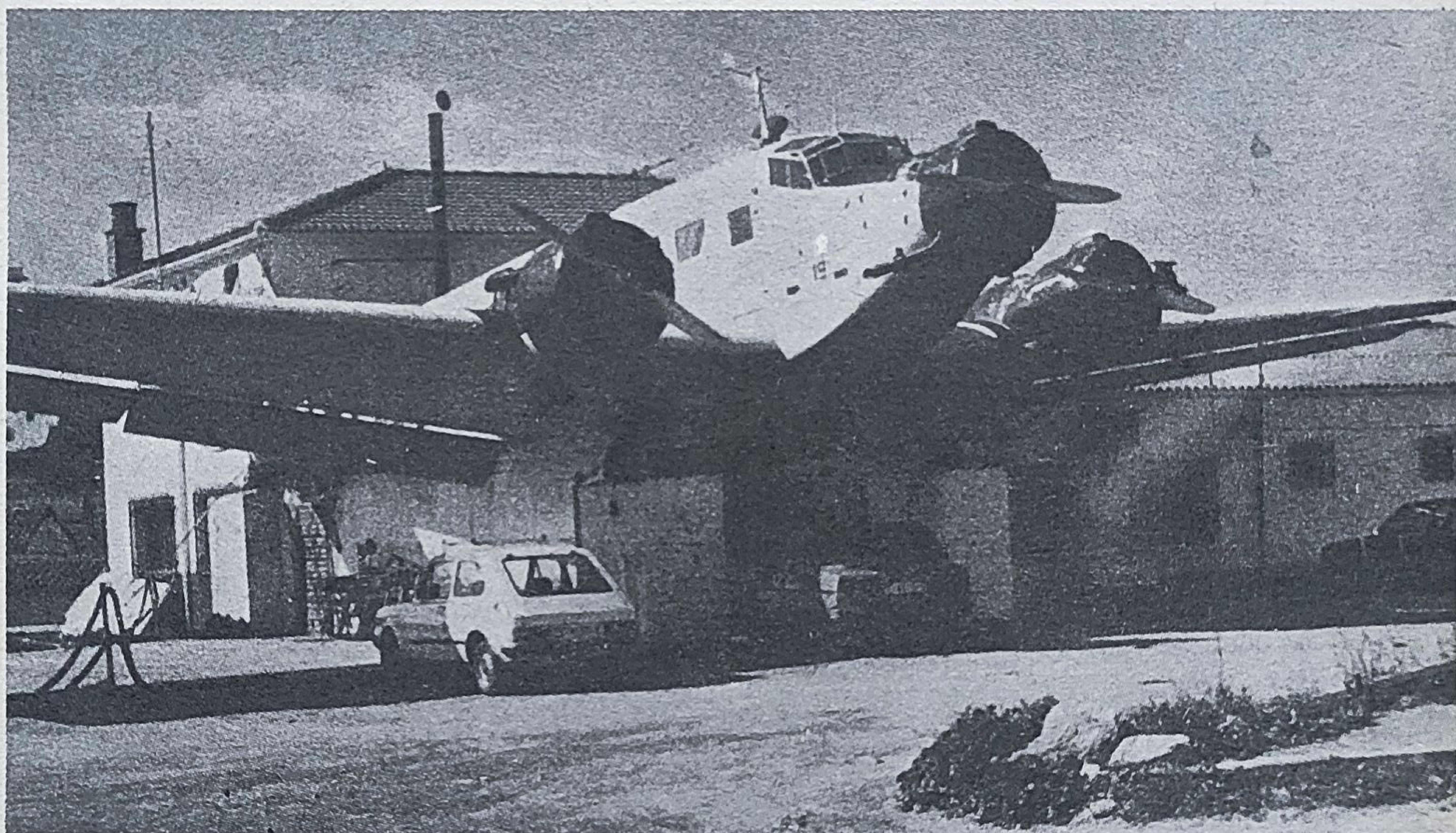
un cloncan arțăgos, setos de sînge, un corb catalan aciuat prin Moravia. Căzu din aer ca o piatră, lovind cu ciocul și cu aripa un captiv, însîngerîndu-l. Zvîcni scurt prin aer, ferindu-se de un topor și se înălță de unde reveni mai îndîrjit. S-au aruncat și ei asupra militarilor și era atîta tulbureală în aer, încît oamenii surpați de greutatea tulpinilor nu puteau riposta, se fereau greu să nu fie răniți.

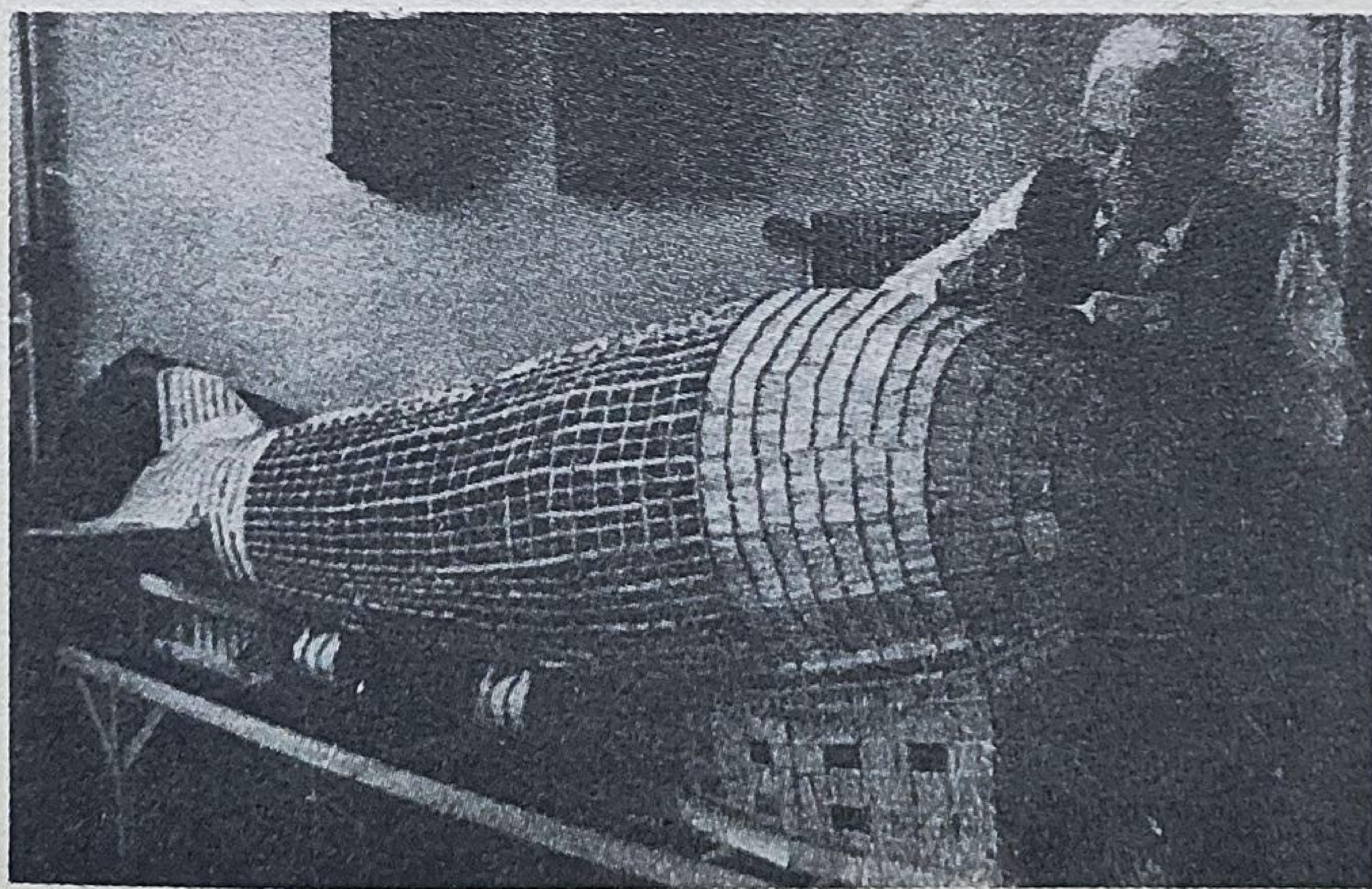
De la pădure la lagăr, nu erau mai mult de două verste, dar sania făcuse abia una. Se auziseră urletele lupilor și nu era nici o iluzie. Din ceața ninsorii se ivi o namilă cu colții lungi și tăioși ca niște pumnale. Se arătară și altele și curînd șirul de captivi era înconjurat de lupi albi, bălțați, maronii, suri, negri, tineri, bătrîni laolaltă, lihniți de foame, întărîtați de sîngele prizonierilor ce păta zăpada. Cloncanii picau de sus, tot mai îndîrjiți, rănind pe captivi. Dar se auziră detonînd două cartușe. Un lup căzu rănit de moarte și cîțiva fîrtați hămesiți adulmecară urina cursă prin ruptura din burta fiarei. Linseră ahtiați ierugul roșu ce se îneca în zăpadă. Sfîșiară la urmă hoitul. Hermann rănise și el un om. Cloncanii se aruncară curînd și asupra lupilor, ferindu-se iscusit de sălbăticiuni, dovedind încă o dată deșteptăciunea speciei. Alte două detunături, și toți atîția lupi se lungiră în zăpadă. Fiarele tefere se aruncară asupra lor să se înfrupte, dar corbii îi izbiră cu aripele, cu ciocurile, cu ghearele. Fură coborîte tulpinile de pe umerii prizonierilor și transformate în arme. Lupii își înfigeau colții în lemnul înghețat, lăsîndu-se tîrîte, croind pîrtii în omăt...

— Doi, trei, patru! Doi, trei, patru! Mai iute, nemților, le comanda imperturbabil militarul rus de pe capra saniei.

8

Apărură în mîinile captivilor topoare și fierurile fulgerau tăind de moarte lupi păscuți de blesteme. Nu fură scutiți nici corbii și în încleștarea asta,

1. ACCIDENT AVIATIC? Nici vorbă... Acest avion, tip Junker, din timpul războiului civil din Spania, este nici mai mult nici mai puțin decît sediul unui restaurant din apropiere de Plasencia, amenajat de un proprietar cu o imaginație bogată.

2. ZEPELIN DIN CHIBRITURI. Elvețianul Albert Käser în vîrstă de 80 de ani, din Jegensdorf, se află în curs de terminare a unei noi creații. Este vorba de un avion tip Zepelin, construit din chibrituri. La alcătuirea sa au fost folosite nu mai puțin de 552 500 chibrituri pe care le-a lipit în 3456 de ore de muncă.

o veritabilă urgie pentru oameni şi animale, căzură Herta şi Basille. Karl scăpase numai puţin rănit. Un neamţ, în care se treziseră instinctele înaintaşilor, uitaţi în arborele genealogic, ce urca la Pitecantrop, gîtui un lup, frîngîndu-i vertebrele, rămînînd prăbuşit peste el, gata să sfîşie cu dinţii beregata fiarei, de nu se săvîrşise...

Sania încetini. Distanţele dintre oamenii răzleţiţi sporeau. Cîţiva captivi, încolţiţi de fiare, fură trîntiţi la pămînt şi rupţi de moarte. Corbii luară acum, şi numai ei ştiau de ce, apărarea prizonierilor. Se iscă o încăierare pe viaţă şi pe moarte. Spinările năpîrlite ale lupilor se spuziră de cloncani. O groază de păsări pieriră în luptă, dar şi fiarele fură constrînse să se lase păgubaşe şi să ia din nou drumul saniei. Un prizonier muşcat de moarte tîra după el, prin zăpadă, intestinul. Un altul, cu gîndul să-l scape de deşirata cu coasa, i-l reteză, vîrîndu-i capătul scurtat sub brăcinar. O altă fiară fu răpusă de plumb. În agonie, îşi retezase limba, pierzînd-o în zăpadă. O alta, trîntită cum era şi zgîlţîită de spasmele sfîrşitului, o chelfăia. Un lup se azvîrli asupra buestraşului, încleştîndu-şi dinţii în botul acestuia. Înnebunit de spaimă, zmuci sania, mai-mai s-o răstoarne. Hamul se rupse. Porni în galop cîţiva zeci de metri, purtînd lupul pe deasupra omătului. Se opri, tremurînd pe picioare căutînd să se debaraseze de povară, învîrtindu-se cu fiara atîrnată de bot. Lupul buşi de un copac, frîngîndu-şi coastele; îi plesni fierea în el. Calul căzu epuizat în omăt. Un vînător de pe un Messerschmidt reteză gîtul lupului cu două lovituri de topor. Buestraşul uşurat de povară se ridică şi galopă spre lagăr. Îi crăpă inima în el de oboseală şi spaimă, pentru că îi rămăsese atîrnat de bot capul lupului. De pe sus, de pe unde se regrupau, corbii văzură sania comandantului Hortopenkov. Răpăiră mai multe salve şi lupii bătură în retragere. Corbii părăsiră şi ei terenul colindat de plumb fierbinte, cu care nu era bine să te întîlneşti. Zburară spre locurile unde căzuseră oamenii, fiarele şi corbii...

O lună subţire ca un cosac din argint moţăise deasupra cuibului, în care Ritta şi Ruiz dormeau duşi unul în braţele celuilalt. În pădure era destulă carne pentru corbi. Oamenii fuseseră duşi şi îngropaţi într-o coastă a ţintirimului, slujiţi de popi, cu stîlpi de veci la căpătîie. Calul, celui căruia îi crăpase inima de spaimă, fiersese în cazan. Hermann şi Ulrike moţăiau pe crăcile unei înfurcituri, unde îşi duraseră cuib nou. Puii rămăseseră în casa veche. Ritta se spovedise Ulrikăi că simte cum cresc în ea ouăle. Corbii, în noaptea de faţă, înfoiaţi, să îndure mai uşor frigul, păreau nişte lampioane chinezeşti. Karl nu era de faţă. Rămăsese să vegheze leşurile celor dragi, căzuţi în lupta cu oamenii şi lupii...

9

Călătoria lui Hermann şi Ulrike continua. Iuţeala lor crescuse uluitor. Pe amîndoi îi stăpînea o ciudată narcoză, o beţie a depărtărilor insondabile. Momentele cînd doreau ca goana lor în necunoscut să sfîrşească erau tot mai rare. Vraja ce-i stăpînea să ajungă la o altă planetă, un pămînt ce licărea departe în spaţiu, în vecinătatea unui soare asemănător celui ştiut de ei, le hrănea hotărîrile. Terra era acum sus, aducea cu un măr turtit la capete învăluit în furtuni. Mirajul celor două oraşe martirizate dispăruse. Hermann naviga imediat după ea, atît de aproape încît îi atingea ghearele adunate într-un căuş. Părea că poartă în acel paner nostalgia locurilor în care se împerecheaseră, ale locurilor de cuibărit şi de clocit, speranţa de a găsi un pămînt paşnic, mai liniştit decît cel părăsit. Îi vedea inelul de fier, prins acolo de Kreizer, pe care el şi-l dorea să fi fost din aur, asemeni celui ascuns sub aşternutul de frunze din cuib; inel furat de la Johann Webler, un prizonier neamţ, pe cînd acesta se spăla într-un hîrdău. A zburat cu el în cioc, dăruindu-i-l Ulrikăi. Ei i-a plăcut mai mult inelul decît oglinjoara şi asta şterpelită de la un captiv şi prinsă trainic în peretele cuibului... Căldura sporise, devenise de neîndurat. Lui Ulrike nu-i era bine. Îşi răsucise capul spre el, încerca parcă să-i destăinuie ceva, dar croncăniturile ajungeau slabe la el. Căderea lor spre uriaşa căldare de foc se iuţea. Totul părea să fie pierdut, nici o şansă de a supravieţui, cînd, printr-un miracol ceresc, traiectoria lor fu deviată, şi intrară pe linia de forţă a unei planete... Orbitoarea lumină a astrului se tot depărta, se făcu tot mai mică, mai inofensivă; rămase în lumea pe care soarele o guverna...

10

Ochiul Ulrikăi se mărise nefiresc, el se întindea cît un orizont pămîntesc. Corneea devenise o uluitoare oglindă circulară, ce acoperea pămîntul, de pe care plecaseră. Hermann privi în ea şi zări lagărul de prizonieri, unde vieţuiseră şi ei. Anotimpurile se succedaseră unul după altul. Trecuse o nouă iarnă; asta se înţelegea din ceea ce vedea în ochiul Ulrikăi. O binecuvîntată resurecţie a primăverii îmbrăţişa locurile. Ultimele zăpezi se topeau; ele curgeau pe şarpantele baracamentelor. Uluitor se vedeau. Ritta şi Ruiz deprindeau să zboare un alt rînd de pui. Urmă o vară timpurie. Hermann era contrariat. Atît de mult să fi trecut de cînd au părăsit pămîntul?! Sau timpul, pe drumul apucat, a avut o altă măsură, decît cel ştiut pe pămînt?! Ori ceea ce vedea era viitorul? Nu, nu avea halucinaţii, pentru că, însuşi Karl, inconfundabilul Karl, dădăcea sever nişte nepoţei, iar aceştia semănau pînă la confuzie cu el, Hermann şi Ulrike, străbunicii lor...

Într-o parte a lagărului, prizonierii îmbarcaţi în autocamioane luau drumul gării dintr-o suburbie a oraşului Gorki. Se înţelegea că erau eliberaţi şi trimişi la casele lor. Apoi Hermann desluşi în ochiul Ulrikăi un tren cu captivi, dar altul decît cel cu care veniseră în lagăr. Pe unul dintre vagoane se găseau Ritta şi Ruiz. Lîngă ei, ultimii lor pui. Karl aducea nuiele şi împletea un cuib perechii sale, Zuskăi. Hermann fu inundat de mîndrie. Karl, deşi înaintat în vîrstă, cum era, îi aducea pe lume fraţi şi surori. Ceea ce vedea el şi Ulrike îi făcu să încerce, dar numai pentru puţin, regretul pentru hotărîrea luată. Uită să mai privească pe pămînt, pentru că alergau pe lîngă ei, venind de niciunde, nişte meteoriţi. Uriaşele pietroaie, închipuind arătări stranii, ce semănau cu oamenii, animalele, păsările, florile şi copacii de pe pămîntul cunoscut de ei, aşa cum le văzuseră pictate la Herr Kreizer, de un copil, îi întreceau, călătorind într-un spaţiu fără început şi infinit.

Trenul părea să fi ajuns la destinaţie. În ochiul Ulrikăi, ce cuprindea marginile fostului pămînt,

ştiut de ei doi, văzu destule figuri de oameni zăbovind în vagoanele cu obloanele trase. Cu adevărat trecuseră pe pămînt, patru ani, cel puţin. Nu se putea înşela, pentru că numărase puii lui Ritta şi Ruiz, şi odraslele acestora. Deci patru ani se scurseseră în lumea părăsită, iar ei zburau parcă numai de cîteva zile. Valurile de pe pămînt curseră peste limpezimea de cristal a ochilor Ulrikăi, lăsînd în loc o fascinantă înserare. Apusul vopsea într-un foc arămiu petele de pe irisul perechii sale. Trenul zăbovea într-o haltă. În apropiere, un lac întins pînă sub pometii albaştri ai obrajilor cerului pămîntesc. Corbii, căţăraţi în ciorchini pe vîrfurile verzi ale stejarilor, deveniseră neliniştiţi. Se încropi un sfat gălăgios al tinerilor. Nici un adult, în afara lui Karl şi a corbului Walter, nu se mai vedea. Toţi rămăseseră la Hiroshima carne de leş, buni pentru alţi corbi. Printre tineri se foiau agitaţi cei doi corbi bătrîni: amîndoi starosti. Burgundul Walter era mai vehement decît îl ştiuse. Ce spunea era tulburător; un rechizitoriu împotriva Apocalipsei, pe care omul se pregătea s-o aducă pe pămînt. Un discurs vehement contra aceluiaşi om care stîrpise viaţa de pe un atol, unde experimenta alte bombe ca acelea aruncate asupra niponilor. Un discurs asupra tuturor acelora care împuţinaseră specia corbilor, ca atîtea altele, socotind-o nefolositoare, dăunătoare intereselor pe pămînt ale Măriei-Sale-Omul. Fuseseră vînaţi cu cruzime, peste tot, în emisfera nordică. Walter se pornise împotriva celor care ar fi trebuit să ia şi nu luaseră măsuri, pentru protejarea lor, care nu promulgaseră legi pentru a nu mai fi stîrpiţi. În vestul Europei, arăta şi Karl, corbii se mai găseau decît prin rezervaţii. După Karl, şi oamenii de ştiinţă se făceau răspunzători. Aceştia nu le studiaseră obiceiurile, modul lor de a trăi. Pentru asta, vînătorii îi doborîseră de pe cer şi-i otrăviseră, momindu-i cu cadavre aducătoare de moarte. Mînia iscată la păsări se transformase treptat în durere, apoi în teamă. Walter propuse păsărilor un anume mod de salvare. O tăcere ca aceea a abisurilor cosmice se aşternu peste locurile ocupate de păsări. Cîţiva pui de corbi veniţi în stepă, după ce fuseseră crescuţi pe meleagurile Hiroshimei, şi părinţii lor pieriseră, ei înşişi avînd înfăţişări de groteşti arătări de păsări supuse disparitiei, îi zoreau pe ceilalţi să nu mai aştepte, să-i asculte pe Walter şi Karl.

Păsărimea se ridică şi se afundă în adîncurile eterice ale cerului. Zborul a durat mai multe ore, oprindu-se cînd aurora spăla polenul fumuriu de pe poalele văzduhului. Mulţimea corbilor lumina bolta cerească ca un praf sideral. Apoi aceste false stele se măriră, deveniră năluci mişcătoare de argint. Croncăniturile crescură în tărie cînd păsările căpătară viteze meteoritice. Parcă o ploaie de aştri răpăia peste lac, semănînd întrucîtva celei de pe lună, unde petrecuse mai multe nopţi alături de Ulrike...

11

Corbii în căderea lor aduceau cu nişte rîndunici de mare. Descriau nişte parabole largi, nişte linii ce ardeau, afundîndu-se în adîncurile lacului şi luminîndu-i străfundurile. Şi pe aceste linii magnifice de foc, corbii plonjau în apă şi poposeau pe arborii lacuştri, alegîndu-se pe stoluri, în perechi, regăsind bucuroşi lumea feerică a începuturilor. Karl rămăsese afară; păzea cuibul în care clocea Zuzka. Cu aripa, Ulrike îşi şterse o lacrimă grea de pe ochi. Era o lacrimă de speranţă. Karl şi Zuzka nu reveniseră în matricea primară a vieţii. Ei înfruntau viitorul, riscurile lui, cunoaşterea forţei distructive a omului, dacă acesta va declanşa energiile devastatoare nestăpînite.

Ochiul Ulrikăi se tulburase. Se aleseră două lacrimi, ce se desprinseră de pe cornee, plecînd îndărăt spre pămîntul părăsit.

Un alt roi de meteoriţi trecu pe lîngă ei. Hermann zări pietre preţioase încrustate pe acei bolovani dizgraţioşi, cu forme de animale fantasmagorice. Le-ar fi desprins din acele roci şi le-ar fi dăruit Ulrikăi, dacă i-ar fi stat în putinţă. Mai zări în ochiul perechii sale, pentru ultima oară, pămîntul părăsit, cu mările înmiresmate de alge, apoi Terra se pierdu în neant, ca orice pîlpîire tîrzie, o candelă a vieţii rătăcită în imensitatea galaxiei...

Cu Hermann se petrecea un lucru straniu. Parcă nu mai avea ţară. Îşi închipui că poate nici nu mai exista. Ori se mai găsea în închipuirea celui care fusese şi călătorise în timpul comprimat după legi care-l tulburaseră. Soarele, cel ştiut de pe pămînt, apusese de mult, şi alţi sori luminoşi răsăriseră pe noul cer. Ulrike era lîngă el, ori rămăsese şi ea în închipuirea celui care fusese el. Numai că aducea cu un superb meteorit negrulucios, ca turnat într-un metal al noilor geografii ale cosmosului. Cu siguranţă că şi el era la fel ca ea, şi amîndoi se apropiau de un nou pămînt, ce aducea cu cel părăsit. Era tot o planetă albastră, şi aceasta se rotea în jurul unui soare, ca cel cunoscut de ei; un imens foc veşnic din care se ridicau limbi roşii, asemănătoare balaurilor străvechi.

Intrară în sfera de cer a planetei şi se apropiară de un continent acoperit cu păduri răcoroase, cu ape ce susurau ospitaliere. Priviră ţinuturile temători, căutînd un loc de cuibărit, cît mai departe de nişte animale ciudate şi de oamenii, ce nu puteau fi alţii decît acele caracatiţe raţionale, sumar înveşmîntate, unele dintre ele înarmate cu puşti identice cu cele cunoscute de ei pe pămînt...

NICULAE FRÂNCULESCU

Mari perseverenți

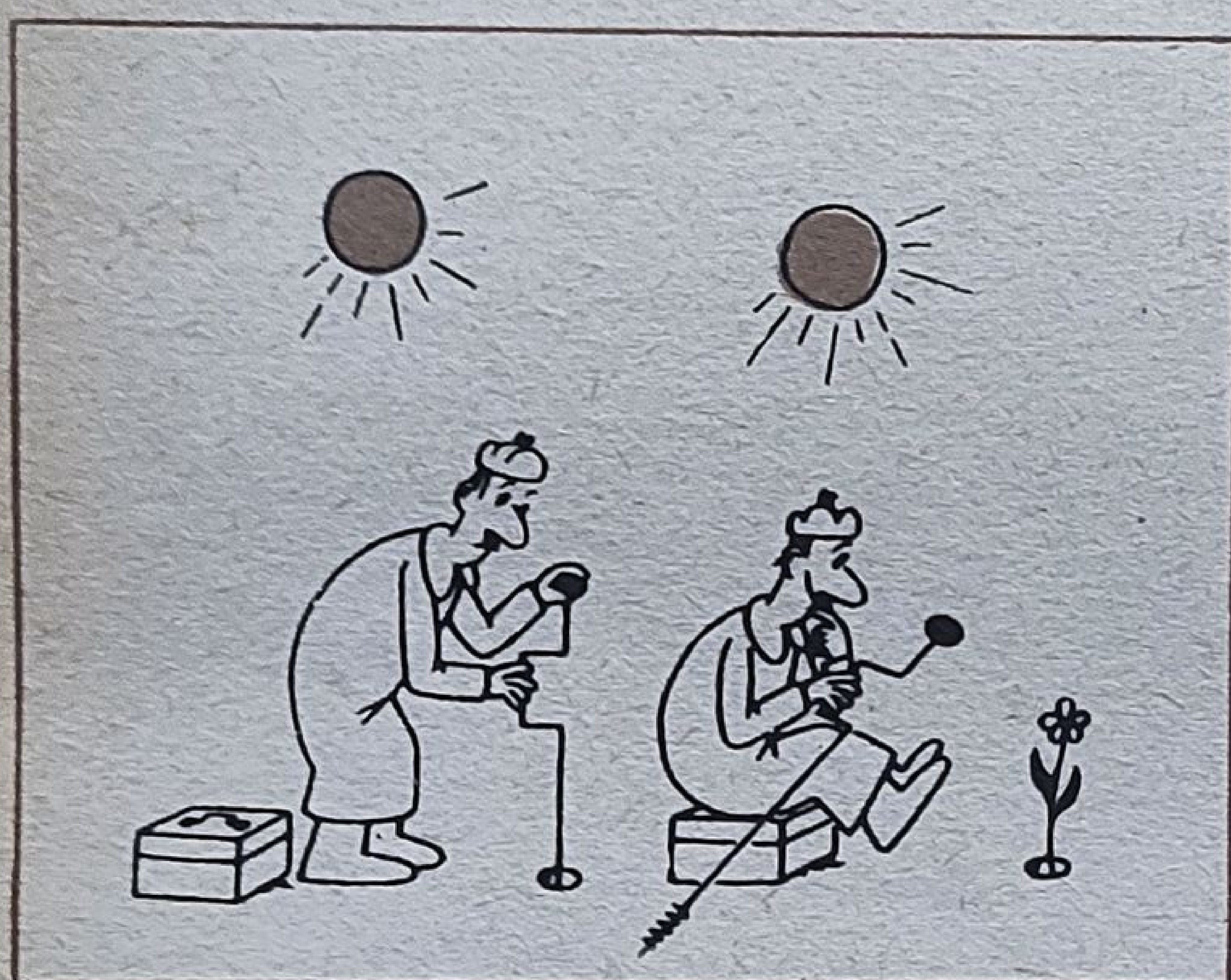
Într-unul din numerele sale trecute „Le Figaro" făcea indiscreții cu privire la meseriile pe care le-au avut înainte de a deveni celebri cîțiva scriitori cunoscuți: Guy des Cars (tîmplar), Raymond Queneau (funcționar la Agenția națională de Scont), André Cayatte (avocat). La lista citată de ziarul francez, ne-am permite și noi să adăugăm cîteva nume, fără a avea nici pe departe pretenția că am epuizat subiectul...

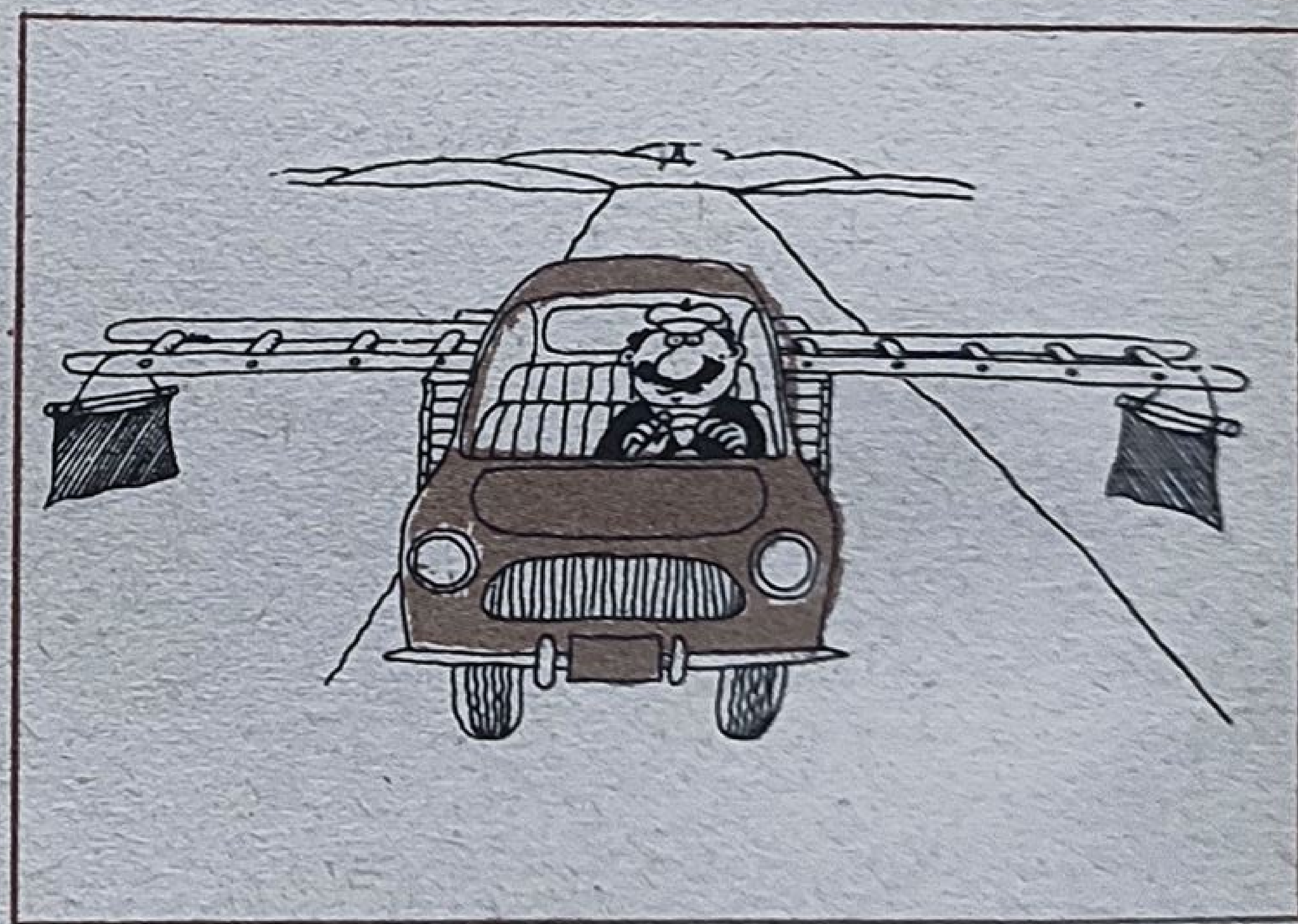
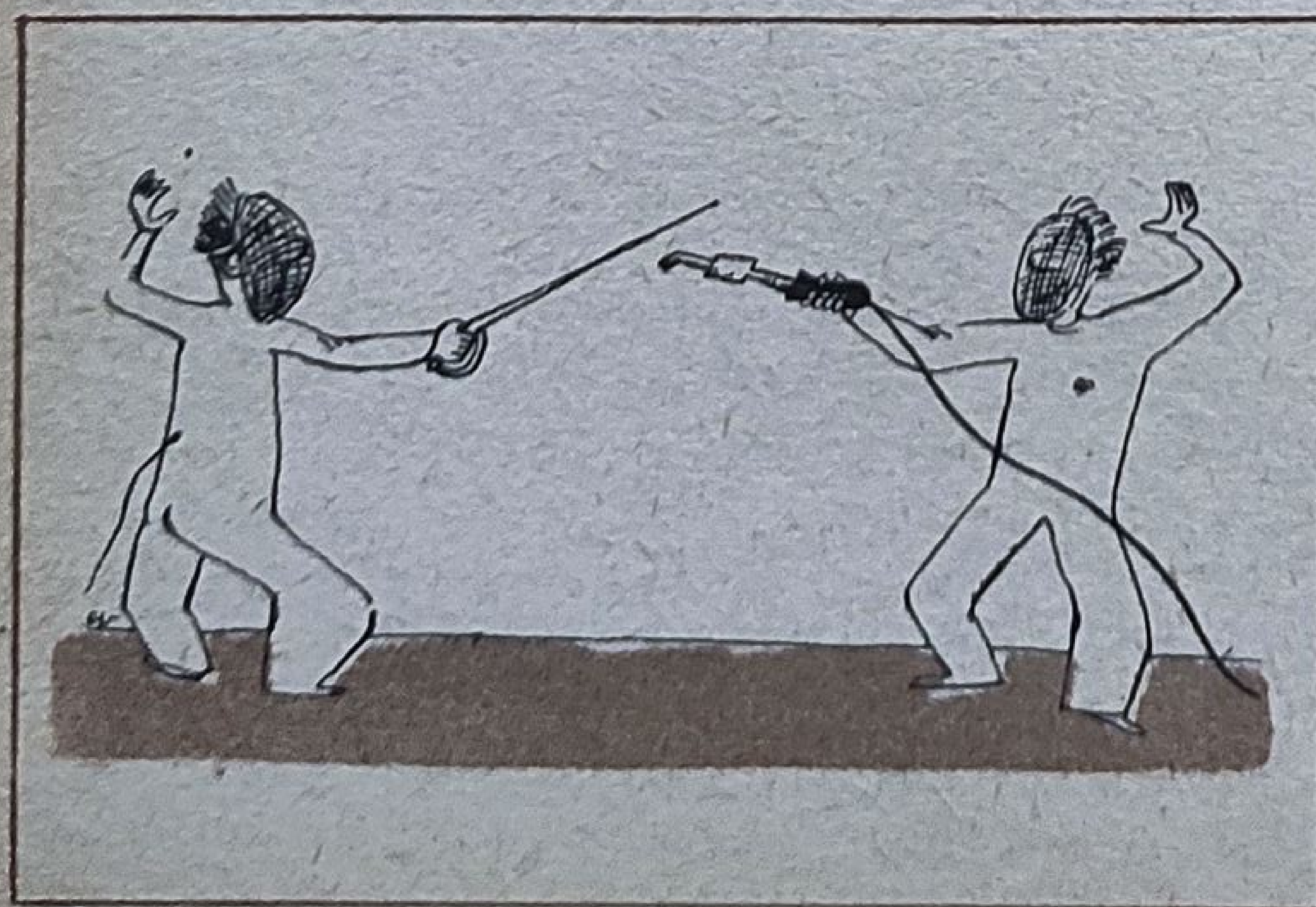
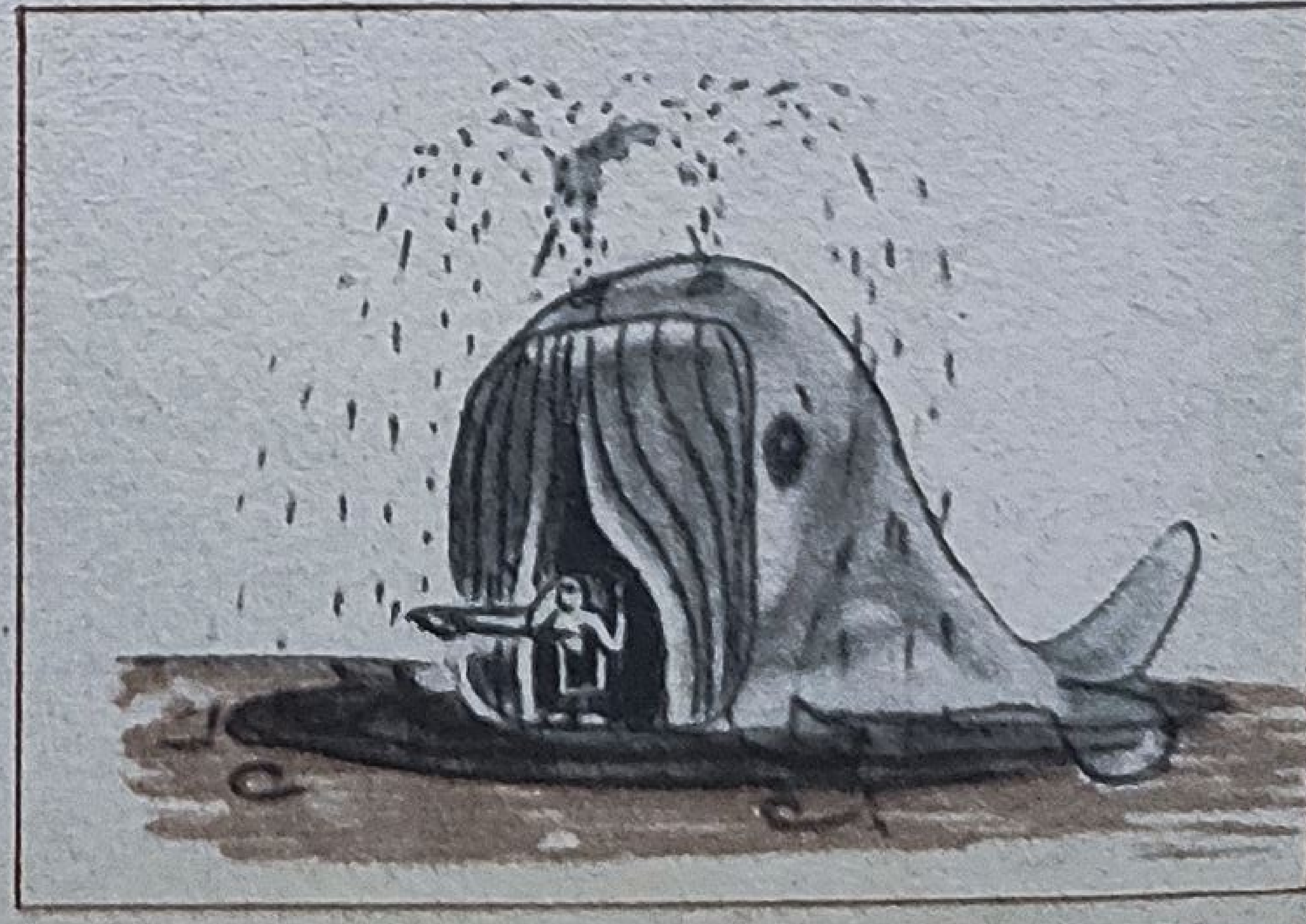
*

Se întîmplă rareori ca cineva să fie la fel de bun în două profesii total diferite. Una dintre excepțiile de la această regulă este Dick Francis care, după ce a fost jocheu-campion în stagiunea de „steeplechase" 1953—1954, s-a retras, în urma unui accident din 1957, din călăria competitivă și a început să scrie romane de acțiune și aventuri, ajungînd curînd unul dintre autorii „best seller" ai genului. Succesul său se menține nedezmințit de 27 de ani, timp în care a scris cîte o carte pe an.

*

Într-un interviu acordat ziarului „International Herald Tribune", scriitorul turc Yasar

Kemal declara: „Dacă n-aş fi fost scriitor, m-aş fi făcut botanist. Nu-mi pot închipui ceva mai interesant, mai romantic decît să-ţi petreci tot anul în munţi căutînd o anumită plantă, să trăieşti în mijlocul naturii". După o copilărie şi o tinereţe chinuite, Kemal a cucerit notorietatea în lume datorită în special cărţii **Ince Memed** care a fost tradusă în 28 de limbi şi a fost ecranizată în Iugoslavia de Peter Ustinov. Entuziast admirator al bogăţiei poeziei populare, Kemal consideră totodată că literatura contemporană nu se poate limita la cadrul tradiţiei folclorice, ignorînd dezvoltarea impetuoasă a culturii universale: „Dacă un scriitor — spune el — nu cunoaşte literatura altor popoare ale lumii la fel de bine ca pe cea naţională, dacă nu i-a citit pe Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Balzac, Stendhal, Faulkner, el nu va deveni niciodată un scriitor autentic".

Pasiunea scriitorului turc pentru botanică nici nu trebuie să ne mire prea mult, mai ales dacă avem în vedere că aceeaşi arzătoare pasiune o avea şi marele poet german Johann Wolfgang Goethe (1749—1832). Dealtfel acesta credea că faima sa va rămîne peste veacuri nu datorită literaturii pe care a produs-o, cît preocupărilor sale ştiinţifice. Între acestea din urmă se află şi un important volum intitulat „Farbenlehre" (1810) care conţine o ciudată teorie asupra luminii şi culorii, ce intră în contradicţie cu toate rezultatele ştiinţifice din timpul său şi cele de astăzi. Tot Goethe este autorul unei teorii geologice care a rămas ca o curiozitate a geologiei moderne. Este vorba de aşa-numita teorie a neptunismului, după care, pămîntul s-ar fi format din roci depozitate în mările care au acoperit odată mare parte din suprafaţa globului. De pe înalta sa poziţie, Goethe a fost un vehement, chiar feroce, polemist împotriva teoreticienilor „vulcanismului", teorie care s-a dovedit, în cele din urmă, valabilă.

*

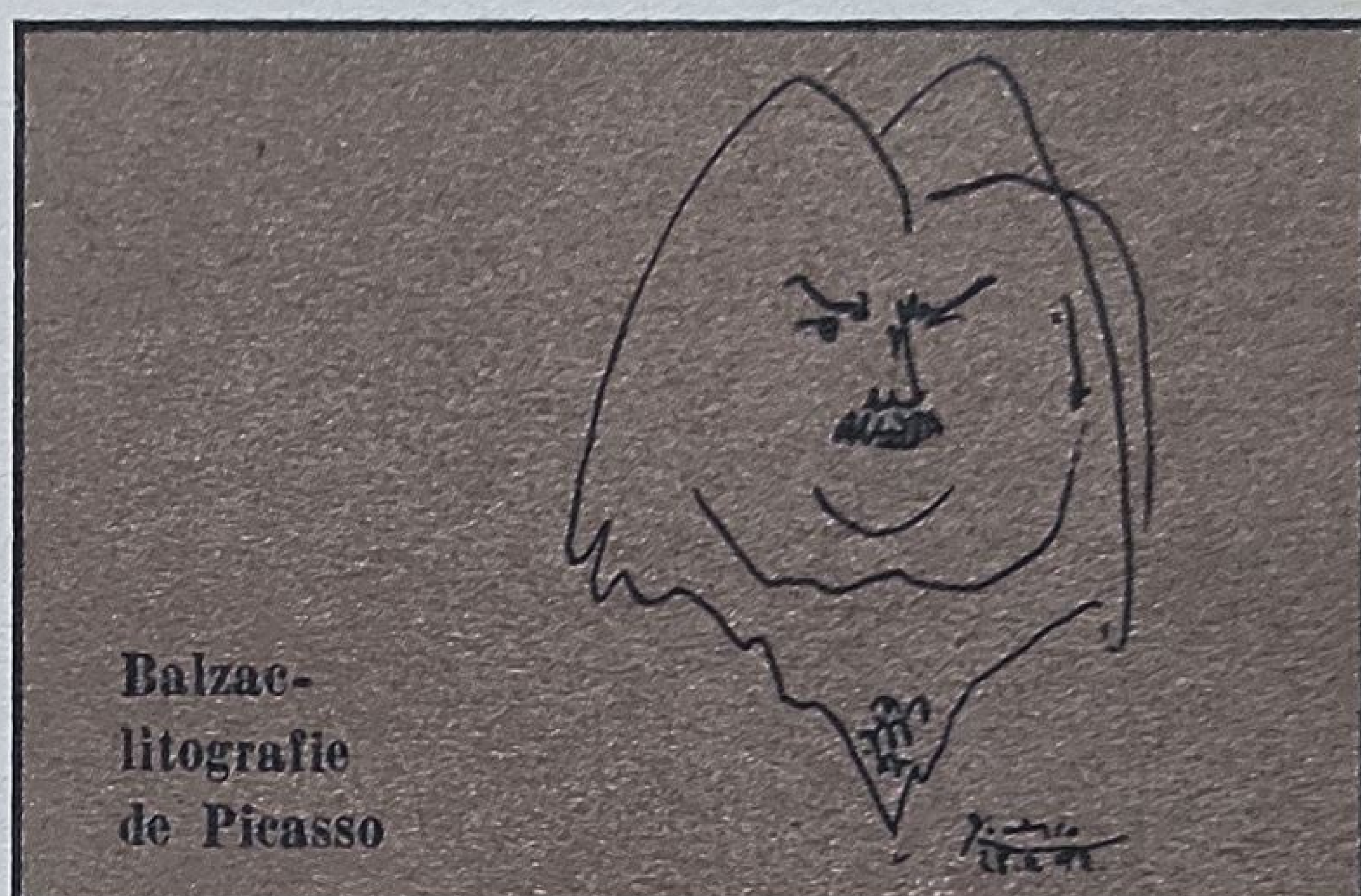
Arthur Rimbaud a exersat meseria de „traficant colonial" vreme de 11 ani. Avea 22 de ani atunci cînd se angaja, în 1876, în Legiunea străină a Olandei. La 37 de ani moare la Marsilia, după ce vreme de 15 ani a dus o viaţă „practică" cu o durată de trei ori mai mare decît aceea a vieţii sale „literare". În cadrul activităţii sale negustoreşti, Rimbaud a dat dovadă de un uluitor spirit de iniţiativă, reperînd cu promtitudine şi exactitate tot ceea ce reprezenta necesitate la băştinaşi: hidraulică, mine, pielărie, zidărie, maşini agricole etc. Spirit plin de umor şi mare meşter în a-i anima pe furnizori, Rimbaud desfăşoară o activitate pozitivă în regiunile mizere în care şi-a irosit ultimii ani ai vieţii. Despre aceasta Michel Cournot scrie în „Le Nouvel Observateur": „Oricare ar fi fost clipele de nostalgie şi de plictiseală care l-au chinuit pe Rimbaud în Africa, poetul s-a simţit mai plin de viaţă, mai liber, mai activ, mai la îndemînă cu clienţii săi africani ori cu tovarăşii săi de caravană... decît cu scriitorii sau cu editorii din Europa".

*

Jean-Jacques Rousseau (1712—1778), filozoful iluminist, pedagogul, scriitorul şi compozitorul francez, născut din părinţi modeşti, la Geneva, colindă mai toate oraşele elveţiene, încearcă să urmeze medicina la Montpellier şi abia la 40 de ani păşeşte spre producţia literară.

*

Knut Hamsun, celebrul romancier norvegian, laureat al Premiului Nobel, la 17 ani a fost plasat ca ucenic la un cizmar. A mai fost cărbunar, cantonier, învăţător, lăptar, încasator de tramvaie. Din ultimul post a fost alungat pentru că a fost prins citindu-l pe Euripide.

Balzac-litografie de Picasso

*

Honoré de Balzac, stagiar la un avocat, şi-a părăsit postul, s-a instalat la 20 de ani într-o mansardă; gloria literară nu l-a împiedicat să fie o viaţă întreagă hăituit de creditori; a murit distrus de eforturi, în plină putere creatoare.

*

Celebrul povestitor danez Hans Christian Andersen a plecat de acasă la 14 ani, fără mijloace, şi a încercat zadarnic diferite meserii.

*

Livingstone, explorator de faimă mondială, muncea de copil în fabrică 14 şi 16 ore pe zi, studiind cu cartea deschisă pe războiul de ţesut.

*

Stanley, viitorul ziarist şi explorator, a crescut fără părinţi şi şi-a croit drum prin greutăţi uriaşe, riscîndu-şi viaţa în nenumărate rînduri.

*

Christi Brown, acum în vîrstă de peste 50 de ani, este unul dintre cei mai populari autori irlandezi. Deşi infirm de ambele mîini, el îşi scrie singur lucrările cu piciorul stîng, singurul membru pe care-l poate controla.

*

Binecunoscutul poet sovietic Pavel Antokolski a fost înainte de a se dedica liricii, actor în teatrul Evgheni Vahtangov şi apoi un timp îndelungat, regizor de teatru.

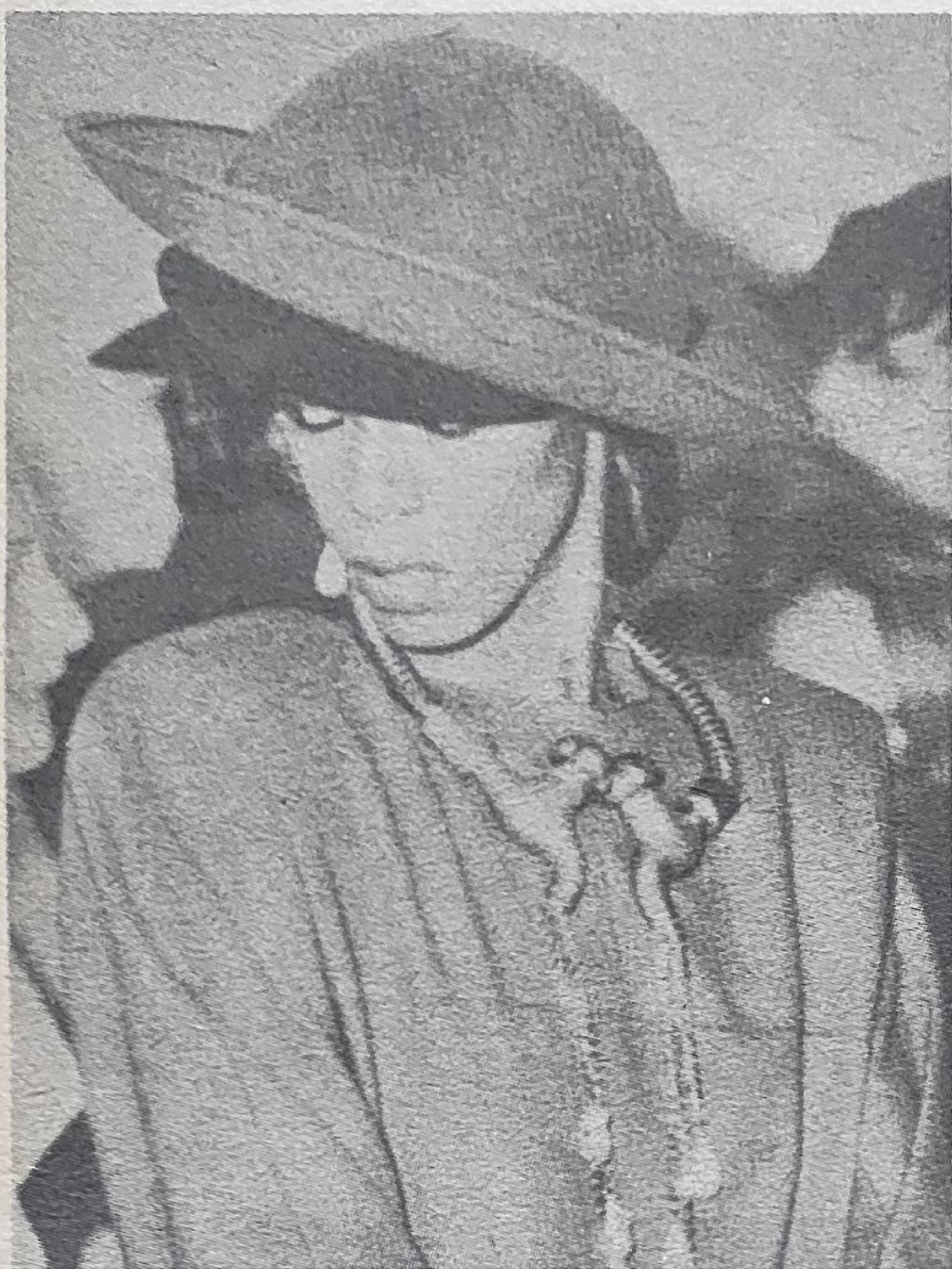
*

Panait Istrati a fost un mare autodidact. A fost fotograf ambulant la Nisa, pînă ce a devenit unul din scriitorii de renume ai Europei.

*

George Bacovia a dus pînă în 1944 viaţa mizeră a unui funcţionar umil, veşnic în căutarea unui post.

Din lumea largă...

Moda, bat-o vina!

Creatorul de modă francez Charles Lagerfeld a lansat de curînd o nouă... modă: podoabe din arsenalul instalatorilor!

Aceste podoabe sînt confecționate din plastic și imită perfect robinetele, conductele etc. Cu toate că Lagerfeld susține că noile lui produse pentru... înfrumusețare sînt destinate oamenilor muncii (!), prețul lor este foarte piperat. În cazul în care oamenii muncii s-ar încumeta să poarte așa ceva, un inel în formă de robinet

costă 300 franci, în timp ce un colier din furtunul de la baie costă nu mai puțin de ... 6.000 franci!

Mărturisesc că nu l-am prea înțeles pe domnul Lagerfeld. Probabil că pentru priceperea invenției lui este nevoie de o cheie... franceză!

Eduard Salazar, cunoscut creator american de coafură, a imaginat pentru bogatele sale cliente o nouă coafură cu care, zice el, a rupt inima tîrgului. În urma acțiunii briciului lui Salazar, capetele clientelor sale se transformă în adevărate ... bile de biliard.

Bineînțeles, contra unor sume deloc de neglijat.

„Vreau să demonstrez femeilor că frumusețea lor nu depinde de coafură" a declarat el la o conferință de presă la care el însuși s-a prezentat tuns zero.

În replică, o zerotunsă a spus:

„N-am avut niciodată succes mai mare la bărbați..."

Și numai după ce a rostit aceste cuvinte s-a bătut peste gură amintindu-și că era măritată!

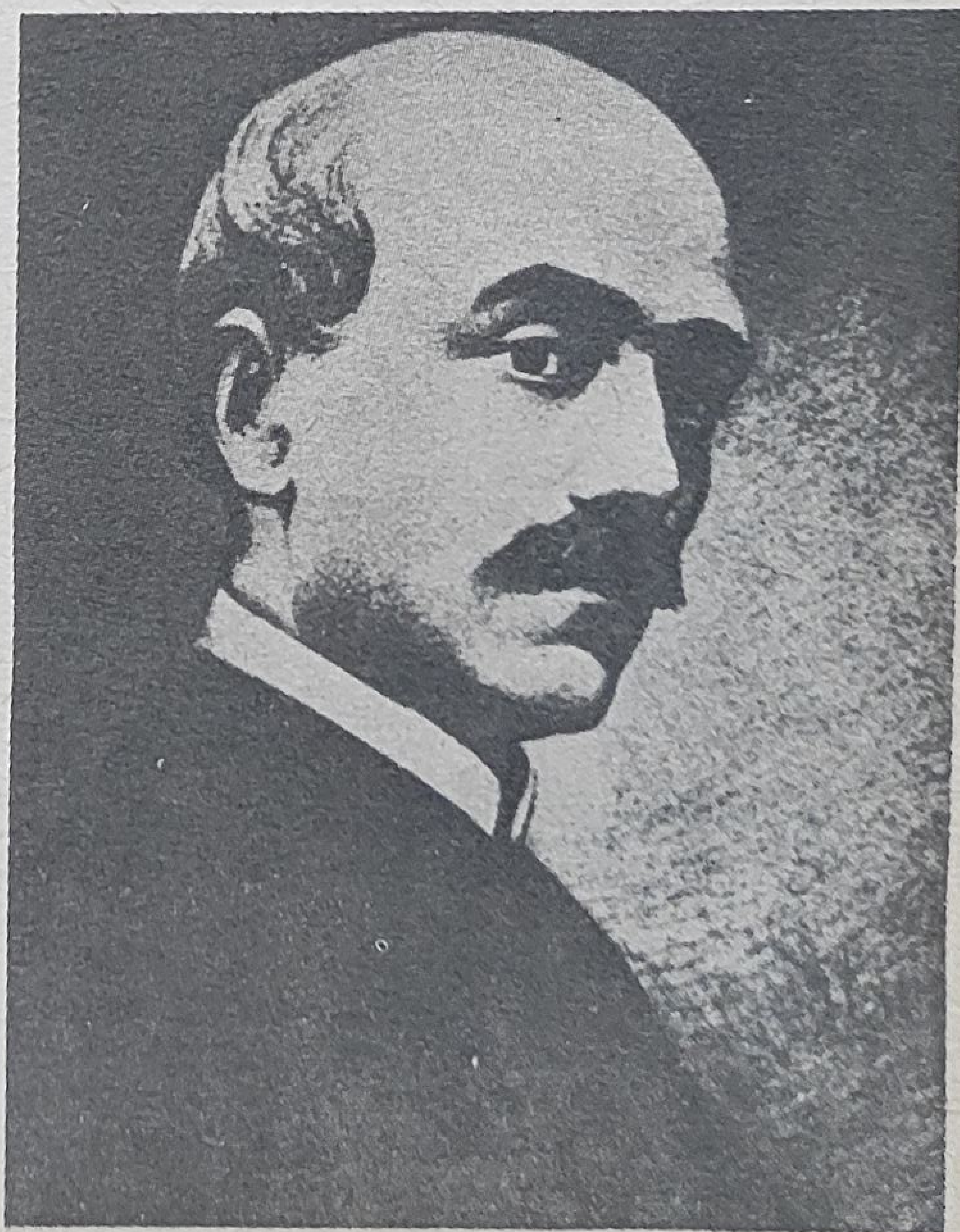

Iulie

- 2.VII.1893 — s-a născut Demostene Botez (m.1973)
- 2.VII.1895 — s-a născut Mihai Tican-Rumano (m.1967)
- 2.VII.1926 — s-a născut Octavian Paler
- 4. VII.1923 — s-a născut Haralamb Zincă
- 5.VII.1931 — s-a născut Al. Oprea (m.1983)
- 5.VII.1935 — s-a născut Nikolaus Berwanger
- 6.VII.1937 — s-a născut Teofil Bălaj
- 6.VII.1939 — s-a născut Voicu Bugariu
- 6.VII.1944 — s-a născut George Alboiu
- 9.VII.1900 — s-a născut Al. Graur
- 12.VII.1909 — s-a născut Constantin Noica
- 12.VII.1933 — s-a născut Al. Ivasiuc (m.1977)
- 14.VII.1977 — s-a născut Szász János
- 15.VII.1859 — s-a născut D. Th. Neculuță (m.1904)
- 16.VII.1872 — s-a născut D. Anghel (m.1914)
- 17.VII.1810 — s-a născut A.T. Laurian (m.1881)
- 19.VII.1923 — s-a născut Constantin Țoiu
- 20.VII.1932 — s-a născut Corneliu Leu
- 20.VII.1943 — s-a născut Adrian Păunescu
- 21.VII.1808 — s-a născut Simion Bărnuțiu (m.1864)
- **21.VII.1821 — s-a născut Vasile Alecsandri (m.1890)**
- 21.VII.1904 — s-a născut Ion Biberi
- 21.VII.1907 — s-a născut D. Macrea
- 21.VII.1921 — s-a născut Violeta Zamfirescu
- 21.VII.1930 — s-a născut Bodor Pál
- 25.VII.1876 — s-a născut Mihai Codreanu (m.1957)
- 26.VII.1939 — s-a născut Cezar Baltag
- 27.VII.1925 — s-a născut Marcel Gafton
- 29.VII.1893 — s-a născut Mihail Celarianu
- 29.VII.1895 — s-a născut Victor Ion Popa (m.1946)
- 30.VII.1887 — s-a născut Franyó Zoltán (m.1978)
- 30.VII.1894 — s-a născut Păstorel Teodoreanu (m.1964)

„Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită de a fi păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc."

VASILE ALECSANDRI

PĂSTOREL

inedit

După apariția cărții mele **Al. O. Teodoreanu-Păstorel** (1975) am avut prilejul să cercetez noi texte și documente. Cîteva dintre acestea le prezentăm în paginile următoare.

Conferințele alăturate au fost citite le Radio București în 1934 și 1935 și textul lor se află în Arhiva societății radiodifuziunii române.

Prima — **Între estetic și comercial** cu subtitlul **Croitorul, de pildă...** e un elogiu adus perfecțiunii și desăvîrșirii și în același timp o stigmatizare a nonvalorii și imposturii în artă. Totul spus cu vervă debordantă, în forma unei străvezii parabole, căreia în final i se oferă „cheia".

Cea de a doua coserie — fără titlu — e un fel de interviu cu N.M. Condeescu, președintele de atunci al S.S.R.-ului. Avînd o valoare documentară, textul se citește cu interes și după aproape jumătate de veac, deși unele amănunte concrete au încetat de mult să mai fie actuale.

„Introducerea" în formă de dialog cu poetul Vasile Voiculescu, anecdota cu vînătorii — departe de a fi „umplutură", ne amintesc unele procedee frecvente în proza lui Păstorel. (Nu lipsesc nici reminiscențe din preocupările gastronomului.)

Cel de-al patrulea text — o notă autobiografică — scrisă cu creionul chimic și nedatată — se află în Colecția de manuscrise a Academiei.

Ea a fost expediată cu siguranță în 1959, deoarece atunci Alexandru O. Teodoreanu, născut la Dorohoi în 1894, împlinise vîrsta de 65 de ani.

Scurtul „curriculum vitae" al lui Păstorel e un răspuns la întrebările puse de bunul său prieten Cezar Petrescu, pe care-l cunoscuse cu aproape cinci decenii în urmă.

Completăm această sumară schiță cu cîteva adnotări.

Bunicul dinspre mamă era celebru și Păstorel îl va invoca adesea. Este vorba despre directorul Conservatorului din Iași și conducătorul Corului Mitropoliei, Gavril Muzicescu.

De la Ștefania Muzicescu — mama mamei sale — va păstra cîteva rețete ce vor „alimenta" cronicile gastronomice ale **Adevărului literar și artistic.**

Bunicii dinspre tată au devenit renumiți prin paginile dedicate lor de Ionel în literatura lui memorialistică (**Masa umbrelor** și **În casa bunicilor**).

Tatăl lui Păstorel a fost cunoscutul avocat și magistrat Osvald Teodoreanu.

Semnul întrebării pus de autor la anul debutului la **Însemnări literare** e justificat. Mai întîi revista scoasă de Mihail Sadoveanu și George Topîrceanu a apărut în 1919. Întîlnim pentru prima oară numele lui Al. O. Teodoreanu în „avantpremiera" **Vieții românești** în nr. 15 din 25 mai 1919, unde semnează poezia **Din umbră.**

După investigațiile noastre, se pare că debutul scriitorului are loc cu fabula **Măgarii și libertatea,** publicată în nr. 10 din 25 martie 1919 al **Faptei.**

Va urma poezia **Coincidențe,** care a văzut lumina tiparului în nr. 9-10 al **Hienei** din 20 aprilie 1919 și apoi colaborarea la **Însemnări literare.**

În **Viața românească** din 1920 au apărut poeziile **Dimineața, Spovedania Iancului** și **Intomnare** (nr. 6 din august), iar în trei numere consecutive (7-8, 9 și 10) **Rodia de aur,** scrisă în colaborare cu Adrian Maniu.

La **Adevărul literar** numele lui Păstorel Teodoreanu poate fi întîlnit începînd cu numărul 45, din 2 octombrie 1921. Celebra **Cronică gastronomică** a apărut permanent în această publicație din ianuarie 1933.

Volumele tipărite s-au succedat astfel:

Hronicul Măscăriciului Vălătuc, 1928.

Strofe cu pelin de mai/pentru Iorga Neculai, 1931.

Mici satisfacții (cu un portret inedit al lui Al.O. Teodoreanu de Ștefan Dumitrescu), 1931.

Un porc de cîine, 1933.

Tămîie și otravă, vol. I, 1934.

Tămîie și otravă, vol. II, 1935.

Bercu Leibovici, 1935.

Vin și apă, 1936.

Trei fabule, f.a.

Caiet, 1938.

Speech rostit la șezătoarea literar-muzicală a Societății pentru profilaxia tuberculozei, la Teatrul Național din Iași.

Cărți publicate de Editura Tineretului în 1957. **Berzele din Boureni;** i-a urmat în 1966 **Hronicul Măscăriciului Vălătuc.**

Postum au apărut inedite în **Steaua** nr. 10 — oct. 1964 (poeziile **Uricani, Utopoe,** și **Episod),** în **Ateneu** — nr. 10 oct. 1965 (**Senilia frivolitas** și **Călăului),** în **Familia** — nr. 3, noiembrie 1965 (**Crîmpei de răvaș** și **Declin).**

În 1966, **Viața românească** a tipărit în nr. 3 din martie scăpărătorul **Schimb de sonete** între Mihai Codreanu și Păstorel. Aceeași revistă, în numărul 6 din iunie ne face cunoscute și alte opere: **Moment plastic, Geometrie bahică, Crăciun blajin, Preciziuni, Profilaxie, Pan, Metron Ariston.**

În 1967 numărul 3 din martie publică **Din pravila lui 1907.**

Cîteva inedite au mai apărut în 1966 în **Cronica** și în 1968 în **Iașul literar.**

În afara revistelor menționate, Al. O. Teodoreanu a mai colaborat la: **Crinul** (1919)

Gîndirea (1921, 22, 23, 25, 31)

Contemporanul (1922, 1927, 1930)

Flacăra (1922)

Lumea (1922, 1924, 1928, 1929, 1930, 1931, 32, 33, 34, 37)

Lumea literară și artistică (1923)

Lumea — bazar săptămînal (1925)

Țara noastră (1924, 1925, 26, 27, 28, 1932).

Universul literar (1928)

Bilete de papagal (1928)

Curentul (1928, 1929)

Viața literară (1928)

Adevărul (1933)

Revista Fundațiilor Regale (1934, 1940)

Jurnalul literar (1939)

Vremea (1943, 1944)

Timpul (1944)

În ultimii ani **Manuscriptum** a publicat piesa **Mi-a sosit nemurirea**, iar **România literară** conferința radiofonică **Poezia umoristică.**

Textele pe care le încredințăm tiparului — după știința noastră — sînt inedite. Mulțumim și cu acest prilej istoricului literar Iulius Țundrea, care ne-a permis să transcriem din Arhiva Societății radio-difuziunii aceste manuscrise.

MIRCEA HANDOCA

INTRE ESTETIC ȘI COMERCIAL Croitorul, de pildă...[1]

28 sept. 1934.

După cum **a te nutri**, nu înseamnează cu necesitate și **a mînca** (în sensul francezului **diner, souper,** sau **déjeuner**), a te acoperi cu vestminte, nu înseamnează numaidecît și a te îmbrăca. Crezînd că fac cu totul altceva decît ceea ce fac, majoritatea oamenilor se nutresc și se acoperă numai; nici nu mănîncă, nici nu se îmbracă. Țin să declar de la început că nu la oamenii lipsiți de mijloace mă gîndesc afirmînd aceasta și că nici apologia abundenței materiale nu intenționez a face. Din contra. În opoziție cu o judecată curentă, observația și experiența m-au dus la concluzia, aparent paradoxală, că sărăcia e preferabilă, esteticește vorbind, bogăției. Din punct de vedere utilitar, sărăcia e firește incomodă, dar pentru reputația de om de gust a fiecăruia, e mai avantajoasă și mai ușor de purtat. Tot ce e scuză pentru cel în lipsă, devine cap de acuzație pentru cel cu avut și prisos. Un om curat într-o haină uzată e respectabil; iar dacă acea haină veche și de stofă ieftină e și bine tăiată și călcată și pusă de acord cu ciorapii, cravata și pălăria, purtătorul ei are drept la admirația tuturor acelora care își întrebuințează ochii ca să vadă. Sunt suficiente în schimb un inel și o tabacheră (valoarea în acest caz e circumstanță agravantă), pentru a compromite iremediabil un miliardar. Acestuia nu i se îngăduie fracul mai puțin decît perfect, nici cămașa altfel decît ideală și ca execuție și ca material. Blana cît de puțin uzată pe umerii lui nu-și află izbavă și o cravată albastră la o haină cafenie de pildă, e de-a dreptul o infracțiune. Prezența unui tablou prost pe peretele vilei lui de agrement, denunță un malac și o placă de patefon rău aleasă, un sălbatec. Ceea ce e iertat celui sărac, lui i se, pe drept cuvînt, refuză, căci proverbele se întorc pe dos, ca mantalele cehoslovace și Jupiter devine bou[2] În formă cornută, el se condamnă singur la dispretul perpetuu al celor veșnic puțini.

E drept că asta el nu o știe, nici simte, nici bănuiește măcar, necum crede, mai ales că i se oferă în schimb de către zeii Olympului toți, serioase compensațiuni, dar în alte domenii. Evident însă că în pofida protecției Olympului și a Cerului creștin, desconsiderarea omului de gust îl urmărește și nimbează în toate. O sticlă de vin acru pe masa omului sărac va fi considerată de acesta drept o delicată atențiune, la care va fi sensibil, pe cînd o sticlă de șampanie mediocră sau caldă pe bufetul bancherului, ce alta poate fi, decît o murdărie și o necuviință? Dar nu despre aceasta o să vorbim ei, numai despre croitor și rostul lui pe lume.

Un metru și zece de stofă, cît îi trebuie unei perechi de pantaloni, un ac cu ața lui și un foarfece, sunt deajuns pentru a face din croitor un artist adevărat, după cum un Balkan și un Carpat de stofă fină, suprapus, plus Apeninul peste ei, nu-i pot acoperi urechile de măgar, cînd le are. Croitorul e ceva mai puțin decît pictorul și sculptorul, dar trebuie să fie ceva mai mult decît un potcovar și un lustragiu. E și artist, și negustor, dar de niciuna chiar de tot. Cînd e negustor pentru el și artist pentru clientelă, e un croitor ideal (idealurile sunt neaccesibile). Cînd e numai negustor pentru clientelă și croitor pentru el, atunci nu mai e croitor deloc. Căci, croitorul, cînd nu mai e un editor de oameni în ediție de lux, e mai nimic și nici atît. Valoarea lui intrinsecă e inferioară aceleia a unui animal de tracțiune sau a unei rachete de tenis și nu depășește în nici un caz pe aceea a unui schelet în devenire, ca piesă anatomică, de laborator. Croitorul unei cetăți e directorul de scenă și regizorul ei. El e comandantul estetic al străzii și al interiorului (de la piața din centru la periferie, de la palat pînă la mansardă, de la banca din Cișmigiu și pînă la saloanele Jokey-clubului. Prăvălia lui, cînd nu e o tarabă, e un atelier, un templu și un cartier general. În ea se croiesc ambasadori, cardinali, amirali și împărați). Foarfeca croitorului taie dincolo de ușa lui, în social și estetic, croind odată cu gabardina și cowercoatul aspectul unui întreg oraș. De aceea el are pe lîngă

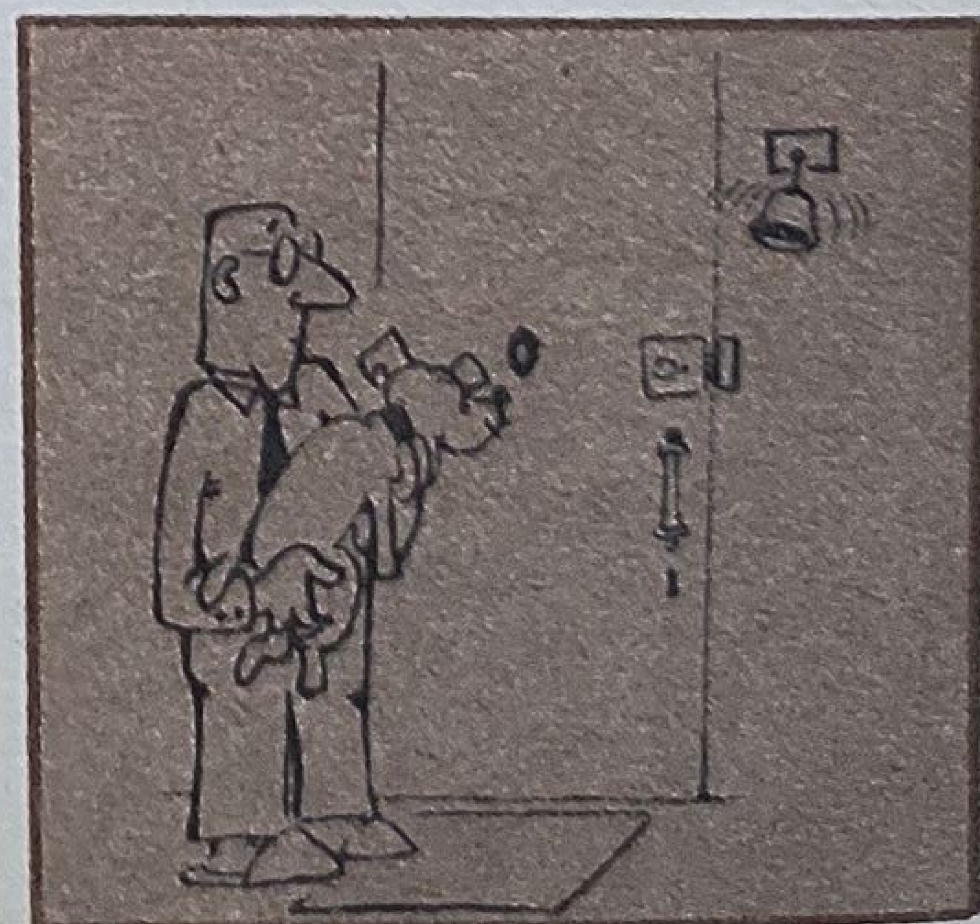
merit şi răspundere. Printre edificii şi monumente circulă oameni cum am zice, vii şi veritabili, pe cari el îi prezintă votului străzii, pe unii în sutană, pe alţii în gheroc, pe unii în jachetă strînsă pe talie, pe alţii în falduri de raglan. Fiecare întrunire, fiecare înmormîntare, fiecare bal, fiecare nuntă, fiecare paradă, fiecare întîlnire amoroasă, într-un cuvînt fiecare scenă trăită din drama şi comedia unei zile, e un tablou semnat de croitorii cari au colaborat la el. Croitorul e prezent la toate spectacolele la care nu asistă, de la cununia Mikadoului pînă la peluza de la Longchamps şi aterizarea lui Lindbergh, după traversarea Atlanticului. El împodobeşte sau degradează aspectul unei localităţi. Pantalonii de flanelă bine tăiaţi şi stofele uşoare bine mulate, pe şoldurile pline ale unui grup de tineri şi tinere cu siluete svelte, oglindite în luciul de safir, sineală şi azur al mării neclintite, într-un estival apus de soare, e un fermecător poem plastic, în care croitorul din rue de la Paix sau Batişte, îşi are partea lui de contribuţie[3]. (Dar tot el, croitorul, cu foarfeca lui sacrilejă, insultă apusul şi compromite poemul). Un pantalon strîmb, prea lung sau prea scurt, cu dunga absentă sau la nelalocul ei, o rochie pocită şi o bluză care nu vrea să ştie de nimic, îngustă la piept şi căscată la spate, sunt tot atîtea necuviinţi pe care el, croitorul, le-a făcut în văzul tuturor şi în faţa impunătoarei măreţii a fenomenelor; sunt tot atîtea crime săvîrşite şi pe deplin izbutite, împotriva bunului gust, pe care el, croitorul, l-a premeditat şi dus pînă la deplorabilul lor sfîrşit. Aşadar, în jurnalul vorbitor al vieţii, croitorul are întreaga răspundere a aspectului vestimentar al filmului. Rolul, după cum se vede, nu e lipsit de importanţă. El îi va atrage şi faima şi blamul, odată cu a locului, pe care îl cinsteşte sau îl spurcă şi tot el asigură sau periclitează existenţa. Deci, croitorul trebuie să fie înainte de toate un artist şi-numai după asta negustor. Ba eu, înclin a crede, că poate să nu fie negustor deloc. Cu cît se va gîndi mai puţin la bani, cu atît negustoria va merge mai bine şi banii vor veni mai sigur. Lucrînd, ca orice artist, numai pentru glorie, va lucra fără să ştie şi pentru bani. Banul disprețuit, măcar că omul de rînd nu o crede, devine ambiţios. Croitorul, cînd are talent, e suficient să nu-l ia în seamă, să taie stofă pentru plăcerea de a tăia, muncit de gîndul înalt al unei perfecţii pe care nu o va atinge niciodată, fiindcă nimeni n-a atins-o şi să nu-i lase haina să-i treacă pragul înainte de a se apropia cît mai mult posibil de această perfecţie visată. Croitorul acela, meşterul acela, poate fi sigur că asemeni femeilor neglijate, banii se vor îmbulzi cu duiumul, stăruind la uşa lui.

Un compatriot care se instalase la Londra pentru studii, încîntat de îmbrăcămintea unui coleg englez, i-a cerut adresa croitorului care-l îmbrăca. Binevoitor, colegul pe lîngă adresă i-a dat şi o recomandaţie scrisă absolut necesară pentru a fi acceptat în clientela acelui căutat meşter londonez. Cînd a încercat cele două vestoane pe care le comandase, a trebuit să convie că nu mai purtase de cînd e asemenea haină. Părea în ele mai subţire ca în cele de acasă şi parcă mai înalt. Minuţios cerceta cu de-amănuntul toate defectele pe care toţi croitorii din Bucureşti le făceau regulat şi iremediabil. Zadarnic. Nu existau. Ba, ceva mai mult, constată examinîndu-se detalii care pentru orice om priceput, ţin de minune. Haina, pe care o ceruse foarte strînsă la mijloc, nu-l jena cîtuşi de puţin şi cînd ridica mîna în sus poala vestonului nu se deplasa cu un milimetru. Nu mai vorbesc de pantaloni, de calitatea stofei, a căptuşelei şi a întregii furnituri. Un singur lucru nu prea venea la socoteala românului: preţul. Cu suma pe care o dase pe două vestoane, alţii îşi făcuseră o garderobă întreagă. Cum preţuia însă linia şi culoarea mai presus de orice şi cum e greu să reîncepi experimentele cu cîrpaci, după ce ai gustat din plin perfecţiunea se gîndi la o soluţie practică: cumpără stofă de la un angrosist şi o încredinţă aceluiaşi croitor. La plată, însă, i se prezentă o notă identică. Îşi exprimă mirarea. Croitorul îi dădu atunci o meritată lecţie de educaţie artistică:

— Pentru mine, domnule, calitatea stofei nu are nici o importanță. Aș putea spune că stofa e gratuită în atelierul meu. Ea nu reprezintă[4] decît un derizoriu material brut. Prețurile mele nu diferă și n-ar diferi dacă fantezia unui client mi-ar pretinde să-i croiesc o redingotă din mușamaua care acoperă această masă sau din cea mai scumpă stofă de pe glob. Ceea ce e trecut în contul D-stră și ceea ce plătiți e numai **tăietura mea.**

Romånul nostru a căscat gura, a plătit și a părăsit magazinul cu o experiență în plus și cu cîteva lire în minus (face). Era dezorientat și iritat, oarecum. Mărturisesc că mie mi-ar fi făcut plăcere să mă găsesc în fața unui asemenea om, a unui asemenea artist, a unui asemenea frate, pentru a-i strînge mîna și pentru a pălăvrăgi cu el la un pahar de vin sfătos și vesel. Croitorul acesta foarte scump nu-i cu toate acestea sau tocmai pentru aceasta, nici un pic negustor și dacă e, e tot atît cît și pictorul care consumă de doi lei carton și de 75 bani creion și ia nouă mii de lei pentru semnătura lui de sub schiță, sau ca scriitorul care predă editorului un sfert de manuscris (un leu cerneală, cinci lei hîrtie), pentru care reclamă 20 000 lei avans.

Am zis doar că un croitor să fie înainte de toate artist. Trebuie! Asta nu înseamnă că și este. Nici pictorul nu-i totdeauna un pictor și nici arhitectul tocmai arhitect. Dar dacă croitorul nu e croitor, nu poate fi nici negustor, și dacă e, e un negustor prost. Croitorul care în fața unui defect săritor, își va susține greșeala cu **argumente,** zicînd că mîneca lungă se scurtează prin uz de pildă, sau că pantalonul strîmb e din cauza fierului și că-și revine singur, pentru a cîștiga în scopuri exclusiv lucrative timp și a-și strecura marfa inferioară așa cum se găsește, nu e un bun negustor, fiindcă nu e nici bun croitor. Nu va păcăli pe nimeni a treia oară. În puțină vreme va trebui să se resemneze să cugete în fața prăvăliei goale la vicistudinile vieții sale (maximum de noroc), să păcălească provincialii pînă îi va epuiza și pe ei. Sunt însă din nenorocire pseudo-croitori cu oarecari aptitudini care, în loc să și le cultive, urmărind perfecționarea lor, sunt puși **ab initio** spre grabnică îmbogățire prin păcăleală și degradant trafic (toate traficurile sunt degradante) de postav. Aceștia stau pe cea din urmă treaptă a meseriei lor și sunt sortiți să nu avanseze un pas în tot restul vieții. Nu poți atinge culmi și nici a pretinde prețuiri cînd nu ai acea indispensabilă onestitate profesională care singură îți deschide tainele, căile nepătrunse ale meșteșugului pe care trebuie să-l servești cu iubire și credință, punîndu-l mai presus de orice. Degradîndu-l, te degradezi și te descalifici. Acel care dorește s-o aibă portreturată în ulei pe tața Lina și pe nenea Cristea pe tandem la șosea nu se va duce nici la Șirato, nici la Tonitza, nici la Ressu, nici la Dărăscu, nici la Steriade. Va găsi în schimb destui amatori care, mijlocind arginții, să-i satisfacă preferințele picturale. Aceia însă nu sunt pictori. Pe de altă parte, nici unul din pictorii citați nu va pretinde, pe lîngă prețul tabloului, costul materialului socotit pe metrul pătrat de pînză și numărul tuburilor de culoare întrebuințate. La asta trebuie să gîndească și la asta trebuie cel puțin să rîvnească toți aceia care sunt sau vor să devie creatori. Între arta pură și vulgară negustorie de tejghea, croitorul stă nehotărît, ca măgarul lui Buridan. Trebuie să i se bage în cap că rostul lui este să stea cu fața la artă, dacă are obraz. În fața acestuia ne descoperim. Dar dacă își pune aceea ce ar trebui să-i fie capul acolo unde se cuvine să stea coada, fie că izbutește să înșele vremelnic buna credință a semenilor, fie că se compromite de la început și se spînzură de necaz în vitrina lui de boarfe, el e un intrus, un escroc și un uzurpator. În cel mai bun caz, nimic alt decît compătimire nu merită. Atît.

1. Textul dactilografiat conține 5 foi mari și are puține îndreptări și ștersături.
2. „cehoslobou" șters cu creion roșu — (se pare că de Dr. V Voiculescu), cel ce răspundea de emisiunile culturale ale radiodifuziunii.
3. Inițial „colaborare".
4. „pentru mine" șters.

Un fel de interviu cu N.M. CONDEESCU

9 mai 1935

— Vrei să iei un interviu d-lui General Nicu Condiescu şi să comunici răspunsurile la microfon? mă întrebă doctorul Voiculescu, subtilul poet şi director al postului nostru de emisiune.

— În ce chestie? zic.

— Aş vrea să obţii oarecare declaraţii programatice, relativ la Societatea Scriitorilor români, al căruia preşedinte a fost ales.

— Cu plăcere, zic.

— Atunci te anunţ pentru duminică 5 mai.

În clipa aceea mi-am amintit de-o arie spaniolă, pe care o cînta cu atîta brio tenorul Strosescu:

Prends garde à la nuit, cavalier d'Olmedo! Doctorul mă privea nedumerit.

— Ascultă ce-i zic: Toamna trecută, mă aflam la un prieten, la ţară. Era în epoca vînatului.

— Ce-are a face vînătoarea şi cu interwiewul? mă întrerupe doctorul, puţin iritat.

— Dar ce ţi-am spus eu că are?

— Măi Păstorel, îmi zice atunci amărît, nu poţi fi şi tu serios cîteva minute?

— Nu-i genul meu, doctore. Ş-apoi, dac-aş luneca pe panta asta, mi-aş pierde cetitorii.

Argumentul era peremptoriu. Doctorul amuţise.

Eu am urmat:

Aşadar, îţi spuneam că eram la ţară. Toată casa era plină de vînători. Eu preferam să citesc în pat pînă la ora dejunului, decît să bat coclaurile. Acestei preferinţi îi datoram privilegiul de a dormi singur. Mesele de seară se prelungeau deobicei pînă tîrziu. Aşa, odată, tocmai cînd mă culcasem, doi cocoşi se puseră la întrecere la geamul meu. Primul gînd mi-a fost să împuşc cocoşii. Dar, au început să se trezească şi alţii din sat. Nimic de făcut. În fine, oboseala m-a răpus. Dar nu apucasem să aţipesc şi vociferări violente, venite din camera vecină m-au trezit. M-am sucit, m-am învîrtit, am luat o dulceaţă, am aprins o ţigară. Cearta nu mai înceta. Mi-am aruncat un halat în spinare şi m-am dus să văd ce e.

Motivul neînţelegerii era într-adevăr grav. Cei trei amici care locuiau alături de mine nu puteau cădea de acord asupra felului în care trebuiau preparaţi iepurii a doua zi.

— Cînd îi mînca un iepure cu smîntînă preparat de bucătarul de aici, n-ai să mai ai ce spune, zice unul.

— Imbecilule, se răsti celălalt, înţeleg să găteşti cu smîntînă un şoldănaş pipernicit, dar frumuseţe de iepuri de toamnă, mari, plini, graşi, ce-i poţi face decît **civet** sau împănaţi şi la frigare?

— Eu îi prefer à la grec, interveni al treilea.

— Tu eşti un bou, conchiseră cei doi într-un glas.

— Uite, propune unul, indicîndu-mă, să-l facem judecător şi cum o zice el, aşa-i gătim.

— Dar unde sunt? zic.

— Ce să fie?

— Iepurii dragă, să-i văd!

— Aşa! iepurii, îmi răspunse stingherit cel cu civet-ul... apoi, uite ce-i: nu i-am împuşcat încă... Acum plecăm.

— Atunci e bine, zic. Pînă ce-i împuşcaţi voi, mă gîndesc eu la soluţia cea mai bună. Poate îmi veţi lăsa timp să consult şi autori. Deocamdată însă, lăsaţi-mă să dorm puţin. Servus!

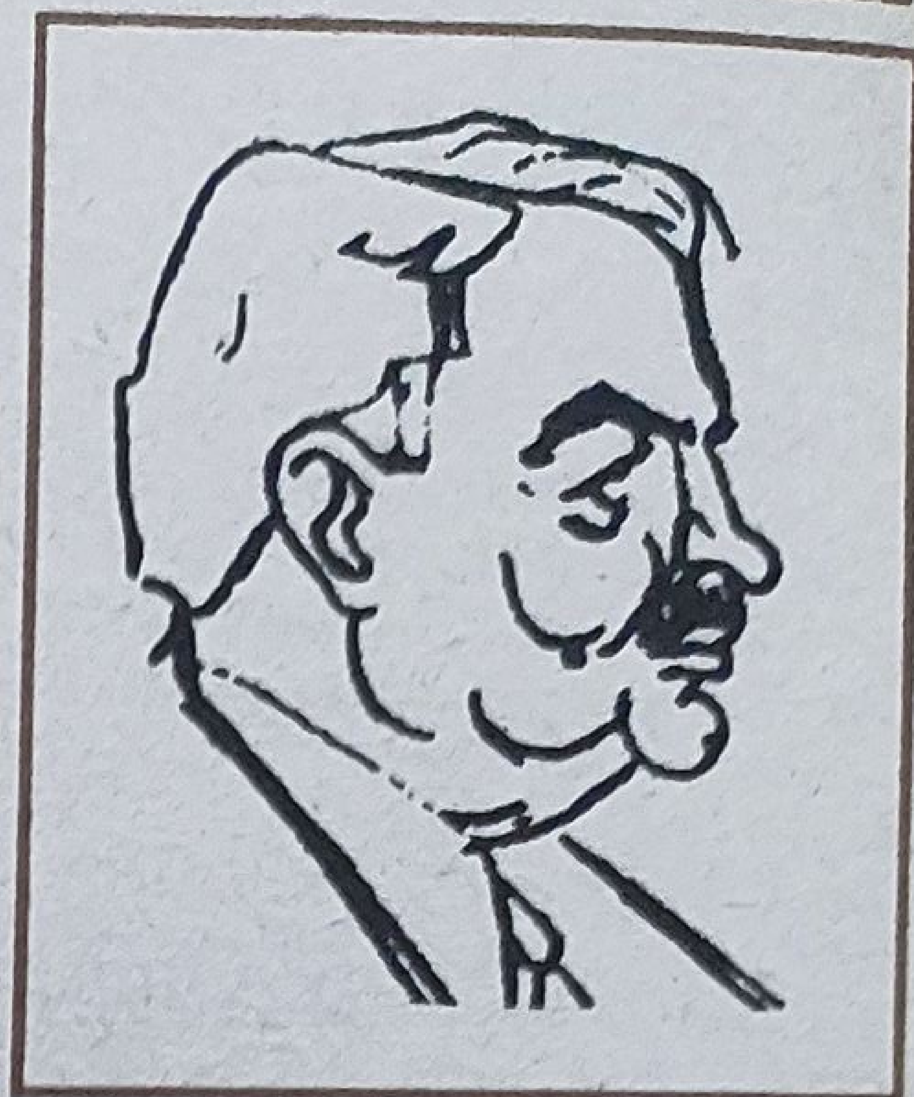
— Şi de ce-mi spui tu mie asta, zice doctorul Voiculescu, privind pe sub sprîncene.

— Pentru că mi-ai spus că mă anunţi la 5 mai.

— Astăzi suntem în 15 aprilie. Pînă la 5 mai n-ai vreme?

— Eu am, zic, dar n-are generalul. De aceea, eu cred că-i mai bine să avem întîi iepurele şi pe urmă să fixăm dejunul. Aşa că, doctore dragă, mata nu anunţi nimic. Eu plec la vînătoare.

Acela care va fi fost vreodată în unul din birourile noului preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români, va trebui să convie că nu-i nimic exagerat în alegoria de mai sus. La Palatul Regal, la Fundaţie, la Societatea Scriitorilor numărul acelora care au ceva de spus Aghiotantului Secretarului General al Uniunii Fundaţiilor sau Preşedintelui celor două Societăţi, da încăperii aspectul unei camere de dentist. Acestei impresii îi datoresc că odată mi-a încetat brusc o du-

rere de măsea, care mă supăra grozav la intrare. Sunt convins că dacă doctorul Voiculescu ar avea atîta clientelă cîţi solicitatori se găsesc în fiecare din aceste cabinete, n-ar mai avea timp să scrie poezii şi ar fi păcat. Cu toate acestea, generalul găseşte timp să şi scrie. **Amintirile lui Serafim** sunt gata şi în curs de tipărire. Dar cînd mai are timp să scrie? veţi zice. Iată, vă spun: noaptea, onorat auditoriu, numai noaptea; dar vă rog să nu spuneţi că ştiţi de la mine. S-ar supăra. Căci, în fondul lui, generalul Condeescu este un modest, ceea ce nu-i deloc incompatibil cu virtuţile ostăşeşti, şi un delicat, ceea ce-i poate incompatibil cu aceste vremi.

Societatea Scriitorilor Români s-a cinstit pe ea însăşi apreciind asemenea calităţi. Preşedintele pe care în unanimitate şi l-a ales e un cărturar şi un ostaş. E desigur semnificativ pentru o epocă de renaştere naţională şi spirituală. Şi dacă cele două volume, **„De peste mări şi ţări, Conu Enake şi Amintirile lui Serafim,** l-au impus atenţiei şi preţuirii confraţilor din Societate, statele de serviciu pe care şi le-a cîştigat în slujba ţării şi a Tronului ca ostaş l-au impus stimei lor. Generalul Condeescu nu şi-a atîrnat sabia în cui, decît pentru a o înlocui cu tocul, cu care şi-a cîştigat patru ani de zile de existenţă onorabilă, punîndu-l în slujba acelor curate idealuri şi prin toc şi prin sabie, a binemeritat de la Patrie. Aceasta e explicaţia prezenţei lui astăzi în fruntea Societăţii scriitorilor.

*) Materialul cuprinde 11 pagini a 1/2 bătute la maşină.

Ştiam că-l voi găsi la sediul Societăţii scriitorilor unde, peste cîteva zile, aveam şedinţa de Comitet, pe care urma s-o prezideze, dar mai ştiam că acolo nu va fi chip să-i vorbesc de altceva decît de trebile Societăţii, după cum la Fundaţie nu i se poate vorbi decît de trebile Fundaţiilor. Chestiunile la ordinea zilei s-au rezolvat prompt şi toate. Domnul Preşedinte şi-a expus cîteva din intenţiile sale. Nu mă socoteam însă autorizat să le divulg. De aceea, în timpul sărbătorilor, cînd ziarul „Lumea" de la Iaşi a binevoit să-mi puie întrebări în acest sens, eu am binevoit să ocolesc răspunsurile. Astăzi însă sunt autorizat să le dau. Ele trebuiesc privite ca tot atîtea angajamente pe care D-l Preşedinte, secundat de Comitet, îşi ia sarcina să le îndeplinească.

L-am găsit la sediul Societăţii de Radiodifuziune, unde îmi dădusem întîlnire. Cu 5 minute înainte de ora fixată, eram acolo. Cu un minut înainte D-l Preşedinte îmi întindea mîna. Era fireşte aşteptat de felurite feluri de persoane: gazetari, actori, poeţi, tenori, polisportivi, inventatori etc.

Nu puteam face să aştepte o lume atît de aleasă şi desigur impacientă. M-am gîndit să reduc numărul întrebărilor la minimum. În încăperea în care ne aflam, au început să sosească funcţionari de toate gradele, cu hîrtii spre rezolvare. Expresia mea era desigur uşor de tradus.

— Ne retragem într-un birou izolat, îmi răspunde D-l Preşedinte, la întrebarea pe care i-o pusesem. Acolo, vom putea vorbi în linişte.

Desigur, însă, în momentul acela uitase de existenţa telefonului.

Această admirabilă invenţie e foarte dăunătoare discuţiilor, mai ales cînd urmează să devie publice: cercaţi numai. D-l Preşedinte părea însă obişnuit cu situaţia. Îmi răspundea foarte amabil şi tot cu amabilitate închidea parantezele telefonice.

— Dacă am acceptat preşedenţia Societăţii... allo! allo! Bine, dragă, nu pot să-ţi spun de aici ce-i cu traducerea. Vino la Fundaţie. Aşa! Mîine dimineaţă! Bună ziua!

Apoi către mine... am acceptat-o cu toate obligaţiile pe care mi le impune...

— Un domn artist de la Conservator, îl întrerupse un om de serviciu.

— S-aştepte puţin, oftă D-l Preşedinte, luînd cartea de vizită din mîna servitorului — şi să nu mă mai deranjeze nimeni.

— Îţi spuneam, continuă D-sa, că îmi asum toate răspunderile pe care mi le impune acest post de onoare şi că nu l-aş fi acceptat dacă nu aş avea credinţa că voi putea realiza cele cîteva puncte de program, care pentru mine reprezintă o înaltă datorie, şi pentru Societate însuşi rostul ei de a fi.

D-l Preşedinte s-a animat. Era în vervă.

Îmi pare rău că nu aveam la îndemînă mijlocul de a deschide un microfon. Desigur că Domniile voastre, acei ce mă ascultaţi acum, aţi fi fost mai în profit şi sarcina mea mai uşoară. Tonul e greu de redat — şi dacă el face muzica — şi verva nu se poate rezuma. De aceea eu trebuie să mă mărginesc şi Domniile voastre să vă mulţumiţi cu o succintă expunere rezumatoare.

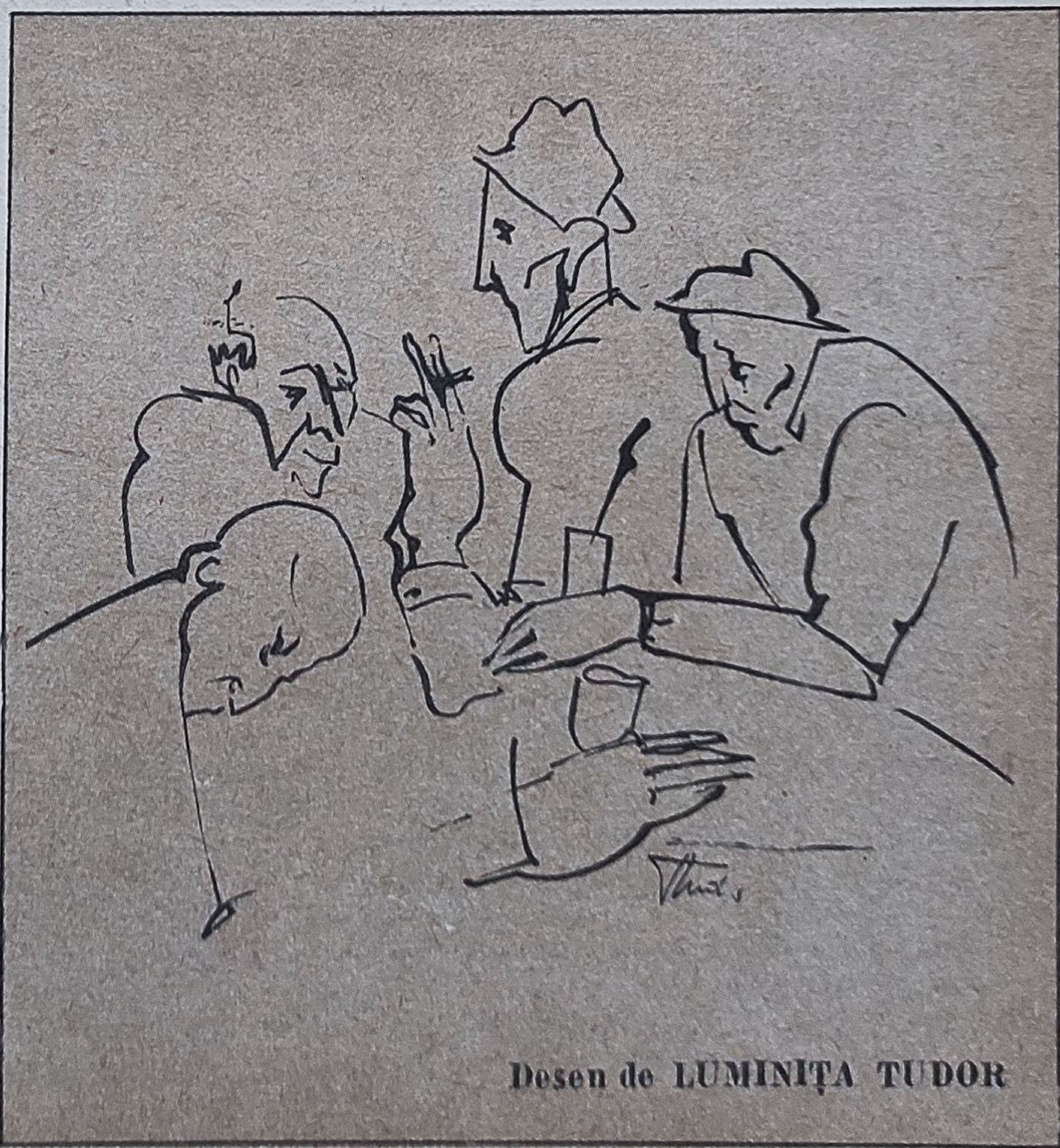
Primul meu gînd, îmi declară D-l Preşedinte, a fost să găsim societăţii acesteia un adăpost al ei. Un adăpost, fireşte, la înălţimea rostului său pe lume. Aş vrea ca în acest cămin al sufletului românesc, scriitorii să se întîlnească unii cu alţii cît mai des, să se întrucetească chiar. În ţara noastră, numărul cetitorilor de literatură e redus şi cum limba română, măcar că în plină expansiune, e limitată la teritoriul ţării, putem afirma că ne aflăm de abia la un început, plin de făgăduinţi, e drept, dar, tot început. Ca o consecinţă a acestei faze a dezvoltării noastre culturale, situaţia scriitorului, ca atare, e precară. Aproape nici unul din scriitorii noştri nu-şi poate cîştiga existenţa cu scrisul, exclusiv. Unul e funcţionar...

— Eu, zic.

— Altul advocat...

— Frate-meu...

— Altul medic...

Desen de LUMINIŢA TUDOR

— Mironescu, Voiculescu, Ciocîltău... încep a înşira.

— Vezi?

— Unul general, completez.

— Lasă-l pe ăsta, continuă D-l General, surîzînd. Asta fiind situaţia, e cu atît mai întristător să constaţi că nici măcar scriitorii nu se citesc între ei. De ce ne-am ascunde? Aşa e. Mi se umple inima de jale cînd privesc rafturile goale de la sediul Societăţii. Voi căuta să procedez astfel ca măcar scrierile acelora care sunt membri înscrişi să se găsească acolo. Intenţionez de altfel să continui sistemul fişelor, introdus de Rebreanu, adunînd note biografice şi manuscrise.

Dacă sistemul s-ar fi aplicat mai de mult, ce comoară de manuscrise am fi putut avea astăzi de la marii noştri înaintaşi dispăruţi. Şi fiindcă am vorbit de ei, trebuie să-ţi mărturisesc cîtă mîhnire mi-a produs o vizită făcută recent la cimitirul Bellu. Morminte părăsite, uitate, multe fără cruce. Caragiale....

La pronunţarea acestui nume, expresia preşedintelui vădea o sinceră şi profundă tristeţe.

— Acesta, continuă D-sa, ar fi timpul să-şi aibă un monument demn de opera lui! Trebuie să i-l facem.

— Amin! am răspuns.

Şi nu mă îndoiesc că aşa va fi. Aşa trebuie. Am vorbit apoi la Săptămîna Cărţii inaugurată, se ştie, de M.S. Regele, logofăt al învăţului obştesc fiind D-l profesor Dimitre Gusti, Directorul general al Fundaţiei Principele Carol. Desigur că D-l Preşedinte, ca Secretar General al Fundaţiilor Regale, e cel mai în măsură să-şi dea seama de importanţa înaltei iniţiative.

— Rezultatele sunt mulţumitoare, îmi spuse D-sa, dar sunt încă departe de completa realizare a înaltului gînd al M. Sale. Vînzarea cărţii e cu spor, desigur, editorii cu modeste mijloace de colportaj au şi ei un prilej de afirmare şi de desfacere, dar pînă la triumful deplin al cărţii româneşti mai e drum de bătut şi pentru aceasta li se cere multă răbdare şi perseverenţă combatanţilor marei ofensive. Unul din cele mai frumoase rezultate ale Săptămînii Cărţii e fără îndoială cererea societăţii Helicon, prezidată de Contele Banffi, şi a altor societăţi minoritare, care solicită onoarea de a expune cărţi alături de autorii noştri. Eu văd în acest demers o loială recunoaştere a României Mari spirituale.

Sunase ceasul altei întîlniri fixate.

Printre gazetari, actori, poeţi, tenori, polisportivi, inventatori etc. m-am strecurat afară.

Ajuns în stradă, două viziuni mă stăpîneau: Palatul scriitorilor, monumentul lui Caragiale.

Visuri! Da, da, visuri, dar tot ce-a visat Preşedintele va executa Generalul.

Asta este.

Fişă autobiografică

B.A.R.S.R. 88197-201 Dms. 1137/64

Pentru Cezar

1. — 65 ani împliniţi.

2. — Nu primesc salariu şi nici nu am pensie.

3. — Nu am şi n-am avut nici un soi de avere, trăind exclusiv din scris.

4. — Prezent în literatură de 40 de ani, debutînd (1918?), în ÎNSEMNĂRI LITERARE, revistă scoasă de M. Sadoveanu şi G. Topîrceanu.

5. — Am făcut parte din redacţia VIEŢII ROMÂNEŞTI de la reapariţie, după primul război mondial, colaborînd la revistă pînă la suspendarea din 1940.

6. — Am colaborat la ADEVĂRUL LITERAR, unde deţineam cronica permanentă.

7. — Am fost premiat de Academie cu prilejul volumului de debut, iar în 1937 mi s-a conferit „Premiul naţional" pentru proză, în urma votului foştilor laureaţi printre care M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu ş.a.

VOLUME TIPĂRITE ÎNAINTE DE 23 AUGUST

HRONICUL MĂSCĂRICIULUI VĂLĂTUC.

MICI SATISFACŢII

BERCU LEIBOVICI

UN PORC DE CÎINE

TĂMÎIE ŞI OTRAVĂ

CAIET

VIN ŞI APĂ

STROFE CU PELIN DE MAI

După 23 August

Membru în Uniunea Scriitorilor din R.P.R.

Volume tipărite

BERZELE DIN BOURENI

Traduceri şi stilizări

La „Cartea rusă": Gogol (SERILE DE LA DIKANKA şi TARAS BULBA), IVANOV (Nuvele)

Ed. Tineretului: Korolenko (SUBTERANA COPIILOR)

Espla: Prosper Mérimée NUVELE

Molière IMPROVIZAŢIA DE LA VERSAILLES

Hasek SOLDATUL SVEJK (primul volum)

Anatole France ISTORIA CONTEMPORANĂ (4. vol.)

1) LA UMBRA ULMULUI 2. MANECHINUL D-NEI BERGERET 3) INELUL EPISCOPAL 4. DOMNUL BERGERET LA PARIS.

Contracte cu Espla şi Editura pentru literatură în limbi străine.

Colaborări.

VIAŢA ROMÂNEASCĂ, GAZETA LITERARĂ, CONTEMPORANUL, MAGAZIN (cronică permanentă de la înfiinţare pînă în prezent), COMERŢUL SOCIALIST, „LA ROUMANIE NOUVELLE", LA ROUMANIE D'AUJOURD'HUI, GLASUL PATRIEI: prin Agerpres şi Comerţul exterior, articole în străinătate, Radio-difuziune, O.N.T., Broşura pentru festivalul tineretului de la Moscova (ed. Arlus) etc.

să rîdem cu dinții strînși

Umorul negru sau feroce, ca orice altă formă de umor, a avut și el voga sa, admiratorii săi, campionii săi, chiar și iluștrii săi înaintași (Chaucer, Defoe, Alphonse Allais, Tristan Bernard, Edgar Poe, M. Twain, G. B. Shaw etc). Mai puțin specific spiritului nostru național, a fost totuși practicat în unele ziare și reviste umoristice și a fost gustat de publicul românesc, atunci cînd i-a fost prezentat. Publicăm cîteva „povestiri oribile" cum singur le-a intitulat Pierre Doris, supranumit în țara sa de baștină (Franța) „Frankenstein al rîsului" sau „Dracula al umorului". Ca toți precursorii, el a ridiculizat prostia, lăcomia, spiritul filistin și burghez, impostura. Să vedem cum.

Un băiețel locuiește cu mama sa și noul soț al acesteia.

— Ei, îl întreabă un amic al familiei, te înțelegi bine cu tatăl tău vitreg?

— Nemaipomenit. În fiecare zi mergem și ne plimbăm pe lac cu barca. În mijlocul apei mă aruncă din barcă și eu ajung la mal înotînd.

— Nu e prea obositor?

— Nu, deloc, mai greu e să ies din sac.

*

Trei prieteni merg pe o stradă întunecoasă. Un compresor îl ajunge din urmă și îl calcă pe Jules.

— Trebuie să-l ducem acasă, spune unul din amici. Îl iau pe bietul Jules, ajung la casa lui și bat la ușă, noaptea tîrziu.

— Cine e? întreabă o voce de femeie somnoroasă.

— Sîntem prietenii lui Jules... Ți-am adus soțul!

— Ah, din nou beat... nu-i mai deschid.

— Nu, nu, protestează amicii. Jules nu e beat. L-a turtit un compresor!

— Ah, da! Atunci, băgați-l pe sub ușă.

*

Doamna agonizează. Este pe moarte. Soțul ei o veghează.

— Ascultă, murmură ea la un moment dat. Înainte de a muri, trebuie să-ți fac o mărturisire. Unul din cei 5 copii ai noștri nu este al tău.

— Oh! exclamă soțul. Care din ei?

— Ghici! suspină doamna și-și dădu sufletul.

*

Micuțul Marius are inima de piatră: își bate frățiorii, chinuie animalele, sparge pianul, trage cu praștia în vrăbii. Într-o seară, este dus la circ. La numărul cu lei — oroare! Dresorul este mîncat de fiare sub ochii publicului. Mulțimea urlă iar Marius rămîne impasibil. La un moment dat, micuțul are un fior. Mama tresare: deci nu are chiar inima de piatră! Apoi micuțul izbucnește în plîns și suspină:

— Uite, uite! Leul ăla mic a rămas flămînd. I-au luat-o alții înainte.

*

— Mamă, mamă! strigă Françoise arătînd spre frățiorul ei mai mic. Claude mănîncă ziarul.

— Nu face nimic, răspunde mama. Este ziarul de ieri.

*

— Băiete, zise învățătorul, pentru mîine ai

să faci o compunere de 300 de cuvinte despre animalul tău preferat!

A doua zi, elevul aduce tema și profesorul poate citi:

„Nu-l mai văzusem pe cîinele meu Azor de două zile. Am decis să-l caut. Am ieșit pe stradă și am început să-l strig: Azor, Azor, Azor, Azor, Azor, Azor...!"

*

În avion, un băiețel infernal scoate din minți pasagerii. Vine, pleacă, se cațără pe scaune, țipă, se dă peste cap, latră, fluieră, suflă în trompetă. Pasagerii încep să strîngă din dinți. Stewardesa înțelege situația, îl ia pe micuț de mînă, îl duce spre coada avionului la o ușă și-i spune cu drăgălășenie:

— Ei, văd că te-ai plictisit înăuntru. Ia du-te tu și te joacă puțin pe afară!

*

Întorcîndu-se pe neașteptate acasă, psihanalistul își găsește soția pe divanul din cabinet, dar nu chiar de tot singură.

— Dragul meu, ce mulțumit vei fi! îi spune ea foarte veselă. În fine, am reușit să mă debarasez de plicticoasele complexe pe care le aveam.

*

— Domnule, nu mai trageți cu pistolul pe plajă. S-ar putea să-mi omorîți vreun copil.

— Nici o problemă, doamnă. Oricînd putem face alții.

*

O fostă steluță întîlnește o actriță bine cotată în lumea filmului:

— Știi, zice actrița, se pare că voi avea un Oscar!

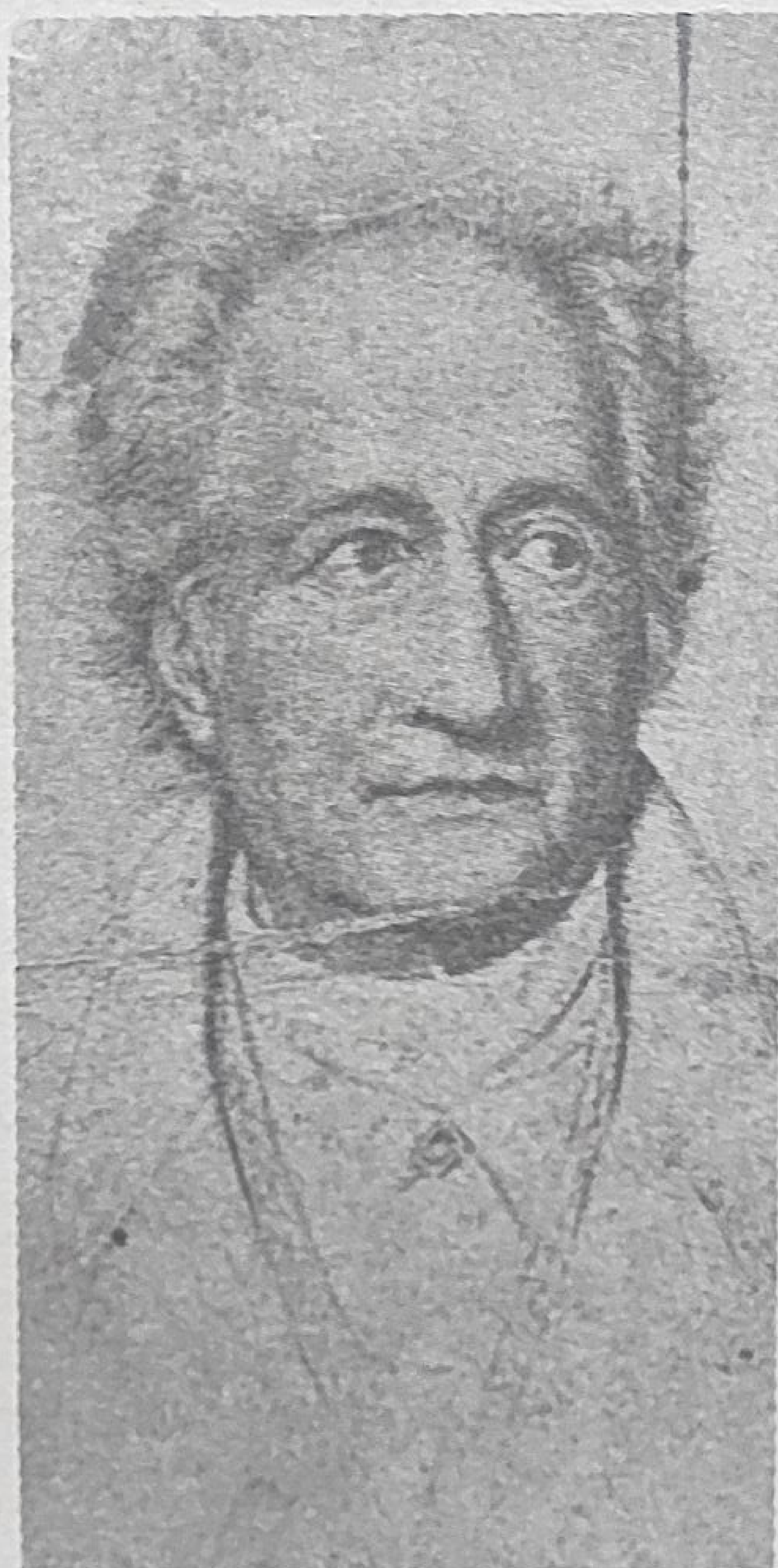
— Eh,... răspunde prima, cum poți fi așa sigură că va fi băiat?

Prezentare și traducere
ELISA MADOLCIU

Marii scriitori ai lumii au dovedit în multe cazuri duble vocaţii, dar cel mai frecvent s-au manifestat în pictură şi desen. A scrie poezie şi a picta sînt îndeletniciri vechi şi mereu actuale care s-au îmbinat în chip fericit în foarte multe cazuri.

Goethe spunea: „Aşa cum alţii fumează, eu pictez". În patrimoniul Muzeului naţional de la Weimar, în R.D.G., se află 3000 de desene pe care Goethe le-a realizat în timpul călătoriei sale în Italia. În 1787 marele poet a locuit timp de o lună la Neapole, realizînd aproape 100 de desene. „Dacă la Roma te simţi cuprins de dorinţa de-a studia — nota Goethe în **Călătorie în Italia** — aici, la Neapole, simţi numai dorinţa de-a trăi". Vezuviul, marea, colinele, ruinele devin pentru el elementele unui măreţ spectacol pe care-l schiţează încredinţîndu-l nu cuvîntului ci desenului. O lucrare grafică semnată de Goethe a fost recent achiziţionată de Muzeul naţional din Weimar de la un particular. Desenul executat în cărbune înfăţişează o cabană înconjurată de arbori, pe fundalul unor creste de munţi ce se pierd în ceaţă. Pentru un titan de talia lui Goethe îndeletnicirea aceasta pare mai curînd un divertisment, dar în fond desenele lui nu sînt altceva decît căutări de exprimare a unor imagini ce-i încolţeau în minte şi pe care le exprimase sau voia să le exprime prin graiul literelor. Talentul şi autenticitatea desenelor lui Goethe au fost unanim recunoscute de specialişti.

GOETHE

ŞEVCENKO

Scriitori celebri şi cea de a doua muză

*

Să ne oprim acum la cîteva exemple luate din literatura rusă.

Poetul Taras Şevcenko a fost iobag şi fiu de iobag. Încă de copil manifesta un deosebit talent pentru pictură şi desen. Copia litografii pe ziduri cu bucăţele de cărbuni scoşi din vatră şi nu o dată stăpînul a pus să-l biciuiască pentru a-l lecui de asemenea „nărav". Ajuns cu boierul la Petersburg, cu toate bătăile cumplite ce le îndurase, desena în nopţile albe statuile din grădina publică. De astă dată nu l-a prins stăpînul, ci pictorul Sosenko, care şi-a dat seama că are înaintea lui un talent. Sosenko încearcă totul spre a-l trimite la Academia de Arte. Dar iobagul nu poate intra la Academie, iar moşierul cerea 2500 de ruble pe iobag. Pentru ca Taras Şevcenko să ajungă om liber, pictorul Briulov l-a pictat pe poetul Jukovski, a pus tabloul la loterie şi aşa s-au putut aduna rublele ce au salvat un om. Un OM cu majuscule, care n-a devenit pictor, dar s-a transformat într-unul din cei mai viguroşi poeţi ai poporului ucrainean, cîntăreţ şi luptător pentru libertate.

Vladimir Maiakovski, marele poet al revoluţiei proletare, o vreme pictor profesionist, a executat, pînă în anii Revoluţiei Socialiste din Octombrie, 3000 de desene satirice. Abecedarul lui ilustrat a devenit clasic pentru şcolarii din Ţara Sovietelor. Pentru piesele sale Maiakovski desena costumele şi decorurile. Deosebit de elocvente sînt de pildă cele aproape 15 schiţe de costume întocmite pentru piesa „Misterul Buf".

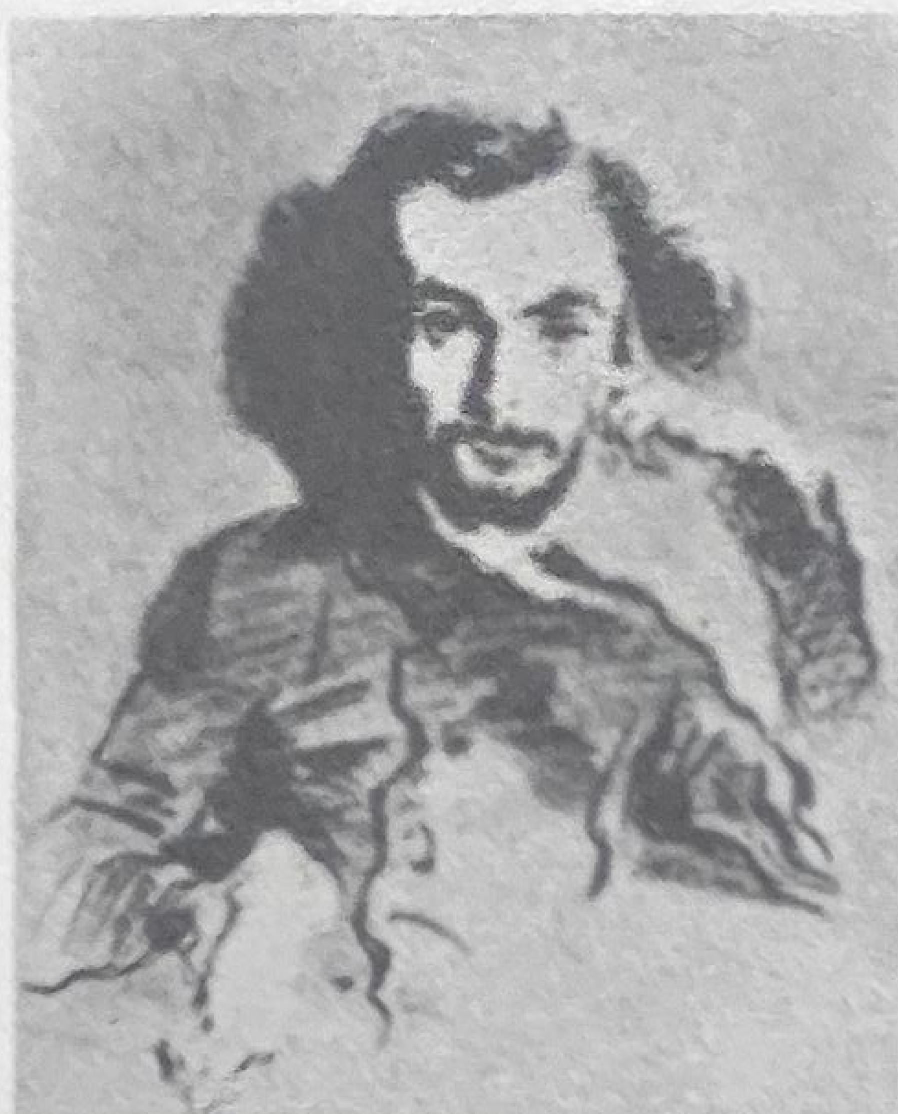
*

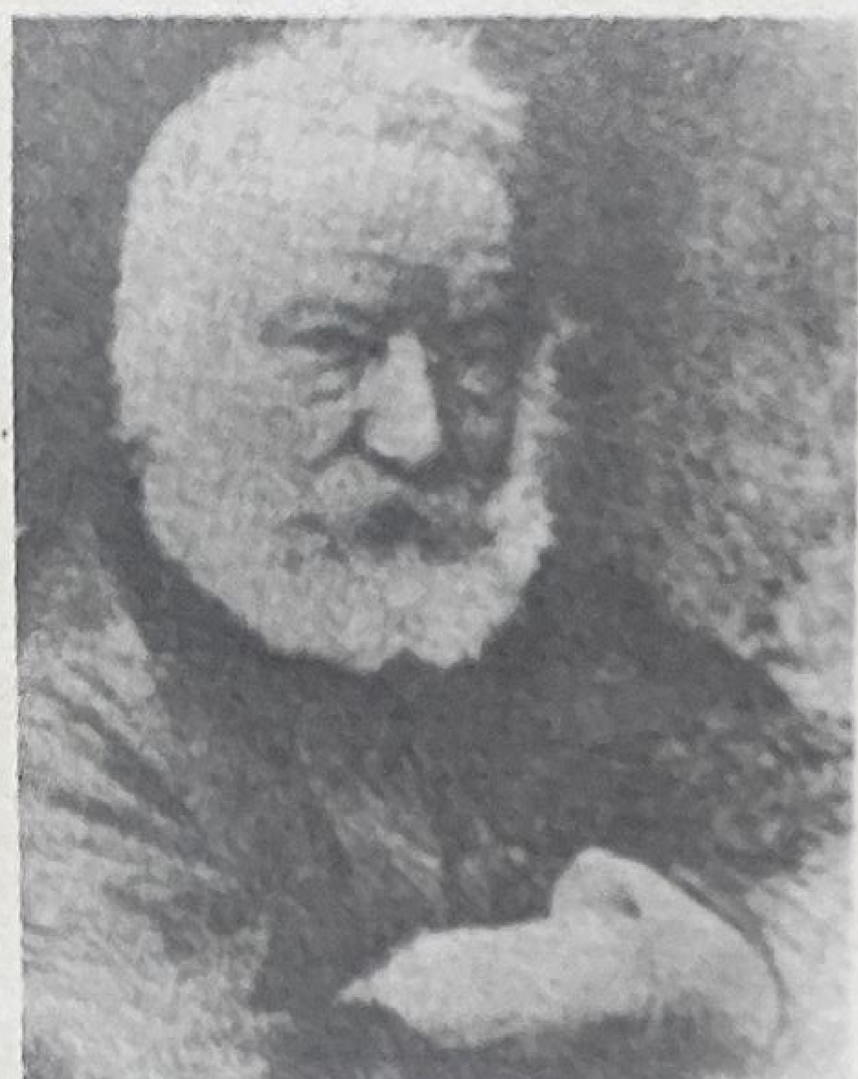
Se ştie foarte bine că marele poet M.I. Lermontov era şi un foarte talentat pictor. A creat zeci de pînze, majoritatea păstrîndu-se prin diverse muzee şi colecţii particulare. Una din pînzele sale cele mai vestite înfăţişează chipul unui nobil spaniol purtînd la gît Ordi-

PUŞKIN

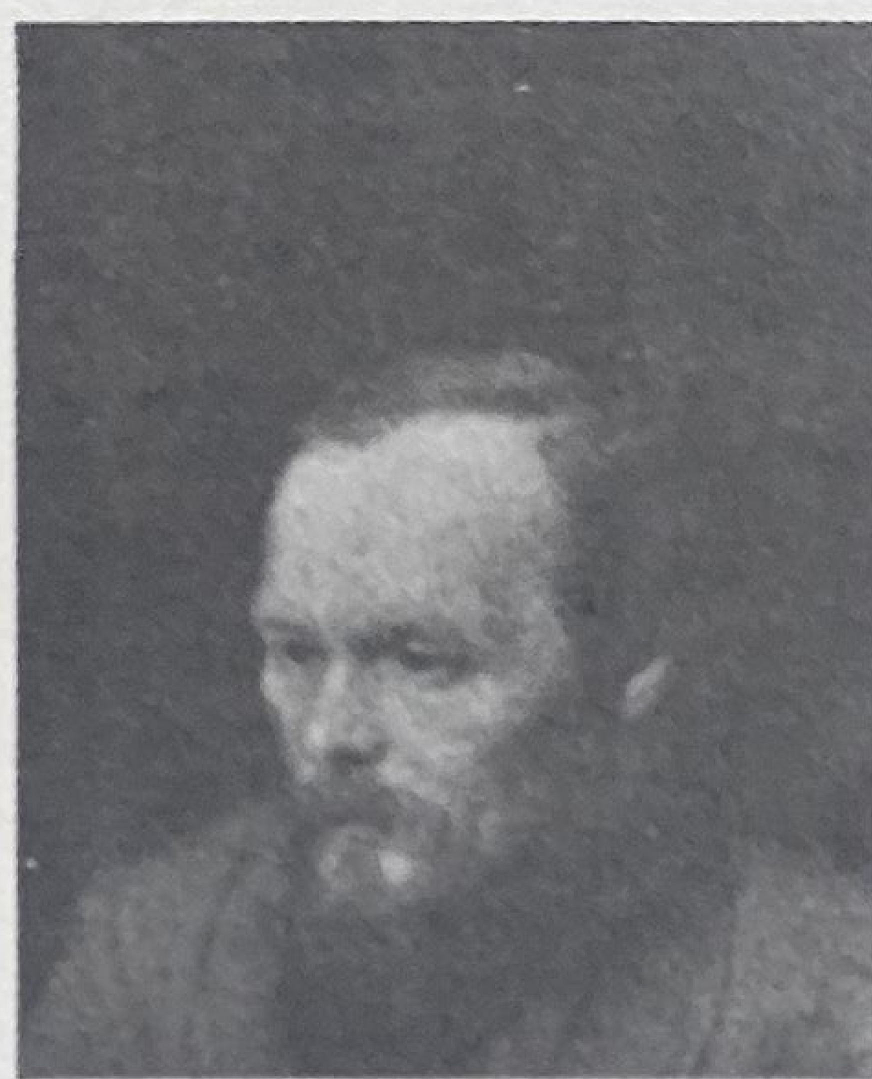

BAUDELAIRE

HUGO

DOSTOIEVSKI

nul „Lînei de aur". E vorba de portretul ducelui de Lerma, care a fost nevoit să părăsească Spania acum cîteva secole. Se crede că ducele de Lerma ar fi un strămoş al familiei Lermontov.

*

Opera marilor artişti — oricît de bine cunoscută publicului larg — oferă mereu noi descoperiri cercetătorilor pasionaţi. Astfel, la mai bine de o sută de ani de la moartea celebrului scriitor clasic rus Feodor Mihailovici Dostoievski (1821—1881), cei interesaţi pot vedea şi admira în Muzeul-locuinţă Dostoievski din Moscova o sumedenie de portrete ale acestuia, executate de mari artişti între anii 1842—1847. Nu multă lume ştie însă că Dostoievski însuşi desena. Cîteva zeci din desenele sale sînt expuse în muzeu. Multe ilustrează romanul **Crimă şi pedeapsă,** majoritatea fiind portrete ale diferitelor personaje.

„Bineînţeles, desenele lui Feodor Mihailovici nu pot fi considerate simple ilustraţii la operele în manuscrisele cărora au apărut — declara directorul muzeului, G. Kogan, care şi-a consacrat mulţi ani cercetării creaţiei dostoievskiene. Dar în acelaşi timp, nu se poate să nu simţi neîndoielnica lor apropiere de personajele concepute de scriitor".

*

Desenele au însoţit în permanenţă manuscrisele lui Alexandr Puşkin (1799—1837). Cele peste 900 de ciorne ale operelor sale sînt pline de desene, crochiuri, studii, profile desenate pe marginile filelor şi între rînduri. Cercetătorii au găsit aproape 2000 de desene şi sute de portrete executate de poet. Puşkin a realizat o întreagă galerie de portrete ale compatrioţilor săi contemporani. El avea o neobişnuită agerime a vederii, iubea adevărul fără compromisuri, căuta să redea caracterul oamenilor.

În „Discurs despre Puşkin" Dostoievski spune: „Povestea Ursului e un tezaur pentru pictorii şi cercetătorii viitorului... Se poate afirma că de n-ar fi existat Puşkin, n-ar fi existat nici talentele ulterioare" (...). Experţii nu au putut stabili deocamdată cui aparţin un număr de 100 de portrete realizate de Puşkin.

*

Lev Tolstoi, genialul creator al capodoperei „Război şi pace", admirator al lui Jules Verne — ale cărui romane le citea cu glas tare copiilor săi — a făcut şaptesprezece ilustraţii la romanul „Ocolul pămîntului în optzeci de zile". Fiul său Ilia povestea că acest roman le-a parvenit fără ilustraţii. Pentru lecturile ce le făcea copiilor în fiecare seară, Lev Tolstoi pregătea în timpul zilei desene, iar cînd în cursul lecturii ajungea la pasajul pe care l-a ilustrat, scotea desenul şi-l arăta copiilor. L. Tolstoi a întocmit şi un abecedar ilustrat celebru, care timp de mulţi ani a fost prima carte pe care începeau s-o buchisească fiii ţăranilor. Biografii romancierului au găsit schiţele în creion, pe care Tolstoi le-a executat în vreme ce pregătea marea lui capodoperă „Război şi pace". Una din ele reprezintă cîmpia de la Borodino, pe care a vizitat-o înainte de a începe scrierea romanului.

Este de remarcat faptul că la Muzeul L. Tolstoi din Moscova desenele executate în creion şi în peniţă ocupă un loc impresionant printre exponate.

*

Nici scriitorii francezi nu fac excepţie de la regula disponibilităţilor picturale. Charles Baudelaire desena

de obicei mici portrete în peniță sau creion. Își desena prietenii și mai ales pe sine. În oglindă el analiza îndelung fiecare trăsătură a feței sale. Nu era totdeauna pe deplin satisfăcut de încercările sale. Sub un autoportret executat în 1880 el nota: „Içi la bouche est mielleure".

*

Paul Valéry, Jean Cocteau, Pierre Loti, George Sand, Jacques Prévert continuă șirul marilor scriitori francezi și scriitori-poeți-pictori care au excelat deopotrivă în scris și în artele plastice.

*

Se pare însă că dintre toți scriitorii și poeții francezi care s-au afirmat în domeniul plasticii, Victor Hugo i-a întrecut pe toți!

Talent de o rară polivalență, Victor Hugo a fost stăpîn și pe penel, fără să fi urmat vreodată cursul unei academii de arte plastice. Inițierea în acest domeniu și-a făcut-o singur, studiind planșele anatomice și desenele lui Leonardo da Vinci și pregătind numeroase portrete după natură, dintre care multe sînt socotite de critici „mici capodopere de gingășie și iscusință plastică".

În memoriile sale Victor Hugo menționa, între altele, că desenele ocupă un loc de seamă în opera sa. Unele din desenele făcute de el au apărut în presa vremii, altele, despre care au scris la timpul respectiv Gautier, Zola, Baudelaire sau Claudel, se păstrează în diverse muzee, iar altele au rămas „inedite".

Din cele peste 300 de desene clasate în camerele fostei locuințe, creațiile plastice ale lui Victor Hugo pot fi împărțite în trei categorii: ilustrații la cărțile sale, desene pamflet și, în al treilea rînd, și cele mai numeroase, peisajele sale.

Pasionații admiratori ai „Legendei secolelor", ai „Mizerabililor", ai lui „Hernani" și ai atîtor lucrări datorate ilustrului poet, prozator și dramaturg, ar fi cel puțin uimiți dacă ar ști că acesta spunea deseori intimilor: „Ce păcat că nu m-am făcut pictor". Și cine a vizitat casa memorială din Place des Vosges, situată în acel bătrîn și fermecător cartier atît de parizian al Marais-ului, a putut înțelege că Victor Hugo, atît de realizat în literatură, avea totuși temeiuri să regrete faptul că nu și-a închinat mai mult timp desenului și picturii. Într-adevăr, peste 300 de lucrări ale artistului ornează pereții celei mai mari săli de la etajul I al venerabilei case-muzeu, sau sînt expuse în vitrinele instalate în aceeași sală. Ele vădesc un remarcabil talent în plastică și, totodată, stăpînirea unor tehnici diferite: creion, sepia, guașă, acuarelă. Hugo cunoaște noțiunile de perspectivă, îndrumate poate chiar de vecinătatea unui Delacroix. În desenele sale umoristice diformitățile dureroase ale vieții, prinse cu receptivitatea intuiției sale, nu stîrnesc compasiune, ci indignare. El socotea aceste infirmități urmare a unor cauze sociale reprobabile.

Un loc deosebit în plastica lui Victor Hugo îl ocupă peisajele marine. Mîna sigură a artistului a surprins în inegalabila ei varietate poezia oceanului, cutremurat de „lumini și de umbre", albit de spuma valurilor, aurit de razele soarelui, transformat în imensitate argintie de reflexele lunii. Majoritatea peisajelor marine au fost realizate în perioada în care Victor Hugo, în conflict cu Napoleon al II-lea, pe care îl calificase în vestitul lui pamflet „Napoleon cel Mic", a fost nevoit să se refugieze pe insulele anglonormande din Marea Mînecii. Din acea perioadă se păstrează șevaletul și uneltele pe care artistul le-a folosit realizînd peisaje care rivalizează cu excepționalele lui descrieri.

Alături de peisajele marine, colecțiile de grafică ale muzeului din Place des Vosges conțin portrete, naturi moarte, scene de interior.

De multe ori, desenele lui Victor Hugo constituiau un aide-mémoire care-i foloseau drept material brut în compozițiile literare.

Multe desene au apărut pe corespondența lui Hugo cu prietenii rămași în Franța, atunci cînd celebrul scriitor se afla departe de țară.

Fie că reprezintă crochiuri după chipul soției, al lui Leonie Biard sau al Julietei Drouet, fie că reprezintă imagini din Belgia, Strasburg, Pirinei, Rin sau Vianden Thionville, desenele au aproape toate titlurile stabilite de autor și, mai mult decît atît, textul literar.

Astfel, desenul care reprezintă sala de ședințe a Consiliului Municipal din Thionville, după bombardamentul prusienilor asupra armatelor lui Napoleon III, poartă data de 30 august 1871 și următorul text: „Aici este sala de ședințe a Consiliului Municipal din Thionville în starea lăsată de bombardamentul Prusiei. Toate casele orașului sînt distruse. Arhivele au fost arse. În această sală se află portretul tatălui meu. El a dispărut în incendiu odată cu libertatea și naționalitatea Thionvillului. Primarul mi-a povestit cu lacrimi în ochi. Eu i-am spus: Sînt încîntat că portretul tatălui meu a avut un astfel de sfîrșit. Tatăl meu nu a vrut să devină prizonier la prusaci, nici chiar în imagine. Chiar și femeile știu că el a apărat și a salvat orașul lor în 1814 și 1815.

Eu am desenat această sală la 30 august 1871, la patru ore după-amiază. Alături se află grădina publică. Am văzut un soldat prusian sentinelă și, în timp ce desenam, am auzit copiii cîntînd Marseillesa".

Chateau Vianden, 7 august 1871 „Am profitat de o rază de soare pentru a de-

sena un aspect destul de amănunţit al ruinelor de la Vianden. La picioarele mele, Rinul. La dreapta şi la stînga munţi cu vîrfurile pierdute în norii unui cer sumbru. În mijlocul fluviului în depărtare, în picioare, într-o apă liniştită... un mare turn negru, într-o formă oribilă". Fără să fi studiat vreodată arta plastică Victor Hugo picta mult şi cu neîntrecută îndemînare. Adesea pe un plic al unei scrisori sau pe o foaie de hîrtie, apărea rapid un castel, un peisaj de o originalitate frapantă mai ales prin jocul umbrelor pe care-l realiza. La muzeul din Place des Vosges se află o parte din cele peste 600 de desene ce se cunosc a fi fost realizate de mîna lui Victor Hugo. Celelalte se găsesc fie în alte muzee, fie în colecţii particulare,dar fiecare îşi are povestea lui. Există, printre altele, desenul unui străvechi burg, inspirat de o călătorie în regiunea Rinului, un peisaj cu trei arbori în primul plan, o femeie goală acoperită cu un mantou. Deosebit de impresionant este desenul „Spînzuratul", pe care Hugo l-a repetat de patru ori. Unul din aceste desene se află la Muzeul Luvru, alături de opere ale celor mai mari artişti plastici. Desenul exprimă protestul scriitorului împotriva executării aboliţionistului american John Brown, în 1859 şi a altor nelegiuiri comise în acea vreme de cîrmuitorii de ţară, pe care îi condamna şi detesta. Victor Hugo scria clocotitor: „Washington îl ucide pe Spartacus; e mai cumplit decît uciderea lui Abel de către Cain".

Un alt desen zguduitor al lui Victor Hugo este cel al copilului-erou — Gavroche. Acesta trăieşte nu numai în paginile „Mizerabililor" ci şi în seria „Creioanelor" la care a meşterit vreme îndelungată artistul. Conturat doar în cîteva linii, micuţul stă chircit, cu genunchii la gură, cu capul plecat, gînditor, cu privirea iscoditoare pierdută în depărtări. Pe umeri îi şade, familiară, o pasăre. Părul îi atîrnă în dezordine; veşmintele sînt numai zdrenţe. Pe buzele copilului flutură un zîmbet amar. Desenul e simplu, dar de mare expresivitate. Sub el sînt două cuvinte scrise de autor: „Gavroche rêveur" — „Gavroche visător". Ele reprezintă o dovadă în plus a adîncimii şi înţelegerii cu care Hugo a ştiut să-l vadă pe eternul „gamin" („ştrengar") al Parisului.

Ilustrarea operelor sale constituie un capitol de simbioză plastico-literară, într-o viziune unitară, pornită din aceeaşi simţire romantică.

Aceste cicluri se completează cu desenele fantastice în care duhul lui liber, fără îngrădiri de nici un fel şi-a dat drumul, plimbîndu-se prin pagodele chinezeşti, prin castelele spaniole, prin hrubele cu faună pestilenţială.

Zvîrcolirea acestei firi neînvinse, care a cunoscut gloria în toată măreţia ei, care a cunoscut şi s-a cutremurat în faţa nesfîrşitelor dureri ale vieţii, care le-a alinat prin umanismul glasului său, apare în perspectiva timpului în proporţii de luminoasă aureolă istorică, făcîndu-ne să ne gîndim la vorbele lui, cel puţin ciudate: „Ce păcat că nu m-am făcut pictor".

*

Şirul marilor scriitori şi poeţi pictori ar mai putea fi completat cu H.G. Wels, Federico Garcia Lorca, William Blake, Mark Twain, Nicolae Iorga şi Rabindranath Tagore.

Primul laureat al Premiului Nobel de pe continentul asiatic, după vaste preocupări în domeniul prozei, poeziei, artei dramatice, muzicii, filozofiei şi pedagogiei, la 67 de ani este captivat de această nouă modalitate de expunere a ideilor, care este pictura. Scriind despre pictura sa în 1931, Tagore preciza: „Nu fac niciodată un tablou cu un subiect preconceput. Întîmplător, cîte o formă a cărei genealogie îmi este cu desăvîrşire necunoscută capătă contur din mişcarea condeiului meu şi devine o reprezentare de sine stătătoare".

Tagore nu dădea titluri desenelor sale, justificîndu-se astfel: „picturile mele sînt poemele exprimate prin linii".

MIHAI BURDUJA şi **AVRAM D. TUDOSIE**

AL BANO și ROMINA

Scurtă poveste

capitolul 1

DIN CARE SE VEDE CUM ȚĂRANII DIN CELLINO SAN MARCO ȚIN PUMNII STRÎNȘI PENTRU CONSĂTEANUL LOR AL BANO.

În jurul primăriei micuței așezări italiene Cellino San Marco se strînseseră aproape toți cei opt mii de locuitori ai săi. Femei și bărbați, tineri și vîrstnici. Aceștia fluturau o pădure de mîini către limuzina albastră, care tocmai oprise. Încercările polițiștilor de a-i opri sau de a le tempera măcar zelul au rămas fără rezultat.

Pe buzele tuturor, două nume: Al Bano și Romina.

Desigur, cititorii Almanahului nostru se vor întreba ce căutau cei doi într-un sat, cînd locul lor este să urce pe cele mai mari scene, în fața a mii și zeci de mii de entuziaști? Ei bine, motivul prezenței lor la Cellino San Marco era unul cît se poate de firesc: fiul satului — Albano Carrisi, cunoscut azi pe toate meridianele ca AL BANO — venise în satul său natal pentru a-și saluta consătenii.

Da, nu vă mirați. Mai există și copii care nu uită de unde au plecat. Și ca dovadă că nu se rușinează să revină... la țară, a luat-o cu el și pe nevastă-sa. Care nu este o oarecare, ci una dintre fetele care și-au petrecut copilăria nici mai mult nici mai puțin decît la... Hollywood! Ați ghicit, venise împreună cu ROMINA POWER.

Data vizitei lor la Cellino San Marco nu fusese însă aleasă la întîmplare. Al Bano se întorcea printre ai săi după ce cîștigase, împreună cu Romina, laurii marelui concurs de la San Remo cu cîntecul „Ci sara". Cîntărețul italian era convins că succesul lor se datorește și faptului că țăranii din satul natal i-au ținut pumnii strînși.

Pentru lucrul acesta minunat, el venise acum să le mulțumească...

De fapt, consătenii săi au fost alături de el încă din anul 1961, cînd acesta plecase spre Milano cu un geamantan plin cu brînză și cu cîteva sticle de ulei. Să facă comerț! Dar ei au început să fie alături de consăteanul lor mai ales din anul 1966, cînd cîntecul său — exasperant de optimist, cum l-a caracterizat presa — „Nel stele", asalta locurile de sus ale topurilor italiene.

S-ar putea spune că sătenii din Cellino San Marco au făcut un adevărat antrenament de lungă durată în a ține pumnii strînși. Ei au ajuns însă în cea mai bună formă cam în perioada în care Al Bano o cunoscuse și o luase de nevastă pe Romina Power, o fată absolut admirabilă și modestă, fiica celebrului actor hollywoodian Tyrone Power.

Acum aveau un motiv în plus s-o facă: țineau pumnii strînși pentru ca iubirea și casa să le fie de... piatră!

capitolul 2

DIN CARE PUTEM VEDEA CUM CĂ DRUMUL LUI AL BANO N-A FOST PRESĂRAT CU FLORI.

Într-adevăr, n-a fost.

Al Bano a bătut la porțile consacrării vreme de aproape zece ani. Timp de aproape un deceniu el a crezut în cîntecele sale despre dragostea adevărată și o lume mai bună, în mesajul lor umanist, plin de optimism.

Cînd era copil se ducea la școală, la Brindisi, cale de cîțiva kilometri, cu bicicleta sau cu trenul. După amiezile, după ce se întorcea de la școală, lucra la cîmp, acompaniindu-și opera mîinilor firave cu melodii pe care le născocea și-i rămîneau apoi în suflet.

Cînd a împlinit șaptesprezece ani n-a mai rezistat și a pornit-o spre Milano. A început să lucreze în construcții, să doarmă pe unde apuca — acoperindu-se de multe ori cu foaia de cort a cerului — și să mănînce dimineața, la prînz și... vinerea!

Banii strînși cu trudă îi trimitea acasă, scriindu-le alor săi că o duce bine și că lucrează în administrație!

Foamea l-a împins însă spre... restaurant. Nu pentru a mînca, firește. Pentru asta trebuia bani mulți. A cerut să fie angajat pe post de bucătar — visul tuturor flămînzilor — cu toate că „elaborarea" unei simple omlete îi ridica probleme insurmontabile. A fost angajat. Chelner!

După ce s-a... săturat, a plecat să lucreze la Innocenti la o bandă de montaj, unde a rămas timp de trei ani.

Într-o bună zi — cu adevărat o zi bună — a citit prin gazete că Adriano Celentano caută talente. Tinere talente. S-a dus să-și încerce și el norocul. I s-a spus personal de către marele Adriano că are voce frumoasă și a fost reținut printre colaboratorii săi. A continuat însă să lucreze la Innocenti, unde colegii de muncă îl cam luau peste picior, zicîndu-i cum că Celentano n-are timp de pierdut cu unul ca el...

În anul 1965 este trimis, din inițiativa aceluiași Celentano — care, orice s-ar spune, i-a fost... naș — la concursul de preselecție pentru festivalul de muzică ușoară de la San Remo.

N-aș putea spune dacă atunci a fost selecționat sau nu, ceea ce pot spune cu precizie este faptul că atunci a văzut-o pentru prima dată pe Romina.

capitolul 3

DIN CARE NE PUTEM DA SEAMA CĂ MAMA ROMINEI NU DOREA CA FIICA EI SĂ SE MĂRITE CU UN ŢĂRĂNOI ITALIAN CU CHITARĂ.

S-au plăcut de cum s-au văzut. Fata purta părul lung, un păr de culoarea penelor de corb, aşa cum şi-l poartă indiencele squaw, ochi frumoşi — moştenirea tatălui. De fapt, pentru a respecta adevărul, trebuie spus că Romina a fost cea care...

„Cel mai mult şi mai mult m-a atras la Al Bano destinul lui, care îmi amintea de tata. Nici părintele meu n-a dus-o prea uşor pînă a ajuns sus. A făcut pe şoferul, umbla cu ziare în ghete pentru a nu-i intra apă... Dar nu a depus armele."

La şaptesprezece ani Romina jucase deja în trei filme. Era, în felul ei, o cineva.

Avea cunoştinţe printre bărbaţi din lumea suspusă, cu foarte bună situaţie materială, care o admirau, ea însă l-a preferat pe tînărul din mediul rural. „M-a învăţat să cunosc lucrurile concrete şi simple ale vieţii, mi-a povestit despre anotimpuri, şi despre natură, şi de ce îmbătrînesc copacii, şi cum se mănîncă aricii de mare..."

Cînd vestea despre apropiata căsătorie a celor doi a ajuns la urechile mamei fetei, soacra mică a reacţionat vehement: „Cum, fiica mea să se mărite cu un ţărănoi italian cu chitară?"

Adică exact ce s-a întîmplat.

Se vede treaba că doamna Power nu-şi cunoştea fiica şi nici pe Al Bano!

capitolul 4

DIN CARE SE VEDE CĂ NE-AM CAM LUAT CU... NUNTA.

Aşadar, în anul 1966, Al Bano cucereşte un mare succes cu cîntecul „Nel stele", care ajunge repede pe locul întîi în topurile italiene. Un an mai tîrziu, el însoţeşte trupa „Rolling Stone" în turneul său prin Italia. În 1968 înregistrează pentru radio, după care începe să fie asaltat de casele de discuri. Primeşte oferte pentru a juca în filme.

Puţini sînt cei care ştiu că Romina i-a fost parteneră mai întîi pe ecran şi numai după aceea în viaţă.

Al Bano prosperă. Îşi cumpără o proprietate la Cellino. Curînd Romina îi dăruieşte o fetiţă — da, Romina e mămică! — eveniment care avea să le facă legătura şi mai trainică.

În domeniul artistic lucrurile încep însă să nu mai meargă ca lumea. Ritmurile anilor '70 — muzica „punk" şi „superrock" nu erau cele mai propice pentru cîntecele sale optimiste, pline de sensibilitate. Situaţie valabilă atît pentru Italia, cît şi pentru străinătate. În plus, televiziunea îi cam închide porţile...

Iată însă că în 1982, împreună cu Romina, o adorabilă prezenţă scenică, simplă şi tonică, cîştigă premiul al II-lea la San Remo cu un cîntec care va face ocolul lumii cu iuţeala fulgerului: „Felicitá". Lucrurile se schimbă acum radical, cuplul Al Bano—Romina Power cunoaşte un adevărat triumf.

capitolul 5

ÎN CARE SE VEDE CUM ŢĂRANII DIN CELLINO SAN MARCO CRED CĂ SÎNT MAI GROZAVI DECÎT VECINII LOR DIN PALIGNANO A MARE.

Se spune că sătenii din Cellino San Marco îşi au meritul lor la succesul cîntecelor lui Al Bano. Şi sînt foarte mîndri de acest lucru. Şi de el.

Mîndria lor nu este însă lipsită de tîlc.

„Fiul satului", prin succesele sale, a tranşat — zic ei — în favoarea lor rivalitatea... muzicală cu vecinii lor din Palignana a Mare, un sat aflat în apropiere, în care a văzut lumina zilei... Domenico Modugno.

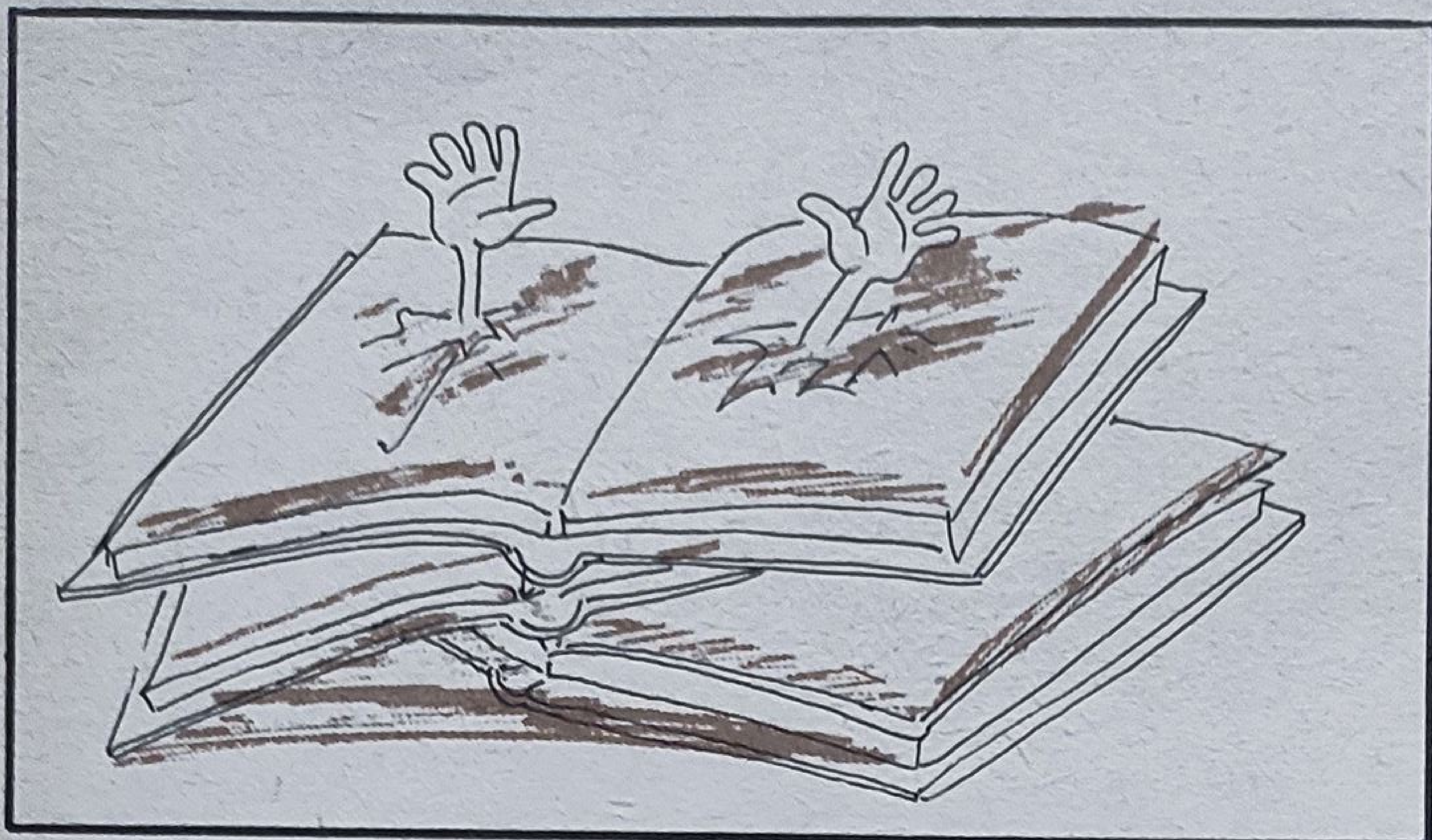
Personal, obiectiv fiind, sînt de părere că rivalitatea lor muzicală este, şi va rămîne, poate pentru totdeauna, sub zodia... balanţei.

În ceea ce-i priveşte însă pe consătenii lui Al Bano, cred că li s-ar cuveni

capitolul 6

DIN AL CĂRUI TITLU ORICINE ÎŞI POATE DA SEAMA CĂ CELLINOSANMARCHEZII NU JOACĂ FAIR-PLAY, ADICĂ N-AR FI CHIAR NIŞTE GENTLEMENI...

NICOLAE NICOARĂ

PREMII LITERARE

Fiind de fapt cele mai importante recompense ce se acordă în mod obişnuit scriitorilor, premiile literare au avut totdeauna ecouri durabile şi adînci, au suscitat întinse dezbateri publice, mîhniri şi satisfacţii, vehemente opţiuni pro şi contra, uitîndu-se mereu că juriile, oricît de perfect ar fi constituite, nu pot reprezenta decît opinia subiectivă a 5—7 arbitri. În acest sens nu trebuie să ne facem iluzii şi nici să idealizăm istoria literaturii. Dacă începem prin a-l evoca pe Eminescu, al cărui volum de poezii n-a putut atrage — din motive inexplicabile şi misterioase chiar şi astăzi — atenţia juriilor care acordau în epocă premiile Academiei, va trebui să concedem că măcar în acest caz s-a comis o nedreptate strigătoare la cer. Nedreptatea era cu atît mai frapantă, cu cît în Academie dominau Alecsandri, Maiorescu, Ion Ghica, iar drama ce avea să curme atît de repede şi tragic viaţa lui Eminescu iscase un mare val de simpatie publică. Interesant de remarcat este faptul că îndepărtarea lui Eminescu de la premiul Academiei trezise atunci, ca şi acum, numeroase întrebări, din nefericire rămase fără răspuns. Iată — de pildă — ce scria *„Familia"* într-o notă apărută la 21 iunie 1885, semnalînd faptul că epuizîndu-se tirajul primei ediţii, se dăduse la tipar o nouă ediţie a poeziilor lui Eminescu: *„...unul din cititorii noştri se miră, cum de nu s-a dat în anul acesta premiul Năsturel Herescu de 12 000 lei de către Academie autorului acestor poezii? Pentru că dînsul nu le-a presintat? — răspunde tot el întrebînd. Dar atunci, zice tot acel cetitor, de ce nu le-a presintat cutare membru al Academiei?"* Nici după doi ani Academia nu l-a luat în seamă pe Eminescu, cele două mari premii fiind decernate lui T. Văcărescu şi lui Iuliu I. Roşca. Acesta din urmă semna cu pseudonimul A.C. Şor în „Familia" o rubrică de scrisori din Bucureşti şi îşi făcea discret o reclamă ce ni se pare azi enormă şi nemeritată: *«...cu toate influinţele ce din nenorocire nu pot să lipsească de ori unde e ceva de împărţit, premiile s-au dat afară din sînul Academiei şi anume: dlor T. Văcărescu pentru „Luptele romănilor în resbelul din 1877—78" şi lui Iuliu I. Roşca pentru poemele sale dramatice „Fata dela Cozia" şi „Lăpuşneanu, domnul Moldovei". A-nceput în sfîrşit să se facă dreptate şi tinerilor", iată ce esclamă un bărbat serios şi instruit, neaspirant la premiile Academiei, felicitînd pe cel din urmă de isbîndirea sa».*

În anul 1882 premiul Năsturel Herescu îl dobîndise Alecsandri şi cît de multă amărăciune provocase acest fapt în unele cercuri literare oştile bardului de la Mirceşti se lasă a fi întrevăzută chiar şi numai din aceste rînduri ale unei scrisori pe care Alecsandri o adresase amicului său Ion Ghica:

„...îţi aminteşti cu ce bunătate am primit şi încurajat noi pe Macedonski et C-ie, cu titlul de tînăra pleiadă literară?... Acest domn a voit să-mi dea o probă de sentimentele sale de recunoştinţă şi într-o diatribă în versuri în contra poeţilor cari au eşit din clica sa, el mă numeşte de-a dreptul... o broască. Nu mă iartă, că am luat premiul cel mare Năsturel, sub pretextul că eu sunt Academician şi că posed o staţie pe proprietatea mea, şi pornind dela acest frumos sentiment, el strigă în notele ce însoţesc capodopera sa: Ruşine, de trei ori ruşine, Domnule Alecsandri; ai şters 10 000 franci premiindu-te singur, cînd premiile sunt instituite pentru încurajarea celor tineri..."

Nici după aceea premiile Academiei n-au fost scutite de ascuţite observaţii critice.

În anul 1912 Academia respingea de la premiere lucrările prezentate înaltului for de către Ion Gorun, D. Anghel, Victor Eftimiu, Caton Theodorian, H. Lecca şi Cincinat Pavelescu. Ca o reacţie la ceea ce ea socotea drept un act injust, revista „Flacăra" închina numărul din 2 iunie 1912 „În cinstea celor respinşi de Academie". Sub titlul „Jubileul unui respins", lui Ion Gorun i se publica o scrisoare din care merită a fi citată măcar această tristeţe neconsolată: *„Eu, Domnule Director, am onoarea a fi un vechiu — aş putea zice emerit — respins dela premiile Academiei; anul acesta chiar am să sărbătoresc jubileul de zece ani de cînd am început seria, — şi mă gîndesc dacă n-am cîştigat dreptul să menţionez pe cărţile mele de vizită calitatea aceasta".* Numărul „Flacării" era bineînţeles polemic. Caton Theodorian explica „De ce am concurat". D. Anghel monologa posomorît şi jignit în articolul „Reflexiile unui respins" şi o pagină întreagă se intitula „Din ce-a respins Academia", reproducînd fragmente din poemele lui H. Lecca, din volumele „Fantome" de D. Anghel şi „Poezii" de Cincinat Pavelescu.

P. Locusteanu aducea în articolul său o acută observaţie critică privind modul de atribuire a premiilor academice:

„Noi vrem să ne ridicăm, cu tot respectul cuvenit unor prejudecăţi învechite, împotriva unui curios punct din regulamentul premiilor academice. Acest punct prevede că: cine vrea să fie premiat trebuie să-şi exprime această dorinţă printr-o petiţie timbrată, însoţită de un anumit număr de cărţi.

Va să zică, premiile nu se acordă de Academie acelora cari le merită, ci numai acelora cari le cer. Acest regulament, din toate punctele de vedere ciudat, pe de o parte legitimează presumţiuni neîntemeiate, şi face ca premiile să fie luate cu asalt de toţi nechemaţii; iar pe de alta pe artiştii timizi sau exagerat de scrupuloşi îi înlătură pentru totdeauna dela orice fel de distincţii academice. (...) Fiindcă socotim, deci, că menirea Academiei este să acorde, nu să refuze premii, credem că pe viitor ar fi bine ca premiaţii să se aleagă nu dintre scriitorii cari cer, ci dintre cei cari merită; iar alegerea să se facă prin propria iniţiativă a Academiei, din toate lucrările merituoase cari se publică într-un anumit interval".

Prilejul era nimerit a se începe o dezbatere publică; ea s-a şi declanşat, pătimaşă, dar aici ne mărginim să cităm doar cîteva rînduri dintr-un articol de N. Iorga şi apărut în „Neamul românesc literar": „...Academia acordă premiile, (...) prin urmare, ea nu se poate solidariza cu acordarea lor şi (...) nu e drept a o face răspunzătoare de judecăţi care pot fi străine de gustul şi conştiinţa atîtor din membrii ei. Un regulament nu tocmai vechi lasă grija premierii unor comisiuni restrînse, ai căror membri nu iau parte nici ei toţi la discuţie şi la votare. «Plenul» ia cunoştinţă de un fapt îndeplinit şi trece la ordinea zilei. Să adaug că din comisiunile care sînt chemate a judeca lucrări literare fac parte numai membrii secţiunii litereare. Ei sînt pe jumătate filologi..."

Săracă, binevoitoare şi nu atît de generoasă pe cît îi erau ambiţiile mecenate, Societatea Scriitorilor împărţea în acelaşi an (1912) cele dintîi premii, numeroase, însă de valori mai mult simbolice. Iatăle: „Un premiu literar excepţional de 300 lei pentru operele sale cunoscute, d-lui Ilarie Chendi. 12 distincţii literare de cîte 200 lei d-lor: I. Bîrseanul, N.N. Beldiceanu, Al. Cazaban, N. Dunăreanu, I. Dragoslv, V. Demetrius, I. Chiru-Nanov, Oreste, D. Karnabatt, M. Sorbul, Const. Rîuleţ şi Al. Stamatiad. Trei încurajări de cîte 100 lei d-lor: N. Pora, M. Săulescu şi I.U. Soricu".

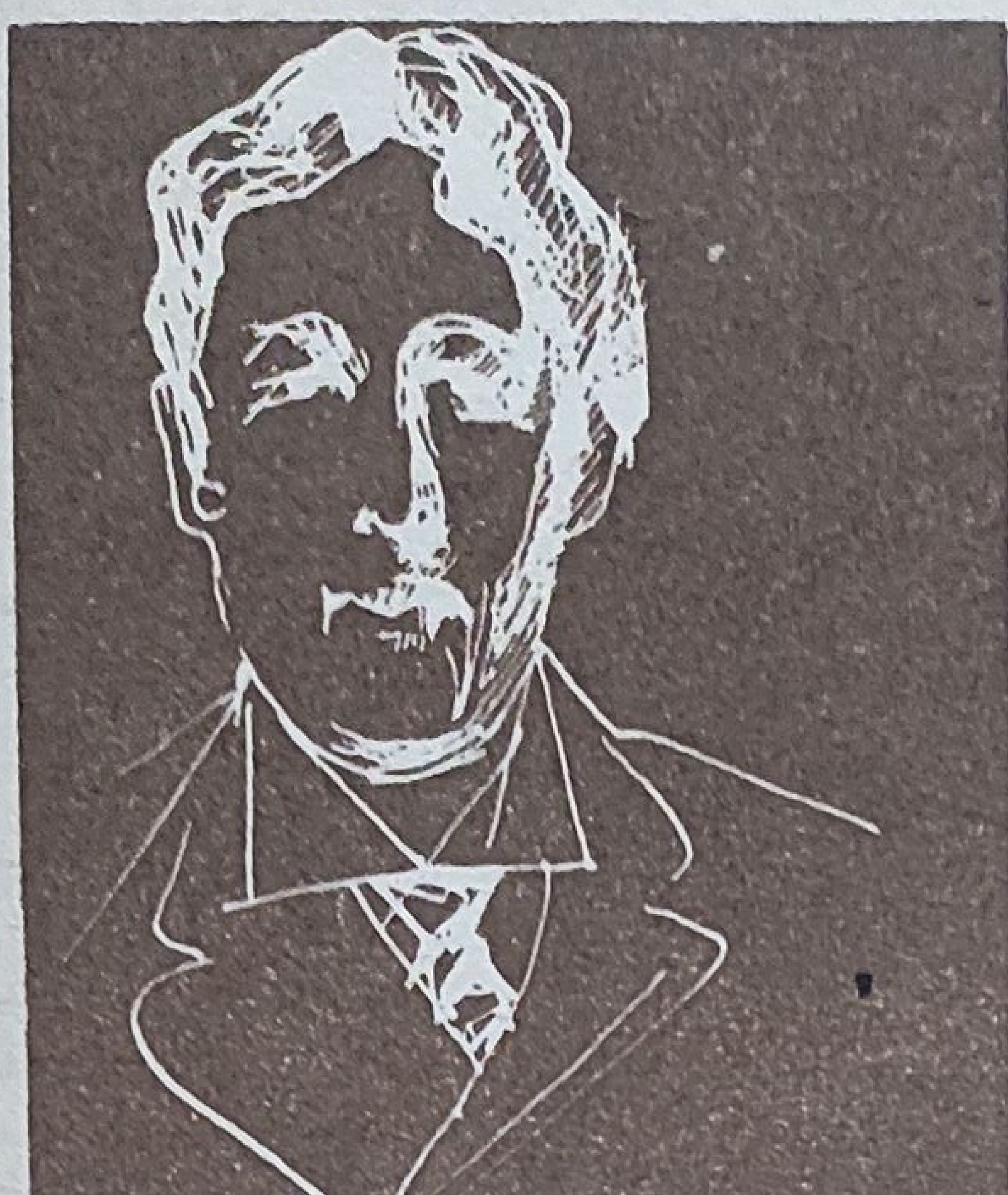
Ca să fim drepţi, nu toate premiile Societăţii Scriitorilor răsplăteau munca unor oameni de certă valoare. Cine ar mai sta azi să recitească maculatura lui D. Karnabatt, Const. Rîuleţ şi I.U. Soricu?

Să încheiem acest capitol de nostalgii şi regrete citînd o notiţă ironică apărută în revista „Unu" din anul 1928: «Societatea Scriitorilor Români a premiat pe Ion Foti, grefier al literelor române, autorul romanului fără nici un cititor „Vis şi realitate". Şi, pentru a-şi încununa stupizenia a aruncat ceilalţi 10 000 lei — pentru poezie — lui Alfred Moşoiu! Şi astfel sculptorul „Cuvintelor potrivite", Tudor Arghezi, POETUL cînd demon, cînd înger, dar veşnic poet a fost învins — (nici nu candidase) — spre oprobiul votanţilor. (...) Cerem să se ridice 16 statui de beton armat celor 16 votanţi ai d-lui Moşoiu».

Nici „Bilete de papagal", revista lui Arghezi, n-a rămas insensibilă la ecourile acelui trist eveniment literar, publicînd următoarea notiţă: „Aflăm din ziare că la decernarea premiilor SSR, premiul de poezie a fost acordat d-lui Alfred Moşoiu împotriva d-lui Tudor Arghezi. Încunoştiinţăm pe cei care nu ştiu, că SSR îşi alege singură candidaţii, fără să-i întrebe vreodată dacă ţin la această onoare şi că d. T. Arghezi a aflat **post festum** că a candidat şi că era pe cale să mîhnească un poet".

Încopciem ultimul nasture al acestui capitol, deshumînd, dintr-un noian de efemeride petrecute la începutul veacului, ştirea azi aproape cu desăvîrşire uitată, dar comparabilă cu un act reparator al injustiţiei cronice a premiilor: între şcolarii premiaţi la concursul revistei „Flacăra", din anul 1912 se găsea şi... Camil Petrescu, elev la liceul „Lazăr" din Bucureşti.

P.V

Oscar Wilde:

Acum fug de opera de artă. Nu mai vreau să ador decît soarele... Ai observat că soarele detestă gîndirea? O face să se retragă mereu şi să se refugieze în umbră. La început ea sălăşluia în Egipt; soarele a cucerit Egiptul, Ea a trăit multă vreme în Grecia dar soarele a cucerit şi Grecia; apoi Italia şi apoi Franţa. În momentul de faţă toată gîndirea a trebuit să se retragă tocmai în Norvegia şi în Rusia, unde soarele nu ajunge niciodată. Soarele e gelos pe opera de artă.

André Gide către Wilde:

— De ce nu scrieţi piese mai bune? Ceea ce e mai bun în gîndirea dumneavoastră se pierde în vorbe; de ce nu le scrieţi?

Wilde răspunde:

— Vai, dar piesele mele nu sînt bune deloc; şi nici nu ţin la ele... dar ştiţi cum îi amuză pe oameni?... Mai toate le-am scris datorită vreunui pariu. La fel am scris şi **Portretul lui Dorian Gray**, în cîteva zile, pentru că un prieten de-al meu susţinea că n-aş fi niciodată în stare să dau la iveală un roman. De fapt, scrisul mă plictiseşte de moarte... Vrei să ştii care-i drama cea mai cumplită a vieţii mele? În operele mele mi-am pus doar talentul; geniul mi l-am lăsat pentru viaţă.

Cartea nu e imorală. Defectul ei e mult mai mare: e prost scrisă.

Dragă domnule Gide, trebuie neapărat să-mi făgăduiţi ceva. **Nouritures terrestres** e o carte frumoasă... chiar foarte frumoasă... dar vă rog să-mi făgăduiţi că n-o să mai scrieţi niciodată „EU"... Ştiţi, domnule Gide, în artă nu există persoana întîi.

Toţi romancierii englezi contemporani au ceva de povestit şi majoritatea o fac într-un mod interesant. Le lipseşte însă concentrarea stilului. Ceea ce ne-ar trebui ar fi ceva mai multă realitate şi ceva mai puţină retorică.

Să le spui oamenilor ce trebuie să citească este în general inutil sau dăunător, căci aprecierea literaturii e o chestie de temperament şi nu de învăţătură.

Nu există un ghid al începătorilor pentru a ajunge în Parnas şi nimic din ceea ce se poate învăţa la şcoală nu merită să fie învăţat... Dar a le spune oamenilor ce nu trebuie să

DESPRE ARTĂ

citească e cu totul altceva și în această privință îndrăznesc să recomand o misiune a universității populare. Și, într-adevăr, e o nevoie care se simte mai acut ca oricare alta în secolul nostru — un veac în care se citește atît de mult încît nu-ți mai rămîne răgaz să admiri, în care se scrie atît de mult încît nu ai răgaz să gîndești. Cine va alege din haosul programelor noastre moderne colecția celor „O sută de cărți mizerabile“ și va publica lista lor va face generației viitoare un serviciu real și durabil.

Criticul are datoria de a educa publicul; artistul de a-l educa pe critic.

Nu cred că este just să-i ceri unui critic să fie capabil să privească o operă de artă din toate punctele de vedere. Pînă și Gautier are limitele lui, cum le avea și Diderot pe ale sale, și în Anglia modernă avem mult prea puțini Goethe.

Dacă urmașii noștri nu-l vor citi pe Dickens vor pierde o mare sursă de amuzament; dacă-l vor citi nădăjduim să nu-și ia stilul lui drept model. Dar în această privință pericolul nu e prea mare, căci nici o epocă nu împrumută argoul celei precedente.

Autorii de proză poetică nu sînt decît rareori poeți buni.

Realismul nu e decît un fundal. El nu poate forma un motiv artistic pentru o piesă care dorește să fie o operă de artă. Totdeauna trebuie să ne impregnăm cu culoarea vieții, dar niciodată nu trebuie să ne amintim amănuntele ei. Detaliile sînt totdeauna vulgare.

În violența unui om de litere există întotdeauna un element de stranie neputință.

Moartea nu ar trebui s-o cînte decît cei al căror cîntec se ridică deasupra morții.

Libertatea criticii e tot atît de puțin cunoscută în lume ca și libertatea comerțului.

Îndărătul perfecțiunii stilistice a unui om trebuie să se găsească pasiunea unui suflet omenesc.

Exprimarea ideilor prin imagini a fost dintotdeauna țelul literaților, care s-au dovedit atît artiști cît și gînditori.

Singura formă de ficțiune în care personajele reale nu par nelalocul lor este istoria.

Numai mediocritatea face progrese. Un artist adevărat se mișcă într-un ciclu de capodopere din care prima nu e mai puțin perfectă decît ultima.

Originalitatea, la fel ca și frumusețea, reprezintă un har fatal.

Poezia unuia e otrava altuia.

„Într-o zi de iarnă am văzut pe malul Senei un necunoscut aplecat peste parapet — povestea Wilde. Avea atîta spaimă în ochi și era atît de palid la față, încît mi-a fost milă de el. I-am pus mîna pe umăr și l-am întrebat cu glas blînd, ca pe un frate:
— Sînteți disperat, domnule?
— Nu, coafor.“

Selecție și traducere de ANDREI BANTAȘ

Trei desene de FLORIN PUCĂ

Din lumea largă...

UMOR ITALIAN

— De cînd am rupt logodna cu Domenico, bietul de el se îmbată încontinuu.
— Şi mie-mi pare că sărbătoreşte prea mult evenimentul.

*

— Încă o întrebare, fetiţa mea, spune o doamnă ţărăncuţei pe care dorea s-o angajeze pentru întreţinerea locuinţei — îţi plac pisicile şi papagalii?
— Oh, doamnă, eu sînt obişnuită să mănînc orice!

*

Între doi amici:
— Eu nu uit niciodată un lucru, de vreme ce mi-a intrat în cap.
— Atunci înseamnă că-ţi aminteşti de suta pe care ţi-am împrumutat-o, nu?
— Ah, nu! Suta de lire mi-a intrat în buzunar, nu în cap.

*

Între doi amici:
— Ştii care este culmea activităţii unui pompier?
— Nu.
— Ei bine: să ceară un foc unui trecător în timp ce stinge un incendiu!

*

În autobuz:
— Ai văzut cu ce aer obraznic te privea controlorul: ca şi cum nu ai fi plătit?
— E adevărat, dar tu ai observat cît de fix îl priveam eu: ca şi cum aş fi plătit...

Un domn intră într-un salon în care sînt expuse automobile. Un vînzător se apropie:
— Ce doreşte domnul?
— O, nimic! răspunse acesta, doar privesc. Şi apoi e atît de frumos să mă plimb printre toate maşinile acestea fără să fiu nevoit să le evit!

*

— Anul acesta mă duc în concediu la Veneţia.
— Atunci pot să-ţi recomand un hotel bun. Se numeşte... aşteaptă să mă uit pe prosoape şi-ţi spun imediat.

*

Un tînăr amic al lui X era pe cale de a se căsători. Atunci acesta i-a oferit ca dar de nuntă acest sfat:
— Nu ştiu dacă soţia ta e frumoasă sau urîtă, dar bagă bine de seamă: dacă e frumoasă nu i-o spune fiindcă ea ştie dinainte. Spune-i în schimb: „Oh, cît eşti de inteligentă!" şi ea te va crede pentru că o speră. Dacă din întîmplare ar fi urîtă, trebuie să-i spui la fiecare pas: „Ah, cît eşti de frumoasă!" Şi ea va gîndi: „M-am căsătorit cu un suflet de artist!"

*

Un turist american a ajuns într-un vechi cartier din Roma, aproape pustiu. La un moment dat vede un om cumsecade, tipul comerciantului ambulant, şi îl întreabă.
— Do you speak english?
Şi omul îi răspunde:
— Eu nu, dar dumneavoastră?

*

Trenul este gata de plecare. Un pasager cheamă băiatul cu ziare şi cumpără un cotidian. Trenul se pune în mişcare şi cumpărătorul îi strigă rîzînd băiatului cu ziarele:
Ţi-am dat o monedă falsă!
Şi dumneavoastră să ştiţi că ziarul e de ieri!

*

Două prietene se întîlnesc:
— Cum merge prietenia ta cu Giovanni?
— Ne-am despărţit.
— Dar de ce?
— Cînd a aflat că eu cheltuiesc 2 milioane de lire pe an pe îmbrăcăminte, s-a grăbit să ceară mîna croitoresei mele.

*

Un tînăr — moştenind o mare avere — a pus pe uşa casei sale, la-ndemîna tuturor vizitatorilor care cer ceva miliardarilor, o plăcuţă pe care a scris: „Cereţi tot ce doriţi, cu excepţia banilor; ei constituie singura amintire lăsată de tatăl meu".

*

— Cum se face că dulăul tău de pază e legat cu lanţ?
— Ştii, mi-e frică să nu mi-l fure...

*

— Domnul doreşte un prînz de şase sute de lire sau de şapte sute?
— În ce constă diferenţa?
— Într-o sută de lire.

*

BARBARA P.

August

- 2.VIII.1915 — s-a născut Gellu Naum
- 2.VIII.1924 — s-a născut Nicuță Tănase
- 3.VIII.1943 — s-a născut Cornel Ungureanu
- 4.VIII.1908 — s-a născut Sidonia Drăgușanu (m.1971)
- 4.VIII.1931 — s-a născut Nicolae Ciobanu
- 5.VIII.1922 — s-a născut Marin Preda (m.1980)
- 6.VIII.1941 — s-a născut Cezar Ivănescu
- 7.VIII.1917 — s-a născut Horia Lovinescu (m. 1983)
- 10/23.VIII.1844 — s-a născut Panait Istrati (m.1935)
- 10.VIII.1927 — s-a născut Barbu Cioculescu
- 11.VIII.1930 — s-a născut Teodor Mazilu (m.1980)
- 12.VIII.1816 — s-a născut Ion Ghica (m.1897)
- 13.VIII.1928 — s-a născut Ion Lăncrănjan
- 14.VIII.1925 — s-a născut Cezar Drăgoi (m.1962)
- 16.VIII.1921 — s-a născut Ov.S. Crohmălniceanu
- 17.VIII.1868 — s-a născut Ioan Păun-Pincio (m.1894)
- 18.VIII.1931 — s-a născut Paul Anghel
- 18.VIII.1933 — s-a născut Ion Gheorghe
- 19.VIII.1914 — s-a născut Ion Vitner
- 19.VIII.1935 — s-a născut D.R. Popescu
- 20.VIII.1872 — s-a născut Raicu Ionescu-Rion (m.1895)
- 20.VIII.1920 — s-a născut Zoe Dumitrescu-Bușulenga
- 22.VIII.1917 — s-a născut Al. Piru
- 23.VIII.1924 — s-a născut Paul Everac
- 23.VIII.1934 — s-a născut Corneliu Ștefanache
- 23.VIII.1943 — s-a născut Mircea Iorgulescu
- 26.VIII.1881 — s-a născut Panait Cerna (m.1913)
- 27.VIII.1928 — s-a născut Mircea Zaciu
- 27.VIII.1930 — s-a născut Z. Ornea
- 28.VIII.1909 — s-a născut Asztálos István (m.1960)
- 29.VIII.1899 — s-a născut Leon Negruzzi
- 30.VIII.1911 — s-a născut Augustin Z.N. Pop
- 31.VIII.1927 — s-a născut Dan Deșliu

„Nu există artă mai mare decît aceea care luptă să întroneze dreptatea pe pămînt, să facă pe oameni mai buni, să șteargă lacrimile celor care plîng, să dea pîine celor flămînzi și adăpost celor care dorm pe-afară“.

PANAIT ISTRATI

CONTROVERSA

Panaït Istrati

Panait Istrati însuşi a respins în timpul vieţii lui ofensiva tenace a minciunii şi a calomniei. Retras în România, foarte bolnav şi abandonat de marii săi prieteni francezi, el n-a reuşit să facă să învingă adevărul în străinătate. Boala lui teribilă şi sfîrşitul prematur l-au împiedicat să vină la Paris, aşa cum proiectase, şi să-l cheme pe Henri Barbusse în faţa justiţiei franceze pentru a da seamă de calomniile lui.

•

O primă contribuţie, capitală în această dezbatere, a constituit-o publicarea în nr. 3 al „Caietelor" a *Dosarului de Poliţie al lui Panait Istrati*, întocmit de Siguranţă, ţinut la zi şi continuat chiar şi după moartea scriitorului. Acest preţios document a fost descoperit în 1970 de dr. Alexandru Oprea, regretatul director al revistei literare „Manuscriptum", şi publicat în această revistă la Bucureşti.

Acest „*Dosar de Poliţie*" este o mărturie dură asupra situaţiei lui Istrati în România. A fost cu stricteţe controlat, supravegheat, hărţuit, pînă în ultima clipă a vieţii sale. Numeroasele „note", „rapoarte", „telegrame" ale poliţiei îl denunţau pe Panait Istrati ca „agitator periculos", „denigrator al guvernului", ca unul din cei care instigă muncitorii prin articolele sale din Presa Muncitorească. Concluzia acestui dosar arată fără dubiu că scriitorul a fost considerat întreaga sa viaţă ca un agitator periculos pentru securitatea Statului burghez român. Nu întîmplător, chiar şi după moartea lui, a continuat să se exercite o supraveghere atentă asupra celor ce i-au fost apropiaţi şi asupra pelerinajelor comemorative ale morţii sale.

Acest document, descoperit în Arhivele *Partidului Comunist Român* de dr. *Al. Oprea*, poate fi considerat ca o lovitură de graţie dată calomniei. El pune în lumină, ca o consecinţă indirectă, rolul odios al lui Henri Barbusse în această tentativă de asasinare a unui om pur şi inocent.

Romain Rolland

UN PIC DE ISTORIE

Panait Istrati l-a abordat pe Henri Barbusse în toamna anului 1919. La vremea aceea el lucra la ziarul genevez *„La Feuille"* al lui Jean Debrit. În paginile acestui ziar, Istrati publică o *„Scrisoare deschisă a unui muncitor către Henri Barbusse"*, în care își mărturisește public „disprețul pentru artiștii care rămîn surzi la durerea Poporului".

Această scrisoare deschisă îi aduce „un demn și flatant răspuns" din partea celebrului autor al *„Focului"*. Panait Istrati a povestit mai tîrziu acest eveniment din viața lui de vagabond: „În acest articol eu apăram poziția muncitorilor. Răspunzîndu-mi, Barbusse îi apăra mai bine ca mine. După aceasta, i-am scris două sau trei scrisori personale, mediocre, și la care am primit răspunsurile banale pe care le meritau. Barbusse se comporta ca un chirurg, nu făcea medicina sufletului, nu semăna cu felul meu de a fi".

●

Într-o *„Scrisoare deschisă adresată ziarului «L'Humanité»*, găsită în buzunarul său în ziua tentativei de sinucidere la Nisa (3 ianuarie 1921), Barbusse e menționat printre autorii săi preferați. A doua zi după ieșirea din spitalul Saint Roch din Nisa, Istrati și Barbusse se întîlnesc. Pe loc devin buni prieteni.

●

În ajunul primei sale reîntoarceri în România, în 1925, Istrati își petrece trei duminici cu Henri Barbusse, dintre care una în vila acestuia, *„aproape somptuoasă"*, de la Miramar, pe Coasta de Azur. Cu această ocazie, Barbusse îl informează despre proiectul lui de a întreprinde „o acțiune deasupra partidelor" și-l anunță că-l inscrisese dinainte printre colaboratorii săi apropiați. Istrati se arată entuziasmat. În aceeași scrisoare către Romain Rolland, Istrati încearcă o apropiere Rolland-Barbusse: „N-ați vrea să-l lăsați să se apropie puțin de dumneavoastră? Eu doresc tuturor marilor mei prieteni o mai afectivă uniune de idei (...). Aș vrea să vă știu părerea despre acest lucru".

●

Aprilie, 1928: Henri Barbusse lansează revista: „Monde". Panait Istrati figurează printre colaboratorii de mare renume. De la 16 iunie la 21 iulie 1928, el publică aici o serie de articole sub titlul *„Note și reportaje ale unui vagabond al lumii"*. Sînt impresiile călătoriei sale în Grecia (sfîrșitul lui decembrie 1927 — martie 1928) în compania scriitorului grec Nikos Kazantzakis. În aceste pagini el sacrifică arta de dragul sincerității. „Mă stăpînește setea de a fi absolut sincer și absolut deloc artist. Arta, așa cum apare ea în timpul nostru, mă dezgustă tot mai mult; nu-l ajută cu nimic pe omul necăjit".

●

Această sinceritate i-a atras furia presei guvernamentale și expulzarea sa din Grecia. Prietenul lui Kazantzakis a fost acuzat de propagandă comunistă...

●

În timpul călătoriei sale în Uniunea Sovietică, Panait Istrati îl întîlnește pe Henri Barbusse: prima oară în spitalul din Nijni-Novgorod, unde se afla bolnav de bronho-pneumonie, slăbit „dar vindecat". A doua oară, la Suhumi, cînd scriitorul francez îl descurajează prin comportamentul său *„foarte grăbit"*. Ei participă împreună la crearea *„Asociației internaționale a scriitorilor revoluționari și proletari"*. Panait Istrati este ales printre cei opt membri ai biroului, alături de *A. Lunacearski*, *Paul Vaillant-Couturier*, *J.R. Bécher* și alții.

●

Un interviu luat de *A. Habaru* despre *Uniunea Sovietică și literatura proletariatului* („Monde", 2 mai 1929) marchează sfîrșitul colaborării lui Panait Istrati cu Henri Barbusse.

●

Nu e adevărat că Barbusse n-ar fi avut „nici o considerație" pentru Istrati, așa cum afirma el în scrisoarea către prietenii bruxelezi ai „Monde"-ului. În *„l'Humanité"* (între iulie 1925 și mai 1928) el scria cîteva articole privind cu mare stimă opera istratiană, manifestîndu-și întreaga adeziune pen-

tru omul şi scriitorul Panait Istrati. Pentru Barbusse, cărţile lui Istrati „străluceau ca un meteor în mijlocul bizantinismului scriitorilor francezi la modă“ (...). „Prin el pătrundea în casa literelor, lumina mare a zilei (...). Talentul violent şi tulbărător al lui Istrati este revoluţionar (...) el semnifică echilibru şi umanitate! A fi revoluţionar înseamnă a fi profund uman, înseamnă a milita ca fiecare să capete locul ce i se cuvine, chiar dacă pentru aceasta trebuie zdruncinate şi clătinate din temelii vechile instituţii nefaste, atît de dragi intereselor cîtorva paraziţi“.

●

Şi pentru a risipi orice îndoială, el îşi pune — într-un alt articol — întrebarea: Panait Istrati este cu adevărat dintre ai noştri? Răspunsul lui Barbusse e categoric: „Noi, ceilalţi, revoluţionari şi comunişti, aşa l-am crezut întotdeauna. Onoare sufletelor puternice şi luminoase, care, dezvăluindu-se şi exprimîndu-se, îi ajută pe cei mulţi să se regăsească şi să se afirme ei înşişi în bătălii adevărate (...). Autor magnific al „*Haiducilor*“, al lui „*Codin*“ şi al atîtor alte cărţi care au picat în literatura burgheză ca nişte bolizi etc., etc...“

●

Dar Barbusse nu se limitează în acest articol la un simplu elogiu. El denunţă şi ia poziţie vehementă împotriva minciunilor debitate de ziarele germane, „*Worwaerts*“ din Berlin şi „*Kommunistche Fahne*“, care îl denigrau pe Panait Istrati acuzîndu-l de antisovietism. „Au pus în gura lui ceea ce el nu spusese — protestează Barbusse — «se *reproduc*» articole antisovietice care ar fi, chipurile, ale lui şi care sînt false de la un capăt la altul (...). Prin tot felul de mijloace şi de manevre dubioase s-a deformat sensul cuvintelor scrise de el (..). Iată, deci, reluarea mai intensă a acestei campanii care încearcă să se folosească de genialul purtător de cuvînt al exploataţilor, împotriva trupelor fraterne etc. etc.“

Aceste cuvinte au fost pronunţate în primăvara anului 1928. Un an mai tîrziu apare în librării „*Vers l'autre flamme*“ şi ilustrul apărător al lui Istrati se transformă brusc în „procurorul noii umanităţi“ şi, după el, toţi acoliţii lui...

●

În lături, rîiosul! Toţi laolaltă, cu o emoţionantă umanitate, îl condamnă, îl ţintuiesc la stîlpul infamiei pe cel care încă mai ieri era răsfăţat, respectat, adulat. Păcatul lui? Barbusse şi Istrati s-au aflat în acelaşi timp în U.R.S.S. Astăzi se vede limpede care dintre ei vedea clar, care spunea adevărul.

●

Morala: cînd aparţii unei secte ţi-e uşor — nu ai decît să te aliniezi ca să fii apărat. Cînd eşti independent, deci liber, nu aparţii nimănui şi nimeni nu te va apăra. Este poziţia cea mai inconfortabilă!

Sărman şi naiv Panait Istrati!

O AFACERE MURDARĂ ŞI ROLUL LUI HENRI BARBUSSE

„Odată apărută în librării „Vers l'autre flamme“ rezonează ca o petardă teribilă în toată Europa. Tonul cărţii este virulent: ea condamnă necruţător regimul stalinist.“ Reacţia stîngii franceze (nu însă unanimă) este imediată şi violentă.

Începe o polemică furioasă, pasionantă. Istrati bolnav, distrus de despărţirea de Bilili, răspunde disperat. În coloanele din „Nouvelles Littéraires“ apar, unul după altul, faimoasele sale articole: „*Omul care nu aderă la nimic*“ (8 aprilie 1933), „*Scrisoare lui François Mauriac*“ (22 aprilie 1933), „*A adera sau a nu adera*“ (29 iulie 1933), „*Scrisoare lui Romain Rolland*“ (2 septembrie 1933). În afara acestora el dă răspunsuri răspicate lui Constantin Weyer şi lui *Lucie Delarue Mardrus* în care-şi precizează poziţia, respingînd orice tentativă din partea acestora de anexare:

A.M. de Jong

„Nu vă faceţi iluzii asupra singurătăţii mele nici asupra dezacordului meu cu Sovietele.

Am fost întotdeauna şi rămîn soldatul pasionat, franc-tirorul luptei sociale, alături de adevăraţii revoluţionari pentru o umanitate mai bună“.

●

Toate aceste luări de poziţie ale lui Istrati *găsesc ecou la mii de cititori*. Presa primeşte favorabil „*Casa Thüringer*“ şi mai ales „frumoasa şi sfîşietoarea prefaţă“. El clamează refuzul adeziunii sale la tot, chiar la acest travaliu tehnic, foarte bine organizat, de ambele părţi ale baricadei.

●

Atacurile împotriva lui Istrati se prelungeau, deşi campania abia începuse. Nici o personalitate „de mare prestigiu“ nu se angajase încă. Romain Rolland păstra tăcerea în public şi se disputa prin corespondenţă cu Istrati. Nu se putea conta pe el.

Pentru a da atacul decisiv era nevoie de o personalitate renumită şi docilă pentru a-l lovi mortal şi a sfîrşi cu acest rebel de Istrati.

A fost ales Henri Barbusse. Şi nu întîmplător. Autorul celebrei şi foarte frumoasei cărţi „*Focul*“ beneficia deja de un renume mondial. După premiul Goncourt din 1917 îşi acordase titlul de „*scriitor proletar*“, titlu care devine rapid „*o legendă stabilită*, larg răspîndită“.

O MINCIUNĂ DESTRĂMATĂ SUB OCHII NOŞTRI

ACUZAŢIILE LUI HENRI BARBUSSE CONFRUNTATE CU ADEVĂRUL

Marea mistificare, monstruoasa denaturare a adevărului începe cu articolul „*Haiducul Siguranţei*" al lui Henri Barbusse, publicat în „Monde" din 22 februarie 1935. Ziarele „*L'Humanité*", „*Commune*" al lui Paul Nizan şi organul troţkist „*La vérité*" se unesc în cor. Într-o pagină specială din „Monde", intitulată „*Victoriile capitalismului: cazul Panait Istrati*", Francis Jourdain, Jean-Richard Bloch, Louis Dolivet, V. Barel, Charles Vildrac, J. Feruci denunţă „*Cazul Panait Istrati*", pus în discuţie de „*scriitorul proletar*" Henri Barbusse.

Huiduiţi dobitocul! „Proletarii" noştri micburghezi se întrec în a-l zdrobi pe „vagabondul"

Panait Istrati la mormîntul mamei sale, Brăila, 1925

fără apărare. A fost acuzat de a fi un „*transfug*", un „*trădător*", un „*haiduc în pielea unui om şiret şi fără scrupule*", „*conformist*", „*Homèr-vînzător de arahide*"; în sfîrşit, el, autodidactul, a fost insultat pentru tupeul de a avea talent: „*Anarhist*", „*protestatar*", „*nesupus*"? Haida de! „Patriot, antisemit şi fascist." „Te-au avut, Panait. Te-au avut!"

●

Istrati, ţintuit la pat, grav bolnav, strîmtorat, încasează fără să protesteze. Se aude sunetul de corn al vînătorii... Vînatul e încercuit, agonizează! Panait nu are mai mult de 45 de zile de trăit! Salutaţi-l, oameni bravi!

●

Înscenarea era totuşi vizibilă: mai întîi actul de acuzare, susţinut de „marele scriitor proletar"; apoi avalanşa dirijată a „scrisorilor" din partea „tovarăşilor" care se adresau revistei „Monde" pentru a-şi mărturisi revolta de „ofensaţi în conştiinţa lor revoluţionară". Se repetau aceleaşi calomnii, variaţiuni pe o temă dată. O revistă franceză a epocii a apreciat înscenarea ca mediocră: „Ne puteam aştepta la altceva... Tonul e vizibil vulgar. Astfel, discuţia care ar fi putut să aibă o anume grandoare, n-a depăşit planul disputelor personale şi de aceea nu e de prea mare interes".

●

Dar să revenim la acuzaţiile lui Barbusse.

„Dacă ar fi fost mai atenţi (mai gentili) cu el în U.R.S.S., Istrati ar fi avut poate o altă atitudine (...) pentru a pedepsi Statul muncitor de a nu fi continuat *sine die* să-i asigure o existenţă de rege, el reeditează întreaga colecţie de calomnii, pe care le tîrăşte cu sine pretutindeni împotriva ţărilor socialiste". „Mai gentil" înseamnă cu siguranţă pentru Barbusse „a încasa mai mulţi bani". Or, după propriile declaraţii ale lui Istrati: „Bani aveam cum n-am avut niciodată în viaţa mea: 3 000 de ruble. Şi încă nu-mi încasasem drepturile de autor decît pentru două cărţi şi o traducere ucraineană, la care se adăuga o bagatelă de 1 000 de ruble pe care „Vugku" mi-o dăduse pentru filmul meu „Kyra Kyralina". Toate acestea se întîmplau la sfîrşitul anului 1927, cînd el se pregătea pentru plecarea în Grecia cu *Nikos Kazantzakis*.

●

Un an mai tîrziu, Istrati îi scria lui *Romain Rolland*: „Am făcut totul pentru a devora trecutul: cărţi (în tiraje foarte mari), „Kyra" în film, trei scenarii şi tot ceea ce am făcut să mai apară în stînga şi în dreapta, prin revistele şi ziarele de aici: în jur de 12.000 de ruble".

●

Aceşti bani, cîştigaţi cinstit (drepturi de autor) şi fără nici o presiune pe lîngă editurile sovietice, i-a cheltuit punîndu-i laolaltă cu ai lui Nikos Kazantzakis, în timpul călătoriei de-a lungul Uniunii Sovietice.

●

Barbusse insinuează că Panait Istrati a scris „Vers l'autre flamme" în absenţa „*amabilităţii*" din partea Sovietelor. Adevărul era exact contrariu: în decembrie 1928 Istrati a adresat două scrisori lui *Guerson*, secretar al *G.P.U.*, informîndu-l asupra poziţiei sale, în ajunul întoarcerii în Franţa:

„N-am venit în Uniune ca să caut subiecte de cărți, ci pentru a vedea dacă pot fi util cauzei proletare.

Astăzi știu că pot să-i fiu de folos cu o singură condiție: să nu scriu ca Barbusse.

Cînd un scriitor renunță la orice simț critic și devine clopotul dogit al unei idei, nu mai e ascultat și nu mai servește cauza pe care credea că o apără, ci o compromite. Gîndesc exact același lucru despre militantul revoluționar care face ca Barbusse: el omoară ideea.

Nu vreau să spun că pentru aceasta trebuie să ne pierdem în trăncăneli și bîrfe care ne-ar arunca în haosul burghez, dar există aici lucruri rele cărora trebuie să le spunem pe nume.

●

Atitudinea lui, deci, n-a fost consecința vreunei lipse oarecare de *„gentilețe“*. Lucruri mai serioase care constituiau drama lui Istrati deveniseră aici urgente și reclamau o soluție. Prin prisma acestui eșec trebuie să justificăm decizia lui de a dezvălui public *„necazurile periculoase cărora trebuie să li se spună pe nume.“* Acesta este adevărul!

●

„În 1929, cu ocazia marii greve a minerilor de la *Lupeni*, Panait Istrati ia parte la ancheta guvernamentală (...), el călătorește cu anchetatorii oficiali ai guvernului și aprobă autoritățile care ordonaseră să se tragă în mulțimea muncitorilor (...) el scrie că responsabilitatea «incidentelor» care se produseseră revine sindicatului care instigase greva“.

Versiune abominabil falsă, inventată de la un capăt la altul! Iată *faptele*. În august 1929 a avut loc la *Lupeni* marea grevă a minerilor împotriva exploatării sălbatice a statului capitalist român. Întreaga Vale a Jiului se afla în grevă pentru revendicări. Guvernul român al epocii a masacrat marea mulțime a greviștilor. N-a fost o simplă *„salvă de focuri de armă“*. Numai la *Lupeni* călăii au asasinat 30 de mineri și au schilodit mai mult de 100.

●

La începutul lui septembrie 1929, Istrati vine în România pentru a face o anchetă *personală* asupra acestui masacru. El obține o autorizație oficială ca să poată pătrunde și circula în zona aflată în *stare de asediu*. E însoțit de prietenul său, profesorul Romulus Cioflec, membru al partidului la putere. Ajunși la fața locului discută cu minerii răniți, cu văduvele și orfanii acestei drame a pîinii.

●

Rezultatele anchetei sale fac obiectul a opt articole, apărute în cotidianul bucureștean *„Lupta“*, între 24 septembrie și 2 octombrie 1929. Istrati reconstituie cu emoție lupta minerilor înfometați din Valea Jiului, denunță exploatarea lor fără seamăn, condițiile lor mizerabile de muncă și de viață. El înfierează sîngeroasa represiune armată, ordonnată de guvernul român.

●

Această serie de articole a avut un răsunet formidabil în opinia publică românească. Guvernul a fost obligat să ordone sancțiuni împotriva vinovaților și să acorde compensații minerilor răniți, văduvelor și orfanilor. Prietenul lui Istrati, profesorul Cioflec, îngrozit de ceea ce văzuse, demisionează din partidul său. Deci, departe de „a aproba autoritățile care ordonaseră masacrul“, Istrati, dimpotrivă, denunțase aceste crime ale guvernului român. Întreaga presă română a epocii auzise de ancheta personală a lui Istrati. Acesta, în al patrulea articol din „Lupta“: *„Ce am văzut la Lupeni“* cerea arestarea adevăraților vinovați care ordonaseră masacrul: *prefectul Rosvany*, primul procuror, comandantul trupelor de apărare a frontierei, subofițerul *Maican* și inginerul *Paulescu*. Vom publica aceste articole, inedite, în Franța, în „Caiete“. Cititorii noștri vor avea astfel, sub ochi, aceste piese acuzatoare, demonstrînd invenția odioasă a lui Barbusse împotriva lui Panait. Această lipsă de probitate îl discreditează pentru totdeauna pe scriitorul francez.

●

Istrati asistă, de asemenea, la procesul de la Timișoara. 59 de comuniști riscau să primească pedepse de la 5 la 15 ani de închisoare. Panait asistă la dezbateri și desfășoară o intensă activitate în favoarea inculpaților. El dă interviuri în presa locală și obține o reducere a pedepsei (două luni pînă la un an pentru cel mai vinovat și achitarea a trei sferturi din inculpați).

●

Tot după Barbusse, Panait Istrati ar fi participat în 1932 în „calitate de ziarist“ la Congresul Sindicatelor Muncitorești unitare; ar fi fost „unul din primii și cei mai vehemenți în a preconiza punerea în ilegalitate a acestor sindicate și arestarea unui mare număr dintre militanții lor; și ar fi denunțat. în ziarele din București, tovarășii care trăiau în ilegalitate în orașul Brăila, jucînd rolul de provocator; ar fi aprobat în ziarul fascist *„Curentul“* măsurile represive ale Siguranței Române care trecuse la numeroase arestări.

●

Panait Istrati a respins *public* toate aceste invenții oribile ale lui Barbusse. Anul 1932, dată fiind sănătatea sa precară, tuberculoza, a fost un an dificil pentru scriitor. *„Kulturband“*-ul i-a organizat un turneu în străinătate cu conferința „Artele și Umanitatea de azi“. Aceste conferințe, ținute la Viena și în 6 orașe principale din Germania, l-au epuizat. Ține un discurs liber pe aceeași temă la postul olandez de radio *„Hilversum“*. După o scurtă trecere prin Paris se reîntoarce în grabă la Brăila în aprilie, din ce în ce mai bolnav. În ciuda acestui lucru îl întîmpină pe marele său prieten olandez *A.M. De Jong* și se crede obligat să-l însoțească prin România. Agravarea tuberculozei îl obligă să se trateze la sanatoriul „Filaret“.

●

Îl încredințează pe prietenul său *A.M. De Jong* lui *Vasile Stoica*, pentru a-l însoți în continuare în vizita sa în România. El se retrage la mănăstirea Neamț unde rămîne țintuit la pat, febril, pînă în 1933.

●

Iată faptele, cunoscute de toată lumea în România, dar ignorate — și nu întîmplător — de Henri

Barbusse. Istrati bolnav, în mare dificultate financiară, obligat să scrie pentru a-și asigura pîinea lui și a familiei, se zbate disperat. Presa română vorbește despre aceasta; e plină de ecouri ale vizitei scriitorului De Jong și ale sănătății lui Istrati.

●

Nici un ziar românesc, nici o revistă nu menționează afirmațiile calomnioase ale lui Barbusse. Nici chiar adversarii lui Istrati nu avuseseră o imaginație atît de diabolică.

●

Într-un răspuns public al lui Istrati, găsim aceste fraze: *„Dacă există un comunist cinstit în țara mea, îl invit să facă public proba tuturor acestor crime politice, atribuite mie de infama lor literatură din Paris și de a le publica aici sau oriunde în altă parte (...). Dacă nu mor, promit să vin la Paris și să-l oblig pe dumnul Barbusse să facă proba în fața Justiției Franceze a tot ceea ce el pretinde că am comis în România*".

●

Datorită minciunilor lui Barbusse, opinia publică internațională nu știe că în România, în întregime fascizată la ora aceea, Panait Istrati a fost *singurul ziarist* care a luat poziție în apărarea comunistului *M.G. Bujor*, condamnat pe viață în închisorile burgheziei române. Într-un articol publicat de cotidianul „Lupta" Istrati scria printre altele: *„Bujor n-are decît o singură vină, aceea de a-și fi dedicat viața luptei pentru dezrobirea clasei muncitoare. Sînt convins de cinstea și de puritatea lui sufletească. Trebuie să încetăm de a-l lipsi de libertate, de dreptul de a se afla în primele rînduri ale luptătorilor clasei muncitoare.* Sub președinția lui Romain Rolland se va forma un *„Comitet pentru eliberarea lui Bujor"* pentru a mobiliza opinia publică internațională în apărarea lui (...). În Europa sînt mulți cei care luptă și scriu pentru tămăduirea unei omeniri bolnave și în apărarea dreptății pe acest pămînt".

●

Tot în lupta sa pasionată de partea *M.G. Bujor*, el îi scrie lui Romain Rolland: *„revoluționarul român Bujor (...), stîlcit în bătăi de 9 ani în teribila celulă H din Doftana* (...) A fost condamnat la 20 de ani de închisoare (...) Amnistia guvernului Maniu a eliberat toți răufăcătorii, dar ea nu s-a aplicat și bunului Bujor. Ei bine, într-o serie de articole prin care combat crimele guvernului actual, eu denunț această lașitate și cer, în numele prietenilor scriitori occidentali, printre care vă numărați și dumneavoastră: amnistie pentru Bujor! De ani de zile, aveam intenția să string cîteva semnături și cu ajutorul lor să alertez presa în favoarea acestui uitat de lume (...) Întreaga presă, aici, mă denunță ca *„agent al Moscovei"* și cere să fiu izgonit, să fiu pălmuit public".

Iată faptele așa cum au fost. Rămîne să judeci singur, prietene cititor!

●

„Panait Istrati e atașat oficial de un grup armat al Gărzii de Fier (...) Aparține grupului *Stelescu* și e unul din cei trei membri ai direcției sale. Ziarul

La Ialta, 1928

acestui grup, intitulat „Cruciada românismului" consacrase mai multe numere lui Panait Istrati și acesta publicase aici mai multe articole (...) Panait Istrati e interesat să arate că naționalismul antisemit e uneltitorul pogromurilor și că terorismul împotriva mișcării muncitorești servește în realitate marile interese ale umanității. Panait Istrati, cîine turbat al conștiinței care prigonește revoluționarii, Panait Istrati cumpărat de inamic pentru a-și trăda foștii frați întru mizerie și ex-camarazii de front social".

●

La aceste acuzații nemaiauzite se adaugă acelea ale „tovarășilor" lui Henri Barbusse, menite a îngroșa afacerea și a da impresia, în Franța, a unui fapt împlinit. Iată la ce duce aceasta: „Liniștea s-a așternut azi asupra păcătosului pocăit care caută iertarea greșelilor sale în apele moarte ale conformismului, ale naționalismului, ale antisemitismului și ale reacțiunii" (Jean Richard Bloch, în „Monde" din 15 februarie 1935).

●

„Tu nu ești un lup, Istrati, ne-ai înșelat încercînd să ne faci să credem că ai fi un lup. Lupii — se spune — nu se lasă legați și tu porți la gît urmele unei zgarde (...) Te-au avut!"

Ah! Cum am vrea astăzi ca bunul Francis Jourdain să nu fi semnat niciodată aceste rînduri! („Monde", 1 februarie 1935).

●

„Panait Istrati, copilul iubit al Siguranței române, Panait Istrati sau „cadavrul viu", „antisemitul turbat, atacat de Presa Evreiască" etc. etc... În acest timp, Istrati agonizează. Va muri două luni după 16 aprilie 1935! Bine lucrat!

●

Nu numai în scrisori adresate prietenilor săi. El se opune vîltorii calomniilor, dînd un răspuns răspicat în coloanele presei române. Dar cum limba română era puțin cunoscută în străinătate, acest lucru constituie un mare handicap, împiedicînd articolele lui Istrati să fie cunoscute în Occident. *Henry Poulaille* face o constatare aproape identică spunînd: „L-au insultat și, fără îndoială, nu se poate deloc nega faptul că el s-a expus loviturilor atunci cînd a hotărît să se stabilească în România".

●

Charles Chautems, unul din prietenii lui din Elveția, a publicat una din aceste scrisori (primită în martie 1935) și în care era informat asupra revistei *„Cruciada românismului"* și asupra pretinsului ei antisemitism.

Două articole importante ale lui Istrati *„Cine propagă antisemitismul?"* şi *„O scrisoare care cere comentarii"* încheie intervenţia sa cu privire la acest subiect.

●

E important de subliniat că evreii, oameni din popor sau intelectuali şi-au păstrat prietenia lor „cu antisemitul Panait Istrati".

●

Isaac Horovitz, ziarist, locuind în America, vine să-l îmbrăţişeze la Brăila. Ei petrec împreună zile frumoase de tandră şi fidelă prietenie. Horovitz publică la New York, în 1940, o carte evocatoare „Zile şi nopţi cu Panait Istrati". Un exemplar al acestei cărţi se găseşte în arhivele lui Marcel Mermoz.

●

Evreul sionist din Geneva, *José Jehuda* este cel care l-a făcut pe Panait Istrati să descopere opera lui Romain Rolland în 1919. Venit la Nisa, în martie 1934, pentru a-şi întîlni încă o dată (aceasta va fi şi ultima oară) prietenul, Istrati, în ziua despărţirii, îi întinde stiloul spunîndu-i: „Ţine, ţi-l dau, ca să scrii articolul-necrolog despre mine". Un an mai tîrziu Istrati murea. Cu stiloul lui Panait, Jehuda a scris un studiu aprofundat despre întîlnirea şi prietenia lui cu scriitorul vagabond.

●

Herman Binder, tandrul cîrciumar din Alexandria, care, bolnav în 1930, aştepta vizita vechiului său prieten „Panaitaki", nu-l va mai vedea. Aşteptarea lui disperată a fost zadarnică, pentru că autorităţile egiptene l-au împiedicat pe Istrati să debarce la Alexandria, considerîndu-l, pe el, pe Istrati, *„agent comunist"*. Am putea să mai cităm.

●

Ajungem, în sfîrşit, la această altă afirmaţie a lui Barbusse tot cu scopul de a-l murdări pe Istrati: „S-a întors în România (..) unde a fost foarte bine primit". Atît de „bine primit", încît în mai 1933 Panait Istrati a fost atacat de bandele fasciste ale „Gărzii de Fier", în timp ce dădea autografe într-o librărie centrală din Bucureşti, în *„Săptămîna cărţii"*. Aceleaşi bande fasciste l-au împiedicat să ţină o conferinţă la Budapesta în 1929 şi la Iaşi în 1931. Presa burgheză şi fascistă îl ataca în mod constant, calomniindu-l, acuzîndu-l de „agitaţie comunistă". Apropiaţii săi, *care trăiesc încă*, pot depune mărturie despre climatul de ostilitate în care îl ţineau conformiştii. Strict supravegheat de poliţie, cum o dovedeşte *„Dosarul de Poliţie"* ţinut zi de zi şi publicat de Alexandru Oprea în revista „Manuscriptum".

SOLIDARITATE CU PANAIT ISTRATI

Campania calomnioasă a lui Barbusse împotriva lui Panait Istrati n-a fost considerată în Franţa ca o simplă răfuială între partizani. S-a căutat să se descopere cine se afla în umbră şi cine dirija aceste atacuri. O anumită solidaritate a fost exprimată uneori în favoarea poziţiei scriitorului român. O adevărată şi pasionată dezbatere publică s-a angajat în rîndurile elitei intelectuale franceze.

Iată cîteva din aceste opinii şi judecăţi:

●

„Romain Rolland s-a abţinut să se amestece» public, în scandal. El a păstrat tăcerea în «*cazul Panait Istrati*», pînă la moartea prietenului său. Nu a răspuns nici scrisorilor pe care i le-a adresat Istrati, nici aceleia, publice, prin intermediul revistei «Nouvelles Littéraires».

●

Totuşi, în „Jurnalul" său (1934—1935) el se pronunţă *„împotriva execuţiei publice a unui prieten"*. Mai mult, în interviul acordat în 1938 lui Marcel Jetu, la Vezelay, el îi ia apărarea lui Istrati: „...el n-a trădat pe nimeni. N-aveau dreptul să-i lipească vreo etichetă. Era condamnat astfel să nu fie văzut decît sub unul singur din aspectele sale (...) Eu ştiu că el n-a înţeles atacurile a căror singură victimă a fost şi că această durere i-a îndoliat profund ultimele sale zile (...), i-au lipsit prietenii fideli, capabili prin afecţiunea lor să-i dea îmbărbătarea de care avea nevoie".

●

E adevărat: i-au lipsit *marii* prieteni fideli, de aceea în cuvintele lui Romain Rolland se ghiceşte amărăciunea remuşcărilor.

●

Joseph Jolinon îl consideră pe Istrati un «nesupus la toate, (...), anormal, în afara claselor şi a categoriilor (...) Cred că e greşit înţeles. Nu ajunge să fi citit cum s-au desfăşurat lucrurile în *„Monde"* şi *„Commune"* pentru a prevedea pînă la ce punct, între Istrati şi oricine, domnea în permanenţă o profundă neînţelegere de gîndire. Trebuia să-l fi cunoscut şi să-l fi înţeles. Judecata şi ideile sale scăpau într-un mod de invidiat ideilor comune. Tratîndu-l drept „haiduc în piele de om şiret şi fără scrupule" găsesc că s-a comis o nedreptate. Era ceea ce era, haiduc în felul său special de ftizic vizionar».

●

Philéas Lebesque a cunoscut articolele lui Istrati apărute în *„Cruciada românismului"*. Mărturia lui este cu atît mai importantă. „Ultimele manifestări ale activităţii sale sociale au lăsat drept mărturie un anumit număr de articole polemice şi „Scrisori" în limba română, scrise chiar pentru a tranşa litigiul. În ele rezidă justificarea conduitei sale în faţa posterităţii. Căci o glorie ca a sa nu poate să zacă sub loviturile calomniilor partizane. Ea trebuie să strălucească în toată puritatea sa (...) Nimic nu e părtinitor la Istrati. Faptul singur contează pentru el, are religia adevărului (...) El a fost şi va rămîne mare. Iată de ce numele detractorilor săi va fi de multă vreme uitat, pe cînd al său va străluci mereu"

●

Jacques Mesnil: «Dragostea lui pentru adevăr nu va întîrzia să-i facă un deserviciu pe lîngă cei care au fost cei mai fervenţi admiratori ai lui (...)

Panait Istrati, George Topîrceanu, primarul Brăilei, Demostene Botez, dr. I.I. Mironescu, frizerul Nicu Constantinescu și Mihail Sadoveanu (la Brăila, 1932).

Colectivismul redevine în ochii lui o înșelătorie. „Orice organizație nu e profitabilă decît pentru organizatori". El se va îndepărta astfel, în această luptă, de simpatiile partidului muncitor, fără a cuceri, prin ideile sale, pe acelea ale burgheziei. În jurul lui se instaurează o neîncredere generală. Dar nimic nu-l poate opri în misiunea lui generoasă. Vorbește cu cruzime, fără milă, în acest secol în care minciuna socială domnește în toate clasele și acaparează zilnic cele mai frumoase creiere. Îi rămîne admirația Oamenilor liberi, care, ca și el, aspiră la o umanitate mai bună, care ca și el nu aderă la această mașină veche, uzată și peticită care este societatea actuală.»

●

Joseph Kessel: „Oroarea lui de nedreptate, compasiunea lui pentru omul famelic, slab, umilit, părea să genereze sclipiri de foc și strigăte care cucereau inimile. Prietenii lui socialiști se bucurau că au făcut un astfel de adept. Se bucurau degeaba. Formulele unei doctrine, mecanismul unui partid, nu erau pentru rebelul din instinct decît alte gratii de închisoare (...) El văzuse prea multe ținuturi, prea mulți oameni, pentru a ignora faptul că existau pretutindeni și în toate mediile drepți și nedrepți (juști și nejuști) și că întotdeauna se găsea o umbră la cel mai bun și o lumină la cel mai rău. Discuții... Dezbateri... Înfruntări... Istrati va mai intra încă o dată în ele. Pentru această revoltă, l-am iubit tot atît cît și pentru altele..."

●

Charles Chautems: „Pentru ce Istrati are atîția inamici la dreapta și la stînga? Pentru că nu e un om al partidului, în slujba unei justiții particulare, ci a unei singure justiții, deasupra barierelor sociale și politice".

●

Jean Texecier: „Istrati e tîrît în noroi (...) El se aștepta la asta și de bună voie s-a expus furiei partizanilor".

●

Jacques Henri Levesque: „Printre toate lașitățile, abandonurile, compromisurile, supunerile, cu toate bunele motive ce se pot invoca, cu toate artificiile și argumentele necesităților tactice cu care ne-au obișnuit prea mulți dintre contemporanii noștri, Panait Istrati ne face să auzim «altceva»: vocea unui om care prin experiența lui individuală, în afara teoriilor, dogmelor și organizațiilor (...) e liber, e foarte natural (lucru atît de rar astăzi) în a spune adevărul și (ceea ce pentru noi dă întreaga valoare declarațiilor sale) în a pune de acord actele cu vorbele sale".

●

Ion Căpățînă. Român, stabilit în Franța unde a și murit, el a fost curajosul apărător al lui Istrati în Franța anilor 1932—1935. Bine cunoscut în mediile anarhiste, el edita și imprima revista *„Aristocrație"*. A scris, a imprimat el însuși și a difuzat două cărți despre *„Cazul Panait Istrati"*. Lui îi datorăm o bună parte din articolele pe care Istrati le-a scris în românește. Aceste două lucrări vor fi întotdeauna necesare biografilor lui Istrati. La ei s-a gîndit el atunci cînd și-a publicat cele două cărți. „Ca să ajut biografii de mîine cînd vor vrea să prezinte o epocă în care adevărul și sinceritatea erau considerate ca o crimă de plutocrație. Sper (spunea el) că nu le va fi rușine să menționeze în studiile lor că nici unul dintre editorii, cititorii și prietenii marelui „scriitor francez contemporan", de origine română, n-a vrut de-a lungul anilor să-i *apere memoria*".

În studiul său, Ion Căpățînă confirmă ceea ce noi știam deja, că Panait Istrati „n-a fost niciodată fascist sau antisemit", că a fost un om liber. De acest lucru, spune el, vă veți convinge singuri, citind articolele sale din trei epoci diferite: 1924, dată la care comuniștii îl revendică ca pe unul de-al lor; 1933, dată la care el nu mai era considerat comunist; 1935, dată la care a fost zdrobit de toate acuzațiile imaginabile și inimaginabile (...) Operele lui Henry D. Thoreau, Jean-Jacques Rousseau, Shelley, Thernischorsky au fost poate împiedicate să apară sau ignorate de publicul epocii; generațiile care au urmat le-au făcut dreptate. Generațiile de mîine vor îndrepta eroarea intenționată a generațiilor de azi".

LUPTA CEA BUNĂ

Liniştea, 35 de ani după moartea scriitorului, a încetat. Reeditarea operei sale la *Gallimard* în 1969, în Franţa, a fost urmată de reeditarea, începînd din 1957, a operei sale în ţara natală, frumoasă reeditare bilingvă a Editurii *„Minerva"* din Bucureşti (cu notele lui Alexandru Oprea).

De atunci, monografii, studii, comentarii (de presă) jalonează întoarcerea lui Panait Istrati în actualitatea literară. Noile ediţii ale operei sale cunosc un uimitor succes de librărie; critica franceză şi străină îl întîmpină cu entuziasm: *„După o lungă eclipsă numele lui străluceşte din nou"*. *„În sfîrşit, Panait Istrati, vagabondul român, iese din deşert"*. *„Steaua originală a lui Panait Istrati"*. Acestea sînt cîteva titluri din presă, salutînd revenirea. *André Stil*, în „L'Humanité" face elogiul unui *„Om-ecou"*, a cărui operă „pentru cine o reciteşte în zilele noastre, cu sau fără surpriză, îi apare cu siguranţă că are încă ceva să ne spună". Să salutăm acest articol reparator, apărut în *„L'Humanité"*-ul din 23 ianuarie 1969. Dar să fim conştienţi că această dreptate înfăptuită tîrziu lui Istrati nu va şterge termenii abjecţi pe care i-a întrebuinţat un redactor anonim de la acelaşi *„L'Humanité"* la 17 aprilie 1935, anunţînd moartea lui Panait: „Am aflat ieri de moartea lui Panait Istrati. Acest ex-scriitor revoluţionar a murit în România în pielea unui fascist (...) Reîntors în ţara sa, el devine oaspetele călugărilor. S-a plecat în faţa fasciştilor. Nu mai scria. Se spunea că e prea bolnav (...) Iar cînd a reluat condeiul, a făcut-o ca să denunţe delegaţii (unei comisii de anchetă), printre care se afla Francis Jourdain, altă dată prietenul său, să-i livreze violenţelor Siguranţei şi pentru a face elogiul fascismului lui Carol".

●

Găsim aici un catalog complet al insinuărilor calomnioase (în afară de antisemitism, lucru de mirare) care au perseverat atît de mult timp într-o anumită parte a stîngii franceze.

●

Căci calomnia persistă încă, *mai ales în Franţa*. Îmi amintesc că în 1969, cu prilejul apariţiei primului volum din „Opere", reeditat de Gallimard, *„Figaro"* a publicat scrisoarea *„unui cititor revoltat că se vorbeşte din nou despre un trădător"*, ceea ce a provocat un răspuns prompt din partea scriitorului *Roger-Noel Mayer*. „Credeam afacerea antilegendei clasată de mult timp. Panait însuşi o demonstrase. Dar acţiunile nefaste au o viaţă dură (...) Nu avea dreptul, acest român, să se atingă de legenda care se năştea a stalinismului, de a fi primul care să reveleze adevărata faţă a dictatorului. Era totuşi vorba de o contestare aşa cum îmi place mie: avangardistă, izolată, periculoasă pentru cel care o încearcă; comuniştii francezi au răspîndit cele mai rele orori pe seama lui. Aceasta e metoda lor imuabilă: ei împărtăşesc aceleaşi sentimente sau anatemizează, după circumstanţe, culoarea interesului lor de moment (...) Panait Istrati a fost toată viaţa lui un om liber. Ruşine celor care au vrut să încerce să-i murdărească memoria. Nu poate fi asasinat un mort inocent".

●

În România, acuzaţiile lui Barbusse au făcut obiectul unei analize obiective, pe baza unui document capital, descoperit de istoricul literar dr. Alexandru Oprea în *„Arhivele Partidului Comunist Român."* Acesta e „Dosarul Panait Istrati" întocmit de Siguranţă (faimoasa poliţie secretă fascistă) şi care acoperă zece ani din viaţa lui Istrati (1925—1935). Concluziile acestui studiu fac obiectul capitolului: „Panait Istrati a devenit oare fascist?" publicat în cadrul monografiei *„Panait Istrati"*, apărută anul trecut la Editura Minerva din Bucureşti.

●

Scriitorul român corectează erorile *„intenţionate"* ale lui Henri Barbusse, indicînd la început că, în „rechizitoriul" său, scriitorul francez „acordă credit informaţiilor pe care le-a primit de la alţii, ceea ce nu-i diminuează responsabilitatea în ceea ce priveşte comportamentul său pătimaş şi incorect în această polemică. El simplifică atitudinea lui Istrati, reducînd-o la o strictă tocmeală de avantaje pecuniare scontate şi neobţinute; el denaturează articolele lui Istrati asupra masacrului de la Lupeni; e o acuzaţie gratuită, aceea că Panait Istrati era un agent provocator, denunţîndu-şi vechii tovarăşi care trăiau în ilegalitate în oraşul Brăila; se întîlneşte pretutindeni aceeaşi metodă subiectivă care înlocuieşte analiza profundă cu etichete furibunde, fără a se abţine să deformeze faptele, pentru a demonstra că Panait Istrati devenise un trădător, un instrument al reacţiunii".

●

Cît despre *„Cruciada românismului"*, istoricul român restabileşte adevărul. Mihail Stelescu, directorul revistei, făcuse parte din *Garda de Fier*, în tinereţea lui, dar se separase, cu mare tapaj, de această organizaţie. (Foştii lui camarazi îl vor asasina mai tîrziu).

●

„Cruciada românismului" îşi propune de la început ca program politic: neaderenţa *„nici la dreapta, nici la centru, nici la stînga"*. Şi, într-adevăr, revista manifestă o orientare eclectică, în timp ce faţă de *Garda de Fier* ea adoptă o atitudine constant polemică (...) Şi apoi nu putem identifica în mod absolut această revistă — cu oscilaţiile şi erorile ei — cu Panait Istrati, colaborator de vază, cu siguranţă, dar rămas numai colaborator.

●

Autorul acestei monografii îşi justifică analiza, dat fiind că „se impunea a da un răspuns complet, pentru a pune capăt judecăţilor nechibzuite şi tendenţioase, vehiculate constant după moartea lui Panait Istrati".

●

Vom reveni asupra acestei perioade atît de falsificată a biografiei lui Istrati, publicînd alte scrieri şi mărturii pentru a restabili adevărul asupra marelui nostru prieten. Sînt obligat faţă de mine însumi, martor direct, să aduc într-o carte mărturia mea asupra acestei perioade, pentru ca „dosarul reabilitării" să fie complet.

Bucureşti, 18 iunie 1977

ALEXANDRU TALEX şi MARCEL MERMOZ

Septembrie

- 3.IX1919 — s-a născut Ovidiu Drimba
- 4/17. IX.1881 — s-a născut George Bacovia (m. 1957)
- 5.IX.1858 — s-a născut Al. Vlahuţă (m.1919)
- 5.IX.1921 — s-a născut Adrian Marino
- 5.IX.1929 — s-a născut Catinca Ralea (m.1981)
- 6.IX.1877 — s-a născut Mihail Kogălniceanu (m.1891)
- 6.IX,1819 — s-a născut Nicolae Filimon (m. 1865)
- 6.IX.1910 — s-a născut Dumitru Corbea
- 7.IX.1902 — s-a născut Camil Baltazar (m.1977)
- 7.IX.1902 — s-a născut Şerban Cioculescu
- 8.(20)IX.1866 — s-a născut George Coşbuc (m.1918)
- 8.IX.1926 — s-a născut Ştefan Bănulescu
- 9.IX.1943 — s-a născut Dana Dumitriu
- 10.IX.1930 — s-a născut Liviu Călin
- 11.IX.1924 — s-a născut Franz Storch (m.1982)
- 12.IX.1882 — s-a născut Ion Agârbiceanu (m. 1963)
- 12.IX.1912 — s-a născut Emil Botta (m.1977)
- 13.IX.1908 — s-a născut Edgar Papu
- 13.IX.1923 — s-a născut Ioanichie Olteanu
- 14.IX.1778 — s-a născut Costache Conachi (m.1849)
- 15.IX.1938 — s-a născut Marian Popa
- 17.IX.1925 — s-a născut Gica Iuteş
- 19.IX.1922 — s-a născut Maytenyi Erik (m.1982)
- 20.IX.1896 — s-a născut Scarlat Callimachi (m.1975)
- 20.IX.1910 — s-a născut Taşcu Gheorghiu (m. 1981)
- 22.IX.1938 — s-a născut Augustin Buzura
- 23.IX.1898 — s-a născut Alfred Margul Sperber (m.1967)
- 25.IX.1930 — s-a născut Pop Simion
- 27.IX.1827 — s-a născut Al. Papiu Ilarian (m.1878)
- 27.IX.1933 — s-a născut Grigore Hagiu (m. 1985)
- 27.IX.1934 — s-a născut Ilarie Hinoveanu
- 28.IX.1882 — s-a născut Vasile Pârvan (m.1927)
- 28.IX.1931 — s-a născut Valeriu Râpeanu
- 29.IX.1812 — s-a născut Eudoxiu Hurmuzachi (m.1874)
- 29.IX.(11.X).1888 — s-a născut Iorgu Iordan

„Limba e cel mai puternic mijloc al dezvoltării culturale a unui popor."

GEORGE COŞBUC

Şcoala de literatură

ŞI EU AM FOST ELEV...

Al. Andriţoiu

Cînd o rudenie l-a întrebat pe Nicuţă Tănase cam ce fel de şcoală este Şcoala de literatură, el a răspuns cu binecunoscuta-i umor: „E un fel de şcoală de moaşe". Şi nu greşea deloc. Nu e vorba de maieutica lui Socrate, desigur, căci era un fel de a fi moşiţi în a se naşte din nou, în chip de scriitori, cu toate că Mihail Sadoveanu, în discursul său de deschidere în faţa primei promoţii a Şcolii, a spus răspicat: „Din şcoala aceasta iese scriitor doar cel ce intră scriitor", — în fină contradicţie cu A. Toma care visa că or să iasă din Şcoală, în zbor spre perenitate, cîrduri de scriitori sublimi, aşa cum poate numai îngerii în nu mai ţin minte care zi a Genezei.

Am fost fericitul student — (că aşa eram numiţi) — din prima promoţie, deci din ediţia princeps a „Şcolii de literatură şi critică literară Mihai Eminescu". Eram student în anul II la filologie, în Cluj şi am primit sarcină, pe linie de UTM, să mă pregătesc de plecare. Urma să plecăm peste o săptămînă. Am cerut sfaturi. Primul, lui Emil Isac cu care mă întîlnisem în prima zi de după povestire. El m-a îndemnat să merg negreşit şi să nu mă iau după defetişti. Că şi el primise, în tinereţe, o bursă pentru Germania, dată de socialişti dar l-a ameţit de cap episcopul Sibiului, prin taică-său (tatăl lui Emil Isac era popă) şi a pierdut bursa. Apoi, după ce l-a înjurat pe răposatul episcop de dumnezei şi mamă, a repetat cu patos: du-te! Peste o zi am bătut la uşa biroului lui Lucian Blaga, de pe Str. Miko, la Institutul de Istorie al Academiei, împreună cu nepotul său, farmacistul Licinică. După ce i-am spus că voi fi trimis la o Şcoală pentru Scriitori din Bucureşti, maestrul a făcut ochii mari, a tăcut o vreme apoi mi-a răspuns cu tact:

— Nici o şcoală din lume nu e rea, — depinde numai ce alegi din programul ei. Eu zic să te duci dar să-ţi continui, paralel, studiile universitare. Căci şcolile pasagere sînt ca „Academia de biliard" din Ploieşti care dă diplome caragialeşti, hilare.

Mi-am anunţat desigur părinţii. Îngrijorat, tata a sosit tocmai în ziua plecării. M-a găsit îmbrăcat într-un costum nou-nouţ, cumpărat din onorariile încasate de la ziarul „Lupta Ardealului" pe o poezie dedicată lui Oleg Coşevoi şi cîteva recenzii la filme sovietice şi chineze.

— Ce-i cu costumul ăsta pe tine?

— L-am cumpărat pe banii încasaţi din colaborări.

— Lasă prostiile! Să nu te fi apucat de afaceri murdare că te omor cu zile. Măi, tu vinzi penicilină la negru...

M-am jurat. M-a crezut numai pe jumătate. A rămas foarte trist că îmi întrerup studiile. — aşa om simplu cum era. Dar spunîndu-i că era vorba numai de un an, după care mă voi reîntoarce la studii, s-a mai liniştit întrucîtva. Sărmanul tată, avea tot dreptul să se îngrijoreze; nu m-am întors la studii niciodată!...

Glosse la fosta Şcoală de literatură

Din Cluj plecaserăm mulţi: un hectar întreg de candidaţi la gloria literară, cei mai mulţi studenţi sau (ca Dumitru Mircea şi Victor Felea) cu studii universitare încheiate. Ţin minte că în tren, într-un vagon de clasa a II-a supraaglomerat, m-am nimerit cu un cetăţean naiv, sociabil, tipic intelectual şi care, cu ochii măriţi de dioptriile ochelarilor, sorbea o negustoreasă corpolentă, aşezată cu solemnitate pe sacii ei cu marfă clandestină. După ce ne-am prezentat, am aflat că era scriitorul Petru Vintilă, cu care am rămas, încă de pe atunci, bun priten şi bun colaborator în idilele sentimentale.

Ajunşi la Sediul Şcolii de pe Kisseleff 10, în vecinătatea Ambasadei Sovietice şi peste drum de casa Anei Pauker, — am fost primiţi ca la o recepţie de ambasadă: discursuri, mîncare, băuturi, efuziuni sentimentale. Am constat însă imediat că diferenţa de vîrstă a studenţilor bătea la ochi: cel mai tînăr, Ilie Purcaru fiind elev, minor (de vreo 16 ani, îmi pare) iar cei vîrstnici băteau bine spre 50 de ani. Aceeaşi largă scăriţare în privinţa nivelului studiilor: un student, Petre Milotin, venea proaspăt alfabetizat din armată, alţii cîţiva erau asistenţi universitari. Dealtfel, Petre Milotin, învăţînd pe de rost texte dificile (din Belinski, Cernîşevski şi Dobroliubov, — din Marx şi Engels), a început să dea dovadă de declinări mentale; plasat, după absolvire, în presa cotidiană, supus unor eforturi intelectuale istovitoare, omul şi-a pierdut minţile şi a murit, uitat de toţi, într-o casă de alienaţi mentali. A fost o victimă involuntară a unei experienţe pedagogice literare cu multe neajunsuri dar şi cu unele foloase reale, despre care voi vorbi ceva mai jos.

Pentru a aduce, cît de cît, la un numitor comun studenţii fără prea multă şcoală, cîţiva din noi, printre care şi eu, am fost însărcinaţi să predăm în orele literare lecţii de gramatică. În grupa mea se afla şi un om în vîrstă, paşnic, înalt, cam bolnăvicios (suferea de plămîni), Patrichie Mil-

loş, din Hunedoara. Şi, cum la seminarii, pe lîngă discutarea lecţiilor, erau înscrise obligatoriu şi discutarea operelor personale, Miloş al nostru începuse o poezie, din care primul vers era deja definitivat:

Reşiţa şi Hunedoara varsă tone de metal.

Din păcate, autorul poeziei, aidoma eroului din romanul lui Camus, urma să rămînă o viaţă întreagă autorul unui început de operă. Poezia sa nu a putut înainta dincolo de primul ei vers, iar autorul a ajuns administratorul unui spital, funcţie în care a murit la o vîrstă înaintată, printr-o atentă tratare a bolii. L-am întrebat totuşi cum de a ajuns la Şcoala de literatură şi mi-a răspuns că a fost recomandat în urma unor epigrame scrise la Gazeta de perete a între-

prinderii. Povestindu-şi, în seminar, odiseea către Şcoala de literatură, directorul şcolii, Mihai Novicov, s-a entuziasmat, văzînd în fibrele ei un act revoluţionar: tot aşa, spunea el — un mare prozator sovietic pornise de la un articol publicat la gazeta de perete, în care se plîngea că la cantina uzinei nu sînt furculiţe şi cuţite suficiente. Am zîmbit, ascultîndu-l, dar am aflat apoi că e perfect adevărat. În fond, Jack London, Gorki, Hamsun, Panait Istrati, şi mulţi alţii, nu au fost scriitori autodidacţi?

Şcoala era celebră şi prin şedinţele lungi, interminabile. Ele se făceau separat, pe seminarii, aşa că studenţii unui seminar se bucurau cînd ceilalţi erau ţinuţi, pînă noaptea tîrziu, în şedinţă. Printre cei ce sufereau cel mai cumplit de lungimea şedinţelor, era studentul Dumitru Micu, fire studioasă, neparticipînd la petrecerile noastre bachice şi cu un orar foarte riguros alcătuit. Cînd, o dată, seminarul din care făcea parte suferise o şedinţă întinsă pînă-n spre miezul nopţii, l-am găsit pe Dumitru Micu în sala de seminar singur şi extenuat. (De remarcat că eu veneam de la un şpriţ de la Seminarul 5, cum era poreclit restaurantul Kiseleff din vecinătate, — ca o completare a celor 4 seminarii din şcoală).

— Ce-i cu tine, Micule, de arăţi aşa de prost?

— M-a prostit şedinţa! Şase ore de şedinţă! (pe ton ridicat)

— Şi ce-aţi discutat voi, vreme de şase ore, vericule?

— Am ridicat probleme! a ripostat Micu, urlînd, şi încercînd să ridice masa grea pe care-şi avea caietele. O ridica cu forţă, ca un halterofil, ca eu să văd plastic povara problemelor ridicate.

Tot atunci mi-a venit pe limbă epigrama, ce urma să circule prin şcoală, dedicată junelui critic literar Dumitru Micu, pe numele său adevărat Dumitru Chiş:

Dacă astăzi Vitner sau Moraru
Sînt mai mult decît Dumitru Chiş, —
M-oi sui, în critică, cu caru;
Şi-am să strig, din goană, je m'en fiche.

Era, desigur, o parodie la strofa celebră a lui Mihai Beniuc.

Mihu Dragomir

Mihail Sadoveanu

În Şcoală veneau însă să predea şi personalităţi de prima mărime. În afară de discursul lui Mihail Sadoveanu şi de o fină prelegere a romancierului Konstantin Fedin, venit în vizită în România, la orele de curs propriu-zise, s-au rostit frumos şi folositor Tudor Vianu, Zoe Dumitrescu Buşulenga, Mihai Beniuc. Reţin o frumoasă demonstraţie în arta traducerilor de poezie, făcută pe tablă, cu exemple, de Mihu Dragomir. Ţin minte tot aşa o lecţie de filozofie a literaturii predată de, pe atunci tînărul, Nicolae Tertulian. Tot aşa, Galina Maevski şi Mihai Novicov ne familiarizau cu dimensiunile şi originalitatea literaturii ruse: de la Puşkin la Tolstoi şi cu capodopere ale literaturii sovietice (Şolohov, Leonov).

Erau şi lecţii de-o candidă nevinovăţie, cu umor invo-

luntar. Să lăsăm de-o parte faptul că multe dintre lecţiile de literatură rusă şi sovietică începeau cu: „Vom vorbi astăzi despre cel mai mare scriitor rus (sau sovietic)", de nu mai ştiam care-i cel mai mare: Puşkin? Şcedrin? Lermontov? Cehov?

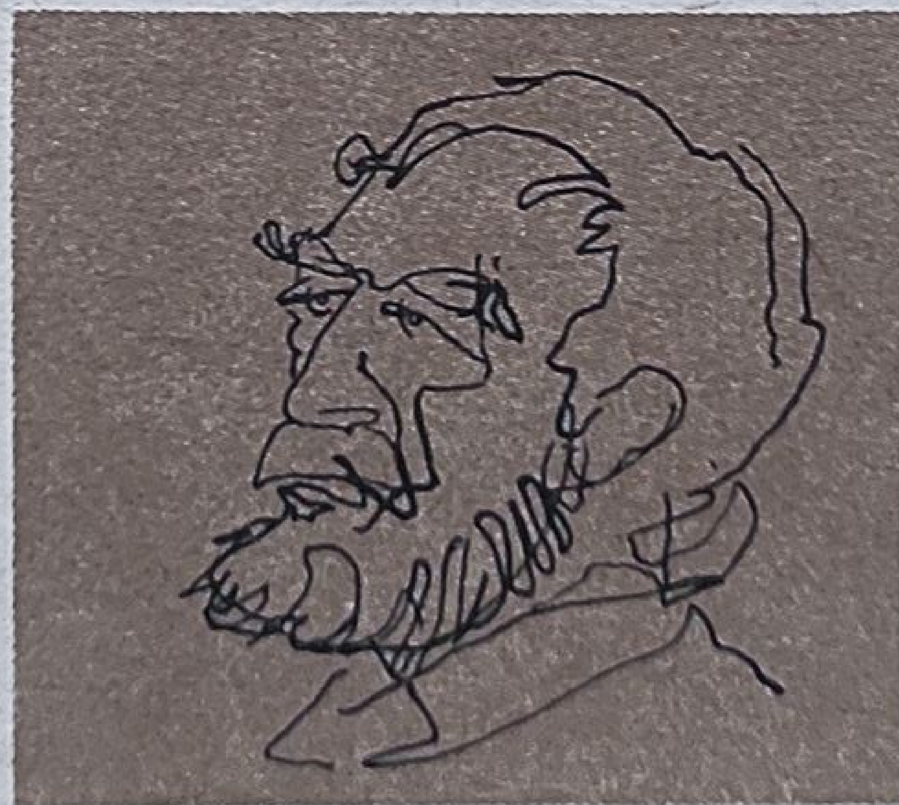
O lecţie specială a ţinut şi Toma George Maiorescu, venit de la Şcoala analogă din Moscova. Era înarmat cu o superbă geantă din piele, de culoarea ciocului de raţă, — din care scotea (din geantă, nu din ciocul de raţă) foi scrise frumos şi ne vorbea despre rolul omului (cu „o" mare) în literatura angajată, avînd alura unui hagiu venit de la locuri sfinte. Inteligent, deşi repeta dogme, omul nu gafa, doar numai rarori cînd simula că un cuvînt mai dificil (o noţiune de teorie literară, de pildă) nu-şi are exact sensul în limba română, — şi îl pronunţa ruseşte, încercînd să-i dezlege ad-hoc înţelesul, cu amănunţire. Morala lecţiei a fost: să scriem despre om, — la care Nicuţă Tănase a ripostat cu umor: „atunci nu mai trebuie să scriem fabule, deoarece ele sînt despre animale". Dar, repet, dincolo de clişee, omul nu îndopa, nu absolutiza, avea tact şi voia, în fapt, să arate că nu a studiat degeaba în străinătate şi că e şi el cineva. Deh!

O lecţie mai de umor a ţinut-o însă un conferenţiar din afară, invidios pe aplauzele cucerite de profesorii salariaţi sau aduşi din afara Şcolii şi voia cu tot dinadinsul să cucerească şi el aplauze. Cît mai furtunoase posibil. Ne-a vorbit despre „Imperialismul, stadiul cel mai înaintat şi, totodată, de descompunere al capitalismului", deci pe tema celebră a lui Lenin. Timpul trecea însă şi aplauzele studenţilor nu se auzeau. Atunci, în finalul lecţiei, conferenţiarul a forţat nota şi fiind sigur de aplauze, a conchis: „În imperialişti să nu credeţi, tovarăşi, nici cînd ei e morţi şi nu mai mişcă!"

Şi numaidecît aplauzele s-au revărsat ca un potop ropotitor.

Iată, abia încins pe ideea sugerată de prietenul meu Mircea Micu de a scrie cîteva reflecţii despre Şcoala de literatură, spaţiul pe care m-am lungit şi alungit ca Vodă prin lobodă, mă obligă să închei. Fără a pomeni măcar despre ideile din Şcoală, despre minunile scrise şi discutate în seminar cum ar fi poemul „O mie milioane de dolari, răsplată pentru cei mai buni tîlhari" de un coleg drag mie sau „Punctele mele-s căpiţe de fîn" de o colegă, aş zice dragă dacă nu mi-ar fi frică de nevastă-mea. Dar şi de poeme frumoase pentru epoca aceea uscat dogmatică, — una dintre ele exemplar date de mezinul şcolii, Ilie Purcaru. Reţin şi azi o strofă, cred că, totuşi, aproximativ.

Bătrînul meu frumos şi blînd
Bătrînul meu cu piept de zimbru,
Cu ochii dudă, părul cimbru
Şi inima: vibrînd, vibrînd.

Fireşte că azi poemul nu spune multe faţă de ceea ce scrie poetul şi publicistul Ilie Purcaru, modern şi cultivat. Dar în epoca aceea şi în exemplificările stereotipe de la şcoală, impresiona şi deschidea ferestre spre firesc şi ardere.

Oricum, Şcoala, dincolo de anecdotica şi caducitatea ei, a informat în unele domenii literare pe atunci încă necunoscute tinerimii creatoatre, — a creat o artilerie existentă şi azi şi a dirijat spre presă tineri capabili de a se forma şi dezvolta. O statistică reală va dovedi că, dacă mulţi au dispărut în anonimat, au rămas destui în prezent şi chiar, uneori, în reputaţie. Fireşte nu numai prin Şcoală. Dar şi prin ea. Căci nerepartizaţi în presa cotidiană şi culturală, nesprijiniţi de oficialităţi, în acea epocă sever-dogmatică, parte din ei s-ar fi pierdut pe drum şi ar fi renunţat la lupta crîncenă pentru cristalizarea frumosului transfigurat. Or, numai acest rezultat parţial să-l fi avut mult glosata Şcoală de literatură, şi tot ar fi deajuns.

Privind fotografia luată la finele anului, pe care mi-a dat-o colegul Haralambie Zincă, reţin figuri azi arhicunoscute, am nostalgia unui experiment revolut şi mi-e dor de aceia pe care destinul, amestecîndu-i, nu mi-a mai îngăduit să-i citesc şi vai! nici să-i mai revăd niciodată...

AL. ANDRIŢOIU

MĂ NUMESC ION MIHALACHE

M-am născut în ziua de 2 ianuarie 1933, pe un ger de crăpau pietrele, într-un sat mic, Băieşti, cu 50 de case, aşezate pe un deal contorsionat, la marginea unei păduri, izolat de lume şi lipsit de orice urmă de civilizaţie (nici măcar popă nu aveam). Tata era, mi se pare, plecat la vînătoare, deoarece vînatul constituia hrana de bază a celor nouă membri ai familiei. Deşi avea un singur ochi şi o puşcă cu o singură ţeavă, şeful clanului nu se întorcea acasă fără doi iepuri atîrnaţi pe umărul drept. Imediat după ce m-am născut, mama, fiind singură şi lipsită de orice ajutor, a adus nişte paie, ca să aprindă focul. Focul nu s-a aprins, în schimb încăperea s-a umplut de fum. Văzînd că mă sufoc, ea m-a înfăşurat în nişte cîrpe şi m-a scos afară. A fost primul meu exerciţiu de călire fizică. Doi fraţi ai mei anteriori, unul de cinci şi unul de şase ani, n-au fost atît de rezistenţi. Venise o zăpadă timpurie, prin noiembrie, şi, neavînd încălţăminte, ei s-au dat cu sania desculţi. Peste trei zile erau îngropaţi în acelaşi cosciug.

În anul 1940 am intrat la şcoala primară din sat, şcoală cu o singură încăpere, în care învăţau, în total, douăzeci de copii. Întrucît eram încălţat în tîrlici, iar pe drum erau nişte noroaie teribile, mă ducea şi mă aducea de la şcoală unchiul Sae, în circă. În clasa a patra, învăţătorul a plecat pe front; ceilalţi copii au renunţat la învăţătură. Eu nu. De ce? Nu-mi aduc aminte exact. Cred că de groază să nu rămîn să văd de oi toată viaţa. Aveam o oaie cu numele de Odobeasca (numele unei femei beţive şi cerşetoare) pe care o uram de moarte. Aşa că m-am dus să-mi termin clasa a patra într-un sat vecin, Poponeţi, mergînd zilnic cinci kilometri dus, cinci întors, peste nişte dealuri abrupte, prin ploaie şi viscol.

În vara lui 1944 m-am dus să dau examen de admitere la Liceul „Hasdeu" din Buzău. La vizita medicală, medicul s-a speriat cînd m-a văzut cît sînt de mic şi de slab. „Scumpul meu, mi-a zis el, du-te acasă, mănîncă bine, îngraşă-te, şi vino la anu'. Altfel o să mori". Cei de-acasă chiar asta aşteptau, să mă pună la îngrăşat! Mi-au dat imediat oile în primire. Plecam dimineaţa pe izlaz, cu o bucată de mămăligă şi alta de brînză, şi mă întorceam seara, cu picioarele pline de bube şi răni. Vreme de o oră un frate mai mare îmi scotea cu acul mărăcinii din tălpi. Fiind cel mai mic şi mai slab, mama îmi fierbea pe furiş cîte un ou. De ce pe furiş? Pentru că ouăle erau valută forte, cu ele se cumpărau gaz şi chibrituri. Cînd au descoperit cojile de ouă, ceilalţi fraţi şi surori m-au linşat cu o furie oarbă. Ei nu gustau ouă decît la Paşti. De atunci, cînd mama îmi dădea cîte un ou, aveam grijă să îngrop cojile cît mai adînc în pămînt.

În toamna lui 1944, preotul din Poponeţi, popa Dumitru, zis Ciomag, mi-a spus că, a doua zi, se dă încă un examen la Liceul Comercial din Buzău pentru şase locuri, suplimentate spre folosul copiilor refugiaţi. M-am suit într-o căruţă seara şi am ajuns a doua zi dimineaţa la Buzău, fără să închid un ochi (eram zece inşi, unul peste altul). Am reuşit. După care au urmat şapte ani de infern, într-un internat care colcăia de şobolani şi gîndaci şi în care hrana de bază era o aşa-zisă „mîncare de prune afumate", mîncare în care viermii pluteau la suprafaţă şi pe care bucătarul încerca să ni-i recomande ca boabe de orez. În vacanţele de vară, bineînţeles că eram trimis cu oile la păşune.

Ion Băieşu

Am terminat liceul în 1951, an în care o secetă cumplită lăsase, din nou, oamenii din satul meu muritori de foame. Tata îmi găsise un post de contabil la cooperativa unei comune vecine, în speranţa că salariul meu îi va salva cît de cît. N-aveam încotro, eram obligat să-i ajut. Încă un argument ca să rămîn acasă: mă îndrăgostisem de fata învăţătorului, care, chiar dacă nu era deloc frumoasă, avea un picior ceva mai scurt decît celălalt. Tata se gîndea la o căsătorie rapidă şi eficientă, deşi aveam doar 18 ani.

Dar a apărut din nou la

răscrucea destinului meu popa Ciomag (pe vremea primului război mondial, cînd era și învățător, preotul, extrem de nervos, își bătea elevii cu un ciomag, de unde și porecla). El m-a informat că, dacă mă angajez ca funcționar la Canalul Dunăre-Marea Neagră, salariul va fi dublu, datorită unor indemnizații speciale. M-am hotărît, deci, să plec pe șantier. Cu ce să mă îmbrac? Familia întreagă, plus neamurile, au pus mînă de la mînă: mama a scos niște ștergare și niște pînză albită din lada ei de zestre și mi-a făcut două cămăși și două izmene (acestea erau din ștergare, cu cusături naționale!), frate-miu mi-a dat o haină, tata niște pantaloni, iar unchiul Sae o pereche de pantofi care au fost rapid pingeliți. Am luat valiza de lemn cu care fusese frate-miu în armată «Sold. Mihalache I. Contantin, reg. II aviație") și am plecat spre gara Buzău. Urma să mă urc pentru prima oară în viața mea în tren și să plec spre orașul Medgidia. În gară, cu cine mă întîlnesc? Cu cîțiva foști colegi de liceu care plecau spre București, unii să dea examen la facultăți, alții la diferite școli de ofițeri. M-au invitat și pe mine, la o bere, în bufetul gării. Toți erau veseli, simpatici și îmi acordau o atenție măgulitoare. „Cum, mă, Mihalache, îmi zicea fostul coleg de bancă, tu, care ai fost cel mai deștept din clasă, te duci pe canal, iar eu, care eram un tîmpit de nota șase, plec la București?! Hai cu noi!" „Păi ce să fac cu voi?" i-am întrebat. „Mergi pînă la București și de-acolo iei trenul spre canal. E mai direct decît prin Făurei și Fetești. Plus că vezi și tu capitala".

Filozof fără voie

Am plecat cu ei. Cînd am coborît în Gara de Nord, am amețit de spaimă, nu văzusem în viața mea atîta lume, eram îmbrîncit în toate părțile și, ca să nu mă pierd, mă agățasem de haina unui coleg. Acesta mă întrebă: „mă, Onele, unde-i valiza ta?" O uitasem în tren. Am fugit înapoi, am găsit-o, dar dispăruseră colegii. Ce mă fac? Am pornit prin oraș, la întîmplare. Nu aveam curajul să urc în tramvai, mergeam pe jos. Spre prînz, am ajuns la Universitate. „Hai, îmi zic, să intru la Facultatea de Filologie, să aflu ce materii se cer la admitere, poate încerc peste un an". Am luat-o apoi, pe jos, pe bulevardul 6 Martie, să bag un ochi și la Drept, tot spre informare. În hol, sînt acostat de un tînăr cu părul negru și creț (l-am descoperit, recent, la Academia „Ștefan Gheorghiu", unde e conferențiar). „Tovarășe, îmi zice, vrei să dai examen de admitere?" „Vreau doar să mă informez", zic eu, intimidat. „Păi, vino încoace, că te informăm noi". Și mă duce la sediul organizației U.T.M. Aici mi se cercetează actele, mi se spune că sînt în regulă, completez un formular, sînt înscris la examenul de admitere, care urma să aibă loc peste cîteva zile și repartizat să dorm la un cămin studențesc de pe strada Călărași (parcă „Matei Voevod"). Paturile nu aveau așternuturi, dormeam direct pe plasele de sîrmă, îmbrăcați. În ziua examenului, descopăr cu stupoare că nu fusesem înscris la Drept, ci la Filozofie (facultățile respective aveau sediul în aceeași clădire). Noroc că în vacanțele mari citisem toate cărțile de filozofie pe care mi le dăruise un învățător pensionar dintr-un sat vecin: Conta, Kant, Feuerbach, Schopenhauer. Mare lucru nu pricepusem (cele mai multe erau în franceză) dar, oricum, nu eram întrutotul străin de materie. Peste o săptămînă se dau rezultatele. Reușisem al doilea. „E clar, mi-am zis, nu mă mai duc pe canal, ăi de-acasă n-au decît să crape de foame, mă fac filozof". Între timp, terminasem banii, nu mai aveam ce mînca, tălpile pantofilor se rupseseră și le înlocuisem cu niște bucăți de carton. Ca să nu mă ardă asfaltul, mergeam numai pe părțile umbrite ale trotuarelor. Problema era, acum, una singură: cum ajung înapoi la Buzău, cu ce bani îmi cumpăr bilet de tren? Stînd într-un părculeț și mîncînd un covrig cu susan, mi-am adus aminte că publicasem cu cîțiva ani în urmă o poezie de două strofe în ziarul „Viața Buzăului" pentru care primisem suma de 42 de lei, sumă pentru care profesorul de limba română mă pizmuise și mă persecutase fățiș, ca să nu mai zic de colegi. „Ia să scriu eu încă o poezie, mi-am zis, poate scot bani de tren". Firește, mă gîndeam la o poezie ocazională, care să intereseze ziarele și care să apară imediat. Chiar atunci se împlineau nu știu cîți ani de la fluierarea huliganică a uneia dintre capodoperele lui Caragiale, așa că substanță pentru patru strofe aveam. La doi pași, pe Academiei, era redacția ziarului „Scînteia tineretului", în a cărei secție culturală lucra poetul Ștefan Iureș. Acesta mi-a citit versurile și mi-a zis blînd și fără ironie: „Întîmplător, am scris și eu o poezie pe această temă. Cred că va apare a mea". Nu am descurajat și, străbătînd mai puțin de cincizeci de metri, am urcat la etajul unu al unui imobil de pe Dobrogeanu-Gherea, vis-à-vis de Miliția Capitalei, unde se afla redacția revistei „Albina". Aici am întîlnit una dintre cele mai binevoitoare persoane care au traversat existența mea, un redactor cu numele Băbeanu. Figura lui de om simplu mi-a inspirat atît de multă încredere, încît i-am mărturisit pe loc scopul profund meschin al demersului meu poetic: îmi trebuiau banii ca să ajung la Buzău. „Dragul meu, mi-a zis el, îți dau un sfat. Du-te pe Șoseaua Kiseleff nr.10. Acolo se află Școala de Literatură „M. Eminescu". Te înscrii pentru examen și vei primi pentru aceasta casă, masă și o foaie de drum CFR, indiferent dacă reușești sau nu". „Excelent", am zis, și am fugit spre Școala de literatură. Curtea era plină de viitori poeți, prozatori, dramaturgi, critici și gazetari: Fănuș Neagu, Victor Tulbure,

Al. Căprariu, Aurel Martin, Ion Lăncrănjan, Remus Luca, Ion Petrache, Petre Dragu, Liviu Timbus, Petre Popa și alții. Erau și oameni întru-totul „nevinovați", printre care o femeie de serviciu și două fete care serviseră la o cantină muncitorească, aduse pentru a întări compoziția socială a școlii. Proba scrisă consta dintr-un poem pe temă fixă: „prima dvs. întîlnire cu ostașul sovietic." Cum satul meu era inaccesibil oricăror vehicule, atît trupele germane, cît și cele sovietice îl ocoliseră cu prudență. Asta nu m-a împiedicat să compun pe loc un poem de douăzeci și cinci de strofe cu rimă îmbrățișată în care povesteam cum m-a purtat în circă circa doi kilometri ostașul Vania, cum m-am jucat cu pușca lui mitralieră, cum am călărit o catiușă și cum m-a pupat el în creștetul capului, în timp ce părinții plîngeau de duioșie. La examenul oral i-am avut în față pe Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Veronica Porumbacu și Mihu Dragomir. „Ce poeți îți plac cel mai mult?" m-a întrebat „toboșarul timpurilor noi". „Toți", am răspuns eu plin de entuziasm. „Dar Mihu Dragomir îți place?" m-a întrebat chiar Mihu Dragomir, pe care nu-l recunoscusem, din păcate. „Încă nu l-am citit, am răspuns, dar, după ce-l voi citi, o să-mi placă precis". Răspunsul meu n-a fost bine primit și am cucerit doar nota șase. Adică notă de trecere. Reușisem. Nu numai eu. Din cei 58 de candidați reușiseră 59 (unul pierduse trenul și venise după examen).

Am devenit Băieșu

În timpul examenelor m-am împrietenit cu regretatul Petre Dragu, care mă fascinase cu eleganța lui vestimentară (era actor figurant la teatrul din Ploiești), un romantic inveterat, care, la 40 de ani, visa să-și scrie versurile cu bidineaua pe versantul nordic al Ceahlăului. El m-a îndemnat să renunț la filozofie și să mă fac scriitor. „Dragă, îmi zicea el, filozofia e terminată odată cu apariția lui Marx. În schimb, literatura abia începe, iar în curînd ea va cunoaște un avînt uluitor. Vom fi țara cu cea mai mare cantitate de literatură pe cap de locuitor."

Aflînd mai tîrziu că scriu prin ziare și că mi-am schimbat numele (revista „Viața Românească" a refuzat să mă publice cu numele de Ion Mihalache, fostă căpetenie țărănistă), tata a venit personal la București și m-a întrebat:

— Ce porcărie ai făcut de-ai ajuns să-ți fie rușine de numele nostru? Nu mai putem ieși din casă din cauza ta.

Dar peste vreo zece ani și ceva, cînd devenisem celebru cu „Tanța și Costel," cum se recomanda el cînd avea de-a face cu diferite autorități? Băieșu!

Școala de literatură a fost una dintre cele mai bizare instituții din țară din ultimele decenii. Nu numai că acolo erau adunați indivizi de cele mai diverse specii: scriitori consacrați, care făcuseră greșeli și urmau să se reabiliteze; muncitori și muncitoare care nu aveau nici o înclinație literară, unii fiind analfabeți; femei de serviciu, ospătari, absolvenți de facultăți sau licee, ofițeri etc. Majoritatea erau impostori notorii (în schimb, D.R. Popescu a fost respins la examenul de admitere pentru lipsă de vocație!), demagogi, delatori și chiar schizofrenici. Iată cîteva exemple: un oarecare Pintilie din Iași, poștaș de meserie, făcea duș cu basca în cap; secretarul de UTM, Harpalete, a fost surprins în timp ce tăia paltoanele colegilor cu o lamă de ras. Întrebat de ce a făcut acest gest ticălos, el a răspuns: „era prea multă acalmie în atmosfera ideologică din școală". Luat mai din scurt de una dintre victime (mai exact, călcat în picioare) el a spus, în cele din urmă, adevărul: „înainte de a veni aici eu am fost ofițer de cavalerie și am căzut de pe cal drept în cap". Un alt tip, ardelean, I.A., avea obiceiul de a fura pasta de dinți de la alții. Din greșeală și neștiință s-a spălat luni de zile pe dantură cu pasta de bărbierit a lui Petre Dragu. Vasile Nicorovici l-a demascat cu vehemență pe criticul D.M. colegul lui de cameră, că e un dușman periculos al regimului deoarece îl citește pe Blaga, iar Al. Căprariu era să se arunce de la etajul doi al clădirii după ce unul dintre profesori a scos pistolul pe masă în timpul unei ședințe. Un „comando" format din Lăncrănjan, Remus Luca și un oarecare Marian de la Cluj ne scula în fiecare dimineață la ora șase, cu strigăte și îmbrînciturі cazone, pentru înviorare fizică, iar un alt coleg ne cerea note informative despre ceilalți colegi sub pretextul că lucrează la un „roman al școlii".

Pe vremea aceea eram un individ timid și insignifiant. Și extrem de prost îmbrăcat. De fapt, singurul. De ce? Directorul școlii, regretatul Petre Iosif, a chemat la el pe toți elevii ca să-i întrebe ce nevoi vestimentare au (acestea urmînd a fi cumpărate în contul Fondului Literar). În timp ce mă aflam la rînd cu ceilalți colegi, l-am întrebat pe Ion Petrache despre ce este vorba. Petrache, care se lăuda că a fost unul dintre vajnicii piloți ai aviației române (s-a aflat ulterior că n-a urcat în viața lui nici măcar într-un planor) era și omul cel mai lipsit de umor. Ei, bine, în ziua respectivă el a născocit farsa vieții lui: mi-a spus că sîntem chemați pentru a fi inspectați la îmbrăcăminte, iar cine nu

are ce-i trebuie va fi eliminat din şcoală. M-am ascuns imediat în dormitor şi aşa se face că am făcut iarna 1951—52 într-o pereche de tenişi dăruiţi de Petre Dragu şi o hăinuţă de doc primită de la un unchi vatman la I.T.B.

La terminarea şcolii, o parte dintre absolvenţi nu au fost repartizaţi în presă, ci trimişi înapoi de unde au venit. Fănuş Neagu, de pildă, a devenit învăţător în Bărăgan. După cîţiva ani l-am descoperit locuind într-un garaj din Ferentari, împreună cu soţia, fără servici, trăind din te miri ce. L-am recomandat conducerii ziarului „Scînteia tineretului", unde lucram şi eu. Cariera lui gazetărească a fost, însă, foarte scurtă. Şeful secţiei agrare, unde funcţionam amîndoi, era un tehnician dentar, care i-a dat un reportaj de probă cu titlul „S-a născut un viţel". Fănuş a crezut că nu înţelege bine şi a întrebat: „Poate *S-a născut un om*". „Nu, nu, i-a precizat dentistul, pe mine mă interesează viţelul. De oameni se ocupă alte secţii". Proaspătul reporter şi-a dat demisia şi s-a apucat de literatură. Chestie de destin.

Ar mai fi multe de povestit. Le lăsăm pe altă dată.

ION BĂIEŞU

ACUM MAI BINE DE 34 DE ANI

Acum peste 34 de ani, la 1 septembrie 1950, intram pe poarta din Şoseaua Kiseleff nr. 10, în această şcoală de romantici-revoluţionari.

Revista şcolii „Anii de ucenicie" ne-a mobilizat pe toţi, nopţi întregi. De altfel chiar deschiderea festivă, făcută cu credinţă în noile mlădiţe, chiar de Mihail Sadoveanu, în faţa unui mare tablou în creion al lui „Mihai Eminescu", ne-a pus pe gînduri şi cu mintea la carte. La discipline aveam profesorii de la Filologie, începînd cu Tudor Vianu, care ne fermeca inimile.

Unii scriitori membri de partid răspunzători s-au înşelat în aprecierile lor că un scriitor se poate forma de oriunde îl iei şi-i dai o cultură. Noi nu ne-am înşelat cel puţin în cultură, în lecţiile strălucite de limba şi literatura română, teoria literaturii, disciplinele marxist-leniniste, aşa cum erau: Politica curentă de partid, Istoria limbii literare şi a literaturii romåne, Limba şi literatura rusă şi sovietică ş.a.

Am auzit şi unele bazaconii, la lecţii, emise de la catedră, ca acestea: „Eminescu e un poet mult mai mic decît mine".. Versuri ca: „Pîrlie planeta" sau „Cui zîmbeşti, Tătucule Stalin?"...

În această etapă istorică era sancţionat în cîte feluri, pînă la exmatriculare, acel nenorocit, sub perna căruia se găseau cărţile „Poezii" de Eminescu, Octavian Goga sau de Lucian Blaga, de Tudor Arghezi, de unde şi nenorocita expresie „Putrefacţia poeziei sau poezia putrefacţiei"... Am vizionat spectacole de teatru, potrivite pentru vremea lor, ale unor autori, care şi astăzi pot să spună cu dreptate: „Omul cît trăieşte, tot învaţă"... De „Gramatica limbii române" am fost cu toţii fericiţi, căci aveam pe cine să ne-o predea!... Şi noi, venind din toate unghiurile ţării, aveam mereu de cucerit... „Gramatica..."

Desigur că erau şi unii autori la modă, cărora alţii le redactau textele literare şi care se amuzau, pînă tîrziu, de... „Şcoala de poeţi"... Dar dacă-i punea cineva să dea examenele noastre, cam severe, sînt convins că luau note mari; de la zero pînă la patru. Şi ar fi trebuit să năzuiască înspre zece!...

Traian Iancu

Văd şi acuma în faţa mea

Poetul baladist citeşte „în natură"

„Tata Iancu" şi mama Roza, o veche prietenă a scriitorilor...

pe cei trei directori plini ai școlii: Mihail Novicov, Petre Iosif și Moise Aldan. Directori adjuncți: Eugen Popescu, I. Ciljkie și subsemnatul. Ultimul dintre ei, adică subsemnatul, a trecut la Institutul de literatură, pînă ce acesta s-a transformat în Secție, la Filologie. Colegii noștri: Paul Anghel, Aurel Covaci, Traian Filip, Aurel Rău, H. Zincă, Vasile Nicorovici, Dumitru Micu, Alexandru Andrițoiu, Ilie Purcaru, Victor Felea, Georgeta Horodincă, Nicuță Tănase, Alexandru Săndulescu, Dumitru Mircea, Ioan Meițoiu, Mihai Gavril, Virgil Sîngeorzan, Adrian Cernescu, Vasile Iosif, Monica Galan, Ștefan Ireș, Lucian Cursaru, S. Damian, Gh. Isac, Maria Găetan, Georgeta Saciuc-Istrati, Ștefan Bănulescu, și apoi din alte serii: Fănuș Neagu, Nicolae Labiș, și alții cunoscuți. Din generația cea dintîi romantic-revoluționară!... Profesori permanenți ca: Ion Oană, N. Tertulian, Galina Maievschi, Ion Lăzărescu, Alexandru Hoajă și alții, au rămas întipăriți în memoria noastră...

Desigur că în Căminul nostru unde aveam o mîncare excelentă, fiindcă introdusesem, încă de pe atunci, un fel de auto-finanțare (prin creșterea de porcine), lumea era sătulă de fleici și tot felul de fripturi. Se întîmplau, uneori, și unele isprăvi determinate de mîncarea bună... Eram și tineri, iar interiorul... gastro-intestinal mai cerea și cîte un „vinișor", un „șpriț", ca pe atunci, din „sfeclă roșie" și mai evadam pe la cele „două seminarii": „Seminarul 1", pe str. Porumbaru și „Seminarul 2", în Piața Kiseleff. Antren, muzică, povești, afară de sîmbăta, cînd bucureștenii plecau și luau cu ei acasă și pe alți colegi. Dar cum fenomenul „gastro-intestinal" și chiar cel intelectual, cu măsură, cereau un „șprițuleț"... hai la „seminariile externe". Așa că la învățămîntul din seminarii, auzeai, uneori, cum cad „pepenii verzi", trîntind, de somn, capete obosite pe masă, pe cărți și pe caiete... Pac! Pac!... Veneau pedagogii și ne trezeau din visul oboselilor...

Uneori, noaptea se stătea mult la „seminariile externe" și cînd veneam acasă porțile erau încuiate cu „yale" de către pedagogi, iar chei nu erau. Singurul loc de acces la dormitoare era burlanul de ploaie... burlanul din fața instalației sanitare, de la așa-zisul parter, care de fapt era etajul I al demisolului.

Mamă, să vezi ce întrecere era la urcarea pe burlanul de ploaie pentru a intra în casă. Călăreții masculini (și femi-

nini!) erau într-o adevărată întrecere sportivă, în urcarea pe burlan, pînă la geamul deschis dinadins, de cu seară. Primii erau „Sprintenii de ambele sexe". Mijlocașii la greutate se țineau cu mîinile de consolele burlanului și așa se ridicau și ei spre dormitoare... Dar cu grașii se rupea burlanul cel bătrîn!... Atunci se aprindeau chibrituri în pădurícea vecină, se mai stătea la cîte-un foc de rămurele, preț de o vreme, pînă cînd cei iscusiți reparau burlanul cu pricina, iar la un moment dat, cei mici de statură (ca un poet brașovean), urcau pe podul palmelor celorlalți, păstrînd linia dreaptă a burlanului pînă la geamul care strălucea tuturor și în care lovea luna plină...

La o anumită oră, se făcea liniște în Cămin. Toți în pat, toți sub pături, visau la marele Griboedov și la piesa lui: „Prea multă minte strică"... în ciuda pedagogilor, rămași cu cheile de la „yale" în buzunare...

TRAIAN IANCU

„O CIUTĂ CU... COARNE FRUMOASE"

Iată-mă deci mare redactor la „Gazeta literară", alături de colegi de care mă chiar speriam, nu de altceva, dar numele lor îmi sunau prea clasic în urechi: Zaharia Stancu, George Macovescu, Veronica Porumbacu, Mihai Gafița, Gheorghe Dinu, Camil Baltazar, Vladimir Cavarnali... Noi, cei tineri, iezii literaturii cum s-ar zice, azvîrleam cu țiri în plafonul birourilor de pe Ana Ipătescu — și nu prea știam ce e de făcut într-o astfel de instituție. Violeta Zamfirescu, Emilia Căldăraru, Fănică Bănulescu și Valeriu Râpeanu (ultimii doi de-abia lăsați la vatră din ostășie) ne străduiam, vorba lui Petru Vintilă, să „muncim laborios" — în așa fel încît să nu rămînă numai petele lăsate de țiri pe pereți ci și niscaiva urme de literatură...

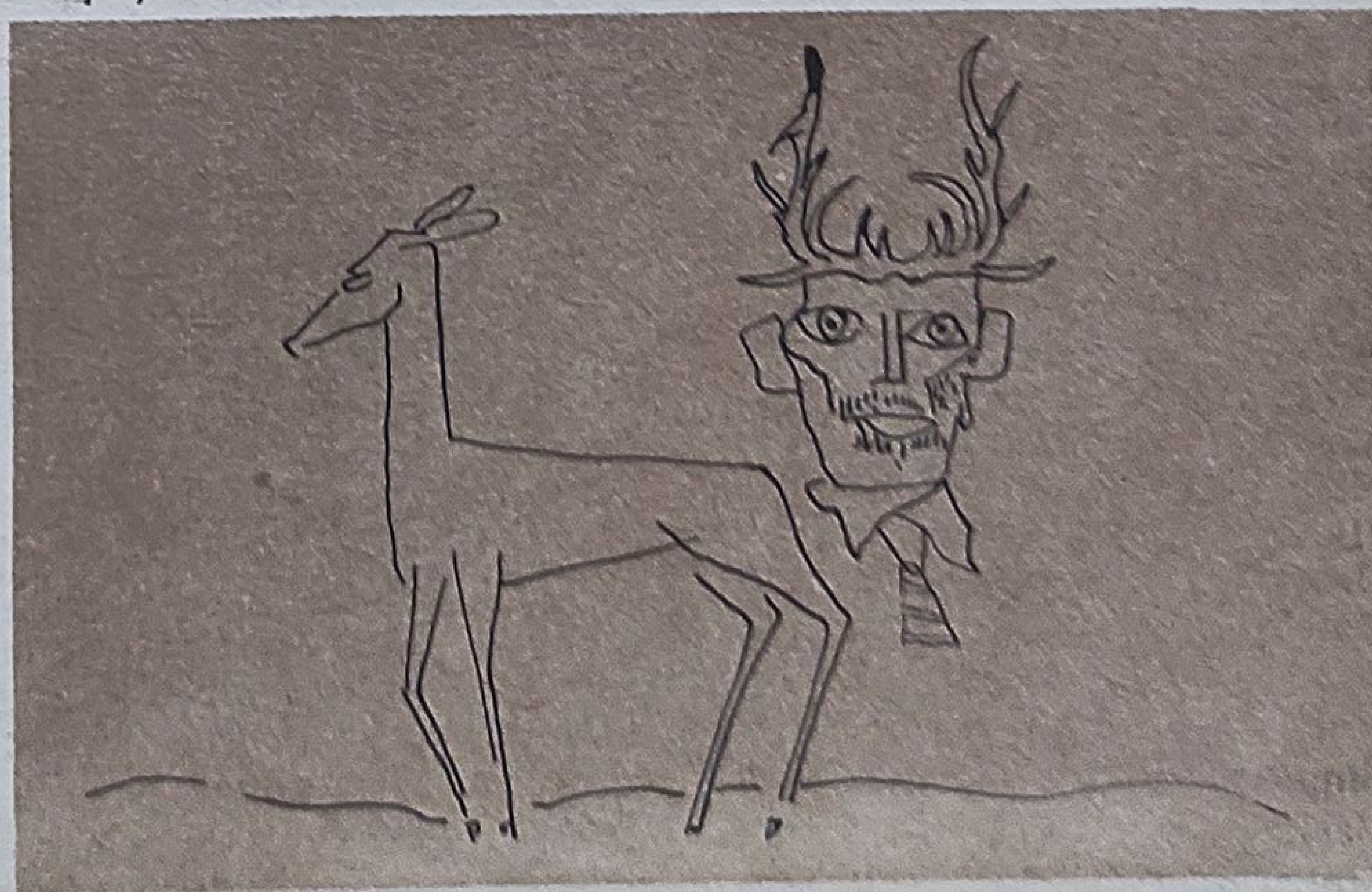
Viața noastră era relativ largă în cadrul redacției datorată lui „Neica Zaharia" — care nu suporta condică de prezență în literatură în afară de prezența mult obișnuită: creația. Așa m-am hotărît eu, mare redactor mare, să public pentru prima oară în viața mea, în 1956, pe un oarecare Mircea Micu, un învățător demutizator în satul lui Slavici, Șiria. Demutizator, demutizator, dar pe parcurs a luat-o razna spre vorbirea corectă... Dacă știam... Tot la fel făceam! Mă rog, asta încă nu era o mare realizare din partea mea, ca redactor. Marea realizare a fost aceea că în semiobscuritatea vechiului bar „Melody" — tînărul poet Mircea Micu și-a uitat „tașca" burdușită cu manuscrise în mîinile nimănui. Și dusă a fost! Mai bine!

Pe acea vreme se țineau lanț întîlnirile cu cititorii. La fiecare două-trei zile Mișa Gavril și Traian Iancu (Iancu pe vremea aceea îmi spunea „servus dragă"!) ne invitau la cîte o întîlnire cu masele. Așa s-a făcut că într-o frumoasă zi de duminică dimineață, anul de grație 19... am poposit la casa de cultură a studenților din Capitală un snop de poeți. Timiditatea sau îngîmfarea nu au margini la... 25 de ani! Deci la ordinul lui Traian Iancu și al lui Mișa Gavril (inimos ca Mișa n-o să mai găsiți în toată literatura română!) am purces spre treabă. (Labiș nu mai era). Eram prietenii săi la această întîlnire: Andrițoiu, Aurel Covaci, Dimos Rendis, Victor Tulbure, alții și alții și pînă la urmă eu. Totul a decurs „conform prevederilor lui Iancu". Mișa Gavril — sufletul acestor manifestări de cultură — a recitat poeme de „epocă" bine primite de către studenți... și în sfîrșit mi-a venit rîndul mie.

Rusalin Mureșanu

Încrezător în steaua mea, am recitat un poem de care eram sigur și care se sfîrșea cu următorul vers: „O ciută cu coarne frumoase..." Studenții nu au rîs. O ciută cu coarne nu mai văzuse nimeni pînă la mine. Așa că m-au aplaudat cu căldură bănuind că în poezie se pot descoperi cele mai imposibile realități. Într-un tîrziu, cînd ședeam liniștiți la o bere cu guler, Andrițoiu mi-a spus:

Iulie, 1951 — Final de promoţie la Şcoala de literatură şi critică literară „M. Eminescu". În prim plan : M. Novicov, N. Tertulian, Petre Iosif, Iosif Moise Aldan, Oană, etc.

Printre alţii : Paul Anghel, Ilie Purcaru, Aurel Rău, Victor Felea, Dumitru Mircea, Dionisie Şincan, Al. Oprea, Şt. Iureş, Nicuţă Tănase, Traian Filip, Aurel Covaci, Traian Iancu, Mihai Gavril, Dumitru Micu, Haralambie Zincă, S. Damian, Georgeta Horodincă, Vasile Nicorovici, Ştefan Bănulescu, Al. Andriţoiu etc.

— Bine mă' Rusaline, crezi chiar că există la noi, la moţi, ciute cu coarne frumoase?!

— Păi cum să nu, i-am răspuns eu candid. La mine la Chisindia am o vărușană a cărui bărbat e atît de „moţ" încît i-a făcut „ciutei", adică vărușanei mele, niște coarne frumoase cum nu se mai văd prin împrejurimi.

— Ia uite dom'le, a izbucnit Andrijoiu. Cineva tot ne răzbună!

...Altădată, să fi fost prin 1955, pluteau într-o seară pe pînzele cenușii ale lacului Mogoșoaia trei tineri scriitori într-o barcă. Dimos Rendis, Victor Vîntu și subsemnatul. Noi am fi dorit să ședem în holul casei de creație, dar Marin Preda scosese o lampă de la aparatul de radio, așa că nu se mai putea asculta nimic pe nici o undă...

Pesemne îl puneau pe gînduri cîntecele guturale ale lui Mihu Dragomir, care cu „una lacrima"... Așa că iată-ne pe lac. Plutim noi plutim și dintr-odată se stîrnește un vînt de parcă pe luciul lacului cineva scria „cu peniţa pe hîrtie". Era un alfabet al valurilor, gri, albastru, roșietic — o întreagă epopee. Barca se legăna îngrijorător printre trestii. Eu, cu frica mea ancestrală de potop, am început să mă rog pe melodia arhicunoscută a vechilor ostași, stingerea.

— Dacă în astfel de momente dramatice ai început acest cîntec de stingere ești un adevărat poet — zice Victor Vîntu.

— Nu e chiar așa, răspunde argonautul Dimos. Dacă, Rusalin, nu vrei să te îneci și se răstoarnă barca, să faci pluta și să nu respiri.

Barca nu s-a răsturnat, dar frica a fost frică și de atunci nu m-am mai plimbat cu barca pe lacul Mogoșoaia decît în prezenţa lui Traian Iancu, omul care îmi putea oferi veșnicia nemuririi, dar eu am continuat să respir pînă azi! Iancu tot așteaptă să ne înecăm, ori Mircea Micu ori eu. Dar fără el nu sîntem în stare. Fără Iancu nu poţi să mori în bună pace...

Și totuși respirăm cu toţi. Deși Iancu avea o poezie încă nepublicată pînă acum, ușor pastorală: „Tot bate un clopot în inima mea".

Cui îi bat clopotele?
Să nu bată nimănui!

RUSALIN MUREȘANU

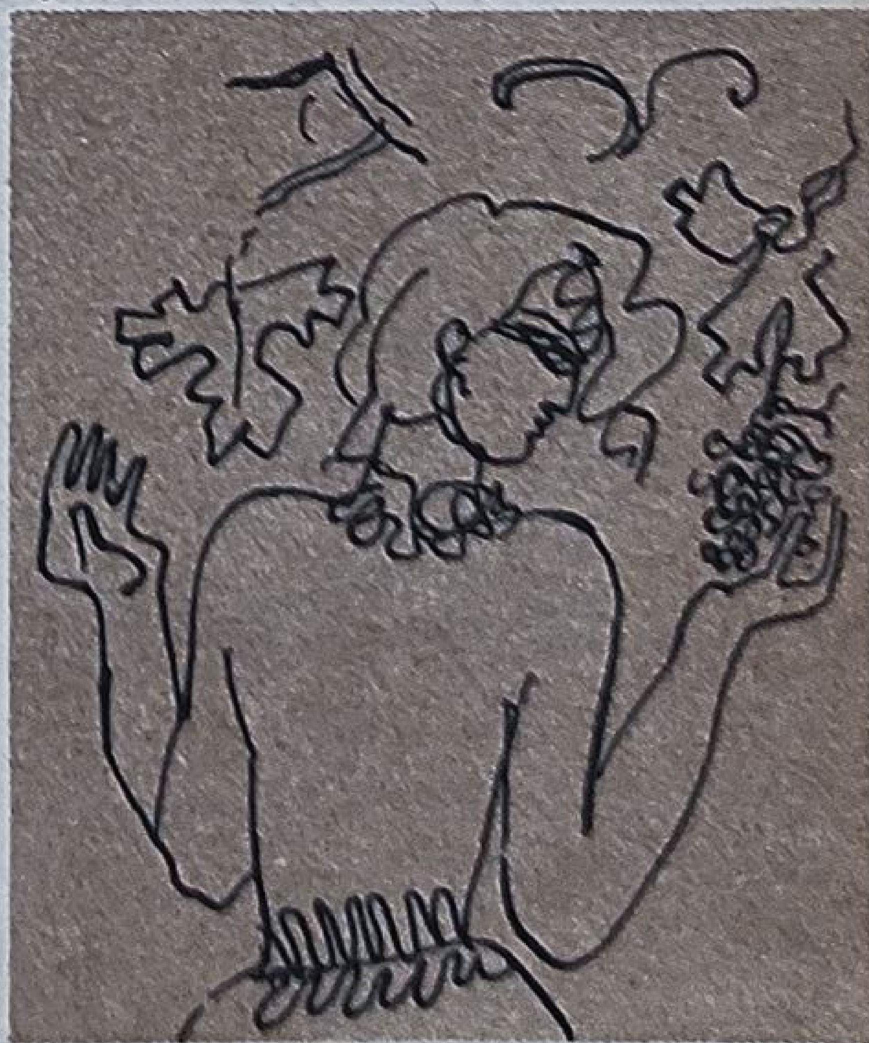
Kiseleff nr. 10 PRIMA PROMOŢIE

A scrie pe tema Școlii de literatură de la Șosea, în care am pășit cu exact 35 de ani în urmă (toamna lui 1950), îmi vine mult mai greu decît despre oricare alt capitol din autobiografia mea. Mă încearcă o inhibiţie, nefirească, dar operantă, din pricină că, de la vreme, s-au iţit o sumă de mentori, specializaţi ori nespecializaţi (dar cu mare încruntare), ce consideră că, pînă și amintirile personale, în materie, ar trebui să urmeze tezele dumnealor, și nu, doamne ferește, faptele aievea și felul în care le-ai trăit tu, ca individualitate irepetabilă. Lucru ce mi s-a mai întîmplat și cu un roman fără ficţiune despre Hunedoara anilor 55—56, asupra cărora referenţi, improvizaţi dar binevoitori, au găsit cu cale să mă instruiască, ce enormitate!, de cum trebuie să văd eu acum ceea ce am trăit atunci, acolo. Voind pasămite să mă reconsider critic, după șablonul lor subiectiv, în loc să dea curs liber diversităţii de opinii, pentru a lăsa, în mod înţelept, ca singurul judecător al adevărului să devină însuși timpul.

Cît privește Școala de la Șosea, prevăd, după cîte mi-a fost dat să citesc, că e menită să facă o carieră literară încă și mai și decît vestita fabrică de popi de la Fălticeni, fie numai din cauză că acolo învăţase, ca viitor mînuitor de pană, doar Nică a Petri din Humulești, pe cînd dincoace, pe Șoseaua Kiseleff, s-au perindat zeci și sute de condeieri, dintre care nu puţini au așternut baremi o pagină, dacă nu chiar un roman ori vreo cartedocument, cum s-a întîmplat și continuă să se întîmple.

În ceea ce privește propriami persoană, aveam, în toamna lui 50, vîrsta de 26 de ani și două diplome de licenţă în buzunar, una de la Academia Comercială și alta de la Facultatea de Filozofie. Precum și carnetul de membru (stagiar) al Uniunii Scriitorilor. Puteam citi în patru limbi europene (franceza, germana, italiana și rusa). Și, cu toate acestea, declar că respectiva Școală mi-a fost de un real folos. În primul rînd, prin aceea că mi-a prilejuit adoptarea unei viziuni ideologice sincrone cu schimbările petrecute în statutul economic și socialpolitic al ţării, după 1948, prin instaurarea socialismului.

Interpretarea marxistă a literaturii române, deși cu inerente tatonări datorate începutului, îmi oferea o perspectivă nu numai inedită dar și necesară. Cît privește teoria literaturii (urmînd manualul lui L.I. Timofeev), aceasta mi-a oferit o metodică de analiză de tip structuralist, derivată din tradiţia școlii formaliștilor ruși (limbajul literar, de pildă, tratat în funcţie de semnificaţie, context, expresivitate, in-

tonaţie, tropi, sintaxă, etc.). Conţinînd, totuşi (inevitabil) doctrina tematico-ideologică a operei (de tip restrictiv), în aşa fel încît oricare s-ar fi încumetat a o ignora, nu pregeta a fi catalogat, în virtutea aceleiaşi cărţi de teorie literară, dar şi a cadrelor didactice care o aplicau, drept un adept al formalismului literar — un păcat de neiertat, pe atunci.

Dar, spre a înfăţişa spiritul originar al Şcolii, printr-un fapt edificator, menţionez că eu, cel cu două licenţe universitare, aveam drept coleg de bancă pe Costin Hîncu, strungar de la o uzină bucureşteană, şi care, numai cu cîteva luni mai înainte, fusese alfabetizat. Membru într-un cenaclu, publicase o poezie în *Scînteia*, însoţită, dacă nu mă înşel, de o fotografie ce-l înfăţişa pe poet în postură de a scrie literele *o oi*, pe tablă. Faptul îl îndrituise, la modul cel mai firesc atunci, să devină student al Şcolii de literatură "Mihai Eminescu" din Bucureşti.

La baza ei: principiul egalităţii absolute, ca într-o utopie. Căci preconiza nu doar identitatea faţă de lege ori de muncă, ci şi perfecta aliniere faţă de arta literară, faţă de creaţie. Şi Costin Hîncu, fostul strungar, o justifica, în felul său, căci fusese dăruit cu reală aplicaţie poetică, drept dovadă aceste patru versuri care pot face, încă şi azi, figură onorabilă:

A cîta oară prind în palmă fulgi
Şi oare cîte ierni mi-au nins în barbă?
Odihna o gustam ca vita-n jug.
De pizmuiam şi-un firicel de iarbă.

Mai mult de atîta, însă, n-a putut izbuti, poate şi de aceea că, avînd complexul egalităţii absolute, nu admitea nici un fel de ingerinţă în ceea ce i se părea lui (de la natură şi nu de la cultură) a fi poetic sau nu. Colegialitatea noastră se manifesta mai de grabă în a-i face mai apropiate conceptele teoretice, şi de a-i sistematiza cunoştinţele, pe temeiul însemnărilor ce le luam, cum e şi firesc, cu viteza şi spiritul de sinteză necesare.

De fapt, creaţia era, cum o consideram atunci, o responsabilitate colectivă. Şi ca atare, ea se practica în *ateliere de creaţie* (pe genuri). În fond nişte cenacluri, cu aplicaţii pe texte clasice sub îndruma-

N-AM FOST ELEV LA ŞCOALA DE LITERATURĂ

Din pricina lui Arghezi

Să fi fost prin anii '54, toamna pare-mi-se. Mă îmbolnăvisem binişor de boala poeziei, eram contaminat în regulă. Elev la Şcoala Pedagogică din Arad debutasem în ziarul local cu o poezie agitatorică.

Scriam pe rupte sub îndrumarea şi veghea meticuloasă a poetului Alexandru Popescu-Negură, căruia îi ziceam maestre şi-i ştiam o droaie de poezii pe de rost. Îl vizitam săptămînal după-amiaza între 3 şi 5, săream gardul internatului cu coridoarele mirosind veşnic a supă de chimen (cred c-am băut o cisternă de supă şi am devorat un vagon de macaroane cu marmeladă) şi-o tuleam spre locuinţa poetului.

Ne aşezam (eu şi încă un coleg, Traian Oancea, tot poet şi mult mai harnic decît mine) cuminţi pe două scaune şi maestrul ne verifica temele.

Ne dădea să compunem poezii în formă fixă: sonet, gazel, fresco-ritornelă, glossă, rondel. Pînă şi un pantum am compus, chestie pe care n-a mai făcut-o nimeni decît Cincinat Pavelescu şi eu. La fiecare picior în plus (e vorba de picior de vers) primeam o admonestare verbală şi un arcuş peste neinspirata mînă. Apoi maestrul ne dădea cafea. Ah! ce cafea! Veritabilă, prăjită şi măcinată atunci. Nu amestec năut 15 la sută sau mai ştiu eu cît la sută. Era bună şi aromată şi avea un efect al dracului de neaşteptat asupra organismelor noastre epuizate de eforturi poetice. Nu dormeam toată noaptea. Ei, şi după ce ne sorbeam cafeaua, maestrul ne punea să recităm din poeţii-poeţi, cum zicea dînsul.

— Miculé, zi din Arghezi!

Şi eu ziceam şi-mi plăcea şi eram mîndru că ceilalţi colegi habar n-aveau cine fusese sau, mai bine zis, cine era Arghezi. Apoi recitam din Bacovia, apoi din Barbu, apoi din Davidescu, apoi din Pillat, apoi din Ciurezu şi din Goga. Ştiam, domnule, poezie, nu glumă.

După ce terminam cu recitatul, maestrul ne dădea temele pentru acasă şi cîte-o bomboană de mentă. Măreţe vremuri! Frecventam şi un cenaclu unde apăreau meteoric Rusalin Mureşanu şi Darie Magheru. Ei erau poeţi consacraţi, nu discutau cu alde noi. Erau melancolici şi-şi permiteau să bea coniac cu lămîie la Cofetăria Tineretului (habar n-am de ce-i zicea astfel fiindcă, de fapt, trebuia să se numească Cofetăria Bătrînetului...).

Noi scriam poezii cu recolta, cu tractoarele nărăvaşe care despică ogoare şi cu hidrocentrale vibrînd de cai putere. Le citeam în cenaclu. Eram criticaţi, uneori şi lăudaţi şi leşinam de plăcere.

Deci, să fi fost prin '54, toamna pare-mi-se, cînd ne-au

rea unui scriitor, considerat un maestru al genului (poezie, proză, dramaturgie, critică literară). Ce s-ar fi putut întreprinde mai mult? În pictură, de pildă, se cunosc antecedente celebre, de tablouri realizate de ucenici, asupra cărora, prin anume retuşuri, maestrul îşi imprima stilul, semnîndu-le drept opere ale lui proprii.

Dar în literatură? Creaţia scriitorului este, prin excelenţă, singulară, netransmisibilă. Aşa că ceea ce făceam era, de fapt, muncă, muncă literară, pretinzîndu-i să fie pătrunsă de pasiune, consecvenţă, răspundere, modestie, seriozitate, dăruire socială şi politică etc. Criticilor literari revenindu-le menirea de a-şi părăsi postura de simpli arhivari şi comentatori distanţi, prin a deveni prietenii şi bunii sfătuitori ai creatorilor.

Iarăşi, constat acum, pretenţii utopice, dar în care noi, tineri şi foarte tineri (unii dintre noi avînd doar 16—17 ani) credeam, în mod absolut. Pînă ce ne-am pomenit dojeniţi părinteşte de bădia Mihail Sadoveanu, într-una din vizitele lui memorabile, cînd ne-a spus cu blîndeţe, dar nu fără maliţie, că talentele, ca să iasă din Şcoala de literatură, trebuie mai înainte să intre. Oare de aici să decurgă, din principiu, zădărnicia încercărilor ce le-am întreprins cîndva cei care ne-am perindat, cîteva promoţii la rînd, prin clădirea de pe Şoseaua Kiseleff nr. 10?

La urma urmei — totul e relativ, contextual, iată înţelepciunea la care am ajuns între timp. Chiar dacă munca, serioasă şi obstinată, nu creează talent artistic, ci, în cel mai bun caz, meşteşug. Căci şi afirmaţia inversă e valabilă: în sensul că nici talentul nu se poate împlini, la rîndu-i, fără învăţătură şi muncă serioasă şi obstinată. Drept dovadă, invocată şi atunci, sînt manuscrisele celui mai mare truditor al scrisului românesc, care a fost însuşi Mihai Eminescu, şi al cărui nume Şcoala de literatură l-a purtat pe frontispiciul său.

În acest sens ea s-a vădit utilă tuturor. Chiar şi acelora care o neagă. Iată opinia mea (pe care n-o impun nimănui). Rămîne ca timpul s-o valideze sau s-o infirme.

VASILE NICOROVICI

18 dec. 1984

---

chemat la Filiala Uniunii Scriitorilor din Arad. Ne-am dus gîtuiţi de emoţie, plini de metafore şi fresco-ritornele. În biroul elegant, înfundată în fotoliu, o doamnă cu părul platinat, mirosind frumos, şi secretarul Filialei, grav şi la fel de emoţionat. Ne-am spus numele, prenumele, mici crîmpeie biografice, am accentuat asupra faptului că sîntem utecişti. Doamna era chiar scriitoarea Lucia Demetrius care venise să ne recruteze pentru Şcoala de literatură. Noi auzisem de dînsa. O făcusem la şcoală, nu cine ştie cît, dar, oricum, ştiam că este o mare scriitoare. Conversaţia a fost scurtă, urmînd ca a doua zi să ne prezentăm la o comisie specială, la primărie, compusă din muncitori, ţărani, o reprezentantă a comisiei de femei şi o intelectuală. Intelectuala era o profesoară de latină (fie-i ţărîna uşoară, dacă pot zice aşa, dar nu pot şi-o să vedeţi mai la vale de ce), exigentă şi foarte principială. Cred că o chema Toma...

Primul am intrat eu gata-gata să leşin în faţa onoratei comisii. Muncitorul m-a privit exigent şi dur, nemulţumit de pantalonii mei cam înguşti.

Era clar că mă considera malagambist! Reprezentantul ţărănimii dădea să aţipească. Şefa comisiei, profesoara de latină, tunsă scurt după exemplul unei bine cunoscute personalităţi politice feminine, a început să mă chestioneze cu tact pedagogic. Mîndru şi convins că-i fac praf am început să turui versuri din Arghezi. Cred că le-am spus Lina şi Duhovnicească şi Blestemul. Reprezentanta comisiei de femei m-a privit stupefiată. Reprezentantul clasei muncitoare a făcut semn enervat să tac. Eu am trecut la Bacovia... „Barbar cînt femeia-aceea"...

Atîta mi-a fost! Am fost redus la tăcere şi privit cu un dispreţ de zile mari.

— Tînărul ăsta, a zis profesoara de latină, recită din poeţi decadenţi. De unde ştii dumneata versurile astea? Cum zici că te cheamă? Mi-am declinat numele, comisia s-a uitat în fişa biografică şi doi dintre membri au început să facă „ţţţ!" Habar n-am de ce! N-am spus de unde ştiu versurile. M-au poftit afară pe o altă uşă. Colegul meu Traian Oancea nu i-a dezamăgit. S-a repezit în ei cu acelaşi repertoriu. Praf i-a făcut.

N-aveam cum să-l avertizez, sfătuindu-l să cînte Marşul partizanilor!

Ne-am întîlnit în holul de la intrare şi ne-am privit cam speriaţi. Adio Şcoală de literatură, adio Bucureşti, adio carieră poetică!

Şi, totuşi, speram într-o minune. Nu se putea să nu-i fi impresionat pe cei din comisie cu repertoriul nostru. Şi într-adevăr aşa a fost. A doua zi am fost chemaţi la direcţie şi ni s-a comunicat că sîntem liberi o săptămînă. Adică ne exmatriculaseră.

Eu mai nedumerit am întrebat cu glas stins:

— De ce, tovarăşe director, din ce pricină?

— Din pricina lui Arghezi, Micule...

MIRCEA MICU

FARSE • FARSE

I

Dacă despre Labiş toţi eram de acord că este un geniu, despre un alt coleg, la fel de tînăr şi cu o faţă la fel de rotundă şi de copilăroasă, aveam părerea la fel de unanimă că este (la 17 ani) un mare savant. Timpul a confirmat previziunile noastre. Azi e unul din criticii şi eseiştii cei mai temuţi. Pe atunci, însă, se temea el de noi. Era de o credulitate şi de o timiditate neobişnuite, determinate probabil de faptul că acasă fusese prea răsfăţat. Primea de la părinţi telegrame de felul acesta: „Trimis prăjitură. Stop. Atenţie măsea cariată stînga. Mănîncă dreapta. Stop". Sau: „Trimis fular. Stop. Înfăşoară dreapta stînga. Stop."

Cînd s-a organizat un bal, viitoarea somitate a cerut telegrafic avizul părintesc. Mama i-a răspuns prompt: „Atenţie dans. Stop. Pericol contaminare gripă. Stop. Păstrează distanţa. Stop. Periniţa stop. Stop".

Trebuia să-l călim pentru viaţă şi să-l dezvăţăm de acest răsfăţ telegrafic. Aşa că într-o seară un coleg i-a spus cît se poate de grav şi de serios:

— Ai ascultat ştirile la radio?

— Nu, răspunse vinovat viitorul critic.

— Foarte rău. Avem de îndeplinit o misiune importantă. Trebuie să facem de gardă în noaptea asta, să sprijinim cu umărul poarta şcolii, ca să n-o doboare uraganul care a fost anunţat. Iată tabelul. Ţie îţi vine rîndul la ora două noaptea. Fii atent cum efectuezi schimbul, nu cumva să rămînă poarta vreo clipă nesprijinită.

— Trebuie s-o anunţ pe mama, murmură respectivul speriat şi copleşit.

— Nu se poate! Nu cumva să sufli o vorbă. Misiunea este strict secretă.

— Dar o să se supere, scînci viitorul critic.

— Nu trebuie să afle niciodată.

La ora stabilită, tînărul a fost smuls cu brutalitate din pat şi trimis să-şi îndeplinească misiunea. Şi iată-l pe eroul nostru într-o poziţie foarte ciudată, sprijinind cu umărul poarta şcolii. Miliţianului de la Ambasada Sovietică (aflată în vecinătatea şcolii) i s-a părut ceva suspect şi, după o lungă şovăială, s-a apropiat prudent, cu mîna pe tocul pistolului. Ciudat, presupusul infractor nu încercă să fugă. Îl privea pe miliţian cu ochi mari şi nevinovaţi, în care se citea o anumită mîndrie.

— Nu vă supăraţi, de ce vă sprijiniţi de poartă?

— Nu mă sprijin de ea, ci o sprijin, preciză eroul nostru.

— A, da, şi de ce o sprijiniţi?

— Nu pot să vă spun, e strict secret. Nici mamei nu i-am telegrafiat.

— Nu i-aţi telegrafiat mamei? întrebă omul legii.

— Nu mi-au dat voie.

— Cine?

— N-am voie să vă spun, e secret. Dumneavoastră n-aţi primit nici o misiune în acest sens? În sensul de a sprijini poarta.

— De ce s-o sprijin?

— E strict secret.

Oare ce telegramă ar fi trimis mama colegului nostru dacă ar fi aflat ce misiune a îndeplinit odorul ei? Se pare că eminentul critic păstrează şi astăzi cumplitul secret.

II

Alt coleg primise, dimpotrivă, o educaţie foarte severă, spartană chiar. În fiecare dimineaţă, la ora cinci fix, se trezea şi, pe jumătate adormit, începea să execute diferite exerciţii de gimnastică, salturi, flotări, genoflexiuni, emiţînd în acelaşi timp sunete stranii, guturale, care ne făceau să sărim speriaţi din pat. Considerînd că o gimnastică atît de zgomotoasă este un viciu extrem de dăunător, ne-am hotărît să-i prescriem un tratament corespunzător. Într-o

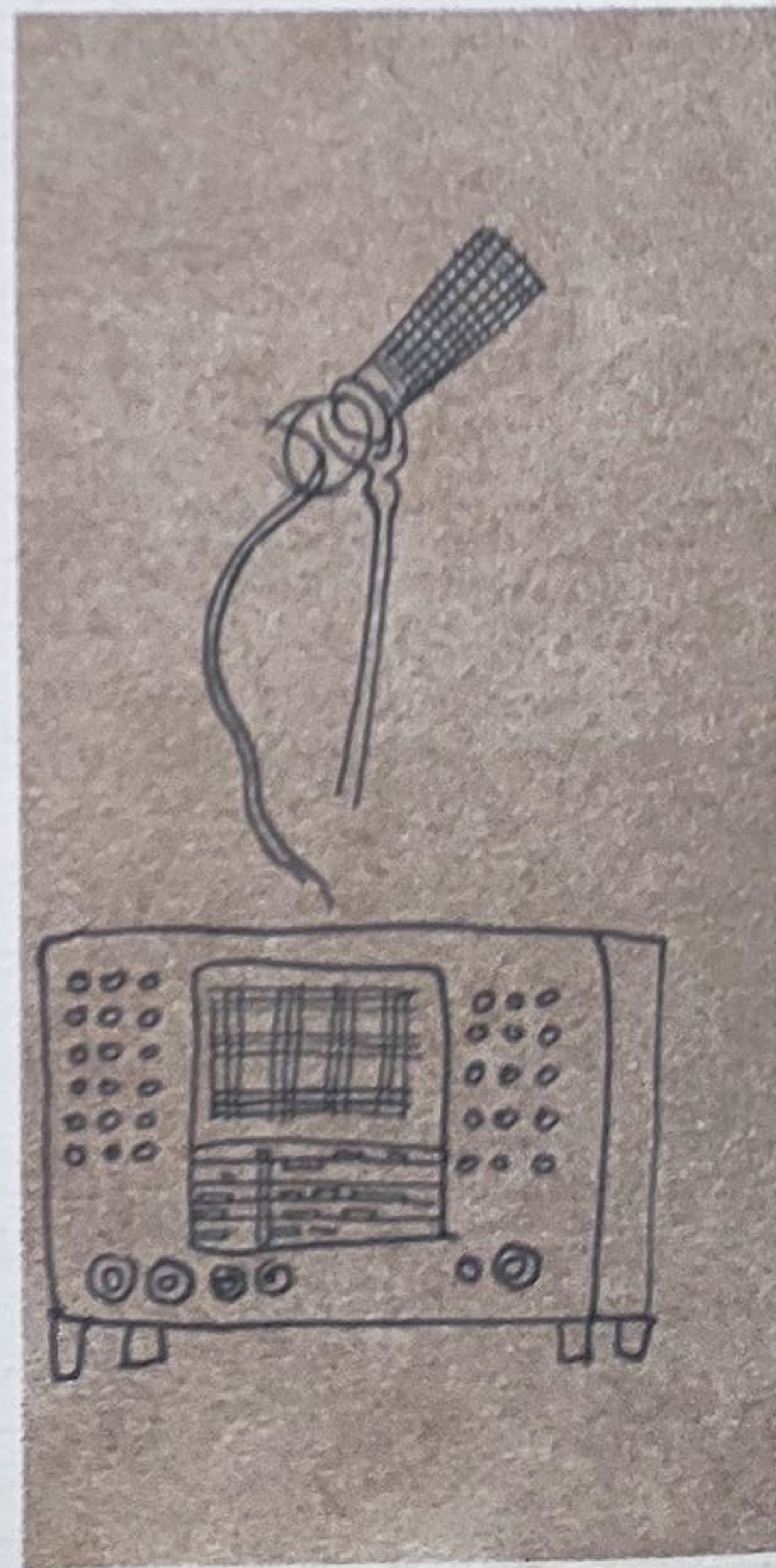
H. Salem

noapte l-am transportat cu pat cu tot (avea un somn foarte profund, probabil din cauza gimnasticii) în dormitorul fetelor şi am aşteptat, cu sufletul la gură, ora fatidică. La cinci fix, din dormitorul fetelor au răsunat ţipete de groază, apoi s-a deschis uşa şi colegele noastre, îmbrăcate sumar, au năvălit pe coridor, strigînd după ajutor.

— Ce s-a întîmplat? întrebarăm noi inocenţi.

— E la noi un nebun care ţipă şi face gesturi deşucheate. Ajutor! Prindeţi-l!

În acest timp, colegul nostru îşi continua nestingherit complicata sa gimnastică de dimineaţă...

III

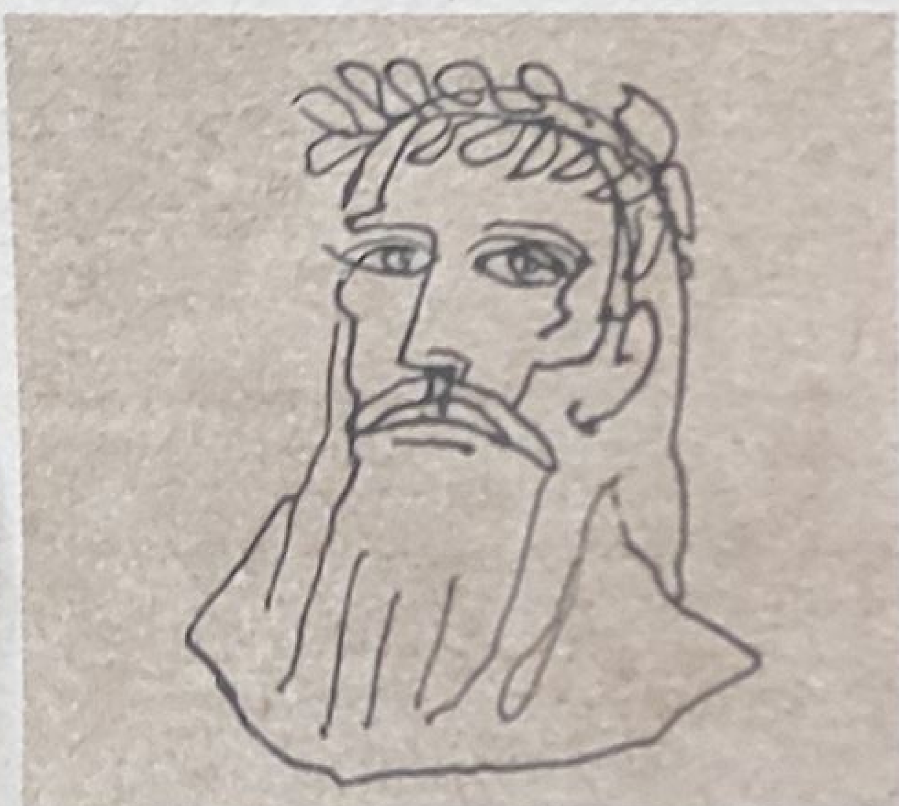
Un alt coleg avea nevinovata (şi mult răspîndita) manie de a se crede un geniu al poeziei. Era convins că toată lumea discută numai despre poemele lui, în ciuda faptului că nu i se publicase nici unul. Ne-am frămîntat mult timp cum l-am putea ajuta şi pînă la urmă am găsit soluţia. Într-o zi, unul dintre noi a năvălit foarte emoţionat, gîfîind, în sala de lectură, şi l-a strigat:

— Vino repede la club! maestrul Sadoveanu vorbeşte la radio despre poeziile tale!

Colegul nostru nu se miră deloc şi fugi spre club, strigînd:

— N-aţi vrut să mă credeţi! Sadoveanu şi-a dat seama imediat de valoarea mea!

În sala clubului, vocea caldă şi sfătoasă a marelui povesti-

tor răzbătea printre paraziţii undelor radio. „Am negrăita bucurie de a înfăţişa ascultătorilor pe cel mai talentat poet al tuturor timpurilor, în prezent ucenic la Şcoala de literatură. Cred că tînărul meu confrate nu se va supăra dacă-mi voi îngădui să citesc cîteva din neasemuitele sale poezii".

După ce maestrul citi patru sau cinci poezii, în care eroul nostru consimţea ca munţii să-i stea la picioare, se lăsă o linişte adîncă, după care răsună vocea crainicului:

— Aţi ascultat, în cadrul emisiunii „Clasicii poeziei universale", versurile aşa-zisului poet X, cel mai mare dobitoc al tuturor timpurilor.

În clipa următoare, din încăperea vecină apărură, sufocîndu-se de rîs, cu microfonul în mînă, colegul care îl imitase atît de bine pe Mihail Sadoveanu şi pretinsul crainic de la radio.

H. SALEM

AMINTIRI • AMINTIRI

Ce sufletul maicii Filofteia din Priboieni să mai scriu eu despre această şcoală pe care am absolvit-o, ăhă, tocmai prin anul 1951. V-am spus, mi se pare, dacă nu tot, aproape tot... Staţi, nu vă împrăştiaţi, că am găsit. Astăzi am să vă povestesc cum am ajuns eu la această şcoală de literatură şi critică literară care purta numele de naştere şi de botez al lui Mihai Eminescu.

Eu, de meseria mea eram lăcătuş, dar la Hunedoara n-am practicat prea mult meseria asta pentru că eram un băiat de ispravă şi în afară de asta vechii oameni ai uzinei din Hunedoara furau de stingeau. Eu, fiind comunist, şefii de atunci s-au gîndit să-i mai îngrădească pe cei care furau de stingeau şi şefii de atunci m-au trecut pe mine la Secţia control şi recepţie. Adică nimic nu plătea uzina fără semnătura mea... M-am lăudat destul! Gata! Să trecem la subiect.

Într-o bună zi (era o zi de toamnă) eu şi unul Manolache am fost chemaţi la Serviciul cadre. Cadrele pe vremea aia era aşa cum este acum Serviciul personal. Şeful acestui serviciu ne-a pus în braţe cîte un plic şi ne-a zis ţinînd pe nasul lui ca o pătlăgică o pereche de ochelari cu multe dioptrii:

— Vă duceţi unde scrie pe plicuri şi să aveţi grijă să nu ne faceţi de rîs. Auziţi măi băieţi? Mergeţi dintr-un centru muncitoresc. Să nu ne faceţi de rîs. Plecarea! Gata.

Eu mi-am făcut valiza, mi-am luat costumul nou făcut pe puncte, nişte briliantină că aveam părul ondulat şi frate frizer, pantofii mai buni pe care-i aveam şi am plecat unde scria pe plic. Ce scria pe plic?: „Şcoala de literatură şi critică literară Mihai Eminescu Bucureşti". Să mă iertaţi, dar eu credeam că mă trimit la o şcoală care să-mi mărească orizontul meu de recepţioner şi cînd colo...

Criticul literar Tertulian şi nu mai ştiu eu cine erau într-o comisie. Cînd am intrat, Tertulian m-a întrebat:

— Ai auzit de Tudor Muşatescu?

Eu, pentru că aveam auzul bun, i-am spus cam mitocăneşte criticului, care pe vremea aceea avea un polăvăr pe gît:

— Cum să nu aud?

Toţi din comisie s-au uitat la mine cum se uită capra, nu viţelul, la poarta nouă şi iar criticul cu pulovăr pe gît m-a întrebat:

— Cine e Tudor Muşatescu?

Pe vremea aceea îmi petreceam timpul liber mai mult prin biblioteca Alexandru Sahia din Hunedoara şi auzisem de la nişte cititori ce se petrecea cu Tudor Muşatescu şi cu mulţi alţi scriitori. Aşa că am zis făcînd cu ochiul spre comisie:

— Cine să fie Tudor Muşatescu? Un pungaş.

Chiar omul care purta pulovăr cu gît a făcut ochii mari şi m-a întrebat cu glas cam albastru:

— Cum un pungaş?

Nu eram şmecher, dar am zis şmechereşte:

— Face pungi.

Nu am văzut în viaţa mea o inimă „defilînd" de colo-colo, dar atunci am văzut că i-a venit criticului inima la loc. Venindu-i inima la loc, m-a întrebat:

— Dar de Arghezi, ai auzit?

Am zis ştergîndu-mi cu dosul palmei stîngi ochiul drept:

— Ceva, ceva am auzit şi despre el.

Curios să afle ce am auzit, m-a întrebat:

— Ce?

Eu, pentru că nu mă mai mînca ochiul drept, am zis cu mîna stîngă pe genunchiul tot stîng:

— Am auzi cam acelaşi lucru.

— Aha! Să nu mai auzi nimic despre ei că n-o să-ţi fie bine... Dar de Zaharia Stancu ai auzit? a schimbat el vorba.

Nicuţă Tănase

Era urît să te duci în faţa unei comisii călare, dar eu, călare pe situaţie, am zis:

— De Zaharia Stancu am auzit mai multe.

M-a întrebat repede ca să nu zic şi despre el că e pungaş.

— Ce ai auzit?

— Nu numai că e scriitor, dar i-am citit şi cartea „Desculţ".

Comisia aia care era condusă de criticul care purta pulovăr cu gît, m-a mai întrebat ceva şi pentru că eram băiat de ispravă le-am răspuns cum se cuvenea. Dar cînd am auzit că viitorii mei colegi, unii dintre ei, sînt licenţiaţi, am vrut s-o iau din loc la Hunedoara. Dar cum să mă duc la Hunedoara cînd şeful cadrelor de acolo mi-a spus ce mi-a spus!

...Să nu uit o chestie care după capul meu de atunci era esențială. Eu, pe vremea aia, credeam că întîlnirea cu comisia condusă de criticul cu pulovăr cu gît a fost un fel de întîlnire reciprocă. Să vadă și dumnealor cu cine or să aibă de-a face și cu cine o să am și eu. Nici prin gînd nu-mi trecea că aia era admiterea la școală. Credeam c-o să dau un examen, c-o să-mi dea să fac din oțel sau din fontă o „coadă de rîndunică". (Care e de meserie știe ce înseamnă asta).

După ce am ieșit de acolo a venit poetul Alexandru Andrițoiu la mine și m-a întrebat:

— Cum a fost, „țică" greu?

M-am uitat la băiatul ăsta ca la o soră mai mare a mea și l-am întrebat cu gîndul la pulovărul ăla cu gît al criticului:

— Ce să fie greu?

În capul lui, poetul Andrițoiu s-a întrebat, cred, cînd i-am pus eu întrebarea, dacă nu sînt puțin cam idiot.

— Examenul.

Să nu găsesc deschis la frizeria din colț dacă nu i-am spus lui Andrițoiu așa:

— Păi încă nu am dat examen.

Pe vremea aia era singur, nu era cu nevastă-sa Aura, după el. Așa singur cum era, m-a bătut pe umeri și mi-a zis:

— Păi cum n-ai dat? N-ai ieșit de acolo? Ce te-au întrebat?

I-am spus lui Andrițoiu ce m-au întrebat oamenii ăia care erau conduși de un critic cu pulovăr cu gît și el mi-a spus că ăla a fost examenul, ba m-a și întrebat:

— Ce le-ai răspuns?

— Ce-am știut.

Cînd s-au pus listele cu cei admiși, era și numele meu acolo. Dar neapărat trebuie să vă spun ceva. Pînă la punerea listelor m-am dus la telefoane și l-am chemat pe șeful ăla care-mi pusese plicul în brațe. Cînd a auzit cine sînt și ce vreau m-a întrebat:

— De unde zici că dai telefon?

— De la București.

— Ce cauți la București... Nicuță Tănase zici că ești?

Am ținut puțin receptorul cu picioarele, ba cu genunchii, pînă mi-am scos buletinul și m-am uitat la numele meu. Eu eram.

— Da, eu.

— Spune-mi, ce cauți la București?

Adică el mă trimisese la București și acum mă întreba ce caut. Am început să vorbesc și eu tare ca el.

— Cum, ce caut?

— Păi dumneata trebuia să fii la Facultatea de ingineri de la Timișoara.

Am zis tot tare:

— Dar nu mi-ați dat tot dumneavoastră plicul și mi-ați spus să mă duc unde scrie pe el?

— Să știi că am inversat plicurile.

Un scriitor adevărat ar scrie aici că eu, de ciudă, că am fost trimis să dau alt examen, am început să rod receptorul, de necaz. Nu am scris așa pentru că nu am ros nici un receptor. La ce bun? Am întrebat:

— Cum?!

— Am inversat plicurile... Și ce-ai făcut acolo unde te-ai prezentat?

— Nu știu. După amiază se afișează rezultatele.

Omul de la capătul firului, adică ăla de la Hunedoara, mi-a zis:

— Dacă ești admis, rămîi acolo, dacă nu, îmi dai telefon și te prezinți la Timișoara. Succes!

Pe vremea aia nu se zicea baftă, ci succes. De la telefoane m-am dus la Cooperativa Avîntul încălțămintei, care abia se deschisese și mi-am pus niște flecuri la pantofi. Mi-am cumpărat o cămașă cadrilată, am tras și o halbă cu bere și mi se pare că pe Bulevardul Magheru pe unde trecea tramvaiul 15 care mergea la gară, m-am întîlnit cu unul Miloș Patrichi de la Reșița. Miloș ăsta a venit la mine și mi-a zis:

— Te felicit.

Nu m-am uitat la el ca la un cuptor Siemens Martin ci altfel:

— Că mi-am pus flecuri la pantofi? De aia mă felicîți?

Trebuie să știți că după ce mi-am pus flecuri la pantofi nu m-am mai gîndit la pulovărul cu gît al criticului și nemaigîndindu-mă la acel pulovăr, am auzit:

— Te felicit pentru că ai fost admis la Școala de literatură.

Nu prea sar eu în sus de bucurie, dar atunci am sărit.

— Am fost admis?!

Miloș mi-a spus cu superioritatea de care dispunea:

— Ți-am văzut numele, ești după mine.

Să nu vă faceți o impresie prea urîtă despre mine dar am mai intrat o dată în cîrciumă și zău că am băut o halbă de bere. Dar nu singur, ci cu Miloș Patrichi. Și el a băut. Zău!

Cam în halul ăsta am intrat eu la Școala de literatură.

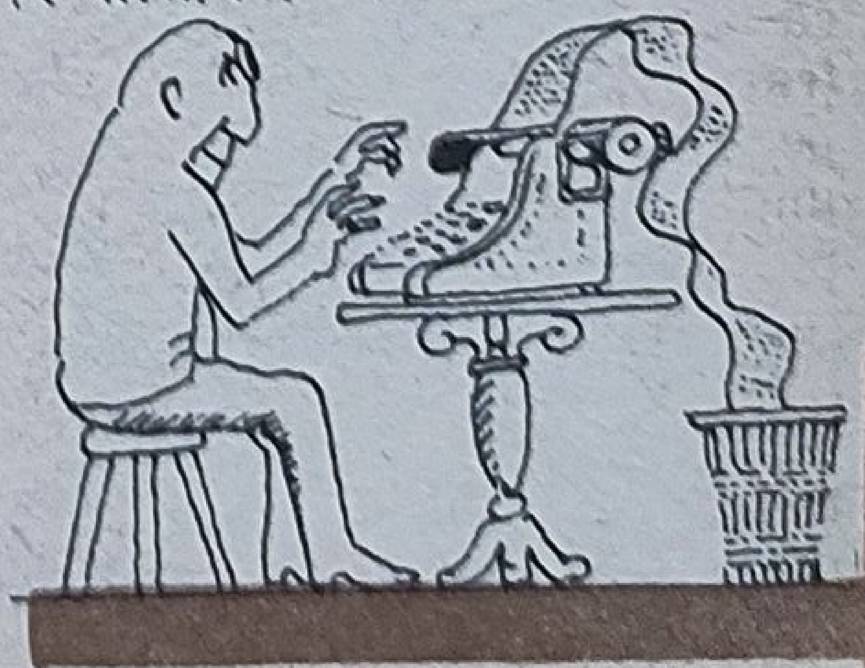
NICUȚĂ TĂNASE

P.S. Cine știe cînd mai am eu ocazia să stau de vorbă cu dumneavoastră, așa că o să vă spun acum ce s-a întîmplat cu Miloș Patrichi despre care am adus vorba. După absolvire a fost repartizat ca secretar literar la Teatrul Giulești și în afară de asta era o sărăcie de locuințe la București de ziceai „ce-i asta". Miloș Patrichi, pentru că avea familia la Reșița, trebuia ajutat de Uniunea Scriitorilor și Uniunea Scriitorilor s-a gîndit să-i aducă familia la București, dar n-a putut să-i găsească o casă liberă, așa că a apelat la Casa de creație de la Sinaia. I-a adus familia aici și bietul Miloș Patrichi făcea naveta de la Sinaia la Teatrul Giulești.

Ce vremuri!

ACELAȘI

Și căutînd printre hîrțoagele mele am mai dat de o amintire. Amintirea asta nu este numai a mea ci și a lui Bănulescu Șt. cu care am stat în bancă. Iat-o! O țin la dispozițiunea dumneavoastră așa cum e. Cu scrisul meu și al lui Ștefan Bănulescu de atunci.

Amintiri, amintiri

ARGHEZI
O fi fost mâta vioară
Trestie sau căprioară?
Nicuță Tănase
O fi fost poate șerpoaică
Vreo gorilă sau leoaică
Tactu o fi fost strigoi
Sau vreo rîmă din gunoi
A fost taur sau gîndac
Sau vreun bărzăun de lac
Ștefan Bănulescu
O fi fost sor-ta papuc
Praz, smîntînă, balamuc
Purgativ, bere sau cuc
Nicuță Tănase
Scrumieră sau papară
O fi fost vreo călimară
Sau poate piatră de moară
Frate-tu o fi cimpoi
O fi pielea unui foi
Ștefan Bănulescu
Sau e minge sau gargară
Și plăcintă de secară
Nicuță Tănase
Macaroane sau fidea
Oțet moale sau cafea
Ștefan Bănulescu
Drîmbă, coadă de cățea,
Lampă sau ecțetera
Nicuță Tănase
Mușuroi sau vreo movilă
Sau cocoașă de cămilă
Ștefan Bănulescu
Dar bunică-tu ce-a fost?
Goangă, jir, sau zi de post
Oală spartă sau cucui
Ce golan al dracului!
Nicuță Tănase
Poate c-o fi fost burghiu
Sau vreo oală cu rachiu
Ștefan Bănulescu
Coana mare ce mai face?
Este muscă pe colac
Bubă, sau pernă de ace
Nicuță Tănase
Smîntînă ținută-n frig
Sau gaură de covrig
O fi tanti-ta tramvai
Sau țesală pentru cai
Ștefan Bănulescu
Nară, bortă sau găleată
Cum era bunica fată
Tanti-ta are lăcată
Nicuță Tănase
Dar Arghezi ce-o fi fost?
Poate că vreun preț de cost
Ștefan Bănulescu
N'are numai un sticleț
Dar cît de mare poet!
Nicuță Tănase
Atît

Desen de BENONE ȘUVĂILĂ

IBUSE MASUJI

Printre scriitorii fruntaşi ai Japoniei, Ibuse Masuji deţine un loc important, romanele şi nuvelele sale bucurîndu-se de mare popularitate. Printre cele mai bune lucrări ale lui se numără romanele istorice (precum „Karasan Yashiki", publicat în 1954), dar care, prin însăşi natura lor, sînt greu accesibile cititorilor occidentali, nefamiliarizaţi cu „modul de viaţă" şi, mai ales, de gîndire ale japonezilor. Aşa, de pildă, eroii romanelor japoneze ni se par, nouă, care nu am ajuns încă să înţelegem psihologia Extremului Orient, lipsiţi de patetism, de căldură omenească. Dimpotrivă, nuvelele japoneze, prin forţa lor dramatică, originalitatea, subtilitatea lor ne sînt mult mai apropiate chiar dacă, uneori, ele nu sînt, din punctul de vedere a regulilor tradiţionale care privesc acest gen literar, nişte autentice nuvele. Căci, în Japonia, diferitele genuri literare nu constituie obiectul unor reguli atît de stricte ca în Occident. Astfel, majoritatea nuvelelor s-ar putea intitula tot atît de bine eseuri sau studii. De asemeni, nu există nici o diferenţă tehnică între nuvelă şi roman, care pot fi de o egală lungime. Din acest punct de vedere, cuvîntul japonez care înseamnă „nuvelă" este revelator: tampenşoseţu se traduce, în mod literal, prin „roman scurt", dar dicţionarul mai dă şi următoarele lămuriri: „povestire", „istorie", ca şi termenul mai puţin fericit de „istorioară". Majoritatea romancierilor contemporani japonezi scriu în special ceea ce noi numim în mod obişnuit „nuvele". Aceasta din cauză că revistele şi magazinele le publică în mod regulat. Fireşte, după cum am spus şi mai sus, nici Ibuse Masuji nu face, în această privinţă, nici o excepţie. În nuvela pe care v-o prezentăm aici, Hiroşima şi calvarul ei nu sînt menţionate decît în trecere, raidul aerian despre care se vorbeşte desfăşurîndu-se deasupra unui oraş aflat la o distanţă de 150 kilometri şi chiar acest raid nu-i descris decît în mod indirect. Totuşi teribila realitate a Hiroşimei şi a bombei atomice este mereu prezentă în canavaua nuvelei şi îi colorează toate peripeţiile.

Dar înainte de a menţiona tot ce vrea să ne sugereze nuvela scriitorului japonez, am socotit nimerit să amintim pe scurt tragedia Hiroşimei, petrecută acum aproape patruzeci de ani. În dimineaţa zilei de 6 august 1945, bombardierul „Enola Gay" zbura deasupra Hiroşimei. El îşi lansă imediat bomba sa atomică, pulverizînd nouă zecimi din oraş, provocînd moartea a 90.000 de locuitori şi rănind grav peste 40.000. Peste şapte zile de la acest atac, după ce între timp americanii bombardaseră Nagasaki şi Hokaido, împăratul Hiro-Hito anunţa poporului său sfîrşitul războiului. Ultimii „Kamikaze" s-au aruncat în mare, iar aviatori, ofiţeri superiori ai marinei, avîndu-l în fruntea lor pe amiralul Omishi, s-au adunat în faţa palatului imperial şi şi-au făcut hara-kiri.

„Irisul nebun" e scris potrivit tradiţiei japoneze a autobiografiei romanţate, nefiind, totuşi, o suită de incidente semibiografice, grupate la întîmplare. Structura ei este bine determinată, unele teme legînd între ele diverse episoade: inutilitatea distrugătoare a războiului (urciorul), absurditatea şi uneori chiar comicul şi zădărnicia lui (drumul pentru a participa la repartiţia stocurilor); ciudăţenia şi urîţenia lui (simbolul irisului întîrziat). De-a lungul nuvelei, Ibuse evocă contrastul dintre marea tragedie a războiului şi amănuntele prozaice ale vieţii curente.

PAUL B. MARIAN

IRISUL NEBUN

Puţin timp după bombardarea Hiroşimei, mă aflam la unul din prietenii mei, în suburbia Fukuyama, şi priveam un iris care înflorise , deşi nu era deloc vremea. Creştea singur în colţul acela, iar petalele lui erau purpurii.

Asta se întîmpla pe la mijlocul lui august, cîteva zile după proclamarea decretului imperial anunţînd capitularea. Cînd am zărit irisul pentru prima dată prin fereastra casei prietenului meu, am crezut că-i o bucată de hîrtie mătăsoasă care plutea pe iaz.

O sută cincizeci de kilometri despart Hiroşima de Fukuyama. Pe la prînz, în ziua bombardării Hiroşimei, mă plimbam pe străzile din Fukuyama. Aveam un fel de presentiment că vedeam oraşul acesta pentru ultima oară înaintea distrugerii lui.

Mai multe magazine anunţau rabaturi considerabile. În vitrine erau expuse o grămadă de obiecte disparate şi mobile vechi cu preţuri ce desfidau orice concurenţă: scrinuri, toalete, o masă de ping-pong, birouri, o garnitură de masă, coarne de cerb, o blană de urs. De obloanele unui magazin spînzurau vreo zece împletituri cu această etichetă: „De vînzare covoare, treizeci de yeni bucata". Pe un vas enorm din ceramică de Imari, împodobit cu crengi de palmier, era afişat: „De vînzare palmieri, inclusiv vasul: optzeci de yeni". O orgă mică se vindea cu cinci yeni. Un vas cu o plantă roşie costa zece yeni, trei cuiere de bambus cincisprezece yeni şi o istorie a Japoniei, în cincisprezece volume, patrusprezece yeni.

Auzii deodată un glas în spatele meu „Hei, Masu, ce cauţi pe aici? N-ai să-ţi continui cred drumul fără să te opreşti să mă saluţi!". Era pro-

prietarul farmaciei Yasuhara care stătea în fața ușii prăvăliei lui, în cămașă, cu un ciocan în mînă. Yasuhara și cu mine sîntem originari din același sat, la vreo zece kilometri de Fukuyama, și am crescut împreună. El se instalase în orașul acesta de aproape douăzeci de ani și avea acum o mare farmacie.

Am început să flecărim pe stradă.

„Privesc pentru ultima oară orașul ăsta", i-am spus eu. N-o să rămînă mare lucru din el după ce vor trece bombardierele. Ai văzut afișele pe care le-au aruncat americanii? Cred că pleci și tu?

— Da, acum că s-a ordonat evacuarea, am să plec de îndată ce voi fi gata.

Yasuhara începu să bată în cuie o scîndură pe ușa magazinului său. Autoritățile impuseseră tuturor proprietarilor să-și baricadeze ferestrele și ușile cu scînduri, spre a se evita suflul bombelor.

— În principiu, n-ai voie să te plîngi, continuă Yasuhara. Dar mi-ar fi plăcut să nu se spună cum trebuie să procedez ca să fixez scîndurile astea blestemate. Așa cum merg lucrurile, n-am să mai termin niciodată. Nu-i un muncitor în tot orașul și cînd am trecut adineauri pe la fierărie n-am mai găsit nici măcar un cui. Am fost silit să smulg cuiele din parchet.

Se plîngea cu un glas monoton în timp ce învîrtea în mînă ciocanul. Pendula din farmacie bătea ora prînzului. Yasuhara se întoarse spre mine și zise:
— „Ia te uită! Știi ce ți s-a agățat de pălărie, Masu? Un cîrlig de undiță." Și întinse mîna spre a desprinde cîrligul, care se înțepenise probabil acolo de cînd fusesem la pescuit, cu cîteva zile înainte.

— Nu vreau să te întîrziu, i-am spus. Nu ne mai rămîne multă vreme.

M-am oprit apoi la hanul Kobayashi, din fața gării, pe care îl frecventam de vreo treizeci de ani. Cînd eram student, mă opream întotdeauna acolo ducîndu-mă la Tokio, la locuința cîmpenească a părinților mei și, pe urmă, mi-am instalat acolo cartierul meu general de fiecare dată cînd mă duceam la Fukuyama. În curte, în spatele hanului, era un prun bătrîn și între rădăcinile acestui prun se înălța un urcior de apă provenind din olăria Ibe. Mi-am amintit că am văzut acest urcior în același loc încă din fragedа mea copilărie. Era un urcior din argilă, înalt de un metru douăzeci, cu laturile smălțuite cu roșu aprins, împodobit doar pe o parte cu un motiv din șase linii înlănțuite.

De cîtva timp, îl rugasem stăruitor pe hangiu să-mi vîndă urciorul, dar el mă refuzase, pretextînd că ar putea să-i servească în cazul cînd s-ar opri apa.

Urciorul ăsta avea ceva seducător în el, dar nu mi-am dat seama cît de mult îl doream decît în clipa cînd proprietarul lui mi l-a refuzat. Cînd l-am vizitat din nou, mi-am reînnoit oferta. De astă dată el m-a declarat că nu vrea să se despartă de el, deoarece tată-său i l-a lăsat moștenire. Cînd am mai vorbit despre el peste cîteva luni, mi-a spus că ține să-l păstreze, căci urciorul arată splendid sub ploaie. De atunci am încercat de mai multe ori să-l cumpăr, fără nici o șansă de succes. Dar acum cînd ne așteptam cu toții să fim evacuați, poate că va accepta să renunțe la urcior, care se afla tot în același loc.

„Apropo, de ce nu vrei să-mi dai mie urciorul?" i-am sugerat eu hangiului. În satul meu o să fie la adăpost. Știu unde pot închiria o trăsură cu ziua așa că-mi va fi foarte ușor să-l transport.

— N-am auzit niciodată că trebuie să ne evacuăm și urcioarele, replică el. „Nu crezi, totuși, că o să fie bombardate?". Apoi, adăugă pe un ton peremptoriu: „Din casa mea, nu vor pleca decît oamenii".

Hanul era plin de clienți și toți își așteptau masa. Hangiul și ajutoarele lui se grăbeau să-i servească. Camerele de sus erau înțesate și chiar anexele erau ticsite. Din frînturile de conversație, am înțeles că trenurile de pe linia Tokio—Hiroșima se opreau la stația următoare și călătorii erau poftiți să coboare la Fukuyama. „Nici chiar funcționarii de la căile ferate nu știu de ce-s blocate trenurile", spunea hangiul clienților săi.

Lîngă intrarea sălii de mese, stăteau doi oameni îmbrăcați cu tradiționalul kimono și se plîngeau de incompetența crescîndă a companiei de cale ferată.

"N-au dreptul să-și bată astfel joc de noi", declara unul dintre ei. M-am dus la șeful gării și i-am spus: „E datoria d-tale să ne explici de ce s-a întrerupt traficul". Mi-a răspuns doar atît: „Regret, dar nu știu. Iertați-mă". Atunci i-am spus verde de la obraz. „Probabil că singurul d-tale scop în viață e să-i faci pe călători să devină niște paiațe".

— Da, replică tovarășul său, ai dreptate. Căile ferate sînt sub orice critică!.

Am ieșit din hanul Kobayashi și am intrat alături, în clinica dentară Hirai, al cărei director fusese unul din colegii mei de clasă în școala superioară. Am străbătut sala de așteptare arhiplină și am ajuns în sala de consultație. Prietenul meu stătea la biroul său, cu bărbia în mînă.

— Ei bine, Masu, ni s-a dat ordin să spălăm putina! exclamă el văzîndu-mă. Ce muncă neașteptată, ca să mutăm clinica asta! Aruncă o privire abătută în sală. Ce crezi că o să se întîmple cu bătrînul nostru oraș?

— Oh, cred că bombardierele îl vor face praf și pulbere. Ce ai să faci cu toate aparatele?

— Da, ai spus-o chiar tu singur. Ce-o să facem?... murmură directorul.

La celălalt capăt al sălii, două infirmiere se ocupau de bolnavi. Directorul nu le acorda nici o atenție. Cu cîteva zile înainte, unicul său fiu, care se angajase în aviație ca pilot, fusese omorît și știrea asta îl distrusese. Eram sigur că dacă ar fi sunat acum alarma el ar fi rămas la biroul său, cu fața în palme, fără să schițeze vreun gest pentru a merge în adăpost.

După ce am vizitat clinica, am părăsit Fukuyama pe jos. Apropiindu-mă de podul de cale ferată, am văzut un tun antiaerian acoperit cu saci de nisip. În jurul lui nu era nici un soldat. Țeava tunului era îndreptată spre vest, în direcția Hiroșimei. M-am așezat lîngă acest fort miniatural și mi-am deschis traista. În timp ce mîncam, cercetam cu atenție cerul. Aveam impresia că un avion inamic va țîșni dintr-o clipă într-alta deasupra munților. Dar n-a apărut nici un avion. Dacă n-ar fi fost munții aceia, aș fi putut distinge urmele norului în formă de ciupercă deasupra Hiroșimei. Locuitorii din Mihara, la o sută de kilometri de acolo, au putut contempla cu ochiul liber norul

care se înălța pe cerul albastru, iar elevii Academiei Militare din Etașima (aproape la aceeași distanță de Hiroșima ca și Mihara), au fost proiectați la pămînt cînd s-a produs explozia. Se aflau afară spre a-și face exercițiile zilnice. Toate geamurile clădirii îndreptate spre Hiroșima s-au spart în mii de cioburi.

În realitate n-am aflat de distrugerea Hiroșimei decît patruzeci de ore după bombardament. În satul nostru, noi am auzit în mod indirect de cele întîmplate de la una din victime care a fugit pînă în tîrgul vecin. O armă necunoscută a explodat și orașul Hiroșima a încetat de a mai exista în clipa următoare. Pe omul acesta care scăpase teafăr din catastrofă îl chema Kobayași. Condusese odinioară școala din satul nostru înainte de a fi numit directorul uneia din școlile primare din Hiroșima. Îl cunoșteam din copilărie. Era cu o clasă mai mare ca mine. Pe atunci era un băiat modest și rezervat. Mi-amintesc că într-o zi îmi agățasem ceaprazul uniformei mele școlare de un cui și el mi l-a desprins fără să-l rupă.

Cele ce i s-au întîmplat lui Kobayași au ajuns pînă la urmă și pînă la noi. În ziua bombardamentului avea curs. După clasă s-a dus la biroul lui, dar chiar în clipa aceea sirenele s-au declanșat și el s-a refugiat sub masă. Peste cîteva minute a sunat încetarea alarmei. Kobayași s-a ridicat. Cum era tare cald, și-a dezbrăcat haina, apropiindu-se de fereastră. Voia tocmai să-și scoată și cămașa, cînd un fulger fantastic a brăzdat cerul. A simțit că-i arde pielea. S-a auzit un fel de șuerat și pămîntul s-a cutremurat puțin. „Arma secretă!" s-a gîndit el. Și-a îmbrăcat haina și a fugit spre ușa din spate. Un camion staționa lîngă școală. Fără să se mai gîndească, Kobayași s-a suit în spate. Un bătrîn a ieșit în grabă din casa din față și s-a cățărat pe locul șoferului... Camionul a demarat.

Kobayași n-avea habar în ce direcție mergea. A rămas întins în fundul camionului și peste cîteva clipe a leșinat. Cînd și-a revenit în fire, și-a dat seama că autocamionul s-a oprit într-un oraș pe care nu-l cunoștea. Simțea o durere ciudată în tot corpul. Avea impresia că o să moară. Orice i s-ar fi întîmplat, voia să se înapoieze acasă, la familia lui. A reușit să fie luat de o camionetă pînă la Fukuyama și de acolo un camion militar l-a dus acasă. Era plin de sînge. S-a repezit la doctorul Tawa, medicul satului, dar acesta n-a știut cum să-l trateze.

* * *

Patruzeci de ore după distrugerea Hiroșimei, a avut loc în timpul nopții un raid aerian deasupra Fukuyamei. Am auzit avioanele, în valuri succesive, uruind pe cer. Puțin mai tîrziu, urcam panta din spatele satului pînă la înălțimea stîncii mari, căreia îi spune Piulița Diavolului, și am privit îndelung strălucirea orașului incendiat. Cum Fukuyama e ascuns îndărătul colinelor, n-am putut vedea incendiul, dar pîrjolul lumina un deluşor întreg ca ziua în amiaza mare. Deodată, o coloană uriașă de flăcări se înălță deasupra crestelor. Printr-o falie a colinelor, am văzut că două cvartaluri mari de case din periferia orașului luaseră foc. Pe imensitatea întunecată a cîmpiei, focarele incendiului păreau niște capete de ace luminoase. Cineva întrebă: „Ce-s luminile de colo? S-ar spune lanternele pe care le folosesc pescarii noaptea".

Numeroși săteni se urcaseră spre a privi orașul arzînd. Cei mai mulți dintre ei tăceau și, în beznă, nu reușeam să-i recunosc.

„Ce-or fi oare luminile alea?" repeta același glas. Dar nimeni nu răspundea.

Peste o clipă cineva strigă de jos: „Hei, voi de sus, e careva dintre voi de la Asociația amicală a Vestului?". Nici un răspuns. Strigarea răsună din nou: „Hei! Membrii Asociației trebuie să se adune imediat. Plecăm la Fukuyama să dăm ajutor victimelor. Veniți!".

Cîțiva oameni care stăteau pe vine sub un pin se ridicară fără să rostească vreun cuvînt și începură să coboare panta. Grăbindu-se, oamenii priveau din cînd în cînd cu nervozitate un avion american care bîzîia exact deasupra noastră. Avionul făcea naveta între satul nostru și Fukuyama. În cele din urmă dispăru pe cerul alburiu. M-am întrebat dacă avionul acela s-a aflat pe linia de tir a tunului antiaerian lîngă care prînzisem Tunul rămase tăcut toată seara.

Coloana de foc scăzu încetul cu încetul și deveni invizibilă. Punctele luminoase se stinseră și ele.

Am coborît încet panta. A existat ceva ciudat în cursul acestui raid pe care l-am observat în tăcere, fără să-mi dau seama în mod exact ce s-a întîmplat. Aș fi jurat că valul de avioane inamice număra cel puțin două sute de unități, dar am aflat după aceea că n-au fost decît șaizeci. Și totuși aproape trei sferturi din oraș au fost distruse. Care va fi ținta data viitoare? În sat ăsta era subiectul de discuție favorit. Aproape toate orașele mari sau importante de pe Marea Internă fuseseră deja bombardate. Hiroșima era distrus și — înaintea lui — Okayama, Imaji — mai îndepărtat de coaste — fusese pulverizat. Okayama, ca și Fukuyama fusese împroșcat cu bombe incendiare. Imaji și Amagasaki fuseseră distruse de obuze. În tot timpul raidului asupra orașului Amagasaki, am simțit cum se cutremură pămîntul, cu toate că acest oraș se află la o distanță considerabilă de satul nostru. Soția mea și cu mine am simțit poate fiecare oscilație cu mai multă acuitate fiindcă locuința

noastră era sprijinită de un zid înalt de piatră. Ascultam tocmai un reportaj despre bombardament la radio și îmbinarea dintre această descriere și vibrațiile repetate era o încercare insuportabilă pentru nervii noștri.

Dar asupra regiunii n-a mai fost alt raid masiv. O săptămînă după alarma aeriană din Fukuyama, radioul anunța capitularea noastră. În ziua aceea, durerile de stomac de care sufeream cu intermitență se intensificară și m-am hotărît să mă duc să-l consult pe doctorul Tawa, care practica în tîrgul învecinat. Era frînt de oboseală. Era chemat pretutindeni în consultație: abia se înapoia dintr-un șir de vizite că găsea acasă la el o listă cu noi bolnavi care necesitau îngrijirile lui de urgență.

Toți tinerii din regiune fuseseră înrolați ca voluntari apoi trimiși la Hiroșima puțin înainte de bombardament, ca să ajute la evacuarea orașului. După lansarea bombei atomice, supraviețuitorii s-au întors la ei acasă, cei mai mulți dintre ei arși sau mutilați îngrozitor. Chiar și aceia care n-aveau în aparență nici o rană se plîngeau de ciudate dureri interne.

„E foarte curios, îmi povestea doctorul Tawa, ei nu reușesc să-și localizeze durerile. Știu doar că suferă groaznic. Nu le-am descoperit nimic rupt. Trebuie să fie vorba de o nouă boală necunoscută pînă acum, și mi-e tare teamă că medicamentele actuale n-o să le fie de mare ajutor".

Cum n-avea încă nici un termen medical spre a caracteriza această boală ciudată, doctorul Tawa o numea „boala voluntarilor" sau „boala durerii vagi". În comparație, firește, durerile mele de stomac i se păreau lipsite de gravitate.

Cele mai multe dintre victimele „bolii voluntarilor" nu supraviețuiră mai mult de cincisprezece zile. Ziarul local preconizase drept remediu cauterizare moxa[1]. Acest tratament a fost urmat aproape de toți aceia care au fost expuși bombei atomice și chiar și aceia care fuseseră în contact cu victimele, căci se credea că-i vorba de o boală contagioasă. Nu știu care-i eficiența reală a moxei, dar am auzit oameni jurîndu-se că îi datorează viața.

Mulți tineri originari din satul meu au pierit la Hiroșima în ziua bombardamentului. Printre ei se afla fiul farmacistului Yasuhara. A fost ucis pe loc. Flecăream cu taică-său în fața farmaciei exact în clipa raidului și mi-am dat seama că el trebuie să fi murit chiar în clipa cînd Yasuhara îmi scotea cîrligul din pălărie. Peste două zile, m-am dus la Fukuyama, ca să văd ruinele castelului. Citisem deseori în romanele istorice descrieri impresionante despre turnuri arse și eram curios să contemplu unul cu adevărat. Dar cînd am ajuns la castel, nu mai rămăsese din turn decît un morman de pămînt și de țigle. Am coborît apoi încet colina pînă în orașul care arsese aproape din temelii. Am vizitat resturile hanului Kobayasi, în fața carcasei gării. Prunul din curte dispăruse fără urme. Urciorul de lut din Ibe nu se clintise din loc, dar se crăpase la mijloc. Își păstrase culoarea lui roșu aprins. M-am așezat pe o piatră carbonizată ca să scriu o carte poștală proprietarului:

„Stimate domnule, regret că vă dau informații despre o catastrofă. Vă scriu aceste rînduri pe un moloz ars din ruinele hanului d-tale. Urciorul despre care am vorbit deunăzi s-a crăpat în două. Pot să-l duc acum la mine acasă ca să-l pun la adăpost? Dacă preferi, ți-l cumpăr la prețul propus de d-ta. În orice caz, sînt sigur că nu vrei să lași urciorul ăsta așa cum e. Sper că o să-mi accepți propunerea în mod favorabil și că ai să-mi dai un răspuns cît mai curînd cu putință. Îngăduie-mi să-mi exprim toată simpatia mea pentru pierderea ce o suferi. Te rog să primești, stimate domnule..."

Intenționam să pun scrisoarea la poștă cînd mă voi înapoia acasă, dar am renunțat și am aruncat-o. Mi-era teamă că proprietarul să n-o considere o glumă de prost gust. Urciorul rămase în curte cîtva timp. Cînd m-am dus să pescuiesc, la începutul lui octombrie, m-am înapoiat să vizitez ruinele hanului. Urciorul mai era acolo. Dar cînd am trecut din nou prin Fukuyama în cursul aceleiași luni ca să mă duc la Iwakuni, am constatat că se făcuse cioburi.

În tren, n-am făcut altceva decît să mă gîndesc la acest urcior. Mînia mea împotriva proprietarului creștea. De ce nu mi-a încredințat mie urciorul, chiar dacă n-ar fi vrut să-l vîndă? Enervarea mea creștea cu atît mai mult cu cît tot drumul pînă la Iwakuni a trebuit să stau în picioare, căci vagoanele erau încărcate vîrf. Trecînd pe la Hiroșima, am încercat să văd ruinele, dar n-am putut distinge nimic, deoarece ferestrele erau astupate de alți călători. Nu m-am dus la Hiroșima decît peste zece luni. Mi-amintesc emoția mea descoperind că din toți arborii orașului doar palmierii supraviețuiseră temperaturii de cuptor din anul trecut și începeau să înmugurească.

După capitulare, nu numai că am continuat să sufăr din ce în ce mai mult de stomac, dar și de insomnie. În seara cînd am vizitat turnul din Fukuyama, un membru al comitetului din sat mi-a adus o convocare: „Întîlnire în curtea școlii din Kanime pentru distribuirea surplusurilor. Oamenii se vor aduna mîine dimineața la ora cinci, la domiciliul președintelui comitetului local. Cine are un mijloc de transport: camion, căruță sau oricare altul, e obligat să-l aducă. Din fiecare familie trebuie să vină la întîlnire cel puțin un membru."

M-am culcat aproape imediat de teamă să nu întîrzii a doua zi dimineața. Dar n-am putut închide ochii toată noaptea și a doua zi, cu capul greu și privirea pierdută, m-am prezentat la ora cinci, la locul indicat. În fața casei, se și aflau cîteva persoane sosite foarte devreme care ațîțau un foc, discutînd despre subsidiile pe care o să le primească satul nostru.

Armata depozitase rezerve importante în districtul nostru, sperînd bineînțeles că războiul se va mai prelungi o oarecare vreme. Aproape toate locurile posibile și imaginabile fuseseră folosite ca hangare: uzine textile, silite să-și închidă porțile din cauza lipsei de materii prime, braserii care și-au încetat activitatea în urma promulgării legii reglementînd întreprinderile civile, silozuri, antrepozite de soia, vinării, ferme și chiar școli.

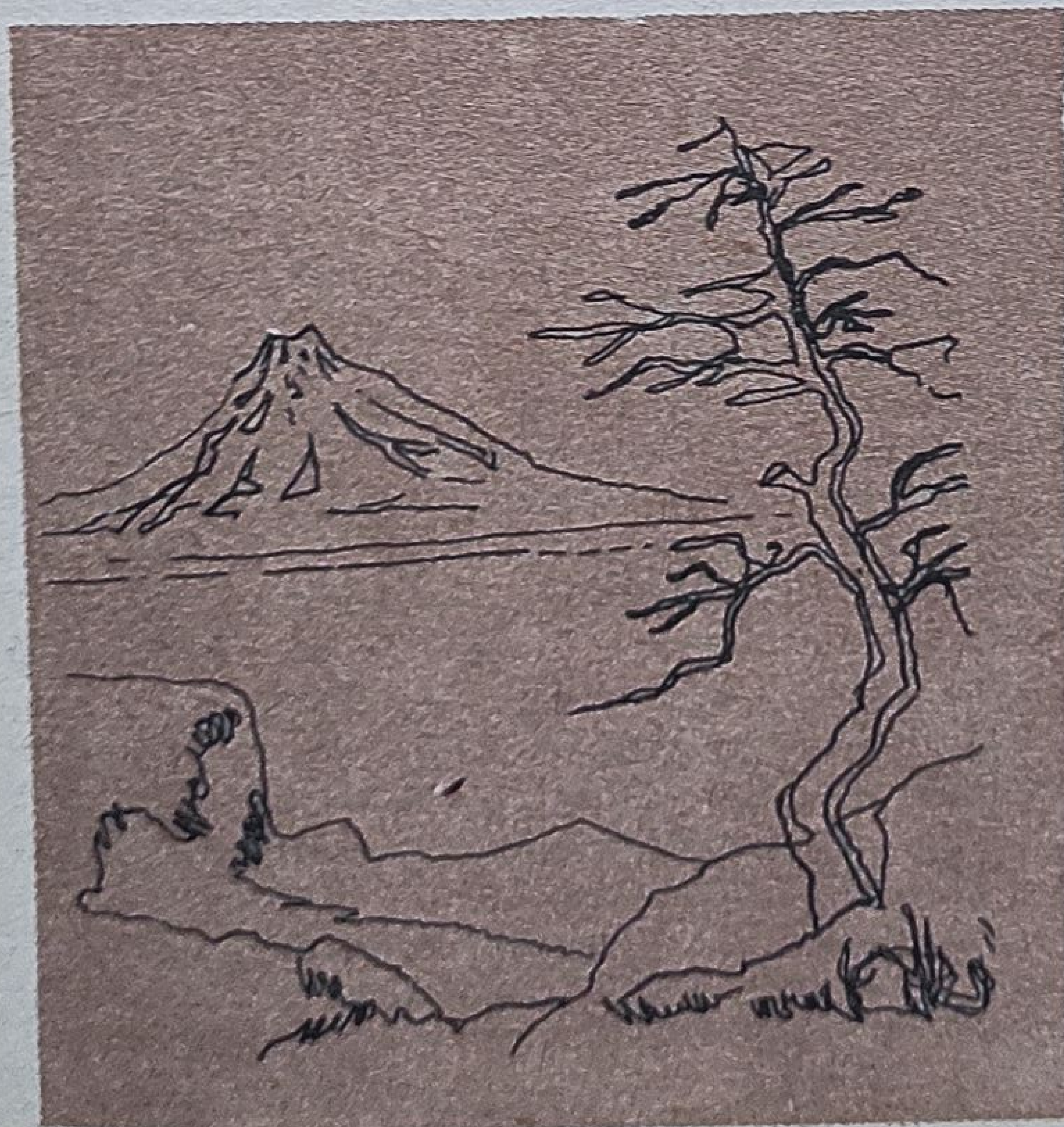
Armata adusese o grămadă de materiale diverse, a căror utilitate pentru soldați era greu s-o înțelegi. În școala din satul nostru fuseseră depozitate într-o clasă o mașină de cusut și într-alta suluri mari de hîrtie. Pe pajiște, pe marginea fluviului.

[1] Procedeu terapeutic extrem-oriental folosind cautere formate din materii care ard.

suluri de hîrtie formau o imensă piramidă acoperită cu o pînză impermeabilă. Lîngă ele, altă pînză adăpostea o roabă. Toate podurile și magaziile din regiune fuseseră rechiziționate. În satul nostru armata le folosise ca să adăpostească urcioare de vin. Urcioarele fuseseră stivuite pînă în tavan, ușile închise iar pe broaște fuseseră aplicate sigiliile armatei. Kanibe fusese punctul de concentrare al furniturilor militare și, după zvonurile care circulau, americanii distruseseră Fukuyama atît de metodic, fiindcă îl confundaseră cu orașul învecinat, Kanibe.

Satul nostru n-a putut aduna decît patru căruțe. Am plecat spre Kanibe pe la ora șase, trăgîndu-le pe rînd. Toate tîrgurile și cătunele din trei districte ale regiunii noastre primiseră ordinul să vină să-și ridice aprovizionările și șoseaua îngustă mișuna de căruțe, camioane, chiar și roabe, și de oameni. Nimeni n-a încercat să îndrume circulația. Cum drumul nu era destul de larg ca să poată trece două căruțe a trebuit să le ridicăm deasupra capetelor. A urmat un vacarm și o busculadă indescriptibile.

Grupul nostru a ajuns în curtea școlii la ora opt, dar a trebuit să aștepte pînă la cinci după amiază pînă să se ocupe cineva de noi. După ce am stat în picioare cîtva timp în plin soare, m-am dus să mă așez sub un copac, într-un colț al curții, unde zăceau suluri și foi mari de hîrtie. Nu știu exact ce se afla în școală, dar judecînd după ce transportau oamenii care intraseră ca să se servească singuri, era plină îndeosebi de îmbrăcăminte, unelte de grădinărit, ziare vechi și plase de camuflaj. Îmbrăcămintea era constituită din cămăși albastre soldățești și pardesiuri ofițerești. Cămășile păreau să fie prada preferată a oamenilor veniți să jefuiască rezervele. Cînd ieșeau împiedecîndu-se sub enorma lor povară, cei care se aflau în fața ușii înșfăcau cîte una sau două cămăși, cel care ducea neputîndu-se împotrivi fără să le scape pe toate pe jos. Țipînd, înjurînd, ei își croiau cu greu drum prin mulțime. Dar alții puneau mîna pe alte cămăși așa că, pînă la urmă, celui care le ducea nu-i mai rămînea decît două sau trei cămăși.

Nimeni nu făcea nimic ca să împiedice această ciordeală. În fața școlii, trei oameni arborau brasarda poliției militare auxiliare, dar nu păreau deloc că știu dacă trebuie să intervină sau nu. Era evident că nu știau ce autoritate le-a mai rămas acum cînd Japonia capitulase. Se fac că nu văd nimic, m-am gîndit eu. În clipa aceea unul dintre ei s-a îndreptat către un om care nu furase decît o cămașă și i-a smuls-o, obligîndu-l să prezinte actele de identitate, după care și-a notat ceva într-un carnet.

„Ia uitați-vă la blestematul ăsta de Kenji!" strigă cineva din mulțime. „Vrei să mai faci pe deșteptul acum?" Alții reluară în cor: „Bagă-ți bine în cap că s-a zis cu timpurile bune!".

Deodată, în lumea aceea multă strînsă laolaltă, s-a produs o mișcare și o mulțime de oameni alergară să se ascundă sub căruțe. Am ridicat capul. Cerul era plin de proiectile gri strălucitoare care zburau în toate părțile. Cîteva clipe m-a cuprins și pe mine panica, apoi mi-am dat seama că erau doar bucăți de hîrtie aprinse purtate de vînt. Funcționarii de la biroul districtului ardeau o parte din arhive și le aruncau pe fereastră. Obsedați cu toții de teama bombardamentelor aeriene, fragmentele acelea de hîrtie ne-au apărut ca o teribilă armă nouă.

După nouă ore de așteptare în curtea școlii, grupul nostru a primit ordin să se ducă în piață, în fața principalei vinării din oraș. Fiindu-mi somn, m-am instalat pe una din căruțe și am adormit. Cînd m-am trezit era întuneric. Înghițisem de mult toate proviziile. Înfometați și epuizați, am așteptat fără să spunem nimic în fața prăvăliei.

În timpul războiului, ne obișnuisem cu astfel de tratamente și mi-am spus că ele vor continua pare-se și în timp de pace. Trecuse de miezul nopții cînd am primit ordinul să așteptăm într-alt loc, dar în clipa aceea eram prea obosit ca să-mi dau seama cu precizie ce se întîmpla. Mi-amintesc că ne-am întîlnit lîngă un camion de la marginea șoselei, cu grupuri venite din mai multe alte sate. Unul dintre ele încărcă sute de foi de hîrtie pe o căruță, apoi dispăru tăcut în beznă.

După ce am mai așteptat răbdător încă două ore, a trebuit să punem două suluri de hîrtie într-una din căruțele noastre și hîrtie de tipar, cămăși albastre, bucăți de stofă militară și hîrlețe, între altele. Pînă la urmă, ni s-a spus să ne întoarcem acasă. Se iveau zorile cînd am intrat în tîrgușorul care îl precedă pe al nostru. Frînt de oboseală, rămăsesem la coadă. Un grup care se îndrepta spre un sat îndepărtat de munte a trecut pe lîngă mine. Am observat că toate căruțele lor transportau cerneală tipografică.

„Ce-și închipuie că o să facem cu asta?" a exclamat unul din oameni, privindu-mă cu un zîmbet obosit. A doua zi, am fost convocați la primărie pentru repartiția aprovizionării. Cutiile de conserve, articolele de îmbrăcăminte și hîrlețele au fost repartizate în mod echitabil; hîrtia de tipar a fost de asemeni împărțită: atîtea foi de familie. Mai greu a fost cu sulurile de hîrtie. După nenumărate discuții, s-a hotărît să se împartă unul, treabă care a fost încredințată dulgherului satului. În loc să desfășoare hîrtia și să măsoare lungimi egale cu o riglă, el puse mîna pe o toporișcă și tăie sulul, așa că au ieșit bucăți destrămate de diverse mărimi, cele din mijloc fiind, firește,

mai mici. Comitetul satului ceru atunci o balanţă şi cîntări fiecăruia partea sa, distribuirea celui de al doilea sul fiind amînată pentru altădată.

Cum am aflat ştirea capitulării, am hotărît să mă duc la Tokio. Trecuse cam o săptămînă de cînd fusese bombardată Fukuyama, cînd m-am dus la prietenul meu Masahiko Kiuchi, evacuat din capitală odată cu mine, ca să discut oportunitatea acestei înapoieri. Locuia împreună cu soţia lui într-o mică anexă a casei socrilor lui, din cartierele periferice ale Fukuyamei. Acolo mi-am petrecut noaptea. De la etajul întîi, se vedea marea în sud şi munţii în vest. Sub fereastră, era un iaz. Seara, am jucat şah cu prietenul meu, dar m-am simţit curînd obosit şi m-am dus să mă culc. Am adormit imediat, ca toţi aceia care suferă de insomnie.

M-am trezit dis-de-dimineaţă, m-am sculat şi am deschis fereastra. Atunci mi s-a părut că văd ceva ciudat pe iaz. Am alergat să aprind lampa de pe noptieră, am dus-o în direcţia ferestrei cît mi-a permis firul şi am îndreptat raza luminoasă spre apă. Am aruncat o privire şi am stins imediat. Am închis fereastra: ceea ce văzusem pe iaz era un corp omenesc. Irişii creşteau în tufe dese la unul din capetele iazului şi la cîţiva metri de acolo era ceva care semăna cu o hîrtie mătăsoasă purpurie. Cadavrul plutea pe spate, un obraz fiind aproape lipit de acel obiect roşiatec.

N-am avut răbdare să aştept ca şi ceilalţi să se trezească. Am alergat la parter, strigîndu-mi prietenul, care a apărut după cîteva secunde în pijama, cu ochii cîrpiţi de somn.

„Îmi pare rău că te-am trezit, dar pe iaz pluteşte ceva oribil".

Kiuchi făcu trei paşi spre fereastră, apoi se opri.

— Nu, prefer să nu privesc. Nu va servi la nimic... S-a înecat cineva?

— Da. Ar trebui să înştiinţezi imediat poliţia. Cred că-i o femeie. Am zărit-o cînd am deschis fereastra.

— Bine, alerg alături să telefonez comisarului.

A coborît scările cîte patru deodată şi imediat soţia lui a apărut în cameră.

— E îngrozitor, spuse ea. Cine poate fi?

— Nu ştiu. Nu mai vreau să privesc. Ieri după amiază nu era acolo. Corpul a revenit probabil la suprafaţă în cursul nopţii.

— În cazul ăsta e cineva care s-a înecat acum o săptămînă.

Se spune că trebuie să treacă opt zile pînă ce un cadavru începe să plutească.

O săptămînă, m-am gîndit eu, atunci ea s-a înecat în ziua cînd a fost bombardată Fukuyama.

— Poliţia vine imediat, mi-a spus prietenul meu, cînd s-a întors.

— Ei, Masahiko, eşti sigur că înecata asta n-a fost şi ieri acolo? îl întrebă socrul lui, care se afla lîngă iaz. Prietenul meu se apropie de fereastră, dar nu privi afară.

— Da, tată socrule, sînt sigur. Cineva l-ar fi zărit... strigă el, adăugînd: mă întreb cum poţi sta acolo şi să priveşti aşa ceva?

— Ştii că-i un iris înflorit? continuă bătrînul. E extraordinar! Îţi dai seama, un iris înflorit în epoca asta a anului? Uite, priveşte! Dar Masahuki Kiuchi nu se lăsă ispitit.

După micul dejun sosiră un inspector şi un agent. Ei îmi cerură o mărturie amănunţită, luînd note, apoi cercetară locurile. Nici Kiuchi, nici eu nu i-am însoţit. Cînd s-au întors în casă, ne-au spus că au descoperit nu departe de iaz o sanda de femeie. Poate că victima fusese înspăimîntată de bombardament, şi pierzîndu-şi capul a părăsit oraşul alergînd. În tulburarea ei, ar fi putut sări în iaz. Examinarea corpului a dovedit existenţa unei arsuri pe obraz, care confirmă această teorie. Tînăra fată avea cam douăzeci de ani şi purta o cămaşă veche de noapte, prinsă cu o centură roşie.

După plecarea poliţiştilor, doamna Kiuchi mi-a pregătit o baie în casa părinţilor ei. Cum am intrat în apă, am adormit şi m-am trezit după amiază. Kiuchi mă zgîlţîia de umăr: — Ei, Masu, poţi să te uiţi la iaz dacă ai chef acum. Ambulanţa a ridicat corpul în timp ce dormeai.

— E un omor sau o sinucidere?

— Cred că fata nu mai era cu mintea întreagă. Părinţii ei o trimiseseră să lucreze într-o uzină din Hiroşima şi se afla acolo cînd bomba a explodat. S-a înapoiat la Fukuyama în ziua raidului. Bombardamentul ăsta a fost prea mult pentru ea. Şi-a pierdut complet capul.

Înapoindu-mă în camera mea, ne-am aplecat amîndoi la fereastră. Iazul forma un dreptunghi lung de vreo sută de metri, alimentat de un izvor la unul din capete şi vărsîndu-se la celălalt printr-o mică rigolă. Cei mai mulţi irişi erau grupaţi lîngă grila deversorului. La cîţiva metri de acolo, ţîşneau frunzele în formă de spadă dintre care apărea tija răsucită cu florile ei purpurii înflorite acum toamna. Petalele păreau tari şi zbîrcite. Nu-i de mirare că mi s-a părut că-i hîrtie mătăsoasă.

— Poate că frica a făcut să înflorească irisul ăsta? i-am spus lui Kiuchi.

— E extraordinar, n-am auzit niciodată vorbindu-se de un iris care să înflorească atît de tîrziu. Trebuie să fie nebun!

Şi deodată irisul ăsta din Fukuyama m-a făcut să-mi aduc aminte de o întîmplare.

Un tînăr, scriitor, mi se pare, locuia aproape de Tokio şi de la fereastra lui vedea un iaz asemănător cu acesta. Într-un colţ al iazului creştea o tufă de irişi. Nu departe de acolo se afla o cabană mizerabilă locuită de un tînăr ebenist şi de soră-sa mai mică decît el. Ea nu era măritată şi s-a dus să se angajeze ca servitoare, înapoindu-se însărcinată.

Într-o dimineaţă, pe cînd scriitorul stătea la fereastră, zări fata plutind pe iaz lîngă irişi, cu faţa îndreptată spre cer. Purta un kimono minunat, ale cărui mîneci unduiau la suprafaţă apei. Cînd ebenistul îşi descoperi sora, îngenunchie la marginea iazului şi se aplecă spre cadavru. Luă una din mîinile sorii lui şi o aşeză încet pe talia ei diformată, apoi făcu acelaşi lucru cu cealaltă, aşa încît mîinile fetei se odihneau ceremonios una peste alta, iar mînecile uriaşe îi acopereau corpul. După care, tînărul se îndepărtă repede.

Cînd i-am povestit lui Musahiko Kiuchi întîmplarea asta, el s-a întors spre mine şi mi-a spus:

— E o mare deosebire între irisul din întîmplarea ta şi cel care creşte colo pe iaz. Ei aparţin la două epoci complet distincte. Irisul care înfloreşte acolo e nebun şi creşte într-o perioadă de nebunie.

Traducere de PAUL B. MARIAN

Octombrie

- 2.X.1911 — s-a născut Miron Radu Paraschivescu (m.1971)
- 5.X.1902 — s-a născut Zaharia Stancu (m.1974)
- 5.X.1929 — s-a născut Ion Dodu Bălan
- 5.X.1937 — s-a născut Ioanid Romanescu
- 6.X.1872 — s-a născut Al. Cazaban (m.1966)
- 7.X.1910 — s-a născut Eusebiu Camilar (m. 1965)
- 7.X.1903 — s-a născut Al. Jebeleanu
- 8.X.1872 — s-a născut D.D. Pătrășcanu (m. 1937)
- 8.X.1929 — s-a născut Al. Andrițoiu
- 8.X.1938 — s-a născut Constantin Abăluță
- 9.X.1922 — s-a născut Emil Manu
- 9.X.1927 — s-a născut Valentin Deșliu
- 10.X.1946 — s-a născut Nicolae Dan Fruntelată
- 11.X.1875 — s-a născut Șt.O. Iosif (m.1913)
- 13.X.(25.X.) 1884 — s-a născut Vasile Voiculescu (m. 1963).
- 13.X.1898 — s-a născut George Mihail Zamfirescu (m.1939)
- 16/29.X.1885 — s-a născut Mihail Sorbul (m. 1967)
- 17.X.1908 — s-a născut L. Kalustian
- 18.X.1907 — s-a născut Mihail Sebastian (m. 1945)
- 20.X.1895 — s-a născut Alexandru Rosetti
- 20.X.1928 — s-a născut Pompiliu Marcea
- 20.X.1930 — s-a născut Ioan Grigorescu
- 21.X.1910 — s-a născut Theodor Constantin (m.1975)
- 21.X.1923 — s-a născut Mihai Gafița (m.1977)
- 22.X.1891 — s-a născut D. Panaitescu-Perpessicius (m.1971)
- 22.X.1939 — s-a născut A.I. Zăinescu
- 23.X.1908 — s-a născut Octav Sargețiu
- 24.X.1921 — s-a născut Veronica Porumbacu (m.1977)
- 26.X.1673 — s-a născut Dimitrie Cantemir (m.1724)
- 27.X.1938 — s-a născut Vasile Nicorovici
- 27.X.1938 — s-a născut Alexandru Brad
- 28.X.1923 — s-a născut M. Petroveanu (m. 1977)
- 28.X.1938 — s-a născut M.N. Rusu
- 29.X.1930 — s-a născut Radu Cosașu
- 30.X.1858 — s-a născut Duiliu Zamfirescu (m. 1922)
- 30.X.1901 — s-a născut Mihail Straje (m.1978)
- 31.X.1881 — s-a născut E. Lovinescu (m.1943)

„Locuitorii Valahiei și Transilvaniei au aceeași limbă ca și moldovenii..."

DIMITRIE CANTEMIR

ZAHARIA STANCU

31 ianuarie 1974. La librăria „Mihail Sadoveanu" se lansează volumul "Să nu uiţi Darie!"

18 decembrie 1976. Cu două săptămîni în urmă, soţia lui Zaharia Stancu mi-a telefonat, rugîndu-mă să fac diligenţe pentru a se comemora împlinirea a doi ani de la moartea scriitorului.

Astă seară, în salonul de sus al Casei Scriitorilor a avut loc comemorarea. Aici, l-am văzut şi auzit de multe ori pe vijeliosul Stancu. Aici a prezidat numeroase şedinţe ale Consiliului Uniunii Scriitorilor. Aici se confrunta violent cu adversari prezenţi sau imaginaţi, aici se înfuria, părăsea sala, dar totdeauna revenea pentru a sfîrşi într-un alt ton.

Acum, o fotografie mare, înrămată ca un tablou, ne stă în faţă, arătînd un Zaharia Stancu după şaizeci de ani. Privirea îi este pătrunzătoare.

În sală, scriitori bătrîni şi vîrstnici. Puţini. Unde or fi cei ce atunci cînd se afla în viaţă, în scaunul de preşedinte al Uniunii Scriitorilor, se aplecau în faţa lui: „Să trăiţi, tovarăşe preşedinte?"

B. ascultă cele ce se spun despre Stancu, tăcut, cufundat în el. E., alături de B. îşi ascunde faţa în palme. La un moment dat, părăseşte sala. La uşă, după terminarea comemorării, M. exclamă: „Am sosit tîrziu! Am crezut că durează mai mult!" Să fie, oare, aşa?

V. face o scurtă introducere. Apoi, pleacă şi el.

L-am evocat pe Stancu. Mai mult prietenia noastră. Vocea mi se sparge. Nu mai pot, ca altădată, să-mi stăpînesc emoţiile.

Radu Popescu face o interesantă analiză a operei lui Stancu.

Lucia Mureşan, Iarodara Nigrim şi Dinu Ianculescu citesc din versurile şi proza celui comemorat. Zaharia Stancu a fost multă vreme director al Teatrului Naţional. Nici un actor de la Naţional. Ciudată ironie a soartei!

Am plecat grăbiţi spre ale noastre. Familia a plecat şi ea. Zaharia Stancu a rămas singur, ascuns în sufletul unora, puţini. Stancu, omul dispare din ce în ce mai mult. Se şterge, piere amintirea lui. Creşte, în schimb, scriitorul. Deocamdată şi acesta stă în umbră. Dar viitorul este al lui.

7 octombrie 1984. În maiul primăverii trecute, împreună cu Mircea Micu și alți cîțiva scriitori, am călătorit vreme de două zile pe drumurile Teleormanului, ale Pădurii nebune. Am fost la Siliștea-Gumești, acasă la Marin Preda; am fost la Alexandria, la Roșiorii de Vede și într-un fapt de seară, ne-am oprit la Turnu Măgurele, pentru cîteva ceasuri. Făcînd cale întoarsă către Alexandria, la o răspîntie, am zărit o inscripție pe o placă de lemn: Salcia 4 kilometri. M-am uitat la acea inscripție din fuga autobuzului și timpul din mine a început să curgă înapoi...

Cu ani în urmă, plănuiam deseori cu Zaharia Stancu să ne ducem împreună la Salcia, în satul lui, pe valea Călmățuiului, să mergem să călcăm pe locurile copilăriei lui. Mă interesa să compar realitatea cu imaginile rămase mie din „Desculț", dar ceea ce mă interesa mai mult era să privesc ochii lui Stancu uitîndu-se la lumea lui, ochii aceia albaștri și limpezi uneori, bătînd în verzui și tulburi alteori, mă interesa să observ gesturile și mișcările omului bătrîn care la șaptezeci de ani păstra, încă, ascunse în adîncul ființei lui, icoanele trecutului atît de îndepărtat, mișcările bărbatului care străbătuse meridianele și paralelele pămîntului, dar care nu ieșise din satul lui, din acea Salcie teleormăneană. Plănuiam să plecăm împreună, să ne plimbăm peste cîmpuri și pe ulițele așezării, să vedem oamenii de altădată, atîția cît mai rămăseseră, să cercetăm schimbările. Plănuiam, dar... cu planurile am rămas. Nu știu cum s-a făcut că nu ne-am urnit din acest București acaparator. Stancu a plecat și eu am rămas cu părerile de rău. Oh, dacă am ști să folosim clipa și să nu o lăsăm să zboare goală!

Mi-l amintesc pe Zaharia Stancu de la ziarul „Lumea Românească". A fost directorul meu la acel ziar. În primăvara anului 1938, eram șomer. După închiderea brutală a ziarelor „Adevărul" și „Dimineața" de către guvernul fascist instalat la putere, rămăsesem fără lucru și, din obicei, împreună cu alți tineri ziariști, măsuram în sus și în jos strada Sărindar, centrul redacțiilor de ziare și reviste de acum o jumătate de veac. Într-o zi, m-a oprit Zaharia Stancu — îl cunoșteam de cîțiva ani, dar prea multe vorbe nu schimbasem cu el — și acolo, în stradă, mi-a propus să intru în redacția ziarului pe care îl conducea. Am acceptat fără ezitare pentru că invitația punea capăt șomajului meu și pentru că, din punct de vedere politic, „Lumea Românească" îmi convenea.

Redacția se afla la etajul întîi al unei clădiri vechi — există și astăzi —, instalată, cu biroul directorului și cu cel al administrației, în patru camere. Printre redactori, Geo Bogza, Mihai Pop. Secretar general de redacție, Sandu Eliad, regizorul de mai tîrziu. Atmosferă de lucru, dar nu lipsită de aerul boemei. Acel grup restrîns de redactori și reporteri făceau o gazetă vie, bine informată, bine scrisă, combativă — campania „Lumei Românești" împotriva ziarului „Universul" și a directorului său, Stelian Popescu, crease faimă și publicației și conducătorului ei — și cu o atitudine democratică, atît de necesară în acei ani, cînd fascismul trecuse la asalt. Zaharia Stancu era un director energic, exigent, dar, în același timp, un excelent coleg. Distanța de la conducătorul ziarului la tînărul reporter era cît se poate de mică. În clipele de răgaz, cînd munca redacțională era pe sfîrșite, șueta înflorea și Stancu povestea, cu darul lui de a spune, întîmplările din lumea politică pe care o frecventa cu regularitate și, trebuie să o spun, și cu plăcere. Cancanurile și viața din culisele partidelor și ale politicienilor nu scăpau reporterului și scriitorului Stancu, cel care, mai tîrziu, avea să le folosească în ciclul: „Rădăcinile sînt amare". L-am cunoscut atunci pe tandrul om Stancu, dar și pe vijeliosul director. Din te miri ce, se supăra, se enerva, ridica tonul la vreun redactor, sau, în general, la redacție, scornea fel de fel de învinuiri, era nemulțumit de cum arată ziarul, pentru ca, deodată, furtuna să se potolească, totul să intre în normal, să reînceapă șueta și să urmeze invitarea la o cafenea sau la un restaurant a celor pe care îi bruftuluise. Pentru că acesta era Zaharia Stancu, un temperament vijelios, uneori necontrolat, așezat pe o inimă caldă, omenească, o fire în care se amestecau mari frumuseți și generozități cu izbucniri contrare, care, însă, nu îl caracterizau. De-a lungul vieții și al prieteniei noastre, l-am văzut de multe ori regretînd anumite gesturi, anumite ieșiri, ba, chiar, l-am văzut iertînd și ajutînd, în taină, pe cei ce îl loviseră fără cruțare.

În acel an, 1938, „Lumea Românească" trecea prin grele dificultăți financiare. Sosea chenzina și redacția nu era plătită. Știam că nici tipografia nu își primea drepturile la vreme. Zaharia Stancu se zbătea cu o energie și cu o furie de nedescris pentru a salva ziarul. Era în joc prestigiul lui de tînăr director. Avea treizeci și șase de ani, și era, cred, cel mai tînăr director al unui cotidian politic de prestigiu. Era în joc existența unei tribune democratice, a unui ziar puternic angajat în lupta împotriva fascismului. În zilele de chenzină, tîrziu, în seară, Stancu sosea la redacție, scotea din buzunar cîteva mii de lei, agonisite nu se știe de unde, și le împărțea celor de față. Odată, cînd rămăsesem ultimul în redacție, directorul a făcut un gest pe care nu l-am uitat și nu îl voi uita niciodată. Venise obosit de alergătură, cu fața răvășită. În mînă, avea un fișic de monede metalice de doi lei. L-a rupt în două. O parte mi-a dat-o mie și cealaltă a băgat-o în buzunar. Era chenzina mea de reporter și chenzina lui de director. Peste puțină vreme, „Lumea Românească" și-a încetat apariția. Nu a mai putut trăi. Și iarăși am rămas șomer. Atunci m-am despărțit de directorul meu de la gazetă, dar nu și de prietenul pe care îl cîștigasem între timp.

Să nu uiţi, Roxana! Pe umărul tău ţine mîna Zaharia Stancu — Darie — unul dintre cei mai mari scriitori pe care i-a dat neamul nostru.

Am mai scris şi altădată că anii războiului ne-au ţinut departe. Ne-am văzut rar, chiar foarte rar, iar cînd Zaharia Stancu a fost arestat şi închis în lagărul de la Tîrgu Jiu, exigenţele riguroase ale muncii ilegale mi-au impus să nu îl întîlnesc nici cînd s-a reîntors la Bucureşti. Ne-am revăzut după 23 august 1944. Stancu se aruncase în fruntea evenimentelor, cu forţa şi pasiunea care îl caracterizau. Ne-am reîntîlnit, pentru scurtă vreme, în redacţia „Contemporanului", unde a publicat cîteva capitole din „Desculţ", nu prea bine primite de către conducerea revistei care îi solicitase nişte articole polemice împotriva partidului naţional-ţărănesc şi care, mai ales sub incitarea lui Grigore Preoteasa, acuza literatura lui Stancu că este „ţărănească" şi nu serveşte interesele clasei muncitoare.

Apoi, drumurile noastre s-au despărţit — eu am lipsit aproape doi ani din ţară — pentru ca, începînd din vara anului 1949, să ne revedem cu regularitate. Locuiam amîndoi pe strada Herăstrăului, la marginea de nord a oraşului, el la numărul 28, eu la numărul 32. Doar o casă ne despărţea. Ne întîlneam des, mai ales în locuinţa lui. Vorbeam despre evenimentele zilei, despre viaţa politică, despre cea literară. Succesul romanului „Desculţ" îl încîntase, îl entuziasmase, ba chiar, aş spune, îl îmbătase. Poate aşa se explică graba cu care a scris şi a publicat „Dulăii", care nu a mai fost, pe bună dreptate, primit cu acelaşi interes. Şi atunci,

tumultuosul Stancu a reacţionat într-un anumit fel, specific lui: succesul volumului „Desculţ" şi relativul insucces al romanului „Dulăii" l-au blocat şi o vreme nu a mai scris. A intervenit în acelaşi timp şi un fapt care l-a zdruncinat puternic: excluderea lui din partid, în cursul verificărilor. Mai tîrziu, constatîndu-se netemeinicia motivelor invocate, s-a revenit şi Stancu a reintrat în partid, dar şocul fusese mare şi cu consecinţe. Singur, sau împreună cu cîţiva prieteni, îl vedeam aproape în fiecare seară şi convorbirile se prelungeau adînc în noapte, uneori surprinzîndu-ne zorile. Amărăciunea îi acoperise sufletul, dar nu îi întunecase judecata. Nu înţelegea unele intrigi, unele manevre, nu accepta unele afirmaţii făcute pe seama sa, dar dincolo de toate acele micimi, îşi păstra respectul şi încrederea în partid, în lupta lui, în ţelurile mai apropiate sau mai îndepărtate ale lui. Zaharia Stancu a fost un scriitor conştient de epoca în care a trăit, de responsabilitatea lui, ca creator de valori spirituale, faţă de poporul lui, de ţara lui, faţă de istorie şi această atitudine a dovedit-o şi atunci cînd vîntul cel favorabil a bătut in pînzele lui şi atunci cînd a fost lovit şi umilit. Prin firea lui, prin structura lui, era un luptător care ştia să izbească, dar să şi primească.

Convorbirile noastre nocturne au durat pînă în primăvara anului 1954. În februarie, se abătuse asupra ţării şi în special asupra oraşului nostru o viforniţă năprasnică şi o ninsoare grea, fără de sfîrşit. Bucureştii zăceau acoperiţi de zăpadă. Ieşeam de acasă pe schiuri, pentru a mă duce în satul Herăstrău să cumpăr pîine de la o brutărie care se întîmplase să aibă fîntînă în curte şi, deci, apă. Încărcam un rucksac şi îi aduceam şi lui Zaharia Stancu vreo cîteva pîini. Peste o săptămînă, s-a potolit furia cerului şi pe o zi însorită — intrasem în martie — am fost anunţat că voi lucra, împreună cu Stancu, la o nouă revistă, „Gazeta literară". Începuse... dezgheţul. Revista a apărut la 18 martie 1954. Păstrez şi acum primul exemplar ieşit din rotativă, pe care Stancu s-a iscălit. În zorii zilei, ne aflam în tipografie — Zaharia Stancu, eu şi Jean Grosu, secretarul tehnic de redacţie. Gazetarul din Stancu nu avusese răbdare să aştepte acasă primul număr. S-a instalat la gura rotativei şi cu emoţie a deschis „Gazeta" (apărea în patru pagini), s-a uitat în ea, a mirosit-o (mirosea a cerneală tipografică proaspătă) şi a plecat acasă, cu un exemplar în buzunar. Era ora cinci dimineaţa şi redactorul şef, scriitorul Zaharia Stancu, nu se culcase.

În primăvara acestui an, în luna martie, s-au împlinit treizeci de ani de la apariţia „Gazetei literare". S-ar fi cuvenit să scrie cineva un cuvînt, două, despre această împlinire, despre ceea ce a făcut atunci Zaharia Stancu, pentru ca să se schimbe ceva în mersul literaturii din ţara noastră. Poate „România literară", moştenitoare în linie dreaptă a „Gazetei", ar fi trebuit să facă aceasta. Ar fi trebuit. Dar n-a făcut-o.

Am lucrat împreună în redacţia „Gazetei literare" vreme de un an şi jumătate. Apoi, a trebuit să plec în altă parte. Am regretat plecarea, îndepărtarea de redactorul-şef, de acelaşi viforos şi uneori nedrept Zaharia Stancu, de acelaşi entuziast şi generos tovarăş de muncă, de trudă gazetărească, într-o vreme în care nu totul era aşezat, ci din contră, în mişcare, cînd se încerca o desprindere de canoane şi dogme şi stîrnirea unui suflu nou. Este sigur că odată se va scrie despre ce a însemnat pentru dezvoltarea literaturii noastre apariţia în 1954 a „Gazetei literare", sub conducerea lui Zaharia Stancu.

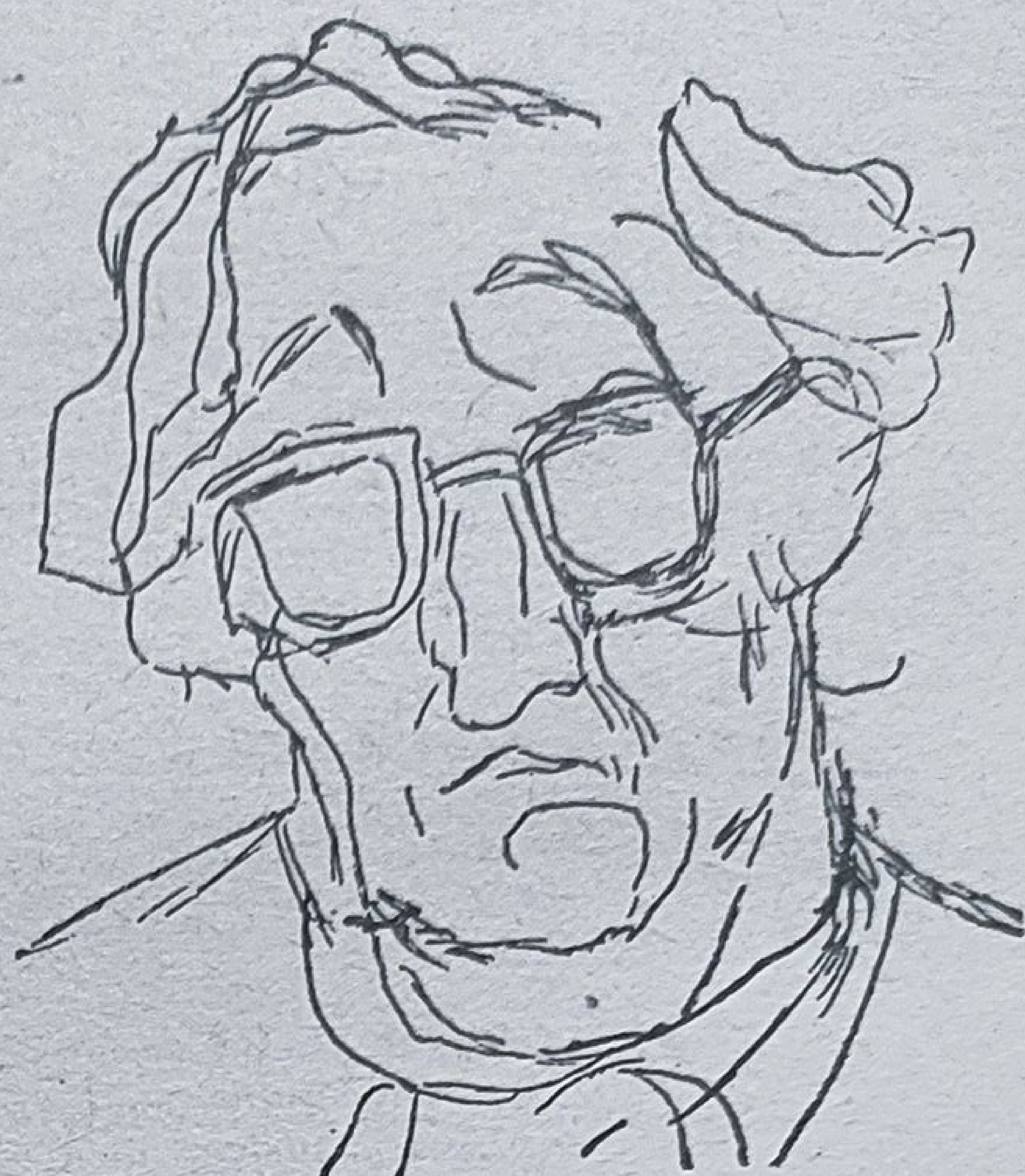
Drumurile vieţii ne-au separat şi mai mult, dar nu ne-au despărţit. Din contră. În ultimii zece ani ai lui şi unul şi celălalt simţeam nevoia să ne vedem tot mai des. Se mutase pe strada Heleşteului, în apropiere şi se instalase, cumpărînd-o, într-o casă comodă, cu o terasă şi o grădină frumoase. Seara tîrziu cînd ştia că m-am întors acasă, îmi telefona, şi mă întreba simplu, ce mai fac. Ştiam că dorea să mă vadă şi plecam la el. Vara pe terasă şi în grădină, iarna în salonul în care îşi instalase o largă canapea pe care dormea, rămîneam împreună multe ore, vorbind despre multe. Uneori, îl găseam agitat, supărat sau chiar speriat. La Uniunea Scriitorilor se întîlnea cu greutăţi, se confrunta cu unele inamiciţii, nu era întotdeauna înţeles şi sprijinit în ceea ce voia el să facă mai bine pentru obştea scriitoricească, îşi imagina unele furtuni care ar fi urmat să se abată asupra lui şi a Uniunii, îşi scornea adversari închipuiţi. Mă străduiam să-l liniştesc şi deseori reuşeam. Atunci, lăsam prezentul în legea lui şi ne întorceam cu faţa spre trecut, spre aduceri aminte, vorbind despre oameni şi întîmplări de altădată.

Avea Zaharia Stancu o memorie extraordinară, o uluitoare memorie a amănuntului, ceea ce dădea povestirii lui culoare şi farmec. Cunoscuse bine viaţa, sub toate aspectele ei şi ştia multe. În ultimul deceniu, se mai liniştise, era mai îngăduitor, mai senin în judecăţile lui. Căuta marea înţelegere a oamenilor şi a vieţii. Voia să plece împăcat cu lumea. Obişnuia să spună multora şi l-am auzit şi eu zicînd: „Nu mă cert cu oamenii, pentru că nu mai am timp să mă mai împac cu ei".

A plecat din această lume într-un decembrie însorit, într-un sfîrşit de an. A plecat nepotolit, nesătul de viaţă. Ar fi vrut să mai trăiască. Mi-a mărturisit-o la ultima noastră întîlnire, cînd simţea că aripa morţii îl acoperea cu umbra ei. Viaţa a voit, însă, altfel. Şi Stancu a plecat cînd împlinise şaptezeci şi doi de ani.

Au trecut de atunci zece ani. Să fie aceşti zece ani atît de mulţi şi de lungi, încît Zaharia Stancu să fie ca şi uitat?

GEORGE MACOVESCU

PERPESSICIUS

Sînt aproape douăzeci şi doi de ani de cînd păstrez, încredinţat mie de mîna autorului, poemul „Stihuri pentru un Diplomatarium".

Ilustrul critic şi istoric literar, care semnase şi volumele de versuri **Scut şi Targă** (1926) şi **Itinerar Sentimental** (1932), dovedindu-se a fi un poet în toată puterea cuvîntului, a păstrat şi mai tîrziu contactul cu muzele. Personal am avut norocul şi mi s-a făcut favoarea să-l pot asculta citind, la masa lui de lucru, într-o seară, prin anii cincizeci, un foarte interesant ciclu de poeme răspunzînd cu brio tuturor rigorilor prozodice şi cu un limbaj plin de savoare. O poezie bine lucrată, cum s-ar zice. Două sau trei din acele poeme, nu toate, au fost publicate puţin mai tîrziu în **Viaţa Românească.**

Era caldă şi primitoare atmosfera casei din strada Romană (azi Eminescu) 122, unde amfitrionul te întîmpina totdeauna cu nenumărate precauţiuni şi amabilităţi, dulceaţa gospodărească, paharul cu apă rece şi cafeaua intrînd în ritualul fiecărei vizite.

De fapt **Stihuri pentru un Diplomatarium** este o pledoarie pentru această casă, care la un moment dat a fost ameninţată cu dărîmarea, ca să facă loc unui edificiu destinat personalului ambasadelor. Pînă la urmă, larii şi penaţii domestici au apărat această casă, unde au fost gîndite, scrise şi puse în pagină **Menţiunile critice,** elegantul corp al operei lui Mateiu I. Caragiale şi unde s-a muncit cu arzătoare pasiune şi rîvnă la transcrierea creaţiei eminesciene, învestită monumental în faimoasa ediţie. Tot aici a fost dat să fie plăsmuit planul Muzeului Literaturii Române, căruia Perpessicius i-a rămas ctitor.

Stihuri pentru un Diplomatarium ne apare de două ori inedit. Cea de-a doua putere şi marea surpriză i-o conferă caracterul lui polemic, de diatribă, adresată unei lumi socotită superficială, dedată petrecerilor mondene şi luxului.

Un distih eminescian e citat pro domo ca motto. Prin nota de trimitere de la primul vers, cititorul va afla toată istoria acestei „biete case", ridicată pe butura unei pivniţe demisol, de care a fost legat destinul scriitorului din anul 1929, cînd s-a mutat acolo.

Din cele relatate, sînt lesne de dedus condiţiile de viaţă ale intelectualului sub vechiul regim al proprietarilor. Un profesor secundar cu vechime, din elita speţei, cum era Perpessicius, trebuia să se mai angajeze într-un post în învăţămîntul particular, iar celor două salarii să le mai adauge cîştigurile realizate din scris, pentru a putea plăti o chirie în mahalaua Făgădău-Tunari, cum ar fi numit-o istoriografii oraşului din acel timp.

Făcînd acum publice aceste stihuri, lăsăm cititorului plăcerea de a descoperi în ele intimitatea unui mare spirit, surprins între chilia de eremit al cărţii şi strîmtul spaţiu al unei curţi în care coabitează atîtea neamuri de flori şi unde îşi dorm somnul, ca într-un sanctuar, hiporbolizaţii „zăvozi" şi Pussy, felina tandră asemuită cu o vivară.

Pe casa din strada Eminescu 122, o placă albă de marmoră sfinţeşte locul cu numele marelui cărturar **„ce niciodată n-a rîvnit plăci comemorative".** Puţini mai ştiu că sub rasa framiseană a moderaţiei şi discreţiei acestui om bătea inima unui luptător, combatant în războiul de întregire şi întors de pe front cu o mînă inertă. Exemplu între exemple, de campion al muncii intelectuale creatoare, dar şi de dăruire patriotică şi cetăţenească.

VLAICU BÂRNA

Stihuri pentru un
DIPLOMATARIUM

**„O, diplomaţi cu graiul politicos şi sec,
Lumea cea pingelită o duceţi de urechi..."**

I

Această biată casă cumpărată cu bani grei),*
Ce niciodată n-a rîvnit plăci comemorative,
Ce mîine va cădea victimă-a tîrnăcoapelor,
Ca să-şi dureze diplomaţii mîndre ambasade.

Într'însa a trăit, ferit de griji, rob cărţilor,
Un om ca orişicare, a cărui simplă voluptate
A fost „lectura, viciu (cum susţine un francez)
Nepedepsit" de nici o legislaţie din lume.

Cui oare a greşit că-n pragul negru-al iernilor
Va trebui să-ncarce iarăşi boarfe şi hîrţoage
Şi să pornească-n pribegie ca eroul Troiei,
Sau ca în mizerul mutat din Ada Negri sau Speranţia?

II

Un rug de trandafiri, o brazdă de petunii,
Zorele trîmbiţînd din goarne violete,
Regine ale nopţii în aiurări secrete,
Un disc de floarea soarelui, al lunii,
Şi-un căprifoi cădelniţînd întreaga noapte —
Acesta-i bietul meu parc englezesc, pe care
Îl vor preface-n sere aromitoare
Şi-n babilonice grădine suspendate.

III

Sub Indicele Cane îngropate,
Cuminte, fiecare-n racla lui de lemn,
Îşi dorm zăvozii noştri (ce hiperbolă!)
Somnul de veci
Şi printre ei, torcînd şi astăzi, poate
Pussy,
Vioara mea de un deceniu,
Ce adormea torcînd pe umărul meu drept.

Excavatoare şi buldozere
Se pregătesc să sfîşie ţărîna,
În care, ca şi florile, se deprinseseră
Şi să sfordie-aceste sfinte oseminte.

O, Doamne, dacă-ai holdărît o astfel de osîndă,
Îndură-te şi fă-i să sufere cît mai puţin
Iar pe urmaşi fereşte-i de asemenea martiriu.

PERPESSICIUS

Casa din strada M. Eminescu nr. 122

Notă la primul vers

* În toamna anului 1929, ca urmare a unui incident canin (vezi **Pledoarie pentru un cîine presupus turbat**) ne mutam din strada Tănase Vasilescu (personaj cu renume în primul roman al lui Camil Petrescu), în această casă, singur în curte, pe o chirie de 100.000 lei anual. Catedrei din învăţămîntul secundar, îi adăugam, pentru a face faţă, una în învăţămîntul particular, pe lîngă ziaristică, ce, pe atunci profesam. Dar cutremurul din 1940 şi dezastrul de la Carlton, unde proprietarul nostru deţinea, la al X-lea, o garsonieră, punea capăt zilelor lui. Moştenitoarea, unica fiică, vindea imobilul cu 1.000.000 lei şi noua proprietară îşi începea, în, ciuda legilor, manevrele de evacuare. Şicanele, unele dramatice, urmate de procese, pierdute şi cîştigate, se încheiau în 1956 cu oferte de a cumpăra imobilul pe 80.000 lei. Fondul Literar (preşedinte Mihai Beniuc) ne-a asistat. Graţie drepturilor de autor şi unui premiu de literatură, datoria a fost, evident, restituită la centimă. Odele lui Horaţiu abundă în astfel de detalii biografice.

Aş putea spune, cu nici un fel de ezitare, că Perpessicius, prin tot ce a făcut pentru mine, este părinte al trudei mele de a scrie literatură. Încă dintru începuturi. Se ştie că Perpessicius a fost, e drept scurtă vreme, profesor de română la liceul „Moise Nicoară" din Arad. Venise, în toamna anului 1919, deci la deschidere. Nu o deschidere de rînd. Era primul an, cînd se transforma liceul nostru, din predarea cursurilor în limba maghiară, în româneşte. Lipsa, imediat după unire, a profesorilor români a determinat Ministerul Învăţămîntului să numească la liceele din Ardeal o seamă de profesori. Între aceştia amintesc pe Al. T. Stamatiad, pe prietenul său de totdeauna, Perpessicius.

Încă din Arad îi trimiteam scrisori lui Perpessicius, în strada *Eminescu* 122. Iubind Aradul, poate crezînd că i-am fost elev, deşi eu m-am înscris la liceu numai peste un an, cînd profesorul bucureştean nu mai era acolo, adăugîndu-se la asta şi faptul de a-i fi fost bun prieten Stamatiad, care a rămas în învăţămînt la Arad 14 ani, Perpessicius îmi răspundea cu exemplară promptitudine la toate scrisorile. I-am purtat admiraţie neţărmurită de prin 1925 cînd conducea revista „*Universul literar*". O citeam din „doască-n doască". Tot în anul acela cumpărasem de la o librărie din Arad minunata „*Antologie a poeţilor de azi*" de Ion Pillat şi Perpessicius. Eram în clasa a 4-a, licean cu fir de argint la chipiu, şi învăţam pe de rost poezii din acea antologie.

Peste ani, mutîndu-mă la Bucureşti — visul meu de totdeauna — nespus de mare bucurie am avut, cunoscînd personal pe Maestrul Perpessicius, zi de zi, ani şi ani lucrînd la Biblioteca Academiei, pe textele sfinte ale lui Eminescu. Frecventam ades Biblioteca, şi aveam nenumărate prilejuri, admirativ, să stau de vorbă cu Perpessicius. La Academie, ori la domiciliu, prezent cu „cafeluţe", frumosul, înţeleptul său fiu Miticuţă care, vai, nu mai este nici el.

Multe scrisori am primit, răspunsuri, de la Perpessicius. Mi-a dăruit, cu dedicaţii, Bibliile *Eminescu* şi tot atît de multe cărţi ale Sale, începînd cu „Dictando divers", cu „Menţiuni critice".

Iată bucuriile* vieţii mele.

* Bucuriile mele, *titlul cărţii, cu un cuvînt de Perpessicius, 1967*

PETRE PASCU

PAGINI
DIN CORESPONDENŢA LUI

PERPESSICIUS

Bucureşti, 19 decembrie 1965

Scumpe domnule Pascu,

Nu e întîia dată, cînd scrisorile dumitale, pline de atenţie, mă emoţionează. Ce mă îndurerează e că, în ciuda dorinţei mele, pot, din ce în ce mai greu, să fiu la înălţimea acestor atenţii, fie şi numai pe cale epistolară. Lecturile şi scrisul au ajuns pentru mine, aşa cum le exercit, probleme: o tot mai deasă ceaţă, problemă chinuitoare.

Totuşi, mulţumirile mele şi pentru rondelul „brizelor", ce-mi dedici, şi pentru urările de bine ce-mi adresezi. Sînt deopotrivă de spontane şi te rog să îmi îngădui să-ţi întorc, atît din partea alor mei, cît şi a mea personală, cele mai fierbinţi urări de bine pentru noul an, pe care ţi-l doresc mai clement. Că eşti mîhnit, mai mult decît arătai, şi pentru neadmiterea la Fond, şi pentru zăbava volumului d-tale de versuri (**Bucuriile mele** *mi se pare un prea frumos şi ingenuu titlu) şi pentru alte atîtea adversităţi, o înţeleg şi-ţi dau perfectă dreptate. Totul e să rezişti şi fiziceşte şi sufleteşte. Iar pentru aceasta, ai bucuria în satisfacţiile muncii, care mie încep să-mi refuze, în primul rînd, ochii.*

Am pus deoparte, şi ca semn de mulţumire şi pentru plăcerea de a ţi le oferi: Vol. III din **Eminescu,** *Scrieri alese şi* **Mateiu I. Caragiale,** *bibl. p. toţi. La prima ocazie, ţi le voi trimite.*

Cu cele mai bune urări şi cu aceleaşi amicale sentimente

al d-tale Perpessicius.

Pe plicul recomandat, timbrul lei 1,55 R.P. Română cu ştampila poştei 29.12.1965.

Domnului
Petre Pascu
4, Str. C. Nacu, 4
Bucureşti

Raion
1 Mai

În total am primit de la Perpessicius: 10 scrisori în plic; 1 carte de vizită; 2 cărţi poştale.

P.P.

Legenda: **Precum se vede, lucrînd ani de zile pe textele lui Eminescu, slăbește tot mai mult vederea lui Perpessicius.**
— Mult amabil îmi întoarce urările de anul nou.
— Manuscrisul de versuri Bucuriile mele s-a bucurat de favoarea de a-l fi putut citi Maestrului, la domiciliu. A binevoit să scrie un cuvînt care, la tipărirea cărții, apare pe coperta a 4-a, exterior, în facsimil.
— La Fondul literar întîmpinînd uneori greutăți i le mărturiseam Maestrului Perpessicius.

Carte poștală
D-lui Petre Pascu, str. Blanduziei 33 Arad
Numele și adresa
trimițătorului: Perpessicius, str. Romană 122
București

București, 30 iunie 1942

Scumpe domnule Pascu,

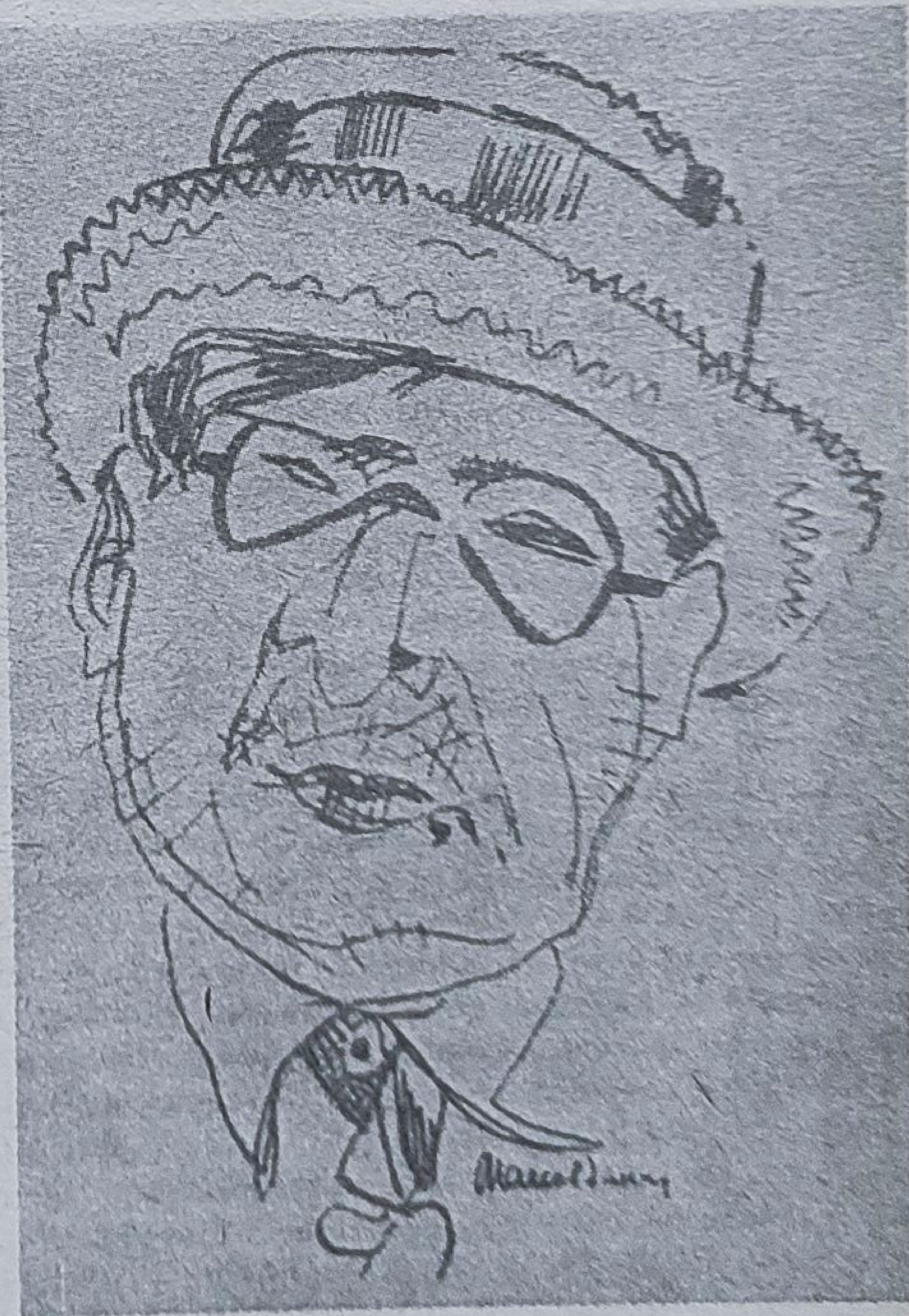
Dacă n-aș fi bănuit de viciu de grațiozitate, ți-aș spune că scrisoarea d-tale mi-a arătat mai bine ca orice drumul ce trebuia să țin în conferința despre Brăila. Evocarea peisajului mi-a stat tot timpul la inimă și singura mea consolare e că nu se putea altminteri. De aceea am fost atît de zgîrcit și de aceea aș fi încîntat să aud un arădan de baștină ca dumneata vorbind de orașul în care am fost trecător, dar pe care-l iubesc cu inima de acum douăzeci de ani. Exact ca d-ta am gîndit și eu, de ce numai patru orașe și nu patruzeci și patru? Și-i spuneam gîndul acesta prof. C. Nedelcu, pe care-l întîlneam la biblioteca Academiei, și el era de aceeași părere. Dar hotărîrile sînt ale comitetului de lectură, cu care sînt în relații minore. Este însă acolo un om de treabă, d-rul V. Voiculescu, căruia dacă i-ai scrie am convingerea că s-ar interesa de cestiune și ți-ar înlesni realizarea. Inutil să spun că aș fi încîntat să poți cuvînta. Dar dacă îi scrii, oferă o serie de subiecte, cari socotești că ar intra în preocupările lor: Aradul, Aradul cultural — „Moise Nicoară" etc. și chiar mai vaste, cum e de pildă excelentul d-tale studiu din **Luceafărul.** *Cu cele mai bune salutări, al d-tale*
Perpessicius

Legenda. **La Radio București se emiteau conferințe despre orașele țării. Perpessicius, brăilean, a vorbit despre Brăila. Entuziasmat de cele auzite (locuiam atunci, 1942, în Arad, cu părinții) i-am trimis lui Perpessicius, pe care nu-l văzusem niciodată, dar îl admiram pentru tot ceea ce scria, o epistolă, dorind să vorbesc și eu despre Arad. În scurtă vreme, am primit răspunsul de mai sus.**
— Prof. Constantin Nedelcu, de latină la liceul Lazăr din București. Om foarte instruit. Peste ani, îl frecventam pe Nedelcu (de fel din Oravița) la el acasă, în bibliotecă etc.
— În răspuns, Perpessicius se referă la revista Luceafărul din Sibiu, unde publicasem articolul „Trei scriitori ardeleni": Pavel Dan, George Boldea, Ion Moldoveanu.

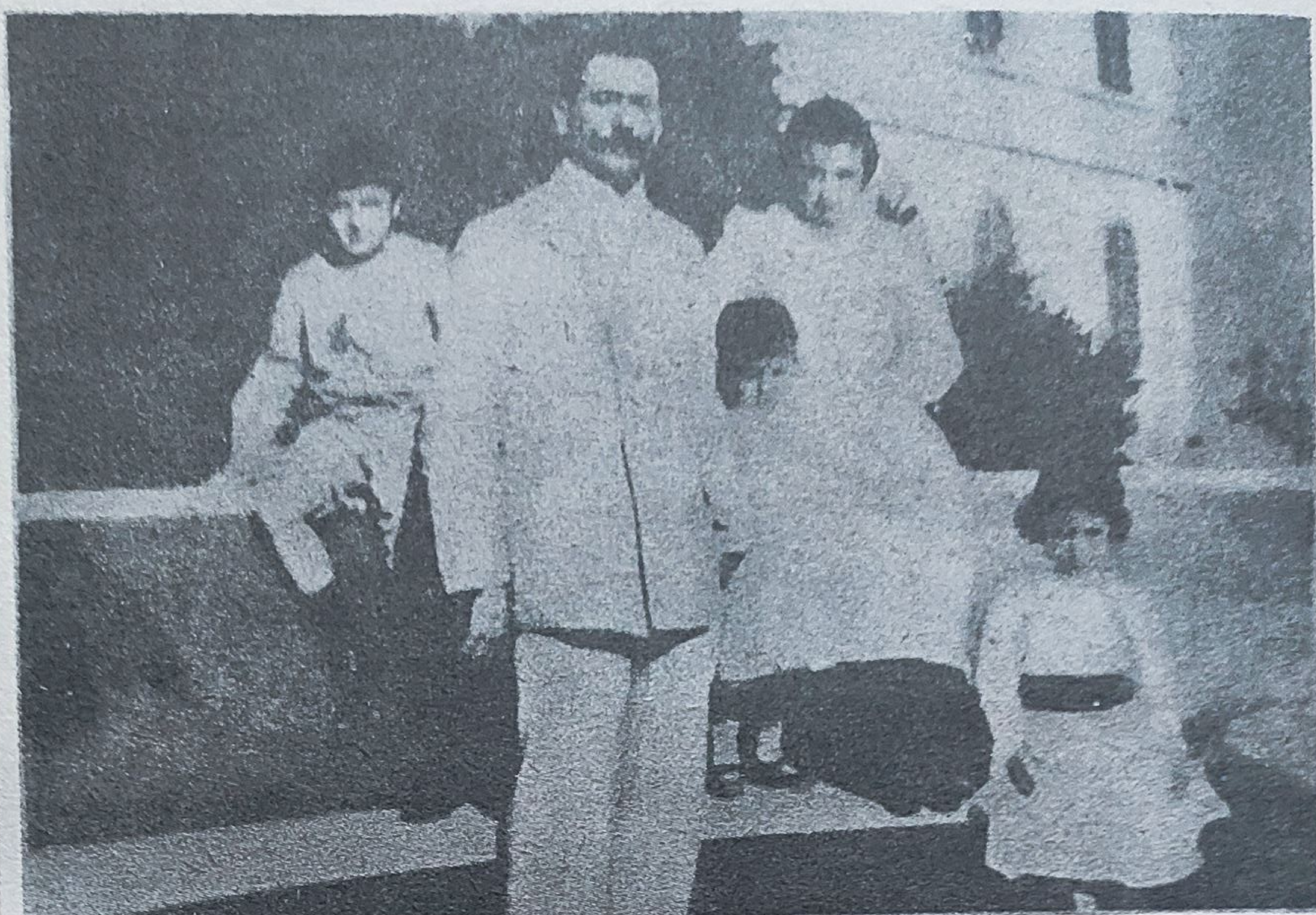

Domnului
Petre Pascu
în amintirea frumoaselor peisagii arădane
și a unor îndepărtate dascălii peregrinare
cu prețuire pentru poet, cronicar și tălmăcitor
prietenesc și cordial omagiu
15 iulie 1963
Perpessicius

D-lui Petre Pascu în amintirea frumoaselor peisagii arădane și a unor îndepărtate dascălii peregrinare cu prețuire pentru poet, cronicar și tălmăcitor, prietenesc și cordial omagiu.
15 iulie 1963
Perpessicius

PERPESSICIUS văzut de **MARCEL IANCU**

Duiliu Zamfirescu, împreună cu copiii săi Henrieta și Alexandru și nepoții din partea soției.

DUILIU ZAMFIRESCU

La Arhivele Statului din București, am descoperit, în 1979, printre altele, un extrem de prețios fond de manuscrise „Duiliu Zamfirescu". Sînt 52 de file, între care un caiet ce include și diferite acte de stare civilă, în legătură cu căsătoria scriitorului cu Enrichetta Allievi, inclusiv actul dotal. **În cele de mai jos voi reda mai întîi un „Act de expertiză":** „Subsemnatul Emanoil Paschéra, inginer hotarnic numit expert prin Jurnalul on. Trib, R. Sărat nr. 222 din 9 ianuarie 1902, spre a evalua viia situată în județul R. Sărat, comuna Vîrteșcoi, proprietatea d-lui Lascăr Zamfirescu — după depunerea jurămîntului cerut de lege, m-am transportat la fața locului și am constatat: 1) Viia d-lui Lascăr Zamfirescu situată în comuna Vîrteșcoi, plasa Marginea de Jos, județul R. Sărat, se învecinește la nord și vest cu o scursură de apă a [1] cărei mal drept e șosea comunală ce desparte această proprietate de celelate proprietăți. La sud, se învecinește cu viia d-lui Costică P. Stănescu, avînd ca hotar un haț bine păstrat și la est cu viia d-lor Themistocle și Iancu Tzironi, avînd ca hotar o împrejmuire. 2) Viia aceasta, în limitele sus menționate, după cum se vede și din planul anexat la acest act, are o suprafață de 5 ha, 67 ari, 57 centiari și are următoarele îmbunătățiri: a) o clădire (casă) nouă, menită pentru locuința proprietarului, lungă de 16,50 m, lată de 13 m, pe un soclu de piatră de 1 m, cu lumina între pardoseală și plafon de 3,40 m, cuprinzînd: o verandă lungă de 16,50 m, lată de 1,50, cu un salon de 5,80 m pe 7,50 m, 4 odăi de cîte 4,50 m pe 3,60 m, o sufragerie de 3,50 m pe 5,80 m, o cameră de 1,80 m pe 3,60 m și un coridor de 1,20 m pe 3,50 m, o bucătărie de 3,10 pe 3,50 m, o comoditate și un beci de 4,50 m pe 3,60 m; b) o clădire (casă veche pentru locuința administratorului, acoperită cu chirpici, lungă de 9,50 m, lată de 7 m; c) o clădire numai pentru locuința slugilor; d) un șopron de lemn. 3) La via atinsă de filoxeră s-a început de doi ani a se planta viță americană.

Valoarea acestei vii, total 43471,65 lei.

Venitul anual al acestei vii era fixat înainte de filoxeră între 8000 — 140 000 lei".

*

La fila 28 a fondului de manuscrise respectiv există un alt act: „Noi, grefierul Tribunalului distric. R. Sărat, văzînd cererea făcută de d. Duiliu Zamfirescu prin petiția înregistrată la nr. 71 din 1902, — observînd registrele respective la numele Lascăr Zamfirescu. — certificăm: că asupra viei situată în comuna Vîrteșcoi, acest județ, proprietate a domnului Lascăr Zamfirescu, nu există nici o sarcină hypotecară. Pentru care s-a dat prezentul certificat, azi, 2 iunie 1902, grefier G. Băncilă" (urmează ștampila).

*

Dosarul cercetat de mine cuprinde și un act tradus din limba italiană. Iată-l: „Roma, Direcțiunea statisticii și stării civile. Extract din registrul de căsătorii pe anul 1890. Partea I, nr. 139. Anul una mie opt sute nouăzeci, în zece martie, ora trei p.m., în casa comunală din Roma

Duiliu Zamfirescu la Roma, împreună cu soția și Maria I. Negruzzi

și într-o sală deschisă publicului, înaintea mea, Luigi Simonetti, consilier comunal, delegat la data de 3 decembrie 1888, ofițer al stării civile, îmbrăcat în uniforma oficială, s-au înfățișat persoanele:

Duiliu Zamfirescu, diplomat, de 31 de ani, născut în orașul Focșani, România, domiciliat în prezent în Roma, fiul lui Lascăr, domiciliat în Focșani și al Sultanei, domiciliată în Focșani — și

Enrichetta Allievi, proprietară, de 35 de ani, născută în Bruxelles, domiciliată în Roma, fiica lui Antonio Allievi și a defunctei Francisca, născută Bonacini, care ne-au cerut să-i unesc prin căsătorie.

În acest scop, ne-au prezentat documentele descrise mai jos. Din enumerarea acestora ca și a altora prezentate deja odată cu cererea de publicații, documente pe care le trec prevăzute cu viza mea în volumul anexelor acestui registru, rezultînd pentru mine că nimic nu se opune la celebrarea căsătoriei lor, am dat citire articolelor 130, 131 și 132 din Codul Civil, iar pe urmă am întrebat pe viitorul soț dacă voiește să ia de soție pe aici prezenta Enrichetta Allievi — și pe aceasta din urmă dacă voiește să ia de bărbat pe aici prezentul Duiliu Zamfirescu; și deoarece fiecare mi-a răspuns afirmativ, în auzul și al martorilor, am pronunțat în numele legii că susnumiții sînt uniți prin căsătorie.

La acest act au fost prezenți Fabrizio Colonna de 42 de ani, proprietar, și Alexandru Constantin din Ragino, de 69 de ani, ambii domiciliați în Roma.

Documentul prezentat a fost certificat de publicațiile făcute în Roma la 16 și 22 februarie trecut.

Prezentul act a fost semnat după citire de Duiliu Zamfirescu, Enrichetta Allievi, Fabrizio Colonna, A.C.Ragino.

Ofițerul stării civile — L.Simonetti

Prezenta copie e conformă cu originalul.

Roma, 7 mai 1922. Funcționar Simonetti."

Stampila Ministerului Afacerilor Externe al României. 8 decembrie 1922.

P.S. Duiliu Zamfirescu era pe atunci secretar la Legația Română din Roma.

*

Iată și trei cugetări — neîndoielnic inedite — incluse la sfîrșitul fondului respectiv de manuscrise:

„Eroismul aplicat la faptele zilnice ale vieții este o infirmitate a naturilor alese."

*

„A disprețui din fundul inimii și în tăcere este ultima armă a oamenilor sfioși și aceea care, cînd e descoperită, face mai mult rău disprețuitorilor."

*

„Dacă te simți fericit, nu te gîndi la aceasta."

Duiliu Zamfirescu

Roma, 1903

Consemnări de

AL. RAICU

IOAN GRIGORESCU

TREI TABLOURI DIN „SPECTACOLUL LUMII”

Ioan Grigorescu

Culoarea melancoliei

Al. Ciucurencu în atelier

EARĂ PE BOUL'-MICH Sarabandă multicoloră scăldată în neon. Ciucurencu a venit la Paris de cîteva zile. A tras la Hotel des Londres, pe Rue d'Augereau. Refugiul multor români în trecere prin Paris. Îi place să „flaneze". Se uită la vitrine, dar mai mult studiază chipurile omenilor. Fixează îndelung un bătrîn așezat la masa unei cafenele. Parcă ar vrea să-i schițeze portretul. Îmi amintesc de cele ce mi le spunea Paustovski, în atelierul său de creație de la Institutul de literatură Maxim Gorki: „Priviți întotdeauna oamenii cu ochii pictorului. Gîndiți-vă că, întorcîndu-vă acasă, va trebui să-i pictați din memorie..."

Eu mă uit la ochii pictorului. Parcă ar fi două flori de cicoare după ploaie. Zemuiesc în paloarea culorii lor, pe o față în care timpul a brăzdat cute adînci. Îmi spune: „Mare oraș, mare singurătate!" „Ce vă face să spuneți asta, maestre?" Zîmbește: „Uneori am senzația că sînt ademenit de un Moloh atoatedevorator, și că oamenii din jur, cu indiferența unor gîndaci de bucătărie vor privi apatici strivirea mea. Îi prefer furioși — o lume lipsită de coleră este o lume aproape moartă — dar parizienii au o imbatabilă armă: surîsul..."

Pe Houchette, unde se află teatrul lui Eugen Ionescu, o sumedenie de greci, marocani, algerieni, sîrbi, italieni au deschis taverne cu grătare la stradă; se frig în draci șașlîcuri, iar mieii beliți rînjesc la ferestre cu pătrunjelul între dinți. Italienii cu pizzeriile lor adaugă fripturilor izuri de aluat copt și de capere, iar chinezii și vietnamezii îmbălsămează strada cu mirosul sosurilor de soia. Din nou ne întoarcem la cafeneaua pe terasa căreia se afla bătrînul studiat de ochii pictorului. E tot acolo. Ciucurencu îl privește lung, după care îmi spune: „Avea dreptate Hemingway: Bătrînețea nu este așa o nenorocire dacă se ia în considerație cealaltă alternativă..." Ce i-o fi venit? Aștept să continue. Tace. Într-un tîrziu mă întreabă: „Dumneata cum te simți singur în colivia asta daurită, care se cheamă Paris?" E rîndul meu să tac. Reia el firul vorbei, zicînd: „Hemingway a preferat bătrîneții cealaltă alternativă. Și-a tras un glonte în gură... Nu, eu nu sînt bătrîn, ci doar singur..."

Îi povestesc că am văzut cîndva, tot într-un drum la Paris, pe aeroportul Le Bourget, doi bătrîni care își completau formularele vamale, însoțiți de o pisică închisă într-o lădiță de carton cu pereții perforați. La rubrica „naționalitatea", au scris: „apatride". La „profession": „sans profession". Îi chema Riri și Medi Conda. Au scris că locuiau la Paris, pe Boulevard Saint-Michele... „Le-o mai fi trăind pisica?" — mă întreabă Ciucurencu. Îi spun că nu știu, că asta s-a petrecut cu vreo șapte ani în urmă. „Pisicile trăiesc uneori mult — îmi zice el —, au șapte vieți în ele..."

Cîțiva tineri ne înconjoară. S-ar părea că își rîd de noi. Ciucurencu le zîmbește. Unul îi cere bani. „Pentru ce?" — întreabă el. „Pour la drogue!" — îi răspunde tînărul schimonosindu-se, dar chipul lui nu poartă pecetea beției albe. Ciucurencu îi dă ceva mărunțiș. Mai tîrziu îmi spune: „Drogul nu poate fi un medicament pentru insomnia conștiinței. O psihologie hormonală, viscerală, în care erotismul, ura, alcoolismul, frica de comunism, rasismul cer o psihanaliză a uitării, pîcla

drogului, violetul zigzagat al narcoticelor, beţia vidului şi antiechilibrul evadării din sine... Vreau să mergem acasă..."

„Acasă" e, deocamdată, camera destul de austeră de hotel, cu cuvertură, pe un pat trudit, de creton, cu un fotoliu şoldiu acoperit cu acelaşi creton, cu tapetele pelagroase pe care umezeala a desenat hărţile unor continente imaginare. În acelaşi hotel am tras şi eu cîndva, la primul meu drum la Paris, prin noiembrie 1959, cînd locul mi se părea fabulos deşi era meschin şi neademenitor. Mai sînt alte cîteva hoteluri în zonă, frecventate cam de aceeaşi clientelă: „De la Paix", „d'Alma", „Chez le Gros Caillou", toate cu preţuri modice stabilite la baremul diurnelor de austeritate. Camerele lor miros a conserve de crap în sos de tomate, a ţuică, a salam autohton ori a ouă fierte. Mîncare „din pachet". Coşurile de gunoi ale stabilimentelor dezvăluie prin conţinutul lor provenienţa distinsei clientele.

Ciucurencu s-a instalat aici fără pretenţii. Are o modestie funciară, şi cînd îi spun că în aceeaşi cameră a locuit cînva George Vraca, surîde blajin. Toarnă vodca în paharele ieftine ale hotelului, spunîndu-mi că o singură grijă îl domină, înfricoşîndu-l ca pe un debutant devorat de trac: Vernisajul expoziţiei sale de la Bernheim-Jeune de pe Avenue Matignon. Mi se plînge de frig, deşi este un mijloc de octombrie cald, iar încăperea hotelului cu ferestrele care dau în strîmta Rue d'Augereau, plină de băcani, zarzavagii şi măcelari, mi se pare sufocantă. N-a vrut să expună tot ce a adus de acasă. Păstrează în cameră, înşirate pe duşumea, cu faţa la perete, cîteva tablouri pe care îmi permite să le întorc şi să le privesc. Flori, naturi moarte, un portret de femeie mai trist decît toţi platanii cu frunza îngălbenită ai Parisului. „De ce nu le-aţi expus?" — îl întreb. „Nu suport înghesuiala. Tablourile cer spaţiu, respiraţie, taina peretelui alb... Şi simfoniile au pauze. Măcar pentru tusea auditoriului. N-ai observat?..."

Vorbim îndelung despre elevii lui: Piliuţă, Alin Gheorghiu, Sabin Bălaşa. Îi iubeşte pătimaş, ca pe proprii săi copii. N-ar permite nimănui să atenteze nici măcar cu o aluzie discriminatorie la arta lor, deşi pe fiecare îl vede în devenire, intuind surprize viitoare. Pe Piliuţă îl consideră cel mai apropiat de nivelul lui pictural; în Alin Gheorghiu descifrează mocnirea exploziilor, o forţă obsesivă în tratarea temelor, o patimă mistuitoare în nevoia sa vitală de a ajunge la esenţe; în schimb, în Bălaşa vede un Botticelli carpato-dunărean, atras de iradierile solare ale sufletului omenesc. Îi spun că, de mult, prin 1958, l-am nedreptăţit pe Alin Gheorghiu, scriind în „Contemporanul" un articol „la comandă" prin care îl trimiteam să predea desenul la Medgidia. „Şi nu te-a ascultat?" „Nu m-a ascultat". „Bine a făcut! Deşi, lumina de la Medgidia... Auzi? Nu orice pictor poate fi profesor de desen, aşa cum nu orice profesor de desen poate fi pictor. Este greşala noastră de a-i vîrî pe toţi într-o oală şi de a considera că pot face artă în orice condiţii. O pictură fără desen nu poate exista, după cum nici invers. A absolutiza rolul culorii sau al desenului într-o pictură mi se pare un act temerar şi destul de gratuit..."

Al. Ciucurencu: „Flori"
(Muzeul de artă al RSR)

Nu îl întreb ce pictori preferaţi are, ci pe care dintre confraţi şi-i consideră rivali? N-are rivalităţi, sau, mai exact, se străduieşte să arate că nu are. Dar deodată îmi propune să mergem la Muzeul de Arte Moderne pentru Brâncuşi, Matisse, Braque şi Picasso. Preferaţi, sau rivali? Vom vedea acolo. Mai bem o vodcă şi ochii i se aprind, devine mai volubil, parcă mai agil, mai frenetic. După încă o vodcă îmi spune că nu se mai teme de vernisaj, capătă brusc încredere, apoi cade iar în îndoieli şi îmi mărturiseşte că altceva ar fi vrut să aducă la Paris, că multe din saloanele pe care le-a vizitat l-au dezamăgit, cu excepţia unei expoziţii Buffet: „Prea multă artă comercială se expune, kitsch pentru burghezii lipsiţi de gust, pictură cu pretenţii de salon dar care miroase a gang, gunoi..."

Înjură Parisul de care se teme, şi o face într-un limbaj frust, neaoş, încît rămîn uluit să-l aud atît de vehement — dar tonul îi rămîne tot catifelat, încît pe buzele lui chiar şi înjurătura sună decent, aş spune chiar muzical. Mai bem o vodcă. Ultima. Începe să mi se plîngă de dureri atroce în spate şi în ţurloaie, apoi spune că ar avea un chef teribil de lucru, dar că s-ar vrea acasă, s-o dea în mă-sa de expoziţie, căci şi aşa nu-l reprezintă decît parţial. Mi se face milă de el, o milă înduioşătoare dar neputincioasă, pe care încerc să mi-o reprim pentru ca el să nu mi-o ghicească. L-ar jigni şi l-ar umili. Îmi spune brusc privindu-mă

fix în ochi: „Îți inspir milă, nu-i așa?" Roșesc, divulgîndu-mă. Dar este altceva, abia cînd îmi pune atît de febril și de total această întrebare înțeleg că sentimentul pe care îl nutream nu era milă, ci altceva, duioșia, dezarmarea în fața bătrîneței, frica de vodca aceea dusă la buze cu degete tremurînde, reflecția despre „alternativa" Hemingway. „Știi? Eu sînt de la Tulcea, unde Dunărea începe să moară apoteotic. De-acolo se deschide Delta, patul de moarte al celui mai mare fluviu european. Sturioni ca rechinii, cu cîte o vadră de icre negre în burtă. Ăștia sînt pești fosili, mai vechi pe pămînt, poate, decît omul... Sturionii nu se sinucid... Ce lume fabuloasă începe și se termină acolo!... Prima pictură am făcut-o cu un pămătuf de papură, muiat în sineala cu care mama văruia casa. Un sturion. Semăna cu un balaur. Așa de mult am crezut în vitalitatea lui încît am rîcîit peretele de chirpici cu unghia, să văd dacă n-are icre..."

Îl găsesc tot la Hotel des Londres, la micul dejun, citind o reclamă publicată de „Le Figaro" pentru romanele Agathei Christie. Mi-o arată rîzînd. Citesc: „Duminica viitoare vă așteaptă distracții copioase. Cel puțin patru crime. Patru crime foarte curate, foarte corecte, foarte britanice pe care vi le vom aduce la domiciliu. De cît timp nu v-ați mai oferit luxul cîtorva ore de destindere pe care vi le procură un bun roman polițist? După Lenin, Shakespeare, Jules Verne și Tolstoi, autorul cel mai tradus — conform Anuarului statistic UNESCO (pagina 159) — este... Agatha Christie. Or, în Franța, ne lipsea o frumoasă ediție completă a acestei scriitoare profesioniste. Iat-o. Cînd veți citi volumul pe care vi-l oferim gratuit (4 romane) veți trăi cele mai încîntătoare frisoane — și atunci vă înregistrăm subscripția —, iar dacă nu v-a plăcut, ne veți restitui cartea fără nici o pretenție din partea noastră. În total, vreo 60 de crime și nici un cuvînt de argou!" Pe frontispiciul prospectului — un revolver Mauser 6,5 mm, cinci gloanțe, o tigvă și o seringă. „Ce zici? Sufletul comerțului!"

Se ridică. Plecăm la Muzeul de Artă Modernă. Trăiesc alături de el o răscolitoare lecție de pictură. Nu mai este cel de ieri, parcă s-ar afla la catedră sau într-un vast atelier, înconjurat de discipoli. Realizez că nu pentru mine vorbește, ci pentru pînzele pe care, la lecțiile lui de la Institutul de arte plastice de la București, nu le-a putut decît evoca, arătîndu-le studenților săi reproduceri palide și aproximative. Îl îndrăgește pe Braque, dar pe Matisse îl adoră. Și totuși, îmi spune că n-ar picta niciodată ca el. În deosebi ca Braque. Este un Modigliani bătrîn, care și-a ratat sinuciderea, dar un Modigliani mai mult al florilor decît al femeilor cu gîturi de lebede. Cînd încerc să fac o paralelă între el și pictorul italian distrus de un Paris vorace, mă contestă vehement: „Modigliani a avut geniu, dragul meu, nu este cazul meu. Păcat că și l-a băut, că ăsta era în stare să-și bea și vopseaua de grunt dacă i s-ar fi spus că era amestecată cu spirt..."

În atelierul lui Brâncuși (era 14 octombrie 1970 și atelierul se mai afla încă la demisolul Muzeului din Avenue Kennedy) sîntem singuri. Tace. Apoi, deodată, izbucnește: „Blestemul nostru, al românilor, Ioane dragă! Să nu prețuim ceea ce avem, și să ne recunoaștem valorile numai după ce alții ni le-au consacrat! Știi că atelierul acesta ne-a fost lăsat prin testament nouă, românilor, să-l luăm și să-l ducem acasă? Și s-au găsit unii care l-au refuzat! Uită-te ce-am pierdut. Vin oameni din toată lumea să-l vadă... Pe mine, uneori, Brâncuși mă îmbolnăvește. Nu numai prin sculpturile lui, ci mai ales atunci cînd îi pătrund zicerile: Frumosul este echitatea absolută... Cînd nu mai sîntem copii, sîntem ca și morți... Nudurile în plastică nu sînt mai frumoase ca broaștele rîioase... Există un scop în orice lucru — dar pentru a ajunge la el trebuie să te eliberezi de tine însuți..."

Obosește. Se așează pe unul din scaunele lui Brâncuși. Bătrînul paznic vine să-i atragă atenția că a atins un „exponat". Îi șoptesc că vizitatorul este un mare pictor din România, care l-a cunoscut pe Brâncuși și a venit la el acasă. Ciucurencu mă aude și se ridică. Face un gest simplu, dar atît de omenesc și de-al nostru, încît îmi dau lacrimile: Scoate o batistă albă din buzunar și șterge gospodărește scaunul pe care șezuse. „Păcat — zice el cînd plecăm —, păcat de noi, avem geniu dar habar n-avem că avem!..."

Orice monolog al lui Ciucurencu este o melopee. Mă subjugă vocea lui pe care i-o ascult ca într-o vrajă. O voce care calcă pe vîrfuri, neștiind să tropăie. Mă gîndesc la atîția cu talentul mic și cu gura mare, care după ce își fac netrebnicul lor ou, adeseori fără bănuțul embrionului, cotcodăcesc de scoală toată ograda.

Ciucurencu parcă ar psalmodia. Acum stă într-un colț al expoziției lui vernisată în saloanele Bernheim-Jeune și își privește calm vizitatorii. Cineva a adus un buchet de ciclame pe care le-a pus într-o vază, pe parchet.

S-a îmbrăcat într-un costum sobru și gîtul îi iese golaș din gulerul cămășii prea largi, strîns stîngaci într-o cravată în culori terne. Deunăzi îmi spunea în fața suitei de tablouri de Matisse: „Uite-l de unde a pornit, și unde a ajuns... Toată viața trebuie lucrat, continuu, fără întrerupere, absolut toată viața..."

Expune 46 de pînze. În majoritate flori, naturi moarte, peisaje care-l fac pe criticul Jean Bouret să spună: „Ciucurencu nu este o singură pînză, un tablou unic, ci o complexă stare de spirit. Un univers plin de subtile rezonanțe. O lume tulburătoare, fragilă, diafană, de o finețe rar întîlnită."

Și totuși, la Bernheim-Jeune vizitatorii nu se calcă pe picioare. Evenimentul se consumă discret, fără vîlvă. A trecut vernisajul cu sobrietatea specifică locului. Lume cuprinsă într-o stare de vrajă, fără exaltare, nezgomotoasă. Pictorul e melancolic și cam taciturn. Nu îi plac efuziunile lirice manifestate public. Apoi se aștern zilele blînde, cu vizitatori tineri care au chef de vorbă. Acestora, Ciucurencu li se destăinuie discret, cu un surîs blajin, nedorind să epateze. Un critic de la „Carrefour" vorbește despre „juxtapunerile acide" în pînzele lui Ciucurencu. Le caut și nu prea le găsesc. Ciucurencu nu pictează cu sodă caustică, nu arde pînza, nu violentează culoarea, ca atîția meridionali, ci luptă să prindă lumina. Pe paleta lui a căzut o rază de soare și el își înmoaie pensula în ea căutînd s-o mute picătură cu picătură pe pînză. Da,

mulți văd în tablourile lui acele „fantasme magice" ale îndepărtatei sale patrii, deci îl situează între „exotici". Adeseori sîntem condamnați la interpretări sforăitoare, ca niște curiozități ieșite la lumină din lunga și mirifica noapte a Orientului, ca niște curiozități ale procesului de îndelungată distilare de spirit, proprie nouă, după ce am asimilat experiențele altora. Ca și cînd, dincolo de Viena, n-ar exista pictură, iar atunci cînd cineva răzbate cu arta lui pînă aici pare exponentul unei faune miraculoase, ca inorogii care au venit să pască iarba din poienile codrilor de la Fontainebleu și Barbizon. Nasurile prea subțiri ale obișnuiților saloanelor din Avenue de Matignon mi se par prelungirea unor creiere de iască, incapabile să mai perceapă ceva ce le depășește. Cîte un moftolog al picturii psihedelice care știe să întindă culorile peste fotografii varsă lăzi de whisky la cîte un vernisaj zgomotos, își cumpără critica, trage după el oficii diplomatice și starlete de cinema și stîrnește o vîlvă de crezi că ai de-a face cu cine știe ce geniu.

În acest mijloc de octombrie 1970 Parisul saloanelor de pictură este într-un sezon de excepție. La Orangerie are loc retrospectiva Goya, la Grand-Palais expune Henri Cartier-Bresson, la Martin-Caille se desfășoară retrospectiva lui Pierre Cornu, la galeria Jean Chauvelin din Rue Furstenberg pot fi văzute desenele lui Malevitch, la Petit-Palais ține afișul „Secolul lui Rembrandt". Vasarely expune la galeriile Vision Nouvelle, la Francois Petit se desfășoară o retrospectivă Salvador Dali, iar la Boler, în Saint Honoré, expun Picasso și Lurçat. În Rive Gauche, la „Mona Lisa" poate fi văzut Naumovski, la „Nouvel Essor", — o suită de spanioli, la „Oliviers", în Saint-Germain — litografii originale de Braque, Buffet, Chagall, Dali, Miró, Picasso, Tremois; la „Peintres graveurs" din Montparnasse — stampe originale de Bonnard, Rigal, Maillot, Rouault, Vlaminck... Cum o să dea Parisul buzna la Ciucurencu?

Și totuși, la el e bine, e simplu, e cald, e lumină. Dar galeriile de pe Rive Droite nu sînt Place de Tertre, pe aici se abat numai inițiații, saloanele sînt de lux, pretențioase, cu prețuri fără rabat. Acest Paris al selecționaților nu este la îndemîna oricui, deși nu există suflare de plastician care să nu se viseze expunînd sub firma unui negustor consacrat. Nu-l întreb pe Ciucurencu dacă va vinde ceva, dar cîteva cărți de vizită au apărut în colțurile unor tablouri. Pe una citesc — Ionel Jianu; pe alta — George Macovei; pe alta — Valentin Lipatti. Nu știu dacă au fost puse doar protocolar, ca să incite, dar cu domnul Jeune nu este de glumit.

Ionel Jianu îmi spune: „Douăzeci de ani am privit un tablou. Se afla pe perete, în fața biroului meu, și privirea îl întîlnea ori de cîte ori părăseam pentru o clipă hîrtia pe care scriam dimineața și seara. El degaja în același timp veselie și un parfum nostalgic, o vitalitate exuberantă și o undă de vis. Erau niște flori într-o vază. Culoarea se afla fericit plasată într-o strălucire însorită de galben, de verde și roșu. Armonia acestui șoc făcea să-ți auzi bătăile inimii. Pictorul care știuse să dea o expresie atît de vivantă acestui tablou se numea Alexandru Ciucurencu..."

Ciucurencu stă și privește cu un surîs blajin în ochi, deși colțurile buzelor lăsate îi trădează scepticismul. Îmi mărturisește că altfel a visat, altfel și-a închipuit, altfel, altfel... Cum o fi fost acest „altfel" în imaginația lui? Probabil că și patronul salonului și-l închipuia „altfel" pe expozantul lui. Un monstru sacru dintr-o faună exotică, un animal al șevaletului, un viril, un frenetic, un temerar. A dat peste un bătrîn cu suflet de copil plin de candori juvenile. Și discută cu el, cedînd în fața vrajei. La un moment dat Ciucurencu îi spune: „M-am certat întotdeauna cu cei ce au cerut picturii și pictorilor ceea ce ei nu pot face cu mijloacele lor..." Mărturisirea unei profesiuni de credință.

Au apărut primele cronici pariziene la expoziția din Avenue de Matignon. Le citește zîmbind. Jacques Lassaigne scrie: „Arta lui Alexandru Ciucurencu reprezintă pentru mine întruchiparea calităților foarte specifice românești într-o formă absolut modernă. Această pictură golită de orice caracter anecdotic exultă de culori originale evocînd climatul și atmosfera României într-o formă deliberat simplificată și o construcție eliptică, moștenită, probabil, de la lecțiile bine înțelese ale lui André Lhote, alături de care pictorul a lucrat în tinerețea sa... Pictor al naturii, al acelor splendide floralii din care Luchian a știut să tragă atît de prețioase variații, Ciucurencu salvează primatul culorii pure, respectul față de diversitatea vieții, speranța unui viitor fecund. În portretele care i-au adus renumele el a știut întotdeauna ca, prin cîteva trăsături esențiale, prin asamblarea fațetelor diferite ale unuia și aceluiași chip să obțină sesizarea multiplelor aspecte ale unei personalități... Cea mai importantă operă a lui Ciucurencu o găsesc în vastele compoziții monocrome, în care cîmpiile de o dominantă galbenă sau verde sînt animate de ondulațiile ușoare și subtile ca niște valuri care joacă pe suprafața întinderilor molcome ale Bărăganului natal, sau asupra magicei delte danubiene unde apa și vegetația se amestecă într-o adevărată simfonie gravă și multicoloră străbătută de țipetele stridente ale păsărilor..."

Mă uit la pictor. Viața de abia acum îi face portretul, cînd tot ceea ce tinerețea îi menținea pe chip trecător, se transferă în profil de efigie. Ochi arzători, cîntărind parcă o lacrimă gata mereu să cadă, o față aproape total spiritualizată, priviri alunecoase într-o mișcare unduitoare a capului, mîini ca din rădăcină de viță de vie.

Observă că-l privesc. Zîmbește. „La ce vă gîndiți?" — îl întreb. „La o metaforă teribilă". „În legătură cu ce?"

Tace.

Se uită în jur.

La un moment dat îmi spune: „Știi de unde îmi place mie să-mi privesc cel mai mult tablourile?"

„De unde?"

„Din spatele simezelor, cînd sînt vizitatori. Atunci le văd reflectîndu-se în ochii oamenilor... Dar nu ți-am spus la ce metaforă m-am gîndit... O metaforă teribilă pentru semnele particulare ale unui civis mundi. Culoarea ochilor: Interzisă..."

Și rîde ca un copil.

Afară vîntul poartă peste case frunzele moarte smulse din castanii de pe Sena...

(File de jurnal, Paris 1970)

Ile-de-France sau povara amintirii

N INSPIRAT CRONICAR din vremea grămăticilor preiluminiști, Jean Froissart trăitor prin cel de al XIV-lea veac, i-a zis ținutului din nordul Parisului — pămînt înconjurat de meandrele Senei, ale Oisei, Marnei și Aisnei — „Ile-de-France" asemănînd locul unei „insule" deschisă de apele curgătoare în inima Cîmpiei Franceze. Ca și cînd Froissart ar fi putut avea asupra peisajului o privire de cosmonaut, deoarece lumea descrisă în cronicile lui apare ca văzută din înălțimi atinse de om numai în timpurile noastre.

Pămînt binecuvîntat, pe vatra căruia, la Valois, și-a trăit copilăria Gerard de Nerval; la Ermenonville a trecut umbra lui Jean-Jacques Rousseau; la Gentilly a adăstat îndelung Victor Hugo; la Meudon și-au dus tinerețea Ronsard și La Fontaine — pe aceleași locuri unde, după moartea lui Molière, se retrăsese văduva acestuia, actrița Armande Bejart, încercînd să alcătuiască un muzeu închinat memoriei primului mare dramaturg al Franței. Tot în Ile-de-France se află palatul de la Versailles, depozitar nu numai al fastului apus de la curtea franceză, ci și al harului marilor pictori peisagiști și bataliști, al iscusinței constructorilor dintr-o epocă de supremă beatitudine barocă, al horticultorilor și al cioplitorilor de arteziene dezlănțuite în orgia apelor prinse în dansuri nebune. Nu departe, la Marly, Alexandre Dumas, îmbogățit de nemaipomenitul succes al romanului „Contele de Monte-Cristo", a pus să i se zidească un somptuos castel pe care l-a botezat cu numele personajului său, decorîndu-l în stilul Alhambrei mauro-spaniole ca pentru o superproducție cinematografică. La Sceaux murea fabulistul Claris de Florian nu departe de locul unde, un veac mai tîrziu, în boschetele grădinii-cabaret „Coup de milieu", aveau să-și dea întîlniri săptămînale Zola, Vallès, Delvaux și Murger. Maupassant frecventa ștrandul de la Grenouillere, iar la Senlis — a cărui anagramă este cuvîntul „silence" (liniște) — venea adeseori Anna de Noailles, poetesa din neamul valah al Brîncovenilor, cea care a dat Franței „Inima nemărginită", „Viii și morții" și „Forțele eterne"...

La Ville-d'Avray, Balzac și-a deschis plantația de ananași, sperînd ca din sucul exoticelor fructe care au refuzat să rodească pe pămîntul Franței să-și achite împovărătoarele sale datorii făcute pe la cămătari neînduplecați. Vecinul său de la Marly, Alexandre Dumas, avusese mai mult noroc, rămînînd printre puținii scriitori care au reușit să se căpătuiască de pe urma literaturii, lăsînd în urma lui nu numai o operă de inegalabilă popularitate, ci și un castel de gust excentric, denunțînd tentația parvenitismului proprietarului. Bustul acestuia surîde sub blazonul strămoșilor săi dominat de deviza: „J'aime qui m'aime" (îi iubesc pe cei ce mă

iubesc), încadrat fiind de portretele mai micilor săi „confraţi": Virgiliu, Dante, Molière şi Byron. Omul era convins de genialitatea sa. La o agapă prietenească din castelul Monte-Cristo, la care invitase toată protipendada literară pariziană, uimind-o cu fastul unui exotism de paradă, a pus în scenă un „impromptu" intitulat cu modestie... „Shakespeare et Dumas". Acum, în castelul ocrotit ca monument istoric funcţionează o şcoală englezească, cu clase şi internatul elevilor amplasate prin atenansele complexului.

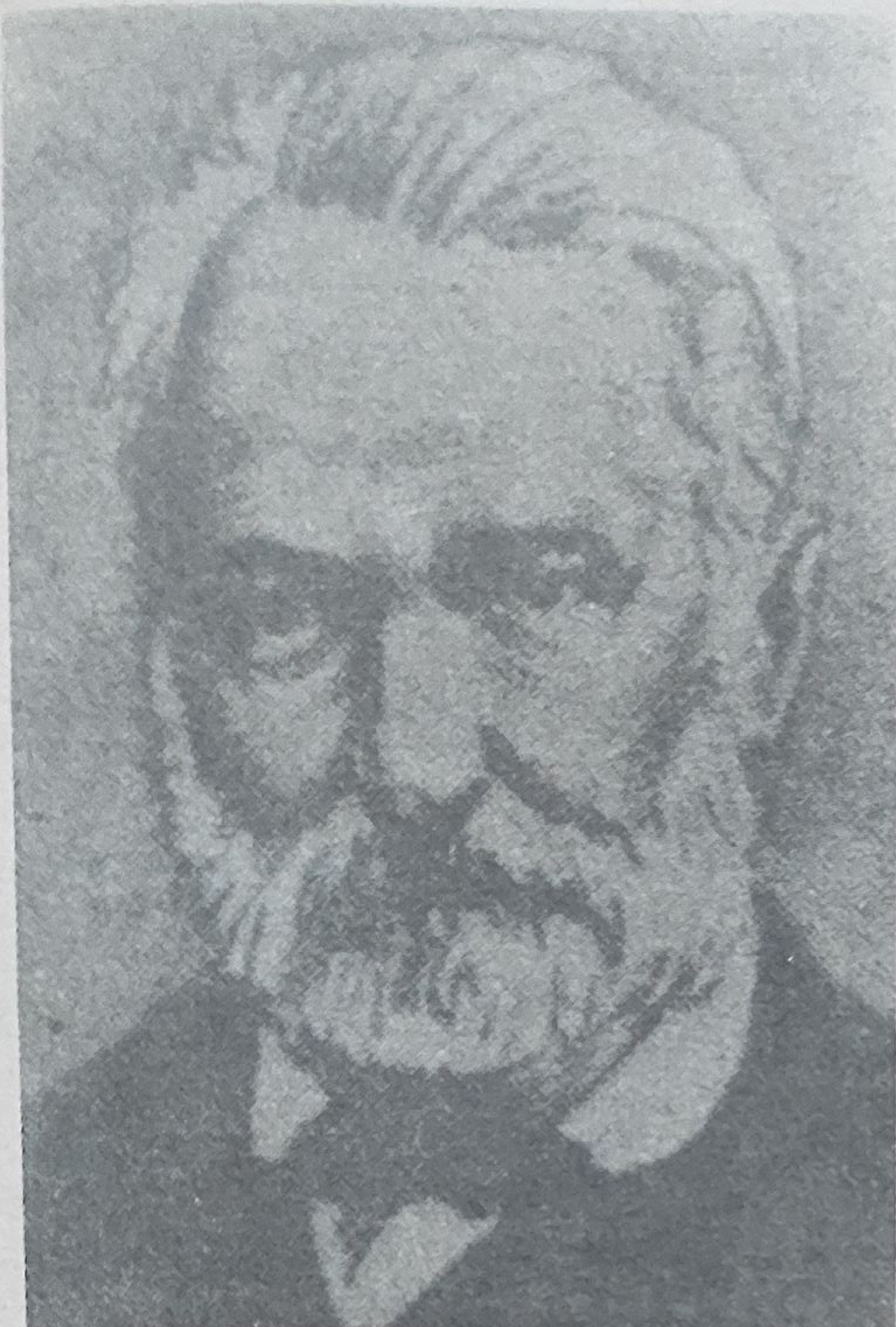
Balzac, deşi a cîştigat în viaţa lui destul bănet, era urmărit veşnic de „ghinion" financiar, pierzîndu-şi banii în afaceri nescriitoriceşti — himerica plantaţie de ananaşi de la Ville d'Avray fiind doar un exemplu din şirul eşecurilor sale —, nevoit să scrie roman după roman pentru a mai „scurta" trena creditorilor ce îl urmăreau ca o umbră, cu portăreii şi sechestrele lor. Locuise în aceeaşi casă — construită de el prin 1840 — în care aveau să-şi ducă după el zilele alte ilustre figuri ale Franţei — Pardier, Corot şi Gambetta. Lumea ce sălăşluia în acel colţ din Ile-de-France avea să fie descrisă de Théophile Gauthier, povestind despre un Balzac care aşternea cîte douăzeci de pagini de roman pe zi, rătăcind printre ele cifrele unor calcule contabiliceşti din perioada viselor cu ananaşi a creaţiei sale. Împreună cu Gauthier, Balzac găsise şi un fructar prin Montmartre căruia îi schimbase firma, dîndu-i emblema „Ananas des Jardies", deşi a fost de-ajuns o iarnă rece, căreia să nu-i poată ţine piept încălzirea precară a serelor încropite, ca întreaga plantaţie să se ducă de rîpă...

Casa e modestă, iar în interiorul ei s-a instalat Muzeul Gambetta. La etaj, în dormitorul unde şi-a trăit nopţile albe părintele „Iluziilor pierdute", un pat simplu, acoperit cu tricolorul Franţei. De pe urma lui Corot n-a mai rămas în Ville-d'Avray decît zugrăveala bisericii parohiale, suficient însă ca aceasta să fie clasată printre marile opere de artă din Ile-de-France. Muzeul închinat lui Balzac s-a deschis în Saché departe de Ville-d'Avray, undeva pe Valea Indrei, acolo unde titanul prozei franceze a scris cea mai mare parte din ciclul Comediei Umane. Romanul „Père Goriot" a fost terminat în numai cincisprezece zile. Doar „Eugénie Grandet" şi „Verişoara Bette" i-au solicitat o „gestaţie" mai lungă. Afacerile falimentare au continuat. A fondat celebra ediţie „Pleiade" ca să-i îmbogăţească pe alţii. A cumpărat un pachet masiv de acţiuni la căile ferate şi le-a pierdut într-un moment de criză. Cîştiga din cărţile publicate două milioane de franci pe an, dar banii abia îi ajungeau să-şi plătească dobînzile la datoriile care-i creşteau vertiginos...

Casa în care a locuit Balzac la Paris, pe strada Raynouard (nu departe de Passy), a fost aleasă de scriitor deoarece îi oferea o „ieşire de securitate" atunci cînd cămătarii îi băteau în uşă. Este situată la numărul 47 pe strada care poartă numele unui obscur academician din epoca Restauraţiei. De mirare rămîne faptul că edilii Parisului nu au dat numele celebrului scriitor decît unei străzi minuscule şi insignifiante (fosta Rue Fortunée, unde a locuit cîndva, la fel de nenorocos), pierdută între marile artere ce duc spre Arcul de Triumf, Friedland şi Hoche. Statuia sculptată de Rodin, după ce a primit o pelerină de bronz, a fost implantată într-o răspîntie a bulevardului Raspail. Nu este acel Balzac pe care l-am văzut la Saché, socotit „impudic", deoarece sculptorul îl prezenta pe romancier lipsit de veşminte (O, erezie! Un Balzac gol!), dar un Balzac de bronz, aşa cum îi spusese cîndva scriitorului unul dintre prietenii săi: „Cînd ţi se va ridica o statuie, va trebui să fie turnată în bronz, spre a-l înfăţişa cît mai potrivit pe bărbat!..."

Bărbatul de bronz exclama cu deznădejde: „Sînt covîrşit, mai mult decît disperat; sînt înnebunit!", pentru ca, în acelaşi timp, să se destăinuie într-o scrisoare adresată doamnei Hanska la 20 martie 1836: „...Viaţa-mi va fi fost cea mai dureroasă glumă. Ambiţiile mele dispar una cîte una. Puterea nu înseamnă mare lucru. Firea plămădise în mine o făptură numai din dragoste şi tandreţe, şi soarta m-a constrîns să-mi aştern dorinţele pe hîrtie în loc să mi le îndeplinesc..." André Maurois, biograful lui, scrie însă în „Prometeu sau viaţa lui Balzac" în legătură cu visele însăilate de scriitor pe peticul acela de pămînt din Ile-de-France: „...Balzac, imperturbabil, nu se clintea. Îl sprijinea credinţa. Acest teren, explica el, e cel mai bun din lume; nişte vii renumite rodiseră odinioară aci; panta abruptă favoriza acţiunea soarelui. Aşa că hărăzise «les Jardies» (numele dat de scriitor domeniului achiziţionat n.n.) unor culturi de ananas. Un ananas se vindea pe atunci la Paris cu 20 de franci, pe ai săi îi va da însă cu 5 franci, va încasa deci 500 000 de franci. Cheltuielile pentru ramele geamurilor, cărbuni, cultivare, se vor ridica la 100 000 de franci Beneficiu net anual: 400 000 de franci «fără cel mai mic manuscris». Ce odihnă!" N-a avut parte de tihna rîvnită decît în rue Fortunée, unde a închis ochii pentru totdeauna: „Fac parte din opoziţia care se numeşte viaţă!" — scrisese el cîndva. Visase să plece undeva, departe, în Brazilia, unde să-şi „refacă" viaţa. N-a călătorit prea mult, fiindu-i mai dragi Valea Indrei şi Ville-d'Avray, în Ile-de-France. Cel mai lung drum pe care l-a făcut a fost la Petersburg, în 1843. Pavel Dmitrievici Kiseleff, generalul şi diplomatul rus, care se făcuse cunoscut în Principatele Române prin faimosul său „Regulament organic", ajuns ambasador al ţarului la Paris, avertiza curtea din capitala Rusiei: „Întrucît scriitorul acesta se află fără încetare într-o situaţie disperată, şi cum actualmente e mai stînjenit ca oricînd, e foarte posibil ca unul din scopurile călătoriei sale să-l constituie o speculaţie literară... În cazul acesta, venind în întîmpinarea nevoilor băneşti ale domnului de Balzac, ar fi eventual cu putinţă folosirea penei acestui autor, care se mai bucură încă de-o oarecare popularitate aici, ca în general, în Europa..." Nu prea s-a lăsat „folosit". Villefosse exclamă: „Să nu uităm că profetul Balzac a scris, în 1830, în „Ţăranii": «Comunismul, această logică vivantă şi agitatoare a democraţiei, încă nu macină coloanele edificiului social în sala festinului, ci sapă în beci»."

Victor Hugo a fost printre ultimii care l-au văzut în viaţă, pe patul suferinţei din casa de pe rue Fortunée: „În mijlocul odăii se găsea un pat. Un pat din mahon, prevăzut, în dreptul picioarelor şi al capului, cu suluri de perne şi curele, reprezentînd un dispozitiv pentru întoarcerea bolnavului de pe o parte pe alta... Ridicai cuvertura şi apucai mîna lui Balzac. Era acoperită de transpiraţie. I-am strîns-o. Nu răspunse apăsării... Sora de gardă îmi spuse: «Va muri în zori». Am coborît, însoţit în gîndurile

Victor Hugo

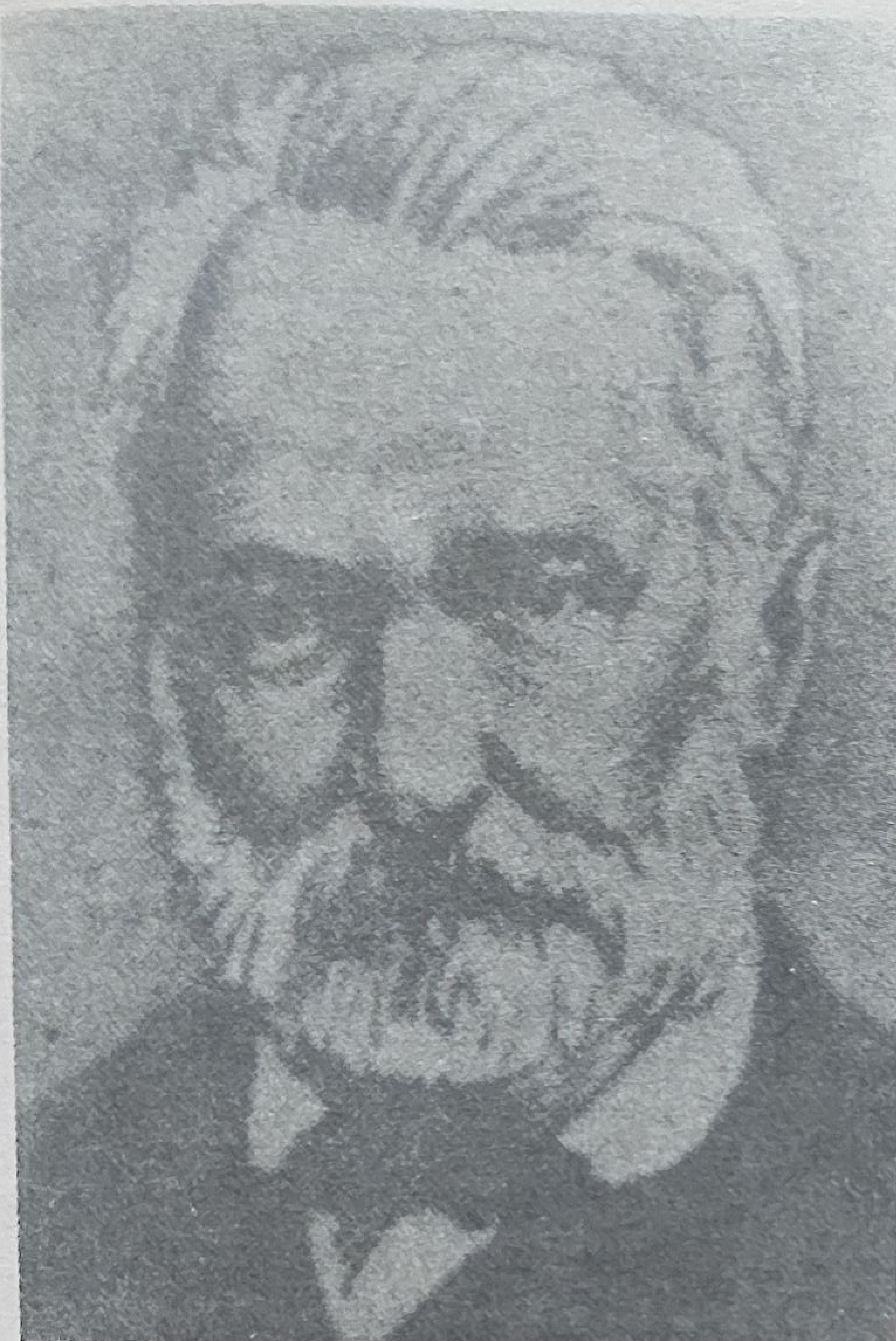
Gavroche văzut de Hugo

mele de chipul acela livid; străbătînd salonul, regăsii bustul imobil (sculptura în marmură fusese executată de David, n.n.), trufaş şi vag radios, şi comparai moartea cu nemurirea..."

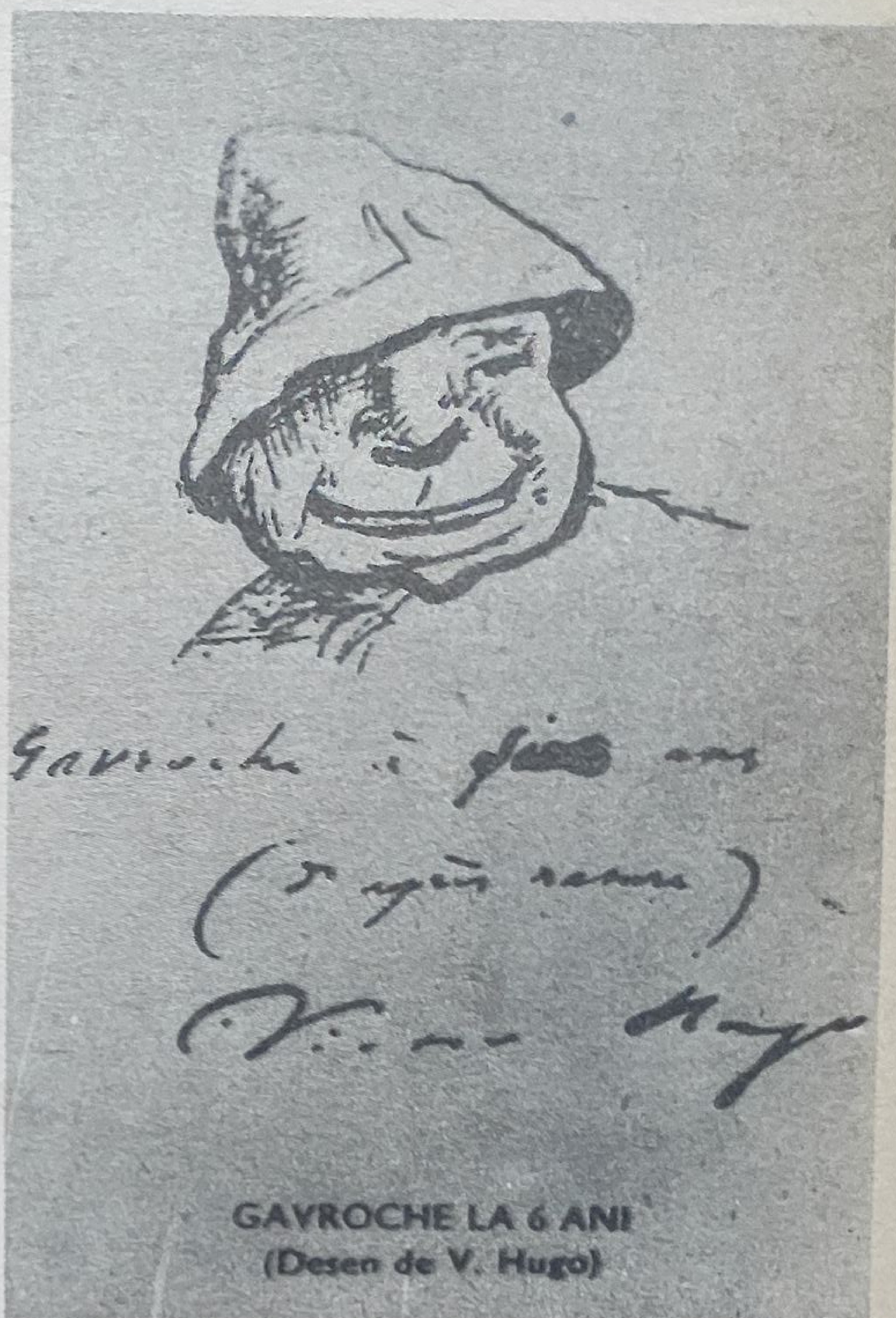
Ile-de-France rămîne legată prin acea veşnică întoarcere la amintire de o altă măreaţă umbră a Franţei — Hugo. Pe Valea Biévrei „a trecut ca un mistral — după cum scrie Jean Galotti — suflul lui Victor Hugo..." La Gentilly, poetul adolescent venea la întîlnirile tainice cu logodnica sa dintîi, Adèle Foucher, pentru ca mai tîrziu, satele de pe Biévra, Vauboyen, Jouy şi Metz să-i ocrotească dragostea cu Juliette Drouet... Locurile şi-au schimbat înfăţişarea, pierzîndu-şi farmecul de altădată sub expansiunea nestăvilită a metropolei de pe Sena. A rămas doar „l'Auberge de l'Ecu de France" din Jouy-en-Josas, unde Juliette Drouet îşi avea rezervată camera ei pentru întîlnirile cu cel căruia îi spunea Olympio; şi a mai rămas casa Julietteі din Metz, de două ori centenară, ca o bătrînă apăsată de amintiri, despre care Hugo scrisese: „Şi căuta grădina, căsuţa-nsingurată/ Poarta către poteca uşor înclinată/ Livada coborînd./ Palid, păşea. Sub paşi-i gravi, în zgomote sumbre/ Vedea copacii negri, lungindu-se în umbre,/ Trecutul alungînd..." La Vauboyen, peisajul sălăşluieşte în amintirea poetului păstrînd rigori picturale: „Un rîuleţ în zare; copaci stingheri pe maluri./ Ulmi viguroşi şi iederi spînzurate./ Un braţ nervos de-aproape, cosind iarba în valuri/ Spre gînditoare sălcii, plîngînd înamorate..."

La 22 mai 1885, întregul Paris a ieşit în stradă spre a-l petrece pe Hugo pe drumul din urmă. Autorul „Mizerabililor" lăsase cu limbă de moarte să fie dus la locul de veci cu dricul săracilor. Doar Arcul de Triumf pe sub care a trecut cortegiul funerar fusese pus în bernă, drapat de o imensă pînză cernită. Hugo uitase să indice locul unde să fie înmormîntat. Drept care parizienii l-au condus la Pantheon, acolo unde aveau să fie duşi Zola, Jean Jaurès şi inima lui Gambetta...

Cinstind memoria celor ce i-au înălţat renumele, Franţa se cinsteşte pe sine. Ile-de-France este prelungirea de suflet a Parisului către locurile de unde tentaculara metropolă şi-a recoltat sufletul. Retrăgîndu-se la Montmorency, Jean-Jacques Rousseau mărturisea: „N-am început să trăiesc cu adevărat decît la 9 aprilie 1756". Casa în care a locuit i-a fost oferită de doamna d'Epinay, spunîndu-i: „Dragul meu urs, iată-ţi bîrlogul; dumneata ţi l-ai ales, iar prietenia este cea care ţi-l dăruie..." Galotti exclamă: „Senlis, Ermenonville, Loisy, Saint-Sulpice du Désert, La Chapelle-en-Serval, Mortefontaine, Orthys... Ce violine!... Ce flaute!..." Unde s-a dus orchestra vrăjită? Acum, la Senlis s-a instalat un decor de „Western" american, stil Farr West, cu şerifi, diligenţe trase de bidivii, „saloon-uri" cu uşi batante şi cascadori în echipament de cow-boy, care dau „show-uri" dumiricale pentru amatorii de senzaţii tari. Răpăie colt-urile, caii se năpustesc în galopuri vijelioase, „bandiţi" romantici luptă pe acoperişuri, „morţii" se prăbuşesc răpuşi de gloanţe oarbe... Senlis, anagrama cuvîntului Silence...

Victor Hugo

Gavroche văzut de Hugo

mele de chipul acela livid; străbătînd salonul, regăsii bustul imobil (sculptura în marmură fusese executată de David, n.n.), trufaş şi vag radios, şi comparai moartea cu nemurirea..."

Ile-de-France rămîne legată prin acea veşnică întoarcere la amintire de o altă măreaţă umbră a Franţei — Hugo. Pe Valea Biévrei „a trecut ca un mistral — după cum scrie Jean Galotti — suflul lui Victor Hugo..." La Gentilly, poetul adolescent venea la întîlnirile tainice cu logodnica sa dintîi, Adèle Foucher, pentru ca mai tîrziu, satele de pe Biévra, Vauboyen, Jouy şi Metz să-i ocrotească dragostea cu Juliette Drouet... Locurile şi-au schimbat înfăţişarea, pierzîndu-şi farmecul de altădată sub expansiunea nestăvilită a metropolei de pe Sena. A rămas doar „l'Auberge de l'Ecu de France" din Jouy-en-Josas, unde Juliette Drouet îşi avea rezervată camera ei pentru întîlnirile cu cel căruia îi spunea Olympio; şi a mai rămas casa Juliettei din Metz, de două ori centenară, ca o bătrînă apăsată de amintiri, despre care Hugo scrisese: „Şi căuta grădina, căsuţa-nsingurată/ Poarta către poteca uşor înclinată/ Livada coborînd./ Palid, păşea. Sub paşi-i gravi, în zgomote sumbre/ Vedea copacii negri, lungindu-se în umbre,/ Trecutul alungînd..." La Vauboyen, peisajul sălăşluieşte în amintirea poetului păstrînd rigori picturale: „Un rîuleţ în zare; copaci stingheri pe maluri./ Ulmi viguroşi şi iederi spînzurate./ Un braţ nervos de-aproape, cosind iarba în valuri/ Spre gînditoare sălcii, plîngînd înamorate..."

La 22 mai 1885, întregul Paris a ieşit în stradă spre a-l petrece pe Hugo pe drumul din urmă. Autorul „Mizerabililor" lăsase cu limbă de moarte să fie dus la locul de veci cu dricul săracilor. Doar Arcul de Triumf pe sub care a trecut cortegiul funerar fusese pus în bernă, drapat de o imensă pînză cernită. Hugo uitase să indice locul unde să fie înmormîntat. Drept care parizienii l-au condus la Pantheon, acolo unde aveau să fie duşi Zola, Jean Jaurès şi inima lui Gambetta...

Cinstind memoria celor ce i-au înălţat renumele, Franţa se cinsteşte pe sine. Ile-de-France este prelungirea de suflet a Parisului către locurile de unde tentaculara metropolă şi-a recoltat sufletul. Retrăgîndu-se la Montmorency, Jean-Jacques Rousseau mărturisea: „N-am început să trăiesc cu adevărat decît la 9 aprilie 1756". Casa în care a locuit i-a fost oferită de doamna d'Epinay, spunîndu-i: „Dragul meu urs, iată-ţi bîrlogul; dumneata ţi l-ai ales, iar prietenia este cea care ţi-l dăruie..." Galotti exclamă: „Senlis, Ermenonville, Loisy, Saint-Sulpice du Désert, La Chapelle-en-Serval, Mortefontaine, Orthys... Ce viorine!... Ce flaute!..." Unde s-a dus orchestra vrăjită? Acum, la Senlis s-a instalat un decor de „Western" american, stil Farr West, cu şerifi, diligenţe trase de bidivii, „saloon-uri" cu uşi batante şi cascadori în echipament de cow-boy, care dau „show-uri" duminicale pentru amatorii de senzaţii tari. Răpăie colt-urile, caii se năpustesc în galopuri vijelioase, „banditi" romantici luptă pe acoperişuri, „morţii" se prăbuşesc răpuşi de gloanţe oarbe... Senlis, anagrama cuvîntului Silence...

Aisbergul sau piramida răsturnată

U MAI ȘTIU CINE A COMPARAT Parisul cu un aisberg care nu arată la suprafață decît o cincime din volumul său. Metafora mi s-a părut forțată dar, scotocind în sipetul cu amintiri constat că, pe măsură ce mă afund în evocarea impresiilor suprastratificate de-a lungul anilor, distanța pînă la epuizarea lor devine tot mai dificil de străbătut. Aisbergul plutește grandios pe Marea Nostalgiei sub țipătul albatroșilor.

Și, dacă mă gîndesc bine, raportată la o realitate, comparația citată nu este cîtuși de puțin exagerată. Deoarece Parisul de la suprafață reprezintă o lume, iar cel din „adîncuri" alta, deopotrivă de fascinantă. Metroul, catacombele, sistemul arterial al subteranului prelungesc orașul în vatra în care a fost implantat, ca rădăcinile unui gigantic copac pietrificat. Coroana plată, încărcată cu florile care constituie podoabele urbanistice ale metropolei este prinsă de cer cu un uriaș „cui" de oțel — turnul Eiffel. Piramidala construcție, avîntîndu-se ca o săgeată spre slăvi, nu este doar simbolizarea elanului unei urbe cu vocația zborului, ci modul ei propriu de a se țintui pe firmamentul încărcat de stele. Parisul e un uriaș ce se cere privit de sus, și tocmai de aceea el și-a făcut scară la cer din turnul înălțat de un genial inginer alsacian — Gustave Eiffel —, celebru pînă la ridicarea colosului de pe malul stîng al Senei datorită ingeniozității cu care a construit cîteva poduri suspendate peste vijelioase ape curgătoare. Aisbergul are deci un catarg de oțel ca întru confirmarea străvechii devize a Parisului: „Fluctuat nec megitur" — navighează fără să se scufunde...

Este turnul de veghe din al cărui vîrf se rotesc peste zări ochii orașului, tîmpla de sub care pornesc în eter imaginile de televiziune. La început nu a fost decît pavilionul unui drapel. Eiffel spunea cu entuziasm: „Franța va fi singura națiune din lume al cărei drapel se va înălța pe un pavilion de 300 de metri!" Record absolut la vremea respectivă (1887—1889) între construcțiile ridicate de om pe bătrîna sa planetă, sfidare a „imposibilului", temerară replică dată celor ce considerau înălțarea lui o „mutilare" a peisajului urbanistic, grăbindu-se să-l catalogheze printre „ororile" sfîrșitului de veac. „Oroarea" a dăinuit și se apropie de respectabila vîrstă centenară. Municipalitatea pariziană nu îi concesionase terenul decît pentru zece ani, ceea ce ar fi însemnat ca, în 1909, turnul să fie demolat dar l-a salvat telegrafia fără fir care, prin lucrarea lui Eiffel s-a trezit în posesia celei mai înalte antene din lume. Primele emisiuni s-au făcut în 1902, cînd s-a realizat legătura T.F.F. cu cîteva forturi militare îndepărtate și cu navele franceze de război din Canalul Mînecii. În 1910 emițătoarele din turn au fost puse să marcheze ora internațională, pentru ca șase ani mai tîrziu, în 1916, să devină punctul de pornire al mesajelor transoceanice. După primul război mondial radiodifuziunea i-a consacrat menirea la care nici Eiffel nu visase. Epoca televiziunii i-a mai adăugat șapte metri, dînd turnului-simbol o utilitate de primă importanță.

Parizienii fac poezie chiar și atunci cînd înfrumusețează „orori". Cele patru picioare ale turnului cresc din straturi de geranium în nuanțe diferite. Sînt banalele mușcate, atît de iubite de Maupassant... Cei ce l-au hulit cîndva au uitat anatemele lansate la adresa lui Eiffel. Astăzi, dacă s-ar pune problema demolării colosului de oțel, patima „conservatoare" nu s-ar dezlănțui cu mai puțină furie. Turnul rămîne „vedeta" Parisului și, fără el, aisbergul ar părea chel...

Metroul parizian desfășoară în subsolul orașului o rețea de forma pînzei de păianjen. El n-a revoluționat doar rețeaua de circulație, ci și stilul de viață al parizienilor. Metropola poate fi străbătută pe sub pămînt, de la un capăt la altul, în numai 22 de minute. Conexiunile între liniile principale asigură un acces rapid între arondismente, dincolo de care se desfășoară în raze tronsoanele puse să lege localitățile din „banlieu" de centrul orașului. Fără metrou, circulația în Paris ar fi total paralizată. O demonstrează uneori grevele lucrătorilor din rețeaua subterană, și atunci Parisul pare un furnicar debusolat, cuprins de alertă. A mai rămas din prima linie, cea construită de inginerul Fulgence Bienvenue, un singur tronson aerian traversînd Sena pe podul Bir-Hakeim după care urmează pe piloni metalici străzile din Rive Gauche pînă la Motte-Picquet. Numele proiectantului metroului parizian a fost dat unei gări subterane prin alăturarea lui celui purtat de strada de la suprafață: Montparnasse-Bienvenue. De altfel, multe din stațiile metroului alătură paradoxal nume legate de răspîntiile spre care duc ieșirile din subteran. Astfel numele unui sfînt se înfrățește cu cel al unui celebru ceasornicar: Bréguet-Sabin; cel al unui artist al Renașterii italiene, cu numele unui mareșal al Franței: Michel-Ange-Molitor; sau cel al unei abații montmartreze cu numele unui revoluționar: Barbès-Rochechuart. Pînă și ducele de Béthune, Sully Maximilien, ministrul de finanțe al lui Henric al IV-lea a trebuit să se „încuscrească" în labirintul paralelelor de oțel din subteran cu un nume ce i s-a alăturat fortuit: Sully-Morland, în vreme ce cardinalul Richelieu a trebuit să accepte alăturarea numelui său celui purtat de Drouot.

Metroul parizian are vîrsta secolului nostru, prima linie Porte de Vincennes-Porte Maillot

fiind deschisă în iulie 1900. N-a fost ușor, și s-ar putea spune că marele complex de căi ferate subterane nu s-a încheiat nici astăzi. Parizienii au suportat cu destule dificultăți șantierele în lanț care le-au străbătut metropola, dar nu s-ar putea spune că răbdarea nu și-a meritat efortul. Un subteran deseori capricios, cu viituri de pînze freatice abundente, cu funduri de foarte mlaștine, cu steril alunecos și, peste toate, Sena, a cărei traversare pe dedesubt a ridicat de multe ori probleme ce păreau insurmontabile. Pentru străpungerea tunelului între Châtelet și Saint-Michel a trebuit să se folosească unsprezece tronsoane metalice, gigantice „burlane" de oțel, cîntărind fiecare 4300 tone. Sub Piața Operei, trei gări subterane în conexiune au fost turnate într-un singur bloc de beton-armat, pentru ca structura monolitică să reziste presiunii unui teren clisos abundînd de pînze freatice. Astăzi, metroul parizian transportă într-un an peste jumătate din populația glonului pămîntesc și se poate spune că numai datorită lui circulația în metropola franceză a scăpat de amenințarea unei... embolii fatale.

Aisbergul este străbătut astfel de un labirint metalic în care firul Ariadnei este întins de conexiunile electronice ale computerelor puse să reglementeze traficul subteran. Multe gări vetuste, căptușite cu plăci de faianță alb-cenușie, cu aspect mohorît pe care nici stridența panourilor cu reclame nu îl mai pot însenina, își reclamă modernizarea. În schimb, portalurile primelor stații, turnate în fontă după stilul înflorat al sfîrșitului de secol sînt catalogate printre operele de artă citadină, de unde convingerea, preluată mai tîrziu de alții, că lumea de la subsolul metropolelor nu poate fi văduvită de frumos.

Adeseori, cînd sapă noi galerii, minerii metroului parizian dau peste fragmente din vechile catacombe, alt labirint, de astă dată medieval, săpat în calcar pentru a se scoate din adîncuri piatra din care s-a înălțat orașul. O lume a tenebrelor, deoarece în anumite puncte ale catacombelor au fost depozitate osemintele din cimitirele dezafectate. Carierele subterane au fost exploatate încă din epoca galoromană, întinzîndu-se pe sub cei trei „munți" de pe malul stîng al Senei: Montsouris, Montrouge și Montparnasse. Deasupra galeriilor, în care s-au depus osemintele celor uitați, se desfășura strada Infernului, rebotezată în 1879 în Avenue Denfert-Rochereau. De altfel, din piața cu acest nume se deschide intrarea ce duce către acel straniu imperiu al lui Hades, unde, de-a lungul pereților cioppliți în calcar, pe o lungime de opt sute de metri, cu meandre și răspîntii, sînt stivuite osemintele celor ce cîndva s-au bucurat, au asudat, au rîs sau au plîns construind Parisul, zis „Orașul-Lumină". Tigve și tibii încrucișate constituie un decor macabru. Un altar întreg clădit numai din țeste. Aisbergul își are acolo depozitul său de memorie fără nume. Cine știe cîți oameni celebri pierduți în neagra veșnicie nu își amestecă osemintele cu anonimi, cine știe ce geniu a palpitat sub tîmpla seacă rătăcită printre atîtea tîmple, cine știe ce splendori fără seamăn au format obrazul descarnat al capetelor ce nu-și regăsesc trupurile. Aisbergul plutește mai departe fără să se scufunde, și ochii lui sînt ațintiți spre viitor. În august 1944, Comandamentul rezistenței antifasciste s-a instalat în Catacombe. Acum, sinistrul labirint a devenit locul de predilecție al unui tineret marginal, cu tentații macabre, care organizează „dancing-uri" clandestine, făcîndu-i și pe răposați să se prindă în freneticul „rock-and-roll"... Atmosfera sepulcrală e dătătoare de senzații tari, dar cauți să ieși cît mai repede la suprafață, acolo unde se înalță Leul din Belfort, sculptat de Bartholdi, autorul Statuii Libertății de la porțile New Yorkului. Cîndva, pe-aici trecea zidul împrejmuitor al Parisului, lăsînd deschis accesul spre rue d'Enfer. Un zid de 24 de kilometri, cu cincizeci și șapte de porți, sau bariere, astăzi demolat pînă în temelii, lăsînd în urma lui doar amintirea unui cîntec al frondeurilor mereu răzvrătiți: „Le mur murant Paris, rend Paris murmurant..." (păcat că, în traducere face să se piardă jocul de cuvinte: „Zidul ce claustrează Parisul, face Parisul să crîcnească!")

La drept vorbind, Parisul a crîcnit întotdeauna, și atunci cînd îl înconjurau din toate părțile ziduri de cetate, și atunci cînd zidurile au fost dărîmate. E spiritul lui de frondă izvorît deopotrivă din mîndrie și demnitate, din acea neîngenunchiere împotriva căreia s-a răzvrătit întotdeauna. Parizianul e pașnic, flecar, șugubăț, dar e și sobru, profund, pătruns de sentimentul gravității actelor sale. Oferă o ospitalitate parcimonioasă, dar nu își refuză tentația universalismului. Nu e rasist, dar au cam început să-l supere „metecii" — cum le spune veneticilor. Într-o perioadă de „boom" economic s-a bucurat că muncile cele mai penibile — ecarisajul, salahoria, servitoritul — erau făcute de „alții", oameni atrași de mirajul căpătuirii ușoare în Orașul-Lumină, care în ultimul timp se dovedesc tot mai incomozi.

François Nourissier scria cîndva despre „dificultatea de a fi francez", făcînd analiza cîtorva dintre dilemele conaționalilor săi: „Dificultatea de a fi francez este resimțită ca un lucru neconfortabil, provocator de încurcături, ca un mod de a nu te mai simți bine în propria-ți piele, fără rezultatul clar al unei analize. Oricine se poate întreba dacă există, printre diferitele categorii de francezi, vreuna care să fie deocamdată mai comodă, sau dacă dificultățile se răsfrîng asupra tuturor. S-ar putea întocmi o listă a urgențelor sau a obligațiilor imediate, pentru a se putea spune dacă, prin acumularea de mici victorii sau de temerități fragmentare s-ar ajunge la crearea unei mai mari bucurii de a trăi..." Francezii au o expresie: „La joie de vivre" — plăcerea de a trăi, înțelegînd prin ea plenitudinea existenței umane în care să intre și bucuria dragostei, și satisfacția muncii, și mîndria de a nu-ți duce zilele în zadar și a ști că ai lăsat în urmă măcar o mică treaptă spre înălțimile jinduite ale viitorului. N-au în vocabularul lor cuvîntul „dor", zicînd acestui omenesc sentiment suferință, sau rău după țară, ceea ce, în fond, este cam același lucru exprimat prin alte cuvinte.

Aisbergul de pe Sena își lasă în inimă acest „rău", așa cum orice insulă plutitoare lasă în stolurile păsărilor migratoare care încă nu văd apropierea țărmului rîvnit. Amintirile încărcate de nostalgii rămîn în partea ascunsă a colosului ce își înalță creasta peste timp și spațiu. Un bloc de gheață? Gheața nu este altceva decît apă dulce scoasă din sărătura mărilor...

INEDIT

VASILE VOICULESCU

În genere mai puțin cunoscută publicului și, implicit, insuficient comentată, poezia scrisă în ultimii săi ani de viață de V. Voiculescu prezintă un interes aparte. Ea aruncă noi lumini asupra întregii creații a poetului, oferind totodată și noi unghiuri de evaluare a acesteia.

Diminuîndu-și strălucirea în preajma atît de controversatelor *Ultime sonete închipuite de Shakespeare în traducere imaginară* (care luminează cu putere întregul univers liric voiculescian), poeziile ultimilor ani trimit la altfel de adîncimi decît cele oferite de erotică. Ele sînt fie poeme de nostalgie a ținuturilor exotice, fie poeme izvorîte grație însușirii de către autorul lor a doctrinei isihaste, atît de original și de profund convertită în lirică.

Cele cîteva inedite pe care le prezentăm mai jos (puse cu generozitate la dispoziție de către fiul scriitorului, Dr. Radu Voiculescu, și pentru care îi mulțumim și pe această cale) sînt, credem, edificatoare.

FLORENTIN POPESCU

Sihastrul

Sălașul lui pe rîpile surpate
Este demult un orb cotlon de mină
Cu beznele de-a pururi înghețate
Sihastrul arde ades ca o lumină.

La răsărit el face o-nchinăciune
Cu ochii închiși pe radiosu-i vis
Și intră încet smerit în rugăciune
Ca în pridvorul cerului deschis.

(Miercuri 11 dec. 1957)

Centrul eternei gravităţi

Pe orbita unui cuget despre Tine
Mereu m-alung, mă învîrtesc în hău;
Fără să ies o clipită din mine
Simt că mă rotesc orbește-n jurul Tău.

Neabătut din a slavei Tale cale
Aprig mă lupt de-a pururea pentru
Smulgerea din orice lege-a robiei universale
Să atîrn numai de frumusețea Puterii Tale
Neclintitule, Atotstătătorule Centru.

(1958, Sît. Ilie)

Divertisment african

Cînd vii lîngă mine furiș din zăvoi
(Oh, Nilonga-Lula-Landa—)*
Mă faci neagră fată, să cred că la voi
În tropice îngerii sînt negri și goi.
Alături de tine ai noștri-s de scamă
— Năluci boreale —: i-atingi, se destramă:
Bălana Yolanda cu ochii paftale
N-ajunge la glesna perfecției tale.
Miss Mary, o mîță cu vițiі minore,
Umblînd după șoareci rîvnește-aurore.
Deviza Brigittei e-nscrisă în pat:
Amorul e-o rufă, se cere schimbat.
Vestita vestală Katrina Flamanda
E-o perlă fragilă din seu de Olanda.
Superb dos întoarce milady Sibyll:
I-e teamă din față că prinde copil.
Cer, toate, iubire de veci ideală
Și-s pline de suflet ca de o grea boală
...Tu-mi dai numai carnea, o carne cu șoapte
O carne de-adîncă și splendidă noapte.
Tu neagra mea dragă cea făr'de ispită
Pitonii coapselor desfaci să mă-nghiți
De spasmul iubirii tot magicu-ți pîntec
Dansînd jubilează al sexului cîntec.
Tu nu știi plăcerea s-o tai jumătăți:
Întreagă arzi, torță,-n lumini — voluptăți...
Să cerc altă cale, piezișă,-i inept:
Cu tine păcatul e alb, pur de-a drept
...Culcat peste sînu-ți fierbinte ca para
Îmi caut o oază... și intru ca fiara
În virginul codru ascuns în Sahara...
Să intru acolo ca-n marile glorii...
...De-ai fi canibală, să nu mai văd zorii...

Joi 20 Febr. 1958

* *După fiecare vers se spune refrenul, Oh Nilonga-Lula-Landa și se bate din palme.* (Nota scriitorului.)

Nici un nume, nici o vreme...
Chipul nud al nimănui
Să-și trăiască printre steme,
Fără insul care geme
Pura veșnicie-a lui.

„Nici un nume, nici o vreme...
Chipul nud al nimănui
Să-și trăiască printre steme,
Fără insul care geme
Pura veșnicie-a lui".

singur printre steme

Am în față o fotografie-portret a lui Vasile Voiculescu la anii maturității. Capul său cu oval prelung stă ușor aplecat spre dreapta, într-o poziție contemplativă, fața încadrată de barba inspicată poartă pecetea unei melancolii adînci, ochii sînt limpezi, liniștiți și resemnați. Două cute ușoare pornesc de la baza nasului despicînd ca vîrfurile unui triunghi obrazul tînăr și neridat. Poetul e elegant ca un diplomat de modă veche: costum închis cu revere largi, batista albă ca o frunză de nufăr strălucește în buzunarul de sus și pieptii cămășii imaculate, cu guler îngust, relevă contrastant conturul cravatei cu buline.

Dedesubtul acestui portret învăluit într-un aer de nostalgică detașare, mîna scriitorului a caligrafiat cu cerneală neagră cinci versuri definitorii: „Nici un nume, nici o vreme.../ Chipul nud al nimănui / Să-și trăiască printre steme,/ Fără insul care geme / Pura veșnicie-a lui".

O strofă simplă și zguduitoare ca un epitaf rezonînd resemnări secrete și însingurări distante. Fiindcă un însingurat coborît în sine a fost poetul care în pragul senectuții își încorona opera începută cu nimbul de aur al Sonetelor imaginare, un însingurat coborît în lumea fantastă a prozelor sale cu univers unic, vorbind cu lupii pădurilor, dialogînd cu schimnicii și înstelînd cerul cu solzii scînteietori de lostriță.

Destinul său literar întrerupt pe nedrept și accidental putea cunoaște împliniri supreme.

Dar și așa, cel ce ne poartă năucindu-ne în împărăția miraculoasă a scrierilor sale, a rămas biruitor, să trăiască printre steme și stele în „veșnicia lui pură".

La o sută de ani de la naștere, iată-l reînviat în statura herculeanului Zahei, blînd și posomorît, trecînd prin fața ochilor noștri, mereu viu, așa cum l-am vrea veșnic de-acum înainte, despicînd și topind cețurile frigurosului noiembrie.

MIRCEA MICU

Din lumea largă...

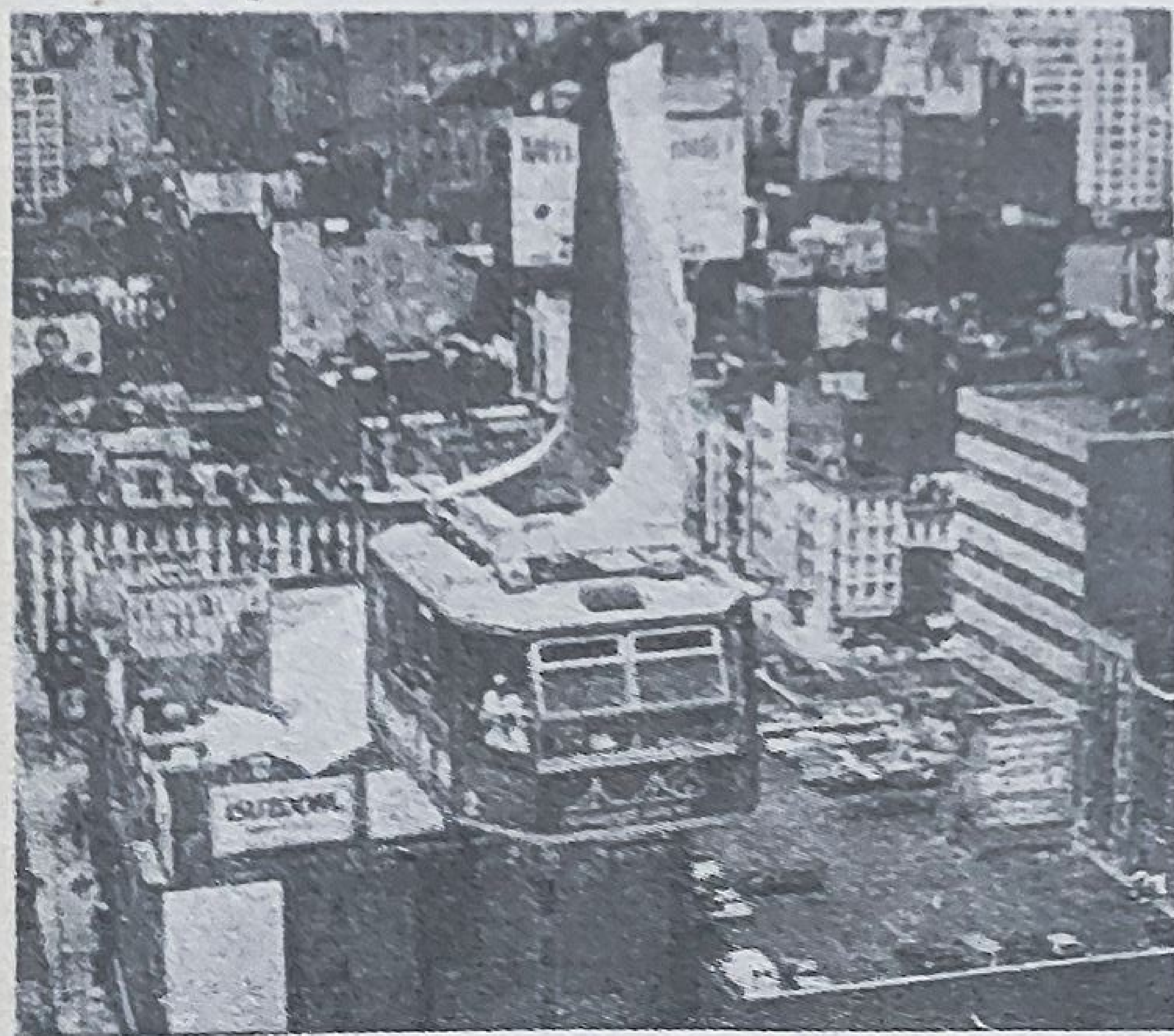

Shirley şi Warren

Pentru cei care nu ştiu: actorii americani Shirley MacLaine şi Warren Beatty sînt fraţi. Şi din cînd în cînd şi parteneri de platou.

În general se înţeleg bine dar, cu toate acestea, între ei există a permanentă rivalitate. Şi chiar dacă Warren Beatty depune eforturi pentru a se ridica la înălţimea artei sorei sale, el nu reuşeşte de fiecare dată să ajungă acolo unde ar fi dorit. Este însă cavaler şi recunoaşte: „Între Shirley şi mine există o concurenţă teribilă, dar sora mea reuşeşte totdeauna să facă lucrurile mai bine decît mine..."

Am zice că aceasta este o concurenţă... pozitivă, dar ce ne facem dacă Warren Beatty se află şi într-o altă concurenţă: pentru îmbrobodirea prietenelor şi iubitelor prietenilor şi confraţilor. Nu demult el i-a... suflat lui Woody Allen iubita, pe Diana Kenton. Se pare însă că cel care a avut motive să se bucure pînă la urmă a fost... Woody Allen, întrucît Diana a fugit cu altul lăsîndu-l neconsolat pe marele crai...

Deasupra New Yorkului

Roosevelt Island, o insulă din mijlocul lui East River, cîndva loc de depozitare a deşeurilor, este astăzi un modern cartier al New Yorkului. Partea cea mai puţin convenabilă pentru cei peste 20 000 locuitori ai săi o constituia legătura cu... oraşul.

În această situaţie a fost construită o linie aeriană de tramvai la o înălţime suficientă pentru a nu perturba traficul fluvial. „Roosevelt Island Tramvay" a început să funcţioneze în anul 1976 şi de atunci a transportat peste 3 milioane de pasageri.

Desigur, un cablu suspendat nu reprezintă o noutate, dar aflîndu-se deasupra unui mare oraş cu peste 8 milioane locuitori el reprezintă acum o atracţie deosebită. În cele două cabine ale tramvaiului încap cîte 125 persoane. Într-o oră tramvaiul poate transporta 1500 persoane. O cursă durează 4 minute şi tramvaiul se deplasează cu viteza de 7 metri pe secundă.

Lungimea traseului măsoară 950 metri. Cablul, avînd un diametru de numai 5 cm, susţine o greutate de 220 tone...

Dilema lui Noah

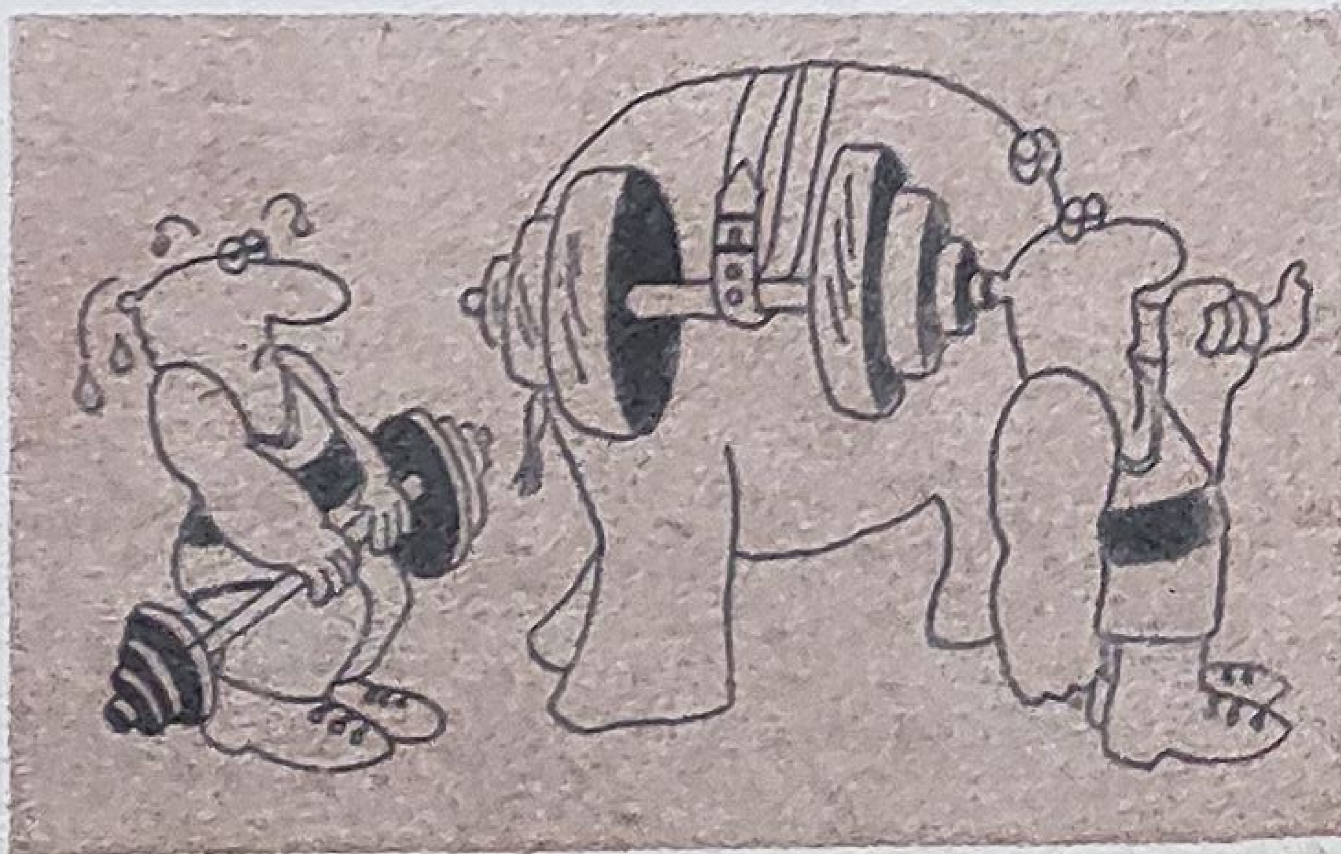
Se pare că Yannick Noah, cel mai bun tenisman francez, în vîrstă acum de 23 ani, este pe cale să-şi trădeze... pasiunea. Tenisul adică.

El apare tot mai des pe scenă, ultimul succes repurtîndu-l în spectacolul de revistă „Formula L". Dar, cu toate acestea, el se află în faţa unei mari dileme: tenis sau muzică?

„Aş face muzică cu aceeaşi mare bucurie cu care joc tenis, a spus el. Dar pot părăsi tenisul după ce am investit atîta timp şi am depus atîta muncă?"

Evident, răspunsul depinde numai de el...

Unde îl vom revedea oare prima dată pe Yannick: la Roland Garos sau pe scena vreunui teatru, înconjurat de fete frumoase?

Noiembrie

- 1.XI.1929 — s-a născut Vasile Nicolescu
- 2.XI.1872 — s-a născut Cincinat Pavelescu (m. 1934)
- 2.XI.1916 — s-a născut Laurenţiu Fulga (m. 1984)
- 3.XI.1866 — s-a născut Traian Demetrescu (m.1896)
- 3.XI.1924 — s-a născut Paul Cornea
- 3.XI.1928 — s-a născut Nicolae Dragoş
- 4.XI.1906 — s-a născut Horvath Imre
- 5.XI.1880 — s-a născut Mihail Sadoveanu (m.1961)
- 6.XI.1914 — s-a născut Alexandru Mitru
- 6.XI.1933 — s-a născut Ilie Purcaru
- 8.XI.1928 — s-a născut Dumitru Micu
- 8.XI.1929 — s-a născut Ion Brad
- 8.XI.1935 — s-a născut Dumitru Bălăeţ
- 9.XI.1818 — s-a născut Ion Codru-Drăguşanu (m.1884)
- 9.XI.1930 — s-a născut Aurel Rău
- 11.XI.1910 — s-a născut Mihail Davidoglu
- 11.XI.1934 — s-a născut Vasile Rebreanu
- 11.XI.1950 — s-a născut Mircea Dinescu
- 14.XI.1898 — s-a născut Bazil Fundoianu (m. 1944)
- 15.XI.1845 — s-a născut Vasile Conta (m.1882)
- 15.XI.1876 — s-a născut Anna de Noailles (m.1933)
- 15.XI.1911 — s-a născut Alexandru Ciorănescu
- 16.XI.1816 — s-a născut Andrei Mureşanu (m. 1863)
- 17.XI.1932 — s-a născut George Muntean
- 18.XI.1924 — s-a născut Iordan Chimet
- 20.XI.1907 — s-a născut Mihai Beniuc
- 20.XI.1912 — s-a născut Letiţia Papu (m.1979)
- 20.XI.1921 — s-a născut Dinu Pillat (m.1975)
- 21.XI.1933 — s-a născut Anghel Dumbrăveanu
- 23.XI.1905 — s-a născut Petru Comarnescu (m.1970)
- 23.XI.1939 — s-a născut Zaharia Sângeorzan
- 24.XI.1902 — s-a născut Nicolae Crevedia (m. 1978)
- 24.XI.1919 — s-a născut Nicolae Tăutu (m.1973)
- 27.XI.1885 — s-a născut Liviu Rebreanu (m. 1944)
- 27.XI.1924 — s-a născut Nina Cassian
- 27.XI.1939 — s-a născut Nicolae Manolescu
- 28.XI.1919 — s-a născut Cornel Regman
- 28.XI.1923 — s-a născut Dan Tărchilă
- 29.XI.1880 — s-a născut N.D. Cocea (m.1949)
- 30.XI.1874 — s-a născut Paul Zarifopol (m.1934)

„Pămîntul nostru are un glas pe care ţăranul nostru îl aude şi-l înţelege."
LIVIU REBREANU

Liviu Rebreanu în dialog epistolar cu Caton Theodorian

A apărut nu demult sub îngrijirea lui Niculae Gheran volumul întîi din **Jurnalul** lui Liviu Rebreanu, document cu valoare de unicat pentru descifrarea profilului de scriitor al celui mai înzestrat dintre romancierii români interbelici. Bogăția de date, informații și mărturii despre epocă și oamenii ei nu se ridică, din păcate, pe tot parcursul lui la nivelul tensionant pe care l-am fi așteptat, fie din pricina laconismului confesorului, fie din pricina numeroaselor goluri ce există în paginile însemnărilor sale. În plus, nu trebuie scăpat din vedere că perioada de început a vieții scriitorului (în speță pînă la 1927) nu este cuprinsă în acest jurnal, ceea ce ne obligă desigur la investigații suplimentare (coroborări cu **Caietele** sau cu mărturisirile din **La lumina lămpii**). Una dintre sursele cele mai eficace pentru reconstituirea acestor hiatusuri este apelul la corespondența scriitorului, care nu a fost exploatată în măsură suficientă pînă acum, deși, prin bogăția și varietatea extraordinară a epistolierului său, acesta ocupă un loc singular în epocă. Importanța lui n-a scăpat nici editorului Jurnalului său, care notează la un moment dat apropos de corespondența dintre romancier și Caton Theodorian: „O bogată corespondență, datată între 1912 și 1938, nuanțează și mai mult relatările jurnaliere" (p. 49). Într-adevăr, dialogul epistolar dintre cei doi confrați se întinde pe o perioadă de mai bine de trei decenii, oferind celui interesat date dintre cele mai concludente asupra mișcării literare a timpului sau asupra propriilor lor preocupări, căci, apropiați ca vîrstă, cei doi întrețin de-a lungul anilor legături cordiale, dublate și de faptul că amîndoi joacă roluri importante în dezvoltarea dramaturgiei noastre originale, atît ca autori dramatici cît și ca animatori ai societăților profesionale ale acestora (L. Rebreanu ca președinte al Societății Scriitorilor Români, Caton Theodorian ca președinte al Societății Autorilor Dramatici Români și membru în comitetul de lectură al Teatrului Național din București). O simplă investigație în fondurile de corespondență ale Bibliotecii Academiei sau în cele ale Bibliotecii Centrale de Stat este, credem, edificatoare pentru afirmația noastră. Și, pentru ca ea să nu rămînă fără un suport material real, am selectat din fondul de corespondență de la B.C.S. cîteva din epistolele adresate de autorul lui **Ion** cunoscutului dramaturg oltean.

Liviu Rebreanu

Ne-am oprit asupra unor perioade pe care le-am socotit mai revelatoare, și anume: o relatare a lui L. Rebreanu asupra modului în care s-a desfășurat ședința de alegere a comitetului de conducere al SSR în 1914 cînd președinte este ales G. Diamandy; o scrisoare a aceluiași privitoare la moartea lui Emil Gîrleanu, căruia i-a fost secretar literar la Teatrul din Craiova, plină de detalii inedite, atît cu privire la episodul în sine, cît și în legătură cu propriile proiecte literare: intenția de a scoate o revistă literară în 1914 sau aceea de a scrie o piesă de teatru despre revoltele țărănești din 1907; o alta, în care își exprimă entuziasmul pentru piesa lui Theodorian **Bujoreștii**; relatarea unei călătorii de lucru spre locurile natale de la Năsăud (de fapt Sîngeorz) în vara lui 1925 sau despre proiectul de a edita la Cultura Națională o antologie a prozatorilor români contemporani, foarte originală ca mod de concepție. Toate fac dovada unui spirit laborios și plin de inițiative, așa cum a fost omul întreaga sa viață, mistuit pînă la incandescență de flacăra pasiunii sale.

MIRCEA POPA

Liviu Rebreanu către Caton Theodorian

Iubite D-le Theodorian,

Azi am primit ilustrata d-tale. Te-ai înşelat. Ai fost reales în comitet cu o majoritate considerabilă (22 voturi din 38).

Şi ai făcut rău că n-ai venit. A fost o adunare interesantă. Au luat parte 41 de membri, cel mai mare număr ce s-a pomenit vreodată la adunări. Herz a făcut opoziţie, dar i-a ieşit prost, căci era o atmosferă nespus de favorabilă comitetului actual. Votarea a fost prezidată de Macedonski ca preşedinte în vîrstă. Au votat 38 de membri. La primul scrutin au ieşit Diamandy cu unanimitate, Gorun cu 21, Goga cu 28, Caton cu 22, Arghezi cu 30, Bîrsan cu 23, Galaction cu 36, Beldiceanu cu 30, eu cu 36 şi Sorbul cu 31 voturi. În loc de al doilea scrutin s-a făcut o greşeală. Diamandy a cerut încă 4 viceprezidenţi, 2 secretari şi 4 membri în comitet şi adunarea, fără să se gîndească că calcă statutele, a proclamat viceprezidenţi pe Galaction, Lecca, Holban şi Cair, secretari ajutoare pe Davidescu şi Oreste, şi membri pe Pătrăşcanu, Cazaban, Constanţa Hodoş, iar în locul lui Galaction ca cenzor pe Cincinat. Astfel am avea acuma un comitet de 20 persoane. Fireşte că aceasta nu merge. Vom căuta să împăcăm capra cu varza, rămînînd ca acei proclamaţi să n-aibă în comitet decît vot consultativ.

Banchetul a fost foarte amical. Cincinat era în vervă. S-a primit telegrama d-tale tocmai la timp, s-a citit şi aplaudat. Au mai trimis telegrame Sadoveanu, Gîrleanu şi soţii Anghel, aceştia din urmă spunînd că, „deşi nu facem parte din Societatea în care aricii au gonit pe soboli..." etc.

Ne-a părut rău că n-ai stat. Ai fi petrecut bine şi la adunare şi la banchet.

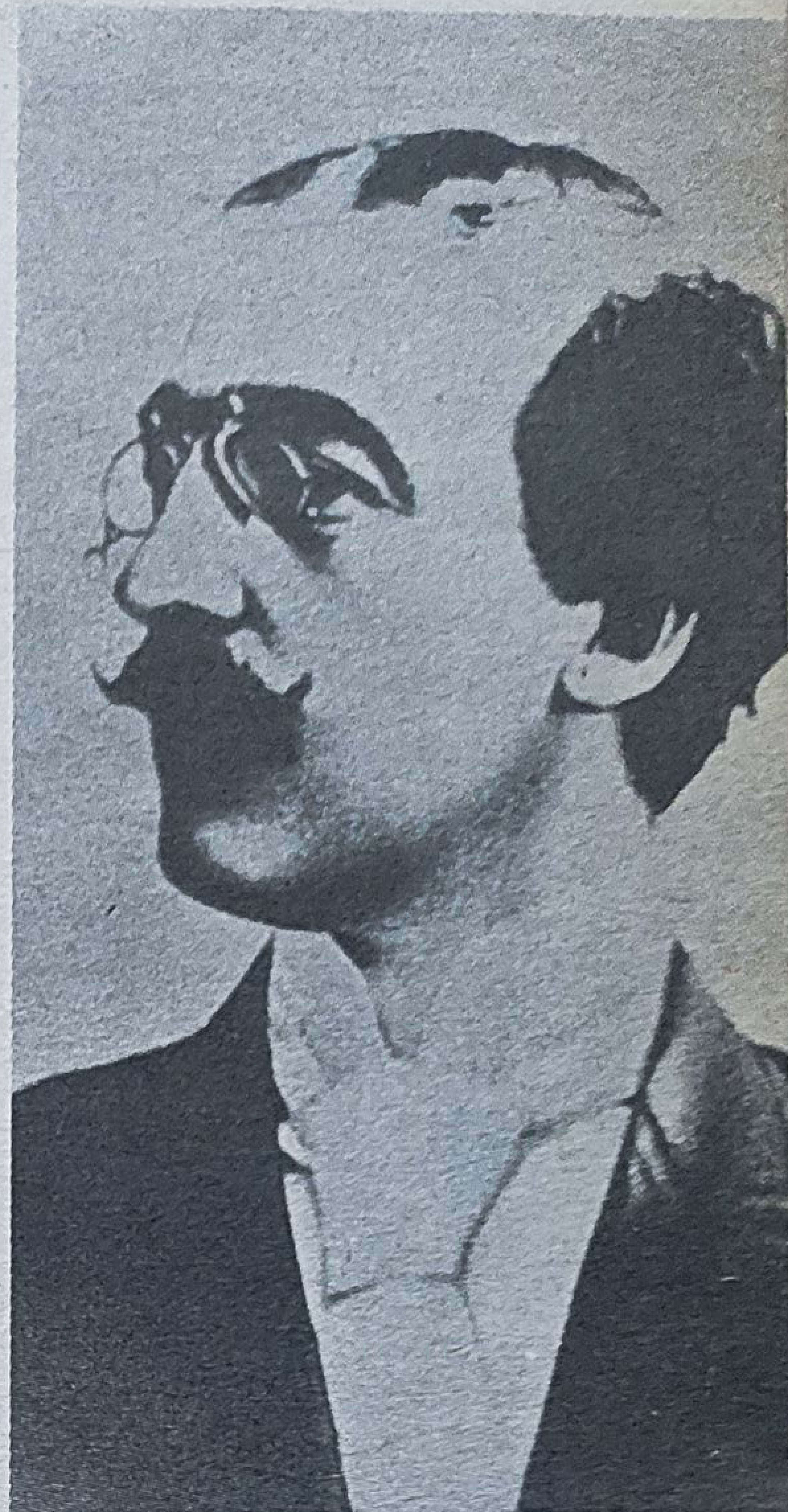
P-aici răbdăm nişte călduri groaznice, amestecate cu ploi.

Noutăţi deosebite ioc. Rampa ţi se va trimite.

Îţi doresc sănătate multă şi deplină. Să-mi scrii des, îmi face mare plăcere. Îţi făgăduiesc că am să fiu occidental în corespondenţă, nu ca atunci cînd erai la Elisabeta. Şi cînd te întorci să nu mă uiţi, să-mi aduci ceva!

Cu multă dragoste prietenească,
L. Rebreanu

Bucureşti, 27 VI 1914

Al. Macedonski

II

[antet]: L. Rebreanu, Strada Primăverii, 19, Bucureşti

Iubite D-le Theodorian,

Am rămas în urmă cu scrisorile, dar de cînd am primit-o pe-a d-tale s-au întîmplat multe pe la noi. Multe şi mărunte şi plictisitoare. O singură întîmplare într-adevăr dureroasă, moartea bietului Gîrleanu. Îţi spuneam eu cît era de slab. În afară de boală, îl mai prăpădeau grijile şi încurcăturile de la teatrul din Craiova. Operaţia, deşi a reuşit din punct de vedere tehnic medical, n-a dat rezultatele nădăjduite. Doctorii credeau că rinichiul o să se mai micşoreze ca să-l poată pe urmă să-l extragă. Credinţa însă a fost zadarnică. Rinichiul nu s-a micşorat. Rana a continuat să supureze, dovadă că puroiul nu înceta de-a se produce în rinichiul bolnav. Temperatura însă îi scăzuse. De unde înainte avea 40, pe urmă a revenit la temperatura normală. Tocmai cînd părea că merge spre bine, a apărut în Universul un articol plin de destăinuiri despre gravele nereguli de la teatrul craiovean. Articolul a fost inspirat şi poate plătit de predecesorul lui Gîrleanu, de Olteanu. De-atunci s-a isprăvit cu bietul Gîrleanu. Din ce în ce mai rău. Doctorii l-au trimis la Cîmpulung, la aer. L-au dus cu patul. Şi nici nu s-a mai sculat din pat.

Tocmai vream să mă duc la Cîmpulung să-l mai văd, fiindcă auzisem că i-e rău de tot. Cu o zi înainte, de data fixată, primesc o telegramă că Emil a intrat în agonie, iar după cîteva ceasuri că a murit.

M-am dus la Cîmpulung şi m-am îngrijit din partea S.S.P. să-l aducem la Bucureşti. Era tocmai în zilele cînd aveam serbările la Cişmigiu (care de altfel, nu ne-au adus alte beneficii afară de cele pe care le ştii).

A avut o înmormîntare foarte frumoasă. Toţi scriitorii l-au petrecut pînă la Belu. Funeralii militare etc. Pentru înmormîntare am adunat cum am putut parale. A dat Duca 500, primăria 300, Radovici de la Comerţ 300, Leon Popescu 100, iar Societatea a completat ce-a mai lipsit, adică 300 lei. Am intervenit la Craiova să ne ramburseze

Emil Gîrleanu, autoportret

jumătate din totalul cheltuielilor, iar banii vor fi daţi d-nei Gîrleanu.

Eu am ţinut foarte mult la Gîrleanu şi moartea lui m-a durut ca pe-un frate. Săracul! a fost lucid pînă la ultima respiraţie şi din ochi îi curgeau lacrimi neîncetat. D-zeu să-l odihnească!

Despre serbări ţi-am pomenit. Alte amănunte nu te-ar interesa acuma.

Despre mărunţişurile noastre cotidiene de la Terasa nu vreau să-ţi vorbesc. Le ştii. Sînt aceleaşi aproape mereu. Eşti fericit că nu eşti nevoit să le auzi neîntrerupt.

Apropos! La mijlocul lui septemvre —, dacă n-o fi război — vreau să scot o revistă, jurnal literar, artistic etc. Contez pe d-ta că colaborezi! Amănunte îţi voi spune cînd vei veni să citeşti piesa lui Diamandy.

Am vrut să plec şi eu. Şi în cele din urmă am fost silit să rămîn. Ne-a silit pe toţi războiul care ne ameninţă foarte serios. Îţi poţi închipui cîtă diplomaţie să fărîmiţeşte zilnic la Terasă în jurul şanselor şi a zilelor de mîine. Transilvania, cu Austria sau cu Rusia — fel de fel. Braţu a revenit la ordinea zilei. Pe fiecare zi măcelăreşte cîte un imperiu...

Dar primejdia e într-adevăr gravă. Nu putem şti ce ne aduce ziua de mîine. Şi de-aceea, în loc să mă duc la Cîndeşti să răsuflu şi să-mi termin piesa cu revoltele ţărăneşti, sînt silit să mă cert cu Braţu şi să-i ajut şi eu, ca şi ceilalţi, la împărţirea Austriei.

Mai scrie, mai scrie, să ştiu baremi unde te găseşti. Încă acuma văd că nici nu e sigur dacă scrisoarea mea te găseşte încă la Paris. Să nădăjduim totuşi că te va ajunge ori unde ai fi. Şi că te va ajunge într-o sănătate deplină.

Cu multă dragoste prietenească,
L. Rebreanu

17 VII 1914

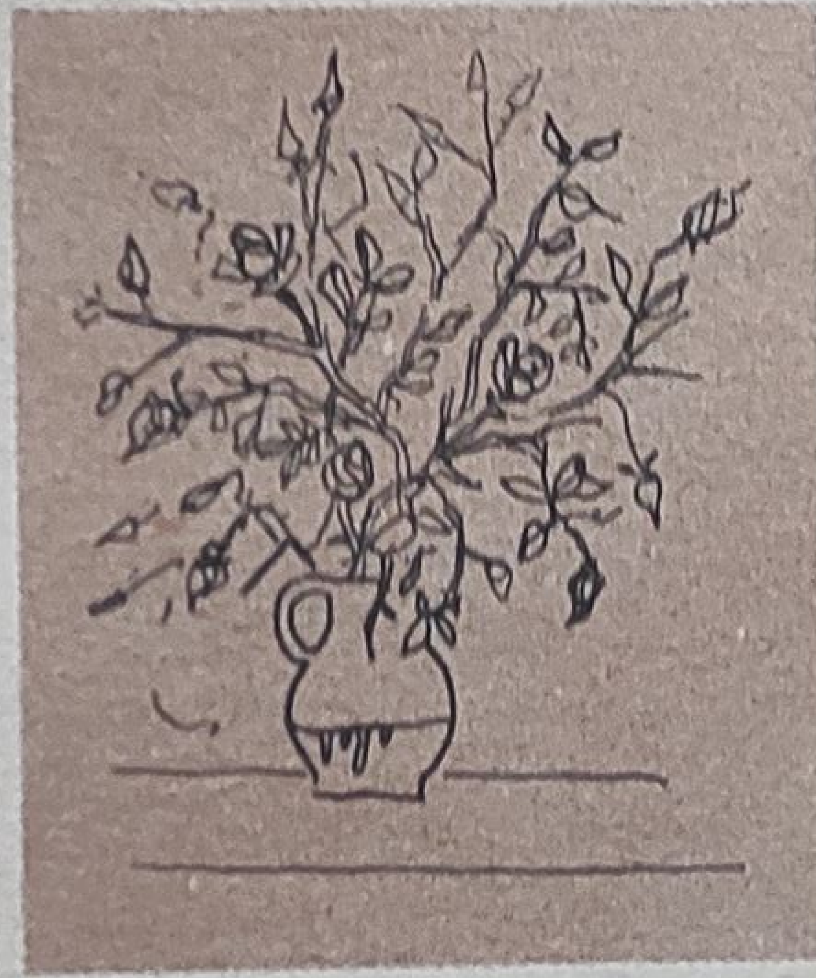
III

[antet:] Societatea Scriitorilor Români, Bucureşti
21 I 1915

Iubite Domnule Theodorian,

Cred că nu te-ai supărat prea tare că n-am venit astă-seară precum făgăduisem. Am fost tocmai la locul cu pricina, la Sym, [ionescu] şi am stat mai mult de vorbă. Deşi încă nu e terminată afacerea, totuşi te pot vesti cu toată siguranţa că ceea ce ţi-am spus se face. De asemenea te pot asigura că vom aplauda frenetic Bujoreştii foarte curînd, adică atît de curînd cît este posibil. Ne întîlnim poimîine la Comitet şi după aceea am să-ţi povestesc mai multe.

Cu toată dragostea,
L. Rebreanu

IV

[antet:] Mişcarea literară. *Gazetă săptămînală de critică şi informaţie literară, artistică şi culturală. Redacţia*
Bucureşti, 4 iulie 1925

Iubite Prietene,

După multe popasuri, iată-mă în sfîrşit în ţara mea natală! Din nefericire şi aici e plicticos de tot, fiindcă plouă neîncetat încît de-abia poţi ieşi din casă. Să sperăm că Dumnezeu va fi mai milostiv cu rîvna noastră de-a juca tenis. Dar s-o iau de la început!

Am plecat de-acasă cu alaiul de bagaje cuvenit — şi am călătorit bine pînă la Orăştie, unde am botezat copilul unui profesor, anume Valeriu Bora. Nu-l cunoşteam. E un om foarte de treabă şi ne-am simţit deosebit de plăcut în casa lor. N-am putut zăbovi însă decît pînă a doua zi, luni, cînd eram aşteptaţi la Aiud, la fratele meu. Acolo era să stăm numai o zi; dar n-am putut scăpa şi a trebuit să rămînem pînă joi dimineaţa. Şi aşa joi seara am ajuns aici, unde ar fi foarte frumos dacă n-ar ploua. Într-un fel însă, cel puţin mie personal, nici ploaia nu-mi displace. ştii doar că vreau să scriu aici cu frenezie la „Apostolii". Despre piesa aceasta am să-ţi vorbesc mai pe larg într-o scrisoare viitoare, să-ţi cer şi oarecari păreri...

Am sfîrşit cu ale mele. Atîta să mai adaug că lucrez ziua la statutele şi regulamentul S.S.R. Şi în legătură cu acestea, o întrebare:

ce zici, n-ar fi bine să înglobăm în regulament şi dispoziţiile amănunţite asupra premiilor, ajutoarelor, împrumuturilor etc.? În loc să facem regulamente speciale pentru fiecare în parte, n-ar fi mai potrivit să le avem amănunţite în regulamentul general? Aş vrea să am părerea D-tale.

Şi acuma aş fi curios să aflu dacă ai fost la Sîmbăta de Sus şi ce-a fost acolo? Toate amănuntele, în privinţa aceasta, m-ar interesa.

Aici am găsit pe d-na Maria Giurgea care face o cură de o lună iar aseară a sosit, pentru două zile, ca oaspe al drăgălaşei artiste, bunul meu amic Alfred Moşoiu.

Nevastă-mea se interesează în special şi cu mare grije: ce-a făcut d-na Massini? E băiat sau fată? Din parte-mi sînt sigur că e flăcău cît bunicu-său de voinic. Scrie-mi de-acuma D-ta toate noutăţile bucureştene, căci eu nu mai citesc nici un jurnal. Dar mai osebit noutăţile D-tale.

Transmite din partea noastră, a tuturor, salutările cele mai afectuoase d-nei Theodorian şi întregii D-tale familii, iar D-ta însuţi primeşte o bună şi caldă strîngere de mînă, de la al D-tale,

Liviu Rebreanu

Sângeorgiul Român (judeţul Bistriţa-Năsăud)

P.S. Sînt curios dacă am nimerit exact adresa D-tale!

[antet:] Societatea Scriitorilor Români, Bucureşti, 4 Bulevardul, tel 365/43
Preşedintele

15 octombrie 1928

Dragă domnule coleg,

„Cultura Naţională" doreşte să editeze o antologie a prozatorilor români contemporani şi m-a rugat pe mine să mă ocup de ea. Antologia va cuprinde o bucată pe care scriitorul însuşi o alege din opera sa, apoi o autobiografie şi o bibliografie cît mai complectă.

Vrei să-mi indici bucata pe care o socoţi mai potrivită pentru această antologie? Dar o autobiografie? Fireşte, dacă se poate, nu numai date seci. Ai la dispoziţie cît spaţiu doreşti. Pentru bibliografie mi-ar trebui amănunte cît mai complecte, ca să poată servi şi viitorilor biografi.

Materialul antologic ni se cere pînă la sfîrşitul lunei. Pot să contez? Poţi să-mi fixezi o zi sau o oră să-ţi trimit omul de serviciu să ia tot ce te priveşte?

Cu cele mai distinse salutări,
Liviu Rebreanu

Desen de **BALUCA GRIGORCEA**

Note

1) E vorba de alegerile pentru comitetul de conducere al SSR din 1914, cînd preşedinte este ales George Diamandy (1867—1917), publicist şi om politic cunoscut, autor al unor scrieri dramatice de oarecare succes.

2) Aurel Niculescu-Bratzu, personaj familiar al cafenelelor bucureştene din preajma primului război mondial, actor şi publicist mediocru, colaborator printre altele şi la **Viaţa literară şi artistică** a lui Il. Chendi.

3) Ion Irimescu-Cîndeşti, publicist şi avocat tîrgoviştean, prieten vechi al lui L. Rebreanu, în casa căruia acesta petrecea uneori.

4) Piesa cunoscută a lui Caton Theodorian care i-a adus notorietatea, scrisă în 1914 şi jucată de Teatrul Naţional din Bucureşti în 1916, căreia L. Rebreanu îi face o frumoasă primire în **Ilustraţiunea română** nr. 3/1916.

5) Valeriu Bora (n. 1890), publicist şi profesor la liceul din Orăştie, colaborator la o serie de publicaţii transilvănene, autor al cîtorva volume de publicistică şi poezie, ca **Truda noastră**. Sfaturi pentru popor, Arad, 1917; **Visează pămîntul**, Orăştie, 1922, **Cînd purtam cu mine soarele**, Sibiu, 1928; **Imperiale**, Deva, 1939; **Drapele şi lauri**, Deva, 1939. A luat iniţiativa constituirii unei Societăţi a scriitorilor români din Ardeal, în care scop a lansat mai multe apeluri-anchetă prin revista **Cosînzeana**. Scrisorile lui cu L. Rebreanu au fost publicate de Ion Iliescu, în **Steaua**, nr. 2/1958.

6) Tiberiu Rebreanu, fratele scriitorului, care în acea vreme locuia la Aiud, împreună cu sora sa Livia Rebreanu-Hulea.

7) Alice Theodorian, fiica scriitorului, căsătorită cu dirijorul italian Egizzio Massini (Cf. Stelian Cincă, **Caton Theodorian**, Craiova, 1974, p. 37).

La 25 mai 1939 — cînd, în sfîrşit, este ales membru al Academiei Române — Liviu Rebreanu era demult socotit cel mai mare romancier din întreaga istorie a literaturii naţionale. De-a lungul a două decenii, mai precis între 1920 şi 1938, publicase doar opt romane (cam cît a scris Sadoveanu în doi ani), dar, caz fără precedent, fiecare din ele reprezentînd un prag în evoluţia şi diversificarea genului. Criticii vremii aveau să remarce incredibila capacitate a scriitorului de a se reînnoi de la o carte la alta. Prin *Ion* (1920), *Pădurea spînzuraţilor* (1922), *Adam şi Eva* (1925), *Ciuleandra* (1927), *Răscoala* (1932) şi *Gorila* (1938), proza românească dobîndise noi dimensiuni, ele mareîndu-i deplina maturitate. Căci niciodată istoria literară nu se va putea referi la apariţia şi dezvoltarea romanului obiectiv, psihologic, metafizic, analitic, social şi politic fără a sublinia însemnătatea fiecărei opere dintre cele amintite mai sus şi, implicit, ctitoria lui Liviu Rebreanu în modernizarea prozei naţionale. *Crăişorul* (1929) şi *Jar* (1934) — cărţi de succes — nu inovau în materie, atunci şi mai tîrziu fiind greu de concurat în romanul istoric cu Mihail Sadoveanu, iar în cel de dragoste cu Ionel Teodoreanu.

Cu cîţiva ani în urmă, în 1935, semicentenarul Rebreanu fusese sărbătorit pe plan naţional, mulţi confraţi amintindu-i numele cu pioasă recunoştinţă, alături de Eminescu şi Caragiale: trei giganţi pe umerii cărora se sprijinea şi continuă să se sprijine întreaga poezie, proză şi dramaturgie românească. Neavînd altă profesie decît scrisul, Rebreanu fusese sărbătorit de breasla lui, de presa literară, de profesori şi, mai ales, de cititori. Nu însă şi de Academie, printre ai cărei membri se numărau atunci doar prozatorii I.A. Bassarabescu, Al. Brătescu-Voineşti şi M. Sadoveanu. Alţi confraţi de generaţie, precum poetul Octavian Goga, figurau de mult în Academia Română, poetul amintit fiind membru corespondent încă din 1914, pe cînd avea 33 de ani, iar ca membru „plin" din 1919. Mihail Sadoveanu fusese primit ca membru corespondent la vîrsta de 36 de ani (în 1916), devenind membru titular la 41 de ani (în 1921). Şi mai tîrziu Academia Română îşi va deschide porţile pentru primirea mai degrabă a unor poeţi: Adrian Maniu (membru corespondent, în 1933, la vîrsta de 43 ani); Ion Pillat (membru corespondent, în 1936, la 45 ani); Lucian Blaga (membru activ, în 1936, la 41 de ani). Rebreanu va fi recunoscut tîrziu de Academie, atunci cînd se consolase cu gîndul că nici Eminescu, nici Caragiale — de-ar fi fost numai aceştia — nu avuseseră o altă soartă. Mai mult decît toate, îl neliniştea existenţa materială, uneori îngrijorătoare: „Iată-mă, om de 52 ani, în plină glorie literară, o personalitate care va avea totdeauna un loc în istoria culturii româneşti — şi nu am asigurată nici măcar pîinea cea de toate zilele, pe cînd oricine, în altă meserie, la vîrsta aceasta, are cel puţin un minimum de trai. De şapte luni trăiesc numai din aconturi şi expediente. Pînă cînd va mai merge şi asta?" notează Liviu Rebreanu, la 11 iulie 1937, în *Jurnalul* său. (Nu mai puţin adevărat este şi faptul că cheltuielile scriitorului depăşeau cu mult veniturile obişnuite, întreţinerea celor două gospodării ale sale, din Bucureşti şi din Valea Mare, obligîndu-l adesea la eforturi disperate.)

Comentînd în acelaşi *Jurnal* avatarurile primirii în Academie, autorul *Răscoalei* le încadrează în răstimpul 1926—1939, cu toate că, sufleteşte, era pregătit şi mai de mult să figureze printre nemuritorii ei. Speranţa i-a fost nutrită de acordarea Premiului Herescu-Năsturel (în 1921) pentru apariţia romanului *Ion*. Dovadă o veche scrisoare adresată lui Ion Bianu, fost preşedinte al Academiei Române, epistolă prilejuită de farsa unui confrate. Ea se află în Arhiva Academiei (A. 7/1923, f. 1) şi glăsuieşte astfel:

„17 mai 1923

Stimate domnule Bianu,

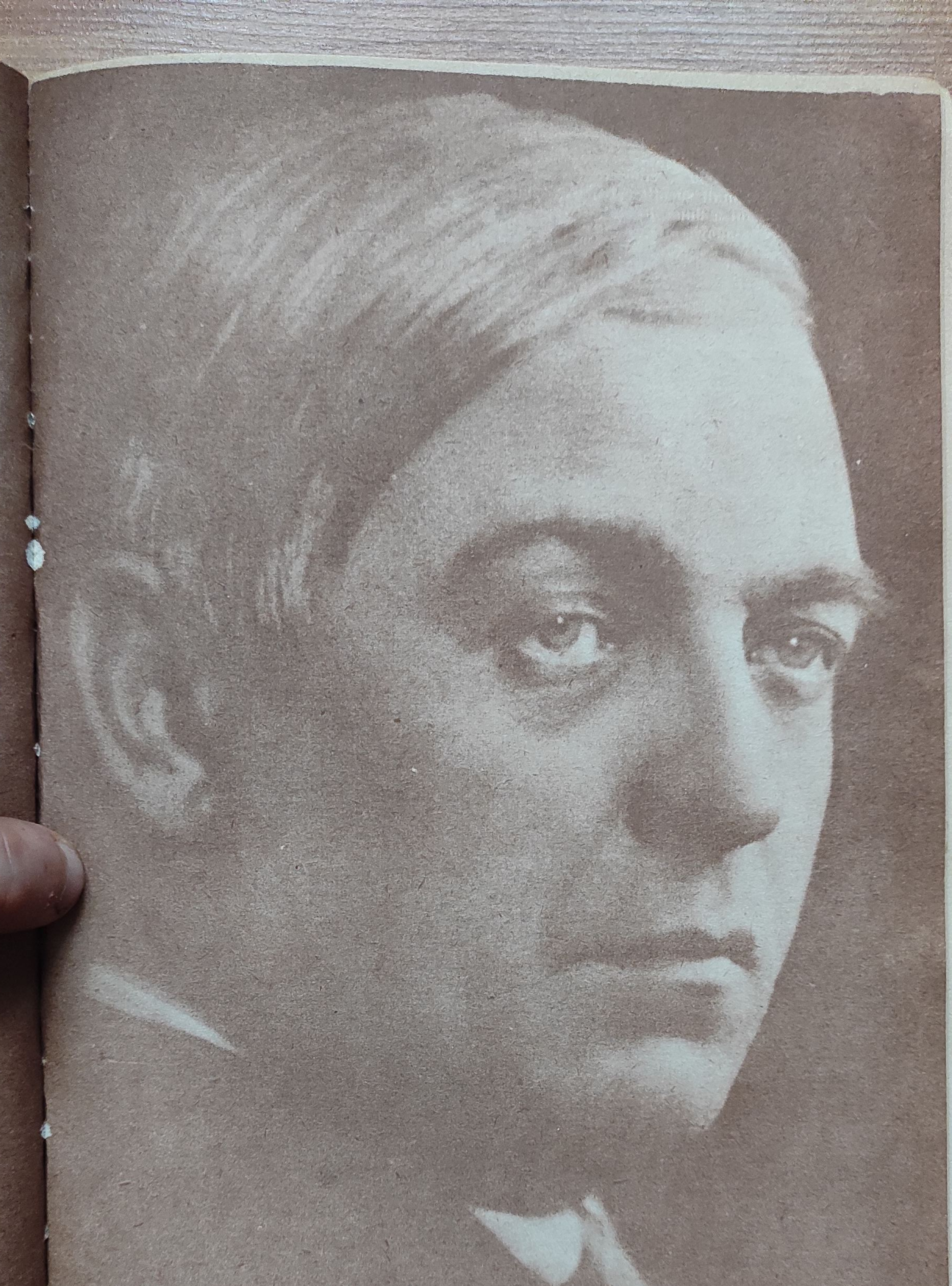
Tocmai aici, în Sibiu, unde am ajuns cu turneul de şezători literare ale societăţii Scriitorilor, aflu cu mare emoţie că D-voastră, împreună cu d. Brătescu-Voineşti, binevoiţi a propune Academiei Române să mă aleagă membru corespondent. Bucuria mea e cu atît mai mare cu cît e mai neaşteptată, deşi s-ar fi părut că marele premiu Năsturel, cu care am fost distins acum doi ani, ar putea fi un titlu care să mă fi impus atenţiei D-voastră. Mai presus de orice titlu însă, simt că onoarea aceasta o datorez bunăvoinţei D-voastră. De aceea am şi ţinut să vă mulţumesc cu anticipaţie şi să vă asigur că nu voi uita niciodată acest semn de simpatie. Rămîn al D-voastră recunoscător

Liviu Rebreanu"

Pe epistolă, adnotarea lui Ion Bianu: „Nu am cunoştinţă de această intenţiune. Cred că este gluma unui confrate scriitor."

Glumă-glumă, numai că Rebreanu va uita cu greu calitatea „promisă", retrăind de fiecare dată şi mai intens neplăcerea refuzului. *Jurnalul* scriitorului, cu însemnări datate între 1927 şi 1944, este pe deplin edificator. Din paginile celui de-al doilea tom, selectăm episoadele ce urmează. În volum, ele se pierd în masa notaţiilor jurnaliere cu caracter gospodăresc. Alături de alte mărturisiri — ca de pildă relatările cu privire la situaţia social-politică a României din preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial— ele ne îngăduie să cunoaştem direct, fără intermediari, adevărata stare sufletească precum şi credinţele intime ale lui Liviu Rebreanu, a cărui viaţă continuă să fie prea puţin cunoscută, în raport cu opera demult consacrată.

NICULAE GHERAN

„E prea tîrziu
ca să-mi mai facă plăcere"

„E PREA TÎRZIU CA SĂ-MI MAI FACĂ PLĂCERE"

Miercuri, 18 mai 1938 [București]

În ajun de 10 mai a murit Goga la Ciucea, după o bolire de cîteva zile. Congestie cerebrală cu pulmonară. A avut funeralii naționale frumoase, impresionante. Mă delegase și S.S.R. și S.A.D.R. să vorbesc în numele lor. N-au fost discursuri și am scăpat. Nu mă trăgea inima. Mi-a fost un dușman înverșunat. M-a combătut pe unde a putut.

Lucrez cu disperare la corecturile **Gorilei**. Sper să fie gata, pe piață, de ziua cărții, 8 iunie. Stau toată ziua și noaptea.

Ieri, pe la 6. d[upă]-a[miazi] un telefon de la Petrovici mă anunță că adineaori secția literară a Academiei m-a votat în unanimitate membru activ. I-am mulțumit cu emoție, mai ales convins că de la el a pornit propunerea. I-a mulțumit și Fanny, foarte satisfăcută. Peste vreo jumătate de oră alt telefon de la Rădulescu-Motru, care de asemenea îmi anunță vestea și spune să fac îndată o scrisoare președintelui declarînd că primesc alegerea, căci numai pe baza acestei declarații poate fi pusă și în planul adunării. Dacă vreau, să i-o dau lui sau mai bine lui Lapedatu[1]. De la el aflu că au fost din față 9 membri din cei 12 ai secției Petrovici îmi spusese că mai este hopul plenului pe care speră să-l trecem; avea totuși puțină îndoială. Motru e sigur. Dacă nu reușesc la primele 2 scrutine, care cer două treimi, la al treilea merg la sigur, fiindcă afară de cei 9 nu-mi trebuie decît 4—5 voturi, care e imposibil să nu le avem. Seara, pe la 9, am telefonat eu lui Brătescu-Voinești, mulțumindu-i din toată inima. El mi-a povestit că s-au pus înainte diverse nume de artiști, plastici, muzicali etc., căci locul este pentru un artist cu reputație recunoscută. Atunci el Brătescu a spus că există un scriitor asupra căruia toată lumea e de acord și care lipsește Academiei: eu. Și toți au fost, fără nici o excepție, de acord. (Petrovici spunea că la un moment dat s-a vînturat numele unui filolog, Drăganu[2]. I-am exprimat o îndoială în privința votului în plenul adunării. Mi-a declarat ca absolut sigură alegerea, explicîndu-mi chiar că fiecare din cei 9 au cel puțin cîte un prieten în celelalte secții, așa că alegerea e absolut sigură... Ceva mai tîrziu am primit felicitări de la Herescu[3], care aflase de la Capidan[4], care-i spunea că tocmai vorbiseră despre mine, că trebuie să mi se dea o reparație. De la Herescu aflu că au mai fost aleși Nichifor Crainic în locul lui Goga și Caracostea pentru locul de critic pe care-l dorise anul trecut Lovinescu. Azi am telefonat lui Lapedatu, care mi-a dat întîlnire acasă la el, „Hotel Splendid", la ora 6 d[upă]-a[miazi]; i-am dus scrisoarea de acceptare. A fost foarte drăguț și el mi-a spus că e sigură alegerea mea. „Mai poate încăpea îndoială cînd e vorba de d-ta?" M-a felicitat călduros. Mi-a spus că azi au fost aleși la secția științifică dr. Ciucă[5] și general Antonescu[6].

Duminecă, 22 mai 1938 [București]

Bucuria pură cu Academia n-a ținut prea mult. Joi, în cursul zilei, am mai primit ici-colo cîte-o felicitare de la unii inițiați care au aflat. Seara însă, pe la ora 10, un telefon: Brătescu-Voinești. Cu un glas voalat și șovăitor îmi cere o întîlnire pentru a doua zi, negreșit, avînd să-mi vorbească. Ne-am înțeles să fie la 12,1/2 la „Clubul Tinerimei". Am bănuit îndată că ceva de bine nu poate fi. Peste un sfert de oră l-am chemat eu: m-a făcut atît de curios, că trebuie să știu măcar în linii mari despre ce e vorba. Mi-a spus, adăogind cît i-e de penibil. După-amiazi, la Academie, în timpul ședinței, generalul Rosetti[7] a arătat o tăietură de ziar, nu știu anume ce, în care se spun pe seama mea o serie de grozăvii... (Faimoasa notiță a lui Karnabatt din **Îndreptarea**, 1929)[8]. A trecut din om în om. A fost o consternare. Motru, foarte grav, i-a spus lui Brătescu să-mi ceară un document de dezmințire a celor cuprinse în notiță, sau altfel să retrag scrisoarea de acceptare, ca să nu se mai pună la vot în plenul adunării alegerea mea din secție. Lui i-a fost penibilă însărcinarea și a ezitat pînă acum să-mi spuie, dar trebuia negreșit o certificare. I-am răspuns că-i voi aduce la întîlnirea de mîine ceea ce voi putea culege mîine dimineață și-i voi da lui toate explicațiile.

Desigur că am avut o noapte îngrozitoare. Se repetă povestea la intervale cu încercarea de asasinat moral. Brătescu crede că tăietura a fost trimisă de vreun candidat înlăturat, pomenind pe Eftimiu sau chiar Bassarabescu. Eftimiu e capabil. A mai făcut-o și la Paris, cu Legiunea de onoare. Eu cred mai curînd că e tot de la Karnabatt, care astfel își răzbună nevasta. În orice caz, ar fi oribil să cad acuma pe asemenea considerente... Am pierdut noaptea fără să pot lucra, deși corecturile **Gorilei** mă îndemnau stăruitor.

Vineri dimineața m-am dus la **Adevărul** să caut documentele. Am găsit notița din **Îndreptarea**[9] și am copiat-o împreună cu răspunsul meu. Mi-am notat numerele din **Rampa** cu adunarea generală S.S.R. din 1930[10] și cu manifestul-protest a vreo sută de scriitori etc., de asemenea numărul din

---

[1] Al. Lapedatu era la acea dată președinte al Academiei Române.

[2] Nicolae Drăganu (1884—1939), filolog, profesor la Universitatea din Cluj.

[3] N.I. Herescu.

[4] Teodor Capidon (1879—1953), lingvist.

[5] Mihai D. Ciucă (1883—1969), profesor la Facultatea de Medicină din București.

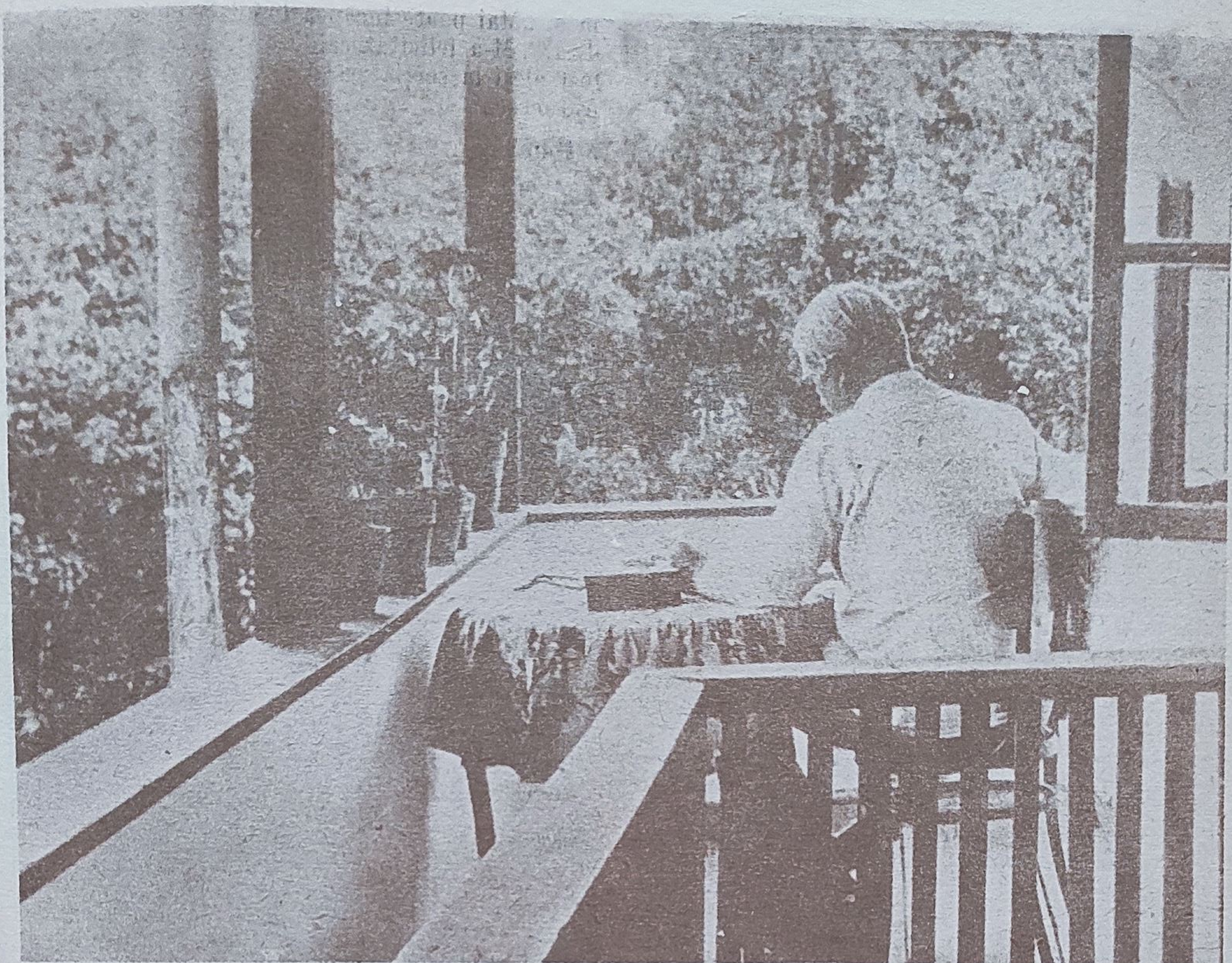
[6] Ion Antonescu.

[7] Radu R. Rosetti (1877—1949), general și istoric.

[8] Cf. **Oamenii regimului. Dl. Liviu Rebreanu, directorul Teatrului Național** în **Îndreptarea**, XI, nr. 23, 31 ian. 1929 (revezi **Jurnal**, vol. 1, însemnările din 6 f. 1929 și notele 4, 19 și 20).

[9] Cf. **scrisoarea d-lui Rebreanu**, în **Îndreptarea**, XI, nr. 29 8 febr. 1929.

[10] Cf. **Adunarea generală a Soc. Scriitorilor Români**, în **Rampa**, XI, nr. 3611, 4 febr. 1930, **Alegerile de la S.S.R. Scriitorii susțin prin moțiune președinția d-lui Liviu Rebreanu**, în **Rampa**, XV, nr. 36, 24 febr. 1930, **S.S.R. realege președinte pe d. Liviu Rebreanu cu peste două treimi**, în **Rampa**, XV, nr. 3629, 26 febr. 1930.

La masa de lucru (Valea Mare)

Adevărul cu răspunsul definitiv[11]. Au durat cercetările colecțiilor vechi de ziare pînă pe la ora 12, cînd m-am dus la „Clubul Tinerimei". (Să mai notez că înainte de-a ieși, după sfatul lui Brătescu, am chemat pe secretarul Academiei, Stavrachescu[12], să-mi comunice ce anume este tăietura de ziar. El nu știa nimic. M-a îndemnat să întreb pe secretarul general Țițeica[13]. El mi-a spus că n-a primit el, nu știe cine, dar într-adevăr a circulat o notiță și el chiar a luat oarecare informații. Nu trebuie să mă alarmez, fiindcă lucrurile nu sînt așa de grave. Ceea ce a părut mai important era că aș fi făcut închisoare pentru delict comun. Or, a aflat că e vorba de un lucru de 30 ani și de o detențiune făcută din ordinul unui guvern străin. În orice caz, Academia nu este făcută ca să facă rău, ci bine. Dar am și eu o greșeală, să-i dau voie să-mi spuie: de ce n-am clarificat lucrul? Ripostai că am clarificat. A încheiat repetînd că Academia nu va hotărî nimic fără a se informa. De altfel, de-abia peste cîteva zile va veni în plen.)

I-am arătat lui Brătescu notița din **Îndreptarea.** Asta era. I-am explicat mai ales chestia cu închisoarea. S-a emoționat, a plîns, m-a sărutat. Să n-am nici o grijă. Nu-i trebuie nici un document. Știe el ce are să spuie, și nu va tolera să învingă ticăloșii... Mi-a povestit apoi despre Peltz, Mavrodi, Arghezi, cu care a pățit și el la fel. Ne-am despărțit, asigurîndu-mă că mi se va face dreptate la Academie.

În aceeași zi de vineri mi s-a comunicat de Oceanu[14] dimineața că bietul Camil Baltazar a înnebunit și trebuie internat, cerîndu-mi-se concursul.

Pe la 5 d[upă]-a[miazi] un telefon de la Mihai Sadoveanu. În chest'a aceea a vorbit și Lapedatu. Trebuie să-i dau lui un document, sentința de achitare de la instanța definitivă. Dar n-o am și nici n-am avut-o vreodată. El își aduce aminte că n-a fost nimic, dar nu în amănunte. Îi ofer să-i dau răspunsul către Crainic, apărut acum vreo zece ani în **Adevărul**[15], în care se explică pe larg toată afacerea. Foarte bine. Voi pune să-l copieze, fiindcă nu se mai găsesc exemplare din ziar. Atunci, să-i trimit vreo 3—4 exemplare într-un plic, pe numele lui, la Academie, cît mai curînd. Îmi dă toate speranțele că vom reuși.

La 6 d[upă]-a[miazi] comitet de lectură la „Național". Sînt întîmpinat cu felicitări. Ies cu Petro-

---

[11] Revezi **Jurnal,** vol. 1, însemnările din 11, 13, 14 și 27 febr. 1930, îndeosebi nota 32.

[12] Stavrachescu, funcționar în administrația Academiei Române.

[13] Gheorghe Țițeica (1873—1939), matematician, profesor la Universitatea din București.

[13] Intitula **Un ultim răspuns,** a sărut în **Adevărul,** XLIV,/

[14] Editor.

[15] Intitulat **Un ultim răspuns,** a apărut în **Adevărul** XLIV, nr. 14513, 23 apr. 1931 (reprodus de noi în **Addenda** volumului 1 din **Jurnal**).

vici, care speră că vom reuşi şi îmi spune că şi Crainic are dificultăţi, fiind învinuit că e legionar şi că a mîncat bătaie într-un restaurant. Mă sfătuieşte să vorbesc cu membrii din celelalte secţiuni, care-mi sînt prieteni căci acuma, după ce secţia literară, unanimă m-a ales şi propus, nu mai e vorba decît de o formă. Vor fi dificultăţi, dar crede că vom trece. Mi se pare însă că nu o spune cu gura plină. S-a mirat că n-a fot încă pusă chestia de secretariat, căci după aceea mai trebuie să treacă trei zile pînă la vot. Ii spusei de Ţiţeica şi el zice că tocmai Ţiţeica a reţinut toate alegerile.

Am trecut pe la **Adevărul** şi am comandat 4 copii după articolul din **Adevărul** pentru mîine la ora 12. Acasă găsesc pe Stamatiade, care îmi cere votul pentru Premiul Naţional, fireşte cu felicitări.

Sîmbătă dim[ineaţa] am fost la Baltazar de l-am văzut înainte de a-l duce la spitalul Central. Am vorbit pentru el cu prof. Tomescu[16], am dat şi o scrisoare, am vorbit cu Herescu la S.S.R. Vizita lui Dem. Botez pentru Premiul Naţional.

În sfîrşit, azi a fost dr. Manu la masă. Pe la 5 îmi telefonează Caracostea, să mă felicite şi să-mi spuie ce-a spus unor membri ai secţiei literare — că Academia trebuie să se onoreze alegîndu-mă, cel mai mare scriitor contemporan, că şi el are duşmani, că de s-ar întîmpla să fie ales el mai întîi, se va ridica în plen şi va face declaraţia despre mine. Pe la 8,1/2 telefonează Voiculescu. Mă felicită numai pe jumătate, pînă se va vedea rezultatul definitiv. N-a vorbit cu nimeni, dar a auzit rumori. Nu crede că Crainic să aibă rezistenţe. În orice caz, eu şi Crainic putem avea mîndria că n-am cerut să fim aleşi.

Telefoanele acestea de azi mi se par puţin ciudate. Caracostea ştiu că mă preţuieşte mult, dar mă întreb dacă nu cumva telefonul a vrut să fie o scuză a lui faţă de mine că el a intrat iar eu nu. De asemenea, rumorile pe care le-a auzit Voiculescu şi considerarea că pot avea satisfacţia a nu fi cerut eu să fiu primit, n-o fi oare un zvon care circulă prin anume cercuri, poate chiar în jurul lui Crainic, care totuşi are speranţa că el nu e periclitat? Ştiu că el mi-a vorbit de fapt ca să-mi amintesc de el la Premiul Naţional, deşi n-a pomenit nimic. Dar n-a început nici cu Academia mea, ca şi cînd ar avea mari îndoieli? Doctorul e mare diplomat şi n-ar fi neglijat a fi foarte amabil, dacă n-ar fi avut ştiri prea rele, mai ales că ar fi vrut să fie simpatic şi pentru premiul lui!

În sfîrşit, am pregătit 8 copii după răspuns, din care 4 le voi trimite mîine dimineaţă lui Sadoveanu. Ce va fi, vom vedea... După vorba lui Petrovici, am telefonat ieri lui Simionescu[17] pentru o întîlnire. Mi-a spus că dacă e pentru Academie, nu e nevoie să mă deranjez, căci votul lui mi-e sigur. Voiam să mai vorbesc cu cîţiva: Gusti, Nistor[18], Nae Popescu[19]... Nu mai vorbesc cu nimeni. Dacă mă vor, bine — dacă nu — tot bine. N-am să scad cu nimic în talent sau în glorie.

Nu ştiu cîtă plăcere voi avea la urmă, dar pînă acuma mi-a pricinuit mai multă agitaţie şi emoţie şi chiar tristeţe afacerea asta academică. I-am spus franc lui Brătescu: ar fi monstruos ca Academia să-mi facă un gest de dezonorare în loc să mă onoreze, cum ar fi datoare!

La Valea Mare

Luni, 23 mai [1938, Bucureşti]

Am trimis lui Sadoveanu cele patru exemplare de explicaţii-răspuns, la Academie. I-am telefonat acasă să-l vestesc, adăogînd că în articolul trimis se găsesc toate explicaţiile crimei pe care apoi se întemeiază toate legendele şi crimele viitoare, încît cine vrea poate să fie complect lămurit, iar cine nu... „Evident, zice el. Pe răuvoitori nu-i poţi dezarma. În orice caz, sperăm să facem ceva. Că unii ziceau să ne oprim etc. Eu cred că secţia literară trebuie să dea lupta în plen, iar plenul va face cum crede. Pe urmă vom discuta noi în presă, la nevoie..." Cam aşa ceva a spus. Nu părea

[16] Petre Tomescu, neurolog, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti.

[17] Ion Simionescu (1873–1944), geolog, geograf, paleontolog, preşedinte al consiliului de administraţie al Editurii „Cartea Românească".

[18] Ion I. Nistor (1876–1963), istoric, profesor la Universitatea din Bucureşti; în persoana lui, L.R. va dobîndi un bun prieten la Academia Română.

[19] Nicolae Popescu (popa Nae), profesor la Facultatea de teologie din Bucureşti, membru al Academiei Române, secretar general al Ministerului Cultelor şi Artelor (tatăl actorului Mihai Popescu).

deloc sigur, deşi Sadoveanu e totdeauna rezervat, niciodată expansiv. Îmi lăsa impresia de mari dificultăţi şi de o nehotărîre mare în sînul chiar al secţiei literare. Baremi perspectiva discuţiei în presă e dezastruoasă... În sfîrşit, vom mai vedea mîine, la comisia Premiilor Naţionale, unde vom întîlni şi pe Iorga. (A, Sadoveanu a mai spus că în plen poate să mă atace Iorga.)

N-am ieşit deloc. Am primit doi scriitori tineri, Const. Salcia[20] şi George Constant[21], pentru recomandaţii. Pe seară, d-na Stamatiad, tot pentru premiu.

La 9 seara a venit avocat Ionescu[22] să mă ia la Şeicaru. Pe drum îmi spune că Şeicaru a spart gheaţa la Radio, introducînd în comitetul programelor pe Tiberiu Brediceanu. Crede că îi va fi mai uşor să facă loc pentru mine şi Cazaban după acest precedent. Şeicaru îmi cere votul pentru Tutoveanu[23]. E certat rău cu Iorga, care îl sapă pretutindeni, fiindcă regele a spus într-un consiliu că iubeşte pe Şeicaru. Iorga şi Miron Cristea l-au înlăturat de unde se poate, încît sub noul regim are mai multe greutăţi ca înainte. Mi-a arătat noua rotativă colosală şi mi-a spus planuri diverse. Vrea să ne mai vedem... Zice că e mai sigură alegerea mea la Academie decît a lui Crainic, fiindcă Academia e dominată de ardeleni.

Acuma, scriind, aud iar cîntecul cucuvelei, peste apă. Înainte de vestea bună cu Academia a cîntat insistent. Te pomeneşti că-mi vesteşte iar bine!

Sîmbătă, 20 mai 1939 [Bucureşti]

Oricît pare de ridicol, iar trebuie să fac însemnări despre Academie. De cîţi ani mă urmăreşte Academia asta? Şi nu pentru că i-aş fi cerut eu ceva, aş fi făcut în vreun fel oarecare act de candidatură, şi adeziunea necesară — dar n-a izbutit să mă treacă măcar prin secţie din pricina lui Iorga, care m-ar fi combătut cu vehemenţă pe motive naţionale... Cel puţin aşa cred, fiindcă de spus nu mi-a spus nimeni nimic, nici Duică; probabil s-a jenat, iar eu la fel. Pe urmă, de vreo zece ani a început să circule mereu zvonul că voi fi ales membru activ, aproape în fiecare an. Motru a declarat multora, chiar nevestei mele (mie însă nu), că primul loc mi se va da mie — asta de mulţi ani, de cînd stăteam în str. Pietăţii. La fel Gusti, Petrovici, Sadoveanu, Murnu, Caracostea, Lapedatu etc. Cît a trăit Goga părea, pentru mine, că va fi imposibil să intru la Academie. Ar fi primit pe oricine afară de mine. Pretextele erau pompoase, motivele mici, egoiste — singurul scriitor ardelean care îl întreceam. Deja alegerea lui Blaga înaintea mea a nemulţumit lumea, chiar pe adversarii mei[24]. Astfel, anul trecut, ca un fel de protestare din sînul Academiei însăşi, am fost ales de secţia literară cu unanimitate — eu şi Crainic, ceea ce diminuează considerabil gestul. Cum-necum însă, n-am ajuns în faţa plenului.

Anul acesta s-a repetat gestul secţiei literare. Şi din fericire, imediat, într-o şedinţă plenară, s-au clarificat şi adversităţile. Anunţîndu-se alegerea mea, Iorga a protestat energic arătînd un pamflet dactilografiat, în care mi se aduceau obişnuitele acuzaţii şi cerînd preşedinţiei să cerceteze amănunţit, cum stau aievea lucrurile. Motru a răspuns scurt că asemenea calomnii circulă de

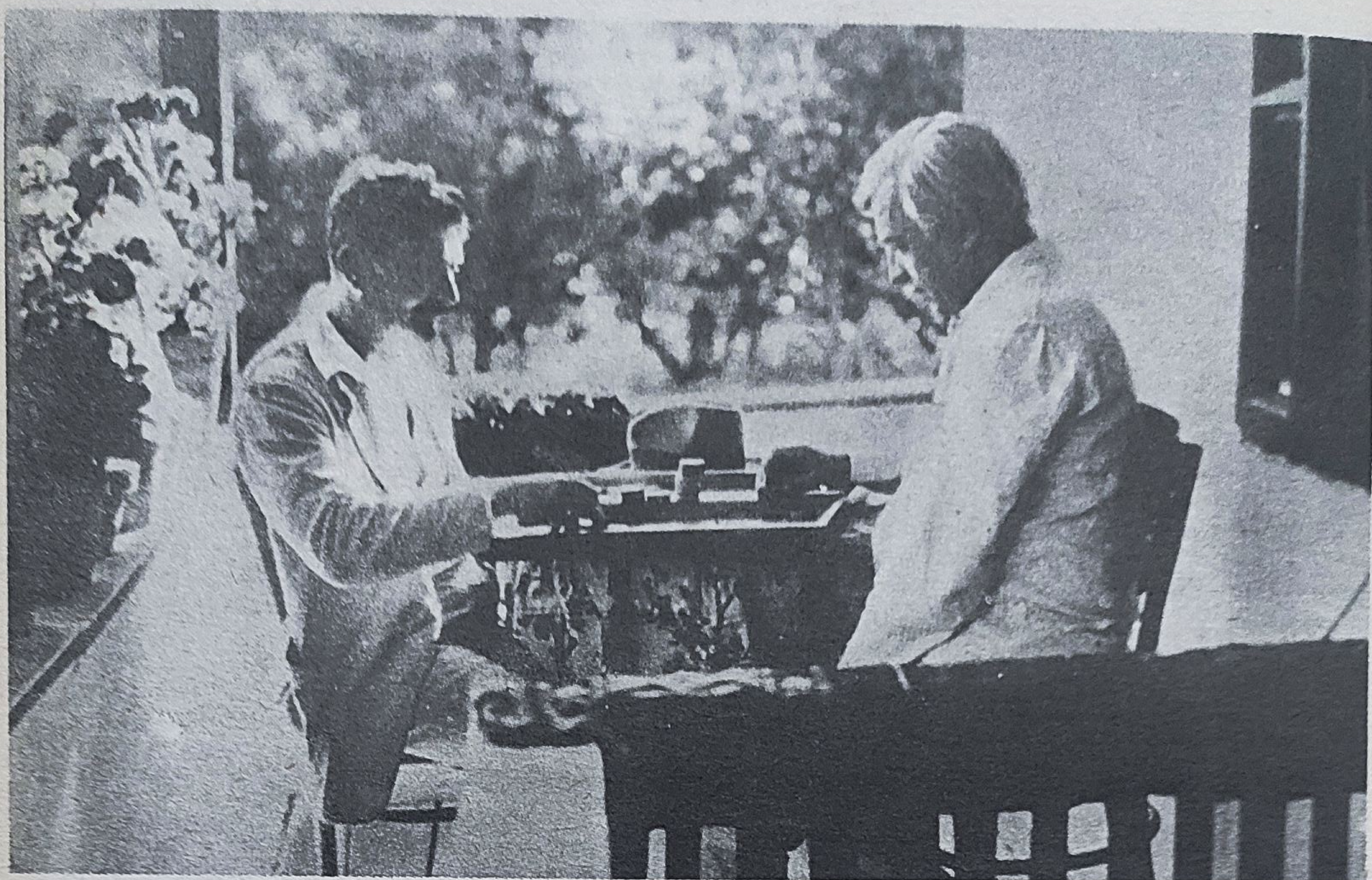
Cu Puia (1943)

mult şi n-au nici o valoare. Iorga însă a insistat că cere să fie examinate toate acuzaţiile. Lapedatu l-a potolit, că se vor face cercetări. Atunci însă, Sadoveanu a transmis lui Lapedatu răspunsul meu, dat lui Crainic în privinţa acuzaţiilor, iar Lapedatu l-a transmis îndată lui Iorga, care însă, fără a citi, a stăruit că trebuie răspunsuri cu documente oficiale, nu fraze de gazete... Avînd în faţă răspunsul meu, totuşi a început să citească, a fost interesat şi a citit cu mare atenţie pînă la capăt. Atunci, deşi se discuta altceva, a cerut îndată cuvîntul, declarînd că retrage tot ce a spus adineaori împotriva mea, recunoaşte că sînt la mijloc calomnii odioase, împrăştiate de interesaţi, şi roagă să se considere neavenită intervenţia de adineaori, adăogînd că e vorba de un mare scriitor al neamului, care nu poate decît să onoreze Academia.

Această întîmplare a făcut să se considere complet elucidate lucrurile. Dacă dispare adversitatea lui Iorga, alegerea mea e sigură în plen. Aşa, seara, miercuri, la banchetul lui Ralea, am primit nenumărate felicitări de la toată lumea, începînd cu miniştrii şi sfîrşind cu micii ziarişti.

Votul în plen trebuia să se facă astăzi. Ieri, Petrovici îmi spune că trebuie să dau o nouă adeziune scrisă, că primesc să fiu ales. Dimineaţa am trecut pe la Academie şi Fanny a lăsat scrisoarea către Lapedatu unui funcţionar. După-amiazi, aveam oarecare emoţie. Pînă la 5 d[upă]-a[miazi] n-am primit nici o veste. Am ieşit cu maşina şi m-am întors pe la 8 — tot nimic. Părea suspect. M-am dus la Teatru. Radu[25] aduce ştirea că la Academie au fost aleşi Drăgan[u] şi un istoric, activi, precum şi doi corespondenţi. Despre mine nu se pomeneşte... Am venit acasă şi am chemat pe cîţiva la telefon, să aflu ce s-a întîmplat? Brătescu-Voineşti îmi spune că Sadoveanu, care trebuia să facă raportul meu, a lipsit de la şedinţă

[20] Constantin Salcia (n. 1910), poet.
[21] George Constant (n. 1912), publicist.
[22] Vasile (Lulu) Ionescu, de la Societatea de Radio.
[23] George Tutoveanu (1872–1957), poet.
[24] Primirea lui Blaga în Academia Română a avut loc în 1936.
[25] Radu Vasilescu, cronicar sportiv, ginerele lui Liviu Rebreanu.

Cu Mihail Sorbul la Valea Mare

şi de aceea nici nu s-a putut pune votarea mea. Din aceeaşi pricină, Crainic a căzut azi, avînd numai 19 voturi în loc de 21 — Sadoveanu a lipsit, iar Ciobanu[26] a venit tîrziu. Nu e însă nici o primejdie. Atmosfera e bună.

Am întrebat la Sadoveanu. La prînz, astăzi, a venit frate-său şi l-a luat la Iaşi pentru vreo afacere foarte gravă. Luni dimineaţa însă va fi aici.

Cum se vede, nu se poate ca afacerile mele cu Academia să meargă fără incidente şi emoţii... Şi în fond, toată chestia asta mă plictiseşte. Aproape că-mi vine să renunţ cu vehemenţă. E prea tîrziu ca să-mi facă vreo plăcere. Şi prea mult m-a necăjit povestea asta.

Marţi, 23 mai [1939, Bucureşti]

Se putea altfel? Pare că nici pînă astă-seară nu s-a făcut nimic cu alegerea mea la Academie sau s-a făcut ceva rău, fiindcă nimeni n-a găsit de cuviinţă să-mi comunice ceva.

Ieri, luni, a vorbit Fanny cu Sadoveanu pe la amiazi. I-a spus c-a trebuit negreşit să plece sîmbătă, nu de plăcere, dar se miră că nu s-a făcut nimic; el credea că are să facă raportul meu Caracostea. (Deşi nu-i spusese nimic, probabil.) A sosit, şi să n-aibă nici o grijă, că lucrurile vor merge strună după-amiazi.

El însă se vede că habar n-avea ce s-a întîmplat aici. După-amiazi am aşteptat pînă la ora 6,1/4, crezînd mereu că are să-mi dea cineva un telefon. Nimic. Atunci am chemat Academia, şi un funcţionar, Caruso, a comunicat că au fost aleşi membri activi la secţia ştiinţifică, dr. Parhon[27] şi Gh. Macovei[28], geologul. Dar din secţia literară? Nu. S-au amînat.

Nu mai înţelegeam nimic. Am chemat casa Petrovici, să mă lămurească el. Mi-a răspuns doamna: Petrovici lipseşte din Bucureşti; a plecat aseară la Iaşi şi se întoarce astă-seară; s-a înţeles cu Motru ca azi să nu se facă alegeri pentru secţia literară; aşa că noi vom trece probabil mîine; dar să nu avem nici o grijă, căci lucrurile merg bine...

Azi n-am vorbit cu nimeni. După-amiazi am lipsit de-acasă pînă la opt. Speram să găsesc urme de vreun telefon. Nimic, nimic. Nu mai vreau să întreb pe nimeni. Să aştept radio-jurnalul. Te pomeneşti că s-a ales Crainic şi am fost respins eu. Nimic despre Academie. Atunci ce-a fost? Nu s-a pus la vot deloc alegerea noastră? De ce? S-a pus şi am fost respins?

Mă enervează atît de mult toată afacerea asta! Mai ales că pînă şi la Cluj a ajuns vestea că am fost ales. Şi cînd colo?... Totuşi trebuie să-mi păstrez sîngele rece... Ieri mă gîndeam mereu, ce ghinion pe mine să fiu pus la vot tocmai într-o marţi. Îmi ziceam că are să-mi meargă rău chiar dacă aş fi ales...

Dar ce Dumnezeu poate să mai fie?

Miercuri, 24 mai [1939, Bucureşti]

Parte din mister s-a dezlegat azi-dimineaţă printr-o convorbire cu Petrovici. Ieri am fost pus la vot, în plen şi am avut 30 voturi din 32, adică mi-au lipsit două voturi ca să fiu ales. Tot atunci a fost pus şi Crainic a doua oară, întrunind 21 voturi. Azi vom reveni din nou, eu a doua oară, iar Crainic a treia oară la simplă majoritate. Astfel,

[26] Ştefan Ciobanu (1883–1949), profesor de literatură veche la Universitatea din Bucureşti, istoric literar.

[27] Constantin I. Parhon (1874–1969), endocrinolog, profesor la Universitatea din Iaşi şi din Bucureşti.

[28] Gheorghe Macovei (1880–1969), geolog, profesor universitar la Politehnica din Bucureşti.

Casa de la Valea Mare (după ultima reparaţie)

Crainic va fi ales chiar azi, iar eu, dacă nu voi ieşi azi cu două treimi, voi ieşi mîine sigur la majoritate... Înţelege enervarea şi nerăbdarea mea. Crainic l-a aşteptat ieri la un colţ de stradă. La Academie însă aşa este. Personalităţile proeminente găsesc veşnic adversităţi. Pe cei necunoscuţi şi inofensivi nimeni nu-i ia în seamă şi bilele albe curg. Iorga s-a ales abia la al treilea scrutin cu majoritate, ca şi alţii. El, Petrovici, a avut şapte bile negre, iar generalul Rosetti, în aceeaşi şedinţă, numai două... iar alegerea noastră în orice caz e asigurată cel puţin cu o majoritate foarte puternică. Să nu mă mir că atîtea calomnii ce s-au pus în circulaţie pe socoteala mea au făcut mai multă impresie asupra unora, căci calomniile sînt mai uşor de reţinut decît meritele de apreciat... În sfîrşit, nici o grije. Cel mai tîrziu mîine se sfîrşeşte. E destul de lucru în astfel de ocazii, trebuie să dai telefoane, să vezi ca prietenii să participe la vot etc.

De altfel, înainte mă chemase Sadoveanu şi-mi spusese să fiu liniştit, căci lucrurile merg bine, mi-au lipsit doar două voturi fiindcă diverşi membri sînt ocupaţi în alte părţi şi n-au putut veni. Dar cel mai tîrziu mîine se termină tot...

Seara surpriza: aud la radio că s-au ales doi corespondenţi, despre Crainic nimic. De neînţeles. Nu s-a pus la vot azi — de ce? A căzut la majoritate? Imposibil. Nu l-a dat ca să-l anunţe odată cu mine? N-ar avea sens. Nu l-au dat la radio Hodoş şi ceilalţi duşmani ai lui? Ar fi excesiv!

Mă ocup de Crainic fiindcă sînt oarecum legat de el. Dacă ar fi căzut el, înseamnă că şi eu voi cădea... Nu ştiu ce mai poate fi... Oribilă afacere şi Academia asta!

Joi, 25 mai [1939, Bucureşti]

Numai cîteva cuvinte. Amănunte voi nota poate pe urmă. În şedinţa de azi, Academia, în plenul ei, m-a ales în sfîrşit membru activ. Am ieşit deci abia la al treilea scrutin, cu majoritatea de 19 contra 14. Ieri — am aflat abia azi dimineaţă de la Petrovici: Crainic a căzut, neîntrunind la al treilea scrutin decît 16 voturi contra 20 voturi.

Mîine trebuie să mă prezint la Academie. Am să dau o telegramă regelui[29] şi să pregătesc ceva, drept răspuns, la salutarea preşedintelui.

Sîmbătă, 27 mai [1939, Bucureşti]

M-am obişnuit. S-a isprăvit cu emoţiile academice. Ieri am participat întîia oară la şedinţa solemnă prezidată de rege, pentru comemorarea bătrînului Carol I. Am fost îmbrăţişat la propriu şi la figurat de noii mei colegi. După discursuri, regele a coborît în incintă şi cel dintîi la mine a venit şi, dîndu-mi mîna, mi-a zis: „Fii bine venit între noi! Te felicit din toată inima!" Pe urmă, cînd am rămas în şedinţă intimă, Motru mi-a ţinut o cuvîntare foarte caldă şi măgulitoare, recunoscînd că chemarea mea vine cam tîrziu, dar să n-am nici o amărăciune căci numai copacii mari, care se ridică deasupra, sus de tot, sînt bătuţi de vînturi etc. Am răspuns cu un mic **speach** scris. Am fost foarte aplaudat. Azi am fost la recepţia dr. Ciucă. Aceeaşi prietenie din toate părţile.

Premiul Naţional de dramă s-a acordat azi lui Camil Petrescu prin marea mea stăruinţă.

---

[29] Carol II era preşedinte de onoare al Academiei Române; textul telegramei amintite în *Jurnal* se află la B.A.R. (**Coresp.**, S = 40 (1–5)/CCXLVI).

Nu mai spun cîte felicitări primesc de pretutindeni... Asta e în firea lucrurilor.

Vineri, 16 [iunie 1939, București]

Ședință solemnă la Academie pentru comemorarea cincantenarului morții lui Eminescu. Vine și regele, precedat de Călinescu[30], Urdăreanu[31] și o serie de miniștri și jumătăți. Publicul puțin și cam pestriț. În incintă mai mulți corespondenți și — Radu Cosmin[32] în haină gris. (Mai tîrziu sosește și Bassarabescu în haine maron.) Regele e frumos și parcă puțin trist. Poate moartea lui Condiescu[33]... Motru face o introducere de vreo zece minute, apoi vorbește Caracostea, bine și pe alocuri impresionant. Între ei a spus și regele cîteva cuvinte bine improvizate ca totdeauna.. Pe urmă regele a coborît în incintă, a felicitat pe Caracostea și a dat mîna simplu cu toți academicienii și apoi s-a retras cu toată suita, ducîndu-se pare-se la concursul hipic.

Iorga n-avea deloc astîmpăr. Din pricina alegerii lui Argetoianu la președinția Senatului. A venit cu o serie de epigrame la adresa lui, iar în timpul conferințelor mi-a cerut un creion și a mai făcut una. Altfel mereu căsca și se plictisea, căutînd a vorbi încet în dreapta și stînga, parcă spre a arăta că nu se impresionează de prezența regelui. A întins mîna lui Sadoveanu, cu care nu vorbea pînă azi, iar pe urmă i-a dat să citească o piesă a sa **Alexandru cel Mare** în corectură, plîngîndu-se că n-a fost înțeleasă. Îmi spuse că are acuma o piesă **Sulla**, în care combate dictatura, dacă guvernul nu-i va face plictiseli.

După plecarea regelui, a citit Murnu o așa-zisă conferință despre Eminescu, lamentabilă din toate punctele de vedere. L-am îmbrățișat pe Caracostea. Era emoționat. Vorbeam cu el, Petrovici și Capidan despre greutatea de a vorbi despre Eminescu, în legătură cu Murnu. Toată lumea crede că se pricepe în literatură, cînd în realitate... „Nu se pricepe deloc!" observă Antipa[34]. „Dar votează!" adaogă ironic Petrovici, cu aluzie la votările contra scriitorilor.

Luni, 19 iunie [1939, București]

Acuma sînt copleșit oarecum de onoruri, dar toate onorifice, încît necazurile bănești mă plictisesc necontenit. Călinescu, de mai bine o lună mi-a pus în vedere că voi lua conducerea **României**, și nimic. S-a umplut orașul cu vestea, dar în fapt nu mișcă nimic. De cîteva ori m-am întîlnit cu el și nu mi-a mai spus o vorbă. În schimb, dr. Voicu-lescu, în casa mortuară a lui Condiescu, mă previne să-mi iau gîndul de la **România**, fiindcă nu se schimbă nimic. N-a vrut să spuie de unde are știrea asta atît de sigură.

Luni, 19 iunie [1939, Valea Mare]

Sosesc seara la 10, venind cu acceleratul de 7 din București. Găsesc bine toate aici. De altfel lunea trecută am fost — sosit dim[ineața] plecat după-amiazi cu fructe, vin etc.

Vineri, 30 iunie [1939, București]

Ședința săptămînală la Academie. Lume relativ mai multă, membri evident, căci ședința e intimă. Blaga îmi vorbește, de ce n-a ținut comunicare la comemorarea lui Eminescu, despre opera lui filozofică (cinci trilogii etc.), despre efectul sistemului lui în Germania. Simionescu îmi cere un memorandum despre criza cărții. L-am depus la Academie de cîteva zile, iar azi unul lui Brătescu-Voinești, care vrea să intervie împreună cu Sadoveanu la primul-ministru Mai dau un exemplar lui Lapedatu, care amintește în relația către adunare despre el. Sadoveanu îmi cere mai multe exemplare. Schimb de vorbe cu Petrovici, Nae Popescu, Antipa, Traian Săvulescu[35] etc.

O discuție se încinge în jurul uniformei. Lapedatu anunță că Academia nu poate suporta ea însăși cheltuielile uniformelor membrilor, dar poate face înlesniri, adică să crediteze. Iorga încearcă să convingă că membrii nu sînt obligați să-și facă uniforma și s-o poarte, ci doar bicornul. Intervenția lui e urmarea nemulțumirilor lui recente cu guvernul și regele; astfel caută să facă iar opoziție suveranului, știind bine că uniformele au fost dorite de el.

De altfel în timpul ședinței mi se adresează glumind că fumez prea mult și că în alte Academii nu ne admite fumatul. Ripostez că nu fac decît să urmez exemplul celor mai vechi de-aici, la care el adaogă că cei de la științe sînt capul tuturor relelor în Academie etc.

Plec cu Murnu, Caracostea și Brătescu-Voinești. Despre pescuit, fumat și altele. Caracostea se interesează despre ce vreau să vorbesc în discursul de recepție. Îi spun: **Țăranul în literatura românească**[36] sau **Eminescu, Creangă, Caragiale care au lipsit din Academie...** îi place al doilea subiect.

Sîmbătă, 1 iulie [1939, București]

Primesc de la Mesnard[37] contractul cu editura „Plon" despre editarea lui **Ion** în franțuzește.

Azi am încheiat principial cu „Socec" pentru romanul **Alibi**.

Marți, 4 iulie [1939, București]

Nu știu dacă am însemnat undeva întrevederea cu primul-ministru de-acum o lună jumătate, pe la 15 mai, cînd mi-a vorbit că s-a gîndit să-mi dea mie conducerea ziarului **România**. Nu mi-a dat și nici n-am cerut amărunte. Am primit principial propunerea, rămînînd să discutăm la timp condițiile. În nici un caz, n-am vrut nici acuma, ca nici altădată, să am aici cel mai mic amestec în mazilirea unui scriitor și confrate[38]. Dar, oricît eu am păstrat discreția firească, în cîteva zile s-a aflat în cercuri din ce în ce mai largi că voi lua direcția **României**. Mai ales că aceasta coincide oarecum cu alegerea mea la Academie. Au trecut însă săptămînile și nu s-a schimbat nimic, afară

---

[30] Armand Călinescu (1893—1939), la acea dată prim-ministru.

[31] Ernest Urdăreanu, mareșal al Palatului.

[32] Radu Cosmin (pseudonimul literar al profesorului ploieștean Nicolae Tănăsescu), poet și prozator.

[33] Moartea generalului Nicolae Condiescu, adjutant regal intervenise la 15 iun. 1939 .

[34] Grigore Antipa (1867—1944), biolog, profesor la Universitatea din București.

[35] Traian Săvulescu (1889—1963), biolog, profesor la Universitatea din București.

[36] Titlul exact al discursului de recepție va fi **Laudă țăranului român**, fiind rostit la 29 mai 1940; cuvîntarea de răspuns a aparținut lui Petrovici (ambele discursuri s-au tipărit în broșuri de Academia Română în seria „Discursuri de recepție", nr. LXXVII, 1940).

[37] Pierre Mesnard, profesor la Universitatea din Alger, membru corespondent al Academiei Române.

[38] Este vorba de prozatorul Cezar Petrescu, la acea dată director al ziarului **România**.

Liviu Rebreanu (primul din stînga), la Academia Română

de zvonul care continua să circule, şi încă mereu mai insistent.

Ieri dimineaţă mă pomenesc cu un telefon de la Titeanu[39]. Vrea să mă vază. Întîi însă principial: aş primi să mă numească în comisia de control al filmelor? Al. Rosetti a demisionat şi s-a gîndit că nimeni n-ar fi mai potrivit ca mine să-i ia locul. Am primit. Mai ales că auzisem că acuma, sub noul regim, membrii comisiei au cîte 15 000 lei pe lună.

Azi m-am dus. Mi-a făcut decizia. Pe urmă mi-a spus că ţine mult să mă utilizeze. Vrea să mă numească la Radio, la conducerea programelor. I-am obiectat că n-aş putea primi să fiu un simplu figurant, după ce am fost vicepreşedintele consiliului şi preşedintele comitetului, şi încă acum cînd directorul, prin legea ce i s-a făcut anume, este stăpînul de fapt al programului, un director analfabet, care nici jurnalele nu e în stare să le descifreze. Spuse că legea a fost făcută de Călinescu, cu intenţia de a concentra autoritatea într-o singură mînă, fără să-şi dea seama că directorul e cum e. El are să schimbe însă legea aceasta. De altfel, la 1 august expiră mandatele consiliului şi atunci are să mă numească în consiliu, cu însărcinarea specială de preşedinte al comitetului de program. Aşa da — voi primi bucuros.

În cursul convorbirii îmi adaogă că propunerile acestea sînt ale lui, dar trebuie să ia şi consimţămîntul primului-ministru; primul-ministru, de altfel, a primit cu vădită plăcere propunerile... Mie mi s-a părut, tocmai din insistenţa asta, că primul-ministru, i-a dat ordin să facă propunerile. Ceea ce pare plauzibil din convorbirea ce-am avut-o cu Titeanu asupra afacerii **Românie**i. L-am întrebat direct să mă lămurească ce a fost chemarea ce mi-a făcut-o Călinescu şi apoi tăcerea insistentă? Ce s-a întîmplat în realitate şi cum stăm?

România merge oribil. Cea mai grozavă dezorganizare ce s-a pomenit vreodată. Titeanu n-a vrut să se amestece. Ziarul e copilul răsfăţat al lui Călinescu. Cînd a trebuit să constate cît de rău merge, a însărcinat pe Titeanu să controleze, să inspecteze. N-a făcut nici un gest, tocmai ca să nu se spună la prăbuşire că s-a întîmplat dezastrul deşi controlat de el. În sfîrşit, prin aprilie Călinescu a ordonat anchetă. A făcut-o Titeanu şi a găsit un gol de circa cinci milioane. Cezar Petrescu s-a plîns că ancheta nu-i obiectivă. Altă anchetă s-a făcut de către „Monitorul Oficial", cu rezultatul de patru milioane risipite. Diferenţa înseamnă doar faptul că „Monitorul" n-a calculat datoriile la fisc... Atunci, primul-ministru s-a hotărît să schimbe pe Cezar Petrescu. Un moment a fost vorba de Şeişanu, cu gîndul că, luîndu-l, s-ar strica **Universul**. Pe urmă el, Titeanu, a explicat că **Universul** trăieşte nu prin Şeişanu sau alţii ca el, că eu aş fi singurul care aş putea lua conducerea cu şanse de seriozitate etc. Călinescu însuşi, de altfel, la mine se gîndise în primul rînd. Nu poţi înlocui pe un scriitor cu mare circulaţie decît cu unul mai mare etc. Şi aşa s-a ajuns de m-a chemat şi mi-a propus, iar lui i-a dat ordin să facă formele. Pe urmă, între

[39] Eugen Titeanu, avocat, publicist şi om politic; la acea dată îndeplinea funcţia de subsecretar de stat la Ministerul Presei şi Informaţiilor.

timp, s-a răzgîndit. A aflat probabil de jubilările lui Șeicaru. Adversitatea acestuia menține pe Cezar Petrescu la **România.** Călinescu nu vrea să dea lui Șeicaru nici măcar aparența unei satisfacții, căci Șeicaru e definitiv culat. Și a spus să mai așteptăm, căci nu se poate să fie astfel compromis un scriitor etc. Încît afacerea deocamdată e moartă. Dar el nu-i dă trei luni. Sfîrșitul e tot o prăbușire, și încă mai gravă. Cu 26 000 lei vînzare nu poate trăi o gazetă; Cezar zice că vinde 35 000, dar nu sînt decît 26 000. Trebuie să mai așteptăm. Dacă Cezar nu va avea inspirația să plece singur, va avea probabil o prăbușire strigătoare.

Și așa cu afacerea **România...**

Vineri, 7 iulie [1939, București]

Ședință publică la Academie, cu o comunicare a lui G.G. Mironescu — scrisori de-ale lui C. Negri și Kogălniceanu. Prof. Hulubei[40] a fost salutat călduros și a răspuns lung. E un tip interesant, negricios, vioi. E senator numit de rege. De altfel, regele l-a adus de la Paris și l-a impus profesor la Iași — cum mi-a povestit prof. Niculescu[41], care, împreună cu Urdăreanu, au atras atenția regelui asupra tînărului savant român, descoperitorul noului corp Moldavium[42].

A prezidat Petrovici — demn și amuzant, cu o replică fină și puțin ironică lui Mironescu, cu o prezentare caldă lui Hulubei... Lume puțină, ca totdeauna.

Am stat de vorbă cu Ionescu-Sisești, tînărul[43], despre boala lui Arghezi[44]. Gusti m-a sărutat, că demult trebuia să fiu, că el a luptat atîta și tocmai acuma n-a fost să mă voteze, că-i pare bine că s-au eliminat piedicile, probabil au venit documente categorice etc. E plictisit. Probabil nu l-a primit regele. Vorbește despre retragerea de la Serviciul Social, unde are multe plictiseli etc. Vrea să-și facă opera...

Mici schimburi de vorbe cu Sisești ministrul, cu Lapedatu, care spune că se face intervenția pentru cărți, cu Petrovici care a fost bolnav, cu Rosetti, Caracostea, Murnu, Simionescu, Antipa, Motru etc.

Despre cartea lui Drăganu[45] cu Rosetti: ar fi interesantă, dar a sărit peste cal și e greoaie; de aceea are polemici grele cu ungurii care și ei exagerează...

Ședință la Casa Scriitorilor, unde dăm 30 000 lei [lui] Arghezi bolnav.

Prima participare la Comisia de filme. Nimic. Doar pentru Papatanasiu[46] am obținut de la Bucuța niște ajutoare, deocamdată promise.

---

[40] Horia Hulubei (1895—1972), fizician, profesor la Universitatea din București.

[41] Probabil Ion Th. Niculescu (1895—1957). medic și biolog, profesor la Universitatea din București; în documentele epocii se mai întîlnește și numele lui Cristea Niculescu-Otin (1879—1954), chimist și profesor la Universitatea din Iași.

[42] Reluînd mai vechi experiențe de laborator ale unor iluștri predecesori, și folosind metoda spectroscopică Horia Hulubei descoperă, în 1936, elementul 87, denumit Vrancium, după ținutul său natal.

[43] Nicolae Ionescu-Sisești (1888—1954), neurolog, profesor la Universitatea din București.

[44] În realitate o sciatică rebelă; boala, greșit diagnostic la început, de mari personalități ale vieții medicale, alarmase familia poetului. Însănătoșirea o va datora dr. Grigoriu-Argeș, căruia îi va închina peste ani, un medalion literar (vezi **Adevărul**, LX, nr. 16585, 13 iun. 1946, p. 1—2).

[45] Este vorba de **Histoire de la littérature roumaine de Transilvanie de origines à la fin du XVIII-eme** (București, 1938).

[46] N. Papatanasiu, gazetar, între altele și autorul unui interviu luat lui L.R. și publicat în paginile **Adevărului literar și artistic**, XXX, nr. 342, 25 dec. 1938. (vezi **Jurnal**, vol. I, Addenda).

Cu soția și fiica (1940)

Sîmbătă, 8 iulie [1939, Valea Mare]

Am venit de dimineață ca să am ziua întreagă liberă de meditat asupra **Alibi**[47]. Mihai[48] mă aștepta la gară. Aici a dat mană grea în vii. Recolta va fi slabă, dacă nu complect compromisă. De altfel și fructele stau prost. Caisele puține și mîncate, înainte de a se coace, la sîmburele interior. Piersici puține. Sînt relativ destule pere. Prea puține mere. În schimb abundență la lucernă, la sfecla furajeră și în general la legume.

Altfel relativ bine, curat. Flori destule ca să se bucure Fanny. Calul, cînd stă mult în grajd și apoi iese la lucru, se împleticește și cade în genunchi, rănindu-se. Acuma e rănit la ambele picioare. Am comandat genunchiere. Cred că Mihai îl lasă prea în voie și calul se împleticește din neglijență.

Am plătit [lui] Mihai leafa pe 6 luni, 12 500 lei. Am achitat datoria făcută de el la Steriade[49] pentru piatră vînătă și pucioasă și rafie.

Vineri, 29 martie (1940, București)

Cunescu de la Ministerul Muncii și apoi Sadoveanu[50], la Academie, îmi propun să particip la niște șezători pentru muncitori, în cadrul „Muncă și Voie bună“[51], vreo trei deocamdată; am cerut 5 000 lei, ceea ce pe Sadoveanu l-a pus pe gînduri — i se pare nu prea mult, dar pentru bugetul lor prea greu. Firește, el, ca președinte al organizației, retribuit, poate participa chiar gratis...

La Academie o comunicare interesantă a dr. Danielopol[52] despre învierea inimii. În ședința intimă, Iorga protestează pe un ton familial contra ediției Creangă a Fundațiilor în care s-au publicat cele două povești „corozive“ și cere Academiei să intervie pentru a se retrage din comerț[53]. Am intervenit imediat, arătînd că e vorba de un număr strict limitat de exemplare la care s-au adăugat cele două povești și care s-au oferit unor persoane serioase, cunoscute ca bibliofile.

---

[47] Viitorul roman **Amîndoi** (1940).

[48] Mihai Botoș, vier la Valea Mare.

[49] Steriade, negustor în Pitești.

[50] Mihail Sadoveanu

[51] „Muncă și Voie bună“ — organizație cu obiective social-culturale; cu același titlu s-a tipărit o revistă, la București, începînd cu 15 apr. 1939 (director Mihail Sadoveanu; redactor Octav Cizeanu).

[52] Daniel Danielopolu (1884—1955), medic fiziolog.

[53] Ediția de **Opere** a fost îngrijită de G.T. Kirileanu; cele două povestiri „corozive“ sînt: **Povestea poveștilor** și **Povestea lui Ionică cel prost.**

— Va să zică, şi pe mine mă consideră serios — glumeşte dînsul. Dar atunci, lui Mehedinţi[54] i s-a trimis?

Pe urmă, diverşi membri se plîng că nu li s-a trimis şi lor în glumă; Petrovici observă că s-a trimis lui Iorga cunoscîndu-l amator de astfel de lucruri.

Mai tîrziu Iorga îmi spune, de faţă cu păr[intele] Nae Popescu: „Dar regele a reţinut trei exemplare, cu siguranţă... Unul pentru Mihai, altul pentru dînsul şi al treilea pentru cine?..." Pe urmă iar întreabă: „Dar lui Maniu i-a trimis?"

În şedinţa secţiei literare am propus să dăm premiul cel mare al Academiei operei complecte a lui Caragiale, apărută de curînd, aceasta fiind o recompensare postumă, dar şi o reparaţie din partea Academiei faţă de Caragiale şi faţă de opera lui care odinioară a fost pe nedrept ofensată[55]. Secţia a primit principial propunerea, urmînd să se vadă dacă dispoziţiile regulamentare permit...

Herescu[56] îmi spune că, în înţelegere cu autorităţile italiene, ar fi să facem un schimb de conferenţiari; din partea noastră aş merge eu ca prozator, Pillat ca poet şi I.M. Sadoveanu pentru teatru... Astă-seară se vede cu Giurescu pentru a pune la punct lucrurile.

Miercuri, 15 mai [Bucureşti]

S-a deschis sesiunea generală a Academiei. Fusei la dejun la Pillat cu Gamillscheg, Voiculescu, Herescu. Neamţul mă asigură că apare negreşit **Ion** în germană la toamnă. Se glumeşte despre alegerea lui Crainic[57]; Herescu e sigur că are să cadă, ceilalţi nu spun, dar cred la fel.

La Academie public puţin. Dări de seamă şi lucruri plicticoase. Petrovici îmi vorbeşte despre **Adam şi Eva** cu multă admiraţie, apoi mă roagă să dau votul meu la primul scrutin lui Torouţiu[58] pe care-l propune el, fiindcă a apucat a promite, şi nu vrea să fie singur, de altfel şi Motru i-a promis. La scrutinele următoare, fireşte, votez pe cine cred. El, avînd în vedere lipsa de relief a candidaţilor, propune să amînăm alegerea pentru la anul. E vorba de locul lui Drăganu. Pentru Crainic rămîne să-l propunem din nou. I-a spus lui Crainic cum am declarat că-l voi vota şi a fost enorm de impresionat, arătîndu-i că mi-a întins mîna. Puşcariu Sextil îmi vorbeşte despre Procopovici[59]. Îi promit, dar după primul scrutin pe care l-am făgăduit lui Torouţiu. Profesorul Cartojan[60] îmi cere votul, dacă nu sînt angajat. Motru mă roagă pentru Marius Theodorian[61] — pensie.

Joi, 16 mai [1940, Bucureşti]

Mă 'upt să isprăvesc cu Creangă. Lipsesc ilustraţii, iar eu încă n-am făcut introducerea. Corectorii, doi scriitori, mi-au lăsat mulţime de greşeli destul de grave[62].

La Academie, după şedinţa plenară administrativă în care s-a bătut apa-n piuă aproape trei ore

Împreună cu soţia

pe articole de regulamentul funcţionarilor, am avut şedinţă de secţie pentru completarea celor două vacante. Sextil Puşcariu a vorbit întîi în privinţa locului Goga, spunînd că secţia hotărîse să reînnoiască propunerea privitoare la Nichifor Crainic, adăogînd că secţia a fost unanimă, afară de mine care fireşte sînt liber să votez cum cred, nefiind obligat la această hotărîre. Am repetat declaraţia de solidarizare cu secţia. S-a votat secret. Unanimitate. Înainte însă Petrovici şi Caracostea au observat, cînd Puşcariu a spus ca să transmitem imediat propunerea plenului pentru a fi pusă la vot spre a putea, în caz că ar cădea Crainic, să facem altă propunere — că ar fi trist pentru prestigiul secţiei dacă planul n-ar confirma alegerea repetată pentru a treia oară şi că, din informaţiile culese la membrii celorlalte secţii, s-ar părea că secţia noastră însăşi nu merge cu solidaritatea pînă la votul din plen şi că în plen membrii votează altfel decît în secţie. Sadoveanu a protestat că asemenea vot ar fi nedemn din partea oricui etc.

Pentru locul lui Drăganu, Sextil Puşcariu[63] propune în scris şi cu un discurs destul de convingător pe Procopovici de la Cluj. Motru, tot în scris şi cu discurs, propune pe Cartojan. Petrovici, numai cu discurs, propune pe Torouţiu. Eu declar că am vrut să propun pe Rosetti, dar, faţă de filologi, cu părerea lor autorizată, renunţ deocamdată. Cinci scrutinuri se sfîrşesc cu vot nul, încît locul va rămîne vacant pînă la anul.

Secţia trebuie să delege un membru în comisia de premii naţionale. Va merge Motru. Petrovici

---

[54] Simion Mehedinţi (1869—1962), profesor de geografie la Universitatea din Bucureşti, fost ministru la Culte şi Instrucţiunea Publică (6 mart.—23 oct. 1918).

[55] Ediţie îngrijită de Paul Zarifopol (vol. 1—3, 1920—1932) continuată de Şerban Cioculescu (vol IV—VII, 1938—1942).

[56] N.I. Herescu era atunci preşedinte al Societăţii Scriitorilor Români.

[57] Alegerea în Academia Română.

[58] Ilie E. Torouţiu (1888—1953), critic şi istoric literar, folclorist, traducător; între 1931 şi 1946 s-a remarcat îndeosebi prin editarea ediţiei „Studii şi documente literare" (13 vol.)

[59] Alexandru Procopovici (1883—1941), lingvsit, profesor la Universitatea din Cluj.

[60] Nicolae Cartojan (1883—1944), istoric literar (la B.A.R., Coresp., nr. 142480—142481 scrisori ale sale către L.R.).

[61] Marius Theodorian-Carada, avocat şi gazetar.

[62] Este vorba de ediţia omagială a municipiului Bucureşti (Luna Bucureşti, 1940). Cu titlul **Poveşti** cartea s-a tipărit cu o introducere de L.R. şi cu ilustraţiile lui Th. Firiacoff, avînd în total 311 pagini.

[63] Sextil Puşcariu (1877—1948), filolog; în memoriile lui apar mai multe referiri la romancier, unele deosebit de importante pentru clarificarea împrejurărilor în care s-a aflat L.R. în anul 1918, în Capitala ocupată de trupele germane.

mă roagă să mă gîndesc la el pentru premiul de proză, mai ales că se cere și proză educativă. Eu mă gîndisem la Ionel Teodoreanu. Dacă ministrul vrea să dea prioritate prozei educative, atunci firește că este indicat Petrovici. Pentru Ionel Teodoreanu mă gîndesc atunci la o compensație imediată: premiul de roman Hamangiu de 100 000 lei. Am să-i fac chiar mîine, ultima zi, raportul și voi izbuti.

Vineri, 17 mai [1940, București]

Mi-am pierdut dimineața văzînd două filme la cenzură. La Academie am vorbit cu Ciobanu pentru Petrovici. Încolo nimic interesant. Am făcut referatul pentru Ionel Teodoreanu și puțină propangadă pentru el. I-am spus pe urmă, la Casa Scriitorilor, să depună cinci exemplare, cum cere regulamentul.

Sîmbătă, 18 mai [1940, București]

La Academie întîi tratative cu Pușcariu și Caracostea în vederea reluării scrutinului pentru locul Drăganu. Regulamentul nu admite amînarea decît după cinci scrutinuri împreună cu delegația. În acest caz vreau să reiau candidatura Rosetti. Pușcariu crede că mai poate încă rupe voturi în favoarea lui Procopovici; dacă nu, e de acord cu soluția mea. În secție s-a lucrat la premii. În primul rînd a venit Ionel Teodoreanu, care a trecut relativ destul de ușor. Petrovici a vrut să dobîndească pentru Mircea Rădulescu o parte dintr-un premiu mai mare; Blaga s-a opus vehement, și Caracostea. În sfîrșit, toată comisia n-a agreat propunerea, spre mîhnirea lui Petrovici. În schimb s-a dat lui Banea[64] pentru **Zile de lazaret**[65] etc. Un premiu s-a dat lui Medrea, și de pictură lui Lucian Grigorescu[66], mai puțin.

Luni, 20 mai [1940, București]

Discursul de recepție al lui Parhon cu răspunsul lui Carpen[67]. N-au prea ieșit din banalitate. Pe urmă votul asupra lui Nichifor Crainic. A reușit la limită. Azi a fost înmormîntat Măciucescu[68].

Sînt îngrijorări mari pentru soarta Franței. Se pare că germanii sînt mult superiori. Războiul merge vertiginos în favoarea germanilor[69]. Dacă cumva nu va interveni un nou miracol ca în 914.

Marți, 21 mai [1940, București]

Am primit vizita lui Dupront, directorul Institutului Francez, care venise și aseară în urma unei neînțelegeri telefonice în privința orei de întîlnire. Îmi spuse că Duhamel, care are anume însărcinări la radiofonia franceză, a luat inițiativa să se facă la microfonul francez, în iulie-august, cîte-un sfert de oră de „causerie", de cîte o personalitate marcantă din țările străine despre subiecte privitoare la țara respectivă, firește subiect cultural. S-a gîndit în primul rînd la mine. Vor mai fi cîțiva români de primă mărime. S-ar oferi 10 000 franci onorariu, plus găzduire completă la Pen-Clubul francez. Evident, inițiativa se luase înainte de începerea gravelor evenimente actuale. Mi-a făcut propunerea în speranța că lucrurile se vor îndrepta și asemenea manifestări se vor putea realiza într-un timp oarecare. Am acceptat, adăogînd că am fost invitat la Roma pentru o conferință similară, pe care însă am amînat-o din cauza evenimentelor pentru la toamnă sau cînd se va putea; acolo era vorba să prezint epica română contimporană. Ceva la fel aș dori să fac și la Paris, cînd va fi cazul. Desigur, a spus, ar fi tot ce se poate mai interesant. Asta însă ar trece peste ceea ce s-a prevăzut. Deocamdată e vorba numai pentru radio. Sugestia mea i se pare importantă și practică, deși o conferință în iulie-august ar fi greu de realizat în condiții bune. În orice caz, s-ar putea lega ambele, încît efectul să fie mai deplin. De altfel cu evenimentele în curs e probabil că toate acestea vor suferi o amînare, încît ideea se va putea realiza într-un timp mai bun. Conferința s-ar putea ține la Sorbona sau la [Societatea] Scriitorilor etc. Mulțumește c-am acceptat principial și mă va ține în curent. Era îndurerat de situația războiului pînă la lacrimi.

La Academie o ședință scurtă, ca să putem merge pe urmă la Motru care își serbează ziua numelui. Iorga, după boală, a reapărut. Povestește boala — fleac, ușoară tuse, urmare a unei ușoare răceli. Oprescu[70], revenind de la Londra, aduce impresii de mare încredere în victoria aliaților. Iorga refuză să dea mîna lui Caracostea pentru că a conferențiat în Germania.

Cu Blaga și Pușcariu împreună am mers la Motru. Acolo Panaitescu[71], istoricul, aduse vestea că germanii au ajuns la Marea Mînecii și-au făcut prizonier pe comandantul armatei franceze Giraud[72]. Bănescu[73] cere lui Motru să intervie la Palat să se dea și mai noilor academicieni gradul de ofițer al „Meritului cultural" și marea cruce a „Coroanei". Discutăm pe urmă, și Motru vrea să realizeze cu ajutorul regelui ideea ca membrii Academiei să primească de la stat un salariu sau o completare egală cu a consilierilor regali.

Miercuri, 22 mai [1940, București]

La Academie, înainte de începerea ședinței, Crainic a venit să-mi mulțumească pentru concursul ce i l-am dat și atitudinea ce-am avut-o. „Ne-am porcăit destul, să nu mai fim supărați!" „Nu, pardon, tu ai fost porc! Și nici azi nu știu pentru ce. Eu n-am făcut decît să ripostez tîrziu.." „Ce-a fost a trecut... Fii sigur că eu la fel aș fi procedat față de tine..." „Eu am făcut-o din convingere că ești cel mai bun. A fost o chestie de conștiință".

Motru i-a spus cîteva cuvinte banale. Crainic a răspuns destul de abil. A mulțumit întîi secției, apoi celor ce l-au votat, apoi chiar celor ce nu l-au votat. Iorga întrerupe: „Dar cei care au fost

---

[64] Gheorghe Banea (1891—1966), prozator și memorialist

[65] **Zile de lazaret**, roman de G. Banea tipărit în 1938.

[66] Lucian Grigorescu (1894—1965), pictor.

[67] Nicolae Vasilescu-Carpen (1870—1964), inginer.

[68] Eusebiu Măciucescu (1877—1940), angajat al Societății Scriitorilor Români (se ocupa de problemele administrative și economice).

[69] Amintim cîteva operații militare intervenite în ultimele două luni: invadarea Olandei (10 mai 1940); ruperea frontului francez la Sedan (13—14 mai 1940); capitularea armatei olandeze (15 mai 1940); declarat „oraș deschis", Bruxelles este ocupat de armata germană (17 mai 1940); ocuparea de către Germania a orașelor Anvers și Saint-Quentin.

[70] George Oprescu (1881—1969), critic și istoric de artă, profesor la Universitatea din București.

[71] Petre P. Panaitescu (1900—1967), istoric, profesor la Universitatea din București.

[72] Henri Giraud; la 15 nov. 1941, va fi numit comandant suprem al trupelor franceze în Africa de Nord; ulterior, la 23 iun. 1943, va fi numit, alături de generalul Charles de Gaulle, în fruntea Comitetului Francez al Eliberării Naționale (constituit la Alger).

[73] Nicolae Bănescu (1878—1971), istoric bizantinolog (la B.A.R., *Coresp.*, nr. 142106, o scrisoare către L.R., datată 1940, intervenție pentru o actriță clujeană).

absenţi şi te-ar fi votat?"... In sfîrşit, promite că va fi trup şi suflet cu corpul academic.

La sfîrşit Iorga spune lui Petrovici şi mie: Ei, aţi văzut cum ne-a luat peste picior şi ne-a categorisit, binevoind a ne da note?...

De altfel Iorga se plînge mereu de boală, că nu poate dormi noaptea, în schimb ziua oricînd, că are mereu visuri tulburătoare, că iar nu vede bine cu nişte ochelari etc. Generalul Rosetti spune că ar fi auzit că Gamelin[74] s-ar fi sinucis, că francezii dezmint capturarea generalului Giraud, că au reluat Arras etc.

În comisia premiului Năsturel am dat 4 000 lei lui Buzdugan[75], iar alt premiu de 3 000 lei pentru **Ghidul României.**

Joi, 23 mai [1940, Bucureşti]

Fiindcă am avut la masă pe soţii Dauş şi pe Horia Oprescu[76], am ajuns mai tîrziu la Academie, unde de altfel Lupaş ţinea o comunicare despre Gojdu[77], destul de mediocră. S-au făcut pe urmă nişte voturi de membri onorari la care n-am participat trebuind să merg la şedinţa comisiei pentru acordarea Premiului Naţional de proză. Am propus pe Ion Petrovici pentru proza-i literară artistic-educativă. Pregătisem alegerea aşa că s-a făcut în unanimitate, după ce Minulescu a propus în treacăt pe Brăescu[78] şi Papadat-Bengescu[79], iar ministrul[80] a spus că Lupaş şi Caracostea, care ar fi fost candidaţi, au renunţat anticipat.

Pe urmă am fost la Institutul german, unde am ascultat conferinţa foarte interesantă, a profesorului Herbert Gysarz[81] despre Nietzsche[82] şi timpul nostru. Acolo Caracostea mi-a spus că bine am dat lui Petrovici premiul de proză, dar cu un vizibil regret. Richter[83] n-a primit încă nimic de la editorul cu **Ion**, dar un funcţionar de la propagandă l-ar fi sfătuit să propuie ministrului să-l tipărească. Am refuzat net asemnea idee.

Vineri, 24 mai [1940, Bucureşti]

Am dejunat la spitalul Elias al Academiei împreună cu mai mulţi colegi şi personalul medical. La Academie întîi în secţie, împreună cu delegaţia, am repetat votul de cinci ori pentru locul vacant al lui Drăganu. A rămas vacant.

Iorga îmi spune că face el singur toate corecturile, chiar la **Neamul românesc pentru popor**[84],) Asta cu ocazia primului volum de discursuri parlamentare.

[74] Maurice Gamelin (1872—1958), comandant de armată, francez.

[75] Ion Buzdugan.

[76] Horia Oprescu (1904—1974), publicist şi prozator; la primăria Capitalei se ocupa de viaţa culturală a oraşului, sprijinindu-şi cu generozitate confraţii. Cu L. R. se afla în cele mai bune raporturi. În casa romancierului a cunoscut-o pe Maria Gusan, cu care se va căsători, avînd ca naşi pe Liviu şi Fanny Rebreanu.

[77] Emanuil Gojdu (1802—1870), patriot ardelean.

[78] Gheorghe Brăescu (1871—1949), prozator şi dramaturg.

[79] Hortensia Papadat Bengescu (1876—1955), prozatoare (vezi în **Addenda** vol. 1 din **Jurnal**, mărturisirile lui L.R. despre romancieră; la B.A.R., **Coresp**,. nr. 144052—144068, scrisori către acelaşi, datate între 1928 şi 1939, mărturisind bune raporturi).

[80] I. Histor.

[81] Herbert Gysarz, profesor de filosofie de la Berlin.

[82] Friedrich Nietzsche (1844—1900), filosof german, al cărui (nume revine adesea în notaţiile lui L.R., începînd din 1908 (vezi vol. **Caiete**); referiri mai ample în **Slove din închisoare** (scrisoare către M. Dragomirescu, transmisă din Gyula, 1910); un motto din Nietzsche deschide romanul **Gorila**.

[83] Konrrad Richter, traducător; tălmăcirea efectuată de el va apare la Viena, în 1941, cu titlul **Die Erde, die Francken mach.**

[84] Situaţie de moment; de regulă operaţiile de corectură se efectuau cu sprijinul Catincăi Iorga, soţia istoricului.

De ce nu pune pe altcineva, de pildă pe fiică-sa care e atît de pasionată pentru istorie[85]? I-e milă fiindcă e şubredă. Daltfel ca şi cealaltă fată[86], care a absolvit o şcoală de bele-arte străină, nu e întrebuinţată. Iar băiatul de la şcoala de meserii[87] a fost suspendat, tracasat de Călinescu[88], pe cînd regele, ori de cîte ori e propus pentru ceva, îl şterge.

Războiul continuă a zgîlţi nervii lumii întregi în aşteptarea lichidării marei bătălii ce se dă în Belgia şi nordul Franţei. Situaţia pare disperată pentru aliaţi. Germanii au izbutit să despartă pe linia Abbenville-Amiens-Laon-Aisne-Rethel-Longuyon armatele franco-belgo-engleze ce operează în nord de restul armatei franceze. Armatele despărţite se află prinse într-un cleşte care se strînge mereu, avînd capul între Arras-Cambrai-Valenciennes, iar ghearele una de la Valenciennes la nord prin Tournai-Lys-Escaut-Anvers şi cealaltă de la Arras prin St. Omer la Boulogne. Germanii au atins Canalul Mînecii la Abbenville, Montreuil, Boulogne, întinzîndu-se spre Calais-Dunkuerque.

Duminecă, 2 iunie [1940, Valea Mare]

Miercuri am avut la Academie solemnitatea discursului de recepţie. A fost într-adevăr o zi solemnă pentru Academie, atîta lume s-a grăbit să participe şi atît de mare a fost interesul. Regele n-a venit. Se zice că din pricina evenimentelor externe. Ulterior Motru a fost chemat în audienţă şi regele s-a scuzat că n-a putut veni deloc la Academie în această sesiune, dînd ca motiv împrejurările şi ocupaţiile. În sfîrşit... Solemnitatea s-a difuzat prin radio... Discursul meu **Lauda ţăranului român** a impresionat foarte mult. Am simţit-o pe cînd îl citeam, am auzit-o pe urmă şi am văzut-o din ecoul ce l-a avut în toată ţara. Petrovici a răspuns foarte cald şi elogios şi lung, ici-colo polemizînd cu unele părţi din discursul meu. Efectul general a fost covîrşitor. Felicitările m-au covîrşit. Iorga zice că va propune să fie tradus discursul meu în patru limbi şi răspîndit drept cea mai bună propagandă românească; în schimb înjură pe Petrovici. Lapedatu îmi spune emoţionat că a fost cea mai frumoasă zi a Academiei etc.

Sîmbătă, 8 iunie [1940, Valea Mare]

Ar trebui să revin asupra discursului de recepţie de la Academie. Se pare că a avut un răsunet cu siguranţă peste valoarea lui. Cred că a impresionat mai mult prin spiritul de frondă sau ici-colo chiar de rezvrătire, neobişnuit într-o adunare atît de liniştită. În afară de ecoul în presă, interesant e efectul asupra lumii care a ascultat la radio şi care continuă să mă copleşească cu felicitări. Dar vremurile sînt prea cumplite ca să te poţi bucura de astfel de succese. Evenimentele se precipită vertiginos şi ameninţă să răstoarne faţa pămîntului...

[85] Liliana Iorga (căsătorită Pippidi, n. 1910), licenţiată a Facultăţii de istorie, cercetătoare ştiinţifică la institutele conduse de N. Iorga şi, după moartea acestuia, de Gh. Brătianu. A editat mai multe volume din opera tatălui său, îndeosebi inedite. În 1944 a ilustrat a şasea ediţie a romanului **Ciuleandra**, tipărită la „Cugetarea Georgescu Delafras".

[86] Magdalena Iorga (căsătorită Valota, n. 1905), din 1940 stabilită la Milano.

[87] Mircea Iorga (1902—1966), inginer, directorul Şcolii superioare de meserii de pe lîngă Institutul Politehnic.

[88] Armand Călinescu.

absenți și te-ar fi votat?"... În sfîrșit, promite că va fi trup și suflet cu corpul academic.

La sfîrșit Iorga spune lui Petrovici și mie: Ei, ați văzut cum ne-a luat peste picior și ne-n categorisit, binevoind a ne da note?...

De altfel Iorga se plînge mereu de boală, că nu poate dormi noaptea, în schimb ziua oricînd, că are mereu visuri tulburătoare, că iar nu vede bine cu niște ochelari etc. Generalul Rosetti spune că ar fi auzit că Gamelin[74] s-ar fi sinucis, că francezii dezmint capturarea generalului Giraud, că au reluat Arras etc.

În comisia premiului Năsturel am dat 4 000 lei lui Buzdugan[75], iar alt premiu de 3 000 lei pentru **Ghidul Romîniei.**

Joi, 23 mai [1940, București]

Fiindcă am avut la masă pe soții Dauș și pe Horia Oprescu[76], am ajuns mai tîrziu la Academie, unde de altfel Lupaș ținea o comunicare despre Gojdu[77], destul de mediocră. S-au făcut pe urmă niște voturi de membri onorari la care n-am participat trebuind să merg la ședința comisiei pentru acordarea Premiului Național de proză. Am propus pe Ion Petrovici pentru proza-i literară artistic-educativă. Pregătisem alegerea așa că s-a făcut în unanimitate, după ce Minulescu a propus în treacăt pe Brăescu[78] și Papadat-Bengescu[79], iar ministrul[80] a spus că Lupaș și Caracostea, care ar fi fost candidați, au renunțat anticipat.

Pe urmă am fost la Institutul german, unde am ascultat conferința foarte interesantă, a profesorului Herbert Gysarz[81] despre Nietzsche[82] și timpul nostru. Acolo Caracostea mi-a spus că bine am dat lui Petrovici premiul de proză, dar cu un vizibil regret. Richter[83] n-a primit încă nimic de la editorul cu **Ion,** dar un funcționar de la propagandă l-ar fi sfătuit să propuie ministrului să-l tipărească. Am refuzat net asemenea idee.

Vineri, 24 mai [1940, București]

Am dejunat la spitalul Elias al Academiei împreună cu mai mulți colegi și personalul medical. La Academie întîi în secție, împreună cu delegația, am repetat votul de cinci ori pentru locul vacant al lui Drăganu. A rămas vacant.

Iorga îmi spune că face el singur toate corecturile, chiar la **Neamul romănesc pentru popor**[84],) Asta cu ocazia primului volum de discursuri parlamentare.

De ce nu pune pe altcineva, de pildă pe fiică-sa care e atît de pasionată pentru istorie[85]? I-e milă fiindcă e șubredă. Daltfel ca și cealaltă fată[86], care a absolvit o școală de bele-arte străină, nu e întrebuințată. Iar băiatul de la școala de meserii[87] a fost suspendat, tracasat de Călinescu[88], pe cînd regele, ori de cîte ori e propus pentru ceva, îl șterge.

Războiul continuă a zgîlții nervii lumii întregi în așteptarea lichidării marei bătălii ce se dă în Belgia și nordul Franței. Situația pare disperată pentru aliați. Germanii au izbutit să despartă pe linia Abbenville-Amiens-Laon-Aisne-Rethel-Longuyon armatele franco-belgo-engleze ce operează în nord de restul armatei franceze. Armatele despărțite se află prinse într-un clește care se strînge mereu, avînd capul între Arras-Cambrai-Valenciennes, iar ghearele una de la Valenciennes la nord prin Tournai-Lys-Escaut-Anvers și cealaltă de la Arras prin St. Omer la Boulogne. Germanii au atins Canalul Mînecii la Abbenville, Montreuil, Boulogne, întinzîndu-se spre Calais-Dunkuerque.

Duminecă, 2 iunie [1940, Valea Mare]

Miercuri am avut la Academie solemnitatea discursului de recepție. A fost într-adevăr o zi solemnă pentru Academie, atîta lume s-a grăbit să participe și atît de mare a fost interesul. Regele n-a venit. Se zice că din pricina evenimentelor externe. Ulterior Motru a fost chemat în audiență și regele s-a scuzat că n-a putut veni deloc la Academie în această sesiune, dînd ca motiv împrejurările și ocupațiile. În sfîrșit... Solemnitatea s-a difuzat prin radio... Discursul meu **Lauda țăranului român** a impresionat foarte mult. Am simțit-o pe cînd îl citeam, am auzit-o pe urmă și am văzut-o din ecoul ce l-a avut în toată țara. Petrovici a răspuns foarte cald și elogios și lung, ici-colo polemizînd cu unele părți din discursul meu. Efectul general a fost covîrșitor. Felicitările m-au covîrșit. Iorga zice că va propune să fie tradus discursul meu în patru limbi și răspîndit drept cea mai bună propagandă românească; în schimb înjură pe Petrovici. Lapedatu îmi spune emoționat că a fost cea mai frumoasă zi a Academiei etc.

Sîmbătă, 8 iunie [1940, Valea Mare]

Ar trebui să revin asupra discursului de recepție de la Academie. Se pare că a avut un răsunet cu siguranță peste valoarea lui. Cred că a impresionat mai mult prin spiritul de frondă sau ici-colo chiar de rezvrătire, neobișnuit într-o adunare atît de liniștită. În afară de ecoul în presă, interesant e efectul asupra lumii care a ascultat la radio și care continuă să mă copleșească cu felicitări. Dar vremurile sînt prea cumplite ca să te poți bucura de astfel de succese. Evenimentele se precipită vertiginos și amenință să răstoarne fața pămîntului...

---

[74] Maurice Gamelin (1872—1958), comandant de armată, francez.

[75] Ion Buzdugan.

[76] Horia Oprescu (1904—1974), publicist și prozator; la primăria Capitalei se ocupa de viața culturală a orașului, sprijinindu-și cu generozitate confrații. Cu L. R. se afla în cele mai bune raporturi. În casa romancierului a cunoscut-o pe Maria Gusan, cu care se va căsători, avînd ca nași pe Liviu și Fanny Rebreanu.

[77] Emanuil Gojdu (1802—1870), patriot ardelean.

[78] Gheorghe Brăescu (1871—1949), prozator și dramaturg.

[79] Hortensia Papadat Bengescu (1876—1955), prozatoare (vezi în **Addenda** vol. 1 din **Jurnal**, mărturisirile lui L.R. despre romancieră; la B.A.R., **Coresp**,. nr. 144052—144068, scrisori către aceeași, datate între 1928 și 1939, mărturisind bune raporturi).

[80] I. Histor.

[81] Herbert Gysarz, profesor de filosofie de la Berlin.

[82] Friedrich Nietzsche (1844—1900), filosof german, al cărui (nume revine adesea în notațiile lui L.R., începînd din 1908 (vezi vol. **Caiete**); referiri mai ample în **Slove din închisoare** (scrisoare către M. Dragomirescu, transmisă din Gyula, 1910); un motto din Nietzsche deschide romanul **Gorila.**

[83] Konrrad Richter, traducător; tălmăcirea efectuată de el va apare la Viena, în 1941, cu titlul **Die Erde, die Fruncken mach.**

[84] Situație de moment; de regulă operațiile de corectură se efectuau cu sprijinul Catincăi Iorga, soția istoricului.

[85] Liliana Iorga (căsătorită Pippidi, n. 1910), licențiată a Facultății de istorie, cercetătoare științifică la institutele conduse de N. Iorga și, după moartea acestuia, de Gh. Brătianu. A editat mai multe volume din opera tatălui său, îndeosebi inedite. În 1944 a ilustrat a șasea ediție a romanului **Ciuleandra**, tipărită la „Cugetarea Georgescu Delafras".

[86] Magdalena Iorga (căsătorită Valota, n. 1905), din 1940 stabilită la Milano.

[87] Mircea Iorga (1902—1966), inginer, directorul Școlii superioare de meserii de pe lîngă Institutul Politehnic.

[88] Armand Călinescu.

JAROSLAV HAŠEK

Din însemnările unui băiețel cuminte

LOGODNĂ ÎN FAMILIA NOASTRĂ

În familia noastră am avut mereu necazuri cu fiica mai mare, Lidka, deoarece s-a întîmplat să rămînă de cîteva ori peste noapte cu niște domni care-i ceruseră mamei îngăduința de a ieși cu ei într-o scurtă excursie. O dată a venit la noi domnul Syrovatka (Chișleag), de profesie funcționar, un om foarte cumsecade și așezat; după ce vorbise de una de alta cu mămica și tăticu, îi rugă nespus de frumos s-o lăsăm pe Lidka noastră să plece cu el într-o excursie. În timp ce vorbea, își sufla mereu nasul, și-i dădea zor întruna că e un bărbat onorabil și un caracter fără cusur. Așa stînd lucrurile, mămica își dădu încuviințarea s-o scoată pe fetiță la aer curat cu condiția, însă, ca la orele opt seara să fie acasă, căci nu are de gînd să încălzească cina de două ori: și-apoi n-ar fi frumos să vină mai tîrziu, ca, vorba ceea, să nu-i iasă vorbe.

Drept care, domnul Chișleag începu din nou să smiorcăie și să-și șteargă nasul, și în acest timp vocifera, spunînd că dumnealui e un bărbat onorabil și nu o canalie.

Iar tata îi spuse:

— Canalie în sus, canalie în jos, ce mai tura-vura, mie îmi aduci fata înapoi în bună regulă. Dar, cinstit vorbind, mie nu-mi place deloc povestea asta, și nici n-o văd cu ochi buni.

Dar ce mai putea să facă. Dacă mămica spune ceva, tata și cu mine trebuie să ne ținem gura, chiar dacă dreptatea e de partea noastră, și mămica face o prostie.

Așa se face că domnul Chișleag o scoase pe Lidușka în excursie. Mămica îi făcu surorii mele semnul crucii, iar domnul Chișleag îmi dădu un biscuit de cinci parale, asta ca despăgubire pentru ceea ce avea să săvîrșească.

E ora opt și jumătate seara și Lidușka ia-o de unde nu-i, pe urmă s-a făcut de zece și portăreasa închise poarta imobilului — și se făcu și unsprezece. Mămica plîngea, tăticul, în culmea supărării, înfulecă mîncarea de seară a Lidkăi, apoi bătînd furios odaia în lung și-n lat, striga în gura mare că o să-l tragă la răspundere pe acest domn Chișleag și că mîine se va duce să-l reclame la birou. Mămica se văicărea, spunînd Doamne ferește să nu li se fi întîmplat ceva, să nu-și fi rupt Lidușka un picior sau, ferească sfîntul, altceva; de pildă, gîtul, sau și mai rău, să nu se fi înecat amîndoi, ori să fi pierdut Lidușka acel dar, cel mai scump, moștenit de la maică-sa.

Am întrebat ce vrea să însemne acest dar, drept care tăticul mi-a ars o palmă, iar mămica mi-a poruncit să mă închin. Și m-am închinat, spunînd că îngerașul păzitor o va însoți pe Lidușka noastră fiindcă eu am văzut o dată asemenea poză în care un îngeraș conduce pe o bîrnă întinsă peste o prăpastie o fetiță oarbă cu un coșuleț de flori în brațe.

Tăticul însă bodogăni mînios, spunînd că acum principalul înger păzitor al Lidușkăi este domnul Chișleag, și că el, adică tăticul, dacă ar fi fetiță nu și-ar dori ca domnul Chișleag să-l aducă noaptea înapoi din excursie.

Pe urmă se făcu de miezul nopții și mămica încetă să mai spună: „Scumpa mea Lidușka, fetița mea de aur", ci „haimanaua asta și tîrfa", iar tăticul zbiera cît îl țineau bojocii:

— Libidinoșii ăștia, îmi vine să-i sfîșii, nu alta. În ziua de azi ți-e și frică să mai pleci cu cineva în excursie.

Pînă la trei dimineaţa n-am închis nici unul ochii. Pe la două se auzi ceva trosnind în şifonier, şi mama, făcîndu-şi semnul crucii, izbucni:

— Ce mai, e limpede, semn rău!

Sora mai mică, Marena, se bucura nespus pe chestia asta, căci o dată fusese bătută măr pentru că venise acasă la nouă seara, în loc de şapte aşa cum făgăduise.

La ora trei tăticul dăduse gata sticla de rom şi începu:

— Indiferent ce s-a întîmplat, de îndreptat tot nu mai pot să îndrept nimic, mîine dimineaţă îi rup picioarele ticălosului, pe urmă mă spînzur şi vă omor pe toţi.

După care lăsă capul pe masă şi prinse să sforăie zgomotos, iar mămica stinse lampa de teamă ca somnul să nu se aprindă în sîngele tatei. Ne-am dus apoi să ne întindem şi am dormit toţi trei pînă la opt dimineaţa. Deodată, cam pe la opt şi jumătate, uşa s-a deschis brusc şi domnul Chişleag a dat buzna în odaia noastră strigînd:

— Nu vă speriaţi, domnişoara Liduşka se teme să vină acasă.

Tăticu se ridică în capul oaselor şi, scuipînd cu scîrbă, îi spuse:

— Uite ce, domnule Chişleag, dumneata ai venit aici şi ai cerut-o în excursie, acum păstrează-ţi-o, şi şterge-o cu Dumnezeu înainte.

Aforisme

1) Şi vorba strigată-n vînt se-aude undeva.

2) În materie de perseverenţă firul de iarbă e profesor universitar.

3) Moartea?... Întoarcerea la zero a calculatorului genetic.

4) Cînd daltonistul te trece strada bizuie-te pe propria-ţi vedere.

5) Nu ciocanul e vinovat, ci degetul din calea lui.

GEORGE ARĂDEANU-BERA

Mămica era numai în jupon şi aşa sumar îmbrăcată, cum era, bătea cu piciorul în prag şi, răstindu-se la tata, îi spuse să tacă din gură şi să nu apere pe nimeni, apoi se răsti la domnul Chişleag care smiorcăia din nas şi-i dădea într-una că dumnealui e un bărbat onorabil, cu cinstea nepătată şi că i-a surprins o furtună, cu rupere de nori şi grindină, drept care s-a dus podul pe apa sîmbetei, aşa că au fost nevoiţi să rămînă peste noapte la hotel, deoarece nu mai circula nici un tren. Şi a mai zis că în locul acela se află şi un mic hotel, dar destul de scump.

Mămica începu să plîngă

— Dumnezeule Hristoase, hotel? Eşti un neruşinat, un depravat. Dar cu mine nu-ţi merge, domnule. Mie mi-o aduci înapoi, curată, aşa cum era.

La auzul acestor cuvinte domnul Chişleag se cutremură şi începu să bîiguie că, din păcate, după drumul ăsta, domnişoara Liduşka e plină de noroi şi că la hotel n-aveau nici om de serviciu, nici măcar o perie să se fi periat.

— Frumos hotel, nimic de zis! strigă tăticul din fundul patului.

Mama continua să plîngă spunînd ceva despre o floare albă de crin în timp ce domnul Chişleag nu mai contenea să ţipe:

— Liniştiţi-vă, stimată doamnă, eu sînt un om cinstit, cu onoarea nepătată... Eu am dormit în altă parte.

Drept care mămica îl apucă de umăr şi, zgîlţîindu-l cu putere, izbucni în gura mare:

— Nu-i adevărat, cunosc eu povestea asta, că am şi eu experienţa mea.

Iar domnul îşi sufla mereu nasul şi agita batista în mînă spunînd că n-a fost vorba decît de o simplă simpatie, o simpatie prietenească ce s-a stabilit între ei în timpul excursiei, o mică prietenie aşa cum e de pildă între el şi tatăl Liduşkăi. Drept care tăticul zbieră iar din moţul patului că mulţumeşte pentru asemenea prietenie. Mămica se răsti din nou la tata, spunîndu-i să tacă, şi-l apucă iar de umeri pe domnul Chişleag şi, zgîlţîindu-l zdravăn, îi ceru să jure că se însoară cu Liduşka, iar jurămîntul să-l facă în faţa acestui băieţel nevinovat, adică în faţa mea, şi, luîndu-mă de ureche, mă duse la domnul Chişleag care se făcu roş ca para focului şi începu să strige că el n-o poate lua pe Liduşka, fiindcă dumnealui e gata însurat.

La auzul acestor cuvinte tăticul strigă, cerînd să i se dea pistolul-că el nu mai poate şi că trebuie să ajungă la Pankrac, în timp ce mămica îşi ţinea juponul să nu-i cadă, lăsînd impresia că stă să leşine; şi în timp ce domnul Chişleag îşi mestecа mustăcioara, în mijlocul nostru dădu buzna, ca o fantomă, surioara mea Liduşka, plină de noroi şi cu ochii plînşi şi, îngenunchind la picioarele patului în faţa tatei, începu să strige că povestea asta s-a întîmplat pentru prima şi ultima oară în viaţa ei, că domnul Chişleag e un bărbat cinstit şi onorabil, şi n-a dormit cu ea, ci în odaia alăturată.

La care, domnul Chişleag se grăbi să adauge:

— Aveţi perfectă dreptate, domnişoară, de povestea asta am uitat, Sfinte dumnezeule, camera aceea era plină de ploşniţe. Sărut mîna, stimată doamnă.

Și rostind aceste cuvinte, își luă pălăria și în clipa următoare dispăru pe coridor. Lidușka vru să fugă după el, dar mama o prinse de mijloc și, zgîlțîind-o zdravăn, așa cum face și cu tăticu, îi spuse că e o tîrfă, care face de rîs întreaga familie; că acum va trebui să-i facem rost de un mire, și ce greu va fi, pentru că povestea cu domnul Chișleag o să meargă din gură în gură.

Așa se face că Lidușka începu să-și caute un mire și, în sfîrșit, găsi unul, cum spunea tăticul „un fraier". Dar numai fraier nu era, căci flăcăul era un șmecher uns cu toate alifiile și-i spunea Wavrousek. Purta ochelari pince-nez, atîrnat de un șnur negru, și de cîte ori venea la noi se îndopa cu pîine în asemenea hal, încît nu lipsea mult să-i plesnească burta, ceea ce noi vedeam cu toții, dar lui puțin îi păsa, căci știa să se descurce, făcînd în așa fel, încît să nu i se întîmple nici o nenorocire. Într-o zi, parcă-l văd, vine la noi și ne roagă să-l lăsăm să plece cu Lidușka noastră duminică într-o excursie. Tata n-a spus nimic, a fluierat doar, așa, pe sub mustăți, iar mama a tras cu coada ochiului la Lidușka, aruncîndu-i o privire plină de semnificații, ca în cele din urmă să spună că Lidușka nu se prea omoară să meargă în excursii. Dar Lidușka a început să se roage, spunînd că nu fusese niciodată la Ricany, și poate n-ar strica să încerce și ea o dată...

Pe urmă mama ținu un logos îndelung, vorbind despre cinste și moralitate, pînă cînd domnul Wavrousek, scoțînd batista din buzunar și începînd să-și sufle nasul întocmai ca domnul Chișleag, declară sus și tare că dumnealui e un bărbat onest, cu onoarea nepătată, și un caracter de aur.

L-am auzit pe tata mormăind sub nas:

— Alalt zicea că-i de argint, ăsta că-i de aur, mă rog, Dumnezeu cu mila!

În cele din urmă au lăsat-o totuși pe Lidușka noastră să plece în excursie, nu de alta, dar tăticul a spus că domnul Wavrousek e un fraier și un gură cască fără pereche, iar ai noștri le atraseră atenția celor doi să fie înapoi acasă la opt și jumătate, pentru că altfel mămica ar fi nevoită să încălzească cina pentru a doua oară.

Mda, numai că ceasornicul arăta ora zece, pe urmă zece și jumătate, iar mămica începe să se foiască de colo pînă colo și să spună:

— Numai să nu se întîmple ca atunci! La orele douăsprezece, tăticul avea în mînă mersul trenurilor și, fără să se uite prin el, spunea pe dinafară:

— Va să zică ultimul tren de la Ricany sosește aici la unsprezece, mai așteptăm deci o jumătate de oră și pe urmă mă arunc pe fereastră afară.

Și rostind această sentință, se duse în bucătărie unde goli iar o sticlă de rom, și cînd se făcu de unu, se apucă să cînte:

„Ține fată un ducat,
m-ai ținut o noapte-n pat,
a fost bine și frumos
lîngă chipu-ți arătos..."

Mămica îl lăsă în pace, nici măcar nu se mai răsti la el, în schimb plîngea și se tînguia spunînd că Lidușka noastră o s-o sfîrșească rău de tot. Pe urmă tăticul se vîrî în pat și într-o clipită se auzi sforăitul lui zgomotos; ne-am lungit și noi în pat, iar mama, înainte de a ațipi, mai spuse:

— Mîine dimineața, i-o spun pe șleau, așa, de la obraz! Nu-i iert!

Dimineața, la ora nouă, cei doi sosiră vii și nevătămați. Fraierul gură-cască, o ținea pe Lidușka de mînă și se adresă mamei cu următoarele:

— Stimată doamnă, așa cum v-am mai spus, sînt un bărbat onorabil și am caracter de aur. Dar, împotriva voinței mele, s-a stîrnit o cumplită rupere de nori, cu grindină, pe scurt o furtună înfiorătoare, cerul era brăzdat de fulgere, tunetele bubuiau în dreapta și-n stînga, așa că am fost nevoiți să rămînem la hotel, dar să nu vă speriați, castitatea a fost întru totul respectată, întrucît eu am dormit în partea stîngă, iar Lidușka în partea dreaptă a patului.

Tăticul nu se mai putu stăpîni să tacă atît de mult, și ridicîndu-se din pat spuse:

— Care va să zică, ați fost iar în hotelul ăla nenorocit, unde a mai fost Lidușka, ultima oară cu domnul Chișleag!?!

Mămica se năpusti asupra lui și, înșfăcîndu-l de grumaz, începu să-l gîtuie. Lidușka se prăbuși în pragul ușei, iar domnul Wavrousek, fraierul, izbucni:

— Frumoasă bandă, nimic de zis! În ce cloacă era să intru!

Și rostind aceste cuvinte, trînti ușa în urma lui, și pe-aici i-a fost drumul.

După povestea asta Lidușka a bocit paisprezece zile în șir, nimeni nu i-a adresat o vorbă, doar tata i-a spus: — Hai, nu te mai văicări atît, că-ți găsesc eu un mire.

Și începu să umble pe la toți dracii, pînă cînd, într-o bună zi, veni acasă beat criță și spuse:

— În sfîrșit, am găsit un mire, dar ăsta are nevoie de o gospodină bună, căci are de gînd să facă ceva pe cont propriu; pe scurt, să deschidă o cîrciumă.

În timp ce vorbea, ochii lui scăpărau împroșcînd niște scîntei de toată frumusețea.

— E un om tare cumsecade, reluă el, și a venit special la Praga, să se însoare. Am aranjat totul, duminică îl aduc aici și, fără să mai lungim povestea, sărbătorim logodna. Frigem un clapon, iar eu, ca să mai prind curaj, o să mă afum nițel.

Și, așa cum a făgăduit, l-a adus, noi l-am poftit să ia loc la masă, așteptînd să vină și Lida, care în acest timp își aranja o nouă pieptănătură, în odaia învecinată.

În sfîrșit vine și Lidușka și, văzînd-o proaspătul pretendent se uită la ea, ea la el, pălesc amîndoi, musafirul înșfacă la iuțeală pălăria și, într-o clipită, o zbughește pe ușă afară. Pretendentul era chelnerul de la hotelul cu pricina, în care se adăpostise Lidușka noastră cu domnul Chișleag și cu fraierul Wavrousek în timpul cumplitei furtuni cu grindină, care i-a surprins pe cînd se aflau în excursie.

În românește de **JEAN GROSU**

2 momente umoristice de

ACHILLE CAMPANILE

CRIZA TEATRULUI REZOLVATĂ DE MINE?

Mă gîndesc într-una la criza teatrului şi mă dau cu capul de toţi pereţii pentru a-i găsi rezolvarea. Se poate spune că nu mă mai gîndesc la nimic altceva. Zi şi noapte cuget la această dificilă problemă şi consult operele celor mai iluştri autori ai noştri, care se ocupă de ea. Iar atunci cînd, obosit, îmi pun capul în piept şi adorm, în vis îmi apare criza teatrului, personificată, şi-mi zice cu glas rugător:

— Rezolvă-mă, rezolvă-mă!

Mă trezesc brusc şi încep să-mi storc creierii spre a o rezolva. Nu pentru că mi-ar sta la inimă soarta teatrului, nu. Mă zbat să rezolv această blagoslovită criză în speranţa că, odată rezolvată, nu se va mai vorbi de ea. Dacă mi s-ar promite că nu se va mai vorbi de criza teatrului, aş renunţa s-o mai rezolv.

Dintre miile de proiecte ce mi se vîntură prin cap şi mi se par apte să rezolve destinele scenei există unul asupra căruia mi-aş îngădui să vă reţin atenţia. Nu e cine ştie ce, dar ar putea să fie oul lui Columb. Pe scurt, ar fi nevoie de o companie teatrală care să dispună de un capital atît de mare, încît să-şi poată permite luxul de a întreţine două colective complete: unul pentru repetiţii, celălalt pentru reprezentaţii.

Avantajele unei asemenea situaţii sunt nenumărate:

1) se pot ţine repetiţii în fiecare zi, fără să se obosească trupa care trebuie să joace;

2) la nevoie, se poate repeta o piesă în culise, în timp ce alta e reprezentată în faţa publicului: aşadar, economie de timp;

3) colectivul care joacă în faţa publicului se prezintă mereu proaspăt şi odihnit; de-aici, un spor de randament;

4) actorii colectivului care repetă pot să se trezească în zori, întrucît nu sunt obligaţi să se culce tîrziu; ergo, pot să înceapă repetiţiile foarte devreme, cu avantajul unei creşteri a omogenităţii;

5) celălalt colectiv, cel care apare în public, nu e obligat să se scoale dis-de-dimineaţă pentru repetiţii, aşa că spectacolele de seară se pot prelungi pînă după miezul nopţii, crezîndu-se, în felul acesta, posibilitatea unor drame în zece acte, în beneficiul spectatorilor care vor să-şi cheltuiască înţelept propriii bănuţi.

Nu vă mai înşir, pe urmă, avantajele ce s-ar obţine dacă una şi aceeaşi companie ar dispune de mijloace suficiente pentru a menţine în activitate nu două, ci patru sau chiar cinci colective complete. E nevoie de o comedie în trei acte? Ţac! Fiecare colectiv repetă cîte un act, în timp ce colectivul principal le reprezintă. Iar dacă s-ar ajunge la trei colective principale, acestea ar putea să joace pe scenă, simultan, cele trei acte ale unei comedii, astfel încît, în cursul aceleiaşi seri, s-ar crea un răgaz pentru a reprezenta trei comedii de cîte trei acte fiecare.

Unul dintre motivele pentru care lumea nu mai merge la teatru — se spune — este costul ridicat al biletelor. Şi tocmai în domeniul acesta am găsit, cred, soluţia crizei: se reduce preţul biletelor la jumătate.

Păi, atunci — zic organizatorii — nu ne scoatem nici cheltuielile. O clipă.

Se vînd biletele de două ori.

Să luăm un exemplu: un teatru are, să zicem, cinci sute de locuri.

În loc să se pună în vînzare cinci sute de bilete a douăzeci de lire bucata, se pun în vînzare o mie de bilete a zece lire bucata, adică două bilete pentru fiecare loc numerotat.

Bravo! — veţi zice — dar chiar dacă reuşiţi să vindeţi cele o mie de bilete, unde îi veţi aşeza pe spectatori, de îndată ce locurile sunt numai cinci sute? Mai mult: admiţînd că în prima seară reuşiţi să îmbrobodiţi publicul, în zilele următoare nu veţi vinde nici măcar un bilet a una liră bucata.

Domol. Tocmai aici stă găselniţa mea, iar comportarea teatrului trebuie concepută în felul următor: fiecare loc este vîndut la doi spectatori, dar va reveni celui mai puternic, care, în felul acesta, va dobîndi un loc numai pentru sine, plătit însă la jumătate de preţ.

E cu neputinţă ca într-un oraş ca al dumneavoastră să nu se găsească un anumit număr de persoane dispuse să se ia la bătaie pentru a economisi zece lire.

Dar — veţi zice — chiar admiţînd că se vor găsi o sută de huligani, biletele vîndute vor fi numai o sută. Ce se va alege de celelalte nouă sute?

Iată. În afară de persoanele dispuse să se încaiere cu cele care au cumpărat acelaşi loc, se vor găsi şi acei oameni de bine, iubitori ai traiului paşnic, care, ca să nu intre în bucluc, vor cumpăra ambele bilete vîndute pe un singur loc. Asemenea ipochimeni vor fi, pe puţin, de două ori mai mulţi decît ceilalţi, adică două sute, care vor cumpăra, în total, patru sute de bilete; şi-aşa, avem cinci sute de bilete plasate.

Rămîn celelalte cinci sute. Oare nu cumva vă închipuiţi că teatrul unde mii de spectatori sunt siliţi să poarte adevărate bătălii pentru a ocupa un loc dinainte ocupat de alţii, nu constituie o curiozitate şi o atracţie pentru străinii de oraş?! Cel puţin alte o sută de persoane vor cumpăra două

sute de bilete pentru a asista nestingerite la galele de box şi la păruelile dintre ceilalţi spectatori: ducîndu-i-se buhul acestui teatru, turiştii vor alerga să-l vadă, din cele mai îndepărtate zări şi ţări.

Ar mai fi de plasat trei sute de bilete. În privinţa acestora, mă bizui pe fanfaronii, pe lăudăroşii care, în număr de o sută cincizeci, vor cumpăra, fiecare, cîte două bilete la teatrul unde „locurile se obţin cu ghearele şi cu dinţii", pentru a putea povesti, mai tîrziu, că au asistat la spectacol după ce au doborît pe cumpărătorul celuilalt bilet. Şi uite-aşa, reducînd la jumătate costul intrării, ne vom pomeni cu încasări ca la „n-aveţi un bilet în plus?", pe baza preţurilor întregi, precum şi cu un teatru plin, ocupat de un număr corespunzător de persoane, iar în sală — o atmosferă electrizată, clocotitoare, şi bătăioasă.

UMORISTUL ŞI BOMBA ATOMICĂ

(conferinţă citită la Cercul Ofiţerilor în ziua de 16 dec. 1950)

Doamnelor şi domnilor!

A-tenţie! Drepţi!

Pe-loc-repaus.

Nu mi-aş fi închipuit nicidecum şi nicidecît vreodată că într-o frumoasă zi din viaţa mea am să ajung, nu zic să le comand „a-tenţie!", ci nici măcar să le reţin atenţia unor domni generali.

Fapt e că vorbesc pentru prima oară într-un Cerc al Ofiţerilor şi nu vă ascund starea mea de nelinişte.

Înainte de toate, pentru că e vorba de un public înarmat.

În al doilea rînd, pentru că mă socotesc ca în faţa unui public de ofiţeri, este de datoria oricărui orator să abordeze subiecte cu privire la război.

Nu?

Atunci: cu privire la pace.

Nici?

Am impresia că în ziua de azi nu există alte subiecte de abordat: ori pacea, ori războiul.

Dealtfel, aveţi dreptate: pacea şi războiul sunt aproape unul şi acelaşi lucru. Între ele nu e decît o mică diferenţă, ca între un bărbat şi o femeie.

Cunoaşteţi desigur istorioara cu congresul ăla vestit al feministelor, care a avut loc cu mulţi ani în urmă. Una dintre oratoare, la un moment dat, a spus:

— De ce să ni se tăgăduiască egalitatea cu bărbaţii? În fond, între un bărbat şi o femeie nu există decît o mică diferenţă.

La aceste cuvinte, toate congresistele s-au ridicat în picioare, izbucnind în urale:

— Pentru această mică diferenţă, de trei ori trăiască: trăiască, trăiască, trăiască!

Tot aşa, între pace şi război diferenţa e minimă. Mică, aproape cît un ou. Dar ferească-ne sfîntul să strigăm, ca feministele, la congres:

— Pentru această mică...

Mica diferenţă este bomba atomică.

În afara acestei diferenţe, pacea şi războiul sunt foarte asemănătoare.

Judecaţi şi dumneavoastră singuri. De cînd lumea-i lume, de ce se fac, oare, războaiele?

Pentru a se asigura pacea.

Rareori se face război pentru a se ajunge la război. Poate că singurul caz de acest gen pe care-l va înregistra istoria va fi cel de al doilea război mondial, cînd s-ar părea că totul a fost făcut dinadins şi cu cel mai lăudabil zel pentru a se ajunge la cel de al treilea. Să sperăm, totuşi, că în ciuda eforturilor generale — vai de mine, nu e nici o aluzie la domnii generali aici de faţă — nu se va ajunge la cel de al treilea război mondial.

— Păi, atunci — veţi spune — dacă pentru a se asigura pacea e nevoie de război, n-ar fi mai bine să renunţăm la pace? Aşa, cel puţin, nu s-ar mai face războaie.

Nu. Pentru că, dacă nu se fac războaiele care slujesc la evitarea războaielor, vine războiul.

Prin urmare, pentru a fi evitate, războaiele trebuie făcute. Dacă nu le faceţi, vin de la sine. Orice-am face, orice-am drege: război. Cel mult, se poate alege dacă e mai convenabil să facem războiul pe care vrem să-l evităm sau pe acela care slujeşte la evitarea lui.

O altă caracteristică a războiului e că nimeni nu-l doreşte. Citiţi ziarele: „X confirmă lui Y că nici Z nu doreşte războiul".

Adevărat. De obicei, se doresc cu totul alte lucruri: teritorii, ieşiri la mare, controlul pieţelor mondiale, impunerea unui regim sau un pic de petrol, pentru noi, domesticii. Pentru un bazin de carenaj: îmi dai un (pu)pic de petrol?

Ar trebui să fim nebuni să dorim războiul. Dimpotrivă, războiul e socotit cea mai mare dintre calamităţi. Mai ales de către răuvoitori. Ca şi cum s-ar zice: „Cutare tîlhar sau cutare ilicit confirmă ştirea că nu vrea să aibă încurcături cu poliţia sau cu trecătorii, sau cu vecinii de casă" Bineînţeles, cu condiţia să fie lăsaţi să acţioneze în voie, nici nu au alte pretenţii.

*

Numeroase au fost, de-a lungul veacurilor, mijloacele cu care au fost transmise mesajele de pace. Odinioară, anticipînd poşta pneumatică, expeditorul trimitea mesajul către adresant, suflînd într-o ţeavă numită

tub acustic. Apoi, mesajul a fost lansat cu ajutorul unor arcuri, sub formă de săgeţi, nimerind drept în inimă. După aceea, i s-a dat mesajului o formă sferică, expedierea sa fiind încredinţată tunurilor ce-l duceau rapid la ţintă. Acum, avem poşta aeriană. S-ar părea că mijlocul cel mai potrivit pentru a transporta mesajul de pace este bomba atomică. În legătură cu care am citit cîteva picante indiscreţii.

A fost pe deplin şi definitiv statornicit că spre a se dejuca spionajul şi spre a se evita o oricît de neînsemnată referire geografică, aptă să ofere indicaţii duşmanului — oamenii de ştiinţă atomici folosesc un limbaj convenţional, cifrat. Astfel, au dat fabricilor şi accesoriilor prea modernei arme, nume cît se poate de stranii; nume poetice şi drăgălaşe, în absolut contrast cu obiectele la care se referă; aceasta pentru a îndepărta orice bănuială.

Se numesc, deci, nici mai mult nici mai puţin decît

Glip, Zip şi Bepo

cele trei mari centrale atomice, care, în cel mai absolut secret, se ocupă cu studierea şi fabricarea teribilei bombe. Iar bomba însăşi se cheamă Gilda. E limpede că, auzind vorbindu-se de Gilda, nimănui nu i-ar trece prin cap că se face aluzie la o sculă de o asemenea factură: „Unde-i Gilda? Unde o să-şi petreacă vacanţa de vară? O s-o vedem în iarna asta sau o să întreprindă o croazieră în Orientul îndepărtat?“ Cine îşi poate închipui că dedesubtul acestor fraze perfect inocente, ba chiar banale şi anoste, se ascunde soarta lumii?

Dar acum c-am aflat toate acestea, putem reconstitui, cu o leacă de fantezie, conversaţiile frivole ce au loc între austerii oameni de ştiinţă care şi-au închinat viaţa fabricării graţiosului obiect.

Doi savanţi atomici se întîlnesc, agrăindu-se cu voioşie:

— Ciao, scumpul meu, ce mai faci? Încotro alergi aşa?

— Lasă-mă. Mă duc la Bepo, să mă-ntîlnesc cu Gilda.

— O să fie şi Bepo de faţă?

În româneşte de
FLORIAN POTRA

INCIDENT

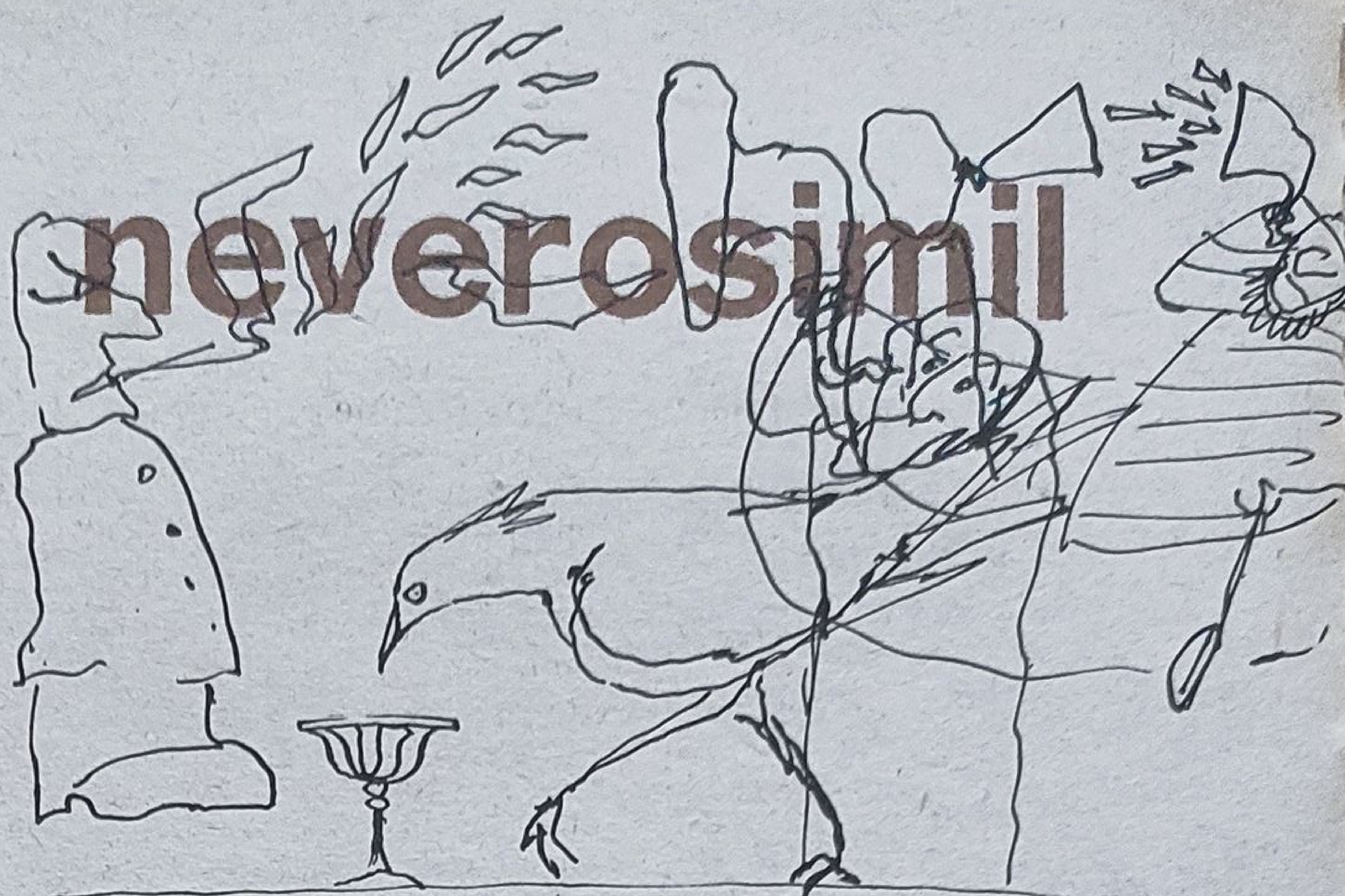
Trec cu ceva vreme în urmă pe la Casa Scriitorilor. Restaurantul, ochi. Caut cu disperare un loc liber, nu pot să dau peste el. Nu mă înfurii. Mă gîndesc numai cît de bine ar fi fost dacă inventatorului mesei i-ar fi dat prin minte s-o alcătuiască din cinci laturi, ori chiar din şase; aş fi fost ocupantul unui scaun. Aşa... Mă îndrept spre ieşire. Poeţi, prozatori — cîţiva dintre dumnealor chiar romancieri adevăraţi — critici, autori dramatici şi scenarişti stau la un loc fără să se certe, la fel ca pe o contemporană arcă a lui Noe, consumîndu-şi în tihnă timpul disponibil şi nervii lui Shapira. Regret că nu mă pot număra printre ei... La o masă ceva mai retrasă, într-un ungher luminat mai economicos, culmea: două locuri libere!... Poetul G.P. şi romancierul în persoană G.S. consumă vin alb şi discută ardeleneşte. Adică mai mult tac... Mă apropii cu emoţie şi le cer permisiunea. „Cu toate că i-am refuzat pe mulţi, cu tine e altceva; te acceptăm, mi se precizează. Dar să nu ne tulburi. Spunem bancuri. Ţine să sublinieze romancierul. E rîndul lui, şi mi-l arată pe poet. Mi-a turnat jumătate din el dar a uitat poanta, şi-acum aştept să şi-o reamintească; n-am încotro...“ Nu vreau să-i deranjez, dar ce pot să fac? Dacă ar mai fi existat un singur loc la o altă masă... Poetul transilvan are părul negru, creţ, fruntea brăzdată de cute adînci, semn că gîndeşte în ardeleneşte... Prozatorul — cu domiciliu stabil în aceeaşi zonă geografică a ţării, după debut şi după căsătorie cu buletin de Bucureşti — aşteaptă cuminte. Vorbesc — cînd vorbesc — în graiul celor de dincolo de Carpaţi: „Mă, zice S., chiar nu-ţi poţi aminti poanta nici măcar aşa, cît de cît?!...“ Cel întrebat clatină dureros din cap. Îmi permit să intervin: „Ia-l de la cap. Îl aud eu; poate aşa...“ Poetul se luminează la chip şi se porneşte: „Un oltean şi-un ardelean comit o faptă tare gravă şi judele socote că-i musai să-i condamne la ştreang! Şi ca la execuţie să fie prezentă lume şi dintr-o parte şi din alta, socote ca pedeapsa să aibă loc pe malul Oltului, înţelegi?!...“ Dau din cap, ca un cal în ham. „Buun; face el. Se adună mulţime peste mulţime şi pe un mal şi pe altul — (execuţia avea loc pe malul nost) — se leagă funia de creanga unui copac crescută chiar deasupra apei, trag la sorţi, primul care cade este olteanul, domnul călău îl invită să-şi zică ultima dorinţă, ăsta zice că ar fuma o ţigară, domnul călău i-o dă, după care îl pofteşte la funie. Numai că atunci cînd l-au înălţat, avea cam de vreo două palme deasupra apei, creanga, trosc, se rupe, olteanul cade în apă, înoată pînă la celălalt mal, face un semn cu mîna, zice un «Adi», mă ardelene!» şi-şi vede de ale lui...“ Aici se întrerupe, se încruntă şi mai şi, tace şi iar tace... Romancierul ridică un deget a exclamaţie şi face: „Eeeeei?!...“ „Aici îl pierd“, zice poetul cu tristeţe. Cunosc povestea, aşa că încerc să-l scot din încurcătură. „Vine rîndul ardeleanului. Călăul îl întreabă care-i este ultima dorinţă“. Încerc să folosesc graiul confraţilor mei, dar nu-mi prea iese. „Apăi, domnule călău, zice condamnatul, eu am o singură dorinţă, da' una mare de tăt... Călăul i se uită nedumerit în ochi. Pe mine, zice celălalt, să mă prindeţi de o creangă ţapănă, că eu nu ştiu înota!...“

„No, dragule, se aprinde poetul, acum îi musai să ciocneşti un pahar cu mine, că ţi-ai cîştigat pe merit locul de la masă şi m-ai tras afară dintr-o grea încurcătură!...“

CONSTANTIN GEORGESCU

GIOVANNI PAPINI

Librarul neverosimil

Am cunoscut o mulţime de librari, în ţară şi dincolo de hotarele ei, în toate oraşele unde am petrecut mai mult de trei zile, însă nici unul nu mi-a rămas întipărit în minte ca bătrînul ursuz ce-şi avea prăvălia într-unul din pasajele pavate cu lespezi care primesc lumină din piaţa Signoriei.

Am zis „prăvălie" din obişnuinţă: ar fi trebuit să spun „odăiţă" sau „chichineaţă": într-adevăr, era una din acele maghernițe unde se îngrămădesc şi unde trudesc de obicei pingelarii, măsurînd ca la doi metri pe trei.

De o parte şi alta a faţadei se găseau două vitrine mobile agăţate de zid cu nişte cîrlige, pline cu cărţi aşezate în rînduri suprapuse, cu cotoarele la vedere. Cărţi vechi, însă nu foarte, întotdeauna aceleaşi. Aproape toate cu titlul scris de mînă într-un aldin decolorat de timp şi aproape ilizibil. Aş putea înşira pe dinafară aproape tot ce conţineau vitrinele acelea joase şi pline de praf, deoarece încă de copil treceam deseori pe străduţa aceea şi mă opream întotdeauna să privesc cu atenţie caligrafiile de pe cotoarele cenuşii, aşa încît am dreptul să afirm — chiar dacă mă tem că n-o să fiu crezut — că treizeci de ani la rînd am văzut mereu aceleaşi titluri şi aceleaşi cărţi: un **Nicolló dei Lapi** alături de o **Geometrie** a lui Legendre, **Istoria Toscanei** a părintelui Piccioli aşezată deasupra **Cîntecelor de carnaval, Lelia** lui George Sand lîngă o **Teologie Morală** a unui autor necunoscut, un Dante legat, în trei volume, alături de **Dicţionarul de rime** al lui Ruscelli şi alte cîteva zeci de cărţi comune, pe care le întîlneşti la standurile mobile şi în firidele zidurilor din toată Italia. Totuşi, poate tocmai din pricina acestei incredibile pietrificări, nu conteneam să mă aplec pentru a iscodi, cu ochii miopi lipiţi de plasa de sîrmă care proteja comorile acelea, dacă nu cumva apăruse vreo noutate. Decepţie continuă: copertile deveneau cu fiecare an mai decolorate şi mai uzate, însă erau mereu cele ştiute, veşnic aceleaşi. Cînd am mai crescut, treceau luni, mai apoi chiar ani, fără să mai dau pe la librăria aceea: totul se schimba înlăuntrul şi înafara mea; totul, afară de cărţile librarului misterios.

Care nici el nu se schimba. Treceau anotimpurile, mileniile deveneau istorie iar librarul meu era aproape acelaşi pe care îl văzusem prima dată: un bătrînel scund şi slab, cu capul ca o pară acoperit de şuviţe scurte şi albe, cu doi ochi limpezi şi imobili de motan bănuitor şi două mustăţi jumulite. Iarna purta o jachetă scurtă de un cafeniu închis şi o pălărie de culoarea nisipului; vara arunca pălăria şi jacheta, rămînînd în cămaşă pe pragul librăriei, aşezat într-un balansoar, aproape veşnic cu trabucul în gură şi cu ziarul în mînă.

Oamenii care-i treceau prin faţă nu păreau să-i placă: îi cerceta pe toţi încruntînd sprîncenele şi strîmbînd din nas ca un judecător plictisit şi sever. La vederea unor femei tinere şi subţirele rînjea uşor; în urma preoţilor şi călugărilor mormăia dispreţuitor; pe noi, studenţii famelici, ne privea pieziş, aproape spunîndu-ne: ştergeţi-o de-aici, sărmani neştiutori!

Puţin cîte puţin, cu trecerea anilor, am prins curaj, dorind să-mi satisfac curiozitatea: care era misterul de ţinea expuse aceleaşi şi aceleaşi cărţi? De fiecare dată cînd se întîmpla să trec pe acolo ocheam un volum şi-l întrebam pe bătrîn cît costă. Prima dată mi-a cerut cinci lire pentru o prăpădită de carte din Biblioteca Clasică Economică, care pe atunci se vindea, nouă, cu o liră. A doua oară mi-a răspuns că volumul respectiv fusese reţinut de cineva care trebuia să revină a doua zi să-l ia; a treia oară mi-a spus că lucrării pe care i-o cerusem îi lipseau mai multe pagini şi nu voia să mă păcălească; a patra şi a cincea că tocmai citea el însuşi cartea respectivă: să încerc peste vreo săptămînă şi poate, dacă nu-i va fi plăcut, mi-o va da.

La drept vorbind, în atîţia şi atîţia ani de cînd îl observam, nu-l văzusem niciodată citind o carte. Citea în schimb multe ziare, şi numai în clipele acelea i-am văzut pe chip o expresie de mulţumire, aproape de fericire.

Dorinţa nesuferită, izvorîtă din neîncredere şi din curiozitate, mă îndemna uneori să mă opresc o bucată de vreme în faţa vitrinelor acelora pentru a mă convinge dacă şi alţii erau trataţi la fel cu mine. Prăvălia, micşorată de dulapurile dispuse de-a lungul pereţilor şi de o tejghea aşezată de-a curmezişul,

asemenea unei baricade, era atît de strîmtă încît, atunci cînd patronul era înăuntru, nu mai era loc pentru nimeni, clienții putînd, cel mult, să-și bage capul în interior. De aceea, auzeam toate conversațiile care, de altfel, erau foarte scurte. Nu se aventurau să se apropie decît tinerei neștiutori, provinciali ori bibliofili străini, însă orice carte ar fi cerut răspunsul era întotdeauna același, stereotip și veșnic:

— N-o am.

Nici măcar n-o spunea cu amabilitate și părere de rău, ci întotdeauna cu un fel de satisfacție răutăcioasă și triumfătoare. Dacă amatorul îi arăta cu degetul că respectiva carte se afla într-una din vitrinele acelea mizere, bătrînul înăcrit nu se tulbura:

— Aceea nu este ediția pe care o căutați dumneavoastră.

Sau:

— Este o carte ce mi-a fost adusă pentru legat: se află acolo din greșeală.

Nimic nu era adevărat. E drept, în semiîntunericul odăii, puteai desluși pe tejghea una din acele rame de care se folosesc legătorii de cărți, însă niciodată n-am reușit să-l văd lucrînd la ea pe mincinosul acela enigmatic. De dimineață pînă seara nu făcea nimic altceva decît să se preumble între prăvălie și colțul străzii cu mîinile la spate sau să stea de vorbă cu vreun cunoscut — prieteni nu părea să aibă —, mai ales cu un droghist care ținea o prăvălioară acolea, la cîțiva pași. Mai tîrziu am aflat că nu avea familie, că trăia singur și nu stătea niciodată la masă, nici acasă, nici la birt. Însă mesteca și molfăia cît e ziua de lungă: pe străduța aceea, el însemna o adevărată mană pentru vînzătorii ambulanți. Dimineața, un vînzător de chifle îi aducea două din chiflele acelea binemirositoare, puțin rumenite la cuptor, care astăzi nu se mai găsesc; apoi venea vînzătorul de pere coapte, cei cu plăcinte, cu gogoși ori cu portocale. Vara, în schimb, sugea primele prune și primele piersici, se răcorea cu feliile tricolore de pepene și cu ciorchinii violeți de struguri sau mestecа semințe de dovleac și bea cafeluțe. După cîte mi se spunea, nu prînzea și nu cina niciodată, dar tot timpul punea ceva în gură.

Pe atunci, cînd mîncarea costa mai nimic, el cheltuia foarte puțin, însă unde și cum cîștiga puținul acela era, pentru mine și pentru toată lumea, un mister. Făcea pe hoțul noaptea? Era iscoadă? Tăinuitor? Ori cămătar? Nu exista nici o dovadă și nici un indiciu că s-ar fi ocupat de una sau de mai multe profesiuni din acelea secrete și nici unul din vecinii lui, oricît de invidioși și de perfizi ar fi fost, nu îl acuza de așa ceva. Deasupra prăvăliei, la mezanin, avea două cămăruțe întunecoase: acolo se ducea la culcare odată cu găinile iarna, tîrziu de tot în timpul verii, fiindcă obișnuia — asemenea vechilor florentini — să stea la aer pînă către miezul nopții pe scările de la Palazzo Vecchio ori pe marginea fîntînii lui Biancone. În unele seri de august descopeream, printre naiadele și tritonii de bronz ce sclipeau în lumina lunii, o fantomă în cămașă albă care fuma în tăcere: era librarul care se bucura de viață mai ceva ca un împărat.

Într-o zi, la puțin timp după război, am găsit prăvălia închisă și fără vitrine. Sub motiv că doresc să cumpăr niște muguri de ienupăr, am intrat la droghistul care mi se păruse cel mai apropiat de librar și l-am bombardat cu întrebări. Am aflat astfel că ciudatul bătrîn murise pe neașteptate în urmă cu cîteva săptămîni; am reușit, de asemenea, să pun cap la cap cîte ceva din taina vieții lui. Droghistul îmi spuse că, într-adevăr, librăria, străveche cum era, i-o lăsase bătrînului un unchi de o cu totul altă fire, cu condiția s-o țină deschisă și să continue acel nobil comerț. Însă nepotul, indiferent și cam trăznit, silit să trăiască alături de unchiul acela pentru a nu muri de foame, urîse încă de la început, apoi tot mai intens, acea hîrtie tipărită care-i scîrbise, îi întemnițase și-i acoperise de praf tinerețea.

Cînd venerabilul prieten al cărților murise, dușmanul acestora a trebuit să accepte moștenirea cu condiția aceea odioasă, însă a hotărît să țină deschisă prăvălia pentru a nu pierde beneficiul unei mici rente în titluri de stat care îi permitea s-o scoată la capăt fără să facă absolut nimic. Prin urmare, cumpărătorii erau pentru el tot atîția plicticoși supărători, aproape niște dușmani: de aceea îi trata fără respect și fără amabilitate, nedorind niciodată să satisfacă plăcerea vreunuia dintre ei de a lua cu sine volumul dorit.

Absolut niciodată nu voise să vîndă, să cumpere, să citească sau să deschidă vreo carte. Era condamnat să trăiască în mirosul lor greu și, pe măsură ce anii treceau, le detesta tot mai mult. Iar cum iubea bărbații și femeile ceva mai puțin decît cărțile, și-a dorit să stea singur și a redus la strictul necesar legăturile lui cu viața. Cînd a murit, de urît ori de bătrînețe, opurile acelea jilave și mucegăite, pe care nu voise să le vîndă cu bucata, au fost date cu toptanul, la cîntar, sortite fiind malaxoarelor de hîrtie.

În românește de
MIHAI BANCIU

Cine l-a investit cu porecla Sisif, și de ce, n-am știut niciodată. În timpul liceului și al facultății (timp de opt ani cît am fost colegi) nu a fost supus nici unui supliciu, nu a fost trimis în infern, nu a împins niciodată vreo stîncă uriașă. După cum s-a văzut, ea a anticipat momentul de criză, sufletească și materială, inerțiile din viața acestui coleg. Unele curiozități comportamentale nu au fost luate în seamă. Obstinația lui, devenită cu timpul proverbială, cînd dintr-un fapt absolut minor, lipsit de orice semnificație, făcea un postulat înverșunat, era trecută pe seama unui spirit iconoclast.

Era printre puținii colegi care veneau la școală (pe atunci nu era obligatorie uniforma) cu cravată, totdeauna spilcuit, un adevărat Petronius al zilelor noastre, ceea ce atenua simțitor înfățișarea clorotică. Deși posibilitățile materiale ne erau modeste, părea ca scos dintr-o vitrină. Pînă și la orele de sport, la care mai toți ne echipam cu efecte dintre cele mai diverse, de la ciorapi rareori la fel amîndoi, maieuri și tricouri ciupite de molii, el era cel mai aranjat.

Nu știam căror lecturi filozofice cădea pradă noaptea, dar știam precis că dimineața, uneori, dormea somn adînc și era, firesc, absent de la cursuri, iar după amiezele avea un teribil chef de discuții în contradictoriu. Unul îi spunea — cam impropriu — că-i un recalcitrant socratic. Oricum dacă era așa fără îndoială că era mai mult recalcitrant decît socratic. Toate aparențele făceau din el un exponent integral al rigorii și purității. În timpul anilor de liceu nimic nu a infirmat aceste aparențe. În anii facultății un fapt petrecut a întunecat în parte piedestalul moral pe care se urcase fără a-l anula totuși definitiv.

Un regretat profesor care și-a pierdut viața la cutremurul din martie 1977, ținea un curs de psihologie experimentală care a cucerit atenția studenților nu numai din anul nostru, mai ales pe primul semestru. Interesul a scăzut însă brusc, pe al doilea, nu e cazul să demonstrez de ce, fapt pentru care profesorul, intuind atmosfera, în pauza mare de la ora 10, întreba pe cine se nimerea despre problematica cursului cu scopul de a sonda opinia generală. Nu știam prin ce miracol, dar Sisif era de cele mai multe ori prezent în focul discuțiilor. Dintre toți numai el se retrăgea cu profesorul la bufetul bine asortat al Universității unde se înfrupta din bunătăți de tot felul, lăuda cursul, făcîndu-se ecoul întregului an.

Sisif avea poftă, nu glumă. El pînă la ora 10 doar dormea, nu fusese niciodată la curs. Perioadă de glorie gastronomică pentru Sisif. Dar invidia, acest morb incurabil al omului, și-a făcut apariția. S-a găsit bineînțeles un delator, mai puritan și mai rigorist decît el. Într-o discuție cu Sisif, simțise el stratagema lui, l-a apostrofat greu pentru minciună sfruntată, pentru ipocrizie fără margini, amenințîndu-l că la primul curs îi va spune profesorului tot, în primul rînd că el nu vine la curs, că-i un profitor de ultima speță, îl va face de rîs... Sisif nu a mai apărut la sfîrșitul cursului, jovial, ras și parfumat. Nu s-a prezentat nici la examenul de la sfîrșitul anului... neștiind, așa după cum am aflat mai tîrziu, că profesorul întreba pe înlocuitor, ce mai face, ce-i cu el, e bolnav?

Delatorul în fond n-a fost delator, ci mai rău... Nu și-a permis să-i spună profesorului adevărul din simplul motiv că ar fi fost suspectat de același truc... Pe lîngă acest al doilea impostor, Sisif era un îngeraș. El în fond se juca, mînat de o foame pantagruelică... E o mare diferență între o lichea și o canalie. Sisif nu s-a prezentat la examen, emulul lui însă a intrat pe sub pielea profesorului, asigurîndu-și o rîvnită notă de 5 la examen...

Viața ne-a despărțit, îndreptîndu-ne fiecare care încotro.

După peregrinări și ani de navetă, am ajuns în București pe altarul învățămîntului, la care nu am renunțat în ciuda unor greutăți inerente: în timpul liber, mai ales sărbătorile, mă întîlneam cu foști colegi în special cu regretatul poet (V.B.) de care mă lega o prietenie adîncă încă din timpul facultății. Un echilibru mai perfect între inteligența vie și capacitatea de a iubi viața și oamenii din personalitatea acestui coleg n-am mai întîlnit la altul. Suflet generos, cu voluptatea sacrificiului, cu o celulă a humorului desvoltată precoce, apreciat de toată lumea, iubit și repede asimilat de cea mai sublimă, dar și dificilă breaslă, aceea a scriitorilor, avea totdeauna ușa deschisă, indiferent de poziția socială pe care o aveau, pentru toți colegii. Așa se face că mă aflam alături de Sisif și un alt coleg la poet acasă într-o ambianță plăcută, discutînd vrute și nevrute. Fiecare ne spuneam necazurile dar mai ales izbînzile, la vîrsta aceea erau mai multe. Deodată, pe un fond muzical nostalgic, amfitrionul avea o bibliotecă și o discotecă de invidiat, Sisif izbucnește într-un plîns — era limpede — nervos. Am rămas siderați. După ce s-a liniștit, pe un ton acuzator, justițiar s-a dezlănțuit.

— V-ați ajuns cu toții, ce vă pasă? Mă chinuiesc de zece ani, nu am nimic, nici casă, nici masă, nici buletin de București. Nimic, nimic, nimic.

Credeam că-i doar începutul. S-a oprit și cu o rapiditate specifică preadolescenților a trecut la o altă stare. Acum zîmbea sardonic... Primul, dintre noi, și-a revenit gazda.

— Sisifule — replică euforic și conciliant gazda — a sosit momentul „il est grand temps..." Te vei însura, vei avea buletin, vei avea copii, vei avea tot ce-ți dorești. Notează — și nu glumea prea bunul nostru coleg, plecat crud și incredibil dintre noi, lăsînd urme și amintiri indelebile celor care l-au cunoscut. Îți voi face cunoștință cu o profesoară de matematică, verișoara mea, de matematică, Sisifule, ce n-ai știut tu toată viața, minionă, cu cîțiva ani mai tînără ca tine, casă bine aranjată, mașină în perspectivă... Ce mai vrei, nefericitule? Și colegul continuă convingător: Azi e sîmbătă, miercuri o vei cunoaște. Îți dăm două luni, după care te prezinți tot aici să raportezi, unul dintre noi — dacă n-ai alte preferințe — te va cununa. Punct.

Nu a trecut atît. Timpul parcă își ieșise din matcă. Ne-am reîntîlnit, eram curioși. Sisif a sosit primul. L-am găsit patrulînd prin cameră, cu pas dinastic, cu mîinile la spate și privirea cenușie, un cenușiu dinaintea erupției unui vulcan. La amabila invitație a gazdei s-a așezat. A început să ne toace, bucățică cu bucățică. Nu ne rămînea decît să ne alegem moartea, poate nici șansa asta n-o mai aveam. Ce-i declanșase violența acestei atitudini, încît noi eram autorii morali ai unui crime abominabile. Ne tot gîndeam ce s-a întîmplat. În fond cîte nu se pot întîmpla în compania unei femei! Girul colegului nu era deajuns? Intrasem la idei. Gazda părea deopotrivă îngrijorată și deconcertată. A avut tăria să-l întrebe (altul l-ar fi dat urgent afară din casă).

— Dar spune, Sisifule, ce s-a întîmplat? Ne-ai făcut cu ou și cu oțet, ne-ai pomenit la vreme de noapte cum ai vrut și cum n-ai vrut, eu n-am înțeles, ce ți-a făcut femeia?

— Ce mi-a făcut? Mai îndrăzniți să mă întrebați, impostorilor, stipendiaților! Nu e melomană, domnule!

— Cum nu e — sări gazda — nu v-am făcut eu rost de bilete la concertul extraordinar dirijat de Sergiu Celibidache?

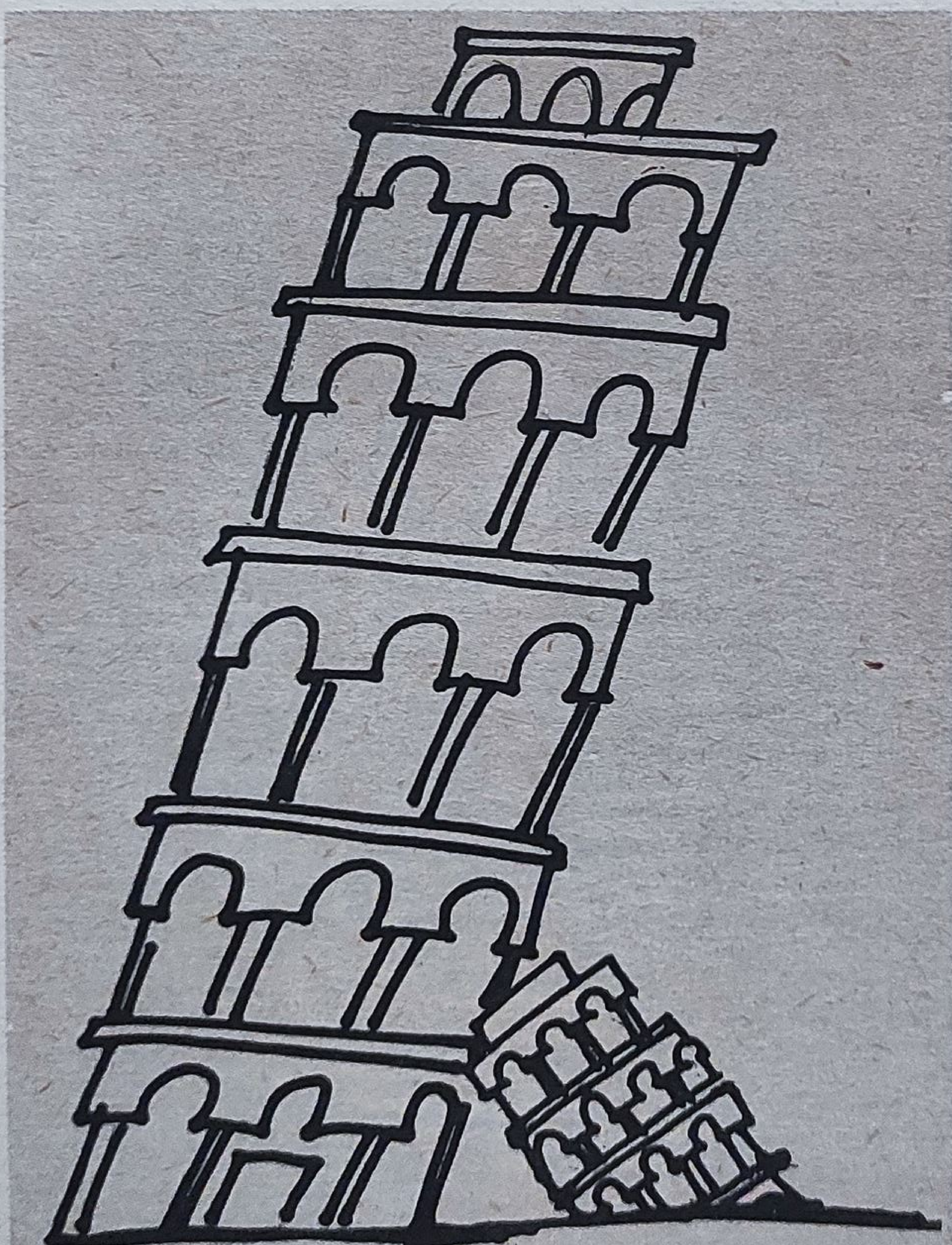
— Da.

— Atunci cum poți să spui că nu-i melomană?

— A căscat, domnule, în timpul concertului, a căscat, înțelegeți?!

Noi am rămas cu gura căscată. Privirile noastre s-au încrucișat formînd un straniu triunghi cu vîrfurile foarte ascuțite; a fost singurul reproș. Privindu-l, aveam imaginea unei copii a lui Charlot care se lupta cu o copie a unei univers stupid.

NICOLAE VERDEȚU

Desen de HORAȚIU MĂLĂELE

Octombrie tîrziu

August.
— Cine e?
— Eu... dragostea mea, eu...
În geam plînge ploaia.

*

Septembrie.
— Cine e?
— Tot eu, dragostea mea... dragostea mea... dragostea mea...
Pe geam se adună înserarea.

*

Octombrie tîrziu.
— Cine e?... Cine e?... Cine?...
— ...
Din geam tace, uitarea.

Flori...

— Odată cu mine vremea mea se închide ca o floare care își strînge petalele seara. Sînt neliniștit (și tare curios în același timp — peste moarte —) pentru că nu știu după mine ce fel de flori vor mai înflori oare...

Mircea Moise

AUGUSTO MONTERROSO

Nu vreau să vă induc în eroare

Preliminariile spectacolului nu s-au desfășurat așa cum fusese prevăzut. În sala plină, publicul nerăbdător și înfierbîntat se foia în scaune. În centrul scenei era un microfon, din care ieșea din cînd în cînd, cîte un șuierat trist.

Deodată, o voce metalică a anunțat prin megafon că protagoniștii filmului, proaspăt sosiți din Franța, vor urca pe avanscenă ca să spună cîteva cuvinte și — deși aceasta nu s-a menționat, cu toate că era punctul cel mai atractiv — să fie văzuți în carne și oase. Prezentatorul, un om abil și chel, cu un fel de amestec de timiditate și siguranță, a început să vorbească, pe un anume ton profesional prefăcut, care dezvăluia de la bun început lipsa de experiență.

Ca și cum nu ar fi fost nimic regizat dinainte, steaua a simulat mirare cînd a fost chemată din fotoliu; a urcat repede pe scenă și a mulțumit deodată cu aplauzele publicului. După aceea a apărut actorul principal, care după o scurtă tăcere, negăsind altceva mai bun de spus, a strigat într-o spaniolă stîngace: „Viva México" și a fost foarte aplaudat. La sfîrșit, s-au prezentat artiști mai mărunți, și bineînțeles o grămadă de persoane care nu aveau nici în clin, nici în mînecă în acest spectacol, și, printre aceștia, un individ scund și plin de importanță, mărturisind că poate imita vocile artiștilor de la radio, graiul animalelor, precum și a început să facă. Printre ultimii, ca și cum ar fi fost de-a dreptul uitați, a fost menționat producătorul de filme și soția.

Prezentatorul a prezentat pe fiecare cu fraze cît se poate de elogioase cerînd aplauze pentru toți. Nu era el prea abil, dar își disimula stîngăcia proslăvind pe toți, mișcîndu-și cu îndîrjire brațele, ca și cum ar cere aprobarea publicului, care de fiecare dată se arăta mai puțin dispus să o confere.

— Avem deasemenea în mijlocul nostru — a anunțat în sfîrșit, — pe soția producătorului de filme, marea actriță — și se uita încurcat pe o hîrtiuță, — marea actriță doamna de Fuchier, care ne va spune cîteva cuvinte,... deci... aplauze puternice.

De la fotolii, opt sau zece persoane au răspuns plictisite la aplauzele sale incitante.

Cînd s-a apropiat de microfon, doamnei de Fuchier i s-a ivit ocazia să-și etaleze frumusețea blondă, rochia strălucitoare și bijuteriile. Nesigură pe sine, stîngace, a mișcat nervos cîteva minute un buton, pînă a reușit să-și pună aparatul în dreptul gurii; a surîs cu greu, ca și cînd ar fi spus „în fine" și publicul a surîs alături de ea înțelegător.

— Onorat public, vă mulțumesc — a început ea. Înainte de toate vreau să vă lămuresc că nu sînt actriță, așa cum a spus mai înainte, bunul meu prieten, domnul .. domnul... arătînd spre prezentator. Nici vorbă să fiu actriță. Desigur mi-ar place să fiu, și să vă ofer cîteva clipe plăcute; dar iată..., cred că arta este ceva destul de dificil și, în mod sincer, ei bine, cred că arta este ceva destul de dificil și tremur la simpla idee de a mă afla în fața unui obiectiv și cu un reflector pe deasupra, pur și simplu simt ca și cum cineva m-ar pune la zid. Cred că asta ar fi senzația. Astfel încît nu știu, realmente, de ce o fi fost dînsul atît de sigur că sînt actriță. Și nu o actriță oarecare, ci închipuiți-vă, o mare actriță.

Bine... desigur, aș vrea să fiu, pentru că... în ciuda tuturor, în fond simt o mare atracție pentru scenă.

La școală, sînt cîțiva ani de atunci, făceam parte dintr-un grup care juca în piese drăguțe cu păstori, dar închipuiți-vă, niciodată nu am reușit să-mi înfrîng timiditatea, și de îndată ce mă aflam în fața publicului simțeam că ideile o luau razna, și mă treceau sudorile reci pentru că îmi dădeam seama că toți se uitau la mine ca și cum aș fi fost goală în fața lor. În cele din urmă nu mai știam ce rol trebuia să joc; de păstoriță, de oaie, sau de copil inocent. Închipuiți-vă. Cînd îmi uitam rolul, și cum eram pe scenă, trebuie să inventez ceva, adică să vorbesc orice, ca să nu tac ca o toantă. În sfîrșit, de aceea vă rog, să nu credeți că în fața dumneavoastră se află o actriță, cum să vă spun, în carne și oase.

În sală se auzeau aplauze slăbuțe printre vociferări de nerăbdare și aprobare. Un domn slab, întors către nevastă-sa, îi șoptea: Ce-i cu asta?

— Eu aș vrea doar ca să vă spun că sînt foarte fericită că sînt în mijlocul dumneavoastră în seara aceasta; dar de aici și pînă să fiu o mare actriță, ei, e cale lungă. Vise! Dacă nu ar fi soțul meu domnul Fuchier care conduce casa de filme, ei, cred că nici nu aș fi fost aici. Ba mai mult, cînd el mi-a propus insistent să fiu pe ecran protagonista din *Vînt de libertate*, să vedeți ce s-a întîmplat, mi-am adus aminte de experiența mea din școală și mi-am zis: Ce ai să faci? Și dacă dau chix? Cu toate că el mă încuraja de fiecare dată spunînd: „Hai, curaj, în film nu trebuie să știi să joci", eu o socoteam asta ca o aluzie la incapacitatea mea artistică, apoi să vedeți, că el nu credea în mine, și nu am vrut, că mă știu eu. Adevărul este că îmi place să joc, și uneori, cînd sînt singură acasă, mă opresc în fața oglinzii, și fără ca cineva să mă știe, căci

mi-ar fi foarte rușine, încerc unele roluri de păstoriță, așa, ca să mă antrenez. Atunci uit de toate și sînt atît de fericită! Dar dacă în acea clipă intră cineva, și mă surprinde recitînd și gesticulînd, mă prefac că mă pieptăn, sau dau după vreo muscă. Tare mi-ar place să joc în comedie, e mai ușor, că dacă unul se încurcă, de exemplu, și se izbește de perete, publicul rîde, și nu se vede. Dar în dramă e altceva.

Unii din sală mai respectuoși au reușit să înăbușe rumoarea care începuse să se ridice. În cele din urmă cei impacientați, resemnați, s-au conformat amuzați sau nedumeriți, continuînd să mai asculte puțin pe doamna Fuchier. Numai domnul acela slab, nu înceta să foșnească din ziar, în timp ce nevastă-sa îi spunea: vai mă, vezi cum ești!

— Vremelnic mă apuca dorința de a studia. Dar nu. Niciodată nu aș fi avut curajul. Simțeam dorința, da, dar „și ce ai să faci?" îmi spuneam, și așa trecea toată ziulica gîndind că azi, că mîine... Asta vreau să vă explic, că nu-mi place să-mi atribui merite pe care nu le am. Nu-i vorbă, toți sînt drăguți cu mine, dar de aici și pînă să fiu în slujba Thaliei, care este muza teatrului, e cale lungă.

Preceptele de cuminţenie au fost călcate în picioare de majoritatea oamenilor din sală, și din nou se auzeau aplauze dar de data aceasta mai puternice și mai amestecate cu fluierături. O voce de la balcon a îngînat pe cea a doamnei Fuchier și toți au izbucnit în rîs, crezînd că este omul care imită vocile artiștilor și ale animalelor la radio.

— În primul rînd, trebuie să înveți mult, și eu nu sînt bună de așa ceva, zău, nu am fost niciodată bună la învățătură, căci adeseori sînt distrată, așa, cum să vă spun, pierd șirul și mă gîndesc la altceva, și simt că nu mă pot concentra. Și în artă e nevoie mai ales de concentrare și eforturi îndelungate ca să nu-ți pierzi șirul. Asta este, îmi spuneam: Ceea ce-ți lipsește este constanța; adevărul este că nu ai vocație. E adevărat, îți place teatrul, dar nu chiar așa, și apoi de ce ții una și bună? Și dacă dai chix? Înțeleg, dacă ar fi să-i faci plăcerea soțului, care vezi cum te iubește, mai zic și eu, dar dacă este vorba de o simplă vanitate, de ce te încăpățînezi? Asta mi-o spun într-una cînd mă gîndesc noaptea, și bănuiesc că așa gîndește și soțul meu. Și credeți-mă că în realitate de atîtea ori îmi vine să plîng.

Prezentatorul, atent la responsabilitatea sa, se uita la lume și gesticula în dorința arzătoare de a convinge: „Ce facem? Nu-i vina mea. Situația este foarte complicată, îmi dau seama, dar nu pot face nimic."

— M-am apropiat de acest microfon, căci în fine, vreau să știți și dumneavoastră cît de fericită mă simt în seara acesta printre actori atît de mari; dar de aici și pînă la cele spuse de domnul acela, firește, adevărul adevărat este că eu nu vreau ca dumneavoastră să vă formați o idee falsă despre mine. Dacă ar fi cu putință, v-aș promite că aș depune efortul să învăț, și poate într-o zi aș fi demnă, în sfîrșit, de numele de actriță. Dar trebuie să fiu sinceră, și să nu-mi amăgesc propria-mi persoană și nici pe dumneavoastră.

Între timp, preocupat de problemă, prezentatorul continua să dea de înțeles prin priviri clare. Îl interesa ca publicul să capteze acest mesaj. «Înțelegeți. Să o fac să tacă nu este bine. Poate dacă dumneavoastră ați aplauda mai tare sau ați fluiera și mai tare, sau ați face ceva. Desigur, eu sînt prezentatorul, dar toată treaba asta este foarte ciudată. Vă dați seama de situația în care mă pune? Numai o dată, acum cîțiva ani, am avut o experiență asemănătoare. Bun, era tocmai pe la începutul meseriei și eram cam zăpăcit. Într-o zi, a sosit în satul meu prefectul chiar cînd unul din unchii mei își serba ziua de naștere. Acesta văzîndu-l pe prefect, și crezînd că vine să-l felicite, s-a apucat să-i spună la microfon că el nu merită atîta cinste, și nu era el omul pentru care tocmai prefectul trebuia să se ostenească și să vină să-l vadă, și eu nu știam cum să dreg lucrurile. În sfîrșit, ce să fac? Sînt destul de amărît. Treaba aceea cu „marea actriță", hm, era un fel de politețe din partea mea».

— Vreau să subliniez faptul că sînt atît de fericită că am aflu printre dumneavoastră în seara aceasta, în care inaugurăm acest festival al filmului italian. Și deodată mă gîndesc că poate într-un film neorealist mi-ar fi mai ușor să joc, dar îmi spun: Ce ai să faci? Și dacă dai chix? Nu știu, poate asta ar fi soluția cea mai bună, un rol simplu, fără complicații; în fine, în care să pot improviza puțin fără nici o teamă, lăsînd să mi se desfășoare personalitatea. În sfîrșit, cam așa ceva.

Gesturile prezentatorului erau din ce în ce mai disperate. Își freca mîinile și clipea din ochi; dar un observator atent își dădea seama că pentru a doua oară unchiul său este încurcat în treaba aceea cu prefectul.

La un moment dat, publicul numai știa pe cine să asculte, pe doamna Fuchier cu discursul său plin de aspirații, temeri, și scuze, sau pe prezentator cu gesturile sale deconcertate. A optat pentru rîsul sincer și tropăială. Domnul acela slab și-a dat frîu liber instinctelor și încerca să se ridice în picioare pe scaun. Dar nevastă-sa îl trăgea de mînecă: Ce ai, măă?

— Poate dacă aș studia cu un maestru bun, aș putea să mă obișnuiesc cu publicul și să mă concentrez, căci ceea ce îmi lipsește este mai ales concentrarea, și arta, dumneavoastră o știți prea bine, arta pretinde mai ales concentrare.

Ceilalți invitați de onoare, în mod abil s-au retras de pe scenă unul cîte unul. Domnul Fuchier a dat o fugă pînă în cabina operatorilor și a poruncit să dea drumul la film. Atunci, pe un fond mobil și muzical se vedeau umbra prezentatorului și a doamnei Fuchier, ținînd-o fiecare pe a lui, fugind, gesticulînd și dînd ultimele explicații.

În românește de
DOINA MARIA PĂCURARIU

MAURICE MAETERLINCK

Priveliște asupra Romei

Roma este probabil locul din lume unde s-a acumulat timp de douăzeci de secole, — și unde încă dăinuie, — cea mai multă frumusețe.

Ea n-a creat nimic, poate doar un anumit spirit de splendoare și de orînduială a lucrurilor frumoase; însă cele mai mărețe momente ale pămîntului s-au prelungit și s-au fixat acolo cu atîta energie, încît este astăzi așezarea de pe glob unde ele au lăsat cele mai numeroase, cele mai neperisabile urme. Cînd i se scormonește solul, se scormonește amprenta mutilată a zeiței care nu se mai arată oamenilor.

Natura a așezat-o admirabil în locul cel mai potrivit să culeagă — ca în cea mai nobilă cupă ce s-a deschis sub ceruri — giuvaerele popoarelor care treceau în preajma ei pe culmile istoriei. Locul unde rămîneau aceste minunății era de pe atunci aidoma minunățiilor înseși. Azurul acolo este limpede și somptuos. Posomorîtele și profundele vegetații ale Nordului se înfrățesc cu frunzișurile ușoare și mai proaspete ale Sudului. Arborii cei mai puri, chiparosul ce se avîntă asemenea unei rugăciuni ardente și sumbre, bogatul pin-parasol, ce pare gîndirea cea mai gravă și mai armonioasă a pădurii, masivul stejar-verde, ce imită cu atîta ușurință grația porticelor — toți și-au cîștigat acolo, printr-o tradiție seculară, o mîndrie, o conștiință și o solemnitate pe care n-o regăsesc nicăieri în altă parte. Cine i-a văzut și i-a înțeles nu-i va mai uita niciodată și-i va recunoaște fără osteneală printre arborii unui pămînt mai puțin sfințit. Ei au fost podoabele și martorii unor evenimente incomparabile. Ei rămîn legați indestructibil de apeductele răzlețe, de mausoleele fără bolți, de arcadele sfărîmate, de coloanele eroic-frînte ce ornează o cîmpie maiestuoasă și pustie. Ei au luat stilul marmorelor veșnice pe care le înconjoară cu tăcere și respect. Ca și acestea, știu să ne spună cu ajutorul a două sau trei linii ferme și totuși tainice tot ce ne poate mărturisi tristețea unei cîmpii care poartă fără să se înjosească rămășițele gloriei sale. Ei sînt și se simt de gintă romană.

Un cerc de munți cu nume sonore și majestuos familiare, cu piscuri adesea împovărate de zăpezi la fel de scînteietoare ca amintirile pe care le evocă — fac orașului ce nu poate muri nicicînd un orizont precis și grandios care-l separă de lume fără să-l izoleze de cer. Și în incinta aproape pustie, în mijlocul piețelor neînsuflețite unde dalele, scările, porticele înmulțesc spațiul și absența, la toate răspîntiile unde veghează pustiul, — o statuie rănită, printre bazine, capiteluri, tritoni și nimfe, o apă docilă și luminoasă, ascultînd încă de niște porunci primite acum două mii de ani, încrustează solitudinii imaculate o podoabă nobilă și totdeauna proaspătă, de panașuri de azur, de trofee de cristal, de coroane de perle. S-ar zice că Timpul, între aceste monumente ce ai crede că-l înfruntă, n-a vrut să respecte decît orele diafane ce se evaporă și trec.

Frumusețea, deși a fost totdeauna o frumusețe împrumutată, a dăinuit atît de mult între aceste ziduri care pornind de pe Janicul ajung pînă la Esquilin, s-a aglomerat acolo cu atîta stăruință încît locul însuși, aerul ce-l respiri, cerul care-l acoperă, curbele care-l definesc, au cîștigat o prodigioasă putere de adaptare și de înnobilare. Roma, ca un rug, purifică tot ce n-a încetat să se acumuleze acolo: ruine, erori, capricii, extravaganța și ignoranța oamenilor. Pînă acum a fost imposibil s-o desfigureze. S-ar crede chiar că aici a fost imposibil să execuți sau să păstrezi o operă ce ar fi refuzat să-și despoaie urîțenia sau vulgaritatea originală. Tot ce nu se potrivește stilului celor șapte coline dispare și se elimină puțin cîte puțin sub acțiunea geniului prevenitor care a impregnat în orizontul orașului, în stîncile și marmora înălțimilor, principiile estetice ale cetății. Evul Mediu, bunăoară, și arta primitivilor au dăinuit mai stăruitor decît în orice alt oraș, fiindcă se aflau aici în inima însăși a universului creator; totuși n-au lăsat decît urme puțin sensibile, le-aș denumi rușinoase și subterane: ceea ce trebuie și nimic mai mult pentru ca istoria lumii, a cărei vatră era, să nu fie nedesăvîrșită. Dimpotrivă, artiștii al căror spirit era în mod firesc în armonie cu acel ce veghează destinele orașului etern — Julius Romanul, Carrachii, cîțiva alții, dar mai ales Rafael și Michelangelo, își manifestă aici plenitudinea talentului lor, o siguranță, un fel de satisfacție instinctivă și bucuria filială pe care n-o regăsesc în nici un alt loc. Simțim că n-avem nevoie să le regăsim în nici un alt loc. Simțim că n-avem nevoie să creeze, ci doar să aleagă și să fixeze formele, care, năvălind din toate părțile nedesvăluite, dar imperioase, nu cereau decît să se făurească. Ei nu se puteau înșela: ei nu pictau în sensul propriu al cuvîntului; descopereau cu simplitate imaginile voalate care dădeau tîrcoale sălilor și arcadelor ce împodobeau palatele. Relațiile între arta lor și mediul ce le dădea naștere sînt atît de necesare, încît exilate în muzeele sau bisericile altor orașe, operele lor nu par să exprime decît o concepție arbitrară, exagerat viguroasă și decorativă a vieții. De aceea fotografiile sau copiile de pe plafonul capelei Sixtine deconcertează și rămîn aproape inexplicabile. Dar, intrînd la Vatican, după ce s-a impregnat de voința care emană din miile de ruine ale templelor și piețelor publice, — călătorul

acceptă ca un efort sublim și firesc, efortul excesiv al lui Michelangelo. Prodigioasa boltă, unde, într-o armonioasă și gravă orgie de mușchi și entuziasme, se înlănțuie și se adună un popor de giganți, devine o arcă a cerului însuși unde sînt oglindite toate scenele de energie, toate virtuțile ardente, ale căror amintiri se frămîntă încă sub ruinele acestui pămînt pasionat. La fel, în fața „Incendiului din Borgo", nu spui ceea ce ai spune dacă ai vedea o admirabilă frescă la Luvru sau National Gallery; el nu spune ceea ce afirmă bunăoară Taine; că aceste mari trupuri goale și superbe nu se simt în largul lor, că văpăile care ies din edificii nu-i neliniștesc de fel, că nu se gîndesc decît să pozeze ca bune modele și să-și valorifice un șold sau mușchiulatura unei coapse. Nu, dacă vizitatorul se lasă cu docilitate pătruns de injoncțiunile a tot ce îl înconjoară, își închipuie cu ușurință în aceste camere ale Vaticanului, la fel ca și ca sub bolta Sixtinei — oricît de diferite ar fi cele două impresii, — că el asistă la înflorirea tardivă, dar logică și normală, a unei arte ce ar fi putut fi aceea a Romei. I se pare că va găsi aici explicația de ce geniul prea pozitiv al Quiriților n-a avut prilejul sau norocul s-o făurească. Căci Roma, în ciuda tuturor eforturilor, nu reușise să-și dăruiască ei înseși imaginea esențială pe care o făgăduise universului. În realitate nu era frumoasă decît prin moștenirea Greciei; și cel mai de seamă dintre meritele ei a fost de a fi recules și a fi înțeles cu nesaț arta greacă. Cînd încercase să și-o anexeze, o deformase fără să-și apropie expresia vieții sale personale. Picturile și sculpturile ei nu răspundeau realităților existenței sale decît printr-un fel de „aproximație" și din auzite; iar arhitectura sa datora proporțiilor ei colosale partea cea mai sigură a unei originalități nesigure. Ne lăsăm în voia acestui vis, căci armoniosul pictor din Urbino și bătrînul Buonarroti, — peste toate catastrofele, peste toate morțile aparente și îndelungile tăceri ale Romei — au repus în drepturi o tradiție latentă și neîntreruptă care nu încetase să evolueze subteran pentru a ajunge la țelul ei spunînd în sfîrșit lumii ceea ce Imperiul nu știuse să-i spună. Ei sînt cu adevărat Romani, ei reprezintă mai bine, se pare, dorința inconștientă și tainică a acestui pămînt latin mai mult decît Roma Cesarilor. Această Romă își pierduse emblema. Ea rămăsese artificial helenică, iar Grecia nu putea să ofere unui popor infinit mai mare și foarte diferit formele necesare conștiinței sale de frumos. Ea nu putea fi decît un punct de plecare sigur și măreț; dar statuile și picturile ei, delicate, precise, echilibrate, aproape micuțe, nu erau la locul lor în acest Forum supraîncărcat de monumente ce te copleșeau, printre acele terme monstruoase și circuri cu spectacole violente și sub uriașele și fastuoasele arcade ale basilicilor suprapuse. Ne întrebăm atunci dacă frescele lui Michelangelo n-ar fi răspuns, după mii de ani de așteptare, la chemarea acelor arcade goale și oare n-am putea crede că ele au fost urmarea aproape organică a acelor coloane și marmore imperiale? Și, la fel, se afirmă că plafonul, pandantivele, lunetele de la Farnesine și „Incendiul din Borgo" — le-ar ilustra mult mai bine decît sculpturile lui Fidias și Praxitele, și la fel cu mult mai bine decît cele mai bune picturi de la Pompei sau Herculanum, *Metamorfozele* lui Ovidiu, *Decadele* lui Titus Livius, *Poemele* lui Horațiu și *Eneida* lui Virgiliu.

* * *

Dar toate nu sînt poate decît iluzii și prestigiul puterii de adaptare despre care pomeneam mai sus. Această putere este atît de mare încît tot ceea ce pare — la prima vedere — în contradicție flagrantă cu ideea care domnește în aceste ziduri, nu numai că n-o contrazice, ci contribuie s-o fixeze și s-o desvăluie. Nu există nimic pînă la declamatoriul și emfaticul Bernini, atît de inconciliabil — pe cît e posibil să fie — cu felul taciturn și gravitatea primitivă a Romei; — nu există nici chiar la Bernini, atît de odios pretutindeni în alte părți — care să nu fie absorbit sau motivat de geniul cetății, care să n-ajute să limpezească și să comenteze, prea tîrziu, unele aspecte puțin retorice și prețioase ale măreției romane.

În plus, un oraș care posedă statuile lui Venus de pe Capitoliu și Vatican, Ariana dormind, Meleagru și torsul lui Hercule, minunățiile fără număr din muzeele la fel de numeroase ca palatele sale (gîndiți-vă, bunăoară, ce cuprinde numai unul singur din aceste muzee, unul din ultimele venite, acela de la Thermes); un oraș unde fiecare stradă, aproape fiecare casă tăinuiește un fragment de marmoră sau de bronz ce ar fi de-ajuns într-o cetate nouă să prilejuiască un lung pelerinaj; un oraș ce ne arată Pantheonunul lui Agripa, coloanele din Forum, în sfîrșit atîtea comori în fața cărora memoria descurajată refuză să urmărească mai îndelung admirația care nu ostenește niciodată; un oraș ce ne oferă, printre feeriile sale orînduite și însuflețite, peluza înconjurată de chiparoși de la villa Borghese, unele fîntîni și grădini veșnicite; un oraș, într-un cuvînt, unde s-a refugiat tot ce are mai bun trecutul unui singur popor ce a cultivat frumusețea cum alții cultivă grîul, măslinul sau vița de vie; un asemenea oraș opune vulgarității o rezistență pasivă dacă vreți, dar invincibilă; și poate tolera aproape orice fără a decădea. Nemuritoarea prezență a unui sobor de zei atît de perfecți încît nici o mutilare n-a putut să le altereze euritmia trupului și atitudinii lor, îl ocrotește împotriva propriilor sale erori și îi oprește pe ultimii veniți să aibă mai multă influență asupra ei, după cum nici barbarii și timpul n-au avut asupra zeilor înșiși. (1)

[1] Totuși toleranța Romei are limite. Dacă nu există loc pe pămînt unde operele cele mai diverse se „aclimatizează" și se adaptează mai repede, în schimb, nu există altul care să alunge mai violent și mai irevocabil tot ce este absolut imposibil de purificat. Din acest punct de vedere, judecata geniului cetății pornește de la certitudini unice și definitive. O statuie, un monument pe care nu-l condamni cu mînie, contra căruia pietrele, piețele și răspîntiile ei nu se împotrivesc cu indignare, — este asigurată de puterea posterității. În atît de mare măsură acest geniu, de atîtea ori maltratat, totuși a izbîndit în pofida tuturor atentatelor.

Şi prin ei, iată-ne reîntorşi la acele mici oraşe din Hellada, ce au descoperit într-o zi şi au fixat pentru totdeauna legile frumuseţii umane. Frumuseţea pămîntului, în afară de cîteva locuri pustiite de meschinele noastre industrii, a rămas aproape aceeaşi de pe vremea lui Pericle şi August. Marea este totdeauna inviolabilă şi infinită. Pădurea, cîmpia, recoltele, satele, cele mai multe dintre rîuri şi pîrîuri, munţii, serile şi dimineţile, norii şi aştrii, schimbătoare după climate şi latitudini, — ne mai oferă spectacolele forţei sau ale graţiei, armonii profunde şi simple, feriile complicate şi diverse ce le dăruiau cetăţenilor Atenei şi poporului Romei. În ce priveşte Natura, n-avem deci să regretăm decît destul de puţin şi chiar auzim excesiv — sub acest aspect — sensibilitatea şi „suprafaţa" admiraţiilor noastre. În schimb, pentru tot ce are o legătură cu frumuseţea specifică omului, cu frumuseţea operei lui imediate, am pierdut aproape tot cea ce anticii ştiuseră să cucerească şi să fixeze, — fie prin exces de bogăţie şi pricepere, fie prin risipirea eforturilor şi dispersarea facultăţilor noastre, fie în sfîrşit prin lipsa unui punct de sprijin de necontestat. Îndată ce e vorba de estetica noastră pur umană, de propriul nostru corp şi de tot ce are relaţie cu el, de gesturile, de atitudinile noastre, de obiectele vieţii noastre, de grădinile noastre — am crede, văzîndu-ne dezordinea, bîjbîielile şi inexperienţa, — că ocupăm această planetă de ieri şi sîntem la începutul perioadei de adaptare aci pe pămînt. Nu mai avem, pentru opera mîinilor noastre, nici o măsură comună, nici o regulă acceptată, nici o certitudine. Frumuseţea sigură şi de necontestat, pe care o cunoscuseră anticii — pictorii, sculptorii noştri, literatura noastră, straiele noastre, mobilele, oraşele noastre, chiar peisajele noastre — o caută într-o mie de direcţii diferite şi contradictorii. Dacă unul din noi făureşte — reuneşte sau îmbină cîteva linii — o armonie de formă sau de culoare ne dezvăluie irecuzabil că punctul decisiv şi misterios a fost atins: este un fenomen izolat şi precar, aproape o lovitură a întîmplării pe care nici autorul ei, nici altă persoană nu este capabilă s-o repete.

Totuşi, cîţiva ani fericiţi omul a ştiut să se limiteze la frumuseţea esenţial şi specific umană; iar certitudinile lui erau de aşa natură că înving chiar şi azi convingerea noastră. Singurul etalon fix pe care egiptenii, asirienii, perşii şi toate civilizaţiile anterioare îl căutaseră zadarnic printre animale, flori, coloşii naturii şi visurile imaginaţiei: munţi şi stînci, caverne şi păduri, monştri şi himere — helenul l-a găsit din instinct în frumuseţea propriului corp: iar în frumuseţea acestui corp gol şi desăvîrşit îşi are obîrşia arhitectura palatelor şi a templelor lui, stilul locuinţelor sale, forma, proporţiile şi podoabele tuturor obiectelor uzuale ale vieţii lui. Acest popor la care goliciunea şi consecinţa ei firească — ireproşabilă armonie a muşchilor şi membrelor — era pentru a ne exprima astfel o datorie religioasă şi civică — ne-a învăţat că frumuseţea corpului uman este la fel de diversă, în perfecţiune, la fel de profundă, la fel de bogată, la fel de spirituală, la fel de misterioasă ca frumuseţea astrelor sau a mării. Orice alt ideal, orice alt etalon derutează şi va deruta în mod necesar eforturile şi tentativele omului. Toate celelalte frumuseţi sînt posibile, reale, profunde, diverse, complete, dar nu pornesc din miezul nostru: sînt roţi fără butuc. În toate artele, popoarele de rasă inteligentă s-au depărtat sau s-au apropiat de frumuseţea certă, după cum se apropiau sau se depărtau de obişnuinţa de a fi gol. Frumuseţea specifică Romei, adică mica porţiune de frumuseţe originală pe care a adăugat-o la ruinele Greciei, este datorată ultimelor rămăşiţe ale acestei obişnuinţe. La Roma, cum remarcă Taine, locuitorii ei se adunau şi pentru a înota, a se bate, pentru a privi, a transpira, chiar pentru a se lupta şi a alerga, în orice caz pentru a privi luptătorii şi alergătorii. Căci Roma sub acest aspect nu este decît o Atenă mai mare: acelaşi mod de viaţă, aceleaşi obiceiuri, aceleaşi instincte, aceleaşi plăceri se veşnicesc acolo. Singura deosebire o găsim în proporţii şi timp; Cetatea s-a mărit pînă a cuprins maiştri cu miile şi sclavi cu milioanele; dar de la Xenophon pînă la Marc-Aureliu, educaţia gimnastică şi oratorică nu s-au schimbat deloc; locuitorii Romei au îndrăgit totdeauna pe atleţi şi pe cei ce vorbeau frumos şi în acest sens trebuia să trudeşti spre a le fi pe plac; ei se adresează trupurilor goale, diletanţilor stilului, amatorilor de podoabe şi de conversaţie. Nu ne mai putem face o idee de această viaţă corporală şi păgînă, lenevoasă şi speculativă; climatul a rămas acelaşi, dar omul s-a transformat îmbrăcîndu-se şi devenind creştin.

Ar trebui mai curînd să afirmăm că Roma, în epoca despre care vorbeşte Taine, era o Atenă intermitentă şi incompletă. Ceea ce acolo, era obişnuinţă şi, într-o măsură, organic, aici nu-i decît excepţie şi artificiu. Corpul uman mai este cultivat şi admirat, dar aproape totdeauna este înveşmîntat cu togă şi portul togii învălmăşeşte liniile nete şi pure ce iradiau de la o mulţime de statui goale şi însufleţite pentru a da măreţie coloanelor şi frontoanelor templelor. Monumentele se măresc peste măsură, se deformează şi pierd puţin cîte puţin din armonia lor umană. Etalonul de aur este voalat pentru mult timp şi nu va mai fi dezvăluit decît de cîţiva artişti ai Renaşterii, momentul cînd frumuseţea pură îşi aruncă ultimele văpăi.

În româneşte de **ALEXANDRU BACIU**

W. SOMERSET
MAUGHAM

Sfîrşitul pribegiei

Am strîns mîna căpitanului, care mi-a urat noroc. Am coborît apoi pe puntea inferioară, înțesată cu băștinași din Malaezia, China și Borneo, croindu-mi drum către scară. Aruncîndu-mi o privire peste bord, am constatat că bagajul meu se afla deja în barcă. Era o ambarcațiune primitivă și greoaie, cu o velă mare, din împletitură de bambus, în care se înghesuiau o ceată de indigeni zgomotoși. M-am strecurat înăuntru și mi s-a făcut de îndată loc. Ne aflam la vreo trei mile de țărm, dinspre care bătea o briză aspră. Pe măsură ce ne apropiam de el, desluşeam verdeața abundentă a cocotierilor înaintînd pînă la marginea apei, întreruptă din loc în loc de acoperișurile caselor. Un chinez care vorbea englezește îmi arătă un bungalow alb în care-și avea reședința polițistul districtului, fără să știe că la el urma să trag. Aveam în buzunar o scrisoare de recomandare.

Cînd am coborît, iar bagajele mi-au fost depuse alături, pe plaja strălucitoare, m-a încercat un sentiment de dezolare. Mă aflam într-un ținut îndepărtat, un orășel de pe coasta de nord a insulei Borneo, și mă simțeam oarecum stînjenit la gîndul de a mă prezenta unui om cu desăvîrșire străin, pentru a-l anunța că aveam să dorm sub acoperișul său, să-i împart hrana și să-i beau whisky-*ul pînă ce un alt vapor mă va purta spre portul de destinație. Temeiurile mele se dovediră totuși de prisos, căci atunci cînd am ajuns la locuința polițistului și i-am întins scrisoarea, îmi ieși în întîmpinare un bărbat jovial, îndesat și roșcovan, de vreo treizeci și cinci de ani, salutîndu-mă plin de căldură. Am încercat să mă scuz, dar mă întrerupse numaidecît:*

— La naiba, omule, dar nici nu ai idee ce bucuros sînt să te văd! Să nu-ți închipui că-mi ești cumva îndatorat pentru găzduire. Plăcerea e de partea mea. Poți sta aici cît poftești. Stai și un an.

Am rîs. El își amînă toate treburile zilei, asigurîndu-mă că nu avea nimic de făcut care să nu poată fi lăsat pe a doua zi. Cînd dogoarea zilei se mai domoli, am făcut o lungă plimbare prin junglă de unde ne-am întors uzi pînă la piele. După ce-am făcut o baie reconfortantă și ne-am schimbat veșmintele, ne-am așezat și-am cinat.

Eram de-a dreptul epuizat și, cu toate că gazda mea avea intenția vădită de a mă ține de vorbă toată noaptea, m-am văzut silit să-i cer îngăduința de-a merge la culcare.

— Prea bine, a încuviințat el, am să te însoțesc însă pînă în camera dumitale pentru a mă asigura că totul e în ordine.

Îmi fusese destinată o cameră spațioasă, cu verandă. Printre puținele piese de mobilier se distingea patul uriaș, prevăzut cu plase contra țînțarilor.

— Patul e cam tare, îmi zise amfitrionul meu. Te deranjează?

— Cîtuși de puțin. La noapte am să dorm fără să mă legăn.

El continua să mă privească gînditor.

— Ultima oară a dormit în el un olandez. N-ai vrea să auzi o poveste amuzantă?

Eu nu voiam decît să mă culc, dar la urma urmelor mi-era gazdă și fiind eu însumi din cînd în cînd umorist, știu cît e de neplăcut să fii în posesia unei povești amuzante și să nu găsești nici un ascultător.

— A venit cu aceeași cursă ca și dumneata. A intrat în biroul meu și m-a întrebat de hanul poștei. I-am răspuns că nu există așa ceva, dar dacă n-avea unde trage, mă puteam oferi să-l găzduiesc chiar eu. Acceptă invitația numaidecît. I-am zis atunci să-și aducă bagajele.

— Asta-i tot ce am, mi-a răspuns.

Întinse mîna în care ținea o valijoară neagră și lustruită. Mi s-a părut cam sărăcăcioasă, dar nu era treaba mea, așa că i-am zis să meargă la mine acasă, urmînd să vin și eu de îndată ce-mi voi fi isprăvit treburile. În timp ce vorbeam, ușa se deschise și apăru grefierul meu. Poate acesta năvălise pe neașteptate, în orice caz olandezul scăpă un strigăt și făcu un salt înapoi, în vreme ce-n mînă-i luci un revolver.

— Ce naiba faci? i-am strigat uimit.

Cînd văzu că nu era altcineva decît slujbaşul meu, străinul avu un fel de prăbuşire. Se rezemă de birou gîfîind şi pe cinstea mea dacă nu tremura de parcă-l zgîlţîiau frigurile.

— Vă rog să mă scuzaţi, bîigui. E din pricina nervilor. Sînt cumplit de nervos.

— Aşa s-ar părea, am remarcat ironic.

L-am cam repezit. Ca să fiu cinstit, regretam că-l invitasem să stea la mine. Nu părea să fie băut, aşa că mă întrebam de nu cumva era un individ urmărit de poliţie. Dacă aşa stăteau lucrurile, nici că se putea să fi nimerit mai bine...

— Cel mai bun lucru e să te duci să te-ntinzi puţin, l-am sfătuit.

NORA

Eram fericiţi amîndoi. Priveam ramurile copacilor iar printre ele albastrul cerului frumos. Vîntul se juca făcînd rotocoale din frunzele răvăşite de anotimpul care sosise ca un musafir nepoftit. Încă nu se lăsase frigul, Aerul era călduţ. Stăteam întinşi alături pe un morman de frunze într-o pădure răvăşită şi săgetată de suliţele unui soare aflat în scădere.

Nora a luat cîteva frunze în mînă şi mi-a spus că sîntem şi noi ca ele. Trecători. Apoi le-a împrăştiat în jur, rîzînd. La vremea noastră totul era un joc. Şi cuvintele şi frunzele şi noi. Nora de fapt se juca cu toate lucrurile, rîzînd.

— Lasă-mă... Te rog... lasă-mă !

Lumea s-a învîrtit cu susul în jos. Frunzele au devenit roşii. Am simţit o plutire complicată a tuturor lucrurilor. Am avut senzaţia că ninge peste noi cu adevărat. Apoi că ninsoarea mă striveşte.

Ieri s-au împlinit cincisprezece ani din ziua aceea. Pe Nora n-am mai văzut-o tot de atîta timp. Ea a plecat departe. Auzisem şi eu că are trei copii în oraşul acela din străini în care se dusese pentru totdeauna. Şi-am mai auzit că visul ei se împlinise. Visul de a avea multe rochii şi pantofi, fără să le ştie numărul.

Ieri ceva ciudat m-a atras spre pădure. Nora era acolo. Stătea tot pe un morman de frunze. Plîngea. Şi plîngînd mi-a arătat frunzele răvăşite de vîntul rece al anotimpului şi mi-a reamintit că şi noi sîntem ca ele. Trecători.

Vîntul se juca făcînd rotocoale din frunzele căzute. Am simţit trupul Norei, cald, cuprins de nelinişte ca şi frunzele din jur, în zbaterea lor, în certitudinea unei primăveri trecute definitiv. Îmbrăţişarea noastră de-o clipă a fost întreruptă de spaima unui ţipăt străin şi ciudat. Dar nu, era doar o pasăre sălbatică dintr-un rămuriş des, care apoi a ţîşnit în zbor.

GHEORGHE DARAGIU

A luat-o din loc, iar cînd am ajuns şi eu acasă l-am găsit şezînd liniştit pe un scaun în mijlocul verandei. Făcuse o baie, se bărbierise şi se schimbase, arătînd acum destul de prezentabil.

— Dar ce-ai înţepenit aşa în mijlocul drumului? l-am întrebat. Te-ai simţi mult mai lejer într-unul din şezlongurile acelea.

— Prefer să stau aşa, mi-a răspuns.

Ciudată chestie, m-am gîndit eu. Dar dacă pe zăpuşeala asta un om preferă să stea băţ în loc să se întindă, treaba lui.

Nu era mare lucru de el, mai curînd înalt şi îndesat, cu un cap pătrat şi păr scurt, zbîrlit. Să fi avut vreo patruzeci de ani. Cel mai mult mă izbeau la el căutătura ochilor — nişte ochi albaştri şi mici — şi expresia abătută a feţii, de parcă sta gata să plîngă. Avea obiceiul de a-şi arunca repede o privire peste umărul stîng, ca şi cum i s-ar fi părut că aude ceva. Cerule, dar nervos mai era! După ce-am sorbit cîteva pahare, şi-a dat drumul la gură. Vorbea foarte bine englezeşte; dacă n-ar fi avut un uşor accent, nici n-ai fi bănuit că e străin. Trebuie să recunosc că era un bun povestitor. Călătorise peste tot şi citise de toate. Era o plăcere să-l asculţi.

Am mai băut în după-amiaza aceea vreo trei-patru whisky*-uri, iar mai tîrziu cîteva păhărele de gin, încît la vremea cinei eram cam ameţiţi amîndoi, iar eu gîndeam despre olandezul meu că-i un ins al naibii de simpatic. Sigur, am mai băut şi la cină o cantitate zdravănă de* whisky *şi, cum din întîmplare aveam în casă o sticlă de lichior, am dat pe gît cîteva duşci bune după aceea. Cred că ne-am cherchelit rău de tot. În cele din urmă mi-a povestit de ce venise; era o istorie ciudată.*

Amfitrionul meu se opri, privindu-mă cu gura întredeschisă, de parcă, amintindu-şi-o acum, era din nou impresionat de ciudăţenia ei.

— Venea din Sumatra, olandezul acesta, unde făcuse el ceva unui băştinaş, iar acesta se jurase să-l omoare. La început nu a luat ameninţarea în serios, dar cum individul încercă să şi-o ducă la îndeplinire în cîteva rînduri, se gîndi că n-ar fi rău să dispară pentru o vreme. Se duse la Djakarta, sperînd că acolo n-o să mai fie tulburat. Nu trecuse însă decît o săptămînă cînd îl şi văzu pe individ furişîndu-se de-a lungul unui zid. La naiba, îl urmărise. Părea că nu ştie de joacă. Olandezul îşi dădu seama că gluma începe să se îngroaşe. Cel mai bun lucru ce-i veni în minte fu să o şteargă numaidecît cu destinaţia Soerabaya. Ştiţi cît de aglomerate sînt străzile pe acolo; hoinărea la întîmplare într-o zi cînd, întorcîndu-şi capul din întîmplare, îl văzu pe băştinaş păşind liniştit în urma sa. Olandezul tresări puternic. Oricine în locul său s-ar fi speriat. Se duse direct la hotel, îşi împachetă lucrurile şi luă primul vapor spre Singapore. Trase bineînţeles la Van Dyck, cum fac toţi olandezii. În vreme ce-şi degusta paharul în grădina hotelului, îşi văzu urmăritorul intrînd ca un înger al răzbunării şi, după ce-l fixă vreme de un minut, plecă din nou. Olandezul rămase paralizat. Individul şi-ar fi putut arunca securea în pieptul său chiar acolo, fără ca el să poată mişca un deget pentru a se apăra. Ştiu atunci că zilele-i sînt numărate. Afurisitul ăla de băştinaş avea să-l omoare pînă la urmă. Citea asta în ochii lui. Se muie ca o cîrpă

— Dar de ce nu se adresa poliției? am intervenit.

— Nu știu. Presupun că era o afacere în care nu voia să fie amestecată poliția.

— Ce-i făcuse oare neînduplecatului său adversar?

— Nici asta nu știu. Dar după felul cum m-a privit cînd i-am pus această întrebare, cred că fusese o treabă destul de urîtă. Părea conștient de faptul că orice i-ar fi făcut omul acela merita din plin.

Amfitrionul meu își aprinse o țigară.

— Și-apoi? am întrebat.

Căpitanul cursei dintre Singapore și Kucing locuia la hotelul Van Dyck, de unde urma să pornească în zori. Olandezul întrezări atunci o mare șansă de a scăpa de urmăritorul său. Își lăsă bagajul la hotel și coborî în port împreună cu căpitanul, ca și cum l-ar fi condus. Rămase însă la bord cînd nava ridică ancora. În momentul acela nu mai voia nimic altceva decît să scape de adversar. În Kucing se simțea în deplină siguranță. Își luă o cameră la han și-și cumpără două costume și cîteva cămăși din magazinele chinezești. Mi-a mărturisit însă că n-a putut să doarmă. Îl visa pe omul acela și de vreo șase ori sări din somn părîndu-i-se că o secure îi seceră beregata. Pe sufletul meu dacă nu-mi venea să-i plîng de milă. Tremura în vreme ce-mi povestea acestea, iar vocea-i răgușise de spaimă. Asta voia deci să însemne căutătura aceea a lui pe care i-o observasem dar n-o puteam descrie: era groază pur și simplu.

Într-una din zile, pe cînd se afla la clubul din Kucing, aruncîndu-și ochii pe geam îl văzu pe băștinaș stînd pironit locului. Olandezul încremeni; își pierdu cunoștința. Cînd își veni în fire, n-avu alt gînd decît să fugă degrabă. După cum știi, la Kucing nu e cine știe ce du-te-vino, iar vaporul care te-a adus pe dumneata îi oferea singura posibilitate de a se depărta cît mai curînd. Se îmbarcă deci, fiind absolut sigur că omul său nu se afla la bord.

— Dar ce l-a făcut să vină aici?

— Pentru că sărmanul pribeag se putea opri într-o mulțime de locuri de-a lungul coastei, iar băștinașului i-ar fi fost de-a dreptul imposibil să ghicească pe care l-a ales. El însuși nu se hotărîse să debarce decît atunci cînd nu a mai rămas decît o singură barcă pentru a transporta pasageri la țărm, iar în ea nu încăpeau mai mult de o duzină de oameni.

— Aici am să fiu oricum în siguranță, a spus el, și dacă pot sta liniștit măcar o vreme, am să-mi recapăt cumpătul.

— Poți sta cît poftești, i-am zis. Aici nu ți se poate întîmpla absolut nimic pînă vine iar vaporul peste o lună, iar atunci, dacă vrei, o să veghem asupra celor care debarcă. Mă copleși cu mulțumirile. Era evidentă ușurarea pe care i-o aduseseră cuvintele mele. I-am propus să mergem la culcare. L-am condus în camera sa, pentru a mă încredința că totul era în ordine. El a încuiat ușa dinspre baie și a zăvorît obloanele, deși l-am asigurat că nu-l pîndea absolut nici un pericol, iar cînd am ieșit, l-am auzit încuind ușa în urma mea.

A doua zi, cînd băiatul mi-a adus ceaiul, l-am întrebat dacă l-a chemat și pe olandez. Mi-a răspuns că tocmai intenționa s-o facă. L-am auzit ciocănind de mai multe ori. Ciudat, mi-am zis. Băiatul bătu în ușă, dar nu primi nici un răspuns. Am simțit o oarecare neliniște, așa că m-am ridicat. Am ciocănit și eu. Am făcut atît tărăboi, încît am fi sculat și morții; olandezul continua să doarmă. Atunci am spart ușa. Perdelele ce înconjurau patul de jur împrejur, protejîndu-l de țînțari, erau neatinse. Olandezul zăcea pe spate, cu ochii deschiși. Era mort. Pe grumaz avea o secure și poate o să crezi că mint, dar jur pe ce am mai sfînt că n-am găsit pe tot trupul lui nici măcar o zgîrietură. Amuzant, nu?

— Depinde de simțul dumitale de umor, am replicat.

Amfitrionul meu îmi aruncă o privire piezișă.

— N-ai nimic împotrivă să dormi în patul lui, nu-i așa?

— N-nu. Aș fi preferat totuși să-mi fi povestit istorioara asta mîine dimineață.

În românește de **MARIA-ANA TUPAN**

De la Caruso la Mont-Blanc

1. Într-o zi, pe cînd marele tenor Carusso era în trecere prin Marsilia și locuia la hotelul Noilles, a trebuit să fie chemat un sobar care să repare șemineul din camera ocupată de acesta. Muncitorul sosi dimineața, în timp ce tenorul își repeta rolul, și promițînd că nu-l va deranja, se apucă imediat de treabă. Dar, ca orice sobar de pretutindeni, și acesta fluiera în timpul lucrului. Abia începuse și s-ar fi putut spune că un stol întreg de mierle invadase camera.

După o jumătate de oră, în care Carusso încercase în zadar să-l reducă la tăcere, se așeză în fața fluierătorului și-i zise:

— Omule, știi că te afli în fața celui dintîi tenor al lumii?!

Atunci celălalt îi răspunse cu seriozitate:

— Hei, cum se mai întîlnesc oamenii! Și dumneavoastră vă aflați în fața celui dintîi sobar al Marsiliei!

2. Se știe că la Arles (Provence), în piața Forumului, admirația compatrioților săi și a lumii întregi i-a ridicat marelui poet francez Mistral (1830—1914) o statuie de bronz cu ocazia împlinirii vîrstei de cincizeci de ani. Statuia îl reprezenta în ținuta lui obișnuită: pălărie de fetru cu boruri mari, cu redingota lui gri binecunoscută și cu pardesiul pe braț, ca și cînd ar fi fost gata să plece la o plimbare. În ziua inaugurării, după ce a căzut pînza care acoperea statuia, descoperind monumentul, maliția poetului îi învinse emoția, și Mistral exclamă în fața propriei sale efigii: „Ia te uită! numai valiza îmi mai lipsește!"

3. Într-o zi, în timp ce-și fuma liniștit pipa în atelierul său din Marsilia, un pictor văzu intrîndu-i pe ușă o familie întreagă îndoliată: văduva, copiii, împreună cu verii și verișoarele lor.

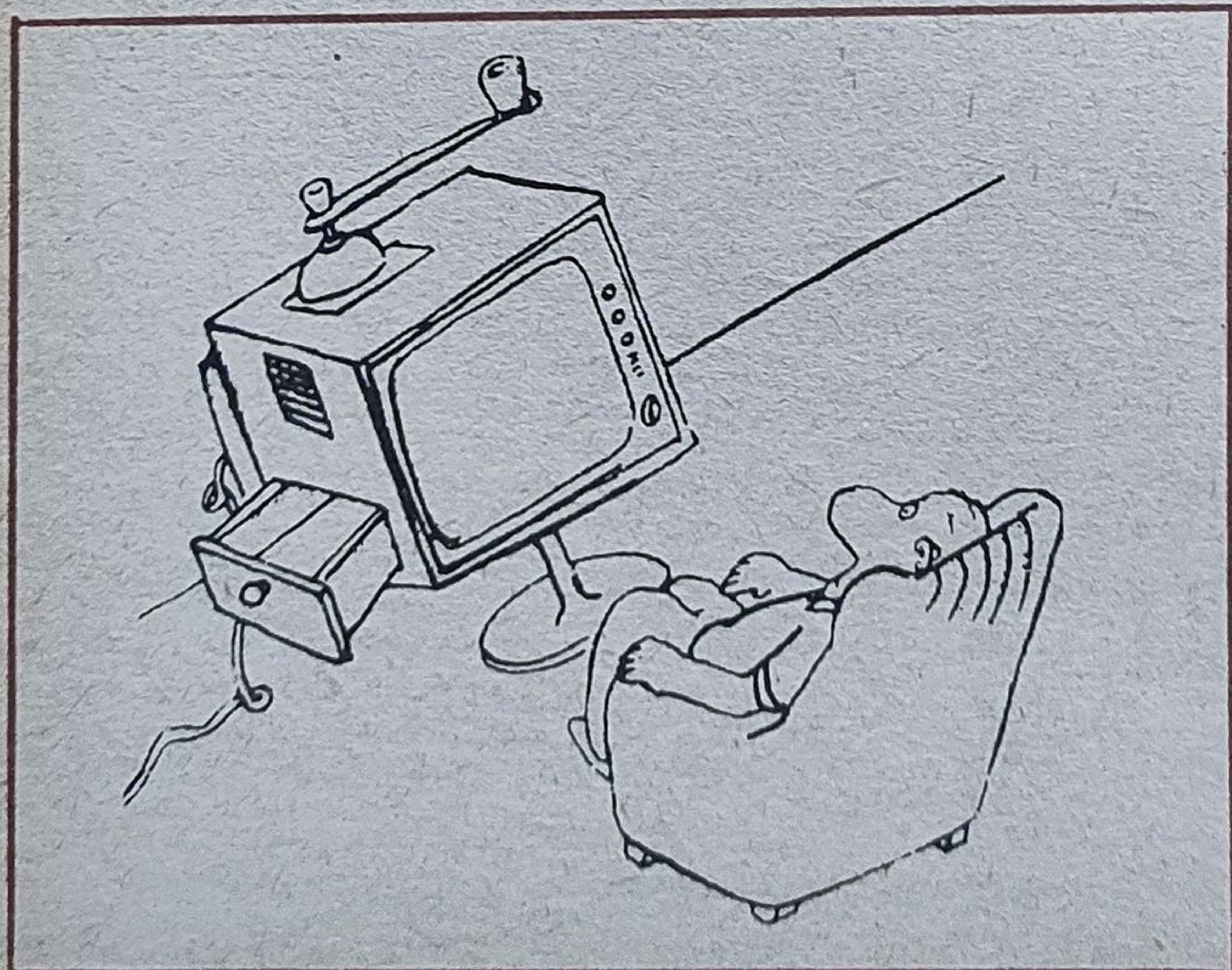
— Bună ziua, domnule! Am vrea să ne faceți un portret al sărmanului nostru defunct.

— Cu plăcere! răspunse pictorul. Aveți cumva vreun alt portret de-al lui?

— Nici unul!

— Atunci, vreo fotografie?

— Nici măcar!

— N-o să fie prea ușoară sarcina mea! Încercați barem să-mi descrieți înfățișarea defunctului dumneavoastră soț!

— Păi, nu era nici prea mărunt, dar nici prea înalt; nici gras, nici slab; nu era nici foarte brunet, dar nici blond. Avea ochii un pic albaștri, dar și puțin verzi; o figură rotundă, dar și o idee alungită. Cam așa...

Pictorul reflectă o secundă, după care le zise:

— Ei, bine, o să încerc să-i fac portretul pe care mi-l cereți. Reveniți peste o săptămînă.

După o săptămînă, în fața familiei adunate în atelier, pictorul dă deoparte cu un gest energic pînza care acoperă portretul defunctului, un portret care seamănă bineînțeles cu oricine altcineva în afară de cel pe care se presupunea că-l reprezintă.

Și atunci, toată familia exclamă într-un glas:

— Vai, sărmanul nostru soț, tată și unchi! Cît de mult s-a schimbat totuși!

4. Doi pictori discutau aprins într-un bar.

— Nu-i posibil, zice primul, ca tu să înfățișezi realitatea mai bine decît mine!

Toate pînzele mele sînt atît de naturale, încît de tabloul cu Mont-Blanc, pe care l-am făcut pentru Salonul anual de pictură, nu pot nici măcar să apropii un termometru; alături de ghețarii aceia ai mei, temperatura scade imediat sub zero grade!

— Nu mă miră deloc, dragul meu! Ai văzut doar portretul pe care i l-am terminat ieri domnului Bernard? Ei bine, e atît de asemănător cu modelul, încît a și început să-i crească barba!

5. În timpul unui concert, un meloman se întoarce către un cuplu care conversează cu animație pe un pianissimo de orchestră:

— Iertați-mă, vă rog, dar nu pot auzi nimic!

— Dar de ce vă privește ce-i povestesc eu soției mele?!

Traduse și adaptate de
DESPINA MINCU

Veneţia, fără Isadora

DEBUT

Departe, alunecînd pe sub sălcii, se mişcase o barcă; Isadora văzu doar lopeţile lungi săltînd, ca legănate de o muzică. Apele rămîneau însă, către ei, imobile. Ochii împăienjeniţi presimţeau amiaza toridă, ea ascultă, abandonîndu-se zilei fără sfîrşit, vîntul. Netezise apoi, fără gînduri, părul agitat, avea, ca să-l adune, gesturile iuţi, secrete, ale vietăţilor libere. Pe frunte se mişcă o picătură de transpiraţie şi îi alunecă pe obraz. Isadora păru că se scufundă şi mai adînc în ape. Mai încolo de păduri, aproape nevăzută, barca înainta şi femeia auzi distinct vîslele cu zgomot sonor, valurile susurînd străine de lumea armonică unde coborîse. Cînd, mult mai tîrziu, deschisese ochii, văzu trestiile îngălbenite, lineare, şi departe, către orizont, un acoperiş roşu, cu olane. Printre genele umede culorile pătrundeau învălmăşite, ca o pastă geneziacă unde formele încă nu s-au născut, despărţite numai de concentraţiile materiei. Isadora îşi ascultă respiraţia grea, semn al verii copleşitoare. Pe lîngă ea creşteau ierburile înverzite şi din pămîntul acoperit de frunze străvechi ieşiseră, ca într-o magie a lumii dezlănţuite, florile. Simţi, fără să ştie, un ecou rece ca şi cum totul ar fi început în jurul ei să se rotească lăsînd iernile grele, cu copacii goi şi troienite de zăpezi, primăverile dureroase, împînzind aerul cu mirosurile euforice ale vegetaţiei, verile somnolente şi toamnele adînci, singuratice şi mortale, să se amestece: un caleidoscop fără timp, de unde ea va lipsi. Înainte de lumea pe care ea o cunoaşte apele se revărsaseră peste maluri şi ierburile crescuseră nebune, frunzele acum verzi foşniseră de milioane de ani fără să fie auzite de om. Privirile ei nu întîlniseră vietăţile care, înainte ca universul să-i recompună, din culorile otrăvite ale cetăţii, ochii, se mişcaseră sălbatice pe ape şi peste păduri. Tot ceea ce trăia n-o cunoscuse pe Isadora.

„Va fi seară", gîndise fără auz şi simţi abia tîrziu umezeala apei, care înaintînd îi cuprinsese tălpile peste trepte. Ar fi trebuit poate să tremure, însă liniştea acvatică, urcînd din toate părţile către ea, îi plăcu. Străină de privelişti, Isadora ştiu că acolo, unde culorile nu se născuseră, începuse să plouă.

Erau, mai întîi, dogoarea ucisă şi sunetul cotropitor, o nelinişte în care beatitudinea privirii pasive încă nu stăpînea; nimic mai mult decît poate gîndul memoriei fără origini. Prin uşa deschisă ploaia venea cu răcoarea distilată şi cu ceţurile ei ca de potop. Apele sure, grele, răscolind vegetaţia, lăsaseră totuşi potecile libere, smulse din torentul care pornise din nevăzut. Pe fereastră, Isadora zărise cărarea pietruită înecată de ape, ca atunci, şi, ca într-o hipnoză, i se păru că deschise, plutind, o uşă înaltă, din lemn bun, şi o auzi lipindu-se, în camera întunecată, de zid cu un zgomot scurt, ca un pocnet de pistol. Îi plăcuse lumea aceea obscură, pe unde vînturile misterioase, aducătoare de ploi, păreau să se elibereze din vrăji arhaice: o şuviţă de păr tremură, neagră, peste ferestrele acum albite.

Umbra ei, aeriană, pătrunsese în camerele adînci, pe unde luminile ieşeau dintre îndepărtatele vitralii, colorînd sîngeriu visul, trecu, pipăind, pe lîngă mobila grea, încrustată, simţi opacă pielea de Cordoba şi argintul moale al tăvilor, sclipind ca o apă putrezită, înaintă prin odăile stranii, pe unde, tînără şi atunci, poate mai bătrînă decît azi, învăţase să descifreze misterele semnelor cabalistice, trecu prin uşile înalte, pe sub lampadare de cristal pe care nu le auzi, izbindu-se, deşi aerul solidificat le turburase, văzu candelabrele baroce de Baccarrah, vitrinele oarbe cu porţelanuri, lăzile închise cu lacăte, canapeaua de pluş roşu, ca de sînge închegat; în nări mirosul încetase s-o mai neliniştească, ştia că nimic din acestea nu era adevărat şi ploaia veche, fantastică, îi reaminti abstracta ei genealogie care este natura.

Cînd îşi potrivise, cu un gest absent, ceasul de buzunar, înţelese, fără cuvinte, că venise deja noaptea. Însă departe, către mare, cerul era încă albastru şi înaintea lui pe canale se desfăşurau, în lungi olane sîngerii, luminile amurgului. Înaintau încet, lovind ritmic din lopeţi şi el tăcuse simţind laguna putrezită şi coloanele măcinate, ierburile marine îngheţînd fără vîrstă, caii, pe deasupra pieţelor largi, pustii, acoperindu-se de broboanele acvatice ale nopţii. Îşi aşeză mai bine pălăria de panama şi îşi căută, eliberat de zi, portţigaretul. Fumul ameţitor al ţigării îl trezise, totuşi, şi atunci, de sub genele îndepărtate, sclipind ca un fulger la fereastra însingerată, unde perdele lungi se zbăteau ca nişte ploi torenţiale, văzu ochii ei acvatici, verzi, ca de lagună mortală, pe unde călători în odăile cu pluşuri roşii, vechi, printre uşile stranii şi pe sub candelabrele de cristal, pe lîngă vitrinele oarbe; şi în lumea lui imaginară, de crepuscul mort, auzi foşnetul şalului ei de mătase.

Barca se apropiase şi în curînd aveau s-o audă: prin ochii împăienjeniţi ea distinse culorile aproape geneziace, învălmăşite.

— Mă numesc Isadora, nu-i aşa? — zise, închizînd ochii.

ARTUR SILVESTRI

Tată şi fiu

Formă paradoxală a imitaţiei

După cum se ştie, Mateiu se naşte la 12 martie 1885 (C. Popescu-Cadem, cunoscut pentru zelul său documentarist, reţine şi ora, cu subdiviziunile ei: «Ceasurile paisprezece pe trei sferturi»). Naşterea este declarată de însuşi I.L. Caragiale (care locuia la aceeaşi adresă), fără însă a-l recunoaşte ca fiu. Va fi dorit Ion Luca să-l legitimeze dar s-a opus Maria Constantinescu punîndu-i drept condiţie căsătoria (cum consideră biograful său), ori, pur şi simplu, dramaturgul cu predispoziţiile sale boeme nu s-a prea sinchisit să dea o formă legală obligaţiilor paterne? Iată ceea ce nu putem afirma cu totală certitudine. La mai puţin de patru ani, I.L. Caragiale se căsătoreşte cu Alexandrina Burelly. În acelaşi an şi în cel următor se nasc două fetiţe care mor în 1891 (de tuse convulsivă, spune Şerban Cioculescu, de difterie, declară neobositul C. Popescu-Cadem). Drama survenită îl afectează profund pe Ion Luca (cufundîndu-l într-o «trivială deznădejde», cum se exprimă distinsul Duiliu Zamfirescu, martor ocular), sensibilizîndu-i, desigur, sentimentele paterne. Aşa îmi explic că, după ce, în 1893, i se naşte un băiat (Luca) iar în 1894 o fetiţă (Ecaterina), şi experimentează rolul de tată (cu bucuriile sale), dramaturgul îl va aduce la el pe Mateiu, ajuns la vîrsta şcolarităţii. Cum se va fi simţit aici fiul nelegitim, cum s-a comportat acesta? «Nu prea frumos», declară sever Şerban Cioculescu. «Era un copil închis într-însul, refractar, mofturos». Mai mult ca sigur că aşa a fost. Ne interesează însă să cunoaştem procesele sufleteşti în urma cărora copilul s-a ferecat în el însuşi, a devenit refractar, ostil mediului familial. Motivele, în forma lor generală, se întrevăd uşor: condiţia lui de «supranumerar» sau, cum îi va scrie odată lui Boicescu, de simplă «anexă» în căminul lui Ion Luca. Ne întrebăm însă cînd a avut loc cristalizarea acestor stări de spirit? Din păcate, documentele de care dispunem sînt pe cît de puţine, pe atît de incerte. În sprijinul consideraţiilor sale, Şerban Cioculescu (articolul citat) se referă la amintirile Ecaterinei Logadi (Tuşchi). Aflăm astfel, între altele, că Mateiu, prin felul său de a fi, submina «înţelegerea şi voia-bună care domneau în casă». «El nu avea nimic din generozitatea sufletească a tatei. Era dispreţuitor, amar, plin de morgă şi veninos. Aceasta făcuse ca noi să-l botezăm domnul Conte şi să rîdem de aerele ce şi le dădea. Rîdea şi el, dar cu atîta superioritate, încît ieşea învingător». Şerban Cioculescu elogiază obiectivitatea acestor rînduri. Fără a nega punctul lor de plecare adevărat, consider însă că amintirile sînt puţin colorate în negativ, datorită şi relaţiilor nu grozav de bune care au existat între cei doi. (În *Jurnalul* său, Mateiu o numeşte, dispreţuitor, «cioflingară» — «cioflingara de soră-mea»). Altceva ar fi fost dacă am fi beneficiat de amintirile lui Luca, acesta avîndu-l în admiraţie pe fratele mai mare.

Se pune însă întrebarea: amintirile Ecaterinei Logadi la care perioadă anume se referă? La cea a vîrstei de şcolar nu credem, fiind prea

mică. Dacă facem un calcul al anilor și dacă ținem seama și de alte detalii ale evocării, ajungem la concluzia că este vizat adolescentul și, mai sigur, junele Mateiu. Dar Mateiu elev la școala primară și la liceul particular „Sfîntul Gheorghe"? Din păcate tocmai despre această epocă — cea mai importantă, atunci constituindu-se faimoasele sale complexe — informațiile ne lipsesc. Singurele documente care ne stau la dispoziție sînt extrasele cu notele de la școală (scoase la iveală prin rîvna lui C. Popescu-Cadem) și unele referiri din scrisorile sau jurnalele lui Mateiu.

Surprinzător, dacă ținem seama de sila față de studiu afișată în scrisorile către Boicescu în perioada scurtei sale studenții, ca elev a fost unul nu mai «răsărit» ci foarte bun. Primele patru clase le-a urmat la școala primară de băieți nr. 6 „Petrache Poenaru", de pe aceeași stradă, unde locuia Ion Luca. Foile matricole n-au fost descoperite (se pare că arhiva școlii s-a pierdut în timpul primului război mondial) dar împătimitul în ale documentaristicii, C. Popescu-Cadem, a investigat listele cu elevii și elevele școlilor primare din capitală cărora li s-au acordat (de către Primărie) premii la sfîrșitul anului școlar și l-a descoperit premiant în clasa a III-a (a luat premiul al doilea, înaintea viitorului savant Henri Coandă, gratificat cu premiul trei), ca și în clasa a IV-a, cînd primește premiul întîi, cu cunună. În toamna anului 1896 se înscrie la liceul privat „Sf. Gheorghe". Muza documentaristicii ne este, de astă dată, binevoitoare și putem să luăm cunoștință directă cu graficul notelor obținute de Mateiu. În primele două-trei clase rezultatele sînt excelente. La română și latină notele sînt în primul an: 9,29 și 9,67, pentru ca, în al doilea, să atingă pragul maxim: 10. Franceza și istoria: 9,83 și 9,71, respectiv, 9,87 și 9,89. La matematică — să nu uităm, «bête noire» pentru atîția candidați la gloria literară — are note tot foarte bune: 9,17 și 9,42. În schimb, la caligrafie și desen, calificativele virtuozului heraldist și miniaturist de mai tîrziu sînt la treapta de jos: 5,78 și 6. Așijderea, la gimnastică (6 și, respectiv, 7) — elevul preferînd educației fizice gimnastica minții. Alte note ating o cotă bună. (În anul II, se introduce limba germană la care primește 9,75 și 9,50). Reținem că la purtare are pe linie 10 și nu e consemnată nici o absență.

Cum se explică comportarea, am spune, de elev model, din acești ani? Cred că faptul se datorește și unor raporturi armonioase care vor fi existat, pe-atunci, între Mateiu și familia tatălui său. (Emit, firește, o ipoteză.) Luca și Tușchi erau încă prea mici pentru a se pune problema departajării afecțiunii paterne. Ion Luca își extindea generos bunele sentimente asupra tuturor, făcînd, în relațiile cu Mateiu, figura de tată grijuliu, încurajîndu-i purtarea bună și silința de școlar, cu diferite cadouri, însoțite de cuvinte calde, cum o dovedește dedicația înscrisă pe un atlas: «Acest Atlas l-am dăruit eu lui fiul-meu Mateiu Ion Caragiale astăzi 6 mai 1892, pentru silința lui la învățătură și purtarea lui cea bună. I.L. Caragiale».

Prin urmare, titulatura onomastică Mateiu Ion Caragiale pe care o va adopta pentru totdeauna autorul *Crailor*... fusese consfințită, mai întîi, de către tatăl său. Dealtminteri, dacă în catastifele școlii primare „Petrache Poenaru" este înscris Constantinescu Matei, în actele școlare de la liceu se interpelează numele Caragiale.

În ultimele clase de liceu, graficul notelor cunoaște invizibile fluctuații. În clasa a IV-a (1899—1900), încetează de a mai fi un elev bun la matematică: de la 8, notele coboară la 5 (ultimele două bimestre). O slăbire a interesului față de științele exacte? Nu numai, căci și româna intră în declin. Încă în clasa a III-a coborîse la un 7, în clasa a V-a primește chiar un 6 (alături de 8 și 9). În aceeași clasă (a V-a) nu mai predomină mediile de 9 și 10 (ca în primii ani școlari) ci de 7 și 8. Foile matricole din clasa a VI-a nu ne comunică situația școlară, nu mă îndoiesc însă că săgeata graficului notelor va fi în coborîre. În ultima clasă de liceu, a VII-a (1901—1902), ne aflăm aproape de treapta de jos: la matematică, pe linie 5, la greacă, așijderea, la latină 6, la filozofie, după un 7 nu mai iese din 5, în sfîrșit, româna beneficiază, pe lîngă un 7 și 8, de o medie de 6. La o singură materie se menține constant la treapta superioară: istoria, notată mereu cu 10. (Un reviriment neașteptat: la gimnastică primește media 9. Să fi început Mateiu să fi acordat atenție pregătirii fizice, odată cu preocupările pentru aspectul exterior ieșit din comun?).

Ce anume se va fi întîmplat? Nu subapreciem urmările unor posibile mutații biologice ale vîrstei, pe fundalul crizei pubertății. Consider însă că, dacă vrem să găsim o explicație completă, trebuie să realizăm procesele survenite în mediul familial și ale căror ecouri sînt receptate, ca pe o placă fotografică sensibilă, de diagrama notelor. Cei doi copii (legitimi) crescînd, acaparează afecțiunea amînduror părinților. Luca devine «copilul fenomenal» care produce încîntare prin tot ce face. (Tușchi fiind fetiță își are asigurate, de la sine, tandrețea părintească și răsfățul). Sîntem întru totul de acord cu Șerban Cioculescu, atunci cînd în *Viața lui I.L. Caragiale* observă că Mateiu «simte cu necaz că i se răpește prioritatea afectivă. Exclusiv și intolerant, nu se mulțumește să fie ținut în casă, ca un miluit. Inegalitatea de tratament îl îndîrjește, închizîndu-l în sine».

Să ținem seama și de faptul că Ion Luca, cunoscut pentru inegalitățile de temperament, nu excelează totdeauna într-o atitudine larg comprehensivă și plină de tact. Intuițiile de

mică. Dacă facem un calcul al anilor și dacă ținem seama și de alte detalii ale evocării, ajungem la concluzia că este vizat adolescentul și, mai sigur, junele Mateiu. Dar Mateiu elev la școala primară și la liceul particular „Sfîntul Gheorghe"? Din păcate tocmai despre această epocă — cea mai importantă, atunci constituindu-se faimoasele sale complexe — informațiile ne lipsesc. Singurele documente care ne stau la dispoziție sînt extrasele cu notele de la școală (scoase la iveală prin rîvna lui C. Popescu-Cadem) și unele referiri din scrisorile sau jurnalele lui Mateiu.

Surprinzător, dacă ținem seama de sila față de studiu afișată în scrisorile către Boicescu în perioada scurtei sale studenții, ca elev a fost unul nu mai «răsărit» ci foarte bun. Primele patru clase le-a urmat la școala primară de băieți nr. 6 „Petrache Poenaru", de pe aceeași stradă, unde locuia Ion Luca. Foile matricole n-au fost descoperite (se pare că arhiva școlii s-a pierdut în timpul primului război mondial) dar împătimitul în ale documentaristicii, C. Popescu-Cadem, a investigat listele cu elevii și elevele școlilor primare din capitală cărora li s-au acordat (de către Primărie) premii la sfîrșitul anului școlar și l-a descoperit premiant în clasa a III-a (a luat premiul al doilea, înaintea viitorului savant Henri Coandă, gratificat cu premiul trei), ca și în clasa a IV-a, cînd primește premiul întîi, cu cunună. În toamna anului 1896 se înscrie la liceul privat „Sf. Gheorghe". Muza documentaristicii ne este, de astă dată, binevoitoare și putem să luăm cunoștință directă cu graficul notelor obținute de Mateiu. În primele două-trei clase rezultatele sînt excelente. La română și latină notele sînt în primul an: 9,29 și 9,67, pentru ca, în al doilea, să atingă pragul maxim: 10. Franceza și istoria: 9,83 și 9,71, respectiv, 9,87 și 9,89. La matematică — să nu uităm, «bête noire» pentru atîția candidați la gloria literară — are note tot foarte bune: 9,17 și 9,42. În schimb, la caligrafie și desen, calificativele virtuozului heraldist și miniaturist de mai tîrziu sînt la treapta de jos: 5,78 și 6. Așijderea, la gimnastică (6 și, respectiv, 7) — elevul preferînd educației fizice gimnastica minții. Alte note ating o cotă bună. (În anul II, se introduce limba germană la care primește 9,75 și 9,50). Reținem că la purtare are pe linie 10 și nu e consemnată nici o absență.

Cum se explică comportarea, am spune, de elev model, din acești ani? Cred că faptul se datorește și unor raporturi armonioase care vor fi existat, pe-atunci, între Mateiu și familia tatălui său. (Emit, firește, o ipoteză.) Luca și Tușchi erau încă prea mici pentru a se pune problema departajării afecțiunii paterne. Ion Luca își extindea generos bunele sentimente asupra tuturor, făcînd, în relațiile cu Mateiu, figura de tată grijuliu, încurajîndu-i purtarea bună și silința de școlar, cu diferite cadouri, însoțite de cuvinte calde, cum o dovedește dedicația înscrisă pe un atlas: «Acest Atlas l-am dăruit eu lui fiul-meu Mateiu Ion Caragiale astăzi 6 mai 1892, pentru silința lui la învățătură și purtarea lui cea bună. I.L. Caragiale».

Prin urmare, titulatura onomastică Mateiu Ion Caragiale pe care o va adopta pentru totdeauna autorul *Crailor...* fusese consfințită, mai întîi, de către tatăl său. Dealtminteri, dacă în catastifele școlii primare „Petrache Poenaru" este înscris Constantinescu Matei, în actele școlare de la liceu se interpelează numele Caragiale.

În ultimele clase de liceu, graficul notelor cunoaște invizibile fluctuații. În clasa a IV-a (1899—1900), încetează de a mai fi un elev bun la matematică: de la 8, notele coboară la 5 (ultimele două bimestre). O slăbire a interesului față de științele exacte? Nu numai, căci și româna intră în declin. Încă în clasa a III-a coborîse la un 7, în clasa a V-a primește chiar un 6 (alături de 8 și 9). În aceeași clasă (a V-a) nu mai predomină mediile de 9 și 10 (ca în primii ani școlari) ci de 7 și 8. Foile matricole din clasa a VI-a nu ne comunică situația școlară, nu mă îndoiesc însă că săgeata graficului notelor va fi în coborîre. În ultima clasă de liceu, a VII-a (1901—1902), ne aflăm aproape de treapta de jos: la matematică, pe linie 5, la greacă, așijderea, la latină 6, la filozofie, după un 7 nu mai iese din 5, în sfîrșit, româna beneficiază, pe lîngă un 7 și 8, de o medie de 6. La o singură materie se menține constant la treapta superioară: istoria, notată mereu cu 10. (Un reviriment neașteptat: la gimnastică primește media 9. Să fi început Mateiu să fi acordat atenție pregătirii fizice, odată cu preocupările pentru aspectul exterior ieșit din comun?).

Ce anume se va fi întîmplat? Nu subapreciem urmările unor posibile mutații biologice ale vîrstei, pe fundalul crizei pubertății. Consider însă că, dacă vrem să găsim o explicație completă, trebuie să realizăm procesele survenite în mediul familial și ale căror ecouri sînt receptate, ca pe o placă fotografică sensibilă, de diagrama notelor. Cei doi copii (legitimi) crescînd, acaparează afecțiunea amînduror părinților. Luca devine «copilul fenomenal» care produce încîntare prin tot ce face. (Tușchi fiind fetiță își are asigurate, de la sine, tandrețea părintească și răsfățul). Sîntem întru totul de acord cu Șerban Cioculescu, atunci cînd în *Viața lui I.L. Caragiale* observă că Mateiu «simte cu necaz că i se răpește prioritatea afectivă. Exclusiv și intolerant, nu se mulțumește să fie ținut în casă, ca un miluit. Inegalitatea de tratament îl îndîrjește, închizîndu-l în sine».

Să ținem seama și de faptul că Ion Luca, cunoscut pentru inegalitățile de temperament, nu excelează totdeauna într-o atitudine larg comprehensivă și plină de tact. Intuițiile de

ordin psihologic şi le consumă prea mult în operă, pentru a le mai aplica şi în relaţiile cu ceilalţi E drept că un timp se zbate a face faţă la tot felul de tribulaţii; se ştie, bunăoară, că, în 1901, scos din postul deţinut în administraţia centrală a regiei monopolurilor Statului — pe motivul economiilor bugetare — deschide „Berăria cooperativă" pe care o lichidează în acelaşi an şi înfiinţează alta, vestita „Gambrinus" ş.a.m.d. În privinţa unei atitudini puţin neglijente faţă de problemele lui Mateiu spune multe o cerere a lui I. L. Caragiale adresată ministrului, în 1901, prin care solicită să se aprobe înscrierea fiului la examenul anual al liceului „Sf. Gheorghe", înscriere ce n-a făcut-o în timpul legal din motive «independente de voinţa sa». Iată textul petiţiei:

«Domnule Ministru,

Din cauza unor împrejurări independente de voinţa mea, întîrziind a cere înscrierea fiului meu Mateiu Caragiale din clasa V liceală de la Liceul Sf. Gheorghe, pentru examenul anual 1900—1901, am a vă ruga cu profund respect a binevoi să îngăduiţi a fi înscris acum.

Alătur recipisa Casei de depuneri de taxa şcolară de 30 lei pe care am văzut-o.

Binevoiţi, D-le Ministru, a primi asigurarea profundului respect cu care sunt al D-voastră servitor.

I.L. Caragiale»

Cum să ne explicăm faptul că uită să-l înscrie la timp pentru examen pe Mateiu? «Împrejurările independente de voinţa» sa vor fi fost cele amintite mai sus? Sau se manifestă un anumit dezinteres faţă de existenţa primului său băiat? Cum îi va fi apărut lui Mateiu această atitudine — ce proporţii va fi luat în ochii lui?

Avem motive să credem că, aproximativ în aceşti ani, se produce «fisura», se declanşează acele procese psihologice care vor mula într-un chip anume fizionomia sa interioară.

Sînt însă faptele înfăţişate suficiente pentru a explica actul traumatizării sufleteşti, cu malformaţiile cunoscute? Nu, pentru o fiinţă comună, da, pentru cine are o alcătuire psihică delicată. Să ne amintim că Flaubert, pentru că este «cadetul» familiei şi îi este preferat fratele mai mare (dat ca model în toate împrejurările existenţei cotidiene, lui, care în prima epocă a copilăriei păruse un întîrziat) trece printr-o acută criză, ce-i afectează substructura sufletească, fiind obsedat, în acei ani, de gîndul sinuciderii, ca un mijloc de răzbunare.

Se cuvine să recunoaştem că situaţia familială a lui Mateiu este, obiectiv vorbind, mult mai complicată. Din motivele arătate, el se consideră un exclus, sau, dacă vreţi, un înger căzut. Şi se va comporta în consecinţă. Este ignorat? Atunci are grijă să atragă atenţia asupra sa, în cele mai epatante forme. Una, cea mai la îndemînă, este contrazicerea sistematică a tatălui. Putem să credem ceea ce afirmă Tuşchi: «singur Mateiu îi ţinea piept (tatălui n.n.) şi îl contrazicea în mod metodic», adăugînd că «lupta începuse de cînd îmi aduc aminte». Subtextul este acesta: iată că el, dispreţuitul, are curajul de a avea alte opinii, şi, mai ales, de a-l înfrunta pe el, şeful necondiţionat al «tribului». Ceea ce, desigur, îl enerva pe dramaturgul căruia îi plăcea ca la el acasă să-i fie respectată necondiţionat autoritatea de «pater familias».

Cea mai rafinată tactică de luptă este însă alta: agasarea tatălui printr-o comportare voit stilată, prin morga aristocratică a gesturilor. Tot din sursa Tuşchi dispunem de descrierea acestei scene, cu sugestive caracterizări, chiar dacă poate niţel îngroşate: «Cînd tata se întorcea uneori seara pe viscol şi viforniţă, pe cînd eram încă la Bucureşti, bătea violent în uşa cu geamlîc şi noi ne repezeam să-i deschidem. Se întîmpla uneori să nu putem merge şi rămînea în sarcina lui Mateiu s-o facă. Se scula tacticos, parcă dinadins, îşi trăgea mănuşile de piele de Suedia şi abia atunci se ducea să descuie, fără grabă. Cînd tata se înfuria că-l lăsa să aştepte în frig, Mateiu declara că „nu suportă fierul rece pe mînă" — Imbecilule! declara tata şi Mateiu iarăşi rînjea, încîntat că şi-a ajuns scopul de a-l exaspera pe tata».

Putem să ne întrebăm dacă afişarea şi cultivarea snobismului n-a reprezentat, la început, şi o metodă constant aplicată de a se opune plebeianului Ion Luca.

Ajunşi aici, se cuvine să ne oprim, pentru a elucida o problemă care are o valoare crucială pentru studiul de faţă. Cînd se menţionează relaţiile dintre Mateiu şi tatăl său se discută, de regulă, numai despre resentimentele sau chiar, nenuanţat, despre ura pe care i-a purtat-o toată viaţa, lui Ion Luca, fiul cel mare. Aşa să fie oare? Fenomenul să nu fie ceva mai complex, în implicaţiile sale psihologice? Adversitatea lui Mateiu la adresa tatălui nu ascundea, cel puţin iniţial, şi un ataşament tainic, un element de fascinaţie nemărturisită?

Recunoaştem că ne este greu să aducem dovezi directe în favoarea acestei ipoteze.

În încercarea sa de a demonstra că tot ceea ce i-a venit din partea lui Ion Luca a fost rău, că dacă (aşa cum vom vedea) existenţa sa a eşuat, este din pricina aceleiaşi persoane, că dacă ar fi vrut el, viaţa sa ar fi avut un alt curs etc., nu amplifică Mateiu prestigiul «duşmanului», ba chiar nu-i conferă aura unei divinităţi? A unei divinităţi malefice, nici vorbă, care ne-aduce aminte de «liturghiile negre,»

evocate de Sartre în studiul său despre Baudelaire. Un ateu nu se sinchisește de d-zeu, întrucît consideră că nu există. Dar preotul care oficiază liturghia diavolului are, tot timpul, în subconștient, pe d-zeu, îl urăște pentru că trebuie iubit, îl batjocorește știind că trebuie să fie obiect de venerație. Nu astfel de liturghii negre oficiază și Mateiu? Înverșunarea nu era întreținută și exacerbată de această atașare, devenită maladivă, față de persoana lui Ion Luca? Cum să ne explicăm altfel ceea ce relatează Șerban Cioculescu că, în primele sale scrisori, Mateiu îi imita scrisul tatălui (abia mai tîrziu găsindu-și grafia proprie), și într-o asemenea măsură încît G. Călinescu, în 1953, s-a păcălit și i-a arătat epistola (datată: 10 ianuarie 1901) ca fiind a lui I.L. Caragiale? Orice s-ar spune acest fapt capătă o semnificație psihanalitică de o importanță fundamentală. Așadar, dușmănia afișată ascunde, la început, și o dorință de imitație, Ion Luca reprezentînd, în acea perioadă, concomitent un obstacol și un model. Procesul nu este desigur simplu, dar, în treacăt fie zis, a fost analizat pe toate fețele de către psihologia modernă. Ne mulțumim să menționăm cartea lui René Girard, *Mensonge romantique et vérité romanesque*, tradusă și în românește, dar care n-a prea reținut atenția criticii noastre. Preluînd și dezvoltînd într-o sinteză proprie ideile lui Max Scheler din cunoscutul studiu, *Omul resentimentului*, criticul francez dezvăluia faptul că adesea (R.G. afirmă, absolutizînd, că totdeauna) dorința unui individ nu este spontană, ci mediată, datorită fascinației unui model, între subiect și obiect se interpune o terță persoană, dorința împrumutînd forma grafică a unui triunghi. Există două feluri de medieri, una *externă*, cînd mediatorul și subiectul se află fiecare în centrul unor sfere care nu se află în contact (cazul lui Don Quijote în raport cu Amadis) și una *internă*, cînd cele două sfere cu ocupanții respectivi se întrepătrund, mai mult sau mai puțin profund. În cazul ultimei categorii, pe măsură ce distanța dintre mediator și subiect se micșorează, sentimentul inițial de admirație — factorul generator al imitației — se dublează cu cel de gelozie și ranchiună.

Avem impresia că unele considerații pot fi aplicate cu folos — firește, *cum grano salis* — în explicarea cazului lui Mateiu, atît de opresat de prestigiul tatălui, încît, dorind să i se opună, involuntar, îl imita? Da, dacă înțelegem forma paradoxală a copierii: trecerea pe versantul opus. Mai direct spus, Mateiu nu face ceea ce vrea el, conform imboldurilor sale spontane, ci ceea ce reprezintă contrariul preferințelor tatălui său. Îi place lui Ion Luca să aibă o comportare plebeiană — el va afișa o morgă aristocratică, «fină»; ocupă în ochii lui Ion Luca un înalt rang calități ca: bunul simț, spiritul realist, echilibrat — el va cultiva anormalul și exhibiționismul; admiră Ion Luca literatura realistă și o persiflează pe cea simbolistă — el va deveni un apologet al unor autori «decadenți», unii de a doua mînă etc. Mateiu ajunge să nu-și trăiască propria viață, ci alta, construită în contrasens cu cea a «rivalului». O imitare a unui model, dar întoarsă pe dos, ca o mănușă: aici găsim cheia proceselor

incipiente care vor determina comportamentul său bizar şi, totodată, vor constitui sursa nefericirii sale, căci poartă pecetea alienării.

Fireşte, pentru ca lucrurile să se petreacă aşa, trebuie ca eul lui Mateiu să fie unul pe cît de vanitos, pe atît de neputincios, să fie incapabil de a dori prin el însuşi, ci numai prin intermediul unui model (sau rival). Să ne amintim ceea ce citim în jurnalul redactat în 1928: chiar ideea «ponturilor» care-l va obseda toată tinereţea îi fusese sugerată de Anghel Demetriescu, profesorul său de istorie (materie la care totdeauna se va prezenta strălucit, ceea ce poate constitui o dovadă şi a admiraţiei sale faţă de această personalitate, lărgind registrul «modelelor» sale). Iată pasajul cu pricina: «Eram în liceu, chiar la vîrsta cînd citeam *Arivistul*, adică la şaptesprezece ani, cînd aflasem de la excelentul meu director şi profesor de istorie, Anghel Demetriescu, că unui tînăr la acea epocă (1902) îi trebuie să aibă neapărat la majoratul său un capital personal de o sută de mii de franci».

Corespondenţa cu Boicescu — singura desfăşurată cu perseverenţă de-a lungul a cîţiva ani — este estimată de exemplul confidenţelor epistolare purtate de doi dintre eroii unui roman al lui Jean Lorrain: «Ţi-am scris atît de mult pentru că tu eşti unicul meu confident (aşa cum erau Mortimer şi Bougrelon, în romanul lui Jean Lorrain).»

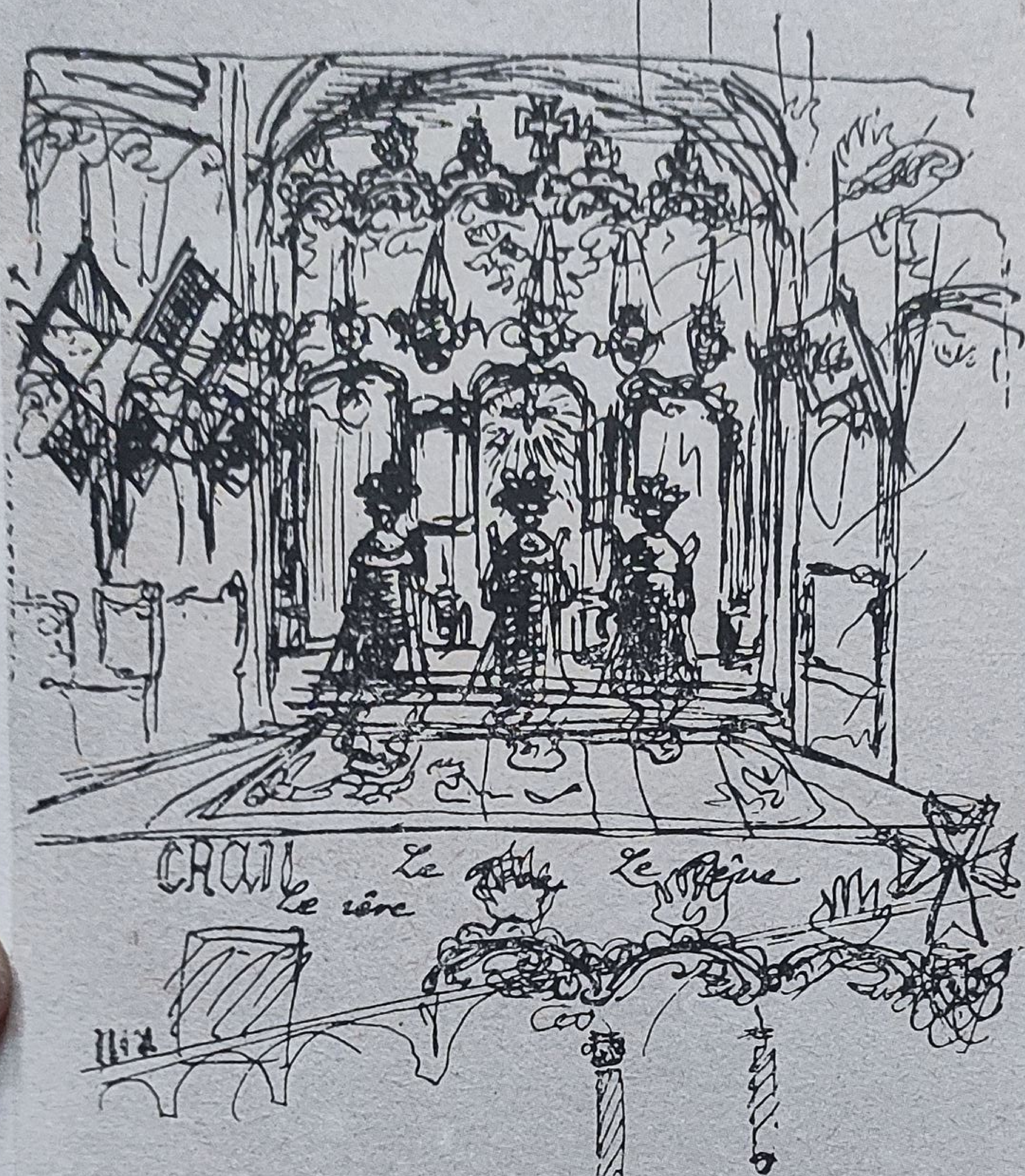
Dovezi ale acestei pasiuni a imitaţiei ni le oferă şi romanul *Craii*.... Rolurile de «model» ale lui Paşadia şi Pantazi cunosc chiar o «specializare» excesivă: unul acţionează în perimetrul «capului», celălalt în zona «inimii». Dar Pirgu? Sîntem de acord cu acei critici care reţin, dincolo de dispreţul zgomotos afirmat, şi o ciudată atracţie. În fond, el este «huliganul» elogiat în scrisorile către Boicescu, către ale cărui «capacităţi» aspira în acei ani.

Dacă am împinge ipotezele psihanalitice pînă la capăt, am ajunge la concluzia că, în fond, în Pirgu, Mateiu îşi ipostaziază resentimentele faţă de tatăl său (nu în ştiutele fraze cu referiri nemijlocite, ci în anumite sugestii secrete încorporate în alchimia genezei personajului). Ar fi însă desigur o eroare să confundăm planurile, Pirgu este un erou literar care păstrează deplina autonomie, neputînd fi reductibil nici la persoana autorului, nici la cea a tătălui său. Dacă am deschis această paranteză, este pentru a face mai sensibil adevărul că Mateiu se află sfîşiat de porniri divergente, ceea ce complică, desigur, formula structurii sale psihice.

Pentru că am menţionat *Craii*..., să reţinem cîteva pagini dintr-o variantă care evocă copilăria eroului. Este un text «muncit», frazele fiind mereu modificate nu numai pentru obţinerea unor efecte sonice, ci şi pentru a clarifica întrebarea dacă melancolia proprie «firilor prea simţitoare şi sfioase» şi exerciţiul visătoriei l-au caracterizat de totdeauna sau sînt achiziţii dintr-o perioadă mai tîrzie. Ultima formă păstrează un caracter dubitativ: «Şi totuşi în ea — în „drăgălaşa şi dulcea fiinţă mică" (n.n.) — nu trăia de pe atunci visătorul de azi, sufletul nu de totdeauna l-a împăienjenit acea uşoară melancolie proprie firilor prea simţitoare şi sfioase, aşa de simţitoare că însăşi plăcerea şi mîngîierile le fac să sufere?»

Nu am îndoieli că aceste caracterizări au în vedere persoana autorului, iar relativizarea lor dă cîştig de cauză ipotezei discutate mai înainte, uşoara melancolie şi visătorie fiind contractate după «izgonirea din rai», cînd trece pe locul al doilea în preem-

pţiunile afective ale tatălui «nelegitim».

Simţindu-se frustrat în drepturile sale — el atît de simţitor că înseşi mîngîierile îl făceau că sufere — în chip de revanşă, dar şi ca o formă de compensaţie, dă avînt visurilor, creîndu-şi o a doua viaţă, dedublîndu-se, făurindu-şi un alt eu, împodobit cu toate calităţile ce i se neagă în existenţa cotidiană. Modelul imitat este, se ştie, cel al snobului — în care, pe bună dreptate, Jules de Gaultier, în faimosul său studiu despre geniul lui Flaubert (1913), descoperea un «bovarism triumfător» deoarece întruchipa «totalitatea mijloacelor folosite de o fiinţă pentru a se împotrivi apariţiei în cîmpul conştiinţei sale a fiinţei adevărate, pentru a face să existe neîncetat acolo un personaj mai frumos în care se recunoaşte».

Nu se potrivesc aceste cuvinte ca o mănuşă stărilor trăite de adolescentul Mateiu? Cartea pe care o citeşte şi o reciteşte ca pe o evanghelie este *Almanahul Gotha*, ca şi alte lucrări care conţin genealogii ale familiilor nobiliare. Cel care luase note slabe la desen găseşte o voluptate în copierea — sau recrearea — unor steme aristocratice. În *Jurnalul* său, întorcîndu-se subit la această epocă, notează calitatea sa de «heraldist înnăscut şi nărăvit» ca şi de împătimit al decoraţiilor: «la vîrsta de paisprezece ani, le cunoşteam pe toate şi le desinasem încet şi cu de-amănuntul în caietul meu de fizică». Aşadar, ipostaza unei «medieri externe», modelul fiind extras din operele epocii post-romantice, în a căror lectură se cufundă pînă la uitare — cum o sugerează unele mărturii epistolare? Nu numai. C. Popescu-Cadem, extinzîndu-şi curiozitatea documentaristică asupra întregului mediu liceal, observă că mitul nobiliar putea fi sugerat şi de prestigiul familiei unor colegi, unele cu blazon ca Ghica, Sturdza ş.a. sau oricum cu renume: Rosetti, Boicescu ş.a.

Şi iată un portret al lui Mateiu făcut în epocă de Barbu Delavrancea (este drept, terminase liceul şi era înscris în anul I la facultatea de drept): «Pe Mateiu l-am întîlnit odată la Curse. Delicat şi atent cu mine. Dar mănuşile, gulerul, ghetele şi pomada, mi-au lăsat o impresie dezagreabliă». Tot Delavrancea, cu o zi înainte, informîndu-l pe I.L. Caragiale de unele izbînzi studioase ale fiului său, nota dezaprobator: «deşi de un gigerlism insuportabil». Şerban Cioculescu, reproducînd aceste texte, nu scapă ocazia de a sublinia: «Gigerlismul era un alt semn de manifestare al snobismului lui Mateiu, în concordanţă cu iluziile lui nobiliare».

Pentru a înţelege însă în toate faţetele — şi ascunzişurile — procesul psihologic survenit, să-i dăm cuvîntul chiar lui Mateiu, din scrisorile aparţinînd acestei perioade către Boicescu. Aceste documente, mă grăbesc să precizez, le vom folosi cu o anumită circumspecţie, ştiindu-se că într-o epistolă ne reflectăm viaţa interioară într-o manieră ajustată, într-un fel, după firea şi caracterul interlocutorului. Este astfel cert că în faţa fostului său coleg — a cărui scriere o categoriseşte undeva drept «incultă şi ignorantă» şi care-i servea drept un *alter ego* în visurile de «pontagiu» — Mateiu va încerca să se grozăvească, să îngroaşe unele trăsături, să născocească (prezentînd drept reale fapte inventate sau visate) etc.

Astfel preveniţi, scrisorile ne pot fi însă de o mare utilitate, îngăduindu-ne să surprindem formele pe care le îmbracă coabitarea (şi confruntările) eului real cu cel imaginar.

AL. OPREA

CONTESA

Cătălina își aprinse țigara de la coșul lămpii, trase puternic fumul în piept, să se asigure că nu va fi nevoită să-și întindă iarăși brațul spre sticla fierbinte, ieși în tindă și, încovoindu-și trupul, își sprijini bărbia în podul palmelor. Să tot fi trecut o oră, două, de cînd se înserase. Pe tot cuprinsul văii stăpînea o liniște de mormînt. Nici rotocoalele bezmeticilor lilieci nu se auzeau în apropierea podurilor, nici sunetele disperate ale bufnițelor nu slăveau somnul în popasul lui atît de timpuriu în cătun. Doar arareori, scuturați de temeri, ori adulmecînd vreo viețuitoare prin apropiere, cîinii spărgeau pacea cu lătrăturile lor dogite, chinuitoare și alarmante. Întîmpinînd noaptea în tremure sfielnice, zecile de feștile muriseră în ferestrele oarbe, în spatele cărora se topeau pentru mai multe ore truda, neastîmpărul și bărbăția. Numai sus, un cer proaspăt, spuzit de stele, părea — la doi ani după terminarea războiului — o armată lăsată la vatră, numărîndu-și în bătaia limbilor mișcătoare ale făcliilor ortacii rămași în picioare.

Fuseseră capturate și ultimele cuiburi ale partizanilor. Bezmeticii soioși, rătăciții fără de glorie, fugarii oștilor vînturate și toți aceia care-și păziseră pielea, ascunzîndu-se în calea pîrjolului, erau recuperați, după o campanie istovitoare ce dăduse multă bătaie de cap jandarmilor și primăriilor. Liste întinse, cu litere mari, la vedere, anunțaseră la vreme morții, dispăruții, prizonierii și chiar pe aceia rămași încă în grija sanitarilor.

Chemat la luptă cu vreo nouă luni înainte de sfîrșitul măcelului, Milu, nepotul Cătălinei, era de negăsit, în jurul numelui său păstrîndu-se o tăcere suspectă.

Bătrîna trase din țigară cu poftă și fumul făcu un ocol: intrat înăuntru, de-i mișcase toate încheieturile, ieșea pe nări ca pulberea de sub revolta unei grenade. Ridică privirea sus, tot mai sus, dar, ciudat, făcliile nopții înotară în întuneric, lăsînd în urmă o spumă crudă și apăsătoare. Hăul alarmat își clătină reduta și din spatele ei, clipind sfielnic, se ivi o stea. Era mai mare decît toate celelalte pe care le mai văzuse Cătălina, dar fără putere, gata să se stingă. Ca o prevestire, țigara mușcă din degetul bătrînei. Se îndreptă de spate, se prinse cu mîna de prispă.

— Doamne, se întrebă, ispitită de atîtea semne, e călăuză sau vestea morții lui?...

Pierduse orice speranță. Nu primise nici o scrisoare. Numeroșii camarazi care luptaseră o vreme cu el trecuseră prin cătun fără să aducă o știre demnă de crezare. Cum pe liste nu-i apăruse încă numele, bătrîna nu mai avea nici o îndoială că Milu fusese împins în tărîmurile înghețate.

Treptat, steaua vestitoare sau călăuză fu atacată de beznă și, sub răfuiala lor, drumul robilor cîștigă noi teritorii. Ca niște iscoade vrednice de bătălii mai mari, vedeniile albiră coroanele pomilor din grădină și-și întindeau ghearele spre casă. Cătălina se feri de spectrul lor trăgîndu-și grabnic copertina pleoapelor, rămînînd așa, nemișcată, cu restul de țigară între degete. În încordare, i se descătușară toate lăuntrurile. Un pămînt glodúros se afla aievea și, cu brațele ridicate, cu chipul feciorelnic și necopt, îl frămînta Milu, încercînd să se abată înspre casă. Spre casa lor răzlețită de cătun, așezată pe un carîmb de colină, unde, arareori, îndrăzneau să urce cîte un bărbat, chemat de frumusețea Ioanei, dar repede făcînd cale întoarsă, intimidat de privirea tăioasă a Cătălinei, atît de ursuză în astfel de ocazii, supărată pe ursita ce le fusese hărăzită. Ea crezuse multă vreme că neamul lor e blestemat să rămînă fără cruce de voinic pînă în ziua în care se născuse Milu. Mare bucurie venise în casa lor atunci, înfrățindu-se cu o teamă de care n-aveau să scape toată viața. Cătălina îndeosebi, crezuse că Milu le era dăruit nu pentru a le întări firea, ci doar pentru a le mai amăgi încă o dată. Hotărîseră să-l ferească de ispite, să-l apere de nevoi, să-l ascundă în firea și preocupările ce erau numai ale femeilor. La treburile bărbătești se înhămase Cătălina și nimeni n-ar fi putut spune că fără succes. Toate merseseră bine pînă în ziua aceea cînd demonul bătuse la poartă: avea înfățișarea unui jandarm, atît de întunecat la suflet, care chema la oaste un băiat ce nu împlinise încă șaptesprezece ani.

Cătălina deschise ochii mari, cumpănitori, și-n locul făpturii lui Milu zări iarba înaltă, mlădioasă, crescută în primăvara aceea cum nu o mai văzuse de mult. O vietate, anunțîndu-și trecerea prin icnete scurte, își ridică botul ascuțit chiar în apropierea scărilor, acolo unde, cu vreo trei ani în urmă, Cătălina se aplecase cu evlavie deasupra noroiului pentru a desprinde din robia lui urma lui Milu.

Băiatul nu se temuse o clipă de război. Anunțul jandarmului venea ca o ușurare, ca o încununare a bărbăției lui frustrate, ca o victorie tîrzie, dar atît de mult așteptate. Sărise în sus, de atinsese tavanul lor scund, ridica o sabie necruțătoare în slăvi, simula un atac bine gîndit, turmuia parcă prizonierii spre lagăr, ordona unei prea supuse

trupe, încît femeile, paralizate de înflăcărarea lui, nu mai fuseseră capabile de vreo împotrivire. Îmbrăcat în straie de luptă, pleca din odaie fără să privească înapoi. Călca hotărît și grăbit. Cătălinei i se păruse că atunci cînd se desprindea de ultima treaptă a scărilor pasul lui voia să strivească întreaga vrăjmășie a lumii dar, revenindu-și în fire, avea să bage de seamă că era vorba de o măsură oarecare, împlinită în pămîntul moale, primul obstacol în calea cutezanței sale. Adîncitura lăsată, amenințată de apa băltoacelor, se asemăna ochiului năpădit de beznă. Ca în atîtea rînduri, cînd luase hotărîri de una singură fiindcă-și asumase rolul bărbatului în casă, Cătălina nu mai stătuse la gînduri și cu un făraș desprinsese din glod bucata ce păstra tiparul cismei, o ascunsese apoi în tainica ei încăpere ținută sub cheie, în lăcașul acela unde-și ridicase închinăciunile.

În fața scărilor nu mai era nici un semn, nici o denivelare, nici o adîncitură. Alte ploi și alte vîntoase legaseră rana. Se părea chiar că locul devenise chiar mai mănos și iarba, deși mereu călcată în picioare, crescuse mai deasă și mai viguroasă.

Agasată de întîrzierea bătrînei, Ioana veni în dreptul ferestrei.

— Ce priveghezi acolo, mamă?, o trezi din gînduri. Trebuie să ne odihnim, e tîrziu, și-apoi nu mai avem nici gaz în lampă.

Cătălina așteaptă un răgaz să-i răspundă. Dar nu prea știa ce și nu prea știa cum. Să-i vorbească iarăși de Milu? Nu i-ar fi făcut plăcere. Simțea ea cîtă suferință îi adusese. Să-i spună că n-are somn? Ar fi alergat grabnic la ceaiurile ei, pregătite în oale de pămînt. Să-i dezvăluie taina urmei păstrate cu evlavie? Niciodată. Prezența Ioanei în tainica încăpere putea să destrame magia ei și să pricinuiască moartea băiatului. Se înfioră la gîndul ăsta, se strînse în sine, trase din nou un fum și se prinse cu palma de stîlpul tindei.

— Treaba ta, își pierdu răbdarea Ioana, eu mă culc. Numai că mîine știi cîte sînt de făcut...

Nici o grijă, îi răspunse în gînd bătrîna. Tot eu voi fi aceea care mă voi trezi cea dintîi; asta o fac de cincizeci de ani și n-am obosit încă, tu vei trage la aghioase în vreme ce eu voi fi adus primele găleți cu apă.

Țigara arsese mai mult de jumătate. Cătălina se uită în săculeț și văzu că avea destul tutun, suficient să mai răsucească trei patru hîrtiuțe. Îl vîntură în palmă și-l ascunse la loc, să nu piardă un firișor. Era comoara de preț, dar și semnul puterii sale. De la el îi venise porecla și se simțea mîndră de ea.

Rătăcit prin cătunul lor, un străin descoperise plăcerea ei de a trage din carboavă și exclamase în fața cîtorva oameni: nu-i de-a voastră, e o femeie din lumea mare, e o Contează. Vorbele lui nu miraseră prea mult ascultătorii. Ei știau bine că ea era ieșită de mult din rîndul femeilor. Cătălina se întrecea cu bărbații la tăiatul lemnelor, în pădure, arunca dintr-o mișcare snopii în burta batozei, juca plugul în mînă, trăgea cîte o dușcă, luîndu-și în serios rolul de stîlp al casei. Țigara însă părea semnul nobleței sale, așa după cum observase și străinul. Sugea din ea ca o șerpoaică, stîrnind grețurile Ioanei și glumele nesărate ale femeilor din cătun. Respectul și-l găsea mai ales la bărbați, convinși că prin firea ei răzbuna slutele și da sfințire păcătoșeniilor lor.

Mai mult dorind a conversa cu sine, se prefăcu că dă un răspuns Ioanei:

— N-ai decît. Pace bună!

Un tremur al buzelor, ispitind tremurul întregului trup, îi amintea că venise ceasul. Era în clipa aceea ca o viețuitoare care simte că trebuie să-și alăpteze puiul, doar pentru o vreme abandonat în căutarea hranei. Pe vîrfuri, tiptil, deschise ușa de la tindă, o aduse la loc, o fixă în cîrlig, să n-o trîntească vîntul, ocoli casa și, ajungînd în apropierea încăperii, introduse cheia în lacăt.

Mirosea a tămîie, a ceară încinsă și a pămînt reavăn. Nu știa de unde veneau mirosurile astea, fiindcă nu se învrednicise vreodată să aducă aici ceară și tămîie. Spoită în humă, mînjită cu var, cu pereții înguști, scunzi și adunați, încăperea sărăcăcioasă, ridicată de mîna ei, se îmbogățise la plecarea băiatului cu o candelă și cu urma aceea furată pămîntului, ocrotită cu o plasă de nuiele de jur împrejur, lăsînd la vedere doar adîncitura cismei. Parcă și flăcăruia candelei era mai vie acum, și mirosul de tămîie mai puternic, și culoarea pămîntului mai ispititoare. Toate astea îi aminteau de biserică și ea se crezu o clipă pierdută în mulțimea venită la Înviere, îngenunchind smerită în fața Mîntuitorului.

Buzele ei uscate, la atingerea urmei, se umeziră miraculos. Peste bulgărele sterp se arunca sămînța rodirii. Simțea pămîntul lipit de limbă. Îl lingea și-l înghițea odată cu răsuflările adînci. Apropierea asta avea ceva aromitor și sfînt în ea, întreținută de un sunet straniu, nedeslușit, amintind întrucîtva de gîngureala lui Milu, apoi de vocea plină, bărbătească ce răsunase la plecare. Tina și umezeala gurii sale îmbibau crăpăturile urmei, sărutările subțiau pămîntul, încăperea plutea toată în amintirile trecutului.

Nopți de-a rîndul, luni, ani își tăinuise Conteasa urma. Poate că nu s-ar fi trădat niciodată

dacă Ioana n-ar fi fost alarmată de paloarea ei tot mai accentuată, de chipul ei tot mai stins.

— Mi se pare mie sau tu tot mai aştepţi venirea lui Milu? o iscodea uneori.

Cătălina nu mai avea puterea de altădată să se apere. Orbitele ei erau adînci ca peştera şi ameninţate ca urma lui Milu de apa băltoacelor.

— Sigur că trebuie să-l aşteptăm, murmura leşios, va trebui să ne dea un semn...

Semnul sînt chiar eu, voia să-i explice Cătălina, dar simţea c-o podidesc lacrimile. Rămase în dosul pleoapelor, prin cîteva firişoare aruncau scînteieri stranii. Nici cuvintele nu mai erau muşcate bine. Sub privirile Ioanei se topea ca o lumînare în apropierea focului, ochii i se îngustaseră, gura i se strîmbase şi, nu de puţine ori, fiica descoperea pe buzele ei firişoare de pămînt. Cum nu-şi putea închipui că bătrîna scurmă prin rîpe în căutarea adevărului vieţii, dar nici că tina poposise din senin, se hotărî s-o urmărească pas cu pas.

La venirea nopţii, Conteasa reînvia vechile ei preocupări. Şi-aprinse din nou ţigara de la coşul lămpii, se retrase în tindă şi la două, trei ore de la lăsarea întunericului, cînd spera ca Ioana să fi adormit deja, deschidea tainica ei încăpere. Tocmai săruta urma — din care mai rămăsese o bucăţică informă, un bulgăre oarecare — cînd Ioana năpustea înăuntru. Deşi o zărea ca prin ceaţă, bătrîna nu se tulbura, împlinindu-şi cu sfinţenie ritualul.

— Doamne, se închină nechemata, vrea de pe acum să simtă gustul ţărînei! Cît mai tîrziu, cît mai tîrziu! se rugă ea, lovind plasa ocrotitoare de nuiele din care săriră rămăşiţele urmei lui Milu.

Pe podea, împreună cu tina, se prăbuşi Conteasa. În vreme ce ochii i se înfigeau în candelă, braţele păreau a cuprinde tărîmurile îngheţate pentru a-l scoate de-acolo pe [illegible]oiat. Buzele pătate de pulberea cafenie frămîntară ceva nelămurit şi ultima ei suflare fu un geamăt adînc, rece şi blestemător.

La şapte ani după ziua aceea nefastă, în vremea în care Ioana se pregătea să sfinţească rămăşiţele pămînteşti ale Contesei, spre cătun se abătea un ins albit la tîmple, greoi, stors de vlagă. Deşi salutase în mai multe rînduri, nu-l mai recunoştea nimeni. Din surîsul lui chinuit, Ioana refăcea cu greu chipul feciorelnic şi nevinovat de altădată. Hohotul ei de plîns vestea, odată cu bucuria revederii, singurătatea în care se afla. Pentru Milu cuvintele erau de prisos acum. Înainte de orice destăinuiri, voia să ajungă la locul de odihnă al bătrînei.

Sosiră într-un suflet. Cimitirul se mărise într-atîta, încît mormîntul Contesei era chiar în mijlocul lui. Şi pe el descoperiră o adîncitură.

Semăna izbitor cu urma cismei, lăsată zălog bătrînei în faţa scărilor.

MARIUS TUPAN

Boticelli

Această imagine mult mărită a cunoscutului tablou pictat de Botticelli „Venus şi Marte" împreună cu alte celebre picturi renascentiste decorează pereţii unui pasaj pentru călători din recent renovata staţie Charing Cross a metroului londonez.

Raluca, blînda copilă

Fostu-am şi eu alesu printre fericiţii comeseni la marele ospăţu de nuntire ce avutu-au locu în Sireţelu, nu departe de Lespezi, Dolhasca şi Vereştiu.

Fostu-am eu trimisu la locu întîmplărilor de preafericitu Gore a Plăcintarului, mai marele şefu a hrisovului raionaliu ce se tescuia în două suze exemplare săptămînal; Fostu-am trimisu eu pentru că eram mai cu haru întru scribii hrisovului raionaliu, după cum spunea susamintitul şefu, Vel scribu Gore a Plăcintarului, pre care noi din respectu ce i-l purtamu îl alinamu pe furişu cu nobilu nume de Chir Susanis.

Şi fostu-mi-au mie date ocaziunile de scriere a acestora neobişnuite întîmplări de unire întru vecie între Raluca, blînda copilă, fiică a vel-vistiernicului Stroie, administratorul bănetului colectiviştilor din Sireţelu şi a soţiei sale preafericita Olga, cu vel-vistiernicul Ioachim, mînuitoru a bănetului gospodăriei colective „Lumea de aur" din Humosu.

Deie-mi har domnu să pociu însemna cu cinstire şi direptate toate cîte întîmplatu-s-au la acea domnească prăznuire. Şi începem de-amu a depănare a evenimentelor:

Împlinitu-s-au vremea ca Raluca, blînda copilă, să devină în luna a cincea, după dulce păcatu, în zăvoaiele de pe malu stîngu al Siretului, nu departe de podu de fieru ce face legătura între gara C.F.R. Lespezi şi cetatea cu-acelaşi nume. Dulce păcatu, spusu-au Raluca, blînda copilă, că săvîrşitu-l-au cu vel-vistiernicu Ioachim în lunile de mare pojaru. Păcătuit-au mult şi bine, că amîndoi erau pornitu abitiru spre acest tare plăcut păcatu dar pînă la urmă mîniatu-s-au Domnu pre ei, şi Raluca, blînda copilă, rămăsu-au grea.

La început nu s-au cunoscutu la suprafaţă păcatu dar prin fevruarie, de-amu, muma blîndei Raluca fu prima care observatu-au că ceva nu prea era în firescu în înfăţoşarea fiicei sale. Şi atunci, albă la faţă ca lumînarea de seul, întrebatu-au muma pre fiica sa:

— Au, Raluca, blîndă copilă, întîmplatu-s-au ceva necuratu cu tine? Au nu cumva întrecutu-ai zbenguielile în plăjile ce avutu-ai as-vară pe mălurile Siretului cu impegatu cel hîtru ori cu vel-visternicu Ioachim cel hiclean de la Humosu?

Privitu-au atunci Raluca, blînda copilă, în ochii mumei sale şi cu amare lacrimi în ochi mărturisitu-i-au faptul, de-a cap, ba şi cu amănuntul pre zile şi pre ore.

— Cam de patru ori pe zi păcătuitu-am, începutu-au a văicărire la pieptu mumei. Iar de-amu, vel-vistiernicu Ioachim nu vrea să mă ia pre mine doamnă de inimă lui, fără otomobil şi o sută de mii zestre la Cecu. Ah, mumă, mumă, numai tătucu mă poate scăpa de pizma duşmancelor mele şi de rîsu cetăţii noastre. Ce să facu eu, mumă? Au să mă aruncu, de pe podu de fieru, directu în adîncurile Siretului, cu un pietroiu legatu de gîtu?

— Învăţatu-te-am eu pre tine — începu a mustrare muma blîndei Raluca, învăţatu-te-am că jocu acesta nu-i bine să-l faciu decît cu mare judecată. Numai după cununia în faţa altarului să-l faciu cu pohta ce-ai pohtit-o. Şi mai alesu numai după punerea acelei pecete rotunde pre hrisovul de mire de către vel secretaru sfatului popularu din Lespezi. Dar tu Raluca, blînda mea copilă, nu vrutu-ai să-mi dai ascultare şi amu băgatu-m-ai în belea şi pre mine şi pre preacinstitul tău părinte, vel-vistiernic al gospodăriei din Sireţelu.

Şi începutu-au muma blîndei copile a bocire cu faţa îngropată în mînuri.

— O, Doamne, ce fostu-mi-a scrisu să pătimescu cu tine.

Raluca, blînda copilă se prefăcea şi ea a tare văicăreală.

Şi plînsu-au cele două mulieri, mumă şi fiică, timpu de optu ceasuri, pînă venitu-au acasă beatu criţă vel visternicu Stroie, care purcese:

— Eu ingineru agronomu au doftoru veterinariu, au batră impegatu de la gara Lespezi voitu-am de ginere şi nu un tîlharu ca Serafim, vel visternicu de la Humosu. Au ştiţi voi ce pungaşu easte acest vel-vistiernicu de la Humosu? O, doamne, eu mă ducu la şefu de postu să-l reclamu. Îl reclamu pe tîlharu, nu pociu altfelu să mă răzbun pre elu.

— Nu mînire pre domnu, săritu-au vesela Olga, mama blîndei copile, cu frunte plină de multe şi vineţii cucuie şi cu o falcă mult lăsată în josu. Blînda noastră copilă fostu-au dusă cu de-a sila în zăvoiu de patru ori pre zi, cînd fostu-au multă zăpuşeală în vară. Acolo fostu-au ispitită de cel hiclean. De-amu, ce mai, nici ingineru agronomicu, nici doctoru vitrinaru şi nici impegatu n-o mai ceru de soaţă. I-o dăm lui Serafimu şi a lui să hie!

Însă vel-visternicu Stroie ştiutu-au el ce ştiutu-au din vreme. Căci, altfelu nu s-ar fi uitatu tare urîtu la vesela soaţă Olga şi nu ar fi suduit-o de toţi sfinţii din pronaosu, naosu şi altaru bisericii den Sireţelu. Ba încă, înfuriatu-s-au din nou şi pusu-au mîna pre un ţăpoiu din preajma stogului de paie şi datu-au să scoată un ochiu prea cinstitei Olga. Aceasta, însă, refugiatu-s-au în casă şi împreună cu blînda Raluca început-au din nou să ceară ajutoru cerului şi mai cu osirdie a Maicii Domnului. Mai apoi începură a blestemare.

— O, doamne, se ruga vesela Olga, rupe-şi-ar gîtu vel-vistiernicu Serafim din Humosu. O, doamne, de ce nu scosu-i-au dracu ochii înainte de a vedea pre blînda mea copilă? De ce nu strînsu-l-au muma lui de gîtu, imediat după ce născutu-l-au?

Raluca, blînda copilă participa cu tot sufletu la aceste blestemuri.

— Au, mumă, mumă, lăsatu-m-am eu dusă în ispită, da cu mare cugetare, făcutu-am acest păcatu. Eu îl văzui în visu pre visternicu Serafimu condamnatu tare greu pentru că păcatui-tu-amu elu mult şi în mult feleşaguri.

— Da nu e cinstitu, plînsu-au mai departe vesela Olga. De ce şi otomobil şi o sută de mii? Că numai bunu Dumnezeu ştie cum furatu-au tătîne-tu atîta bănet de la „Lumea de aur", ca să ne simţimu şi noi cineva printre nenorociţii ăştia carele nu au nici de unelea. Şi-apoi, blînda mea copilă, crezi că Serafim nu furatu-au destul de la Humosu? Ba bine că nu. Şi la ta-tu şi la Serafim se uită cu pizmă sătenii ăştia proştii carele umblă în opinci şi sumane. Apăi de ce nu prinsu-ai tu la capu şiretlicurile vieţii?

Gîlceava aceasta ţinutu-au vreo săptămînă. În ăst timp vel-visternicu Stroie ţinu sfatu de înţelegere cu vel visternicul Serafim. Mai lăsatu-au unu, mai lăsatu-au celălaltu, şi înţelesu-s-au. Vel-visternicu Stroie dă zestre bănet o sută de mii, dar blînda copilă să-i treacă la Cecu pre

numele ei mai întîiu şi numai după aceea pre numele vel-visternicului Serafim. Iar otomobilu „Pobeda" era cumpărat pre numele aceleiaşi Raluca, blînda copilă, care îl şi şofa de la Sireţelu pînă la şcoala cea mare din cetatea Lespezi, unde învăţătoare devenitu-au ea, chiar fără absolvirea liceului din cetatea Paşcanilor ori cea a Fălticenilor.

— Si ar mai fi bine, şopti vel visternicu Stroie socrul, la urechea vel-visternicului Serafim ginerele, ca şi domnia ta să depui bănetu pre numele blîndei mele copile, care din ăst moment soaţă pre vecie ţi-o dau, cu otomobil cu tot.

Şi pupatu-s-au atunci cei doi vel-visternici şi juratu-şi-au să se înţeleagă pînă la ultima suflare. Şi venitu-au ei acasă lălăindu „s-au dus cucu la pădure" şi mult bucuratu-s-au Raluca, blînda copilă dimpreună cu vesela Olga, soaţa vel visternicului Stroe, care devenitu-au acu socru mic.

Numai proştii din Sireţelu uitatu s-au pre sub căciuli vechi, peticite, cu ochii vineţi cît cepele, pufnind în ei a mare necazu.

Dar cei doi vel visternici nu luară nimică în seamă. Ci frumosu şi cu mare înţelepciune pusu-au totu la cale. Şi oameni iscusiţi mersu-au la cele tipografii din Rădăuţu şi tocmitu-au acolo un priceputu călugăru să scrie în litere gotice invitaţie de nuntă după cum urmează:

„Raluca blînda copilă a visternicului Stroe şi a veselei sale soaţe Olga, alături de alesul inimii sale Serafim, viteazul fiu al răzeşului Filip şi al vrednicii sale soaţe Marga, scriem Domniilor voastre cu sănătate şi bucurie, celor din Ţara Românească, Moldova şi Ţara Ardealului, grăind tuturor spre a vă face ştiut că ne-a fost dat spre a avea bucuria de a ne uni pre vecie amu 21 februarie, văleat 1962 după datina străbună.

Dirept acela dăm zălog acest răvaş spre a vă pofti pre dumneavoastră, neamuri, prieteni şi vecini, la marele praznic, rugîndu-vă a ne spune la vreme care vă este voia, bucurîndu-ne laolaltă.

Pre drumul ce ne-am ales fine-vor călăuză năşească cinstita familie Gelu şi Suzana Prescură, elu dascălulu la biserica din Vlănicuţu încă ea vel-visternică la colectiva din Vlănicuţu. Bunii noştri părinţi fi-v-or alături de noi, poftindu-vă la această sărbătoare, atît la închinarea pre Domnul la biserica cea mare din Lespezi la ceasul de amiaza, după care se va întinde strămoşescul praznic la sala căminului cultural."

Şi tipăritu-s-au acest zapis în cinci sute exemplare şi trimisu-s-au în cele patru zări. Şi venitu-au la acest praznicu numai şi numai vel-visternici de gospodării colective sărace. Şi ţinutu-au praznicu de duminică pînă a patra zi după asfinţitu sfîntului soare. Şi tare mult deschis-au chimirele vel-visternicii şi mult bănet cursu-au în lada de zestre a blîndei copile Raluca.

Şi e timpu să povestimu că vel-visternicu Stroie înţelesu-s-au cu ginerele său, vel-visternicu Serafim, că şi acei bani de nuntă să fie înscrisu cu grăbire la Cecu, tot pre numele blîndei Raluca mai întîi, şi apoi pre al vel-visternicului Serafim.

Şi aşa făcutu-s-au cu grăbire.

De-amu, cînd fostu-au la spartu prăznuirii, blînda copilă Raluca chematu-au pre muma sa, vesela Olga arătîndu-i ei că acel burdihanu nefecioreinicu nu fostu-au decît o mică pernă din pufu de găină şi gîscă. Şi arătatu-s-au Raluca mumei sale cu mijlocelu subţire şi dreaptă ca o trestie.

Şi cum la vremea tîrzie, cînd vel-visternicii Stroie şi Serafim se strîngeu de gîtu la un polobocu de vinu, la fereastră veni impegatu de mişcare de la gara Lespezi şi furatu-au el pre Raluca cu bănetu de nuntă, cu cecurile, şi imediat dispărutu-au ei cu „Pobeda" sub claru de lună.

A doua zi vel şefu de postu din Lespezi venitu-au şi arestatu-au pentru delapidare pre vel visternicu Stroie ca şi pre vel visternicul Serafim.

Urmatu-au anchete şi procese şi amîndoi vel-visternicii fostu-au ei ascunşii de ochii lumii douăzeci de ani, împlinindu-se arătăniile din vise ale blîndei copile, după ce fostu-au ea bătută cu capu de toţi pereţii casei şi de cerdacu cu geamuri de sticlă.

Şi confiscatu-li-s-au celor doi vel-visternici, socru şi ginere, toate averurile şi toate comoriie agonisite prin fărădelegi.

Numai Raluca, blînda copilă scăpatu-au cu bănetu, care din timp îl trecuse numai pre numele ei. Şi măritatu-s-au ea cu impegatu de la gara Lespezi, şi împreună mutatu-s-au la Piatra Neamţ, unde cu voia bunului Dumnezeu, făcutu-au copii şi bine o duc pînă-n zilele noastre.

Şi bătutu-m-au pe umeri Gore a Plăcintarului, şeful meu, şi datu-m-au el exemplu faţă de ceilalţi scribi de la „Hronicul Raional".

Şi zis-au colegii mei cu mare invidie în gîndul lor: Oare cum intratu-i-au sub piele lui Gore a Plăcintarului acest dubios vel-cronicar?

PETRE VÂRLAN

Cristina Onassis e în sfîrşit mamă

Cristina Onassis a devenit în sfîrşit mamă. La 28 ianuarie fiica dispărutului milionar Ari, a dat naştere unei fetiţe de aproximativ 2,500 kg pe care medicii au dus-o imediat la reanimare, fiind născută cu aproape trei săptămîni mai devreme. Cu toate că sînt foarte reţinuţi în declaraţii, medicii sînt optimişti în ceea ce priveşte viitorul fetiţei căreia i s-a dat numele de Athena, după zeiţa greacă, fiică a lui Zeus. Cristina şi-a dorit dintotdeauna un copil şi se susţine că acesta a fost motivul eşecurilor căsătoriilor anterioare. După cum se ştie, Cristina Onassis (35 ani) a mai fost căsătriotă cu agentul imobiliar american Joseph Bolker şi cu omul de afaceri grec Alexander Andreadis...

Iat-o pe Cristina, în fotografia de mai sus, alături de cel mai proaspăt soţ al său — Thierry Roussel, tată al micuţei Athena.

FLORENTIN PALAGHIA

Decembrie

„Trăim în miezul unui ev aprins
Şi-i dăm a-nsufleţirii noastre vamă.
Cei ce nu ard însufleţit ca noi
În flăcările noastre se destramă".

NICOLAE LABIŞ

- 1.XII.1892 — s-a născut Cezar Petrescu (m. 1961)
- 1.XII.1911 — s-a născut Ieronim Şerbu (m. 1972)
- 1.XII.1934 — s-a născut Platon Pardău
- 2.XII. 1935 — s-a născut Nicolae Labiş (m.1956)
- 4.XII.1883 — s-a născut Nicolae Cartojan (m. 1944)
- 4.XI/.1883 — s-a născut Vasile Uscătescu (m. 1961)
- 4.XII.1921 — s-a născut Nicolae Ştefănescu (m.1977)
- 6.XII.1940 — s-a născut Nicolae Baltag (m.1975)
- 7.XII.1935 — s-a născut Sorin Titel (m.1985)
- 8.XII.1876 — s-a născut Hortensia Papadat Bengescu (m.1955)
- 8.XII.1928 — s-a născut Toma George Maiorescu
- 13.XII.1887 — s-a născut Mihail Cruceanu
- 13.XII.1941 — s-a născut Iulian Neacşu
- 15.XII.1887 — s-a născut Cella Delavrancea
- 18/31.XII.1903 — s-a născut Ilarie Voronca (m. 1946)
- 20.XII.1929 — s-a născut Al. Căprariu
- 21.XII.1933 — s-a născut Dan Zamfirescu
- 24.XII.1928 — s-a născut Nicolae Ţic
- 25.XII.1941 — s-a născut Ioan Alexandru
- 26.XII.1912 — s-a născut Neagu Rădulescu (m.1972)
- 27.XII.1897 — s-a născut Tudor Vianu (m.1964)
- 29.XII.1873 — s-a născut Ovid Densusianu (m. 1938)

Delavrancea

George Coşbuc

Ioan Slavici

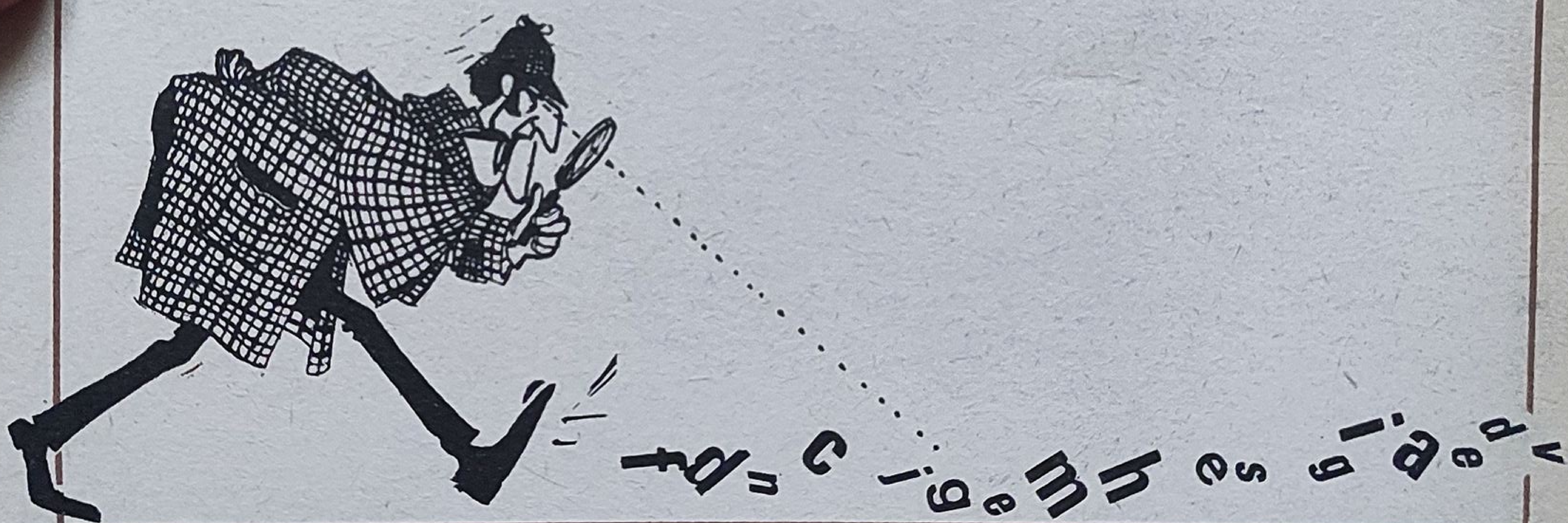

Agenda Literară 1985

Din tainele arhivelor

Publicăm în cele ce urmează o serie de documente literare inedite ai căror emitenţi au fost orînduiţi cronologic.

Comentariul inegal care le însoţeşte este determinat atît de profilul prezentei publicaţii, cît şi de faptul că angajarea în elucidarea unor detalii necesita spaţiu şi dezvoltări ce îşi vor găsi locul firesc în cadrul unui volum. Aşa fiind, au fost selectate acele date în măsură să uşureze receptarea mesajelor fără a glosa îndelung pe marginea unuia sau a altuia dintre documentele reproduse, menţinîndu-ne, de regulă, în limitele unei documentaristici stricte.

Acest lucru ne-a fost înlesnit şi de faptul că documentele provin de la scriitori, în majoritatea cazurilor, cunoscuţi.

O ultimă şi necesară precizare: toate documentele redate se găsesc în arhiva noastră.

GEORGE CORBU

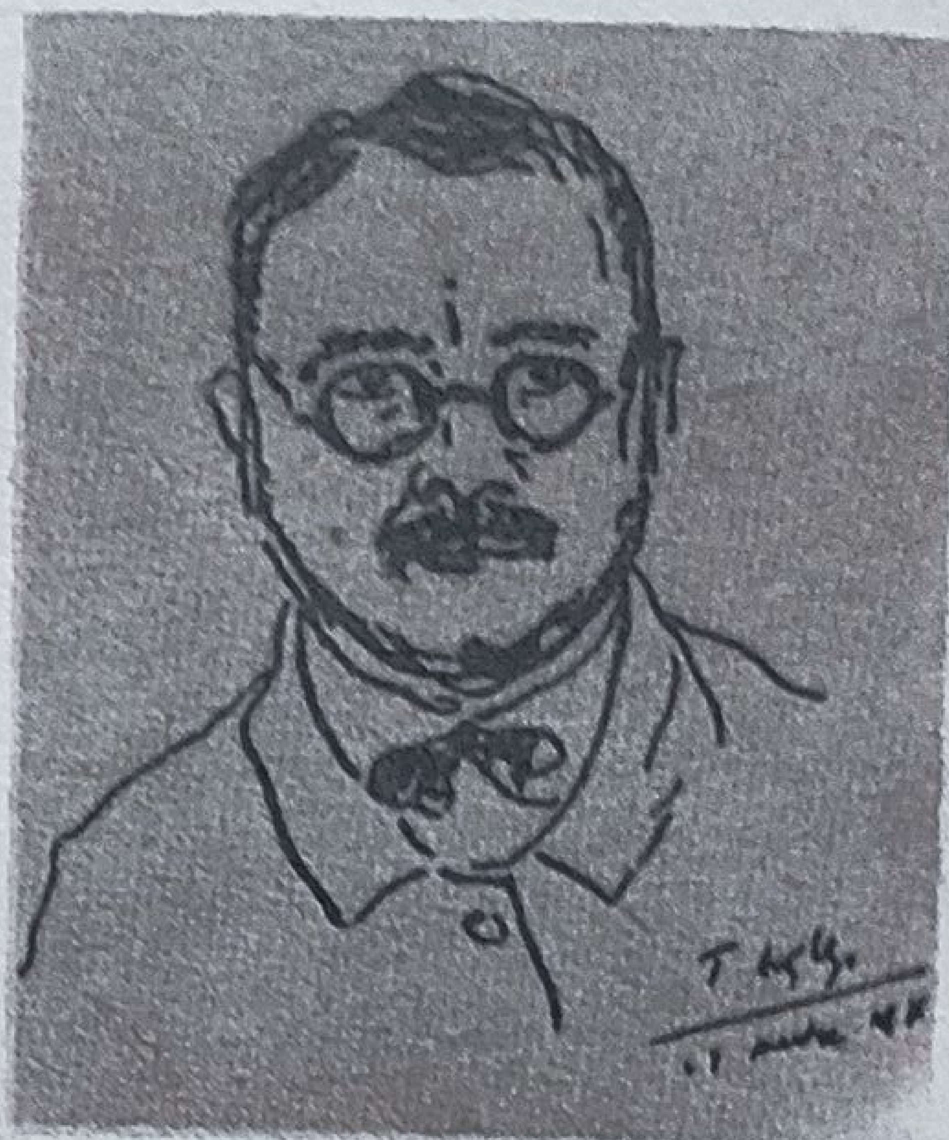
Scuze tardive adresate lui

TUDOR ARGHEZI

Este îndeobște cunoscută lipsa de înțelegere a lui N. Iorga față de noutatea artei argheziene, atitudinea constantă de respingere a poeziei acestuia. Dealtfel, trebuie spus că nu toți contemporanii erau de acord în a recunoaște în *Cuvintele potrivite* o artă poetică revoluționară. Opacitatea marelui istoric și cărturar la mesajul poetic afirmat de Tudor Arghezi reprezintă, în aceste condiții, o circumstanță ușurătoare. Este, însă, de subliniat consecvența cu care Iorga denunța literatura lui, în numele unei morale pretins ultragiate, în cele două publicații ale sale *Neamul Românesc* și *Cuget clar*, fie direct, fie indirect — prin pana unora dintre colaboratorii săi apropiați. Unul dintre ei, ziaristul și umoristul N. Georgescu-Cocoș (1887—1976) îl „executa" pe marele poet în cadrul acestei campanii, cu o variată paletă de modalități publicistice, de la fabulă și pamflet pînă la parodie și epigramă.

Ulterior, asprul și lungul său rechizitoriu a luat forma unei cărți, *Literatura de scandal* (Editura ziarului Universul, București, 1938, 271 p.), astăzi o raritate bibliofilă, prefațată, bineînțeles, de către N. Iorga.

Din fericire, Arghezi n-a avut de suferit alte consecințe, așa cum avea să se întîmple mai tîrziu, după apariția acelui pamflet postbelic în care era veștejită „putrefacția" poeziei sale. Ceea ce nu înseamnă că atacurile insistente, „pînda" zilnică și transformarea poetului și a literaturii sale într-un cal de bătaie nu aveau ecou în opinia publică interbelică, inclusiv în mediul didactic.

Nu trebuie să mire, de aceea, că în volumul de memorialistică *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi* (Editura Eminescu, București, 1981), cel puțin patru nume — Eugen Barbu, Vasile Netea, Mihai Sînzianu și Ion C. Veliciu — amintesc de polemica Iorga-Arghezi și, cu excepția ultimului, îl evocă și pe N. Georgescu-Cocoș. Eugen Barbu socotește că opul lui Cocoș „va rămîne în istoria prostiei un monument" (Op. cit., p. 69). Mihai Sînzianu afirmă, la fel de răspicat: „În ce-l privește pe aprigul Cocoș, acesta, simțindu-se, probabil, la capătul zilelor, l-a chemat la telefon pe Arghezi și, spunîndu-i cine este, i-a cerut iertare pentru toate „măgăriile" ce le strînsese și sub copertă, la care Poetul i-a răspuns: Dacă nu poți, cu adevărat, trece peste hotarul ce ne stă în fața tuturor, fără iertarea mea, iată... ți-o dau... și drum bun!". Mai putea adăuga o firitisire plină de năduf. N-a dat-o. La ce-ar mai fi folosit? „Deslegări" au mai fost date și altora, treziți la realitate" (Op. cit, p. 340).

Stimate Domnule Georgescu,

Răspund cu o mare întîrziere,involuntară.Starea sănătății mele m-a împiedicat dela politețea cuvenită.

Am uitat demult pricina care te îndeamnă la o împăcare in extremis.

Dă-mi voie să te îmbrățișez și să te sărut pe frunte.

Al Dumitale,

Tudor Arghezi

Tudor Arghezi

21 Februarie 1967

București

Str.Cerchez 16

Reproducînd atît scrisoarea lui Cocoș, cît și răspunsul lui Arghezi — ambele, dactilografiate — restabilim nu numai adevărul, ci evidențiem, încă o dată, dacă mai era nevoie, zelul unor memorialiști care, deși de bună credință, fac istorie literară, așa zicînd, „după ureche".

Citită cu atenție, scrisoarea lui N. Georgescu-Cocoș relevă și alte detalii interesante, cum ar fi existența unor relații între cei doi și înaintea acestei corespondențe de „împăcare" etc.

No. 27 de Crăciun. 1937. Vol III

BILETE DE PAPAGAL

5 Lei

Maestre ARGHEZI,

Chibzuiesc mai de multă vreme să trimet rînduri de liniştire pentru sufletul meu, marelui scriitor Tudor Arghezi. Un prieten al meu, şi preţuitor deosebit al dumitale, s-a declarat de acord. Şi am trecut la îndeplinirea gîndului meu.

Împlinesc opt decenii de zbucium şi de străduinţe, şi acum văd că se apropie şi pentru mine ziua marei zmulgeri din existenţa de pe ţărînă. Nu mă îngrozeşte neantul, şi mă bucur că dincolo de viaţa mea se deschid marile porţi ale Cerului, unde păzesc îngerii Domnului. Căci sunt un credincios, puţin întîrziat.

Doresc să plec în lunga şi fireasca mea călătorie împăcat cu cei pe care i-am lovit, sau i-am supărat. Dacă vor fi şi ei de acord bineînţeles, să mă elibereze de această povară.

Vă rog prin urmare, călduros, maestre Arghezi, să treceţi cu vederea micile sau mai marile trecătoare necazuri pe care, poate, vi le-a prilejuit N. Georgescu-Cocoş. Nu cred că este locul să dau explicaţii prea multe. Dar ceea ce d-ta ai creionat despre genialul, vulcanicul Nicolae Iorga, în cîteva pagini duioase, magnifice, îmi dau încredere în rostul demersului meu, căci am fost 17 ani lîngă acest uriaş, capabil să lovească în Hitlerii mari şi măreţi în sălbăticia lor... Baronul ambasador la Bucureşti a primit şi el biciuirea altui limpede visător, inspirat ca şi El, întrezărind dezastrul bestiei naziste, ca şi El.

Am fost aproape două decenii lîngă N. Iorga, loial şi hotărît să îl apăr, fie şi cu oarecare asprime. Era una din marile îndatoriri, şi am îndeplinit-o cu destulă îndrăzneală...

Către d-ta, care eşti cam la fel de vîrstnic precum sunt, se îndreaptă această misivă, în vederea despărţirilor definitive.

Te rog să crezi în sinceritatea şi puritatea acestei a mea hotărîri, şi să-ţi aminteşti acum numai de făgăduiala mişcată pe care ai făcut-o amicului Georgescu-Cocoş, că vei scri un articol cum încă nu se scrisese atunci, despre vijeliosul dar minunatul cărturar. Cîndva, cînd eram amîndoi pe strada Lipscani...

Articolul l-am citit.

Pornind fără să vrem spre marea eliberare, cred că avem dorinţa comună să redevenim împăcaţi cu noi, şi între noi.

Dacă aş fi avut îndoieli asupra rezultatului acestei calde întîmpinări, te asigur, Maestre Arghezi, că nu aş fi trimis-o la destinaţie.

Te rog să crezi în sentimentele mele de admiraţie, şi dacă pagina aceasta nu aduce măcar o adiere de simpatie din partea d-tale către mine, coşul e aproape, în care se vor risipi şi speranţele mele.

Cu tot binele pe care vi-l doresc

Nicolae Georgescu Cocoş
34. str. Av. Sănătescu No. 34
Raion 30 Decembrie Domenii.

Stimate Domnule Georgescu,

Răspund cu o mare întîrziere, involuntară. Starea sănătăţii mele m-a împiedicat dela politeţea cuvenită.

Am uitat demult pricina care te îndeamnă la o împăcare in extremis.

Dă-mi voie să te îmbrăţişez şi să te sărut pe frunte.

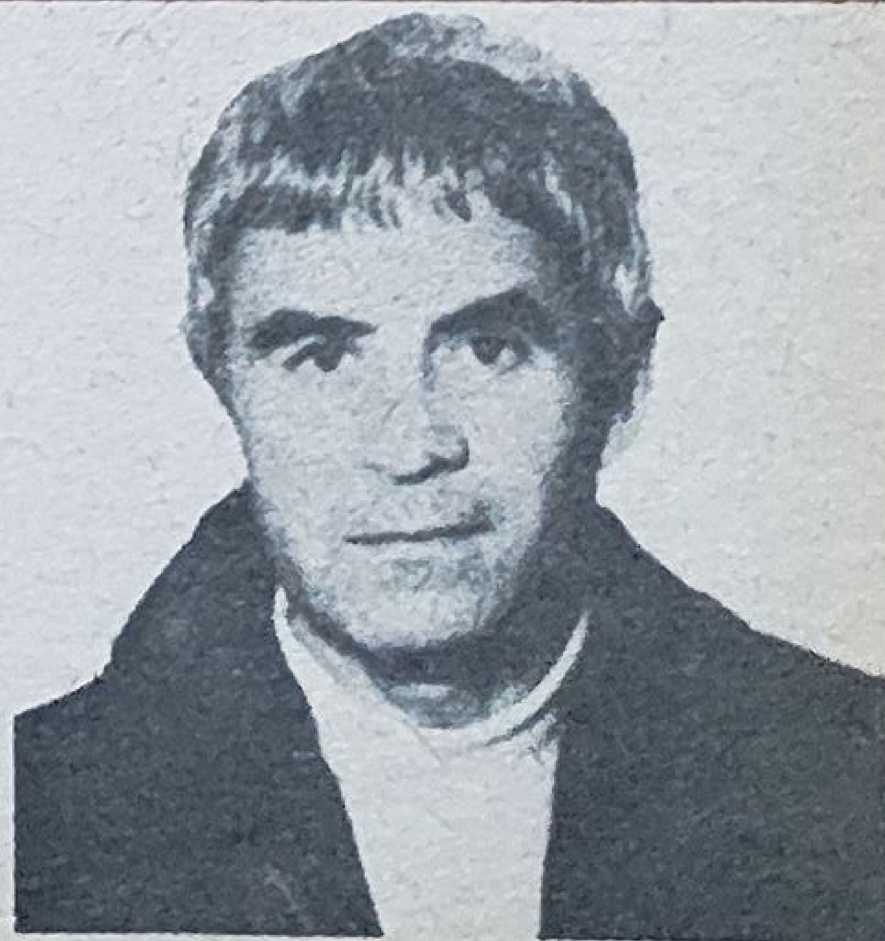
Al Dumitale,
Tudor Arghezi

21 Februarie 1967 Bucureşti
Str. Cerchez 16

O scrisoare a lui A.E. BACONSKY

Corespondenţa între doi poeţi remarcabili, prilejuită de omagierea, fie ea şi postumă, a altui poet poate deveni tulburătoare. Conţinutul scrisorii ce urmează nu îndreptăţeşte această aşteptare, ea constituind, în fapt, o simplă ofertă de colaborare din partea sonetistului Mihai Codreanu, adresată redactorului şef din acea vreme al revistei clujene *Steaua*, poetul, prozatorul şi eseistul Anatol Baconsky (1925—1977).

Răspunsul acestuia din urmă este, în fond, negativ, pesemne din cauza ofertei tardive, ori din alte pricini. Mihai Codreanu a decedat la 23 octombrie 1957, însă nu credem că neapariţia traducerilor sale la data promisă de redactorul şef, şi nici în anul 1959, poate fi pusă în legătură cu acest fapt.

STEAUA
REVISTA A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
Redacţia: Cluj, Str. Horia 17, Tel. 12—75
Administraţia: Bucureşti, B-dul Ana Ipătescu 15. Tel. 1 17 92

Stimate maestre Codreanu,

Scrisoarea dvs. mi-a prilejuit o rară plăcere şi dacă răspund cu oarecare întîrziere e pentru că la sosirea ei eram plecat în streinătate. Am citit admirabilele dvs. traduceri din Baudelaire, dar cu părere de rău trebuie să vă comunic că nu le putem publica în condiţiile pe care ni le cereţi. Am publicat deja un ciclu masiv din Fleurs du Mal, încît nu cred că am mai putea publica decît 2—3 şi aceasta în unul dintre primele numere ale anului viitor. Cele 3 numere ale lui 1957 — adică 10[1], 11[2], 12[3] — sunt consacrate unor evenimente care greu s-ar putea concilia cu Baudelaire: e vorba de Revoluţia din Octombrie, bimilenarul Ovidiu şi 10 ani de la proclamarea Republicii.

Regretul meu profund a fost acela de a nu fi ştiut că aveţi asemenea traduceri pentru că v-aş fi invitat să le publicaţi în numărul nostru consacrat lui Baudelaire[4]. Acum nu-mi mai rămîne decît să vă cer consimţămîntul de a publica două sau trei dintre ele în primele numere ale lui 1958. Dacă sunteţi de acord, vă rog să-mi scrieţi şi vă rog să credeţi în profunda admiraţie pe care v-o poartă

A. E. Baconsky

Întrucît maestrul este grav bolnav, vă răspund în calitate de secretară[5] a domniei-sale că traducerile din Baudelaire ar fi potrivit publicate în primele numere din 1958, aşa cum veţi crede de cuviinţă.

Adresa pe plic:
Domnului
Mihai Codreanu
Str. Rece Nr. 5
Iaşi

NOTE

1. *Steaua*, Cluj, nr. 10, Anul VIII (92), octombrie 1957 — număr dedicat Revoluţiei din Octombrie
2. *Steaua*, Cluj, nr. 11, Anul VIII (93), noiembrie 1957 — număr închinat bimilenarului Ovidiu.
3. *Steaua*, Cluj, nr. 12, Anul VIII (94), decembrie 1957, număr omagial ocazionat de aniversarea a 10 ani de la proclamarea Republicii.
4. *Steaua*, Cluj, nr. 7, Anul VIII (89), iulie 1957, consacrat centenarului apariţiei volumului *Les fleurs du Mal*, în care pe lîngă traducerile din poezia lui Baudelaire, semnate de Al. Philippide, Aurel Rău şi D. Florea-Rarişte (p. 35—39), mai figurează două articole omagiale datorate lui Henri Jacquier şi Perpessicius.
În *Steaua*, nr. 1, Anul IX(95), ianuarie 1958 poate fi citită o cronică literară, semnată de Henri Jacquier, la volumul de traduceri *Flori alese din Les fleurs du Mal*, datorat lui Al. Philippide.
5. În legătură cu acest detaliu, trimitem la secvenţa „Bătrînul mag" din cartea Otiliei Cazimir *Prietenii mei scriitori*, ESPLA, Bucureşti, 1960, p. 85—109.

Într-un spectaculos chestionar

PETRE BELLU

În anul 1937, istoricul literar şi emeritul bibliograf prof. Gh. Cardaş (1899—1983) s-a adresat scriitorilor români în vederea alcătuirii unei istorii a literaturii române contemporane, trimiţîndu-le în acest scop un chestionar alcătuit din 35 de întrebări, precedat de un apel *Către scriitorii români*. Gh. Cardaş concepea lucrarea ca pe „un vast repertoriu bibliografic şi critic al tuturor manifestărilor literare şi culturale din ultimele patru decenii; o înfăţişare sinceră şi nepărtinitoare a tuturor valorilor spirituale".

Pe cît ştim, prof. Gh. Cardaş a primit numeroase răspunsuri la chestionar. Dintre acestea, 14 au fost publicate în colecţia sa de *Documente literare* — din care au apărut numai 2 volume, în 1971 şi, respectiv, 1973.

Publicăm, în continuare, răspunsurile scriitorului Petre Bellu, transcriind, în scopul facilitării înţelegerii textului, şi întrebările chestionarului menţionat.

Readucem, astfel, în actualitate un nume şi o operă extrem de populare în epocă şi, în acelaşi timp, unul din „cazurile" interesînd sociologia literaturii.

Condiţia sa socială, evocarea lui Panait Istrati — de care îl apropiau similitudini de destin — şi nu în ultimul rînd sinceritatea, unită cu modestia, evidente în datele bibliografice pe care le încredinţează posterităţii, constituie elementele de prim plan al acestui document, deopotrivă uman şi literar.

[illegible]
ta. Este o viață socială. Am gata piesele de teatru:
Adăpostul calicilor și alte trei în câte un act.
35) Viața lui Al. Bogdan-Pitești. Panait Istra-
ti; Însemnările unui pălmaș, care este aproape gata.

Petre Bellu

18 Aug. 1941

București V Str. Ioan Simiașiu 33

1. *Numele și prenumele.*
   — Bellu Petre
2. *Anul, luna, ziua și locul nașterii.*
   — 1896, Iunie 18. Turnu Măgurele.
3. *Părinții și strămoșii.*
   — Români, de origină macedoneană.
4. *Studii în țară și străinătate.*
   — Patru clase primare, în Roșiorii de Vede.
5. *Titlurile obținute.*
   — N-am nici un titlu.
6. *Funcțiile ocupate.*
   — Am lucrat douăzeci și doi ani ca tîmplar.
7. *Distincțiuni și premii literare.*
   — N-am luat.
8. *Funcțiunea actuală.*
   — N-am.

Petre Bellu

9. *Orice alte referințe în legătură cu viața d-voastră, care credeți că ne interesează.*
   — Am trăit o viață de vagabond pînă în 1934, cînd m-a descoperit editura Hertz.
10. *Prin ce țări străine ați călătorit?*
   — N-am fost în nici o țară străină.
11. *Pseudonimul d-voastră ca scriitor.*
   — Din greșeală, mi-a fost publicată o schiță literară, „Gheorghe Boboacă", în „Foaia Tinerimii", prin 1928, cu numele de Paula Bellu.
12. *La ce revistă sau ziare ați debutat și la care ați colaborat?*
   — După 1934 am colaborat la mai multe reviste și ziare din provincie. În București: Tempo, Centrul, Frontul, colaborări fără importanță.
13. *Ce reviste și ziare ați condus?*
   — Niciunul.
14. *Sub îndemnul căruia maestru ați debutat în literatură?*
   — M-a încurajat să scriu Panait Mușoiu; el m-a convis asupra acestei îndeletniciri, încă de prin anul 1920.
15. *La ce societăți cu caracter literar sau cultural sunteți membru?*
   — La niciuna.
16. *Aveți în păstrare manuscrise sau corespondență de la alți scriitori?*
   — N-am decît o singură c.p. de la Panait Istrati, trimisă în 1933, Iunie 25, exact cu un an înainte de a-mi dădea (sic) prefața pentru prima mea carte, „Apărarea are cuvîntul". Eu îi scrisesem, rugîndu-l să mă recomande unei reviste ca să public ceva și să scot un ban pentru nevoile mele. El mi-a răspuns: „Îmi ceri ceva pe care tocmai mă gîndeam să ți-l cer eu, anume: cum ești băiat introdus, să mă recomanzi unei reviste sau edituri cari ar binevoi să-mi publice varza mea literară, celebră peste graniță, ca să scot și eu un ban pentru nevoile mele. P.I."
   Mai am manuscrisul prefeței pe care mi-a dat-o peste un an, pe care bucuros l-aș dărui undeva, ca să fie păstrat.
17. *Ce amintiri vă leagă de marii scriitori dispăruți?*
   — De Panait Istrati mă leagă amintiri frumoase: timpul petrecut alături de el cînd, ca vagabond, îl vizitam prin spitale, discuții minunate, mici întîmplări din viața lui, pe cari cred că le voi putea publica.
18. *Lista completă a operelor tipărite. (Se va specifica exact: titlul lor, edițiile, localitatea și anul apariției).*
   — Apărarea are cuvîntul *(1934, August, patru ediții populare, 65.358 exemplare, 5.000, ediția de lux. Ediții străine: Bulgară, Ungară, Franceză, Spaniolă (America de Sud);*

Cazul doamnei Predescu, *45.000 exemplare. 1935, Iunie*; Cîine vagabond, *1936 Aprilie. 30.000 exemplare.* Luminile mahalalei, *1936, Septembrie, 30.000 exemplare.* David și Goliat, *1936, două nuvele, 10.000 exemplare.* Am jurat! *1940, Septembrie. 12.000 exemplare.* Răstigniții, *1940, Decembrie, 10.000 exemplare.* Uzina B. *1941, Aprilie. 7.500 exemplare.*

19. *Ce cărți ați prefațat, sau vi s-au prefațat?*
    — Am fost prefațat de Panait Istrati, la prima carte „Apărarea are cuvîntul". Eu am recomandat poeziile unui lucrător miner din Baia Mare.
20. *Ce interviewuri literare ați acordat?*
    — Niciunul de vreo importanță oarecare.
21. *V-ați publicat autobiografia, sau în ce operă a d-voastră găsim însemnări autobiografice?*
    — În „Cîine vagabond" sunt pe-alocurea scene din viața mea.
22. *Ce recenzii mai importante s-au făcut asupra operelor d-voastră? De cine și unde?*
    — Asupra cărților mele s-a scris cu foarte multă răutate, neînțelegîndu-se rostul meu în literatura română. Dacă s-ar fi ținut seama că muncitorimea are dreptul să creeze din rîndurile ei și artiști, nu numai criminali, apariția mea ar fi fost socotită ca ceva logic. Nevroind să se știe de acest proces social, toți scriitorii, mari și mici, s-au năpustit asupra mea, cu condeiul și cu disprețul, hotărîți să mă înlăture din arena literară. Lucru care nu s-a putut, pentru că eu nu eram nici vițelul cu două capete, nici femeea cu barbă, fenomene ciudate, ci ceva natural, cum au căutat să demonstreze d(om)nii: Barnoschi, Petru Manoliu, Th. Rîșcanu, ca și Panait Istrati, părintele P. Chiricuță, d(oam)na Isabela Sadoveanu și alții, ca și toate marile reviste literare și ziare din Franța, Belgia, Elveția, Italia și America de Nord, țări în care sunt pus la un loc de mare cinste, alături de Panait Istrati, Maxim Gorki, Upton Sinclair, Jack London.
23. *Din ce curent literar faceți parte?*
    — Din niciunul dintre cele aflătoare. La noi curentul literar se confundă cu politica și eu nu fac politică. Am fost considerat de stînga, ceea ce, politicește, se numește comunism, ideologie cu care nu am nimic comun, pentru că niciodată n-am putut s-o înțeleg. M-am convins că orice ideologie este împotriva libertății gîndirii scrise și de aceea nu fac politică și nu sunt partizanul niciunui curent literar. Sunt român și creștin.
24. *Care este opera d-voastră preferată?*
    — Cîine vagabond.
25. *Care este mediul cel mai prielnic creațiunilor d-voastră literare?*
    — Mediul social.
26. *Pe lîngă forma definitivă a operei aveți în manuscris și variante?*
    — Da, revăzute, sau refăcute, căci nefericirea mea a fost să nu am un editor ca lumea, ci să mă chinuiesc cu oamenii cari nu văd în literatură decît afaceri.
27. *Păstrați manuscrisele operelor tipărite sau aveți intenția să le donați Academiei Române?*
    — Nu știu ce să răspund. Am manuscrise.
28. *În ce operă ați înfățișat meleagurile natale?*
    — În Cazul d(oam)nei Predescu.
29. *În ce limbi străine au fost traduse scrierile d-voastră?*
    — Am spus mai sus.
30. *Din ce scriitori străini ați tradus? Tălmăcirea ați făcut-o după text original sau prin intermediul altei limbi?*
    — N-am tradus, pentru că nu cunosc altă limbă.
31. *Ce scriitori români sau străini preferați mai mult?*
    — Parțial: Cezar Petrescu, M. Sadoveanu, Panait Istrati, Gh. M. Vlădescu, Gh. Mihail Zamfirescu, T. Arghezi, Gala Galaction *și, în întregime,* Eminescu.
32. *Unde s-au jucat pentru prima oară piesele d-voastră de teatru? Ce actori de seamă au interpretat rolurile?*
    — Am scris piese: 1) „Apărarea are cuvîntul", după roman. S-a jucat în șaptezeci și patru de orașe din provincie, de douăzeci și cinci de ori la Teatrul Majestic, de treizeci și două de ori la Teatrul Tempo. Actori: Ion Tâlvan, Magda Tâlvan, Dida Kalimaki, Gh. Lascu, Ion Pella. 2) „Chestia cu Aura", comedie jucată la Teatrul Tempo, de treizeci de ori și orașele Călărași și Silistra. Actori: Gh. Lascu, Florica Lupescu, Tantzi Soviani, Titu Protopopescu etc.
33. *Cu ce scriitori ați colaborat și care este contribuția d-voastră personală în opera de colaborare?*
    — Cu niciunul.
34. *Ce lucrări aveți în manuscris? (Titlul și felul lor).*
    — Un ciclu: De-ași fi om!, Amară amăgire, T.B.C., Adăpostul calicilor, Împăratul, Am plîns la mormîntul tău, gîndire! *Primele patru sunt gata. Este o viață socială. Am gata piesele de teatru:* Adăpostul calicilor *și-alte trei în cîte un act.*
35. *Ce proiecte literare aveți pentru viitor?*
    — Viața lui Al. Bogdan-Pitești, Panait Istrati *și* Însemnările unui pălmaș, *care este aproape gata.*

Petre Bellu
București V, Str. Ion Simigiu 33

18 Aug. 1941

Elogiu gînditorului. O scrisoare către
ION PETROVICI

Scrisoarea adresată de etnologul și slavistul Petru Caraman (1898—1980) profesorului și gînditorului Ion Petrovici (1882—1972) prezintă un deosebit interes, literar și nu numai. În ea se exprimă, fără ezitare, o apreciere lucidă și, în general, obiectivă a împlinirilor și; mai ales, a neîmplinirilor din activitatea multiplă și diversă, strălucită și strălucitoare, a profesorului Ion Petrovici. Transpare regretul învățatului ieșean pentru angajarea prof. Ion Petrovici în arena politică interbelică, nu fără a-i releva, totuși, meritele dobîndite chiar și în acest tărîm controversat al manifestărilor sale publice.

Documentul evidențiază un crez moral și o atitudine tranșantă, într-un stil care, pe alocuri, nici nu mai este preocupat parcă să menajeze pe destinatarul scrisorii.

Sinceritatea, adesea brutală, a confesiunii sale — desigur, reflexul unui omagiu și al unei admirații devotate — este traversată de părerea de rău că profesorul nu s-a putut consacra în întregime științei și catedrei universitare, pe măsura vocației și a marilor daruri cu care era înzestrat.

Pentru o cît mai completă prezentare a vieții și operei filozofului Ion Petrovici — inclusiv a activității sale politice — trimitem la I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. 5, „Junimea", București, 1934, p. 425—430.

Iași, Fundacul Codrescu 1 [*4 iulie 1966*]

Mult stimate și scumpe Domnule Profesor,

Mulțumindu-Vă din inimă pentru prea amabilele Dvs urări de ziua noastră onomastică, a mea și a fiului meu, aș vrea totodată să Vă fac cunoscute și sentimentele cu adevărat răscolitoare, pe care le-am încercat în timpul vizitei Dvs la noi, măcar că—îmi dau seama bine, ceea ce doresc să Vă spun, nu-și poate afla expresie fidelă în cuvinte. Și anume, aș vrea să Vă exprim mai întîi bucuria imensă, pe care am simțit-o eu și toți ai mei, văzîndu-Vă aievea în mijlocul nostru... Bucurie indisolubil îmbinată cu un sentiment de profundă admirație pentru cel ce-a suferit martiriul, înfruntîndu-l așa de eroic! (...)

Îmi venea să bucium cu exaltare la răspîntia țării, să bucium cu glas tunător de crainic fatidic faimoasele cuvinte revelatoare ale lui Miron cronicarul, ca să s-audă pînă la cele patru hotare: „Nasc și în Moldova oameni!". Ba încă ce oameni! Și-mi venea să mai adaug de la mine: iată cine reprezintă România și neamul românesc! Între cei ce-au salvat onoarea țării, pe vremea cumplitelor prăbușiri, Dvs. ocupați un loc de frunte. În adevăr, cine era Român a putut exclama în clipele acelea: „Tout est perdu, hors l'honneur!". Și mie mi se pare că — în împrejurări tragice, ca acelea prin care-am trecut — e mare lucru să poți spune aceasta. Nespus de mare! V-am asemănat atunci în mintea mea cu marii filozofi ai Eladei, a căror înțelepciune emana din viața însăși, direct din ea, din felul lor de a trăi. Se identifica cu el. Mi-ați apărut atunci într-o lumină cu totul nouă: așa cum V-am dorit întotdeauna.

Binevoiți a afla acum că eu V-am urmărit dealungul vieții Dvs, atît pe cît mi-a fost cu putință de la distanță și fără să fi avut preocupările specialității Dvs. Era și natural: ați fost printre acei profesori dela Litere, cari m-au interesat și captivat cel mai mult în anii studenției. Apoi, mai tîrziu, am asistat ca spectator la rolul politic tot mai activ, pe care l-ați jucat în viața noastră publică. Este un fapt indiscutabil că, în toate ministerele pe care le-ați condus, apăreați nu numai ca o figură de ministru puțin comună, dar deadreptul strălucită. Și tot așa de indiscutabil e că un ministru cu talentele Dvs. făcea cinstea oricărui guvern, care s-a putut glorifica de a vă fi captat și că — ceea ce era mai important ca toate — făcea cinste țării... Și este iarăși evident că lumea, care gravita în jurul Dvs. — mă gîndesc în special la cea politică — Vă răsfăța în toate chipurile. Cu bună dreptate, firește, căci o meritați din plin. Dar nu e mai puțin adevărat că și Dvs. Vă simțeați foarte bine în atmosfera solemnizată a tot felul de fasturi sclipitoare, în centrul cărora tronați ca un monarh. Încercați o deosebită satisfacție, Vă complăceați în ele. Se părea chiar că Vă aflați în elementul Dvs. Cel puțin așa am avut impresia. Și nu numai eu. Privită pe plan social, era desigur aceasta o viață de nivel înalt, rîvnită avid de cei mai mulți dintre oameni. Dar ea ilustra, orice s-ar spune, un ideal epicureic, adică — îmi iau cutezanța a crede — idealul unei filosofii, care e cel mai puțin filosofie, dat fiind că, în ordine etică, ea înseamnă de fapt traducerea în sistemă a traiului de juisare, apologia acestui mod de a vieţui (...).

Iată pentru ce — Vă pot spune aceasta acum — am simţit nu o dată un fel de strîngere de inimă, chiar în momentele cînd Dvs. Vă aflaţi la mare altitudine în ce priveşte ascensiunea politică. Şi ştiţi de ce? Fiindcă, pentru Dvs. în special, aceasta mi se părea o glorie falsă. Pentru alţii, da, putea constitui un ideal; dar pentru Dvs. nu. Hotărît nu! Intimilor mei, din cercul familiei, le-am mărturisit în trecut foarte adesea îndoielile şi mîhnirea mea în această privinţă. Ba chiar dezamăgirea mea.

Şi, ca să Vă spun drept şi adevărat, regretul meu se raporta mai puţin la persoana Dvs. decît la ştiinţa română, care era îndreptăţită să aştepte foarte mult dela Dvs. într-o specialitate, unde — în comparaţie cu atîtea alte popoare — ne aflăm încă în faza desţelenirii ogorului. Cei cari au cunoscut mai îndeaproape potenţialul Dvs. ştiinţific, îmi imaginez c-au trebuit să-nţeleagă ce pagubă însemna pentru activitatea filosofică de creaţie, dela noi, îndelungatele, periodic repetatele Dvs. absenţe dela o muncă unde nu puteaţi fi înlocuit de nimeni...

Ştiu prea bine că, aici, nu mică a fost şi vina cumulului de talente cu care V-a înzestrat natura cea atît de darnică cu Dvs: mă gîndesc mai ales la darul de a stăpîni vraja cuvîntului, adică taina căilor, care duc în chipul cel mai direct şi cel mai sigur la poarta sufletului uman. Acest dar, care-l implică, fireşte, şi pe cel poetic — dat fiind că oratorul fără talent poetic n-a fost nicicînd orator de rasă — a dăunat enorm filosofului. El l-a antrenat pe filosof în căile lui Epicur, îndepărtîndu-l de ţinta adevărată a vocaţiei sale filosofice. Faptul a fost un paradox fatal, fiindcă darul elocvenţei s-ar fi putut perfect pune cu precădere în slujba filosofului, dînd o şi mai puternică strălucire cugetării acestuia, aşa cum se-ntîmplase dealtfel odinioară.

Eu am avut convingerea — totdeauna, cînd Vă vedeam complet absorbit de viaţa publică şi de ispitele ei — că V-aţi abătut dela drumul marei Dvs. chemări. Rolurile politice îndeplinite de Dvs. puteau să le joace şi alţii — mult mai puţin bine, desigur — dar puteau; şi treburile ţării tot ar fi continuat să meargă, fie şi inert, pe calea deja trasată de tradiţie. Rolul filosofului însă — odată abandonat de dînsul — rămînea tabu pentru oricare altul... De aceea, îmi venea să arunc anatema asupra blestematei de politici, care — după cum prea adeseori s-a dovedit — face incomparabil mai mult rău decît bine...

În adevăr, cum aş fi putut gîndi altfel eu, care ascultasem cîndva cu încîntare neuitatele Dvs. cursuri de istoria filosofiei? Care fusesem de-atîtea ori uimit de sagacitatea ce puneaţi în a despica miezul celor mai grele, mai abstracte probleme, încît ele deveneau pentru noi, auditoriul Dvs., adevăruri evidente? Cum puteam gîndi şi simţi altfel, cînd îmi răsărea în minte logicianul — pe cît de riguros, pe atît de pasionat şi de volubil — care ne captiva cu strălucita-i, eleganta-i vervă, aplicată magistral şi la această aşa de aridă disciplină filosofică, în timp ce ne expunea legile ei de fier, jonglînd cu silogismele? Cum aş fi putut judeca altfel, cînd mă gîndeam mai ales la interpretul atît de subtil al greu accesibilului, adîncului Kant? Cînd îmi spuneam în forul meu interior, nu o dată, cu obidă: ce mai opere temeinice de filosofie ar fi creat profesorul I. Petrovici, dacă nu s-ar fi lăsat ademenit şi furat de valul cronofag al stihiei politice! Dac-ar fi avut tăria să-i reziste... Aţi fi fost, nu mă-ndoiesc absolut deloc, primul mare filosof al Românilor, depăşind cu mult cadrul celei mai frumoase cariere didactice universitare. În urma Dvs. ar fi rămas o operă fără de moarte în viitoarea istorie a filosofiei române... Dar anii au trecut uluitor de iute. Mai iute decît apa unui torent de munte. Şi iată-ne ajunşi la răscrucea teribilelor probe, cînd au fost puse la-ncercare caracterele. Cînd focul a ales aurul de metalele banale şi cînd, vai, s-a dovedit că cei mai mulţi dintre cei ce se dădeau drept metale preţioase erau metale calpe!

Atunci, la para focului care nu cruţă — care topeşte şi înlătură toate scoriile, dar şi toate sclipirile artificiale de suprafaţă — s-a dezvăluit în Dvs. filosoful autentic în toată puritatea şi frumuseţea vocaţiei lui! Cum puteam eu să nu mă bucur din adîncul sufletului, cînd am aflat aceasta? Era nu numai bucuria celui ce vedea o minunată confirmare a dreptei lui judecăţi despre om. Era bucuria de Român, care striga-n mine. M-am simţit mîndru că România are un astfel de om. Spectacolul jalnic al căderilor ruşinoase — al cufundării în mlaştina tuturor compromisurilor, care mi-au umplut sufletul de oroare — primise răspunsul cel mai elocvent. Din zvon public, am auzit că frumuseţea morală a comportamentului Dvs. — în împrejurările cruciale pe care le-aţi trăit—ar fi tulburat buna dispoziţie a multor pigmei şi ar fi stîrnit invidia altora. Nici nu se putea altfel... Fiţi liniştit însă, Românii adevăraţi nu pot avea pentru Dvs. decît admiraţie — fără rezerve, fără limite. În acelaşi timp, sunt convins, ei Vă fericesc, Domnnle Profesor! Căci, e mai presus de orice îndoială, Dvs. sunteţi un om fericit: aţi reuşit să sublimaţi nenorocirile personale şi naţionale într-un exemplu unic de virtute pilduitoare pentru toată colectivitatea noastră etnică.

În faţa marilor nenorociri, cînd individul uman e confruntat cu implacabilul „a fi sau a nu fi", este de necrezut ce mic devine el deodată, mai mic şi mai demn de dispreţ decît animalele înşişi. El se coboară, de obiceiu, pînă la cele mai degradante umilinţe. Biologicul, cu legile lui elementare — comune tuturor speciilor zoologice — apare pe primul plan; îl domină în chipul cel mai desăvîrşit şi-i comandă ca un stăpîn absolut. De aceea, ne putem aştepta atunci la orice turpitudine... La Dvs., s-a-ntîmplat contrariul: nenorocirile au fost prilej de purificare sufletească şi de înălţare. Cu cît ele au fost mai grozave şi mai nimicitoare, ameninţînd cu totala desfiinţare fizică, cu atît Dvs. V-aţi înălţat mai sus. Dvs. aţi repudiat cu aversiune legea animalului şi aţi arătat oamenilor, Românilor în primul rînd: legea omului! adică legea demnităţii şi a onoarei. Aici stă toată frnmuseţea, toată măreţia atitudinii Dvs... Aţi răscumpărat astfel toate şovăielile şi toate abaterile trecutului. V-aţi regăsit pe Dvs. înşivă şi aţi intrat pe calea predestinată a adevăratei Dvs. meniri. Poate fi satisfacţie mai deplină şi mai mare fericire pentru un înţelept născut,

iar nu făcut?? Inegalabila Dvs. ținută etică a fost un reconfort miraculos pentru românimea întreagă. Iată pentru ce, mai ales, V-am spus deja cînd ați pășit pragul casei noastre, că vizita Dvs. era o sărbătoare pentru noi. Țin să adaug acum c-a fost una dintre cele mai impresionante din cîte-am trăit...

Aș fi dezolat dacă, prin sinceritatea căreia i-am dat curs liber în această scrisoare, V-am indispus cu ceva. Sinceritatea, însă, înseamnă adevăr — în simțire, în gînduri, în toate... Filosoful, adevăratul filosof — adică exponentul năzuințelor celor mai arzătoare după adevăr — nu poate iubi ipocrizia și deci nu se poate supăra de adevăruri. Nici chiar atunci cînd îl privesc direct. Evident, numai dacă „adevărurile" sunt în adevăr adevăruri! Pe de-altă parte, acest exces de sinceritate este un suprem omagiu al meu, pe care Vi-l aduc în plus, alături de altele. În orice caz, rog să-mi fie iertată fugara mea ochiadă retrospectivă, dacă va fi fost cumva inoportună. Încheiu, dorindu-Vă multă sănătate întru mulți și fericiți ani, cu multă voie bună — spre marea mea bucurie și a tuturor bunilor Români! Al Domniei-Voastre, cu cele mai respectuoase salutări și cu tot devotamentul:

P. Caraman

Mărturisiri scrise:

OTILIA CAZIMIR

Otilia Cazimir, desen de George Topîrceanu

Scrisoarea Otiliei Cazimir către generalul și scriitorul C. Manolache este edificatoare în multe privințe. Înțelegerea ei nu poate fi făcută decît printr-o raportare strînsă la epocă. În conjunctura respectivă, dificultățile materiale ale poetei — ca și ale destinatarului misivei — surprind mai puțin. Referirea la Sadoveanu (Conu Mihai), ca la un posibil punct de sprijin, este iarăși mai mult decît îndreptățită (să se remarce, totuși, tonalitatea particulară a acesteia!).

De mare interes sînt detaliile referitoare la activitatea desfășurată de poetă pe tărîmul traducerilor ce intrau în profilul editurii „Cartea rusă", la care, dealtfel, avea să facă dese trimiteri în unele dintre interviurile sale. Discutarea condiției de traducător dobîndește, în speță, o semnificație aparte.

Datele și informațiile furnizate de poetă cu privire la această latură a activității ei trebuie coroborate cu cele conținute în interviurile cuprinse în secțiunea *Mărturisiri* din volumul *Inscripții pe marginea anilor* (ediție îngrijită și prefațată de George Sanda), apărut la Editura Junimea, Iași, 1973, p. 345, 350 și 357.

Răspunzînd, în cadrul unui interviu, la o întrebare cu privire la marile sale prietenii scriitoricești, poeta spunea: „În cartea mea apărută în toamna anului 1960, *Prietenii mei scriitori*, am încercat să-i adun laolaltă pe cei ce au fost marii mei prieteni întru meșteșugul scrisului. Am început, așa cum se cuvenea, cu cei mai vechi, însă le-am rămas încă multora datoare cu cîte un mănunchi de pagini, pe care-l păstrez spre a i-l oferi fiecăruia la vremea lui, cu aceeași caldă recunoștință" (Op. cit., p. 355).

Credem că, în perspectiva continuării amintirilor sale, și generalul-scriitor C. Manolache ar fi devenit beneficiarul unor pagini duios evocatoare. Dovadă conținutul scrisorii trimise de către poetă.

Iubite Domnule Manolache,

Scrisoarea matale, de după operație m-a găsit și pe mine... operată! Toată viața m-au persecutat coincidențele, și în chestiile importante, și în cele mai puțin importante. (Trebuie să adaug că rar, foarte rar am întîmpinat coincidențe fericite...). Bineînțeles că lucrul n-are nici o semnificație, — dar nu e curios că, după atîta vreme de cînd nu mai știm unul de altul, să ne nimerim, amîndoi, măcelăriți? Eu n-am avut de suferit decît o gingivectomie, ca să evit neplăce-

rile unei paradontoze, — adică să nu-mi pierd dinții, buni-sănătoși. Dar toată afacerea e îngrozitor de dureroasă, de sîcîitoare și de enervantă. Și nervii noștri, săracii... Și punga, săraca.-

E adevărat: am de lucru. Încă înainte de a fi la pămînt (în septembrie trecut am fost comprimată din postul de Inspector General al teatrelor, iar în septembrie curent din demnitatea — remunerată — de membru în comitetul de lectură) — „Cartea Rusă" mi-a cerut concursul. Sunt, deja, la a 16-a carte — versuri, proză, originale, versificări, literarizări. Muncesc mult, din greu. Am făcut calcule precise: împărțind suma încasată în timp de un an, pe luni, nu-mi iese peste zece mii pe lună. Dacă aș fi singură cuc, mi-ar ajunge. Dar toată viața, și pesemne că și dincolo de mormînt, mi-e dat să port lanțurile „obligațiilor de familie"... Asta mi-e situația „strălucită". Muncă obositoare, făcută fără tragere de inimă — cum n-aș scrie ceva pentru mine, de gustul meu! — și răspundere mare.

E vorba, bineînțeles, de traduceri din rusește (limbă din care nu cunosc o iotă). Dar, oricît de proaste ar fi traducerile (și sunt, slavă Domnului! ce-am tras eu cu Calvarul lui Alexis Tolstoi, tradus de Jica Stere, oi spune și la morți!) — totuși, cu ochiul nostru îmbătrînit în meșteșug ne putem da seama de stilul autorului, de fraza, de tonul pe care-l alege, și putem, cu răbdare și atenție veșnic trează, să facem dintr-o — pardon — porcărie, o traducere curată, uneori frumoasă. Eu am tradus, cu dificultăți uriașe, dar cu plăcere, din Kuprin: ăsta are stil, nu glumă! Acum mă lupt cu romanul lui Fedin, Primele bucurii *(900 pagini de coală) — 30 000 lei, lucru pe trei luni... Rentează mult mai bine angajamentul procentual. Însă, trebuie să aștepți să apară și să se vîndă cartea, ceea ce, în ce mă privește, e exclus: cartea Verei Panova,* Tovarăși de drum, *care apare acum, am lucrat-o acum un an... Cezar Petrescu a adoptat acest sistem. Eu nu-s capitalistă... Și nici mata văd că nu ești.*

Directorul Editurii „Cartea Rusă" e domnul Armand Popper. Cu mine, s-a purtat minunat. Ca un prieten. Îl găsești la sediul din strada Nicolae Filipescu 35. Alătur o scrisoare. Nu ești obligat să faci uz de ea, dar nu mă lasă inima să nu încerc să te iau puțintel de braț ca să urci scările „Cărții Ruse"... N-o pun în plic, ca să nu îngreunez plicul meu. Cu d-sa poți vorbi deschis și omenește.

Stau și mă gîndesc, cu strîngere de inimă: oare conu «Mihai al nostru» mai trăiește?..

Te rog mult să-mi scrii și mie două rînduri pe-o carte poștală despre rezultatul demersului nostru. Mai este nevoie să te asigur că-l doresc, din toată inima, fericit?

Cu cele mai prietenești și afectuoase salutări,

Otilia Cazimir.

Autentice pagini de jurnal

PETRU COMARNESCU

Cele șase scrisori ale criticului de artă Petru Comarnescu (1905—1970), adresate scriitoarei Otilia Cazimir (1894—1967) fac parte dintr-un lot mai întins. Două dintre ele, restrînse ca număr, păstrate în Arhivele Statului din Iași, au fost publicate de Rodica-Eugenia Anghel (Convorbiri literare, anul LXXXIX, nr. 9, septembrie 1983, p. 10) și aveau ca destinatar pe eminentul om de artă și cultură.

De astă dată, în schimbul epistolar, emitentul este Petru Comarnescu. Două scrisori sînt — ca și cele publicate în revista *Convorbiri literare* — din anii 1942 și, respectiv, 1944. Este perioada în care poeta ieșeană, în calitate de inspector teatral pentru Moldova, transmite rapoarte, prin Petru Comarnescu (pe atunci inspector general al Direcțiunii teatrelor naționale, operelor române și spectacolelor), Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor, condus de către profesorul Ion Petrovici.

În ele se reflectă atît partea oficială din activitatea poetei, cît și, mai ales, latura prieteniei sincere ce-i lega pe cei doi corespondenți.

Aflîndu-se la „centru", era natural ca veștile comunicate de către corespondent prietenei sale să fie variate și interesante, închegînd un tablou exact al stărilor de lucruri din acele vremuri de răscruce.

Celelalte patru scrisori sînt din anii 1958—1959, cîte două din fiecare an. Fiind dense în substanță — confesiunea dîndu-le culoare și pregnanță —, scrisorile conțin, în plus, informații de certă valoare autobiografică și documentară, criticul introspectîndu-se adesea, dezvăluindu-ni-se, astfel, unele dintre tainele acestei fascinante personalități, între care trebuie avută în vedere, în primul rînd, munca asiduă, tenace. Ele vor contribui, cu siguranță, la întregirea portretului unui intelectual de aleasă ținută, a cărei preocupare majoră, desprinsă și din epistolele de față, a fost slujirea cu abnegație a culturii naționale, îmbogățirea ei cu opere trainice.

Petru Comarnescu mărturisește prietenei sale: „Grafologic, scrisul meu este confuz, obosit, nervos. De obicei scriu la mașină tocmai pentru

suportat. Iaşul nostru suferă mereu pierderi, amputări,
modificări. Pleacă mulţi buni, iar în el puţini buni vin!

La Revista, unde nu sunt deloc stăpân, schiţele matale
întârzie, cu toate insistenţele mele. Vor apărea totuşi, dar
cred că nu prea departe de data când va apare şi volumul.
D-l Caracostea te agrează mai mult decât unii din subalternii săi.
Mai dă-i, când poţi, un semn de viaţă — să urgenteze astfel
şi tipărirea volumului.

Regret mult că fiind mereu hărţuit, nu am putut să-ţi
scriu mai des şi mai la timp. Ca totdeauna, îţi stau la
dispoziţie pentru orice serviciu; chiar dacă-l execut cu întârziere
fac cu tot dragul.

Respectuoase şi prieteneşti omagii.

Petru Comarnescu

a nu avea în faţă oglinda consumării şi a îmbătrînirii înainte de vreme" (Scrisoarea din 2 august 1958). Dar scrisul la maşină mai împlinea un rost, descifrat în *Argumentul* datorat scriitorului Traian Filip, ce prefaţează cele două volume înfăţişînd *Chipurile şi priveliştile Europei* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980), desprinse din amplul său Jurnal: „Copiile scrisorilor păstrate în zeci de dosare fac şi ele corp comun cu arborele monumental al monografiei autobiografice". Iată de ce unul sau mai multe volume de corespondenţă primită şi trimisă de Petru Comarnescu ar constitui una dintre cele mai rodnice şi instructive lecturi.

În altă împrejurare, scriitorul Traian Filip preciza că „jurnalul şi memoriile lui Petru Comarnescu reprezintă opera sa fundamentală. Devenit un cîntec de lebădă, jurnalul comarnescian este una din cele mai reprezentative creaţii ale genului în literatura noastră şi, cert, unul din cele mai puternice documente care legitimează maturitatea culturii şi spiritualităţii româneşti contemporane" (Cf. „Almanahul literar", 1975, editat de Asociaţia scriitorilor din Bucureşti, p. 138).

În fapt, scrisorile lui Petru Comarnescu, cum se poate lesne observa, sînt autentice pagini de jurnal!

Bucureşti, 2 octombrie 1942

Mult stimată prietenă şi colegă,

Am aflat de suferinţa nouă ce i-a prilejuit boala Mamei matale şi prin ce clipe grele ai trecut. Noi tocmai te aşteptam să vii aici, cînd ţi s-a întîmplat această încercare a tăriei sufletului şi nervilor. Bine că acum e în afară de primejdie şi că, deci, vei putea să-ţi reiei lucrul şi aş spune în tihnă, dar măcar într-o atmosferă mai puţin apăsătoare şi întunecată de gînduri negre.

Mîine se ţine la Teatrul Naţional un matineu poetic la care voi conferenţia eu despre „Pământ şi duh românesc în poesia noastră". Printre poesiile ce le va citi Eliza Petrăchescu va fi şi una de mata. Sorana va citi din M. Codreanu şi Al. Philippide, Marietta Sadova din Eminescu şi Emil Botta, Pop Marţian din Camil Petrescu, I. Pillat, Adrian Maniu, Maria Botta din Blaga etc.

Când vei veni pe aici vom discuta despre noile situaţii şi condiţii de la Iaşi, de la teatrul de acolo. Dl Rebreanu e plecat în străinătate şi nu revine decît la finele lunii octombrie, de la Weimar trecînd în Italia, împreună cu Ion Marin Sadoveanu. Mi se pare că Ionel Teodoreanu — care trebuia să plece cu ei şi cu N. Herescu — a renunţat.

Grigore Popa şi copiii sunt des pe la noi. Cred că plecarea lor din Iaşi îţi va fi o nouă pierdere — grea de suportat. Iaşul nostru sufere mereu pierderi, amputări, modificări. Pleacă mulţi buni, iar în el puţini buni vin!

La Revista, unde nu sînt deloc stăpîn, schiţele matale întîrzie, cu toate insistenţele mele. Vor apărea totuşi, dar cred că nu prea departe de data cînd va apare şi volumul. D-l Caracostea te agrează mai mult decît unii din subalternii săi. Mai dă-i, cînd poţi, un semn de viaţă — să urgenteze astfel şi tipărirea volumului.

Regret mult că, fiind mereu hărţuit, nu am putut să-ţi scriu mai des şi mai la timp. Ca totdeauna, îţi stau la dispoziţie pentru orice serviciu; chiar dacă-l execut cu întîrziere îl fac cu tot dragul.

Respectuoase şi prieteneşti omagii.

Petru Comarnescu

1 Mai 1944

Dragă prietenă şi colegă. Am primit scrisorile prin Suciu. Am dat dispoziţii la Fundaţii pentru onorarii. Cum se redeschid — au fost pînă azi în vacanţă — mă voi ocupa personal cu trimiterea mandatului. Inspectorii nu au un sediu fix, cum ţi-am comunicat oficial. Pentru că însă văd că vrei să te stabileşti la Sibiu (ai locuinţă?) mă voi duce la d. Ministru Petrovici, căruia îi

voi arăta și raportul lov, adică despre el. Mătușa mea e la Sinaia. Familia Popa aici, ca și mine. Balotă, la țară, la nevastă-sa. Cu leafa procedezi prin eșalonul de la Orăștie, unde e și contabilitatea. Le-am scris și eu pentru mata. Atribuții pentru moment nu prea sunt. Fă inspecții la Timișoara și în alte centre, raportează-ne la București. Primești diurna obișnuită. Fundațiile și-au evacuat cărțile undeva. Revista va continua să apară. Nrul de 1 Mai e pe cale de imprimare.

Multe urări de bine. Respectuoase omagii,

P. Comarnescu

București, 5. IV. 1958

Dragă și stimată prietenă

Șederea mea la Iași a fost foarte aglomerată de activități și paractivități — trei conferințe în public, o după masă la universitate — la cenaclul studenților de la litere, o deplasare pe ploaie cu lapoviță la Hîrlău ca să văd biserica lui Ștefan cel Mare — așa că nu am putut veni să te văd spre marele meu regret. La mata nu am vrut să vin pe fugă, ca data trecută, și de aceea, cum revin cu siguranță la Iași la începutul lui mai, îmi voi rezerva o dimineață sau o după masă ca să te văd.

După cum vezi, sînt un fel de conferențiar ambulant și publicist, și asta îmi ia mult timp, mă fărîmițează, întîrziindu-mi terminarea unor lucrări de epică (romanul istoric cu viața lui Luchian etc.). Dar nu am încotro, căci acestea îmi asigură traiul cotidian.

Îmi face plăcere ori de cîte ori revăd Iașul, prilej de amintiri și nostalgii, revederi de umbre, căutări de sensuri vechi și noi. Dintre acestea face parte și lumea lui „Luchi", pe care mă bucur că se retipărește. Mi-a plăcut cînd ți-am cetit cartea și este una din cărțile pe care o voi reciti bucuros. Îți urez sănătate și condiții prielnice de a scrie și despre restul vieții lui Luchi, care poate fi... reînviată și valorificată literar.*

Cu veche admirație și prietenie

Petru Comarnescu

* Otilia Cazimir, *A murit Luchi*, roman, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942 (Scriitori români contemporani).

---

2 august 1958

Dragă prietenă,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea de felicitare, în care mi-ai dat vești și bune, și rele. Mă întristează oboseala de care îmi vorbești, simțămîntul de renunțare și împăcarea cu oboseala. Dar pe de altă parte mă bucură că ai de lucru și lucrezi, cum poți, cum nu poți. E un bine această activitate susținută, imperioasă, deci căreia nu i te poți sustrage.

La fel este și cazul meu. Mă simt surmenat, m-aș dori pensionar uneori (deși nu am vîrsta) dar ți dau înainte și deși obosit, chinuit, necăjit găsesc în lucru o coexistență pașnică cu mine însumi. În zilele în care nu pot lucra mă simt mai rău, mai gol, fără rost. Mă las abătut, dar lucrul mă readuce la viață. Reușesc totdeauna să-mi încurc vacanțiile, să fac lucrări urgente (articole, conferințe) care mă fărîmițează și nu ajung niciodată la romanele și cărțile de eseuri în care socot aș fi mai personal. Poate că asta mi-i soarta, deși caut să lupt împotriva ei. Mi-ar trebui odihnă și ceva bani înainte de a ataca romanele plănuite. Mereu sper, mereu amîn. Realitatea imediată este oboseala și lupta contra ei prin lucrări urgente și care îmi asigură imediat traiul. George Enescu spunea că se odihnește de muncă prin muncă — este o metodă și aceasta, poate cea mai bună, care-ți ajută să trăiești și să nu vezi cum mori încă din viață. Ce facem noi, desigur că nu este înțelepciune — și mata dealtfel o recunoști în scrisoare. Eu am naivitatea de a mă socoti și înțelept!

Grafologic, scrisul matale își păstrează echilibrul și claritatea de mai înainte, pe cînd al meu este confuz, obosit, nervos. De obicei scriu la mașină, tocmai pentru a nu avea în față oglinda consumării și a îmbătrînirii înainte de vreme.

Pe la Iași nu am mai fost, căci proiectele cu excursiile în Bucovina s-au dus. Dacă veneam, te căutam. Am apucat să merg în mai prin Bucovina pentru o carte despre frescele de acolo. Iunie și iulie le-am petrecut aici, în nervi, îngrijorare, călduri; acum sînt ceva mai liniștit și sper să trec la redactarea unei cărți, după seria de articole urgente din domeniul plasticii.

Îți urez și eu liniște, vigoare (măcar înviorare) și spor la lucru. Mă voi bucura cînd îți voi ceti cărțile scrise despre ieșeni și voi vedea reapariția lui Lucky.

Cu cele mai bune gînduri și urări de bine

Petru Comarnescu

PETRU COMARNESCU

București, duminică 31 mai 1959

Dragă și stimată prietenă,

La Suceava, unde m-a adus un turneu de conferințe prin nordul Moldovei, am avut două plăcute surprize în legătură cu mata. Voind să dăruiesc o carte unui copil al unor prieteni de acolo am intrat în librărie, unde am dat peste recentele poezii tipărite. Am luat cu bucurie volumul și, înainte de a-l duce viitorului proprietar, m-am oprit în parc și pe-o lumină opalescentă, nepotrivită cu zilele primăverei, am simțit mai mult primăvara în versurile matale cu gîze, flori și animale înțelepte decît în însăși natura. Am simțit bucuriile și deșteptarea primăverei, retrăindu-le ca un copil. Volumul matale mi-a dăruit gingășii și nostalgii, pe care nu le mai întîlnesc decît prea rar în viață. Ce putere are, doamne, literatura de a dărui viață mai mult decît viața însăși.

Am fost prea grav și serios în viață, căutînd lucrurile mari și solemne și pierzîndu-mă totuși în mărunțimile cotidianului. Fugind de sentimentalism, de bucuriile simple și de romanțiozitate, pot spune că nu am știut bine ce-i copilăria, cu joaca și cunoașterele-i minuscule. Curios, am văzut viața ca un teatru și ca o expoziție de imagini, netrăind-o direct nici în anii fragezi. Cînd încă nu mergeam la școala primară mă jucam cu păpușile. Vara mea, Lucia Cernătescu, sora mai mică a Floricăi, moartă la douăzeci și unu de ani, avea păpuși multe și mi le aducea acasă sau mergeam eu la ea cu ale mele pentru a le mărita, îngropa, învia, pentru a le încuscri și pune să viseze. De prin clasa întîia primară, cumpăram reviste, adica tata mi le aducea la cererea mea, și iarăși făceam un fel de altare cu imaginile din ele, ba orînduiam pe un perete ilustrate de pictori celebri și personalități de seamă, știind de pe atunci despre Ibsen, Shakespeare, Schopenhauer, pe care vreun librar neamț îi alătura halandala. Le știam firește doar numele și ce sînt, mulțumindu-mă să rețin de la mama că unul e poet, altul filozof etc. Ceva mai tîrziu, cinematograful și teatrul m-au atras pînă la fascinație. Avalanșa de refugiați în primul război mondial la Iași au dat orașului nostru, peste tragismul foamei, lipsurilor, iernii neuitat de grele, o viață de capitală și fugeam de acasă ca să văd pe Nottara și Elvira Popescu, pe Ventura, Tony Bulandra și Ion Manolescu sau să ascult pe Enescu ori să urmăresc filme cu Francesca Bertini, Pina Menichelli și Maciste. Făceam afișe cu mîna și le puneam prin casă, lipindu-le de stîlpii de olane ai sobelor. Însă de mai înainte, cea mai mare bucurie mi-o pricinuia tata, dacă îmi aducea afișele volante, care aveau tipărite pe o față numele filmului și al artiștilor iar pe alta subiectul. Filmele se schimbau la cîte două zile și nu era ușor pentru tata ca să potrivească ora cînd se împărțeau la colțul Pieții Unirii cu strada Cuza Vodă. Cînd colecția mi-era descompletată, suferean. Cred că numai de două ori m-am supărat pe mama. Odată pentru că, fiind zi de școală, nu m-a lăsat, pe la nouă ani, să mă duc la filmul „Samson și Dalila", care rula numai într-o sîmbătă și ciudos și a doua zi am refuzat să merg cu ea la filmul cu Fern Andra, deși și această actriță îmi plăcea, dar avînd mult mai puțină atracție decît cei doi eroi biblici. Altă dată, am refuzat să mănînc pentru că mama mi-a scurtat datul cu săniuța pe delușorul dintre casa Cernăteștilor și cea a profesorului Borcea, deci din Buzdugan și pînă în Păcurari. Ba, culmea, îmi cerea să pun și o perină pe sanie, ca să nu răcesc la stomac, silindu-mă să mă fac de rîs în fața fetelor de la București, a refugiatelor și refugiaților, care se jucau cu noi, ieșenii. Erau cele două frumuseți, fetele Nicoleanu, Geta și Mimi, în fața cărora m-aș fi făcut de pomină dacă foloseam perina cu pluș verde, adusă de tata la rugămințile mamei. În liceu, cărțile, filmele și teatrul, apoi concertele m-au depărtat de viață, așa că nu am trăit direct viața nici în copilărie, nici în adolescență. Rar mă băteam cu băieții, iar sporturile le-am început ca student, mai mult din snobism și din îndemnul literaturii la modă atunci — Montherlant, Morand, London etc.

Așa că iată, cum la bătrînețe, m-ai făcut, scumpă prietenă, să citesc versuri pentru copii, să trăiesc micile cunoașteri ale cosmosului infantil cu măcăleandrii ca pumnul de cenușă și cu gîzele mai fine decît noi oamenii uneori. Ți-am scris tot din parcul Sucevei ilustrata pe care sper că ai primit-o.

Poate că scrisoarea aceasta nu aș fi scris-o dacă nu intervenea a doua surpriză, mult mai importantă decît prima. Copilul ce are acum volumul matale este al soților Pantelimon Solcan, cu care m-am împrietenit cu prilejul vagabondajului foarte programat și organizat, de conferențiar prin Bucovina despre „Pictura noastră — pe drumul realismului socialist", anul acesta, sau despre frescele de acolo și despre altele, în anii precedenți. Este însă acolo cineva pe care nu cutez să ți-l descriu ca să nu mă crezi exagerat de admirativ și entusiast. Este prieten cu Pan Solcan, fost ziarist și acum scriitor cu vreo trei piese de teatru, om cu inteligență tăioasă și în stare de experiențe diabolic de crude(...). Cel despre care vreau să-ți vorbesc și știu că îți voi vorbi puțin și timid este un scriitor și critic, de o uluitoare finețe sufletească și ascuțime de analist. Nu a publicat nimic de seamă, deși are acasă în manuscris vreo cinci romane, unele terminate, ca acela trimis Editurii Tineretului, altele scrise sau revăzute parțial. Toate sînt publicabile, dar el le pritocește, le trece în culori mai diafane, le compune în forme cu muchii rotunjite, care să-aducă irizații mai semnificative, mai calde, mai inspiratoare. A publicat cronici literare la ziarul local de la Suceava. Unele nu au ajuns să vadă lumina tiparului, fiind poate prea subtile pentru un ziar și omul acesta scandalos de modest și făcîndu-și parcă o voluptate din a aștepta să-i vină rîndul meritat în lumea noastră literară, trăind extrem de modest și avînd o viață interioară de o bogăție incredibilă, este autorul alăturatei cronici despre operele matale. Cînd a venit vorba în casa Solcanilor despre noul volum și cînd i-am spus că ți-am scris din parc, Traian Filip a scotocit cu gîndul prin lada cu manuscrise ce așteaptă ca niște nestemate să fie încastrate în aurul largii cunoașteri și a doua zi a transcris la mașină alăturatele file, pe care ți le dau cu bună știință că te vor interesa și cu părerea de rău că le pierd.

Scriitorul Traian Filip a scris despre mata așa cum cred că nimeni nu a făcut-o pînă acum. Ți-a răspuns cu acel „esprit de finesse" la finețurile din cărți ba și-a îngăduit, plin de cutezanță, aproape impertinent de scormonitor în analizele lui, să-ți facă ceea ce aș numi o „fișă psihologică". Aș vrea să fiu în creierul și inima matale, cînd vei citi cele scrise de el, să văd ce admiți și respingi, ce vei respinge la început pentru a admite apoi, ce vei admite și respinge ulterior, răscolită de radioscopia la care te-a supus, fără să te cunoască personal, dar cunoscîndu-te poate mai bine și mai adevărat prin operă. Cum am pretenția că și eu te cunosc olecuță, am cetit de mai multe ori „fișa psihologică" și îmi am părerile mele. Nu stărui asupra lor, dar în bună măsură sînt convins că Filip te-a intuit uluitor de just. Nu ai avut niciodată o asemenea critică și nici literatura noastră nu a avut un asemenea critic. Poate că nu-i lipsesc unele afinități cu Ibrăileanu, dar Traian Filip nu are barbă, nu e ipocondru, trăiește în contemporaneitate. Antenele lui sînt nespus de sensitive, dar are și cap de filozof. A urmat școala de literatură la București, apoi facultatea de litere. Are treizeci de ani și se complace ca moldovean liric și interiorizat să trăiască modest la Suceava, într-o casă monument istoric dar mai modestă și mai veche decît a matale de pe strada Bucșenescu, lîngă Zlataustul lui Ionel Teodoreanu, sau decît a mea de pe strada Icoanei. Și ca să nu te chinui prea mult, introspectîndu-l, trebuie să-ți spun că tinerele fete descrise de el au din savoarea, frăgezimea și hazul acelora ale lui Ionel, dar fără dulcegărie și apă de roze. Are o inteligență și un bun gust uimitor. Are și avantajul unui fizic, care îi oglindește însușirile spirituale și morale — bunătatea, blîndețea și ascuțimea fineții de analist. Dacă îți vor plăcea măcar unele din analizele radioscopice, făcute fără să te cunoască personal, ar merita să-i trimiți un exemplar din „A murit Lucky", pe care nu o cunoaște. Dacă nu ai decît un exemplar personal, încă i-l poți împrumuta și omul, care este de-o corectitudine iarăși neobișnuită, ți-l va restitui. Merită asemenea riscuri, cînd există atît de puțini oameni care ne întind oglinda înțelegerii nu din orgoliu, ci din bunătate. Fetițele din epica lui — i-am cetit doar romanul „Amar", încredințat Editurii Tineretului — sînt surori cu Lucky.*

Adresa lui este: Traian Filip, strada Luca Arbore nr. 10, Suceava. De fapt, vă și cunoașteți și cine știe dacă nu veți înfiripa vreo corespondență. Îl cunoști prin cele scrise despre mata, te cunoaște prin ceea ce ai scris și din puținul adăugat de mine.

Fostul nostru coleg de la Direcția Teatrelor nu mai e printre noi. Nu-i mai scrie, căci epistolele se vor întoarce fără răspuns sau se vor pierde. Are un altfel de pled decît cel pe care ți-l ceruse.

Dacă ordonată cum ești, nu ai și trecut la lectura alăturatului text întrerupînd lectura scrisorii mele, te las să-l citești în tihnă. Rîndurile lui Traian Filip însă nu te vor lăsa tocmai în tihnă, dar îți vor aduce o mulțumire, pe care în parte am avut-o și eu, văzînd cum sufletele se pot oglindi între ele cu ajutorul artei și al bunătății. Vei surîde în bîrlogul din strada Bucșenescu, poate chiar vei lăcrima, te vei revolta, vei protesta, dar plăcut, aerian, înduioșetor. Chiar și sulițele spiritului critic flutură cu gingășia aripilor îngerești, uneori. Ele nu împung și nu otrăvesc cînd este vorba de ființe ca mata și ca autorul rîndurilor alăturate.

Sînt bucuros că trecerea mea pe la Suceava mi-a prilejuit povestea aceasta care poate că nu se încheie aici.

Cu aceleași vechi sentimente de prietenie și admirație,

* Traian Filip, *Amar*, roman, EPL, 1963, 349 p.

Petru Comarnescu

Joi 19 noiembrie 1959

Mult stimată și iubită prietenă,

Împrejurările nu m-au mai adus pe la Iași, așa cum sperasem pe vară, cînd credeam că nu mai este cazul să-ți scriu deoarece ne vom vedea. Iată că de atunci a trecut vara și acum trece și toamna și nu am mai dat prin urbea mea natală, de care continuu a mă ține legat, deși cînd număr persoanele pe care doresc să le văd constat că sînt din ce în ce mai puține. Oricum, Iașul se identifică în bună măsură cu Otilia Cazimir, cu bîrlogul ei de lîngă Zlataust și dacă și mata te-ai fi mutat de acolo, fie mai în centru, fie în Capitală nu aș avea în minte o imagină mai semnificativă a Iașului de odinioară, a Iașului pe care l-am apucat eu și continui să-l trăiesc. Aceasta nu înseamnă că nu m-aș bucura dacă ai veni cumva la București, dar nu știu cum se face că Iașului îi prinde bine o persoană cu preocupările și tabieturile matale, iar matale cadrul acela de cartier istoric, cu prăvălișurile dinspre spitalul Pașcanu și apoi cu dealurile Tatarașului. Pictorii, poeții și prozatorii ar trebui să te fixeze în imaginile lor ca expresie a Iașului viu și meditativ, cu modestiile lui puțin vetuste și cu credințele acelea nestrămutate în valorile superioare ale existenții.

După ce te-a vizitat la Iași, Traian Filip mi-a comunicat impresiile și cu sinceritate îți spun că sînt excelente: te-a găsit plină de viață, în pofida aparentei resemnări și mai tînără decît îl lăsau să creadă unele amare reflecții din scrierile matale. Nu știu, însă, dacă el a înțeles că mata reprezinți mai mult decît propria-ți personalitate, și așa foarte interesantă, ci însuși spiritul unui oraș, al unei categorii din cei care i-au făcut cîndva gloria, scriitorii și intelectualii progresiști, firile mai sensibile, mai delicate, mai bogate decît lăsau necunoscătorilor să creadă, cînd vedeau atîta modestie și discreție. Iașul se descifrează greu și cîndva am vrut să-i fac biografia. Începusem

prin 1939 o monografie, în care evocam cum trebuie să fi arătat așezarea de-a lungul diferitelor perioade ale istoriei, pentru ca apoi să desprind acel genius loci *al Iașului, stilul său de viață, firește cu variațiunile în timp, cu contrastele dintre clase și categorii, dar căutînd și dincolo de toate aceste deosebiri ceea ce rămînea ca o constantă. Oraș mai puțin al gloriei istorice cît al gloriei și mai ales a (l) fidelității intelectuale față de valorile mai insesizabile. Iașii rămîn o cetate a visurilor plămădite din gingașe trăiri și nobile aspirații și chiar dacă și acolo au fost lucruri urîte și rătăciri cumplite, în anii fascismului, dincolo de ele sau în ciuda lor s-a păstrat o calitate sufletească plină de curățenie, dezinteres față de bunurile materiale, încredere în inimă și cuget. Nu-ți mai înșir suma de oameni reprezentativi, care nu au căutat averi și nu au dovedit acel parvenitism tipic Bucureștilor sau Craiovei, setea de bani și putere, ostentația și făloșenia.*

Cred că noul oraș ce se construiește acum, în cadrul prefacerilor socialiste, va avea pe lîngă moștenirea unor monumente unice ca Trei Ierarhii și altele și moștenirea acestui cult pentru valorile superioare ale existenței și că datorită acestei moșteniri Iașul va rămîne mai departe un oraș al culturii, acum de tip nou. E ceea ce doresc acestei așezări cu o natură atît de frumoasă, cu monumente atît de caracteristice și cu oameni, care au știut să rămînă oameni, în cele mai grele și urîcioase împrejurări.

Despre mine, nu am mare lucru să-ți spun. Toată vara am muncit ca un rob al propriilor mele scrieri. „Îndreptarul Artistic al Frescelor din Nordul Moldovei", o lucrare de sinteză, în care valorific cu ochii criticului de artă ce e mai frumos și mai semnificativ la monumentele din secolele XV și XVI în Moldova de Nord — și biografia „Luchian" pentru colecția „Oameni de seamă" a Editurii Tineretului. Abia zilele acestea am izbutit să le pun la punct, după modificările și adaosurile cerute de referenți și redactori. Poate ca începutul anului viitor să mă găsească în librării cu două tipărituri. După ce voi răsufla puțin, căci mă simt cam trudit și plictisit, voi trece la o carte cu eseuri despre teatru, în care, sub formă de amintiri și studii, voi folosi anii în care am fost ca și mata inspector al teatrelor și experiențele ce le am cu scena de cînd eram copil, în timpul primului război mondial, cînd tot la Iași am văzut pe atîția mari artiști, în frunte cu Maria Ventura, Nottara, Brezeanu și am ascultat muzicieni ca Enescu și alții. Păcat că mata care ai cunoscut îndeaproape atîția oameni de seamă, un Ibrăileanu, un Topîrceanu, pe Ionel Teodoreanu, pe conul Mihai Sadoveanu și mulți, mulți alții nu vrei să scrii ce știi despre ei și mai ales cum i-ai văzut în viață. Oamenii mari au de obicei ghinionul de a fi transmiși posterității de către oameni mici. Sevastos e un strălucit exemplu. De ce să-i lăsăm pe mîna lui Sevastos și al altora ca el? De ce nu scrie Otilia Cazimir despre Sadoveanu, Ibrăileanu și ceilalți? Chiar dacă i-a văzut mai puțin și nu i-a urmărit cu ochii unui valet sau băiat de prăvălie, tot ea ar putea spune lucruri mai esențiale. Chiar dacă mai restrînse cantitativ.

Este greu, firește, să scrii despre oameni care ți-au fost apropiați și unii dintre ei deosebit de dragi, dar în fond acesta este rostul romancierului și memorialistului. Dacă memoriile dezvoltate te-ar obosi, măcar niște evocări, în care cu puține cuvinte se poate spune atîta... Sigur și în această concizune ar trebui să pui mult suflet și îndeletniciri de compoziție, dar parcă ai avea datoria să o faci, oricît de greu și obositor ar fi.

Iartă-mă dacă am îndrăznit să încerc a te „organiza", a-ți impune un program. Dar, crede-mă, că ai rămas una din puținele persoane care mai deții comori de cunoștințe despre trecutul Iașilor și nu vezi totul documentar ca prietenul G. Lesnea, care și el știe sumedenie de lucruri despre trecutul și prezentul Iașilor, trăind locul acesta de parcă zilnic și-ar întoarce fețele și unghe-rele. Nu știu însă cît de psiholog și de subtil poate fi Lesnea, pe cînd de mata sînt sigur că în portrete și în fapte, evocate chiar sumar, ai putea spune adevăruri semnificative, iar amintirile în care o nouă Lucky, ceva mai căruntă, ar vorbi nu despre modeștii ei vecini, ci despre marii modești care au dat viață locului, ar vibra multe decenii după noi...

Grigorel Popa e din nou în spital. Colita lui ulceroasă îi face mereu feste, iar îngrijirea ce-o capătă de la Puiu Păun și de la nepotul meu, Nicolae Mărcuș, amînă operația cumplită la care tot se va ajunge (anus artificial). Titi este curajoasă și Florica s-a înțelepțit după atîtea încercări, nemaimirîndu-se de nici o lovitură. Și la mine în casă sînt boli. Mătușa-mea, dna Neter, care a împlinit optzeci de ani, e acum mai șubredă, dar cu mintea încă limpede. Viorica, vară-mea, are în schimb uremie și e la spital. Lucica, soră-mea, are acum inima slăbită și nu mai are voie să facă niciun efort. Astea-s ale vieții și de astea cam avem parte amîndoi.

Să auzim numai de bine! Cu vechea prețuire și admirație și cu bune urări de realizare mai departe a năzuințelor artistice.

Petru Comarnescu

Autografe şi scrisori semnate

ARON COTRUŞ

Marele poet Aron Cotruş (1891—1961) a constituit şi o strălucită prezenţă în diplomaţia culturală românească interbelică. Astfel, în 1929 este ataşat de presă la Milano; în 1930, spre sfîrşitul lunii decembrie este transferat ca ataşat de presă pe lîngă Legaţia României de la Varşovia; în 1937 este ataşat de presă în cadrul Ministerului Afacerilor Externe; la începutul anului 1940 va fi trimis consilier de presă la Madrid, aceasta fiind ultima sa însărcinare oficială (Apud Aron Cotruş, *Versuri*, Editura Minerva, Bucureşti, 1978; prefaţa semnată de Ion Dodu Bălan, p. XV—XVIII).

Mărturii ale zelului său pentru mai buna cunoaştere a României, a poporului român şi a culturii sale în ţările în care era acreditat sînt şi scrisorile către profesorii universitari N. Daşcovici şi Al. Popescu-Telega, redate în continuare.

Totodată, reproducem 4 autografe inedite ale lui Aron Cotruş.

LÉGATION ROYALE DE ROUMANIE
L'attaché de presse
Tel. 709—95
Nr.
(Imprimat)

VARSOVIE, le 9 noiembrie 1932

Iubite Domnule Profesor,*

Îţi mulţumesc pentru rândurile trimise. Şi te rog să faci tot ce-ţi stă în putere, în interesul poetului Zegadlowicz[1], care este mai ales interesul nostru.

Aş dori ca oficialitatea noastră să dea un semn că apreciază activitatea pe care acest mare scriitor o desfăşoară în interesul literaturei şi culturei româneşti. În acest scop te informez că propunerea pentru acordarea unui premiu lui Emil Zegadlowicz am trimes-o preşedintelui Fundaţiei Culturale „Regele Ferdinand" la Iaşi în ultimele zile ale lunei Septembrie ale anului de faţă.

Textul tratatului de la Riga — dacă îţi va fi trimis cum mi s-a promis la Externe, te rog foloseşte-l cum crezi d-ta mai bine. Dacă ai eventual nevoie de unele cărţi privitoare la Polonia, te rog scrie-mi. Voi face tot posibilul ca Direcţia Presei din Ministerul Afacerilor Străine de aici să ţi le trimită.

Cele mai bune salutări din partea noastră a tuturora şi mulţumiri pentru ostenelile ce le faci în interesul apropierii culturale între Polonia şi România.

Aron Cotruş

*N. Daşcovici[2], prof. Fac drept Iaşi (adăugat, de mînă, de altcineva)

[1] În colaborare cu Aron Cotruş, acesta va publica, în limba polonă, antologia *Teme românesti* (1931), care a contribuit la popularizarea literaturii noastre în Polonia.

[2] N. Daşcovici (1888—1969), profesor de drept internaţional public la Universitatea din Iaşi; apoi transferat la Institutul de cercetări juridice al Academiei R.S. România. A condus ziarele *Dacia* şi *Argus*. Corespondent al unor ziare străine printre care şi *„Messager Polonais"* din Varşovia.

Concomitent cu activitatea de la catedră şi elaborarea întinsei şi valoroasei sale opere ştiinţifice în domeniul dreptului internaţional, a tradus, ocazional, lucrări ale unor clasici ai literaturii universale (Chateaubriand, Poe, Grazia Deledda).

LEGACIÓN DE RUMANIA
Oficina de prensa
MADRID
(Imprimat)

Madrid, 19 Januarie 1944.

Domniei-Sale
Domnul Al. Popescu-Telega[1]
Profesor universitar
Bucureşti

Stimate Domnule Profesor,

Cum n-am primit răspuns la numeroasele scrisori ce ţi le-am adresat în ultimul timp, îţi expediez, pe-o nouă cale, aceste rînduri şi copiile unor scrisori anterioare, trimise prin Ministerul Propagandei Naţionale. Informează-mă, te rog, — prin prietenul meu Lt-Colonelul Emil Turtureanu de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri — dacă ai primit cele două Dicţionare, trimise pentru D-ta, pe adresa lui Zenovie Pîclişanu.

Mă tem ca nu cumva şi unele şi altele să nu fi ajuns în mîinile prietenului nostru.
Cineva de pe-acolo are, poate, interese deosebite ca eu să nu-mi pot vedea de treburi la Madrid şi nici D-ta, la Bucureşti.
În aşteptarea de veşti bune dela D-ta, îţi trimite toate urările de bine,
Aron Cotruş
P.S. — Sper să ne vedem în curînd, la Madrid.

[1] Al. Popescu-Telega (1889—1970). Profesor universitar, scriitor şi prestigios hispanist. Autor de romane, eseuri, traduceri din literatura spaniolă. A fost membru corespondent al Academiei Spaniole. Prieten cu marele filolog Ovid Densuşianu, desemnat de acesta ca executor testamentar, alături de avocatul şi poetul Vintilă Paraschivescu (1890—1965).

D-nei Apriliana Medianu — omagiu
ARON COTRUŞ
Bucureşti, 1938.
Aron Cotruş
HORIA

Pe volumul de versuri „Horia", ed. XXV, „Bucovina" I.E. Torouţiu, Bucureşti, 1938.
D-nei Apriliana Medianu — omagiu
Bucureşti, 1938.
Aron Cotruş

D-rei Ileana Mavrocordat — omagiu
Bucureşti, 1939.
Aron Cotruş

Pe volumul „Maria Doamna", Bucureşti, 1938.
D-rei Ileana Mavrocordat — omagiu
Bucureşti, 1939.
Aron Cotruş

A. COTRUŞ
MÎINE
Lui G. Stratulat — prieteneşte.
5 Sept. 1928.
A. Cotruş
1928
CRAIOVA

Pe volumul de versuri „Mîine", Craiova, 1928.
Lui G. Stratulat — prieteneşte.
5 Sept. 1928.
A. Cotruş

Scritorului Dion Mardan - cu toată dragostea.
Timişoara, 1937.
A. COTRUŞ
Aron Cotruş
HORIA
cu ilustraţii de
MAC CONSTANTINESCU
ediţia II-a

Pe volumul de versuri „Horia", ediţia a II-a Editura „Pantheon" Brad, 1935.
Scriitorului Dion Mardan — cu toată dragostea.
Timişoara, 1937.
Aron Cotruş

BARBU DELAVRANCEA

către Ioan Slavici

Celui mai destoinic și mai profund cunoscător al nevoilor și al drepturilor românilor de peste Carpați, iubitului meu amic Slavici

Barbu Delavrancea

B. Delavrancea

„Pe mine m-a atras îndeosebi chestia națională. Chestia națională este puterea vie de viață, trecută din generație în generație. Eu sunt un biet om, nu cu idei fixe — și nu întrebuințez cuvintele acestea în înțelesul psihologic școlăresc —, ci cu o singură idee fixă: chestia națională. Mai tot ce am gîndit,ce am scris, ce am vorbit au pornit de la și pentru *această idee. Schițe, nuvele, studii, drame, discursuri parlamentare sau de la întruniri publice — în toate am slujit aceleiași idei" (Barbu Delavrancea, Opere, VIII, ediție îngrijită de Emilia Șt. Milcescu, Editura Minerva, București, 1971, p. 584). Fragmentul acesta face parte din discursul rostit în Camera de la Iași, la 9 iunie 1917.*

„În problema națională, Delavrancea, care făcuse dese călătorii în Transilvania, încurajînd și ajutînd pe luptătorii pentru libertate națională, timp de șase luni studiază cronicile românești și străine, din care își va alimenta pateticul discurs din decembrie 1893 — Cestiunea națională. *În fața alegătorilor din fostul județ Prahova, la Ploiești, Delavrancea desfășoară istoria luptelor duse de poporul din Transilvania pentru drepturile lui firești, răpite de imperiul habsburgic, cerînd sprijin neprecupețit pentru cauza românilor ae peste Carpați" (Barbu Delavrancea, ediția citată, vol. I, E.P.L., București, 1963; studiul introductiv, p. LIII).*

În discursul rostit în Cameră la 21 martie 1908, marele orator și tribun afirmă răspicat: „Cestiunea națională coprinde în ea speranțele, iluziunile și visele noastre, nu de un an, nu de un secol, ci de o indefinită durată și de o înălțime de la care pururea ne vom inspira" (Idem, vol. VIII, p. 391).

Pornind de la această superioară concepție, se va înțelege sensul și semnificația dedicației oferită prietenului său Slavici pe volumul Cestiunea națională, *Tipografia „Voința Națională", Bucuresci, 1894:*

„Celui mai destoinic și mai profund cunoscător al nevoilor și al drepturilor românilor de peste Carpați, iubitului meu amic Slavici.

Barbu Delavrancea".

Misiva către Martha Bibescu trimisă de

ROMULUS DIANU

Scriitorul și înzestratul publicist Romulus Dianu (1904—1975) a întreținut o corespondență literară cu principesa și scriitoarea Martha Bibescu (1898—1973). O scrisoare către aceeași ilustră personalitate a vieții noastre literare și diplomatice a apărut în *Documente literare*, vol. 2, ediția Gh. Cardaș (Editura Minerva, București, 1973, p. 257—158).

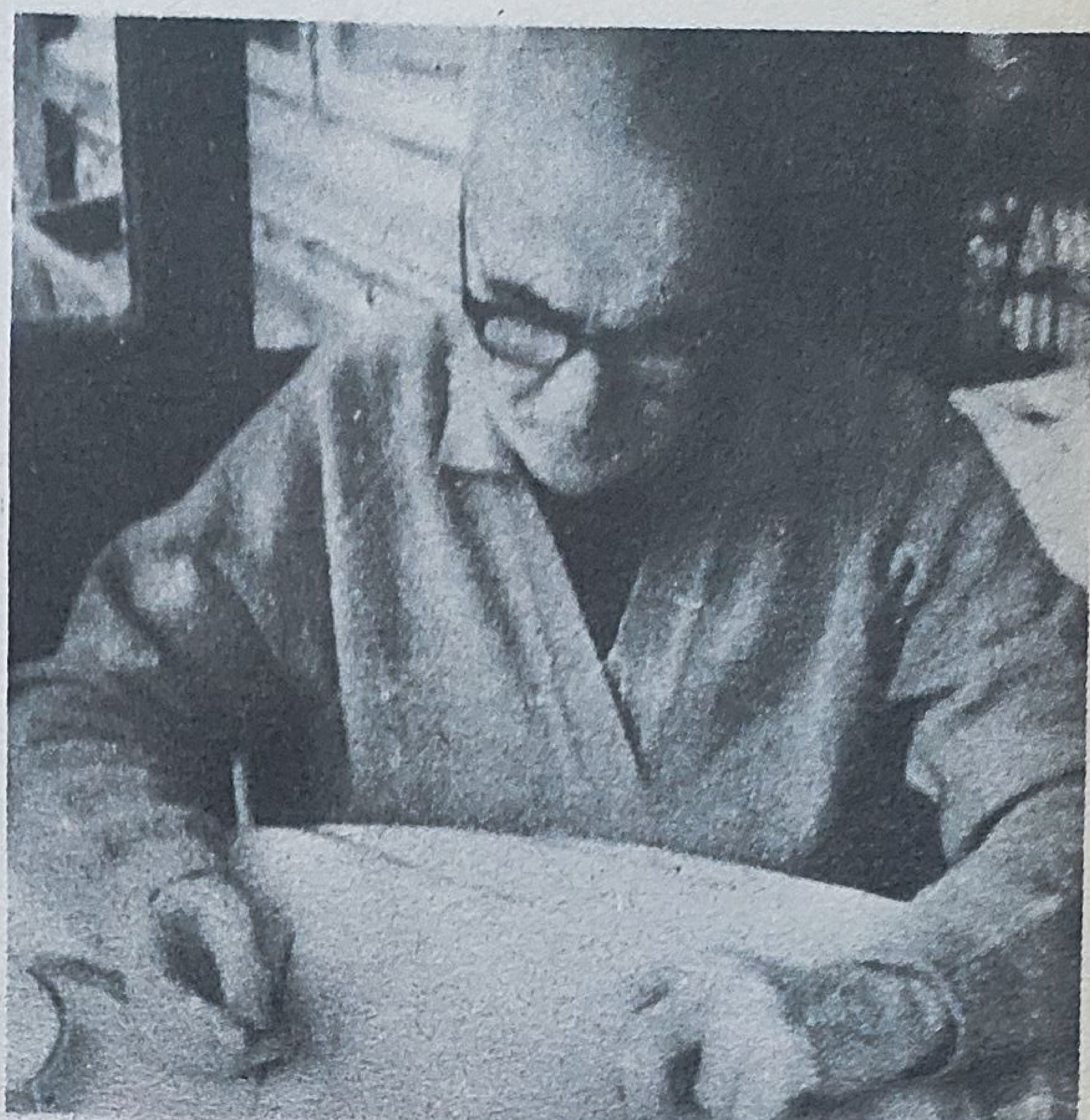
Scrisoarea pe care o publicăm face, așadar, parte dintr-o suită. Am ales-o atît pentru izbutitul portret creionat unui politician al timpului, celebru prin inactivitate și, mai ales, prin ignoranță, cît și pentru aluziile străvezii la legionari — numiți, eufemistic, „revoluționari" — și la rebeliunea lor din 21—23 ianuarie 1941. Cum atestă și datarea ei, scrisoarea este redactată la o săptămînă de la înăbușirea rebeliunii de către armată, în urma căreia mișcarea legionară a fost înlăturată de la putere și interzisă.

Atitudinea scriitorului față de agenții „ciumei brune" este cît se poate de clară, deși nu ferm denunțătoare. Cea a Marthei Bibescu este mai tranșantă. *Jurnalul* ei *politic* din perioada 1939—1941 (publicat în Editura Politică, București, 1979) conținînd acide și demascatoare referiri la „legionarii naziști".

Pentru înțelegerea scrisorii menționăm că Romulus Dianu, în calitate de secretar al lui Nicolae Titulescu, l-a însoțit pe marele diplomat în călătoriile sale la Londra, Geneva, Paris și Roma (cf., între altele, și Ioana Lipoveanu-Theodorescu, Romulus Dianu, *Tribuna*, anul XXIV, nr. 11 (1212), 13 martie 1980, p. 3).

Martha Bibescu

Romulus Dianu

Domniţă,

„Telegrama" D-Voastră mi-a făcut mare plăcere, şi aş veni imediat pentru a face „buletinul hazliu al catastrofelor mondiale", dar, vai, eu tot mai tuşesc puţin, după gripa aceea nesuferită, din care am scăpat, şi-mi e teamă să aduc tusea mea trecătoare, acolo.

Aşa, m-am gîndit să mă înlocuiască acest bilet, pe care-l invidiez că va fi lângă D-Voastră şi lângă „bolnavul nostru", cum bine spuneţi.

Vă spuneam altădată, Domniţă, că a pune pe Beethoven şi pe Wagner înnainte cu muzica, şi a veni cu ocupaţie în urmă, este ceva cu desăvârşire nou, în Istorie, şi ceva al secolului nostru ductil de propagandă.

Acum să vedeţi altă năsbîtie: du nouveau, dans l'Histoire des révolutions!

În Bucureşti, de cînd s'au petrecut oribilele păcate ale inocenţilor, toată lumea trebuie să se retragă acasă după orele 9 seara.

E foarte bine aşa! Aspectul oraşului, de dimineaţă, este excelent! Se poate vedea o cetate ai cărei locuitori au dormit bine, arată un obraz odihnit, răscopt de somn, şi un obraz vesel.

De când e aşa, am băgat de seamă în ce grad uluitor seamănă între ei locuitorii Bucureştilor. Ceea ce îi osebea, mai înainte era, pesemne, numai gradul de surmenaj, care schimbă fizionomiile.

Din cîteva conversaţii, nu mi-a fost greu să aflu că Femeea Română adoră revoluţia! Să trăiască revoluţia care îmi trimite bărbatul acasă mai devreme decât în timpuri normale!, strigă ea.

Plecaţi la soţiile lor, aceşti domni odihniţi sunt foarte mohorîţi la orele de seară, când li se apropie intrarea într-un regim de paradis conjugal. Iată consecinţe civile ale unor măsuri militare.

Aşa, ieşind mai devreme de acasă, am intâlnit, deunăzi, pe un vechiu cunoscut al meu, un fost parlamentar de la Tulcea, d. Emilian P.[1]

Daţi-mi voie să Vi-l prezint!

Domnul acesta este o persoană mare de aproape doi metri, prin urmare o personalitate. Mi-a spus cu bucurie că tot ce s-a întîmplat în lume şi în ţară, el a prevăzut demult!

A fost de două ori deputat, dovadă capul său care seamănă leit cu o halbă de bere de München, o halbă cu capac ornamental: pălăria.

A dus totdeauna o viaţă austeră, chiar şi acum douăzeci de ani: locuia la Hotel Astoria, dejuna la Restaurantul Ileana, care se afla la par-terre-ul hotelului, şi trecea peste drum de aceste două localuri la Senat, pentru digestie şi pentru Patrie, unde literalmente adormea trezindu-se doar din când în când, ca să strige:

— Nu se poate!

Se putea.

Acum, insul este şi el de partea revoluţiei!

— Cum, de partea revoluţiei?, îl întreb. Eşti cu rebelii, sau cu Generalul?

— Cu toţi, dom'le! Ca Român îţi vorbesc!

— Adică, imparţial! Am înţeles...

— Desigur...
— Bine, dar, la București, s-au petrecut lucruri grave, în cele trei zile de Ianuarie.
— N'avea grije! Românul nu piere.
— Nu piere, dar se poate compromite!...

Prin dreptul Cercului Militar, am ajuns de acord, și l-am lăsat să se ducă în jos, pe Boulevard, aruncându-i încă o privire, din urmă, că era stropit cu noroi pe spate, ca un auto-turism în mizerie.

Acest om, — și ca el sunt mulți — mi-a făcut totdeauna impresia că se poate trăi fără cap. Sunt sigur că, ajuns acasă, în camera lui de hotel, își ridică în sus capacul, își scoate creerul, frizat ca un miez de nucă, îl depune pe masă, îl freacă cu periuța de dinți, apoi îl trimite la croitor, odată cu pantalonii, să i-l calce, cu fierul cald.

Și cu toate astea, Emilian P. este o inimă bună care era să interpeleze guvernul lui Averescu pentru că „văduva Eroului Necunoscut nu are pensie", și mai ales este omul grație căruia am fi putut să devenim și noi o Putere colonială. Asta merită să fie istorisit.

Era prin 1930, când l-am întâlnit odată pe coridorul sălii în care (se) discuta, la Cameră, Comisiunea Afacerilor Străine, și m-a oprit:

— Ce mai e nou, tinere?
— Ce să fie, „coane" Emiliene! (pe vremea aceea, ziceam „coane" în semn de ireverențioase represalii, tuturor acelora care-mi spuneau „tinere") Ce să fie? Uite, a sosit momentul pentru a ne îmbogăți cu toții, și guvernul Dumneavoastră stă pe gînduri!
— Cum, Domnule *(ei, așa da!). Spune-mi și mie un pic, despre ce e vorba.*

Ne retraserăm la Bufet, îl rugai să ia loc la o masă, începui disecția unui cataif, și lăsai pe om „să fiarbă puțin", de nerăbdare, apoi:

— Știi, tot de chestia aceea de la Geneva e vorba!
— Care chestie, că sunt multe..., zice el.
— Chestia cu Insula Nirvana!

Bietul Emilian, dacă ar fi știut și Geografie, ar fi știut-o admirabil, dar el nu știa nimic, săracul...

— Parcă am auzit eu ceva..., îngăimă el.
— Ei, desigur că ai citit în ziare. Am telefonat de la Geneva, acum o lună, trei coloane de ziar, numai despre Nirvana!

Omul nostru avea câteva reminiscențe fonetice de cultură: Havana, Alabama, Nirvana... O fi ceva și asta...

— Uite, să-ți explic. Guvernul Nirvanez s-a plictisit de dominația engleză și a anunțat că ar dori un alt protector. Problema e asta: ne facem tari, ca să punem mâna pe Nirvana, sau suntem, și de data asta, tot niște mămăligi?! Toate țările mari au insule. Noi n-avem decît Ada-Kaleh!
— Apăi deh, domnule Dianu, asta depinde de Titulescu al dumitale!
— Titulescu nici nu vrea să audă, zice că Nirvanezii ar fi comuniști. Ar vrea Nirvana fără Nirvanezi...
— S-ar putea să aibă dreptate. Și Brătianu voia Ardealul fără Ardeleni... Și nu greșea!...

Acum, amicul meu mai e și revoluționar! Asta-i mai lipsea. Crezusem că i se va fi stins seminția, în vremurile astea grele, dar trăiește și se îngrașe. Are copii care-i seamănă într-un mod îngrijorător, și e foarte satisfăcut de sine-însuș. Așteaptă să i se ia măsură de statuie, la Tulcea. E acolo un loc viran, lângă primărie, unde, dealtfel, admirabilii tulceni obișnuiesc să arunce puii de pisică supranumerari. Acolo, se gândește el, îi va fi nemurită amintirea, în bronz, lângă un felinar.

Acest portret, Domniță, aș dori să Vă înveselească, și să aducă o clipă de veselie și bolnavului Dv. soț.

Din partea mea, îi reînnoiesc urările de sănătate, iar Domniei-Voastră Vă sărut mâna, foarte respectuos.

Mereu acelaș, devotat,

Romulus D.

Început de Februar 1941

P.S.
Soția prietenului nostru, și fetița, pleacă la Roma, Vineri. Am scris lui Pamfil multe salutări din partea D-Voastră.

Vă cer iertare pentru faptul că tot „motorizat" vă scriu. Dar scriind de mână, credeți că ar putea să încapă într-o scrisoare atâtea nimicuri? Altădată n-aș fi făcut-o. Dar acum o fac pentru a vă înveseli puțin viața, în necazul greu prin care treceți.

R.D.

Adresa de pe plic:
Doamnei Martha Principesă BIBESCU
La Sanatoriul Elias

Notă:

1/ Adevărata identitate a deputatului în chestiune interesează mai puțin. În epocă existau destui asemenea indivizi, subdezvoltați notorii. Despre doi, la fel de pitorești, unul desemnat prin inițiale, transparente, aflăm amănunte în Alexandru Paleologu, *Alchimia existenței*, Editura Cartea Românească, București, 1983, p. 179—180 și 227.

MIRCEA ELIADE

Mircea Eliade

În pleiada de scriitori și oameni de cultură români dintre cele două războaie mondiale, Mircea Eliade s-a impus prin vastitatea orizonturilor sale spirituale, printr-o vocație extraordinară a universalului și a sintezei.

Indianist, filosof al religiilor, prozator cultivînd fantasticul — sînt cele trei direcții fundamentale ale activității sale, ilustrate cu strălucire îndeosebi la maturitate, cînd Mircea Eliade a reușit să-și întregească opera cu noi și prețioase contribuții, care i-au adus o bine meritată recunoaștere din partea lumii științifice de pretutindeni.

Sînt tot atîtea motive care ne îndeamnă să comunicăm unele expresii ale participării sale la viața culturală românească, ale racordului său cu personalități de prim plan ale acesteia. Ne-am propus, anume, să înfățișăm prin simpla transcriere a unor dedicații — ilustrînd într-o manieră sui generis un itinerar spiritual — relațiile sale cu intelectuali și scriitori români de prestigiu din epoca interbelică — profesorul Nae Ionescu, scriitorul Tudor Arghezi, criticul Șerban Cioculescu, actrița Marieta Rareș și soțul acesteia, publicistul Gh. Nenișor.

O dedicație contribuie, adeseori, la cunoașterea unor resorturi intime ale creației, a năzuințelor intime ale scriitorului, la configurarea destinului său literar și uman. Iată de ce, departe de a crede în „declinul dedicației" (sintagma aparține memorialistului Eugen Herovanu), considerăm că aceasta este o instituție nu doar a prieteniei literare și îi acordăm un credit dintre cele mai întemeiate; o istorie a literaturii române prin dedicații ar fi, poate, una dintre cele mai fascinante opere!

Investind dedicația cu o asemenea autoritate, o integrăm, de fapt, operei creatorului de la care emană, ea fiind în măsură să dezvăluie, uneori, geneza și esența unor opere, dar și cîmpul mai larg al caracterologiei umane. Bineînțeles, avem în vedere numai dedicațiile lipsite de convenționalism, neformale și nu pe acelea banale, de circumstanță, care pot prezenta cel mult un interes grafologic.

Deși personalitățile care au beneficiat de dedicațiile lui Mircea Eliade sînt îndeajuns de cunoscute, vom spune, totuși, cîteva cuvinte despre soții Gh. Nenișor-Marieta Rareș, de la care provine lotul masiv al cărților purtînd autografele revelatoare.

Gheorghe Nenișor (1908—1976), soțul artistei emerite Marieta Rareș, a fost un distins gazetar, jurisconsult de bancă și cronicar teatral. În ultimii ani ai vieții încheiase o vastă monografie consacrată lui Stendhal. Nepot al marelui jurist, diplomat și om politic român Nicolae Titulescu, a lăsat și un interesant Jurnal, aflat în manuscris. Informații utile asupra activității sale sînt oferite în „Mihail Sebastian — scrisori", Caietul nr. 61 al Teatrului Național din București, stagiunea 1982—1983, p. 6— 7.

Despre marea noastră actriță Marieta Rareș amintim numai că a desfășurat o impresionantă carieră teatrală și cinematografică, însumînd peste 150 roluri în piese dintre cele mai variate din repertoriul național și universal. Domnia-sa ne-a transmis, cu grația și delicatețea specifice unei sensibilități nu doar artistice, valoroasele exemplare purtînd mesajul scris de mîna lui Mircea Eliade, care este deopotrivă mesajul unei personalități excepționale și mesajul generației căreia i-au aparținut scriitorul și artista. Dealtfel, ambii făceau parte din gruparea *Criterion*, evocată cu nostalgie și căldură de savant în memoriile sale, grupare ce reunea personalități puternice aflate în plină afirmare în viața culturală și artistică a țării.

Omagiul bibliofilului pentru gestul doamnei Marieta Rareș se asociază gîndului de bucurie pe care-l îndreptăm spre marele savant care, prin vasta sa operă, dobîndește, în panteonul științei și culturii naționale, alături de alți mari cărturari români, valoarea unui simbol încorporînd o pluralitate de repere și semnificații.

1. Maitreyi, roman, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1933.

Dlui Tudor Arghezi, cu bucuria că ar putea să mă citească.
Mircea Eliade
Aprilie 1933

---

2. Maitreyi, — alt exemplar —

Mariettei Rareş, omagiul şi preţuirea autorului
Mircea Eliade
28 Aprilie 1933

---

3. Întoarcerea din rai, roman, Editura Naţională Ciornei — S.A., Bucureşti, 1934.

Doamnei şi Dlui Nenişor, această carte pe care îi rog să n-o trădeze.
Omagiul şi prietenia lui
Mircea Eliade

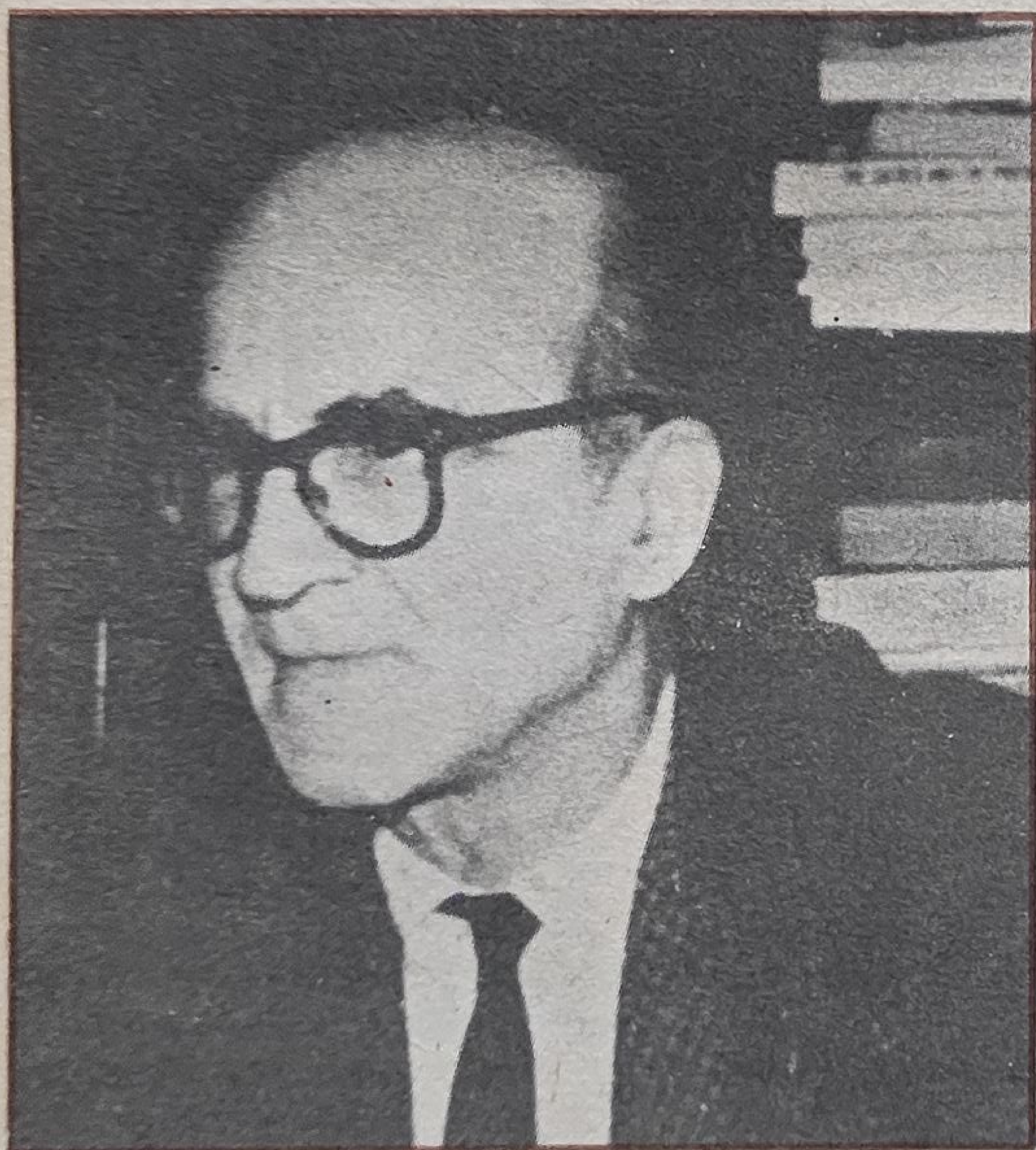
4. Întoarcerea din rai, — alt exemplar —

Mariettei Rareş, această carte cu o mie de destine, şi prietenia autorului
Mircea Eliade
13.II.'34

---

5. Lumina ce se stinge..., roman, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1934.

Marietei Rareş, încă o carte, de astă dată scrisă pe vremuri de aventuri oculte.
Cu prietenia lui
Mircea Eliade
9 Mai 1934

Mircea Eliade

Marietta Rareş

6. India, carnet de drum, Editura Cugetarea, Bucureşti, 1934.

Mariettei Rareş, o carte de vacanţă, fără nici o pretenţie literară.
Odată cu prietenia lui
Mircea Eliade
13 Iunie 1934

---

7. Oceanografie, eseuri, Editura Cultura Poporului, Bucureşti, 1934.

Mariettei Rareş, cititoare cu totul şi cu totul de aur şi artistă nepreţuită — această carte de fragmente, conversaţii rezumate.
Omagiul şi prietenia lui
Mircea Eliade
25 Dec. 934

MIRCEA ELIADE
FRAGMENTARIUM

MIRCEA EL
MITI
REINTEG

MIRCEA ELIADE
MAITREYI
roman

MIRCEA ELIADE
INDIA

MIRCEA ELIADE
NUNTĂ IN

ROMAN

MIRCEA ELIADE
LUMINA
CE SE STINGE...
ROMAN

MIRCEA ELIADE
INTOARCEREA
DIN RAI
ROMAN

MIRCEA ELIADE
HIMIA AS
I
A CHINEZ

MIRCEA ELIADE
LO YOGA E LA
SPIRITUALITÀ INDIANA

MIRCEA ELIADE
NOUĂSPREZECE
TRANDAFIRI

MIRCEA ELIADE
«LIMBAJELE SECRETE»

Şerban Cioculescu

Lui Şerban Cioculescu,
Această broşură a unui
prieten care nu admite
în nici un caz să fie
„diletantul strălucit"
pe care el îl stimează —
ci vrea să rămână
erudit şi umanist,
aşa cum e dela începutul
începutului.

Omagiul şi prietenia l

Mircea Eliade

Iulie 935

8. Alchimia asiatică, vol. I, Editura Cultura Poporului, Bucureşti, 1935.	Lui Şerban Cioculescu, această broşură a unui prieten care nu admite în nici un caz să fie „diletantul strălucit" pe care el îl stimează — ci vrea să rămînă erudit şi umanist, aşa cum e de la începutul începutului. Omagiul şi prietenia lui Mircea Eliade Iulie 1935
9. Alchimia asiatică, — alt exemplar —	Mariettei Rareş, această poveste cu erudiţie şi mitologie. Prietenia şi omagiul lui Mircea Eliade Oct. 935
10. Alchimia asiatică, — alt exemplar —	Doamnei şi Dlui Nenişor, o mare şi neterminată legendă, omagiul şi prietenia lui Mircea Eliade
11. Huliganii, roman, I—II, Editura Naţională Ciornei, Bucureşti, 1935.	Mariettei Rareş această carte plină de tineri, rugînd-o s-o citească cu aceeaşi bunăvoinţă şi să-i ierte cu acelaşi zîmbet. Cu vechea prietenie a lui Mircea Eliade 6 Dec. 935
12. Domnişoara Christina, roman, Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1936.	Mariettei Rareş, această povestire ciudată, pe care trebuie s-o uite în somn! Vechea prietenie şi omagiul lui Mircea Eliade Noiembrie 936

13. Şarpele, roman, Editura Naţionala Ciornei Ş.A.R., Bucureşti, 1937.	Lui Gheorghe Nenişor, această călătorie de noapte şi agreabilă întîlnire cu şarpele. Prietenia lui Mircea Eliade Mai 937
14. Lo Yoga e la spiritualità indiana, estratto dalla Rivista „Asiatica“, Anno III — Fasc. IV, Roma, 1937.	Profesorului şi Învăţătorului meu Nae Ionescu, încă un fragment de studiu. Dragostea şi omagiile lui Mircea Eliade
15. „Limbajele secrete“, extras din Revista Fundaţiilor Regale, n-rele 1, 3, ian, mar. 1938, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1938.	Dlui Profesor Nae Ionescu — toată bucuria lu Mircea Eliade 24. XII. 938
16. Fragmentarium, eseuri, Vremea, Bucureşti, 1939.	Mariettei Rareş, ca să doarmă uneori mai liniştită. Prietenia lui Mircea Eliade
17. Nuntă în cer, roman, Editura Cugetarea, Bucureşti, 1939.	Mariettei Rareş, această invitaţie la pasiune şi remuşcare — cu toată prietenia lui Mircea Eliade 5 April 939
18. Mitul reintegrării, eseuri, Vremea, Bucureşti, 1942.	Mariettei Rareş, încă un volumaş oarecum filozofic, şi fără noroc — din partea lui Mircea Eliade Buc., August 1942
19. Nouăsprezece trandafiri, nuvelă, Ethos, Paris, 1980.	Mariettei Rareş, această cărţulie... după vreo 40 de ani... Cu vechea prietenie a lui Mircea. Paris, Aug. 980

Marietta Rareş,
această cărţulie
... după vreo
40 de ani...
Cu vechea
prietenie a lui
Mircea
Paris, Aug. 980

O umbră tragică
ARTUR ENĂȘESCU

Artur Enășescu

Scrisoarea prin care nefericitul poet Artur Enășescu (1889–1942) trimite criticului Mihail Dragomirescu o poezie în vederea corectării este o mărturie a încrederii absolute a poetului în directiva culturală și critică a marelui estetician. Dealtfel, debutul său literar s-a produs în revista *Convorbiri critice* (Anul IV, nr.8, 25 august 1910), condusă de critic.

La cinci ani de la debut, după ce publicase poezii și în alte reviste, printre care și în Convorbiri literare, poetul îi cere criticului „să-i indice lipsurile" din versurile atașate scrisorii. Cît de pilduitoare ne apare astăzi această atitudine de deferență și de respect desăvîrșit!

Criticul i-a răspuns poetului, pe marginea scrisorii figurînd însemnarea lui M. Dragomirescu: R. 13 VII. 1915.

N-am putut încă depista despre ce poezie este vorba.

Vineri, 19 iunie 1915

Stim(ate) D(omnu)le Dragomirescu (,)

Vă trimit poezia alăturată, pe cari am corectato (sic) potrivit sfaturilor Dvstră

M-ași simți f(oarte) onorat dacă ve-ți(sic) binevoi să-mi indicați iarăși lipsurile, deoarece doresc s-o desăvîrșesc pe cît va fi cu putință.

Sper că cererea mea nu vă deranjează, cunoscută fiind rîvna Dvstră pentru cele literare.

Primiți respectoasele mele salutări.

Al Dvstră devotat

Artur Enășescu

Str. Miclescu[1] *Nr. 1*

Botoșani

Notă

[1] Dimitrie Scarlat Miclescu (1829–1896), om politic și patriot. Publicist și dramaturg. A fost în cîteva rînduri ministru sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

„În casa bunicii, din strada care purta numele lui Dimitrie Miclescu, Artur a avut o copilărie fericită" (Florin Steriade, Op. cit., p. 13).

Balada crucii de mesteacăn și *Țiganca* sînt poeziile cele mai cunoscute ale lui Artur Enășescu, poate unde acestea au beneficiat de aportul unei muzici inspirate care le-a transformat în romanțele atît de îndrăgite.

Prima dintre acestea, scrisă la Oituz, în iulie 1917, a fost publicată în Luceafărul nr. 1/1919, fiind inclusă în singurul său volum antum, *Pe gînduri*, 1920, p. 71, în ambele cazuri publicarea fiind însoțită de mențiunea colaborării lui Ion Sîn-Giorgiu. Împrejurările prezumtivei colaborări sînt explicate de regretatul Mihail Straje, editorul volumului de *Poezii* de Artur Enășescu (Editura pentru literatură, București, 1968), în nota de la p. 200–201. În notă se exprimă îndoieli cu privire la coautoratul lui Ion Sîn-Giorgiu, botoșănean și el, prieten din copilărie al poetului. Editorul informează că *Balada crucii de mesteacăn* a apărut numai sub semnătura poetului în *Universul literar*, XLV, nr. 44, 27 oct. 1929.

Un prieten al poetului, într-o caldă evocare, menționează, totuși, colaborarea lui Sîn-Giorgiu la această poezie, fără a da alte amănunte (Florin Steriade, *Artur Enășescu*, Ed. Litera, București, 1972, p. 6).

Publicăm manuscrisul facsimilat al acestei renumite poeme, mai ales pentru faptul că, așa cum se poate vedea, acesta este semnat numai de către poet. În al doilea rînd, deoarece față de versiunea cunoscută și difuzată prin cele două volume postume — *Revolta zeului* (Editura Boema, București, sept. 1946, p. 131–132) și ediția deja citată a lui Mihail Straje, p. 52–53, manuscrisul aflat în arhiva noastră prezintă trei modificări. Astfel, în versul 12 apare „Cetinilor, *cari* cad" (în loc de *care)*, ceea ce, desigur, nu este de primit. Mai importante sînt celelalte două schimbări: versul 16 devine „*Prinde* albele-i cununi", în loc de „*Pune* albele-i cununi" — care ar prezenta dezavantajul repetării verbului *a prinde* la distanță de șase

versuri (versul 22: Te vor prinde-n a lor salbă), iar versul 21 „*Vai! ca mîine* fulgii iernii" (în loc de „*Și ca mîine* fulgii iernii), care, considerăm că sînt intervenții, posibil posterioare primelor două publicări, vizînd ameliorări de ordin estetic. Avem de-a face, cu alte cuvinte, cu o variantă stilistică, oarecum semnificativă.

Ne exprimăm, de aceea, surpriza de a nu fi întîlnit această splendidă poezie în recenta și valoroasa antologie a lui Valeriu Dinu, *Ipostaze ale pădurii în lirica românească* (Editura Sport-Turism, București, 1984), lucrare unică în felul ei la noi și unde, chiar dacă nu prea des, printre „copacii antologați" (expresia este a lui Șerban Cioculescu, prefațatorul lucrării), figurează și mesteacănul!

Balada crucii de mesteacăn

Cruce albă de mesteacăn,
Răsărită printre creste,
Cine te cunoaște-n lume,
Cruce fără de poveste?

Peste brațele-ți întinse
Din poiana fără flori,
Uneori s-apleacă-n noapte
Cîrdurile de cocori.

Și-n tăcerea nesfîrșită
Sub arcadele de brad,
Nu s-aude decît plînsul
Cetinilor, cari cad!

Cruce albă de mesteacăn
Biciuită de furtuni,
Peste lemnu-ți gol, doar luna
Prinde albele-i cununi,

Ca de-o mînă nevăzută
Slovele-ți se șterg de ploaie;
Tot mai mult te bate vremea,
Vînturile te îndoaie...

Vai! ca mîine fulgii iernii
Te vor prinde-n a lor salbă,
Și vei dispărea din lume
Cruce de mesteacăn albă.

Sfîntul îngropat sub tine
Cine-l va mai ști de-acum,
Cruce albă, rătăcită
Lîngă marginea de drum?

Brațele-ți de vînturi smulse
Se vor pierde pe poteci,
Numai brazda de țărînă
Nu-l va părăsi pe veci.

ARTUR ENĂȘESCU

„Obligația" lui EMIL GIRLEANU

La începutul anului 1907, Emil Gîrleanu, după ce părăsise, succesiv, redacțiile *Sămănătorului* și *Neamului Romănesc*, se alătură revistei *Convorbiri critice* (1907—1910), care în primii doi ani ai existenței ei a apărut sub titlul *Convorbiri*. Pînă la acea dată îi apăruse o singură carte: Bătrînii — schițe din viața boierilor moldoveni (Minerva, București, 1905), în care erau adunate prozele publicate în revistele *Făt-frumos* și *Sămănătorul*.

Încă de pe vremea cînd lucra în redacția *Neamului Romănesc*, „prost remunerat, scriitorul trăia cu greu, într-un neîntrerupt sbucium" (Apud Teodor Vîrgolici, Doi nuveliști — Emil Gîrleanu, I.A. Bassarabescu, E.P.L., București, 1965, p. 23). Se căsătorise în 1906. În același an, la 28 octombrie îi scrie patetic lui N. Iorga: „Astăzi n-am casă, nevasta mea o să nască, o să am copil ... și eu sînt silit să-mi fac bugetul cu 120 lei! Acum însă e iarnă, sînt multe greutăți (...) Atunci,

cu 200 lei, voi scăpa de multe nevoi și voi putea în adevăr să mă consacru numai revistei... Așa, dimineața sînt la revistă, iar după prînz trebuie să alerg să caut parale, ca să pot trăi" (Idem, p. 23—24).

Într-o altă scrisoare, datată 16 aprilie 1907, adresată lui Mihail Dragomirescu, scriitorul se confesa: „M-ați ajutat prea mult pînă acum ca să mai pot să vă cer ceva, cu toate aceste așa-s împrejurările că nu pot face altfel. Mi-ați împrumutat 330 lei, a căror poliță v-o trimit acum. Dar suma aceasta nu mă poate scoate din grozava situația în care sînt. Vă rog dar să judecați dacă au oarecare bun-simț cele ce vă scriu, și dacă au, răspundeți-mi, dacă nu, ca și cînd n-ați fi primit această scrisoare" (Idem, p. 29).

Sufletul generos al lui Mihail Dragomirescu nu putea lăsa un asemenea apel fără răspuns. Opiniem că *Obligația* asumată în scris față de *Convorbirile critice* și conducătorul revistei — pe care o reproducem în continuare — reprezintă o modalitate delicată a criticului de a-l ajuta pe scriitorul lipsit de mijloace de existență.

Poetul „universului mic" din *Lumea celor cari nu cuvîntă* a îndeplinit — deși nu în ritmul programat — contractul; de fapt, angajamentul ce-și luase „legaliza" într-un fel statutul său de colaborator cvasipermanent al revistei în care este prezent încă de la primul număr (1 ianuarie 1907) cu proza *Grușan*.

Ne-am fi așteptat ca situația scriitorului să se fi îmbunătățit de pe urma securității conferite de garantarea unui cîștig minim stabil, fix. Într-o scrisoare datată 10 noiembrie 1910 citim: „Dar ce împrejurări meschine, în schimb, mă silesc să umblu pe acest frig groaznic într-un nemernic pardesiu" (Apud L. Kalustian, *Facsimile*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 181). Acestea se petreceau în anul 1910, „atunci cînd nefericitul truditor între-ale scrisului n-avea palton, cu toate că fusese anul lui cel mai fertil — anul în care, în vitrinele librăriilor, patru cărți, ca patru odrasle ale spiritului, îi purtau numele", cum atît de amar conchide L. Kalustian, glosînd pe marginea scrisorii din care tocmai am citat.

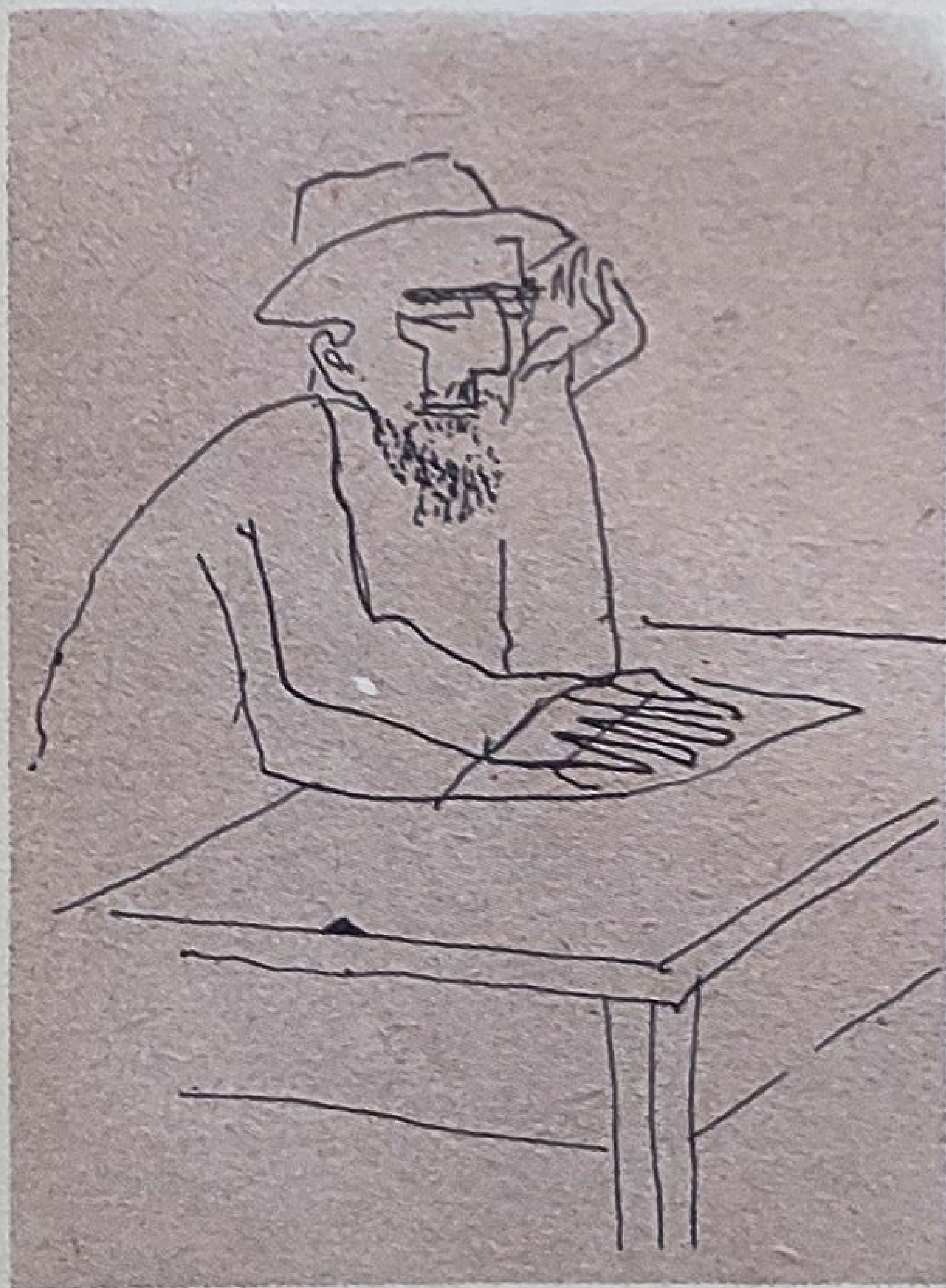
Emil Gîrleanu

Obligație 10 April 1908

Declar prin aceasta că mă oblig a da neapărat *în fiecare număr al* „Convorbirilor Critice" *de supt direcția D(omnu)lui Mihail Dragomirescu, cîte o nuvelă, și că autorizez pe Dl. M. Dragomirescu a vărsa lunar suma de cincizeci lei (50 lei) Băncei Poporului, pentru acoperirea sumei de 400 lei girați de către D-sa și d. Ilarie Chendi. Această sumă mi se cuvine pentru bucățile ce dau, și nu mai am dreptul a cere în plus nici un ban.*

Bul(evardul) Elis(abeta) 52. București.

Em. Gîrleanu
— publicist —

Obligație.

Declar prin aceasta că mă oblig a da neapărat în fiecare număr al „Convorbirilor Critice" de supt direcția d-lui Mihail Dragomirescu, câte o nuvelă, și că autorizez pe Dl. M. Dragomirescu a vărsa lunar suma de cinci[zeci] lei (50 lei) Băncei Poporului, pentru acoperirea sumei de 400 lei girați de către D-sa și d. Ilarie Chendi. Această sumă ~~minimă~~ mi se cuvine pentru bucățile ce dau, și nu mai am dreptul a cere în plus nici un ban.

Em. Gârleanu

cu 200 lei, voi scăpa de multe nevoi și voi putea în adevăr să mă consacru numai revistei... Așa, dimineața sînt la revistă, iar după prînz trebuie să alerg să caut parale, ca să pot trăi“ (Idem, p. 23–24).

Într-o altă scrisoare, datată 16 aprilie 1907, adresată lui Mihail Dragomirescu, scriitorul se confesa: „M-ați ajutat prea mult pînă acum ca să mai pot să vă cer ceva, cu toate aceste așa-s împrejurările că nu pot face altfel. Mi-ați împrumutat 330 lei, a căror poliță v-o trimit acum. Dar suma aceasta nu mă poate scoate din grozava situația în care sînt. Vă rog dar să judecați dacă au oarecare bun-simț cele ce vă scriu, și dacă au, răspundeți-mi, dacă nu, ca și cînd n-ați fi primit această scrisoare“ (Idem, p. 29).

Sufletul generos al lui Mihail Dragomirescu nu putea lăsa un asemenea apel fără răspuns. Opiniem că *Obligația* asumată în scris față de *Convorbirile critice* și conducătorul revistei — pe care o reproducem în continuare — reprezintă o modalitate delicată a criticului de a-l ajuta pe scriitorul lipsit de mijloace de existență.

Poetul „universului mic“ din *Lumea celor cari nu cuvîntă* a îndeplinit — deși nu în ritmul programat — contractul; de fapt, angajamentul ce-și luase „legaliza“ într-un fel statutul său de colaborator cvasipermanent al revistei în care este prezent încă de la primul număr (1 ianuarie 1907) cu proza *Grușan*.

Ne-am fi așteptat ca situația scriitorului să se fi îmbunătățit de pe urma securității conferite de garantarea unui cîștig minim stabil, fix. Într-o scrisoare datată 10 noiembrie 1910 citim: „Dar ce împrejurări meschine, în schimb, mă silesc să umblu pe acest frig groaznic într-un nemernic pardesiu“ (Apud L. Kalustian, *Facsimile*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 181). Acestea se petreceau în anul 1910, „atunci cînd nefericitul truditor într-ale scrisului n-avea palton, cu toate că fusese anul lui cel mai fertil — anul în care, în vitrinele librăriilor, patru cărți, ca patru odrasle ale spiritului, îi purtau numele“, cum atît de amar conchide L. Kalustian, glosînd pe marginea scrisorii din care tocmai am citat.

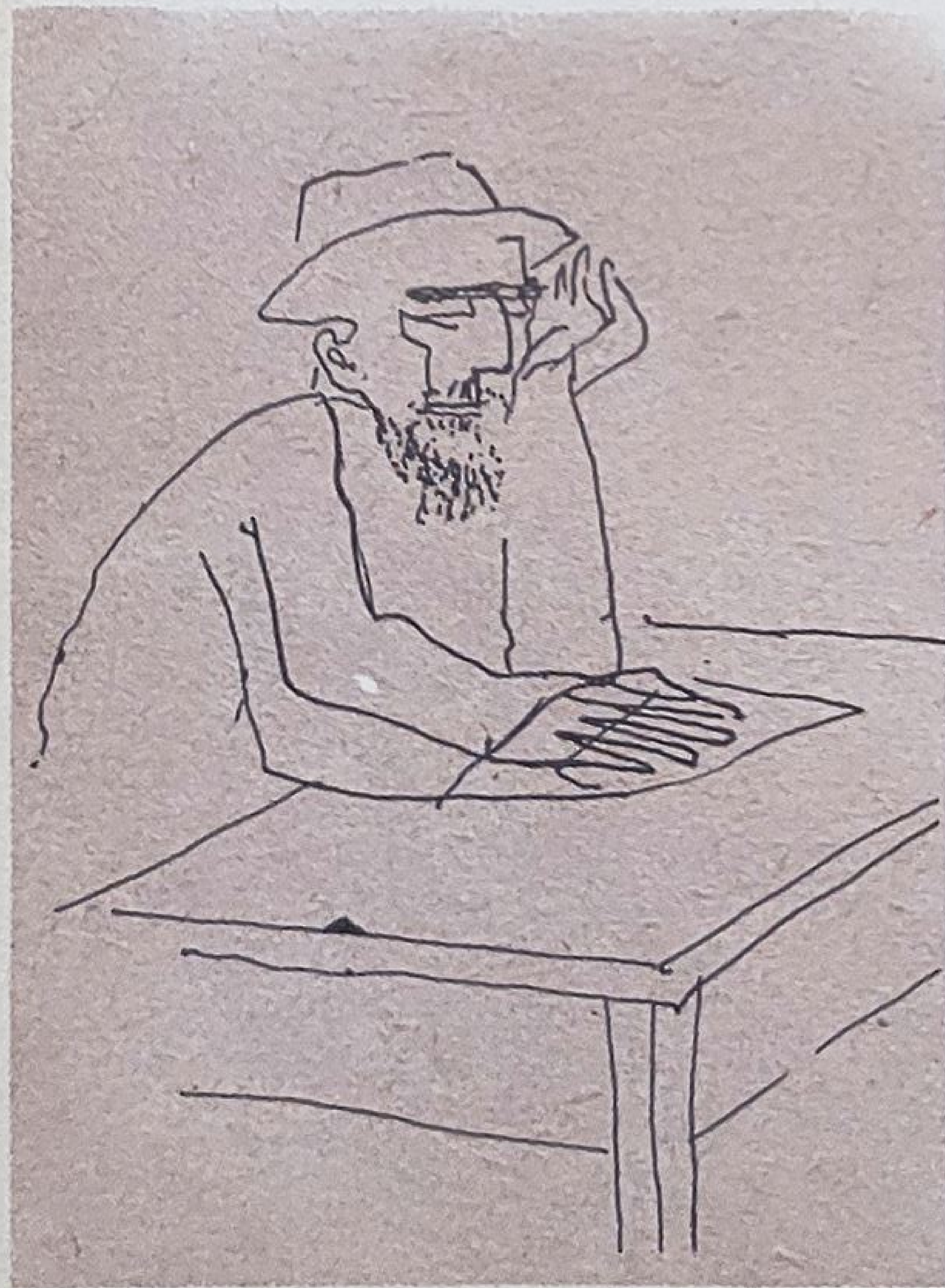
Emil Gârleanu

Obligație — 10 April 1908

Declar prin aceasta că mă oblig a da neapărat *în fiecare număr al* „Convorbirilor Critice“ *de supt direcția D(omnu)lui Mihail Dragomirescu, cîte o nuvelă, și că autorizez pe Dl. M. Dragomirescu a vărsa lunar suma de cincizeci lei (50 lei) Băncei Poporului, pentru acoperirea sumei de 400 lei girați de către D-sa și d. Ilarie Chendi. Această sumă mi se cuvine pentru bucățile ce dau, și nu mai am dreptul a cere în plus nici un ban.*

Em. Gîrleanu
— publicist —

Bul(evardul) Elis(abeta) 52. București.

Obligație.
Declar prin aceasta că mă oblig a da neapărat în fiecare număr al „Convorbirilor Critice“ de supt direcția d-lui Mihail Dragomirescu, câte o nuvelă, și că autorizez pe Dl. M. Dragomirescu a vărsa lunar suma de cincizeci lei (50 lei) Băncei Poporului, pentru acoperirea sumei de 400 lei girați de către D-sa și d. Ilarie Chendi. Această sumă mi se cuvine pentru bucățile ce dau, și nu mai am dreptul a cere în plus nici un ban.
Em. Gârleanu

Samson Bodnărescu și
IOAN IANOV

Memorialistul acid care a fost G. Panu este de părere că „poeții care scriau la *Convorbiri* și prin urmare aveau aprobarea d-lui Maiorescu, nu erau de o reală valoare (...). Ce să mai zic de poeziile lui Ștefan Vîrgolici, de ale lui Vasile Pogor, Pruncu, Ianov, Leon Negruți, Bodnărescu, Miron Pompiliu, Brociner" (G. Panu, *Amintiri de la „Junimea" din Iași*, București, 1908, p. 23). Evident, sîntem pe vremea cînd Eminescu nu-și făcuse încă apariția în ilustra societate literară.

Potrivit aceluiași Panu, „*Convorbirile literare* aveau doi șansoniști: unul ilustru, al cărui talent viu nu disprețuia a se cobori și la genuri mai ușoare, Vasile Alecsandri, și celalt simpaticul și veselul Ioan Ianov, mort nu de mult" (Idem, p. 315).

În afara celor destăinuite de Panu, Ianov era în viața de toate zilele avocat. A fost, de asemenea, de mai multe ori, deputat și senator. Devenise membru al Junimii în anul 1865 și a colaborat la *Convorbirile literare* încă de la început, cu monoloage și cîntece comice.

I. Ianov și S. Bodnărescu erau prieteni buni, așa cum rezultă și din scrisoarea pe care i-o adresează din Iași, la 17 februarie 1898, scrisoare ce ne-a fost dăruită de generalul în retragere Radu Miron Bodnărescu, în anul 1971.

Dealtfel, nu trebuie uitat că în volumul său intitulat *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuți, 1884, poeziile sînt „dedicate preastimatului meu prietin Ioan Ianov", dedicație preluată și de volumul de *Scrieri*, apărut la EPL, București, 1968, în colecția „Scriitori români".

În transcrierea textului, am aplicat normele ortografice în vigoare, respectînd grafia autorului numai cînd reflecta o realitate lingvistică. Nu am putut urma, însă, în toate cazurile, punctuația autorului.

Dar tu iubite prietene
ce mai faci și cum
îți merge sănătatea?
Eu tot am tușit până
mai săptămâna trecută,
dar acum tușesc mai
puțin. Cum merge școala
și ce mai este nou pe la
voi? Eu voiu îngriji de
toate măcar că n-am
secretar până se
va întoarce Pavloff.
Sărutându-te din inimă
și salutând respectuos
pe dna Bodnărescu
și celelalte doamne,
rămân al tău neschimbat
Prietin. Ioan

Jassy, 17 Fevruar 1898

Mult iubite prietene,

Mai multe împrejurări m-au împiedicat de a-ți răspunde mai curînd la buna ta scrisoare. Mai întîi, am avut două fetițe a(le) fiicei mele Olga bolnave de scarlatină, din care (pe) una numai, ca prin minune, a scăpat-o dr. Filipescu. După ce am scăpat (de) aceste, s-a îmbolnăvit a treia copiliță, la școală, la maice, de coriu. Nu s-a îndreptat aceea bine, că mama lor, Olga, a căpătat și ea coriu; dar și ea este bine, însă tot nu va putè părăsi camera pînă peste 10 zile.*

*Iată, frate, cîte necazuri, unul peste altul, încît cred că mă vei ierta de atîta întîrziere ce am pus pentru a-ți scrie. Pe la noi nimic nou decît aceea ce știi din gazete și că duminică a fost nunta D(omnișoa)rei N. Gane cu Teodor Iamandi, acel care a făcut vestitele testamente a(le) lui Iorgu Radu, prin care se dispune ca el să fie moștenitor a(l) întregei familii așa precum Pavli făcuse pe Pavlov moștenitorul său. Apropo de Pavlov, — el a plecat ieri la Viena, și Mița** cu cucoana, ca să mai petreacă. Se vede că cine are chiper mult, pune și în chisăliță!*

Dar tu, iubite prietene, ce mai faci și cum îți merge sănătatea? Eu tot am tușit pînă mai săptămîna trecută, dar acum tușesc mai puțin. Cum merge școala și ce mai este nou pe la voi? Eu voi îngriji de toate, măcar că nu am secretar pînă se va întoarce Pavlov.

Sărutîndu-te din inimă, și salutînd respectuos pe D(oam)na Bodnărescu și (pe) celelalte doamne, rămîn al tău neschimbat prieten.

Ianov

* pojar.
** lecțiune incertă.

O carte poștală semnată de

G. IBRĂILEANU

După cum este cunoscut, la începutul anului 1906 apare la Iași revista *Viața Românească*, avîndu-l ca secretar literar de redacție pe G. Ibrăileanu. „Pînă la 1 iunie 1908, redacția *Vieții Românești* a fost chiar în casa lui Ibrăileanu străjuită de doi copaci bătrîni din strada Română, nr. 4" (Cf. Al. Piru, *Viața lui G. Ibrăileanu*; Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, p. 97). În această perioadă, Ibrăileanu funcționa ca profesor de liceu, deși „era considerat ca universitar «in spe», ba chiar foarte curînd. Desigur speranța o va fi nutrit el însuși, mai ales că lucrînd noaptea la revistă, se scula din ce în ce mai greu dimineața pentru a merge la școală" (Op. cit., p. 101). „E greu de înțeles cum își mai îndeplinea Ibrăileanu datoria de profesor cu atîtea treburi la revistă. Oricît de entuziaști s-ar arăta mereu foștii elevi față de lecțiile lui, este cert că ele începeau să-l plictisească (...) Pierdea prea mult timp cu orele de clasă și meseria ingrată de dascăl secundar" (Op. cit., p. 96).

În acest context trebuie privită scrisoarea lui Ibrăileanu adresată colegului său Vasile Bogrea, conținînd rugămintea de a-l suplini la cursuri.

Despre bogata activitate de filolog a lui V. Bogrea (1881—1926), a se vedea o amplă fișă biobibliografică în G. Cardaș, *Documente literare*, vol. I, Ed. Minerva, București, 1971, p. 294—301. În cuprinsul acesteia, la p. 296 se menționează că „la 18 martie 1907, G. Ibrăileanu îl ruga să-l suplinească (pe V. Bogrea — n.n.) la catedra sa de limba română de la Liceul Internat, unde la 15 aprilie este numit de minister subdirector".

Această cerere este conținută într-o carte poștală avînd următorul cuprins:

Vreau să mă folosesc de bunătatea Dtale chiar de Miercuri și de aceea te rog (dacă poți să mă suplinești) vino mîne, Marți, la mine, pe la ceasurile 1–2.
Salutări cordiale
G. Ibrăileanu

Iubite domnule Bogrea,

Vreau să mă folosesc de bunătatea Dtale chiar de Miercuri și de aceea te rog (dacă poți să mă suplinești) vino mîne, Marți, la mine, pe la ceasurile 1—2.

Salutări cordiale

G. Ibrăileanu

(Carte poștală)
Dsale
Dlui V. Bogrea
Str. Pojărniciei, 12 Loco (Iași)

Din tainele arhivelor

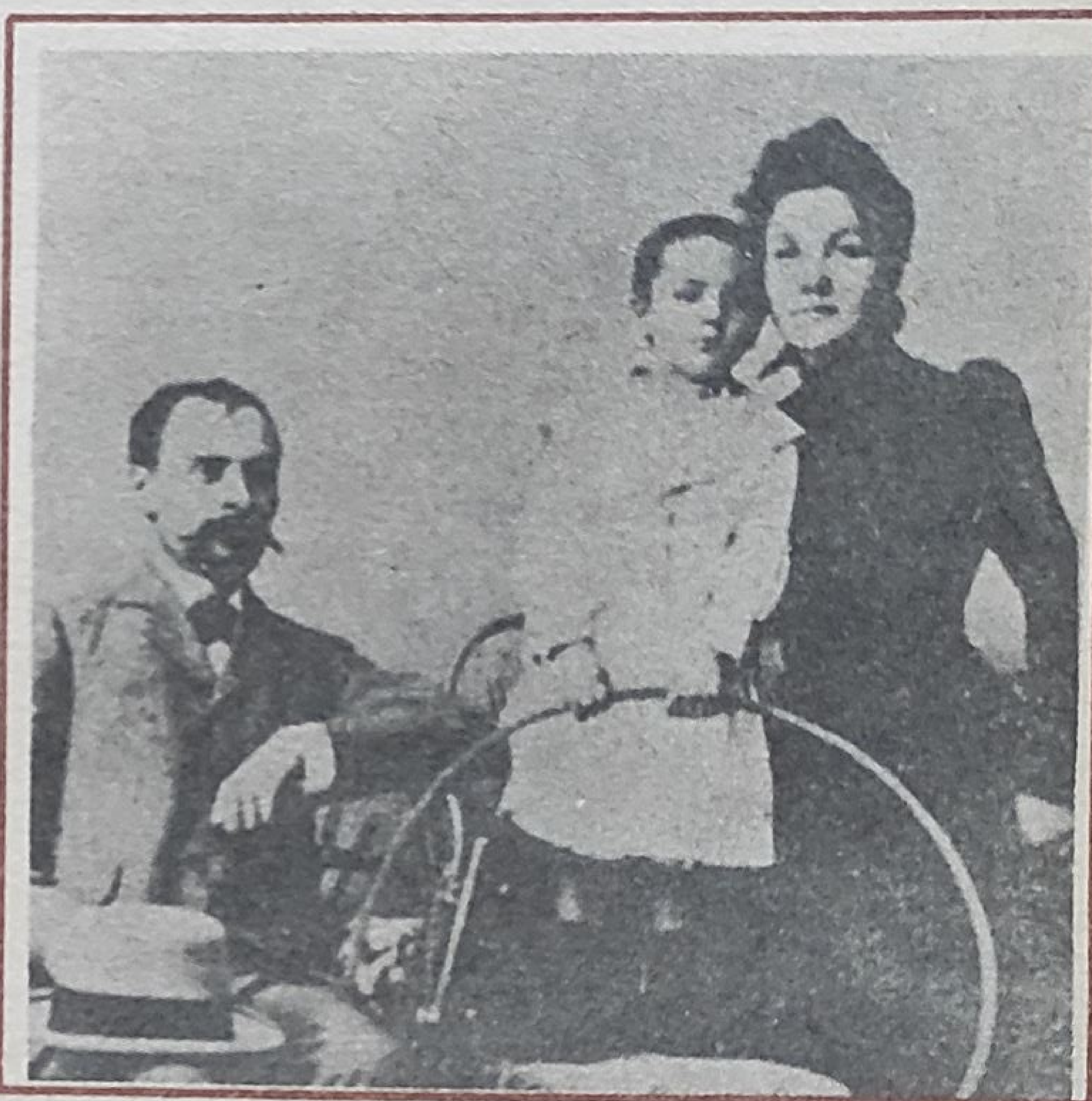
G. Ibrăileanu cu Ionel Teodoreanu la Agapia, 1927

Tudor Arghezi cu fiul său Eleazar, la Geneva în 1910

Barbu Ştefănescu Delavrancea cu fiica sa Cella

Ceorge Coşbuc cu soţia sa Elena şi fiul lor Alexandru

Delavrancea

George Coşbuc

Ioan Slavici

Autografele lui Delavrancea, Coşbuc şi Slavici

Din tainele arhivelor

Medalionul „Junimii" (1877)

O tranzacţie în epocă

G. PANU

G. Panu (1848—1910), cunoscut îndeobşte ca memorialist al Junimii, prin cele două volume de *Amintiri de la „Junimea" din Iaşi* (1908 şi 1910), a fost un ziarist împătimit. „Publicistica era pentru Panu o trebuinţă organică, căci el era un om înzestrat cu idei şi simţea nevoia de a le exterioriza, împărtăşindu-le altora" (C.D. Anghel, *Gh. Panu, semănătorul de idei*, Bucureşti, 1933, p. 4.) Chiar şi în Amintiri..., „se observă întrucîtva acea manieră, care ţine de domeniul ziaristicei, de a lua lucrurile într-un mod glumeţ, şăgalnic, de a presăra chiar părţile importante cu motive anecdotice şi cu ironie" (Cecilia Caroni-Chilom, *Gheorghe Panu, eseist şi critic la revistele „Convorbiri literare" şi „Săptămîna"*, Tip. ziarului Universul, Bucureşti, 1942, p. 57).

Deputat liberal (1884), adversar ireductibil al lui Ion Brătianu, G. Panu devine şeful unei fracţiuni radicale şi, ziarist de vocaţie, fondează ziarul de opoziţie „Lupta" (Iaşi, 19 iulie 1884—7 noiembrie 1886; Bucureşti, 23 noiembrie 1886—30 noiembrie 1895). În coloanele acestui ziar îl atacă pe regele Carol I, într-un faimos articol „Omul primejdios", pentru care va fi condamnat la 2 ani închisoare.

Strălucita lui prezenţă în coloanele *Luptei* — abordînd o problematică economică, financiară, politică şi literară — este confirmată de paginile, reprezentînd doar o parte a îndelungatei şi variatei lui activităţi publicistice, ale volumului *Portrete şi tipuri parlamentare* (Tipografia *Lupta*, Bucureşti, 1892). Deşi scrise „în fuga condeiului", „portretele şi tipurile" impun prin predilecţia pentru analiză, prin arta de a fixa moravurile acelor vremuri.

Chiar atunci cînd a fost nevoit să „cedeze" proprietatea asupra ziarului şi a tipografiei, omul pentru care scrisul zilnic era echivalent cu o „luptă", a întemeiat revista *Săptămîna* (1 noiembrie 1901), pe care o scria în întregime şi pe care a condus-o pînă la moarte.

Prin *Contractul* alăturat, G. Panu se desparte de ziarul *Lupta*, ziar care a marcat o dată în jurnalistica epocii.

Mulţumim scriitoarei Lia Dracopol-Fudulu, una dintre creatoarele de literatură pentru copii, pentru a ne fi donat acest document.

așa că fără voia mea Ziarul nu va
putea, in acest timp, să'și schimbe nici
destinația, nici principiile.

3.) Eu G. Panu me oblig, că intru cât
va exista „Lupta" să nu infiinţez alt
ziar, sau se primesc direcțiunea ori
cărui ziar politic.

4. Eu A. Lefteriu consimt in totul
la punctele de mai sus și me oblig a le
inplini.

Pentru care am făcut acest contract
in dublu exemplar și am semnat

București
1 Aprilie 1892

G. Panu

Calea Victoriei
152

A. Lefteriu

Bulevard. Independenții 65

Contract

Între subscrișii George Panu domiciliat în Calea Victoriei 152 de o parte și Alexandru Lefteriu domiciliat Bulevardul Independenței 65, de altă parte, s-au convenit următoarele:

1.) Eu G. Panu cedez D(omnu)lui A. Lefteriu în totul proprietatea Ziarului „Lupta" ca titlu și ca fond comercial, precum și toate drepturile ce le am asupra Tipografiei Lupta. *Din momentul semnării acestui act D. Lefteriu va deveni deplin proprietar al Ziarului și al Tipografiei, fiind singurul în drept de a numi și de a schimba personalul și a face toate actele ce decurg din dreptul de proprietar asupra unui Ziar.*

2.) Această vînzare, eu G. Panu o fac cu următoarele sarcini: a) D(omnu)l Lefteriu îmi va da pentru cedarea acestei proprietăți suma de 36 000, treizeci și șase mii lei, plătibili în 36 rate, cîte una mie lei pe fiecare lună. b.) Pînă la achitarea celei din urmă rate eu G. Panu îmi rezerv dreptul de a avea privigherea generală asupra „Luptei", fiind singurul în drept de a-i imprima direcțiunea, așa că fără voia mea Ziarul nu va putea, în acest timp, să-și schimbe nici destinația, nici principiile.

3.) Eu G. Panu mă oblig ca, întrucît va exista „Lupta", să nu înființez alt ziar, sau să primesc direcțiunea oricărui ziar politic.

4.) Eu A. Lefteriu consimt în totul la punctele de mai sus și mă oblig a le împlini.

Pentru care am făcut acest contract în dublu exemplar și am semnat

București
1 Aprilie 1892

G. Panu
Calea Victoriei
152

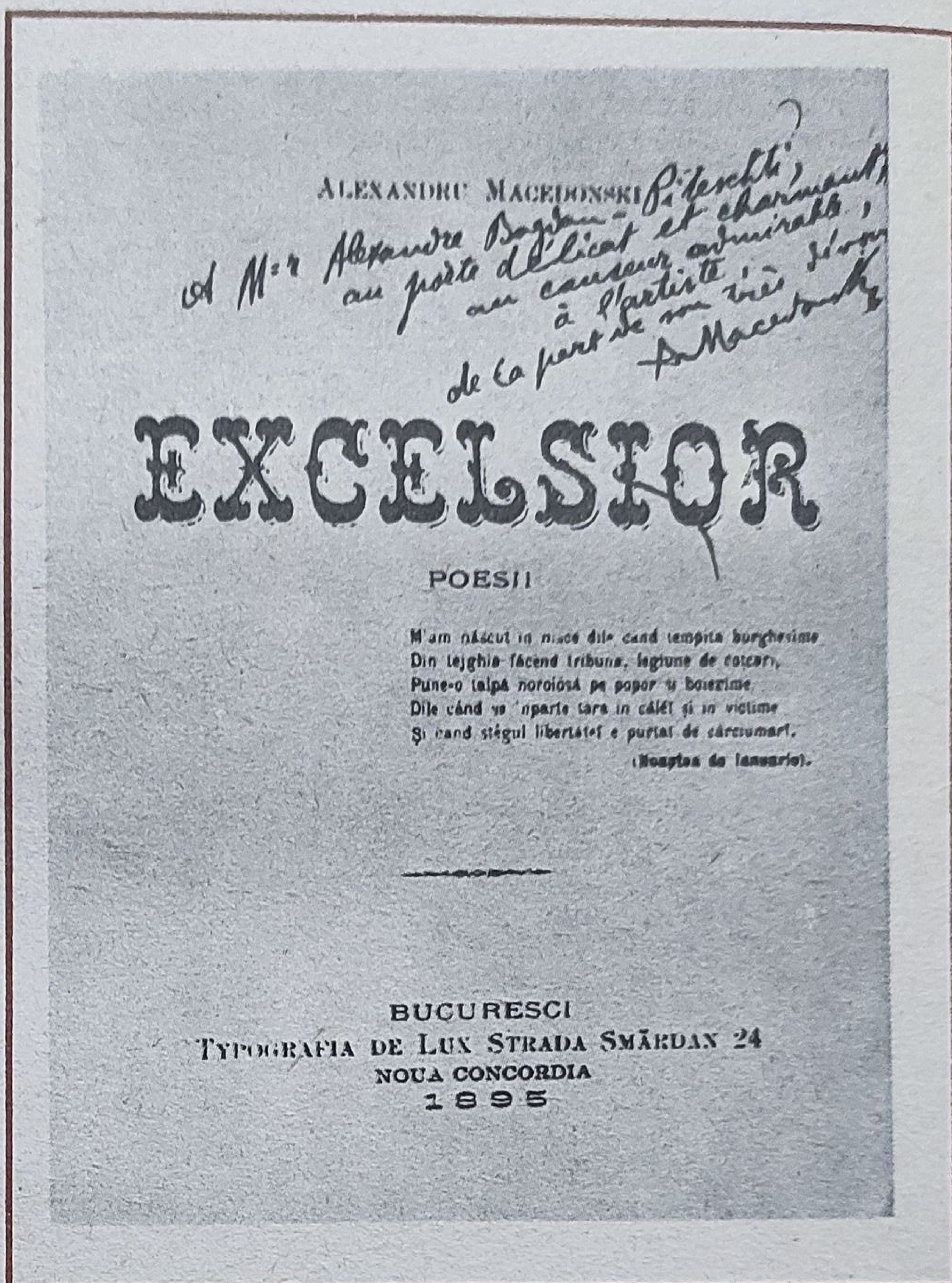
A. Lefteriu
Bulevard(ul) Independenței 65

O dedicație a lui AL. MACEDONSKI

Dedicația către Alexandru Bogdan-Pitești atestă relația strînsă în care se găsea poetul cu acest „mecena excentric, dubios și cu o viață echivocă" (Cf. Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*, EPL, București, 1966, p. 269).

În orice caz, după „afacerea" epigramei împotriva lui Eminescu — „punct crucial al existenței sale morale" (Idem, p. 191) — poetul va cunoaște nesiguranța zilei de mîine, zbătîndu-se în greutăți aproape de neimaginat, motiv pentru care „își cultivă mai departe mecenații, cu aceeași ceremonie solemnă", totuși. (Idem, p. 273).

Unul dintre aceștia a fost Alexandru Bogdan-Pitești, care avea să-i prefațeze volumul de versuri franțuzești, *Bronzes*, apărut în 1897. „Alegerea omului care trebuia să prezinte volumul publicului francez era cît se poate de nefericită. Alexandru Bogdan-Pitești, fiul unui moșier de prin părțile Oltului, crescut într-un institut catolic din Franța, pe care îl părăsise pentru a rătăci prin boema și uneori prin lumea interlopă a Parisului, devenise în 1898 directorul rafinatei reviste de artă *Ileana* și inspiratorul unui cerc artistic, care organizează expoziții și alcătuiește cîtva timp cadrul de activitate al lui Luchian (...). Pitorescul incontestabil al omului, care unea mari atitudini senioriale cu un cinism în stare să încremenească pe oricine, interesase însă pe poetul atît de des în iluzie cît privește raporturile de fapt. Destinele sale literare i se păreau încredințate unor mîini vrednice a le conduce (...). Personagiul sfîrșește în ignominie, lăsînd o bogată și prețioasă colecție de artă, peste care suflă vîntul pustiirii" (Alexandru Macedonski, *Opere, I, Poezii*, ediție critică cu un studiu introductiv, note și variante de Tudor Vianu, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II"; introducere, p. LVIII).

ALEXANDRU MACEDONSKI

EXCELSIOR

POESII

M'am născut in nisce dile cand tempita burghesime
Din tejghia făcend tribuna, legiune de cotcari,
Pune-o talpă noroiósă pe popor și boierime
Dile cánd se 'nparte tara in călăi și in victime
Și cand stégul libertátei e purtat de cărciumari.

(Noaptea de Ianuarie).

BUCURESCI
TYPOGRAFIA DE LUX STRADA SMÂRDAN 24
NOUA CONCORDIA
1895

Acesta era, așadar, omul căruia Macedonski îi decerne, în chip dedicatoriu, atîtea titluri, adresîndu-i-se hiperbolic și, desigur, cunoscînd circumstanțele vieții atît de agitate și nescutite de vicisitudini a poetului, nu avem nici un motiv să ne îndoim de autenticitatea sentimentelor sale.

Pe volumul de poezii Excelsior, **Bucurecsi, 1895**	**A Mr. Alexandre Bogdan-Piteschti, au poète délicat et charmant, au causeur admirable, à l'artiste, de la part de sont tres dévoué** **A. Macedonski**
	Traducere: **Domnului Alexandru Bogdan-Pitești, poetului delicat și încîntător, cozeurului admirabil, artistului — din partea mult devotatului** **A. Macedonski**

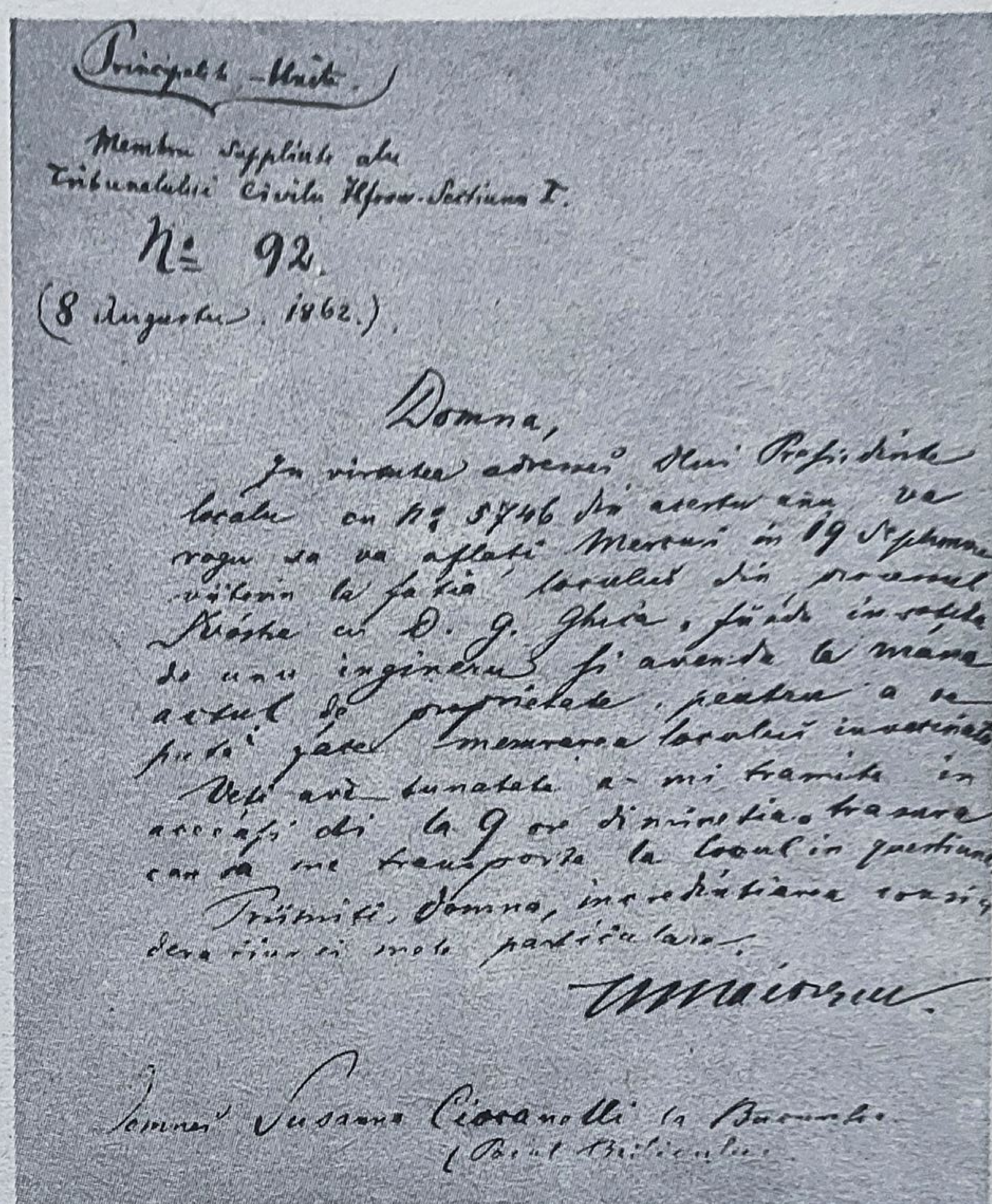
O scrisoare inedită

TITU MAIORESCU

Scrisoarea, deocamdată singura cunoscută, emană de la un Maiorescu în exerciţiul funcţiunii de magistrat, prima dintre multele însărcinări ce va deţine de-a lungul vieţii.

După cum avertizează atît I. Rădulescu-Pogoneanu, primul editor al *Însemnărilor zilnice*, cît şi Georgeta Rădulescu-Dulgheru şi Domnica Filimon, editoarele celor patru volume ale *Jurnalului* maiorescian (Editura Minerva, Bucureşti, 1975—1983), acesta conţine o mare lacună, lipsind însemnările dintre 12 iulie 1859 şi 5/17 ianuarie 1866, remediată, din fericire, print-un Epistolarium, considerat multă vreme pierdut şi care a fost editat, fără a se fi încheiat tipărirea lui, în volumele deja menţionate.

Lipsa însemnărilor dintr-o perioadă incluzînd întoarcerea în ţară de la studii (27 noiembrie 1861), numirea în magistratură (2 iunie 1862) şi pînă la instalarea la Iaşi, ca profesor, director al Liceului naţional şi profesor universitar (4 decembrie 1862) trebuie, aşadar, reconstituită apelîndu-se la corespondenţa tînărului Maiorescu.

Principatele-Unite

Membru supplinte alu
Tribunalului Civilu Ilfov-Secţiunea I.

No 92.

(8 Augustu 1862.)

Domna,

In virtutea adresei Dlui Presedinte locale cu No 5746 din acestu anu, ve rogu sa ve aflati Mercuri in 19 Septembre viitoriu la fatia locului din [illegible] cu D. G. Ghica, fiind insotita de unu inginera si avend la mana actul de proprietate, pentru a se pute face masurarea locului in [illegible]

Veti avé bunatate a-mi trimite in aceeasi di la 9 ore dimineatia trasura care sa me transporte la locul in questiune.

Primiti, Domna, incredintiarea consideratiunii mele particulare.

Maiorescu

Domnei Susanna Cioranelli la Bucuresci
(Podul [illegible])

Scrisorile din această perioadă dezvăluie o personalitate matură

Despre această perioadă scurtă petrecută la Bucureşti într-o „îndeletnicire care nu-l satisface cîtuşi de puţin pe tînărul ambiţios, conştient de posibilităţile sale cu mult mai mari“ (Jurnal, IV, Minerva, Bucureşti, 1983, p. 5) facem trimitere la Epistolar, volumele III—IV. Scrisorile din această perioadă „dezvăluie o personalitate matură, ieşită din comun, atît în preocupările sale cît şi în activitatea practică, impunîndu-se chiar de la început prin seriozitate şi energie nesecată“ (Ibidem). Maiorescu avea 22 de ani, iar peste un an va deveni rector al Universităţii ieşene.

S. Mehedinţi, referindu-se la numirea lui Maiorescu în magistratură, este de părere că „asta ar fi fost o însărcinare destul de potrivită cu simţul său de autodisciplină şi de pornire spre a disciplina pe alţii“ (*Din viaţa lui Maiorescu*, extras din revista *Convorbiri literare*, nr. 1/1941).

Cum se ştie, Maiorescu a fost şi un „om de drept“, în afara funcţiunilor de magistrat şi procuror, de la începutul carierei sale, exercitînd multă vreme profesiunea de avocat în Iaşi şi Bucureşti, devenind pentru puţin timp şi ministru de justiţie (8 iulie 1900—13 februarie 1901).

Cît priveşte conţinutul propriu zis al misivei, în afara prezentării speţei ce trebuia judecată, ne întîmpină cererea sa, deloc neobişnuită, pare-se, cu demnitatea funcţiei, de a i se trimite trăsura acasă, amănunt ce transformă un act oficial într-un document viu, purtînd, puternică, amprenta şi culoarea epocii.

Ortografia nefiind pe deplin fixată la acea dată, am urmat normele actuale de transcriere.

Principatele Unite
Membru Supleant al
Tribunalului Civil Ilfov, Secţiunea I.
Nr. 92
(8 August 1862)

Doamnă,

În virtutea adresei D(omnu)lui Preşedinte local cu nr. 5746 din acest an, vă rog să vă aflaţi miercuri în 19 septembrie viitor la faţa locului din procesul D(umnea)voastră cu D. G. Ghica, fiind însoţită de un inginer şi avînd la mînă actul de proprietate, pentru a se putea face măsurarea locului învecinat.

Veţi avea bunătate a-mi trimite în aceeaşi zi la 9 ore dimineaţa o trăsură care să mă transporte la locul în chestiune.

Primiţi, doamnă, încredinţarea consideraţiunii mele particulare.

T. Maiorescu

Doamnei Suzana Cioranelli la Bucureşti
(Podul Beilicului)

Silueta gazetarului superior

PETRE PANDREA

Autor al unei opere cu impact direct şi puternic în sfera gîndirii sociale, a culturii, a filosofiei sociale, politico-juridice, morale, sociologiei, criticii literare şi de artă, eseistul Petre Pandrea (1904—1968) a fost şi un „gazetar superior" (după expresia lui G. Călinescu). În această ultimă ipostază a excelat în modalităţi de expresie specifice jurnalisticii, cum sînt *portretele* — prezente şi în acea radiografie a fascismului întreprinsă cu o luciditate şi o forţă de demascare ce-l va onora întotdeauna, „Germania hitleristă" (1933) — şi, mai ales, *controversele*, fără de care profesiunea de ziarist ar fi de neînchipuit.

Democrat convins, a colaborat la reviste aflate sub influenţa P.C.R., fiind un cunoscător adînc al marxismului şi utilizînd, încă în *Germania hitleristă*, „metoda dialectică a materialismului istoric". Primul volum de *Portrete şi controverse* (1945) este scris, aşa cum precizează în introducerea cărţii, tot după „metoda dialecticei hegeliene cu implicaţiile din materialismul istoric".

A practicat o publicistică incitantă, cu caracter literar şi filozofic, în timp ce în viaţa de toate zilele era avocat pledant şi se revendica de la „cea mai veche şi mai pură enclavă a naţiunii mele; aceasta e Oltenia: enclavă pură biologică, sociologică şi morală" (în Ion Biberi, *Lumea de mîine*, Forum, 1946, p. 211).

Cele trei „variaţiuni pe aceeaşi temă" — secvenţe avînd în centru sau ca punct de pornire proteica personalitate a prozatorului şi omului politic C. Stere (1865—1936) — închegă unele amintiri pe care Pandrea le-ar fi vrut încadrate în seria de *Portrete şi controverse*, potrivit specificaţiei exprese de pe frontispiciul uneia dintre ele.

Cum se va vedea, aceste evocări nu au decît o legătură „de subiect" cu studiul pe care Pandrea l-a publicat în 1930, în Viaţa Românească (Contribuţii la „Chestia Stere"), republicat, ulterior, cu modificări şi inserat în *Portrete şi controverse*, vol. I, 1945, sub titlul „C. Stere".

Unele dintre aceste pagini pot fi puse în relaţie directă cu alte spovedanii ale autorului şi, în primul rînd, cu cele conţinute în conversaţia cu Ion Biberi, pentru volumul *Lumea de mîine*.

Regretul nostru este că aceste amintiri nu au fost continuate, pentru a ne da acea frescă unică a epocii traversate de narator. Le încredinţăm tiparului, atîtea cîte sînt, nu fără a avertiza că, în secvenţele ce urmează, locul analizei ştiinţifice propriu-zise este luat de un tonic amestec de cîntece ale amintirii, pe alocuri lirice, curgînd cu învolburarea (lingvistică) a unui fluviu (regional), de descripţia sociologică a satului natal şi a locuitorilor săi întreprinsă de un Creangă... gînditor oltean.

În final, reproducem şi două autografe ale lui G. Călinescu către Petre Pandrea.

Prima dedicaţie a lui G. Călinescu se referă de fapt la una şi aceeaşi persoană — Petre Pandrea fiind pseudonimul lui Petre Marcu-Balş, cu acest din urmă nume — cel real — semnînd, în colaborare, *Manifestul „Crinului alb"* (Gîndirea, VIII, nr. 8—9, aug-sept. 1928, p. 311—317). Este dealtfel „contribuţia" pe care i-o relevă G. Călinescu în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941, p 867.

Nu aveam decît șapte ani. Știam să citesc, dar nu știam să scriu. Înmulțirea, împărțirea și adunarea (dar nu și scăderea) le știam la perfecție, așa cum se întîmplă cu copiii de olteni, de greci, de evrei și de armeni, care aveau familii cu progenituri multe și trăiau de-avalma. Zece frați dormeau pe un pat lung de lemn acoperit cu rogojini și chilimuri. Surorile dormeau și se pieptănau în alte spații locative din casa bătrînească, cu șase odăi și o prăvălie unde se vindea rachiu, se serbau logodne, nunți și botezuri. Acolo am cununat mai tîrziu nepoate și am botezat strănepoți și strănepoate cu numele meu, al nevestii și al copiilor mei. Regiunea s-a împînzit cu numele de Tatiana și Nadia din cauza lui C. Stere și pe Olteţul nostru, între anii 1906 și 1966. Stere cu Viața Românească *a lui, cu Domnul Președinte și cu romanul cu titlul prevestitor* În preajma revoluției *a tras o brazdă adîncă între Olt și Gilort pînă la Mehedinții lui Mihail Macovei.*

Știam limba germană rudimentară de la copiii șvabului (rotar și potcovar), care avea opt odrasle. Lacul de trei kilometri lungime, de cinci sute metri lățime și adîncimea de trei metri era paradisul nostru și al celor trei sute de gîște pe care le duceam la scăldat și păscut. Șvabul n-avea decît unelte și o lulea. O ținea permanent în gură. Odată pe săptămînă lua și „luleaua neamțului" la tejgheaua cu rachiu, adică se îmbăta Krupp. Șvabul nu era admirator al Kaiserului Wilhelm II sau al lui Krupp von Bohlen und Halbach, ci al lui Karl Marx și adora pe Karl Kautsky.

Tatăl meu a fost chiabur, ca și mama, cu curele de moșneni. Au fost chiaburi mai ales în duzina de copii. Ne-a lăsat cu jurămînt, ca să nu dăruim altor frați sau nepoate, cele trei pogoane arabile de cap, locul de casă și pogonul de zăvoi. Fiecare căpățînă să aibă o rădăcină în pămîntul strămoșesc și un bordei al lui, o casă și un rai de grădină în exclusivitate (Proprietate quiritară: jus utendi, fruendi ac abutendi). Prietenul meu Marin Popa, cofondator cu Macovei, în 1921 al P.C.R., a lăsat, deși nepot de Popa Radu (poreclit Șapcă) două mari portrete în odaia lui ale lui Marx și Engels, soldații lui Mackensen aduceau la mama și surorile lui ceva zahăr, nu mai aplica(u) rechizițiile cu japca și se închinau la portrete.

Pentru atingerea acestor țeluri de țăran mijlocaș, moșnean, tatăl meu a răsturnat cerul și pămîntul la propriu și la figurat. Stătea în conversații zilnice cu Dumnezeu și cu Maica Domnului a pruncului Isus, în rugăciuni de un sfert de oră dimineața și seara. La prînz se închina mai repede din pricina treburilor. Nu impunea nimănui taina conversațiilor dumisale în afara copiilor, care-i cereau lămuriri rare. Nu se ducea la biserică din lipsă de timp și din ușor dispreț față de popii prea grași și cam bețivani. („Sînt frații noștri cei proști, dar poți avea și frați cuminți"). Tatăl meu, Neica Ioniță a ținut două cîrciumi prin interpuși, prin finii săi, cu brevet pe numele lor, ca să-și vîndă vinul și comina și țuica galbenă bătrînă adusă din Vîlcea.

Nu intra decît rar și rușinat în localurile sale și ne declara textual și pedagogic:

— Cea mai mare rușine pentru un om este atunci cînd intră la cîrciumă, a doua, cînd se duce la tribunal ca reclamant, ca avocat sau inculpat, a treia cînd se duce la bordel și în casa unei femei, cînd îi lipsește soțul.

Nu prea mînca carne (sic), deși era înalt și drept ca bradul pînă la 80 de ani, și cu înfricoșătoare mustăți. Se hrănea de predilecție cu lapte, pește și fructe, ca Leon Nicolaevici Tolstoi, care dorea a-și da moșia țăranilor, se închina fără biserică și popi, care mijlocise în timpul răscoalelor din 1906 între țar și „domnii revoluționari", așa cum mijlocise și el între țăranii dijmași la 1907 și generalul artilerist Petre Gigurtu, care a venit cu tunurile ca să pacifice Racovița-Mărgăritești (ohaba lui Iancu Jianu) și Oboga (ohaba tatălui său mort ca ostaș la reg. 2 roșiori).

Preceptele sale se călcau în primul rînd de Muica: tăia cele trei sute de gîște, rînd pe rînd, pentru copii, care le creșteau și le pășteau în pogonul de lucernă, în botul celor trei perechi de bidivii. Ouăle de la găini se aduceau cu tîrna de porumb și cu poala. Constituiau o problemă din pricina regularității necesare pentru a nu se prăși șobolanii și dihorii. Stăpînul recunoscut al gîștelor era tot Neica Ioniță: mizerabilele gîgîitoare nu plecau și nu soseau de la Balta Rece de 1,5 km², fără o traistă de boabe de porumb, împrăștiate cu o alifie de vorbe dulci.

Porcii, caii, mînjii și viţeii se aflau sub oblăduirea lui, ca și gîștele.

Îl iubeau nemăsurat și trezeau gelozia și ranchiuna noastră, a plozilor.

Taina era simplă: la miezul nopții pleca, iarnă-vară, cu un felinar, ca să le poarte de grijă și să le aline spaima de bufnițe, de șerpi, de broaște rîioase sau țestoase, de dihori, de cumătra vulpe sau de vreun hoț.

Noi dormeam buștean.

După inspecția la vite de la miezul nopții începea și feeria lui: o bucată de friptură cocoș (piept), un pește gustos de lac (adus personal, zilnic, din Balta-Rece, unde se ducea în zori la coșuri și vîrșe, cu un săcotei, un ștergar de in și un săpun tare ca lemnul de corn ca să-și facă scalda). Nu lipsea nici clondirul cu vin pe care-l bea cu șart cu muierea lui pe masa rotundă de lemn unde tăifăsuiau lin despre treburi. Alături dormeau copiii pe patul lung și tare pe care îi acopereau cu velințe. Pruncii se zămisleau firesc în cadența de vreo doi ani, alăptați de Muica.

Laptele ei nu ajungea decît pentru Zăpîrstea.

Două vaci transilvane dădeau 25 litri zilnic pentru liotă. Cerbana, cea mai iubită, dădea mai puțin ca o Magdalenă biblică. Sîrba, bănățeana, era Marta cea harnică la majorarea laptelui. Viţeii Cerbanei se vindeau ca boi de jug.

Vacile se aflau în sectorul nostru exclusiv pentru păscut, iar mulsul la Muica. Ah! cît ne-a mai chinuit, ca să bem în fiecare dimineață o gură de lapte spumos și nefiert. Parcă ne dădea untură de pește. Doctorii de azi recomandă așa ceva, dacă vaca n-are Koch. Nouă ne plăcea ceaiul rusesc, britanic și chinez, cafeaua cu lapte a șvăboaicei.

Sosiți săraci lipiți în localitate, șvabul, șvăboaica și cei opt bălăiori au poposit într-un amurg de vară. Ctitorului de fîntîni și seniorului rural moșnean Ioniță i s-a făcut milă nespusă de „strînul" harnic, împovărat cu unelte și copii. I-a încherbat repede, în cîteva săptămîni, o casă din chirpici, din lemn și tinichea: două odăițe, o săliță și un ceardac lat unde dormeam, vara, toți copiii de-avalma româno-germani și ruralo-proletari, la povești sau în grădina cu lucernă, cu gutui, cireși, duzi și vreo 11 specii de pomi roditori, plus pogonul de viță, unde ne înjghebam covercile. Pe-atunci am pipăit Das Kapital *de Marx și broșuri cu coperți și conținut roșu socialist.*

Neica Ioniță i-a mai făcut și atelierul — hardughie de potcovărie și rotărie lîngă fîntîna de lîngă drum (pentru călători), zidită de răsstrăbunicii săi, sleită din 3 în 3 ani, de eternul Ioniță un gospodar la casa străveche. O sleiam și noi cu Neica Ioniță, care mai avea vreo cinci fîntîni în grija lui, aflătoare pe cîmpuri, pe lîngă cele trei zidite pe cheltuiala lui. Dacă ar fi avut bani mai mulți și copii mai puțini ar fi zidit o biserică, un spital, un orfelinat, școli primare și chiar o cazarmă ca Moș-Pătru, prietenul său, unchiul nurorei sale, Dina, noră primă, cea mai blîndă și cea mai harnică. Despre Moș Pătru se scornise că ar fi avut legături cu falsificatorii de bani de la Leu, ceea ce ar fi fost inadmisibil pentru Neica Ioniță.

Pe vol. „Opera lui Mihai Eminescu" (II), Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II", București, 1935.	**Dlui P. Pandrea și dlui Marcu-Balș — salutări prietenești.** **G. Călinescu**
Pe vol. „Opera lui Mihai Eminescu" (IV), Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II", București, 1936.	**Dlui Petre Pandrea, cu prietenie.** **G. Călinescu**

Amintiri despre C. Stere

Pe Constantin Stere l-am venerat și l-am iubit din copilărie, fiindcă poporaniștii au răsărit și pe malurile Jiilor și în zăvoaiele Olteţului, nu numai pe Jipia și pe Bahlui sau pe malurile Căcainei bîrlădene și la Dorohoi, pe unde am peregrinat în refugiul din toiul primului război mondial. În calitate de cercetaș și de elev al liceului militar, apoi de student, am devenit repede „regnicolar". Între 1906 și 1940, țara nevăzută a intelectualilor noștri a fost împărțită în nesfîrșite dihonii și polemici între N. Iorga și C. Stere, între „semănătoriști" și „poporaniști".

Cine a iubit pe Iorga nu putea înțelege nimic din problematica lui Stere.

Cine urmărea cu comprehensiune sau cu amor intellectualis *scrisul simfonic al lui Stere și a asistat la tragedia înspăimîntătoare a acestui om nu putea iubi pe Iorga. Îl urmărea pas cu pas, ca pe un dușman în jurnalistica sclipitoare, asista la dramele lui istorice complicate și la comediile nesărate ca „Sarmală, amicul poporului", vizita regulat libraria lui Pavel Suru din Calea Victoriei (librărie strict iorghistă) pentru a cumpăra sau foileta broșura sau cartea ultimă lunară ieșită din teascurile* Ramuri*-lor craiovene sau de la tipografia strict iorghistă de la Vălenii-de-Munte. (Ca student, fiecare se înghesuia la cursurile lui N. Iorga între 1923—1926, chiar dacă nu se înscria la facultatea de litere sau la istorie.) Ținea prelegeri la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale, la Școala de război, la Liga Culturală, la Ateneul Român și la atenee populare din Dichiu, prin pensioane sau prin provincie. Nu se repeta niciodată, cum nu se repetă paharul de apă pentru însetat și dărabul de pîine pentru înfometat. Spectacolele parlamentare oferite de Iorga au rămas de neuitat și atingeau sublimul oratoric la marile comemorări naționale și statale.*

Un „sterist" urmărea pe N. Iorga.

Un „iorghist" nu cerceta decît cum grano salis *și cu animozitate textele lunare ale lui C. Stere din* Viața Românească *(1906—1936) și n-a asistat decît cu indignare la marile sale discursuri parlamentare.*

Legile fundamentale ale României burghezo-democratice dintre 1907 și 1929 poartă pecetea lui C. Stere. Acest profesor de drept constituțional de la Facultatea de drept a Universității Iașului a fost raportor și redactor de texte al anteproiectului legii votului universal și al legii de împroprietărire a țăranilor în parlamentul din 1914—1916.

Constituția României data din 1866 și s-a modificat reacționar în 1923, fără a se respecta prescripțiile existente ale modificării.

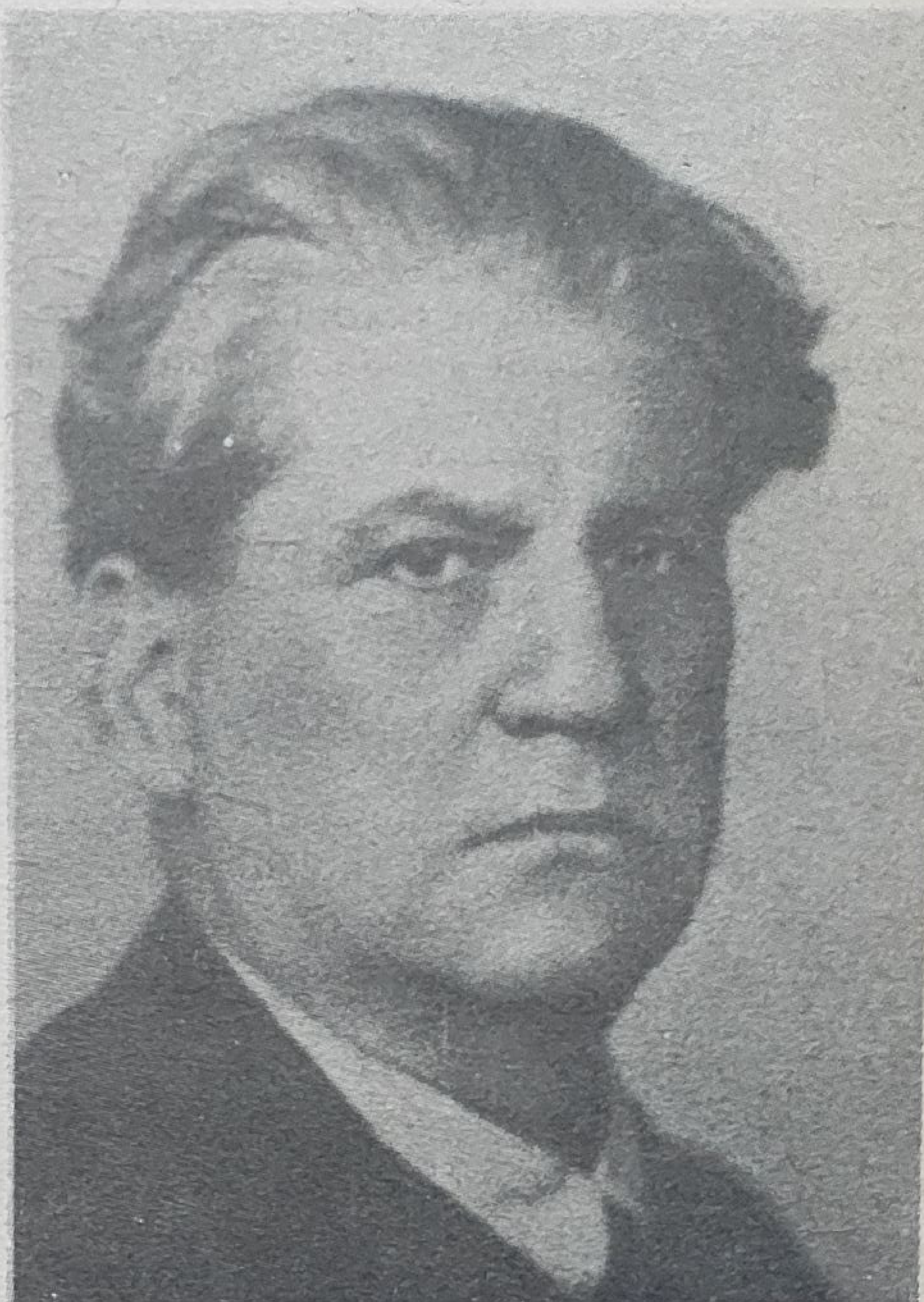
C. Stere a prezentat un anteproiect de Constituție după 1923 în paginile V(ieții) R(omânești), care a avut un imens ecou.

Constituția C. Stere a rămas în stadiul de proiect și de ideal, dar a reușit între anii 1926—1928 să se voteze Legea administrativă *a descentralizării și a sfaturilor populare într-un Parlament democratic impus de voința țăranilor. Legea a fost în scurtă vreme abrogată, iar autorul ei eliminat din partidul pe care-l fundase și scos din viața publică.*

Dlui P. Pandrea și
dlui Marcu-Balș
saluturi prietenești
G. Călinescu

Dlui Petre Pandrea
cu prietenie
G. Călinescu

Autografe G. Călinescu

C. Stere

Pe Constantin Stere l-am venerat și l-am iubit din copilărie și adolescență, deși nu l-am cunoscut decît tîrziu, la 19 ani, în 1923. Primul om la care am alergat în București ca să-l cunosc, ca student, a fost C. Stere.

N-a fost Iorga, unde alergau toți bacalaureații provinciali, ca să-i audieze prelegerile, nici compatriotul meu, filozoful C. Rădulescu-Motru, sau elegantul maiorescian P.P. Negulescu, ori sociologul D. Gusti. M-am dus, ulterior, la toți. Prioritatea o avea Stere, deși cuvînta la Astoria, seara, într-o sală de mic hotel și locuia la hotel Esplanade. Fusese scos de la catedră.

Stere exercita o fascinație indicibilă asupra învățătorilor mei olteni Constantin Dinculescu și Gheorghe Vasilescu de la începutul acestui veac, într-un tîrg obscur pe Olteț. Primul a murit ca erou și ofițer la Cîineni la 19 august 1916. Al doilea dăduse bătălia alături de țărani în 1907. A fost schingiuit, bătut cu frînghii ude o săptămînă în șir în văzul și auzul satului. Artileriștii generalului Petre Gigurtu (căsătorit cu nepoata lui N. Bălcescu, Olga Bălcescu, care îl blestema, ca și soția Odobescului la 1848 pe generalul călău) patrulau călări și au bombardat cîteva sate. Învățătorul Gh. Vasilescu a preluat vina răscoalei asupra sa, a gemut cumplit, a rămas aproape surd și tăhui. A scos în continuare o revistă minusculă de folclor la tipograful nostru Neagoe, din salariul lui. Se îmbrăcase în toga violetă a melancoliei și a mizantropiei. Azi, tîrgul devenit oraș, cu trei mii de muncitori industriali, poartă o stradă cu numele martirului-erou de la 1907 învățător Gh. Vasilescu.

Pe statuia de marmoră cu placă de bronz pentru eroii militari s-au înscris C. Dinculescu (dascălul meu), fratele meu, veri cu duiumul și judecătorul Teodor Băloiu (maica lui soră cu maica mea), morți între 1916–1918.

Cei doi învățători și judecătorul Neica Teodor erau poporaniști steriști.

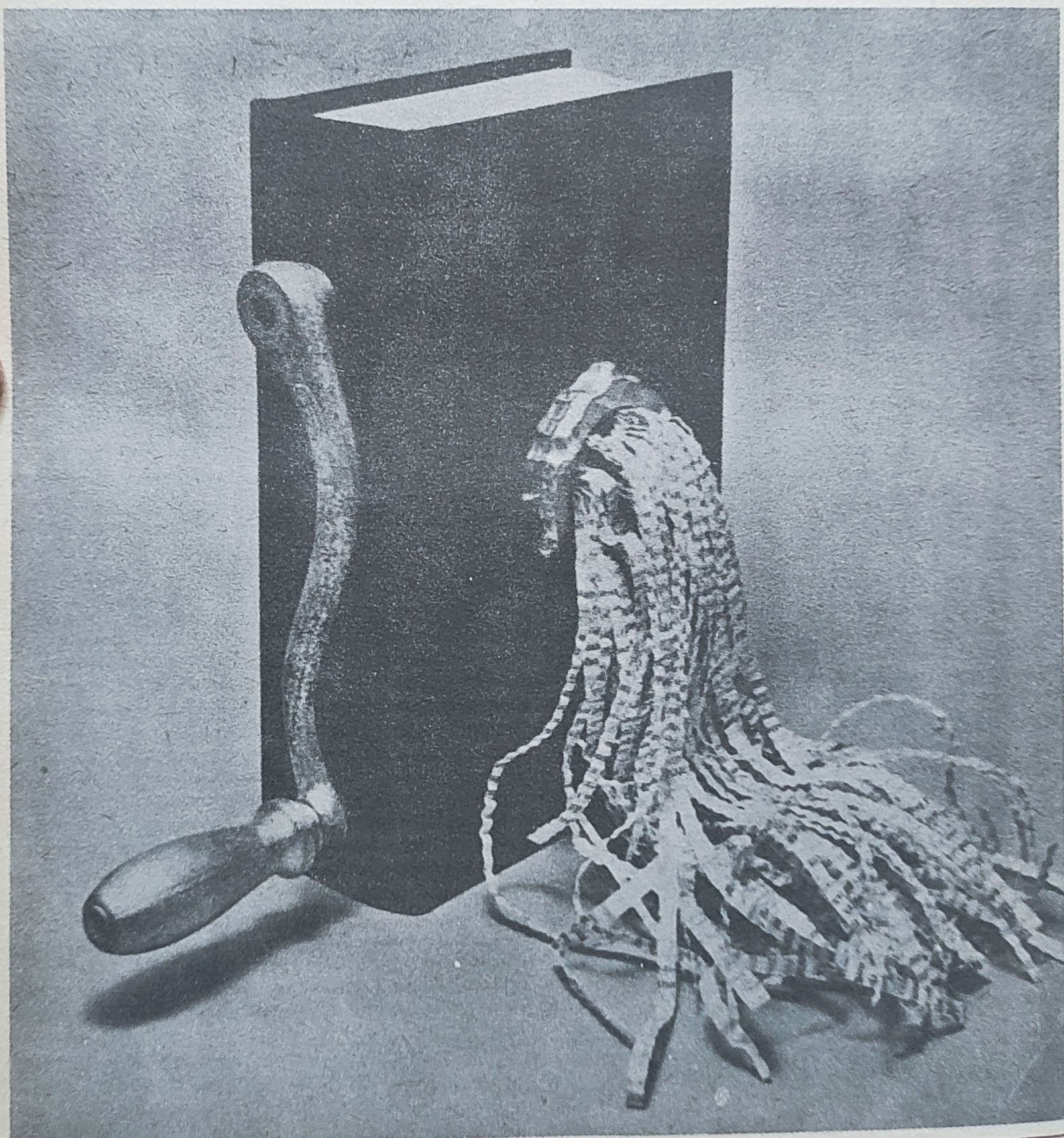
Fuseseră iorghiști, dar după 1907 s-au despărțit sufletește de Iorga, care se declarase împotriva votului universal și a reformei agrare, predicînd armonia claselor sociale. Au rămas cu abonamentul la Neamul Românesc *și la nenumăratele lui reviste. Am regăsit vrafurile de colecții cu broșuri și cărți tăiate incomplet ale lui N. Iorga. Studiile lunare ale lui C. Stere din* Viața Românească *erau subliniate cu creion roșu, cu exclamații și comentarii aprobative* (Omul care ne trebuie *se numește o piesă teatrală de N. Iorga*).

Omul care ne trebuie nu a mai fost din 1907 pînă în 1929 istoricul N. Iorga, ci sociologul, economistul, criticul literar și constituționalistul C. Stere.

C. Stere a tras după sine pe micii intelectuali sătești. Nici măcar popii nu mai erau cu N. Iorga între 1908–1929, ci au urmat pe Stere.

Tatăl meu ceva mai sceptic asupra liberalilor, unde s-a dus ca tînăr jurist Neica Tudor, ca să formeze „stînga" steristă în județ a votului universal și a legilor de împroprietărire agrară, aplauda gurița de aur a lui Take Ionescu.

LUNA A 13 A

Pentru cei nepoliticoși

„Cîți ani ai?" am întrebat.

Ochii îi erau ațintiți pe revolverul din mîna mea. „Uite ce-i, domnule, nu-s mulți bani în sertar, dar i-ai pe toți. N-o să fac tărăboi."

„Nu mă interesează banii tăi murdari. Cîți ani ai?"

Era uimit. „Patruzeci și doi".

Am plescăit. „Ce păcat. Din punctul tău de vedere, cel puțin. Ai mai fi putut trăi încă douăzeci sau treizeci, dacă te-ai fi chinuit cît de cît să fii politicos."

Nu înțelegea.

„Am să te omor", i-am spus, „din cauza timbrului de patru cenți și din cauza bomboanelor cu vișine."

Nu știa ce voiam cu bomboanele cu vișine, dar știa totul despre timbru.

Fața i se schimonosi de teamă. „Trebuie să fii nebun. Nu mă poți omorî doar pentru asta."

„Ba da."

Și l-am omorît.

Cînd doctorul Briller mi-a spus că nu mai aveam decît patru luni de trăit, bineînțeles că am fost tulburat. „Sînteți sigur că nu ați încurcat radiografiile? Am mai auzit de așa ceva."

„Mă tem că nu, domnule Turner."

Am rămas pe gînduri. „Rezultatele de laborator. Poate că numele meu a fost din greșeală atașat altor..."

Dădu încet din cap. „Am verificat de două ori. Întotdeauna o fac în asemenea cazuri. Practică medicală solidă, înțelegi?"

Era tîrziu după amiază, ceasul la care soarele este obosit. Speram că atunci cînd îmi va veni timpul să mor, să fie măcar dimineața. Cu siguranță mai vesel.

„În asemenea cazuri", continuă doctorul Briller, „doctorul se află în fața unei dileme. Să-i spună sau nu pacientului? Eu întotdeauna le spun alor mei. Asta le permite să-și rezolve afacerile și să-și trăiască nițel viața, ca să spun așa." Trase spre el un dosar de hîrtii". „Și scriu o carte. Ce aveți de gînd să faceți cu timpul care v-a mai rămas?"

„Chiar nu știu. Știți, abia de un minut am aflat".

„Bineînțeles", spuse Briller. „Nu-i nici o grabă. Dar cînd vă veți hotărî, o să-mi spuneți, nu-i așa? În carte mă ocup de ceea ce fac oamenii cu timpul care le rămîne, cînd știu cît mai au de trăit."

Împinse dosarul la o parte. „Veniți pe la mine la două — trei săptămîni. În felul acesta vom putea urmări evoluția declinului dv."

Briller mă conduse la ușă. „Am scris deja despre douăzeci și două de cazuri ca ale dumneavoastră". Păru să privească în viitor. „Știți, ați putea deveni un best-seller".

Întotdeauna am dus o existență banală. Nu mărginită, ci banală.

N-am adus nimic în plus lumii — și prin asta mă asemăn cu aproape toate sufletele de pe pămînt — dar pe de altă parte nici nu i-am luat nimic. Pe scurt, am cerut să fiu lăsat în pace. Viața este și așa, dificilă, fără prietenii neoportune cu cei din jur.

Ce poate omul să mai facă în doar patru luni de viață?

Nu știu cît m-am plimbat și m-am gîndit la această problemă, dar într-un tîrziu m-am trezit pe lungul pod arcuit care coboară și se întîlnește cu drumul de pe malul lacului. Sunetele unei muzici mecanice îmi năvălîră printre gînduri; am privit în jos.

Era un circ, sau cam așa ceva.

Era lumea magiei urîte, unde aurul este doar poleială, unde maestrul de manej cu joben e tot atît de domn pe cît sînt de autentice medaliile de pe pieptul lui, și unde doamnele îmbrăcate în roz au fețe aspre și ochi mijiți. Era spațiul vînzătorilor cu voci stridente care te înșeală la rest.

Întotdeauna am fost de părere că desființarea „Marelui Circ" poate fi considerată ca unul din progresele culturale ale secolului XX. M-am trezit totuși coborînd podul, și după cîteva clipe eram pe aleea principală, între șirurile de tribune unde diformitățile umane sînt exploatate și arătate spre amuzamentul copiilor.

În sfîrșit am ajuns în punctul cel mai înalt, de unde am început să-l urmăresc leneș pe controlorul plictisit în cușca lui înaltă de la intrarea principală.

Un bărbat cu o înfățișare plăcută, însoțit de două fetițe, se apropie de el și-i arătă niște dreptunghiuri de carton ce păreau a fi permise de intrare.

Controlorul urmări cu degetul o listă tipărită ce se află lîngă el. Ochii i se înăspriră și pentru o clipă privi încruntat spre bărbat și copii. Apoi, încet și deliberat, rupse permisele în bucățele și le aruncă pe jos. „Astea nu-s bune nici de-al dracului", spuse el.

Bărbatul roși. „Nu înțeleg."

„N-ai ținut afișele", i-o trînti controlorul. „Șterge-o, viermel" Fetițele căutau spre tatăl lor, cu privirile uimite. Ce va face oare?

El stătea acolo și fața i se albise de furie. Părea gata să spună ceva, dar apoi se uită la ele. Închise ochii o clipă, parcă pentru a-și controla mînia, apoi spuse: „Haideți. Să mergem acasă".

Le luă de acolo, porniră de-a lungul aleii și fetițele priveau în urmă uluite, dar n-au spus nimic.

M-am apropiat de controlor. „De ce ai făcut asta?"

Își aruncă ochii spre mine. „Ce te privește?"

„Poate că mă privește foarte mult".

Mă cercetă iritat. „Pentru că n-a ținut afișele".

„Am mai auzit asta. Acum explică-mi".

Răsuflă o dată de parcă l-ar fi costat bani. „Impresarul nostru merge prin oraș cu două săptămîni înainte de a ajunge noi. Lasă afișe care anunță spectacolul peste tot pe unde poate — băcănii, magazine de pantofi, piețe de carne — în orice loc unde vor fi lipite pe geam și ținute acolo pînă la sosirea noastră. Eliberează două sau trei permise pentru asta. Dar ceea ce nu știu unii dintre acești șmecheri este că noi verificăm. Dacă afișele nu mai sînt cînd ajungem noi, permisele nu sînt bune".

„Înțeleg", am spus sec. „Și astfel dumneata le rupi permisele în față, și fața de copiii lor. Evident că omul a luat afișele din vitrina micului său magazin prea devreme. Sau poate că permisele i-au fost date de cineva care a făcut asta."

„Care-i diferența? Permisele nu sînt bune."

„Poate că nu-i nici o diferență în această privință. Dar îți dai seama ce ai făcut?".

Mă privea printre gene, încercînd să mă evaluezе pe mine și puterea pe care o puteam avea.

„Ai comis unul dintre cele mai crude acte umane", am răspuns dur. „Ai umilit un om în fața propriilor lui copii. Ai produs o cicatrice care va rămîne în el și în ei cît vor trăi. Își va duce copiii acasă și va fi un drum foarte, foarte lung. Și el ce le poate spune?"

„Ești polițist?"

„Nu-s polițist. Copiii la această vîrstă își consideră tatăl ca omul cel mai grozav din lume. Cel mai bun, cel mai curajos. Și acum vor ține minte că un om a fost rău cu tatăl lor — și că el n-a fost în stare să facă nimic."

„Așa că i-am rupt permisele. De ce n-a cumpărat bilete? Ești inspector orășenesc?"

„Nu-s inspector orășenesc. Te așteptai să cumpere bilete după acea umilință? L-ai lăsat pe om fără nici o alternativă. N-a putut cumpăra bilete și n-a putut face o scenă bine justificată pentru că erau copiii cu el. N-a putut face nimic. Chiar nimic, decît să se retragă cu cei doi copii care vroiau să vadă circul tău mizerabil, și acum nu mai pot".

Am privit în jos, la intrare. Erau acolo fragmentele multe visuri — rămășițele de la alți oameni care comiseseră crima capitală de a nu păstra afișele destul timp. «Ai fi putut cel puțin spune „Îmi pare rău, domnule. Dar permisele nu-s valabile" — și apoi ai fi putut explica politicos și liniștit de ce».

„Nu-s plătit să fiu politicos". Își arătă dinții galbeni. „Și, domnule, îmi place să rup permisele. Mă excită".

Și asta era. Un om mărunt căruia i se dăduse o măruntă putere pe care o folosea ca un Cezar.

Se ridică pe jumătate. „Și acum pleacă dracului de aici, domnule, pînă nu cobor eu, să te iau la goană".

Da. Era un om al cruzimii, un animal bidimensional născut fără sentimente și sensibilitate și hărăzit să facă rău toată viața. Era o creatură care ar trebui stîrpită de pe fața pămîntului.

Dacă aș fi avut puterea să...

I-am fixat încă o dată fața diformă și apoi m-am răsucit pe călcîie și am plecat. Pe pod am luat un autobuz pînă la magazinul sportiv de pe strada 37.

Am cumpărat un revolver de calibru 32 și o cutie de cartușe.

De ce nu ucidem? Pentru că nu simțim justificarea morală pentru un asemenea act final? Sau mai mult pentru că ne temem de consecințe dacă sîntem prinși — prețul plătit de noi, de familiile noastre, de copii?

Și astfel îndurăm jigniri cu umilință, le îndurăm pentru că înlăturarea lor ne-ar putea produce suferințe mult mai mari.

Dar eu nu aveam familie, nici prieteni apropiați. Și doar patru luni de trăit.

Soarele apusese și luminile circului străluceau cînd am coborît din autobuz la pod. M-am uitat în jos spre alee. El era încă în cușcă.

Cum s-o fac? m-am întrebat. Să merg pur și simplu la el și să-l împușc, așa cum stătea pe micul lui tron?

Problema s-a rezolvat de la sine. Cineva îl înlocui — probabil schimbul lui. Își aprinse o țigară și o luă agale spre marginea întunecată a lacului.

L-am ajuns din urmă la o cotitură ascunsă de niște tufișuri. Era un loc singuratec, dar destul de aproape de circ ale cărui zgomote ajungeau pînă la mine.

Se întoarse cînd îmi auzi pașii. Un zîmbet rigid îi întinse buzele și își frecă oasele mîinii.

„O cauți cu lumînarea, domnule".

Ochii i se măriră la vederea revolverului.

„Cîți ani ai?" l-am întrebat.

„Uite ce-i, domnule", răspunse el repede. N-am decît cîteva de zece în buzunar".

„Cîți ani ai?" am repetat eu.

Ochii îi clipiră nervoși. „Treizeci și doi".

Am clătinat trist din cap. „Ai fi putut trăi pînă la șaptezeci. Poate încă patruzeci de ani de viață, dacă ți-ai fi dat cît de cît osteneala să te porți ca o ființă umană".

Păli. „Ești sărit de pe fix, sau ce?"

„O posibilitate".
Am tras.
Zgomotul împușcăturii nu a fost atît de tare pe cît aș fi crezut eu, sau poate se pierduse în zarva circului. El se clătină și se prăbuși pe marginea potecii și rămase mort de-a binelea.
M-am așezat pe o bancă din parc și am așteptat.
Cinci minute. Zece. Nimeni n-auzise împușcătura?
Deodată mi-am dat seama că-mi era foame. Nu mîncasem de la prînz. Gîndul de a fi luat la o secție de poliție și de a fi interogat cine știe cît timp îmi părea de nesuportat. Și mă durea și capul.
Am rupt o pagină din carnet și am început să scriu:
„Un cuvînt brutal poate fi iertat. Dar nu și o viață întreagă de grosolănie răutăcioasă. Acest om merita să moară".
Eram gata să-mi scriu numele, dar apoi am hotărît că inițialele vor fi suficiente pentru moment. Nu voiam să mi se dea de urmă înainte de a lua o masă bună și cîteva aspirine. Am împăturit hîrtia și am pus-o în buzunarul mortului.
N-am întîlnit pe nimeni cînd m-am reintors pe potecă și am urcat pe pod. Am mers pînă la Wescheler, probabil cel mai bun restaurant din oraș. În condițiile normale prețurile mă depășesc, dar m-am gîndit că de data asta îmi puteam permite.
După masă am simțit nevoia să mă plimb cu autobuzul. Îmi plăcea această formă de plimbare prin oraș, și, la urma urmei, libertatea mea de mișcare va fi în curînd redusă.
Șoferul autobuzului era un om nervos. Părea că toți pasagerii îi sînt dușmani. Dar era o noapte minunată și autobuzul nu era plin.
Pe strada 68, o bătrînă plăpîndă cu părul alb, cu trăsături de camee, aștepta la colț. Șoferul opri în silă și deschise ușa.
Cînd puse piciorul pe prima treaptă, ea zîmbi și dădu din cap către pasageri, și se putea vedea că viața ei era plină de o fericire blîndă și călătorea prea puțin cu autobuzul.
„Ei bine!!!" tună șoferul. „Îți trebuie o zi ca să urci?"
Ea roși toată și se bîlbîi. „Îmi pare rău". Îi întinse o hîrtie de cinci dolari.
El o săgetă cu privirea. „N-ai mărunt?"
Roșeața se accentuă. „Nu cred, dar am să mă uit..."
Șoferul era limpede în avans și aștepta.
Și mai era limpede încă ceva. Situația îl amuza.
Ea găsi un sfert de dolar și i-l întinse timid.
„În cutie", se răsti el.
Îl lăsă în cutie.
Șoferul porni mașina cu o smucitură și bătrîna aproape căzu. În ultima clipă reuși să se prindă de o bară.
Ochii ei se întoarseră spre pasageri parcă cerîndu-și iertare pentru ea însăși — pentru că nu se mișcase mai repede, pentru că n-avusese mărunt la îndemînă, pentru că aproape căzuse. Zîmbetul tremură și se așeză.
La 82, ea trase de cordonul de semnalizare, se ridică și se îndreptă spre ușă.
Șoferul o apostrofă peste umăr cînd opri. „Folosește ușa din spate. Nu vă obișnuiți odată să folosiți ușa din spate?"
Sînt foarte de acord cu folosirea ușii din spate. Mai ales cînd o mașină este plină. Dar nu erau decît șase pasageri care citeau ziarele cu o nepăsare de speriat.
Ea se întoarse, palidă, și coborî pe ușa din spate.
Seara aceasta a ei, care trecuse, sau care urma, fusese distrusă. Și cu gîndul la ea, poate încă multe altele.
Am călătorit pînă la capătul liniei.
Eram singurul pasager, cînd șoferul întoarse și parcă.
Era un colț pustiu și slab luminat și nici un pasager nu aștepta în refugiul din stație. Șoferul își privi ceasul, își aprinse o țigară și apoi dădu cu ochii de mine. „Dacă mergi înapoi, dom'le, mai pune un sfert în cutie. Fără pasageri clandestini aici".
M-am sculat de pe locul meu și m-am îndreptat încet către el. „Cîți ani ai?"
Ochii i se îngustară. „Nu te privește".
„Cam treizeci și cinci, îmi închipui", am spus. „Ai mai fi avut de trăit încă treizeci, sau mai mulți". Am scos pistolul.
Scăpă țigara. „Ia banii", a spus.
„Nu mă interesează banii. Mă gîndesc la o doamnă blîndă și poate la alte sute de doamne blînde, și la domnii inofensivi și buni și la copiii zîmbitori. Ești un criminal. Nu există justificare pentru ce le faci. Nu există justificare pentru existența ta."
Și l-am omorît.
M-am așezat și am așteptat.
După zece minute mai eram încă singur cu cadavrul.
Mi-am dat seama că-mi era somn. Neînchipuit de somn. Ar fi mai bine să mă predau poliției după o noapte bună de somn.
Mi-am scris justificarea pentru decesul șoferului pe o bucată de hîrtie, mi-am pus inițialele și i-am pus hîrtia în buzunar.
Am trecut de patru străzi înainte de a găsi un taxi care să mă ducă pînă acasă.
Am dormit profund și poate că am și visat. Dar dacă am făcut-o, visurile mi-au fost plăcute și inofensive. Era aproape ora nouă cînd m-am trezit.
După un duș și un mic dejun ușor, mi-am ales cel mai bun costum. Mi-am adus aminte că încă nu plătisem nota de telefon. Am semnat un cec și am scris adresa pe un plic. Am descoperit că n-am timbre. Dar n-are a face, voi lua unul în drum spre poliție.
Aproape că ajunsesem cînd mi-am adus aminte de timbru. M-am oprit la colț, la o drogherie. Era un loc în care nu mai intrasem niciodată.
Proprietarul, într-un bluzon alb, ședea în spatele aparatului de sifon citind un ziar. Un agent comercial nota ceva într-un registru uriaș.
Proprietarul nici nu-și ridică privirile cînd am intrat și-i vorbi agentului. „Au amprentele lui pe bilete, îi au scrisul și inițialele. Ce se întîmplă cu poliția?"

Agentul ridică din umeri. „Ce rost au amprentele dacă ucigaşul nu figurează în cartoteca poliţiei? La fel cu scrisul, dacă n-ai cu ce să-l compari. Şi cîte mii de oameni din oraş au iniţialele L.T.?" Îşi închise registrul. „Mă întorc săptămîna viitoare".

Vînzătorul continuă să-şi citească ziarul. Mi-am dros glasul.

Termină de citit un paragraf lung şi îşi ridică privirile. „Ei?"

„Doresc un timbru de patru cenţi, vă rog".

Parcă îl lovisem; se holbă la mine cîteva secunde şi apoi îşi părăsi scaunul şi se îndreptă încet spre spatele magazinului către o ferestruică zăbrelită.

Eram gata să-l urmez, dar o expoziţie de pipe de sub cotul meu îmi atrase atenţia.

După o clipă, m-am simţit privit şi am ridicat ochii.

Vînzătorul stătea în celălalt capăt al magazinului, cu o mînă în şold şi cu cealaltă ţinînd dispreţuitor timbrul: „Aştepţi să ţi-l aduc eu?"

Şi atunci mi-am amintit de un băieţel de şase ani care avusese cinci penny. De data asta nu unul singur, ci cinci, şi asta pe vremea acadelelor de un penny.

Fusese vrăjit de panorama din vitrină — cele cincizeci de varietăţi de dulciuri, şi mintea i se zbătea într-o plăcută nehotărîre. Biciuştile roşii? Lemnul dulce? Punguţele? Dar nu bomboanele cu vişine. Acelea nu-i plăceau.

Şi apoi îşi dăduse seama că vînzătorul stătea în spatele vitrinei — bătînd din picior. În ochi îi mocnea enervarea — mai mult, mînia. „Ai să stai toată ziua aici pentru banul ăla nenorocit?!"

Era un băiat sensibil şi se simţise ca după o lovitură. Cei cinci penny atît de preţioşi, acum nu mai erau nimic. Omul acesta îi dispreţuia. Şi omul acesta îi dispreţuia pe el.

Cu un gest amorţit arătase fără să se uite. „De cinci cenţi din aia". La ieşire, observase că avea bomboanele cu vişine.

Dar nu asta era cu adevărat important. Orice ar fi fost, nu le-ar fi putut mînca.

Acum îl priveam pe vînzător, şi timbrul de patru cenţi, şi ura nemărginită pentru toţi cei care nu contribuiau direct la profiturile lui. Nu aveam nici o îndoială că s-ar fi gudurat dacă i-aş fi cumpărat una din pipe.

Dar m-am gîndit la timbrul de patru cenţi şi la punga de bomboane cu vişine pe care o aruncasem cu atîţia ani în urmă.

M-am dus către el şi am scos pistolul din buzunar. „Cîţi ani ai?"

După ce a murit, n-am aşteptat mai mult decît mi-a fost necesar să scriu o notiţă. De data asta ucisesem pentru mine şi simţeam nevoia să beau ceva.

Am mers în josul străzii şi am intrat într-un bărulet la cîteva case de acolo. Am comandat un coniac şi apă.

După zece minute, am auzit sirena unei maşini de poliţie.

Barmanul se duse la geam.

„Chiar pe strada noastră. Îşi scoase haina. Mă duc să văd ce se întîmplă. Dacă intră cineva, spune-i că mă întorc îndată". Puse sticla de coniac pe bar. „Serveşte-te, dar să-mi spui cît".

Beam coniacul încet şi urmăream maşinile de patrulă care mai veneau şi la urmă şi o ambulanţă.

Barmanul se întoarse după zece minute şi un client îl urmă de aproape. „O bere mică, Joe".

„Asta-i al doilea coniac", i-am spus.

Joe îmi strînse mărunţişul. „Droghistul de mai sus a fost omorît. Se pare că de omul care omoară oameni pentru că nu-s politicoşi".

Clientul îl urmărea cum toarnă berea. „De ce crezi asta? Poate că a fost o tîlhărie".

Joe clătină din cap. „Nu. Fred Mesters — are magazinul de televizoare de peste drum — a găsit cadavrul şi a citit biletul".

Clientul puse o monedă pe tejghea. „N-am să plîng pentru asta. Întotdeauna mi-am făcut cumpărăturile în altă parte. Se purta de parcă îţi făcea o favoare ori de cîte ori te servea".

Joe dădu din cap. „Nu cred că-i cineva din împrejurimi care-i va simţi lipsa. Întotdeauna făcea scandal".

Eram gata să mă duc la drogherie şi să mă predau, dar acum mi-am mai comandat un coniac şi mi-am scos carnetul. Am început să fac o listă de nume.

Era surprinzător cum răsăreau unul după altul. Erau amintiri amare, unele mari, altele mici, multe trăite de mine, şi mult mai multe la care fusesem martor — simţind poate mai mult decît victimele.

Nume. Şi omul acela de la depozit. Nu-i ţineam minte numele dar trebuia inclus şi el.

Îmi aminteam ziua şi pe domnişoara Newman. Noi eram elevii ei de clasa a şasea şi ne luase într-una din excursiile ei — de astă dată la depozitele de pe cheiul fluviului, unde urma să ne arate „cum funcţionează industria".

Întotdeauna îşi planifica traseele şi întotdeauna îşi cerea voie pentru locurile pe care le vizitam, dar de data asta se abătuse din drum sau se pierduse şi am ajuns la depozit — ea şi cei treizeci de copii care o adorau.

Şi omul o dăduse afară. Vorbise într-o limbă pe care noi n-o înţelegeam, dar îi sesizasem intenţia şi el o îndreptase împotriva noastră şi a domnişoarei Newman.

Era mică şi fusese ameninţată, şi ne-am retras. Şi domnişoara Newman n-a venit la şcoală a doua zi şi nici într-altă zi şi am aflat că îşi ceruse transferul.

Şi eu, care o iubeam, ştiam de ce. Nu mai putea apărea în faţa noastră după aceea.

Mai trăia încă omul acela? Mă gîndeam că pe atunci avea douăzeci şi ceva de ani.

Cînd, după o jumătate de oră, am părăsit barul, mi-am dat seama că aveam foarte mult de lucru.

Zilele următoare au fost ocupate şi, printre altele, l-am găsit pe cel de la depozit. I-am spus de ce urma să moară. Nici măcar nu-şi mai aducea aminte.

Şi cînd s-a făcut şi treaba asta, am intrat într-un restaurant din apropiere.

Chelneriţa îşi întrerupse într-un tîrziu conversaţia cu casieriţa şi se îndreaptă cu paşi mari spre masa mea. „Ce vreţi?"

Am comandat o friptură şi roşii.
Friptura se dovedi a fi exact aşa cum te puteai aştepta să fie în asemenea locuri. Cînd am vrut să iau linguriţa de cafea, am scăpat-o din greşeală pe jos. Am ridicat-o. „Duduie, eşti amabilă să-mi aduci o altă linguriţă, te rog?"
Veni arţăgoasă spre mine şi-mi smulse linguriţa din mînă. „Ai tremurici, sau ce?
Se întoarse după cîteva momente şi era gata să-mi trîntească pe masă cu destulă emfază, o altă linguriţă.
Dar deodată, un gînd neaşteptat îi schimbă expresia aspră a feţei. Braţul îşi încetini coborîrea; cînd linguriţa atinse faţa de masă, o atinse blînd. Foarte blînd.
Rîse nervos. „Îmi pare rău dacă am fost tăioasă, domnule".
Era o scuză, aşa că am răspuns: „Nu face nimic"
„Vreau să spun că puteţi scăpa linguriţa ori cînd doriţi. Vă aduc alta cu mare plăcere".
„Mulţumesc". M-am întors la cafeaua mea.
„Nu v-am jignit, nu-i aşa, domnule?" întrebă ea nerăbdătoare.
„Nu, deloc".
Apucă repede un ziar de pe o masă alăturată. „Poftiţi, domnule, puteţi citi asta cît mîncaţi. Vreau să spun, ca din partea noastră. Gratis".
Casierul se holbă la ea.
„Ce-a fost chestia asta, Mable?"
Mable se uită înapoi la mine cu o undă de nelinişte.
„Niciodată nu poţi şti care este. Mai bine să fii politicos în ziua de azi".
În timp ce mîncam, citeam, şi o notă îmi atrase atenţia. Un adult încălzise nişte monezi într-o tigaie şi le aruncase apoi unor copii care umblau după pomană de Ziua Tuturor Sfinţilor. Fusese numai amendat cu douăzeci de dolari.
I-am notat numele şi adresa.

*

Doctorul Briller îşi termină controlul. „Puteţi să vă îmbrăcaţi acum, domnule Turner".
Mi-am luat cămaşa. „Presupun că nu s-a descoperit nici un alt medicament miraculos de cînd am fost aici ultima oară".
Rîse cu bunătate şi încîntat de sine. „Nu, mă tem că nu". Mă urmărea cum îmi încheiam cămaşa. „Apropos, v-aţi hotărît ce veţi face cu timpul care v-a rămas?"
Mă hotărîsem, dar m-am gîndit să spun „Încă nu".
Fu de-a dreptul neliniştit. „Chiar ar trebui, ştiţi. Nu mai aveţi decît o lună. Şi să nu uitaţi să-mi spuneţi, cînd v-aţi hotărît".
În timp ce terminam cu îmbrăcatul, el se aşeză la birou şi privi spre ziarul ce zăcea acolo. „Ucigaşul pare să fie foarte ocupat, nu-i aşa?"
Întoarse o pagină. „Dar aspectul cu adevărat interesant al crimelor pare să fie reacţia publicului. Aţi citit în ultimul timp coala Scrisorilor de la Cititori?"
„Nu"
„Crimele astea par să se bucure de acordul general. Unii dintre corespondenţi chiar sugerează că ar putea furniza ei înşişi ucigaşului cîteva nume".
Voi căuta ziarul.
„Nu numai asta", continuă doctorul Briller „dar în oraş bîntuie un val de politeţe".
Mi-am pus haina. „Să revin peste două săptămîni?"
Lăsă ziarul deoparte. „Da. Şi caută să priveşti această problemă cu cît mai multă seninătate. Toţi murim într-o zi".
Dar „ziua" lui nu era precizată şi era, probabil, în viitorul îndepărtat.
Întîlnirea mea cu doctorul Briller avusese loc seara. Era aproape zece cînd am coborît din autobuz şi mi-am început scurta plimbare pînă acasă.
Cînd mă apropiam de ultimul colţ, am auzit o împuşcătură. Am luat-o pe Milding Lane şi pe trotuarul pustiu şi tăcut am dat peste un omuleţ cu un revolver în mînă. Era aplecat peste o victimă proaspătă.
Am privit cadavrul. „Dumnezeule. Un poliţist".
Omuleţul dădu din cap. „Da, ce am făcut pare puţin cam radical, dar, vedeţi, folosea o varietate de limbaj absolut inutilă".
„Aha", am făcut eu.
Omuleţul dădu din cap. „Îmi parcasem maşina în faţa hidrantului ăsta. Absolut din neatenţie, va asigur. Şi poliţistul aştepta cînd m-am întors la maşină. Şi a mai constatat că mi-am uitat permisul de conducere. N-aş fi reacţionat aşa dacă mi-ar fi completat pur şi simplu un bon de amendă — pentru că, domnule, eram vinovat şi o recunosc de bună voie — dar nu s-a mulţumit cu atît. A făcut observaţii jenante cu privire la inteligenţa mea, la vederea mea, la posibilitatea de a fi furat maşina, şi, în fine, cu privire la legitimitatea naşterii mele." Ochii îi clipiră la o amintire dragă. „Şi mama mea a fost un înger, domnule. Un înger".
Mi-am amintit că o dată am fost prins pe cînd traversam neglijent strada printr-un loc nepermis. Aş fi acceptat cu pocăinţă observaţiile obişnuite, sau chiar o amendă, dar ofiţerul insistase să-mi ţină o întreagă lecţie jignitoare în faţa unei asistenţe de curioşi care rînjeau cu satisfacţie. Umilitor în ultimul grad.
Omuleţul privi la arma din mîna lui. „Abia azi l-am cumpărat şi intenţionam sa-l folosesc împotriva supraveghetorului de la bloc. Un tiran".
L-am aprobat.
„Tipi ursuzi".
Oftă. „Dar acum presupun că trebuie să mă predau poliţiei?"
Am stat să mă gîndesc. Mă urmărea din privire.
Îşi drese glasul. „Sau poate că ar trebui doar să las un bilet? Vedeţi, am citit în ziare despre..."
I-am împrumutat carnetul meu.
Scrise cîteva rînduri, îşi puse iniţialele şi puse fiţuica între doi nasturi de la jacheta ofiţerului mort.
Îmi dădu înapoi carnetul. „Să ţin minte să-mi iau şi eu unul". Deschise portiera. „Să vă las undeva?"
„Nu, mulţumesc. Este o seară plăcută. Prefer să merg pe jos".
Un tip simpatic, am reflectat părăsindu-l.
Păcat că nu sînt mai mulţi ca el.

În româneşte de IRINA HOREA

Arthur Porges

Orice naş îşi are naşul

1.

Individul care stătea lîngă uşă se uită repede în jur.

După ce se asigură că nu era nici ţipenie de om prin preajmă, îşi trase cu iuţeală pe faţă o mască de culoarea pielii şi sună.

„Repede, femeie afurisită, înjură el în gînd, deschide odată! Nu pot rămîne aici o veşnicie cu drăcia asta pe faţă!"

Uşa se deschise iar el se strecură înăuntru încă mai înainte ca femeia să poată deschide gura...

— Nu vă enervaţi, dragă doamnă, spuse el repede şi energic. Nu vă fac nici un rău, continuă el ţinînd pistolul în mînă, dar fără a o amenința pe ea.

Pentru Johnny Howell asta era o meserie pe care o făcea în joacă, cu mîna stîngă, ca să zic aşa.

Doamna era frumoasă, aranjată, îmbrăcată în haine simple de casă, care îi veneau bine. Părul frumos, castaniu era proaspăt pieptănat. Respira tare şi repede — ca toţi oamenii pe care el îi vizitase în modul acesta. Era palidă, dar încă nu începuse să dea semne de isterie.

Asta era un lucru bun, i-ar fi părut rău dacă ar fi trebuit s-o facă să tacă aplicîndu-i o lovitură de karate. Doar banii îi primise pentru a-i face de petrecanie soţului ei, nu ei!

De undeva, de jos, se auzeau bătăi. Individul ascultă cîteva clipe. I se spusese că femeia este singură acasă, că băiatul este dus la şcoala de muzică şi că se întoarce după ce totul va fi aranjat.

— Cine-i acolo jos? întrebă el.

— Glenn, băiatul meu. E în pivniţă, răspunse ea şi pentru prima dată i se putu citi spaima în ochi. Are doar doisprezece ani... Doar nu de el aveţi nevoie...

— Nu, nu vreau nimic de la el, atîta timp cît nu-mi veţi face greutăţi. Ce face acolo?

— Lucrează ceva... Este membru al unei grupe care face modele de rachete şi le experimentează...

— Azi nu-i dus la şcoala de muzică? întrebă individul.

Ochii femeii, ochi mari şi inteligenţi, se făcură mari.

— Vreau să văd ce-i în pivniţă! Luaţi-o înainte şi conduceţi-mă, porunci el femeii.

Ea ezită o clipă ca şi cînd ar fi vrut să-l întrebe ceva, dar ochii lui de oţel o priviră rece şi fără nici o expresie, iar mîna cu pistolul se ridicase puţin. De aceea femeia se întoarse şi porni spre bucătărie. Casa arăta curată şi era bine întreţinută.

Femeia trecu prin bucătărie iar la celălalt capăt al ei deschise uşa care ducea spre scările de la pivniţă. El cobora în urma ei, cu pistolul pregătit şi cu nervii încordaţi: în pivniţă l-ar fi putut aştepta chiar Caughlin, cel după care venise!

2.

Încordarea nervoasă a lui Howell slăbi în clipa în care văzu pivniţa. Era mică şi bine luminată. Glenn, băiatul de doisprezece ani, era singur. Acesta îşi ridică privirea în momentul în care intrară cei doi, şi se uită întrebător la mama lui. După aceea zări pistolul.

— Mămică! strigă băiatul şi fugi spre ea.

— Linişte, Glenn, îi spuse ea repede. Fii liniştit, încă nu ştiu ce vrea omul acesta de la mine... Pînă acum s-a purtat frumos...

În timp ce ea vorbea, Howell se uita atent prin pivniţă. Aceasta era plăcută. Pe masa pe care lucra băiatul se aflau cîteva lucruri: scule, bucăţi de metal, tablă, cîteva sîrme şi cabluri. Howell examină toate colţurile fără a-i slăbi însă din ochi pe cei doi.

Pivniţa nu avea decît un gemuleţ prevăzut cu gratii. Gemuleţul dădea spre curte, casa era împrejmuită cu gard înalt de beton, aşa că nimeni nu putea vedea ce se petrece jos.

— Nu-i rău, bombăni Howell ca pentru sine. Apoi: Rămîneţi amîndoi aici, eu mă duc sus să aştept!

— Pe cine? întrebă copilul. Şi ce vreţi? făcu el şi o prinse pe mama lui de mînă, ca şi cînd ar fi vrut s-o apere.

— Îl aştept pe tatăl tău, spuse Howell rece. Simţea că-l cuprinde ura, fără să-şi dea seama începu să urască şi să invidieze viaţa lor armonioasă de familie...

Poate că şi mama lui fusese frumoasă cînd avusese aşa vreo şaptesprezece ani, numai că în amintirile lui el o vedea ca pe o femeie grasă, veşnic cu un şorţ murdar în faţă. Nici nu-i de mirare că tatăl fugise aşa de repede de ea. Hm,

pentru un băiat trebuie să fie foarte plăcut să aibă o mamă atît de frumoasă, de înțeleaptă și cultă. Cînd își aducea aminte de... Și-o amintea degeaba... Murise pe cînd el avea zece. .

— Dar ce doriți de la soțul meu? întrebă doamna Cauglin.

Howell îi vedea spaima din ochi și se simțea foarte bine pentru că reușise să-i tulbure liniștea.

— Chiar vreți să aflați? întrebă el malițios. Mai bine n-ați vrea, dar mai mult ca sigur că știți despre ce este vorba.

— Vreți să-l omorîți? întrebă ea frîngîndu-și disperată mîinile. Pentru Dumnezeu, de ce? Noi nici nu vă cunoaștem! Cine sînteți? Și ce rău v-a făcut Bill?

— Nici un rău, doamnă Cauglin. Nici cît negru sub unghie, dar sînt plătit pentru acest lucru.

Glenn se uita fix la el și în ochii lui se putea citi ură și înverșunare. Micuțul avea curaj, în pofida faptului că nu era decît o bocceluță de oase și piele.

— Cine v-a plătit și de ce? Bill n-a făcut nimănui rău toată viața...

— Sînt plătit, doamnă, și pentru ca să-mi țin gura. Cred că și soțul dv. trebuia să... Dar să nu vă fie teamă, sînt specialist. Soțul dv. nici n-o să simtă...

Femeia îl privi ca și cînd ar fi venit de pe Marte, ca pe o creatură groaznică, imposibil de înțeles.

— Acum știu, mami, spuse Glenn cu glas limpede de copil. Procesul! Peste o săptămînă tata trebuie să apară ca martor în fața tribunalului...

Pe figura mamei apăru o expresie de neîncredere.

— Nu poate fi asta... Pe omul acela de afaceri l-a omorît un huligan... Așa ceva se face numai cînd e vorba despre niște gangsteri grozavi, foarte puternici...

Howell se amestecă repede în vorbă, parcă temîndu-se că femeia spusese prea multe.

— Acum mă duc sus... Și ca să vă fie foarte limpede, am de îndeplinit o misiune serioasă și nimeni și nimic n-o să mă poată opri! Voi rămîneți amîndoi aici, în felul acesta nu veți putea face nimic. Dar să nu cumva să vă treacă prin cap să faceți ceva contra mea... Dacă aud ceva, vreun zgomot sau vreun strigăt — atunci cobor imediat și vai de voi o să fie! Dacă vă purtați frumos... Iar dacă aveți de gînd să-mi săriți în spate, vă omor pe amîndoi!

Ochii lui erau acum amenințători. Se întoarse și plecă. Ajungînd pe scări, întrebă:

— Cînd vine Cauglin acasă?

Femeia nu-i răspunde, i se uită în schimb fix în ochi.

„Într-adevăr, femeia are curaj", trebui el să recunoască în gînd.

— Ei fie, n-am să vă chinuiesc ca să-mi spuneți. Am să-l aștept.

Mama și fiul rămaseră o clipă înmărmuriți. Deodată doamna Cauglin își aminti de ceva.

— Trebuie să facem ceva, Glenn. Ceva trebuie să facem, șopti ea aproape fără glas. Omul acesta vrea să-l omoare pe tatăl tău! Trebuie să-l apărăm pe tata, Glenn!

3.

Urmară cîteva clipe în care pe chipul copilului se puteau citi cele mai diferite sentimente: mîndrie, teamă, gingășie, hotărîre. Și speranță.

— Știu, mamă. Dar cum?

— Trebuie să găsim un mod de a striga după ajutor. Doamne, dacă i-am putea da de veste lui Johnson! El ar suna imediat la poliție, iar aceasta l-ar prinde pe criminal mai înainte ca Bill să apuce să vină acasă.

Băiatul trecu neliniștit de pe un picior pe celălalt.

— Dar dacă încercăm să strigăm, el va veni imediat jos.

— Da, așa este. Nu m-am gîndit nici eu la asta. Tehnician în casa asta numai tu ești, ai totdeauna atîtea idei... Acum totul depinde numai de tine, Glenn...

Băiatul o privea cu ochi absenți. Nu era în firea mamei să ceară unui băiat de doisprezece ani să facă ceva ce ea însăși nu putea să facă...

— O să încerc, mămico, spuse. Trebuie să inventăm ceva. Cît timp avem la dispoziție?

— Tata se întoarce la cinci și jumătate. Ah, doamne, deja-i trecut de patru!

Glenn o conduse pe mama lui pînă la scaunul de lîngă masa lui de lucru.

— Ia loc, mămico. Tu singură nu poți face nimic... Ia să mă gîndesc cîteva clipe, să văd ce-i de făcut...

Mama îl ascultă și se așeză.

— Glenn, nu cumva firul de telefon trece prin pivniță.

— S-ar putea, zise el uitîndu-se în jur, dar la ce ne-ar folosi?

— Nu știu, m-am gîndit și eu așa... Poate ar trimite pe cineva aici dacă am tăia legătura...

— Asta da, dar nu-l vor trimite imediat, cu toate că nu durează decît cîteva clipe pînă află unde și în ce constă defecțiunea. Iar omul de la deranjamente tot nu ne-ar fi de nici un ajutor. Asasinul l-ar surprinde și l-ar închide în pivniță cu noi. Așa ar face cu oricine ar intra, chiar și din întîmplare, în casa noastră. Trebuie să anunțăm poliția, asta-i singura posibilitate!

— Ai dreptate, spuse mama distrusă, dar eu nu mai sînt în stare să gîndesc normal.

— Dacă ar mai da odată pe aici... Iar noi să-i pregătim o capcană...

— Da, Glenn, așa să facem. Facem zgomot, eu voi striga după ajutor și cum vine jos...

Bruma de speranță li se risipi însă repede.

— Bine, dar el are pistol, continuă mama. Și ai văzut cu ochii tăi cît e de prudent.

— Am văzut. Dar dacă mă urc deasupra scărilor și-i arunc ceva în cap... Asta, de pildă, zise el luînd o țeavă de pe masă.

Mama tăcu o clipă punînd în balanță toate cele pro și contra. Știa că trebuia bine cîntărită fiecare mișcare. O hotărîre pripită ar putea cauza moartea nu numai a soțului, dar chiar și a copilului.

— E prea riscant, spuse ea dînd din cap. Dacă n-o să nimerești din prima lovitură, n-ai să mai ai timp pentru a doua... Și-apoi pe scările astea înguste nici n-ai să poți sta prea bine... Nu Glenn, nu! N-are sens!

Glenn fu decepţionat, dar nu reacţionă.

— Prea multe lucruri n-avem la dispoziţie, spuse Glenn. Să vedem ce anume lucruri sînt, poate că văzîndu-le ne vine vreo idee.

— Bine, spuse mama încet. Dar gîndeşte-te, Glenn, repede. Pentru Dumnezeu, deja e patru şi jumătate!

— Bine. Deci: mai întîi o mulţime de ustensile... apoi curentul electric... Ochii i se aprinseră dintr-odată. Mamă, curentul electric! Putem face ceva cu el!

Şi pentru că mama lui se uita fără să-l priceapă, băiatul continuă nerăbdător:

— Am putea instala ceva acolo sus, pe scări. Ceva care să-l lovească de cum ajunge în capul scărilor...

— Crezi c-ar merge? Lovitura ar putea fi mortală?

— Nu ştiu, spuse băiatul nesigur. Are 22 volţi iar scările sînt uscate. Eu am păţit-o de cîteva ori şi niciodată nu mi s-a întîmplat ceva grav.

— Scările le-am putea umezi, propuse mama. Conducta trece pe aici...

— Numai că trebuie să avem un cablu destul de lung, spuse băiatul privind iscoditor prin preajmă. Dar poate că dacă punem cap la cap toate resturile astea...

Entuziasmul îi dispăru însă repede.

— Nu merge? întrebă mama neliniştită.

— Mă tem că nu, mămico. N-ajung. Şi-apoi asasinul ar observa că scările sînt ude şi asta i-ar da de bănuit. Dar şi dacă ar fi şocat cu curent, nu avem garanţia că acesta l-ar şi ucide. Sau măcar l-ar ameţi... S-ar putea însă ca în cădere să scape pistolul din mînă iar noi i l-am putea lua repede...

— Nu, spuse energic mama. Nu-i bine, Glenn. Trebuie să găsim ceva sigur. Dacă greşim ceva o să ne omoare pe toţi.

Mama refuză energic această idee, dar veni repede cu alta.

— Cu curentul electric nu-l putem omorî, dar n-am putea lansa un semnal cu el?

Glenn rămase pe gînduri.

— Păi... dacă facem ceva la reţeaua principală, se vor ivi defecţiuni la aparatele de radio şi la televizoarele din vecinătate. Dar nimeni n-o să ştie de unde provin ele...

— Dar nu ştii nici un cod... Mă gîndesc la ceva în genul Morse...

— Din păcate eu nu-l cunosc, mămico, spuse trist băiatul. Şi parcă puţin ruşinat.

Mama îl prinse de umerii înguşti.

— Rachetele... Dar rachetele? întrebă ea cuprinsă de emoţie. Astea eplxodează, nu? N-am putea trimite un mesaj cu una din ele? Sau să-l aruncăm în aer pe asasinul ăsta?

— Ştii, mamă, tata mi-a interzis să aduc substanţe explozive aici. Din cauza incendiilor. Şi în afară de asta, n-am nici o rachetă gata...

Examină din nou toate colţurile fără să găsească ceva corespunzător. Deodată privirea îi căzu pe o cutie cu chibrituri aflată pe o poliţă. Găsise!

— Mămico, aş putea face ceva care să explodeze!

Mama se apropie de el cuprinsă de nerăbdare. Băiatul deschise cutia plină pe jumătate cu chibrituri mari, cu capetele albastre.

— Bine, Glenn, dar astea sînt simple chibrituri, spuse ea dezamăgită. Ce-ai putea face tu cu ele?

— O să te minunezi, mămico! Unii băieţi fac pînă şi rachete cu ele. Şi, în plus, sînt total nepericuloase. Ai crede, mamă, că numai cîteva beţe pot dezvolta o forţă care să treacă o săgeată de oţel printr-un perete de beton?!

Mama îşi frînse nervoasă degetele.

— N-ai putea face o bombă mică?

— Nu, zise băiatul dînd nerăbdător din cap. Aşa ceva nu se poate şi asta nu numai pentru că un asemenea obiect n-ar exploda la timp. Nu, dar trebuie să găsim altceva. O chestie din alea cu săgeata de oţel am văzut cu ochii mei, mămico. A pătruns prin perete destul de adînc.

— Atunci fă şi tu aşa ceva, Glenn! Trebuie să lansezi ceva pe fereastră pentru ca oamenii să-şi dea seama că...

— Da, ar fi bine. Nu, stai! se opri el brusc. N-o să iasă nimic din asta, pentru că nimeni n-o să ştie de unde a plecat săgeata! Iar asasinul şi-ar da seama şi ar veni imediat!

— Dar, Glenn băiatule, făcu mama aproape plîngînd. Nu mai putem pierde nici un minut! Trebuie să facem ceva!

— Poate... poate că am putea trage cu ea direct în asasin! judecă Glenn cu glas tare. Puse mîna pe o ţeavă de fier. Asta ar putea servi drept ţeava unei arme, mămico. Ţine cuţitul, spuse el şi-i întinse un cuţit de buzunar. Dă jos măciuliile tuturor chibriturilor, bine? Numai măciuliile! Şi să rămînă cît mai puţin lemn pe ele. Da, aşa, mamă...

Mama se apucă de treabă cuprinsă de febră.

Glenn deschise o cutie şi luă din ea cîteva bucăţi de metal. O duse pe fiecare în dreptul găurii ţevii de metal, cele care se potriveau fiind puse deoparte.

— Nu ştiu... să umplu ţeava cu mai multe bucăţi mai mici sau cu una singură care să plece ca un tot?

— Cum este mai sigur? întrebă mama fără să se oprească din lucru.

— Of, oftă Glenn, dacă aş şti! Treaba-i următoarea: bucăţelele astea cuprind mai mult spaţiu, dar nu produc daune prea mari, ci doar nişte răni uşoare. O singură bucată ar avea, categoric, mai multă forţă. Săgeata despre care ţi-am povestit a fost lansată cu cinci mizerabile măciulii... Iar noi avem peste două sute...

— Poate încercăm să-l lovim între ochi, fu de părere mama. Se poate ochi cu ea?

— Da, dar e greu să nimereşti un obiect atunci cînd vrei. Dar despre asta vorbim mai tîrziu, mamă.

— Mai tîrziu! se căină mama. Glenn, deja e cinci şi cinci! Trebuie să ne grăbim!

Glenn întinse mîna după chibrituri.

— Ajunge, mămico!

Turnă cu grijă în ţeavă măciuliile răzuite. Unul din capetele ţevii era sudat. După aceea băiatul căută o bucată pe care să o fixeze la celălalt capăt. Găsi o bucată groasă cam de un deget şi o puse în lăcaşul ţevii. Aceasta căzu peste măciuliile de chibrituri.

Glenn fu decepționat, dar nu reacționă.

— Prea multe lucruri n-avem la dispoziție, spuse Glenn. Să vedem ce anume lucruri sînt, poate că văzîndu-le ne vine vreo idee.

— Bine, spuse mama încet. Dar gîndește-te, Glenn, repede. Pentru Dumnezeu, deja e patru și jumătate!

— Bine. Deci: mai întîi o mulțime de ustensile... apoi curentul electric... Ochii i se aprinseră dintr-odată. Mamă, curentul electric! Putem face ceva cu el!

Și pentru că mama lui se uita fără să-l priceapă, băiatul continuă nerăbdător:

— Am putea instala ceva acolo sus, pe scări. Ceva care să-l lovească de cum ajunge în capul scărilor...

— Crezi c-ar merge? Lovitura ar putea fi mortală?

— Nu știu, spuse băiatul nesigur. Are 22 volți iar scările sînt uscate. Eu am pățit-o de cîteva ori și niciodată nu mi s-a întîmplat ceva grav.

— Scările le-am putea umezi, propuse mama. Conducta trece pe aici...

— Numai că trebuie să avem un cablu destul de lung, spuse băiatul privind iscoditor prin preajmă. Dar poate că dacă punem cap la cap toate resturile astea...

Entuziasmul îi dispăru însă repede.

— Nu merge? întrebă mama neliniștită.

— Mă tem că nu, mămico. N-ajung. Și-apoi asasinul ar observa că scările sînt ude și asta i-ar da de bănuit. Dar și dacă ar fi șocat cu curent, nu avem garanția că acesta l-ar și ucide. Sau măcar l-ar ameți... S-ar putea însă ca în cădere să scape pistolul din mînă iar noi i l-am putea lua repede...

— Nu, spuse energic mama. Nu-i bine, Glenn. Trebuie să găsim ceva sigur. Dacă greșim ceva o să ne omoare pe toți.

Mama refuză energic această idee, dar veni repede cu alta.

— Cu curentul electric nu-l putem omorî, dar n-am putea lansa un semnal cu el?

Glenn rămase pe gînduri.

— Păi... dacă facem ceva la rețeaua principală, se vor ivi defecțiuni la aparatele de radio și la televizoarele din vecinătate. Dar nimeni n-o să știe de unde provin ele...

— Dar nu știi nici un cod... Mă gîndesc la ceva în genul Morse...

— Din păcate eu nu-l cunosc, mămico, spuse trist băiatul. Și parcă puțin rușinat.

Mama îl prinse de umerii înguști.

— Rachetele... Dar rachetele? întrebă ea cuprinsă de emoție. Astea explodează, nu? N-am putea trimite un mesaj cu una din ele? Sau să-l aruncăm în aer pe asasinul ăsta?

— Știi, mamă, tata mi-a interzis să aduc substanțe explozive aici. Din cauza incendiilor. Și în afară de asta, n-am nici o rachetă gata...

Examină din nou toate colțurile fără să găsească ceva corespunzător. Deodată privirea îi căzu pe o cutie cu chibrituri aflată pe o poliță. Găsise!

— Mămico, aș putea face ceva care să explodeze!

Mama se apropie de el cuprinsă de nerăbdare. Băiatul deschise cutia plină pe jumătate cu chibrituri mari, cu capetele albastre.

— Bine, Glenn, dar astea sînt simple chibrituri, spuse ea dezamăgită. Ce-ai putea face tu cu ele?

— O să te minunezi, mămico! Unii băieți fac pînă și rachete cu ele. Și, în plus, sînt total nepericuloase. Ai crede, mamă, că numai cîteva bețe pot dezvolta o forță care să treacă o săgeată de oțel printr-un perete de beton?!

Mama își frînse nervoasă degetele.

— N-ai putea face o bombă mică?

— Nu, zise băiatul dînd nerăbdător din cap. Așa ceva nu se poate și asta nu numai pentru că un asemenea obiect n-ar exploda la timp. Nu, dar trebuie să găsim altceva. O chestie din aiea cu săgeata de oțel am văzut cu ochii mei, mămico. A pătruns prin perete destul de adînc.

— Atunci fă și tu așa ceva, Glenn! Trebuie să lansezi ceva pe fereastră pentru ca oamenii să-și dea seama că...

— Da, ar fi bine. Nu, stai! se opri el brusc. N-o să iasă nimic din asta, pentru că nimeni n-o să știe de unde a plecat săgeata! Iar asasinul și-ar da seama și ar veni imediat!

— Dar, Glenn băiatule, făcu mama aproape plîngînd. Nu mai putem pierde nici un minut! Trebuie să facem ceva!

— Poate... poate că am putea trage cu ea direct în asasin! judecă Glenn cu glas tare. Puse mîna pe o țeavă de fier. Asta ar putea servi drept țeava unei arme, mămico. Ține cuțitul, spuse el și-i întinse un cuțit de buzunar. Dă jos măciuliile tuturor chibriturilor, bine? Numai măciuliile! Și să rămînă cît mai puțin lemn pe ele. Da, așa, mamă...

Mama se apucă de treabă cuprinsă de febră. Glenn deschise o cutie și luă din ea cîteva bucăți de metal. O duse pe fiecare în dreptul găurii țevii de metal, cele care se potriveau fiind puse deoparte.

— Nu știu... să umplu țeava cu mai multe bucăți mai mici sau cu una singură care să plece ca un tot?

— Cum este mai sigur? întrebă mama fără să se oprească din lucru.

— Of, oftă Glenn, dacă aș ști! Treaba-i următoarea: bucățelele astea cuprind mai mult spațiu, dar nu produc daune prea mari, ci doar niște răni ușoare. O singură bucată ar avea, categoric, mai multă forță. Săgeata despre care ți-am povestit a fost lansată cu cinci mizerabile măciulii... Iar noi avem peste două sute...

— Poate încercăm să-l lovim între ochi, fu de părere mama. Se poate ochi cu ea?

— Da, dar e greu să nimerești un obiect atunci cînd vrei. Dar despre asta vorbim mai tîrziu, mamă.

— Mai tîrziu! se căină mama. Glenn, deja e cinci și cinci! Trebuie să ne grăbim!

Glenn întinse mîna după chibrituri.

— Ajunge, mămico!

Turnă cu grijă în țeavă măciuliile răzuite. Unul din capetele țevii era sudat. După aceea băiatul căută o bucată pe care să o fixeze la celălalt capăt. Găsi o bucată groasă cam de un deget și o puse în lăcașul țevii. Aceasta căzu peste măciuliile de chibrituri.

— Rămîne cam mult spațiu, nu? își dădu mama cu părerea.
— Da, așa este. Bucata e prea mică, dar pot s-o învelesc într-o cîrpă, așa se procedează.
Și pînă a nu apuca băiatul să găsească ceea ce-i trebuia, mama își rupse bluza și întinse o bucată de material. Băiatul întoarse țeava și bucata de metal căzu. Glenn o înveli în bucata de bluză apoi o împinse în țeavă, folosindu-se de o sîrmă rezistentă.
Lucra cu febrilitate mai departe. Fixă țeava în menghina de pe masă și o orientă în așa fel, încît să țintească spre ușă. Controlă foarte atent direcția, după care strînse definitiv țeava.
— Și cum o să tragi cu ea? îl întrebă mama.
— Exact nu știu nici eu, răspunse Glenn. Ar trebui să-i dau foc la capătul...
— Dar asasinul își va da seama ce ai de gînd să faci... El n-o să se oprească pe scară... să aștepte...
— Știu, mamă, știu. Dar cum să fac?
— N-ar merge cu curent electric?
— M-am gîndit și eu la asta, dar e foarte complicat. Nu se poate introduce firul pe la capătul sudat, zise băiatul în timp ce cotrobăia printre lucrurile de pe masă. Deodată se aprinse la față: găsise letconul!
— Ce ai găsit? întrebă mama.
— Un ciocan electric de lipit. Cu ăsta merge, mămico. Fac imediat legătura, dar tot o să dureze pînă se încălzește. Cînd o să fie gata încălzit, îl apropii de partea sudată. Trebuie să meargă. Altă posibilitate nu avem. Și nici timp. Tata trebuie să pice dintr-o clipă într-alta.
Mama se uită îngrozită la ceas.
— Îndată o să fie cald, spuse Glenn. Va trebui însă să mascăm cumva arma noastră, ca el să n-o observe. Și zicînd aceasta, aruncă peste țeavă cîteva cîrpe, în așa fel, încît acestea acoperiră țeava. După aceea își umezi cu limba unul din degete pentru a vedea dacă ciocanul era cald. Gata, arde!
— Să-l strig?
— Încă nu. Trebuie să-l încălzim cît putem mai tare. Țeava e destul de groasă... N-aveam decît o șansă! Dacă o ratăm...
Mama își frîngea mîinile.
— Dar Bill poate pica dintr-o clipă într-alta. Să nu fie prea tîrziu... Apoi, după ce se mai liniști: Ai dreptate, Glenn. Trebuie să fim absolut siguri... Tu să nu te enervezi din cauza mea. Bill poate mai întîrzie și el cîteva minute...
Glenn mai încercă încă o dată letconul.
— E destul de cald. Strigă-l, mamă, să vină jos!

4.

Mama trase adînc aer în plămîni. Din gîtul ei ieși un strigăt teribil, pătrunzător pînă în măduva oaselor. Glenn o auzise nu o dată pe mama lui rîzînd și strigînd, dar un strigăt ca acesta nu auzise niciodată. Era ca și cum toată frica și groaza și tensiunea ultimelor ceasuri ar fi explodat prefăcîndu-se într-un urlet cumplit.
Sus, în bucătărie, se auziră pași grăbiți. Ușa pivniței se deschise repede iar sus, pe cea mai înaltă treaptă, apăru Howell. Ochii îi sclipeau sălbatec prin deschizătura îngustă a măștii.
— Ați înnebunit? zbieră el la femeie. Ați crezut că-l veți putea avertiza în felul acesta? Încă n-a venit, dar și dacă ar fi venit — ce-ați fi obținut? Acum însă n-am să mai risc, zise el agitînd pistolul. V-am avertizat... Voi însă...
Se opri și se uită bănuitor de la unul la altul.
— Ce dracu' se petrece aici? Ați pus la cale vreo ticăloșie... O simt eu...

5.

Cu mîna ascunsă sub zdrențe, Glenn apropie disperat letconul de capătul țevii. Măciuliile chibriturilor deveniseră acum un exploziv. Necalculat, dar activ. La distanță mică, arma lui Glenn avea efecte teribile.
„Ah, doamne, dacă măciuliile ar fi suficient de uscate. Iar țeava de s-ar încălzi mai repede...", se rugă Glenn în gînd.
Nimic.
Asasinul cobora scările ținînd pistolul în față. Examină cu atenție pivnița, vrînd parcă să găsească ceea ce născociseră cei doi.
— Ce ai sub cîrpele alea? strigă el la băiat. Ceva cu care să dai de veste cuiva? Drace, cum de l-am lăsat eu pe băiatul ăsta aici, cu atîtea ustensile? La o parte! Vreau să văd ce ai acolo.
Glenn ezită și numai cînd asasinul întinse pistolul spre el, numai atunci luă mîna de pe letcon și se dădu un pas înapoi. Doamna Cauglin se lipi de perete și începu să plîngă.
Howell se apropie de masă și întinse mîna spre zdrențe, convins că va găsi nu sistem de alarmă menit să-i alerteze pe vecini. Nici prin cap nu-i trecea că ar putea fi vorba despre o armă deosebit de periculoasă. Făcută chiar de mîna băiatului.
În clipa în care mîna lui atinse zdrențele, se auzi o explozie scurtă, destul de puternică. Și aproape în aceeași clipă, Glenn și mama lui scoaseră un strigăt.
Asasinul se răsuci, dădu drumul pistolului și se prinse cu amîndouă mîinile de burtă. Cînd doamna Cauglin îi văzu rana, de mirare că n-a leșinat. Omul mai rămase cîteva clipe în picioare apoi se prăbuși.
Femeia se repezi spre el, gata să-i dea ajutor.
Howell deschise ochii plini de spaimă și de uimire.
— Cu ce... cu ce m-a împușcat băiatul ăsta? murmură abia perceptibil.
— Cu niște chibrituri, cu măciuliile de la niște chibrituri, răspunse mama care se străduia — deși zadarnic — să oprească sîngele care-i curgea din rană.
— Cine v-a plătit? Vă rog, trebuie să știu... Vă rog pentru Dumnezeu! îi imploră femeia.
— Acum... nu mai are nici o importanță. Tînărul acela pe care soțul dv. l-a văzut... cînd cu lovitura... Este nepotul lui Dany Pardo, dacă... dacă numele vă spune ceva... Dany e șeful gangsterilor... mai spuse el, apoi muri.
Abia acum, scăpați de tensiune, mama și fiul rămaseră încremeniți, incapabili să scoată un singur cuvînt măcar.
— Hei, Ruth! Glenn! Pe unde sînteți?
Mama și fiul își reveniră abia cînd auziră strigătele lui Bill. Apoi, sprijinindu-se unul de altul, începură să urce scările spre bucătărie...

În românește de NICOLAE NICOARĂ

— Rămîne cam mult spațiu, nu? își dădu mama cu părerea.
— Da, așa este. Bucata e prea mică, dar pot s-o învelesc într-o cîrpă, așa se procedează.
Și pînă a nu apuca băiatul să găsească ceea ce-i trebuia, mama își rupse bluza și întinse o bucată de material. Băiatul întoarse țeava și bucata de metal căzu. Glenn o înveli în bucata de bluză apoi o împinse în țeavă, folosindu-se de o sîrmă rezistentă.
Lucra cu febrilitate mai departe. Fixă țeava în menghina de pe masă și o orientă în așa fel, încît să țintească spre ușă. Controlă foarte atent direcția, după care strînse definitiv țeava.
— Și cum o să tragi cu ea? îl întrebă mama.
— Exact nu știu nici eu, răspunse Glenn. Ar trebui să-i dau foc la capătul...
— Dar asasinul își va da seama ce ai de gînd să faci... El n-o să se oprească pe scară... să aștepte...
— Știu, mamă, știu. Dar cum să fac?
— N-ar merge cu curent electric?
— M-am gîndit și eu la asta, dar e foarte complicat. Nu se poate introduce firul pe la capătul sudat, zise băiatul în timp ce cotrobăia printre lucrurile de pe masă. Deodată se aprinse la față: găsise letconul!
— Ce ai găsit? întrebă mama.
— Un ciocan electric de lipit. Cu ăsta merge, mămico. Fac imediat legătura, dar tot o să dureze pînă se încălzește. Cînd o să fie gata încălzit, îl apropii de partea sudată. Trebuie să meargă. Altă posibilitate nu avem. Și nici timp. Tata trebuie să pice dintr-o clipă într-alta.
Mama se uită îngrozită la ceas.
— Îndată o să fie cald, spuse Glenn. Va trebui însă să mascăm cumva arma noastră, ca el să n-o observe. Și zicînd aceasta, aruncă peste țeavă cîteva cîrpe, în așa fel, încît acestea acoperiră țeava. După aceea își umezi cu limba unul din degete pentru a vedea dacă ciocanul era cald. Gata, arde!
— Să-l strig?
— Încă nu. Trebuie să-l încălzim cît putem mai tare. Țeava e destul de groasă... N-aveam decît o șansă! Dacă o ratăm...
Mama își frîngea mîinile.
— Dar Bill poate pica dintr-o clipă într-alta. Să nu fie prea tîrziu... Apoi, după ce se mai liniști: Ai dreptate, Glenn. Trebuie să fim absolut siguri... Tu să nu te enervezi din cauza mea. Bill poate mai întîrzie și el cîteva minute...
Glenn mai încercă încă o dată letconul.
— E destul de cald. Strigă-l, mamă, să vină jos!

4.

Mama trase adînc aer în plămîni. Din gîtul ei ieși un strigăt teribil, pătrunzător pînă în măduva oaselor. Glenn o auzise nu o dată pe mama lui rîzînd și strigînd, dar un strigăt ca acesta nu auzise niciodată. Era ca și cum toată frica și groaza și tensiunea ultimelor ceasuri ar fi explodat prefăcîndu-se într-un urlet cumplit.
Sus, în bucătărie, se auziră pași grăbiți. Ușa pivniței se deschise repede iar sus, pe cea mai înaltă treaptă, apăru Howell. Ochii îi sclipeau sălbatec prin deschizătura îngustă a măștii.
— Ați înnebunit? zbieră el la femeie. Ați crezut că-l veți putea avertiza în felul acesta? Încă n-a venit, dar și dacă ar fi venit — ce-ați fi obținut? Acum însă n-am să mai risc, zise el agitînd pistolul. V-am avertizat... Voi însă...
Se opri și se uită bănuitor de la unul la altul.
— Ce dracu' se petrece aici? Ați pus la cale vreo ticăloșie... O simt eu...

5.

Cu mîna ascunsă sub zdrențe, Glenn apropie disperat letconul de capătul țevii. Măciuliile chibriturilor deveniseră acum un exploziv. Necalculat, dar activ. La distanță mică, arma lui Glenn avea efecte teribile.
„Ah, doamne, dacă măciuliile ar fi suficient de uscate. Iar țeava de s-ar încălzi mai repede...", se rugă Glenn în gînd.
Nimic.
Asasinul cobora scările ținînd pistolul în față. Examină cu atenție pivnița, vrînd parcă să găsească ceea ce născociseră cei doi.
— Ce ai sub cîrpele alea? strigă el la băiat. Ceva cu care să dai de veste cuiva? Drace, cum de l-am lăsat eu pe băiatul ăsta aici, cu atîtea ustensile? La o parte! Vreau să văd ce ai acolo.
Glenn ezită și numai cînd asasinul întinse pistolul spre el, numai atunci luă mîna de pe letcon și se dădu un pas înapoi. Doamna Caughlin se lipi de perete și începu să plîngă.
Howell se apropie de masă și întinse mîna spre zdrențe, convins că va găsi nu sistem de alarmă menit să-i alerteze pe vecini. Nici prin cap nu-i trecea că ar putea fi vorba despre o armă deosebit de periculoasă. Făcută chiar de mîna băiatului.
În clipa în care mîna lui atinse zdrențele, se auzi o explozie scurtă, destul de puternică. Și aproape în aceeași clipă, Glenn și mama lui scoaseră un strigăt.
Asasinul se răsuci, dădu drumul pistolului și se prinse cu amîndouă mîinile de burtă. Cînd doamna Caughlin îi văzu rana, de mirare că n-a leșinat. Omul mai rămase cîteva clipe în picioare apoi se prăbuși.
Femeia se repezi spre el, gata să-i dea ajutor.
Howell deschise ochii plini de spaimă și de uimire.
— Cu ce... cu ce m-a împușcat băiatul ăsta? murmură abia perceptibil.
— Cu niște chibrituri, cu măciuliile de la niște chibrituri, răspunse mama care se străduia — deși zadarnic — să oprească sîngele care-i curgea din rană.
— Cine v-a plătit? Vă rog, trebuie să știu... Vă rog pentru Dumnezeu! îi imploră femeia.
— Acum... nu mai are nici o importanță. Tînărul acela pe care soțul dv. l-a văzut... cînd cu lovitura... Este nepotul lui Dany Pardo, dacă... dacă numele vă spune ceva... Dany e șeful gangsterilor... mai spuse el, apoi muri.
Abia acum, scăpați de tensiune, mama și fiul rămaseră încremeniți, incapabili să scoată un singur cuvînt măcar.
— Hei, Ruth! Glenn! Pe unde sînteți?
Mama și fiul își reveniră abia cînd auziră strigătele lui Bill. Apoi, sprijinindu-se unul de altul, începură să urce scările spre bucătărie...

În românește de NICOLAE NICOARĂ

ALEXANDER FORELS

In dragoste și vis totul este posibil

1.

Reîntîlnind-o pe Petula, la Los Angeles, după cinci ani buni, vulcanul care mocnise în mine atîta vreme începu să erupă din nou.

În orele acelea albastre ale înserării, Petula ședea pe marginea bazinului de la „Palace Hotel", în timp ce reclamele luminoase de pe fațadele clădirilor înalte își începură dansul lor de seară.

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît fie să mă urc în primul avion, fie să mă ascund în cea mai apropiată gaură de șarpe, dar cum foarte frumos spune poetul, ar fi zadarnică orice încercare, pentru că în fața iubirii nu rezistă nici un obstacol... Am rămas așadar hipnotizat ca un iepure în fața măsuței galben-albastre-roș ià la Hollywood. Gura îmi era uscată ca o sahară, iar prin zgomotul care venea de afară îmi răsuna în urechi glasul ei ca un clinchet de clopoței:

— Jeff! Ești tu cu adevărat, Jeff?

Începînd de la unghiile vopsite cu lac roșu ale picioarelor frumos bronzate, pînă la costumul bikini bine ajustat pe corpul ei și la revărsarea plină de lumină a părului, totul o făcea parcă mai frumoasă decît era, mai ispititoare.

— Eu, Petula. Nici mai frumos, nici mai bogat, doar puțin mai bătrîn...

Cînd rîdea așa cum rîdea acum, făcea gropițe în obraji. Am tras-o lîngă mine, îi simțeam căldura corpului și respirația.

— Ah, Jeff, cît este de bine! Nu te-am uitat niciodată, nici o clipă! Am fost o proastă, Jeff, cu tine aș fi fost fericită, cu toate că nu mă pot plînge de fostul meu soț... Doar că era cu mulți ani mai în vîrstă ca mine.

...și mult mai bogat ca mine. Eu nu ți-aș fi putut oferi nici blănuri de nurcă, nici iahturi, nici...

— Te-ai purtat cu mine ca un părinte, Jeff. Cînd mi s-a întîmplat nenorocirea aia și am fost atît de crunt lovită...

— Toate ziarele au scris atunci că Jan Harlow a sărit în aer cu luxosul lui iaht cu tot și că văduvei lui i-a lăsat zece milioane de dolari, o nimica toată, se-nțelege...

— În schimb, Clay Burton s-a bucurat teribil, așa crede toată lumea. Te înșeli, Jeff, dacă crezi și tu așa. M-am lăsat amăgită de farmecul lui, dar mi-am dat seama că în mîinile acestui sadic, care risipea banii cu mîinile amîndouă, eu nu eram decît o marionetă.

— Petula dragă, la René un divorț durează numai cîteva zile...

—'M-am gîndit și eu la asta, Jeff. Ajută-mă să scap cumva de el!

N-am crezut niciodată în lacrimile femeilor, dar iată-mă acum sorbindu-le odată cu sărutările. Nu mă gîndeam la banii ei, o doream doar pe ea. Și numai pentru mine...

2.

Clay Burton tocmai începuse să joace la ruletă. Banii soției sale, se-nțelege. Știam totul despre el. La Hollywood, cînd nu reușea să trăiască pe banii lui, își găsea suficient timp pentru a îmbrobodi femeile cu șarmul lui pînă cînd a pus mîna și pe milioanele Petulei. Ceea ce nu înseamnă că el nu avea și slăbiciune pentru farmecul blondelor, al brunetelor sau al șatenelor... Iar acum, de bună seamă că bruneta cu care era nu era zeița Fortuna...

Bila se oprea cu încăpățînare numai în favoarea băncii, iar crupierul aduna atît de repede fisele, încît la miezul nopții Clay se trezi fără nici o lețcaie.

Am riscat la masa alăturată cîțiva cenți și am cîștigat pentru că am mizat pe roșu, în timp ce Burton mizase pe negru și pereche. Or acolo se cîștiga fără pereche! O mie de dolari nu reprezintă o avere, dar tocmai acești prieteni mici sînt cei care-ți fac viața mai plăcută, nu? L-am lăsat pe Clay cu ghinionul și cu bruneta lui și, fiindcă omul nu trebuie să-și supere norocul, m-am întors acasă.

Petula stătea întinsă pe pat, în camera mea de la hotel. Părul îi aluneca în valuri și nu știu de ce îmi amintea de whisky. Folosea întotdeauna același parfum, dulce și greu ca păcatul. „Blondele trebuie să poarte lucruri de culoare închisă", îi spusesem cîndva.

— N-am uitat nici o clipă ce mi-ai spus, Jeff, zise. Nimic n-am uitat.

Parcă n-ar fi fost vorba de cinci ani. Totul era ca mai înainte.

Petula stinse lumina.

3.

Am luat împreună micul dejun. Rîsul Petulei, soarele Nevadei ascuns în spatele jaluzelelor, totul era ca într-un vis. În vis și în dragoste totul este posibil...

N-am fost în stare să deslușesc scrisul de pe plicul pe care îl adusese omul de serviciu. Era adresat Petulei. Ea îl deschise iar ochii îi luciră deodată straniu. Devenise din nou Petula Mills cea de altădată, dansatoarea din Los Angeles. Răutatea și ura îi reveniră în cuvinte așa cum

nu-i stă bine unei doamne din înalta societate. Își reveni tot atît de repede și pe față i se lăsă parcă o un văl. Se întoarse spre masă și închise ochii.

Am sărutat-o pe vinele gîtului care-i zvîcneau puternic.

— Ai vreun necaz?

Cu expresia de suferință pe care o avea în colțul gurii era și mai frumoasă. Ca o madonă.

— Jeff, te rog să pleci, trebuie să fac singură față situației...

Buzele îi rămaseră reci și insensibile la sărutul meu.

— Fie, dacă nu vrei să-mi spui și mie...

Mă prinse de mînă.

— Cred în tine, Jeff. Tu ești singurul om căruia pot să mă destăinui, nu am pe nimeni pe lume în afară de tine...

Am crezut-o numai pentru că am vrut s-o cred. Pentru aroma trupului ei aș fi fost în stare să-mi tai și mîna dreaptă. Dragostea poate face din bărbați eroi sau nebuni...

— Ajută-mă, zise ea punîndu-și capul pe pieptul meu.

— Pentru tine sînt gata să merg și în infern...

— Atunci ia și citește!

Am citit cîteva rînduri. Erau scrise la mașină: „Știi că te am la mînă. Adu-mi în seara asta 100.000 dolari și o să-mi țin gura pînă la moarte..."

— Băiatul ăsta trebuie să fie nebun, am scrîșnit printre dinți. I-ai mai dat vreun ban pînă acum?

Petula încuviință cu o înclinare ușoară a capului.

— Dar n-a cerut niciodată așa de mulți. Să fie asta ultima dată cînd îmi cere?

— Se-nțelege că nu. Pentru un șantajist nu există „ultima dată". Dar de ce nu anunți poliția?

— Asta-i singurul sfat pe care mi-l poți tu da, Jeff? zise. Așa sînteți voi, bărbații... Cuvinte mari, jurăminte de dragoste. Atît!

Am cerut să ne aducă țigări și whisky.

— Cu ce te are la mînă?

— Vrei să mă șantajezi și tu?

Cît pe-aci să-i arunc paharul în cap.

— Țin mult la cinste, poate de aceea am rămas pînă astăzi un pîrlit de agent de asigurări. Aș fi putut avea și eu o vilă la Santa Monica, așa cum ai tu, Petula. Un iaht, un pachet de acțiuni.

— Scuză-mă, am să-ți spun totul. Este vorba de niște fotografii pe care vrea să le publice. Asta-i tot.

— Să-l văd și eu pe băiatul ăsta...

— Dar e periculos, Jeff. Șantajiștii nu se dau în lături de la nimic. Cred că cel mai bun lucru pe care-l pot face este să-i plătesc.

— Ca să-ți ceară în continuare? Nu, dragostea mea, o să pun eu mîna pe fotografiile alea!

4.

Am luat masa de prînz la un restaurant de la capătul unei cunoscute străzi din Las Vegas.

— Helo! făcu Clay Burton îndată ce veni la masa noastră. Era îmbrăcat în mătase galbenă, gentleman pînă în vîrfurile picioarelor...

Petula făcu prezentările. Burton se aplecă plin de indiferență, apoi mă măsură cu vădit interes. În îmbrăcămintea mea transpirată, păream un biet porumbel lîngă un uliu.

— Draga mea, zise Burton, am nevoie de bani...

— Cine n-are astăzi nevoie de bani? zise Petula ironic. Poate te ajută bruneta aia...

Iată-ne în camera Petulei. Făcusem un duș, după care ne-am așezat comod în șezlonguri. Ne făceam siesta cînd deodată s-a auzit zbîrnîitul telefonului. Petula ridică receptorul. Ascultam cu atenție fiecare cuvînt: „Ați primit scrisoarea mea?" se auzi în aparat un glas de femeie. „Da", răspunse Petula, „dar îmi este imposibil să dau o sută de mii..." „Nu există imposibil! Ascultați-mă bine! Veniți la Geiser la miezul nopții, fix. Acolo unde este locul cel mai îngust, sub un bolovan, așezați mapa cu banii și dispăreți cît mai repede. Cît se poate de repede! Ați înțeles?" „Am înțeles..."

Aruncă receptorul cît colo, apoi se repezi la mine strigînd:

— Să terminăm odată cu povestea asta, Jeff! Nu mai rezist!

— Astă seară se va termina totul! Mă bazez pe pumnii mei, șantajiștii sînt fricoși! i-am zis în momentul cînd îmi întinse pistolul obligîndu-mă să-l iau.

5.

În urma noastră nu se vedea nici o mașină.

— Jeff, promite-mi că ai să tragi cînd șantajistul...

— Promit!

Am auzit deodată pași apoi, la lumina unei lanterne, o umbră cu pălărie descoperi mapa, dar scoase un mormăit mînios. Nu găsi decît ziare mototolite.

„Uite cum se poate înșela omul, mi-am zis în momentul în care șantajistul aruncă mapa. Am început apoi să trag. Eram convins că nu-l nimerisem și eram neliniștit din această cauză. Cu toate astea, umbra se prăbuși ca o bucată de lemn. M-am repezit spre cel care căzuse și nu-mi veni să-mi cred ochilor. Era Burton!

— Clay, n-am vrut, pentru numele lui Dumnezeu... De ce ai făcut-o?

— Banii conduc lumea, mulți mor pentru ei... Ca Harlow, de exemplu...

— Harlow? Primul soț al Petulei?

— Exact. Eu m-am îngrijit de explozibil, iar Petula a avut grijă să-l așeze bine și să-l facă să explodeze la timp. Ea nu voia decît banii lui Harlow, iar eu pe Petula o voiam numai cu bani... Numai că după aceea Petula s-a așezat pe bani ca o cloșcă...

— Pentru asta o șantajezi?

În privirea lui Burton apăru parcă o altă lume. Vorbea cu glas din ce în ce mai stins, mai nesigur.

— Credea că am fotografiat-o... cînd cu explozibilul cu...

I-am închis ochii și numai atunci am înțeles de ce mă obligase Petula să iau pistolul.

— Jeff, strigă Petula venind lîngă mine. E mort?

— Mort, iar eu am aflat totul. Tu l-ai aruncat în aer pe Harlow!

Flacăra din țeava pistolului ei a fost ultimul lucru pe care l-am înregistrat. Am zăcut în spital o săptămînă...

Cînd am ieșit, Petula era moartă, se spînzurase în celulă cu trei zile înainte de începerea procesului...

În românește de
ALICE THEODORESCU

HECTOR BOLITHO

Cîntecul valurilor

O hulă lenevoasă desena pe apă brazde lungi şi uşoare. Suprafaţa lichidă se ridica şi cobora încetişor în ritmu-i calm, ca pieptul unui copil adormit, iar valurile indolente se spărgeau pe nisipul coastei congoleze într-o panglică din albul cel mai pur. Oceanul se întindea cît cuprindea privirea, fără nici un nor pe cer şi fără ca cea mai mică ceaţă de la orizont să-i micşoreze impresia de măreţie.

O mizerabilă bărcuţă, coajă de nucă pierdută în imensitate, urma supusă mişcarea valurilor. La pupa bărcii, o metisă cu părul negru lăsat pe umeri scruta spaţiul fierbinte. Apa de mare uscată îi lăsase pete albe de sare marină pe bluza din bumbac, murdară. Explora orizontul de mai bine de-o oră, cu palma deasupra ochilor, fără să zărească nimic altceva decît apa şi cerul şi, departe, panglica argintie ce părea să le unească. În cele din urmă privirea i se întoarse către barcă, pironindu-se asupra siluetei adormite — sau fără cunoştinţă — lungită la prora bărcii. Reck Dryden nu arăta frumos. Îi observă cu indiferenţa născută din obişnuinţă obrazul congestionat. Îi era de prea mult timp soţ pentru ca ura pe care o simţea faţă de el să i se citească pe trăsături. De altfel, putea să se trezească dintr-o clipă într-alta şi vor urma din nou aiureli şi urlete şi... Nu, nu era în stare să-i mai suporte iarăşi obrăznicia de beţivan. Luă o frînghie din ladă şi legă braţele soţului de o bancă şi picioarele de cealaltă, apoi se întoarse să se ghemuiască în linişte la pupă. Cu coatele pe genunchi, cu bărbia în palme, era acum foarte departe de el. Timp de încă o oră ochii ei calmi şi trişti răscoliră orizontul îndepărtat, însă pămîntul şi oamenii dispăruseră din lumea în care se găsea ea, stăruia doar fîşia aceea strălucitoare de apă şi albastrul trufaş al cerului.

Derivînd din nou, barca se apropie de una din acele insule plutitoare, formate din rămăşiţe de toate soiurile, pe care marea le tîrăşte pe valuri. Se putea recunoaşte fiecare obiect ce compunea enorma masă, coşniţe vechi, fragmente din pînză de corăbii, resturi de lemn şi bucăţi de odgoane ; şi totuşi, întregul era atît de compact şi de bine amestecat încît se părea că puteai să acostezi pe ea în deplină siguranţă. Rita Dryden se aplecă deasupra apei. O fixau doi ochi imenşi, cu uitătura vicleană şi răbdătoare. Ceva de un cenuşiu albicios se mişcă încetişor în mormanul de rămăşiţe. O tentaculă de o lungime impresionantă se deplasă cu graţie. Apoi din întunecata masă greţoasă izbucni alta. Acum Rita putea să distingă gura animalului şi alte tentacule, iarăşi altele.

Metisa luă vîslele şi începu să vîslească. Barca se depărtă puţin cîte puţin de caracatiţă. Cînd fu sigură că nu va mai deriva către încîlcitura de gunoaie, tînăra se întinse pe fundul ambarcaţiunii şi adormi liniştită.

*

Rita Dryden era un copil găsit. O culesese un misionar de la marginea unei păduri tropicale, în teritoriul stropit de Congo. Nu ştia nimic altceva despre locul naşterii ei. Cînd deveni mai mare, îi explică el cum o găsise, cum părăsise soarele arzător ca să culeagă orhidee pe sub bolta răcoroasă a copacilor înalţi şi cum o adusese la Misiune, copilaş gol şi adormit. Acolo fusese îmbrăcată în bumbac roz şi crescută ca o mică metodistă.

În epoca aceea, Reck Dryden poseda un cargobot infect, la bordul căruia urca pe afluenţii leneşi ai marelui fluviu, ocupîndu-se cu munca-i necinstită. Întotdeauna la cuţite cu misionarii şi cu traficanţii, îi depăşea cu mult pe cei din urmă prin dispreţul faţă de orice lege morală. Rita avea aceeaşi pojghiţă de educaţie ca şi semenii ei. Purta nişte mătănii la gît, capul îi era împuiat cu psalmi. Cînta „Ne vom strînge la

fluviu ?" cu voce pură și cu ochii aplecați modest, putea să recite ca un papagal maximele pe care o cucoană bățoasă i le predase la Misiune. Legăturile cu semenii ei fuseseră pînă atunci fără încurcături. Evident, i se întîmplase să fure și să mintă ; fără asta, disciplina școlii nu i-ar fi lăsat nici o fărîmă de libertate. Dar, în timpul celor șaisprezece ani cît trăise la Misiune, nici misionarii și nici ea însăși nu bănuia că un demon negru dormita în ea. Și totuși, în ciuda cîntecelor religioase și a maximelor pioase, malefica influență sălășuia acolo, moștenită de la o mamă care urmase în junglă un bărbat alb, ademenită cu promisiuni vesele și mincinoase. Lucrul acesta se întîmplase în vremea cînd străbunii ei negri încă se strecurau tăcuți prin pădure, cărînd în spinare pulpe umane afumate, drept provizie de drum.

În ziua cînd împlini șaisprezece ani, Rita primi pentru prima oară permisiunea de a trece pragul Misiunii. Se grăbi, plăcere nouă, să meargă să admire spectacolul fluviului.

Tinerei metise nu-i lipsea un anume farmec ce-i sublinia mersul îndrăzneț. Reek Dryden se afla la hubloul lui Vanity Belle și fu primul bărbat care o remarcă. Își răsuci cu un aer cuceritor mustața și se repezi pe punte, clătinîndu-se. A convins-o repede pe fată să urce la bord. Într-o clipă, tot ceea ce învățase ea la Misiune fu uitat. Se mai întoarse acolo dar ca să-și adune bluzele, mătăniile, panglicile și fluierul ei, abandonînd Evangheliile pe noptieră, reluă calea fluviului. Acceptă ospitalitatea oferită și, curînd, în noaptea sumbră, Vanity Belle se urni pentru a coborî pe nenumăratele canale ce conduceau la mare.

Reek Dryden era puțin iubit. Debutase în viață la Cape Town, ca pescar, și se pretindea cinstit. Dar într-o seară frumoasă izbucni o ceartă în largul întunecat, în legătură cu o plasă furată. Cînd vaporul se întoarse în port, lipsea un om. În fața valului de bănuieli — și temîndu-se întrucîtva de justiție — Reek Dryden preferă să urce pe coasă și să dispară.

Zece ani mai tîrziu era patronul unei goelete. Prin toate locurile prin care trecuse cu vaporul, în fiecare port, în fiecare golfuleț, pe fiecare rîu, se vorbea de cruzimea sa. Era acuzat în șoaptă că face comerț cu sclavi și contrabandă cu arme. Într-o zi, un tînăr negru pe care îl adusese la bord încercă să se răzvrătească : una din mîini, însîngerată, îi fu înălțată în vîrful catargului, pentru a servi ca avertisment celorlalți locuitori ai satului.

Toți cei care depindeau de el într-un fel sau într-altul, în ceea ce privea subzistența, se temeau de el ca de ciumă.

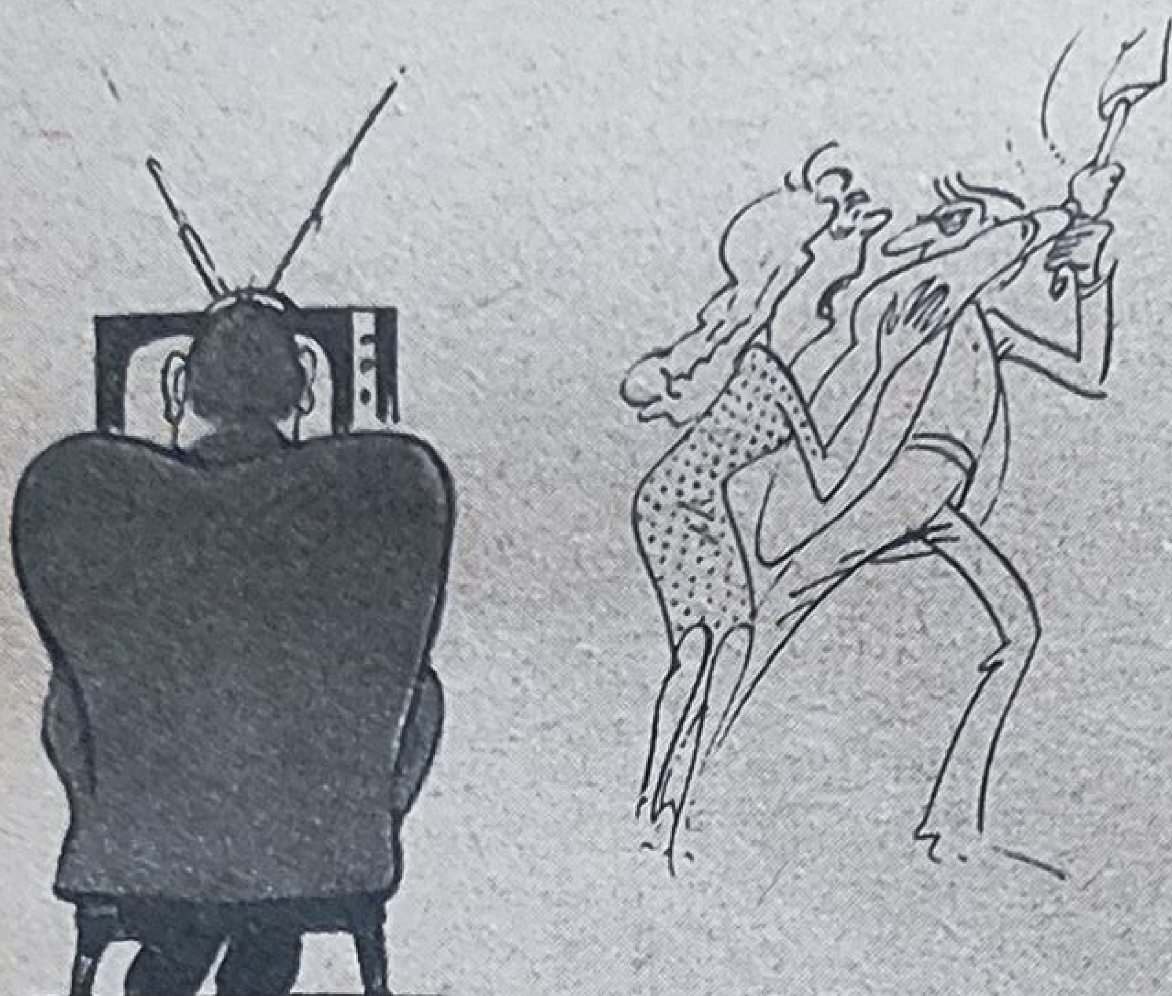
Rita îi găti și munci pentru el. În primii doi ani se străduise să îndure supusă consecințele fizice ale legăturii lor, dar cînd o atingea cu mîinile lui de bețiv fiecare mușchi al tinerei se încorda. Ura pe care o simțea era atît de intensă, încît mîinile bărbatului păreau să-și dea seama de sentimentul pe care îl inspirau și nu îndrăzneau să stăruie. Rita petrecu următorii cinci ani spionînd cu răbdare lenta decădere a alcoolicului. Își amintea fiorul de plăcere care o străbătuse cînd, fetiță fiind, văzuse cum se zvîrcolea într-o criză de furie o vrăjitoare din tribul său. Negresa scotea țipete ascuțite și, în demența ei, izbea cu pumnii în stîncă. Rita era pe-atunci foarte tînără, însă contemplase scena cu un soi de încîntare. Văzîndu-l pe Reek Dryden pășind încoace și încolo prin cabina strîmtă, aștepta fără să-și dea seama momentul cînd și el se va zbate ca un posedat, izbindu-se de pereți și încercînd să se omoare. Nu dorea totuși să-l vadă murind. Dacă ura pe care o simțea era puternică, era totodată prea implacabilă și prea rafinată pentru a dori ca zbuciumul lui să înceteze într-un mod atît de definitiv. Ceea ce voia, era să-l vadă decăzînd pînă la ultima fază a imbecilității și să supraviețuiască astfel îndelung.

El ura de moarte zgomotele mării, murmuru-i necontenit, plescăitul valurilor care abia atingeau nava. Și totuși, nu se putea împiedica să-l asculte cînd, stînd la masă, aranja cărțile de joc soioase pentru o pasiență complicată, învățată pe vremea cînd era pescar. O lampă atîrnată deasupra capului se legăna cu regularitatea unui pendul, aruncînd o lucire de un galben palid. Umbra i se deplasa pe masă, iar Rita, așezată în fundul cabinei, nu-și scăpa soțul din ochi. El se întrerupea uneori, cu capul pe jumătate întors, să asculte sunetul asurzitor al apei ce izbea coca. Într-o zi, se întîmplă chiar să-i spună tovarășei lui, cu o notă de resemnare în glas : „Scîrnăvia asta de mare o să mă ucidă pînă la urmă!" Își amintea atunci de timpul cînd, băiețaș fiind, se jucase pe plaja din Cape Town. Într-o anume dimineață, pusese o scoică la ureche și, înflăcărat de bucuria sunetului pe care îl auzea, fugise spre mamă-sa, pentru a-i împărtăși descoperirea. Însă ea îi smulsese scoica din mîini, o aruncase departe și-i spusese : „Nu, băiatule, nu ! Taică-tu s-a țicnit. Nu vreau să te faci și tu marinar."

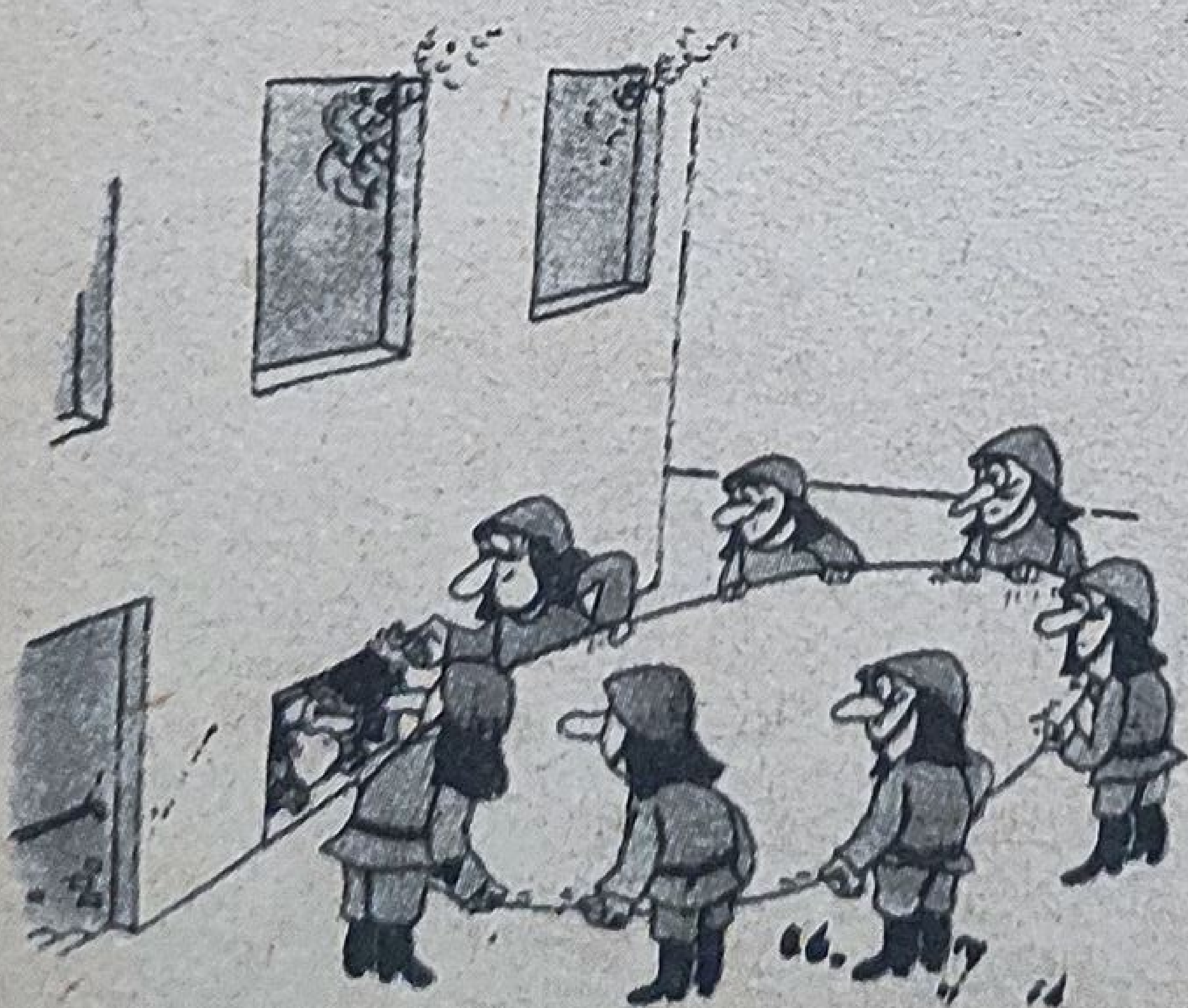
Îngrămădea noaptea cuverturi între el și peretele cabinei. Rareori își făcea patul, iar cearșafurile le primenea și mai rar. Se zvîrcolea neîncetat auzind și în vis cîntecul trist al valurilor. Pe pămînt, se ducea să bea în bombele cele mai depărtate de coastă, ca să nu audă melopeea lugubră a oceanului, și atunci era alt om. Dar la întoarcerea pe vaporul prost întreținut, cu pînzele sfîșiate, devenea iarăși o brută delirantă. Nebunia și cruzimea lui erau atît de insuportabile încît într-o bună zi echipajul se răzvrăti.

Îl lovi unul din marinari cînd sta în fața cărților de joc, în cabina slab luminată, înainte ca el să-și dea seama de ceea ce se petrece. Cînd își reveni în simțiri, se afla doar cu Rita în barca lungă, iar mintea îi era atît de întunecată încît se mai credea aplecat

deasupra mesei, cu cărțile soioase în mînă.

Rita îi împărtășea soarta, deoarece matelotii se plîngeau de mult timp de minciunile ei sfruntate. Îi înșira lui Dryden minciuni după minciuni, implicîndu-i pe rînd, ca să obțină un pahar cu porto încropit și grețos, păstrat sub cușetă, într-un cufăr încuiat. Fu coborîtă deci împreună cu el în barcă, iar goeleta se depărtă. În curînd, literele pe jumătate șterse ale numelui Vanity Belle, care se potriveau atît de puțin cu bătrîna carcasă putredă, încetară să mai fie vizibile.

Reek Dryden se agită și făcu o mișcare ca să se așeze. Frînghiile ce-l legau de băncile bărcii îl împiedicară, dar putu să înalțe puțin capul și să arunce o privire la dreapta și la stînga. Începea să apară în depărtare forma neclară a unei faleze.

*

În timp ce dormiseră, barca își continuase cursa și străbătuse destulă cale. Dryden izbi podeaua cu picioarele legate. Deși acum era destul de calm, Rita rămase tăcută. El o înjură încet. Ea luă vîslele, fără să-i vorbească, și se duse să stea pe banca din mijloc, cea sub care erau legate picioarele lui Dryden. Nu se atinse de frînghii, iar el recăzu curînd într-o ațipire legănată de lamentarea monotonă a oceanului. Își sprijini capul de fundul bărcii, ca să asculte cîntecul acela trist, ce-i era familiar din cea mai fragedă vîrstă.

„Doamne, fă să înceteze zgomotul ăsta!“ gemu el, brusc. Nu era un blestem, ci mai degrabă o implorare de copil.

Rita lăsă un moment vîslele. Zări pielea soțului prin rupturile hainelor și încruntă sprîncenele. Cîtă silă îi inspira bărbatul acesta! Dar simțind-o atît de complet detașată de ea, o năpădi o satisfacție imensă. Cînd el gemuse, cerîndu-i lui Dumnezeu să facă să înceteze plînsetul mării, nu se putuse împiedica să nu zîmbească. Revăzu insula formată din rămășițe putrede, în care se ascundea caracatița cu tentacule albicioase. Oare asemenea viziuni se datorau groazei pe care o simțea soțul ei față de mare? Și totuși, el își alesese această viață. Adevărat, pămîntul solid n-avea să-i ofere nimic mai bun. Bărbații de felul lui, dacă nu plecau pe ocean, erau găsiți spînzurați de copacii de pe drumuri. Sau cu beregățile tăiate de oamenii negri, oamenii rasei ei. Oricum, învățătura misionarilor dezvoltase în ea simțul justiției.

Acum se aflau destul de aproape de țărm. Apărea clar masa cenușiu-verzuie a pămîntului. Într-un anume loc faleza cobora lin pînă la copacii și nisipul de pe plajă.

În fine, cînd Rita își tîrî pe pămînt soțul eliberat și cînd îl văzu cît de slab și cît de jalnic arăta în delirul lui, izbucni în rîs. Și fiindcă el nu părea să fie conștient de veselia ei, rîse din nou, mai tare, pentru a se convinge că de-acum înainte era liberă să acționeze după plac.

Jonglă un moment cu cele două scoici culese din nisip, apoi le duse la urechi.

Colina pe care se găsea coliba lor era situată la mai mult de șaptezeci de mile de mare. Îndată ce Reek Dryden se simți ceva mai bine, luă obiceiul să facă cîțiva pași pe afară. Sprijinit de perete, lăsa privirea să-i rătăcească peste valea liniștită. Asculta cîntecul păsărilor și zgomotul animalelor din pădure. De aici, nu se putea auzi melopeea tristă a oceanului. Părea salvat. Rita îl observa cu un aer posac, rînjind cînd el lăsa să i se vadă plăcerea pe care o încerca simțindu-se reînviat. Nu o mai înjura în orice minut. Îi vorbea frumos, o ajuta să dreagă ușa, sau să spele vasele.

Ea nu făcea nimic pentru a-i mulțumi, răspundea cu monosilabe seci la avansurile lui și la masă împingea farfuria spre el cu un gest lipsit de blîndețe. El nu părea să-și dea seama de aceste refuzuri. Odată cu dispariția lui Vanity Belle, pierise și otrava care îi corupea mintea. Zgomotul mării, necontenit ca supliciul picăturii ce cade în același loc cu o regularitate infernală, îl cufundase odinioară într-un soi de transă diabolică. Acum, cînd se afla pe culmea colinei, sau cînd se ducea să-și umple plosca în balta învecinată, nu mai exista plescăitul valurilor ce-l înnebunea.

„Melancolia verde și galbenă nu-l mai ținea în ghearele ei." (1)

Reek și soția dormeau separat, culcușul de paie al tinerei fiind lîngă ușă. Ea urmărea cu o ciudă surdă cum i se șterg soțului ridurile săpate de vechea cruzime, de parcă argila obrazului îi era remodelată cu blîndețe de mîna unui sculptor binevoitor. Nu-i împărtășea niciodată fericirea regăsită și, de cîte ori încerca el să o lingușească, ea îi răspundea cu un ton tăios, lipsit de orice simpatie. În seara aceea el încercase din nou să înfrîngă ura Ritei, fără să știe că impresionanta și jalnica-i tentativă va fi ultima ce i se va permite să o facă. După ce terminară cina din pește și fructe, el ieși din colibă. Era clipa cînd viața animală din jungla ce-i înconjura trecea la somn. Reek se întinse zîmbind, sprijinit de trunchiul unui copac. Asculta urcînd din obscuritate zgomotele bine cunoscute: cîrîitul păsărilor de apă, în vale și, mai aproape, țipătul păsărilor deja cuibărite pentru noapte și deranjate de trosnetul ramurilor sau de trecerea fiarelor.

Reek se întinse și surîse. „Vino lîngă mine, Rita", o chemă el. „Să fim prieteni buni. Să nu ne mai gîndim la trecut. Vino."

Ea termina de strîns masa. Mîinile i se înțepeniră pe lemn și, pe măsură ce el vorbea, pe chipul ei se ivea o expresie de încăpățînare. Nu, nu se va duce lîngă el, îl ura mai mult ca oricînd. Se grăbi să aranjeze în ladă cele două farfurii de smalț foarte ciobite, apoi se aruncă pe paie. Începu să respire încetișor, cu fața întoarsă către perete, de parcă adormise.

---

[1] *Aluzie la replica Violei, din piesa „Noaptea Regilor", de Shakespeare.*

Era spre miezul nopții cînd Reek se întoarse în colibă. Nu se înzdrăvenise complet, înainta cu gesturi precaute, însă în ochi îi lucea un entuziasm aproape copilăresc. Știa că sumbrul coșmar însoțit de cîntecul funebru încetase definitiv să-l urmărească. Se lungi pe pat și contemplă dreptunghiul luminos desenat de lună pe peretele din fața ferestrei. Raza se deplasa lent; cînd îi încadră obrazul, Reek dormea dus.

Rita ieși din culcuș și se apropie de el cînd fu sigură că îl acaparase somnul. Vreo douăzeci de minute se ocupă în tăcere cu o treabă ciudată, legînd cu infinite precauții de fiecare parte a patului mîinile celui care dormea, apoi și picioarele. Întindea frînghia, urmărind fața albită de raza lunei, gata să-și întrerupă munca la prima tresărire. Cînd pleoapele se zbăteau încet, știa că legătura era destul de strînsă. Reek Dryden era crucificat pe pat, cu brațele întinse, iar pieptul i se înălța regulat sub cămașa albastră. Rita se întoarse să caute lîngă culcușul ei sacul de pe Vanity Belle.

Scoase din el cele două scoici culese de pe plajă și le duse la urechi: marea îi comunică vuietul ei surd. Închise ochii, revăzînd cabina goeletei, lampa ce se legăna în tavan, și pe Reek cu auzul încordat, gata să asculte cîntecul funebru al mării. „O să mă ucidă pînă la urmă", șoptise el în ziua aceea.

Ridică încetișor capul soțului, strecurînd dedesubt o fîșie lată de pînză și se întrerupse ca să asculte iarăși sunetul scoicilor. Ce murmur blînd! În curînd el va auzi chiar oceanul. Apoi, ea va găsi lesne un vapor care să o ducă pe țărmurile Congoului natal. Dar Reek Dryden nu o va mai însoți de astă dată! Încălzi pe sîni cele două scoici. Contactul lor rece nu trebuia să-l trezească prea devreme. Fixă cu delicatețe scoicile pe urechile lui Reek, cu ajutorul panglicii de pînză. Adormitul tresări. Era pe cale de a se trezi. Oricum, îi va fi imposibil să se miște. Se asigură că frînghia ce-i lega brațele era suficient de strînsă și-și apăsă ușurel palmele pe cele două scoici. S-ar fi zis că voia să audă cu palmele melopeea funebră ce începea să răsune în urechile bărbatului adormit. Întinse încă puțin frînghia ce-i lega picioarele, apoi îi strînse atît de puternic bentița din jurul capului încît el se trezi de-a binelea.

„Doamne, marea! Marea!" urlă el. „Dumnezeule Atotputernic, oprește-o!" Și încercă în zadar să se ridice din pat.

Rita închise ușa în urma sa și coborî cu curaj colina. Se simțea plină de viață. Mergea neobosită cînd ajunse după trei zile la poalele lanțului de coline care o mai despărțeau de mare și i se păru că străbătuse un întreg continent. Nu dori măcar o dată să se întoarcă din drum. Cînd atinse în fine culmea ultimei înălțimi, oceanul imens se întindea în fața sa, albastru, calm. Un nor de păsări se înălță dintre dune și se repezi către mare, țipînd ascuțit. Zîmbi și coborî în goană panta la poalele căreia o așteptau valurile clocotitoare și spuma lor albă.

În românește de **GHEORGHE BUZOIANU**

HAGA — ORAȘUL DIAMANTELOR

Cel mai potrivit anotimp pentru o ședere de cîteva zile în Olanda este anotimpul florilor. Indicatoarele rutiere cu potirul albastru al lalelelor răsturnat în toate direcțiile transformă această țară — odată cu venirea primăverii — într-un perpetuu loc de agrement privilegiat.

Locuim la un arhitect care își făcuse studiile la Paris prin anii '30, păstrînd încă imaginea unui Cartier Latin lipsit de violența actuală a drugstorelor. Cunoștea destul de puține lucruri despre români, deși avusese cîțiva colegi la Paris care, după cîte își mai amintea, făcuseră studii strălucite.

Programul familiei era unul tipic pentru oameni deloc îmbătrîniți: serviciu, multă plimbare după masă, un film, o vizită, televizorul.

Înainte de a ne despărți, am vizitat împreună cheiul portului Haga.

Ne-am făcut și o fotografie în fața vilelor decupate parcă din cărțile lui Andersen, cu ciocolata ferestrelor înmuiată de brize, prin fața cărora mai treceau la ceasul acela de seară lupi de mare deghizați în pensionari care s-au dezvățat de băut în sufrageriile caselor albe, fără perdele, ca să se poată vedea de pe stradă curățenia de pahar a interioarelor și — mai ales — florile. Foarte multe flori.

Așa cum în vitrinele Capitalei se pot vedea, pretutindeni, foarte multe diamante.

Celebră de mai multe secole pentru meșteșugul șlefuirii diamantelor și al valorificării acestora inclusiv pe cale industrială, Olanda și-a dobîndit în ultimii ani o adevărată celebritate în materie, fabricile sale de prelucrat diamante devenind o îndeletnicire națională dintre cele mai răspîndite.

Dar mîndriile Capitalei, și ale Olandei, în ansamblul ei, nu se rezumă numai la flori și diamante.

AMINTIREA LUI REMBRANDT

Am ajuns la Amsterdam în jurul prînzului. Eram, așadar, în Amsterdamul marelui Rembrandt, Harmenszoon van Rijn — cel mai venerat cetățean al Olandei din ultimii trei sute de ani — și căutam inutil imagini care să-mi amintească de moara lui patriarhală, cu o mamă îmbrăcată în alb, învățîndu-și copilul să citească. Există și asemenea mori de vînt, e adevărat, în această țară cu 13 milioane de locuitori. Așa cum există Muzeul național („Rijkmuseum"), Palatul regal construit în anul 1648, Muzeul municipal („Stedelijmuseum") sau palatul Waag — construit în urmă cu peste cinci secole — și care găzduiește două muzee dintre care unul rezervat istoriei orașului al cărui nume — Amsterdam — înseamnă de fapt „digul de pe Amstel".

Aceste mori de vînt aparțin însă istoriei mai vechi a orașului și nu prezintă același interes pe care îl justifică, de pildă, cel mai mare muzeu de artă modernă din lume, după cel din New York, cea mai mare colecție de maeștri ai picturii universale (în afară de Rembrandt — van Gogh, Matisse, Chagall ș.a.), cea mai bogată colecție de artă orientală din Europa (mai ales din creația indoneziană).

Fabricile moderne din cele mai diferite ramuri ale unei economii echilibrate, printre care celebrele complexe de la „Amstel" și „Heinehen's" care produc cea mai bună bere din Europa, adaugă vechiului centru de cultură virtuțile noului oraș industrial în care 500 000 de oameni se duc la slujbă numai cu bicicletele, în fiecare zi.

Această țară — care a mai dăruit lumii pe Spinoza și Huygens — are doar 10 la sută din locuitori ocupați în agricultură, fiind, cu toate acestea, unul dintre cei mai mari exportatori de produse alimentare de pe continent.

Dar nu numai de produse alimentare, pentru că tot în Olanda, la Eindhoven (în sud) își are sediul și gigantul produselor electrotehnice „Philips", devenind un veritabil simbol al dezvoltării economice a țării.

JURNALUL ANNEI FRANK

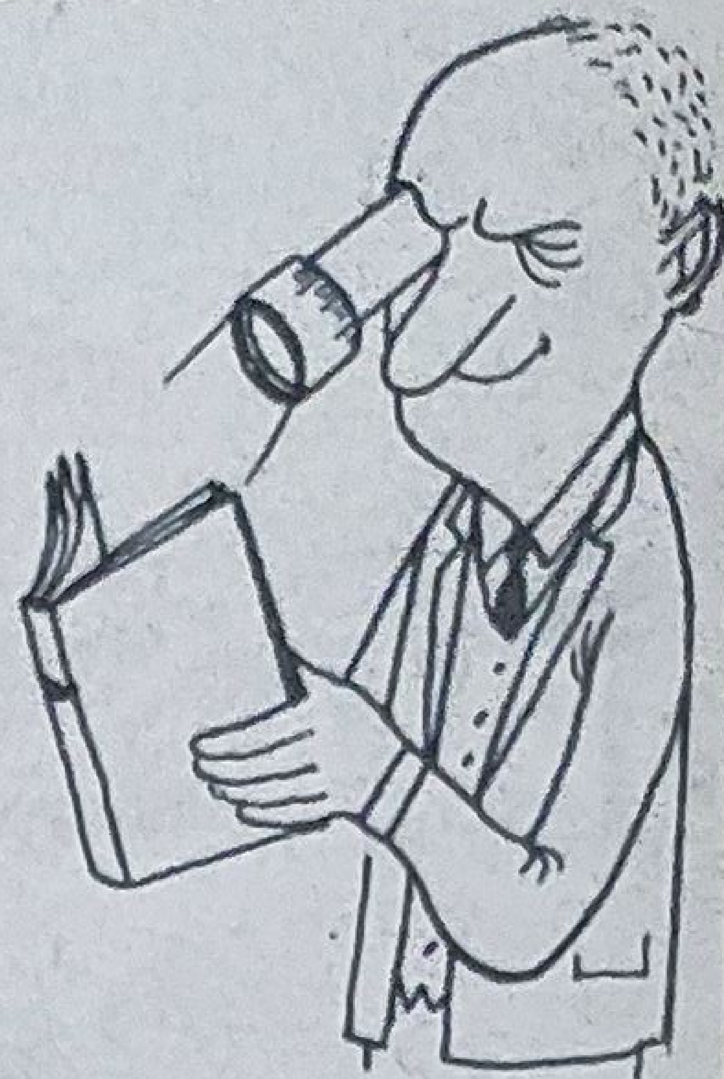
Și, revenind la Amsterdam, am fost impresionat să văd, aproximativ la aceeași oră a după-amiezii, la fel de multă lume, mai ales tineri, nu numai în fața casei în care a trăit Rembrandt timp de 46 de ani — acoperind pereții celor trei etaje somptuoase cu nenumărate gravuri și tablouri — din care peste 700 se află acum la Muzeul Național — dar și în fața modestei căsuțe de pe strada Prinsengracht nr. 263 în mansarda căreia s-a alcătuit, pagină cu pagină, noapte după noapte, tulburătoarea mărturie literară care este „Jurnalul Annei Frank"...

Tocmai de aceea, lacrimile din ochii tinerilor mei prieteni din primăvara de pe strada Prinsengracht mi s-a părut că adaugă un plus de strălucire diamantelor din vitrinele acestei țări a lalelelor, a industriei moderne, dar și a respectului pentru un trecut al muncii și — nu de puține ori — al sacrificiului pentru idei cu adevărat mari.

TEOFIL BĂLAJ

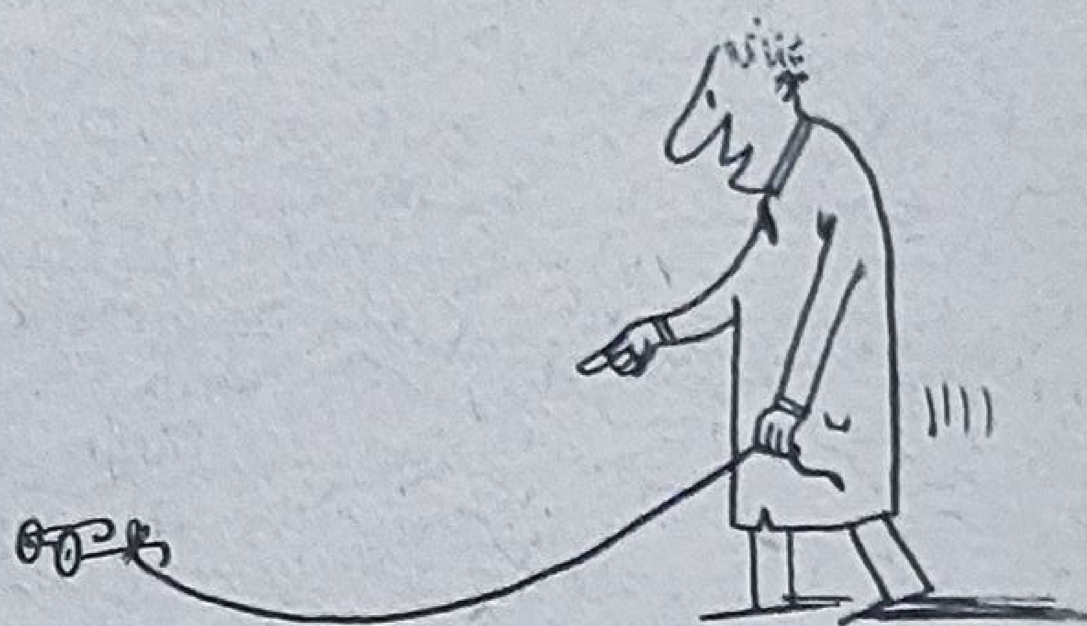

AGENDA JOCURILOR

Cînd vine PRIMĂVARA

1	2	3	■	5	6	7	8	9	10	11	12
2									■		
3						■					
4				■				■		■	
5		■			■						
6	■						■				■
7			■					■			
■					■				■		
9				■		■					
10			■							■	
11					■						
12									■		

ORIZONTAL: 1) Dă strălucire mărțișoarelor • De fiecare dată are cîte un mărțișor. 2) Vine cu un mărțișor • Componentă a lănțișorului. 3) Are mărțișoare de floare • Zi de mărțișor. 4) Grei amestecați! • Coadă la vrej! 5) Cale! • A luci în mijloc! • Nu zice nimic (fem.). 6) Mărțișor fără șnur • ...și șnurul mărțișorului. 7) Primesc mărțișoare • Ne oferă un mac! • Se surpă central! 8) Personaj legendar, tatăl lui Caal • Cerc fără o sută! • Aluminiu. 9) Mare • Suport pentru mărțișoare. 10) Ia una de la Lala! • „Mărțișor" de la București. 11) Sterilizator • Culoare la mărțișoare! 12) A compus melodia „Ți-am luat un mărțișor" • ...Ela!

VERTICAL: 1) Întîi după martie! • În vacanță, în mărțișor. 2) La mai multe mărțișoare! • ...prinse bine (fem. sing.). 3) Soare și mărțișoare (pl.) • Mărțișor pentru un... tătic! 4) Mîțișor în mărțișor • E cu soț! • Început de viață! 5) Făcut iarna de bunul gospodar • O inimioară • În jurul gîtului. 6) Adună, adună... • Bătută pentru alta • Carte. 7) Lună! • Șir de „mărțișoare" • Povestire de Gaidar. 8) A se... preamări • Babele din... mărțișor (masc.) 9) Fiu din popor • La fel • Mărțișorul în sine! 10) Autorul poeziei „Mărțișorul" (volumul „De la inimă la inimă") • Se ocupa de case. 11) Acum, de 1 martie • Pornește la cîmp în mărțișor • Oferă mărțișoare. 12) Vizită scurtă • Mărțișor.

Dicționar: IREG, URP, EBED, ERC, LAL, R.V.S., IAL.

J. M. G. LE CLÉZIO

„Domnul cititor față cu producțiunea... literară“

Ați deschis cartea la această pagină. Ați întors două-trei file, privind distrat titlul, numele autorului, editorul și ați căutat poate acea frază între ghilimele care se află aproape întotdeauna la începutul romanelor, pentru că așa e bine și pentru că autorul se protejează oarecum referindu-se la un altul, mai important decît el. De această dată s-ar fi putut scrie acolo: „Eu sînt unul dintre voi, un grăunte, unul de-ai voștri... Strălucitor... Vibrant... Fierbinte...“ Într-o zi eram la Biblioteca Națională din Paris și o femeie de vreo 50 ani, avînd pe cap o căciuliță de iepure a venit în fața mesei mele și mi-a întins timid mîna, spunînd: „Eu sînt Maria Michalowicz... Poate că... Aceste poeme...“ Erau niște poeme frumoase, mi-ar fi plăcut într-adevăr să citez un vers din ele... dacă m-aș fi decis să citez ceva.

Dar continui: ați deschis această carte. E o carte pe care ați cumpărat-o de la un librar, sau v-a fost oferită la aniversarea dumneavoastră, ori de sărbători. De ce o aveți pe aceasta și nu pe oricare alta? Sînt atîtea romane la librărie, atîtea povești de dragoste, cărți polițiste, cărți de aventuri și spionaj. Sînt atîtea titluri foarte seducătoare, atîtea cărți despre care se discută, cu ilustrații, cu dialoguri și cu rafinamente psihologice în fiecare pagină. Și apoi titluri atît de atrăgătoare: „Femeia cu parfum de brad“, „Anecdote de spus cu femeile oacheșe“, „Pelerina religioasă“; ce titluri frumoase, cu nume de orașe extraordinare și misterioase, Manilla, Hong-Kong, Arequipa, Reykjavik, Ouagadougou etc. Și să nu uităm copertile, cu o simpatică fată goală cu revolverul în mînă, sau, mai grozav, întinzîndu-și brațele să vă îmbrățișeze. Există numeroase cărți interesante, nenumărate crime, violență, exotism, erotism. Atunci, de ce tocmai această carte? Da, este adevărat, mai există și artă adevărată, literatură, cărți care pot fi lăsate să lîncezească pe noptieră fără a risca deloc să părem puerili, există cultura... Totul este însă prea complicat pentru a mai discuta și chiar prea periculos. Poate... Pe scurt: ați deschis această carte, o aveți în fața ochilor la 35 cm distanță. Deja ați răsfoit puțin paginile,

citind rapid un rînd mai sus sau mai jos, pentru a vă face o idee, sau chiar în speranța de a găsi o pagină picantă. Apoi probabil că ați decis să o citiți, pentru că, în general, cam asta se face cu o carte... V-ați instalat în cea mai comodă poziție și ați deschis-o. Dacă ați cumpărat cartea într-o gară, în același timp cu două-trei jurnale, ați ales-o gîndindu-vă puțin la cei care ar fi în fața dumneavoastră în compartiment. Ea este un scut pe care-l țineți în față, pe el vor ricoșa pălăvrăgelile și indiscrețiile vecinilor de compartiment. Zdruncinăturile trenului zgîlție rîndurile din fața ochilor dumneavoastră și vă vine greu să citiți. Zgomotele monotone ale roților în contactul cu șinele vă anesteziază progresiv. Nu veți avansa prea departe cu lectura. Curînd veți închide ochii și veți încerca să ațipiți. Sau veți da cartea la o parte și veți reciti într-un „magazin“ fotoreportajul ultimului accident de avion, sau al unui război care are loc undeva,

Umor francez

Un sexagenar furios se prezentă la directorul unui ziar și-i reproșă următoarele:

— Domnule, ați comis o greșeală de neiertat. M-ați făcut să figurez în ziarul dv. la rubrica decese. Cer neapărat o dezmințire în numărul de mîine!

— Asta nu, protestă directorul, e imposibil! Ar avea rău efect asupra cititorilor. Totuși am o idee pentru a îndrepta această regretabilă confuzie. În numărul de mîine, vom publica numele dumneavoastră la rubrica de nașteri.

*

După cununie, tînărul căsătorit îl întreabă pe preot:

— Cît vă datorez?

— Nu e un preț fix. Dă-mi pur și simplu o sumă în raport cu frumusețea miresei.

Fără să ezite, mirele îi întinde preotului o piesă de 50 centime. Puțin surprins, preotul privi mireasa apoi băgă mîna în buzunar, scoaes 30 centime și zise:

— Tinere, te rog, primește restul.

*

Pe arca lui Noe tocmai se termina prînzul, în timp ce apa potopului clipocea, lovindu-se de bord, Noe luă un măr, mușcă și strigă brusc, zărind în el un vierme:

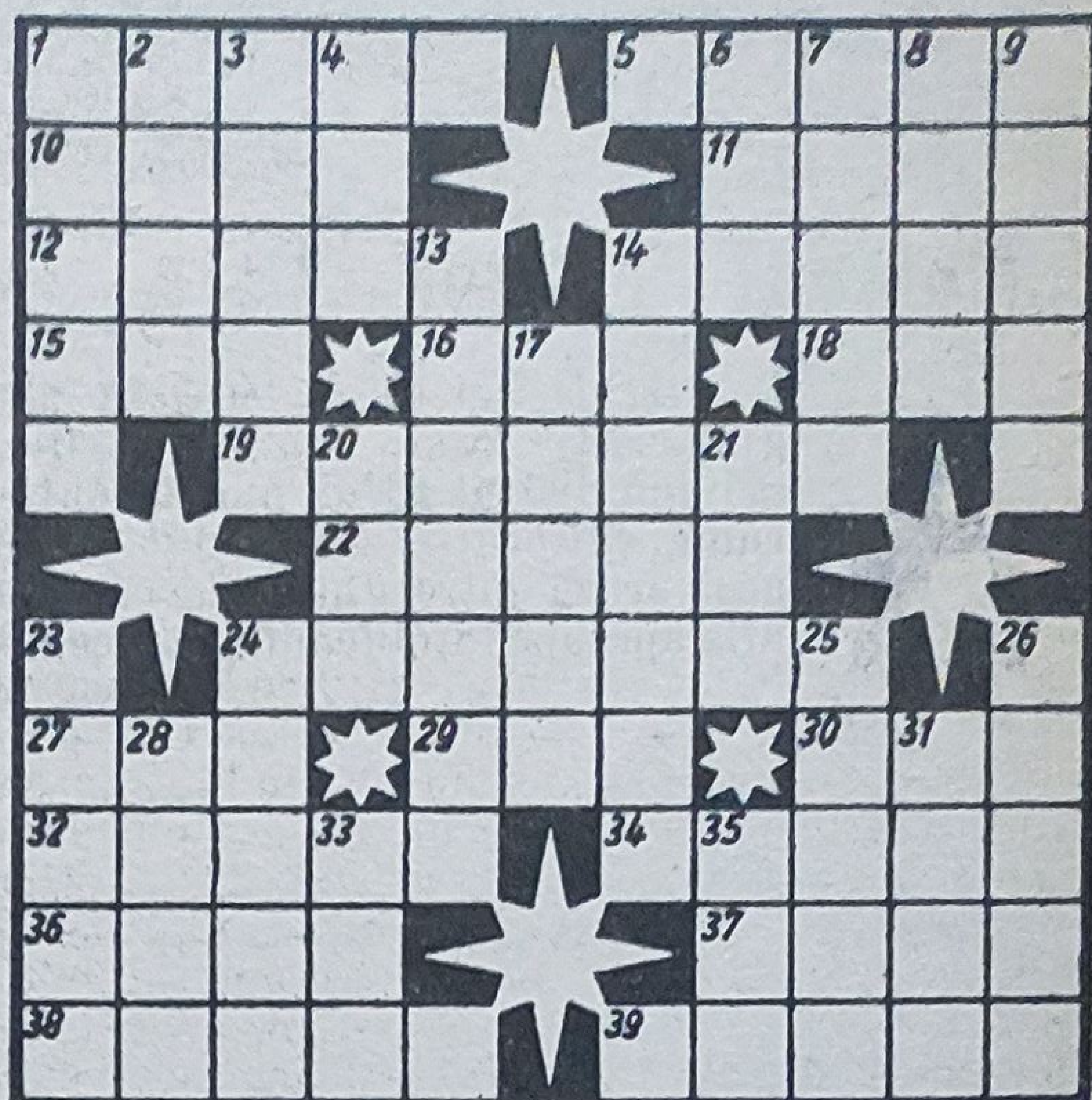
— Alarmă! Un pasager clandestin!

într-o țară stranie, cu nume imposibil. Dar, probabil, nu sinteți în tren. Vă aflați poate în sala de așteptare a unui aeroport, unde trebuie să rămîneți toată noaptea, așteptînd o legătură. Ați cumpărat cartea de la un chioșc și apoi v-ați dus să ședeți pe catifeaua roșie a unui fotoliu prea scund. Ați început să citiți, dacă țineți la viață, fără să aprindeți o țigară scîrboasă, în timp ce vocea iritantă a tinerei crainice răsună mecanic în toate sălile aeroportului: „Zborul 612 SAS pentru Frankfurt, plecare imediată, ieșirea nr. 19. Flight 612 SAS to Frankfurt, immediate boarding gate no. 19". Aici, totul strălucește de lumină albă, care cade continuu din plafoanele plate și se reflectă pe suprafețele de material plastic, sticlă și metale. Orele sînt lungi, goale, par trucate. Cartea ne este doar o pavăză în acest loc. Este, în același timp, o armă, un pistol cu care puteți „trage" în toate aceste vitrine, atît de curate și-n toate aceste siluete agitate și, cumva, îndepărtate...

Dar poate că nu voiajați... Atunci sînteți pur și simplu acasă, în fotoliu. Aveți în mînă ceașca de cafea sau de ceai și papuci în picioare. Citiți fără grabă, sărind doar două-trei rînduri din cînd în cînd, rareori cîte o pagină întreagă. Ați cumpărat două sau trei cărți deodată și ați ales-o pe aceasta în ultimul moment, să începeți lectura, pentru că era deasupra. Poate că sînteți întins în pat. Mulți oameni preferă să citească culcați. Singurul impediment este că, dacă stați prea mult sprijinit în cotul drept, veți amorți foarte repede. Dar, ce mai, toate pozițiile sînt, la o adică, bune pentru lectură, chiar în genunchi sau într-un picior... Nu există poziție obligatorie pentru a te cultiva.

Puteți de asemenea citi tolănit pe plajă. Vă puneți ochelari întunecați, din cauza reflexelor soarelui, vă întindeți burta pe nisipul încins, ori pe pietricelele rotunde și fierbinți. Cînd vă e deja prea cald mergeți în fugă în mare și faceți o baie. Acest lucru vă permite să uitați tot ceea ce tocmai ați citit. Fapt care nu-i niciodată condamnabil cînd e vorba de literatură. Cartea se află acolo, ca un obiect obișnuit din mijlocul vieții, nici mai inteligibil, nici mai durabil decît oricare dintre cele ce ne înconjoară. Și iată, o femeie în bikini tocmai trece, șerpuind, prin fața dumneavoastră: desigur o priviți. Apoi vă întoarceți spre ceea ce scrie și, chiar așa, în mijlocul poveștii, dați peste o altă femeie în bikini care trecea, la comanda autorului... Și tot așa: aici scrie „masă", dincolo „oglindă", dar, la fel de bine, ar fi putut să scrie „nor" sau „camion-cisternă". Tocmai asta e interesant într-o carte, ceea ce este marcat de o infinită varietate de zorzoane și de fapt spune un singur lucru, cu un sens foarte simplu. Și atunci, ce importanță mai au locul și ora la care citiți aceste rînduri? Ce importanță mai are însuși motivul pentru care ați început să citiți? Citiți povestea aceasta dar ați fi putut să citiți cu totul altceva. Hazardul, printre milioane de angrenaje, își face întotdeauna jocul extenuant. Ce importanță mai are că există unul care scrie și altul care citește? În esență, foarte în esență, sînt aceeași persoană și ei au știut asta dintotdeauna...

Traducere de VOICU OLARI

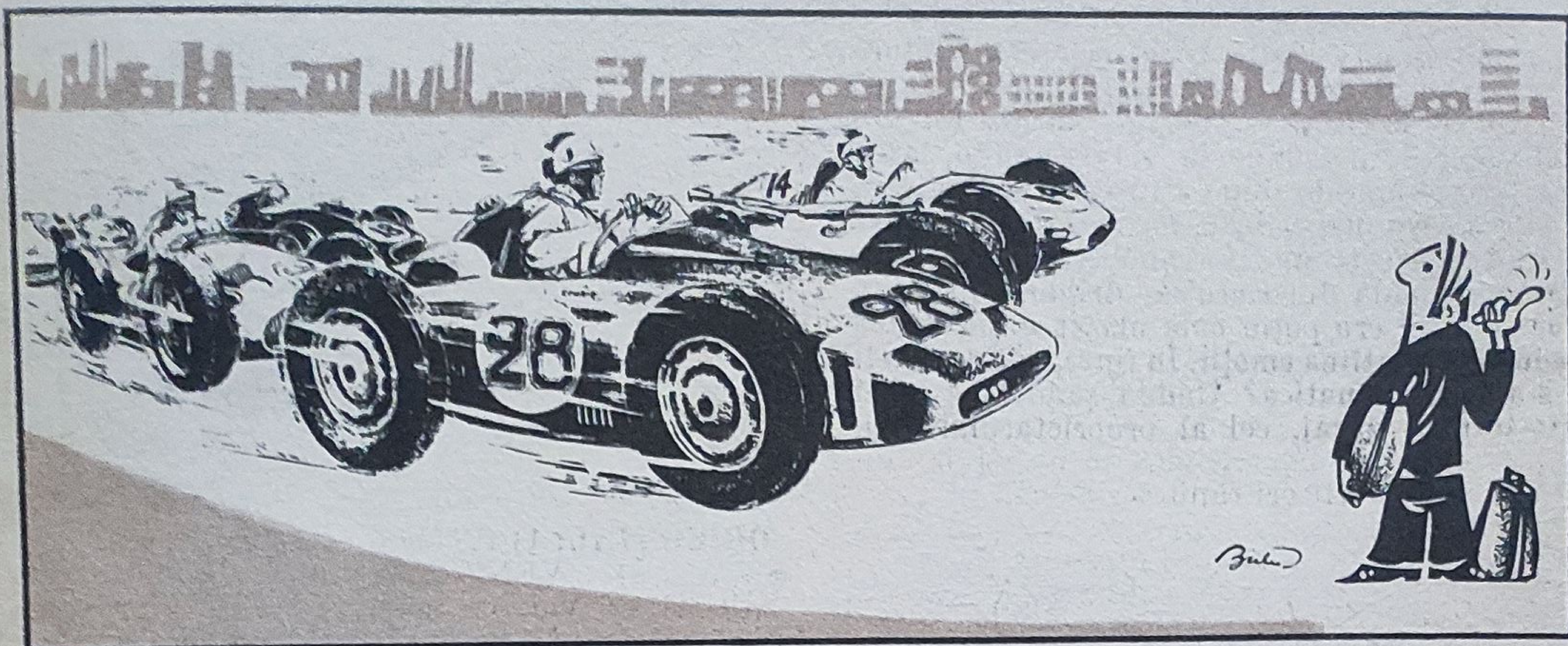
SIMETRICE

fantezie

ORIZONTAL: 1) Un om mare. 5) Mamă de ocazie. 10) Își pun capul la bătaie. 11) Pus la colțul tablei. 12) Lumină în depărtare. 14) Produc erupții. 15) Să n-o luați de bună. 16) Înaintea ta. 18) E un cîntec. 19) Mărit de un anumit număr de ori. 22) Băgat în pîine. 24) Sus-pus. 27) Tot ce-a mai rămas. 29) Retrograd notoriu. 30) Luați-o de la capăt. 32) Te ridică-n slăvi. 34) Te obligă să te porți cu mănuși. 36) Șifonierul străbunicelor. 37) Bătut cu picioarele. 38) Un om la locul lui. 39) Luată cu acte în regulă.

VERTICAL: 1) Maeștri ai racordărilor. 2) Purtate pe umeri. 3) Scos din minți. 4) Cîntec... de florile mărului. 6) Ține de ureche. 7) Scrie doar... zorit. 8) Alb-gălbui. 9) A lăsa în suspensie. 13) Înclinare spre înclinare (pl.). 14) Fiicele nomade ale clopotului. 17) Prezentare grafică. 20) Se bagă-n albia de porci (reg.). 21) Legătură fragilă. 23) Bună de cinste. 24) E cam acră. 25) Dus pe jos. 26) Se montează pentru a stoarce lacrimi (pl.). 28) O groază de actori. 31) E mereu în opoziție. 33) Loc de trecere. 35) Mașinuța noastră.

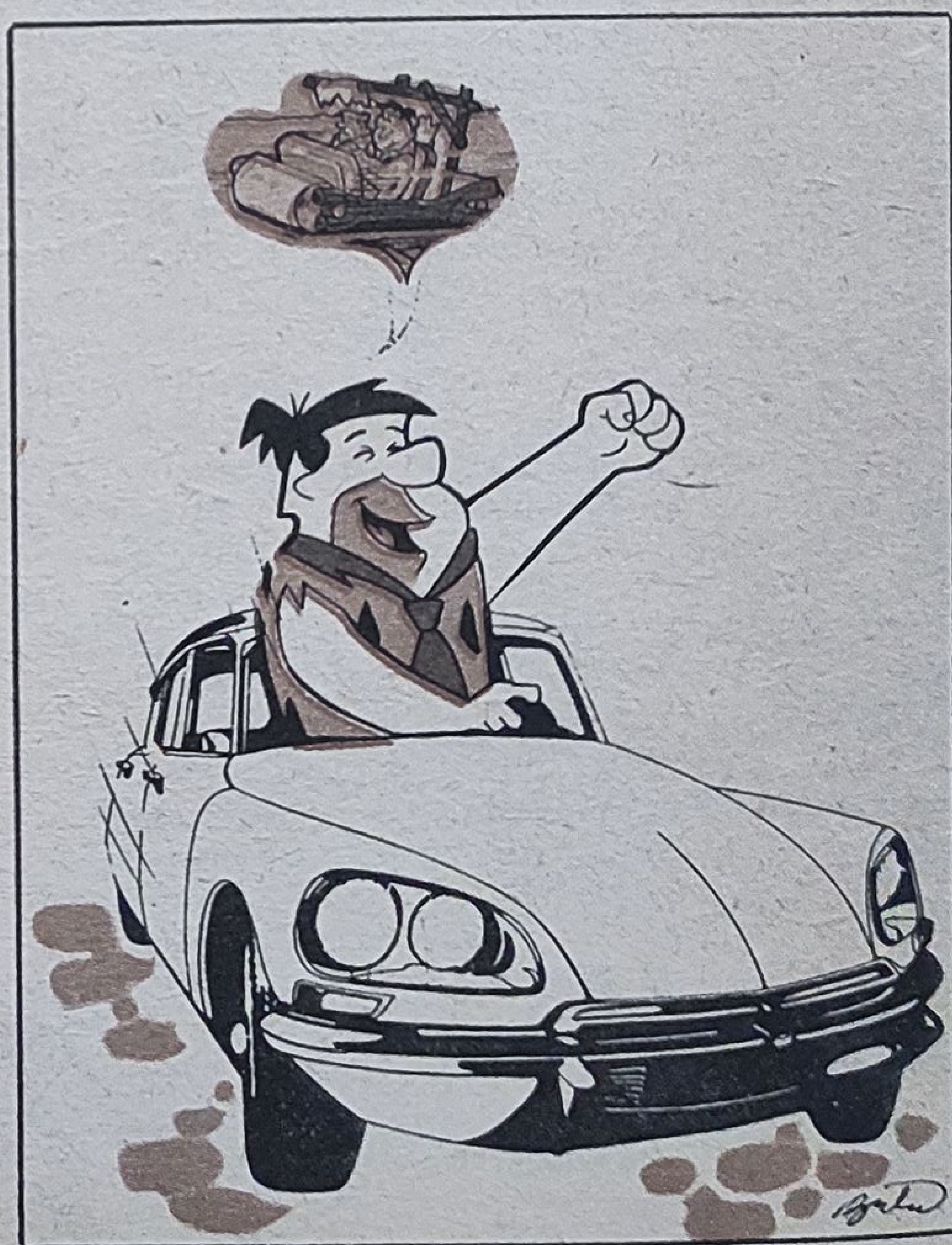
La o dezlegare corectă, literele din pătrățelele cu cifre fără soț citite în ordine crescîndă, vor da o expresie latină folosită de filozoful, scriitorul și omul de stat roman Seneca în tragedia sa „Medeea" care în traducere înseamnă „Ascultă și cealaltă parte", expresie care a avut mai întîi un caracter judiciar, în scopul audierii ambelor părți într-un proces. Cu timpul, semnificația s-a extins, aplicîndu-se la orice neînțelegere, la orice conflict, în sensul că trebuie ascultate toate părțile în litigiu, pentru a putea judeca temeinic și fără părtinire.

Slalom uriaș

Roata ieșită din lăcașul ei țîșnește ca un glonț din pușcă. Merge un timp paralel cu imensul autocamion, care nu dă, pentru moment, semne de suferință. Apoi colosul începe să se aplece, puțin, cîte puțin, pînă axa ajunge în contact cu asfaltul. În secundele următoare se aude un huruit teribil, traiectoria devine un fel de slalom neregulat, după care, în virtutea legilor fizice, gigantul face o piruetă și se așază într-o rînă pe axa vitregită de roată, ca un om beteag de-un picior. Periplul roții va stîrni însă multe emoții pentru cei care au avut ghinionul, în același timp și norocul, să se afle pe traiectoria ei. Primii care o zăresc, zburînd pe drum, ca o nălucă, rămîn „ca la dentist", nevenindu-le să creadă că o roată imensă poate da dovadă de atîta sprinteneală, întrecînd în viteză chiar pe cei mai celebri alergători la 100 metri plat. Cei mai expuși se dovedesc oamenii ce n-au observat-o și care, în caz de pericol, nu se vor putea feri la timp. Un băiat, care se pregătește să șuteze de pe acostamentul șoselei spre poartă care, în realitate, e o portiță de intrare a unei gospodării, este șters și proiectat într-un șanț, aflat la 5–6 metri. Se ridică în picioare din apa proaspătă, acumulată ca urmare a ploii din ajun, și, uitîndu-se jur împrejur, caută cu ochii pe cel, ori pe cei care au făcut cu el o glumă atît de proastă. Nu realizează ce s-a întîmplat și începe să plîngă cu sughițuri, frecîndu-și ușor părțile corpului unde, peste cîteva ore, vor apare banalele vînătăi, atît de frecvent căpătate în anii copilăriei.

Între timp, roata e departe. După ce a intrat într-un cîrd de gîște, și a lăsat cîteva victime pe cîmpul de lupte, stîrnind un nor uriaș de praf amestecat cu pene, „obiectul" își schimbă ușor unghiul de mers îndreptîndu-se spre trotuarul asfaltat, paralel cu gardurile gospodăriilor. Trei cățelandri sar speriați din fața monstrului, schelălăind și fugind care încotro. Au reușit să evite un impact care le-ar fi fost fatal. Imensul cauciuc călătorește mai departe ca vrăjitoarea pe mătură, pătrunzînd, în secvența următoare, printr-un gard de scînduri subțiri, pe care le frînge aidoma unor chibrituri, într-o grădină de legume, prin care lasă o dîră asemănătoare pistei de pe cosmodromul extratereștrilor din Peru. Un moș, care udă răsadurile de ardei, sare ca ars cînd zărește imensa roată trecînd în zbor pe lîngă el. „Ah ce sperietură am tras! Adu-mi, babo, o pilulă că simt cum mi se taie picioarele". Obiectul își continuă cursa traversînd în diagonală ograda bătrînilor. Chiar și cîinele legat

cu lanț, fioros de obicei, intră îngrozit în cușcă, după ce reușește să evite, cu o inspirată săritură laterală, coliziunea cu ciudatul obiect. După ce face cu ușurință o spărtură în gardul din fundul curții, pătrunde în via vecinului. Aici, roata, parcă obosită după atîtea isprăvi, rulează cu viteză ceva mai redusă, făcînd slalom printre butucii încărcați de ciorchini verzi. Parcă e Tigana în finala din Euro'84, driblînd jucătorii adverși. Și el era puțin cam obosit după atîtea meciuri și tot atîtea emoții. În final, unde credeți că s-a oprit zănatica? Unde-i șade bine unei roți: într-un garaj, cel al proprietarului viei. S-a așezat jos, frumușel, obosită dar și mulțumită că n-a omorît ori rănit pe nimeni.

O pară cu patru roți...

Un grup de săteni, la care se adaugă automobiliștii, sosiți unul cîte unul, la locul faptei, privesc, nevenindu-le să creadă, „minunea"; un Wartburg vechi, cățărat literalmente într-un pom uriaș, plin de pere văratice. Mașina, cu toate roțile strîngînd parcă pomul în brațe, seamănă cu o panteră în urmărirea prăzii. Autoturismul a capotat, precum un avion de școală cînd rămîne cu botul înfipt în pămînt ca urmare a unei aterizări stîngace pe un teren moale. E, de fapt, agățat de cîteva crengi și atîrnă într-un echilibru precar. Nu se știe cît va mai rezista în poziția asta caraghioasă. Șoferul se uită ba în sus la mașină, ba la curioși. Are doar cîteva zgîrieturi pe față și se pare că și-a mai revenit din teribila spaimă. «Cum am reușit performanța asta? Mă luați și dv. în bășcălie. Nu prea îmi dau seama exact cum. L-am ferit pe unul care mi-a tăiat calea, am intrat pe acostamentul ud, am frînat, m-am întors, am dat apoi peste parapetul de lemn și m-am pomenit cu mașina lipită de pom, parcă cu clei, la un metru de la pămînt. Mi-am zis: „repede jos, pînă nu cade autoturismul peste mine". Copiii strigau: „Dă-te, nene, jos din corcoduș." Acu văzui abia că, de fapt, e păr. Cert e că mașina asta nu m-a ascultat niciodată, a făcut ce-a vrut ea: derapaje, ieșiri de pe asfalt, mai ales iarna. Dar m-a și salvat de cîteva ori. Uite, d-aia n-am vîndut-o pînă acum. De data asta, însă, m-a pus într-o situație de-a dreptul penibilă, ca să nu mai vorbesc de pericol. N-are stabilitate. Cum dă de ud începe să danseze». „Dar dv. n-o struniți?" „Păi mai poți să faci ceva, d-le, cînd mașina e de-o încăpățînare fantastică. Las-că te cobor eu d-acolo, omul îi face un semn de amenințare cu degetul, și în două-trei zile te vînd cu oricît, nu țin la preț. O rablă îndărătnică, așa ca tine, nu merită altă soartă".

VICTOR BEDA

Primăvara

ORIZONTAL: 1) PRIMA... (pl.) **2)** ...VARA... • ...A... **3)** ...VENIT... • ...DIN NOU... • ...ACUM! **4)** Vai, ce mai încurcătură! • Ca ăștia, mai rar. **5)** Se încing la horă • Dragul mamei. **6)** Gropițe în obraji (sing.) • Se ridică... jos, în semn de respect. **7)** Unele... care urmează după „și" (neart.) • Aplicarea pomezilor. **8)** Pe primele locuri în top! • Mreje • Sentiment tăinuit cu grijă. **9)** Redutabili vînători de inimi, în ciuda armelor rudimentare • O iubire de-o viață. **10)** Primul vestitor al primăverii • Fără nici o reținere. **11)** Visul unei nopți de iarnă • Sincere, dar numai la suprafață! **12)** O trăire... romantică (pl.). • Vînătorul de inimi, cu o grămadă de trofee în colecție.

VERTICAL: 1) Colțul ...ierbii și al florilor • Proces-verbal, într-o redactare prescurtată. **2)** Oferă sărutări compromițătoare • A fura un suflet. **3)** Notată cu semnul ±. • Trecut cu vederea. **4)** Dă semne de... dragoste • Cu predispoziții spre cocleală. **5)** Posesiv masculin • O aventură (din vremurile de odinioară). **6)** Comandă... muzicală. • Nu-i nimic de capul lor. **7)** Sub directa influență a anumitor grade • Obiectul unor urzeli. **8)** Etaloanele puterii • Cărările dragostei • Arma lui Amor. **9)** O atmosferă... încinsă • Numărul 13! • Miezul verii! **10)** Introducere la o declarație de dragoste!... • ...și un pupic. **11)** Inimă de fată! • Pun suflet în toate cele. **12)** Parfumate.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2				■						■	
3					■				■		
4							■				
5					■					■	
6				■							
7	■		■					■			
8		■				■					
9							■				
10 ■								■			
11									■		
12											■

cu lanţ, fioros de obicei, intră îngrozit în cuşcă, după ce reuşeşte să evite, cu o inspirată săritură laterală, coliziunea cu ciudatul obiect. După ce face cu uşurinţă o spărtură în gardul din fundul curţii, pătrunde în via vecinului. Aici, roata, parcă obosită după atîtea isprăvi, rulează cu viteză ceva mai redusă, făcînd slalom printre butucii încărcaţi de ciorchini verzi. Parcă e Tigana în finala din Euro'84, driblînd jucătorii adverşi. Şi el era puţin cam obosit după atîtea meciuri şi tot atîtea emoţii. În final, unde credeţi că s-a oprit zănatica? Unde-i şade bine unei roţi: într-un garaj, cel al proprietarului viei. S-a aşezat jos, frumuşel, obosită dar şi mulţumită că n-a omorît ori rănit pe nimeni.

O pară cu patru roţi...

Un grup de săteni, la care se adaugă automobiliştii, sosiţi unul cîte unul, la locul faptei, privesc, nevenindu-le să creadă, „minunea"; un Wartburg vechi, căţărat literalmente într-un pom uriaş, plin de pere văratice. Maşina, cu toate roţile strîngînd parcă pomul în braţe, seamănă cu o panteră în urmărirea prăzii. Autoturismul a capotat, precum un avion de şcoală cînd rămîne cu botul înfipt în pămînt ca urmare a unei aterizări stîngace pe un teren moale. E, de fapt, agăţat de cîteva crengi şi atîrnă într-un echilibru precar. Nu se ştie cît va mai rezista în poziţia asta caraghioasă. Şoferul se uită ba în sus la maşină, ba la curioşi. Are doar cîteva zgîrieturi pe faţă şi se pare că şi-a mai revenit din teribila spaimă. «Cum am reuşit performanţa asta? Mă luaţi şi dv. în băşcălie. Nu prea îmi dau seama exact cum. L-am ferit pe unul care mi-a tăiat calea, am intrat pe acostamentul ud, am frînat, m-am întors, am dat apoi peste parapetul de lemn şi m-am pomenit cu maşina lipită de pom, parcă cu clei, la un metru de la pămînt. Mi-am zis: „repede jos, pînă nu cade autoturismul peste mine". Copiii strigau: „Dă-te, nene, jos din corcoduş." Acu văzui abia că, de fapt, e păr. Cert e că maşina asta nu m-a ascultat niciodată, a făcut ce-a vrut ea: derapaje, ieşiri de pe asfalt, mai ales iarna. Dar m-a şi salvat de cîteva ori. Uite, d-aia n-am vîndut-o pînă acum. De data asta, însă, m-a pus într-o situaţie de-a dreptul penibilă, ca să nu mai vorbesc de pericol. N-are stabilitate. Cum dă de ud începe să danseze». „Dar dv. n-o struniţi?" „Păi mai poţi să faci ceva, d-le, cînd maşina e de-o încăpăţînare fantastică. Las-că te cobor eu d-acolo, omul îi face un semn de ameninţare cu degetul, şi în două-trei zile te vînd cu oricît, nu ţin la preţ. O rablă îndărătnică,aşa ca tine, nu merită altă soartă".

VICTOR BEDA

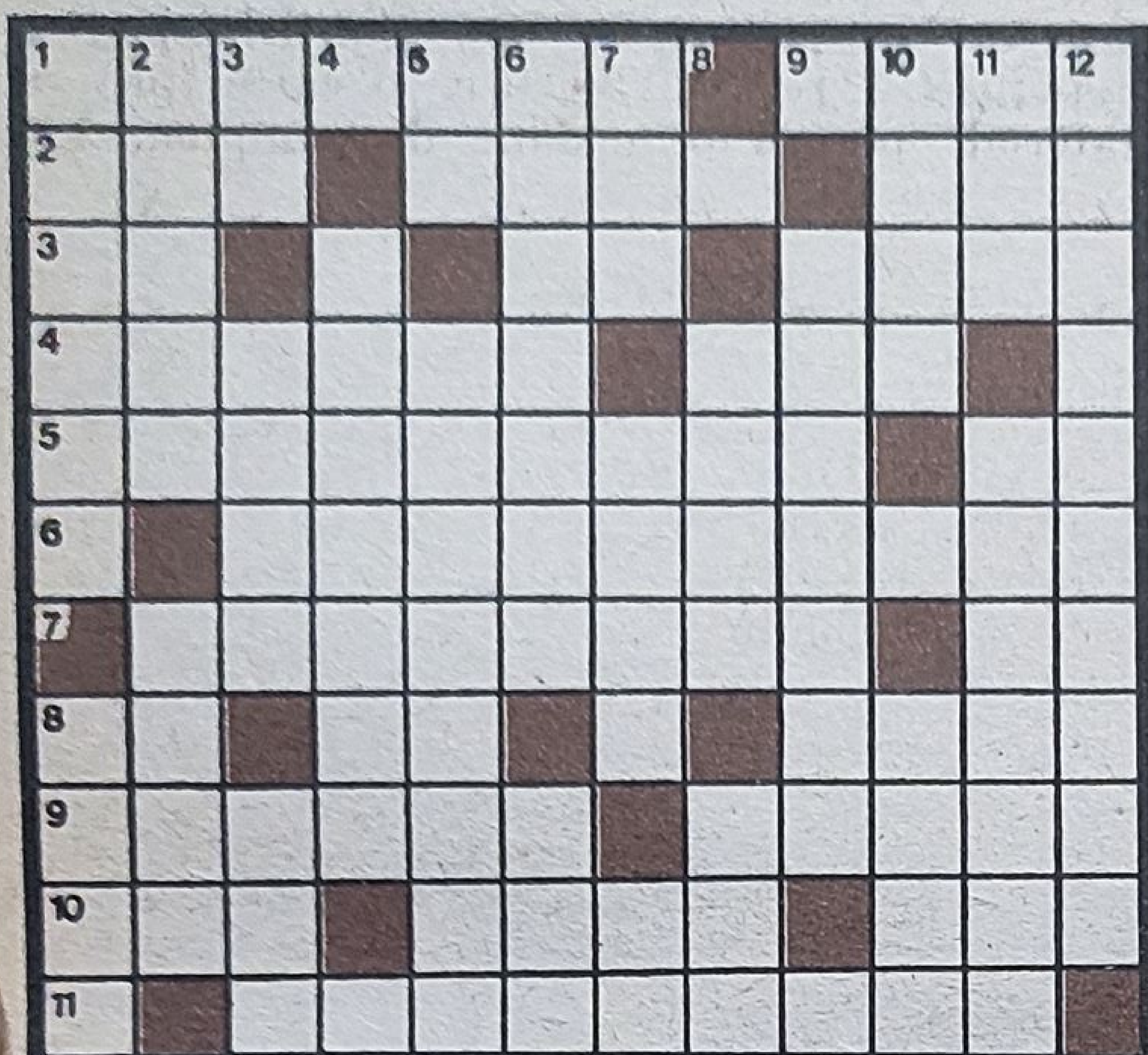
ORIZONTAL: 1) PRIMA... (pl.) 2) ...VARA... • ...A... 3) ...VENIT... • ...DIN NOU... • ...ACUM! 4) Vai, ce mai încurcătură! • Ca ăştia, mai rar. 5) Se încing la horă • Dragul mamei. 6) Gropiţe în obraji (sing.) • Se ridică... jos, în semn de respect. 7) Unele... care urmează după „şi" (neart.) • Aplicarea pomezilor. 8) Pe primele locuri în top! • Mreje • Sentiment tăinuit cu grijă. 9) Redutabili vînători de inimi, în ciuda armelor rudimentare • O iubire de-o viaţă. 10) Primul vestitor al primăverii • Fără nici o reţinere. 11) Visul unei nopţi de iarnă • Sincere, dar numai la suprafaţă! 12) O trăire... romantică (pl.). • Vînătorul de inimi, cu o grămadă de trofee în colecţie.

VERTICAL: 1) Colţul ...ierbii şi al florilor • Proces-verbal, într-o redactare prescurtată. 2) Oferă sărutări compromiţătoare • A fura un suflet. 3) Notată cu semnul $\pm$. • Trecut cu vederea. 4) Dă semne de... dragoste • Cu predispoziţii spre cocleală. 5) Posesiv masculin • O aventură (din vremurile de odinioară). 6) Comandă... muzicală. • Nu-i nimic de capul lor. 7) Sub directa influenţă a anumitor grade • Obiectul unor urzeli. 8) Etaloanele puterii • Cărările dragostei • Arma lui Amor. 9) O atmosferă... încinsă • Numărul 13! • Miezul verii! 10) Introducere la o declaraţie de dragoste!... • ...şi un pupic. 11) Inimă de fată! • Pun suflet în toate cele. 12) Parfumate.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2				■						■	
3					■				■		
4							■				
5					■					■	
6				■							
7	■		■					■			
8		■				■					
9							■				
10 ■								■			
11									■		
12											■

TRIBUNA

O IMPORTANTĂ PUBLICAȚIE ROMÂNEASCĂ

ORIZONTAL: 1) Personalitate marcantă a vieții literare românești (1848—1925), sub conducerea căruia a apărut revista **Tribuna,** în primii patru ani de la înființare... — ... și o altă personalitate din Ardeal, unul din semnatarii **Programului** revistei, ce milita pentru unitatea culturală și spirituală a românilor din Transilvania cu frații lor de dincolo de Carpați (George B.). **2)** Inventatorul legendar al naiului — ... **pentru minte, inimă și literatură,** alt periodic cultural din Transilvania (1838—1849 și 1850—1865), ce a jucat un rol important în lupta de afirmare a ardelenilor, contribuind totodată la ridicarea prin cultură a poporului n spiritul ideologiei luminilor (în ortografie originală) — Din nou. **3)** În pripă! — Miez... fără miez! — Cunoscută întreprindere sătmăreană. **4)** Naționalitate ale cărei drepturi și a cărei poziție în viața publică a patriei au fost permanent apărate în coloanele **Tribunei** — Lac în Carpați. **5)** Grupul de promotori ce au pus bazele programului de acțiune al publicației, printre care se numărau **Ioan Bechnitz, Aurel Brote, Ioan Dusoiu, Diamandi Manole, Simeon Mărginean** și alții — Tele! **6)** Activitate artistică promovată consecvent de redactorii **Tribunei,** în spiritul unei tradiții ilustrate de **Gazeta de Transilvania, Foaie pentru minte, inimă și literatură, Familia, Albina Carpaților,** etc... **7)**... și o remarcabilă activitate de militantism patriotic, ce a condus în mod inevitabil la conflicte cu puterea imperială, soldate cu multiple condamnări la temniță și amenzi în valoare de 40 656 de coroane — Pămînt noroios. **8)** Debuturile lui Slavici! — Eu, în cronici — Instrument de suflat. **9)** Clasă socială din viața căreia s-au inspirat și căreia i se adresau cu precădere operele literare ale scriitorilor ce publicau în paginile revistei — Întoarcere. **10)** Perioade de... revoluție — Nume feminin — Vine la urmă! **11)** Civilizația spirituală a poporului român, pentru unitatea căreia s-au pronunțat membrii societății **Tribuna** încă de la înființarea publicației, în apelul **Către publicul român.**

VERTICAL: 1) Tip de curbă — Organizație politică și administrativă autonomă a populației Transilvaniei, pentru crearea căreia au luptat decenii de-a rîndul animatorii revistei **Tribuna. 2)** Locuitor al Scandinaviei — Proiect. **3)** Antenă! — Fragment de milonit! — Sfîrșit feeric! **4) Foaia enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni** apărută la Pesta și ulterior la Oradea, ce avea drept program declarat cultivarea și educarea maselor de cititori în spirit național, împotriva tendințelor de asimilare austro-ungare și de stimulare a talentelor autentice. **5)** Insula Contelui de Monte Cristo — Politică tribunistă ce viza solidaritatea românilor într-o „rezistență pasivă", în confruntarea cu autoritățile austro-ungare (masc.). **6) ...Național Român,** organizație politică al cărei purtător de cuvînt a devenit, începînd cu anul 1890, revista **Tribuna** (neart.) — Interior... restrîns! **7)** Lac de acumulare... mini — Unealtă de pescuit — Împreună **8)** Un sprijin pentru cultivatorii de viță — Excepțional. **9)** Pentru **trebuința cultivării** acestui sentiment de solidaritate a tuturor românilor din Ardeal **au voit să răspundă și oamenii ce s-au unit pentru înființarea unui ziar** (citat din apelul **Către publicul român). 10)** Sportul nostru național — Folositor. **11)** Golește o anume sondă — Una dintre cele mai importante publicații românești din Transilvania, ce a luat ființă la 14/26 aprilie 1884 la Sibiu, continuînd să apară pînă la 10/26 aprilie 1903 (prima serie); a avut un rol important în lupta de eliberare națională a românilor transilvăneni. Promovînd realismul popular, a publicat texte folclorice și literatură inspirată din viața rurală. **12)** Acțiune oficială de investire.

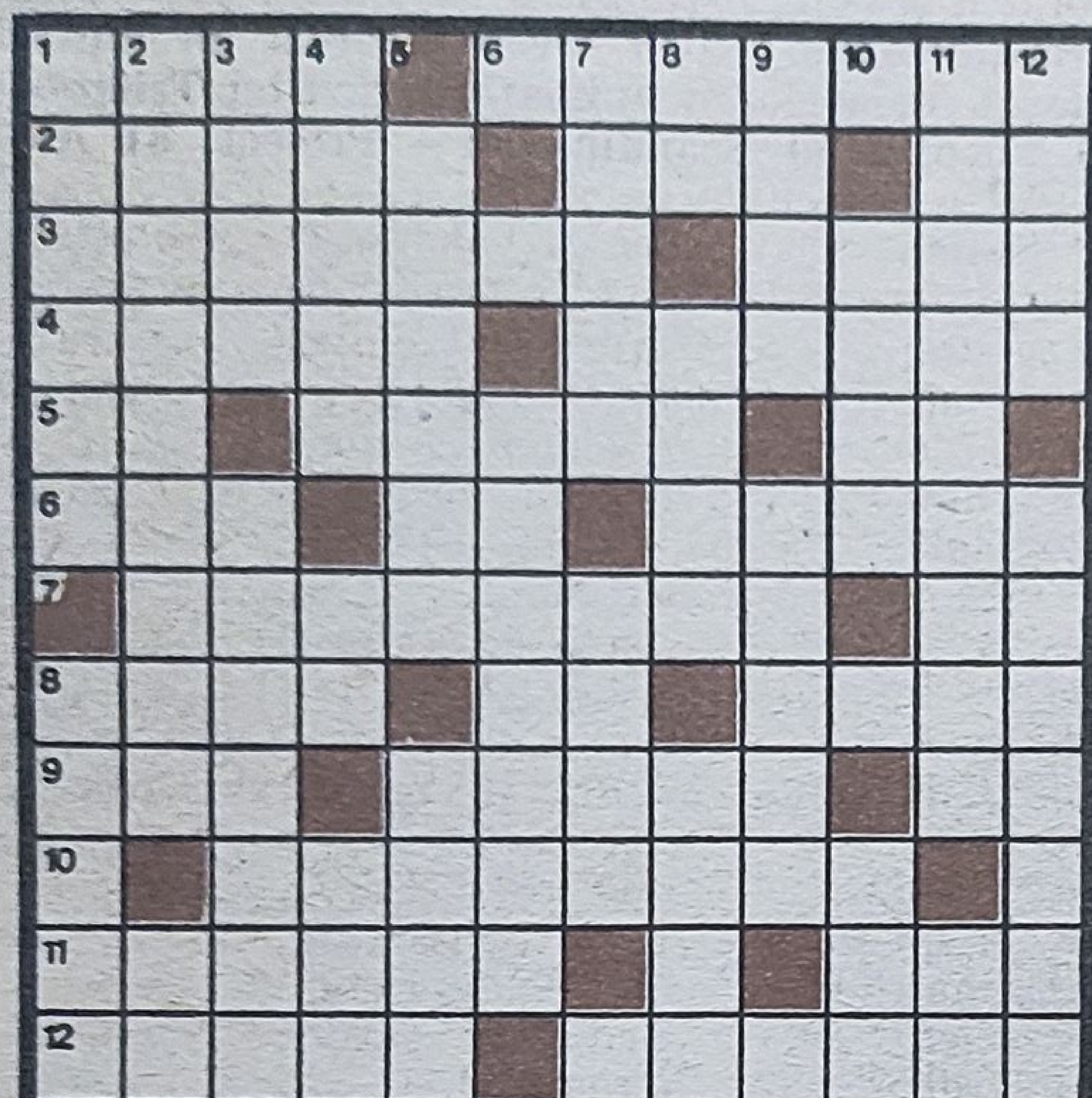
Dicționar: INE, MILO, RIC.

SADOVENIANĂ

Metagramă anagramată xoxxxxx—xxxxoxx

TITLURI

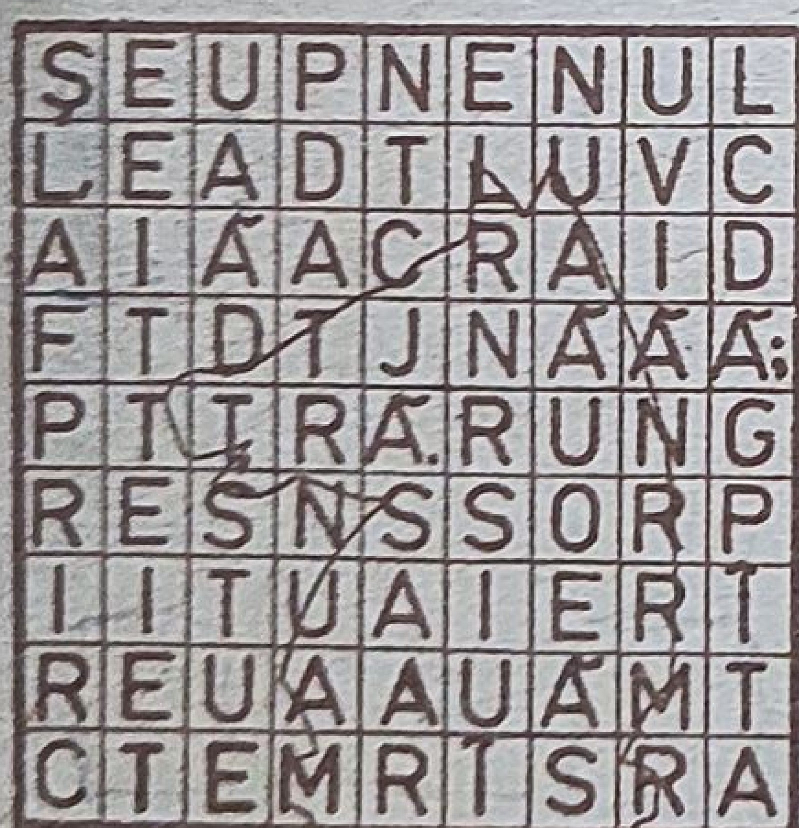

ORIZONTAL 1) Duce • Marchiză. 2) Adus cu titlu de contribuție • Titlu scurt • Pe el! 3) În umbra titularului • Refugiu de pe vremea potopului (pl.). 4) Agale • Se iertau pe vremuri cu indulgență (vorbă să fie!). 5) Titulatură fără conținut! • Un titlu oficial • Ființa. 6) Coadă de cometă! • Cei... 101! • Înscris pe afiș! 7) A da un anume titlu • Particulă aflată în opoziție. 8) Știre neconfirmată • Lei! • Cum nu se poate mai adevărat. 9) Titlu de valoare în țara dimineților liniștite • Tras • Centru-dreapta! 10) Subtitlu pentru o repetiție. 11) „Titlu" pentru o carte (pl.) • „Material" pentru o medalie de campion. 12) Fonduri de ochi • Intitulate.

VERTICAL: 1) Titlu de valoare... pentru un metal nobil • Dinți pentru... ochiul dracului. 2) Chemări pe nume • Cerc literar! 3) Apărate de spini • Omul fără nume (pl.). 4) Arie... circulară! • Doi stropi de Cotnari! • Bun de tipărit. 5) „Adăpost" la purtător pentru timp ploios • Preludiu pentru o nocturnă (pl.). 6) Desemnări tematice. 7) Fragmente dintr-un serial... în lupta pentru titlu. • A pierde din vedere. 8) Titluri finale! • Atu • „Potolit" cu spiritele. 9) O ieșire în front • Suport material pentru un titlu (pl.)... 10) ...și un suport pentru o colecție de titluri • Locurile plîngerii. 11) O samă de cuvinte... titlu • Căutat în centru! 12) Un drum la iarbă verde • Răspuns favorabil la un bis.

EUGEN GUJA

SĂRITURA CALULUI

Pornind dintr-un anumit colț și citind literele în săritura calului de la șah, veți afla o strofă dintr-o poezie de O. Goga.

ALIAS ADVERBA

Neprimit o clipă-n casă
Stă de-o veșnicie-Afară.
Lui Năuntru nici nu-i pasă
De o viață-atît de-amară.

Cocoțat pe-o-naltă stîncă
Rîde Sus de Jos cu chef,
Și îl vede hîd pe Încă
Ne-nzestrat cu har de șef.

Nicidecum fără cuvinte,
Meditează la un țel.
Înapoi trage-Nainte
Ca să-l șchioapete nițel.

Cînd Tîrziu, de-o noapte bînd
Calcă-n străchini pe-o cărare
Nicăieri cu Vrînd-Nevrînd
Caută în Tot salvare.

Și nesperiat de noapte
Niciodată — important
Trece printre ei cu Foarte
Excesiv de elegant.

CONSTANTIN ATOMII

1.

Greta Gustaffson, pe cînd era elevă a Academiei regale de artă din Stockholm, a avut marea șansă de a fi întîlnită de Mauritz Stiler, mare regizor suedez de film din epoca filmului mut. Întîmplarea cu pricina a avut loc în anul 1923, pe cînd Greta avea doar șaptesprezece ani. Se-nțelege că Greta era în culmea fericirii.

După terminarea școlii generale, ea a lucrat ca fată în casă, apoi ca vînzătoare într-un magazin, a făcut apoi pe manechinul, după care s-a dus la Academia de artă teatrală, care funcționa pe lîngă teatrul „Dramaten".

În chiar anul întîlnirii cu Stiler ea interpretează primul rol în filmul „Peter hoinarul". Înaltă de statură, dar nu cu fizicul cel mai teribil, cu ochi mari albaștri, cu fruntea înaltă și față de o rară expresivitate, ea trezea uimire pe ori unde își purta pașii. Mauritz Stiler spunea despre ea: „Așa ceva apare în fața camerelor de luat vederi o dată la o sută de ani", dar asta nu-l împiedica să-i spună numai ei, între patru ochi: „cu condiția să mai dai jos vreo zece kilograme..."

După rolul de redusă respirație din „Peter hoinarul" ea a turnat în același an primul ei film adevărat „Gösta Borling" tot în regia lui Stiler, care i-a dat și numele de Greta Garbo. Acest film a însemnat începutul gloriei ei.

În perioada respectivă marele concurent al Suediei în materie de cinematografie era Germania. Stiler, care se îndrăgostise nebun de Greta, încă nu terminase filmările la cel de al doilea său film cu Greta Garbo cînd aceasta s-a trezit cu o telegramă din Berlin, de la G.W. Pabst, mare regizor și el, prin care i se propunea să turneze în capitala Germaniei filmul „Ulița fără fericire".

Mare bucurie pentru Greta, dramă pentru Stiler.

„Ulița fără bucurie" a intrat în istoria cinematografiei ca o operă clasică. Întreaga pleiadă de mari actori, Asta Nilsen și Werner Kraus, alături de tînara lor colegă Greta Garbo au dat naștere unor personaje care demonstrau prăbușirea unor întregi pături sociale din Europa de după primul război mondial. Dar pentru că „Gösta Borling" al lui Stiler a ajuns și el în America, unde a fost proiectat înaintea „Uliței fără bucurii", s-a întîmplat ca Louis B. Mayer, unul dintre cei trei care alcătuiesc formula „Metro-Goldwin-Mayer", să-l invite pe Stiler să realizeze filme la Hollywood.

Stiler a pus condiția că va semna contractul cu Hollywoodul numai dacă va fi acceptată și prietena lui. Greta Garbo adică. Mayer a semnat contractul și pentru Greta Garbo, căreia i se asigura un venit săptămînal de 350 dolari. Adică atît cît primeau toți începătorii...

Abia sosită la Hollywood — în anul 1925 — Greta Garbo s-a trezit eroină a acestei fortărețe a filmului. Era în centrul atenției tuturor. Au început apoi operațiunile de... ajustare și finisare a tinerei suedeze: fardarea, coafura, hainele... Apoi lecțiile de engleză, interviurile...!

Dacă Mayer o... cumpărase, trebuia s-o folosească, nu?

2.

Greta Garbo nu s-a lăsat însă condusă de cei de la Hollywood. Într-unul din primele sale interviuri, dat după traversarea Oceanului, ea a dat răspunsuri atît de originale și neconformiste, încît a atras atenția asupra ei. În loc să se apuce să povestească cît de fericită este ea la Hollywood, așa cum au făcut toate celelalte artiste ajunse aici, ea a spus foarte simplu:

„Fericită? Ce motive aș avea să fiu fericită?"

Răspunsul ei a produs stupoare. Așa ceva nu se mai auzise pînă la ea. Pînă atunci toți actorii veniți și primiți în lumea de la Hollywood au fost fericiți!

1.

Greta Gustaffson, pe cînd era elevă a Academiei regale de artă din Stockholm, a avut marea şansă de a fi întîlnită de Mauritz Stiler, mare regizor suedez de film din epoca filmului mut. Întîmplarea cu pricina a avut loc în anul 1923, pe cînd Greta avea doar şaptesprezece ani. Se-nţelege că Greta era în culmea fericirii.

După terminarea şcolii generale, ea a lucrat ca fată în casă, apoi ca vînzătoare într-un magazin, a făcut apoi pe manechinul, după care s-a dus la Academia de artă teatrală, care funcţiona pe lîngă teatrul „Dramaten".

În chiar anul întîlnirii cu Stiler ea interpretează primul rol în filmul „Peter hoinarul". Înaltă de statură, dar nu cu fizicul cel mai teribil, cu ochi mari albaştri, cu fruntea înaltă şi faţă de o rară expresivitate, ea trezea uimire pe ori unde îşi purta paşii. Mauritz Stiler spunea despre ea: „Aşa ceva apare în faţa camerelor de luat vederi o dată la o sută de ani", dar asta nu-l împiedica să-i spună numai ei, între patru ochi: „cu condiţia să mai dai jos vreo zece kilograme..."

După rolul de redusă respiraţie din „Peter hoinarul" ea a turnat în acelaşi an primul ei film adevărat „Gösta Borling" tot în regia lui Stiler, care i-a dat şi numele de Greta Garbo. Acest film a însemnat începutul gloriei ei.

În perioada respectivă marele concurent al Suediei în materie de cinematografie era Germania. Stiler, care se îndrăgostise nebun de Greta, încă nu terminase filmările la cel de al doilea său film cu Greta Garbo cînd aceasta s-a trezit cu o telegramă din Berlin, de la G.W. Pabst, mare regizor şi el, prin care i se propunea să turneze în capitala Germaniei filmul „Uliţa fără fericire".

Mare bucurie pentru Greta, dramă pentru Stiler.

„Uliţa fără bucurie" a intrat în istoria cinematografiei ca o operă clasică. Întreaga pleiadă de mari actori, Asta Nilsen şi Werner Kraus, alături de tînara lor colegă Greta Garbo au dat naştere unor personaje care demonstrau prăbuşirea unor întregi pături sociale din Europa de după primul război mondial. Dar pentru că „Gösta Borling" al lui Stiler a ajuns şi el în America, unde a fost proiectat înaintea „Uliţei fără bucurii", s-a întîmplat ca Louis B. Mayer, unul dintre cei trei care alcătuiesc formula „Metro-Goldwin-Mayer", să-l invite pe Stiler să realizeze filme la Hollywood.

Stiler a pus condiţia că va semna contractul cu Hollywoodul numai dacă va fi acceptată şi prietena lui. Greta Garbo adică. Mayer a semnat contractul şi pentru Greta Garbo, căreia i se asigura un venit săptămînal de 350 dolari. Adică atît cît primeau toţi începătorii...

Abia sosită la Hollywood — în anul 1925 — Greta Garbo s-a trezit eroină a acestei fortăreţe a filmului. Era în centrul atenţiei tuturor. Au început apoi operaţiunile de... ajustare şi finisare a tinerei suedeze: fardarea, coafura, hainele... Apoi lecţiile de engleză, interviurile...

Dacă Mayer o... cumpărase, trebuia s-o folosească, nu?

2.

Greta Garbo nu s-a lăsat însă condusă de cei de la Hollywood. Într-unul din primele sale interviuri, dat după traversarea Oceanului, ea a dat răspunsuri atît de originale şi neconformiste, încît a atras atenţia asupra ei. În loc să se apuce să povestească cît de fericită este ea la Hollywood, aşa cum au făcut toate celelalte artiste ajunse aici, ea a spus foarte simplu:

„Fericită? Ce motive aş avea să fiu fericită?"

Răspunsul ei a produs stupoare. Aşa ceva nu se mai auzise pînă la ea. Pînă atunci toţi actorii veniţi şi primiţi în lumea de la Hollywood au fost fericiţi!

În limbajul şi modul de a concepe viaţa al americanilor a fi fericit însemna a avea bani mulţi şi mulţumire sufletească. Or, Greta nu avea nici de unele, mai ales că sora ei mai mare, Alva, murise de curînd de tuberculoză.

Şi astfel, Greta Garbo a ajuns pe primele pagini ale ziarelor mai înainte de a ajunge în faţa camerelor de luat vederi. Iar cînd, în cele din urmă, a venit şi această clipă, ea a fost distribuită într-un film despre o dragoste nefericită. Un rol mic, care însă nu l-a împiedicat pe redactorul de specialitate al lui „Variety", cea mai importantă revistă în materie de film, să declare că „Greta Garbo este apariţia anului 1926". Tot această revistă a fost prima care a botezat-o „divina Garbo".

Se-nţelege că şi onorariul a crescut vertiginos: 6 000 dolari pe săptămînă.

După aceea, Stiler se pregătea pentru realizarea la Hollywood a celui de al doilea film al său cu Greta Garbo. De fapt, el nu voia să-l realizeze la Hollywood, ci acasă, în Suedia. Greta Garbo a fost însă de altă părere, se simţea legată de cetatea filmului prin contractul pe care-l semnase cu „MGM". Dar nu numai atît. Mai era ceva: se îndrăgostise de partenerul ei din film, un anume John Gilbert.

Cine mai ştie astăzi cine a fost John Gilbert? Ei bine, acest Gilbert a fost cel care i-a frînt inima divinei femei. E-adevărat, în epocă el era considerat drept cel mai mare actor-vedetă masculină a Hollywoodului, de aceea el a făcut-o şi pe Greta Garbo, pe care o iubea, cea mai mare vedetă feminină a metropolei filmului american şi mondial.

Interesant, dar suedeza nu i-a permis lui Gilbert să se amestece în nici un fel în viaţa ei particulară. De altfel, Greta Garbo a fost prima artistă care a făcut grevă — şi nu de o zi-două ci una de o jumătate de an! — împotriva Societăţii cu care semnase contractul. Motivul? Dreptul de a fi consultată la distribuirea în roluri şi interdicţia de a se amesteca în viaţa ei particulară!

Straşnică fată, suedeza!

Stelele se sting miturile rămîn

În „Ninocika", 1939

Tot atunci ea a încetat să mai dea interviuri pentru că reporterii înfrumuseţau şi deformau apoi toate răspunsurile ei. Cred că acest mod de a se comporta a făcut ca Greta Garbo să fie învăluită într-un mister desăvîrşit. Iar de aici pînă la mit nu a fost decît un pas.

Stiler s-a întors la Stockholm iar în anul 1928 a murit în condiţii ciudate şi suspecte. Avea doar patruzeci şi cinci de ani. Moartea lui a contribuit, oricît ar părea de ciudat, la creşterea popularităţii artistei.

Dragostea ei pentru John Gilbert a durat doi ani. În anul 1929 actorul turnează ultimul film mut la Hollywood şi ultimul din viaţa lui. Apăruse sonorul şi cum el avea o voce gîjîită...

Cariera Gretei Garbo cunoaşte o nouă înflorire, „Anna Christie", „Mata Hari", „Oamenii din hotel", „Chrystina", „Dama cu camelii", „Anna Karenina", „Contesa Walewska", „Ninocika", iată cîteva dintre titlurile filmelor turnate de ea şi care au încîntat generaţii după generaţii.

În timpul celor şaptesprezece ani cît a stat la Hollywood, Greta Garbo a turnat douăzeci şi trei de filme, creînd tipuri de femei în general lipsite de apărare. În cea mai mare parte din filmele sale ea a jucat alături de parteneri mai în vîrstă decît ea, fapt care i-a subliniat şi mai mult prospeţimea şi tinereţea.

După filmul lui Cukor „Femeia cu două feţe" (1941) care nu s-a bucurat de prea mare succes, ea a renunţat să mai apară pe platourile de filmare.

Insuccesul filmului nu a fost însă singura cauză a retragerii ei. La luarea acestei decizii a contribuit şi faptul că la sfîrşitul anului 1941 Statele Unite au intrat în război, viaţa devenind destul de dificilă. În această situaţie, Greta Garbo a considerat că nu este de demnitatea ei să joace „lucruri caraghioase".

Şi a dispărut pentru totdeauna din lumea filmului.

Apărea rar de tot în societate, dar numai în compania unor mari personalităţi, dintre care îl prefera pe marele dirijor Leopold Stokowski.

Astăzi, la respectabila vîrstă de şaptezeci şi şase de ani, ea trăieşte într-o casă cu şase etaje din apropierea New Yorkului, în East River.

Puţini sînt cei care se pot lăuda că au văzut-o în ultimii ani...

Marea, divina Greta Garbo preferă să rămînă în amintirea semenilor săi tot tînără, frumoasă, unică...

C. LIPEN

TĂNȚICA COCÂRZĂU: Stimată tovarășe Ionescu, sînteți pe deplin liberă să vă alegeți orice pseudonim. În acest sens vă amintim că a apărut și un **Dicționar de onomastică.** Vă sugerăm cîteva nume din această instructivă lucrare: Achilina, Afinoghena, Bonifatia, Frosinica, Olimbiada, Zorzila. Așteptăm să vă decideți ca să putem sta de vorbă și despre cele 29 de elegii.

I.T.B.: Parodii publicăm numai în numărul de Anul nou. Și, cu părere de rău, nu la această rubrică. De obicei în perioada respectivă (vreo două numere) ne luăm și noi o binemeritată vacanță în contul anului care abia începe.

LULU: Dacă sînteți de genul masculin mișcă ceva în „Mai vorbim noi"; dacă sînteți de genul feminin sînt niște semne în „Nu ne vom întîlni degeaba". Spațiul fiind limitat, chestia liricii feministe cu proxima ocazie. Ați uitat să vă scrieți adresa (sau măcar numărul de telefon). Pa!

W. ȚÎNȚĂRESCU: Mulțumiri pentru cuvintele foarte frumoase (chiar dacă le-ați redactat într-o ședință!). Versuri nu scrieți? Dacă da, nu uitați să vă semnați autograf pe fiecare filă, jos, în dreapta, cu mîna dumneavoastră.

INDESCIFRABIL: Ne-ați trimis — probabil din cauza inspirației! — o notă de plată. Comunicați-i ospătarului doar atît: pe viitor, mai citeț. Pe verso am descoperit un vers (da, chiar un vers): „Eu știu c-ai să mă-nșeli chiar mîine..." Însă ni se pare cunoscut. Să mai vedem.

A.B.C.: A venit vremea să ne comunicați numele adevărat și să ne trimiteți o poză 6/9, copiile după certificatul de naștere, de botez, după livretul militar (numai dacă este cazul), certificatul de căsătorie, hotărîrea de divorț (numai dacă este cazul), eventualele diplome de studii și nu în ultimul rînd o adeverință de la administrația blocului din care să reiasă că sînteți trecut în cartea de imobil și nu aveți balconul închis. Să auzim de bine.

N.B.: De la gazeta Căminului studențesc direct în paginile revistei. Totuși nu trebuie să disperați. Orice început e greu. Au existat medici veterinari, biologi și matematicieni etc. care au devenit scriitori celebri. Unui văr (primar) de-al nostru i-a plăcut atît de mult povestirea încît a hotărît să se aboneze pe viață la gazeta cu pricina. P.S. Nu uitați: s-au reluat cursurile.

ATELIER LITERAR

POȘTA REDACȚIEI

PUIU: Am reținut un distih (adică o poezie cu titlu și două versuri). Poate se ivește vreo ocazie.

E. VETERAN: Ne cereți anumite lămuriri. Vom fi lapidari. Desigur, unii publică întîi volume și după aceea sînt primiți din abundență în paginile revistelor, pe cînd alții procedează invers: întîi publică berechet la revistă și apoi adună totul în volume. Cale de mijloc se pare că nu există. Deși în unele cazuri merge și fără una și fără alta și fără amîndouă. Asta privind scrisoarea. Cu versurile încercați la toate editurile.

ION BRAZDĂ: Nu publicăm versuri clasice decît de la clasici. Clasici-clasici sau clasici în viață. Pertinentă și la obiect recomandarea Cenaclului de la ceape. Așteptăm și alte recolte.

BONEY M.: Specificați: „Nu sînt studentă străină în țara dumneavoastră...." Merci. Ne-am dat seama și singuri după textul din care spicuim: „mam lucidizat teluric", „iubitu-le te rog revin-o", „privirile mie pur și simple". Fior există, dar trebuie să citiți mult pentru a învăța și din greșelile altora. De gramatică, se înțelege.

F.C. ARIADNA: Ați fost o singură dată în viață la București și ne-ați căutat la tipografie. Adresa v-a dat-o Ion Băieșu la „Poșta rotundă". Foarte frumos. Dar dacă tot a promis că vă publică un catren, de ce nu l-ați căutat pe el în tipografie?

VASILE: Romantism, simbolism, existențialism, dadaism, ermetism, modernism... Ce căutați dumneavoastră la „Poșta redacției?" Noi, de obicei, dialogăm cu virtuali poeți (că unu' sau altu' ajunge prozator, critic, dramaturg, reporter, e altă poveste! Dar ajunge!). Am reținut ideile (scrise) de ilustrații, pe care le-am și înaintat graficienilor revistei. Scrieți-le pe adresa „Fondului plastic".

O. SPOIALĂ: Excelent. Să vedem ce putem face. Poemele care „n-au ieșit" din prima („Rata plusvalorii", „Vom construi un port pe Bahlui", „Tradiția sarmalei" ș.a.) încercați să le concentrați în cîte o cugetare. Se poartă. Ideile generoase și revririmentul genului vă pot deschide calea spre tipar. Poate iese și un volum. Încercarea moarte n-are. Cine cere nu crapă... Etc.

APRILIA '62: Versuri tinerești. Ați fost la Costinești. Perfect. Și la obiect. El era înalt și blond. Ea (Marea) ca fond. Am stat și-am meditat: poem în proză sau proză în poem? Sînt vizibile unele aptitudini pentru umor. Încercați la „Flacăra", are o rubrică rară: **Racul.** Dacă vă pică pe hîrtie și ceva idilic, reveniți!

Pentru conformitate
TOMA MICHINICI

UN CAREU CU PĂCĂLELI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1							■			
2						■				
3				■						
4			■							■
5					■			■		
6				■						
7	■								■	
8			■				■			
9		■				■				
10					■					
11										
12						■				

ORIZONTAL: 1) Reprezentantul umorului popular românesc, personaj veșnic pus pe farse și păcăleli ● Bun de îmbrobodit. 2) Vestit erou grec care, prin diverse tertipuri, a reușit să-l păcălească pe ciclopul Polifem, în captivitatea căruia căzuse, salvîndu-și astfel viața, dar pierzînd cîțiva din oamenii săi ● Pățanie. 3) Șmecher (argotic)... ● ...păcălit. 4) Kiloamper (fiz.) ● Păcălit... ca la carte. 5) Personaj dintr-o poveste de Ion Creangă, care a păcălit moartea ● Traian Iancu ● Era... cît p-aci să fie ars!. 6) „Nasture" de tablă ● Fir de apă. 7) Ocnaș evadat, aventurier de temut, cinic și îndrăzneț, cunoscut sub numele de „Păcălește-moartea", căutat de poliție, la curent cu toate intrigile și toate mașinațiile din culisele societății franceze, unul din cele mai cunoscute personaje balzaciene. 8) Valeriu Anania ● Păcăleală... biblică ● Sud-sud-est. 9) Un... neamț! ● Nu-i păcăleală! 10) Aprilie! ● Călcată-n picioare. 11) Ușor de dus (pl.). 12) Nu se lasă dus ● Se lasă dus!

VERTICAL: 1) Poet rus, unul dintre marii lirici ai literaturii universale, autor al cugetării „A avea simpatie pentru fericirea altora presupune un suflet cu adevărat nobil și dezinteresat" ● Personaj de fabulă care, invitînd la masă un alt personaj de fabulă, barza, îi servi mîncarea într-o farfurie întinsă. La rîndul ei însă, barza, nu lăsă păcăleala neplătită atunci cînd respectivul personaj îi întoarce vizita, servindu-i mîncarea... în sticlă (pl.). 2) Contele „păcălit" de Figaro („Bărbierul din Sevilla") ● Păcălit de cumătra vulpe, a rămas fără coadă. 3) Companie (abr.) ● „În mansardă locuiește/ Un artist. Băiet sărac,/ De un ceas se chinuiește/ Ca să vîre...-n ac" (din poezia „April" de Șt.O. Iosif) ● Cîinele Deltei. 4) Exclamație de neîncredere ● Țeapăn! ● Întrec măsura (fem.). 5) Personaj shakespearean ajuns... „real" în încurcătură ● Un om pățit ● Isteț și rebusist! 6) Povești de necrezut, pline de farse ● E păcălită în cele din urmă! 7) Unii care nu reacționează ● Avarie umană! 8) Specialitate... à la Păcală ● Păcălit cu pierdere. 9) Pus pe foc ● Stă pe capul multora. 10) Te trage pe sfoară ● Scriitor francez (1494–1553) ale cărui ultime cuvinte (înainte de a muri) au fost „La farce est jouée" (farsa s-a isprăvit).

Dicționar: ȘME, EIN.

T. M.

Ca sarea în bucate

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1							■				
2								■			
3				■							
4					■			■			
5						■					
6			■					■			
7				■						■	
8		■						■			■
9					■				■		
10						■					
11									■		

ORIZONTAL: 1) Cu sare — Sare naturală. 2) Nu... sare — Cu sare... la mare. 3) Sărat lîngă Brăila — Săriți. 4) Vine la cîntare — Îhî — Duminică dimineața! 5) Cu sare la Sovata — Se cară! 6) Strat de piele — Sare casa — Sare prostul din bananier! 7) Tematică prescurtată! — Cu sare. 8) Sare... la nevoie (fem.) — Băgat în saramură. 9) Sărați și presărați — Sărată în cele din urmă! — Către. 10) A emite — Rezervor gigant de sare. 11) Se spune cînd se sare la bătaie (pl.) — Intrate la sărare!

VERTICAL: 1) Gradul de saturare al unei ape sărate. 2) Apă și sare! — Puțină imaginație! 3) Sare la mîncare — Pus la sare. 4) Sărit la urmă! — Proaspeți — Sare-n ochi (fig. fem!). 5) Bătut la cap — Nu sare (fem.) — Acut! 6) În combinație cu o bază dă întotdeauna o sare — În port. 7) Sare să apuce totul. 8) În acest loc. 9) Sare în ochi (fem.). 10) Fantastic instrument de zbor — Cu sare în... vorbire! 11) Sare — Se dă la pește, în mare.

NIC. AMARIEI

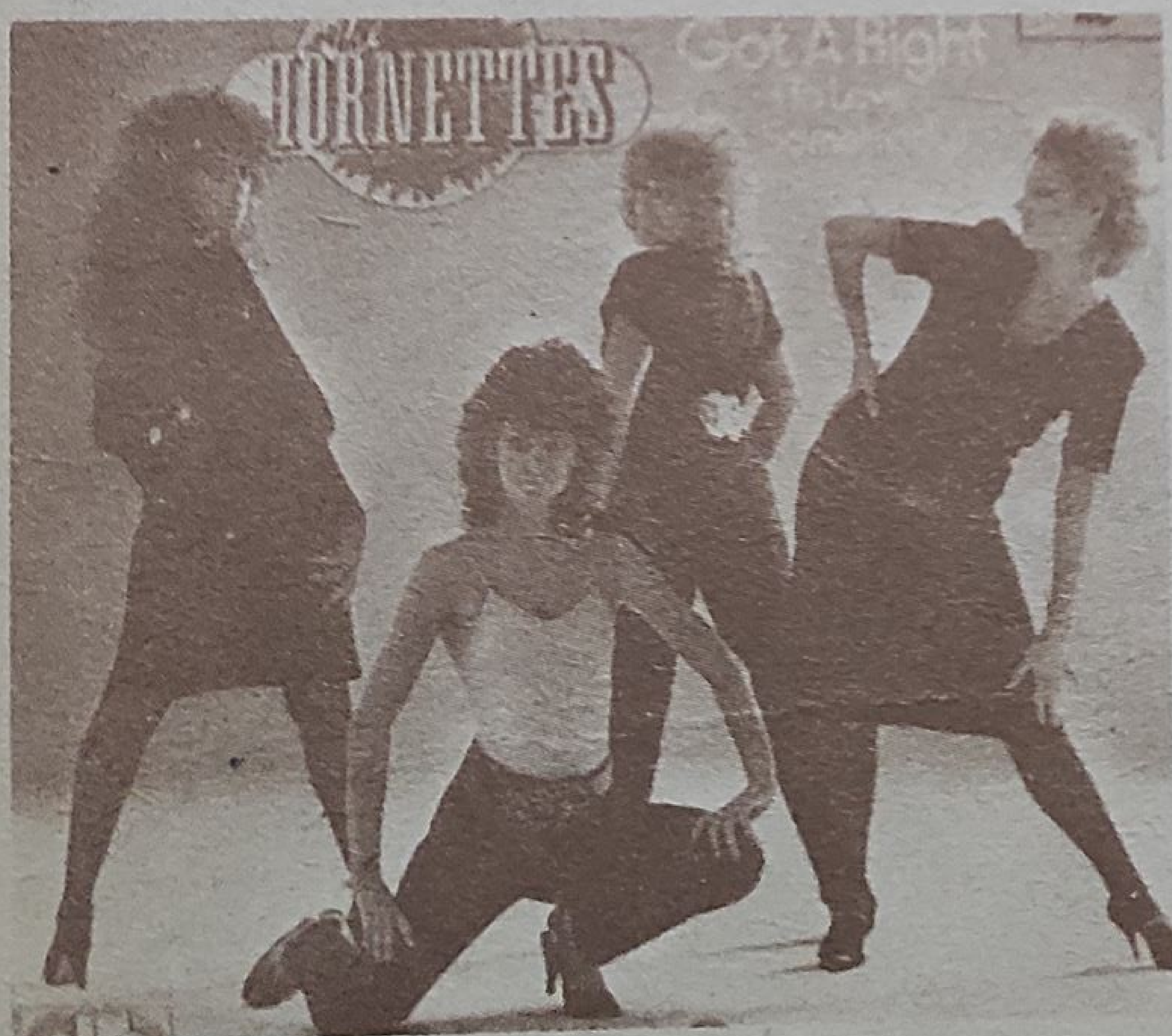

NANA MOUSKOURI

● După „Moonlight Shadow", „Shadow On The Wall", „Crime Of Passion" şi „To France", Mike Oldfield atacă din nou primele locuri în topurile internaţionale, de astă dată cu „Tricks Of The Light", interpretată vocal de Maggie Reilly şi Barry Palmer.

● Boney M, în continuare pe baricade, apelează la întărituri: Bobby Farrel şi The School Rebels, împreună cu care au imprimat noul lor hit potenţial — „Happy Song".

● Julio Iglessias, după un lung şi obositor turneu în Republica Federală Germania, a lansat

HORNETTES

al doilea single extra din L.P.-ul „1100 Bel Air Place". Titlul cîntecului principal — „Moonlight Lady".

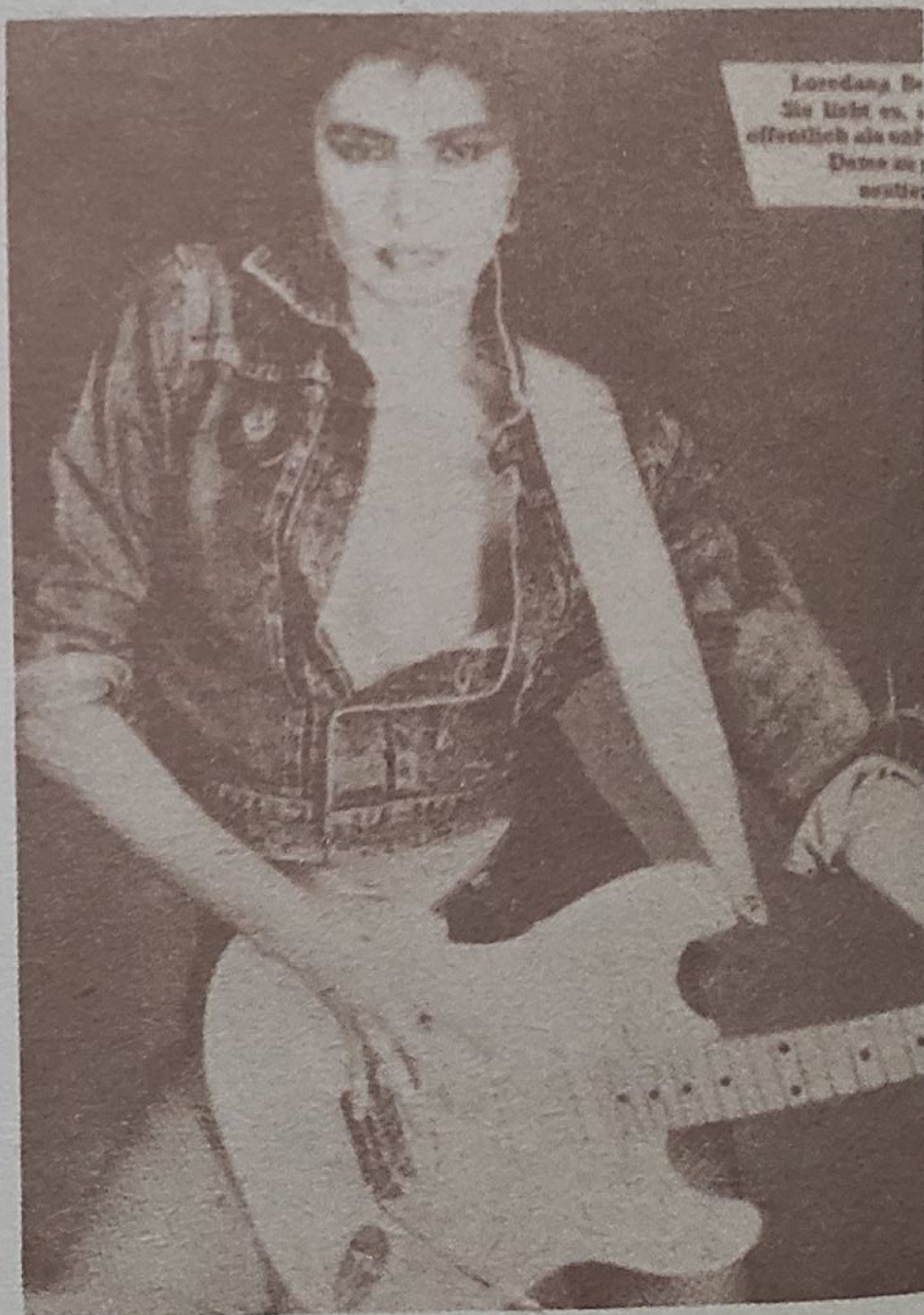
● De mare succes se bucură în întreaga ţară show-urile oferite în lungi turnee de grupul

SMOOKIE

„Roşu şi Negru" împreună cu Dida Drăgan, Ilie Stoian şi Alexandru Basarabeanu, precum şi cele ale „Sfinx"-ului împreună cu duetul vocal „Stereo".

● „Katzen tanzen durch die Nacht" este titlul primului L.P. al grupului de rock-a-billy „Ace Cats", din care a fost ales şi un titlu de top — „Rockabella".

LOREDANA

● Casa de discuri „Apple" contează să facă o bună afacere cu primele discuri (un L.P. şi un

VANESSA

single) intitulate „Valatte", respectiv „Too Late For Goodbyes", imprimate de Julian Lennon, care nu este altul decît fiul neuitatului Beatle.

● Donna Summer din nou în actualitate cu un maxi-single ce cuprinde trei titluri: „There Goes My Baby" /„maybe It's Over"/ „Face The Music".

● Cîteva luni de zile de spectacole „Nocturn" la Teatrul „Țăndărică" din Capitală cu casa închisă — iată o performanță înregistrată de Ștefan Hrușcă, Vasile Șeicaru și Radu Gheorghe cu spectacolul lor „Carte de vizită".

● Grupul „Pussycat", care ne-a vizitat țara relativ recent, putînd fi văzut și ascultat la Palatul Sporturilor și Culturii, a reapărut, în ciuda oricăror așteptări, în topurile din mai multe țări europene. Titlul noului succes — „Light Of A Gypsy" — credem că vă este deja binecunoscut.

● Wang Chung, unul dintre numele cele mai importante ale noului val, ale cărui ultime două single-uri s-au bucurat de frumos succes, din nou în actualitate cu un nou disc: „Wait"/ „Dance Hall Days (Part 2)"

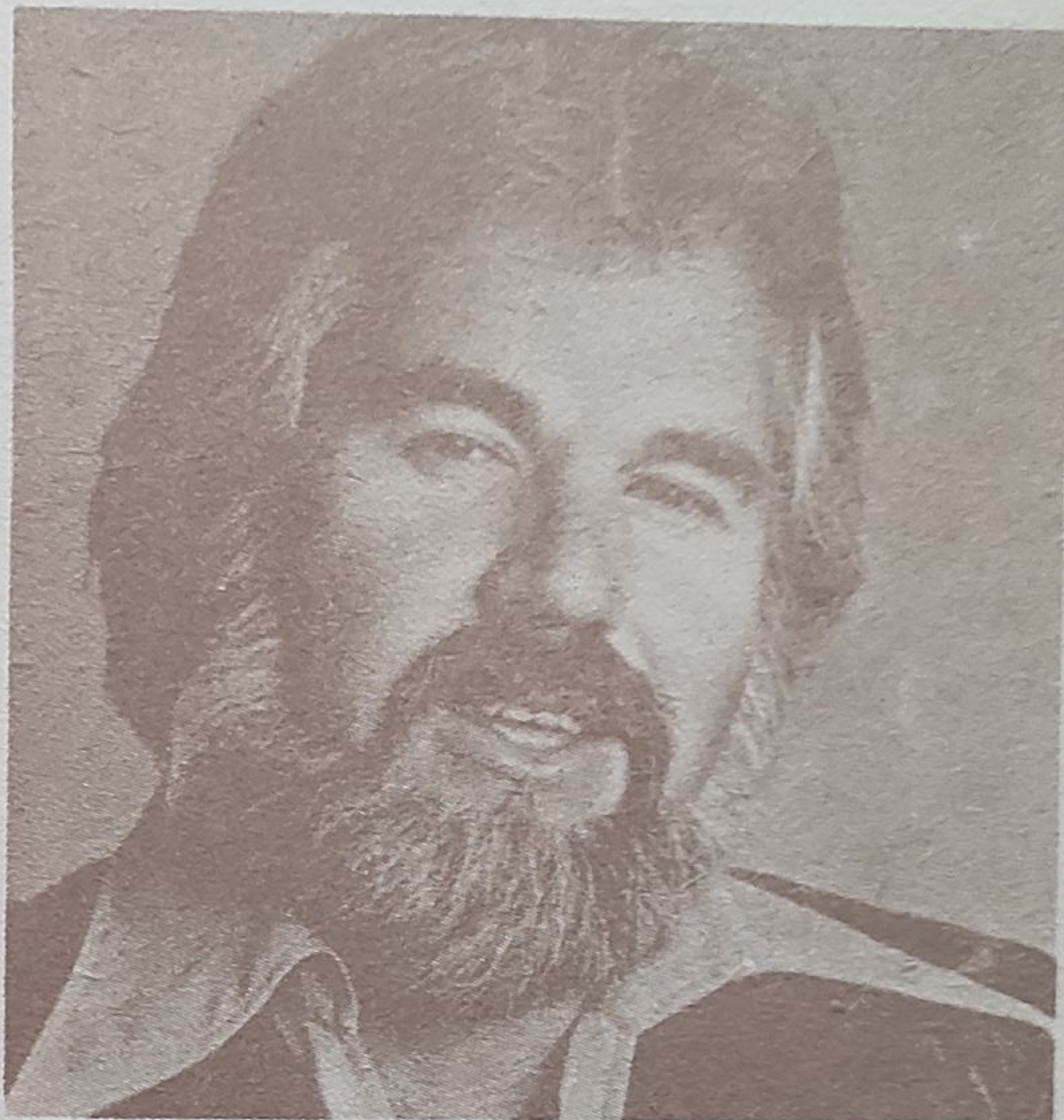

URIAH HEEP

● Teatrul „Constantin Tănase" a reușit să impună o nouă ținută concertelor rock bucureștene, promovînd formațiile din cluburi de cartier pe scena sa din Calea Victoriei, unde au evoluat deja, alături de „Sfinx", „Iris", „Roșu și Negru", trupe mai noi, ca „Fundal", „Om", „Kripton Fort", „Grafitti", „Sydus" etc.

● Un duet inedit de mare succes la această oră în R.F.G. și în Franța. El este alcătuit din două superstar-uri perene: Mireille Mathieu și Peter Alexander. Titlu de top: „Godd Bye, My Love" („Verzen My Love")

● Un nou grup australian bate la porțile succesului mondial. Numele: „The Go-Betwens".

KENNY ROGERS

Album de debut: „Before Hollywood". Componența: Robert Forster—chitară, Grant McLennan — chitară, voce, Robert Vickers — bass și Londsey Morrison — baterie.

● Carierele artistice de excepție se întrețin și prin lungi turnee. Este și cazul celor programate de Udo Jurgens și Nana Mouskouri între 9 noiembrie și 7 decembrie 1984, respectiv 15 ianuarie și 25 martie 1985.

— Un disc ce s-ar putea să îi intereseze pe mulți melomani de diferite vîrste este cel intitulat „Strangers At Midnight" și înregistrat de Red White Phoenix.

● Paul McCartney își continuă glorioasa activitate de peste două decenii. Titlul noului său succes — „No More Lonely Nights".

● O piesă inclusă pe unul dintre discurile „Invitație la Discotecă" lansate de „Electrecord", și anume cea intitulată „Despre artă" (versuri — Mircea Micu) ne reamintește existența unui grup de mare valoare — „Accent" din Tulcea, rămas însă, din păcate, deloc din vina sa, mereu în umbra intențiilor organizatorilor de turnee.

VANESSA

single) intitulate „Valatte", respectiv „Too Late For Goodbyes", imprimate de Julian Lennon, care nu este altul decît fiul neuitatului Beatle.

● Donna Summer din nou în actualitate cu un maxi-single ce cuprinde trei titluri: „There Goes My Baby" /„maybe It's Over"/ „Face The Music".

● Cîteva luni de zile de spectacole „Nocturn" la Teatrul „Țăndărică" din Capitală cu casa închisă — iată o performanță înregistrată de Ștefan Hrușcă, Vasile Șeicaru și Radu Gheorghe cu spectacolul lor „Carte de vizită".

● Grupul „Pussycat", care ne-a vizitat țara relativ recent, putînd fi văzut și ascultat la Palatul Sporturilor și Culturii, a reapărut, în ciuda oricăror așteptări, în topurile din mai multe țări europene. Titlul noului succes — „Light Of A Gypsy" — credem că vă este deja binecunoscut.

● Wang Chung, unul dintre numele cele mai importante ale noului val, ale cărui ultime două single-uri s-au bucurat de frumos succes, din nou în actualitate cu un nou disc: „Wait"/ „Dance Hall Days (Part 2)"

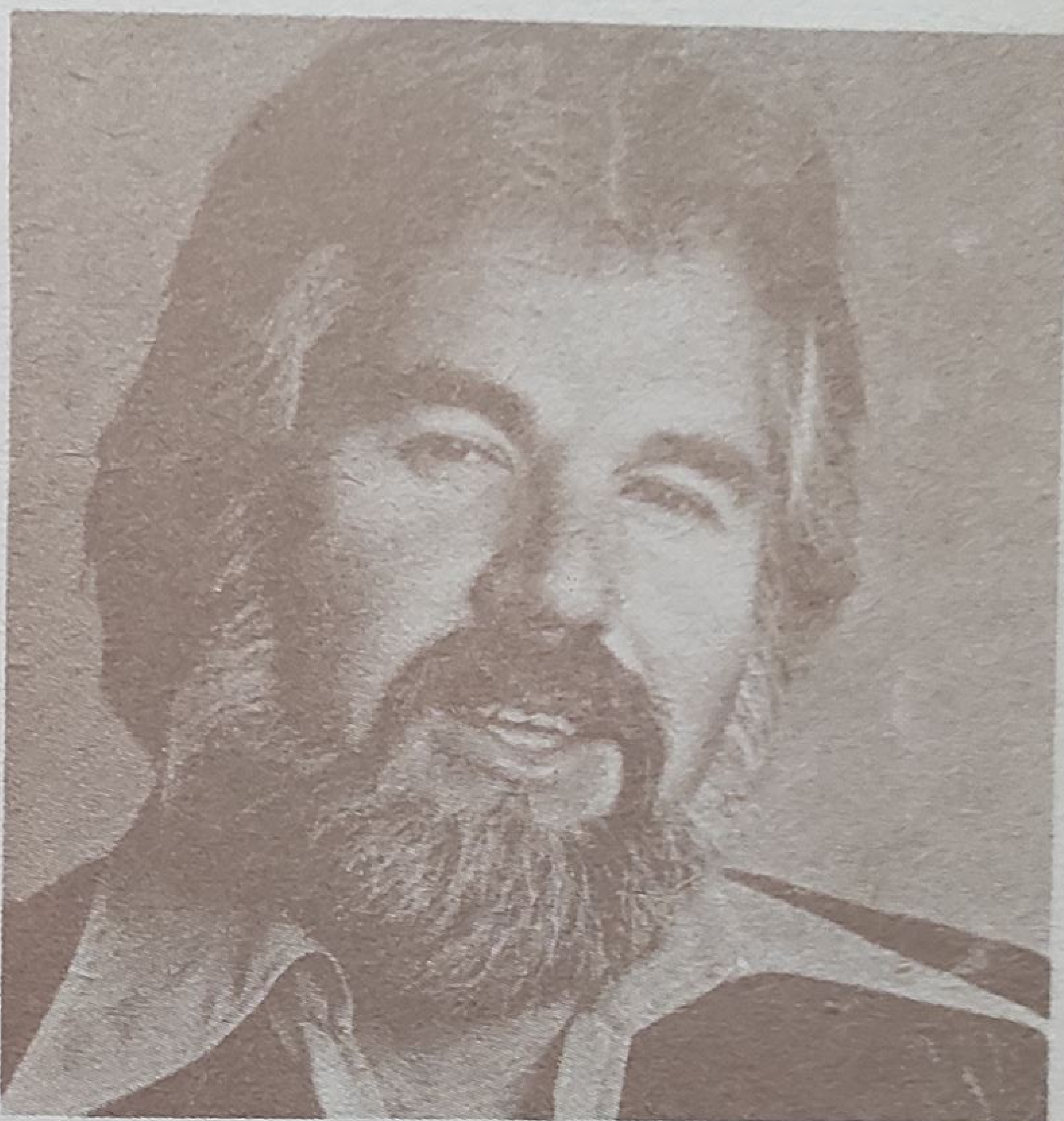

URIAH HEEP

● Teatrul „Constantin Tănase" a reușit să impună o nouă ținută concertelor rock bucureștene, promovînd formațiile din cluburi de cartier pe scena sa din Calea Victoriei, unde au evoluat deja, alături de „Sfinx", „Iris", „Roșu și Negru", trupe mai noi, ca „Fundal", „Om", „Kripton Fort", „Grafitti", „Sydus" etc.

● Un duet inedit de mare succes la această oră în R.F.G. și în Franța. El este alcătuit din două superstar-uri perene: Mireille Mathieu și Peter Alexander. Titlu de top: „Godd Bye, My Love" („Verzen My Love")

● Un nou grup australian bate la porțile succesului mondial. Numele: „The Go-Betwens".

KENNY ROGERS

Album de debut: „Before Hollywood". Componența: Robert Forster—chitară, Grant McLennan — chitară, voce, Robert Vickers — bass și Londsey Morrison — baterie.

● Carierele artistice de excepție se întrețin și prin lungi turnee. Este și cazul celor programate de Udo Jurgens și Nana Mouskouri între 9 noiembrie și 7 decembrie 1984, respectiv 15 ianuarie și 25 martie 1985.

— Un disc ce s-ar putea să îi intereseze pe mulți melomani de diferite vîrste este cel intitulat „Strangers At Midnight" și înregistrat de Red White Phoenix.

● Paul McCartney își continuă glorioasa activitate de peste două decenii. Titlul noului său succes — „No More Lonely Nights".

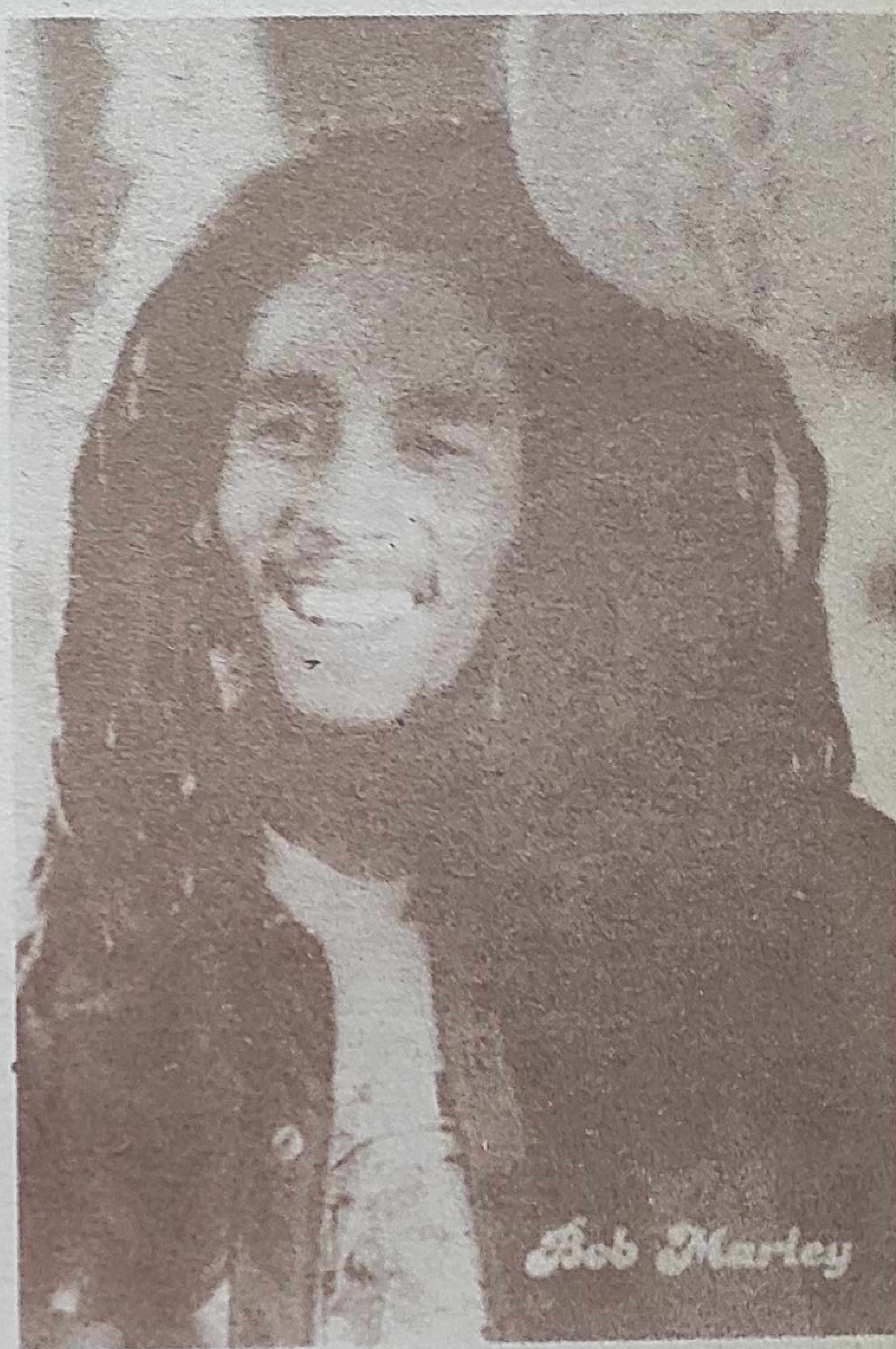
● O piesă inclusă pe unul dintre discurile „Invitație la Discotecă" lansate de „Electrecord", și anume cea intitulată „Despre artă" (versuri — Mircea Micu) ne reamintește existența unui grup de mare valoare — „Accent" din Tulcea, rămas însă, din păcate, deloc din vina sa, mereu în umbra intențiilor organizatorilor de turnee.

EMILY STARR

CHERIE

BOB MARLEY

● Vă mai amintiţi de Nicole, cea care, în urmă cu cîţiva ani, cîştiga Marele Premiu al Euroviziunii cu „Ein bischen Frieden"? Ultimul ei disc L.P. se numeşte „Weihnachten mit Nicole" şi cuprinde cîntece tradiţionale alături de altele noi — un disc cu multe faţete, care încîntă pe oricine.

● Amatorii de ritmuri sud-americane vor găsi multă satisfacţie în discul „Por tu amor", imprimat în limba sa maternă — spaniola — de către Roberto Bianco y suis amigos latinoamericanos.

● După uriaşele succese „My oh my" şi Run runaway", „Slade" urcă din nou în top-uri. Noul titlu promite: „All Join Hands". Iată deci nu numai o revenire spectaculoasă, dar şi solide confirmări.

● În paralel, un grup care s-a impus reluînd vechi succese ale grupului „Slade" din anii '70, „Quiet Riot" contează să cucerească noi fani cu „Mama We're All Crazee Now", dezgropat recent.

● Una dintre cele mai importante reuniri din istoria muzicii rock a avut loc şi rezultatul ei concret este discul L.P. „Perfect Strangers" — „Deep Purple".

PAUL NANCĂ

OAMENI DIN BOCŞA

Din caietul lui Samuil Loga, zis Şamu

Notiță la seminarul grupei sindicale a pensionarilor din strada Cernei, oraşul Bocşa, ţinută la data de 23 ianuarie 1964:

— Pămîntul stă pe un elefant.

— Şi elefantul pe ce stă? a întrebat enervat Păpălică, organizatorul grupei sindicale.

— Elefantul stă pe o broască ţestoasă!

— Şi broasca ţestoasă pe ce stă? s-a răstit din nou Păpălică, organizatorul grupei sindicale.

— Pe o altă broască ţestoasă...

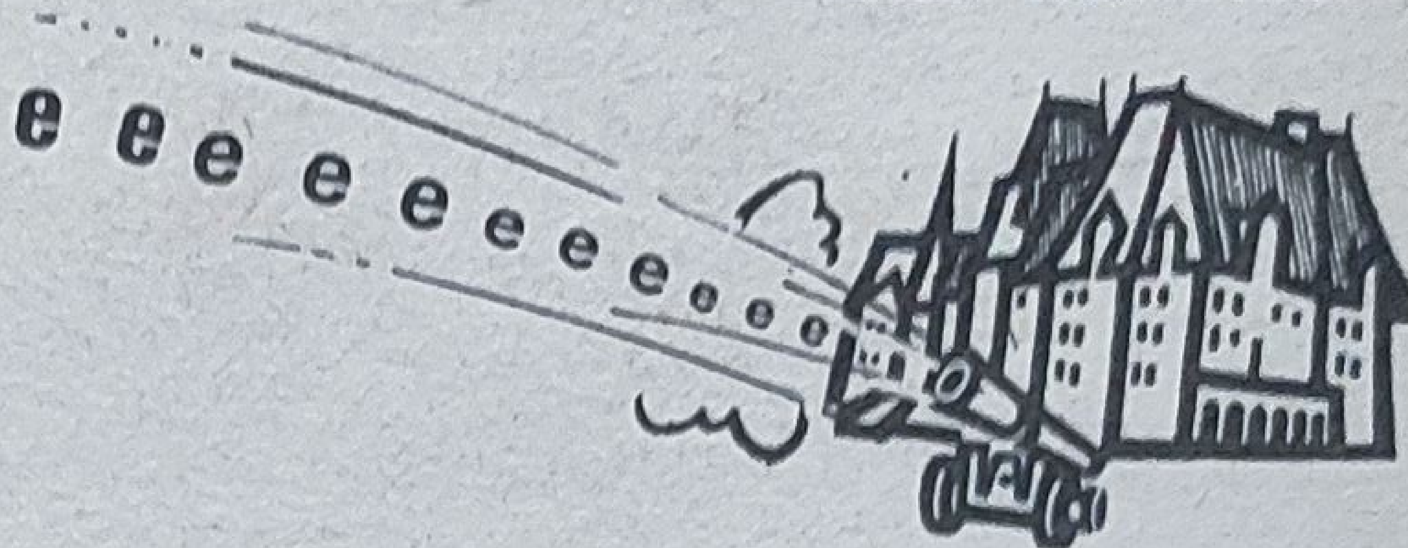
— Şi broasca asta pe ce stă? a urlat Păpălică, organizatorul grupei sindicale.

— Nu te chinui degeaba, a răspuns calm ţuşa Maria a lu' Chelu, există o infinitate de broaşte ţestoase.

Poem în stil japonez de Samuil Loga, februarie 1980:

Nici o femeie de ministru
Nu refuză
O haină de blană.

IOAN CĂRMĂZAN

Pe negîndite

1	2	3	4	5	6	7	8	9 ■	10	11
2						■				
3								■		
4				■						
5 ■										
6			■							
7					■					■
8		■								
9				■						
10							■			
11						■				

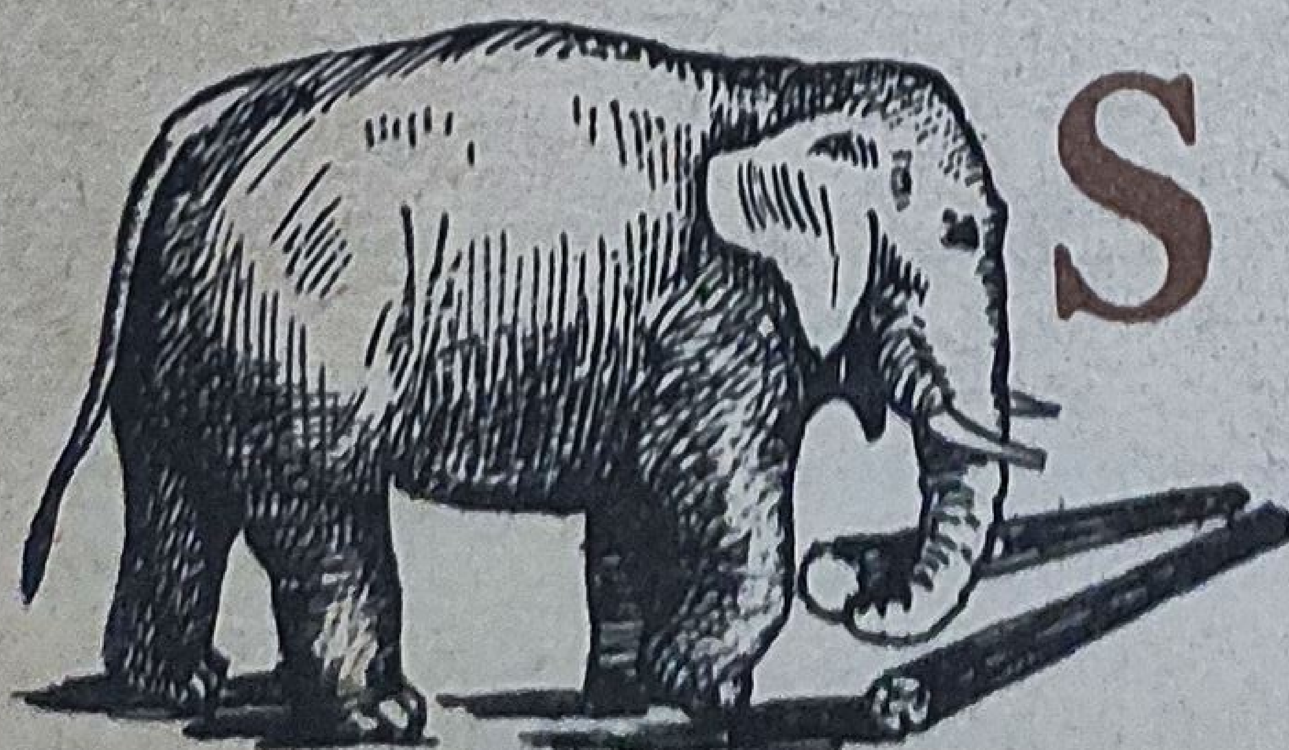
ORIZONTAL: 1) Şterge petele de pe obraz ● Supercentral (pl.) 2) Ia viaţa de la capăt ● Certificat de căsătorie 3) Introducere în miezul problemei ● Corp de balerină 4) Culmea culmilor ● Ele fac cafele, nu numai pentru rebusişti! 5) Urmăreşte din birou activitatea lunară 6) Ciorbă de porc ● Mari forţe pentru efectuarea unor manevre 7) Ridicaţi de la masă ● Articol personal (fem. pl.) 8) E tot un bai! ● Mîzgălită de cerneală 9) Scos la încălzire ● Sare 10) Mama lui Vasile Alecsandri ● Scoasă din încurcătură 11) Prins de coadă ● Cap în Arabia!

VERTICAL: 1) Alesul inimii ● Comună într-o regiune de munte 2) Greu, din punct de vedere fonetic 3) Limită de vîrstă ● E fără pereche 4) E ceva de necrezut ● Faţă cu mască 5) Stradă mică în Strehaia! ● Felinar fără lumină! ● 24 carate 6) Copii de ţîţă ● Organizator de dans 7) Iubire de ţară! 8) Cadru pentru un... carnaval! 9) Proces la a doua înfăţişare 10) Starea celui fără de stare (pl.) 11) Îmbrăcăminte de casă ● Act de posesiune.

CORNEL POPESCU

TITANIC VALS

Monoverb cu incastru xxxoxxxx

DIN ALECSANDRI

Metagramă anagramată xoxxxxx

PIETRE DE TEMELIE

Cea mai veche gramatică a limbii române a fost tipărită la Viena în anul 1780, de Samuil Micu și Gheorghe Șincai. Ea se numea „Elementa linguae daco-romanae sive valachicae". Un exemplar din această valoroasă publicație se păstrează în colecția de cărți rare a Academiei R.S.R. Înaintea acestei gramatici s-a mai semnalat una, care a existat însă numai în manuscris; ea a fost întocmită în anul 1757 de Dimitrie Brașoveanul. „Gramatica românească" de Radu Tempea, apărută la Sibiu în anul 1797, este cunoscută, firește, ea fiind caracterizată prin efortul autorului dc a combate unele cuvinte străine introduse în graiul ardelean și prin încercarea de a impune unele invenții proprii ca: „glasnice" în loc de vocale, „multuratec" în loc de plural, „aplecare" în loc de declinare, „căderi" în loc de cazuri etc.

De amintit că manuscrisul gramaticii lui Dimitrie Eustatievici Brașoveanul s-a tipărit abia în anul 1969, sub îngrijirea cunoscutului filolog ieșean N.A. Ursu.

La 10.XI.1508, apare prima carte tipărită în Țara Românească; la care „S-a trudit smeritul ieromonah Macarie, în anul 7016, noiembrie 10 zile", cum ne comunică tipograful respectiv în textul epilogului. Meșterul Macarie fusese adus în țară din Muntenegru, de către voievodul Radu cel Mare, din porunca acestuia făcîndu-se tipăritura. Din această carte s-au păstrat pînă în zilele noastre numai cinci exemplare.

*

Cea mai veche carte caligrafiată pe teritoriul țării noastre, legată și prevăzută cu coperți din argint, a fost „Evanghelierul", scrisă de Nicodim de la Tismana (mort la 26.12.1406). Lucrarea a fost scrisă în secolul al XIII-lea.

*

Prima carte tipărită de diaconul Coresi a fost „Octoihul". A tipărit-o în anul 1557, la Brașov.

*

La Arhivele Statului din Brașov se păstrează cu grija cuvenită unul din cele mai valoroase monumente ale limbii române — o scrisoare întocmită la 29 sau 30 iunie 1521, de către negustorul Neacșu din Cîmpulung către judele Brașovului, Johannes Benkner. În comunicarea respectivă, care se referă la mișcările trupelor turcești pe Dunăre, se spune: „...I pac dau știre domniei tale za lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au ieșit den Sofiia, și aiminterea nu e, și s-au dus în sus pe Dunăre..." Cu excepția citorva cuvinte slavonești (i pac=așișderea, za= despre) textul scrisorii lui Neacșu este neaoș românesc. Fără a nega scrierea în limba română încă înainte de anul 1521, istoriografia noastră literară și lingvistica au fixat, definitiv se pare, Scrisoarea lui Neacșu drept primul moment de grai românesc scris, impunînd, în același timp, și ideea că limba poporului nu era uzitată în acele vremi decît în redactarea scrisorilor particulare.

UN CAREU CU GREȘELI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2							■		
3		■							
4						■			
■							■		
6									■
7			■		■				
8				■					
9		■						■	
10			■						

— SURPRIZĂ —

ORIZONTAL: 1) Îți întinde **vina**, în cazuri critice • **Hărman.** 2) **Paris** • Caturile muzeului. 3) Toxic, în **lanuri!** • **Corturi...** pentru arbitri. 4) **Glumele** celor ce scriu • Un coș ce trage... la somn. 5) **Bile** negre (fig., sing.) • Pătrat **ventral!** 6) Magazine pentru **eleni.** 7) Trage **asul** • O **donă** strălucitoare. 8) Urmată într-o **stagiune** • Închinat. 9) **Lătrat** agricol • Rele de **gută.** 10) Bun de servit cu **bețe** • Monștrii **acelor.**

VERTICAL: 1) Alege din piață ce este mai frumos • O **venă** de tip aparte. 2) **Debuturi** literare. 3) **Noroc,** într-un limbaj popular • **Paște** ca un... șarpe. 4) Petele albe ale **glodului** • **Macat.** 5) **Ștechere** • **Arici,** pentru un arab! 6) Are întotdeauna un caracter **cronic** • **Cvas.** • 7) **Ringuri** boierești • **Terenul revoltelor.** 8) **Crimele** din generic! • **Miel** de vară. 9) N-au fost încă **citate.** 10) Lăcașul **tainelor** • Prinse la **coșar!**

Totuşi cel mai vechi monument de grai românesc este manuscrisul românesc din „Sbornicul de la Ieud“, datat văleat 6900, adică 1391—1392. Manuscrisul românesc, împreună cu alte texte, a fost descoperit la Biserica din Deal din Ieud (1364, cea mai veche din Maramureş) de Andrei Bârseanu şi a fost donat Academiei în anul 1921.

*

Autorul primului tratat de topografie în limba română, apărut în 1854, a fost Dimitrie Asachi (1820—1868), matematician şi topograf, fiul lui Gheorghe Asachi, scriitor român, întemeietorul învăţămîntului în limba română în Moldova.

*

Cea dintîi sesiune a Societăţii Academice Române (Academia Română de mai tîrziu) s-a deschis la 1 august 1867. Înaltul for cultural al ţării avea atunci 21 de membri, numiţi prin decretele din aprilie 1866 şi iunie 1867. Aceşti cei dintîi academicieni români au fost: Vasile Alecsandri, Vincenţiu Kabeş, Gheorghe Kariţiu, Ioan Caragiani, Timotei Cipariu, Dimitrie Cozacovici, Eliade (Ion Heliade) Rădulescu, Iosif Hodoşiu, Al. Hurmuzaki, Nicolae Ionescu, A.T. Laurian, Titu Maiorescu, Ioan C. Massim, Gavril Munteanu, Const. Negruzzi, Alexandru Roman, C.A. Rosetti, Const. Stamati, Ioan Străjescu, Ioan Sbiera şi D.A. Urechia. Numele a doisprezece dintre aceştia le găsim menţionate în protocolul celei dintîi şedinţe de lucru pe care a avut-o societatea (la 31 august 1867).

*

Cea dintîi traducere tipărită în limba română a Bucolicelor lui Virgiliu o datorăm harnicului medic Vasile Popp. Tălmăcirea a făcut-o în 1839, dar lucrarea a fost publicată după moartea sa. Deşi greoaie ca limbă, scrierea este remarcabilă prin fidelitatea cu care respectă originalul.

*

Dimitrie Ţichindeal „gură de aur“ îşi datorează popularitatea colecţiei sale de fabule „Filosoficeşti şi politiceşti prin fabule moralnice învăţături. Acum întîia oară culese şi întru acest chip pre limba românească întocmite“, apărute la Buda în 1814. Este prima carte de acest gen în limba română.

*

Prima oară, fragmentul de roman „Dridri“ (1873), scris de poetul Vasile Alecsandri, a apărut în „Revista Contemporană“, publicaţie literară şi ştiinţifică bilunară, tipărită la Bucureşti, între 1 martie 1873 şi 1 august 1876.

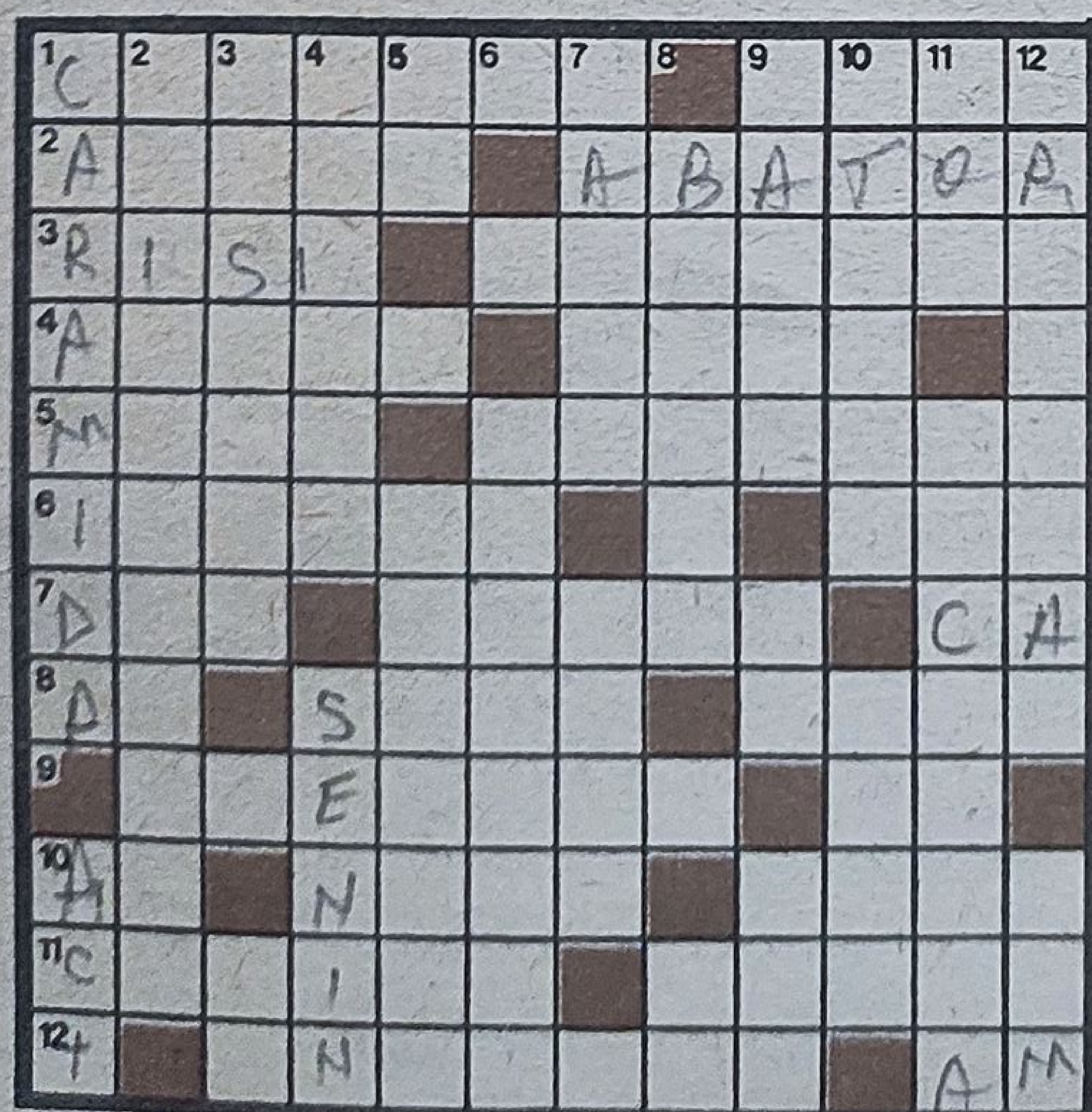
*

Primul volum cu poezii ale lui Mihai Eminescu a apărut în anul 1883 şi cel care s-a ocupat cu editarea lui a fost Titu Maiorescu.

*

Prima versiune a romanului „Şoimii“ ,scris de Mihail Sadoveanu, a fost publicat în „Revista modernă“, publicaţie literară săptămînală, apoi bilunară, apărută cu intermitenţe la Bucureşti, între 19 februarie 1901 şi 24 februarie 1902, după care, cu titlul „Pagini alese“, continuă să apară între 14 martie 1902 şi 16 februarie 1903.

De-a valma

ORIZONTAL: 1) Munţi... munţi... munţi! • Esenţă moale. **2)** Lac de ... gustibus • Domiciliu forţat pentru vite. **3)** Pisici rele şi... vesele • Cîntă bine. **4)** Scriitor... metalic (Horia) • Operă (dacă ai, dai!). **5)** Roman de Slavici • Răsucită de tot. **6)** Ţară antică • Întreprinderea de utilaj chimic (abr.). **7)** Alungă pisica • Împăturit • Comparaţie. **8)** Ultimul venit! • Sînge verde • Strămoş. **9)** Cu abatere • De la (od.). **10)** Cal de la mare • Nume • Cacialma. **11)** Amigo • Pînă la cinci. **12)** De capul său • Posed.

VERTICAL: 1) Carnea zidului • Document. **2)** „Casa“ şefilor de la mare. **3)** Ivit • Ela! **4)** Decît în oraş codaş, mai bine în satul tău fruntaş • Fără nori. **5)** Bisa! — Gaz toxic. **6)** Dă o mînă de ajutor. **7)** Apărut brusc • Nume feminin. **8)** Maşină asiatică • Esenţă de opiu! **9)** Toporişcă • Traian Stănescu • Pod fluvial. **10)** Lucrători în lemn • Pistol... cu unghi. **11)** Diminutiv (fem.) • Luxaţie. **12)** Dezechilibrat • Cortina focului.

GABRIEL IUGA

PIETRE DE TEMELIE

În 1863, un an după publicarea monumentalului roman „Mizerabilii" la Paris de către Victor Hugo, pe atunci exilat în insula Guernesey, apare la București prima traducere integrală a acestei valoroase opere din literatura franceză, datorită poetului D. Bolintineanu, în colaborare cu A. Zanne și M. Costiescu. Cartea a fost editată în șapte volume de librarul Hristu Ioaninu în Typographia Națională a lui Ștefan Rassidescu din Buc. Considerată prima în Europa și în lume, această traducere face cinste celor trei autori care au adus la cunoștința publicului românesc o operă atît de valoroasă.

*

Către sfîrșitul veacului al XVIII-lea, cînd au apărut în Europa primele scrieri cu învățăminte științifice despre creșterea albinelor, s-a tipărit și în limba română o carte — ECONOMIA STUPILOR, scrisă de doctorul român Ioan Molnar. Aceasta a fost prima carte din domeniul agricol apărută în limba română. S-a tipărit la Viena în anul 1875. Un exemplar s-a păstrat și se află în tezaurul de cărți rare al Bibliotecii Academiei R.S.R. Doctorul Molnar și-a retipărit cartea în anul 1806, la Sibiu, într-o formă revizuită, avînd „adaosuri de învățături noi aflate din toată lumea".

Istoricul și filologul Gheorghe Șincai a fost unul dintre primii autori români de manuale școlare. Printre scrierile sale didactice găsim și „Povățuire către economia de cîmp" — un volum de 224 de pagini, apărut în limba română, la Buda, în anul 1806. Acesta este primul manual complet de agricultură apărut în limba română, și folosirea lui, atît în școli, cît și individual, a constituit un însemnat ajutor pentru începuturile științifice ale culturii pămîntului și ale creșterii animalelor la noi.

*

Prima carte agricolă scrisă de un român numai după specificul agriculturii noastre, fără a apela la învățăturile din cărțile străine de specialitate, este „Calendarul bunului gospodar", tipărit în 1844 de către vestitul om de știință Ion Ionescu de la Brad.

*

Lăsînd la o parte traducerile fragmentare din opera marelui Dante, care au circulat în presa românească între 1848—1880, prima traducere integrală din „Divina Comedie" și anume partea a II-a, „Purgatoriul", apare în românește la 1888. Traducerea a apărut la Craiova, editată de Rallian și Ignat Samitca, semnată de Maria P. Chițu și dedicată memoriei abatelui G. Jacopo Ferrazzi, erudit cercetător al lui Dante.

„Purgatoriul" apare într-un format de 540/840/16, imprimat pe o hîrtie velină satinată, groasă, de o calitate excepțională, în 512 pagini. Fiecare început de cînt e ilustrat cu capitale grafice diverse, conținînd motive decorative adecvate. Pe fiecare pagină este reprodus în subsol, cu literă măruntă, și textul italian. Versurile sînt numerotate, astfel că cititorul poate urmări deopotrivă textul românesc și cel italian.

*

Prima încercare de roman social românesc este considerată a fi Istoria ieroglifică (1705), bestiarul lui Dimitrie Cantemir, scris în limba română și tipărit mai întîi de vechea Academie Română. Recurgînd la alegorie, Cantemir satirizează boierimea intrigantă și acaparatoare a pămîntului țăranilor.

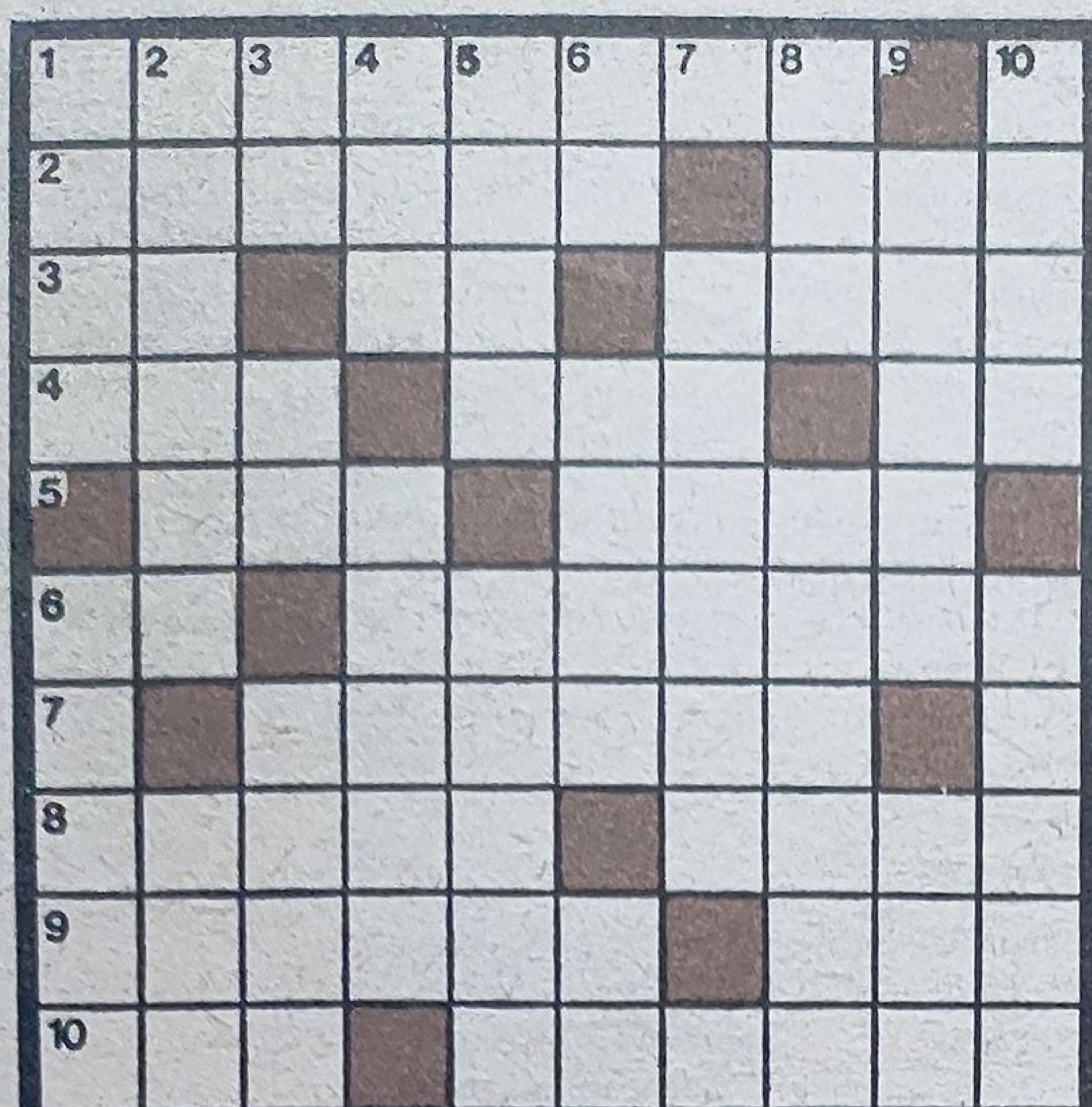
*

Cel dintîi roman românesc, realizat după toate cerințele genului, valoros din toate punctele de vedere este „Ciocoii vechi și noi sau Ce naște din pisică șoareci mănîncă", roman original, al lui Nicolae Filimon, apărut la București în 1863.

*

În 1886, în editura fraților Șaraga din Iași apărea primul manual de istoria limbii și literaturii române, alcătuit după criterii științifice de Ioan Nădejde, redactor al revistei „Contemporanul". Pentru a ilustra evoluția limbii literare, manualul lui Nădejde utilizează metoda prezentării cronologice a textelor. Citatele sînt date în alfabetul vechi, chirilic, iar comentariile în cel latin. Partea de istoria limbii cuprinde 411 pagini, iar cea de istoria literaturii, 105 pagini.

Cartea lui Ioan Nădejde prezintă o remarcabilă valoare documentară și, cu toate erorile din biografiile unor scriitori contemporani, poate fi utilizată și azi pentru că sintetizează opiniile critice pe care revista „Contemporanul" le-a popularizat de pe cele mai înaintate poziții între anii 1881—1886.

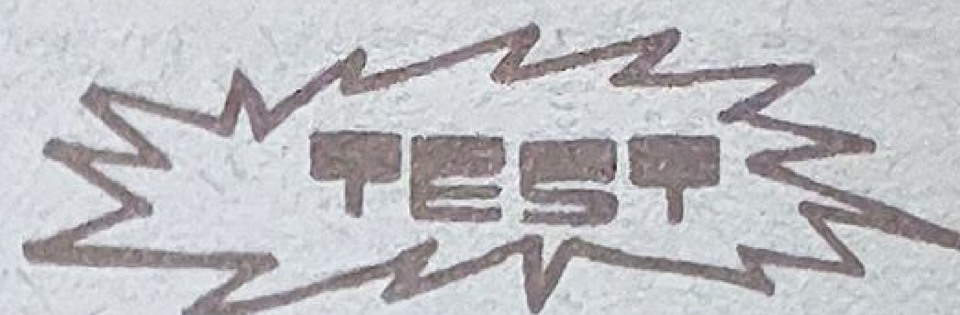
Cuvinte... strîmbe

ORIZONTAL: 1) Strîmbă oamenii (fam.). 2) Strîmbat... în două ● A (se) mînji de noroi. 3) Cît un munte! ● Strîmbu Mihai ● Merge... strîmb. 4) Dumneaiei de colo ● Diminutiv din Florica ● Vorbe gîştei. 5) Se strîmbă... dar se poate îndrepta ● A se chirci. 6) Negaţie ● Cei falşi, declară strîmb. 7) Strîmb de spate. 8) „Strîmbă" de la natură ● A tunat şi i-a adunat. 9) Cu sprîncenele arcuite! ● Bivol tibetan. 10) A fost odată ● Arcuiţi.

VERTICAL: 1) A se „strîmba" cu înţeles ● „Împărăţia" lui Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră etc (pl.). 2) De demult (fem.) ● Personaj mitic din colinde. 3) Ion Dobre ● Interjecţie urmată de strîmbături ● „Cine joacă şi nu strigă,/ Face-i-s-ar... strîmbă" (Jarnik-Bîrseanu). 4) Cu multe... zbîrcituri ● A strîmba (pe cineva). 5) A lăsa cu gura căscată ● A expune privirilor. 6) Turtit la capete! ● Strîmb... geometric ● Răsucit! 7) Sprijin, în general pentru cei... strîmbi. 8) Regat în China antică ● A strîmba (pop.). 9) Calificativ pentru cel ce se strîmbă pe la spate ● Livadă (reg.). 10) „...cu broboadă albă", tablou de Ipolit Strîmbu ● Văd lucrurile strîmb.

Dicţionar: IM, LIRA, IIE, RAT.

DESPRE DRAGOSTEA SOŢILOR ŞI SOŢIILOR

Mai sînteţi îndrăgostit(ă) de soţul (soţia) dv?

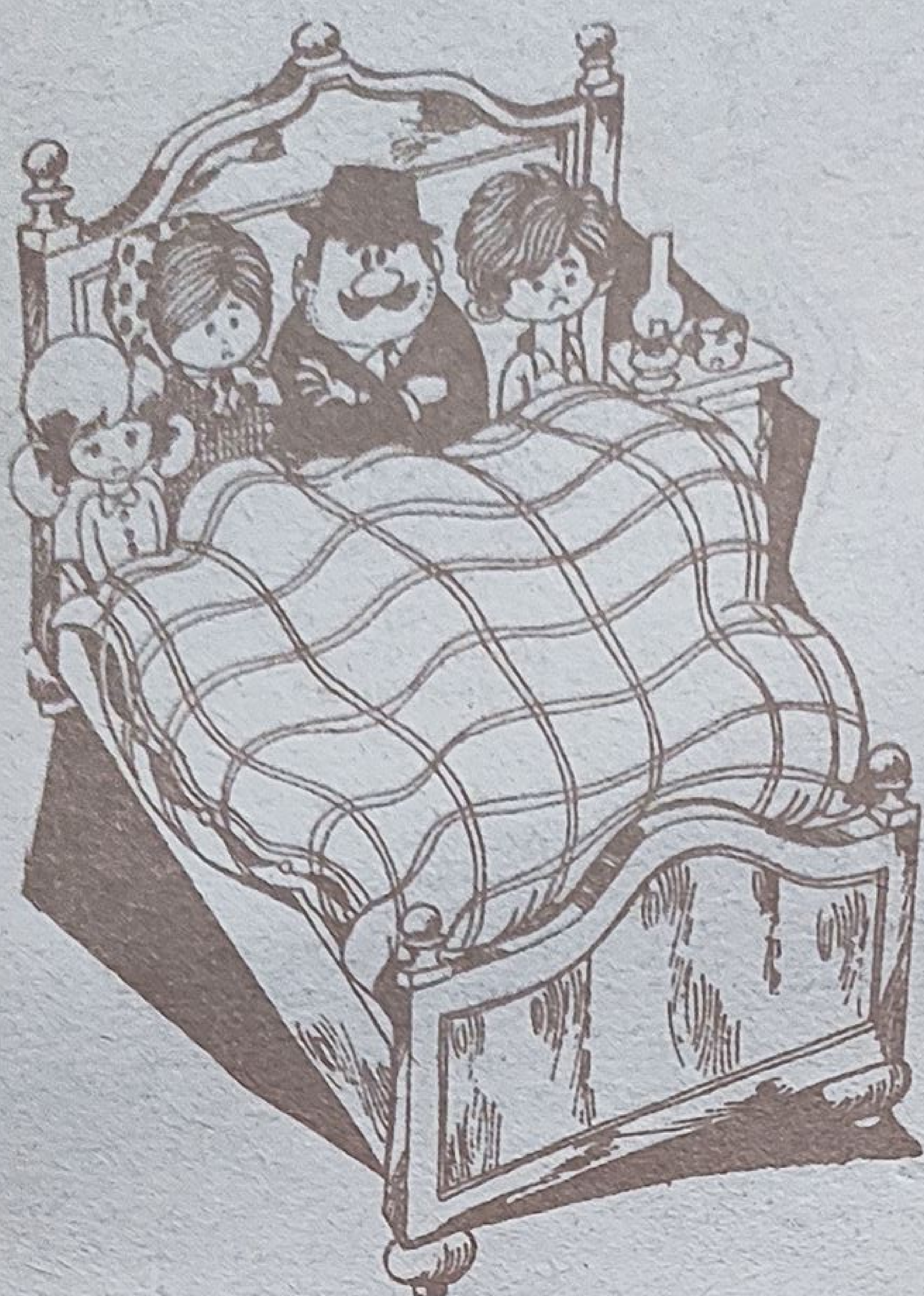
Poate vi se pare neobişnuită întrebarea, deoarece dacă şi dumneavoastră sînteţi ca majoritatea oamenilor, atunci cu siguranţă de mult nu v-aţi mai gîndit să răspundeţi cum să vă clasificaţi sentimentele faţă de soţ (soţie)? Dr. William Appleton, psihiatrul Universităţii Harvard, şi dr. Layne Longfellow, profesor de psihologie la Universitatea Berkeley, au elaborat un test în vederea unor răspunsuri cît mai exacte la întrebările de mai sus.

„Cu toate că fiecare om prin cuvîntul dragoste înţelege, desigur, altceva, totuşi, întrebările acestui test vă vor ajuta pe fiecare să reflectaţi în ce direcţie s-au schimbat sentimentele în anii petrecuţi împreună; au devenit ele mai puternice, mai profunde, sau dimpotrivă, au devenit mai palide?" scrie dr. Appleton.

Răspundeţi la următoarele douăzeci şi cinci de întrebări, după care puneţi-le şi soţiei (soţului) dumneavoastră.

1. Vă mai place să faceţi mici surprize soţiei (soţului)?
   da nu
2. Încercaţi pe mai departe să vă faceţi un program comun, care îi face plăcere soţiei (soţului)?
   da nu
3. Din măruntele treburi ale soţiei (soţului) vă asumaţi cu plăcere o parte, pentru ca ea (el) să aibă mai mult timp liber?
   da nu
4. Faceţi tot posibilul, pe mai departe, ca soţiei (soţului) să-i facă plăcere dragostea întocmai ca mai demult?
   da nu
5. Vi se trezeşte încă foarte uşor dorinţa pentru trupul soţiei (soţului)?
   da nu
6. E sărbătoare pentru dumneavoastră, pe mai departe, cînd vă iubiţi cu soţia (soţul)?
   da nu
7. Vă retrageţi foarte rar cînd vedeţi că soţia (soţul) se apropie de dumneavoastră?
   da nu

8. Aproape întotdeauna e o senzaţie foarte plăcută cînd pot să o (îl) ating.
da nu

9. Aşteptaţi acele vremuri cînd copiii vor fi mari şi veţi putea fi împreună din nou?.
da nu

10. Vă vedeţi soţia (soţul) la fel de atrăgătoare ca mai înainte?
da nu

11. Sînteţi mîndru(ă) cînd descoperiţi la careva din copiii dumneavoastră o însuşire caracteristică a soţiei (soţului).
da nu

12. Refuzaţi foarte rar dacă soţia (soţul) vă roagă să faceţi sau să rezolvaţi ceva?
da nu

13. Iertaţi cu mai multă uşurinţă micile greşeli ale soţiei (soţului) decît mai demult?
da nu

14. Încercaţi pe mai departe să vă înţelegeţi cu acele persoane pe care soţia (soţul) le simpatizează?
da nu

15. Puteţi pleca cu soţia (soţul) o săptămînă fără să vă plictisiţi?
da nu

16. Vă mai interesează munca şi cariera soţiei (soţului).
da nu

17. E mai important pentru dumneavoastră pe mai departe în căsătorie relaţia bună, decît să fiţi întotdeauna învingător în discuţii, chiar dacă aveţi dreptate?
da nu

18. Simţiţi că soţia (soţul) şi cu dumneavoastră sînteţi prieteni buni?
da nu

19. Vă bucură foarte mult, şi niciodată nu vă simţiţi obligat(ă), cînd soţia (soţul) vă face cîte-o mică surpriză?
da nu

20. În ceea ce priveşte creşterea şi educarea copiilor, încercaţi să faceţi tot posibilul să vă înţelegeţi împreună?
da nu

21. În continuare faceţi fără să daţi în lături treburile din casă sau micile reparaţii din jurul casei?
da nu

22. Mai rar vă înfuriaţi şi vă plîngeţi din cauza unor greşeli ale soţiei (soţului)?
da nu

23. Nu permiteţi ca munca dumneavoastră să vă împiedice în aşa fel ca să nu puteţi satisface doleanţele, cerinţele soţiei (soţului)?
da nu

24. Şi acum priviţi foarte des în ochii soţiei (soţului) şi vă face plăcere cînd vi se întîlnesc privirile?
da nu

25. Suportaţi cu inimă mai bună prezenţa rudelor soţiei (soţului) decît mai înainte?
da nu

Punctarea

Fiecare răspuns „da" are valoarea de un punct.

Evaluarea

Între 0—7 puncte: Evident căsătoria dumneavoastră nu mai este susţinută prin sentimente. Dacă v-aţi îndepărtat atît de mult unul de celălalt, dacă relaţiile au devenit atît de limitate, e mai bine să divorţaţi, bineînţeles dacă acest lucru e posibil şi nu există copii mici.

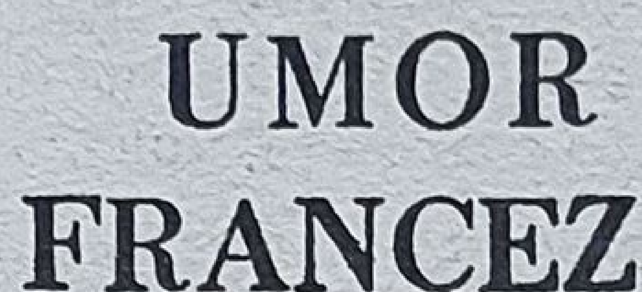
Între 8—12 puncte: În orice caz trebuie să vă gîndiţi, să vă întrebaţi cum staţi cu sentimentele. Poate acestea s-au răcit, dar e posibil că ele au trecut din faza de dragoste în cea de prietenie, iar dacă e vorba de schimbarea din urmă, atunci nu trebuie să vă alarmaţi.

Între 13—17 puncte: Probabil intensitatea sentimentelor nu mai e cea de demult, dar acest număr de puncte arată că relaţiile dumneavoastră sînt destul de stabile. Bineînţeles, dacă sînteţi căsătoriţi abia de un an, doi, atunci rezultatul nu mai e atît de liniştitor.

Între 18—25 puncte: Puteţi spune despre dumneavoastră că încă sînteţi îndrăgostit(ă) de soţia (soţul) dumneavoastră, iar alţii pot spune că aveţi o căsătorie demnă de invidiat.

Traducere şi adaptare de ION PREDOŞANU

Redactorul şef al unui ziar primi următoarea scrisoare de mulţumire de la un cititor: „Ţin să exprim întreaga mea satisfacţie faţă de excelentul dv. ziar. Săptămîna trecută mi-am pierdut portofelul şi de îndată am dat un anunţ în ziarul dv. El bine, şi nu au trecut două ore de la apariţia anunţului, că mi-am şi regăsit portofelul. În sertarul de la noptieră. Vă felicit şi vă mulţumesc din tot sufletul."

*

Animatorul unui mare ziar parizian povesteşte cum, în tinereţe, a debutat în jurnalism.

— În prima lună, zise el, n-am reuşit să fac rost de bani decît pe patru articole.

— Dar nu e rău deloc pentru un debutant, răspunse interlocutorul.

— Da, dar ascultaţi. Cele patru articole erau: pardesiul meu, ceasul, bretelele şi stiloul...

*

Un cititor fidel întreabă pe un ziarist foarte apreciat:

— În articolele cu care aveţi atîta succes, spuneţi totdeauna publicului ceea ce gîndiţi?

— Nu. De fapt, explicaţia succesului meu este că în articole spun publicului tot ceea ce gîndeşte el...

*

La un spital, soţia îi ţine companie soţului ei plin de bandaje din cap pînă-n picioare, schilodit într-un accident de circulaţie.

— Vai dragă, strigă ea deschizînd ziarul, uită-te aici: numele tău apărut în ziar e şi el schilodit.

*

Un săptămînal publică la un moment dat această importantă erată:

„O eroare pe care o regretăm s-a strecurat în ultimul nostru număr. Explicaţiile privitoare la ciupercile otrăvitoare şi la cele comestibile au fost inversate. Supravieţuitorii sînt rugaţi să rectifice ei înşişi."

*

Un client exclamă cu dezgust, după ce luă o înghiţitură dintr-o halbă:

— Această bere este de nebăut!

— Şi de ce vă plîngeţi, mă rog! răspunse patronul. Atunci ce să mai zic eu, că mai am încă douăsprezece butoaie!

*

Suferind de anchiloză la coate, o doamnă veni la medic şi acesta o sfătui:

— Trebuie să căraţi lucruri grele, găleţi pline cu apă, de exemplu.

— Aşa voi face. Dar spune-mi doctore... e nevoie cumva să fierb în prealabil apa?

*

Un căpitan îl întrebă pe un soldat nou venit în companie:

— Ce faci dacă în timpul nopţii eşti de gardă şi deodată un scurt-circuit face să sară în aer depozitul de muniţii, la două sute de metri de postul tău?

— Păi... zise recrutul, trag două focuri de armă în aer, ca să-mi trezesc camarazii!

*

Un vapor scoţian se scufundă în Atlantic.

— Ce şansă! strigă una dintre pasagere.

— Numeşti asta şansă? se miră soţul, şi el tot scoţian.

— Desigur, adu-ţi aminte: dacă te-aş fi lăsat, ai fi cumpărat bilete dus-întors!

*

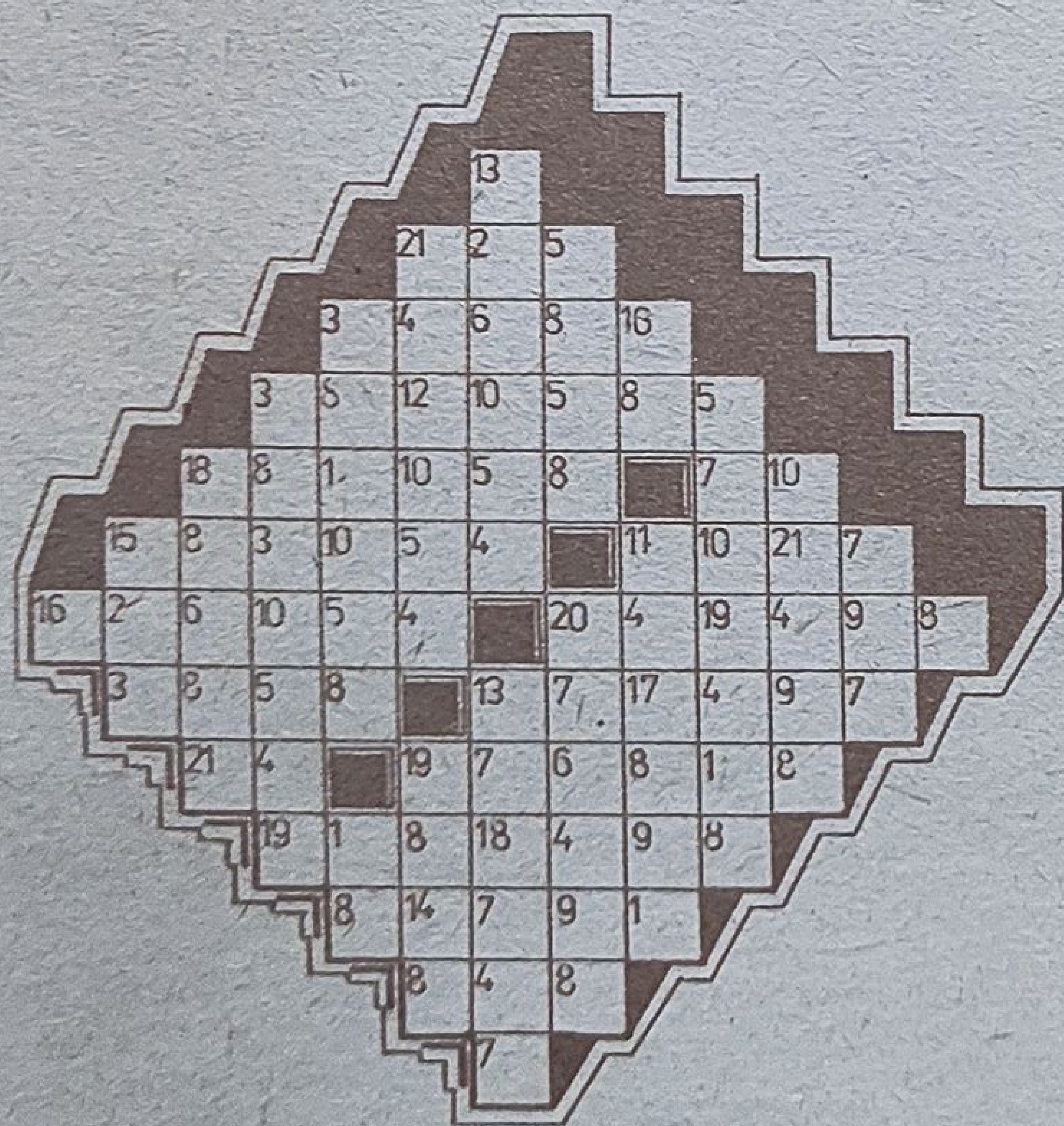
Doi pescari amatori discută:

— Ştiaţi că peştii sînt animale suspect de inteligente?

— Cum aşa?

— Gîndiţi-vă. Peştii îşi iau în mod regulat concediu în acelaşi timp cu pescarii...

Traducere de
VOICU OLARI

ÎNCRUCIŞARE – ARITMOGRIF

Să se reconstituie încrucişarea, ştiind că fiecare cifră corespunde unei anumite litere. Ca punct de plecare, cifrele 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 = Poet român (George)

Directe şi indirecte

1. Lanţului de oţel nu-i trebuie verigă de aur.
2. El, pur şi simplu a minţit-o; ea, pură şi simplă, l-a crezut.
3. Poetului îi place privighetoarea; pictorului, păunul şi gospodarului, cocoşul.
4. Necinstea nu se înlătură cu mijloace nedrepte.
5. Despre adevărul crud, minciuna spune că nu-i copt.
6. Să ţi se simtă mîna pe unde calci!
7. Cele mai mari succese pentru el erau insuccesele adversarului.
8. După ce i-a dat peste mînă a renunţat s-o ia peste picior.
9. Cînd nu mai placi pe nimeni, în mod sigur nimeni nu te mai place.
10. Rîsul fals indispune mai mult decît plînsul sincer.
11. Cine are biblioteca plină n-are cămara goală.
12. Să rîzi de relele pentru care ar trebui să plîngi.
13. Cartea scrisă de tine face om pe altul; cartea scrisă de altul te face om pe tine.
14. Mă scoţi din ţîţîni! — zise uşa către clanţă.
15. Aforismul cere să-ţi pui gîndurile în ordine şi ordine în fiecare gînd.

ARISTOTEL PÎRVULESCU

JOCUL ANAGRAMELOR

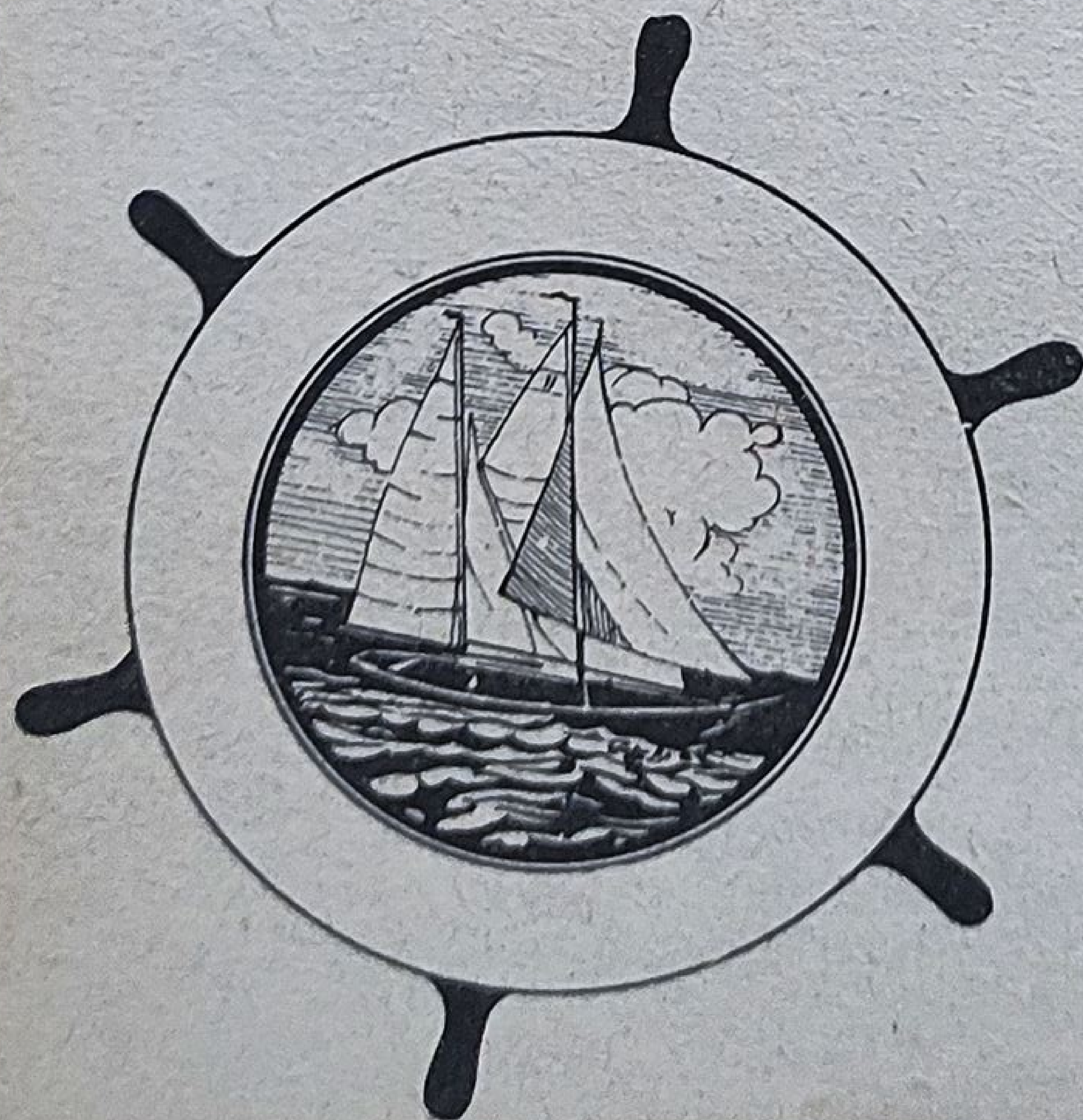
Anagramați cuvintele alăturate în așa fel încît inițialele noilor cuvinte, citite de sus în jos, să dea numele unui scriitor român (1868–1946), autorul nuvelei umoristice „Călătorului îi șade bine cu drumul".

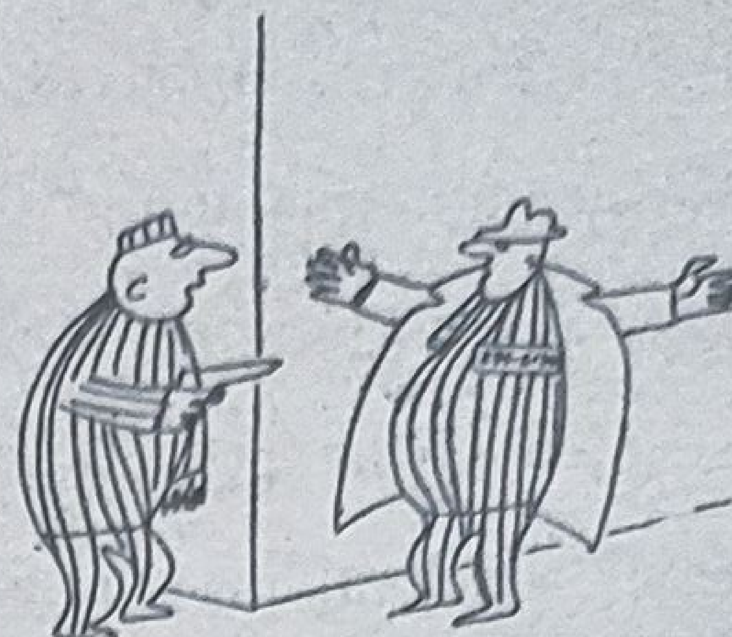
CRABI
BURSE
MIDAS
CURAT
RUPEA
CĂLUȘ
DALAC
TELUR
OVALI
ROABĂ
ARABI
ROMAN
ADELA
PARIS
GAIȚĂ
DELTA

FACTORI AFECTIVI

(Rebo anagramat 6+4)

SPICUIRI DIN PRESA BRITANICĂ

● **Din „Morning Telegraph":**

„Am petrecut cîteva zile într-un azil de boli mintale și m-am simțit exact ca acasă", a declarat deputatul Cristopher Mayhew la o întrunire a Asociației pentru promovarea sănătății mintale.

● **Din „Birkenhead News":**

Ceremonia lansării navei a fost prezidată de doamna Lilly Bull, soția D-lui Christian Bull, și în ciuda proporțiilor sale enorme, a alunecat lin în apele rîului Mersey.

● **Din „Newcastle Chronicle":**

Acum o lună, în fața unui fort din Lisabona, o sentinelă a împușcat mortal un băiat de 12 ani. Soldatul a raportat că băiatul nu a răspuns la somația sa prin întuneric. Aseară autoritățile militare au efectuat reconstituirea incidentului. Un civil, Carlos Chaves, în vîrstă de 33 de ani, a jucat rolul băiatului și a fost și el împușcat mortal.

● **Din „Newsday":**

Acest cartier agreabil și liniștit cu cîini și copii care merg pe biciclete.

Societatea Internațională a Clarvăzătorilor a trebuit să-și amîne întrunirea de săptămîna viitoare datorită unor împrejurări neprevăzute.

CARTE VECHE

(Rebo eliptic anagramat 5+4=6)

● **Mica publicitate**

DE VÎNZARE: pian pentru începători cu picioare.
Pian de concert de vînzare la o doamnă în stare excepțională.
Un cîine cere adăpost: mănîncă orice, îi plac mult copiii.
Nu lăsați gospodăria să vă ucidă soția: faceți-o cu electricitate.
Sute de oameni folosesc serviciul nostru: altul mai bun nu cunosc.
De ce să vă distrugeți îmbrăcămintea cînd mașinile noastre moderne de spălat pot face treaba cu mult mai multă eficacitate?
Casă de vînzare: trei dormitoare, hol, bucătărie, baie, salonaș, toaletă două mile Oxford.
„LEONORA" — singura operă scrisă de Beethoven luni seara. Restaurantul rămîne deschis pînă la ora închiderii.

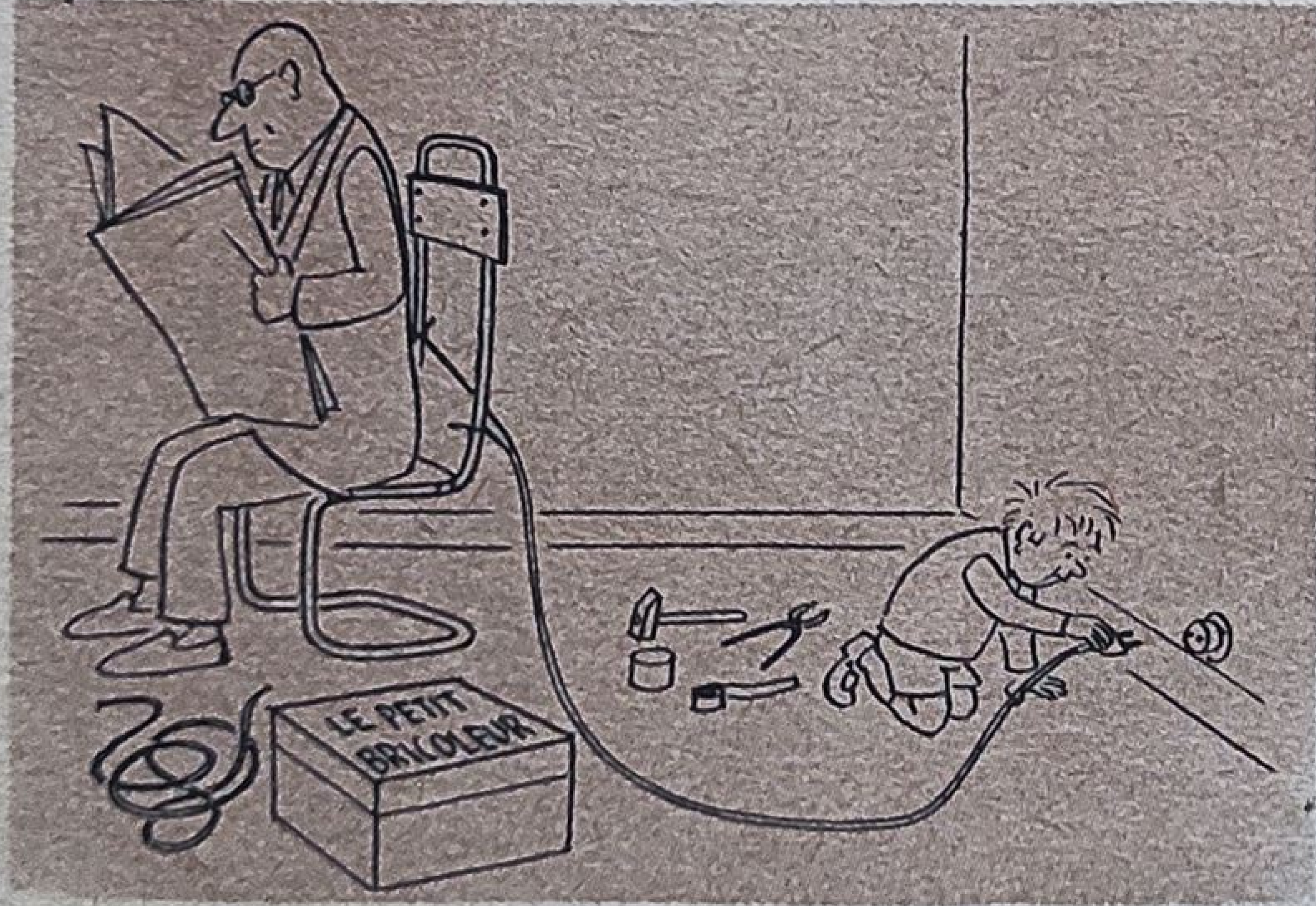
● **Scrisori**

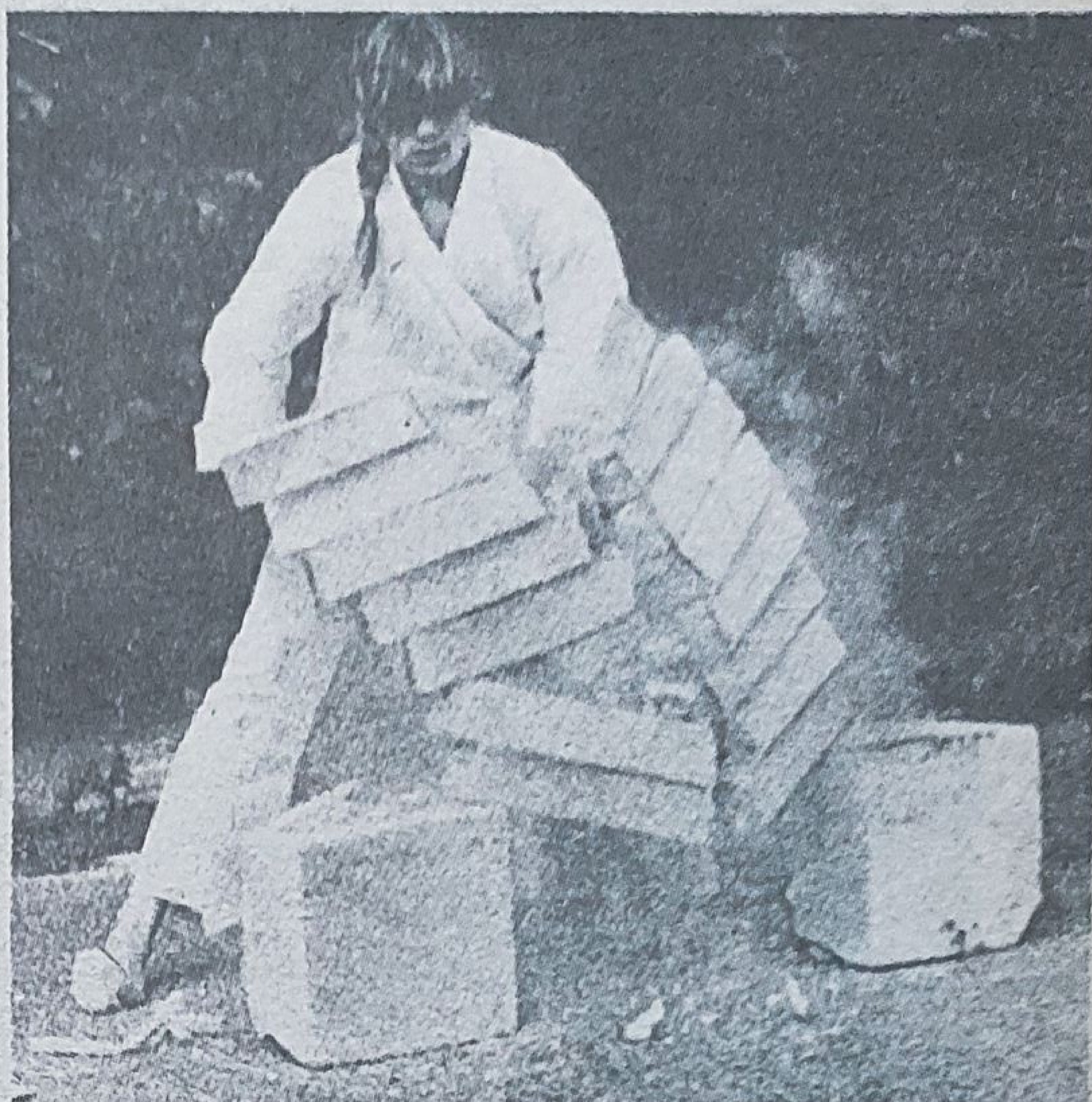
Domnule doctor,
Vă rog să-mi trimiteți o rețetă pentru lapte praf întrucît am un copil de șase luni și habar n-am avut de el pînă cînd nu mi-a spus o vecină.

Domnule profesor,
Vă rog să-l învoiți azi de la școală pe Jimmy fiindcă taică-su e bolnav și porcul trebuie hrănit.

Stimate domn,
Înțeleg că toate locurile pentru avionul de Roma de lunea viitoare sînt vîndute, dar dacă totuși cade cineva de pe listă, aș dori un loc la fereastră.

Sîntem patru perechi care vrem să plecăm împreună în călătorie de nuntă. Ați putea să ne trimiteți ceva materiale documentare?

O FI DE INVIDIAT ?!!

Daneza Mette Tost Jensen este o fetișcană de șaisprezece ani și măsoară 163 cm. În plus, este campioană mondială la karate.

Agențiile de presă susțin că domnișoara Jensen ar fi singura feminină — cum ar spune Păunescul — din lume capabilă să spargă cu o singură lovitură a mîinii drepte opt cărămizi în grosime fiecare de 7,5 cm. Adică, $8 \times 7,5 = 60$ cm. Mi se pare cam mult și aș îndrăzni chiar să mă îndoiesc... Dar cum fotografii au imortalizat momentul performanței...

Domnișoara Jensen s-a hotărît să se apuce de karate pentru a putea scăpa de un individ care se ținea scai de ea.

Nu mă îndoiesc că, pe cît de ușor i-a fost să scape de... moftangiu, pe atît de greu îi va fi acum, în noile condiții, să-și găsească altul...

NICOLAE NICOARĂ

LOCUL DE NAȘTERE AL LUI CARAGIALE
(Monoverb cu intars : xxxxxxox)

TIPOGRAFICĂ

(Monoverb cu incastru anagramat xxxxoxxx)

În

„Agenda literară, 1985"

semnează:

Redactor responsabil: MIRCEA MICU

Secretariat
și prezentare grafică:
TOMA MICHINICI

Coperta:
BENONE ȘUVĂILĂ

S-au folosit reproduceri după fotografii de: Vasile BLENDEA, D. CONSTANTINESCU, Mircea CROITORU, Ion CUCU, Al. ENACHE, Ionel M. PASCU, Ion PREDOȘANU, Gh. ȘTEFĂNESCU ș.a.

Corectura: Maria CROITORU, Marga POPESCU.

Uniunea Scriitorilor din R.S.R.
Calea Victoriei nr. 115, București

Tiparul executat la CPCS sub comanda nr. 40486
Apărut: aprilie, 1985

Agenda Literară 1985

Contemporanul nostru
NICHITA STĂNESCU
inedite, amintiri, ultimele fotografii

Din tainele arhivelor

AMINTIRI DE LA ŞCOALA DE LITERATURĂ

Totul despre Brigitte Bardot

I SE SPUNEA CELENTANO

CONTROVERSA PANAIT ISTRATI

Ion I. C. Brătianu
AMINTIRI ŞI IMPRESII

TRAGICA DESPĂRTIRE

Pagini din jurnalul soţiei lui Lev Tolstoi

Al Bano şi Romina

BĂTRÎNUL VÎNĂTOR DE ILUZII

LUNA A XIII-A:
Colecţia „Enigma" şi Varia pe teme literare

Lei 40